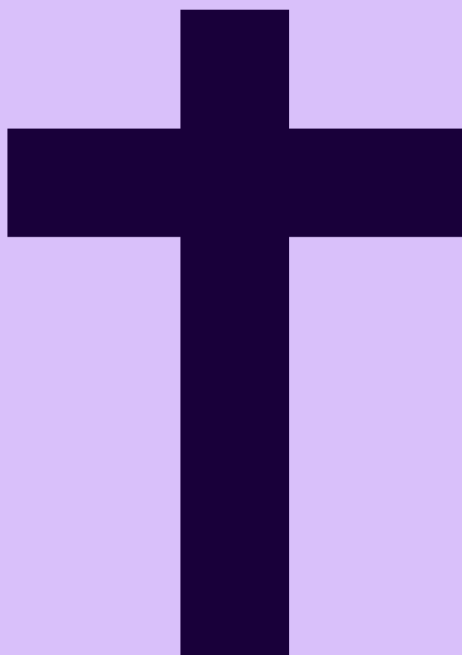

Wε Tɔnɔ dɪ kasɪm

Kasem (Kassem): Wε Tɔnɔ dɪ kasɪm New Testament

Wε Tɔno dɪ kasum
Kasem (Kassem): Wε Tɔno dɪ kasum New Testament

copyright © 1997 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: (Kasem)

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2020-11-18

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 22 Feb 2024 from source files dated 29 Jan 2022
993cfae5-b100-5981-87e7-5a648d773cb9

Contents

Matiyu	1
Maruku	48
Luki	77
Zan	126
Tutuŋa Tɔnɔ	160
Rom	205
1 Korentu	226
2 Korentu	246
Galati	260
Efæzi	268
Filipi	276
Kolɔsu	282
1 Tesaloniki	287
2 Tesaloniki	292
1 Timoti	295
2 Timoti	301
Titi	305
Filimon	308
Ebru	310
Zaku	326
1 Puyæru	331
2 Puyæru	337
1 Zan	341
2 Zan	346
3 Zan	347
Zudi	348
Bruŋ Tɔnɔ	350

**Wε taani dilɔ
MATIYU
na pɔpɔni tun**

**Wε taani dilɔ Matiyu na
pɔpɔni tun na bri dibam
kulu tun mu tuntu**

Matiyu dɛɛn yi Zezi karabiə fugə-bale bam wɔ didɔba mu (Matiyu 9:9 di 10:3).

Matiyu bri ni Zezi Kriɔ yi Vurnu wɔm Wε na goni ni di Zwifə bam faŋa faŋa si oó ba tun mu. O ma ta bri Zwifə yigə tiinə dɛɛn na vi-o te tun.

Zezi Kriɔ dɛɛn tu lɔgɔ baŋa dwi tiinə maama ŋwaani mu, ku dai Zwifə bam má ŋwaani. O pɛ o karabiə ni, si ba tɔɔlti o kwər-ywəŋə kam ba bri lɔgɔ baŋa dwi tiinə maama (Matiyu 28:19).

Matiyu ŋɔɔni Zezi lɔra di o biini wɔŋo, o bri ni o yi Pɛ wɔlu na tu si o vri nɔɔna ba lwarum wɔni tun mu (pɔɔrim 1-2).

O daa ta maa bri Zan na miisi Zezi na wɔni te di sutaani na maŋ-o te tun (pɔɔrim 3-4),

yi o bri Zezi na tɔŋi Galile ni te tun: o tɔɔlti Wε kwərə, o bri nɔɔna Wε cɔga kam, o pa yawuna na yazurə (pɔɔrim 5-18).

Kuntu kwaga ni Zezi ma vu Zeruzalem. Zwifə yigə tiinə ma pa ba ja-o ba pa tɔɔn-dagara baŋa ni ba gɔ. Da yato de ni o ma joori o bi o yagi tɔɔni (pɔɔrim 19-28).

Matiyu bri Zezi zaasim dum na cɛ kuni binu te tun:

1. O bri balu na zu Wε paari dum wɔ tun na maŋi si ba taa tɔgti cɔga te tun (pɔɔrim 5-7).
2. O kwe balu na maŋi si ba tɔɔlti Wε paari dum kwərə kam ba bri nɔɔna tun (pɔɔrim 10).
3. O mɛ mumaŋa yarpe mu o ma bri Wε paari dum ta na səgi yi di wó ba di bri jaja te tun (pɔɔrim 13).
4. O bri Wε nɔɔna na maŋi si ba taa ŋwi te tun (pɔɔrim 18).
5. O bri ni dí maŋi si dí taa cɛgi maŋa kalu Wε paari dum na wó ba di wani wo-lwaanu dwi maama te tun (pɔɔrim 24-25).

*Zezi kwə dwi dum na tɔŋi te tun
(Luki 3:23-38)*

¹ Zezi Kriɔ nabaara bam kuri na puli te tun mu tuntu:

Zezi Kriɔ yi Davidi dwi tu mu, Davidi di maa yi Abraham dwi tu.

² Abraham ma lu Yizaki.

Yizaki ma lu Zakɔbi.

Zakɔbi ma lu Zuda di o zumbaara di o nyaana.

³ Zuda di Tamaari ma lu Faresi di Zara.

Faresi ma lu Esrom.

Esrom ma lu Aram.

⁴ Aram ma lu Aminadabi.

Aminadabi ma lu Naason.

Naason ma lu Salomon.

⁵ Salomon di o kaani Rahabi ma lu Bɔazi.

Bɔazi di o kaani Ruuti ma lu Obedi.

Obedi ma lu Zese.

⁶ Zese ma lu Davidi wɔlu na jigi pɛ tun.

Davidi dɛɛn di kadəm wɔlu na yi Yuri kaani tun,

yi ba lu Salomon.

⁷ Salomon ma lu Robuam.

Robuam ma lu Abia.

Abia ma lu Aza.

⁸ Aza ma lu Zuzafati.

Zuzafati ma lu Zoram.

Zoram ma lu Yoziasi.

⁹ Yoziasi ma lu Zvatam.

Zvatam ma lu Asasi.

Asasi ma lu Ezekiasi.

¹⁰ Ezekiasi ma lu Manasi.

Manasi ma lu Amɔn.

Amɔn ma lu Zuziasi.

¹¹ Zuziasi ma lu Yikonɔa di o nyaana.

Yikonɔa mumaŋa kam ni mu ba jaani Yisurayeli tiinə bam ba vu ba yagi Babilɔni tu ni.

¹² Yisurayeli tiinə bam viirim dum kwaga ni mu

Yikonɔa lɔgti Salatiyeli.

Salatiyeli ma lu Zorobabeli.

¹³ Zorobabeli ma lu Abidu.

Abidu ma lu Eliyakim.

Eliyakim ma lu Azori.

¹⁴ Azori ma lu Sadoki.

Sadoki ma lu Akimi.

Akimi ma lu Eliyudi.

¹⁵ Eliyudi ma lu Eleyazaari.

Eleyazaari ma lu Matan.

Matan ma lu Zakɔbi.

¹⁶ Zakɔbi ma lu Zuzefu, wuntu mu jigi Mari baru.

Mari dɛɛn ma ba o lu Zezi wɔlu ba na bɛŋi ni Kriɔ.

¹⁷ Kuntv maa bri ni, ku na zigi Abraham ni ku vu ku yi Davidi tin, ba dwi dum yi kuni fugə-bina mv. Ku na zigi Davidi ni ku vu ku yi Yisrayeli tiinə bam viirim dum manja kam ni tin, bantv di dwi dum yi kuni fugə-bina mv. Ku na zigi manja kam kuntv ni si ku vu ku yi ba na lugi Zezi Kriki manja kalv tin, bantv di dwi dum maa yi kuni fugə-bina.

*Zezi lura kam na de te tin
(Luki 1:26-38, 2:1-7)*

¹⁸ Ba na lugi Zezi Kriki te tin mv tintv. O nu Mari di Zuzefv tiinə maama deen ya se si ba pa ba zv daani, yi Mari daa ta wv ve o barv wvm te. Manja kam kuntv ni o ma ba o ja pugə di We Joro dam. ¹⁹ Zuzefv wvlv o na lagi o zv tin maa yi non-ŋvm. O maa ba lagi si o pa cavura ja o kaani wvm noona maama yigə ni. O ma buŋi si o daani o yag-o, si noona yi zani ba lwarv. ²⁰ O na buŋi kuntv tin, Baŋa-We maleka ma ba o te o dindwira wvni, yi ka ta did-o ka wv: «Zuzefv, Pe Davidi dwi tu, yi pa n wv cogi si n joni Mari n ma n ji n kaani. Beŋwaani, o na jigv pugə kam tin, ku yi We Joro kum dam ŋwaani mv. ²¹ O lagi o lv bəkərə mv, si n pa o yiri ni Zezi, beŋwaani o ba o vri o noona ba lwarvm wvni o yagi.»

²² Zezi lura kam deen sivi ka togv kuntv don mv, si ku pa Baŋa-We deen na tagv kulv tin sivi ku ki. Faŋa faŋa tin, Di nijonnu wodon deen tolv Di kwərə kam o wv:

²³ «Buko wvlv ta na yəri baarv tin wv ba o ja pugə o lv bəkərə, yi baá beŋi bu wvm yiri ni Emanuyeli.» O yiri dum kuntv kuri mv yi We wvra didaani dibam.

²⁴ Zuzefv na do o zani tin, o ma se o ki Baŋa-We maleka kam na tagv ni o ki te tin. O ma se o joni Mari o ja vu soŋo. ²⁵ O ma wv pəni did-o si ku vu ku yi o na lugi bu wvm manja kalv tin. O laan ma pa o yiri ni Zezi.

2

Yiyən-yeenə na tu si ba zuli Zezi te tin

¹ Ba deen lugi Zezi Zude tiv kudon ni mv, ku yiri mv Betlehem. Ku maa

yi manja kalv Erodi deen na yi pe tin. Yiyən-yeenə badaara deen ma nuŋi wvpuli seeni ba ba ba yi Zeruzalem. ² Ba laan ma bwe noona ba wv: «Bu wvm ba na lugi si o ji Zwifə pe tin wv yən mv? Beŋwaani dibam ne calicva kalv na bri o lura kam tin na nuŋi bri-kwaga seeni, yi dibam ba si di zul-o.»

³ Pe Erodi deen na ni kuntv tin, liə maa jig-o di noona balv maama na zvvri Zeruzalem ni tin. ⁴ O laan ma beŋi Zwifə kaanvm yigə tiinə bam maama, didaani We cullu karanyina tiinə bam, yi ba la daani. O ma bwe-ba o wv: «Yən mv ba manj si ba lv Kriki wvm?»

⁵ Ba ma lər-o ba wv: «Kub ta yi Betlehem ni mv, Zude tiv ni. Beŋwaani faŋa faŋa We nijonnu wodon pvpvni o wv:

⁶ «Betlehem, tiv kulv na yi balana Zude tivni dum wvni tin, dai tiv kulv na muri tin.

Beŋwaani nmv wvni mv baá lv diderv wvlv na wv ta nii a noona balv na yi Yisrayeli dwi tiinə tin baŋa ni.»

⁷ Erodi na ni kuntv tin, o ma daani o beŋi yiyən-yeenə bam si ba ba o te. O ma kwaanv o bwe-ba, si o lwarv de dum calicva kam na puli ka nuŋi tin. ⁸ O laan ma tvŋi-ba si ba vu Betlehem, yi o wv: «Ve-na á kwaanv á beeri bu wvm jəgə, si á na ne-o, si á joori á ba á ta á bri-ni, si a di vu a zul-o.»

⁹ Pe wvm na tagv kuntv di ba tin, ba laan ma zani ba maa kea. Ba na maa ke tin, ba ma da ba na calicva kalv ba ya na manj ba na wvpuli seeni tin. Ka laan maa wv ba yigə ni weyuu ni ka veə, yi ka vu ka zigv ka manj di bu wvm na wv me tin. ¹⁰ Ku ma pa ba tiini ba jigv wvpolo lanyirani. ¹¹ Ba ma vu ba zv soŋo kum wv. Ba ma na bu wvm di o nu Mari. Ba ma kuni doonə ba zul-o. Ba laan ma bwəli ba zila ba li peera ba pa-o. Ba peera yam yi səbu-siŋa, di wənu tiv ba na zve yi ti lwəm ywəmmə tin, di trali nugə kalv yiri na yi Miiri tin. ¹² We ma pa ba lwarv ba dindwira wvni, ni ba daa yi joori ba da Erodi te. Ba laan ma togv cwə-gaa ba joori ba vu ba tiv kum.

Erodi na kwaanv si o gv bu wvm te tin

13 Yiyən-yeenə bam na ke ba daari kuntu tun, Baŋa-We maleka ma da ka ba Zuzefu te o dindwɔa wɔni, yi ka wɔ: «Zaŋi n ja bu wɔm di o nu n ja n duri n vu Ezipi tiv, si á taá zɔvri da, si ku yi maŋa kam a na wó pa abam ni si á nuŋi Ezipi á joori á ba tin. Benwaani Erɔdi mu lagɔ o zaŋi o beeri bu wɔm si o gv-o.»

14 Zuzefu na ni kuntu tun, o ma sɔni o zaŋi o ja bu wɔm di o nu wɔm, o nuŋi titi dɔm kuntu ni o vu Ezipi. 15 Ba ma zɔvri da taan, si ku vu ku yi maŋa kalu Erɔdi na tigi tun. Ku deen ki kuntu mu, si ku pa Baŋa-We deen na tagi kulɔ tun sɔni ku ki. Faŋa faŋa tin, DI deen pe DI nijonnu wɔdonɔ tɔɔli DI kwərə o wɔ:

«Amu We beŋi a bu wɔm si o nuŋi Ezipi ni mu o ba.»

16 Erɔdi deen na tu o lwarɔ ni yiyən-yeenə bam lɔvri o yigə ni ba viiri tun, o bam ma tiini di zaŋi. O ma pa ni si o nɔɔna vu Betelhem di ku ti-balwa bam maama wɔni, ba gv bəkəri-bale silɔ na yi bina yale di balɔ na muri bina yale tin maama. O nan ki kuntu, si ku maŋi di yiyən-yeenə bam na pe o lwarɔ maŋa kalu calɔva kam na nuŋi tin mu.

17 Biə bam gvɔm dɔm ma pa We nijonnu Zeremi na tagi We kwərə kalu faŋa faŋa tin sɔni ku ki. 18 O deen tagi o wɔ:

«Sɔɔ mu zaŋi Rama tiv wɔni.

Nɔɔna mu wɔra ba keerə,
yi ba coosə zanzan.

Rasɛɛɛ mu tiini o keerə o biə ŋwaani,
o maa ba se si nɔɔn-nɔɔnv gan-o,
o biə bam na tɔga tin ŋwaani.»

19 Erɔdi deen ma ba o ti, yi Zuzefu daa ta wɔ Ezipi ni. Baŋa-We maleka ma daa ba Zuzefu te o dindwɔa wɔni, yi ka wɔ: 20 «Zaŋi n ja bu wɔm di o nu n joori n vu Yisrayeli tiv. Benwaani wɔlv ya na lagɔ si o gv bu wɔm tin laan tɔga.»

21 Zuzefu na ni kuntu tun, o ma sɔni o zaŋi o ja bu wɔm di o nu o joori o vu Yisrayeli tiv kɔm. 22 O laan ma ba o lwarɔ ni Erɔdi bu Arɔsɔla mu ləni o ko wɔm yuu ni o di paari Zude tɔni dɔm baŋa ni. Ku ma pa o kwari fɔvni si o joori o vu jəgə kam kuntu. O dindwɔa wɔni We ma pa o lwarɔ kulɔ o na maŋi si o ki tin, ku pa o leeri o vu Galile tiv. 23 O laan ma vu o yi

tiv kɔdon, ku yiri mu Nazareti, yi o zɔvri da. Ku laan ma pa We nijonə bam deen na tɔɔli DI kwərə faŋa faŋa te tin sɔni ku ki. Ba deen tagi ba wɔ: «Baá beŋ-o ni Nazareti tu.»

3

Zan na miisi nɔɔna na wɔni yi o bri-ba te tin

(Mariki 1:1-8, Luki 3:1-18, Zan 1:19-28)

1 Nɔɔnv wɔdonɔ deen mu wɔra, o yiri mu Zan. Wɔntɔ mu yi wɔlv na miisi nɔɔna na wɔni tin. O deen ma ba o wɔ Zude ni o beeri kagva wɔni, yi o tɔɔli We kwərə. 2 O maa yəni o ta o bri-ba si ba ləni ba wɔrv ba yagi kəm-balwaarv, si maŋa kam laan yie We paari dɔm na lagɔ di ba nɔɔna titari ni tin. 3 Zan yi wɔlv We nijonnu Ezayi na maŋi o ŋɔɔni o taani faŋa faŋa tin o wɔ:

«Nɔɔnv mu wɔ kagva wɔni o tɔɔli o kwərə o wɔ:

<Zaŋi-na á fɔgi á kwe dí Yuutu wɔm cwəŋə kam,

o na lagɔ o ba o tɔgi da tin.

Pa-na cwe silɔ o na lagɔ o ba o tɔgi tin fɔgi si yɔvri lanyirani.> »

4 Zan deen zɔvri gvɔv kulɔ ba na sɔgi di yogondi kɔrv tin mu. O maa mai kilə o ma ja o təŋə. O wɔdiu mu yi kayira di tɔvrv. 5 Nɔɔna zanzan maa yəni ba nuŋi Zeruzalem, di Zude tɔni dɔm maama, di Zɔrden bugə ni je sɔm, ba ve o te. 6 Ba maa te ba bri kulɔ ba na ki ba cɔgi tin. O laan maa pai ba tu Zɔrden bugə kam wɔni, yi o miisi-ba na wɔni We ŋwaani.

7 Zan na wɔra o miisi nɔɔna na wɔni tin, o ne ni Farizian tiinə di Sadusian tiinə zanzan tui o te. O ma ta di ba o wɔ: «Abam nyi di bɔsankwi-dwə mu. Wɔɔ mu bri abam si á kwaanɔ á lu cam dilɔ We na lagɔ DI pa nabiinə na tin wɔni? 8 Abam nan maŋi si á taá ki kənə yalɔ na wó bri ni á sɔni á ləni á wɔrv á yagi kəm-balwaarv tin mu. 9 Abam yi taá buŋa á pa á titi ni, á na yi Abraham dwi tiinə tin, á daa wɔ maŋi si á ləni á wɔrv. We na laga, DI wó wani DI pa kandwa yantɔ ləni ya ji Abraham dwi tiinə. 10 Nɔɔnv nan maŋi o jigi dooru o juŋa ni, si o ta maa goni tweeru tim o di tɔga ni. Tiu kulɔ maama

na ba læri bu-ɲɔna tɪn, o maɲɪ sɪ o go-ku mu o dɪ mini wɔnɪ sɪ ku di. Mu We dɪ na lagɪ DI kɪ nɔɔna balɔ na wɔ lɔni ba wɔrɔ ba yagɪ kɛm-balwaarɔ te tɪn. ¹¹ Amu nan miisi abam na wɔnɪ mu, sɪ ku bri nɪ abam lɔni á wɔrɔ á yagɪ kɛm-balwaarɔ tɪn. Ku daari wɔlɔ na lagɪ o saɲɪ amu kwaga o ba tɪn tiini o dwe amu. A wɔ maɲɪ sɪ a zeeri o ne natra dɪ. Wɔntɔ nan wó miisi abam We Joro dɪ mini wɔnɪ mu. ¹² Wɔntɔ nan ze zɔɲ-kɔgɔ mu sɪ o ma caari o mɪna o pe o kɪ o tulɛ nɪ, sɪ o daari mɪn-swaanɔ tɪn o zwe dɪ mini dɪlɔ na ba di dɪ dwe tɪn. Mu We na lagɪ DI pɔɔri nɔɔna daani DI kɪ-ba te tɪn.»

*Zan na miisi Zezi na wɔnɪ te tɪn
(Mariki 1:9-11, Luki 3:21-22)*

¹³ Zan deen na wɔ Zɔrden bugɛ kam ni nɪ tɪn, Zezi ma nuɲɪ Galile tɪv nɪ o vu o te sɪ o miis-o na wɔnɪ. ¹⁴ Zan deen ya wɔ se, yɪ o ta did-o o wɪ: «Amu mu maɲɪ sɪ a ba nmu te sɪ n miisi-nɪ na wɔnɪ, sɪ ku dai nmu mu wó ba amu te sɪ a miisi-m na wɔnɪ.»

¹⁵ Zezi ma lɛr-o o wɪ: «Yagɪ sɪ ku kɪ kɔntɔ lele, sɪ ku maɲɪ sɪ dí kɪ kɔntɔ mu, sɪ dí wanɪ dí kɪ kulɔ maama na yɪ We wɔbɔɲa tɪn.» O laan ma se.

¹⁶ Zezi na miisi na kɔntɔ tɪn, o ma da o nuɲɪ na bam wɔnɪ. O laan ma na weyuu na pɔri o baɲa nɪ, yɪ o na We Joro kum na de da ku tu o baɲa, yɪ ku nyɪ dɪ kunkwɛɲɛ te. ¹⁷ Kwɛrɛ laan ma ɲɔɔnɪ weyuu nɪ ka wɪ:

«Wɔntɔ mu yɪ amu bu-dɔa a na so-o dɪ a wɔ maama.
O ma yɛni o pa a wɔ poli zanzan.»

4

*Sɔtaanɪ na maɲɪ Zezi te tɪn
(Mariki 1:12-13, Luki 4:1-13)*

¹ We Joro kum deen na tu Zezi te kɔntɔ tɪn, ku laan ma ja-o ku vu kagɔa wɔnɪ, sɪ sɔtaanɪ maɲ-o dɪ nii. ² Zezi deen maa wɔra taan da fiinna, yɪ o ba di wɔdiu wɪa dɪ titɪ maama. Kana maa jɪg-o. ³ Sɔtaanɪ laan ma ba o te, yɪ dɪ ta did-o dɪ wɪ: «Nmu na sɪnɪ n yɪ Baɲa-We Bu, sɪ n ta dɪ kandwa yantɔ sɪ ya jɪ wɔdiu sɪ n di.»

⁴ Zezi ma læri o wɪ: «Ku nan pɔpɔnɪ We tɔnɔ kum wɔnɪ ku wɪ:
«Ku dai wɔdiu yɪranɪ mu pai nabiinu ɲwɪ,

ku yɪ We ni-taanɪ dɪm maama mu pai nabiinu ɲwɪa.» »

⁵ Sɔtaanɪ laan ma ja-o dɪ ja vu dɪ zɔ We titɪ tɪv Zeruzalem wɔ. Dɪ ma ja-o dɪ vu dɪ dɪ We-di-kamunu kum yuu me na dwara tɪn dɪ zɪg-o da, ⁶ yɪ dɪ wɪ: «Nmu na yɪ We Bu, sɪ n faɲɪ n cu tɪga nɪ sɪ dí nii. Beɲwaanɪ ku pɔpɔnɪ We tɔnɔ kum wɔnɪ ku wɪ:

«We wó pa DI malesɪ ba nmu ɲwaanɪ,
sɪ lwɛri-m dɪ sɪ jɪa,
sɪ n yɪ tɔ tɪga nɪ n magɪ n naga dɪ kandwe.» »

⁷ Zezi ma læri o wɪ: «Ku ta pɔpɔnɪ ku wɪ:
«Yɪ zanɪ n maɲɪ n Yuutu Baɲa-We n nii.»

⁸ Sɔtaanɪ daa ma ja-o dɪ ja vu dɪ di piu kulɔ na tiini ku dwara tɪn yuu. Dɪ laan ma bri-o lɔgɔ baɲa tɪnɪ dɪm maama dɪ wo-laarɔ tɪlɔ maama na wɔra tɪn. ⁹ Dɪ ma ta did-o dɪ wɪ: «Nmu na se n kuni doonɛ n zuli amu, aá pa n ta n te wɛɛnu tɪntɔ maama.»

¹⁰ Zezi laan ma ta dɪ-dɪ o wɪ: «Sɔtaanɪ, ve daa a tee nɪ! Sɪ ku pɔpɔnɪ We tɔnɔ kum wɔnɪ ku wɪ:

«Ku yɪ n Yuutu Baɲa-We yɪranɪ mu
n maɲɪ sɪ n kuni doonɛ n zuli,
sɪ n kɪ DI wɔbɔɲa na lagɪ te tɪn.» »

¹¹ Sɔtaanɪ laan ma viiri dɪ daar-o. We malesɪ laan ma ba Zezi te sɪ zɛn-o.

*Zezi na puli sɪ o tɔɔɪ We kwɛrɛ te tɪn
(Mariki 1:14-15, Luki 4:14-15)*

¹² Zezi deen na lwarɪ nɪ ba jaanɪ Zan ba kɪ pɪna digɛ nɪ tɪn, o ma joori o vu Galile. ¹³ O maa daa wɔ maɲɪ Nazaretɪ nɪ, yɪ o ke o vu Galile tɪv kudɔɲ, ku yɪrɪ mu Kapernawum, o zɔrɪ da. Tɪv kum kɔntɔ wɔ nɪnɔv ni nɪ mu, dɪ je sɪlɔ Zabulɔn dwi tiinɛ dɪ Nɛfitali dwi tiinɛ ya na zɔrɪ tɪn.

¹⁴ O na zɔrɪ da kɔntɔ tɪn, ku deen ma pa We nijɔɲnu Ezayi na maɲɪ o tɔɔɪ We kwɛrɛ faɲa faɲa te tɪn sɪnɪ ku kɪ. ¹⁵ O deen tagɪ o wɪ:

«Ku na yɪ Zabulɔn dɪ Nɛfitali tɪnɪ dɪm,
dɪ je sɪlɔ na wɔ nɪnɔv kum seeni tɪn,
dɪ je sɪlɔ na wɔ Zɔrden bugɛ kam bube
didɔɲ dɪm kwaga nɪ tɪn,
dɪ Galile je sɪlɔ dwi-ge tiinɛ na zɔrɪ da
tɪn,

¹⁶ jɛgɛ kantɔ tiinɛ bam deen ya wɔ lim wɔnɪ mu,

yɪ ba laan ba ba na pooni zanzan. Balu na zɔvri da tɪn ya ba jɪgɪ tɪna dɪ Wɛ, tɔvri mu ya te-ba.

Pooni laan ma zɛɲi ba baɲa ni.»

¹⁷ Zezi na joori o vu Galile tɪn, ku zɪgɪ maɲa kantɔ ni mu o puli o tɔɔli Wɛ kwɛrɛ, o bri nɔɔna ni ba maɲi si ba lɛni ba wɔvɔ ba yaɲi kɛm-balwaarɔ, bɛɲwaanɪ maɲa kam laan yiɔ Wɛ paari dɪm na lagɪ dɪ ba nɔɔna titari ni tɪn.

Zezi na bɛɲi nɔɔna bana si ba taa tɔg-o te tɪn

(Mariki 1:16-20, Luki 5:1-11)

¹⁸ Zezi dɛɛn maa wɔ Galile nɪnɔv kɔm ni ni o veɔ. O ma na nɔɔna bale, ba yi cɔvɔ mu. Ba didɔba yiri mu Simɔn, o yiri didonɲ maa yi Pɪyɛɛri. Wɔdonɲ wɔm maa yi o nyaanɪ, o yiri mu Andre. Ba yi kalɛɲ-jara mu, yi ba wɔ na bam wɔni ba dɔli bɔri ba ma jaanɪ kale. ¹⁹ Zezi laan ma ta dɪ ba o wɪ: «Zaɲi-na á ba á taá tɔgɪ-nɪ. Aá pa á taá beeri nɔɔna mu á pa-nɪ si ba da amɔ kwaga, ni á na yɛni á jaanɪ kale te tɪn.» ²⁰ O na tagɪ kɔntɔ tɪn, ba ma zaɲi lɪla ba yaɲi ba bɔri sɪm, yi ba vu ba tɔgɪ o kwaga.

²¹ Zezi na ve o maa kɛ tɪn, o daa ma na nɔɔna bale, ba dɪ yi cɔvɔ mu. Ba ko yiri mu Zebede. Ba didɔba yiri mu Zaki. Wɔdonɲ wɔm maa yi o nyaanɪ, o yiri mu Zan. Bantɔ bale dɪ ba ko Zebede maa wɔ naboro wɔni ba kwɛ ba bɔri, si ba ma ja kale. O ma bɛɲi biɔ bam si ba ba ba taa tɔg-o. ²² O na bɛɲi-ba kɔntɔ tɪn, ba ma zaɲi lɪla ba yaɲi ba ko wɔm dɪ naboro kɔm, yi ba vu ba tɔg-o.

²³ Zezi dɛɛn maa tɔli Galile tɪnɪ dɪm maama. O maa yɛni o ve Zwifɔ bam Wɛ-di sɪm si o taa bri nɔɔna Wɛ cɪga kam. O maa tɔɔli Wɛ kwɛr-ywɛɲɔ kam dɪ Wɛ na lagɪ DI di paari nɔɔna titari ni te tɪn. O maa kwɛri o pa yawɪna na yazurɔ dɪ yawɪvɔvɔ tɪlv dwi maama na jɪgɪ-ba tɪn.

²⁴ Nɔɔna ma ba ba ni o ɲwa je sɪm kɔntɔ ni, dɪ Siiri tɪv kɔm maama wɔni. Ba maa yɛni ba jaanɪ yawɪna dwi dwi ba tu o te, balu yira na tiini ya wɔɛ tɪn, ku wɛli dɪ balu ciciri na yaari-ba tɪn, dɪ balu na sai kɔɔvɔ tɪn, dɪ kwaarɔ. Ba na tu Zezi te kɔntɔ tɪn, o maa yɛni o pa ba na yazurɔ.

²⁵ Nɔn-kɔgɔ zanzan dɛɛn ma nunɪ Galile

tɪnɪ dɪm, dɪ je sɪlv ba na bɛ ni Tɪnɪ Fugɔ tɪn, dɪ Zeruzalem, dɪ Zude maama, dɪ je sɪlv na wɔ Zɔrdɛn bugɔ kam bube didonɲ dɪm ni tɪn ba tɔgɪ did-o.

5

Zezi zaasɪm-dɔvri dɪm
(Luki 6:20-23)

¹ Zezi dɛɛn na nɛ nɔn-kɔgɔ na tɔg-o tɪn, o ma vu o di piu kɔdonɲ yuu o jɛni da. O na je tɪn, o karabiɔ bam ma ba o te. ² O laan ma puli o bri-ba o wɪ:

³ «Balu na ye ni ba yi yinigɔ tiinɔ Wɛ yigɔ ni tɪn mu jɪgɪ yu-yoɲo, ba na wɔ tɔgɪ ba di Wɛ paari dɪm tɪn ɲwaanɪ.

⁴ Balu wɔvɔ na cɔgɪ tɪn mu jɪgɪ yu-yoɲo, Wɛ na wɔ pa-ba wɔ-zuru tɪn ɲwaanɪ.

⁵ Balu na jɪgɪ ban-pɔvɔvɔ tɪn mu jɪgɪ yu-yoɲo,

Wɛ na wɔ pa ba taa te lɔgɔ tɪn ɲwaanɪ.

⁶ Balu na paɪ Wɛ cɪga kam tɔgɪm jɪgɪ fra dɪ ba tɪn mu jɪgɪ yu-yoɲo,

Wɛ na wɔ pa ba bɪcara pɛni tɪn ɲwaanɪ.

⁷ Balu na jɪgɪ nɔɔna ɲwanɲa tɪn mu jɪgɪ yu-yoɲo,

Wɛ na wɔ duri ba dɪ ɲwanɲa tɪn ɲwaanɪ.

⁸ Balu na yi wɔ-pɔɲo tiinɔ tɪn mu jɪgɪ yu-yoɲo,

ba na wɔ ba ba na Wɛ tɪn ɲwaanɪ.

⁹ Balu na paɪ nɔɔna jɪgɪ ywɛɛni daanɪ tɪn mu jɪgɪ yu-yoɲo,

Wɛ na wɔ ta bɛ-ba ni DI biɔ tɪn ɲwaanɪ.

¹⁰ Balu na tɔgɪ Wɛ cɪga kam yi nɔɔna bɛɛsi-ba tɪn mu jɪgɪ yu-yoɲo,

ba na wɔ tɔgɪ ba di Wɛ paari dɪm tɪn ɲwaanɪ.

¹¹ Nɔɔna na twɪ abam yi ba bɛɛsi abam, yi ba fɔ vwan ba te wo-balwaarɔ dwi maama ba pa abam amɔ yiri ɲwaanɪ tɪn, á jɪgɪ yu-yoɲo. ¹² Á taá jɪgɪ wɔpɔlo lanyiranɪ si Wɛ wɔ pa á na nyɔvri zanzan DI tee ni. Ku na yi Wɛ nijɔɲnɔ balu dɛɛn na loori abam yigɔ ba ba tɪn, nɔɔna dɛɛn maɲi ba bɛɛsi-ba kɔntɔ mu.

¹³ Yɛ na paɪ wɔdiu ywɛnɔ te tɪn, abam dɪ nan maɲi si á taá paɪ ywɛɛni taa wɔ nabiinɔ tee ni. Yɛ ywɛɛni nan na ti, n daa n bá wanɪ n pa dɪ joori dɪ ja ywɛɛni. Dɪ

daa ba jigi kuri. Baá dı-dı ba yagi mu, si nɔɔna taa nwanı dı banja nı.

¹⁴ Abam nyı dı lɔgbu banja pooni mu nabiinɔ titarı nı. Tıv kulɔ ba na lɔgi piu yuu nı tın bá wantı kɔ sɛgi, kɔ natı mu jaja. ¹⁵ Nɔɔn-nɔɔnɔ bá sɛ o tarigi kanıa o pu titɔgɔ kuri nı. Oó kwe-ka o palı wɛɛnı mu, si ka pooni dım taa natı dı paı nɔɔna balɔ maama na wɔ digɔ kam wɔnı tın. ¹⁶ Abam dı nan manı sı á zɛni á pooni dım kɔntɔ mu nɔɔna titarı nı. Ba laan wú na wo-laaru tıv á na kı tın, yı ba zuli á Ko Wɛ wɔlv na wɔ weyuu nı tın.»

Zezi na pɛ Wɛ cullu tım tiini tı ja kuri te tın

¹⁷ «Abam nan yı taá bɔni nı amɔ tu sı a pa Wɛ tɔnɔ kɔm na brı kulɔ tın ji kafe, kɔ na yı Wɛ cullu tıv Dı dɛɛn na pɛ Moyisi, dı Dı nijonɔ bam na brı kulɔ fanja fanja tın dı. Amɔ tu sı a pa tı tiini tı taa jigi kuri mu lanyıranı, sı kɔ dai nı a lagı a cɔgi-tı mu. ¹⁸ A lagı a ta cıga mu dı abam sı, lɔgbu banja dı weyuu na wú daanı sı kɔ taa ve manja kalɔ tın, kulɔkulɔ bá wantı kɔ lı Wɛ cullu tım wɔnı dı finfin dı. Tı nan wú ta wɔra kɔntɔ mu taan, sı kɔ ba kɔ yı manja kalɔ Wɛ na wú pa wɔnɔ maama kı kɔ tı tın. ¹⁹ Nɔɔnɔ wɔlv maama na wɔ sɛ Wɛ niɔ yam didɔba yı o daarı o brı o donnɔ sı ba dı yı sɛ-dı tın, dı na manı dı yı mımı dı, kɔntɔ tu wú ba ji balanja Wɛ paarı dım wɔnı. Kɔ daarı, wɔlv maama na sɛ Wɛ niɔ yam yı o daarı o brı o donnɔ sı ba dı sɛ tın, kɔntɔ tu wú ba ji kamunu Wɛ paarı dım wɔnı. ²⁰ A nan taá ye nı, abam na wɔ sɛ Wɛ cıga kam á dwɛni á cullu karanyına tiinɔ bam dı Farizıan tiinɔ bam, á bá wantı á na cwɛnɔ sı á tɔgi á zɔ Wɛ paarı dım wɔ.»

Ban-zɔnɔ na nyı dı nɔn-gɔra te tın

²¹ «Abam ye nı ba dɛɛn brı dıbam kwɔ bam ba wı: <Yı zanı n gb nɔɔnɔ. Wɔlv nan na gb nɔɔnɔ, ba manı sı ba dı o taanı mu.> ²² Kɔ daarı, a nan lagı a ta dı abam nı, nɔɔnɔ wɔlv na jigi ban-zɔnɔ dı o ko-bu, kɔ manı sı ba dı kɔntɔ tu dı taanı mu. Wɔlv na tagı dı o ko-bu o wı, o ba jigi wɔbɔnɔ, kɔ manı sı dıbam sarıya-dirɔ nakwa bam mu dı kɔntɔ tu taanı. Nɔɔnɔ wɔlv dı na tagı dı o ko-bu o wı,

o yı joro, kɔ manı sı kɔntɔ tu zɔ min-tıv mu. ²³ Kɔntɔ nwanı, nmɔ na lagı n kwe n pɛɛrı n pa Wɛ, yı n laan na guli nı n ko-bu jigi n ban-zɔnɔ, ²⁴ sı n tıni n pɛɛrı dım, sı n joori n vu n ko-bu wɔm te sı á fɔgi daanı. Nmɔ na kı kɔntɔ, sı n laan joori n ba n kwe n pɛɛrı dım n pa Wɛ.

²⁵ Kɔ daarı, nɔɔnɔ nan na jaanı-m o vu o sanı, sı n kı lıla n pa á fɔgi daanı yı á daa ta wɔ yı sarıya yam dım jɛgɔ kam. Kɔ na dai kɔntɔ, o laan wú kı nmɔ sarıya-diru wɔm jına nı, sı o pa n na cam. Wɔntɔ dı laan wú kı-m o tıntɔnɔv jına nı, sı o ja-m o vu o kı pına digɔ nı. ²⁶ A lagı a ta cıga dı nmɔ sı, nı ta n wɔra taan. Nmɔ na wɔ nwanı jıni dım maama n ti, ba bá yagi-m.»

Ka-laga na yı kɔm-balɔv te tın

²⁷ «Abam nan ye nı ba manı ba ta ba wı: <Yı zanı n pɛni dı n donj kaanı.> ²⁸ Amɔ nan lagı a ta abam nı, nɔɔnɔ wɔlv na nii kaanı dı fra tın, kɔ nyı dı o manı o pɛni did-o mu o wɔbɔnɔ na lag-o tın nwanı. ²⁹ Kɔntɔ tın, nmɔ jazım yı na paı n kı lwarım, sı n lı-dı n yagi. Nmɔ yıra daa didɔba na cɔgi, kú ta lana kɔ pa-m kɔ dwe n yıra yam maama na wɔra yı ba dı-ya min-tıv nı. ³⁰ Nmɔ jazım mu na paı n kı lwarım, sı n go-dı n yagi. Nmɔ yıra daa didɔba na cɔgi, kú ta lana kɔ pa-m kɔ dwe n yıra yam maama na zɔ min-tıv.»

Kaanı yagım

(Matiyu 19:9, Marıkı 10:11-12, Luki 16:18)

³¹ «Ba manı ba ta ba wı: <Nɔɔnɔ wɔlv na yagi o kaanı, kɔntɔ tu manı sı o pa-o tɔnɔ kulɔ na wú brı nı ba yagi daanı tın.> ³² Amɔ nan lagı a ta abam nı, nɔɔnɔ wɔlv na yagi o kaanı yı kɔ dai nı o cɔgi dı baaru tın, kɔntɔ tu pɛ kaanı wɔm kı bwɛnɔ mu, dı o daa na zɔ barı wɔdonj tın. Nɔɔnɔ wɔlv maama nan na dı kaanı wɔm kɔntɔ tın, kɔntɔ tu dı kı bwɛnɔ mu.»

Durɔ duum na wɔ manı te tın

³³ «Abam manı á ye nı ba dɛɛn brı dıbam kwɔ bam ba wı: <Yı zanı n kwanı n ni, dı nmɔ na dugɔ n wı nı kı kulɔ n pa n Yuutu Banja-Wɛ tın.> ³⁴ Amɔ nan lagı a ta a brı abam sı á yı zanı á du dı kulɔkulɔ.

Yi zanɪ á du durə dɪ Wɛ-sɔŋɔ, bɛŋwaani dáani mu yi Wɛ jəŋə je. ³⁵ Yi du-na dɪ tɪga baŋa dɪ, ka na yi Wɛ nɛ cwiim jəgə tɪn ŋwaani. Nan yi du-na dɪ Zeruzalem dɪ, sɪ kuntu yi Wɛ pa-faru wɔm tɪv mu. ³⁶ Nan yi zanɪ á du dɪ á tɪtɪ yuu dɪ, bɛŋwaani á bá wani á pa á yuuyua dɪdɪba tɪtɪ ləni ka ji naponɔ naa nazono. ³⁷ Nan pa-na abam <ɛɛn> ji <ɛɛn>, sɪ abam <awo> ji <awo>, sɪ á daa yi wəli kulukulu da. Wɔŋo na wəli da, kuntu yi sutaani nyɪm mu.»

Dí na maŋi sɪ dí taá jɪgɪ wɔ-zuru te tɪn (Luki 6:29-30)

³⁸ «Abam maŋi á ni sɪ ba tagɪ ba wɪ: <Nɔɔnɔ na pi n yi, sɪ ba pi kuntu tu dɪ yi. Nɔɔnɔ nan na guri n yəli, sɪ ba guri kuntu tu dɪ yəli.> ³⁹ Amu nan lagɪ a ta a brɪ abam nɪ, nɔɔnɔ na kɪ-m lwarɪm, sɪ n dɪ daa yi kɪ-o lwarɪm n ma n ŋwɪ. Nɔɔnɔ nan na lɔgɪ n jazɪm pɔpɔŋɔ, sɪ n guni kudɔŋ kum dɪ, sɪ o lɔ o wəli da. ⁴⁰ Nɔɔnɔ nan na saŋɪm sɪ o jɔŋi n gwar-bu o jɪni ŋwaani, sɪ n pa o kwe n gwar-bwərə dɪ o wəli da. ⁴¹ Dɪdɛɛrɔ nan na fi-m sɪ n zɪŋi o zɪla n vu nabaa yi mɔrɔ, sɪ n zɪŋi n vu nabaa yi mɔrr-tɪle. ⁴² Nɔɔnɔ nan na loori-m wɔŋo, sɪ n kwaani n pa-o-kv. Nɔɔnɔ nan na lagɪ sɪ o jɪni wɔŋo n tee nɪ, sɪ n yi van-o.»

Sono taani (Luki 6:27-28,32-36)

⁴³ «Abam maŋi á ni sɪ ba tagɪ ba wɪ: <N maŋi sɪ n ta n soe n donnə mu, sɪ n daari n ta n culi n dɔna.> ⁴⁴ Amu nan lagɪ a ta abam nɪ, á taá soe á dɔna, sɪ á daari á taá loori Wɛ á pa balɔ na jɪgɪ abam ba bɛɛsɪ tɪn. ⁴⁵ Á na kɪ kuntu donɪ, kvú brɪ nɪ abam yi Baŋa-Wɛ biə mu. Bɛŋwaani dɪntu ba pɔɔrɪ nɔɔna daani, Dɪ pai wɪa nyɪ nɔn-balwaarɔ dɪ nɔn-ŋɔna maama baŋa nɪ. Dɪ ta kwəri Dɪ pai dɪba nɪ ka pai balɔ na kɪ lanyɪrɪni dɪ balɔ na kɪ balɔɔ tɪn maama. ⁴⁶ Abam nan na soe balɔ dɪ na soe abam tɪn yɪrɪni, bɛɛ nyɔɔrɪ mu á wó na Wɛ tee nɪ? Lampo-jɔŋnə dɪ yəni ba kɪ kuntu donɪ mu. ⁴⁷ Abam nan na zuli á cɔrrɔ yɪrɪni mu, abam kɪ á dwe á donnə bam na? Balɔ na yəri Wɛ tɪn dɪ nan yəni ba kɪ kuntu donɪ mu. ⁴⁸ Abam nan maŋi sɪ á taá yi lanyɪrɪni dɪ cɪga tiinə, nɪ á Ko Baŋa-Wɛ na yi lanyɪrɪni dɪ cɪga tu te tɪn.»

6

Zezi na brɪ pɛɛra pam dɪ Wɛ-loro dɪ ni-vɔɔm na maŋi sɪ kv taa yi te tɪn (Luki 11:2-4)

¹ «Á taá yɪrɪ á tɪtɪ, sɪ á yi taá brɪ kəm-laaru tɪv á na kɪ tɪn nɔɔna yigə nɪ. Á na kɪ kuntu donɪ, kv bá pa á na nyɔɔrɪ á Ko Wɛ tee nɪ. ² Kuntu tɪn, á na kwe wɔŋo á pa yinigə tu, á yi zanɪ á pa nɔɔna lwarɪ abam na kɪ kulɔ tɪn ni nɪ, nɪ pipiri-nyɪna bam na yəni ba brɪ ba na kɪ kulɔ tɪn ba Wɛ-di sɪm wɔni, dɪ ba tɪv kum pooni yigə nɪ, sɪ kv ta pa nɔɔna zuli-ba te tɪn. A lagɪ a ta cɪga mu dɪ abam sɪ, bantɔ maŋi ba na ba ŋwɪrɔ. ³ Nmɔ nan na lagɪ n wəli yinigə tu, sɪ n yi pa nɔɔn-nɔɔnɔ lwarɪ kv ni nɪ, nɪnɛɛnɪ nɔɔnɔ na kwe wɔŋo o pa dɪ o jazɪm yi o jagwiə yəri kv ni nɪ te tɪn. ⁴ N Ko Wɛ nan nai kulɔ n na səgɪ n kɪ tɪn. Dɪ laan wó pa n na nyɔɔrɪ kv ŋwaani.

⁵ Abam na yəni á lagɪ á warɪ Wɛ, sɪ á yi zanɪ á taá brɪ á tɪtɪ nɪ pipiri-nyɪna bam na kɪ te tɪn. Bantɔ soe sɪ ba taa zanɪ wɛɛnɪ mu ba warɪ Wɛ ba Wɛ-di sɪm wɔni dɪ pooni yigə nɪ, sɪ nɔɔna maama taa na-ba. A lagɪ a ta cɪga mu dɪ abam sɪ, bantɔ maŋi ba na ba ŋwɪrɔ ba ti. ⁶ Nmɔ nan na lagɪ n warɪ Wɛ, zɔ digə wɔ n ja ka ni n pi, sɪ n laan warɪ n Ko Wɛ dɪv na wɔ jəgə kalɔ na səgɪ tɪn nɪ. Dɪntu nan nai kulɔ n na səgɪ n kɪ tɪn. Dɪ laan wó pa n na nyɔɔrɪ kv ŋwaani.

⁷ Abam na wɔra á warɪ Wɛ, á yi taá tiini á ŋɔɔnɪ bitar-yɔɔrɔ nɪnɛɛnɪ balɔ na yəri Wɛ tɪn na yəni ba ŋɔɔnɪ te tɪn. Bantɔ yəni ba bɔŋi nɪ, ba na tiini ba ŋɔɔnɪ ta-farɪ mu, Wɛ wó ləri ba loro. ⁸ Abam nan yi zanɪ á kɪ nɪ bantɔ na kɪ te tɪn. Bɛŋwaani á Ko Wɛ maŋi Dɪ ye kulɔ abam na lagɪ tɪn, yi á ta wɔ loori-Dɪ kv ŋwaani.

⁹ Abam nan maŋi sɪ á taá warɪ Wɛ tɪntu donɪ mu:

<Dɪbam Ko wɔlɔ na wɔ wɛɛnɪ tɪn, sɪ nmɔ yɪrɪ na tiə dɪ zulə,

¹⁰ sɪ nmɔ paari ba, sɪ nmɔ wɔbɔŋa kɪ lɔgɔ baŋa nɪ, nɪ kv na kɪ n sɔŋɔ nɪ te tɪn.

¹¹ Pa dɪbam wɔdiu zɪm sɪ kv maŋi dɪbam.

¹² Yagɪ dí lwarɪm n ma n cɛ dɪbam,

nɪ dɪbam dɪ na yagɪ dɪ ma ɛ dɪ donnə te tɪn.

¹³ Yɪ pa dɪ na maɲɪm dɪlɔ na wɔ pa dɪ tu tɪn.

Nan vɪ dɪbam wo-lwaanɔ tu jɪɲa nɪ.

(Nmɔ te paarɪ dɪ dam dɪ tiə

sɪ kɔ taa ve maɲa kalɔ na ba ti tɪn. Amina.)

¹⁴ Abam na yagɪ á ma ɛ nɔɔna balɔ na kɪ abam lwarɪm tɪn, á Ko Wɛ dɪ wɔ yagɪ abam lwarɪm Dɪ ma ɛ abam. ¹⁵ Kɔ daari, abam na wɔ yagɪ á ma ɛ balɔ na kɪ abam lwarɪm tɪn, á Ko Wɛ dɪ bá yagɪ abam lwarɪm Dɪ ma ɛ abam.

¹⁶ Abam nan na vɔɪ ni, sɪ á yɪ nywanɪ á yigə, nɪ pipiri-nyɪna bam na yəni ba kɪ te tɪn. Bantɔ yəni ba pa ba yibiyə ləni sɪ kɔ pa nɔɔna lwarɪ nɪ ba vɔɪ ni mɔ. A lagɪ a ta ɔɪga mɔ dɪ abam sɪ, bantɔ maɲɪ ba na ba ɲwɪrɔ. ¹⁷ Nmɔ nan na vɔɪ ni, sɪ n su n yɪə sɪ n daari n li n yuu lanyɪranɪ.

¹⁸ Kuntɔ mɔ wɔ pa nɔɔn-nɔɔnɔ bá lwarɪ nɪ n vɔɪ ni. N Ko Wɛ dɪlɔ na wɔ jəgə kalɔ na səgi nɪ tɪn yɪranɪ mɔ ye. Dɪntɔ nan naɪ kulɔ n na səgi n kɪ tɪn. Dɪ laan wɔ pa n na nyɔɔrɪ kɔ ɲwaanɪ.»

Wɛ-sɔɲɔ jɪjɪgɪrɔ taanɪ

(Luki 12:33-34, 11:34-36, 16:13, 12:22-31)

¹⁹ «Nan yɪ zanɪ á kwaanɪ sɪ á na jɪjɪgɪrɔ zanzan lɔgɔ kuntɔ baɲa nɪ. Á na tɪɲɪ jɪjɪgɪrɔ lɔgɔ baɲa yo, tɪ wɔ ba tɪ ɔɔɪ. Tɔa wɔ mu-tɪ, yɪ tɪ wɔ sɔɲɪ tɪ ɔɔɪ. ɲwɪna dɪ ma wɔ bwəri sɔɲɔ kɔm ba zɔ ba ɲɔ-tɪ. ²⁰ Abam nan maɲɪ sɪ á tɪɲɪ á jɪjɪgɪrɔ zanzan Wɛ-sɔɲɔ nɪ mɔ. Dáanɪ mɔ tɔa daa bá wanɪ ka mu-tɪ, yɪ tɪ bá sɔɲɪ tɪ ɔɔɪ, yɪ ɲwɪna dɪ bá wanɪ ba ɲɔ-tɪ. ²¹ Bɛɲwaanɪ, abam jɪjɪgɪrɔ na tigi mɛ tɪn, á bɪcara dɪ tigi dáanɪ mɔ.

²² Nɔɔnɔ yɪə mɔ nyɪ nɪnɛnɪ kanɪa kalɔ na paɪ o yɪra jɪgɪ pooni te tɪn. Kuntɔ tɪn, nmɔ yɪə na lana, kɔ paɪ n yɪra maama wɔ pooni wɔnɪ mɔ. ²³ Nmɔ yɪə nan na ba lana, kɔ paɪ n yɪra maama wɔ lim wɔnɪ mɔ. Kuntɔ tɪn, nmɔ yɪə ya na maɲɪ sɪ ya taa yɪ pooni tɪn nan na yɪ lim, kɔ laan wɔ ta tiini kɔ yɪ lim kɔ ja gaalɪ.

²⁴ Nɔɔn-nɔɔnɔ bá wanɪ o li wɔbɔɲ-dɪdɪwɪ, sɪ o ma tɔɲɪ o pa o yuutiinə bale.

Oó ta culi dɪdɔ wɔm yɪ o daari o soe wɔdonɲ wɔm, naa oó ta nɪgɪ dɪdɔ wɔm yɪ o daari o gooni wɔdonɲ wɔm. Kuntɔ ɲwaanɪ abam bá wanɪ á pa sɪ Wɛ taa yɪ á yuutu, sɪ á daari á pa səbu dɪ taa yɪ á yuutu.

²⁵ Kuntɔ ɲwaanɪ mɔ a lagɪ a ta abam, sɪ á yɪ taá liə dɪ lɔgɔ baɲa kulɔkulɔ, kɔ na yɪ á ni-wɔdiu, naa á na wɔ zɔ gwaaru tɪlɔ tɪn. Bɛɲwaanɪ á ɲwɪa garɪ wɔdiu. Yɪra yalɔ Wɛ na pɛ abam tɪn dɪ maa garɪ gwaaru. ²⁶ Nan maanɪ-na á nii zunə na yɪ te tɪn. Bantɔ ba duə, yɪ ba ba zagɪ mɪna ba kɪ tuli nɪ. Kɔ nan yɪ á Ko Wɛ mɔ nii ba baɲa nɪ dɪ ba ni-wɔdiu. Abam nan ba jɪgɪ kuri á dwe zunə bam na? ²⁷ Abam wɔlɔwɔlɔ bá wanɪ o tɔɲɪ o ɲwɪa dɪ funfun dɪ, o na maɲɪ o li te dɪ.

²⁸ Bɛɛ nan mɔ yɪ á kɪ liə dɪ gwaaru woɲo? Maanɪ-na á nii ga-punnu tɪm lam na yɪ te tɪn. Tɪntɔ nan warɪ tɪ tɔɲɪ yɪ tɪ warɪ gwaaru tɪ sɔ. ²⁹ Nan taá ye-na nɪ, tɪntɔ jɪgɪ lam tɪ dwe Pɛ Salɔmɔn dɛɛn na maɲɪ o zɔbɪrɪ gwar-ɲɔnnɔ tɪlɔ tɪn. ³⁰ Kɔ nan na yɪ gaaru tɪm kuntɔ, tɪntɔ ba jɪgɪ dɛ dɪ nɔɔna na zɛ-tɪ. Dɪ kuntɔ dɪ Wɛ ta mɔ paɪ tɪ jɪgɪ lam kuntɔ donɲ. Kuntɔ ɲwaanɪ, kɔ na yɪ abam, Wɛ bá nii abam baɲa nɪ ɔɪga? Bɛɛ nan yɪ á ba kɪ á wɔ-dɪdɔa dɪ Wɛ?

³¹ Kuntɔ ɲwaanɪ, á yɪ taá liə dɪ á na wɔ dɪ woɲo kulɔ naa á na wɔ zɔ woɲo kulɔ tɪn. ³² Balɔ na yəri Wɛ tɪn mɔ tiini ba bɔɲɪ wəənu tɪm kuntɔ maama wɔbɔɲa. Abam Ko Wɛ nan maɲɪ Dɪ ye woɲo kulɔ na maɲɪ dɪ abam tɪn. ³³ Abam maɲɪ sɪ á da yigə á beerɪ Baɲa-Wɛ paarɪ dɪm dɪ ɲwɪa kalɔ na tɔɪ Wɛ wɔbɔɲa tɪn. Á na kɪ kuntɔ, Wɛ laan wɔ wəli abam wəənu tɪlɔ na daari tɪn. ³⁴ Dɛ maama tui dɪ dɪ tɪtɪ cam mɔ. Á nan yɪ taá pa liə jɪgɪ abam dɪ jwa woɲo. Yagɪ-na sɪ jwa dɛ dɪm tɪtɪ wɔ ní dɪ tɪtɪ woɲo.»

7

Yɪ ɲɔɔnɪ n donɲ wəənu *(Luki 6:37-38,41-42)*

¹ «Abam yɪ taá ɲɔɔnɪ á donnə wəənu, sɪ Wɛ yɪ ɲɔɔnɪ abam dɪ wəənu. ² Bɛɲwaanɪ, abam na ɲɔɔnɪ á donnə wəənu te tɪn, Wɛ

wó tógi kuntu donj mu DI ma di á saríya. Abam na mai bwanja kalu á manj á pa á donnə tın, Wε dı wó mai bwanja kantu mu DI manj DI pa abam sı ku taa mai daanı.

³ Abam nyı dı nɔɔnu na nii o donj yi nı o na ga-balanja da, yi o daarı o ba lagı sı o lwarı nı o titı yi jıgı daa tın. Ku manj sı ku taa yi kuntu donj na? ⁴ Daa na wu nmυ yi nı tın, nń kı ta mu n ta dı n donj nı o pa n lı gaa o yi nı n yagı? ⁵ Nmυ yi pipiri-nyım dı nmυ na kı n donj te tın. Nmυ nan manj sı n lı n titı yi daa kam mu, sı n laan wanı n nii lanyıranı sı n lı n donj yi gaa kam.

⁶ Yi zanj á kwe wəənu tılu na yi wo-kamunə Wε yigə nı á pa balu na vın Wε tın. Á na kı kuntu, baá cɔgı-tı, yi ba daarı ba cɔgı abam titı dı ba wəli da.»

*Wε-loro
(Luki 11:9-13)*

⁷ «Á taá loori Wε, sı DI wó pa abam kulı á na lagı tın. Beerı-na kulı á na lagı tın, sı á wó na. Magı-na boro, sı baá pıri ba pa abam. ⁸ Benwaanı wulu maama na loori Wε sı DI pa-o woŋo tın wó jonjı. Wulu maama na beerı woŋo tın wó na-ku. Baá pıri ba pa wulu maama na magı boro tın.

⁹ Abam wulu na jıgı bu yi o na loori-m wɔdiu, nmυ wó se n kwe kandwe n pa-o na? ¹⁰ Naa o na loori-m kaləŋə, nń se n pa-o bısankwıa na? ¹¹ Awo. Abam wuru na ba lana yi á ta ye sı á taá paı á biə wo-laaru tılu ba na lagı tın, á Ko Wε na lamma DI dwe abam tın bá kwe wo-laaru DI pa balu na loori-DI tın na?

¹² Á taá kı á donnə lanyıranı, sı ku manj dı á na lagı sı bantı taa kı abam te tın. Kuntu mu yi cıga kalı Moyisi dı Wε nijonjə bam zaasım dım na manj dı brı tın.»

*Zezi karabiə na wó tógi cwəŋə kalı tın
(Luki 13:24)*

¹³ «Á taá cu á titı, sı á wanı á tógi cwə-mımına kam á vu á na njwıa Wε tee nı. Ku daarı cwəŋə kalı nı na yalma yi ka vəŋə yi mwalı mwalı tın maa ve ka kweeli cɔgım jəgə nı mu, yi nɔɔna zanzan mu tógi cwəŋə kantı. ¹⁴ Ku daarı cwəŋə kalı

nmυ na wó da sı n vu n jonjı njwıa Wε tee nı tın nı yi mımına mu, yi ka pıri. Nɔɔna finfin yıranı mu tógi cwəŋə kam kuntu.»

*Ba lwarı tiu ku biə lərim nı mu
(Luki 6:43-44, 13:25-27)*

¹⁵ «Á taá yıri á titı dı balı na paı ba yi Wε nijonjə yi ba daı tın. Bantı yəni ba kı ba yıbiyə nı ba yi nɔn-nɔna mu te abam yigə nı, yi ba nan lagı ba cɔgı abam nı nywənkuri na lagı sı cɔgı peeni te tın mu. ¹⁶ Ba titıja nan mu wó pa á lwarı ba na yi balı tın. Benwaanı tiu tərə ku na wó wanı ku lə ku donj biə. N bá na swan sabara yuu nı naa mɔɔla kaligoŋo yuu nı. ¹⁷ Tu-njɔŋ mu ləri bu-nɔna. Tu-balɔɔ dı maa ləri bu-balwaarı. ¹⁸ Tu-njɔŋ tərə ku na wó lə bu-balwaarı. Tu-balɔɔ dı nan tərə ku na wó lə bu-nɔna. ¹⁹ Tiu kulı maama na ba ləri bu-nɔna tın, baá go-ku ba dı mini nı mu. ²⁰ Kuntu tın, ba titıja mu wó pa á lwarı ba na yi balı tın.

²¹ Ku daı nı balı maama na bə amı nı <Yuutu, Yuutu> tın mu wó tógi ba zu Wε paarı dım wɔnı. Ku nan yi balı na sıri ba tógi amı Ko Wε wɔbɔja tın mu. ²² Sarıya de dım na yiə, nɔɔna zanzan wó ta dı amı ba wı: <Dı Yuutu, dıbam deen tógi nmυ yıri dım njwaanı mu dı njɔnı Wε yıyiu-njwe, yi dı ma nmυ yıri dım dı zəli ciciri nɔɔna yıra nı, yi dı daarı dı ma dı kı wo-kunkagıla zanzan.> ²³ A laan wó ta dı ba a wı: <Á manj a yəri abam. Ve-na daa nı, abam kəm-balwaarı tiinə-ba.> »

*Dı na manj sı dı se Wε taanı te tın
(Luki 6:47-49)*

²⁴ «Kuntu njwaanı, wulu maama na cəgi a taanı dım yi o kı a na tagı kulı tın, kuntu tu nyı dı wɔbɔja tu wulu na cwı o sɔŋo kuri pulɔɔ banja nı yi o laan lə-ku tın mu. ²⁵ Dwa ma ba ka nı ka pa bwi su sı peeli. Vu-dıu dı ma ba ku magı sɔŋo kım, yi ku wu tu, ku kuri na cwı pulɔɔ kım banja nı tın njwaanı. ²⁶ Ku daarı wulu maama nan na cəgi a taanı dım yi o ba kı a na tagı kulı tın nyı dı nɔn-joro na logı ku sɔŋo kasulu banja nı te tın mu. ²⁷ Dwa ma ba ka nı ka pa bwi su sı peeli, yi vu-dıu dı magı sɔŋo kım, ku pa ku tiini ku tu tıga nı buri buri.»

²⁸ Zezi dɛɛn na tagi wænu tintu maama o ti tun, non-kɔgɔ kulɔ na wura tun ma tiini ba yi yæu di o zaasum dim. ²⁹ Benwaani o ni-taani dim jigi dam di dwe ba titi cullu karanyina tiinɛ bam taani dim.

8

Zezi na pɛ nanyɔŋɔ na yazurɛ te tin (Mariki 1:40-45, Luki 5:12-16)

¹ Zezi laan ma zaŋi o tu piu kum yuu ni o maa kea, yi kɔ-fɔrɔ tɔgi o kwaga. ² O na maa ke tin, nanyɔŋɔ kudonɔ ma vu o te, yi ku kuni doonɛ o yigɛ ni ku loor-o ku wi: «Amu tu, nmu na laga, nɛ wani n pa a na yazurɛ a ji lanyirani.»

³ Zezi ma sɛ. O ma twi o jɛŋa o dwe-o, yi o wi: «ɛɛn, a laga. Zaŋi di yazurɛ si n ji lanyirani.» O na tagi kuntu bidwi banɔ ni tun, mu nɔɔnɔ wum nanywaanu tum de ti je yi o yira ji lanyirani. ⁴ Zezi laan ma ta did-o o wi: «Yi zaŋi n ta kulɔ na ki tin n bri nɔɔna. Nan yɔɔri n vu We kaanum tu wum te si n pa o nii n yira yam, si n daari n ja pɛera yalɔ Moyisi cullu tum na bri ni ya maŋi tin n vu n pa-o, si o ma kaani Baŋa-We. Kuntu mu wu bri nɔɔna maama ni n yawu kum suni ku je.»

Zezi na pɛ pamaŋna yigɛ tu tintuŋnu na yazurɛ te tin (Luki 7:1-10)

⁵ Zezi laan ma vu o yi tu kudonɔ, ku yiri mu Kapernawum. Pamaŋna yigɛ tu wudonɔ ma ba o te, ⁶ yi o loor-o o wi: «Amu tu, a jigi a tintuŋnu mu o tigi sɔŋɔ ni yi o wɛɛ, ku tiini ku cana o yira ni. O ma gwarigi yi o wari o zaŋi.»

⁷ Zezi ma lɛr-o o wi: «Aa da a vu si a pa o na yazurɛ.»

⁸ Pamaŋna yigɛ tu wum ma leri o wi: «Amu tu, a wu maŋi si n ba n zu amu sɔŋɔ. Nan weeni n ta di n ni ni a tintuŋnu wum zaŋi. N na tagi kuntu, oɔ na yazurɛ.

⁹ Benwaani, amu di yi nɔɔnɔ wulɔ nɔɔna badonnɛ na jigi dam amu banɔ ni tun, yi a di daa ta jigi dam pamaŋna badaara banɔ ni. A na tagi a wi, nɔɔnɔ wulɔ ve, o maŋi si o vu mu. A nan daa na wi, nɔɔnɔ wulɔ ba, o di wu ba mu. Ku daa zi yi a tintuŋnu, a na wi o ki wonɔ, oɔ ki mu.

Kuntu, a ye si, nmu na tagi kulɔ maama ku ki.»

¹⁰ Zezi na ni kuntu tun, ku ma tiini ku su-o. O ma ta di balɔ na tɔgi ba wura tun o wi: «A lagɛ a ta ciga mu di abam si, a wu nɛ nɔɔn-nɔɔnɔ o na jigi wu-didwa di amu ninɛɛni nɔɔnɔ wuntu na jigi wu-didwa te tun, ku na maŋi ku yi Yisrayeli dwi tiinɛ bam wuni di. ¹¹ A lagɛ a ta abam si, nɔɔna zanzan wu nuŋi lugu banɔ je maama ni, ba ba ba zu We paari dim wu. Daani mu ba laan wu jɛni di dibam nabaara Abraham di Yizaki di Zakobi, yi ba di ywæni daani. ¹² Ku daari, Yisrayeli dwi tiinɛ balɔ ya na maŋi si ba zu We paari dim wu tun, bantu daa ba na cwɛŋɔ si ba zu. We wu zeli-ba Di yagi lim je ni, mɛ nɔɔna na yaara yi ba keerɛ yi ba duni ba nwa tun.»

¹³ Zezi laan ma ta di pamaŋna yigɛ tu wum o wi: «Nan ve. Nmu na ki n wu-didwa di amu si a ki kulɔ tun, We wu pa ku ki.»

Maŋa kam kuntu ni nɔɔ mu o tintuŋnu wum suni o na yazurɛ.

Zezi na pɛ Piyɛri tinkaani di yawuna zanzan na yazurɛ te tin (Mariki 1:29-34, Luki 4:38-41)

¹⁴ Zezi laan ma vu Piyɛri-ba sɔŋɔ. O ma na Piyɛri tinkaani na tigi o ba jigi yazurɛ. Ku yi paa mu jig-o. ¹⁵ Zezi ma vu o ja o jɛŋa, yi paa kam nuŋi o yira ni. Kaani wum laan ma zaŋi o ki wɔdiu o pa-o.

¹⁶ Tɔga na tu ka wura ka yi tun, nɔɔna maa jaani ciciri na jigi balɔ tun zanzan ba tui Zezi te. O maa yɛni o ma o ni-taani o zeli ciciri sum, yi o daari o pa yawuna bam maama na yazurɛ. ¹⁷ O ki kuntu, si ku pa We nijonnu Ezayi na maŋi o ta kulɔ faŋa faŋa tun mu suni ku ki, ni o dɛɛn na tagi o wi:

«Wuntu mu jɔŋi dibam cam di di yawuru maama o zɛŋi.»

Balɔ na lagɛ si ba tɔgi Zezi tin na maŋi si ba ki te tin (Luki 9:57-62)

¹⁸ Zezi dɛɛn na nɛ ni kɔ-fɔrɔ tiini ku wu o tee ni tun, o ma pa o karabiɛ bam ni si ba bɛ nuni kum ni didonɔ dim. ¹⁹ Ba daa ta na wu ke tin, We cullu karanyina

tu wɔdon ma vu o te, yi o ta did-o o wɔ: «Karanyina, nmɔ na lagɔ n vu je sɔlu maama tɔn, amɔ wɔ tɔgi a vu.»

²⁰ Zezi ma lɛr-o o wɔ: «Kɔ na yi yirɛ, bantɔ jɔgi bɔɔna ba tigi da. Zunɛ dɔ jɔgi pwɛru ba tigi da. Kɔ daari amɔ Nabiin-bu wɔm ba jɔgi jɛgɛ sɔ a pɛni da a sin.»

²¹ Nɔɔnɔ wɔdon dɔ na yi o karabiɛ bam wɔ nɔɔnɔ didɔba tɔn ma ta did-o o wɔ: «Amɔ tu, yagɔ sɔ a vu a kɔ a ko luɛ, sɔ a laan ba a tɔgi nmɔ.»

²² Zezi ma lɛr-o o wɔ: «Ta n tɔgi-nɔ, sɔ n yagɔ sɔ balɔ na ba jɔgi ŋwɔa Wɛ tee nɔ tɔn taa kɔ ba lwi.»

Zezi na jɔgi dam vu-fɔrɔ dɔ na banja ni te tɔn

(Marikɔ 4:35-41, Luki 8:22-25)

²³ Zezi dɔ o karabiɛ bam laan ma vu ba zɔ naboro wɔ sɔ ba kɛ. ²⁴ Vu-fɔrɔ ma da kɔ zanɔ kɔ magɔ boro kɔm, yi kɔ wɔra kɔ miisi na bam kuri nɔ, dɔ Zezi ya tigi o dɔa.

²⁵ O karabiɛ bam ma vu ba zanɔ-o ba wɔ: «Dɔ Yuutu, vrɔ dɔbam n yagɔ, sɔ dɔ lagɔ dɔ tɔ.»

²⁶ O ma ta dɔ ba o wɔ: «Benwaani mɔ yi fɔnɔ jɔgi abam? Abam ba jɔgi wɔ-dɔdɔba dɔ amɔ na?» O laan ma zanɔ wɛɛnɔ, yi o bagɔ vii kɔm dɔ na bam, yi tɔ manɔ da cɔmm.

²⁷ Kɔ ma tiini kɔ kɔ nɔɔna bam yɛu, yi ba te ba wɔ: «Nɔɔnɔ wɔntɔ yi wɔɔ mɔ, yi vii dɔ na dɔ ta sɛ o ni?»

Zezi na zɛli ciciri nɔɔna bale yɔra ni te tɔn

(Marikɔ 5:1-20, Luki 8:26-39)

²⁸ Ba laan ma vu ba bɛ nɔnɔ kɔm ni dɔdon dɔm, mɛ Gadara tiinɛ na zɔvri da tɔn. Nɔɔna bale maa wɔra ciciri na jɔgi-ba sɔ yaara. Bantɔ tigi yibeelɛ je nɔ mɔ, yi ba jɔgi fɔnɔ, kɔ paɔ nɔɔn-nɔɔnɔ wari o tɔgi cwɛŋɛ kam kɔntɔ o kɛ. Ba laan ma nunɔ yibeelɛ je sɔm nɔ ba vu ba jeeri Zezi.

²⁹ Ba ma kaasɔ banja banja ba wɔ: «Banja-Wɛ Bu, nmɔ tu dɔbam te sɔ n kɔ bɛɛ mɔ? Nmɔ tu sɔ n yaari dɔbam yi Wɛ sariya de dɔm ta wɔ yi mɔ na?»

³⁰ Je sɔm kɔntɔ nɔ tɛrɛ zanzan mɔ ya wɔra ba beeri ba dɔ. ³¹ Ciciri sɔm ma loori Zezi sɔ wɔ: «Nmɔ na lagɔ n zɛli dɔbam, sɔ n pa dɔ vu dɔ zɔ tɛrɛ bantɔ.»

³² O ma ta o wɔ, sɔ ve. Sɔ ma sɔntɔ sɔ nunɔ nɔɔna bam yɔra nɔ sɔ vu sɔ zɔ tɛrɛ

bam. Tɛrɛ bam maama ma duri ba tu ba tɔ nɔnɔ kɔm wɔntɔ ba li na ba tɔ.

³³ Nɔɔna balɔ ya na nii tɛrɛ bam tɔn ma duri ba vu tɔ kɔm wɔ. Ba ma ta kɔlu maama na kɔ tɔn, dɔ Zezi na zɛli ciciri sɔm nɔɔna bale bam yɔra nɔ te tɔn. ³⁴ Kɔ ma pa tɔ kɔm nɔɔna bam maama nunɔ ba vu sɔ ba jeeri Zezi. Ba na nɛ-o tɔn, ba ma loor-o sɔ o nunɔ ba tɔ kɔm wɔntɔ o viiri.

9

Zezi na brɔ ni o jɔgi dam sɔ o yagɔ nɔɔna lwarɔm o ma cɛ-ba te tɔn
(Marikɔ 2:1-12, Luki 5:17-26)

¹ Zezi laan ma joori o vu o zɔ naboro kɔm. O ma bɛ nɔnɔ kɔm o vu o yi o titɔ tɔ Kapernawum. ² O na wɔra tɔn, nɔɔna badonnɛ ma zɔŋi kɔrɔ dɔ gungolo ba ba o te. Zezi ma lwarɔ ba na tiini ba kɔ ba wɔ-dɔdɔba did-o te tɔn. O ma ta dɔ kɔrɔ kɔm o wɔ: «A bu, kɔ pu-dɔa, sɔ nmɔ lwarɔm dɔm ti.»

³ Wɛ cullu karanyina tiinɛ badonnɛ maa wɔra, yi ba bwe ba titɔ nɔ ba wɔ: «Nɔɔnɔ wɔntɔ ŋɔɔnɔ o twɔ Wɛ mɔ o paɔ o dɔ Wɛ yi bidwɔ mɔ.»

⁴ Zezi ma lwarɔ ba na bɔŋi kɔlu tɔn. O ma bwe-ba o wɔ: «Bɛɛ mɔ yi á jɔgi wɔbɔŋ-balwaarɔ tɔntɔ á wɔntɔ? ⁵ Kɔɔ mɔ yi mwali kɔ dwe, a na tagɔ dɔ kɔrɔ kɔm a wɔ: «Nmɔ lwarɔm dɔm ti» mɔ yi mwali, naa a na tagɔ a wɔ: «Zanɔ n ta n veɛ» mɔ yi mwali? ⁶ Amɔ nan wɔ pa abam lwarɔ nɔ, amɔ na yi Nabiin-bu wɔm tɔn jɔgi dam lɔgɔ banja nɔ, sɔ a yagɔ nɔɔna lwarɔm a ma cɛ-ba.» O laan ma ta dɔ kɔrɔ kɔm o wɔ: «Zanɔ wɛɛnɔ sɔ n kwe n gungolo kɔm n ja n vu sɔŋɔ.»

⁷ O na tagɔ kɔntɔ tɔn, nɔɔnɔ wɔm ma sɔntɔ o zanɔ o vu sɔŋɔ. ⁸ Nɔn-kɔgɔ kɔm maama na nɛ kɔntɔ tɔn, fɔnɔ ma zɔ-ba. Ba ma zuli Wɛ dɔ DI na pɛ dam dɔntɔ don wɔ nabiinɛ tee nɔ tɔn.

Zezi na bɛŋi Matiyo sɔ o taa tɔg-o te tɔn
(Marikɔ 2:13-17, Luki 5:27-32)

⁹ Zezi laan ma nunɔ o maa kea. O ma na nɔɔnɔ wɔdon, o yiri mɔ Matiyo. O deen je mɛ seeni o na yɛni o jɔŋi lampoo tɔn mɔ. Zezi ma ta did-o o wɔ: «Zanɔ n ta n tɔgi-nɔ.» O ma sɔntɔ o zanɔ o tɔgi o kwaga.

¹⁰ Zezi dɛɛn ma vu Matiyu sɔŋɔ sɪ o di wɔdiu, o dɪ o karabiə bam. Lampo-jɔŋnə dɪ nɔn-cɪcɔgɪrɔ zanzan dɪ maa tɔgɪ ba wɔra ba di wɔdiu kɔm dɪ ba. ¹¹ Farizian tiinə dɪ maa tɔgɪ ba wɔra. Bantu na nɛ Zezi na kɪ te tɪn, ba ma vu ba ta dɪ o karabiə bam ba wɪ: «Bɛɛ mu kɪ yɪ á karanyɪna kam di wɔdiu dɪdaani lampo-jɔŋnə dɪ nɔn-cɪcɔgɪrɔ tɪm kɔntɔ?»

¹² Zezi ma ni ba na tagɪ kɔlɔ tɪn. O laan ma ta o wɪ: «Kɔ na yɪ balɔ na jɪgɪ yazurə tɪn, bantu wɔ maŋɪ sɪ ba vu dɔgɪta tu te sɪ o sooni-ba. Kɔ daari balɔ na ba jɪgɪ yazurə tɪn mu maŋɪ sɪ ba vu sɪ ba na soonim. ¹³ Wɛ tɪtɪ maŋɪ DI ta DI wɪ: «A lagɪ sɪ nabiinə taa jɪgɪ da-ŋwɔŋa mu, sɪ kɔ dai nɪ ba taa mai ba wəɛnu mu ba kaani-nɪ.» Ve-na á zaasi taani dɪm kɔntɔ kuri cɪga. Amu na tu lɔgɔ baŋa tɪn, kɔ dai sɪ a bəŋɪ balɔ na maŋɪ ba yɪ nɔn-ŋɔna tɪn, amu nan tu sɪ a bəŋɪ nɔn-balwaarɔ mu sɪ ba ba amu te.»

Zezi zaasɪm dɪm na yɪ zaasɪm-dɔvɔri te tɪn

(Marɪkɪ 2:18-22, Luki 5:33-39)

¹⁴ Zan karabiə dɛɛn ma vu Zezi te, yɪ ba bwe-o ba wɪ: «Dɪbam dɪ Farizian tiinə bam yəni dɪ vɔ ni maŋa zanzan. Bɛɛ mu yɪ nmɔ karabiə bam ba vɔ ni kɔntɔ?»

¹⁵ Zezi ma ləri-ba o wɪ: «Nɔɔnɔ na di kaani yɪ o kɪ candiə, yɪ o cilonnə na wɔra sɪ ba tɔgɪ ba di, bantu wó wani ba nywani ba yigə sɪ ba yɪ di wɔdiu yɪ kan-barɔ wɔm ta wɔ ba tee nɪ na? Ba bá sɛ ba kɪ kɔntɔ. Kɔ nan wó ba kɔ yɪ maŋa kam ba laan na wó ja kan-barɔ wɔm ba viiri tɪn. Maŋa kam kɔntɔ nɪ yɪ o daa na ba ta wɔ ba tee nɪ tɪn, mu o cilonnə bam laan wó vɔ ni.

¹⁶ Nɔɔn-nɔɔnɔ dɪ nan bá sɛ o kwe garyi-dɔvɔri o ma fəri gwar-dɔŋɔ kɔlɔ na kaari tɪn. O na kɪ kɔntɔ, kɔ fərim dɪm laan wó vuuri gɔrɔ kɔm kɔ pa kɔ tiini kɔ cɔgɪ zanzan. ¹⁷ Nɔɔn-nɔɔnɔ dɪ nan bá sɛ o kwe sa-dɔŋa o lo o kɪ lɔ-dɔŋɔ wɔnɪ. O na kɪ kɔntɔ yɪ sana kam na keeri, kaá pa lɔɔ kɔm bagɪ mu. Kɔntɔ ŋwaani sana kam wó lo, yɪ lɔɔ kɔm dɪ cɔgɪ. Nɔɔnɔ nan maŋɪ sɪ o kwe sa-dɔŋa o kɪ lɔ-dɔŋɔ wɔnɪ mu, sɪ tɪ maama maŋɪ daani.»

Zezi na pɛ kaani na yazurə yɪ o bi Zwifə yigə tu bukɔ te tɪn

(Marɪkɪ 5:21-43, Luki 8:40-56)

¹⁸ Zezi dɛɛn na wɔra o ŋɔɔnɔ kɔntɔ tɪn, Zwifə yigə tu wɔdonɔ ma ba o te. O kuni doonə o yigə nɪ yɪ o wɪ: «Amu bukɔ mu tɪga lele kɔntɔ. Nan ba sɪ n ma n jɪŋa n dwe-o, sɪ o joori o na ŋwɪa.»

¹⁹ Zezi ma zaŋɪ o tɔg-o, dɪ o karabiə bam maama.

²⁰⁻²¹ Ba na maa kɛ kɔntɔ tɪn, kaani wɔdonɔ dɪ ya tɔgɪ o wɔra, o na tiini o wɔɛ ka-wɔ taan bɪna fugə-yale. O maa bɔŋɪ o wɔnɪ o wɪ: «A na maŋɪ a dwe o gɔrɔ kɔm yɪrani dɪ, aá na yazurə.» O ma kɛ Zezi kwaga o dwe o gɔrɔ kɔm ni. ²² O na dwe-o kɔntɔ tɪn, o ma pipiri o nii-o yɪ o wɪ: «A bukɔ, kɪ pu-dɪa. Nmɔ na kɪ n wɔ-dɪdɔba dɪ amu te tɪn mu pɛ n na yazurə.»

Maŋa kam kɔntɔ nɪ nɔɔ mu kaani wɔm sɪnɪ o na yazurə.

²³ Zezi laan ma vu o zɔ Zwifə yigə tu wɔm sɔŋɔ. O ma zɔ o na balɔ na maŋɪ ba wu wi yɪ ba kwe nɔɔna ba kɪ tɪn na ti ba yigə sɪ ba kɪ-o, dɪ nɔɔna zanzan na keeri yɪ ba fri ba tɪtɪ. ²⁴ O ma ta dɪ ba o wɪ: «Zaŋɪ-na á nuŋɪ, sɪ bu wɔm wɔ tɪgɪ, o tigi o dɔ mu.» O na tagɪ kɔntɔ tɪn, nɔɔna bam maa jɪg-o ba mwana. ²⁵ Ba na pɛ kɔgɔ kɔm maama nuŋɪ tɪn, Zezi laan ma vu o zɔ digə kam bu wɔm na wɔra tɪn. O ma ja o jɪŋa o pa o bi o zaŋɪ wɛɛnɪ.

²⁶ O kəm dɪm kɔntɔ ma jagɪ dɪ yɪ tɔv kɔm je sɪm maama.

Zezi na puri lilwə bale yɪə te tɪn

²⁷ Zezi dɛɛn ma zaŋɪ o maa kɛa. O na maa ve tɪn, lilwə bale ma zaŋɪ ba tɔgɪ o kwaga, yɪ ba tɛ dɪ kwər-dɪa ba wɪ: «Pɛ Davidi dwi tu! Duri dɪbam yibwəɛn!»

²⁸ O ma vu o zɔ sɔŋɔ kɔdonɔ. Lilwə bale bam ma tɔgɪ ba zɔ da. O laan ma bwe-ba o wɪ: «Abam bɔŋɪ sɪ aá wani a kɪ á na lagɪ kɔlɔ tɪn a pa abam na?»

Ba ma lər-o ba wɪ: «Dɪbam tu, ɛɛn, nɪ wani n kɪ.»

²⁹ O laan ma dwe ba yɪə yam yɪ o wɪ: «Abam na kɪ á wɔ-dɪdɔba dɪ amu sɪ a kɪ kɔlɔ a pa abam tɪn, Wɛ wó pa kɔ kɪ.» ³⁰ O na tagɪ kɔntɔ tɪn, ba yɪə yam ma sɪnɪ ya joori ya puri. O ma kaani-ba sɪ ba yɪ pa

nɔɔn-nɔɔnɔ lwarɪ kʊ ni nɪ. ³¹ O na kaantɔ ba kʊntʊ tɪn, ba ta zanɪ ba kari ba ɲɔɔni o taantɪ je sɪm maama nɪ.

Zezi na pɛ mɪmaa ɲɔɔni te tɪn

³² Maɲa kalɔ ba na maa kɛ tɪn, nɔɔna badonnɔ ma ja mɪmaa ba ba Zezi te. Kʊ yɪ cicirɛ mu tɔg-o ka pa o warɪ o ɲɔɔni.

³³ Zezi ma zɛli cicirɛ kam o yɪra nɪ, yɪ nɔɔnɔ wʊm laan wai o ɲɔɔna. Kʊ ma sʊ nɔn-kɔgɔ kʊm maama, yɪ ba tɛ ba wɪ: «Dɪbam maɲɪ dɪ wʊ nɛ wo-kɪnkagɪli dɪntʊ donɪ Yisɪrayɛli tɪv nɪ.»

³⁴ Kʊ daari Farizɪan tiinɔ bam dɛɛn wʊ sɛ, yɪ ba wɪ: «Wʊntʊ na wai o zɛli sʊtaana tɪn, kʊ yɪ sʊtaana-pɛ dam ɲwaantɪ mu.»

³⁵ Zezi dɛɛn maa kaagɪ tɪ-kamunɔ dɪ tɪ-balɛ sɪm maama wʊntɪ. O maa yɛni o zʊʊrɪ Zwifɔ bam Wɛ-di sɪm o brɪ-ba Wɛ kwɛr-ywɛɲɔ kam, dɪ Wɛ na lagɪ Dɪ di paari nɔɔna tɪtari nɪ te tɪn. O maa paɪ nɔɔna na yazurɔ dɪ ba yawɪrʊ dwi dwi.

³⁶ O dɛɛn na nɛ nɔn-kɔgɔ kʊm yaara yam na yɪ te tɪn, ba ɲwanɲa ma zʊ-o lanyɪranɪ, bɛɲwaantɪ ba tiini ba bwɛni yɪ ba dam dɪ ti. Ba nyɪ dɪ peeni sɪlʊ na ba jɪgɪ nayɪrʊ sɪ o taa nii sɪ baɲa nɪ te tɪn. ³⁷ O laan ma ta dɪ o karabiɔ bam o wɪ: «Kʊ nyɪ dɪ faa na kɪ lanyɪranɪ yɪ tintʊɲna funfun yɪranɪ mu wʊra sɪ ba kɪ-kʊ te tɪn. ³⁸ Nan loorina faa kʊm tu sɪ o tʊɲɪ nɔɔna zanzan, sɪ ba vu ba kɪ o faa kʊm ba pa-o.»

10

Zezi na tʊɲɪ o karabiɔ fugɔ-bale bam te tɪn

(Marɪkɪ 3:13-19, 6:7-13, 13:9-13, 9:41, Luki 6:12-16, 9:1-6, 21:12-17, 12:2-9, 51-53, 14:26-27)

¹ Zezi dɛɛn ma bɛɲɪ o karabiɔ fugɔ-bale bam sɪ ba ba o te. O ma pa-ba dam sɪ ba wantɪ ciciri ba zɛli nɔɔna yɪra nɪ, sɪ ba daari ba pa nɔɔna na yazurɔ dɪ ba yawɪrʊ dwi maama.

² O karabiɔ fugɔ-bale bam yɪra mu tintʊ:

O ma da yigɔ o bɛɲɪ Simɔn wʊlʊ yɪrɪ dɪdonɪ na yɪ Pɪyɛɛrɪ tɪn,
dɪ Andre wʊlʊ na yɪ Simɔn nyaantɪ tɪn,
dɪ Zakɪ, dɪ o nyaantɪ Zan balʊ na yɪ Zebede biɔ tɪn,

³ Filipɪ dɪ Batelemi,

Toma dɪ Matiyu wʊlʊ ya na yɪ lampo-joɲnu tɪn,

Zakɪ wʊlʊ na yɪ Alɪftɪ bu tɪn, dɪ Tadtɪ,

⁴ Simɔn wʊlʊ na yɪ Zelɔtɪ nɔɔna bam wʊ nɔɔnɔ tɪn,

dɪ Zudasɪ Yiskariyo wʊlʊ na wʊ ba o yɛgɪ Zezi o pa nɔɔna tɪn.

⁵ Zezi laan ma tʊɲɪ bantʊ fugɔ-bale bam sɪ ba nunɪ ba vu ba tɔɔli Wɛ kwɛrɔ kam. Ba na lagɪ ba kɛ tɪn, o ma pa-ba ni o wɪ: «Yɪ zanɪ á vu dwi-ge tiinɔ na zʊʊrɪ mɛ tɪn, naa á vu Samari tiinɔ tɪv. ⁶ Á nan maɲɪ sɪ á vu Yisɪrayɛli dwi tiinɔ bam te, bɛɲwaantɪ bantʊ nyɪ dɪ peeni sɪlʊ na je tɪn mu. ⁷ Nan ve-na á brɪ-ba nɪ maɲa kam yɪɔ, Wɛ paari dɪm lagɪ dɪ ba nɔɔna tɪtari nɪ. ⁸ Ve-na á taá pa yawɪna na yazurɔ, sɪ á daari á taá bi balʊ na tɪgɪ tɪn, sɪ á pa nanywaanɔ joori tɪ na yazurɔ tɪ jɪ lanyɪranɪ, sɪ á daari á taá zɛli ciciri nɔɔna yɪra nɪ. Á nan maɲɪ sɪ á zɛni nɔɔna zaantɪ mu, nɪ abam dɪ na joɲɪ Wɛ dam dɪm zaantɪ te tɪn. ⁹ Á na maa ve, sɪ á yɪ zanɪ á kwe sɛbu-sɪɲa naa sɛbu á kɪ á gwar-fwɛɛla nɪ á wɛli da. ¹⁰ Nan yɪ kwe-na tampɔgɔ kʊlʊ ba na kɪ wɔdiu da tɪn. Á nan yɪ kwe gwaarʊ tile tile naa natra naa nacɛgɔ á wɛli da. Bɛɲwaantɪ tintʊɲnɔ maɲɪ dɪ o ni-wɔdiu mu.

¹¹ Abam nan na ve á yɪ tɪv kʊlʊ maama, sɪ á lagɪ nɔɔnɔ wʊlʊ na wʊ jeeri abam dɪ wʊpolo tɪn, á vu o sɔɲɔ á taá wʊra sɪ kʊ ba kʊ yɪ á viirim. ¹² Á nan na ve á zʊ sɔɲɔ kʊlʊ, sɪ á jɔɔntɪ-ba á ta nɪ: «Wɛ wʊ pa abam yazurɔ.» ¹³ Sɔɲɔ kʊm tiinɔ nan na jeeri abam lanyɪranɪ, yazurɔ yam wʊ ta wʊra dɪ ba. Kʊ daari, ba na wʊ jeeri abam lanyɪranɪ, yazurɔ yam wʊ joori ya ba abam te. ¹⁴ Abam nan na ve sɔɲɔ kʊlʊ naa tɪv kʊlʊ, yɪ ba na wʊ sɛ sɪ ba jeeri abam naa ba cɛgɪ abam taantɪ, sɪ á nunɪ je sɪm kʊntʊ nɪ. Á na maa viirɔ, sɪ á pɪɪstɪ á nɛ fogo kʊm á yagɪ da. ¹⁵ Á nan lagɪ a ta cɪga mu dɪ abam sɪ, Wɛ sariya dɛ dɪm na yɪɔ, Sodɔm dɪ Gomɔɔrɪ tiinɔ bá tiini ba na lɛɛrʊ nɪ tɪv kʊm kʊntʊ nɔɔna te.

¹⁶ Cɛgɪ-na, a lagɪ a tʊɲɪ abam nɪnɛɛnɪ peeni na maa ve sɪ sɪ gwaanɪ nywɛnkuri wʊntɪ te tɪn mu. Kʊntʊ ɲwaanɪ á maɲɪ sɪ á taá cv á tɪtɪ, sɪ á taá jɪgɪ swan nɪ

bisankwɪ te, sɪ á daari á pa á wurɔ taa lana nɪ kunkwənə na yɪ te tɪn. ¹⁷ Á taá cu á tɪtɪ, sɪ nɔɔna wú ja abam ba vu ba sanɪ sariya-dirə nakwa bam tee nɪ, yɪ ba daari ba magɪ abam ba Wɛ-di sɪm wɔnɪ. ¹⁸ Abam na tɔɔɪ amɔ tɪn ŋwaanɪ, baá ja abam ba vu ba sanɪ dɪdɛera dɪ pwa tee nɪ. Kɔntɔ mɔ á wú wanɪ á bri-ba Wɛ cɪga kam, yɪ á daari á bri dwi-ge tiinə bam dɪ. ¹⁹ Ba nan na jaanɪ abam ba vu ba sanɪ, sɪ á yɪ taá liə dɪ á na wú ta kulɔ tɪn naa á na wú ta te tɪn. Á na wú taá zɪɔɪ ba yigə nɪ maɲa kalɔ tɪn, Wɛ wú pa á lwarɪ á na wú ta kulɔ tɪn. ²⁰ Kɔ daɪ abam tɪtɪ mɔ wú ŋɔɔnɪ, kɔ yɪ á Ko Wɛ Joro kɔm mɔ wú pa abam taanɪ dilɔ á na wú ŋɔɔnɪ tɪn.

²¹ Nɔɔna badonnə wú ja ba tɪtɪ cɔrrɔ ba kɪ nɔɔna jɪa nɪ sɪ ba ɔv-ba. Kwə dɪ wú kɪ ba biə kɔntɔ donɔ. Biə dɪ wú zanɪ ba pa ba ja ba niinə dɪ ba kwə ba ɔv. ²² Nɔɔna maama wú ta culi abam, á na yɪ amɔ nɔɔna tɪn ŋwaanɪ. Wɔlɔ maama nan na tiini o zɪɔɪ kəɲkəɲ sɪ kɔ vu kɔ yɪ yaara yam tiim tɪn, Wɛ wú vrɪ kɔntɔ tu ŋwɪa. ²³ Ba nan na bɛɛsɪ abam tɪv kulɔ nɪ, sɪ á duri á vu kɔdonɔ. A lagɪ a ta cɪga mɔ dɪ abam sɪ, abam bá wanɪ á tulɪ tɪnɪ dilɔ maama na wɔ Yisɪrayelɪ nɪ tɪn á ti, yɪ amɔ Nabiin-bu wɔm daa ta wɔ joorɪ a ba.

²⁴ Karabu nan tərə o na dwe o karanyɪna. Tɪntɔŋnɔ dɪ nan tərə o na dwe o yuutu. ²⁵ Karabu nan na tu o yɪ nɪ o karanyɪna te, kɔ maɲɪ kɔntɔ. Tɪntɔŋnɔ dɪ nan na tu o yɪ nɪ o yuutu te, kɔ maɲɪ kɔntɔ. Ba na jɪɔɪ sɔɲɔ tu ba bə ba wɪ <Sɔtaana-pe Belizebulɪ> tɪn, ba laan wú tiini ba twɪ o sɔɲɔ tiinə bam sɪ kɔ dwəni kɔntɔ.

²⁶ Á nan yɪ taá fɔna dɪ nabiinə. Wɔɲo kulɔ maama na səɔi nɔɔna tee nɪ tɪn jwa wú ba kɔ lwarɪ jaja. Wɔɲo kulɔ na pugɪ tɪn jwa wú ba kɔ purɪ. ²⁷ A na səɔi a bri abam cɪga kalɔ maama tɪn, á maɲɪ sɪ á pa ka nuɲɪ pooni mɔ. A na waasɪ kulɔ dɪ abam tɪn, á maɲɪ sɪ á di nayuu mɔ á tɔɔlɪ-kɔ. ²⁸ Abam yɪ taá kwarɪ fɔvɔnɪ dɪ nɔɔna balɔ na wú wanɪ ba ɔv á yɪra yam yɪ ba bá wanɪ á jwəeru ba ɔv tɪn. Á nan maɲɪ sɪ á taá kwarɪ Wɛ mɔ, bɛɲwaanɪ dɪntɔ mɔ

wú wanɪ Dɪ pa á yɪra dɪ á jwəeru maama cɔɔɪ min-tɪv nɪ.

²⁹ Kɔ na yɪ kabəmbəli, sɪntɔ yəlo yɪ mwalɪ mwalɪ mɔ. Á Ko Wɛ nan nii sɪ banɪ nɪ, yɪ sɪ dɪdɔa bá wanɪ ka tɔ tɪga nɪ ka tɪ dɪ Wɛ na wɔ sɛ. ³⁰ Kɔ nan na yɪ abam, Wɛ ye abam yuuywe sɪm nɪ na maɪ te tɪn. ³¹ Kɔntɔ ŋwaanɪ, á yɪ taá kwarɪ fɔvɔnɪ, sɪ abam dɪdɔa dɪdɔa tiini á jɪɔɪ kuri á dwe kabəmbəli zanzan.

³² Nɔɔnɔ wɔlɔ maama na zɪɔɪ nabiinə yigə nɪ o bri jaja nɪ wɔntɔ yɪ amɔ nɔɔnɔ tɪn, amɔ dɪ nan wú zɪɔɪ kɔntɔ tu kwaga nɪ a bri nɪ o yɪ a nɔɔnɔ a Ko Wɛ yigə nɪ.

³³ Kɔ daari, nɔɔnɔ wɔlɔ maama na vɪn amɔ nabiinə yigə nɪ tɪn, amɔ dɪ wú vɪn kɔntɔ tu a Ko Wɛ yigə nɪ.

³⁴ A na tu lɔɔv banɪ tɪn, á yɪ taá buɲɪ nɪ, kɔ yɪ sɪ a pa nɔɔna mɔ na ywəəni daanɪ. A nan tu sɪ a pa nabiinə mɔ pɔɔrɪ daanɪ.

³⁵ A tu sɪ a pa nɔɔna dɪ ba kwə mɔ pɔɔrɪ daanɪ, sɪ a daari a pa bukwa dɪ ba niinə dɪ pɔɔrɪ daanɪ, kɔ daari sɪ kaana dɪ ba banna niinə dɪ pɔɔrɪ daanɪ. ³⁶ Kɔ ma wú pa nɔɔnɔ dɪ o tɪtɪ sɔɲɔ tiinə taa culi daanɪ.

³⁷ Wɔlɔ na soe o nu dɪ o ko o dwe amɔ tɪn, kɔntɔ tu wɔ maɲɪ sɪ o taa yɪ a nɔɔnɔ. Wɔlɔ maama na soe o biə o dwe amɔ tɪn, kɔntɔ tu wɔ maɲɪ sɪ o taa yɪ a nɔɔnɔ. ³⁸ Wɔlɔ maama na wɔ sɛ sɪ o tɔɔɪ amɔ kwaga, sɪ o na yaara nɪ wɔlɔ na zɪɲɪ tɔvɔn-dagara o maa ve o tɔvɔnɪ jəɔɔ te tɪn, kɔntɔ tu wɔ maɲɪ sɪ o taa yɪ amɔ nɔɔnɔ.

³⁹ Wɔlɔ maama nan na lagɪ sɪ o yɪrɪ o tɪtɪ ŋwɪa tɪn, oó ga-ka mɔ. Kɔ daari, wɔlɔ na sɛ sɪ o ga o ŋwɪa amɔ ŋwaanɪ tɪn, oó na ŋwɪa Wɛ tee nɪ.

⁴⁰ Nɔɔnɔ wɔlɔ na jeeri abam lanyɪranɪ tɪn, kɔ tu jeeri amɔ mɔ. Nɔɔnɔ wɔlɔ na jeeri amɔ lanyɪranɪ tɪn, kɔ tu jeeri Banɪa-Wɛ dilɔ na tɔɲɪ-nɪ tɪn mɔ. ⁴¹ Nɔɔnɔ wɔlɔ maama na jeeri Wɛ nijonɲu lanyɪranɪ tɪn, dɪ Wɛ na tɔɲ-o tɪn ŋwaanɪ, Wɛ wú pa kɔntɔ tu dɪ tɔɔɪ o na nyɔɔrɪ nɪ Dɪ nijonɲu wɔm te. Kɔ daari, nɔɔnɔ wɔlɔ na jeeri nɔn-ŋɔm lanyɪranɪ o nɔn-ŋɔnɔm dɪm ŋwaanɪ tɪn, Wɛ wú pa kɔntɔ tu dɪ tɔɔɪ o na nyɔɔrɪ dilɔ Dɪ na wú pa nɔn-ŋɔm wɔm tɪn. ⁴² A lagɪ a ta cɪga mɔ dɪ abam sɪ, nɔɔnɔ wɔlɔ na maɲɪ o kɪ nazurə finfɪn dɪ o pa amɔ nɔɔna bam wɔ

dɪdɪba, o na yɪ a karabu tɪn ŋwaani, kɔ tu wɔ na nyɔɔri Wɛ tee ni.»

11

Zan wɔlɔ na miisi nɔɔna na wɔni tɪn tɔŋi o karabiɔ Zezi tee ni
(Luki 7:18-35)

¹ Zezi dɛɛn na brɪ o karabiɔ fugɛ-bale bam ba na maŋi sɪ ba kɪ te o ti tɪn, o laan ma kɛ o vu je sɪm kɔntɔ tɪni dɪm wɔni sɪ o taa brɪ nɔɔna, yɪ o tɔɔli Wɛ kwɛrɛ kam dɪ ba.

² Zan wɔlɔ na miisi nɔɔna na wɔni tɪn dɛɛn maa wɔ pɪna digɛ ni. O ma ni wɛɛnu tɪlɔ Zezi Krisi na kɪ tɪn. O ma tɔŋi o karabiɔ badonnɛ sɪ ba vu o te, ³ sɪ ba bwe-o ba nii: «Nmɔ mu yɪ wɔlɔ Wɛ na tagɪ dɪ dɪbam ni nɪ ba tɪn na, naa dɪ ta wɔ ta cɛgi nɔɔnɔ wɔdɔŋ mu?»

⁴ Ba na bwe Zezi kɔntɔ tɪn, o ma lɛri-ba o wɪ, ba ve ba ta dɪ Zan kɔlɔ maama ba na niɛ yɪ ba kwɛri ba na tɪn. ⁵ «Á taá brɪ-o ni lilwɛ yiɔ puri, kwaarɔ dɪ wai ti veɔ, nanywaanɔ yɪra dɪ joori ya kwe lanyɪranɪ, zwa-kwarɔ dɪ zwa ni, twa dɪ joori ba bi. Kɔlɔ na wɛli da tɪn, yinigɛ tiinɛ dɪ maa ni Wɛ kwɛr-ywɛŋɛ kam. ⁶ Wɔlɔ maama na ba joori amɔ kwaga ni tɪn mu yɪ yu-yoŋo tu.»

⁷ Zan karabiɔ bam na ma viiri tɪn, Zezi laan ma ta Zan taani o brɪ nɔn-kɔgo kum o wɪ: «Abam dɛɛn na ve Zan te kagɔa wɔni tɪn, á buŋi ni á wɔ na bɛɛ mu? Á ve sɪ á nii miu kɔlɔ vii na jɪgi kɔ zuuli tɪn mu na? ⁸ Aye, kɔ dai kɔntɔ. Sɪ bɛɛ mu? Á ve sɪ á nii nɔɔnɔ wɔlɔ na zɔ gwar-ŋɔnnɔ tɪn mu na? Aye, kɔ dai kɔntɔ. Nɔɔna balɔ na zɔ gwar-ŋɔnnɔ tɪn zɔɔri sɔ-ŋɔnnɔ wɔni mu, sɪ kɔ dai kagɔa wɔni. ⁹ Bɛɛ nan mu á ve sɪ á nii? Á ve sɪ á na Wɛ niŋoŋnu mu na? Eɛn, kɔ yɪ kɔntɔ mu. Á nan na nɛ wɔlɔ tɪn tiini o dwe faŋa faŋa Wɛ niŋoŋnɛ bam na yɪ te tɪn. ¹⁰ Bɛŋwaanɪ Wɛ tɔnɔ kum maŋi kɔ ta wɔntɔ taani kɔ wɪ:

«Nii, amɔ Wɛ lagɪ a tɔŋi a niŋoŋnu mu, sɪ o da nmɔ yigɛ o vu o kwe cwɛŋɛ kalɔ nmɔ na wɔ ba n tɔgi da tɪn.»

¹¹ A lagɪ a ta cɪga mu dɪ abam sɪ, nabiinɛ balɔ maama ba na maŋi ba lɔ tɪn wɔni nɔɔn-nɔɔnɔ tɛrɛ o na dwe Zan. Kɔ daari

lele kɔntɔ, nɔn-nabwɛm wɔlɔ maama na zɔ Wɛ paari dɪm wɔni tɪn laan tu o dwe Zan. ¹² Kɔ na zɪgi maŋa kalɔ Zan na miisi nɔɔna na wɔni sɪ kɔ ba kɔ yɪ zɪm tɪn, Wɛ paari dɪm laan jagɪ dɪ vu yigɛ dɪ dam, yɪ nɔn-balwaarɔ dɪ kwaanɪ sɪ ba cɪ-dɪ dɪ dam. ¹³ Faŋa faŋa Wɛ niŋoŋnɛ bam dɪ Moyisi cullu tɪm dɛɛn maŋi ti brɪ Wɛ paari dɪm cɪga kam, sɪ kɔ ba kɔ yɪ maŋa kalɔ Zan laan na tu tɪn. ¹⁴ Abam na sɛ á joŋi ba na brɪ cɪga kalɔ tɪn, á wɔ lwarɪ ni Zan na tu o wɔra tɪn, wɔntɔ mu yɪ Eli wɔlɔ ba dɛɛn na tagɪ o taani ni oó ba tɪn.

¹⁵ Abam nan fɔgi á cɛgi amɔ taani dɪm.

¹⁶ A ma bɛɛ mu a maŋi zɪm nɔɔna bam kɛm na yɪ te tɪn? Ba nyɪ dɪ biɛ na je yaga kaporo ni ba kwɛera te tɪn mu. Ba maa tɛ dɪ ba yuu donnɛ ba wɪ:

¹⁷ «Dɪ magɪ gullu mu sɪ á sa, yɪ á wɔ sagɪ.

Dɪ ma daari dɪ leeni luɛ le, yɪ á yigɛ wɔ nywanɪ.»

¹⁸ Bɛŋwaanɪ Zan na tu tɪn, o pɪni o kana mu yɪ o ba nyɔ sana. Nɔɔna na nɛ-o tɪn, ba maa jɪg-o ba yáala ba wɪ, kɔ yɪ cicirɛ mu tɔg-o. ¹⁹ Kɔ daari, amɔ Nabiin-bu wum nan na tu tɪn, a wɔ vɔgi ni. Nɔɔna daa ta maa yáali amɔ dɪ, yɪ ba wɪ, a yɪ nɔn-kolo mu, yɪ a yɪ sa-nyɔɔrɔ dɪ. Ba daa ta maa wɪ, a yɪ lampo-joŋnɛ dɪ nɔn-cɪcɔgɪrɔ cilɔŋ mu. «Wɔbɔŋa tu tɪtɔŋa mu brɪ ni o jɪgi wɔbɔŋa.» »

Balɔ na vin Zezi tɪn na wɔ na lɛɛrɔ te tɪn

(Luki 10:13-15)

²⁰ Zezi na tagɪ kɔntɔ o ti tɪn, o laan maa jɪgi balɔ na nɛ o wo-kɪnkagɪla yam yɪ ba ta wɔ sɛ sɪ ba lɛni ba wɔrɔ tɪn taani o ŋɔɔna. O ma kaani balɔ na zɔɔri tɪni dɪlɔ o na kɪ wo-kɪnkagɪla zanzan da tɪn o wɪ: ²¹ «Abam Korazin tiinɛ, á wɔ na lɛɛrɔ! Kɔ wɛli dɪ abam Betisayida tiinɛ dɪ wɔ na lɛɛrɔ! Bɛŋwaanɪ, wo-kɪnkagɪla yalɔ maama a na kɪ abam tee ni tɪn, yadonnɛ ya na kɪ Tiiri dɪ Sidon tiinɛ tee ni, bantɔ ya wɔ kɪ lɪla ba lɛni ba wɔrɔ ba yagɪ kɛm-balwaarɔ, yɪ ba ya wɔ zɔ gwar-zɪnzwara ba lo puru ba yuu ni, sɪ kɔ brɪ ni ba wɔrɔ mu tiini ti cɔgi zanzan. ²² Taá ye-na ni, Wɛ sarɪya dɛ dɪm na yiɔ, Tiiri dɪ Sidon

tiinə bá tiini ba na lærv nɪ abam na wó na lærv te tɪn.

²³ Abam Kapernawum tiinə, á ga buɲɪ nɪ Wɛ lagɪ Dɪ zəɲɪ abam weyuu nɪ mu na? Aye. Abam nan lagɪ á tɪ tɪga nɪ mu, á tu á kwaarɪ curu goɲ-luɲu kum kuri. Bɛɲwaanɪ, wo-kɪnkagɪla yalɔ maama a na kɪ abam tee nɪ tɪn, yadonnə ya na kɪ Sodɔm tiinə tee nɪ, ba ya wó læni ba wɔrv yɪ Wɛ ya daa bá cɔgɪ ba tɪv kum. ²⁴ Á taá ye nɪ, Wɛ sariya dɛ dɪm na yiə, Sodɔm tiinə bá tiini ba na lærv nɪ abam na wó na lærv te tɪn.»

Zezi na wó pa nɔɔna na siun dɪ ba cam te tɪn

(Luki 10:21-22)

²⁵ Manɔ kantɔ nɪ, Zezi laan ma kɪ o Ko Baɲa-Wɛ le yɪ o wɪ: «A Ko, nmɔ yɪ wɔlv na te weyuu dɪ tɪga baɲa maama tɪn. Nmɔ nan mu pɛ n cɪga kam səgɪ swan tiinə dɪ yiyuu tiinə tee nɪ, yɪ n daari n pa balɔ na nyɪ dɪ bu-balɛ te tɪn lwarɪ ka kuri. ²⁶ A Ko, a kɪ nmɔ le. Nmɔ na kɪ kɔntɔ tɪn, kɔ yɪ n wɔbvɲa na lagɪ kulɔ tɪn ɲwaanɪ mu.»

²⁷ O laan ma ɲɔɔnɪ dɪ nɔɔna bam o wɪ: «A Ko Wɛ nan kwe wɔɲo maama o kɪ a jɲa nɪ. Nɔɔn-nɔɔnv bá wantɪ o lwarɪ Wɛ Bu wɔm, kɔ na dai o Ko yɪranɪ. Nɔɔn-nɔɔnv dɪ nan bá wantɪ o lwarɪ a Ko Wɛ, kɔ na dai amɔ wɔlv na yɪ o Bu tɪn yɪranɪ, kɔ wɛli dɪ amɔ na lagɪ sɪ a pa nɔɔnv wɔlv maama lwar-o tɪn.

²⁸ Á ba-na amɔ te, abam balɔ bam maama á na bwəni yɪ á zɪɲɪ zɪla yalɔ na dunə tɪn, sɪ amɔ wó pa á na siun. ²⁹ Á sɛ-na sɪ á tɔɲɪ á pa amɔ, sɪ á zaasɪ kulɔ a na lagɪ a brɪ abam tɪn. Bɛɲwaanɪ a yɪ wɔ-bono tu mu yɪ a yɪ tu-n-tɪtɪ tu. Aá pa á wɔbvɲa taa tigi jəgə dɪdɔva. ³⁰ Bɛɲwaanɪ amɔ tɪtɔɲa yam ba cana, yɪ a na lagɪ sɪ á kɪ kulɔ tɪn yɪ mwali mwali mu.»

12

Zezi na brɪ nɪ o dwe siun dɛ cullu tɪm te tɪn

(Marɪkɪ 2:23-28, 3:1-6, Luki 6:1-11)

¹ Da yam kɔntɔ ni nɪ Zezi dɛɛn ma tɔgɪ kari wɔ o maa kɛa. Kɔ dɛɛn yɪ Zwifə bam siun dɛ nɪ mu. O karabiə bam dɪ maa tɔgɪ ba wɔra, yɪ kana jɪgɪ-ba. Ba ma bwəri

muna ba yu ba dɔna. ² Farizɪan tiinə dɪ ma tɔgɪ ba wɔra. Ba ma na ba na kɪ kulɔ tɪn. Ba laan ma ta dɪ Zezi ba wɪ: «Nii nmɔ karabiə bam na kɪ kulɔ. Ba tɔɲɪ tɪtɔɲɪ dɪlv na cɔgɪ dɪbam siun dɛ cullu tɪm tɪn mu.»

³ Zezi ma læri-ba o wɪ: «Abam ta wɔ fɔgɪ á karɪmɪ Wɛ tɔnɔ kum na brɪ Pɛ Davidi taanɪ te tɪn na? Kɔ brɪ sɪ kana dɛɛn mu jaanɪ wɔntɔ dɪ o nɔɔna. ⁴ O ma vu o zɔ Wɛ digə, yɪ o kwe culu dɪpɛ dɪlv na tigi da Wɛ ɲwaanɪ tɪn o pa o dɪ o nɔɔna bam di. Kɔ nan ya culə sɪ bantɔ di dɪpɛ dɪm. Kɔ yɪ Wɛ kaanɪm tiinə yɪranɪ mu jɪgɪ cwəɲə sɪ ba di-dɪ. ⁵ Naa, abam ta wɔ fɔgɪ á karɪmɪ Wɛ tɔnɔ kum na brɪ nɪ, Wɛ kaanɪm tiinə bam yəni ba cɔgɪ siun dɛ culu kum dɪ ba na tɔɲɪ Dɪ digə kam tɪtɔɲa siun dɛ maama wɔntɔ tɪn? Ba nan na yəni ba tɔɲɪ kɔntɔ tɪn, ba ta jɪgɪ bura kɔ wɔntɔ. ⁶ Kɔ daari lele kɔntɔ, wɔlv na dwe Wɛ-dɪkamunu kum tɪn nan mu wɔ yo. ⁷ Wɛ tagɪ Dɪ wɪ: «Amɔ lagɪ sɪ nabiinə taa jɪgɪ da-ɲwanɔ mu, sɪ kɔ dai nɪ a lagɪ sɪ ba taa mai ba wəənu mu ba kaanɪ-nɪ.» Abam ya na lwarɪ taanɪ dɪntɔ kuri, á ya bá di balɔ na jɪgɪ bura tɪn taanɪ. ⁸ Bɛɲwaanɪ amɔ Nabiin-bu wɔm jɪgɪ ni siun dɛ cullu tɪm baɲa nɪ.»

⁹ Zezi laan ma nunɪ jəgə kantɔ nɪ o vu o zɔ Zwifə bam Wɛ-digə. ¹⁰ Nɔɔnv maa wɔra o jɲa dɪdɔva na tɪga. Farizɪan tiinə badonnə dɪ maa tɔgɪ ba wɔra ba na lagɪ cwəɲə sɪ ba brɪ nɪ Zezi kɪ o tusi. Ba ma bwe-o ba wɪ: «Nɔɔnv jɪgɪ cwəɲə sɪ o pa o doɲ na yazurə siun dɛ dɪm nɪ na?»

¹¹ Zezi ma læri-ba o wɪ: «Abam wɔlv na jɪgɪ piə, yɪ ka na tɔ vul-kɔgɔ wɔntɔ siun dɛ dɪm nɪ, á bá nii ka baɲa nɪ sɪ á lɪ-ka na? ¹² Nabiinu nan tiini o jɪgɪ kuri o dwe piə. Kɔntɔ ɲwaanɪ nɔɔnv jɪgɪ cwəɲə sɪ o kɪ o doɲ lanyɪranɪ siun dɛ dɪm nɪ.» ¹³ O na tagɪ kɔntɔ tɪn, o laan ma ta dɪ nɔɔnv wɔlv jɲa kam na tigi tɪn o wɪ: «Tɔwɪ n jɲa kam.»

Nɔɔnv wɔm ma siunɪ o twɪ-ka. O jɲa kam ma joori ka jɪ lanyɪranɪ nɪ o jɪ-ɲɔɲa kam te. ¹⁴ Farizɪan tiinə bam na nɛ kɔntɔ tɪn, ba ma nunɪ ba vu ba banɪ daanɪ sɪ ba lagɪ cwəɲə ba gu Zezi.

¹⁵ Zezi dëen ma lwarɪ ba na lagɪ ba kɪ-o te tɪn. O ma nunjɪ jəgə kam kuntu nɪ. Nɔn-kɔgɔ zanzan dëen maa tɔg-o. O ma pa ba maama na yazurə dɪ ba yawɪrɪ. ¹⁶ O ma daari o kaani-ba o wɪ, ba yɪ zanɪ ba pa nɔɔna lwarɪ o ni nɪ. ¹⁷ Zezi na kɪ kuntu tɪn, kɪ yɪ sɪ kɪ pa Wɛ nijonnu Ezayi na manɪ o ta kulɪ fanja fanja tɪn mu sɪni kɪ kɪ. O dëen tagɪ o wɪ:

¹⁸ «Nii, wuntu mu yɪ amɪ Wɛ tintɔnɔnɔ wulɪ a na kuri tɪn.

Wuntu mu yɪ wulɪ a na so-o yɪ o yəni o paɪ a wɪ poli zanzan tɪn.

Aá pa a Joro kum taa wɪ o tee nɪ.

O ma wú pa dwi maama tiinə ba ba lwarɪ amɪ cɪga kam na yɪ te tɪn.

¹⁹ Wuntu nan bá ta magɪ kantɔgɔ naa o taa kɪ sɔɔ.

O nan bá ta paɪ o kwərə zanja cwe jeerə nɪ.

²⁰ Wuntu bá cɔgɪ nɔɔna balɪ na tiini ba bwənə tɪn,

oó ta jɪgɪ ba nwanja,

nɪnɛɛnɪ nɔɔnɪ wulɪ na bá bwəri miu kulɪ na tiiri tɪn,

yɪ o bá dwe kanɪa kalɪ mini na ba dana tɪn.

Oó ta kɪ kuntu mu,

sɪ kɪ vu kɪ yɪ manja kalɪ o na wú pa amɪ Wɛ cɪga kam ba ka taa jɪgɪ dam nɔɔna titari nɪ, yɪ lanyɪranɪ wanɪ balɔɔ.

²¹ Wuntu yɪri nwanɪ mu dwi maama wú ta jɪgɪ tɪna amɪ Wɛ tee nɪ.»

Wɔɔ dam mu Zezi mai o zəli sutaana? (Mariki 3:22-30, Luki 11:14-23, 12:10, 6:43-45)

²² Nɔɔna badonnə dëen ma ja lilwe, yɪ o kwəri o yɪ mɪmaa ba ba Zezi te. Benwaanɪ cicirə dëen mu jɪg-o ka yaara. Zezi ma pa nɔɔnɪ wɪm na yazurə. O yɪə ma joori ya nai, yɪ o daari o wai o nɔɔna.

²³ Kɪ ma sɪ nɔn-kɔgɔ kum maama, yɪ ba te ba wɪ: «Nɔɔnɪ wuntu mu yɪ Pɛ Davidi dwi tu wulɪ Wɛ na lagɪ Dɪ tɔnɪ tɪn na?»

²⁴ Farizian tiinə bam na ni kuntu tɪn, ba ma ta ba wɪ: «Wuntu na wai o zəli sutaana tɪn, kɪ yɪ sutaana-pe Belizebuli dam mu o ma o zəli-ya.»

²⁵ Zezi na lwarɪ ba wɔbɔnɪ na yɪ te tɪn, o ma ta dɪ ba o wɪ: «Tɪv kulɪ paari na pɔɔri kuni bile yɪ ba jɪgɪ daani tɪn, kɪ

bá daani kɪ cɔgɪ. Tɪv kulɪ maama naa sɔnɔ kulɪ maama na pɔɔri kɪ titɪ wɔnɪ kuni bile tɪn, kú tɪ mu. ²⁶ Kɪ ya na sɪni kɪ yɪ cɪga nɪ a mai sutaana-pe dam mu a ma a zəli sutaana nɔɔna tee nɪ, kuntu ya wú brɪ nɪ sutaana-pe dam dɪm pɔɔri kuni bile mu, yɪ o paari dɪm bá daani dɪ cɔgɪ.

²⁷ Kɪ na sɪni kɪ yɪ amɪ jɪgɪ Belizebuli dam mu a ma a zəli sutaana, abam nɔɔna bam dɪ nan mai dam dɪm kuntu mu ba maa zəli-ya na? Abam titɪ nɔɔna bam na kɪ te tɪn mu brɪ nɪ cɪga təri á tee nɪ. ²⁸ Kɪ nan yɪ Wɛ Joro kum dam mu a ma a zəli sutaana. Kuntu maa brɪ nɪ Wɛ manɪ Dɪ ba abam te, sɪ Dɪ di paari nɔɔna titari nɪ.

²⁹ Sutaana-pe nan nyɪ dɪ nɔn-didɛɛrɪ na yɪri o sɔnɔ te tɪn mu. Nɔɔnɪ na lagɪ sɪ o vu nɔn-didɛɛrɪ wɪm sɔnɔ o nɔ, o manɪ sɪ o da yigə o ja nɔn-didɛɛrɪ wɪm o vɔ mu. O na vɔg-o o ti tɪn, mu o laan wú wanɪ o wənu tɪm maama o kwalɪmɪ.

³⁰ Nɔɔnɪ wulɪ maama nan na dai a nɔɔnɪ tɪn, o yɪ a dɪm mu. Nɔɔnɪ wulɪ maama nan na ba tɔgɪ o lai amɪ nɔɔna o kɪ jəgə didɪba tɪn, o jagɪ-ba mu. ³¹ Á taá ye nɪ, kəm-balwaarɪ tɪlɪ maama nɔɔna na kɪ tɪn, naa ta-balwaarɪ tɪlɪ maama ba na nɔɔnɪ tɪn, Wɛ wai Dɪ yagɪ-tɪ Dɪ ma cɛ-ba. Kɪ daari, nɔɔnɪ wulɪ nan na nɔɔnɪ o twɪ Wɛ Joro kum tɪn, Wɛ bá sɛ sɪ Dɪ ma cɛ kuntu tu. ³² Nɔɔnɪ wulɪ na nɔɔnɪ ta-balwaarɪ o pa amɪ Nabiin-bu wɪm tɪn, Wɛ wú sɛ sɪ Dɪ ma cɛ kɪ tu. Nɔɔnɪ wulɪ nan na nɔɔnɪ o twɪ Wɛ Joro kum tɪn, Wɛ bá sɛ sɪ Dɪ ma cɛ kuntu tu manja dɪ manja.

³³ Á na wɪ, tiu yɪ tu-nɔnɔ, kɪ biə dɪ yɪ bu-nɔnɔ mu. Á na wɪ, tiu yɪ tu-balɔɔ, kɪ biə dɪ yɪ bu-balwaarɪ mu. Ba lwarɪ tiu kɪ biə lərim nɪ mu. Kuntu tɪn, abam na sɛ nɪ amɪ kəm dɪm lana, á manɪ sɪ á sɛ nɪ amɪ dam dɪm nunjɪ Wɛ Joro kum te mu.

³⁴ Abam nyɪ dɪ bɪsankwɪ-dwə mu. Abam na yɪ nɔn-balwaarɪ tɪn, á bá wanɪ á nɔɔnɪ wo-nɔnɔ. Wɔnɔ kulɪ maama na wɪ nɔɔnɪ wɔbɔnɪ nɪ tɪn mu tɔgɪ o ni kɪ nunjə. ³⁵ Nɔn-nɔm nɔɔnɪ wo-nɔnɔ tɪlɪ na wɪ o wɔbɔnɪ nɪ tɪn mu, yɪ nɔn-balɔɔ dɪ nɔɔnɪ wo-balwaarɪ tɪlɪ na wɪ o wɔbɔnɪ nɪ tɪn. ³⁶ Á taá ye nɪ, Wɛ sariya dɛ dɪm nɪ Dɪ wú bwe nɔɔnɪ maama sɪ o ma o ni o ta bitar-yɔɔrɪ tɪlɪ maama o na

tagi tɪn. ³⁷ Bɛɲwaanɪ abam tɪtɪ nɪ-taanɪ mu wó brɪ nɪ á jɪgɪ bura naa á ba jɪgɪ bura.»

Balv na vɪn Wɛ cɪga kam tɪn wó na bura na?

(Marɪkɪ 8:11-12, Luki 11:29-32)

³⁸ Wɛ cullu karanyɪna tiinə dɪ Farizɪan tiinə badonnə dɛɛn ma zaɲɪ ba ta dɪ Zezi ba wɪ: «Karanyɪna, dɪbam lagɪ sɪ n kɪ wo-kɪnkagɪli mu, sɪ kɪ brɪ dɪbam nɪ n nuɲɪ Wɛ te mu.»

³⁹ O ma ləri-ba o wɪ: «Zɪm nɔɔna bantv yɪ nɔn-balwaarv mu, ba ba tɔgɪ Wɛ dɪ cɪga, yɪ ba lagɪ sɪ a kɪ wo-kɪnkagɪli a brɪ-ba. Ba nan bá na, kɪ na dai wo-kɪnkagɪli dɪlv na maɲɪ dɪ kɪ dɪ Wɛ nɪjoɲnu Zonasɪ faɲa faɲa tɪn. ⁴⁰ Wɔntv dɛɛn kɪ da yatv mu wɪa dɪ tɪtɪ maama kaləɲ-kamunu wɔntv. Kɪ nan maɲɪ sɪ kɪ kɪ amv Nabiin-bu wɔm kɔntv doɲ mu, amv dɪ wó kɪ da yatv mu wɪa dɪ tɪtɪ maama yibeeli wɔntv.

⁴¹ Zonasɪ dɛɛn na ve Niniivi tiinə te o tɔɔli Wɛ kwərə kam dɪ ba tɪn, bantv ləni ba wɔrv ba yagɪ kəm-balwaarv. Wɔlv na dwe Zonasɪ tɪn nan wɔ abam tee nɪ yɪ á wɔ sɛ kɪ tu. Kɔntv ɲwaanɪ, Wɛ sarɪya dɛ dɪm na yɪə, Niniivi tiinə laan wó zaɲɪ ba brɪ nɪ abam ba jɪgɪ bura. ⁴² Pa-kana kalv dɛɛn na te Saba tɪv tɪn dɪ wó zaɲɪ o dɪ abam sarɪya, yɪ o vɪn abam bura. Bɛɲwaanɪ wɔntv dɛɛn zaɲɪ o tɪtɪ tɪv kɔlv na tiini kɪ yɪ yɪgə yɪgə tɪn nɪ, o ba pɛ Salɔmɔn te sɪ o cəgɪ o swan taanɪ dɪm. Wɔlv nan na dwe Salɔmɔn tɪn mu wɔ abam tee nɪ, yɪ á ba lagɪ sɪ á cəg-o.»

Cicirə na nuɲɪ nɔɔnv yɪra nɪ yɪ ka joori ka ba, kɪ na yɪ te tɪn

(Luki 11:24-26)

⁴³ «Cicirə na nuɲɪ nɔɔnv yɪra nɪ, ka laan wó vu ka beeri kapwərə yɪgə mu sɪ ka lagɪ jəgə ka sin da. Ka na beeri ka ga tɪn, ⁴⁴ ka laan maa wɪ: <Aá joori a vu a na nuɲɪ mɛ tɪn mu a taa wɔra.> Ka ma joori ka vu nɔɔnv wɔm te, yɪ ka na nɪ ka jəgə kam fɔgɪ ka kwɛ lanyɪranɪ, yɪ kulɔkɔlv wɔ zɔ da. ⁴⁵ Ka laan ma joori ka vu ka lagɪ ciciri sɪrpe sɪlv na tiini sɪ yɪ balwaarv sɪ dwe ka tɪtɪ tɪn. Sɪ ma tɔgɪ daanɪ sɪ vu sɪ zɔvɪ da. Kɔntv, nɔɔnv wɔm laan wó

tiini o na cam kɪ dwəni faɲa. Mu kɪ na lagɪ kɪ kɪ zɪm nɔn-balwaarv tɪm dɪ te.»

Zezi nu dɪ Zezi nyaana na yɪ balv tɪn
(Marɪkɪ 3:31-35, Luki 8:19-21)

⁴⁶ Zezi dɛɛn ta na wɔra o ɲɔɔnɪ dɪ nɔn-kɔgɔ kɔm kɔntv tɪn, o nu dɪ o nyaana ma ba ba zɪgɪ sɔɲɔ kɔm manɔɲɔ nɪ, yɪ ba lagɪ sɪ ba ɲɔɔnɪ dɪd-o. ⁴⁷ Nɔɔnv wɔdoɲ ma ta dɪ Zezi o wɪ: «N nu dɪ n nyaana tu ba wɔ cicwəɲə nɪ, yɪ ba lagɪ sɪ ba na-m.»

⁴⁸ Zezi ma ta dɪ nɔɔnv wɔm o wɪ: «Wɔɔ mu yɪ a nu, bran yɪ a nyaana?» ⁴⁹ O laan ma nii o karabiə bam seeni yɪ o wɪ: «A nu dɪ a nyaana mu tɪntv. ⁵⁰ Bɛɲwaanɪ wɔlv maama na kɪ a Ko Wɛ wɔbɔɲa na lagɪ te tɪn mu yɪ a nyaanɪ dɪ a nakɔ dɪ a nu.»

13

Zezi na maɲɪ mɪmaɲa o brɪ nɔɔna te tɪn

(Marɪkɪ 4:1-20, Luki 8:4-15, 10:23-24)

¹ Dɛ dɪm kɔntv nɪ Zezi ma nuɲɪ sɔɲɔ kɔm nɪ o vu nɪnv kɔm nɪ. O ma jəni tɪga nɪ sɪ o brɪ nɔɔna. ² Nɔn-kɔgɔ ma ba kɪ gilim-o. Kɔntv ɲwaanɪ o ma zaɲɪ o vu o zɔ naboro wɔ o je da, yɪ kɔgɔ kɔm laan zɪgɪ na bam nɪ nɪ sɪ ba taa cəgɪ o taanɪ dɪm. ³ O ma maɲɪ mɪmaɲa o brɪ-ba wəənu zanzan o wɪ:

«Valv dɛɛn mu wɔra. O ma zaɲɪ o vu kara sɪ o du. ⁴ O ma karɪ o dɔlv o wo-duuru tɪm. Tɪdonnə ma tv cwəɲə nɪ nɪ. Zunə ma ba ba twɛ-tɪ ba dɪ. ⁵ Tɪdonnə ma tv kandwa jəgə nɪ valɪm na ba daga mɛ tɪn. Tɪ ma wɔ daanɪ tɪ puli, valɪm dɪm na ba lirə tɪn ɲwaanɪ. ⁶ Wɪa ma ba ka baanɪ tɪ maama. Tɪ bɔnnv na wɔ zɔ tɪga tɪn, tɪ ma tɪ. ⁷ Kɪ daari wo-duuru tɪdonnə ma tv sabari wɔntv. Tɪ na puli tɪn, sabari sɪm laan ma zaɲɪ sɪ li-tɪ sɪ gv. ⁸ Kɪ daari tɪdonnə ma tv tɪ-ywəɲə jəgə nɪ. Tɪ ma nuɲɪ tɪ kɪ biə lanyɪranɪ. Tɪdaara kɪ nɪnɛnɪ biə bi bi. Tɪdaara ma kɪ nɪnɛnɪ biə fusɪrdv fusɪrdv. Tɪdaara dɪ ma kɪ nɪnɛnɪ biə fiintv fiintv.

⁹ Abam nan fɔgɪ á cəgɪ a taanɪ dɪm lanyɪranɪ.»

¹⁰ Zezi na maɲɪ mɪmaɲɪ dɪm kɔntv o tɪ tɪn, o karabiə bam laan ma vu o te, yɪ ba bwe-o ba wɪ: «Bɛɛ mu yɪ nmv yəni n maɲɪ mɪmaɲa n brɪ nɔɔna bam?»

11 O ma ləri-ba o wɪ: «Wɛ paari dɪm kuri ya səgi mɪ. Kɪ nan na yɪ abam, Wɛ maŋɪ Dɪ pa á lwarɪ Dɪ paari dɪm kuri na yɪ te tɪn. Kɪ daari nɔɔna badaara bam, Wɛ wɪ pɛ ba lwarɪ Dɪ paari dɪm kuri.

12 Mɪmaŋa yam na maŋɪ sɪ ya zəni nɔɔna wɔbɔŋa te tɪn nyɪ dɪ nɔɔnɔ na maŋɪ o jɪgɪ wɔŋo, o ta wú jɔŋɪ kɔdɔŋ o wəli da sɪ kɪ taa daga. Nɔɔnɔ wɔlɔ nan na maŋɪ o ba jɪgɪ kɔlɔkɔlɔ tɪn laan wú ba o ga kɔlɔ finfɪtɪn o ya na jɪgɪ tɪn mɪ. 13 Kɔntɔ, a maɪ mɪmaŋa mɪ a brɪ-ba, bɛŋwaanɪ bantɔ yɪə mɪ naɪ a na kɪ wəənu tɪlɔ tɪn, yɪ ba ba ni tɪ kuri. Ba ta maa ni a zaasɪm dɪm, yɪ ba ba lwarɪ dɪ kuri. 14 Kɔntɔ mɪ brɪ ni Wɛ nijɔŋnu Ezayi dɛɛn na tagɪ kɔlɔ faŋa faŋa tɪn sɪnɪ kɪ kɪ bantɔ tee ni. O dɛɛn tagɪ o wɪ:

«Abam wú fɔgɪ á cəgi Wɛ taanɪ dɪm dɪ á zwa,

yɪ á bá ni dɪ kuri.

Abam wú fɔgɪ á nii dɪ á yɪə,

yɪ á bá na.

15 Bɛŋwaanɪ nɔɔna bam kɔntɔ wɔbɔŋa tɪgɪ mɪ.

Ba zwa dɪ ma kwarɪmɪ,

yɪ ba daari ba pu ba yɪə,

sɪ ba yɪə yɪ zaŋɪ ya na,

sɪ ba zwa yɪ zaŋɪ ya ni,

sɪ ba wɔbɔŋa yɪ zaŋɪ ya lwarɪ Wɛ taanɪ dɪm kuri.

Kɪ na daɪ kɔntɔ, ba ya wú pipiri ba se amɔ Wɛ,

yɪ aá pa-ba yazurə.» »

16 Zezi laan ma ta dɪ o kərabɪə bam o wɪ: «Kɪ nan na yɪ abam, á jɪgɪ yu-yɔŋo, bɛŋwaanɪ abam yɪə naɪ yɪ á zwa dɪ ni.

17 A lagɪ a ta cɪga mɪ dɪ abam sɪ, faŋa faŋa Wɛ nijɔŋnə bam dɪ nɔn-ŋɔna zanzan dɛɛn jɪgɪ tɪna sɪ ba ya na kɔlɔ abam na naɪ lele tɪn, yɪ ba wɔ wantɪ ba na. Ba dɛɛn ta jɪgɪ tɪna sɪ ba ya ni Wɛ taanɪ dɪlɔ abam na ni tɪn, yɪ ba wɔ wantɪ ba ni-dɪ.

18 Nan cəgi-na, sɪ a maŋɪ valɔ wɔm mɪmaŋɪ dɪm kuri a brɪ abam. 19 Wo-duuru tɪlɔ na tu cwəŋə kam ni ni tɪn nyɪ dɪ nɔɔna balɔ na ni Wɛ paari dɪm taanɪ yɪ ba wɔ lwarɪ dɪ kuri tɪn. Wo-lwaanɔ tu sɪtaanɪ laan ma ba o li-dɪ, yɪ dɪ wɔ zɔ ba wɔbɔŋa. 20 Wo-duuru tɪlɔ na tu kandwa jəgə ni tɪn dɪ maa nyɪ dɪ nɔɔna

balɔ na ni Wɛ taanɪ dɪm yɪ ba jɔŋɪ-dɪ lɪla dɪ wɔpolo. 21 Taanɪ dɪm ma wɔ tiini dɪ zɔ ba wɔbɔŋa, ba ma wɔ zɪgɪ kəŋkəŋ. Yaara na yɪ-ba yɪ ba na bɛɛsɪ-ba Wɛ taanɪ dɪm ŋwaanɪ, baá da ba kwe ba yagɪ mɪ lɪla.

22 Wo-duuru tɪlɔ na tu sabari sɪm wɔnɪ tɪn maa nyɪ dɪ nɔɔna balɔ na ni Wɛ taanɪ dɪm yɪ ba ta jɪgɪ liə dɪ lɔgɔ baŋa wəənu tɪn. Səbu-lagɪ ma cəgɪ ba wɔbɔŋa, ni sabari sɪm na ligɪ wo-duuru tɪm te tɪn. Kɪ ma pa ba kwe Wɛ taanɪ dɪm ba yagɪ, yɪ dɪ wɔ jaanɪ kuri dɪ pa-ba. 23 Kɪ daari wo-duuru tɪlɔ na tu tɪ-ywəŋə jəgə kam ni tɪn maa nyɪ dɪ balɔ na ni Wɛ taanɪ dɪm yɪ ba pa dɪ tiini dɪ zɔ ba wɔbɔŋa tɪn. Kɔntɔ ma pa Wɛ taanɪ dɪm ja kuri dɪ pa-ba, nɪnɛɛnɪ wo-duuru na kɪ biə lanyɪranɪ te tɪn. Tɪdaara kɪ biə bi bi, tɪdonnə ma kɪ biə fusɪrdɔ fusɪrdɔ, tɪtɪm ma kɪ biə fiintɔ fiintɔ.»

Mɪn-ŋɔna dɪ mɪn-kayalɪ mɪmaŋa

24 Zezi dɛɛn ma maŋɪ mɪmaŋɪ dɪdɔŋ o brɪ-ba o wɪ: «A lagɪ a brɪ abam Wɛ paari dɪm na wɔ nɔɔna tɪtarɪ ni te tɪn mɪ. Kɪ nyɪ dɪ valɔ na kwe mɪn-ŋɔna o ja vu o kara o du. 25 O na dugi-ya kɔntɔ tɪn, o dɔm ma zaŋɪ pən-dɔa maŋa ni o ja mɪn-puure o vu o du o gwaanɪ valɔ wɔm kara mɪn-ŋɔna yam wɔnɪ, yɪ o daari o joori o vu sɔŋo. 26 Mɪn-ŋɔna yam ma ba nunɪ ya ji mɪn-kwɪrɔ. O dɔm wɔm na dugi yalɔ tɪn ma nunɪ ya ji mɪn-kayalɪ. 27 Sɔŋo tu wɔm tɪntɔŋna laan ma vu ba ta dɪd-o ba wɪ: «Dɪbam yuutu, nɪmɔ na dugi n kara kam tɪn, kɪ daɪ mɪn-ŋɔna yɪranɪ mɔ n dugi na? Bɛɛ mɔ yɪ mɪn-kayalɪ laan nunɪ sɪ gwaanɪ da?» 28 O ma ləri-ba o wɪ: «Kɪ yɪ a dɔm mɔ kɪ kɔntɔ.»

Ba laan ma bwe-o ba wɪ: «Dɪ nan ve dɪ gɔ mɪn-kayalɪ sɪm dɪ yagɪ na?» 29 O ma wɔ sɛ, yɪ o ta dɪ ba o wɪ: «Abam na kɪ kɔntɔ, á wú kɛ á gɔ mɪn-ŋɔna yam dɪ mɔ á wəli da. 30 Nan yagɪ-na sɪ ya maama taa wɔra sɪ kɪ ba kɪ yɪ zagɪm maŋa. Kantɔ maŋa kam ni, a laan wú ta dɪ mɪn-zagɪna bam, sɪ ba da yigə ba pɔɔrɪ mɪn-kayalɪ sɪm ba zagɪ ba kɪ daanɪ ba zwɛ, sɪ ba daari ba zagɪ mɪn-ŋɔna yam ba pɛ ba kɪ a tulə ni.» »

*Wo-duu na yi mimumu mumaŋa
(Mariki 4:30-32, Luki 13:18-19)*

³¹ Zezi daa ta ma maŋi mumaŋi didoŋ o bri-ba o wi: «We paari dim nyi di noonu na kwe wo-duu na yi mimumu o vu o du o kara ni. ³² Wo-duu kum kontu mu tiini ku yi mimumu wo-dwə maama wuni. Ku ma nunji, yi ku ji kamunu ku dwəni dwə balu maama na wu o kara kam ni tun. Ku laan maa ji tu-kamunu, yi zunə tui ba so ba pwəru da.»

*Dabili mumaŋa
(Luki 13:20-21)*

³³ Zezi daa ta ma maŋi mumaŋi didoŋ o bri-ba o wi: «We paari dim nyi di kaani na kwe dabili o gwaan di dɔpe muni zwi-ze sɔto te tun mu. Di laan ma pa dɔpe muni dim maama tiini di fuli.»

³⁴ Wənu tum kontu maama Zezi deen na bri non-kogo kum tun yi mumaŋa yirani mu o ma bri-ba. O wu noonu wo-woŋo di ba yi ku wu de di mumaŋa. ³⁵ O nan ki kontu, si ku pa We nijonnu wodon taani mu suni di ki. O deen tagi o wi:

«Amu na lagi a noonu a bri-ba, aá ta mai mumaŋa mu a ma bri-ba. Aá pa ba lwaru We ciga kalu na səgi lugu pulim maŋa ni si ku ba ku yi zim tun.»

Mun-kayali mumaŋi dim kuri na yi te tin

³⁶ Zezi deen ma zaŋi o yagi non-kogo kum, yi o daari o joori o vu soŋo. O karabiə bam ma ba o te yi ba wi: «Bri dibam mun-kayali sim mumaŋi dim kuri.»

³⁷ O ma ləri-ba o wi: «Noonu wulu na dugi mun-ɲuna yam tun bri amu Nabiin-bu wum na ki te tun mu. ³⁸ Kara kam maa nyi di lugu baŋa. Mun-ɲuna yam maa nyi di noona balu na yi We paari dim noona tun. Ku daari mun-kayali sim maa nyi di balu na yi sutaani noona tun.

³⁹ Dum wulu na dugi mun-kayali sim tun maa nyi di sutaani dim titi. Zagim maŋa kam maa nyi di lugu na wu ba ku ti te tun. Mun-zaguna bam maa nyi di We malesi sim. ⁴⁰ Ni mun-zaguna bam na zagi mun-kayali sim ba zwe te tun, kontu doŋ mu wu ki lugu tiim maŋa ni. ⁴¹ Ku na wu ki te tun, amu Nabiin-bu wum wu tuni a malesi tiinə bam si ba vu ba li kulə maama na

pai noona tusi tun di wo-lwaan-kərə bam maama We paari dim wuni. ⁴² Ba laan wu zəli-ba ba yagi min-lonjo wuni si di di-ba. Daani mu ba laan wu ta wura ba keerə yi ba duni ba nwa. ⁴³ Ku daari balu maama na se We yi ba ki lanyirani tun laan wu ta tiini ba nyuna ba Ko We paari dim wuni, ni wia na nyi te tun.

Fogi-na á cəgi a taani dim lanyirani.»

Wo-ɲonnu tɔlv na səgi tun mumaŋa

⁴⁴ «We paari dim daa ta nyi di wo-ɲonnu tɔlv na yi lonni nyim tun na səgi kara wuni. Noonu wodon laan ma nati. O ma joori o fogi o səgi-ti. O wu na tiini ku poli tun, o ma vu o kwe o wənu maama o yəgi səbu, si o vu o yəgi kara kantu, si wo-ɲonnu tum taa yi o nyim.»

Kandwe-ɲuni mumaŋa

⁴⁵ «We paari dim daa ta nyi di pip-impinu na beeri o lagi kandwa-ɲuna si o yəgi te tun. ⁴⁶ O ma ba o na kandwe dɔlv na tiini di jigi lam yi di səbu daga tun. O laan ma joori o vu o kwe o wənu maama o yəgi, o ma yəgi kandwe dim kontu yirani.»

Kaləŋ-jara di ba bura mumaŋa

⁴⁷ «We paari dim daa ta nyi di noona na kwe bura ba di bugə ni si ba ma ja kale te tun. Ba na di-ka da tun, ba ma ja kale dwi dwi. ⁴⁸ Ka ma ba ka su lanyirani. Noona bam laan ma vani-ka ba tuuri ba ja be. Ba laan ma jəni tɔga ni ba kuri kaləŋ-ɲwi sim ba ki ba tampwaru wuni. Ba ma daari ba kwe silu na ba lana tun ba duli ba yagi. ⁴⁹ Ku nan wu ba ki kontu mu lugu tiim maŋa ni. We malesi wu ba si pɔori non-balwaaru di balu na se We yi ba ki lanyirani tun daani. ⁵⁰ Si laan wu daari si zəli non-balwaaru tum si yagi min-lonjo kum wuni si di di-ba. Daani mu ba laan wu ta wura ba keerə yi ba duni ba nwa.»

Zaasim-dvuri di zaasim-doori na wəli daani te tin

⁵¹ Zezi na noonu o ti tun, o laan ma bwe o karabiə bam o wi: «Abam ni wənu tum maama kuri na?» Ba ma lər-o ba wi: «Een, di niə.» ⁵² O ma ta di ba o wi: «Kuntu tun, We cullu karanyuna wulu maama na tu o zaasi We paari dim ciga

kam tɪn nyɪ dɪ sɔŋɔ tu wɔɓɔ na li wo-dɔnnɔ dɪ wo-dwænnu o jijigɪrɔ wɔnnɪ o paɪ nɔɔna te tɪn mɔ. Kɔntɔ tu laan wai o li zaasɪm-dɔɔrɪ o wæli dɪ zaasɪm-dɔɔrɪ dɪm sɪ o ma brɪ o nɔɔna bam.»

*Zezi titɪ tɪv kɔm tiinɛ na vi-o te tɪn
(Marɪkɪ 6:1-6, Luki 4:16-30)*

⁵³ Zezi dɛɛn na maŋɪ mɪmaŋa yam kɔntɔ o ti tɪn, o laan ma nuŋɪ jɛgɛ kam kɔntɔ nɪ. ⁵⁴ O ma joori o vu o titɪ tɪv o na bɪgɪ mɛ tɪn. O ma zɔ Zwifɛ Wɛ-digɛ kam sɪ o brɪ-ba. O na brɪ-ba te tɪn, kɔ dɛɛn sɔ-ba lanyɪranɪ. Ba ma ta ba wɪ: «Nɔɔnnɔ wɔntɔ kɪ ta mɔ o jigɪ swan yam kɔntɔ dɔŋ? O nan kɪ ta mɔ o na dam o ma kɪ wo-kɪnkagɪla yantɔ? ⁵⁵ Wɔm mɔ dai dalwarɔ wɔm bu wɔm na? O nu mɔ dai Mari na? Kɔ dai o nyaana mɔ yɪ Zaki dɪ Zɔzɛfɔ dɪ Simɔn dɪ Zudasɪ na? ⁵⁶ Kɔ dai o nakwa bam maama mɔ wɔra dɪdaantɪ dɪbam tɪn na? Wɔntɔ nan nɛ dam dɪm kɔntɔ maama yɛn mɔ?»

⁵⁷ Kɔntɔ ŋwaantɪ ba dɛɛn wɔ sɛ nɪ Zezi sɪntɪ o nuŋɪ Wɛ te. Zezi ma ta dɪ ba o wɪ: «Nɔɔnnɔ na yɪ Wɛ nijɔŋnu, nɔɔna pa-o zulɛ lanyɪranɪ, kɔ daari o titɪ tɪv tiinɛ dɪ o sɔŋɔ tiinɛ nan bɔ nɪg-o.»

⁵⁸ Ba dɛɛn na wɔ kɪ ba wɔ-dɪdɔba sɪ ba sɛ-o tɪn mɔ pɛ o wɔ tiini o kɪ wo-kɪnkagɪla ba tee nɪ.

14

*Pɛ Erɔdɪ na gv Zan te tɪn
(Marɪkɪ 6:14-29, Luki 9:7-9)*

¹ Kantɔ maŋa kam nɪ, Galile Pɛ Erɔdɪ dɛɛn ma ba o ni Zezi ŋwa. ² O ma ta dɪ o tɪntɔŋna o wɪ: «Wɔntɔ wɔ ta yɪ Zan wɔɓɔ na miisi nɔɔna na wɔnnɪ tɪn mɔ. Wɔntɔ mɔ joori o bi o yagɪ tɔɔnɪ. Kɔntɔ ŋwaantɪ mɔ o jigɪ dam yɪ o wai wo-kɪnkagɪla o kɪa.»

³⁻⁴ Erɔdɪ dɛɛn tagɪ kɔntɔ dɔŋ, bɛŋwaantɪ o dɛɛn ya wɔ kɪ Zan lanyɪranɪ, yɪ o ta pa ba gv-o. O dɛɛn dɪ kaantɪ wɔdɔŋ mɔ, o yɪrɪ mɔ Erɔdɪadɪ. Kaantɪ wɔm dɛɛn yɪ o zumbaaru Filipi kaantɪ mɔ. Zan ma ta o brɪ-o o wɪ, kɔ culɛ sɪ o di o zumbaaru kaantɪ yɪ o ta ŋwɪ. Zan na kaan-o kɔntɔ tɪn, o ma pa ba ja-o ba vɔ ba kɪ pɪna digɛ nɪ. ⁵ O ya maa bɔŋɪ sɪ o gv-o, yɪ o laan kwarɪ tɪv kɔm nɔɔna bam, bɛŋwaantɪ ba dɛɛn nii Zan nɪ o yɪ Wɛ nijɔŋnu mɔ.

⁶ Erɔdɪ lura maŋa laan ma ba ka yɪ. O ma bɛŋɪ nɔɔna zanzan sɪ ba ba ba tɔgɪ ba di candiɔ. Erɔdɪadɪ bukɔ ma zaŋɪ o vu vɛrɛ bam yigɛ o sa o brɪ-ba. O sɛ dɪm na lana kɔntɔ tɪn, kɔ ma pa Erɔdɪ wɔ poli. ⁷ O wɔ na poli tɪn, o ma ta o du o wɪ, wɔŋo kɔɓɔ maama bukɔ wɔm na lagɪ tɪn, o o pa-o. ⁸ Bukɔ wɔm nu ma ta o brɪ-o, o na wɔ loori kɔɓɔ tɪn. O laan ma vu Erɔdɪ te o wɪ: «Wɔŋo kɔɓɔ a na lagɪ tɪn, kɔ yɪ Zan yuu mɔ. Nmɔ na goni-kɔ, sɪ n kɪ zɔŋ-tanlaŋa wɔnnɪ n pa-nɪ.»

⁹ Pɛ Erɔdɪ na ni kɔntɔ tɪn, o wɔ ma tiini kɔ cɔgɪ. O nan na tagɪ o du yɪ o vɛrɛ bam ni tɪn, o ma pa ni sɪ ba kɪ kɔntɔ ba pa-o. ¹⁰ O ma tɔŋɪ nɔɔna sɪ ba vu pɪna digɛ kam ba go Zan yuu kɔm. ¹¹ Ba ma sɪntɪ ba go o yuu kɔm ba kɪ zɔŋ-tanlaŋa wɔnnɪ ba ja nuŋɪ ba pa bukɔ wɔm. O laan ma kwe-kɔ o ja vu o pa o nu Erɔdɪadɪ.

¹² Zan karabiɔ bam ma zaŋɪ ba vu ba kwe o yɪra yam ba ja vu ba kɪ. Ba laan ma vu ba ta dɪ Zezi kɔɓɔ na kɪ tɪn.

*Zezi na pɛ baara mɔrr-tɪnu (5.000) dɪ kaana dɪ biɔ dɪ wɔdiu ba su te tɪn
(Marɪkɪ 6:30-44, Luki 9:10-17, Zan 6:1-14)*

¹³ Zezi dɛɛn na ni ba na kɪ Zan te tɪn, o ma zaŋɪ o vu o zɔ naboro o nuŋɪ jɛgɛ kam kɔntɔ nɪ. O ya lagɪ sɪ o bɛ nɪntɔ kɔm ni o vu jɛgɛ kalɔ na yɪ gaa wɔ tɪn o yɪranɪ. Nɔɔna zanzan ma ba ba lwarɪ o na maa ve jɛgɛ kalɔ tɪn. Ba ma zaŋɪ ba nuŋɪ ba tɪntɪ dɪm nɪ, yɪ ba vu tɪga nɪ ba vu o te. ¹⁴ Zezi ma nuŋɪ naboro kɔm wɔnnɪ. O laan ma na nɔn-kɔgɔ kɔm na tu kɔ wɔra. Ba ŋwana ma zɔ-o lanyɪranɪ, yɪ o pa balɔ na ba jigɪ yazurɛ tɪn na yazurɛ.

¹⁵ Tɪga na wɔra ka yɪ tɪn, o karabiɔ bam laan ma vu ba ta dɪd-o ba wɪ: «Maŋa kam wɔra ka kɛa, yɪ jɛgɛ kalɔ dɪbam na wɔra tɪn yɪ gaa wɔ mɔ. Wɔdiu tɛri yo. Kɔntɔ ŋwaantɪ, pa nɔɔna bam vu sam wɔ ba yɛgɪ wɔdiu ba di.»

¹⁶ Zezi ma lɛri-ba o wɪ: «Ba wɔ maŋɪ sɪ ba viiri. Abam titɪ pa-ba wɔdiu sɪ ba di.»

¹⁷ Ba ma ta ba wɪ: «Dɪbam na jigɪ kɔɓɔ tɪn yɪ dɪpwa yanu dɪ kale sɪle yɪranɪ mɔ.»

¹⁸ Zezi ma ta dɪ ba o wɪ, ba ja ba ba pa-o.

¹⁹ O laan ma ta dɪ nɔɔna bam maama sɪ ba jɛni tɪga nɪ. O ma kwe dɪpwa yanu yam dɪ

kale sile sum, yi o kwæni o yuu wæni o ki Wε le ti ηwaani. O ma fɔ fɔ dɪpwa yam o maŋi o pa o karabiə bam, yi bantɔ dɪ laan jɔŋi-ya ba pa nɔɔna bam. ²⁰ Nɔɔna bam maama ma di ba su ba daari. Ba ma pɛ cicwæru tɪlɔ na daari tɪn ba su tɪtwarɔ fugə-tɪle. ²¹ Nɔɔna balɔ dɛɛn na di kɔntɔ tɪn yi nɪnɛni baara mɔrr-tɪnu mɔ (5.000), kɔ wæli dɪ kaana dɪ biə dɪ.

*Zezi na ve na baŋa ni te tɪn
(Mariki 6:45-56, Zan 6:15-21)*

²² Kɔntɔ kwaga ni Zezi ma da o pa o karabiə bam vu ba zɔ naboro kɔm, sɪ ba da yigə ba bɛ nɪnɔ kɔm ni dɪdɔŋ dɪm. Ba na maa kɛ tɪn, o ma pa kɔgɔ kɔm viiri. ²³ O na pɛ ba viiri tɪn, o ma vu o di piu yuu o yɪranɪ sɪ o warɪ Wε. Tɪga ma ba ka yi, yi o ta wɔra o yɪranɪ ²⁴ dɪ o karabiə bam maŋi ba ja naboro kɔm ba kɛ nɪnɔ kɔm tɪtarɪ yigə yigə. Vu-dɪv ma ba kɔ jeeri-ba, yi na-ηum tiini sɪ dana kɔ pa na bam pɔgɪli ba magɪ naboro kɔm.

²⁵ Tɪga na wɔra ka pɔɔri tɪn, Zezi laan ma zaŋi o ve na bam baŋa ni o maa ve o karabiə bam te. ²⁶ Ba na nɛ-o tɪn, fɔɔni ma tiini dɪ ja-ba, dɪ o na wɔ na bam baŋa ni o ve tɪn. Ba ma ta ba wɪ: «Kɔv ta yi ciru mɔ!» Fɔɔni na zɔ-ba kɔntɔ tɪn, ba ma kaasi baŋa baŋa.

²⁷ O laan ma ηɔɔni dɪ ba o wɪ: «Pa-na á wɔrɔ ki dam, sɪ kɔ yi amɔ mɔ. Yi pa-na fɔɔni taa jɪgɪ abam.»

²⁸ Pɪyɛri ma lɛr-o o wɪ: «A Yuutu, kɔ na sɪni kɔ yi nmɔ, sɪ n pa-nɪ ni sɪ a dɪ vu na bam baŋa ni a ba nmɔ te.»

²⁹ Zezi maa wɪ, o ba. Pɪyɛri laan ma nunji naboro kɔm wɔni o tu na bam baŋa ni o ve o maa jeeri Zezi. ³⁰ O na nɛ viu kɔm na tiini kɔ dana te tɪn, fɔɔni ma zɔ-o, yi o laan wɔra o miisi na bam kuri nɪ. O na wɔra o miisi tɪn, o ma loori Zezi dɪ kwɛr-dɪa o wɪ: «A Yuutu, vrɪ a ηwɪa!»

³¹ Zezi laan ma da o twɪ o jɪŋa o ja-o, yi o ta dɪd-o o wɪ: «Bɛɛ mɔ yi n ba jɪgɪ wɔ-dɪdɔa dɪ amɔ? Bɛŋwaani mɔ n jɪgɪ bubwɛa dɪ amɔ?»

³² Ba laan ma vu ba zɔ naboro kɔm wɔ. Viu kɔm ma da kɔ zɪgɪ. ³³ Nɔɔna balɔ na wɔ naboro kɔm wɔni tɪn ma kuni doonə ba zuli Zezi, yi ba ta ba wɪ: «N sɪni n yi Baŋa-Wε Bu cɪga cɪga.»

³⁴ Ba ma vu ba bɛ ba yi bube dɪdɪm dɪm. Ba na yi jɔgə kalɔ tɪn yɪri mɔ Zenezareti. ³⁵ Tɪv kɔm kɔntɔ tiinə bam ma ba ba lwarɪ Zezi. Ba na lwar-o tɪn, ba ma tɔŋi ni ba pa nawurə yam maama, yi ba ja balɔ na ba jɪgɪ yazurə tɪn ba ba o te, sɪ o pa ba na yazurə. ³⁶ Ba ma loor-o sɪ o na sɛ, sɪ o yagɪ sɪ yawɪna bam dwe o gɔrɔ kɔm ni má. Balɔ maama na dwe o gɔrɔ kɔm kɔntɔ tɪn dɛɛn sɪni ba na yazurə.

15

*Wo-digiru tɪlɔ na cɔgɪ nɔɔna tɪn
(Mariki 7:1-23)*

¹ Farizian tiinə badaara dɪ Wε cullu karanyɪna tiinə badonnə dɛɛn ma nunji Zeruzalem ni ba vu Zezi te, ba ma bwe-o ba wɪ: ² «Bɛɛ mɔ yi n karabiə bam yəni ba cɔgɪ cullu tɪlɔ dɪ nabaara bam na pɛ dɪbam tɪn? Ba na lagɪ ba di wɔdiu, ba yəni ba ba sanɪ ba jɪa sɪ kɔ tɔgɪ dɪ cullu tɪn na brɪ te tɪn.»

³ Zezi ma ləri-ba o wɪ: «Bɛŋwaani mɔ abam yəni á tɔgɪ á tɪti wɔbɔŋa cullu, yi á daari á vɪn Wε ni dɪm na brɪ te tɪn? ⁴ Wε tagɪ Dɪ wɪ: «Nɔɔnɔ maŋi sɪ o taa zuli o nu dɪ o ko.» Wε daa ta brɪ ni, nɔɔnɔ na ηɔɔni ta-balɔrɔ dɪ o ko naa o nu, kɔntɔ tu maŋi sɪ ba gɔ-o mɔ. ⁵ Kɔ daari abam nan yəni á ja Wε taani dɪm á gugwæli yi á wɪ: «Nɔɔnɔ na jɪgɪ wɔŋo kulɔ o ya na wɔ ma o zəni o nu dɪ o ko tɪn, yi o na wɪ, wɔŋo kɔntɔ yi Wε nyɪm, ⁶ wɔntɔ daa wɔ maŋi sɪ o kwe-kɔ o ma zəni o ko.» A na kɪ te tɪn brɪ ni á paɪ Wε taani dɪm daa ba jɪgɪ kuri dɪ abam, yi á daari á tɔgɪ á tɪti cwe mɔ.

⁷ Abam yi pipiri-nyɪna mɔ. Ezayi dɛɛn jɪgɪ bɔra dɪ o na maŋi o ta abam taani faŋa faŋa te tɪn. ⁸ O dɛɛn tagɪ o wɪ:

«Nɔɔna bantɔ zuli amɔ Wε dɪ ba niə mɔ, yi ba wɔbɔŋa baŋwɛ dɪ amɔ.

⁹ Ba na paɪ amɔ zulə yalɔ maama tɪn yi kafe mɔ.

Ba yəni ba brɪ nabiinə wɔbɔŋa cullu, yi ba paɪ tɪ yi amɔ zaasɪm dɪm mɔ.» »

¹⁰ Zezi laan ma bəŋi nɔn-kɔgɔ kɔm o pa ba ba o te, yi o ta dɪ ba o wɪ: «Cəgɪ-na lanyɪranɪ sɪ á ni a taani dɪm kuri. ¹¹ Kɔ dai wɔŋo kulɔ na tɔgɪ nɔɔnɔ ni kɔ zɔ o wɔ tɪn mɔ cɔg-o. Kɔ yi wɔŋo kulɔ na tɔgɪ nɔɔnɔ ni kɔ nunji tɪn mɔ cɔg-o.»

12 Zezi karabiə bam laan ma vu o te, yi ba ta did-o ba wı: «Nmı wı lwari nı Farizian tiinə bam wıru cıgı dı nmu taanı dım na?»

13 Zezi ma ləri-ba o wı: «Á nan yi taá nii bantı. A Ko Wε na wı jəri tiu kılı maama tın maıı sı kú gı kú yagı mı.

14 Yən-na-ba sı bantı nyı dı lilwe varına balı dı na ba naı tın mı. Lilwe nan na lagı o varı o donı, ba maama wı vu ba tu goıo wıntı mı.»

15 Pıyεrı laan ma ta dı Zezi, sı o brı-ba taanı dım kuri na yi te tın. 16 O ma ta dı ba o wı: «Abam dı ta ba jıgı wıbuıa na?

17 Á maıı sı á taá ye nı, wıoıo kılı maama na yəni kú zı nıoıo nı tın mı yəni kú tu o kana, yi o laan daarı o tı-kı o yagı.

18 Kú daarı kılı na nuıı nıoıo nı nı tın yəni kú zıgı o wıbuıa nı mı kú nuıı. Kú nan yi wənu tım kuntu mı yəni tı cıgı nıoıa. 19 Nıoıo wıbuıa mı paı o lagı wo-balwaarı kəm, tı na yi nıoı-gıra dı boorım wo-zıoıa dı maama, dı ıwıııı, vwa-fıra, bıbara dı nıoı-tıra. 20 Kú nan yi wənu tım kuntu mı cıgı nıoıa. Kú daarı, nıoıo na dı wıdıu yi o wı sanı o ja, kuntu warı kú cıg-o.»

Kaanı wıdoı na kı o wı-dıdıba dı Zezi te tın

(Marıkı 7:24-30)

21 Zezi dıen ma zanı o nuıı jıgı kam kuntu nı, yi o vu Tiiri dı Sidon tııı dım wıntı. 22 Kaanı wıdoı maa zıııı je sım kuntu nı, o yi dıı-gı tu mı. O ma vu Zezi te, yi o kaası dı kwər-dıa o ta did-o o wı: «Amı tu, Pı Davidı dıı tu, popo durı a yıbwənə. Cıııı mı jıgı a bukı, yi ka tiini ka jıg-o ka yaara.»

23 Zezi maa cım. O karabiə bam ma vu o te, ba loor-o sı o zəni kaanı wım sı o viiri, o na tıgı-ba yi o kı sıo tın ıwaanı. 24 Zezi ma ləri-ba o wı: «Wε tııı amı sı a ba a zəni Dı tıı nıoıa Yııııı dıı tiinə bam mı, bııwaanı bantı nyı dı peeni sıı na je tın mı.»

25 Kaanı wım laan ma vu o kuni doonə o yıgı nı, yi o loor-o o wı: «Amı tu, zəni-ıı!»

26 Zezi ma lər-o o wı: «Kú wı maıı sı nıoıo jııı o bıə wıdıu o dııı o pa kakuri.»

27 Kaanı wım ma ləri o wı: «Amı tu, n tagı cıga. Kakuri nan wı sı tıwε wıdıu kılı sı tu wım na dı yi kú sııı tıga nı tın sı dı.»

28 Zezi laan ma lər-o o wı: «Kaanı, n cıga sıııı n kı n wı-dıdıba dı amı. Kuntu tın, nmu na lagı kılı tın, Wε wı kı Dı pa-m.» Maıı kam kuntu nı nıoıo mı o bukıo wım nı yazurə.

Zezi na pı baara mııı-tına (4.000) dı kaana dı bıə dı wıdıu ba su te tın

(Marıkı 7:31-37, 8:1-10)

29 Zezi laan ma kε o vu o tıgı Galile nıııı kım nı, yi o daarı o vu o dı piıı yuu o jəni da. 30 O na je da kuntu tın, kı-fııı maa tıı o te, yi ba jaanı yawıııa zanzan ba wəli da ba tıı. Badaara dıen yi gwanı, badonnə maa yi lılwə dı kwaarı dı mımaarı, kú wəli dı balı yawıııı dıı dıı na jıgı-ba tın. Ba maa jaanı-ba ba ve ba tııı Zezi yıgı nı, yi o pa ba na yazurə.

31 Kú dıen ma sı nıoı-kıgıo kım dı ba na nı mımaarı jıııı tı ııoıa, yi gwanı dı na yazurə, yi kwaarı dı wı tı veə, yi lılwə yıə dı jıııı ya naı tın. Ba na nı wo-kıııagııa yam tın, kú ma pa ba zıııı Baııa-Wε dııı na yi Yıııııııııı tiinə bam Yuutu tın.

32 Zezi laan ma bıııı o karabiə bam, yi o ta dı ba o wı: «A jıgı nıoıa bantı ııwaııa, dı ba na tu ba wı a tee nı zım da yatı yi ba daa ba jıgı wıdıu sı ba dı tın. A ba lagı sı a pa ba viiri yi ba wı dı kılıkılı. Ba na lagı ba viiri kuntu, kana wı pa ba bıııı cwəıı nı mı.»

33 O karabiə bam ma bwe-o ba wı: «Dıbam wı kı ta mı dı na wıdıu gaa kuntu wıntı dı pa kı-fıııo kuntu dı?»

34 O ma bwe-ba o wı: «Abam jıgı dııııa yagra mı?»

Ba ma lər-o ba wı: «Dııııa yarpe mı wıra, dı kaləıı-bale sııııı.»

35 Zezi laan ma ta dı nıoı-kıgıo kım sı ba maama jəni tıga nı. 36 O ma daarı o kwe dııııa yarpe yam dı kale sım, yi o kı Wε le tı ııwaanı. O ma ja-tı o fı fı o pa o karabiə bam, yi bantı dı laan jıııı ba pa nıoıa bam. 37 Nıoıa bam maama dıen ma dı ba su ba daarı. Ba laan ma tıwε cıııwəııı tııı na daarı tın ba su tııııııı tııııı. 38 Nıoıa balı dıen na dı kuntu tın

yi ni baara murr-tina (4.000), ku weli di kaana di biə di.

³⁹ Zezi laan ma banı kogo kum o pa ku viiri. O ma daari o vu o zu naboro o be o vu o yi tu kudoŋ ku yiri mu Magadan.

16

Farizian tiinə di Sadusian tiinə na yi te tin

(Mariki 8:11-21, Luki 12:54-56)

¹ Farizian tiinə badaara di Sadusian tiinə deen ma zaŋi ba vu Zezi te, si ba maŋ-o ba nii. Ba ma ta did-o ba wi, o ki wo-kinkagılı dilu na wó brı-ba ni o dam dım sunı di nuŋi We te tin. ² Zezi ma ləri-ba o wi: «Ku na yi didaan-ni ni yi weyuu na yi nasuŋu, á yəni á te á wi, tıga wó puuri lanyıranı. ³ Ku nan na yi zızızıŋa yi weyuu na yi liirə liirə, á yəni á te á wi, dua mu lagı ka ni. Abam yəni á wat á nii weyuu ni á lwarı tıga kam yibiyə na wó ta yi te tin. Bəe nan mu yi á warı á lwarı ni wəənu tılu na wura ti ki lele tin brı We na lagı Di ki wo-kamunnu tılu tin? ⁴ Zım noona bam yi non-balwaarı mu, ba yigə tərə di We, yi ba laan lagı si a ki wo-kinkagılı a brı-ba. Ba nan bá na, ku na dai wo-kinkagılı dilu na maŋi di ki di We nijonnu Zonası faŋa faŋa tin.»

O na tagı di ba kuntu tin, o laan ma yagı-ba yi o viiri.

⁵ Zezi karabiə bam deen na ve ba be nınu kum ni didoŋ dım tin, ba ya swe si ba ja dipe ba weli da. ⁶ Zezi ma ta di ba o wi: «Fogi-na á ci á titi si á yi pa Farizian tiinə bam di Sadusian tiinə bam di abam ba dabılı dım.»

⁷ O na tagı kuntu tin, ba ma banı daanı ba wi: «Dıbam na wu jaanı dipe di weli da tin mu te o noonu kuntu.»

⁸ Zezi ma lwarı ba na jıgı kulı ba noonu tin, yi o wi: «Bəe mu yi á noonu daanı á wi, á na ba jıgı dipe tin mu te a noonu kuntu? Bəe nan yi á ba ki á wu-dıdva di We? ⁹ Abam ta wu lwarı We na jıgı dam te tin na? Á nan swe ni a deen kwe dipwa yanu mu a fo fo a pa baara murr-tinu di ba su ba daari na? Á wu guli titwarı tun ni á deen na twe wıdiu kulı na daari á ki da tin na? ¹⁰ Á nan wu guli ni a deen kwe dipwa yarpe mu a pa baara murr-tina di

ba su ba daari na? Á wu guli titwarı tun ni á deen na twe á su tin na? ¹¹ Bəe mu nan yi á wu lwarı ni ku dai dipe taanı mu a ya tea? Á nan fogi á ci á titi, si á yi pa Farizian tiinə bam di Sadusian tiinə bam di abam ba dabılı dım.»

¹² O karabiə bam laan ma lwarı ni, ku ya dai dabılı dilu ba na ki dipe ni tin taanı mu o noonu di ba. Ku nan yi si ba yi pa Farizian tiinə di Sadusian tiinə zaasım dım mu cogı-ba.

Pıyeerı tagı o wi, Zezi mu yi Krisi wum We na tıŋi tin

(Mariki 8:27-30, Luki 9:18-21)

¹³ Zezi deen ma vu o yi Sezaarı kulı na yi Filipi tu tin. O ma bwe o karabiə bam o wi: «Noona yəni ba te amu Nabiin-bu wum taanı ba wi amu yi woo mu?»

¹⁴ Ba ma lər-o ba wi: «Badaara te ba wi, nmu yi Zan wulu na miisi noona na wunu tin mu. Badaara di maa te ba wi, nmu yi Eli mu. Badaara di maa te ba wi, nmu yi Zeremi naa faŋa faŋa We nijonnu wudoŋ mu.»

¹⁵ O laan ma bwe-ba o wi: «Ku nan na yi abam, abam buŋi ni amu yi woo mu?»

¹⁶ Simon Pıyeerı ma lər-o o wi: «Nmu yi Krisi mu, Nwıa Tu Baŋa-We Bu wulu Di na tıŋi tin.»

¹⁷ Zezi ma lər-o o wi: «Simon, Zonası bu, nmu yi yu-yoŋo tu. Beŋwaanı, ku dai nabiinu yiyıu mu pe n lwarı cıga kam kuntu, ku yi a Ko We mu pe n lwarı-ka.

¹⁸ A nan wó ta a brı-m ni nmu yiri mu Pıyeerı, ku na lagı ku ta ni puloro. Puloro kum kuntu yuu ni mu a lagı a puli a kogo kum kuri da, nıneenı noonu na cwi soŋo kuri puloro yuu ni te tin. Yi tıbu di di dam maama bá wantı-ku di cogı. ¹⁹ A nan wó kwe We paarı dım borbiə a ki nmu jıŋa ni, si n wantı n ma n puuri cwəŋə n pa noona taa toŋi da ba zuuri We paarı dım wu. Noonu wulu maama nmu na pe ni si o zu tin, We wó zıgı nmu kwaga ni di kuntu. Wulu maama nmu nan na wi o bá zu tin, We daa ta wó zıgı nmu kwaga ni di kuntu.»

²⁰ Zezi laan ma kaanı o karabiə bam, si ba yi pa noon-noonu lwarı ni wum mu yi Krisi wum We na tıŋi tin.

Zezi na brɪ o tɔvni na wó ta yɪ te tɪn
(*Maríkɪ 8:31–9:1, Luki 9:22-27*)

²¹ Kɔ na zɪgɪ kantɔ maɲa kam nɪ tɪn, Zezi ma ɲɔɔnɪ jaja dɪ o karabiə bam o wɪ: «A maɲɪ sɪ a vɔ Zeruzalem a na yaara zanzan Zwifə nakwa bam dɪ ba kaanɪm yigə tiinə bam dɪ ba cullu karanyɪna tiinə bam tee nɪ. Baá gv-nɪ, yɪ a laan wó joori a bi a yagɪ tɔvni da yato de nɪ.» ²² Zezi na tagɪ kɔntɔ tɪn, Pɪyɛɛrɪ ma ja-o o nunɪ daa, yɪ o kaan-o o wɪ: «A Yuutu, yɪ ta n te kɔntɔ! Wɛ bá sɛ sɪ kɔntɔ woɲo kɪ nmɔ.»

²³ Zezi ma guni o nii Pɪyɛɛrɪ, yɪ o ta did-o o wɪ: «Sɔtaani, ve daa a tee nɪ! Nmɔ lagɪ n pa a tusi mɔ. Nmɔ wɔbɔɲa yam yɪ nabiinə nyɪm mɔ, ya ba tɔgɪ Wɛ na lagɪ te tɪn.»

²⁴ Zezi laan ma ta dɪ o karabiə bam o wɪ: «Nɔɔnɔ wɔlɔ maama na lagɪ sɪ o taa tɔgɪ amɔ kwaga tɪn, kɔntɔ tu maɲɪ sɪ o vɪn o titɪ wɔbɔɲa, sɪ o sɛ yaara nɪ wɔlɔ na zɪɲɪ tɔvni-dagara o maa ve o tɔvni jəgə te tɪn mɔ, sɪ o laan taa tɔgɪ-nɪ. ²⁵ Wɔlɔ maama nan na lagɪ sɪ o yɪrɪ o ɲwɪa tɪn, kɔntɔ tu wó ga-ka mɔ. Kɔ daari, wɔlɔ maama na sɛ sɪ o ga o ɲwɪa amɔ ɲwaaɪ tɪn, kɔntɔ tu wó na ɲwɪa Wɛ tee nɪ. ²⁶ Nɔɔnɔ nan na nɛ lɔgɔ baɲa wəɲnu tɪm maama, yɪ o laan na gɛ ɲwɪa Wɛ tee nɪ, bɛɛ nyɔɔrɪ mɔ o nɛa? Kɔlɔkɔlɔ nan tərə nɔɔnɔ na wó wani o ma ləni o ɲwɪa Wɛ tee nɪ. ²⁷ Amɔ Nabiin-bu wɔm nan wó ba dɪ paari-zulə nɪ a Ko Wɛ na jɪgɪ te tɪn, yɪ Dɪ malesɪ sɪm dɪ wó tɔgɪ-nɪ. Kantɔ maɲa kam nɪ, a laan wó pa nɔɔnɔ maama jɔɲɪ ɲwɪrɔ tɪlɔ na maɲɪ dɪ o titɔɲa na yɪ te tɪn. ²⁸ A lagɪ a ta cɪga mɔ dɪ abam sɪ, nɔɔna balɔ zɪm na wɔ yo seeni tɪn badaara bá tɪ, yɪ baá na amɔ Nabiin-bu wɔm na maa bɪni dɪ a paari dɪm tɪn.»

17

Zezi yibiyə na ləni te tɪn
(*Maríkɪ 9:2-13, Luki 9:28-36*)

¹ Da yardɔ na kɛ tɪn, Zezi laan ma ja Pɪyɛɛrɪ dɪ Zakɪ dɪ o nyaani Zan, ba tɔgɪ daani ba vu ba di pu-kamunu yuu, ba wɔra ba yɪrani. ² Ba na wɔra kɔntɔ tɪn, Zezi yibiyə ma ləni ba yigə nɪ. O yibiyə kam maa nyɪ dɪ wɪa na nyɪni te tɪn. O gwaaɔ tɪm ma ji napwəɲnu nɪ pooni te.

³ Yɪ ba laan na Moyisi dɪ Eli na wɔ Zezi tee nɪ, yɪ ba ɲɔɔnɪ did-o. ⁴ Pɪyɛɛrɪ ma ta dɪ Zezi o wɪ: «A Yuutu, dí na wɔ yo seeni tɪn, kɔ tiini kɔ lana kɔ pa dɪbam. Nmɔ nan na sɛ, sɪ n pa a pu vwə yato yo, sɪ nmɔ dɪ Moyisi dɪ Eli taa zɔvri da.»

⁵ Pɪyɛɛrɪ na wɔra o ɲɔɔnɪ kɔntɔ tɪn, kunkwəɲnu tɪlɔ na nyɪni tɪn ma ba tɪ kwəli-ba. Ba laan ma ni kwərə na ɲɔɔnɪ tɪ wɔni ka wɪ: «Wɔntɔ mɔ yɪ amɔ bu-dɔa a na soe dɪ a wɔ maama, yɪ o yəni o pa a jɪgɪ wɔpolo. A nan taá cəgɪ o taani lanyɪrani.»

⁶ Zezi karabiə bam na ni kwərə kam kɔntɔ tɪn, ba ma vi ba yigə tɪga nɪ, fɔvni na tiini dɪ zɔ-ba tɪn ɲwaaɪ. ⁷ Zezi laan ma vu ba te o dwe-ba yɪ o wɪ: «Zaɲɪ-na, sɪ á yɪ pa fɔvni taa jɪgɪ abam.»

⁸ Ba laan ma kwəni ba yum wɛɛnɪ, yɪ ba daa wɔ nɛ nɔɔn-nɔɔnɔ, kɔ na dai Zezi yɪrani. ⁹ Ba ma zaɲɪ piu kɔm yuu nɪ ba maa tuə. Zezi laan ma kaani-ba o wɪ: «Yɪ pa-na nɔɔn-nɔɔnɔ lwarɪ á na nɛ kɔlɔ tɪn, sɪ kɔ taa ve maɲa kalɔ amɔ Nabiin-bu wɔm na wó ba a bi a yagɪ tɔvni tɪn.»

¹⁰ O karabiə bam laan ma bwe-o ba wɪ: «Wɛ cullu karanyɪna tiinə bam yəni ba te ba wɪ, Eli mɔ maɲɪ sɪ o da yigə o ba, sɪ wɔlɔ Wɛ na tɔɲɪ tɪn laan da kwaga. Kɔ yɪ cɪga naa vwan mɔ?»

¹¹ Zezi ma ləri-ba o wɪ: «Kɔ yɪ cɪga mɔ. Eli maɲɪ sɪ o da yigə o ba o kwe woɲo maama, sɪ wɔlɔ Wɛ na tɔɲɪ tɪn laan ba.

¹² A nan taá ye nɪ, Eli maɲɪ o ba yɪ nɔɔna wɔ lwar-o. Ba ma tiini ba bɛɛs-o nɪ ba na lagɪ te tɪn. Kɔ nan na yɪ amɔ Nabiin-bu wɔm, ba daa ta wó bɛɛsɪ amɔ dɪ kɔntɔ mɔ.»

¹³ O karabiə bam laan ma lwarɪ nɪ, kɔ yɪ Zan wɔlɔ na miisi nɔɔna na wɔni tɪn taani mɔ o ɲɔɔna.

Zezi na zəli cicirə bu yɪra nɪ te tɪn
(*Maríkɪ 9:14-32, Luki 9:37-45*)

¹⁴ Zezi dɪ o karabiə batɔ bam laan ma joori ba vu ba yɪ nɔn-kəgɔ kɔm te. Nɔɔnɔ wɔdɔɲ ma vu o kuni doonə Zezi yigə nɪ o ta did-o o wɪ: ¹⁵ «Amɔ tu, duri a bu yibwəɲə. O sai kɔɔrɔ mɔ yɪ kɔ tiini kɔ cana o yɪra nɪ, yɪ o yəni o tɔɪ mini dɪ na wɔni. ¹⁶ Amɔ nan jaan-o a ba nmɔ

karabiə bam te mu, si ba pa o na yazurə, yi ba wu wanı.»

¹⁷ Zezi na ni kuntu tin, o ma ta o wı: «Abam zım nɔɔna bam bri á ba jigi wu-dıdva dı amu, yi á ba kɪ lanyıranı. Amu wú daanı abam tıtarı nı sı ku taa ve maɲa kɔɔ? Amu wú kɪ wu-zuru dı abam sı ku taa ve maɲa kɔɔ? Ja-na bu wum á ba yo seeni.» ¹⁸ Zezi laan ma baɲi cicirə kalu na jigi bu wum tin, o pa ka nuɲi ka yag-o. O ma da o na yazurə maɲa kam kuntu nı nɔɔ.

¹⁹ Non-kɔɔgɔ kum dɛɛn na viiri maama tin, Zezi karabiə bam laan ma vu o te ba bwe-o ba wı: «Bɛɛ mu yi dıbam warı cicirə kam dı zəli?»

²⁰ O ma ləri-ba o wı: «Ku yi abam na ba tiini á jigi wu-dıdva dı amu tin ɲwaanı mu. A lagı a ta cıga mu dı abam sı, abam na jigi wu-dıdva dı amu, yi ku na maɲi ku yi fıfıun yıranı nı nyasaɲ-bu na yi mımunu te tin, á wú wanı á ta dı pu-kamunu kuntu sı ku zaɲi ku vu ku jəni je-ge, yi kú sıni ku kɪ. Abam na jigi wu-dıdva dı amu, kulokulu tərə á na bá wanı á kɪ. [²¹ Ciciri sıntu dwi warı sı zəli ku na daı Wɛ-loro dı ni-vɔrı.]]»

²² Zezi karabiə bam dɛɛn ma ba ba wu daanı Galile nı. Zezi ma ta dı ba o wı: «Baá ja amu Nabiin-bu wum ba kɪ nɔɔna jıa nı, ²³ yi ba laan wú gu-nı. Da yatɔ de nı a nan wú joori a bi a yagi tıunı.»

O taanı dım kuntu ma tiini dı cɔɲi ba wıru.

Zwifə Wɛ-di-kamunu lampoo ɲwum taanı

²⁴ Ba dɛɛn ma vu ba yi Kapernawum. Nɔɔna balu na yəni ba jonı lampoo Zwifə bam Wɛ-di-kamunu kum ɲwaanı tin ma vu Pıyɛrı te, yi ba bwe-o ba wı: «Abam karanyına ba ɲwı lampoo na?»

²⁵ Pıyɛrı ma ləri o wı: «O ɲwıa.»

O laan ma joori o vu o zı sɔɲɔ kulɔ ba na wıra tin. Zezi ma da yigə o bwe-o o wı: «Simɔn, nmu wubɔɲa yi tita mu? Luɲu baɲa pwa bam yəni ba jonı lampoo nɔɔna bra tee nı mu? Ba yəni ba jonı-ku ba tıti tıv biə tee nı mu naa nɔɔna badonnə tee nı mu?»

²⁶ Pıyɛrı ma lər-o o wı: «Ku yi nɔɔna badonnə tee nı mu.»

Zezi laan ma ta o wı: «Ku nan bri nı, dı na yi Wɛ biə tin, dı wu maɲi sı dı ɲwı. ²⁷ Dı nan ba lagı sı dı pa lampoo-jonɔnə bam wubɔɲa cɔɲi. Kuntu ɲwaanı, zaɲi n vu nınuv kum nı, sı n dı gwələ n ma n ja kaləɲə. Nmu na wú da yigə n ja kaləɲə kalu tin, sı n kəɲi ka nı, sı n na səbu-dalı da. Səbu-dalı dım kuntu wú wanı dı yi Wɛ-digə kam lampoo kum kuni bıle ɲwum. N na lı-dı, sı n ja n ba n ma n ɲwı n pa amu dı n tıti.»

18

Wɔɔ mu yi non-kamunu o dwe Wɛ paarı dım wıni?

(*Marıki 9:33-37,42-48, Luki 9:46-48, 17:1-2*)

¹ Kantu maɲa kam nı Zezi karabiə bam ma vu o te, yi ba bwe-o ba wı: «Wɔɔ mu wú ta yi non-kamunu o dwe maama Wɛ paarı dım wıni?»

² Zezi laan ma bəɲi bu-balaɲa o pa o ba o zıɲi ba maama tıtarı nı. ³ O ma ta o wı: «A lagı a ta cıga mu dı abam sı, abam na wu ləni á wubɔɲa á ji nı bu-balwa te, á bá na cwəɲə sı á zı Wɛ paarı dım wı. ⁴ Wulu na dwe maama Wɛ paarı dım wıni tin mu yi wulu na tu o tıti o ji nıɲɛni bu-balaɲa kantu doɲ te tin. ⁵ Kulɔ na wəli da tin, wulu maama na nıɲi bu wuntu doɲ lanyıranı amu yıri ɲwaanı tin, kuntu tu nıɲi amu mu.

⁶ Balu na kɪ ba wu-dıdva dı amu tin, ba na maɲi ba muri nı bu-balwa te dı, nɔɔnu wulu na pe ba dıdva yagi Wɛ cwəɲə tɔɲım tin, ba na ləɲi kandwe kamunu mu kuntu tu ba nı ba dı-o nınuv wıni yi o tı, kú ta garı cam dılu o na wú ba na Wɛ tee nı tin. ⁷ Ku yi leɛru luɲu baɲa nı dı nabiinə balu na ganı nɔɔna sı ba yagi Wɛ cwəɲə tɔɲım tin. Gana yam kuntu warı sı ya yi ba. Ku nan na yi nɔɔnu wulu maama na ganı nɔɔna sı ba yagi Wɛ cwəɲə tɔɲım tin, leɛru wu o yuu nı.

⁸ Nmu jıɲa naa n naga na wú pa n yagi Wɛ cwəɲə tɔɲım, ku maɲi sı n go-ka mu n yagi. N na ge n jıɲa naa n naga, yi n daarı n na ɲwıa Wɛ tee nı, kuntu garı n na jigi n yıra yam maama, yi ba laan dı-m ba yagi mini dılu na bá ti tin wıni. ⁹ Nmu

yi nan na wó pa n yagi Wε cwəŋə tɔgum, ku maŋi si n li-di n dɔli n yagi. N na jigi yi didɔa yi n na Wε ŋwɪa kam, ku gari n na jigi yiə yale, yi ba laan di-m ba yagi mini dɔlɔ na bá dwe tɪn wɔni.»

*Pi-jiə mumaŋa
(Luki 15:3-7)*

¹⁰ «Á taá ye si á yi gooni wɔlɔ maama na muri amɔ nɔɔna bam wɔni tɪn. Nan lwarɪ-na ni, Wε malesi sɪlɔ na nii bantɔ baŋa ni tɪn zɪgi amɔ Ko Wε tee ni DI sɔŋɔ ni mɔ maŋa maama. [¹¹ Amɔ Nabiin-bu wɔm na tu lɔgɔ baŋa tɪn, ku yi si a beeri balɔ na je tɪn mɔ, si a vrɪ-ba lwarɪm wɔni.]

¹² Kuntɔ tɪn, nɔɔnɔ na jigi peeni bi (100), yi piə didɔa na je, abam bɔŋi ni oó ki ta mɔ? O nan maŋi si o yagi peeni funɔgɔ nɔgɔ kum (99) kaporo ni mɔ piu yuu ni, si o daari o vu o beeri pi-jiə kam. ¹³ A lagɪ a ta cɪga mɔ di abam si, o nan na beeri o na-ka, o laan wó na wɔpolo zanzan kantɔ ŋwaani ku dwəni peeni sɪlɔ na daari yi si wɔ je tɪn. ¹⁴ Ku nan yi bɪdwi mɔ di abam Ko Wε na ba lagɪ si DI nɔɔna balɔ na muri tɪn didɔa di je.»

Nɔɔnɔ di o donɔ na maŋi si ba fɔgi daani te tɪn

¹⁵ «Nmɔ ko-bu na ki-m lwarɪm, si n vu n kaan-o di o na ki kɔlɔ tɪn, si ku taa yi abam yɪrani taani, si nɔɔn-nɔɔnɔ ta tɔgi o tərə. O nan na sɛ nmɔ na tagɪ kɔlɔ tɪn, ku brɪ ni n joori n di-o Wε cwəŋə kam wɔni mɔ. ¹⁶ O nan na wɔ sɛ si o cəgi nmɔ taani dɪm, si n lagɪ nɔɔnɔ didɔa naa nɔɔna bale si á tɔgi daani á vu o te, si ba bwe-o ba nii, si Wε tɔnɔ kum tagɪ ku wɪ: <Nɔɔnɔ na jigi taani di o donɔ, ku maŋi si nɔɔna bale naa batɔ mɔ taa yi o maana tiinə.> ¹⁷ Nɔɔnɔ wɔm nan ta na wɔ sɛ si o cəgi bantɔ di, si n laan vu n ta di Wε-digə kɔgɔ kum ku na yi te tɪn. O nan daa ta na wɔ sɛ si o cəgi á Wε-digə kɔgɔ kum taani dɪm, si n laan ta n nii-o nɪnɛni o yi nɔn-balɔrɔ kɔlɔ na maŋi ku yəri Wε tɪn mɔ.

¹⁸ A lagɪ a ta cɪga mɔ di abam si, nɔɔnɔ wɔlɔ maama abam na pɛ ni si o zɔ Wε kɔgɔ kum wɔni tɪn, Wε wó zɪgi abam kwaga ni di kuntɔ. Yi abam na wɪ o bá

zɔ, Wε daa ta wó zɪgi abam kwaga ni di kuntɔ. ¹⁹ Ku wəli da, abam nɔɔna bale na ki ni daani lɔgɔ baŋa ni, si á loori wɔŋɔ kɔlɔ maama amɔ Ko Wε tee ni, dɪntɔ wó ki DI pa abam. ²⁰ Bɛŋwaani, jəgə kalɔ maama nɔɔna bale naa batɔ na lagɪ daani amɔ yɪri ŋwaani tɪn, amɔ wɔ ba titari ni.»

Nɔɔnɔ na maŋi si o yagi o donɔ lwarɪm o ma cɛ-o te tɪn

²¹ Pɪyɛri laan ma vu Zezi te, yi o bwe-o o wɪ: «A Yuutu, amɔ ko-bu na ki-ni lwarɪm, kuni bɪgra mɔ a maŋi si a yagi a ma cɛ-o? Ku maŋi si ku yi kuni bɪrpe mɔ naa?»

²² Zezi ma lər-o o wɪ: «Awo, ku dai kuni bɪrpe yɪrani, ku maŋi si ku taa yi fusɪrpe kuni bɪrpe mɔ. ²³ Bɛŋwaani Wε paari dɪm nyɪ nɪnɛni pɛ wɔdonɔ na lagɪ o jeeli o səbu o tintɔŋna tee ni o nii te tɪn mɔ. ²⁴ O na puli si o jeeli-ku tɪn, ba laan ma ja o tintɔŋnɔ wɔdonɔ na jigi o jɪni zanzan nɪnɛni səbu-dala murr-fugə te tɪn (10.000) ba ba o te. ²⁵ Nɔɔnɔ wɔm kuntɔ maa wari o ŋwɪ o jɪni dɪm. Pɛ wɔm laan ma pa ni si ba ja nɔɔnɔ wɔm di o kaani di o biə ba yəgi, ku wəli di o wənu maama, si ba ma səbu kum kuntɔ ba ŋwɪ jɪni dɪm. ²⁶ Tɪntɔŋnɔ wɔm na ni kuntɔ tɪn, o ma vu o kuni doonə pɛ wɔm yigə ni o loor-o o wɪ: <Amɔ tu, popo ja n banɪ di amɔ, si amɔ wó ŋwɪ n jɪni dɪm maama a pa-m.>

²⁷ Pɛ wɔm ma duri o ŋwaŋa yi o yagi jɪni dɪm o ma cɛ-o, yi o daa wɔ ki-o kɔlɔkɔlɔ.

²⁸ Nɔɔnɔ wɔm kuntɔ laan ma nunɔi o vu o jeeri tintɔŋnɔ wɔdonɔ na jigi o jɪni finfin nɪnɛni səbu-dali didɔa te tɪn. O laan ma sɔ nɔɔnɔ wɔm ba, yi o fi-o si o ŋwɪ o jɪni dɪm. ²⁹ Nɔɔnɔ wɔm ma kuni doonə o donɔ tintɔŋnɔ wɔm yigə ni o loor-o o wɪ: <Popo ja n banɪ di amɔ, si amɔ wó ŋwɪ n jɪni dɪm a pa-m.>

³⁰ O ma wɔ sɛ, yi o ja nɔɔnɔ wɔm o vu o ki pɪna digə ni, si ku vu ku yi maŋa kam o na wó ŋwɪ o jɪni dɪm tɪn.

³¹ Pɛ wɔm tintɔŋna badonnə na nɛ kuntɔ tɪn, ku ma pa ba wɔrɔ tiini ti cəgi. Ba laan ma vu ba ta ba brɪ pɛ wɔm kɔlɔ maama na ki tɪn. ³² Pɛ wɔm laan ma bɛŋi

o tuntɔŋɔ wɔm kuntu o ta did-o o wɔ: «Nmɔ yɛ nɔn-balɔɔ mɔ. Amɔ yagɛ nmɔ jɪ-farɪ dɪm maama mɔ a ma cɛ-m, nmɔ na loori-nɪ tɪn ŋwaanɪ. ³³ Kɔ ya maŋɪ sɪ nmɔ dɪ duri n doŋ wɔm ŋwaŋa, nɪnɛɛnɪ a na duri nmɔ ŋwaŋa te tɪn.»

³⁴ Pɛ wɔm banɪ ma tiini dɪ zaŋɪ zanzan dɪ o tuntɔŋɔ wɔm. O ma kɪ-o o tuntɔŋna bam jɪŋa nɪ, sɪ ba pa o na cam, sɪ kɔ vu kɔ yɛ maŋa kalɔ o na wɔ ŋwɪ o jɪnɪ dɪm maama tɪn.

³⁵ Kuntu tɪn, abam wɔlɔ maama na wɔ yagɛ o ma cɛ o ko-bu dɪ o wɔ maama tɪn, amɔ Ko Wɛ dɪ wɔ pa abam na cam kuntu doŋ mɔ.»

19

Kaani vɔm taanɪ (Marikɪ 10:1-12, Luki 16:18)

¹ Zezi dɛɛn na brɪ-ba wɛɛnu tɪm kuntu maama o ti tɪn, o laan ma zaŋɪ Galile nɪ o vu o yɛ Zude tɪ-niɔ yam, Zɔrdɛn bugɛ kam nɪ didoŋ dɪm nɪ. ² Nɔn-kɔgɔ ma tɔg-o kɔ vu, yɛ o pa ba yawɪna na yazurɛ je sɪm kuntu nɪ.

³ Farizɪan tiinɛ badaara dɛɛn ma zaŋɪ ba vu Zezi te. Ba maa lagɪ sɪ ba maŋ-o ba nii, yɛ ba bwe-o ba wɔ: «Nɔɔnɔ jɪgɪ cwɛŋɔ sɪ o vɪn o kaanɪ, kɔ na maŋɪ kɔ yɛ kulɔ maama ŋwaanɪ na?»

⁴ Zezi ma lɛri-ba o wɔ: «Kɔ pɔpɔnɪ Wɛ tɔnɔ kɔm wɔnɪ kɔ wɔ: «Pulim nɪ, Wɛ na kɪ nabiinɛ tɪn, Dɪ kɪ-ba sɪ ba taa yɛ baaru dɪ kaanɪ mɔ.» Abam nan ta wɔ karɪmɪ kuntu na? ⁵ Kuntu ŋwaanɪ, nɔɔnɔ na dɪ kaanɪ, o maŋɪ sɪ o pɔɔrɪ o titɪ o nu dɪ o ko tee nɪ, sɪ o daari o pa o dɪ o kaanɪ wɔm jɛni daanɪ. Kuntu wɔ pa ba laan jɪ nɔɔnɔ didɔba. ⁶ Kuntu tɪn, ba daa dai nɔɔna bale, ba laan yɛ nɔɔnɔ didɔba mɔ. Wɛ na kɪ nɔɔna balɔ daanɪ tɪn, nɔɔn-nɔɔnɔ daa wɔ maŋɪ sɪ o pɔɔrɪ-ba daanɪ.»

⁷ Farizɪan tiinɛ bam daa ma bwe-o ba wɔ: «Bɛɛ nan mɔ yɛ Moyisi dɛɛn pa ni, nɪ nɔɔnɔ jɪgɪ cwɛŋɔ sɪ o pɔpɔnɪ tɔnɔ o pa o kaanɪ, sɪ kɔ brɪ nɪ o vɪ-o?»

⁸ Zezi ma lɛri-ba o wɔ: «Abam wɔrɔ na dana tɪn ŋwaanɪ mɔ pɛ Moyisi dɪ sɛ sɪ á vɪn á kaana. Kɔ na zɪgɪ pulim maŋa nɪ tɪn, kɔ ya wɔ maŋɪ sɪ nɔɔna vɪn ba kaana.

⁹ A nan lagɪ a ta abam sɪ, nɔɔnɔ na vɪn o kaanɪ, yɛ kɔ na dai nɪ o cɔgɪ dɪ baara, yɛ

o daari o di kaanɪ wɔdoŋ, kuntu tu kɛm dɪm yɛ balɔɔ nɪnɛɛnɪ o na pɛni dɪ o doŋ kaanɪ te tɪn mɔ.»

¹⁰ Zezi na tagɪ kuntu tɪn, o karabiɔ bam ma ta did-o ba wɔ: «Kɔ na sɪnɪ kɔ yɛ kuntu mɔ baaru dɪ o kaanɪ laŋa nɪ, kɔ ya lamma dɪ nɔɔnɔ na maŋɪ o wɔ di kaanɪ.»

¹¹ O ma lɛri-ba o wɔ: «Kɔ nan dai nɔɔna maama mɔ wɔ wani ba ni taanɪ dɪntɔ kuri, kɔ yɛ balɔ yɪranɪ Wɛ na zɛni-ba sɪ ba wani ba jɔŋi-dɪ tɪn mɔ. ¹² Nɔɔna badaara wɔra ba na ba buŋɪ sɪ ba di kaana, bɛŋwaanɪ ba maŋɪ ba lɔ bantɔ bakani mɔ. Badaara dɪ maa wɔra ba na ba buŋɪ sɪ ba di kaana, yɛ kɔ yɛ nɔɔna mɔ jaanɪ-ba ba lwɪ. Kɔ daari badaara wɔra ba titɪ na vɪn sɪ ba di kaana, yɛ kɔ yɛ ba na lagɪ sɪ ba tɔŋɪ Wɛ paari dɪm titɔŋa yam tɪn ŋwaanɪ mɔ.

Nɔɔnɔ wɔlɔ na wɔ wani o ni zaasɪm dɪntɔ kuri tɪn, sɪ o sɛ.»

Zezi na warɪ Wɛ o pa bu-balwa te tɪn (Marikɪ 10:13-16, Luki 18:15-17)

¹³ Nɔɔna badonnɛ dɛɛn ma ja bu-balwa ba vu Zezi te, sɪ o danɪ o jɪa ba yuu nɪ sɪ o warɪ Wɛ o pa-ba. O karabiɔ bam ma zaŋɪ ba kaanɪ-ba sɪ ba yɛ taa kɪ kuntu. ¹⁴ Zezi laan ma ta dɪ ba o wɔ: «Yagɪ-na sɪ biɔ bam taa tui a te, sɪ á yɛ zaŋɪ á cɪ-ba. Bɛŋwaanɪ balɔ na nyɪ nɪ bu-balwa te tɪn mɔ maŋɪ sɪ ba zɔ Wɛ paari dɪm wɔnɪ.»

¹⁵ O na tagɪ kuntu tɪn, o laan ma danɪ o jɪa ba yuu nɪ o warɪ Wɛ o pa-ba, yɛ o daari o viiri.

Nadunɔ wɔ wani ba na ŋwɪa Wɛ tee nɪ na?

(Marikɪ 10:17-31, Luki 18:18-30)

¹⁶ Dɛ didɔwɪ nɔn-dɔŋɔ kɔdoŋ dɛɛn ma zaŋɪ o vu Zezi te. O ma bwe-o o wɔ: «Karanyɪna, kɛm-laa kɔɔ mɔ a maŋɪ sɪ a kɪ, sɪ a ma na ŋwɪa kalɔ na ba ti tɪn Wɛ tee nɪ?»

¹⁷ Zezi ma lɛr-o o wɔ: «Kɔ yɛ ta mɔ yɛ n bwe amɔ sɪ n lwarɪ wonɔ kulɔ na lana tɪn sɪ n kɪ? Wɛ yɪranɪ mɔ lana. Nmɔ na lagɪ sɪ n na ŋwɪa Dɪ tee nɪ, kɔ maŋɪ sɪ n ta n tɔgɪ Dɪ cullu tɪm mɔ.»

¹⁸ Nɔɔnɔ wɔm ma bwe-o o wɔ: «Dɪ cullu tɔɔ mɔ kuntu?»

Zezi ma lɛr-o o wɔ: «Yɛ zaŋɪ n gɔ nɔɔnɔ. Yɛ zaŋɪ n pɛni dɪ n doŋ kaanɪ. Yɛ zaŋɪ n

ḡɔ. Yɪ fɔ vwan n pa n doŋ. ¹⁹ Ta n zuli n nu dɪ n ko. Ta n soe n doŋ nɪ n tɪtɪ te.»

²⁰ Nɔn-dɔŋɔ kɔm laan ma ta o wɪ: «A maŋɪ a toŋɪ cullu tɪntɔ maama. Kɔ nan ta gɛ bɛɛ mɔ sɪ a kɪ?»

²¹ Zezi ma ta dɪd-o o wɪ: «Nmɔ na lagɪ sɪ n maŋɪ dɪ Wɛ cwɛŋɔ kam fast, kɔ maŋɪ sɪ n kwe kɔlɔ maama n na jɪgɪ tɪn n yɛgɪ, sɪ n laan ma tɪ sɛbu kɔm n ma n zɛni yinigɛ tiinɛ. Kɔntɔ wɔ pa n ta n jɪgɪ jɪjɪgɪrɔ Wɛ-sɔŋɔ nɪ. Nmɔ na kɪ kɔntɔ, sɪ n laan ba n ta n toŋɪ-nɪ.»

²² Nɔn-dɔŋɔ kɔm na ni kɔntɔ tɪn, kɔ ma pa o wɔ cɔgɪ zanzan, o jɪjɪgɪrɔ tɪm na tiini tɪ daga tɪn ŋwaanɪ. O ma viiri Zezi tee nɪ.

²³ Zezi laan ma ta dɪ o karabiɛ bam o wɪ: «A lagɪ a ta cɪga mɔ dɪ abam sɪ, nadum na lagɪ sɪ o zɔ Wɛ paari dɪm wɔntɪ, kɔv ta tiini kɔ cana kɔ pa-o. ²⁴ A nan ta lagɪ a ta dɪ abam nɪ, kɔv ta yɪ mwaltɪ sɪ yogondi da gar-lwe bɔɔntɪ dɪ nuŋɪ kɔ dwe nadum na lagɪ sɪ o zɔ Wɛ paari dɪm wɔ.»

²⁵ O karabiɛ bam na ni kɔntɔ tɪn, kɔ ma tiini kɔ sɔ-ba. Ba maa tɛ ba wɪ: «Kɔ nan na yɪ kɔntɔ, wɔɔ mɔ wɔ wantɪ o na ŋwɪa Wɛ tee nɪ?»

²⁶ Zezi ma nii-ba yɪ o wɪ: «Nabiinɛ mɔ bɔ wantɪ ba kɪ, sɪ Wɛ wat wɔŋɔ maama Dɪ kɪa.»

²⁷ Pɪyɛɛrɪ laan ma ta o wɪ: «Nii. Dɪbam yagɪ dɪ wɔŋɔ maama mɔ, yɪ dɪ daari dɪ toŋɪ nmɔ. Bɛɛ mɔ dɪbam lagɪ dɪ na Wɛ tee nɪ?»

²⁸ Zezi ma ta dɪ ba o wɪ: «A lagɪ a ta cɪga mɔ dɪ abam sɪ, abam balɔ na toŋɪ amɔ tɪn wɔ ba á toŋɪ á dɪ paari, maŋa kalɔ Wɛ na wɔ kɪ wɛɛnu maama sɪ tɪ taa yɪ nadɔnnɔ tɪn. Maŋa kam kɔntɔ nɪ amɔ Nabiin-bu wɔm wɔ ba a jɛni a paari jangɔŋɔ kɔm baŋa nɪ, yɪ abam dɪ wɔ jɛni paari jangwaanɔ fugɛ-tɪle baŋa nɪ, sɪ á toŋɪ á dɪ Yisɪrayɛl dɪwɪ tiinɛ kuri fugɛ-bɪle dɪm taanɪ. ²⁹ Nɔɔnɔ wɔlɔ maama na yagɪ o sɔŋɔ dɪ o nu-biɛ dɪ o nu dɪ o ko dɪ o biɛ dɪ o karɪ amɔ yɪrɪ dɪm ŋwaanɪ tɪn, kɔntɔ tu wɔ ba o na kɔlɔ maama o na yagɪ tɪn kuni bi mɔ, yɪ o daari o na ŋwɪa kalɔ na ba tɪ tɪn Wɛ tee nɪ. ³⁰ Balɔ na maŋɪ ba yɪ yigɛ tiinɛ tɪn zanzan wɔ joori ba jɪ kwaga tiinɛ. Kɔ daari balɔ dɪ na maŋɪ ba

yɪ kwaga tiinɛ tɪn zanzan wɔ ba ba jɪ yigɛ tiinɛ Wɛ paari dɪm wɔntɪ.»

20

Sɔŋɔ tu na ŋwɪ o kara tɪntɔŋna te tɪn mɪmaŋa

¹ Zezi daa ma daari o wɪ: «Wɛ paari dɪm nyɪ dɪ nɔɔnɔ wɔdoŋ na jɪgɪ o kara. O ma zaŋɪ o nuŋɪ zɪzɪŋa nɪ o vu sɪ o lagɪ nɔɔna balɔ na varɪ ba jonɪ sɛbu tɪn, sɪ ba vu ba tɔŋɪ o kara kam nɪ. ² O ma sɛ sɪ o ŋwɪ-ba sɛbu kɔlɔ ba na maŋɪ sɪ ba jonɪ dɛ wɔntɪ tɪn. Kɔ yɪ sɛbu-dalɪ dɪdɔva mɔ. Ba na ŋɔɔntɪ ba maŋɪ daanɪ kɔntɔ tɪn, o ma tɔŋɪ-ba sɪ ba vu o kara kam ba taa tɔŋa.

³ Wɪa na bɪgɪ finfin nɪnɛɛntɪ luu nɔgɔ maŋa nɪ te tɪn, o daa ma vu yaga o na nɔɔna badonnɛ na wɔra, yɪ ba ba jɪgɪ tɪtɔŋa. ⁴ O ma ta dɪ ba o wɪ: «Abam dɪ ba á toŋɪ á tɔŋɪ a kara kam nɪ, sɪ amɔ wɔ ŋwɪ abam te na maŋɪ tɪn.» ⁵ Ba ma sɛ ba vu. Wɪa tɪtarɪ nɪ o daa ma joori o vu o lagɪ nɔɔna badonnɛ o wɛli da. Wɛ-gunim maŋa nɪ o daa ta ma vu o lagɪ nɔɔna badonnɛ dɪ o wɛli da. ⁶ Dɪdaan-nɪ nɪ o daa ma vu yaga o na nɔɔna badonnɛ ta na zɪgɪ da. O ma bwe-ba o wɪ: «Bɛɛ mɔ yɪ abam zɪgɪ yo seenɪ dɛ dɪm wɔntɪ maama, yɪ á ba kɪ kɔlɔkɔlɔ?» ⁷ Ba ma lɛr-o ba wɪ: «Nɔɔn-nɔɔnɔ wɔ kwe dɪbam sɪ dɪ tɔŋɪ dɪ pa-o.» O ma ta dɪ bantɔ dɪ, sɪ ba vu ba toŋɪ ba tɔŋɪ o kara kam nɪ.

⁸ Tɪga na lagɪ ka yɪ tɪn, o laan ma ta dɪ o tɪtɔŋa yigɛ tu wɔm sɪ o ta dɪ tɪntɔŋna bam, sɪ ba zaŋɪ ba ba ba jonɪ ba ŋwɪrɔ. O ma ta dɪd-o sɪ o puli o ŋwɪ tɪntɔŋna balɔ na tu ba kweeli tɪn. ⁹ Nɔɔna balɔ na tu ba sɪŋɪ tɪtɔŋa dɪdaan-nɪ nɪ tɪn ma ba sɪ ba jonɪ ba ŋwɪrɔ. Ba ma ŋwɪ-ba sɛbu-dalɪ dɪdɔva dɪdɔva. ¹⁰ Kɔ daari balɔ na puli ba tɔŋɪ tɪtɔtɪ tɪn dɪ laan ma ba sɪ ba jonɪ ba ŋwɪrɔ. Ba maa bɔŋɪ nɪ baá jonɪ ŋwɪrɔ kɔ dwe bantɔ nyɪm tɪm. Ba dɪ nan jonɪ sɛbu-dalɪ dɪdɔva dɪdɔva mɔ. ¹¹ Ba ma jonɪ ba sɛbu, yɪ ba daari ba pɔbna dɪ kara kam tu wɔm ba wɪ: ¹² «Balɔ na tu kwaga tɪn tɔŋɪ finfin yɪranɪ mɔ, nɪnɛɛntɪ luu dɪdɔva te. Dɪbam nan tu dɪ tɔŋɪ tɪtɔtɪ mɔ, kɔ cɛ dɪ yɪra wɪa yigɛ nɪ dɛ dɪm

maama wɔni, yi nmu pa bantu ŋwɔ ma di dɔbam na jɔni te tɪn.»

¹³ Kara kam tu wɔm ma lɛri ba didɔba o wɔ: «A cilon, nii yo. A wɔ ki nmu kampinɛ, bɛŋwaani nmu sɛ si n tɔŋi n jɔni sɛbu-dali didɔba mu dɛ wɔni. ¹⁴ Nan ja n sɛbu kɔm n viiri, si taani tɛrɛ. Amu laga, yi a ŋwɔ nɔɔnɔ wɔlɔ na tu kwaga o tɔŋi tɪn, si kɔ maŋi di nmu na jɔni te tɪn. ¹⁵ A nan ba jɪgi cwɛŋɛ si a ma a sɛbu kɔm a ki kɔlɔ a na lagɪ tɪn na? Nmu nan jɪgi wɔ-gɔɔ di a na jɪgi wɔ-yoŋo tɪn mu na?»

¹⁶ Mu kɔ kuri, balɔ na wɔ kwaga ni tɪn wɔ ba ba ji yigɛ tiinɛ, yi balɔ na wɔ yigɛ ni tɪn wɔ joori ba ji kwaga tiinɛ.»

*Zezi daa na ŋɔɔni o tɔɔni taani te tɪn
(Mariki 10:32-34, Luki 18:31-34)*

¹⁷ Zezi di o karabiɛ dɛɛn ma zaŋi ba maa kɛ Zeruzalem. Ba na wɔ cwɛŋɛ ni tɪn, o ma pɔɔri o karabiɛ fugɛ-bale bam kɔgɔ kɔm wɔni o pa ba tɔgi did-o ba veɔ. ¹⁸ O ma ta di ba o wɔ: «Taá ye-na, dí na maa ve Zeruzalem tɪn, dáani mu ba laan wɔ ja amu Nabiin-bu wɔm ba ki kaanɪm yigɛ tiinɛ bam di cullu karanyɪna tiinɛ bam jɪŋa ni. Nɔɔna bam kɔntɔ wɔ di a taani si kɔ bri ni a maŋi si a ti mu. ¹⁹ Ba laan wɔ daari ba ki-ni dwi-ge tiinɛ bam jɪŋa ni. Bantu di wɔ mwanɪ amu, yi ba daari ba magɪ-ni di balaara. Ba laan wɔ ja-ni ba pa tɔɔn-dagara baŋa ni ba gɔ. Da yatɔ dɛ ni, a laan wɔ joori a bi a yagi tɔɔni.»

*Zezi cwɛŋɛ kam na jɪgi yaara te tɪn
(Mariki 10:35-45, Luki 22:24-27)*

²⁰ Zebede biɛ bam nu dɛɛn ma yu Zezi te di o biɛ bale bam. O ma kuni doonɛ o yigɛ ni si o loor-o. ²¹ Zezi ma bwe-o o wɔ: «Bɛɛ mu n laga?»

O ma lɛr-o o wɔ: «Popo, pa ni si n na tu n di n paari dɪm, si n pa a biɛ bale bantu jɛni nmu tee ni, n jazɪm ni di n jagwiɛ ni.»

²² Zezi ma ta di ba o wɔ: «Abam tɪti yɛri á na loori kɔlɔ tɪn. Abam wɔ wani á tɔgi á yaari ni a na lagɪ a ba a na yaara yalu tɪn na?»

Ba ma lɛr-o ba wɔ: «Eɛn, dí wɔ wani.»

²³ Zezi laan ma ta di ba o wɔ: «Abam wɔ sunɪ á tɔgi á yaari amu yaara yam doŋ. Kɔ daari wɔlɔ na wɔ jɛni a jazɪm ni naa

a jagwiɛ ni amu paari dɪm wɔni tɪn, a ba jɪgi cwɛŋɛ si a kuri nɔɔna si ba jɛni da. A Ko Wɛ mu maŋi o tɪni je sɪm kɔntɔ, si o pa balɔ na wɔ ba ba jɛni da tɪn.»

²⁴ O karabiɛ fugɛ kam na lwarɪ ba donnɛ bale bam na loori kɔlɔ Zezi tee ni tɪn, ba bana ma tiini ya zaŋi di ba. ²⁵ Zezi laan ma bɛŋi ba maama, yi o ta di ba o wɔ: «Abam maŋi á ye lugu baŋa pwa na yɛni ba jɪgi ba nɔɔna ba bɛɛsi te tɪn, yi ba didɛera mu di dam ba baŋa ni. ²⁶ Kɔ nan na yi abam, kɔ wɔ maŋi si kɔ taa yi kɔntɔ doŋ abam tɪtari ni. Bɛŋwaani, abam wɔlɔ na lagɪ si o ji nɔn-kamunu á wɔni tɪn, kɔntɔ tu maŋi si o ji abam maama tɪntɔŋnɔ mu. ²⁷ Wɔlɔ na lagɪ si o ji abam yigɛ tu tɪn, kɔntɔ tu maŋi si o ji á gambaa mu. ²⁸ Kɔ yi kɔntɔ doŋ mu, amu Nabiin-bu wɔm wɔ tu si nɔɔna tɔŋi ba pa-ni. Amu nan tu si a tɔŋi a pa nabiinɛ mu, si a daari a kwe a ŋwɪa a ma lɛni nɔɔna zanzan ŋwɪa Wɛ tee ni.»

*Zezi na puri lilwɛ bale yɪa te tɪn
(Mariki 10:46-52, Luki 18:35-43)*

²⁹ Zezi di o karabiɛ bam dɛɛn ma nunɪ Zeriko ni ba maa kɛa. Ba na maa kɛ tɪn, nɔn-kɔgɔ maa tɔgi-ba. ³⁰ Lilwɛ bale dɛɛn ma je cwɛŋɛ kam ni ni. Ba na lwarɪ ni Zezi mu tɔgi dáani o maa kɛ tɪn, ba laan ma kaasi baŋa baŋa di kwɛr-dɪa ba wɔ: «Dí Yuutu! Pɛ Davidi dwi tu! Duri dɔbam yibwɛnɛ!»

³¹ Nɔn-kɔgɔ kɔm ma kaani-ba si ba pu ba niɛ. Ba laan ma tiini ba kaasi ba wɔ: «Dɔbam Yuutu! Pɛ Davidi dwi tu! Duri dɔbam yibwɛnɛ!»

³² Zezi na ni kɔntɔ tɪn, o ma zɪgi yi o bɛŋi-ba o bwe o wɔ: «Abam lagɪ si a ki bɛɛ mu a pa abam?»

³³ Ba ma lɛri ba wɔ: «Dí Yuutu, dɔbam lagɪ si n pa dí yɪa mu joori ya taa nai.»

³⁴ Zezi ma duri ba ŋwana. O ma twɪ o jɪŋa o dwe ba yɪa yam, yi ya joori ya nai bidwɪ baŋa ni. Ba laan ma zaŋi ba tɔgi o kwaga.

21

*Zezi na zɔ Zeruzalem yi nɔɔna zul-o te tɪn
(Mariki 11:1-11,15-19, Luki 19:28-40,45-48, Zan 12:12-19, 2:13-17)*

¹ Zezi dɪ o karabiə bam dɛɛn ma vu ba tɔwɛ Zeruzalem. Ba ma vu ba yi tɪv kɔdɔŋ, kɔ yɪrɪ mɔ Betifaazu. Kɔ wɔ Olivi piu kɔm saŋa nɪ mɔ. ² Zezi laan ma li o karabiə bale yi o wɪ: «Ve-na á vu á zɔv tɪv kɔlɔ na wɔ abam yigə nɪ tɪn. Á na yi da, á wó na bɪnaga na lægi da, yi bɪna-pɔla dɪ tɔgi ka wɔra. Á na nɛa, sɪ á bwəli-sɪ á ja ba á pa-nɪ. ³ Nɔɔnɔ na bwe abam sɪ wɔŋo, sɪ á ta dɪd-o nɪ, kɔ yi dí Yuutu wɔm mɔ lagɪ-sɪ. Kɔ tu wó sɛ o yagɪ o pa abam, yi á ja á ba.»

⁴ Kɔ kɪ kɔntɔ, sɪ kɔ pa Wɛ nijɔŋnu wɔdɔŋ dɛɛn na tagɪ kɔlɔ faŋa faŋa tɪn mɔ sɪnɪ kɔ kɪ. O dɛɛn tagɪ o wɪ:

⁵ «Ve-na á ta dɪ Siyɔn tiinə bam nɪ:

«Nii-na á pɛ wɔm,
o maa bɪnɪ á te.
Wɔntɔ tu o titɪ mɔ,
yi o di bɪnaga o maa bɪna.
Ka yi bɪna-pɔla mɔ o diinə,
yi ka nu mi zɪla zɪŋɪm.»

⁶ Zezi karabiə bale bam ma sɪnɪ ba tɔgi yigə, ba vu ba kɪ kɔlɔ o na tagɪ sɪ ba kɪ tɪn. ⁷ Ba ma ja bɪna-kwɪɔn kɔm dɪ bɪna-pɔla kam ba ba, yi ba li ba gwaaru ba danɪ sɪ baŋa nɪ. Zezi laan ma di bɪna-pɔla kam, yi ba ve ba maa kea. ⁸ Ba na maa ke tɪn, kɔ-forɔ maa tɔgi-ba, yi ba zanzan li ba gwaaru ba lwarɪ cwəŋə kam yuu nɪ, sɪ Zezi tɔgi tɪ baŋa o ke. Badaara dɪ ma goni vɔɔrɔ ba dɪ cwəŋə kam yuu nɪ, sɪ o tɔgi tɪ baŋa o ke. ⁹ Nɔn-kɔgɔ kɔlɔ na wɔ o yigə nɪ dɪ o kwaga nɪ ba ve tɪn maa kaasa, yi ba tɛ ba wɪ:

«Ozaana! Zulə taa wɔ Pɛ Davidi dwi tu wɔm tee nɪ!
Zuli-na wɔlɔ na tu dí Yuutu Wɛ yɪrɪ ŋwaanɪ tɪn.

Ozaana! Zulə taa wɔ Baŋa-Wɛ tee nɪ!»

¹⁰ Ba dɛɛn ma vu ba maa yi Zeruzalem tɪv kɔm nɪ. Tɪv kɔm tiinə bam maama ma zanɪ ba yi zulimaa ba sirigi je sɪm maama. Ba maa bwe ba wɪ: «Nɔɔnɔ wɔɔ mɔ tɪntɔ?»

¹¹ Nɔn-kɔgɔ kɔlɔ na tɔgi Zezi tɪn maa tɛ ba wɪ: «Wɔntɔ yi Wɛ nijɔŋnu Zezi mɔ, o na nunɪ Galile tɪv Nazaretɪ tɪn.»

¹² Zezi dɛɛn ma vu o zɔv Wɛ-di-kamunu kɔm wɔ. O ma na nɔɔna na wɔ ka kɔnkɔlɔ kɔm nɪ ba pipiə. O ma zəli-ba o pa ba nunɪ. O ma vu o ja səbu-lənnə

bam taabullɔ tum o pipiri o pu tɪga nɪ, o pa ba səbiə bam jagɪ. O ma daari o yigi yitunnu tɪv nɔɔna badonnə na je da ba yəgi kunkwən-pulə tɪn o di tɪga nɪ. ¹³ O na wɔra o zəli-ba kɔntɔ tɪn, o ma ta dɪ ba o wɪ: «Kɔ pɔpɔnɪ Wɛ tɔnɔ kɔm wɔnɪ, nɪ Wɛ mɔ wɪ: «Amɔ digə kantɔ manɪ sɪ ka taa yi jəgə kalɔ nɔɔna na wó ta tui ba warɪ amɔ da tɪn mɔ.» Abam nan pɛ kɔ ji ŋwɪna joro je.»

¹⁴ Lilwə dɪ kwaarɔ dɛɛn ma ba Zezi tɛ Wɛ-di-kamunu kɔm wɔnɪ, yi o pa ba na yazurə. ¹⁵ Zwifə kaanɪm yigə tiinə bam dɪ ba cullu karanyɪna tiinə bam ma na wɔ-kɔnkagɔla yalɔ o na kɪ tɪn, yi ba daari ba na biə na zɪgi Wɛ-digə kam kɔnkɔlɔ kɔm nɪ ba kaasɪ ba wɪ: «Ozaana! Zulə taa wɔ Pɛ Davidi dwi tu wɔm tee nɪ!»

Ba na nɛ kɔntɔ tɪn, ba bana ma zanɪ zanzan. ¹⁶ Ba ma ta dɪ Zezi ba wɪ: «Nmɔ ba ni biə bam na tɛ nmɔ taanɪ tɛ? N bá cɪ-ba sɪ ba yi taa tɛ kɔntɔ na?»

Zezi ma læri-ba o wɪ: «A ye ba na tɛ kɔlɔ tɪn. Kɔ nan pɔpɔnɪ Wɛ tɔnɔ kɔm wɔnɪ kɔ wɪ: «Nmɔ Wɛ mɔ pɛ biə dɪ bu-sɪsɪn zuli nmɔ dɪ ba niə.» Abam manɪ á wɔ karɪmɪ kɔntɔ na?»

¹⁷ O laan ma zanɪ ba tee nɪ o viiri. O ma nunɪ tɪv kɔm nɪ o vu Betani, yi o pəni dáanɪ.

*Zezi na sɔɔli kapɔrɔ yi kɔ tɪ tɛ tɪn
(Marɪkɪ 11:12-14,20-24)*

¹⁸ Tɪga na pɔrɪ titɪtɪ tɪn, o ma zanɪ sɪ o joori o vu Zeruzalem. O na wɔ cwəŋə nɪ tɪn, o kana maa wɔɛ. ¹⁹ O ma na kapɔrɔ na zɪgi cwəŋə kam daa nɪ. O ma vu sɪ o nii, yi o piini dɪ vɔɔrɔ yɪranɪ mɔ wɔra, yi mɔɔla tərə sɪ o di. O ma ta dɪ kapɔrɔ kɔm o wɪ: «N daa n bá joori n læ biə manɪ dɪ manɪ.» O na tagɪ kɔntɔ tɪn, kapɔrɔ kɔm ma da kɔ kwaarɪ bɪdwɪ baŋa nɪ.

²⁰ Zezi karabiə bam na nɛ kɔntɔ tɪn, kɔ ma sɔ-ba. Ba ma bwe ba wɪ: «Kɔ kɪ ta mɔ yi kapɔrɔ kɔm da kɔ kwaarɪ lɪla kɔntɔ?»

²¹ Zezi ma læri-ba o wɪ: «A lagɪ a ta cɪga mɔ dɪ abam sɪ, á na kɪ á wɔ-dɪdɔba dɪ amɔ yi á ba jɪgi bubwɛa, abam dɪ wó wanɪ á kɪ kɔlɔ na kɪ kapɔrɔ kɔm tɪn dɔŋ. Kɔ nan dai kɔntɔ yɪranɪ má. Á wó wanɪ á ta dɪ pu-kamunu kɔntɔ nɪ, kɔ gɔ kɔ na wɔ me tɪn kɔ vu kɔ tɔv nɪnɔv kɔm wɔnɪ, yi Wɛ

nan wó pa ku kí. ²² Kulu na wéli da tɪn, abam na loori woŋo kulu maama Wε tee ni, yi á na kí wu-díduá ni á wó na, Wε wó pa á sɪni á na-ku.»

Nɔɔna na bwe Zezi dam dɪm na nunji me tɪn

(Mariki 11:27-33, Luki 20:1-8)

²³ Zezi deen ma joori o vu o zu Wε-di-kamunu kum wu. O maa wura o bri nɔɔna bam. Zwifə nakwa bam di ba kaanum yigə tiinə bam ma vu o te ba bwe-o ba wɪ: «Wɔɔ dam mu n ma n kí wəənu tɪb maama n na kí tɪn? Wɔɔ mu pɛ nmu ni sɪ n ta n kí kuntu?»

²⁴ O ma ləri-ba o wɪ: «A di jigi bwiə a lagi a bwe abam. Á na ləri á pa-ni, sɪ a laan bri abam wulu na pɛ amu ni sɪ a tɔŋi tɪn. ²⁵ A lagi a bwe abam a nii, Zan na miisi nɔɔna na wɔni tɪn, ku yi Wε mu pɛ-o cwəŋə naa nabiinə mu?»

O na bwe-ba kuntu tɪn, ba maa wura ba bwe daani sɪ ba nii, ba na wó lər-o te tɪn. Ba maa wɪ: «Dɪbam na ləri dí wɪ, ku yi Wε mu, o laan wó bwe dɪbam o nii, bæe mu yi dí nan wu sɛ Zan taani dɪm? ²⁶ Ku daari, dí na wɪ ku yi nabiinə mu pɛ-o cwəŋə, nɔn-kɔgɔ kum wó ja di dɪbam, di ba maama na pai Zan yi Wε nijonnu tɪn ŋwaanɪ.» ²⁷ Ba na banɪ daani ba ga kulu ba na wó ta tɪn, ba ma ləri Zezi ba wɪ: «Dí yəri wulu na pɛ Zan cwəŋə tɪn.»

Zezi di ma ta di ba o wɪ: «Ku na yi kuntu, amu di nan bá ta wulu na pɛ amu ni sɪ a taa tɔŋi tɪn.»

Nɔɔnu di o biə bale mɪmanja

²⁸ Zezi laan ma ta o wɪ: «A lagi a manɪ mɪmanɪ didon a bri abam, sɪ á buɪ á nii. Nɔɔnu mu wura di o biə bale. O ma ta di bu-kwɪan kam o wɪ: «Ve n tɔŋi a kara ni zim de dɪm ni.» ²⁹ Bu wum ma lər-o o wɪ: «A bá vu.» Ku na kí fun tɪn, o ma joori o ləni o wubɔŋa yi o vu o tɔŋi.

³⁰ Nɔɔnu wum daa ma ta di o bu wudon wum sɪ o di vu o kara kam o tɔŋi. Wuntu ma ləri o wɪ: «A ko, aá vu.» Yi o laan daari o wu ve.

³¹ Kuntu tɪn, biə bam kuntu bale wɔni, wɔɔ mu sɪni o kí ba ko wum na lagi kulu tɪn?»

Ba ma lər-o ba wɪ: «Ku yi bu nakwi wum mu.» Ba na ləri kuntu tɪn, Zezi laan

ma ta di ba o wɪ: «A lagi a ta cɪga mu di abam sɪ, nɔn-cɪcɔgɪru, ku na yi lampo-joŋnə di ka-bwəəru, wó zu Wε paari dɪm wɔni ba daari abam. ³² Bɛŋwaanɪ, Zan na tu abam te tɪn, o deen bri abam cwəŋə kalu á na wó da sɪ á na cɪga Wε tee ni tɪn, yi á wu sɛ o taani dɪm. Nɔn-cɪcɔgɪru tum nan sɛ-o yi ti ləni ti wuru ti yagi kəmbalwaaru tum. Abam nan nɛ bantɔ na kí te tɪn, yi á daa ta wu sɛ sɪ á ləni á wubɔŋa sɪ á sɛ o taani dɪm.»

Nɔɔnu di o gaari mɪmanja

(Mariki 12:1-12, Luki 20:9-19)

³³ Zezi daa ma ta di ba o wɪ: «Cəgi-na, sɪ a daa manɪ mɪmanɪ didon a bri abam. Sɔŋo tu wudon mu wura. O ma zanɪ o cɪ gaari, yi o daari o jəri tweeru tɪb yiri na yi vinyə tɪn di wɔni. O ma daari o ku goŋo ti-dia je ni, sɪ o na gwəri tweeru tum biə bam, sɪ o kí daani o nɔ o ka ti na bam. O ma daari o cwi dapala sɪ nɔɔnu taa je da o yiri gaari dɪm. O na fɔgɪ o cɪ-di kuntu tɪn, o laan ma kwe nɔɔna o yagi da sɪ ba taa tɔŋa, yi o daari o beeri o vu tɪb kudonɪ.

³⁴ Ku na yi tweeru tum biə bam gwərim manja tɪn, o ma tɔŋi o tintɔŋna, sɪ ba vu nɔɔna balu na nii o gaari dɪm banja ni tɪn te, sɪ ba jonɪ tweeru tum biə bam ba ja ba ba pa-o. ³⁵ O tintɔŋna bam na tu tɪn, nɔɔna bam ma ja-ba, ba magɪ diduá lanyiranɪ, ba gu wudonɪ, yi ba daari ba duli diduá di kandwa ba gu.

³⁶ Gaari dɪm tu wum ta ma joori o tɔŋi o tintɔŋna badonnə nɔɔna bam tee ni. Bantɔ kɔgɔ dwe dayigə nɔɔna bam. Nɔɔna bam daa ta ma kí bantɔ di kuntu donɪ. ³⁷ Ku kweelim ni tɪn, o laan ma tɔŋi o titɪ bu nɔɔna bam tee ni, yi o buɪ ni, baá nigɪ wuntu. ³⁸ O bu wum na maa ve yi nɔɔna bam na-o tɪn, ba maa ŋɔɔni daani ba wɪ: «Mu gaari dɪm tu bu, wuntu mu lagi o ba o taa te o ko wum wəənu tum. Nan pa-na dí gu-o, sɪ dí daari dí taa te o wəənu tum.» ³⁹ Ba laan ma ja-o ba vanɪ ba ja nunɪ gaari dɪm wɔni, ba mag-o ba gu.

⁴⁰ Kuntu tɪn, gaari dɪm tu wum laan na tuə, oó kí nɔɔna bam kuntu tita mu?»

⁴¹ Zezi na bwe-ba kuntu tɪn, ba laan ma ləri ba wɪ: «O manɪ sɪ o gu nɔn-balwaaru

tum kuntu mu, si o daari o kwe gaari dum o pa noona badonna si ba taa nii-di, si tweeru tum biə bam gwərim maŋa na yiə, si ba taa pa-o o tweeru tum biə bam.»

⁴² Zezi daa ma ta di ba o wi: «Ku pupuni We tɔnɔ kum wuni ku wi:

«Kandwe dilu lwara na vin tun laan mu joori di ba di ji kandwe dilu na pa sɔŋɔ kum dana tun.

Kuntu yi Baŋa-We mu kia,

yi ku yi wo-kamunu ku pa dibam.»

Abam maŋi á wu karimi kuntu na? ⁴³ Ku bri ni We laan wu jɔŋi DI paari dum abam tee ni, yi DI daari DI pa balu na se DI ni tun na cwəŋə ba zu DI paari dum wu. [

⁴⁴ Ku na yi kandwe dilu We na kuri tun, noonu wulu maama na tu duntu baŋa ni tun, kuntu tu wu tiini o cɔcɔgi o titi mu. Ku daari, wulu maama kandwe dum na tu o baŋa ni tun, di wu muri kuntu tu mu.]»

⁴⁵ Zezi deen na maŋi mumaŋa yam kuntu maama tun, kaanum yigə tiinə bam di Farizian tiinə bam ma lwaru ni ku yi bantɔ taanu mu o tɛa. ⁴⁶ Ba maa kwaani ba lagi cwəŋə si ba ja-o, yi ba kwari fubni di non-kɔgɔ kum, bantɔ na pe o yi We nijonnu tun nwaani.

22

Pe bu kadiri candia mumaŋa (Luki 14:15-24)

¹ Zezi deen ma maŋi mumaŋi didon o bri noona bam o wi: ² «We paari dum nyi di pe wudon na lagi si o ki kadiri candia o pa o bu te tun. ³ Pe wum ya tagi di noona badonna mu si ba ba ba togi ba di kadiri candia kam. De dum na tu di yi tun, o ma tuni o tintuŋna si ba vu ba beŋi noona bam kuntu si ba ba. Ba ma wu se si ba ba. ⁴ O laan ma joori o tuni o tintuŋna badonna, si ba vu noona bam te ba ta di ba ni: «Ba-na, si amu ti woŋo maama yi a pa ba gu na-paala di vari-nunuguru. Nan ba-na si di di candia kam.»

⁵ Noona balu ba na beŋi kuntu tun ma zaŋi ba vu ba wobuŋa je, ba na ba nigɔ o beeri dum tun nwaani. Ba diduə ve o kara mu. Diduə ma vu si o ki o pipiu. ⁶ Noona balu na daari tun ma ja pe wum tintuŋna bam, ba beesi-ba ba gu.

⁷ Pe wum bantɔ ma tiini di zaŋi. O ma tuni o pamaŋna si ba vu ba gu non-gura bam kuntu, si ba daari ba zwe ba tu kum maama. ⁸ O laan ma ta di o tintuŋna bam o wi: «Kadiri dum woŋo maama ti ku yigə si di di. A nan na beŋi balu si di di candia kam tun ya wu maŋi di ka. ⁹ Nan nuŋi-na á vu tu kum je sim maama ni, á nii cwe sim niə ni. A na ne noonu wulu maama tun, si á beŋ-o si o ba o togi o di.» ¹⁰ O tintuŋna bam ma nuŋi ba beeri tu kum maama, ba la noona balu maama ba na ne tun, ku na yi non-nuŋa di non-balwaaru di. Pe wum sɔŋɔ kum ma tiini ku su di noona.

¹¹ Pe wum laan ma nuŋi si o zaanu noona bam. O ma na noonu diduə na wura o na wu zu gwar-nuŋu kulɔ na maŋi di kadiri dim tun. ¹² Pe wum ma bwe-o o wi: «A cilon, nmu ki ta mu n togi n zu yo seeni, yi nmu wu zu gɔgɔ kulɔ na lana tun?» Noonu wum ma ga ka lərə je. ¹³ Pe wum laan ma ta di o tintuŋna bam o wi: «Ja-na noonu wuntu á vɔ o ja di o ne, si á ja-o á nuŋi á di lim wuni, yaara na wu me yi noona keerə yi ba duni ba nwa tun.»

¹⁴ Kuntu bri ni, We beŋi noona zanzan mu, yi DI daari DI kuri ba finfin yiran.»

Lampoo nwum taani

(Mariki 12:13-17, Luki 20:20-26)

¹⁵ Farizian tiinə bam laan ma zaŋi ba vu si ba bantɔ ba nii, ba na wu ki te ba pa Zezi noonu o tusi si ba ja-o tun. ¹⁶ Ba ma li ba karabiə badonna, si ba togi di Pe Erɔdi kwaga noona badonna ba vu Zezi te. Ba ma vu ba ta did-o ba wi: «Karanyina, dibam ye ni nmu yi ciga tu mu, yi n yəni n bri noona We cwəŋə kam ciga. Nmu yigə tərə di noona na buŋi kulɔ ba pa nmu tun, nmu nan ba kuri noona daani. ¹⁷ Di nan lagi si di bwe nmu di nii, nmu wobuŋa yi tita mu? Dibam Zwifə bam cullu pe ni si di nwi lampoo di pa lugu kum pa-faru wum na? Mu na ku wu maŋi?»

¹⁸ Zezi na lwaru ba na jigi wobuŋ-balwaaru tilu tun, o ma ləri-ba o wi: «Abam yi pipiri-nyina mu. Bee nan mu yi á lagi si á maŋi-ni á nii? ¹⁹ Nan bri-na-ni sɔbu-dali dilu di na yəni di ma nwi lampoo tun.»

Ba ma li səbu-dalı dım ba bri-o. ²⁰ O ma bwe-ba o wı: «Wɔɔ nyinyɔgbɔ dı o yırı mu pɔpɔnı dı banja nı?»

²¹ Ba ma lər-o ba wı: «Kv yı pa-farv wɔm mu.»

O laan ma ta dı ba o wı: «Kv lamma. Nan taá ŋwı-na kulv na yı pa-farv wɔm nyım tın á pa-o, sı á daarı á taá paı Wε kulv dı na yı Dı nyım tın.»

²² O na ləri-ba kuntu tın, kv ma sv-ba zanzan. Ba laan ma yag-o yı ba viiri.

Twa biim taanı

(Marıkı 12:18-27, Luki 20:27-40)

²³ De dım kuntu nı, Sadustan tiinə badonnə dɛɛn ma zanı ba vu Zezi te. Bantv mu bri nı, nɔɔnv na tıga o daa bá joori o bi tın. ²⁴ Ba ma vu ba ta dı Zezi ba wı: «Karanyına, Moyisi dɛɛn bri nı, nɔɔnv na tıga, yı o dı o kaanı na ba jıgı biə daanı, o nu-bu mu maŋı sı o di kadəm wɔm sı ba lv biə o curv kulv na tıgı tın ŋwaanı. ²⁵ Kuntu, nu-pugə-biə barpe mu ya wv dıbam titarı nı. Ba dıdva ma di kaanı yı o tı o daar-o, yı o wv lvgı bu dıd-o. Wvıv na saŋı tın dı daa ma ləri o di kaanı wɔm. ²⁶ O dı ma tı o daar-o. Batv tu wɔm dı daa ma di-o. Kv kı kuntu doŋ mu dı ba maama barpe, yı ba wv lvgı bu dı kaanı wɔm. ²⁷ Ba maama na tıgı tın, kaanı wɔm dı laan ma tı. ²⁸ Dı nan lagı dı bwe dı nii, ba maama na di kaanı wɔm tın, ba laan na tu ba bi ba yagı tɔvı, bantv wɔɔ mu wv ta te kaanı wɔm?»

²⁹ Zezi ma ləri-ba o wı: «Abam tiini á tusi mu. Abam nan wv ni Wε tɔnɔ kum zaasım dım kuri dı, yı á yəri Wε dam dım na yı te tın. ³⁰ Benwaanı, nɔɔna na tu ba bi ba yagı tɔvı, baá ta nyı dı Wε malesı sım na yı te tın mu, baara daa bá di kaana, kaana dı nan daa bá zv banna dı. ³¹ Kv nan na yı twa biim dım dı, abam maŋı á wv karımu kulv Wε na tagı Dı bri abam yı kv pɔpɔnı Dı tɔnɔ kum wvı tın na? ³² Dı tagı Dı wı: «Amv yı Abraham Wε, dı Yizakı Wε, dı Zakvbı Wε mu.» Kv bri nı bantv daa ta jıgı ŋwıa mu Dı tee nı, benwaanı Banja-Wε yı nanɔna Wε mu sı Dı dai twa Wε.»

³³ Nɔn-kɔgɔ kum na ni Zezi zaasım dım na yı te tın, kv ma tiini kv sv-ba.

Wε niə yam wvı dɔɔ mu yı kamunu dı dwe?

(Marıkı 12:28-34, Luki 10:25-28)

³⁴ Farizian tiinə bam dɛɛn ma lwarı Zezi na ləri Sadustan tiinə bam te tın, kv pa ba daa warı taanı ba ta. Ba laan ma kikili daanı sı ba lagı cwəŋə ba ma ja-o. ³⁵ Ba wv dıdva na yı Wε cullu tım karanyına tın ma zanı sı o maŋ-o o nii o swan na yı te tın, o ma bwe-o o wı: ³⁶ «Karanyına, Wε niə yam maama wvı dɔɔ mu yı kamunu dı dwe?»

³⁷ Zezi ma lər-o o wı: «Ta n soe n Yuutu Banja-Wε dı n bıarı maama, dı n wv maama, dı n wvɔɔna maama. ³⁸ Dıntv nan mu yı Wε dayigə ni yı dı yı kamunu. ³⁹ Dılv na saŋı tın dı nyı dı dıntv mu, dı tagı dı wı, ta n soe n doŋ nı n tı tı te. ⁴⁰ Moyisi zaasım dım dı faŋa faŋa Wε nijonə bam zaasım dım maama yɔvı dı puli niə yantv yale banja nı mu.»

Krisi wɔm Wε na tvŋı tın yı Davidi Yuutu mu

(Marıkı 12:35-37, Luki 20:41-44)

⁴¹ Farizian tiinə badonnə dɛɛn ma ba ba kikili daanı. Zezi ma zanı o bwe-ba o wı: ⁴² «Kv na yı Krisi wɔm Wε na lagı Dı tvŋı tın, abam bɔŋı nı oó ta yı wɔɔ dwı tu mu?»

Ba ma lər-o ba wı: «Oó ta yı Pε Davidi dwı tu mu.»

⁴³ Zezi laan ma ta dı ba o wı: «Kv nan wv kı ta mu kv taa yı kuntu? Wε Joro kum dɛɛn pε Davidi ŋɔɔnı o wonɔ, yı o bəŋ-o nı o Yuutu. Faŋa faŋa tın Davidi tagı o wı:

⁴⁴ «Yuutu Banja-Wε tagı dı a Yuutu Dı wı: Ba n jəni a jazım nı,

sı aá kı nmu dɔna maama n ne kuri nı.»

⁴⁵ Davidi nan na sıntı o bəŋı Krisi wɔm o wı o Yuutu tın, o nan daa wv kı ta mu o taa yı Davidi naa daga?»

⁴⁶ Zezi na tagı kuntu tın, nɔɔn-nɔɔnv daa maa warı sı o ləri kulvkvı. Kv na zıgı de dım kuntu nı tın, nɔɔna bam maama maa kwarı sı ba daa bwe-o taanı.

23

Pipiri-nyına na wv ba na lɛrv te tın

(Marıkı 12:38-40, Luki 20:45-47, 11:37-54)

¹ Zezi laan ma ɲoonɔ dɪ o karabiə bam dɪ nɔn-kɔgɔ kum maama. ² O ma ta dɪ ba o wɪ: «Kɔ na yɪ Farizian tiinə bam dɪ Wɛ cullu karanyina tiinə bam, bantɔ mu tu ba ləni Moyisi yuu ni, sɪ ba pa nɔɔna lwarɪ o zaasum dɪm na yɪ te tɪn. ³ Kuntɔ ɲwaanɪ á manɪ sɪ á taá tɔgɪ kulɔ maama ba na brɪ abam tɪn. Á nan yɪ zanɪ á lwəni ba na kɪ kulɔ maama tɪn, beɲwaanɪ ba titɪ ba tɔgɪ kulɔ ba na brɪ nɔɔna tɪn. ⁴ Ba na kɪ te tɪn, ba yəni ba yaari nɔɔna mu dɪ cul-dɛɛrɔ sɪ ba taa tɔgɪ-tɪ. Kɔ maa nyɪ dɪ ba na fi-ba sɪ ba zɪɲɪ zɪla yalɔ duuni na dwe ba zɪɲum tɪn, yɪ ba titɪ yigə tərə sɪ ba twəri zɪla yam finfɪn dɪ ba zɪɲɪ. ⁵ Kulɔ na wəli da tɪn, ba yəni ba brɪ ba kəm-laaru tum jaja mu sɪ nɔɔna maama taa nai. Ba yəni ba brɪ ba titɪ nɔɔna yigə ni, ni ba jɪgɪ Wɛ tɔnɔ kum sono, dɪ ba na tiini ba vɔ-tɪ ba yɪra ni jaja tɪn. Ba ma kɪ zala zanzan ba gwaaru yɪra ni, sɪ kɔ pa nɔɔna taa zuli-ba. ⁶ Ba na yəni ba vu nɔɔnɔ sɔɲɔ sɪ ba di candiə, kɔ yɪ je-ɲɔɲa je ni mu ba lagɪ sɪ ba taa je da. Ba na zɔ ba Wɛ-di sɪm, ba daa ta lagɪ je-kamunnu mu sɪ ba taa je yigə ni. ⁷ Ba na ve yaga, ba lagɪ sɪ nɔɔna maama taa tui ba zuli-ba mu, yɪ ba ta lagɪ sɪ nɔɔna taa bə-ba ni <Karanyina>.

⁸ Kɔ nan na yɪ abam, á yɪ taá lagɪ sɪ ba taa bə abam ni <Karanyina>, beɲwaanɪ á maama yɪ nu-biə mu daani, yɪ á jɪgɪ Karanyina didɔba mu. ⁹ Á yɪ zanɪ á ma nɔɔn-nɔɔnɔ á ma bəɲɪ ni á <Kɔ> lɔgɔ baɲa yo, Wɛ cwəɲə kam tɔgɪm ɲwaanɪ. Beɲwaanɪ abam maama jɪgɪ Kɔ didɔba mu, wɔntɔ mu yɪ Baɲa-Wɛ. ¹⁰ Kulɔ na wəli da tɪn, á nan yɪ taá lagɪ sɪ nɔɔna taa bə abam ni <Yigə tiinə>, beɲwaanɪ á Yigə Tu yɪ didɔba mu. Wɔntɔ mu yɪ Krisi wɔm Wɛ na tɔɲɪ tɪn.

¹¹ Abam nɔn-kamunu mu yɪ wɔlɔ na yɪ tintɔɲnɔ á wɔntɔ tɪn. ¹² Beɲwaanɪ, wɔlɔ na zəɲɪ o titɪ tɪn, Wɛ wɔ tu kuntɔ tu. Wɔlɔ nan na tu o titɪ tɪn, Wɛ wɔ zəɲɪ kuntɔ tu.

¹³ Wɛ cullu karanyina tiinə-ba dɪ Farizian tiinə-ba, lɛɛrɔ wɔ á yuu ni. Abam yɪ pipiri-nyina mu. Á yəni á cɪ cwəɲə á pa nɔɔna warɪ sɪ ba zɔ Wɛ paari dɪm wɔntɔ. Abam titɪ ba lagɪ sɪ á zɔ, yɪ á

daari á cɪ balɔ maama na lagɪ sɪ ba zɔ tɪn cwəɲə.

[¹⁴ Wɛ cullu karanyina tiinə-ba dɪ Farizian tiinə-ba, lɛɛrɔ wɔ á yuu ni. Abam yɪ pipiri-nyina mu. Á yəni á ganɪ kadənə á jonɪ ba wəənu. Á kwəri á kɪ Wɛ-lor-dɪdwaaru sɪ kɔ taa nyɪ ni á yɪ nɔn-ɲɔna mu te. Kuntɔ ɲwaanɪ Wɛ wɔ tiini Dɪ pa abam na cam kɔ ja gaalɪ.]

¹⁵ Wɛ cullu karanyina tiinə-ba dɪ Farizian tiinə-ba, lɛɛrɔ wɔ á yuu ni. Abam yɪ pipiri-nyina mu. Á yəni á beeri lɔgɔ baɲa je maama mu sɪ á nii, á wɔ wanɪ á pa dwi-gɛ tu didɔba ba o tɔgɪ cullu tɪlɔ Wɛ na pɛ dɪbam Zwifə bam tɪn na. Bantɔ didɔba nan na tu o sɛ Wɛ, á laan wɔ brɪ-o á titɪ cullu mu, sɪ á pa o tiini o jɪ min-tɪlɔ nɔɔnɔ kɔ dwəni abam titɪ na yɪ te tɪn.

¹⁶ Lɛɛrɔ wɔ á yuu ni. Abam nyɪ dɪ lilwə na vanɪ ba donnə lilwə te tɪn mu. Abam yəni á brɪ nɔɔna á wɪ, nɔɔnɔ na dugɪ durə dɪ Wɛ-di-kamunu kum, kuntɔ dai kulɔkulɔ. Á ma daari á brɪ á wɪ, nɔɔnɔ nan na dugɪ dɪ səbu-sɪɲa kalɔ na wɔ Wɛ-digə kam wɔntɔ tɪn, kɔ yɪ fifɪɔn mu sɪ kuntɔ tu kɪ kulɔ o na dugɪ dɪ kɔ tɪn. ¹⁷ Abam yɪ jwəeru yɪ á kwəri á nyɪ dɪ lilwə mu. Kɔ yɪ digə kam na yɪ Wɛ nyɪm tɪn ɲwaanɪ mu pɛ səbu-sɪɲa kam dɪ yɪ Wɛ nyɪm. Kuntɔ tɪn, tintɔ wɔntɔ kɔɔ mu jɪgɪ kuri kɔ dwe kɔdon? ¹⁸ Abam daa ta brɪ ni, nɔɔnɔ na dugɪ dɪ Wɛ kaanum bimbim dɪm, kuntɔ dai kulɔkulɔ. Á ma daari á brɪ ni, nɔɔnɔ na dugɪ dɪ kaanum wəənu tɪlɔ maama na tigi bimbim dɪm baɲa ni tɪn, kɔ yɪ fifɪɔn mu sɪ kuntɔ tu kɪ kulɔ o na dugɪ dɪ kɔ tɪn. ¹⁹ Abam nyɪ dɪ lilwə mu yɪ á ba nai kulɔ na yɪ cɪga tɪn. Kɔ yɪ bimbim dɪm na yɪ Wɛ nyɪm tɪn mu pɛ kaanum wəənu tɪm dɪ yɪ Wɛ nyɪm. Kuntɔ tɪn, tintɔ wɔntɔ kɔɔ mu jɪgɪ kuri kɔ dwe kɔdon? ²⁰ Kuntɔ, nɔɔnɔ wɔlɔ na dugɪ dɪ kaanum bimbim dɪm tɪn, kɔ brɪ ni kuntɔ tu dugɪ dɪ bimbim dɪm titɪ kɔ wəli dɪ wɔɲɔ kulɔ maama na tigi dɪ baɲa ni tɪn mu. ²¹ Wɔlɔ dɪ na dugɪ dɪ Wɛ-digə kam tɪn, kɔ brɪ ni kuntɔ tu dugɪ dɪ Wɛ mu, Wɛ na wɔ ka wɔntɔ tɪn ɲwaanɪ. ²² Nɔɔnɔ wɔlɔ dɪ nan na dugɪ dɪ Wɛ-sɔɲɔ

kum tun, ku bri ni kuntu tu dugi di We paaru jangɔɔ kum mu, ku bri ni kuntu tu dugi di Baɗa-We mu.

²³ We cullu karanyina tiinɛ-ba di Farizian tiinɛ-ba, leervu wu a yuu ni. Abam yi pipiri-nyina mu. Ku na maɗi ku yi dwɛ dwi maama, ba zi ba daga di, a yɛni a li We tɛri a pa-DI. Ku lana. Ku daari a yigɛ tɛrɛ di We niɔ yadaara yalɔ na tiini ya yi kamunɛ tun, nunɛɛni ciga tɔgum di yibwɛn-durɛ di wu-diɗɗa kɛm. Ku ya maɗi si a ta a ki wɛɛnu tum kuntu mu si a yi yagi We niɔ yadaara yam. ²⁴ Abam suni a nyi di lilwɛ balɔ na vai ba donnɛ lilwɛ tun mu. Abam nyi di nɔɔna balɔ na lagi ba nyɔ na, yi ba yɛni ba leeri-ba, si kalisi na wurɛ si ba li-di ba yagi, yi ba yigɛ nan tɛrɛ di wo-kamunu kulɔ ba na liri tun, ku na maɗi ku ma di yogondi di.

²⁵ We cullu karanyina tiinɛ-ba di Farizian tiinɛ-ba, leervu wu a yuu ni. Abam yi pipiri-nyina mu. Abam nɗa kam nyi di ba na sin zwi di kabɛli kwe si ku tɔgi cullu na bri te yi si wu su di digiru te tun mu. Abam wuru su di kampinɛ di pu-sɗa mu. ²⁶ Farizian tu, nmu nyi di lilwe mu te. Nmu maɗi si n da yigɛ n sin n zwi wu mu, si si kwe di daa yi taa jigɛ digiru.

²⁷ We cullu karanyina tiinɛ-ba di Farizian tiinɛ-ba, leervu wu a yuu ni. Abam yi pipiri-nyina mu. Abam nyi di yibeelɛ yalɔ ba na fɔgi ya kwaga si ya taa lana nɔɔna yibiyɛ ni tun mu. Yibeelɛ yam kuntu wu ma su di twa kwi, yi ya tiini ya yi digiru yiranɛ. ²⁸ Abam di nan yi kuntu mu. A pa a jigɛ ciga mu nɔɔna yibiyɛ ni, yi a wuru laan su di lwarim yiranɛ, di daani pipirɛ kikiɛ.

²⁹ We cullu karanyina tiinɛ-ba di Farizian tiinɛ-ba, leervu wu a yuu ni. Abam yi pipiri-nyina mu. Abam yɛni a fɔgi a ki faɗa faɗa We nijonɔ bam yibeelɛ, yi a daari a kwe We non-nɗuna bam yibeelɛ lanyiranɛ. ³⁰ A ma daari a te a wɛ, abam deen ya na wurɛ a kwɛ nakwa bam maɗa kam ni, a ya ba se a wɛli di ba a gu We nijonɔ bam. ³¹ Abam titi ni-taani nan mu bri ni a yi balɔ na

gu We nijonɔ bam tun biɛ. ³² Kuntu, nan kwaanɛ-na a tunɛ a kwɛ nakwa bam na ki wo-lwaanɔ tɛlɔ ba daari tun si ku vu ku ti. ³³ Abam di a kwɛ bam maama nyi di busankwi-dwɛ mu. A bri a ba lu min-tuɔ cam dum wuni. ³⁴ Kuntu nɗaani a lagi a tunɛ a nijonɔ abam tee ni, di yiyiu tiinɛ di We tɔɔ karanyina tiinɛ di. Abam wu ja badaara a gu, yi a daari a pa badaara tuun-dagara baɗa ni a gu. A ma wu ja badaara a We-di sin wuni a magi, yi a daari a ta a tɔgi ba ne tuɔ di tuɔ a beesi-ba. ³⁵ Kuntu nɗaani We wu pa abam na cam nunɛɛni ku yi abam titi mu gu non-nɗuna balɔ maama ba na maɗi ba gu lugu pulim ni si ku ba ku yi zim tun. Ku na puli di Abelɛ wulɔ na yi non-nɗum tun, si ku ba ku kweeli di Barasi bu Zakari wulɔ abam kwɛ na gu We di-laa kum di We kaanum bimbim dum titari ni tun. ³⁶ A lagi a ta ciga mu di abam si, nɔɔna bantɔ maama caa wu ta tɔgi zim nɔɔna bam.»

Zezi wu na cogɛ Zeruzalem tiinɛ nɗaani te tun

(Luki 13:34-35)

³⁷ «Hɛii! Zeruzalem tiinɛ-ba, a yɛni a gu We nijonɔ, yi a dulɛ nɔɔna balɔ We na tunɛ abam tee ni tun di kandwa. Kuni zanzan mu a ya lagi si a la abam non-biɛ a ki daani, si a taa nii a baɗa ni, nunɛɛni coro na kukwɛri ku biɛ ku ki ku vwana kuri ni te tun. Abam maa ba sea. ³⁸ Kuntu nɗaani abam tuɔ kum laan wu ba ku ji di-dwɛɛnu. ³⁹ Nan ta a ye-na ni, a daa ba na-ni si ku taa ve maɗa kalɔ a na wu ta a wɛ: <Zuli-na wulɔ na biɛni di Yuutu We yiri nɗaani tun.> »

24

Leervu na wu ba lugu baɗa te tun
(Mariki 13:1-23, Luki 21:5-24)

¹ Zezi laan ma nunɛ We-di-kamunu kum ni si o viiri. O na maa ke tun, o karabiɛ bam ma ba o te, si ba pa o maani We-digɛ kam loom dum na lana te. ² O ma ta di ba o wɛ: «Abam wu ne ka na yi te tun na? A lagi a ta ciga mu di abam si, ka maama wu ba ka tu tɛga ni ka cogɛ maama. Kandwe daa ba danɛ di donɗ baɗa ni.»

³ Zezi dæen ma vu o jøni Olivi piu kum yuu ni. O karabiæ bam yiranu ma vu o te, yi ba bwe-o ba wu: «Maŋa koo mu We-digə kam wó ba ka tu kuntu? Bæe mu lagi ku ki maana ku bri dibam ni maŋa kam yi si nmu joori n ba lugu baŋa, si lugu tiim mumaŋa laan yi?»

⁴ Zezi ma læri-ba o wu: «Á fəgi á ci á titi, si á yi pa noon-noonu ganu abam. ⁵ Beŋwaanu noona zanzan wó ba abam te, yi baá ma amu yiri ba ma ganu abam ba wu, bam didba didba mu yi Krisi wum We na tɔŋi tɔn. Kuntu doŋ mu baá ganu noona zanzan. ⁶ Á wó ba á na tigurə na wu abam je sim ni, yi á kwəri á ni ka ŋwa tɔni dɔlɔ na baŋwe tɔn ni. Nan yi pa-na fɔvni zu abam, beŋwaanu wænu tum kuntu maama maŋi si ti ki mu, yi ku ta dai lugu tiim maŋa. ⁷ Dwi wó zaŋi di ki jara di dwi didon, yi tɔv di ku doŋ wó zaŋi ti magi jara. Kana di wó ba ka taa wu je zanzan ni, yi tɔga di wó sisinji je sidonnə ni. ⁸ Wænu tum kuntu maama nan nyi di kaani na siŋi o vri pugə yi ka wɔe te tɔn mu, yi cam daa ta wu kwaga ni.

⁹ Kantu maŋa kam ni noona wó ja abam ba ki didera jia ni si ba bæesi abam, yi ba daari ba gu abam. Abam na yi amu noona tɔn ŋwaanu, lugu baŋa noona maama wó ta culi abam. ¹⁰ Kantu maŋa ni noona zanzan wó ba ba yagi amu kwaga tɔgum. Noona badaara wó ku dakurə ba bri daani, yi badonnə di wó ta culi daani. ¹¹ Noona zanzan wó ba ba bri ni ba yi We nijonə mu yi ba dai, yi baá ganu noona zanzan. ¹² Wo-balwaarv tum na wó ba ti tiini ti gaali tɔn, kú pa noona zanzan sono ti. ¹³ Wulv maama nan na ki pu-dia o zigi kəŋkəŋ si ku vu ku yi kweelim tɔn, We wó vri kuntu tu ŋwia. ¹⁴ Noona di wó beeri lugu baŋa je maama ba tɔoli We kwər-ywəŋə kam ni We lagi DI di paari noona titari ni, si ku taa yi maana nabiinə maama tee ni, si lugu tiim laan yi.

¹⁵ Abam nan wó ba á na wo-lɔŋə kulv na yi cɔgɔv tɔn na wó ba ku zu ku zigi We titi di-kamunu kum wɔni ku cɔgi-ka. We nijonnu Daniyel maŋi o ta wo-lɔŋə

kum kuntu taani. (A lagi a ta di abam si wulv na karumi tɔn, si o kwaanu o ni ku kuri lanyiranu.)

¹⁶ Abam na ne wo-lɔŋə kum kuntu, si abam balv na zɔvri Zude ni tɔn ki lila á nunji á duri á vu pweeru yuu á səgi da. ¹⁷ Noonu nan na wu nayuu ni, o daa yi tu o zu digə si o kwe kulvkvulv. ¹⁸ Noonu wulv nan na wu kara ni tɔn, o di yi joori sɔŋə si o kwe o gɔrɔ o zu. ¹⁹ Kantu maŋa kam ni kúv tiini ku taa yi lærv di kaana balv na jigɔ pwi tɔn, di balv na jigɔ biə yi ba ŋogɔ yɔlɔ tɔn. ²⁰ Nan taá loori-na We, si cam durim dɔm kuntu yi zaŋi di ba taa yi waarv mumaŋa ni naa siun de dɔm ni. ²¹ Beŋwaanu yaara yalv na lagi ya ba maŋa kam kuntu ni tɔn wó ta tiini ya camma ya dwe yalv na maŋi ya ki lugu pulim maŋa ni si ku ba ku yi zum tɔn. Yaara yantv nan na ke, yaara yadonnə daa bá ba nɔnɔni yantv te. ²² Baŋa-We na wu pɛ yaara yam da yam tri, noon-noonu bá wəri. Ku nan yi We titi noona bam DI na kuri tɔn ŋwaanu mu DI wó pa yaara yam da yam tri.

²³ Kantu maŋa kam ni, noonu wulv maama na tagi di abam o wu: «Nii-na Krisi wum We na tɔŋi tɔn wu yo seeni» naa: «O wu jəgə kadoŋ ni», si á yi sɛ kuntu tu. ²⁴ Noona badaara wó zaŋi ba bri ni bam didba didba yi Krisi wum We na tɔŋi tɔn mu, yi ba yagi ba dai. Badonnə di wó bri ni bantv yi We nijonə mu, yi ba yagi ba dai. Ba ma wó ki wo-kɔnkagɔla yalv na wó sv noona tɔn, si ba ya na wai, si ba svgi We titi noona balv DI na kuri tɔn. ²⁵ Nii-na, amu nan wuuri a ta a bri abam mu, yi ka maŋa kam ta wu yi.

²⁶ Woŋo kulv na wəli da tɔn, noona na tagi di abam ba wu: «Nii-na Krisi tu o wu kagva wɔni», si á yi zaŋi á vu da. Naa ba na tagi ba wu: «Nii-na, si o wu sɔŋə kuntu ni», si á yi sɛ. ²⁷ Beŋwaanu, de dɔm amu Nabiin-bu wum na lagi a ba lugu baŋa tɔn na yiə, kúv ta nyi di dva na pipɔli weyuu ni ka zigɔ bri-kwaga ni ka vu ka yi mancoŋo te tɔn mu, ²⁸ ni bitar-dɔndɔ na tagi ka wu: «Wo-tɔv na wu me tɔn, duurə di gilimi da mu.» »

Nabiin-bu wòm na wó ba lɔgv baɲa te tɪn
(Mariki 13:24-27, Luki 21:25-28)

²⁹ «Yaara yam kùntu maɲa kam na tu ka ke, ku bá daani, yi wia kam laan ji nazono tim tim. Cana di daa bá funji si pooni taa wura. Weyuu wó sisinji yi calicwi sim wó kwəri si tu tɪga ni, yi wəənu tɪlɔ maama na wɔ weyuu ni tɪn wó vugimi daani.

³⁰ Nɔɔna laan wó na wo-kɪnkagɪli weyuu ni, si ku bri ni Nabiin-bu wòm maa biɪna. Lɔgv baɲa dwi tiinə maama wó ta keerə, di ba na nɛ Nabiin-bu wòm na maa biɪni tɪn. Oó ta wɔ weyuu ni kunkwəənu baɲa ni o biɪna di dam, yi Wɛ paari-zulə zanzan wɔ o tee ni. ³¹ Nabɔn-zɔɲɔ wó tiini ku taa wu weyuu ni, yi Nabiin-bu wòm laan wó pa o malesi sim nuɲi si jagi si vu lɔgv baɲa je maama, ku na yi wapuli di wa-zɔɔri, jazim di jagwiə, si la o nɔɔna balɔ Wɛ na kuri tɪn je maama si ki daani.»

Kapuru nyinyugv na zaasi dibam kulɔ tɪn
(Mariki 13:28-31, Luki 21:29-33)

³² «Nan maani-na á nii kapuru na yi te tɪn. Kùntu na yəni ku wura ku kwi vɔɔru, á yəni á lwarɪ ni ku twe yade. ³³ Ku nan yi bidwi mu di á na nɛ wəənu tɪlɔ maama a na tagi a bri abam tɪn na wura ti kia, si á lwarɪ ni Nabiin-bu wòm tum dim laan twe di ti mu. ³⁴ A lagɪ a ta cɪga mu di abam si, wəənu tum kùntu maama wó ba ti wura ti kia, yi zim nɔɔna bam ta wɔ tɪgi ba ti. ³⁵ Weyuu di tɪga baɲa maama wó ba ti ke, yi amɔ taani dim bá ke maɲa di maɲa.»

Wɛ yirani mu ye lɔgv tiim de
(Mariki 13:32-37, Luki 17:26-30,34-36)

³⁶ «Nɔɔn-nɔɔnu yəri de dilɔ Nabiin-bu wòm na lagɪ o joori o ba tɪn, nɔɔn-nɔɔnu yəri de dim wɔni maɲa kam o na wó ba tɪn, ku na maɲi ku yi Wɛ malesi sim di DI Bu wòm titi di. Ku nan yi a Ko Baɲa-Wɛ yirani mu ye. ³⁷ Nabiin-bu wòm na wó joori o ba maɲa kulɔ tɪn, kú ta nyi nɪnɛni ku deen na ki Nowe maɲa kam ni te tɪn. ³⁸ Ku na wó loori dɔ-fara kam

ninum tɪn, nɔɔna deen di ba wɔdiiru, yi ba daari ba di kaana, yi kaana di zɔɔri banna, si ku vu ku yi de dim Nowe na zɔ naboro kamunu kum wɔ tɪn. ³⁹ Ba deen wɔ lwarɪ wɔɲo kulɔ na lagɪ ku ba ku ki tɪn, si ku vu ku yi maɲa kulɔ dɔ-fara kam na bam na tu ba li nɔɔna bam maama tɪn. Nabiin-bu wòm di lagɪ o ba kùntu don mu. ⁴⁰ Kantu maɲa kam ni, nɔɔna bale na wɔ kara ni ba tɔɲa, Wɛ wó li ba didwa DI daari wɔdon wòm. ⁴¹ Kaana bale di na wura ba cɔi muni nɔɲɔ ni, Wɛ wó li ba didwa DI daari wɔdon wòm.

⁴² Kùntu ɲwaani, á fɔgi á ci á titi, si á yəri de dim á Yuutu wòm na wó joori o ba tɪn. ⁴³ Lwarɪ-na si, sɔɲɔ tu ya na lwarɪ maɲa kulɔ ɲwɪnu na lagɪ o ba titi ni o ɲɔ tɪn, o ya wó yiri o sɔɲɔ kum, si ɲwɪnu wòm yi na cwəɲə o zɔ o ɲɔ. ⁴⁴ Kùntu tɪn, abam maɲi si á ci á titi mu, beɲwaani amɔ Nabiin-bu wòm lagɪ a ba maɲa kulɔ abam na ba bɔɲi ni aá ba tɪn mu.»

Tintuɲ-ɲum di tintuɲ-balɔɔ mimana
(Luki 12:41-48)

⁴⁵ «Wɔɔ mu yi tintuɲ-ɲum wɔlɔ na jigi wɔbɔɲa tɪn? O nyi nɪnɛni tintuɲnu wɔlɔ o yuutu na yagi o tituɲa o pa-o yi o daari o vu cwəɲə tɪn. O yuutu wòm ma li-o si o taa nii o donnə tintuɲna bam baɲa ni, si o daari o taa pa-ba ba ni-wɔdiu maɲa maama. ⁴⁶ O yuutu wòm na joori o ba, yi o piini di o ki kulɔ maama o na wɔ o ki tɪn, tintuɲnu wòm kùntu laan wó na yu-yoɲo. ⁴⁷ A lagɪ a ta cɪga mu di abam si, o yuutu wòm laan wó pa o taa nii o jɪjɪgɪru tum maama baɲa ni.

⁴⁸ O nan na yi tintuɲ-balɔɔ yi o bɔɲi ni, o yuutu wòm daani zanzan yi o ba tui, ⁴⁹ yi o na jigi o donnə tintuɲna bam o maga, yi o daari o tɔgi di sa-nyɔra o di yi o nyɔ sana di ba, ⁵⁰ tintuɲnu wòm kùntu yuutu wòm laan wó joori o ba de dim tintuɲnu wòm na ba bɔɲi ni oó ba tɪn, di maɲa kulɔ o na wó ba o zɔ tɪn. ⁵¹ O yuutu wòm nan na tu o pur-o kùntu, o laan wó pa o na cam, yi o daari o pa o tɔgi di pipiri-nyina o na yaara zanzan, jəgə kulɔ ni ba na wó ta keerə yi ba dɔni ba nwa tɪn.»

25

Bukwa fugə mimaŋa

¹ «Kantu maŋa kam ni We paari dum wó ta nyi di bukwa fugə na zanj ba vu si ba jeeri kan-bar-duburu te tin. Ba ma kwe ba min-zwəənu ba ja wəli da ba vu. ² Bukwa bam banu maa yi jwəəru, yi banu bam yi swan tiinə. ³ Balu na ba jigi swan tin ma wu ki nugə ba wəli da, si ba taa ki ba min-zwəənu tum ni. ⁴ Ku daari swan tiinə bam ma ki nugə wəənu wuni ba ziə. ⁵ Kan-baru wum na tiini o daani yi o ba tui tin, ku ma pa ba maama tigi ba doa.

⁶ Tiga na tu ka kwuri tin, noona maa tooli ba wi: «Kan-baru wum maa buina! Zanj-na á nunji á jeer-o.»

⁷ Bukwa bam ma zanj ba tarigi ba min-zwəənu tum. ⁸ Bukwa balu na ba jigi swan tin min-zwəənu tum maa lagi ti dwe. Ba ma ta di ba donnə swan tiinə bam si ba ki nugə ba pa-ba, si ba min-zwəənu tum lagi ti dwe. ⁹ Swan tiinə bam ma ləri ba wi: «Aye, nugə kam ba daga si ka yi dibam maama. Kuntu nwaani, abam di ve balu na jigi nugə ba yəgi tin te á yəgi.»

¹⁰ Ba laan ma ke si ba yəgi. Ba na ke ba daari tin, mu kan-baru wum yiə. Badaara bam na maŋi ba ti ba yigə tin, ba ma togi di kan-baru wum ba vu ba zu kadiri dim soŋo kum. Ba ma pi mansoŋo kum ni. ¹¹ Ku na ki finfun tin, mu bukwa banu balu na ba jigi swan tin laan tuə, yi ba bəŋi kan-baru wum ba wi: «Dí yuutu, dí yuutu, puri si dí zu!» ¹² O ma ləri-ba o wi: «A lagi a ta ciga mu di abam si, a yəri abam.»

¹³ Kuntu nwaani á maŋi si á taá cu á titi, beŋwani á yəri de dilu naa maŋa kalu amu Nabiin-bu wum na wó joori a ba tin.»

Tintuŋna batə mimaŋa (Luki 19:11-27)

¹⁴ «We paari dum daa ta nyi di soŋo tu wudoŋ na lagi o nunji o vu cwəŋə. O ma bəŋi o tintuŋna, yi o kwe o wəənu o pa-ba si ba taa niə. ¹⁵ O ma ce səbu-dala murr-tinu (5.000) o pa ba didva, yi o daari o pa didva səbu-dala murr-tile (2.000). O ma pa didva kam di səbu-dala muru didva (1.000). O nan pe-ba səbu kum, si ku maŋi

ba didva didva dam na mai te tin mu. O laan ma daari o viiri. ¹⁶ Tintuŋnu wulu na joni səbu-dala murr-tinu tum tin ma ki lila o kwe səbu kum o ma ki pipiu, yi o na səbu-dala murr-tinu nyooŋi o wəli da. ¹⁷ Səbu-dala murr-tile tu wum di ma na səbu-dala murr-tile nyooŋi o wəli da. ¹⁸ Ku daari səbu-dala muru didva kam tu wum ma kwe səbu kulub o tu wum na pe-o tin o ku goŋo o suli da.

¹⁹ Ku na daani tin, soŋo tu wum laan ma joori. O ma bəŋi o tintuŋna bam si ba ba ba jeeli o səbu kum ba nii. ²⁰ Səbu-dala murr-tinu tum tu wum ma ja səbu-dala murr-tinu nyooŋi dilu o na ne tin o wəli da o vu o pa-o. O ma ta di o tu wum o wi: «Amu yuutu, nii. Nmu ya n pe-ni səbu-dala murr-tinu mu, yi a laan ki pipiu a na səbu-dala murr-tinu nyooŋi a wəli da.»

²¹ O tu wum ma lər-o o wi: «Nmu ki ciga, n jigi yawala, n yi tintuŋ-ŋum. Nmu suni n ki ciga di n na nii kulub finfun a na ki n juna ni tin baŋa ni. Kuntu, a laan wó pa n ta n nii a wəənu zanzan baŋa ni. Nan ba si dí ki wupolo daani.»

²² Səbu-dala murr-tile tu wum di ma vu o te, yi o ta did-o o wi: «A yuutu, nmu ya n pe-ni səbu-dala murr-tile mu, yi a laan ki pipiu a na səbu-dala murr-tile a wəli da.» ²³ O tu wum ma lər-o o wi: «Nmu ki ciga, n jigi yawala, n yi tintuŋ-ŋum. Nmu suni n ki ciga di n na nii kulub finfun a na ki n juna ni tin baŋa ni. Kuntu, a laan wó pa n ta n nii a wəənu zanzan baŋa ni. Nan ba si dí ki wupolo daani.»

²⁴ Səbu-dala muru didva kam tu wum laan ma vu o ta di o tu wum o wi: «Amu yuutu, a ye ni nmu laŋa dana. N yəni n zagi muna yalu n titi na wu dugi tin, yi n daari n joni nyooŋi dilu na dai nmu tituŋa nyum tin. ²⁵ Kuntu nwaani a kwari fbuŋi di nmu, yi a kwe nmu səbu kum a vu a suli tika ni. Nan joori n joni n səbu kum.»

²⁶ O tu wum ma ta did-o o wi: «Nmu yi tintuŋ-baloro mu, yi n jigi yaworo zanzan. Nmu na ye ni amu laŋa dana, yi a yəni a zagi muna yalu a titi na wu dugi tin, yi a lagi nyooŋi dilu na dai a tituŋa nyum tin, ²⁷ ku ya maŋi si nmu kwe a səbu kum n tiŋi banki ni. Nmu ya na ki kuntu, a ya wó ba a joni-ku di nyooŋi. ²⁸ Kuntu tin,

jonji-na səbu-dala mürv dıdva kam o tee ni á pa wulv na jıgı səbu-dala mürv-fugə kam tın. ²⁹ Bəŋwaani, nɔɔnv na maŋı o jıgı woŋo, o ta wú jonji kudonj o wəli da sı kv tiini kv taa daga. Nɔɔnv wulv nan na maŋı o ba jıgı kulvkvulv tın laan wú ba o ga kulv finftın o ya na jıgı tın dı mv. ³⁰ Kv nan na yı tıntıŋ-kayaa kantv, ja-o-na á nuŋı á dı á yagı lim jəgə ni, me yaara na tiini ya wura yı nɔɔna keerə yı ba dıni ba nwa tın.» »

Nabiin-bu wum na wú ba o di paarı yı o pɔɔrı nɔɔna daanı te tın

³¹ «Nabiin-bu wum nan na joori o ba dı o paarı-zulə yam, yı We malesı sım maama tɔgı sı wv o tee ni, o laan wú ba o jəni o paarı jangɔŋɔ kv m baŋa ni. ³² Lvgv baŋa dvi tiinə maama wú ba ba la daanı o yigə ni. O laan wú pɔɔrı-ba kuni bıle, ni nayırv na pɔɔrı o peeni dı o bıni daanı te tın. ³³ Oó pɔɔrı peeni sım o pa sı taa wv o jazım ni, yı o daarı o yagı bıni dım o jagwiə ni. ³⁴ Nabiin-bu wum na yı pe kvntv tın, o laan wú ta dı balv na wv o jazım ni tın o wı: «Abam balv a Ko We na kv lanyıranı tın, á ba-na á tɔgı á di paarı dılv Dı na maŋı Dı tıŋı Dı pa abam, kv na sıŋı lvgv pulım ni tın. ³⁵ Bəŋwaani, kana dɛen jaanı amv, yı á pa-nı wvdiu yı a di. Na-nyom dɛen jaanı-nı, yı á pa-nı na yı a nyo. A dɛen tu abam sam, yı á kv-nı voro lanyıranı. ³⁶ A dɛen ba jıgı gɔɔɔ sı a zv, yı á pa-nı gɔɔɔ. A dɛen ba jıgı yazurə, yı á ba á nii-nı. Ba dɛen kv-nı pına digə ni, yı á ba á nii-nı.»

³⁷ We nɔn-ŋona bam laan wú zanı ba bwe-o ba nii: «Dı Yuutu, maŋa kɔɔ mv dıbam nɛ kana jıgı nmv yı dı pa-m wvdiu yı n di, naa na-nyom jıgı-m yı dı pa-m na yı n nyo? ³⁸ Maŋa kɔɔ mv nmv tu dıbam sam yı dı kv nmv voro, naa maŋa kɔɔ mv n ba jıgı gɔɔɔ yı dı pa-m gɔɔɔ, ³⁹ naa maŋa kɔɔ mv nmv ba jıgı yazurə naa n wv pına digə ni yı dı ba dı nii-m?»

⁴⁰ Pɛ wum laan wú ləri o ta dı ba o wı: «A lagı a ta cıga mv dı abam sı, abam nan na kv kvntv donj á ma á wəli a nɔɔna bam tın, kv na maŋı kv yı wulv na tiini o muri

ba maama wvni tın dı, kv yı amv mv á kv kvntv.»

⁴¹ O laan ma wú daarı o ta dı balv na wv o jagwiə ni tın o wı: «A ve daa a tee ni, sı abam mv yı balv We sɔɔla na wv á yuu ni tın. Ke-na á vu á zv mini dılv na ba dwe tın wv, We na maŋı Dı tıŋı sı Dı pa sutaanı dı dı malesı sım tın. ⁴² Bəŋwaani, kana dɛen jaanı amv, yı á wv pɛ-nı wvdiu sı a di. Na-nyom dı ma ja-nı, yı á wv pɛ-nı na sı a nyo. ⁴³ A dɛen tu abam sam, yı á wv kv-nı voro. A dɛen ba jıgı gɔɔɔ, yı á wv pɛ-nı gɔɔɔ sı a zv. A dɛen ba jıgı yazurə, yı ba ta kwəri ba kv-nı pına digə ni, yı á wv tu sı á nii-nı.»

⁴⁴ Ba ma wú ləri ba bwe-o ba wı: «Dı Yuutu, maŋa kɔɔ mv dıbam kv nmv kvntv? Maŋa kɔɔ mv dı nɛ kana dı na-nyom na jıgı nmv, naa n na yı vəru, naa n ba jıgı gɔɔɔ, naa n ba jıgı yazurə, naa ba kv-m pına digə ni, yı dıbam wv zəni-m?» ⁴⁵ O ma wú ta dı ba o wı: «A lagı a ta cıga mv dı abam sı, abam na vın sı á wəli amv nɔɔna bam tın, kv na maŋı kv yı wulv na tiini o muri ba maama wvni tın dı, kv yı amv mv á vın sı á wəli.»

⁴⁶ Bantv laan wú ke ba vu cam dılv na bá fɔgı dı ti tın wvni. Kv daarı We nɔn-ŋona bam ma wú zv Dı te ba na ŋwıa kalv na ba ti tın.»

26

Zwifə bam yigə tiinə na kv ni daanı sı ba gv Zezi te tın

(Marıktı 14:1-2, Luki 22:1-2, Zan 11:45-53)

¹ Zezi dɛen na tagı wənu tum kvntv maama o ti tın, o laan ma ta dı o karabiə bam o wı: ² «Abam ye sı kv daarı da yale mv sı Pakı candiə kam yı, yı ba laan wú ja amv Nabiin-bu wum ba kv dıdɛera jıa ni, sı ba pa-nı tvun-dagara baŋa ni ba gv.»

³ Zwifə nakwa bam dı ba kaanı yigə tiinə bam ma kikili daanı Kayıfu sɔŋɔ ni. Wvntv mv yı ba kaanı yuutu. ⁴ Ba ma banı daanı sı ba nii, ba na wú kv swan yalv ba ma ja Zezi ba gv tın. ⁵ Ba na wura ba bwe kvntv tın, ba ma ta ba wı: «Dı nan wv maŋı sı dı ja-o candiə kam maŋa ni, sı kvv pa vuvugə jəni nɔɔna bam tıtarı ni.»

*Kaanu wɔɔɔŋ na ki te o zuli Zezi tɔn
(Mariki 14:3-9, Zan 12:1-8)*

⁶ Zezi dɛɛn maa wɔ Betani ni nɔɔɔɔ wɔɔɔŋ sɔɔɔ ni, o yiri mu Simɔn. Wɔntu dɛɛn ya yi nanyɔɔɔ mu. ⁷ Zezi na wɔra o di wɔdiu maɔa kalu tɔn, mu kaanu wɔɔɔŋ tu o te. O maa jigi kunkwɛlɛ ka na su di trali nugɛ kalu sɛbu na daga tɔn. O ma vu o lo nugɛ kam Zezi yuu ni si o ma zulo. ⁸ Zezi karabiɛ bam na nɛ kuntu tɔn, ba maa ba jigi wɔpolo. Ba maa tɛ ba wɔ: «Bɛɛ mu yi o ja nugɛ kam o cɔgi tintu?» ⁹ Dɔ ya wɔ wantu dɔ kwe-ka dɔ yɛgi sɛbu zanzan dɔ ma wɛli yinigɛ tiinɛ.»

¹⁰ Zezi ma lwarɔ ba na tɛ kulɔ tɔn, yi o ta di ba o wɔ: «Bɛɛ mu yi á jigi kaanu wɔm á yaara? O na ki-ni zulɛ yalu tɔn yi kɛm-laa mu o ki-ni. ¹¹ Ku nan na yi yinigɛ tiinɛ, bantɔ wɔra mu di abam maɔa maama si á taá zɛni-ba. Ku daari amɔ nan bá ta wɔra di abam maɔa maama. ¹² Kaanu wɔm na logi nugɛ kam a yira ni tɔn, ku bri ni o wuuri o turi a yira yam mu, si ba laan kwe-ni ba ki. ¹³ A lagɔ a ta cɔga mu di abam si, ba na wɔ tɔɔli amɔ kwɛr-ywɛɔɔ kam lɔgu baɔa je maama ni tɔn, baá ta kaanu wɔm kuntu di taani si ba taa guli o gulɛ.»

*Zudasɔ na ki ni di Zwifɛ yigɛ tiinɛ bam
si ba ja Zezi te tɔn*

(Mariki 14:10-11, Luki 22:3-6)

¹⁴ Kuntu kwaga ni, Zudasɔ Yiskariyo wɔlɔ na yi Zezi karabiɛ fugɛ-bale bam wɔ didɔba tɔn laan ma zanɔ o vu Zwifɛ bam kaanum yigɛ tiinɛ bam te. ¹⁵ O ma bwe-ba o wɔ: «Abam wɔ pa amɔ bɛɛ mu, si a bri abam cwɛɔɔ si á ja Zezi?» Ba na ni kuntu tɔn, ba ma sɛ si ba pa-o sɛbu-dala fiintɔ. ¹⁶ Ku na puli maɔa kam kuntu ni tɔn, o laan ma kwaani o beeri cwɛɔɔ si o ja Zezi o ki ba jia ni.

*Zezi na di Paki candiɛ wɔdiu di o
karabiɛ bam te tɔn*

(Mariki 14:12-26, Luki 22:7-23, Zan 13:21-30, 1 Korɛnti 11:23-25)

¹⁷ Ku ma ba ku yi dɛ dilɔ ba na puli si ba di dɔpɛ dilɔ na ba jigi dabɔli di wɔntu tɔn. Zezi karabiɛ bam ma vu ba bwe-o ba wɔ: «Nmɔ lagɔ si dɔ di Paki candiɛ kam jɛgɛ

kɔɔ ni mu, si dɔ vu dɔ ti wɔɔɔ maama yigɛ dɔ pa-m?»

¹⁸ O ma lɛri-ba o wɔ: «Zanɔ-na á vu tɔv kum wɔ nɔɔɔɔ donɔ te, si á ta did-o ni: <Karanyɔna mu wɔ, o maɔa kam yiɛ. O nan lagɔ o tɔgi di o karabiɛ bam o ba nmɔ sɔɔɔ mu, si ba di Paki candiɛ kam wɔdiu da.> »

¹⁹ O karabiɛ bam ma vu ba ki o na tagɔ kulɔ tɔn, yi ba kwe candiɛ kam wɛɛnu tum ba ti.

²⁰ Tɔga ma ba ka yi. Zezi di o karabiɛ fugɛ-bale bam laan ma jɛni si ba di wɔdiu kum. ²¹ Ba na wɔra ba di tɔn, Zezi laan ma ta o wɔ: «A lagɔ a ta cɔga mu di abam si, abam wɔ nɔɔɔɔ didɔba mu lagɔ o yɛgi amɔ o pa nɔɔna.»

²² Ba na ni kuntu tɔn, ba wɔwɔ ma tiini ti cɔgi zanzan, yi ba puli si ba taa bwe-o didɔba didɔba ba wɔ: «Amɔ Yuutu, ku yi amɔ mu na?»

²³ O ma lɛri-ba o wɔ: «Nɔɔɔɔ wɔlɔ na tɔgi di amɔ o lu zɔɔa didɔba wɔntu tɔn mu lagɔ o yɛgi amɔ o pa nɔɔna. ²⁴ Ku nan maɔa si amɔ Nabiin-bu wɔm vu a ti, ni Wɛ tɔɔɔ kum na maɔa ku bri a taani te tɔn. Ku nan za wɔ ta yi lɛɛrɔ mu ku pa nɔɔɔɔ wɔlɔ na wɔ yɛgi amɔ Nabiin-bu wɔm o pa tɔn. Ba ya na maɔa ba wɔ lɔgi nɔɔɔɔ wɔm kuntu, ku ya wɔ ta gara.»

²⁵ Zudasɔ wɔlɔ na lagɔ o yɛg-o o pa tɔn laan ma bwe-o o wɔ: «Karanyɔna, ku yi amɔ mu na?»

Zezi ma lɛr-o o wɔ: «Mu ka da n taga.»

²⁶ Ba na wɔra ba di maɔa kalu tɔn, Zezi ma kwe dɔpɛ yi o ki Wɛ le di nwaani. O ma daari o fɔ-di o pa o karabiɛ bam yi o wɔ: «Jonɔ-na á di, si dintu yi a yira mu.»

²⁷ O daa ma kwe tweeru biɛ sana di zɔɔa, yi o ki Wɛ le ti nwaani. O ma kwe o pa-ba yi o wɔ: «Abam maama jonɔ-na á nyɔ. ²⁸ Wo-nyɔɔrɔ tintu mu yi a jana kalu na lagɔ ka nunɔi ka duri si ka ma vrɔ nɔɔna zanzan ba lwarum wɔntu tɔn. Ku maa bri ni Wɛ goni ni si Di yagi nɔɔna lwarum Di ma cɛ-ba amɔ jana kam nwaani. ²⁹ Taá ye-na ni, a daa bá nyɔ wo-nyɔɔrɔ tintu, si ku taa ve maɔa kam abam na wɔ tɔgi di amɔ á jɛni amɔ Ko Wɛ paari dum wɔntu, si dɔ daa nyɔ daani.»

³⁰ Ba laan ma leeni ba zuli Wε, yi ba daari ba nunji ba vu Olivi piu yuu.

Zezi na wuuri o bri Piyεeri na wó vi-o te tin

(*Mariki 14:27-31, Luki 22:31-34, Zan 13:36-38*)

³¹ Zezi laan ma ta di ba o wi: «Titu dintu titi nóc mu abam maama wó joori amu kwaga ni, ni Wε tóno kum na manji ku bri te tin. Wε deen tagi DI wi:

«Aá pa ba gv nayiru wum, yi o peeni sim maama jagi.»

³² Ku daari, Wε na joori DI bi-ni, aá da yigə a vu a taa cəgi abam Galile ni.»

³³ Zezi na tagi kuntu tin, Piyεeri ma ta did-o o wi: «Nóona bam maama na manji ba joori nmu kwaga ni, amu bá fəgi a joori nmu kwaga ni.»

³⁴ Zezi ma ta lər-o o wi: «A lagı a ta cıga mu di nmu si, titu dintu titi nóc mu, ku na wó loori si cibwı keeri tin, nmu wó fu kuni bito ni n yəri amu.»

³⁵ Piyεeri laan ma ta did-o o wi: «A bri a bá fu ni a yəri nmu, ku na manji ku yi ba na lagı ba gv amu di nmu maama di.»

Zezi karabiə bam maama di ma ta kuntu doŋ.

Zezi na cε di Wε-loro te tin

(*Mariki 14:32-42, Luki 22:39-46*)

³⁶ Zezi laan ma zanı o təgi di o karabiə bam o vu jəgə kadoŋ, gaari na wura yi ba bə-ka ni Jesemani tin. O ma ta di ba o wi: «Á taá je yo, si a vu daa a wari Wε si a ba.» ³⁷ O ma pa Piyεeri di Zebede biə bale bam təg-o ba vu. O wu ma tiini ku cəgi yi o bicari di. ³⁸ O ma ta di ba o wi: «A wu mu tiini ku cəgi si ku yi a tıbnı. Á nan zıgi-na yo, á taá kogili-nı si á wari Wε, si á yi zanı á do.»

³⁹ O laan ma fufo o vu daa. O ma vi o yigə tıga ni o wura o loori Wε yi o wi: «Amu Ko, ku na wai, si n pa cam dilu na lagı di ba amu banja ni tin kε. Nmu nan ki te na yi nmu wubunja tin, si n yi ki amu wubunja na lagı kulı tin.»

⁴⁰ O na loori Wε o ti tin, o ma joori o vu o karabiə batı bam te. O ma na ni ba tigi ba doa. O ma zanı-ba, yi o ta di Piyεeri o wi: «Bεε mu yi abam wari si á kogili amu, si á yi zanı á do si ku yi mumaŋa

fınfıun di? ⁴¹ Fəgi-na á yırı á titı si á taá loori Wε, si á yi tu manım dım maŋa ni. Benwaanı nanzwənə wubunja lagı si ya se Banja-Wε, yi o yıra laan bwənə.»

⁴² Zezi daa ma joori o vu daa, yi o loori Wε o wi: «Amu Ko, cam dintu na bá wani di li amu banja ni di yagi, yi a na manı si a zı di wu mu, amu ta se si ku ki nmu wubunja na lagı te tin.» ⁴³ O daa ma joori o vu o na ni ba ta tigi ba doa, doom na tiini di wai-ba tin ŋwaanı. ⁴⁴ O ma yagi-ba, yi o joori o vu daa o daa ta loori Wε o ki kuni bitı, ni o ya na manı o ta kulı tin.

⁴⁵ O daa ma joori o vu o karabiə bam te, yi o ta di ba o wi: «Á ta tigi á do mu na? Niina! Maŋa kam yiə, si ba ja amu Nabiin-bu wum ba ki non-balwaarı jıa ni. ⁴⁶ Zanı-na si dí vu. Nóonu wulu na lagı o yəgi-nı o pa tin maa bına.»

Ba na jaanı Zezi te tin

(*Mariki 14:43-50, Luki 22:47-53, Zan 18:3-12*)

⁴⁷ Zezi ta na wura o ŋoonı kuntu tin, mu Zudası wulu na yi o karabiə fugə-bale bam wu didua tin tu o yi o te, yi non-kəgə zanzan təgi did-o ku ba, yi ba ze su-lwaanı di da-lwaanı. Ku yi Zwifə nakwa bam di ba kaanım yigə tiinə bam mu tıŋı-ba. ⁴⁸ Zudası ya manı o pa kəgə kum lwarı ni, o na ve o kukwəri nóonu wulu tin, si ba ja kuntu tu.

⁴⁹ O laan ma yoorı o yi Zezi te o joon-o yi o wi: «Karanyına, dinle», yi o daari o kukwər-o. ⁵⁰ Zezi ma ta did-o o wi: «Amu cilonı, nmu na tu si n ki kulı tin, ki-ku lıla.»

Nóona bam laan ma yi ba ja Zezi. ⁵¹ Nóona balı na manı ba wu Zezi tee ni tin didua ma li o sugı o ma zagı kaanım yuutu wum tintıŋınu zwe o go. ⁵² Zezi ma ta did-o o wi: «Joori n sin n sugı kum ku polo ni, si nóonu wulu maama na soe jara di sugı tin, sugı mu wó gv ku tu. ⁵³ Nmu yəri ni, a ya na lagı zənə, a ya wó ta di a Ko Wε, yi o da o tıŋı malesı kəgə kuni fugə-bıle, si si ba si wəli-nı na? ⁵⁴ Amu nan ya na ki kuntu, Wε tóno kum na bri ni ku manı si ku ki amu te tin daa wó wani ku ki na?»

⁵⁵ Zezi laan ma bwe kɔɔɔ kum o wɪ: «Abam na kwe sɔ-lwaanɔ dɪ da-lwaanɔ á ba sɪ á ja amɔ tɪn, a yɪ ɲwɪnɔ mu na? De maama a yɛni a je Wɛ-di-kamunu kum wɔnɪ a brɪ nɔɔna, yɪ á wɔ jaani-nɪ. ⁵⁶ Kuntɔ maama nan kɪ, sɪ kɔ pa faɲa faɲa Wɛ nijɔɲnɔ bam na pɔpɔnɪ kulɔ Wɛ tɔnɔ kum wɔnɪ tɪn mu ba kɔ sɪnɪ kɔ kɪ.»

Zezi karabiɔ bam na ni kuntɔ tɪn, ba ma duri ba viiri ba daar-o.

Ba na di Zezi taani te tɪn
(*Mariki 14:53-65, Luki 22:54-55,63-71, Zan 18:13-14,19-24*)

⁵⁷ Nɔɔna balɔ na tu ba ja Zezi tɪn ma ja-o ba vu ba kaanum yuutu Kayifu sɔɲɔ, me Zwifɔ cullu karanyɪna tiinɔ dɪ ba nakwa bam na maɲɪ ba kikili da tɪn. ⁵⁸ Pɪyɛɛɪ ma dalɔ o tɔɲɪ ba kwaga, o da o vu o yɪ kaanum yuutu wɔm sɔɲɔ. O ma zɔ o jɛni sɔɲɔ kum tuntɔɲna bam tee nɪ, sɪ o nii kulɔ na lagɪ kɔ kɪ Zezi tɪn. ⁵⁹ Zwifɔ kaanum yigɔ tiinɔ bam dɪ ba sariya-dirɔ nakwa bam maama maa kwaani sɪ ba na nɔɔna balɔ na wɔ fɔ vwan ba pa Zezi tɪn, sɪ kɔ brɪ nɪ kɔ maɲɪ sɪ ba gɔ-o. ⁶⁰ Nɔɔna zanzan ma zaɲɪ ba fɔ vwan ba pa-o, yɪ ba daa ta wɔ wani ba na kulɔ na brɪ nɪ kɔ maɲɪ sɪ ba gɔ-o tɪn. Kɔ kwaga seeni mu nɔɔna bale zaɲɪ ba ba, yɪ ba ta ba wɪ: ⁶¹ «Nɔɔnɔ wɔntɔ tagɪ o wɪ, wɔm wɔ wani o magɪ dɪbam Wɛ-di-kamunu kum maama o dɪ tɪga nɪ, yɪ o joori o ma da yatɔ o lɔ-ka.»

⁶² Kaanum yuutu wɔm na ni kuntɔ tɪn, o laan ma zaɲɪ o bwe Zezi o wɪ: «Nɔɔna bantɔ na tagɪ kulɔ ba pa nmɔ tɪn, nmɔ ba jɲɲɪ taani sɪ n lɛri na?» ⁶³ Zezi maa cɪm. Kaanum yuutu wɔm laan ma ta did-o o wɪ: «Kwarɪ ɲwɪa Tu Baɲa-Wɛ fɔvɔnɪ, sɪ n ta n brɪ dɪbam, nmɔ yɪ Wɛ Bu Krisi wɔm Dɪ na tɔɲɪ tɪn mu na?»

⁶⁴ Zezi ma lɛr-o o wɪ: «Mu ka da n taga. Amɔ nan lagɪ a ta dɪ abam nɪ, abam wɔ ba á na Nabiin-bu wɔm o na je Dam-fɔɔ Tu Baɲa-Wɛ jazum nɪ, yɪ á ta wɔ daari á na-o o na nuɲɪ Wɛ-sɔɲɔ nɪ o maa biɪnɪ kunkwɛɛnu wɔnɪ.»

⁶⁵ Kaanum yuutu wɔm na ni kuntɔ tɪn, o ma zaɲɪ o kaari o titɪ gɔɔɔ, sɪ kɔ brɪ nɪ o wɔ tiini kɔ cɔɲɪ dɪ Zezi taani dɪm. O ma ta o wɪ: «Nii-na, o ɲɔɔnɪ o twɪ Wɛ mu,

o paɪ o dɪ Wɛ ma daani mu. Dɪ daa ba lagɪ maana tiinɔ sɪ ba ɲɔɔnɪ o taani dɪm. Abam maama maɲɪ á ni, o na ɲɔɔnɪ o twɪ Wɛ te. ⁶⁶ Kuntɔ tɪn, abam wɪ bɛɛ mu?»

Ba ma lɛr-o ba wɪ: «O maɲɪ sɪ ba gɔ-o mu.»

⁶⁷ Ba laan ma twɪ lileeru ba yagɪ o yɪɔ nɪ, yɪ ba mag-o lanyɪranɪ. Badaara ma lɔ o pɔpwaanɔ, ⁶⁸ yɪ ba wɪ: «Nmɔ na yɪ Krisi wɔm Wɛ na tɔɲɪ tɪn, sɪ n lwarɪ n brɪ dɪbam wɔlɔ na magɪ-m tɪn.»

Pɪyɛɛɪ na sɪnɪ o vɪn Zezi te tɪn
(*Mariki 14:66-72, Luki 22:56-62, Zan 18:15-18,25-27*)

⁶⁹ Kantɔ maɲa kam nɪ Pɪyɛɛɪ maa je kunkɔlɔ kum wɔnɪ. Kaanum yuutu wɔm sɔɲɔ tuntɔɲ-kana ma vu o te, yɪ o ta did-o o wɪ: «Nmɔ dɪ tɔɲɪ dɪ Zezi, Galile tu wɔm mu.»

⁷⁰ Pɪyɛɛɪ ma fɔ ba maama yigɔ nɪ o wɪ: «A yɛri wɔɲɔ kulɔ nmɔ na te tɪn.» ⁷¹ O ma zaɲɪ o nuɲɪ manɔɲɔ ni. Tuntɔɲ-kana kadoɲ dɪ daa ma na-o, yɪ o ta dɪ nɔɔna balɔ na wɔra tɪn o wɪ: «Nɔɔnɔ wɔntɔ tɔɲɪ dɪ Nazareti tu Zezi mu.»

⁷² Pɪyɛɛɪ ma du durɔ, yɪ o ta fɔ o wɪ: «A brɪ a yɛri nɔɔnɔ wɔm kuntɔ.»

⁷³ Kɔ na kɪ fiɪn tɪn, nɔɔna badonnɔ ma vu ba ta dɪ Pɪyɛɛɪ ba wɪ: «Nmɔ sɪnɪ n yɪ ba kɔɔɔ kum wɔ nɔɔnɔ didɔba mu. Nmɔ ɲwɔɲa kam mu brɪ nɪ n sɪnɪ n nuɲɪ dáani mu.»

⁷⁴ O laan ma sɔɔlɔ o pa o titɪ, sɪ kɔ brɪ nɪ o taani dɪm yɪ cɪga, yɪ o wɪ: «A brɪ a yɛri nɔɔnɔ wɔm kuntɔ.»

O na tagɪ kuntɔ tɪn, cɪbwɔ laan ma da kɔ keeri. ⁷⁵ Pɪyɛɛɪ laan ma guli Zezi ya na tagɪ kulɔ did-o o wɪ: «Kɔ na wɔ loori sɪ cɪbwɔ keeri tɪn, nmɔ wɔ fɔ kuni bitɔ nɪ n yɛri amɔ.» O na guli kuntɔ tɪn, o laan ma nuɲɪ, yɪ o tiini o keeri zanzan.

27

Ba na jaani Zezi ba vu Pilati te te tɪn
(*Mariki 15:1, Luki 23:1-2, Zan 18:28-32*)

¹ Tɪga na tu ka pɔvɪ titɪtɪ tɪn, Zwifɔ kaanum yigɔ tiinɔ bam dɪ ba tɪv kum nakwa bam maama ma kɪ ni daani, sɪ ba pa ba gɔ Zezi. ² Ba ma ja-o ba vɔ, yɪ ba ja-o ba vu ba kɪ gɔvɪrma tu Pilati jɲa nɪ.

*Zudası na gv o titi te tin
(Tituŋa Tɔnɔ 1:18-19)*

³ Zudası wulɔ na yɛgi Zezi o pa nɔɔna bam tin na lwarı nı ba di o sariya yi ba lagı ba gv-o tin, o wɔ laan ma cɔgi dı o na kɪ kulɔ tin, yi o joori o kwe sɛbu-dala fiinto kum, sı o pa kaanım yigɛ tiinɛ bam dı nakwa bam. ⁴ O ma ta dı ba o wı: «Amɔ kɪ wo-balɔrɔ, dı a na yɛgi nɔɔnu wulɔ na wɔ kɪ kulɔkulɔ tin a pa abam yi ba lagı ba gv-o tin.»

Ba ma lɛr-o ba wı: «Dıbam yigɛ tɛrɛ, kɔ tɔgi dı n titi.»

⁵ O laan ma kwe sɛbu kum o vu o dı o yagi Wɛ-di-kamunu kum wɔnı, yi o daari o vu o kuuri ŋɔna o ti.

⁶ Kaanım yigɛ tiinɛ bam dɛen ma kwe sɛbu kum yi ba wı: «Sɛbu kuntu yi jana nyım mu, kɔ culɛ sı dı gwaanı-kɔ Wɛ-digɛ sɛbiɛ bam wɔnı.»

⁷ Ba ma bwe daanı, yi ba ma-kɔ ba yɛgi tıga kadonɔ, ka yırı mu Kamɔ-mɔrɔ tıga, yi ba ma kɪ vɛrɛ yibeelɛ jɛgɛ. ⁸ Kuntu ŋwaanı mu nɔɔna jıgi jɛgɛ kam kuntu ba ma bɛ nı Jana tıga, sı kɔ ba kɔ yi zım.

⁹⁻¹⁰ Kuntu ma pa Wɛ nijonnu Zeremi dɛen na tagı kulɔ faɲa faɲa tin ba sını kɔ kɪ. O dɛen tagı o wı: «Ba kwe sɛbu-dala fiinto mu, ba ma yɛgi kamɔ-mɔrɔ tıga kam, nı Baɲa-Wɛ dɛen na pɛ-nı ni, sı a ta te tin. Kɔ maa yi sɛbu kulɔ Yisırayelı dwi tiinɛ bam na sɛ sı ba ma yɛgi nɔɔnu wum tin mu.»

*Pilatı na bwe Zezi taanı te tin
(Marıkı 15:2-15, Luki 23:3-5,13-25, Zan 18:33—19:16)*

¹¹ Zezi ma zanı o zıgi gɔvırma tu Pilatı yigɛ nı. Gɔvırma tu wum ma bwe-o o wı: «Nmɔ mu yi Zwifɛ bam pɛ wum na?»

Zezi ma lɛr-o o wı: «Mu ka da n taga.»

¹² Kɔ daari Zwifɛ kaanım yigɛ tiinɛ bam dı ba nakwa bam na ŋɔnı taanı dılu maama ba pa-o tin, o wɔ lɛri kulɔkulɔ.

¹³ Pilatı ma ta dıd-o o wı: «Nmɔ wɔ ni ba na ŋɔnı kulɔ maama ba pa nmɔ tin na?»

¹⁴ Zezi ma wɔ sɛ sı o lɛri ba taanı dım dılu. Kɔ ma pa gɔvırma tu wum tiini o yi yɛu dıd-o.

¹⁵ Bım maama Pakı candiɛ kam maɲa na yɛni ka yi, gɔvırma tu wum yɛni o li puunɔ dıdɔa mu o pa nɔn-kɔgɔ kum,

nıɛnı bantɔ na lagı wulɔ tin. ¹⁶ Kantu maɲa kam nı puunɔ wudonɔ maa wura, o yırı mu Barabası. Nɔɔna maama dɛen ye o kɛm-balwaarɔ tum ni nı. ¹⁷ Nɔɔna bam na tu ba la daanı tin, Pilatı ma bwe-ba o wı: «Abam lagı sı a yagi bantɔ wɔɔ mu a pa abam? Kɔ yi Barabası mu naa Zezi wulɔ ba na bɛ-o nı Krisi tin mu?» ¹⁸ O dɛen bwe-ba kuntu, bɛŋwaanı o ye nı, kɔ yi wɔ-gurɔ ŋwaanı mu ba jaanı Zezi ba kɪ o jıɲa nı.

¹⁹ Pilatı na je sariya dim jɛgɛ kam nı tin, o kaanı ma tunı ni o pa-o o wı: «Yı zanı n kɪ nɔɔnu wum kuntu kulɔkulɔ, o na jıgi cıga tin ŋwaanı. Bɛŋwaanı titi dıntɔ nı amɔ tiini a na yaara zanzan dı nɔɔnu wum kuntu dındwıa wɔnı.»

²⁰ Zwifɛ kaanım yigɛ tiinɛ bam dı ba nakwa bam ma sɔgi nɔn-kɔgɔ kum, sı ba ta dı Pilatı nı, o yagi Barabası o pa-ba, sı o daari o pa ba gv Zezi. ²¹ Pilatı daa ma joori o bwe-ba o wı: «Nɔɔna bantɔ bale wɔnı, abam lagı sı a yagi wɔɔ mu a pa abam?»

Ba ma lɛr-o ba wı: «Barabası.»

²² Pilatı laan ma bwe-ba o wı: «Sı kɔ na yi Zezi wulɔ ba na bɛ-o nı Krisi tin, abam wı a kɪ-o ta mu?»

Ba maama ma ta dıd-o ba wı: «Pa-o tɔun-dagara baɲa nı n gv.»

²³ O ma joori o bwe-ba o wı: «Wuntu kɪ bɛɛ mu o cɔgi?»

Ba laan ma tiini ba kaası baɲa baɲa ba wı: «Pa-o tɔun-dagara baɲa nı n gv.»

²⁴ Pilatı ma lwarı nı kɔ ba jıgi kuri sı o taa ŋɔnı taan taan, kɔ na lagı kɔ ja bubwaka kɔ ba tin ŋwaanı. O ma jonı na o ma san o jıa nɔn-kɔgɔ kum maama yigɛ nı, yi o wı: «A yigɛ tɔgi ka tɛri nɔɔnu wuntu tɔunı dım wɔnı. Kɔ yi abam yigɛ mu.»

²⁵ Nɔn-kɔgɔ kum maama ma lɛr-o ba wı: «Yagi sı o tɔunı dım caa taa tɔgi dıbam dı dı biɛ.»

²⁶ O laan ma yagi Barabası o pa-ba. O ma daari o pa ba magı Zezi, yi o pa-ba cwɛŋɛ sı ba ja-o ba vu ba pa tɔun-dagara baɲa nı ba gv.

Ba na jaanı Zezi ba vu ba pa tɔun-dagara baɲa nı te tin

(Marıkı 15:16-41, Luki 23:26-49, Zan 19:2-3,17-30)

²⁷ Gõvırma tu wòm pamaɲna bam laan ma ja Zezi ba vu ba zũ o sɔɲɔ kòm kunkɔɔ. Pamaɲna kɔgɔ kòm maama ma gilim-o da. ²⁸ Ba ma li o gwaaru tum, yi ba daari ba zũ-o gwar-sũɲɔ. ²⁹ Ba ma sɔ sabari yipugə ba pu o yuu ni. Ba ma kwe miu ba ma ji nacəgə ba ki o jazum ni. Ba laan ma yáal-o ba mwana, yi ba ve ba kuni doonə o yigə ni, yi ba te ba wı: «Zwifə bam pɛ, dınle.» ³⁰ Ba ma daari ba twı lileeru ba yagi o yıra ni, yi ba jigı miu kum ba ləe o yuu ni.

³¹ Ba na mwan-o ba ti tın, ba laan ma li gwar-sũɲɔ kum, yi ba daari ba joori ba zũ-o o titi gwaaru tum. Ba laan ma ja-o ba nunji ba vu si ba pa-o tũun-dagara baɲa ni.

³² Ba na jig-o ba maa ke tın, ba ma jeeri nɔɔnũ wɔdon, o yırı mu Simɔn o nunji Sireeni mu. Pamaɲna bam ma fi-o ba pa o jonji tũun-dagara kam o zıɲi si ba vu. ³³ Ba maama ma vu ba yi jəgə kadoɲ ba na bə si Goligota tın. Yırı dım kuntu kuri mu Yukol-pua piu. ³⁴ Ba na yi da tın, ba ma ki sana ba gwaani di liri silu ni na cana tın ba pa Zezi si o nyɔ. O ma lanı o nii, yi o wɔ se si o nyɔ.

³⁵ Ba laan ma ja-o ba pa tũun-dagara kam baɲa ni. Ba na pag-o kuntu tın, ba ma kwe o gwaaru tum si ba maɲi-ti ba pa daani. Ba ma ta jɔɔ si ba nii, wɔɔ mu wú twəri kulɔ o na lagı tın. ³⁶ Ba laan ma je da ba yır-o.

³⁷ Ba deen ma tani tɔnɔ dagara kam yıra ni Zezi yuu baɲa ni, si ku bri kulɔ o na ki o cɔgi yi ba gu-o tın. Ba deen pɔpɔni ba wı:

«Wuntu yi Zezi wulɔ na yi Zwifə bam pe tın mu.»

³⁸ Ba ma daari ba ja ɲwuna bale ba pa dagari sidonnə baɲa ni. Ba ma cwı didua Zezi jazum ni. Wɔwɔm maa wɔ o jagwiə ni. ³⁹ Nɔɔna balu na tɔgi da ba ke tın maa niə, yi ba gɔgısi ba yuni yi ba twı-o. Ba maa yáal-o, ⁴⁰ yi ba wı: «Nmɔ ya na bunı si n cɔgi Wɛ-di-kamunu kum n di tıga ni si n daari n ma da yatɔ n joori n fɔgi n lo-ka tın, nmɔ na sunı n yi Baɲa-Wɛ Bu, si n laan vrı n titi, n tu dagara kam yuu ni si dí nii.»

⁴¹ Zwifə nakwa bam di ba kaanum yigə tiinə di ba cullu karanyına tiinə bam di maa twı-o ba mwana, yi ba te daani ba wı: ⁴² «O yəni o vrı nɔɔna badonnə ɲwıa, yi o laan wari o titi ɲwıa o vrı. O maa bri ni o yi Yisırayeli dwi tiinə pe mu. O laan nan tu dagara kam yuu ni lele si dí nii, si dí wú ba dí sunı dí se-o. ⁴³ O ta bri ni o tıgi Wɛ, yi o te si o yi Wɛ Bu mu. Kuntu, Wɛ na sunı Dı lag-o, si Dı laan jon-o Dı yagi.»

⁴⁴ ɲwuna balu ba na pagı dagari sun baɲa ni ba wəli da tın di maa jig-o ba twı kuntu don.

⁴⁵ Ku ma vu ku yi maɲa kam wɛ na tu di yi yupari baɲa ni tın. Lugɔ kum maama ma ba ku ji lim ku vu ku yi wɛgunim maɲa ni, ⁴⁶ ku ki nıneeni luu batɔ mu te. Maɲa kam kuntu ni Zezi laan ma kaasi baɲa baɲa di kwər-dıa o wı: «Eli, Eli, lema sabakitani?» Taani dıntu kuri mu: «Amu Wɛ, amu Wɛ, bɛɛ mu ki yi n yagi amu?»

⁴⁷ Nɔɔna balu na zıgi da yi ba ni taani dım tın ma bunı ni, o bə Eli mu si o ba. ⁴⁸ Ba didua ma ki lila o duri o vu o kwe sıpɔɔ. O ma di-ku sa-nywana wɔni, yi o daari o ki-ku miu ni ni, o vu o te o pa Zezi si o nyɔ. ⁴⁹ Nɔɔna badaara bam na ne kuntu tın, ba maa wı: «Yagi si dí cəgi dí nii, Eli wú ba o jon-o o yagi na?»

⁵⁰ Zezi daa ma joori o kaasi di kwər-dıa baɲa baɲa. O laan ma pa o siun ti.

⁵¹ Zezi na tıgi kuntu tın, gɔɔ kulɔ ba na lægi ba ma ci Wɛ-di-laa kum tın ma kaari bile, ku zıgi baɲa ni ku tu ku kwaari ku kuri. Tıga kam maa sisinə, yi pulwaaru bagı ti yarı. ⁵² Yibeelə yam ma puri. Ku daari Wɛ nɔn-ɲuna balu ya na tıgi tın zanzan ma joori ba bi ba yagi tũni, ⁵³ yi ba nunji ba yibeelə wɔni, maɲa kalu Zezi titi na tu o bi o yagi tũni tın kwaga ni. Bantu laan ma vu ba zũ Wɛ titi tu Zeruzalem wɔ ba pa nɔɔna zanzan na-ba.

⁵⁴ Pamaɲna bam yigə tu wòm di o nɔɔna balu na wura ba yırı Zezi tın ma na tıga kam sisinim dım, di kulɔ maama na ki tın. Fɔni ma tiini di zũ-ba, yi ba te ba wı: «Nɔɔnũ wuntu ya sunı o yi Baɲa-Wɛ Bu mu.»

⁵⁵ Kaana zanzan dɪ tɔgɪ ba wɔra, ba ma zɪgɪ yigə yigə yɪ ba niə. Bantɔ dɛɛn ya tɔgɪ dɪ Zezi mɔ ba nunɪ Galile ba ba, yɪ ba yəni ba tɔgɪ ba zən-o. ⁵⁶ Mari wɔlɔ na nunɪ Magɪdala tɪn dɛɛn tɔgɪ o wɔ kaana bam kɔntɔ wɔnɪ, dɪdaanɪ Mari wɔlɔ na yɪ Zakɪ dɪ Zɔzɛfɔ nu tɪn, kɔ wəli dɪ Zebede biə bam nu.

*Ba na kɪ Zezi bɔɔnɪ wɔnɪ te tɪn
(Marikɪ 15:42-47, Luki 23:50-56, Zan 19:38-42)*

⁵⁷ Nɔɔnɔ wɔdɔŋ dɛɛn mɔ wɔra, o yɪrɪ mɔ Zɔzɛfɔ, o na nunɪ Arimatɪ, yɪ o kwəri o yɪ nadum. Wɔntɔ dɪ dɛɛn yɪ Zezi karabu mɔ. Tɪga dɛɛn na lagɪ ka yɪ tɪn, ⁵⁸ o ma zaŋɪ o vu Pilatɪ te, sɪ o loor-o cwəŋə sɪ o vu o kwe Zezi yɪra yam o kɪ. Pilatɪ ma sɛ, yɪ o pa ni sɪ ba kwe Zezi yɪra yam ba pa-o. ⁵⁹ Zɔzɛfɔ laan ma vu o kwe Zezi yɪra yam o pipiri-ya dɪ gar-jalɪ dɪlɔ na lana tɪn. ⁶⁰ Ba ma daari ba kwe-ya ba ja vu ba tiŋi piu bɔɔnɪ wɔnɪ. Dɪntɔ maŋɪ dɪ yɪ o titɪ nyɪm mɔ, ba dɛɛn lugi-dɪ piu yɪra ni mɔ. Dɪ yɪ bɔn-dɔɔrɪ mɔ. Ba na tiŋi Zezi yɪra yam da tɪn, ba laan ma bibili kandwɛ-pulɔgɔ kamunu ba ma pɪ bɔɔnɪ dɪm ni, yɪ ba daari ba viiri. ⁶¹ Ba na wɔra ba kɪ-o kɔntɔ tɪn, Mari wɔlɔ na nunɪ Magɪdala tɪn dɪ Mari wɔdɔŋ wɔm maa je yibeeli dɪm yigə ni ba niə.

Ba na pɛ pamaŋna yɪrɪ yibeeli dɪm te tɪn

⁶² Dɛ dɪm Zwifə bam na yəni ba ti ba yigə sɪ ba siun dɛ dɪm laan yɪ tɪn ma kɛ. Tɪga na pɔɔrɪ yɪ kɔ yɪ ba siun dɛ dɪm tɪn, Zwifə kaanum yigə tiinə bam dɪ Farizɪan tiinə bam laan ma zaŋɪ ba vu Pilatɪ te. ⁶³ Ba ma ta dɪd-o ba wɪ: «Dɪbam tɪ, dɪ guli ni, vwan nyɪm wɔm ya na wɔra maŋa kalɔ tɪn, o dɛɛn tagɪ o wɪ, wɔm wɔ joori o bi da yatɔ dɛ ni. ⁶⁴ Kɔntɔ ŋwaanɪ, nan pa ni sɪ nɔɔna wuuri ba vu ba fəri yibeeli dɪm ni, sɪ ba fɔgɪ ba taa yɪrɪ-dɪ sɪ kɔ vu kɔ yɪ da yatɔ yam. Kɔ na dai kɔntɔ, o karabiə bam wɔ wantɪ ba vu ba kwe-o ba ja viiri, yɪ ba daari ba ta dɪ nɔɔna ba wɪ, o bi o yagɪ tɔɔnɪ mɔ. Kɔntɔ ma wɔ pa ba vwan yam laan tiini ya ji cɪga kɔ dɔwəni pulim dɪm ni.»

⁶⁵ Pilatɪ ma sɛ yɪ o wɪ: «Abam jɪgɪ nɔɔna. Nan pa-na ba vu sɪ ba kwaanɪ ba taa yɪrɪ-dɪ, sɪ kɔ maŋɪ dɪ abam na lagɪ te tɪn.»

⁶⁶ Ba ma zaŋɪ ba vu yibeeli dɪm jəgə kam, ba fəri dɪ ni kandwɛ kamunu kɔm na pɪ tɪn. Ba ma daari ba yagɪ nɔɔna da sɪ ba taa yɪrɪ-dɪ.

28

*Zezi na bi o yagɪ tɔɔnɪ te tɪn
(Marikɪ 16:1-8, Luki 24:1-12, Zan 20:1-10)*

¹ Ba siun dɛ dɪm na kɛ tɪn, tɪ-bra-pura ni Mari wɔlɔ na nunɪ Magɪdala tɪn dɪ Mari wɔdɔŋ wɔm ma zaŋɪ ba vu yibeeli dɪm jəgə kam sɪ ba nii. ² Tɪga ma da ka sisiŋi zanzan. Baŋa-Wɛ maleka ma nunɪ weyuu ni, ka tu ka ba ka bibili kandwɛ kamunu kɔm ka yagɪ daa ni, yɪ ka daari ka jəni dɪ baŋa ni. ³ Ka yibiyə maa tiini ka nyɪna ni dɔa na pipɪli te tɪn, yɪ ka gwaaru tum dɪ tiini tɪ pɔrɪ parɪ parɪ. ⁴ Nɔɔna balɔ na wɔra ba yɪrɪ yibeeli dɪm tɪn ma bəri dɪ fɔɔnɪ nɪnɛɛnɪ ba tɪgɪ mɔ te.

⁵ Maleka kam laan ma ta dɪ kaana bam ka wɪ: «Á yɪ taá kwari fɔɔnɪ. Amɔ ye ni abam lagɪ sɪ á na Zezi wɔlɔ ba na jaanɪ ba pa tɔɔn-dagara kam baŋa ni ba gɔ tɪn mɔ. ⁶ O nan təri yo. O joori o bi o yagɪ tɔɔnɪ, nɪnɛɛnɪ o ya na maŋɪ o ta kulɔ dɪ abam tɪn. Nan ba-na á nii o yɪra yam ya na tigi mɛ tɪn. ⁷ Abam nan kɪ lɪla á vu á ta dɪ o karabiə bam ni, Wɛ pɛ o joori o bi o yagɪ tɔɔnɪ, yɪ o laan wɔ da yigə o vu o taa cəgi abam Galile ni. Dáanɪ mɔ á wɔ vu á na-o. Mɔ kulɔ a na lagɪ a ta a brɪ abam tɪn.»

⁸ Maleka kam na tagɪ kɔntɔ tɪn, kaana bam ma kɪ lɪla ba nunɪ yibeeli dɪm jəgə kam ni ba maa kea, yɪ fɔɔnɪ dɪ wɔpɔlo kamunu jɪgɪ-ba. Ba ma duri ba vu sɪ ba ta dɪ Zezi karabiə bam kulɔ na kɪ tɪn.

⁹ Ba na maa kɛ tɪn, Zezi ma da o jeeri-ba, yɪ o kɪ-ba le. Ba ma vu ba yɪ o te, ba kuni doonə ba ja o nɛ yɪ ba zul-o. ¹⁰ Zezi ma ta dɪ ba o wɪ: «Á yɪ taá kwari fɔɔnɪ. Ve-na a ko-biə bam te, sɪ á ta dɪ ba sɪ ba vu Galile, sɪ dáanɪ mɔ baá na amɔ.»

¹¹ Kaana bam na nunɪ yibeeli dɪm jəgə kam ni kɔntɔ tɪn, nɔɔna balɔ na wɔra ba

yiri-di tin badaara ma zaŋi ba joori ba vu tuɔ kum wɔ, yi ba ta kulɔ maama na ki tin ba bri Zwifə kaanum yigə tiinə bam.

¹² Kaanum yigə tiinə bam laan ma vu ba ŋɔɔni di tuɔ kum nakwa bam. Ba ma ki ni daani yi ba kwe səbu-fɔrɔ ba pa pamaŋna bam, ¹³ yi ba wɔ: «Abam maŋi si á ta ni, Zezi karabiə bam mu tu titi ni, ba ŋɔ o yira yam ba kwe ba ja viiri, yi abam tigi á dɔa. ¹⁴ Gɔvirma tu wɔm nan na tu o lwarɔ ku ni ni, yi ku na jigi taani, dibam wɔ ŋɔɔni dí jɔŋi abam dí yagi, si liə yi taa jigi abam.»

¹⁵ Pamaŋna bam ma jɔŋi səbu kum, yi ba siɔni ba ki kulɔ ba na tagi-ba si ba ki tin. Mu taani dintu mu Zwifə bam jigi ba tea, ku ba ku yi zɔm maama.

Zezi na ŋɔɔni kulɔ di o karabiə bam o kweeli tin

(Mariki 16:14-18, Luki 24:36-49, Zan 20:19-23, Titvɛna Tɔnɔ 1:6-8)

¹⁶ Zezi karabiə fugə-didɔa kam laan ma zaŋi ba vu Galile, piu kulɔ yuu ni o na maŋi o ta di ba si ba vu tin. ¹⁷ Ba ma siɔni ba vu ba na-o, yi ba kuni doonə ba zul-o. Badaara maa ta jigi bɔbwea did-o. ¹⁸ Zezi laan ma vu o yi ba te, yi o ta di ba o wɔ: «Wɛ pɛ-ni dam si a taa te weyuu di tɔga baŋa wəənu maama. ¹⁹ Kuntɔ ŋwaani, nan ve-na lɔgɔ baŋa dwi tiinə maama te, si á pa ba ji amɔ karabiə, si á daari á miisi-ba na wɔni di amɔ Ko Wɛ yiri, di amɔ na yi Di Bu tin yiri, di Di Joro kum yiri ŋwaani, ²⁰ si á daari á bri-ba si ba sɛ woŋo kulɔ maama amɔ na pɛ abam ni si á ki tin. Nan taá ye-na ni, amɔ wɔ ta wɔra di abam maŋa maama, si ku vu ku yi lɔgɔ tiim maŋa.»

**We taani dilu
MARIKI
na pupuni tin**

**We taani dilu Mariki na
pupuni tin na bri dibam
kulu tin mu tuntu**

Mariki yi wulu deen na togi o tuni We tuta o zani Pooli di Piyeyeri tin mu. (Nii-na Tituta Tono 13:5, Kolosi 4:10, 1 Piyeyeri 5:13.)

Mariki tono kum bri ni Zezi yi We Bu mu, o jigi ni wono maama bana ni (Mariki 1:1 di 15:39).

Mariki de yiga o pupuni Zan wulu na miisi noona na wuni tin na tu o kwe cwane o pa Zezi te tin. O ta bri Zezi di deen na pe Zan miis-o na wuni te di sutaani na man-o te tin (Mariki 1:1-13).

O bri Zezi na bani noona si ba taa tog-o te, di o na zaasi noona te, di o na pe yawuna na yazura yi o zali ciciri noona yira ni, yi o yagi noona lwarim o ma ce-ba te tin (Mariki 1:14—10:52).

Zezi wuuri o ta di o karabiya bam ni, o na ve Zeruzalem, oo na yaara yi o ti, si o laan joori o bi o yagi tuntu. Ba nan wu ni o taani dum kuri (Mariki 8:31-32 di 9:30-32 di 10:32-34).

Zezi deen na maa zuri Zeruzalem tin, non-kogo zul-o zanzan. Zwifa yiga tiina bam maa cul-o. O laan ma zaasi non-kogo kum di o karabiya bam di o duna di o maa guri (pocum 11-13).

Tono kum tiim jega ni Mariki bri Zezi na tigi tun-dagara bana ni yi o joori o bi te tin (pocum 14-16).

*Zan na miisi noona na wuni yi o bri-ba te tin
(Matiyu 3:1-12, Luki 3:1-17, Zan 1:19-28)*

¹ Bana-We Bu Zezi Kisi kwar-ywane kam na puli te tin mu tuntu: ² Ku ki ni We nijonu Ezayi na man o pupuni kulu fana fana yi o toli We kware o wi: «Nii, amu We lagi a tuni a noonu mu, si o da nmu yiga o vu o kwe cwane kalu nmu na wu ba n togi da tin.»

³ «Noonu mu wu kagua wuni o toli kwara o wi: <Zani-na a fagi a kwe di Yuutu wum cwane kam, o na lagi o ba o togi da tin. Pa-na cwe silu o na lagi o ba o togi tin fagi si yori lanyiranu.> »

⁴ Ku deen suni ku ki kuntu don mu. Noonu wodon deen mu wura, o yiri mu Zan. O maa wu kagua wuni, yi o miisi noona na wuni We nwaani. O maa yani o toli We kware, o bri noona ni ba man si ba lani ba wuru ba yagi kam-balwaar, si ba daari ba pa o miisi-ba na wuni, si We laan wu yagi ba lwarim Di ma ce-ba. ⁵ Noona zanzan maa yani ba nuni Zude ti-biya bam maama di Zeruzalem ba ve o te. Ba na ve o te kuntu tin, ba maa te ba bri kulu ba na ki ba cogi tin. O laan maa pa ba tu Zorden buga kam wuni, yi o miisi-ba na wuni We nwaani.

⁶ Zan deen zuri goro kulu ba na sogi di yogondi kuru tin mu. O maa mai kilu o ja o tane. O wodi mu yi kayira di turu. ⁷ O maa toli We kware di noona bam o wi: «Noonu wodon wu sani amu kwaga o ba, wuntu tiini o dwe amu. A wu man si a tiiri a li o ne natra a pa-o. ⁸ Amu miisi abam na wuni mu. Wuntu nan na tu, oo miisi abam We Joro kum wuni.»

*Zan na miisi Zezi Kisi na wuni te tin
(Matiyu 3:13—4:11, Luki 3:21-22, 4:1-13)*

⁹ Man kam kuntu ni, Zezi deen ma nuni Galile tu kodon, ku yiri mu Nazaret. O ma vu o yi Zan te, yi o tu Zorden buga kam wu yi Zan miis-o na wuni. ¹⁰ Zezi na maa nuni na bam wuni tin, o ma na weyuu na puri yi We Joro kum togi da ku tu o bana, yi ku nyi di kunkwane te. ¹¹ O ma ni kware laan na noni weyuu ni ka wi: «Nmu mu yi amu bu-dua a na soe di a wu maama. A tiini a jigi wupolo zanzan di nmu.»

¹² Ku na-nia da mu We Joro kum de ku pa o vu kagua wu. ¹³ O maa wu kagua kam wuni taan da finna. O na wura tin, sutaani laan ma tui o te, si di gan-o si o ya ki o cogi. O maa zuri di kagu-vara, yi We malesi di tui o te si zan-o.

Zezi na bəŋi nɔɔna bana sɪ ba taa tɔg-o te tɪn
(*Matiyu 4:12-22, Luki 4:14-15, 5:1-11*)

¹⁴ Ba dɛɛn ma ja Zan ba kɪ pɪna digə nɪ. Kuntɔ kwaga nɪ Zezi ma joori o vu Galile. O maa wɔra o tɔɔli Wɛ kwɛr-ywəŋə kam o bɪri nɔɔna, ¹⁵ yɪ o wɪ: «Maŋa kam laan yɪə, Wɛ paari dɪm na lagi dɪ ba nɔɔna tɪtari nɪ tɪn. Kuntɔ ŋwaani, ləni-na á wɔrɔ á yagi kəm-balwaarɔ tɪm, sɪ á daari á sɛ Wɛ kwɛr-ywəŋə kam.»

¹⁶ Zezi dɛɛn maa wɔ Galile nɪnɔ kum nɪ nɪ o vɛə. O ma na nɔɔna bale, ba na yɪ cɔrɔ. Ba didɔba yɪri mu Simɔn. O nyaani yɪri mu Andre. Ba yɪ kaləŋ-jara mu. Ba maa wɔ na bam wɔni ba dɔli bɔri sɪ ba ma ja kale. ¹⁷ Zezi ma ta dɪ ba o wɪ: «Zaŋi-na á ba á taá tɔgi amɔ. Aá pa á taá beeri nɔɔna mu á pa-nɪ, sɪ ba taa tɔgi-nɪ, nɪ á na yəni á jaani kale te tɪn.» ¹⁸ O na tagɪ kuntɔ tɪn, ba ma zaŋi lɪla ba yagi ba bɔri sɪm, yɪ ba vu ba tɔgi o kwaga.

¹⁹ Zezi na ve yigə fɪnfɪn tɪn, o daa ma na nɔɔna bale. Ba didɔba yɪri mu Zakɪ. O nyaani dɪ maa wɔra, o yɪri mu Zan. Ba ko yɪri mu Zebede. Ba maa wɔ naboro wɔni ba kwe ba bɔri. ²⁰ O laan ma bəŋi-ba. O na bəŋi-ba kuntɔ tɪn, ba ma zaŋi lɪla ba yagi ba ko wɔm dɪ o tɪntɔŋna bam naboro kum wɔni, yɪ ba vu ba tɔg-o.

Zezi na zəli cicirə nɔɔnɔ yɪra nɪ te tɪn
(*Luki 4:31-37*)

²¹ Zezi dɪ o karabiə ma tɔgi daani ba vu ba zɔ tɪv kɔdɔŋ wɔ, kɔ yɪri mu Kapernawum. Zwifə bam siun de na yɪ tɪn, Zezi ma vu o zɔ ba Wɛ-digə kam sɪ o bɪri-ba. ²² O na bɪri-ba tɪn, nɔɔna balɔ na wɔra tɪn maa tiini ba yɪ yəəu dɪ o zaasɪm dɪm, bɛŋwaani o ni-taani dɪm jigɪ dam dɪ dwe ba tɪti callu karanyɪna tiinə bam taani dɪm.

²³ Nɔɔnɔ wɔdɔŋ dɛɛn maa wɔ ba Wɛ-digə kam wɔni, yɪ cicirə jig-o. O ma kaasi dɪ kwɛr-dɪa o wɪ: ²⁴ «Zezi, Nazareti tu, bɛɛ mu n lagi dɪbam tee nɪ? Nmɔ tu sɪ n cɔgi dɪbam dwi mu na? A ye nmɔ na yɪ wɔlɔ. Nmɔ yɪ Wɔ-pɔŋo Tu wɔlɔ Wɛ na tɔŋi tɪn mu.»

²⁵ Zezi ma kaani cicirə kam o wɪ: «Cəgi sɔɔ, sɪ n nɔŋi n daari baarɔ wɔm.»

²⁶ O na tagɪ kuntɔ tɪn, cicirə kam ma tiini ka ja nɔɔnɔ wɔm ka su. Ka ma kaasi dɪ kwɛr-dɪa yɪ ka nɔŋi ka daari nɔɔnɔ wɔm.

²⁷ Nɔɔna bam na nɛ kuntɔ tɪn, kɔ ma sɔ ba maama lanyɪrani, yɪ ba bwe daani ba wɪ: «Bɛɛ mu kuntɔ? O bɪri cwə-dɔŋa mu yɪ o zaasɪm dɪm jigɪ dam. Nii, o na te ciciri nɪ sɪ viiri, yɪ sɪ sɛ o ni.»

²⁸ Nɔɔna balɔ maama na zɔbɪri Galile je sɪm nɪ tɪn dɛɛn ma ni Zezi ŋwa lɪla.

Zezi na pɛ yawɪna zanzan na yazurə te tɪn
(*Matiyu 8:14-17, Luki 4:38-44*)

²⁹ Zezi dɪ o nɔɔna bam ma nɔŋi Wɛ-digə kam nɪ, ba tɔgi dɪ Zakɪ dɪ Zan ba vu ba yɪ Simɔn dɪ Andre-ba sɔŋo. ³⁰ Paa maa jigɪ Simɔn tɪnkaani yɪ o tigə. Ba ma ta dɪ Zezi kɔ na kɪ-o te tɪn. ³¹ O ma vu kaani wɔm te, o ja o jɪŋa o pa o zaŋi wɛɛni. Paa kam ma da ka yag-o. O ma zaŋi o kɪ wɔdiu o pa-ba.

³² Wɛ na zɔ yɪ tɪga wɔra ka yɪ tɪn, nɔɔna maa jaani balɔ maama na yɪ yawɪna dɪ ciciri na jigɪ balɔ maama tɪn ba tui Zezi te. ³³ Tɪv kum nɔɔna bam maama ma vu ba gilimi Simɔn-ba sɔŋo ni nɪ. ³⁴ Zezi ma pa nɔɔna zanzan na yazurə dɪ ba yawɪrɔ dwi dwi, yɪ o daari o zəli ciciri zanzan nɔɔna yɪra nɪ. O ma wɔ sɛ sɪ ciciri sɪm ŋɔɔni kɔlɔkɔlɔ, sɪ na maŋi sɪ ye o na yɪ wɔlɔ tɪn ŋwaani.

³⁵ Tɪga na pɔbɪri tɪtɪti yɪ wɛ daa ta wɔ puli tɪn, Zezi ma zaŋi o nɔŋi o vu jəgə kalɔ nɔɔn-nɔɔnɔ na tərə tɪn. O wɔra o warɪ Wɛ o yɪrani. ³⁶ Simɔn-ba laan ma zaŋi ba nɔŋi sɪ ba beeri o jəgə. ³⁷ Ba na nɛ-o tɪn, ba ma ta did-o ba wɪ: «Nɔɔna bam maama lagi sɪ ba na nmɔ.»

³⁸ Zezi ma ləri-ba o wɪ: «Zaŋi-na sɪ dɪ ke dɪ vu je sɪdonnə. A maŋi sɪ a vu tɪ-balwa balɔ na wɔ yoba seeni tɪn a tɔɔli Wɛ kwɛrə kam. Kɔ yɪ kuntɔ ŋwaani mu a nɔŋi Wɛ te a ba.»

³⁹ O laan ma beeri o tɔgi Galile wɔ maama. O maa yəni o zɔbɪri Zwifə bam Wɛ-di sɪm. O maa bɪri nɔɔna Wɛ cɪga kam, yɪ o zəli ciciri nɔɔna yɪra nɪ.

Zezi na pɛ nanyɔŋo na yazurə te tɪn
(*Matiyu 8:1-4, Luki 5:12-16*)

⁴⁰ Nɔɔnɔ wɔdon dɛɛn mu wura, o na yi nanyɔɔ. O ma zanɔ o vu Zezi te, o kuni doonɔ o yigɛ ni o loor-o o wɔ: «Nmu na laga, nɔ wanti n pa a na yazurɛ a ji lanyirani.»

⁴¹ O nwanja ma zu Zezi. O ma twi o juna o dwe-o, yi o wɔ: «Eɛn. A laga. Zanɔ di yazurɛ si n ji lanyirani.» ⁴² O na tagi kuntu bidwi bana ni tin, mu yawu kum yagi nɔɔnɔ wɔm, yi o yira yam ji lanyirani. ⁴³ Zezi ma daa ta did-o o wɔ, o ve, yi o daari o kaan-o o wɔ: ⁴⁴ «Yi zanɔ n ta kulɔ na ki tin n bri nɔɔn-nɔɔnɔ. Nan yɔɔri n vu We kaanum tu wɔm te, si n pa o nii n yira yam, si n daari n kwe wɛɛnu tɔlɔ Moyisi cullu tum na bri ni ti manɔ tin n pa-o, si o ma o kaanɔ Bana-We. Kuntu wɔ bri nɔɔna maama ni n yawu kum sɔni ku je.»

⁴⁵ Zezi na tagi kuntu tin, nɔɔnɔ wɔm ma nunɔ yi o kari o nɔɔni kulɔ na ki tin o pa nɔɔna maama lwarɔ ku ni ni. Kuntu nwanja Zezi daa warɔ o zu tɔ di tɔ wɔ yi o wɔ sɛgi o titi. O ma lɛɛri o manɔ gaa wɔni nɔɔna na tɛrɛ mɛ tin. Nɔɔna maa yɛni ba nunɔ je maama ba ve o te.

2

Zezi na bri ni o jigi dam si o yagi nɔɔna lwarɔm o ma cɛ-ba te tin (Matiyu 9:1-8, Luki 5:17-26)

¹ Da finfin na ke tin, Zezi ma joori o vu Kapernawum. Tɔ kum nɔɔna bam ma lwarɔ ni o tu o wɔ sɔɔɔ ni. ² Ba zanzan ma ba ba la daanɔ sɔɔɔ kum ni, yi lanja daa tɛrɛ ku ni ni di finfin di. O maa wura o nɔɔni We taanɔ o bri-ba. ³ O na wura o bri-ba kuntu tin, nɔɔna badonnɛ ya jigi kɔɔ ba biɔni o te, yi nɔɔna bana zɔn-o di gungolo. ⁴ Ba na yi jɛgɛ kam tin, ba maa warɔ ba ja-o ba yi Zezi te, kɔɔ kum na daga tin nwanja. Ba ma ja-o ba di digɛ kalɔ Zezi na wɔ ka wɔni tin nayuu, ba zagɔ ba puri bɔɔni ba manɔ di Zezi na wɔ mɛ tin. Ba ma daari ba pa gungolo kum kɔɔ kum na tigi ku bana ni tin tɔgi da ku tu digɛ kam wɔ. ⁵ Zezi ma lwarɔ ni ba ki ba wɔ-dɔɔba did-o. O ma ta di kɔɔ kum o wɔ: «A bu, nmu lwarɔm dim ti.»

⁶ We cullu karanyina tiinɛ badaara ya tɔgi ba wura. Ba maa je ba bwe ba wɔni

ba wɔ: ⁷ «Bɛɛ mu yi o nɔɔni kuntu donɔ? O pai o di We yi bidwi mu. O nɔɔni o twi We mu. Nɔɔn-nɔɔnɔ bɔ wanti o yagi nɔɔnɔ lwarɔm o ma cɛ-o, ku na dai We Di yirani.»

⁸ Zezi ma lwarɔ ba na jigi wɔbɔnɔ yalɔ ba wɔni tin. O ma ta di ba o wɔ: «Bɛnwanɔ mu ɔ bɔni kuntu donɔ? ⁹ Kɔɔ mu yi mwali ku dwe, a na tagi di kɔɔ kum a wɔ: «Nmu lwarɔm dim ti» mu yi mwali, naa a na tagi a wɔ: «Zanɔ wɛɛni n kwe n gungolo kum n ta n veɛ» mu yi mwali? ¹⁰ A nan wɔ pa abam lwarɔ ni, amɔ wɔlɔ na yi Nabiin-bu wɔm tin jigi dam lɔgɔ bana ni, si a yagi nɔɔna lwarɔm a ma cɛ-ba.»

O laan ma ta di kɔɔ kum o wɔ: ¹¹ «A lagɔ a ta di nmu, zanɔ wɛɛni si n kwe n gungolo kum n ja n vu sɔɔɔ.»

¹² Zezi na tagi kuntu tin, bidwi bana ni mu nɔɔnɔ wɔm zanɔ ba maama yigɛ ni o kwe o gungolo kum o nunɔ o viiri. Ba na nɛ kuntu tin, ku ma ki ba maama yɛu. Ba ma zuli We yi ba wɔ: «Dɔ daa ta wɔ fɔgi dɔ na kɛm dɔntu donɔ.»

Zezi na bɛni Leevi si o taa tɔg-o te tin (Matiyu 9:9-13, Luki 5:27-32)

¹³ Zezi daa ma nunɔ o vu o wɔ Galile ninɔ kum ni ni. Kɔgɔ zanzan ma ba o te ku gilim-o. O maa wura o bri-ba We cɔga kam. ¹⁴ O daa ma zanɔ o maa kea. O na maa ke tin, o ma na nɔɔnɔ wɔdon, o yiri mu Leevi. O ko yiri mu Alifi. O dɛɛn je mɛ seeni o na yɛni o je o jonɔ lampoo tin mu. Zezi ma ta did-o o wɔ: «Zanɔ n ta n tɔgi-ni.» O ma sɔni o zanɔ o tɔgi o kwaga.

¹⁵ Zezi dɛɛn ma vu Leevi sɔɔɔ si o di wɔdiu di o karabiɛ bam. Lampo-jonɔ di nɔn-cɔɔgɔru zanzan di maa tɔgi ba wura ba di wɔdiu kum di ba, bɛnwanɔ balɔ dɛɛn na tɔg-o tin daga. ¹⁶ We cullu karanyina tiinɛ badaara na nunɔ Farizian tiinɛ kɔgɔ kum wɔ tin maa tɔgi ba wura. Ba na nɛ Zezi na je o di wɔdiu di nɔn-cɔɔgɔru di lampo-jonɔ kuntu tin, ba ma bwe o karabiɛ bam ba wɔ: «Bɛɛ mu ki yi o di wɔdiu didaanɔ lampo-jonɔ di nɔn-cɔɔgɔru tum kuntu?»

¹⁷ Zezi ma ni ba na tagi kulɔ tin. O laan ma ta di ba o wɔ: «Ku na yi balɔ na jigi

yazurə tɪn, bantv wɔ maŋɪ sɪ ba vu dɔgɪta tu te sɪ o sooni-ba. Kɔ daari balv na ba jɪgɪ yazurə tɪn mɔ maŋɪ sɪ ba vu sɪ ba na soonim. A na tu lɔgɔ baŋa tɪn, kɔ daɪ sɪ a bəŋɪ balv na maŋɪ ba yɪ nɔn-ŋɔna tɪn, amɔ nan tuə, sɪ a bəŋɪ nɔn-balwaarɔ mɔ sɪ ba ba amɔ te.»

Zezi zaasɪm dɪm na yɪ zaasɪm-dvɔrɪ te tɪn
(*Matiyu 9:14-17, Luki 5:33-39*)

¹⁸ Zan karabiə bam dɪ Farizian tiinə bam dɛɛn yəni ba vɔ ni. Nɔɔna badonnə ma vu Zezi te ba bwe-o ba wɪ: «Bɛŋwaanɪ mɔ Zan karabiə bam dɪ Farizian tiinə bam yəni ba vɔ ni, yɪ nmɔ karabiə bam ba vɔa?»

¹⁹ Zezi ma ləri-ba o wɪ: «Nɔɔnɔ na di kaanɪ yɪ o kɪ candiə, yɪ o cilonnə na wɔra sɪ ba tɔgɪ ba di, bantv wɔ wanɪ ba vɔ ni yɪ kan-barɔ wɔm ta wɔ ba tee nɪ na? Ba bá sɛ ba vɔ ni maŋa kalv kan-barɔ wɔm ta na wɔ ba tee nɪ tɪn. ²⁰ Kɔ nan wɔ ba kɔ yɪ maŋa kam ba na wɔ ja kan-barɔ wɔm ba viiri tɪn. Maŋa kam kɔntv nɪ o daa na təri ba tee nɪ tɪn, mɔ ba laan wɔ vɔ ni.

²¹ Nɔɔn-nɔɔnɔ bá sɛ o kwe garyi-dvɔrɪ o ma fəri gwar-dɔŋo kɔlv na kaari tɪn. O nan na kɪ kɔntv, garyi-dvɔrɪ dɪm laan wɔ vuuri gwar-dɔŋo kɔm dɪ pa kɔ tiini kɔ cɔgɪ zanzan. ²² Nɔɔn-nɔɔnɔ dɪ nan bá sɛ o kwe sa-dɔŋa o lo o kɪ lɔ-dɔŋo wɔnɪ. O na kɪ kɔntv, yɪ sana kam na keeri, kaá pa lɔɔ kɔm bagɪ mɔ. Lɔɔ kɔm wɔ cɔgɪ yɪ sana kam dɪ lo. Kɔntv ŋwaanɪ nɔɔnɔ maŋɪ sɪ o kwe sa-dɔŋa o kɪ lɔ-dɔŋɔ wɔnɪ mɔ.»

Zezi Kriɪ na dwe siun dɛ cullu tɪm te tɪn
(*Matiyu 12:1-8, Luki 6:1-5*)

²³ Zwifə bam siun dɛ dɪdɔŋ na yɪ tɪn, Zezi dɛɛn ma tɔgɪ kari wɔ o maa kea. O karabiə bam dɪ maa tɔgɪ ba veə, yɪ ba bwəri mɪna ba yu ba dɔna. ²⁴ Farizian tiinə bam na nɛ ba na kɪ te tɪn, ba ma ta dɪ Zezi ba wɪ: «Nii ba na kɪ te tɪn. Bɛɛ mɔ yɪ ba tɔŋɪ titɔŋɪ dɪlv na cɔgɪ siun dɛ cullu tɪm tɪn?»

²⁵ Zezi ma ləri-ba o wɪ: «Abam ta wɔ fɔgɪ á karɪmɪ Wɛ tɔnɔ kɔm na brɪ Pɛ Davidi taanɪ te tɪn na? Kɔ brɪ nɪ maŋa kalv Abɪata dɛɛn na yɪ Wɛ kaanɪm yuutu tɪn, kana dɛɛn jɪgɪ Davidi dɪ o nɔɔna bam,

yɪ ba ba jɪgɪ wɔdiu sɪ ba di. ²⁶ O ma vu o zɔ Wɛ digə, yɪ o kwe dɪpwa yalv na tigi da Wɛ ŋwaanɪ tɪn o di. Dɪpɛ dɪm kɔntv culə sɪ nɔn-gaa di-dɪ, kɔ na daɪ Wɛ kaanɪm tiinə yɪranɪ. Davidi dɛɛn di dɪpɛ dɪm, yɪ o daari o pa o nɔɔna bam dɪ tɔgɪ ba di.»

²⁷ O daa ma ta dɪ ba o wɪ: «Wɛ na kɪ nabiinə Dɪ yagɪ lɔgɔ baŋa nɪ tɪn, Dɪ tiŋɪ siun dɛ da yarpe maama wɔnɪ, sɪ kɔ taa jɪgɪ zənə mɔ kɔ pa-ba, sɪ kɔ daɪ nɪ Wɛ kɪ nabiinə siun dɛ cullu tɪm tɔgɪm ŋwaanɪ mɔ. ²⁸ Kɔntv ŋwaanɪ amɔ Nabiin-bu wɔm jɪgɪ ni siun dɛ cullu tɪm baŋa nɪ.»

3

Zezi na pɛ nɔɔnɔ na yazurə siun dɛ nɪ te tɪn
(*Matiyu 12:9-14, Luki 6:6-11*)

¹ Zezi daa ma joori o vu o zɔ ba Wɛ-digə kam. Nɔɔnɔ maa wɔra o jɪŋa dɪdɔa na tɪga. ² Farizian tiinə badonnə maa lagɪ cwəŋə sɪ ba brɪ nɪ Zezi kɪ o cɔgɪ. Kɔntv ŋwaanɪ ba ma je ba yɪrɪ Zezi sɪ ba nii, oó sɛ o pa nɔɔnɔ wɔm na yazurə siun dɛ dɪm nɪ naa o bá sɛ. ³ Zezi ma ta dɪ nɔɔnɔ wɔm o wɪ: «Zanɪ n zɪgɪ nɔɔna bam maama tɪtari nɪ.»

⁴ O laan ma bwe ba maama o wɪ: «Culu brɪ bɛɛ mɔ? Kɔɔ mɔ maŋɪ dɪ culu kɔm, nɔɔnɔ na kɪ o dɔŋ lanyɪranɪ siun dɛ nɪ mɔ maŋɪ naa o na kɪ-o lwarɪm mɔ gara? Nɔɔnɔ na vrɪ o dɔŋ ŋwɪa siun dɛ nɪ mɔ maŋɪ naa o na gɔ-o mɔ gara?»

O na bwe-ba kɔntv tɪn, ba maa cɪm. ⁵ O ma nii ba maama yɪ o banɪ zanɪ. O wɔ ma cɔgɪ zanzan ba wɔbɔŋa na tɪgɪ tɪn ŋwaanɪ. O laan ma ta dɪ nɔɔnɔ wɔm o wɪ: «Tɔwɪ n jɪŋa kam.» O ma tɔwɪ-ka, yɪ ka joori ka jɪ lanyɪranɪ.

⁶ Farizian tiinə bam na nɛ o na kɪ te tɪn, ba ma nunɪ ba vu ba banɪ dɪ Pɛ Erɔdɪ kwaga nɔɔna bam, sɪ ba lagɪ cwəŋə ba gɔ Zezi.

Nɔn-kɔgɔ na tu Zezi te te tɪn

⁷ Zezi dɪ o karabiə bam ma zanɪ ba ke. Ba ma vu ba yɪ nɪnɔv kɔm ni. Kɔgɔ zanzan ma nunɪ Galile je sɪm nɪ ba tɔgɪ o kwaga. ⁸ Nɔɔna badonnə dɪ ma nunɪ Zeruzalem dɪ Zude maama, dɪ Yidume je sɪm nɪ. Badaara dɪ ma nunɪ je sɪlv na wɔ Zɪrden bugə kam bube dɪdɔŋ dɪm nɪ

tɪn, dɪ Tiiri dɪ Sidɔn tɪ-niə yam maama wɔnɪ. Kɔ-fɔrɔ zanzan ma vu Zezi te, ba na lwarɪ o na kɪ kulɔ maama tɪn ŋwaanɪ. ⁹ Ba kɔgɔ kɔm na daga yɪ ba tiini ba pɪn-o zanzan tɪn, o ma ta dɪ o karabiə bam sɪ ba ja naboro ba ba ba zɪgɪ da, sɪ o wantɪ o zɔ kɔ wɔ. ¹⁰ O na manɪ o pa nɔɔna zanzan na yazurə tɪn, kɔ ma pa yawɪna bam maama yigi ba pɪn-o, yɪ ba kwaanɪ sɪ ba dwe o yɪra. ¹¹ Manɪ kalɔ maama ciciri sɪm na yəni sɪ na-o, sɪ wɔ tɔ o yigə nɪ mɔ, yɪ sɪ kaasɪ sɪ wɪ: «Nmu mɔ yɪ Wɛ Bu wɔm.» ¹² Ciciri sɪm na yəni sɪ tɛ kɔntɔ doŋ, o yəni o kaanɪ-sɪ mɔ, sɪ sɪ yɪ pa nɔɔn-nɔɔn lwarɪ o na yɪ wɔlɔ tɪn.

Zezi na kuri o tintɔŋna fugə-bale bam te tɪn

(Matiyu 10:1-4, Luki 6:12-16)

¹³ Zezi laan ma zanɪ o vu o di piu kɔdoŋ yuu. O ma bəŋi balɔ o na lagɪ tɪn sɪ ba ba o te. ¹⁴ Ba na tu tɪn, o ma kuri nɔɔna fugə-bale sɪ ba taa wɔ o tee nɪ, sɪ o taa tɔŋi-ba sɪ ba taa ve ba tɔɔla Wɛ kwərə kam dɪ nɔɔna. ¹⁵ O ma daari o pa-ba dam sɪ ba wantɪ ciciri ba zəli nɔɔna yɪra nɪ.

¹⁶ Nɔɔna fugə-bale bam o na kuri tɪn yɪra mɔ tintɔ:

Simon wɔlɔ Zezi na pɛ o yɪrɪ nɪ Pɪyɛrɪ tɪn,

¹⁷ dɪ Zakɪ wɔlɔ na yɪ Zebede bu tɪn, dɪ o nyaanɪ Zan.

Zezi ma pa bantɔ yɪrɪ nɪ Bwanergesɪ, kɔ kuri mɔ Dɔ-baka biə.

¹⁸ Dɪ Andre, dɪ Filipi, dɪ Batelemi, dɪ Matiyo, dɪ Toma,

dɪ Zakɪ wɔlɔ na yɪ Alfi bu tɪn, dɪ Tadi, dɪ Simon wɔlɔ na yɪ Zelɔtɪ nɔɔna bam wɔ nɔɔnɔ tɪn,

¹⁹ dɪdaanɪ Zudasɪ Yiskariyo wɔlɔ na wɔ ba o yəgi Zezi o pa nɔɔna tɪn.

Wɔɔ dam mɔ Zezi maɪ o zəli ciciri sɪm?
(Matiyu 12:22-32, Luki 11:14-23, 12:10)

²⁰ Zezi ma joori o vu sɔŋɔ. Kɔgɔ zanzan daa ta ma ba kɔ gilimi sɔŋɔ kɔm. Kɔ ma pa Zezi dɪ o karabiə bam daa warɪ ba na lanɪ sɪ ba di wɔdiu dɪ. ²¹ O sɔŋɔ tiinə na ni kɔntɔ tɪn, ba ma zanɪ ba nuɪ sɪ ba vu ba ja-o ba viiri, bɛŋwaanɪ nɔɔna tɛ ba wɪ, o ɔɔ mɔ.

²² Wɛ cullu karanyɪna tiinə ya nuɪ Zeruzalem ba ba sɪ ba nii-o. Ba maa tɛ ba

wɪ: «Sutaana-pe Belizebuli mɔ jɪg-o. Kɔ yɪ wɔntɔ dam mɔ o ma o zəli sutaana.»

²³ Zezi laan ma bəŋi-ba sɪ ba ba o te, yɪ o daari o manɪ mɪmanɪ o bri-ba o wɪ: «Nɔɔnɔ wɔ wantɪ o ma sutaana-pe dam o ma zəli sutaana na? ²⁴ Tɔ kulɔ paarɪ na pɔɔrɪ kuni bile yɪ ba jɪgɪ daanɪ tɪn, kɔ tɔ mɔ. ²⁵ Sɔŋɔ kulɔ maama na pɔɔrɪ kɔ titɪ wɔnɪ tɪn, kɔ dɪ wɔ tɔ mɔ. ²⁶ Sutaana-pe na joori o jɪgɪ dɪ o titɪ, kɔ bri nɪ o paarɪ dɪm pɔɔrɪ bile mɔ yɪ o dam ti. O o tɔ mɔ. ²⁷ Kɔ nan na yɪ te tɪn, sutaana-pe nyɪ dɪ nɔn-dɪdɛɛrɔ na yɪrɪ o sɔŋɔ te tɪn mɔ. Nɔɔnɔ na lagɪ sɪ o zɔ dɪdɛɛrɔ wɔm sɔŋɔ o ŋɔ, o manɪ sɪ o da yigə o ja dɪdɛɛrɔ wɔm o vɔ mɔ. O na dɛ yigə o vɔ-o, o laan wɔ wantɪ o zɔ o kwalɪmɪ o jɪjɪgɪrɔ tɪm maama o ja viiri.

²⁸ A lagɪ a ta ɔɪga mɔ dɪ abam sɪ, kəmbalwaarɔ tɪlɔ maama nɔɔna na kɪ tɪn, naa ta-balwaarɔ tɪlɔ ba na ŋɔɔnɪ tɪn, Wɛ watɪ Dɪ yagɪ-tɪ Dɪ ma ɛ-ba. ²⁹ Kɔ daari, wɔlɔ maama na ŋɔɔnɪ o twɪ Wɛ Joro kɔm tɪn, Wɛ bá sɛ sɪ Dɪ ma ɛ kɔntɔ tu manɪ dɪ manɪ. Lwarɪm dɪm kɔntɔ wɔ ta tɔgɪ kɔntɔ tu sɪ kɔ taa ve manɪ kalɔ na ba ti tɪn.» ³⁰ Ba na tagɪ ba wɪ, cicirə mɔ jɪg-o tɪn, mɔ o tagɪ kɔntɔ dɪ ba.

Zezi nu dɪ Zezi nyaana na yɪ balɔ tɪn

(Matiyu 12:46-50, Luki 8:19-21)

³¹ Zezi nu dɪ o nyaana ma ba o na wɔ mɛ tɪn, ba zɪgɪ sɔŋɔ kɔm manɔŋo nɪ, yɪ ba pa ni sɪ ba bəŋ-o. ³² Kɔgɔ zanzan maa je ba gilim-o. Ba ma ta dɪd-o ba wɪ: «N nu dɪ n nyaana tu ba wɔ manɔŋo nɪ, yɪ ba lagɪ-m.»

³³ O ma ləri-ba o wɪ: «Wɔɔ mɔ yɪ a nu, bran yɪ a nyaana?» ³⁴ O laan ma nii balɔ na je ba gilim-o tɪn seeni yɪ o wɪ: «Amu nu dɪ a nyaana mɔ tintɔ. ³⁵ Bɛŋwaanɪ wɔlɔ maama na kɪ Wɛ wɔbɔŋa na lagɪ te tɪn mɔ yɪ a nyaanɪ dɪ a nakɔ dɪ a nu.»

4

Zezi na manɪ mɪmanɪ o bri nɔɔna te tɪn

(Matiyu 13:1-23, Luki 8:4-15)

¹ Zezi dɛɛŋ maa wɔ nɪnɔv kɔm ni nɪ o bri nɔɔna bam. Nɔɔna zanzan ma ba ba gilim-o. Ba kɔgɔ kɔm na daga tɪn, o

ma zanɪ o di naboro kʊ na wʊ na bam wʊnɪ tɪn, yɪ o jəni sɪ o brɪ-ba. Nɔɔna bam maama ma maɪɪ na bam ni nɪ, sɪ ba taa cəgi o taani dɪm. ² O maa maɪ mɪmaɪa o brɪ-ba wəənu zanzan, yɪ o zaasi-ba o wɪ:

³ «Cəgi-na. Valʊ dɛɛn mʊ wɔra. O ma zanɪ o vu o kara sɪ o du. ⁴ O ma kari o dʊlɪ o wo-duuru tɪm. Tɪdonnə ma tʊ cwəɲə ni nɪ. Zunə ma ba ba tʊwɛ-tɪ ba di. ⁵ Tɪdonnə ma tʊ kandwa jəgə nɪ valɪm na ba daga mɛ tɪn. Tɪ ma wʊ daani tɪ puli, valɪm dɪm na ba lirə tɪn ɲwaani. ⁶ Wɪa ma ba ka baani tɪ maama. Tɪ bʊnnʊ na wʊ zʊ tɪga tɪn, tɪ ma tɪ. ⁷ Kʊ daari wo-duuru tɪdonnə ma tʊ sabari wʊnɪ. Tɪ na puli tɪn, sabari sɪm laan ma zanɪ sɪ li-tɪ sɪ gʊ, yɪ tɪ daa wʊ kɪ biə. ⁸ Kʊ daari tɪdonnə ma tʊ ti-ywəɲə jəgə nɪ, tɪ ma puli tɪ nuɲi tɪ kɪ biə lanyiranɪ. Tɪdonnə kɪ nɪɛɛnɪ biə fiintɔ fiintɔ. Tɪdaara kɪ nɪɛɛnɪ biə fʊsɪrdʊ fʊsɪrdʊ. Tɪtɪm dɪ maa kɪ nɪɛɛnɪ biə bi bi.»

⁹ Zezi laan ma ta o wɪ: «Á nan fəgi á cəgi a taani dɪm lanyiranɪ.»

¹⁰ Kɔgɔ kʊm na viiri kʊ daari Zezi o yiranɪ tɪn, nɔɔna balʊ ya na wʊ o tee nɪ tɪn badaara ma tɔgi dɪ o karabiə fugə-bale bam, ba vu ba bwe-o mɪmaɪa yam kuri. ¹¹ O ma ləri-ba o wɪ: «Kʊ na yɪ abam, Wɛ maɪɪ Dɪ pa á lwarɪ Dɪ paari dɪm kuri na yɪ te tɪn, yɪ cɪga kam kʊntʊ ya maɪɪ ka səgi mʊ. Kʊ daari, balʊ na dai amʊ kɔgɔ kʊm wʊ nɔɔna tɪn, a maɪ mɪmaɪa yiranɪ mʊ a brɪ-ba Wɛ cɪga kam, ¹² sɪ

«ba na niə, sɪ ba yɪ taa nai lanyiranɪ, ba na cəgə, sɪ ba yɪ taa ni ka kuri. Kʊ na dai kʊntʊ, ba ya wʊ pipiri ba sɛ Wɛ, yɪ Dɪ wʊ yagi ba lwarɪm Dɪ ma cɛ-ba.» »

¹³ Zezi laan ma bwe-ba o wɪ: «Á wʊ ni mɪmaɪɪ dɪntʊ kuri na? Kʊntʊ tɪn, á nan wʊ kɪ ta mʊ á ni mɪmaɪa yadonnə yam kuri? ¹⁴ Mɪmaɪɪ dɪm kuri mʊ tɪntʊ:

Wo-duuru tɪlʊ valʊ wʊm na jɪgi o du tɪn mʊ brɪ Wɛ taani dɪm na yɪ te tɪn. ¹⁵ Nɔɔna badonnə nyɪ dɪ cwəɲə kam ni wo-duuru tɪm na tʊ mɛ tɪn mʊ. Bantu na ni Wɛ taani dɪm tɪn, sʊtaani ma da dɪ ba dɪ li-dɪ, yɪ dɪ wʊ zʊ ba wʊbʊɲa. ¹⁶ Nɔɔna badonnə nyɪ dɪ kandwa jəgə kalʊ wo-duuru tɪm na tʊ da tɪn mʊ. Bantu na ni Wɛ taani dɪm tɪn, ba jɔɲi-dɪ lɪla

dɪ wʊpɔlo. ¹⁷ Taani dɪm ma wʊ tiini dɪ zʊ ba wʊbʊɲa. Yaara na yi-ba, yɪ ba na bɛɛsɪ-ba Wɛ taani dɪm ɲwaani, baá da ba kwe-dɪ ba yagi mʊ lɪla. ¹⁸ Nɔɔna badaara nyɪ dɪ sabari sɪm jəgə kam wo-duuru tɪm na tʊ da tɪn mʊ. Bantu mʊ yɪ balʊ na ni Wɛ taani dɪm, ¹⁹ yɪ ba ta jɪgi liə dɪ lɔgʊ baɲa wəənu tɪm. Səbu-lagi ma cəgi ba wʊbʊɲa yɪ wo-yɔɔrʊ fra jɪgi-ba, kʊ pa ba kwe Wɛ taani dɪm ba yagi, yɪ dɪ wʊ jaani kuri dɪ pa-ba. ²⁰ Kʊ daari nɔɔna badaara nyɪ dɪ ti-ywəɲə jəgə kam wo-duuru tɪm na tʊ da tɪn mʊ. Bantu mʊ yɪ balʊ na ni Wɛ taani dɪm yɪ ba sɛ-dɪ lanyiranɪ tɪn. Kʊntʊ ma pa Wɛ taani dɪm ja kuri dɪ pa-ba, nɪɛɛnɪ wo-duuru na kɪ biə lanyiranɪ, sɪ kʊ maɪɪ dɪ biə fiintɔ fiintɔ, yɪ tɪdaara dɪ kɪ biə fʊsɪrdʊ fʊsɪrdʊ, yɪ tɪdonnə dɪ kɪ biə bi bi tɪn.»

Kania mɪmaɪa (Luki 8:16-18)

²¹ Zezi daa ma maɪɪ o brɪ-ba o wɪ: «Nɔɔnʊ na tarigi kania, oó sɛ o kwe-ka o pu tɪtɔgɔ kuri nɪ, naa o zɪgi-ka gadogo kuri nɪ na? Aye. Oó kwe-ka o palɪ wɛɛnɪ mʊ. ²² Kulʊ maama na səgi zɪm nɔɔna tee nɪ tɪn wʊ ba kʊ kwɪn. Kulʊ maama na pugɪ zɪm tɪn wʊ ba kʊ purɪ sɪ nɔɔna maama lwarɪ-kʊ. ²³ Á nan fəgi á cəgi a taani dɪm lanyiranɪ.»

²⁴ O daa ma ta o wɪ: «Kwaani-na á pa á na ni kulʊ tɪn zʊ á wʊbʊɲa. Abam na maɪ bwaɲa kalʊ á maɪɪ á pa á donnə tɪn, Wɛ dɪ wʊ ma bwaɲa kantʊ mʊ Dɪ maɪɪ Dɪ pɛɛlɪ Dɪ pa abam. ²⁵ Bɛɲwaani, nɔɔnʊ wʊlʊ na maɪɪ o jɪgi wɔɲo tɪn, o ta wʊ jɔɲi kʊdɔɲ o wəli da, yɪ nɔɔnʊ wʊlʊ nan na maɪɪ o ba jɪgi kulʊkulʊ tɪn wʊ ba o ga kulʊ finfɪn o ya na jɪgi tɪn dɪ.»

Wo-vaalʊ birʊ mɪmaɪa

²⁶ Zezi daa ma ta o wɪ: «Wɛ paari dɪm nyɪ dɪ nɔɔnʊ na kwe wo-duuru o du o kara wʊnɪ te tɪn mʊ. ²⁷ Tɪtɪ nɪ o maa tigi o dɔa. Wɪa nɪ o maa yəni o zanɪ. Wɪa dɪ tɪtɪ maama wo-vaalʊ tɪm maa pulə yɪ tɪ bira, yɪ valʊ wʊm yəri tɪ na kɪ te tɪ puli. ²⁸ Tɪga kam nɪ mʊ wəənu tɪm tɪtɪ yəni tɪ puli tɪ nuɲi tɪ da yigə tɪ kɪ vɔɔrʊ. Tɪ laan ja pugə yɪ tɪ daari tɪ kɪ biə. ²⁹ Wo-vaalʊ

tum na bɔgɪ tɪ ti, valɔ wɔm laan wɔ kwe o sɔgɔ o vu o zagɪ-tɪ, faa maɲa kam na yi tɪn ŋwaani.»

*Wɛ paari dɪm na yi te tɪn
(Matiyu 13:31-32, Luki 13:18-19)*

³⁰ Zezi daa ta ma ta o wɪ: «Amɔ wɔ ma bɛɛ mu a maa maɲɪ a brɪ abam Wɛ paari dɪm na nyɪ te tɪn? Aá ma mumaɲa mu a brɪ abam sɪ á lwarɪ lanyɪranɪ. ³¹ Wɛ paari dɪm nyɪ dɪ nɔɔnɔ na kwe wo-duu na yi mɪmɪnɔ o du tɪga nɪ, yi wo-duu kɔm kɔntɔ mu tiini kɔ yi mɪmɪnɔ wo-dwə maama wɔnɪ. ³² O na dugi-kɔ tɪn, kɔ laan ma nuɲi kɔ ji kamunu kɔ dwəni dwə balɔ maama na wɔ o kara kam nɪ tɪn. Kɔ ma ta nɛ kamunə kamunə, yi zunə tui ba sɔ ba pwəru kɔ yuu nɪ, kɔ na jigɪ woro tɪn ŋwaani.»

³³ Zezi maa mai mumaɲa yantɔ dwi zanzan mu o maɲɪ Wɛ taani dɪm o brɪ nɔɔna bam. O maa yəni o brɪ-ba nɪnɛnɪ ba na wɔ wanɪ ba ni dɪ kuri te tɪn. ³⁴ O maa mai mumaɲa yɪranɪ mu o brɪ nɔɔna bam. Kɔ na yəni kɔ yi wɔntɔ dɪ o karabiə bam yɪranɪ, o yəni o tɛ wəənu tum maama kuri o brɪ-ba.

Zezi na jigɪ dam vu-fɔrɔ dɪ na baya nɪ te tɪn

(Matiyu 8:23-27, Luki 8:22-25)

³⁵ Dɛ dɪm kɔntɔ wa-zɔɔrɪ maɲa nɪ, Zezi ma ta dɪ o karabiə bam o wɪ: «Pa-na dí kwe naboro dí vu dí bɛ bube didonɔ dɪm.»

³⁶ O na je naboro kɔm wɔnɪ kɔntɔ tɪn, ba ma kwe-o ba ja viiri yi ba daari kɔgɔ kɔm. Nabwəəru tidonnə dɪ maa tɔgɪ-ba tɪ veə. ³⁷ Vu-fɔrɔ laan ma zaɲɪ kɔ magɪ boro kɔm. Na bam ma pɔgɪlɪ zanzan ba wɔra ba sui boro kɔm, yi kɔ lagɪ kɔ miisi na bam kuri nɪ. ³⁸ Zezi maa wɔ naboro kɔm kwaga kam nɪ o tigi pɔlɔ baya nɪ o dɔa. O karabiə bam ma vu ba zaɲ-o, yi ba ta did-o ba wɪ: «Karanyɪna, dí na lagɪ dí tɪ tɪn, kɔ dai kulɔkulɔ dɪ nmu na?»

³⁹ O laan ma zaɲɪ wɛnɪ, yi o bagɪ vu-fɔrɔ kɔm o wɪ, kɔ kwəri, yi o daari o ta dɪ na bam o wɪ, ba yagɪ sɔɔ! O na tagɪ kɔntɔ tɪn, vii kɔm ma sunɪ kɔ ja, yi na bam dɪ maɲɪ da cɪmm. ⁴⁰ O ma ta dɪ o karabiə bam o wɪ: «Bɛɛ mu yi á fɔmma kɔntɔ? Abam ta wɔ kɪ á wɔ-dɪdɔa dɪ amu na?»

⁴¹ Fɔɔnɪ ma tiini dɪ ja-ba. Ba ma bwe daani ba wɪ: «Nɔɔnɔ wɔntɔ yi wɔɔ mu, yi vii dɪ na dɪ ta sɛ o ni?»

5

*Zezi na zali ciciri nɔɔnɔ yira nɪ te tɪn
(Matiyu 8:28-34, Luki 8:26-39)*

¹ Ba ma vu ba bɛ nɪnɔ kɔm ni didonɔ dɪm mɛ Zeraaza tiinə na zɔɔrɪ da tɪn. ² Zezi ma nuɲi naboro kɔm wɔnɪ. Nɔɔnɔ wɔdonɔ ma da o nuɲi yibeelə je nɪ o ba o jeer-o. Cicirə mu jig-o ka yaara. ³⁻⁴ O dɛn tigi yibeelə je nɪ mu. Kuni zanzan ba yəni ba mai capɔnnɔ mu ba ma vɔ o jia dɪ o nɛ. O maa yəni o vanɪ capɔnnɔ tɪlɔ na wɔ o jia nɪ tɪn o kɔ. O ma daari o magɪ luguru tɪlɔ ba na kɪ o nɛ sɪm nɪ tɪn o cɔgɪ. O na tiini o dana tɪn, nɔɔn-nɔɔnɔ daa warɪ o ja-o o vɔ, naa o ja-o o pa o jəni cɪm. ⁵ Maɲa maama wɪa dɪ titɪ o beeri yibeelə je sɪm nɪ dɪ pweeru yuu nɪ mu, yi o kaasa. O maa yəni o magɪ o titɪ dɪ kandwa o fwələ.

⁶ O na tɔlɔ o na Zezi yigə yigə tɪn, o ma nuɲi yibeelə yam wɔnɪ o duri o vu o jeer-o. O na yi o te tɪn, o ma kuni doonə o yigə nɪ, ⁷ yi o kaasi dɪ kwər-dɪa o wɪ: «Zezi, Yuutu Baya-Wɛ Bu, n tu amɔ te sɪ n kɪ bɛɛ mu? A loori-m dɪ Wɛ yɪrɪ, sɪ n yi zaɲɪ n yaari-nɪ.» ⁸ O tagɪ kɔntɔ, bɛɲwaani Zezi maɲɪ o wɔra o tɛ dɪ cicirə kam sɪ ka nuɲi o yira nɪ.

⁹ Zezi laan ma bwe-o o wɪ: «N yɪrɪ mu bɛɛ?»

O ma ləri o wɪ: «A yɪrɪ mu Kɔgɔ, bɛɲwaani dí yi ciciri zanzan mu.»

¹⁰ Ciciri sɪm ma pa nɔɔnɔ wɔm tiini o loori Zezi, sɪ o yi pa sɪ nuɲi je sɪntɔ nɪ sɪ viiri.

¹¹ Tərə zanzan dɛn ma wɔ je sɪm kɔntɔ nɪ ba beeri piu kɔm tɔgə nɪ ba dɪ. ¹² Ciciri sɪm ma loori Zezi sɪ wɪ: «Pa dɪbam cwəgə sɪ dí vu dí zɔ tərə bam.» ¹³ O ma sɛ. Ciciri sɪm laan ma yagɪ nɔɔnɔ wɔm yira yi sɪ zɔ tərə bam. Tərə bam kɔgɔ kɔm maama laan ma duri ba tu ba tɔ bugə kam wɔnɪ ba li na ba tɪ. Ba dɛn yi nɪnɛnɪ tərə murr-tile (2.000) mu te.

¹⁴ Nɔɔna balɔ ya na nii tərə bam baya nɪ tɪn ma duri ba vu tɔ kɔm wɔ dɪ dɛ sɪm maama nɪ, ba ta dɪ nɔɔna bam kulɔ na kɪ

tin. Nɔɔna bam ma nunji ba vu si ba nii ku na ki te tin. ¹⁵ Ba ma vu ba yi Zezi te. Ba ma na nɔɔnu wulu ciciri kɔɔ kum ya na jig-o tin. O maa je yi o wɔbɔɔa joori ya ba o titi yi o zu gwaaru. Ba na ne-o kuntu tin, fɔnu ma zu-ba. ¹⁶ Balu yiə na ne kam dim tin ma ta ba bri nɔɔna bam ku na ki nɔɔnu wum te tin, di kulɔ na ki tərə bam di tin. ¹⁷ Tiɔ kum nɔɔna bam laan ma loori Zezi si o nunji ba tiɔ kum ni o viiri.

¹⁸ Zezi ma vu si o joori o zu naboro kum wu. Nɔɔnu wulu ciciri sim ya na jigɔ si yaari tin ma loor-o, si o na se, si o taa tog-o.

¹⁹ O ma wu se. O ma ta did-o o wi: «Ve sɔɔɔ, si n ta di n sɔɔɔ tiinə n Yuutu Baɔa-We na duri nmɔ nwanja di DI na ki wono kulɔ maama DI pa-m tin.»

²⁰ Nɔɔnu wum laan ma ke o vu je sulu ba na bæ ni Tɔni Fugə tin, yi o te o bri nɔɔna bam Zezi na ki kulɔ o pa-o tin. Balu maama na ni o taani dim tin, ku ma su-ba.

*Zezi na bi Zayirusi buko yi o pa kaani wɔdon na yazurə te tin
(Matiyu 9:18-26, Luki 8:40-56)*

²¹ Zezi deen ma joori o da nɔnu kum wu di naboro o be bube didon dim. O na zigɔ nɔnu kum ni ni tin, non-kɔɔ ma ba o te ba gilim-o. ²² Nɔɔnu wɔdon maa togɔ o wura, o yiri mu Zayirusi. O yi We-digə kam yigə tiinə wu didba mu. O na ne Zezi tin, o ma kuni doonə o yigə ni, ²³ yi o tiini o loor-o o wi: «Amu buko balaja mu lagɔ o ti. Popo, a loori-m si n ba n danɔ n jia o baɔa ni, si kuv pa o yawu kum je si o joori o na nwan.»

²⁴ Zezi ma se yi o togɔ did-o o ma ve. Ko-foro di maa tog-o, yi ba piin-o zanzan.

²⁵ Kaani wɔdon maa togɔ o wura, o na wɔe ka-wu taan bina fugə-yale. ²⁶ O deen tiini o yaari dogita tiinə zanzan tee ni. O deen cogɔ o sɔbu maama o yawu kum baɔa ni, yi ku ta ba garɔ ku pa-o, ku fogɔ ku jiri leeru mu o yira ni. ²⁷ O laan na ni Zezi nwa tin, o ma togɔ kɔɔ kum wu o ke o kwaga o vu o dwe o goro. ²⁸ O maa bunɔ o wi: «A na manɔ a dwe o goro kum ma di, a a na yazurə.»

²⁹ O na dwe-o kuntu tin, jana kam ma da ka ko. O ma lwarɔ ni o yawu kum sɔni ku je o yira ni. ³⁰ Bidwi baɔa ni mu Zezi maani ni dam nunji o yira ni. O maa zigɔ kɔɔ kum wuni o pipiri o nii, yi o bwe o wi: «Wɔɔ mu dwe a goro?»

³¹ O karabiə bam ma ta did-o ba wi: «Nmɔ wu ne nɔɔna bam maama na yigi ba piini nmɔ te tin na? Bɛɛ mu yi n bwe ni, wɔɔ mu dwe-m?»

³² O daa ta maa fogɔ o nii kɔɔ kum wuni si o lwarɔ wulu na dwe-o tin. ³³ Fɔnu laan maa jigɔ kaani wum yi o yira sai, o na ye kulɔ na ki-o yi o na yazurə tin nwan. O ma vu Zezi te o kuni doonə o yigə ni, yi o ta o cigə maama did-o. ³⁴ Zezi ma ta did-o o wi: «A buko, nmɔ na ki n wu-didba di amu te tin mu pe n na yazurə. Ve si We wu wali-m, si n sin di n yawu kum.»

³⁵ Zezi ta na wura o nɔnu kuntu tin, nɔɔna badonnə ma nunji Zayirusi sɔɔ ba ba, ba ta did-o ba wi: «N buko wum tɔga. Daa n yi ta n jigɔ karanyina kam n yaara.»

³⁶ Zezi maa cim, yi o ta di Zayirusi o wi: «Yi pa fɔnu ja-m. Za n weeni n ki n wu-didba di amu.»

³⁷ Zezi ma wu se si nɔɔna togɔ did-o ba vu Zayirusi sɔɔ kum, ku na da Piyeri di Zakɔ di o nyaani Zan yirani. ³⁸ Ba ma vu ba yi sɔɔ kum. Zezi ma ni ni sɔɔ yirani mu wura bogɔ bogɔ, yi nɔɔna keere yi ba coosə. ³⁹ O ma zu sɔɔ kum, yi o ta di nɔɔna bam o wi: «Benwanɔ mu yi a ki sɔɔ yi a keere? Bu wum wu tigi, o do mu.»

⁴⁰ O na tagɔ kuntu tin, ba ma mwan-o. O ma pa ba maama nunji. O ma daari o ja bu wum nu di o ko di o titi karabiə batɔ bam o vu o zu digə kalɔ bu wum na tigi da tin. ⁴¹ O ma ja bu wum jɔɔa, yi o ta did-o o wi: «Talita kumi.» Taani duntu kuri mu: «Bisankana, a lagɔ a ta nmɔ, zanɔ weeni.»

⁴² O na tagɔ kuntu tin, bisankana kam ma da ka zanɔ weeni ka veə. O bina deen yi fugə-yale mu. Ba na ne kuntu tin, ku ma su-ba lanyirani. ⁴³ Zezi laan ma kaani-ba o wi, ba yi zanɔ ba pa nɔɔn-nɔɔnu lwarɔ kulɔ na ki tin. O ma daari o ta di ba o wi, ba ki wɔdiu ba pa bu wum si o di.

6

*Zezi titi tiv kum tiinā na vi-o te tin
(Matiyu 13:53-58, Luki 4:16-30)*

¹ Zezi dēen ma nuŋi jəgə kam kuntu ni, yi o joori o vu o titi tiv. O karabiə bam di tɔg-o ba vu. ² Zwifə bam siun de na yi tin, o ma vu o zv ba We-digə kam yi o puli si o bri-ba We taanu. Nɔɔna zanzan maa wura yi ba cəgi o zaasim dım. Ba na ni tin, ku ma su-ba lanyirani. Ba maa te ba wi: «Nɔɔnu wuntu ki ta mu o lwarı wəənu tintu doŋ? O ki ta mu o jigi swan tintu, yi o jigi dam o ma ki wo-kinkagıla yantu? ³ Ku dai wum mu yi da-lwaru wum na? Wum mu dai Mari bu wum na? Ku dai wum nyaana mu yi Zaki di Zuzefu di Zudası di Simɔn na? Ku dai wum nakwa mu wu dibam titari ni tin na?»

Kuntu nwaani mu ba dēen wu se ni Zezi suni o nuŋi We te. ⁴ O laan ma ta di ba o wi: «Nɔɔnu na yi We nijonnu, nɔɔna yəni ba pa-o zulə lanyirani, ku daari o titi tiv tiinə di o sɔŋɔ tiinə di o curru nan bā nig-o.»

⁵ O dēen ma wu ki wo-kinkagıla ba tee ni. Ku na dai o na kwe o jija o danı yawına finfin banja ni o pa ba na yazurə tin. ⁶ Ku ma su Zezi di ba na wu ki ba wu-dıba did-o tin.

*Zezi na tɔŋi o karabiə fugə-bale bam te tin
(Matiyu 10:5-15, Luki 9:1-6)*

Zezi dēen maa tulu ti-balwa bam o kari o bri nɔɔna We cıga kam. ⁷ O laan ma bəŋi o karabiə fugə-bale bam si ba ba o te. O ma li-ba bale bale si o tɔŋi-ba, yi o pa-ba dam si ba wantı ba zəli ciciri nɔɔna yira ni. ⁸ O ma ta di ba o wi: «Á na maa ve, á yi zanı á kwe kulukulu á wəli da á ja á vu, ku na dai nacəgə yıranı. Á nan yi kwe wudiu naa tampɔgɔ. Á yi kwe səbu á ki gwar-fwεela ni á wəli da. ⁹ Zv-na natra, si á yi kwe gwaaru tile tile. ¹⁰ Á na ve á zv sɔŋɔ kulb á pəni da, si á taá zıvri daani si ku ba ku yi á viirim manja. ¹¹ Ku daari, á na yi tiv kulb yi ba na wu se si ba jeeri abam lanyirani, naa ba na wu cəgi abam taani, si á nuŋi tiv kum kuntu ni. Á na maa viirə, si á puısi á ne fogo á yagi

da, si ku pa nɔɔna bam lwarı ni ba wu ki lanyirani.»

¹² O na tagı kuntu di ba o ti tin, ba laan ma nuŋi ba vu ba tooli We kwərə, ba bri nɔɔna ni ba manı si ba ləni ba wuru ba yagi kəm-balwaaru tim. ¹³ Ba ma zəli ciciri zanzan nɔɔna yira ni. Ba ma kwəri ba kwe nugə ba ma dwe yawına zanzan, yi ba na yazurə.

*Pε Erɔdı na pε ba gv Zan te tin
(Matiyu 14:1-12, Luki 9:7-9)*

¹⁴ Pε wudoŋ dēen mu wura, o yırı mu Erɔdı. O ma ba o ni Zezi nwa, nɔɔna zanzan na jigi o taani ba nɔɔni tin nwaani. Nɔɔna badonnə maa te ba wi: «Ku yi Zan wulu na miisi nɔɔna na wuni tin mu joori o bi o yagi tıvni. Kuntu nwaani mu o jigi dam yi o wai wo-kinkagıla o kĩa.»

¹⁵ Nɔɔna badaara maa wi: «Ku yi We nijonnu Eli mu tuə.» Badaara di ta maa wi: «O yi We nijonnu mu, nıneeni balu na tooli We kwərə faja faja tin.»

¹⁶ Ku daari, Pε Erɔdı na ni Zezi nwa tin, o ma ta o wi: «Kuu ta yi Zan wulu amu na pε ba go o yuu tin mu joori o bi o yagi tıvni.»

¹⁷ O dēen tagı kuntu, bənwaani o ya wu ki Zan lanyirani. O pε ba ja Zan ba vɔ ba ki puına digə ni. Ku dēen ki tintu doŋ mu: Erɔdı ya di kaani wudoŋ, o yırı mu Erɔdıadı. Kaani wum dēen yi o zımbaaru Filipi kaani mu. ¹⁸ Zan dēen ma ta did-o ni, ku culə si o di o zımbaaru kaani yi o ta nwi. ¹⁹ Kuntu nwaani mu Erɔdıadı culi Zan. O maa lagi si ba gv-o, yi o wu ne cwəŋə, ²⁰ bənwaani Erɔdı dēen kwari Zan. O maa ye ni Zan yi wu-pɔŋo tu yi o te cıga. Kuntu nwaani Erɔdı ma fɔg-o o nii lanyirani, si kulukulu yi ki-o. O maa yəni o cəgi o taani di wupolo, yi ku pa o wubɔŋa vugimi.

²¹ Erɔdıadı dēen laan ma ba o na cwəŋə si ba gv Zan. Pε Erɔdı lura manja na tu ka yi tin, o ma ki candiə yi o bəŋi o tiv kum didεera bam di pamanja yigə tiinə, di nadunə balu na zıvri Galile ni tin, si ba tɔgı ba di candiə kam. ²² Ba na wura ba di candiə kuntu tin, Erɔdıadı buko laan ma zanı o zv o sa o bri vərə bam. Ku ma pa

pe wum di o vərə bam wu poli lanyıranı. Pe wum ma ta di buko wum o wı: «Woŋo kulı maama nmı na lagı tın, amı wó pa-m.» ²³ O ta ma ta o du o wı: «Aá pa-m woŋo kulı maama n na wó loori a tee nı tın. Ku na maŋı ku yı a tıv kum cicoro di, a ta wó pa-m.»

²⁴ Buko wum na ni kuntu tın, o ma nuŋı o vu o nu te o bwe-o o wı: «Bee woŋo mu amı wó loori?» O ma ləri o wı: «Ve n ta nı n lagı sı o go Zan yuu mu o pa-m.»

²⁵ Buko wum ma ki lıla o joori o zu pe wum te, yı o ta did-o o wı: «A lagı sı n go Zan yuu mu n ki zuŋ-tanlaŋa wıntı n pa-nı lele.»

²⁶ Pe Erıdı na ni kuntu tın, o wı ma tiini ku cıgı zanzan. O nan na tagı o du vərə bam yigə nı tın, o maa ba lagı sı o vın.

²⁷ O ma ki lıla o tuŋı o pamaŋıv didıba sı o vu o go Zan yuu kum o ja ba. Nıoınu wum ma vu pına digə kam o go Zan yuu kum. ²⁸ O ma kwe-ku o ki zuŋ-tanlaŋa wıntı o ja ba o pa buko wum. O ma joŋı o ja vu o pa o nu.

²⁹ Zan karabiə bam na lwarı kulı na ki tın, ba ma zaŋı ba vu ba kwe o yıra yam ba ja vu ba ki.

Zezi na pe ko-fıro di wıduı ba su te tın (Matiyu 14:13-21, Luki 9:10-17, Zan 6:1-14)

³⁰ Zezi karabiə fugə-bale bam ma joori ba ba o te. Ba ma ta ba brı-o kulı maama ba na kıa, di ba na brı nıoına We cıga kam te tın. ³¹ Nıoına zanzan maa yəni ba tui Zezi te, yı ba joori ba viirə. Ba na daga kuntu tın, Zezi di o karabiə bam daa warı ba na pwələ sı ba di wıduı di. Kuntu ŋwaanı o ma ta di ba o wı: «Abam nan ba á yıranı, sı dí vu gaa wı sı á wanı á sin fınfın.»

³² Ba laan ma vu ba zu naboro, sı ba vu je sılv na yı gaa wı tın ba yıranı. ³³ Ba na maa ke tın, nıoına zanzan ma na-ba yı ba lwarı-ba. Ba ma zaŋı ba nuŋı ba tıntı dım maama nı, ba durı di ne ba vu ba loori-ba jəgə kalı ba na maa ve tın nı.

³⁴ Zezi ma nuŋı naboro kum wıntı. O laan ma na nıoı-kəgı kum na tu ku wıra. Ba ŋwaŋa ma zu-o lanyıranı, beŋwaanı ba nyı di peeni sılv na ba jıgı nayırv sı o taa

nıı sı baŋa nı tın. O laan ma puli o wıra o brı-ba wəenu zanzan.

³⁵ Ku na tiini ku daanı yı we ba wıra di zıvıri tın, o karabiə bam ma vu ba ta did-o ba wı: «Maŋa kam wıra ka kea, yı jəgə kalı dıbam na wıra tın yı gaa wı mu. Wıduı təri yo. ³⁶ Kuntu ŋwaanı, pa nıoına bam vu sam wıntı ba yəgi wıduı ba di.»

³⁷ O ma ləri-ba o wı: «Abam tıttı pa-ba wıduı sı ba di.»

Ba ma ta ba wı: «Dı na lagı dí yəgi dıpe sı di yı ba maama dim, kuı yı nıneıntı səbu-dala biə yale mu (200). Dí wó wanı dí yəgi kuntu na?»

³⁸ O laan ma bwe-ba o wı: «Abam jıgı dıpwı yagra mu? Ve-na á nıı.»

Ba na ve ba nıı tın, ba ma joori ba ba, ba ta did-o ba wı: «Ya yı dıpwı yanı di kale sıle yıranı mu.»

³⁹ Zezi laan ma pa o karabiə bam nı, sı ba pa nıoına bam pııri kəgı kəgı ba jəni tıga nı ga-lıv kum baŋa nı. ⁴⁰ Ba maama ma pııri yı ba jəni, badaara kəgı bi bi, badaara kəgı fınnı fınnı. ⁴¹ Zezi laan ma kwe dıpwı yanı yam di kale sıle sım, yı o kwəni o yuu weıntı o ki We le tı ŋwaanı. O ma fı fı dıpwı yam o maŋı o pa o karabiə bam, sı ba laan joŋı-ya ba ja vu ba maŋı ba pa nıoına bam. O ma daarı o maŋı kale sıle sım di o pa ba maama sı ba di. ⁴² Nıoına bam maama ma di ba su ba daarı. ⁴³ Zezi karabiə bam ma pe dıpwı di kale cıcwəuru tılv na daarı tın ba su tıtwırv fugə-tıle. ⁴⁴ Nıoına balı deen na di kuntu tın yı baara mıırr-tınu mu (5.000), ku wəli di kaana di biə di.

Zezi na ve na baŋa nı te tın (Matiyu 14:22-36, Zan 6:16-21)

⁴⁵ Kuntu kwaga nı Zezi ma da o pa o karabiə bam vu ba zu naboro kum, sı ba da yigə ba be nıııv kum ba vu ba yı Betısayıda. Ba na maa ke tın, o ma pa kəgı kum viiri. ⁴⁶ O na pe ba viiri tın, o ma vu o di piı yuu sı o warı We.

⁴⁷ Tıga ma ba ka yı. Naboro kum maa wı nıııv kum tıtarı nı, yı Zezi ta wı buburu kum nı o yıranı. ⁴⁸ O ma na o karabiə bam na tiini ba kwaanı ba ye yı ku ce ba yıra nı, vu-fıro na zaŋı ku jeeri-ba tın ŋwaanı. Tıga na wıra ka pııri tın,

Zezi ma zanjı o ve na bam banja nı o maa ve ba te. O ma vu o lagı o gaalı-ba o ke. ⁴⁹ Ba na ne-o o ve na bam banja nı tın, ba ya buñı nı ku yı ciru mu. Ba ma kaası banja banja, ⁵⁰ beñwaanı ba maama ne-o yı fubnı zu-ba zanzan.

Zezi laan ma ñoonı dı ba o wı: «Pa-na á wuru kı dam, sı ku yı amu mu. Á yı pa fubnı taa jıgı abam.»

⁵¹ O laan ma vu o zu naboro kum wu. O na yı ba te kuntu tın, viu kum ma da ku kwəri. Ku ma tiini ku su-ba, ⁵² beñwaanı Zezi na manı dıpe dım o pa non-kogo kum yı ba di tın, ba wu ni wo-kinkagılı dım kuntu kuri, We cıga kam na wu wantı ka zu ba wubuñja tın ñwaanı.

⁵³ Ba ma vu ba be ba yı bube dıdım dım. Ba ma ja naboro kum ba ja nuñı ba zıgı da. Ba na yı je silu tın yıru mu Zenezareti.

⁵⁴ Ba na nuñı naboro kum wunu tın, ñoonna bam ma lwarı Zezi. ⁵⁵ Ba laan ma duri je sim kuntu maama nı, ba vu ba ta ba pa ñoonna lwarı. Me maama ba na lwarı nı o tu da tın, ba ma kwe balu na ba jıgı yazurə tın ba zıñı gungwəəlu wunu ba ja vu o te. ⁵⁶ O na yəni o ve je silu maama tın, ku na yı tı-bale naa tı-kamunə, ñoonna yəni ba ja yawına mu ba nuñı ba jeer-o yaga ni nı, yı ba loor-o sı o pa-ba cwəñə sı ba dwe o goro kum ni má. Balu maama na dwe o goro kum kuntu tın deen ne yazurə.

7

Wo-digiru tilu na cəgi ñoonna tın (Matiyu 15:1-20)

¹ Farizian tiinə badaara dı We cullu karanyına tiinə badonnə deen ya nuñı Zeruzalem ba ba, ba gilimi Zezi tee nı.

² Ba ma na o karabiə badonnə na je ba di wudiu, yı ba wu sanı ba jıa sı ku togi bantı cullu tım cwəñə. ³ Beñwaanı Farizian tiinə bam dı Zwifə bam maama ba fogı ba di wudiu, yı ba wu sanı ba jıa sı ku togi cullu tilu ba nabaara bam na pe-ba tın. ⁴ Ba na yəni ba zıgı yaga nı ba ba soñə, baá kı na mu ba ma zarı ba titı sı ba ji lanyıranı, yı ba laan daarı ba di wudiu. Ba ta jıgı cullu tidonnə zanzan ba na togi-tı ba wəli da. Ba yəni ba fogı ba

sın ba zwı dı ba kooora dı ba luu-kambi, yı ba laan daarı ba kı wudiu da.

⁵ Ku yı kuntu ñwaanı mu Farizian tiinə bam dı We cullu karanyına tiinə bam deen bwe Zezi ba wı: «Bee mu yı n karabiə bam yəni ba di wudiu, yı ba wu sanı ba jıa nı dibam nabaara bam na pe dibam cullu tilu tın?»

⁶ O ma ləri-ba o wı: «Abam yı pipirinyına mu. We nijonnu Ezayi deen jıgı bura dı o na manı o ta abam taanı faja faja te tın. Ku pupunı We tənə kum wunu ku wı:

«Ñoonna bantı zuli amu We dı ba niə mu, yı ba wubuñja banwe dı amu.

⁷ Ba na paı amu zulə yalu maama tın yı kafe mu.

Ba yəni ba brı nabiinə wubuñja cullu, yı ba paı tı yı amu zaasım dım mu.»

⁸ Kuntu, abam kwe We niə yam na brı te tın á yagi mu, yı á daarı á togi nabiinə cullu.»

⁹ O daa ta ma ta dı ba o wı: «Abam yəni á vın We niə yam, yı á daarı á jıgı á titı wubuñja cullu mu á toga. ¹⁰ Faja faja tın, Moyisi deen brı We ni dım o wı, ñoonnu manı sı o taa zuli o nu dı o ko. O daa ta brı nı, ñoonnu na ñoonı ta-baloro dı o nu naa o ko, kuntu tu manı sı ba gu-o mu.

¹¹ Ku daarı abam nan yəni á ja We taanı dım á gugwəli mu yı á wı, ñoonnu na jıgı wonjo kulı o ya na wú ma o zəni o nu dı o ko tın, yı o na tagı dı ba o wı, wonjo kum kuntu yı «Koriban» mu (ku kuri mu ku yı We nyım), ¹² ku brı nı kuntu tu daa wu manı sı o kwe wonjo kum o ma zəni o nu dı o ko. ¹³ Abam na brı ñoonna sı ba taa togi á titı cullu tın paı We taanı dım daa ba jıgı kuri abam tee nı. Abam nan ta yəni á kı wo-balwaarı tuntu donnə zanzan á wəli da.»

¹⁴ Zezi daa ta ma beñı non-kogo kum sı ba ba o te, yı o ta dı ba o wı: «Abam maama cəgi lanyıranı sı á ni a taanı dım kuri. ¹⁵ Ku dai wonjo kulı na togi ñoonnu ni ku zu o wu tın mu wú wantı ku cəg-o. Ku yı wonjo kulı na togi ñoonnu ni ku nuñı tın mu wú cəg-o. [¹⁶ Á nan fogı á cəgi a taanı dım lanyıranı.]»

¹⁷ O laan ma vu o zu soñə o daarı non-kogo kum pooni nı. O karabiə bam ma

bwe-o taani dım kuri. ¹⁸ O ma ta dı ba o wı: «Abam dı ba jıgı wubıya na? Á manı sı á taá ye nı, woŋo kulı maama nıonu na wú kwe o pa ku tıgı o ni ku zu o wı tın bá wani ku cıg-o. ¹⁹ Beŋwaani ku bá wani ku zu o wubıya. Ku nan wú tu o kana yıranı mu, yı o laan daarı o tı-ku o yagı.»

Zezi deen na tagı cıga kam kuntu tın, o brı nı wıdıru maama manı sı nıona taa dı-tı.

²⁰ O daa ta ma ta o wı: «Ku yı kulı na manı ku wı nıonu wıni yı ku laan nuŋi tın mu cıg-o. ²¹ Beŋwaani ku yı nıonu wubıya mu paı o lagı wo-balwaarı kım, ku na yı boorım wo-zıona dwi maama, dı ŋwıni, dı nıon-gıra, ²² dı wo-swənə zanzan, dı pu-sıya, dı kampınə, dı wo-dıgıru kıkıə, dı wı-gıru, dı bıbara dı nıon-tıra, dı kamunni, dı jwərım. ²³ Wo-balwaarı tıntı maama nuŋi nıonu wıni mu yı tı cıg-o.»

Kaani wıdonı na kı o wı-dıdva dı Zezi te tın

(Matıyu 15:21-28)

²⁴ Zezi deen ma nuŋi je sım kuntu nı o vu Tiiri nawurə yam seeni. O maa vu o zu sıŋı kudıŋ. O ma ba lagı sı nıona lwarı nı o wıra, yı o wı wani o səgi o tıti dı nıona bam. ²⁵⁻²⁶ Kaani wıdonı maa wıra, o na yı dwi-ge tu. Ba ya lıg-o Siiri nı mu, je sılı yıri na yı Fenisi tın. Cıcirə maa jıgı o buko ka yaara. O maa na ni Zezi ŋwa tın, o ma kı lıla o vu o te, yı o kuni doonə o yıgə nı o loor-o, sı o zəli cıcirə kam o pa ka yagı o buko wım yıra. ²⁷ Zezi ma ta dıd-o o wı: «Bıə bam mu manı sı ba da yıgə ba dı ba daarı. Ku wı manı sı nıonu jıŋi o bıə wıdıu o dı kakuri yıgə nı.»

²⁸ Kaani wım maa ləri o wı: «Amı tu, n tagı cıga. Kakuri sılı nan na tıgı taabılu kuri nı tın wı sı twə wıdıu kulı bıə bam na dı yı ku sıiri tıga nı tın sı dı.»

²⁹ O laan ma ta dı kaani wım o wı: «Nmı lərə yam na lana tın ŋwaani, a se n loro kım. Joori n vu sıŋı. Cıcirə kam manı ka yagı n buko wım yıra.»

³⁰ Kaani wım ma sıni o joori o vu sıŋı. O ma na o buko wım o tıgı o tıgə je nı, dı cıcirə kam nuŋi ka daar-o.

Zezi na pı zwa-kıgı na yı bıbaku na yazurə te tın

³¹ Zezi laan ma zanı o nuŋi Tiiri nawurə yam nı o da Sıdon o ke. O laan ma tıgı je sılı ba na bæ nı Tıni Fugə tın o vu o yı Galile nınu kım je sım. ³² Nıonu ma wıra o na yı zwa-kıgı yı o wari o ŋıonu lanyıranı. Ba ma ja-o ba vu Zezi te. Ba ma loor-o sı o kwe o jıya o danı nıonu wım banı nı sı o pa o na yazurə. ³³ Zezi ma ja-o o vu daa o yıranı o daarı kıgı kım. O ma kwe o nwa o tıri nıonu wım zwa nı, yı o daarı o twı lıleeru o kı o nıa nı o ma dwe o dındəlimi. ³⁴ O ma kwəni o yuu o nii weeni, yı o suuri. O ma ta dı nıonu wım o wı: «Efata», ku kuri mu Pıri! ³⁵ O na tagı kuntu tın, o zwa yam ma sıni ya pıri, yı o dındəlimi dı wı dı pıpirə. O maa wı o ŋıonu lanyıranı.

³⁶ Zezi ma kaani nıona bam maama, sı ba yı ta kulı na kı tın ba brı nıon-nıonu. O na kaani-ba kuntu tın, mu ba laan fıgı ba te dı nıona bam. ³⁷ Ku ma tiini ku sı balı maama na ni tın zanzan. Ba maa wı: «Woŋo kulı maama o na kı tın yı lanyıranı mu. O paı zwa-kwarı joori tı ni, yı mımaaru dı wı tı ŋıona.»

8

Zezi na pı kı-fıro dı wıdıu ku su te tın
(Matıyu 15:32-39)

¹ Kantı maŋa kam nı kıgı zanzan daa ma joori ku gilimi daani Zezi tee nı. Ba maa ba jıgı kulıkulı sı ba dı. Zezi ma bıŋi o karabiə bam yı ba ba o te. O ma ta dı ba o wı: ² «Nıona bantı ŋwanı jıgı-nı, dı ba na tu ba wı a tee nı zım da yatı yı ba daa ba jıgı wıdıu sı ba dı tın. ³ A na pı ba viiri yı ba wı dı kulıkulı, kana wı pa ba bıri cwəŋə nı, beŋwaani ba badaara nuŋi yıgə yıgə mu ba ba amı te.»

⁴ O karabiə bam ma lər-o ba wı: «Dı nan wı kı ta mu dı na wıdıu gaa kuntu wıni sı ku yı ba maama dım?»

⁵ O ma bwe-ba o wı: «Abam jıgı dıpwa yagra mu?»

Ba ma ləri ba wı: «Ya yı yarpe mu.»

⁶ Zezi laan ma ta dı kıgı kım sı ba maama jəni tıga nı. O ma kwe dıpwa yarpe yam yı o kı Wı le ya ŋwaani. O ma ja-ya o fı fı o pa o karabiə bam, yı bantı dı laan jıŋi ba ja vu ba pa nıona bam.

⁷ Ba deen jıgı kaləŋ-bale fınfın ba wəli

da. Zezi ma kwe-si o ki We le, yi o daari o ta di o karabiə bam si ba kwe sintu di ba manj ba pa noona bam maama. ⁸ Ba maama ma di ba su ba daari. Ba laan ma twe cicwæru tɩɩ na daari tɩn ba su titwaru tɩrpe. ⁹ Balu deen na di kuntu tɩn yi baara murr-tɩna mu (4.000), ku wæli di kaana di biə di.

Zezi laan ma pa kogo kum viiri. ¹⁰ O ma daari o vu o zu naboro di o karabiə bam. Ba ma vu ba yi jəgə kalu yiri na yi Dalımanuta tɩn.

Farizian tiinə na yi te tɩn
(Matiyu 16:1-12)

¹¹ Farizian tiinə badonnə deen ma ba Zezi te ba ma puli ba magi kantogo did-o, yi ba lagi si ba man-o ba nii. Ba ma ta did-o, si o ki wo-kinkagılı dɩɩ na wó brı-ba ni o dam dım nunj We tee ni tɩn. ¹² O ma tiini o suuri o wɔni, yi o ta o wɩ: «Bee mu yi zum noona bam lagi si a ki wo-kinkagılı a brı-ba? A lagi a ta cıga mu di abam si, a bá ki wo-kinkagılı a brı-ba.»

¹³ O na tagi kuntu tɩn, o ma yagi ba te, yi o joori o vu o zu naboro kum si ba vu ba be bube didım dım.

¹⁴ Ba deen na wu naboro kum wɔni ba maa ve ba be tɩn, Zezi karabiə bam ya swe si ba ja dıpe ba wæli da, dıpe didɩba yiranı mu ba ya jıga. ¹⁵ Zezi ma ta di ba o wɩ: «Fogi-na á cı á tıti si á yi pa Farizian tiinə bam di Pe Erɔdi di abam ba dabılı dım.»

¹⁶ O na tagi di ba kuntu tɩn, ba ma nooni daanı ba wɩ: «Ku yi dıpe taanı mu o tea, dí na ba jıgi tɩn nwaanı.»

¹⁷ Zezi ma lwarı ba na jıgi kulɩ ba nooni tɩn, yi o wɩ: «Bee mu yi á nooni daanı á wɩ, á na ba jıgi dıpe tɩn mu te a nooni kuntu? Abam ta wu lwarı We na jıgi dam te tɩn na? Á wɔbɔɔa tıgi mu na? ¹⁸ Abam jıgi yiə yi ya ba nai We cıga kam. Á jıgi zwa yi á ba ni We taanı dım kuri. ¹⁹ Abam manj á swe a deen na kwe dıpwa yanu mu a fo fo a pa baara murr-tɩnu tım yi ba di na? Ba na di ba ti tɩn, abam twe cicwæru tım á su titwaru tıgra mu?»

Ba ma lər-o ba wɩ: «Titwaru fugə-tile.»

²⁰ O daa ma bwe-ba o wɩ: «A daa ta na kwe dıpwa yarpe yam a fo fo a pa baara murr-tɩna tım yi ba di tɩn, á twe cicwæru tım á su titwaru tıgra mu?»

Ba ma lər-o ba wɩ: «Titwaru tɩrpe.»

²¹ O laan ma ta di ba o wɩ: «Abam nan daa ta ba ni ku kuri mu na?»

Zezi na puri lilwe yiə te tɩn

²² Ba deen ma vu ba yi Betisayida. Noona badonnə ma ja lilwe ba ja vu Zezi te, yi ba loor-o si o ma o jıɔa o dwe-o, si o na yazurə. ²³ O ma ja lilwe wum jıɔa o vanj o ja nunj tıɩ kum daa. O ma twi lileeru o ki o yiə ni, yi o danj o jıa lilwe wum banja ni. O laan ma bwe-o o wɩ: «Nmu nai wɔɔo na?»

²⁴ Lilwe wum ma puri o yiə o nii, yi o wɩ: «A nai noona mu. Ba nan nyi di tweeru mu te yi ba veə.»

²⁵ Zezi daa ma danj o jıa noonu wum yiə ni. O laan ma fin o yiə yam, yi ya joori ya nai. O maa wai o nai wɔɔo maama lanyıranı. ²⁶ Zezi laan ma ta did-o o wɩ, o yɔɔri o vu sɔɔɔ, si o daa yi joori o zu tıɩ kum wu.

Pıyæri tagi si Zezi yi Krisi wum We na tɩni tɩn mu

(Matiyu 16:13-20, Luki 9:18-21)

²⁷ Zezi di o karabiə bam daa ma ke, ba vu ba yi Sezaari kulɩ na yi Filipi tıɩ tɩn. Ba na maa ve tɩn, o ma bwe-ba o wɩ: «Noona yəni ba te ba wɩ, amu yi wɔɔ mu?»

²⁸ Ba ma ləri ba wɩ: «Badaara te ba wɩ, nmu yi Zan wulɩ deen na miisi noona na wɔni tɩn mu. Babam di maa te ba wɩ, nmu yi We nijonnu Eli mu. Badonnə di maa te ba wɩ, nmu yi fanja fanja We nijonno bam didɩba mu.»

²⁹ O laan ma bwe-ba o wɩ: «Ku nan na yi abam, abam bunj si amu yi wɔɔ mu?»

Pıyæri ma lər-o o wɩ: «Nmu yi Krisi wum We na tɩni tɩn mu.»

³⁰ Zezi laan ma kaanı-ba si ba yi ta kuntu ba brı noon-noonu.

Zezi na brı o tɩni na wó ta yi te tɩn

(Matiyu 16:21-28, Luki 9:22-27)

³¹ Ku na zıgi kantı manja kam ni, Zezi ma nooni o brı-ba o wɩ: «Amu Nabiin-bu wum manj si a na yaara zanzan. Zwifə nakwa bam di ba kaanı yigə tiinə bam di ba cullu karanyına tiinə bam mu wó culi amu. Baá gu-nı, yi da yatɔ de ni a laan wó joori a bi.» ³² O maa nooni kuntu

jaja o brɩ-ba. Pɩyɛɛɩ ma ja-o o vu daa, yi o kaan-o o wɩ, o yi taa ŋɔɔni kuntu donɔ.

³³ Zezi ma guni o nii o karabiə bam seeni, yi o bagɩ Pɩyɛɛɩ o wɩ: «Sɩtaani, ve daa a tee ni! Nmɩ wɔbɔŋa yam yi nabiinə nyim mu, si ya ba toɔɩ Wɛ na lagɩ te tɩn.»

³⁴ Zezi laan ma bəŋi nɔn-kɔɔɔ kum maama dɩ o karabiə bam si ba ba o te. O ma ta dɩ ba o wɩ: «Nɔɔɔ wɔɔ maama na lagɩ si o taa toɔɩ amɩ kwaga tɩn, kuntu tu maŋɩ si o vɩn o titɩ wɔbɔŋa si o se yaara ni wɔɔ na zɩŋɩ tɔɔn-dagara o maa ve o tɔɔni jəgə te tɩn, si o laan taa toɔɩ ni. ³⁵ Wɔɔ maama nan na lagɩ si o yɩɩ o ŋwɩa tɩn, kuntu tu wɔ ga-ka mu. Kɩ daari, wɔɔ maama na se si o ga o ŋwɩa amɩ ŋwaani dɩ Wɛ kwər-ywəŋə kam ŋwaani, kuntu tu wɔ na ŋwɩa Wɛ tee ni. ³⁶ Nɔɔɔ nan na ne lɔgɩ baŋa wəənu tɩm maama, yi o laan na ge ŋwɩa Wɛ tee ni, bɛɛ nyɔɔɩ mu o nea? ³⁷ Kulɔkulɔ nan tərə nɔɔɔ na wɔ wani o ma ləni o ŋwɩa Wɛ tee ni. ³⁸ Kuntu tɩn, nɔɔɔ wɔɔ maama na kwari cavura amɩ ŋwaani dɩ amɩ taani dɩm ŋwaani zim nɔɔna bam titari ni, ba na yi nɔn-balwaarɩ yi ba yigə tərə dɩ Wɛ tɩn, amɩ Nabiin-bu wɔm dɩ wɔ kwari kuntu tu cavura, maŋa kam a na wɔ joori a ba lɔgɩ baŋa dɩ a Ko Wɛ paari-zulə dɩ Dɩ malesɩ sim tɩn.»

9

¹ O daa ta ma ta dɩ ba o wɩ: «A lagɩ a ta cɩga mu dɩ abam si, nɔɔna balɩ zim na wɔ yo seeni tɩn badaara bá tɩ, yi baá na Wɛ paari dɩm na wɔ ba nɔɔna titari ni dɩ dam te tɩn.»

*Zezi yibiyə na ləni te tɩn
(Matiyu 17:1-13, Luki 9:28-36)*

² Da yardɩ dɛɛn na ke tɩn, Zezi laan ma ja Pɩyɛɛɩ dɩ Zaki dɩ Zan o pa ba toɔɩ daani ba vu ba di pu-kamunu yuu. Ba wɔra ba yɩrani. Ba na wɔra kuntu tɩn, Zezi yibiyə ma ləni ba yigə ni. ³ O gwaaru tɩm ma tiini tɩ purɩ pari pari yi tɩ nyɩna. Tɩ purɩ tɩ gaalɩ nabiinu na wɔ wani o zari o gwaaru o pa tɩ purɩ te tɩn. ⁴ Eli dɩ Moyisi ma da ba nunɩ ba yigə ni, yi ba ŋɔɔni dɩ Zezi.

⁵ Pɩyɛɛɩ laan ma ta dɩ Zezi o wɩ: «Karanyɩna, dɩ na wɔ yo seeni tɩn, kɩ tiini kɩ lana kɩ pa dɩbam. Nan pa dɩ pu vwə yatɔ yo seeni, si nmɩ dɩ Moyisi dɩ Eli taa zɔɔɩ da.» ⁶ Fɩɩni dɛɛn zɔ-ba zanzan. Kuntu ŋwaani mu o garɩ o ŋɔɔni kuntu donɩ.

⁷ Kunkwəənu laan ma ba tɩ kwəli-ba. Ba ma ni kwərə na ŋɔɔni tɩ wɔni ka wɩ: «Wɔntɩ mu yi amɩ bu-dɩa a na so-o dɩ a wɔ maama. A nan taá cəgi o taani lanyɩrani.»

⁸ Ba ma da kwəni ba nii jəgə maama, yi ba daa wɔ ne nɔɔn-nɔɔnɩ, kɩ na dai Zezi yɩrani. ⁹ Ba ma zaŋɩ piu kum yuu ni ba maa tuə. Zezi laan ma kaani-ba o wɩ: «Yɩ pa-na nɔɔn-nɔɔnɩ lwarɩ á na ne kulɩ tɩn, si kɩ taa ve maŋa kalɩ amɩ Nabiin-bu wɔm na wɔ ba a bi a yagɩ tɔɔni tɩn.» ¹⁰ Ba ma se yi ba ŋɔɔni ba yɩrani ba bwe ba nii, ka bi ka yagɩ tɔɔni taani dɩm kuri mu bɛɛ.

¹¹ Ba laan ma bwe-o ba wɩ: «Wɛ cullu karanyɩna tiinə bam yəni ba tɛ ba wɩ: Eli mu maŋɩ si o da yigə o ba, si Krisi wɔm laan da kwaga. Kɩ yi cɩga mu naa vwan mu?»

¹² Zezi ma ləri-ba o wɩ: «Kɩ yi cɩga mu. Eli maŋɩ si o da yigə o ba o kwe woŋo maama, si Krisi wɔm laan ba. Bɛɛ nan mu yi kɩ pɩpɩni Wɛ tɔɔɔ kum wɔni kɩ wɩ, Nabiin-bu wɔm maŋɩ si o yaari zanzan si nɔɔna cul-o? ¹³ Á nan taá ye-na ni, Eli maŋɩ o ba, yi nɔɔna tiini ba bɛɛs-o ni ba wɔbɔŋa na lagɩ te tɩn, ni kɩ na maŋɩ kɩ pɩpɩni o woŋo Wɛ tɔɔɔ kum wɔni te tɩn.»

*Zezi na zəli cicirə bu wɔdonɩ yɩra ni te tɩn
(Matiyu 17:14-23, Luki 9:37-45)*

¹⁴ Zezi dɩ o karabiə batɔ bam laan ma joori ba vu ba yi o karabiə babam bam te. Ba ma na kɔɔɔ zanzan na gilimi-ba. Wɛ cullu karanyɩna tiinə badonnə maa wɔra ba magɩ kantɔɔɔ dɩdaani ba. ¹⁵ Kɔɔɔ kum na ne Zezi tɩn, ba ma tiini ba yi yəəu, yi ba duri ba vu o te ba jɔɔn-o. ¹⁶ O ma bwe-ba o wɩ: «Bɛɛ ŋwaani mu á zɩɔɩ á magɩ kantɔɔɔ dɩ ba?»

¹⁷ Nɔɔnɩ wɔdonɩ maa wɔ kɔɔɔ kum wɔni, o ma lər-o o wɩ: «Karanyɩna, a ya jaani a bu mu a ba nmɩ te, si n pa o na

yazurə. Cicirə mu jig-o ka yaara, ka pa o warı o n̄ɔɔni. ¹⁸ Maŋa kalu ka na yəni ka ja-o tɪn, ka yəni ka dɪl-o ka dɪ tɪga nɪ mu. Lile-punə ma nuŋi o ni nɪ yɪ o dɔni o yələ. O yɪra yam maama maa yəni ya ku. A ma loori nmu karabiə bam sɪ ba zəli cicirə kam sɪ ka yag-o, yɪ ba wɔ wantı.»

¹⁹ Zezi na ni kuntu tɪn, o ma ta o wɪ: «Abam zɪm n̄ɔɔna bam brɪ á ba jigɪ wɔ-dɪdɔba dɪ amɔ. Amɔ wɔ daani abam tɪtari nɪ a kɪ wɔ-zuru dɪ abam sɪ ku taa ve maŋa kɔɔ? Ja-na bu wɔm á ba.» ²⁰ Ba ma ja-o ba vu o te.

Cicirə kam na nɛ Zezi tɪn, ka ma su bu wɔm ka pa o yɪra sai pɔgɪ pɔgɪ. O ma tu tɪga nɪ o bibilə. Lile-punə maa nuŋi o ni nɪ. ²¹ Zezi ma bwe bu wɔm ko o wɪ: «Maŋa kɔɔ mu ku puli ku kɪ-o kuntu?»

O ma lər-o o wɪ: «O biini nɪ. ²² Kuni zanzan cicirə kam yəni ka dɪl-o ka dɪ mini wɔni dɪ na wɔni mu, sɪ ka gɔ-o. Nmu nan na wɔ wantı, sɪ n duri dɪbam yibwənə n zəni dɪbam.»

²³ Zezi ma lər-o o wɪ: «Nmu tagɪ n wɪ, amɔ na wɔ wantı mu. Wɔlu maama nan na kɪ o wɔ-dɪdɔba dɪ amɔ tɪn, kulukulu tərə Wɛ na bá wantı Dɪ kɪ Dɪ pa kuntu tu.»

²⁴ Bu wɔm ko laan ma kaasi o wɪ: «A suni a jigɪ wɔ-dɪdɔba dɪ nmu. Nan wəli-nɪ sɪ a taa fɔgɪ a jigə.»

²⁵ Zezi ma na n̄ɔɔn-kɔgɔ zanzan na durə ku maa buɪni ba te. O laan ma bagɪ cicirə kam, yɪ o ta dɪ ka o wɪ: «Nmu wɔlu na pa n̄ɔɔna jiri mumaaru dɪ zwa-kwaru tɪn, a te dɪ nmu sɪ n nuŋi bu wɔm yɪra nɪ n viiri, sɪ n daa yɪ joori n yaar-o.»

²⁶ Zezi na tagɪ kuntu tɪn, cicirə kam ma kaasi, yɪ ka tiini ka su bu wɔm ka pa o yɪra sai pɔgɪ pɔgɪ, yɪ ka nuŋi ka daar-o. Ka na yag-o tɪn, o ma bəri. N̄ɔɔna zanzan maa te ba wɪ: «O tɪgɪ mu.» ²⁷ Zezi laan ma ja o juŋa o pa o zanɪ wɛɛni o zigɪ.

²⁸ Zezi na joori o zu digə tɪn, o karabiə bam ma vu o te ba yɪrani, yɪ ba bwe-o ba wɪ: «Bɛnwaani mu dɪbam wɔ wantı dɪ zəli cicirə kam?»

²⁹ O ma ləri-ba o wɪ: «Cicirə kantɔ donj zəlɪm cana. Cicirə kantɔ dwi warı ka zəli ku na dai dɪ Wɛ-loro dam.»

³⁰ Ba dɛɛn ma nuŋi jəgə kam kuntu nɪ ba vu ba tɔgɪ Galile wɔ ba kɛ. Zezi maa ba lagɪ sɪ n̄ɔɔn-n̄ɔɔnu lwarı ba je, ³¹ o na jigɪ

o karabiə bam o brɪ tɪn n̄waani. O maa brɪ-ba o wɪ: «Baá ja amɔ Nabiin-bu wɔm ba kɪ n̄ɔɔna juŋa nɪ yɪ ba gɔ-nɪ. Ba nan na gɔ-nɪ, da yatɔ dɛ nɪ a laan wɔ joori a bi a yagɪ tɔɔni.»

³² O karabiə bam ma wɔ ni o taani dɪm kuri, yɪ ba kwari sɪ ba bwe-o ba nii.

*Wɔɔ mu yɪ kamunu o dwe maama?
(Matiyu 18:1-9, Luki 9:46-50, 17:1-2)*

³³ Ba ma vu ba yɪ Kapernawum. Ba ma zu sɔŋɔ. Zezi ma bwe o karabiə bam o wɪ: «Dɪ na wɔ cwəŋə nɪ dɪ maa buɪni tɪn, á ya magɪ kantɔgɔ bɛɛ n̄waani mu?»

³⁴ Ba maa cɪm. Bɛnwaani, ba ya na maa buɪni tɪn, ba ya magɪ kantɔgɔ daani sɪ ba nii, bantɔ wɔni wɔɔ mu yɪ kamunu o dwe ba maama. ³⁵ Zezi ma jəni tɪga nɪ. O ma bəŋi o karabiə fugə-bale bam sɪ ba ba o te. O ma ta dɪ ba o wɪ: «Wɔlu na lagɪ sɪ o taa yɪ yigə tu tɪn, kuntu tu maŋı sɪ o ji ba maama kwaga tu mu, sɪ o taa tɔŋı o pa ba maama.»

³⁶ O ma ja bu balanə o pa o zigɪ ba maama tɪtari nɪ. O ma kwe-o o kɪ o jakukoro nɪ, yɪ o ta dɪ ba o wɪ: ³⁷ «Wɔlu maama na nɪgɪ bu balanə kantɔ donj lanyɪrani amɔ yɪri n̄waani tɪn, kuntu tu nɪgɪ amɔ mu. Wɔlu maama nan na nɪgɪ amɔ tɪn, ku dai amɔ yɪrani mu o nɪga, ku yɪ o nɪgɪ Banə-Wɛ dɪlu na tɔŋı-nɪ tɪn dɪ mu.»

³⁸ Zan ma ta dɪ Zezi o wɪ: «Karanyɪna, dɪ ya nɛ n̄ɔɔnu wɔdonj na zəli ciciri n̄ɔɔna yɪra nɪ dɪ nmu yɪri. O nan na dai dɪbam kɔgɔ kum wɔ n̄ɔɔnu tɪn, dɪ ma kwaanı sɪ dɪ cɪ-o, sɪ o daa yɪ taa kɪ kuntu.»

³⁹ Zezi ma ləri o wɪ: «Á ya wɔ maŋı sɪ á cɪ-o. N̄ɔɔnu wɔlu maama na tɔgɪ amɔ yɪri n̄waani o kɪ wo-kɪnkagɪli tɪn bá wantı o pipiri lɪla o n̄ɔɔni ta-balɔɔ o pa-nɪ. ⁴⁰ Bɛnwaani wɔlu maama na ba culi dɪbam tɪn yɪ dɪbam n̄ɔɔnu mu. ⁴¹ A lagɪ a ta cɪga mu dɪ abam sɪ, n̄ɔɔnu wɔlu na kwe na o pa abam sɪ á nyo, á na yɪ amɔ Zezi Krisi n̄ɔɔna tɪn n̄waani, kuntu tu wɔ na pɛɛri Wɛ tee nɪ.

⁴² Ku na yɪ balu na kɪ ba wɔ-dɪdɔba dɪ amɔ tɪn, ba na maŋı ba muri nɪ bu-balwa te dɪ, n̄ɔɔnu wɔlu na pɛ ba dɪdɔba yagɪ Wɛ cwəŋə tɔgɪm tɪn, ba na ləgɪ kandwe

kamunu mu kuntu tu ba ni ba di-o nuntu wuntu yi o ti, kuu ta gari cam dlu o na wu ba o na We tee ni tin. ⁴³ Nmu juja na lagu ka pa n ki lwarim, ku manji si n go-ka mu n yagu. N na ge n juja, yi n daari n na njwa We tee ni, kuntu gari nmu na jigu n jia maama yi n vu min-tu, me na yi mini dlu na ba dwe manja di manja tin. [

⁴⁴ Jage kam kuntu ni,
<kanzwa wu ta di ba yira,
yi ya ba fagu ya tua.

Mini wu ta di-ba,
yi di ba fagu di dwea.>]

⁴⁵ Nmu naga na lagu ka pa n ki lwarim, ku manji si n go-ka mu n yagu. Nmu na yi na-dua yi n na njwa We tee ni, kuntu gari nmu na jigu n ne sim maama, yi ba laan di-m ba yagu min-tu ni. [⁴⁶ Jage kam kuntu ni,

<kanzwa wu ta di ba yira,
yi ya ba fagu ya tua.

Mini wu ta di-ba,
yi di ba fagu di dwea.>]

⁴⁷ Nmu yi nan na lagu di pa n ki lwarim, ku manji si n li-di n dlu n yagu mu. N na jigu yi didu yi n zu We paari dim wuntu, kuntu gari nmu na jigu yia yale, yi ba laan di-m ba yagu min-tu ni. ⁴⁸ Jage kam kuntu ni,

<kanzwa wu ta di ba yira,
yi ya ba fagu ya tua.

Mini wu ta di-ba,
yi di ba fagu di dwea.>

⁴⁹ Nonu maama manji si We kwe mini mu DI ma manjo-o DI nii, si DI pa o bicari fagu di kwe, ni ye na kwe wudiu te tin.

⁵⁰ Ye ywene yi di wai di kwe wudiu. Ye ywene ni na ti, n daa n ba wani n pa di joori di ja ywene. Pa-na a wuru taa ywemm da-njwan, si a jeni di yazure, ni ye na pai wudiu ywemm te tin.»

10

*Kaani vum taani
(Matiyu 19:1-12, Luki 16:18)*

¹ Zezi laan ma zaji o nuji je sim kuntu ni o vu o da Zude ti-nia yam. O ma vu o be Zuden buga kam ni didon dim ni. Non-ko go zanzan daa ma ba ba gilim-o. O

ma ta bri-ba We ciga kam, ni o na yeni o ki te tin.

² Farizian tiine badaara deen ma zaji ba vu o te si ba manjo-o ba nii. Ba ma bwe-o ba wi: «Nonu jigu cwage si o vin o kaani na?»

³ Zezi ma leri-ba o wi: «Moyisi deen pe abam culu kom o wi bea?»

⁴ Ba ma ler-o ba wi: «Moyisi pe ni, ni nonu jigu cwage si o pupuni tonu o pa o kaani, si ku bri ni o vi-o mu.»

⁵ Zezi ma leri-ba o wi: «Moyisi deen pupuni kuntu o pa abam, a wuru na dana tin njwan mu. ⁶ Ku daari, pulim ni We na ki nabiine tin, DI ki-ba si ba taa yi baaru di kaani mu. ⁷ Kuntu njwan, nonu na di kaani, o manji si o poci o titi o nu di o ko tee ni, si o daari o pa o di o kaani wum jeni daani. ⁸ Kuntu wu pa ba laan ji nonu didu. Ba daa dai nona bale, ba laan yi nonu didu mu. ⁹ We na ki nona balu daani tin, non-nonu daa wu manji si o poci-ba daani.»

¹⁰ Zezi di o karabia bam laan ma joori ba vu soga. Ba na zu tin, ba ma bwe-o o taani dim kuri. ¹¹ O ma ta di ba o wi: «Nonu na vin o kaani yi o daari o di kaani wodon, kuntu tu kam dim di kabwage yi bidwi mu. ¹² Kaani di na vin o baru yi o vu o zu baru wodon, o di kam dim di bwage yi bidwi mu.»

Bu-balwa na manji di We paari dim te tin

(Matiyu 19:13-15, Luki 18:15-17)

¹³ Nona badonne maa jaani bia ba tui Zezi te si o daji o jia ba bana ni. O karabia bam ma zaji ba bagu-ba si ba yi taa ki kuntu. ¹⁴ Zezi na ne ba na ki te tin, o bani ma zaji yi o ta di ba o wi: «Yagu-na si bia bam taa tui amu te, si a yi zaji a ta cu-ba. Benjwan balu na nyi ni bu-balwa te tin mu manji si ba zu We paari dim wu. ¹⁵ A lagu a ta ciga mu di abam si, nonu na wu se si We taa te-o ni bu-balaja te, o ba na cwage o zu We paari dim wu.»

¹⁶ Zezi na tagu kuntu tin, o laan ma ja ja bia bam o ki o ja-kukoro ni. O ma daji o jia ba bana ni o wari We o pa-ba.

Nadunə wó wanı ba na ηwıa We tee ni na?

(Matiyu 19:16-30, Luki 18:18-30)

17 Zezi ma zanı o maa kea. Nɔɔnu wɔdoŋ ma duri o vu o yi o te. O ma kuni doonə o yigə ni yi o wı: «Karanyına, n yi nɔn-ηum. Nan bri-ni kulɔ a na wó ki, sı a wanı a na ηwıa kalɔ na ba ti tın We tee ni.»

18 Zezi ma ta did-o o wı: «Beηwaanı mu n bəŋi-ni ni nɔn-ηum? Nɔɔn-nɔɔnu tərə o na yi nɔn-ηum, ku na dai We DI yıranı. 19 Nmɔ maŋı n ye We cullu tım na bri kulɔ tın. Yi zanı n gu nɔɔnu. Yi zanı n pəni dı n doŋ kaanı. Yi ηɔni. Yi zanı n fɔ vwan n pa n doŋ. Yi pini n doŋ. Ta n zuli n nu dı n ko.»

20 Nɔɔnu wɔm ma ta did-o o wı: «Karanyına, ku na sıŋı a biini ni tın, a maŋı a se cullu tıntu maama.»

21 Zezi ma nii-o dı sono, yi o ta did-o o wı: «Ku nan ta ge woŋo didɔba mu sı n ki. Ve soŋo n kwe woŋo kulɔ maama n na jıgı tın n yəgi, sı n laan kwe ti səbu kum n ma n wəli yinigə tiinə. Kuntɔ wó pa n ta n jıgı jıjıgıru zanzan We-soŋo ni. Nmɔ na ki kuntɔ, sı n laan ba n ta n tɔgi-nı.»

22 Nɔɔnu wɔm na ni kuntɔ tın, o wɔ ma cɔgı zanzan yi o yigə nywanı, o jıjıgıru tım na tiini ti daga tın ηwaanı. O ma yagı Zezi yi o viiri.

23 Zezi laan ma pipiri o nii o karabiə bam seeni, yi o ta dı ba o wı: «Nadunə na lagı sı ba zɔ We paarı dım wɔ, kú ta tiini ku cana ku pa-ba.»

24 O karabiə bam na ni kuntɔ tın, ku ma sɔ-ba. Zezi daa ta ma ta dı ba o wı: «A biə-ba, nɔɔna na lagı sı ba zɔ We paarı dım wɔ, kú ta tiini ku cana ku pa-ba. 25 Kú ta yi mwalı sı yogondi da gar-lwe bɔɔni dı nuŋı ku dwe nadum na lagı sı o zɔ We paarı dım wɔ.»

26 Zezi na tagı kuntɔ tın, ku ma tiini ku sɔ o karabiə bam zanzan, yi ba te daanı ba wı: «Ku nan na yi kuntɔ, wɔɔ mu wó wanı o na ηwıa We tee ni?»

27 Zezi ma nii-ba yi o wı: «Nabiinə mu bá wanı ba ki, sı We wat DI kıa. Beηwaanı We wat woŋo maama DI kıa.»

28 Pıyεeri laan ma ta did-o o wı: «Nii. Dıbam yagı dı woŋo maama mu, yi dı daarı dı tɔgi nmɔ.»

29 Zezi ma ləri o wı: «A lagı a ta cıga mu dı abam sı, nɔɔnu wɔlu maama na tagı amɔ ηwaanı dı We kwər-ywəŋə kam ηwaanı, o yagı o soŋo naa o nu-biə naa o nu dı o ko naa o biə naa o kari dı tın, 30 kuntɔ tu wó ba o na kulɔ maama o na yagı tın kuni bi mu lɔgɔ kuntɔ banja ni. Oó na sam dı nu-biə dı niinə dı biə dı kari, yi oó na yaara dı o wəli da. Ku daarı maŋa kalɔ na wó ba tın, kuntɔ tu wó na ηwıa kalɔ na ba ti tın We tee ni. 31 Balɔ na maŋı ba yi yigə tiinə tın zanzan wó joori ba ji kwaga tiinə. Ku daarı balɔ dı na maŋı ba yi kwaga tiinə tın zanzan wó ba ba ji yigə tiinə We paarı dım wɔni.»

Zezi daa na ηɔɔni o tɔvni taanı te tın
(Matiyu 20:17-19, Luki 18:31-34)

32 Zezi dı nɔɔna zanzan maa zanı ba wɔ cwəŋə ni ba maa ve Zeruzalem. Zezi maa wɔ ba yigə ni o veə. O karabiə bam maa yi yəu. Nɔɔna balɔ dı na tɔgi ba kwaga tın maa fɔmma. Zezi ma bəŋi o karabiə fugə-bale bam daa ni, yi o ta o bri-ba kulɔ na lagı ku ki-o Zeruzalem ni tın. 33 O maa ta dı ba o wı: «Taá ye-na, dı na maa ve Zeruzalem tın, dáanı mu ba laan wó ja amɔ Nabiin-bu wɔm ba ki Zwifə kaanım yigə tiinə bam dı ba cullu karanyına tiinə bam jıŋa ni. Nɔɔna bam kuntɔ wó dı a taanı ba wı, ku maŋı sı a ti mu, yi ba daarı ba ki-ni dwi-ge tiinə bam jıŋa ni. 34 Baá yáalı-ni ba mwanı, yi ba daarı ba twı lileeru ba yagı a yıra ni. Baá magı-ni dı balaara, yi ba laan daarı ba gu-ni. Da yatɔ de ni a nan wó joori a bi a yagı tɔvni.»

Zezi cwəŋə kam na jıgı yaara te tın
(Matiyu 20:20-28)

35 Zakı dı Zan balɔ na yi Zebede biə tın dεen ma vu Zezi te ba ta did-o ba wı: «Karanyına, popo, ki woŋo kulɔ dı na lagı tın n pa dıbam.»

36 Zezi ma bwe-ba o wı: «Á lagı sı a ki bεε mu a pa abam?»

37 Ba ma lər-o ba wı: «Nmɔ na tu n ba n dı n paarı dım, sı n pa dıbam didɔba jəni n jazım ni sı didɔba jəni n jagwiə ni.»

³⁸ Zezi ma ta di ba o wi: «Abam titi yeri á na loori kulɔ tɪn. Abam wú wanɪ á togi á yaari, ni amɔ na lagi a ba a na yaara yalɔ tɪn na? Á wú wanɪ á yaari á ti, ni a na lagi a yaari a ti te tɪn na?»

³⁹ Ba ma lər-o ba wi: «Een, dí wú wanɪ.»

Zezi laan ma ta di ba o wi: «Kɔ yi cɪga, abam nan wú sɪntɪ á togi á yaari amɔ yaara yam doŋ. ⁴⁰ Kɔ nan dai amɔ mu maŋɪ sɪ a kuri wɔlɔ na wú jəni a jazɪm ni naa a jagwiə ni tɪn. Kɔ yi Baŋa-We mu maŋɪ Dɪ tiŋi je sɪm kɔntɔ, sɪ Dɪ pa balɔ na wú jəni da tɪn.»

⁴¹ O karabiə fugə kam na tu ba lwarɪ ba donnə bale bam na loori kulɔ Zezi tee ni tɪn, ba bana ma tiini ya zaŋɪ di Zakɪ di Zan. ⁴² Zezi laan ma bəŋi ba maama, yi o ta di ba o wi: «Abam nan maŋɪ á ye ni lɔgɔ baŋa pwa kɪ dam mu di ba nɔɔna, yi ba didɛera di dam ba baŋa ni. ⁴³ Kɔ nan na yi abam, kɔ wɔ maŋɪ sɪ kɔ taa yi kɔntɔ doŋ abam titari ni. Bɛŋwaani, abam wɔlɔ na lagi sɪ o ji nɔn-kamunu á wɔni tɪn, kɔntɔ tu maŋɪ sɪ o ji abam maama tintɔŋɔ mu. ⁴⁴ Wɔlɔ na lagi sɪ o ji abam yigə tu tɪn, kɔntɔ tu maŋɪ sɪ o ji abam maama gamba. ⁴⁵ Bɛŋwaani amɔ Nabiin-bu wɔm wɔ tu sɪ nɔɔna tɔŋɪ ba pa-nɪ. Amɔ nan tu sɪ a tɔŋɪ a pa nɔɔna mu, sɪ a daari a kwe a ŋwɪa a ma ləni nɔɔna zanzan ŋwɪa We tee ni.»

*Zezi na pɛ lilwe yiə puri te tɪn
(Matiyu 20:29-34, Luki 18:35-43)*

⁴⁶ Zezi di o karabiə bam ma vu ba yi tɔ kɔdoŋ, kɔ yiri mu Zeriko. Ba ma togi da ba nunji ba maa kea. Ba na maa ke tɪn, nɔn-kɔgɔ maa togi-ba. Nɔɔnɔ wɔdoŋ maa wɔra o na yi lilwe. O yiri mu Batime, o ko mu yi Time. O maa je cwəŋə kam ni ni yi o loorə. ⁴⁷ O ma lwarɪ ni kɔ yi Nazareti tu Zezi mu togi dáani o maa kea. O laan ma puli o kaasi baŋa baŋa o wi: «Zezi, Pɛ Davidi dwi tu, duri a yibwəŋə!»

⁴⁸ Nɔɔna zanzan ma bag-o sɪ o pu o ni. O laan ma tiini o kaasi zanzan yi o wi: «Pɛ Davidi dwi tu, duri a yibwəŋə!»

⁴⁹ Zezi laan ma zɪgi yi o ta o wi, ba bəŋ-o sɪ o ba. Ba ma bəŋ-o, yi ba ta did-o ba wi: «Kɪ wɔpolo, sɪ n zaŋɪ wɛɛni, sɪ o bə-m o wi n ba.»

⁵⁰ Lilwe wɔm ma da puɪsɪ o gɔrɔ o yagi, yi o zaŋɪ lɪla o vu o yi Zezi te. ⁵¹ Zezi ma bwe-o o wi: «Nmɔ lagi sɪ a kɪ bɛɛ mu a pa-m?»

O ma ləri o wi: «Karanyɪna, a lagi sɪ a joori a taa nai mu.»

⁵² Zezi ma ta did-o o wi: «Nan ve, nmɔ na kɪ n wɔ-didɔa di amɔ te tɪn mu pɛ n na yazurə.»

Zezi na tagɪ kɔntɔ bidwɪ baŋa ni tɪn, mu lilwe wɔm yiə joori ya nai. O maa togi Zezi kwaga cwəŋə kam ni.

11

Zezi na zɔ Zeruzalem yi nɔɔna zul-o te tɪn

(Matiyu 21:1-11, Luki 19:28-40, Zan 12:12-19)

¹ Zezi di o karabiə bam dɛɛn ma vu ba twe Zeruzalem. Ba ma vu ba yi ti-balwa bale, ba yiri mu Betifaazi di Betani. Je sɪm kɔntɔ wɔ Olivi piu kɔm saŋa ni mu. Zezi ma li o karabiə bam bale o tɔŋɪ, ² yi o ta di ba o wi: «Ve-na á vu á zɔ tɔ kulɔ na wɔ abam yigə ni tɪn. Á na zɔ tɔ kɔm wɔni, á wú na bɪna-pola na ləgi da, yi nɔɔn-nɔɔnɔ daa ta wɔ diini ka baŋa. Ve-na á bwəli-ka á ja ba á pa-nɪ. ³ Nɔɔnɔ na bwe abam ni: «Bɛɛ mu yi á bwəli-ka?», sɪ á ta did-o ni: «Kɔ yi dí Yuutu wɔm mu laga. Oó joori o pa ka ba lele.» »

⁴ Ba ma zaŋɪ ba vu sɪ ba nii. Ba na yi tɔ kɔm wɔ tɪn, ba ma sɪntɪ ba na bɪna-pola cwəŋə ni ni. Ka ləgi sɔŋɔ kɔdoŋ ni ni. Ba ma vu ba bwəli-ka. ⁵ Nɔɔna badonnə maa zɪgi da. Ba ma bwe Zezi karabiə bam ba wi: «Bɛɛ mu yi á lagi á bwəli bɪna-pola kam?»

⁶ Ba ma ləri-ba ni Zezi na maŋɪ o ta te tɪn. Nɔɔna bam ma sɛ. ⁷ Ba ma ja bɪna-pola kam ba ja vu ba yi Zezi te. Ba laan ma kwe ba gwaaru ba daŋɪ ka baŋa ni. Zezi ma di ka baŋa, yi ba ve ba maa kea. ⁸ Ba na maa ke tɪn, nɔɔna zanzan ma zul-o ba kwe ba gwaaru ba lwarɪ cwəŋə kam yuu ni, sɪ Zezi ba o togi ti baŋa o ke. Nɔɔna badaara ma vu ba go tweeru nɛ di vɔɔru ba di cwəŋə yuu ni, sɪ o togi ti baŋa o ke. ⁹ Nɔɔna balɔ na wɔ o yigə ni di o kwaga ni ba ve tɪn maa tɔɔli ba wi:

«Ozaana! Zulə taa wɔ We tee ni!»

Zuli-na wuɓ na tu dí Yuutu We yiri
ɲwaanɪ tɪn.

¹⁰ Zuli-na wuɓ na wú ta te o nɔɔna,
nɪɲɛɛnɪ dɪbam ko Davidi dɛɛn na jigi
paari te tɪn.

Ozaana! Zulə taa wu Baɲa-We tee ni!»

¹¹ Zezi ma vu o zu Zeruzalem tɪv kum
wu. O ma vu o yi We-di-kamunu kum o
zu ku wu. O ma kaagi o nii wəənu tum
maama na yi te. We na lagi di zu tɪn, o
ma joori o nuɲi tɪv kum wɔni, o tɔgi di o
karabiə fugə-bale bam o vu Betani.

*Zezi na sooli kapuru te tɪn
(Matiyu 21:18-19)*

¹² Tɪga na puuri tɪn, ba ma zaɲi Betani
ni si ba joori Zeruzalem. Kana maa jigi
Zezi. ¹³ Ba na maa ve tɪn, o ma tɔli o na
kapuru. Ku dɛɛn li di vɔɔru mu. O ma
vu si o nii mɔɔla wura na si o di. O na yi
da tɪn, o ma wu ne kulukulu, ku na wu yi
ku lərim maɲa tɪn ɲwaanɪ. ¹⁴ O laan ma
ta di kapuru kum o wɪ: «Nɔɔn-nɔɔnu daa
bá na mɔɔla nmɔ yuu ni o di.»

O karabiə bam ma ni o na tagi kulɔ tɪn.

*Zezi na zəli pipimpiinə We-di-kamunu
kum wɔni te tɪn
(Matiyu 21:12-17, Luki 19:45-48, Zan
2:13-22)*

¹⁵ Ba ma vu ba yi Zeruzalem. Zezi ma
vu o zu We-di-kamunu kum wu. O ma na
nɔɔna na wu ka kunkolo kum ni ba pipiə.
O ma zəli-ba o pa ba nuɲi. O ma vu o
ja səbu-lənnə bam taabullu tum o pipiri o
pu tɪga ni, o pa ba səbiə bam jagi. O ma
daari o yigi yitunnu tɪv nɔɔna badonnə
na je da ba yəgi kunkwən-pulə tɪn o di
tɪga ni. ¹⁶ O ma wu se si nɔɔna taa zɪɲi
ba zɪla ba tɔgi kunkolo kum wu ba kea.
¹⁷ O ma bri nɔɔna bam o wɪ: «Ku puɔɔni
We tɔnɔ kum wɔni ni, We mu wɪ: «Amu
digə kantɔ maɲi si ka taa yi jəgə kalɔ lɔgɔ
baɲa dwi tiinə maama na wú ta tui ba
warɪ amu da tɪn mu.» Abam nan pe ka
ji ɲwɪna joro jəgə.»

¹⁸ Zwifə kaanum yigə tiinə bam di ba
cullu karanyina tiinə bam ma ni Zezi na
tagi kulɔ tɪn. Ba laan ma beeri cwəɲə
si ba gu-o. Ba ma kwari fɔɔni did-o, o
zaasum dɪm na su nɔn-kɔgɔ kum maama
tɪn ɲwaanɪ.

¹⁹ Tɪga na lagi ka yi tɪn, Zezi di o
karabiə bam ma nuɲi tɪv kum wɔni.

*Zezi ɲɔɔni kapuru kulɔ na kugi tɪn
taani
(Matiyu 21:20-22)*

²⁰ Tɪga na puuri tɪn, ba ma daa zaɲi ba
maa kea. Ba ma na kapuru kum na kuga,
di ku bunnu maama. ²¹ Pɪyɛɛri ma guli
Zezi ya na tagi te tɪn. O ma ta di Zezi
o wɪ: «Karanyina, nii kapuru kum nmɔ
diin na sooli tɪn, ku kuga.»

²² Zezi ma ta di ba o wɪ: «Fɔgi-na á
ki á wu-didɔa di We. ²³ A lagi a ta cɪga
mu di abam si, abam wuɓ na tagi di piu
kamunu kuntu ni, ku go ku na zɪgi me
tɪn ku vu ku tɪv nɪnɪv kum wɔni, We wú
pa ku ki. Nmɔ na jigi wu-didɔa ni nmɔ
na tagi kulɔ tɪn wú sunɪ ku ki, yi n ba
jigi bubwɛa, We wú pa ku ki. ²⁴ Kuntu
ɲwaanɪ a lagi a ta di abam ni, wono kulɔ
maama á na wú loori We tee ni tɪn, si á
taá jigi wu-didɔa ni á wú sunɪ á na-ku, yi
We wú pa á na-ku. ²⁵ Maɲa maama abam
na wura á warɪ We, yi taani na wu abam
di nɔɔnu wudonɲ laɲa ni, si á yagi á ma ce-
o. Á Ko We laan wú yagi abam di lwarɪm
DI ma ce abam. [²⁶ Ku daari, abam na wu
se si á yagi nɔɔna lwarɪm á ma ce-ba, á
Ko We bá yagi abam di lwarɪm DI ma ce
abam.]»

*Zezi dam dɪm nuɲi yən mu?
(Matiyu 21:23-27, Luki 20:1-8)*

²⁷ Ba daa ma vu ba yi Zeruzalem. Zezi
ma vu o zu We-di-kamunu kum wu, o kari
ka wɔni o beerə. Zwifə kaanum yigə tiinə
bam di ba cullu karanyina tiinə bam di
ba nakwa bam ma vu o te, ²⁸ ba bwe-o ba
wɪ: «Wɔɔ dam mu n ma n ki wəənu tɪv
maama n na ki tɪn? Wɔɔ mu pe nmɔ ni
si n ta n ki kuntu?»

²⁹ O ma ləri-ba o wɪ: «A di jigi bwɪə a
lagi a bwe abam, si á na ləri-ya á pa-ni,
si a laan bri abam wuɓ na pe amu ni si
a tɔɲi tɪn. ³⁰ A lagi a bwe abam a nii, Zan
na miisi nɔɔna na wɔni tɪn, ku yi We mu
pe-o cwəɲə naa nabiinə mu pe-o?»

³¹ O na bwe-ba kuntu tɪn, ba maa wura
ba bwe daani si ba nii ba na wú ləri te
tɪn. Ba maa wɪ: «Dɪbam na ləri dí wɪ,
ku yi We mu, o laan wú bwe dɪbam ni,

bɛɛ mu yi dí nan wu sɛ Zan taani dɪm?
³² Kɔ daari, dí bá wani dí ta ni ku yi nabiinə mu pɛ-o cwəŋə.» Ba tagi kuntu, beŋwaanɪ ba kwarɪ fʊɒni di nɔɔna bam, di ba maama na sɛ ni Zan sɪni o yi We nijonnu tin. ³³ Kuntu ŋwaanɪ mu ba ləri Zezi ba wɪ: «Dí yəri wɔlɔ na pɛ Zan cwəŋə tin.»

Zezi di ma ta di ba o wɪ: «Kɔ na yi kuntu, amɔ di nan bá ta wɔlɔ na pɛ amɔ ni sɪ a taa tɔŋɔ tin.»

12

Nɔɔnu di o gaari mɪmaŋa (Matiyu 21:33-46, Luki 20:9-19)

¹ Zezi ma maŋɪ mɪmaŋa o brɪ nɔɔna bam o wɪ: «Nɔɔnu wɔɔɔŋ mu wɔra. O ma zanɪ o ci gaari, yi o daari o jəri tweeru tiɔ yɪri na yi vinyə tin di wɔni. O ma daari o ku gonɔ ti-dia je ni, sɪ o na gwəri tweeru biə bam, sɪ o ki dáani o nɔ o kan ti na bam. O ma daari o cwi dapala sɪ nɔɔnu taa je da o yɪri gaari dɪm. O na fɔgi o ci-di kuntu tin, o laan ma kwe nɔɔna o yagi da sɪ ba taa tɔŋa, yi o daari o nunɪ o vu cwəŋə. ² Tweeru biə bam gwərim maŋa na yi tin, o ma tɔŋɪ o tintɔŋnu sɪ o vu nɔɔna balɔ na nii o gaari dɪm baŋa ni tin te, sɪ ba cɛ o təri ba pa-o. ³ Tintɔŋnu wɔm na yi ba te tin, ba ma ja-o ba magɪ, yi ba daari ba pa o viiri di ji-kɔri. ⁴ Nɔɔnu wɔm daa ma tɔŋɪ o tintɔŋnu wɔɔɔŋ. O na yi ba te tin, ba ma magɪ o yuu ba kaari yi ba twi-o. ⁵ O daa ta ma tɔŋɪ o tintɔŋnu wɔɔɔŋ o wəli da. Wɔntu na yi ba te tin, ba ma mag-o ba gu. Nɔɔnu wɔm ta ma tɔŋɪ o tintɔŋna zanzan nɔɔna bam tee ni, yi ba magɪ ba badonnə, ba daari ba gu ba badaara.

⁶ Kɔ laan ma daari o titi bu wɔlɔ o na so-o zanzan tin yɪrani. O ma tɔŋ-o ba tee ni o ma kweeli, yi o buŋɪ sɪ, baá niɪ wɔntu. ⁷ Nɔɔna bam na nɛ-o tin, ba maa ŋɔɔni daani ba wɪ: «Mu gaari dɪm tu bu, wɔntu mu lagɪ o ba o taa te o ko wɔm wəənu tim. Nan pa-na dí gu-o, sɪ dí daari dí taá te o wəənu tim.» ⁸ Ba laan ma gu-o, yi ba daari ba van-o ba ja nunɪ gaari dɪm wɔni ba yagi.

⁹ Kuntu tin, gaari dɪm tu wɔm laan wɔ ki nɔɔna bam kuntu tita mu? O maŋɪ sɪ o ba o gu-ba mu, sɪ o daari gaari dɪm o pa nɔɔna badonnə sɪ ba taa niə. ¹⁰⁻¹¹ Kɔ pɔpɔni We tɔnɔ kɔm wɔni ku wɪ:

«Kandwɛ dɪɔ lwara na vɪn tin laan mu joori di ba di ji kandwɛ dɪɔ na paɪ sɔŋɔ kɔm dana tin.

Baŋa-We na ki te tin mu kuntu, yi ku yi wo-kamunu ku pa dɪbam.»
 Abam maŋɪ á wɔ karɪmi kuntu na?»

¹² Zwifə yigə tiinə bam na ni kuntu tin, ba ma lwarɪ ni o maŋɪ mɪmaŋɪ dɪm bantu ŋwaanɪ mu. Ba laan maa beeri cwəŋə sɪ ba ja-o. Ba maa warɪ, ba na kwarɪ fʊɒni di nɔn-kɔgɔ kɔm tin ŋwaanɪ. Ba ma yag-o, yi ba daari ba viiri.

Zwifə bam na bwe Zezi lampoo ŋwɪm woŋo te tin

(Matiyu 22:15-22, Luki 20:20-26)

¹³ Zwifə bam dɛɛn ma li Farizian tiinə badonnə di Pɛ Erɔdi kwaga nɔɔna badonnə sɪ ba vu Zezi te. Ba maa lagɪ sɪ ba pa o ŋɔɔni o tusi, sɪ ba wani ba ja-o. ¹⁴ Ba ma yi o te, yi ba ta did-o ba wɪ: «Karanyina, dí ye ni nmu yi cɪga tu mu. Nmu yigə tərə di nɔɔna na buŋɪ kulɔ ba pa nmu tin, nmu nan ba kuri nɔɔna daani. Nmu nan yəni n brɪ nɔɔna We cwəŋə di cɪga mu. Dí lagɪ dí bwe dí nii, dɪbam Zwifə bam culu pɛ ni sɪ dí ŋwɪ lampoo dí pa lɔgu kɔm pa-faru wɔm naa ku wɔ maŋɪ? Dí maŋɪ sɪ dí ŋwɪ naa dí wɔ maŋɪ sɪ dí ŋwɪ?»

¹⁵ Zezi nan maŋɪ o ye ba na yi pipirinyina te tin. O ma ta di ba o wɪ: «Bɛɛ nan mu yi á lagɪ sɪ á maŋɪ-ni á nii? Ja-na səbu-dali didwa á ba sɪ a nii.»

¹⁶ Ba ma li səbu-dali dɪm ba brɪ-o. O ma nii yi o bwe-ba o wɪ: «Wɔɔ nyɪnyɔgu di o yɪri mu pɔpɔni di baŋa ni?»

Ba ma lər-o ba wɪ: «Kɔ yi pa-faru wɔm mu.» ¹⁷ Zezi laan ma ta di ba o wɪ: «Kɔ lamma. Á nan taá ŋwɪ kulɔ na yi pa-faru wɔm nyɪm tin á pa-o, sɪ á daari á taá paɪ We kulɔ di na yi DI nyɪm tin.»

O na ləri-ba kuntu tin, ku ma su-ba zanzan.

*Ba na bwe Zezi twa biim woŋo te tin
 (Matiyu 22:23-33, Luki 20:27-40)*

¹⁸ Sadustian tiinə badonnə dɛɛn ma zaɲi ba vu Zezi te. Bantu mu bri ba wɪ, nɔɔnu na tɪga, o daa bá joori o bi. ¹⁹ Ba ma vu ba ta dɪ Zezi ba wɪ: «Karanyɪna, Moyisi dɛɛn na pupɔni kulɔ o tiɲi o pa dɪbam tɪn, kɔ bri nɪ, nɔɔnu nu-bu na tɪga yɪ o daari o kaani, ba na wɔ lɔgi biə daani, tɔ wɔm cɔrɔ mu maɲi sɪ o dɪ kaani wɔm sɪ ba wani ba lɔ biə o nu-bu wɔlɔ na tɪgi tɪn ɲwaani. ²⁰ Kɔntɔ, nu-biə barpe ya mu wɔra. Ba dɪdɔba ma dɪ kaani, yɪ o tɪ o daar-o, yɪ o wɔ lɔgi bu. ²¹ Wɔlɔ na saɲi tɪn laan ma dɪ kadəm wɔm. O dɪ ma tɪ o daari kaani wɔm, yɪ ba dɪ wɔ lɔgi bu. Batɔ tu wɔm dɪ daa ma di-o. ²² Ba maama barpe dɪ kaani wɔm, yɪ ba wɔ lɔgi bu dɪd-o. Ba maama na tɪgi tɪn, kaani wɔm dɪ laan ma tɪ. ²³ Ba maama barpe na dɪ kaani wɔm tɪn, ba laan na tu ba bi ba yagi tɔɔni, bantu wɔɔ mu wɔ ta te kaani wɔm?»

²⁴ Zezi ma ləri-ba o wɪ: «Abam tiini á tɔsi mu. Abam wɔ lwarɪ Wɛ tɔnɔ kɔm zaasɪm dɪm kuri, yɪ á ta yəri Wɛ dam dɪm na yɪ te tɪn. Á wɔ tɔsi cɪga na? ²⁵ Nɔɔna na tu ba bi ba yagi tɔɔni, ba lagɪ ba taa nyɪ dɪ Wɛ malesɪ sɪm na yɪ te tɪn mu, ba ba dɪ kaana, kaana dɪ nan ba zɔɔri banna dɪ. ²⁶ Kɔ nan na yɪ twa biim dɪm dɪ, Moyisi na pupɔni kulɔ tɪn bri nɪ nɔɔna wɔ sɪni ba bi. Abam maɲi á wɔ karɪm kulɔ Wɛ na tagɪ dɪ Moyisi Dɪ na bri Dɪ tɪtɪ dɪd-o sabari puɲu kɔm wɔni maɲa kalɔ tɪn na? Wɛ dɛɛn tagɪ Dɪ wɪ: «Amu yɪ Abraham Wɛ, dɪ Yizakɪ Wɛ, dɪ Zakɔbɪ Wɛ mu.» ²⁷ Kɔ bri nɪ bantu daa ta jɪgi ɲwɪa mu Wɛ tee nɪ, bɛɲwaani Baɲa-Wɛ yɪ naɲɔna Wɛ mu, sɪ Dɪ dai twa Wɛ. Mu kɔ kuri á tiini á tɔsi dɪ á na bɔɲi te tɪn.»

Wɛ niə yam wɔni dɔɔ mu yɪ kamunu dɪ dwe?

(Matiyu 22:34-40, Luki 10:25-28)

²⁸ Ba na wɔra ba ɲɔɔni kɔntɔ tɪn, Wɛ cullu karanyɪna tu wɔdɔɲ ma yɪ ba te, yɪ o ni ba taani dɪm. O ma lwarɪ nɪ Zezi tiini o kwaani dɪ o na ləri Sadustian tiinə bam te tɪn. O laan ma twɛ Zezi te, yɪ o bwe o wɪ: «Wɛ niə yam maama wɔni dɔɔ mu yɪ kamunu dɪ dwe?»

²⁹ Zezi ma lər-o o wɪ: «Wɛ ni dɪlɔ na yɪ kamunu dɪ dwe ya maama tɪn mu tɪntɔ:

«Yisɪrayɛlɪ tiinə-ba, cəgi-na. Yuutu Baɲa-Wɛ mu yɪ dɪbam Yuutu dɪdɔba má. ³⁰ Ta n soe n Yuutu Baɲa-Wɛ dɪ n bɪcari maama, dɪ n wɔ maama, dɪ n wɔbɔɲa maama, dɪ n dam maama.» ³¹ Wɛ ni dɪlɔ na saɲi tɪn mu tɪntɔ: «Ta n soe n dɔɲ nɪ n tɪtɪ te.» Wɛ ni dɪdɔɲ daa tərə dɪ na yɪ kamunu dɪ dwe niə yantɔ yale.»

³² Wɛ cullu karanyɪna tu wɔm ma ta dɪ Zezi o wɪ: «Karanyɪna, n tagɪ cɪga. Nmɔ na tagɪ n wɪ, Wɛ dɪdɔba yɪrani mu wɔra yɪ Dɪ dɔɲ daa tərə tɪn, kɔ yɪ cɪga mu. ³³ Kɔ maɲi sɪ dɪ taá soe Wɛ dɪ dɪ wɔ maama, dɪ dɪ wɔbɔɲa maama, dɪ dɪ dam maama, sɪ dɪ daari dɪ taá soe dɪ donnə nɪ dɪ tɪtɪ te. Dɪ na kɪ kɔntɔ, dɪ kɪ lanyɪrani kɔ dwe dɪ na mɛ vara naa wɔɲo kulɔ maama dɪ ma kaani-Dɪ.»

³⁴ Zezi na nɛ nɪ o ləri taani dɪm lanyɪrani dɪ wɔbɔɲ-ɲɔna tɪn, o ma ta dɪd-o o wɪ: «Nmɔ batwarɪ dɪ Wɛ paari dɪm.»

Kɔ na zɪgi maɲa kam kɔntɔ nɪ, nɔɔn-nɔɔnu daa maa kwarɪ sɪ o bwe-o taani.

Krisi wɔm Wɛ na tɔɲi tɪn yɪ Davidi Yuutu mu

(Matiyu 22:41-46, Luki 20:41-44)

³⁵ Zezi dɛɛn maa wɔ Wɛ-di-kamunu kɔm nɪ o bri nɔɔna, yɪ o ta o wɪ: «Wɛ cullu karanyɪna tiinə bam yəni ba bri nɪ, Krisi wɔm Wɛ na tɔɲi tɪn yɪ Pɛ Davidi dwi tu mu. Kɔ nan wɔ wani kɔ taa yɪ kɔntɔ na? ³⁶ Wɛ Joro kɔm dɛɛn pɛ Davidi tɪtɪ ta o wɪ:

«Yuutu Baɲa-Wɛ tagɪ dɪ a Yuutu Dɪ wɪ:

Ba n jəni amu jazɪm nɪ,

sɪ a laan kɪ nmɔ dɔna maama n nɛ kuri nɪ.»

³⁷ Davidi tɪtɪ nan na sɪni o bəɲi Krisi wɔm o wɪ o Yuutu tɪn, dɪbam nan daa wɔ kɪ ta mu dɪ bəɲ-o nɪ Davidi naa daga?»

Zezi na bri Wɛ cɪga kam kɔntɔ tɪn, kɔ ma pa nɔn-kɔɲo kulɔ na je kɔ cəgi tɪn wɔ poli zanzan.

Zezi kaani nɔɔna, sɪ ba yɪ lwəni cullu karanyɪna tiinə bam

(Matiyu 23:1-36, Luki 20:45-47)

³⁸ O daa ta ma bri-ba yɪ o wɪ: «Taá yɪri-na á tɪtɪ dɪ cullu karanyɪna tiinə bam. Bantu soe sɪ ba taa zɔɔri gwar-dɪdwaaru, sɪ ba taa beerə yɪ nɔɔna nii-ba. Ba na ve yaga, ba lagɪ sɪ nɔɔna maama taa tui ba

zuli-ba mu. ³⁹ Ba na yəni ba zu ba Wε-di sɪm, ba lagɪ je-kamunnu mu sɪ ba taa je yigə ni. Ba na ve nɔɔnu sɔŋɔ sɪ ba di candiə, ku yɪ je-ŋɔŋa jəgə ni mu ba lagɪ sɪ ba taa je da. ⁴⁰ Ba maa yəni ba ganɪ kadənə ba jɔŋɪ kulɔ maama ba na jigɪ tɪn, yɪ ba kwəri ba loori Wε di bitar-dɪdwaaru, sɪ ku taa nyɪ ni ba yɪ nɔn-ŋɔna mu te. Wε wó tiini DI pa bantu na cam ku ja gaali.»

*Kadəm na pε Wε pɛeri te tɪn
(Luki 21:1-4)*

⁴¹ Zezi ma vu o jəni Wε-di-kamunu kum wɔni, jəgə kalɔ daka na zɪgɪ da yɪ nɔɔna di Wε pɛera ka wɔni tɪn tikəri ni. O maa je o nii nɔɔna bam na ve ba di ba səbiə ka wɔni te tɪn. Nadunə zanzan ma ba ba di səbu zanzan ka wɔni. ⁴² Kadəm wɔdon na yɪ yinigə tu tɪn ma ja səbu-dal-balwa bale, o ja vu o di da. ⁴³ Zezi na nε kuntu tɪn, o ma bəŋɪ o karabiə bam, yɪ o ta di ba o wɪ: «A lagɪ a ta cɪga mu di abam sɪ, kadəm wɔntu na yɪ yinigə tu tɪn, o di səbu ku dwəni nɔɔna balɔ maama na di da tɪn. ⁴⁴ Bantu maama li ba daari səbiə mu tata. Kadəm wɔm nan yɪ yinigə tu mu, yɪ o kwe wɔŋo kulɔ maama o na jigɪ sɪ o ma yəgi o ni-wɔdiu tɪn o di da.»

13

*Lɛɛrv na wó ba lɔgv banja te tɪn
(Matiyu 24:1-28, Luki 21:5-24)*

¹ Zezi laan ma zanɪ o nuŋɪ Wε-di-kamunu kum wɔni. O na maa ke tɪn, o karabiə bam dɪdɔa ma ta dɪd-o o wɪ: «Karanyɪna, nii kandwa yantu ba na mε ba lo digə kam tɪn na lana te. Nii ka loom dɪm na dana te.»

² Zezi ma lər-o o wɪ: «Nmu wɔ nε ka na daga te tɪn na? Ka maama nan wó ba ka tu tɪga ni ka cɔgɪ. Kandwε daa bá danɪ di don banja ni.»

³ Zezi dɛɛn ma vu o jəni Olivi piu kum yuu ni, yɪ o tɔli o na Wε-di-kamunu kum o yigə ni. O na je kuntu tɪn, Pɪyɛɛri di Zaki di Zan di Andre yɪranɪ ma vu o te, yɪ ba bwe-o ba wɪ: ⁴ «Maŋa kɔɔ mu Wε-digə kam wó ba ka cɔgɪ kuntu? Bεε mu lagɪ ku ki maana ku bri dibam, sɪ dí lwarɪ ni wəənu tintu maama lagɪ ti ki?»

⁵ Zezi ma ləri-ba o wɪ: «Á fɔgɪ á cɪ á tɪti, sɪ á yɪ pa nɔɔn-nɔɔnu ganɪ abam.

⁶ Bɛŋwaani nɔɔna zanzan wó ba abam te, yɪ baá ma amɔ yɪri ba ma ganɪ abam ba wɪ, bantu dɪdɔa dɪdɔa mu yɪ Krisi wɔm Wε na tɔŋɪ tɪn, yɪ baá ganɪ nɔɔna zanzan.

⁷ Á wó ba á na tigurə na wɔ abam tɪni dɪm ni, yɪ á kwəri á ni ka ŋwa tɪni dɪlɔ na banwε tɪn ni. Á nan na ni kuntu, sɪ á yɪ pa fɔbni zu abam. Wəənu tɪm kuntu manɪ sɪ ti ki mu, yɪ ku ta dai lɔgv tiim maŋa. ⁸ Dwi wó zanɪ di ki jara di dwi dɪdon, yɪ tɪv di ku don wó zanɪ ti magɪ jara. Tɪga di wó sisɪŋi je sɪdonnə ni, yɪ kana di wó ba ka taa wɔ je zanzan ni. Yaara yam kuntu maama nan nyɪ di kaani na sɪŋɪ o vri pugə yɪ ka wɔε yɪ cam daa ta wɔ kwaga ni te tɪn mu.

⁹ Á fɔgɪ á cɪ á tɪti, sɪ nɔɔna wó ja abam ba vu ba sanɪ sarɪya-dirə nakwa tee ni. Ba ta wó ja abam ba magɪ ba Wε-di sɪm wɔni. Baá ja abam ba vu ba sanɪ dɪdɛera di pwa tee ni, abam na tɔgɪ amɔ tɪn ŋwaani. Kuntu mu wó pa á wanɪ á bri-ba Wε cɪga kam. ¹⁰ Ku nan fin mu sɪ ba da yigə ba tɔoli Wε kwər-ywəŋə kam ba bri dwi maama tiinə, sɪ wɔŋo maama tiim laan yi. ¹¹ Ba na jaani abam ba vu ba sanɪ, sɪ á yɪ taá liə di á na wó ta kulɔ tɪn. Á na wó taá zɪgɪ ba yigə ni maŋa kalɔ tɪn, sɪ á laan ŋɔɔni kulɔ Wε na wó pa abam tɪn. Ku dai abam tɪti mu wó ŋɔɔni, ku yɪ Wε Joro kum mu wó pa abam kulɔ á na wó ŋɔɔni tɪn. ¹² Nɔɔna badonnə wó ja ba tɪti currɔ ba ki nɔɔna jɪa ni sɪ ba gv-ba. Kwə di wó ki ba biə kuntu don. Biə di wó zanɪ ba pa ba ja ba niinə di ba kwə ba gv. ¹³ Nɔɔna maama wó ta culi abam, á na yɪ a nɔɔna tɪn ŋwaani. Wɔlɔ maama nan na ki pu-dɪa o zɪgɪ kəŋkəŋ sɪ ku vu ku yi kweelim tɪn, Wε wó vri kuntu tu ŋwɪa.

¹⁴ Abam nan wó ba á na wo-lɔŋɔ kulɔ na yɪ cɔgɪnu tɪn na wó ba ku zɪgɪ jəgə kalɔ na wɔ manɪ sɪ ku taa zɪgɪ da tɪn.» (A te abam sɪ wɔlɔ na karɪmi tɪn, sɪ o kwaani o ni ku kuri lanyɪranɪ.)

«Abam na nε wo-lɔŋɔ kum kuntu, sɪ abam balɔ na zɔvri Zude ni tɪn ki lɪla á nuŋɪ á duri á vu pweeru yum á səgi da.

¹⁵ Nɔɔnu nan na wɔ nayuu ni, o daa yɪ

tu o zu digə sɪ o kwe kulukulu. ¹⁶ Nɔɔnu wulu nan na wu kara ni tin, o daa yi joori sɔɔɔ sɪ o kwe o gɔɔɔ o zu. ¹⁷ Kantu maɲa kam ni kuɔ ta tiini ku yi lɛɛɛɛ dɪ kaana balu na jɪɪ pwi tin, dɪ balu na jɪɪ biə yi ba ɲɔɪ yɪ tin. ¹⁸ Nan taá loori-na Wɛ, sɪ cam dɪm kuntu yi ba waaru mɪmaɲa ni. ¹⁹ Bɛɲwaani yaara yalu na lagɪ ya ba da yam kuntu ni tin wú ta tiini ya camma ya dwe yalu na maɲɪ ya kɪ pulim ni Wɛ na kɪ lɔɪ sɪ ku ba ku yi zɪm tin. Yaara yantu nan na kɛ, yadonnə daa bá ba nɛɛɛɛɛɛ yantu te. ²⁰ Baɲa-Wɛ nan na wu pɛ yaara yam da yam tri, nɔɔn-nɔɔnu bá wəri. Ku nan yi Wɛ titi nɔɔna balu DI na kuri tin ɲwaani mu, DI wú pa yaara yam da yam tri.

²¹ Kantu maɲa kam ni, nɔɔnu wulu maama na tagɪ dɪ abam o wɪ: «Nii Krisi wum Wɛ na tɔɲɪ tin, o wu yo seeni» naa «o wu jəgə kantu ni», sɪ á yi sɛ kuntu tu. ²² Nɔɔna badaara wú zaɲɪ ba brɪ ni bantu didɔa didɔa mu yi Krisi wum, yi ba yagɪ ba daɪ. Badonnə dɪ wú brɪ ni bantu mu yi Wɛ nijɔɲnə, yi ba yagɪ ba daɪ. Baá kɪ wokɪnkagɪla yalu na wú su nɔɔna tin, sɪ ba ya na wai, sɪ ba sɔɪ Wɛ titi nɔɔna balu DI na kuri tin. ²³ Á taá cu á titi, sɪ a wuuri a ta a brɪ abam mu yi wəənu tim maɲa daa ta wu yi.»

Nabiin-bu wum na wú ba lɔɪ baɲa te tin

(Matiyu 24:29-44, Luki 21:25-36)

²⁴ «Yaara yam kuntu maɲa na tu ka kɛ, da yantu wunu

<wɪa kam laan wú ji nazono tim tim, cana dɪ daa bá funɪ sɪ pooni taa wura.

²⁵ Weyuu wú sisɪɲɪ yi calɪcwɪ sim kwəri sɪ tu tɪga ni,

yi wəənu tɪɪ maama na wu weyuu ni tin wú vugimi daani.>

²⁶ Maɲa kam kuntu ni nɔɔna wú na Nabiin-bu wum na maa biɪni lɔɪ baɲa. Oó ta wu kunkwəənu wunu o biɪni dɪ dam, yi Wɛ paari-zulə wu o tee ni zanzan.

²⁷ O laan wú pa o malesɪ sim nuɲɪ sɪ jagɪ sɪ vu lɔɪ baɲa je maama, ku na yi wapuli dɪ wa-zuɔɪ, jazum dɪ jagwiə, sɪ la o nɔɔna balu Wɛ na kuri tin je maama sɪ kɪ daani.

²⁸ Nan maani-na á nii kapuru na yi te tin. Kuntu na yəni ku wura ku kwi vɔɔru, á yəni á lwarɪ ni ku twe yadɛ. ²⁹ Ku nan yi bidwɪ mu dɪ á na tu á na wəənu tɪɪ a na tagɪ a brɪ abam tin na wura tɪ kɪa, sɪ á lwarɪ ni maɲa kam laan twe ka ti. ³⁰ A lagɪ a ta cɪga mu dɪ abam sɪ, wəənu tim kuntu maama wú ba tɪ wura tɪ kɪa, yi zɪm nɔɔna bam ta wu tɪɪ ba ti. ³¹ Weyuu dɪ tɪga baɲa maama wú ba tɪ kɛ, yi amu taani dɪm bá kɛ maɲa dɪ maɲa.

³² Nɔɔn-nɔɔnu nan yəri dɛ dɪɪ Nabiin-bu wum na lagɪ o joori o ba tin, yi nɔɔn-nɔɔnu yəri dɛ dɪm wunu maɲa kam o na wú ba tin, ku na maɲɪ ku yi Wɛ malesɪ sim naa DI Bu wum titi dɪ. Ku yi a Ko Baɲa-Wɛ yirani mu ye. ³³ Á taá fɔɪ á cu á titi, sɪ á yəri maɲa kam o na wú joori o ba tin. ³⁴ Kuɔ ta nyɪ dɪ sɔɔɔ tu na nuɲɪ sɪ o beeri o vu yigə yigə te tin. O ma pa o tuntɔɲna bam ni sɪ ba taa nii o sɔɔɔ kum baɲa ni. O ma pa ba nɔɔnu maama o titɔɲɪ. O ma ta dɪ ba didɔa, sɪ o taa yɪɪ o manɔɔɔ kum lanyirani. ³⁵ Abam dɪ maɲɪ sɪ á fɔɪ á taá yɪɪ kuntu doɲ mu. Bɛɲwaani á yəri maɲa kalu sɔɔɔ tu wum na wú joori o ba tin. O wai o tui didaanɪ ni naa titi kunkuru ni, naa tɪ-bra-pura ni naa wa-puli maɲa ni. ³⁶ Kuntu tin, o na tu bidwɪ baɲa ni, sɪ o yi dari abam dɪ á tigi á dɔa. ³⁷ A lagɪ a ta dɪ abam dɪ nɔɔna bam maama ni, á maɲɪ sɪ á taá cu á titi mu.»

14

Zwifə bam yigə tiinə na kɪ ni daani sɪ ba gv Zezi te tin

(Matiyu 26:1-5, Luki 22:1-2, Zan 11:45-53)

¹ Ku deen daari da yale mu sɪ Pakɪ candiə kam yi. Candiə kam kuntu ni mu Zwifə bam yəni ba di dɪpɛ dɪɪ na ba jɪɪ dabilɪ tin. Zwifə bam kaanum yigə tiinə bam dɪ ba cullu karanyɪna tiinə bam maa kwaani ba lagɪ cwəɲə, sɪ ba kɪ swan ba ma ja Zezi ba gv. ² Ba ma ta ba wɪ: «Dí nan wu maɲɪ sɪ dí ja-o candiə kam maɲa ni, sɪ kuɔ pa vuvugə jəni nɔɔna bam titari ni.»

*Kaanu wodon na zuli Zezi te tin
(Matiyu 26:6-16, Zan 12:1-8)*

³ Zezi dɛɛn maa wu Betani ni nɔɔnu wodon sɔɔɔ ni, o yiri mu Simɔn. Wuntu dɛɛn ya yi nanyɔɔɔ mu. Zezi na wura o di wɔdiu maɔa kalu tin, mu kaanu wodon tu o te. O maa jigi kunkwɛlɛ ka na su di trali nugɛ kalu yiri na yi naadi tin. Nugɛ kam lana yi ka yɛlo cana zanzan. O ma puri kunkwɛlɛ kam ni, o lo nugɛ kam Zezi yuu ni o ma ki-o zulɛ. ⁴ Balu na toɔɔ ba wura yi ba na tin badonnɛ maa ba jigi wɔpolo, yi ba te daani ba wɛ: «Bɛɛ mu yi o cɔɔɔ nugɛ kam kuntu? ⁵ Dɛ yi wai dɛ yɛgi-ka dɛ na sɛbu zanzan, ku dwe sɛbu-dala biɛ yatɔ, yi dɛ ma wɛli yinigɛ tiinɛ.» Ba ma tiini ba jigi kaanu wum ba nɔɔna di o kɛm dɛm.

⁶ Zezi ma ta di ba o wɛ: «Á yag-o. Bɛɛ mu yi á jɛg-o á yaara? O na ki amu zulɛ yalu tin yi kɛm-laa mu o ki-ni. ⁷ Ku nan na yi yinigɛ tiinɛ, bantu wura mu di abam maɔa maama, yi á wú wani á zɛni-ba maɔa kalu á na lagɛ tin. Ku daari amu nan bá ta wura di abam maɔa maama. ⁸ Kaanu wuntu ki kulɔ o na wai tin mu. O na logi nugɛ kam a yira ni tin, ku bri ni o wuuri o turi a yira yam mu, si ba laan kwe-ni ba ki. ⁹ A lagɛ a ta cɛga mu di abam si, ba na wú toɔli amu kwɛr-ywɛɔɔ kam lɔɔɔ baɔa je sum maama ni tin, baá ta kaanu wum kuntu di taani si ba taa guli o gulɛ.»

¹⁰ Zudasɛ Yiskariyo wulɔ na yi Zezi karabiɛ fugɛ-bale bam wu didɔba tin laan ma zaɔi o nunji. O ma vu Zwifɛ kaanum yigɛ tiinɛ bam te, si o bri-ba cwɛɔɔ si ba wani ba ja Zezi. ¹¹ Ba na ni o na tagɛ kulɔ tin, ba wu ma poli zanzan. Ba ma go ni ni baá pa-o sɛbu. O laan maa kwaani o beeri cwɛɔɔ si o ja Zezi o ki ba jɛɔa ni.

*Zezi na di Paki candiɛ wɔdiu di o
karabiɛ bam te tin
(Matiyu 26:17-30, Luki 22:7-23, Zan
13:21-30, 1 Korɛnti 11:23-25)*

¹² Ku ma ba ku yi dɛ dilu ba na puli si ba di dɛɛ dilu na ba jigi dabɛli di wuni tin. Dɛ dɛm kuntu ni Zwifɛ bam yɛni ba guɛ pibalɛ mu, ba ma di Paki candiɛ kam. Zezi karabiɛ bam ma vu ba bwe-o ba wɛ: «Nmɛ lagɛ si dɛ di Paki candiɛ kam jɛɔɔ

kɔɔ ni mu, si dɛ vu dɛ ti wɔɔo maama yigɛ dɛ pa-m?»

¹³ O ma tɔɔi o karabiɛ bam bale, yi o ta di ba o wɛ: «Zaɔi-na á vu tuɔ kum wu. Á na yi da, nɔɔnu wodon wú jeeri abam o na zɔɔi kɔɔru di na. Si á da-na o kwaga á vu. ¹⁴ O na zu sɔɔɔ kulɔ tin, si á di zu á ta di ku tu ni: «Dɛ Karanyina mu wɛ, dɛ ba dɛ bwe dɛ nii, digɛ kalu wum na wú jɛni da di o karabiɛ bam si ba di Paki candiɛ kam wɔdiu tin wu yɛn mu?»

¹⁵ Á na bwe-o kuntu, o laan wú bri abam weyuu digɛ. Kaá ta daga lanyiranɛ, yi ka jigi wɔɔo kulɔ maama dɛ na lagɛ tin ka wuni. Ve-na á kwe candiɛ kam wɛɛnu tum á ti, si dɛ laan ba.»

¹⁶ O karabiɛ bale bam ma zaɔi ba vu tuɔ kum wu. Ba ma sunɛ ba na wɔɔo maama ni Zezi na maɔi o ta te tin. Ba ma kwe Paki candiɛ kam wɔdiu kum ba ti.

¹⁷ Tɛga ma ba ka yi. Zezi ma ba o zu digɛ kam di o karabiɛ fugɛ-bale bam. ¹⁸ Ba ma jɛni si ba di wɔdiu kum. Ba na wura ba di tin, Zezi laan ma ta o wɛ: «A lagɛ a ta cɛga mu di abam si, abam balu na je á toɔɔ á di di amu tin wu nɔɔnu didɔba mu lagɛ o yɛgi amu o pa nɔɔna.»

¹⁹ Ba na ni kuntu tin, ku ma pa ba wu cɔɔɔ zanzan. Ba maa bwe-o didɔba didɔba ba wɛ: «Ku yi amu mu na?»

²⁰ O ma lɛri-ba o wɛ: «Ku yi abam fugɛ-bale bam wu didɔba mu. Ku yi wulɔ na toɔɔ di amu o lu zɔɔa didɔba wuni tin mu.

²¹ Ku nan maɔi si amu Nabiin-bu wum vu a ti, ni Wɛ tɔɔɔ kum na maɔi ku bri a taani te tin mu. Ku nan za wú ta yi lɛɛru mu ku pa nɔɔnu wulɔ na wú yɛgi amu Nabiin-bu wum o pa tin. Ba ya na maɔi ba wu lɔɔi nɔɔnu wum kuntu, ku ya wú ta gara.»

²² Ba na wura ba di maɔa kalu tin, Zezi ma kwe dɛɛ yi o ki Wɛ le di nwaani. O ma daari o fɔ-dɛ o pa o karabiɛ bam yi o wɛ: «Jonji-na, si dɛntu yi a yira mu.»

²³ O daa ma kwe tweeru biɛ sana di zɔɔa, yi o ki Wɛ le ti nwaani. O ma kwe o pa-ba, yi ba maama nyɔ. ²⁴ O maa wɛ: «Wo-nyɔɔru tintu mu yi a jana kalu na lagɛ ka nunji ka duri si ka ma vri nɔɔna zanzan ba lwarum wuni tin. ²⁵ A lagɛ a

ta ciga mu di abam si, a daa ba nyo wonyooru tintu, si ku taa ve manja kam a na wu jani We paari dum wuni a daa nyo tin.»

²⁶ Ba laan ma leeni ba zuli We, yi ba daari ba nuni ba vu Olivi piu kum yuu.

Zezi na wuuri o bri Piyeri na wu vi-o te tin

(Matiyu 26:31-35, Luki 22:31-34, Zan 13:36-38)

²⁷ Zezi ma ta di ba o wu: «Abam maama wu ba a joori amu kwaga ni, ni We tona kum na manji ku bri te tin. We deen tagi Di wu:

«Aa pa ba gu nayiru wum, yi o peeni sum maama jagi.»

²⁸ Ku daari, We na joori Di bi-ni, aa da yiga a vu a taa cegi abam Galile ni.»

²⁹ Zezi na tagi kuntu tin, Piyeri ma ta o wu: «Nona bam maama na manji ba joori nmu kwaga ni, amu ba fagi a joori nmu kwaga ni.»

³⁰ Zezi ma lar-o o wu: «A lagu a ta ciga mu di nmu si, zim titu duntu ku na wu loori si cibwuw keeri kuni bile tin, nmu wu fu kuni bito ni n yeri amu.»

³¹ Piyeri laan ma fagi o ta di baari o wu: «A bri a ba fu ni a yeri nmu, ku na manji ku yi ba na lagu ba gu amu di nmu maama mu di.»

Zezi karabiə bam maama di ma ta kuntu donj.

Zezi na ce di We-loro te tin

(Matiyu 26:36-46, Luki 22:39-46)

³² Ba laan ma zaji ba vu jagə kadoj gaari na wura yi ba be-ka ni Jesemani tin. Zezi ma ta di o karabiə bam o wu: «A ta je yo, si a vu a wari We si a ba.» ³³ O ma pa Piyeri di Zaki di Zan togi did-o ba vu. O wu ma tiini ku cogi zanzan, yi o bicari di. ³⁴ O ma ta di ba o wu: «A wu mu tiini ku cogi si ku yi a tuntu. A nan ta a zigi yo, si a wari We si a yi zaji a do.»

³⁵ O laan ma fufu o vu daa. O ma vi o yiga tuga ni o loori We o wu, ku na wai si cam dum ke di daar-o. ³⁶ O ma loori We o wu: «Amu Ko Baba, nmu wai wonjo maama n kia. Nan pa cam dilu na lagu di ba amu banja tin ke. Nan ki te na yi nmu wubunja tin, si n yi ki amu wubunja na lagu kulub tin.»

³⁷ O na loori We o ti tin, o ma joori o vu o karabiə bato bam te. O piini ba tigi ba doa. O ma ta di Piyeri o wu: «Simon, n tigi n do mu na? Bee mu yi n wari n ta n niə, si n yi zaji n do, si ku yi manja finfinu di? ³⁸ Fagi-na a yiri a titi si a ta loori We, si a yi tu manjum dum manja ni. Benwaan nanzwanə wubunja lagu si ya se Banja-We, yi o yira laan bwənə.»

³⁹ O ma yagi-ba, yi o joori o vu o loori We, ni o ya na manji o loori te tin. ⁴⁰ O daa ta ma joori o vu o piini ba tigi ba doa, doom na tiini di wai-ba tin nwaan. Ba maa yeri ba daa na wu ta kulub did-o tin.

⁴¹ O daa ma vu o loori We o ki kuni bito, yi o joori o ba ba te. O laan ma ta di ba o wu: «A ta tigi a do mu na? Ku manji. Niina! Manja kam yiə, si ba ja amu Nabiin-bu wum ba ki non-balwaarv jia ni. ⁴² Zaji-na si di vu. Nonu wulu na lagu o yegi-ni o pa tin maa buna.»

Ba na jaani Zezi te tin

(Matiyu 26:47-56, Luki 22:47-53, Zan 18:3-12)

⁴³ Zezi ta na wura o nonu kuntu tin, mu Zudasu wulu na yi o karabiə fugə-bale bam wu didua tin tu o yi o te, yi non-kogo zanzan togi did-o ku ba, yi ba ze su-lwaanu di da-lwaanu. Ku yi Zwifə bam kaanum yiga tiinə bam di ba cullu karanyina tiinə bam di ba nakwa bam mu tuni-ba. ⁴⁴ Zudasu ya manji o pa kogo kum lwaru ni, o na ve o kukwəri nonu wulu tin, si ba vu ba ja kuntu tu, si ba fagi ba ja-o lanyiranu ba ja viiri.

⁴⁵ O laan ma yoori o vu o yi Zezi te yi o wu: «Karanyina.» O ma daari o kukwəro. ⁴⁶ Nona bam laan ma yi ba ja Zezi. ⁴⁷ Nona balu na togi ba wu Zezi tee ni tin didua ma li o sugu o ma zagi kaanum yutu wum tintunnu zwe o go. ⁴⁸ Zezi laan ma bwe kogo kum o wu: «Abam na kwe su-lwaanu di da-lwaanu a ba si a ja amu tin, a yi nwanu mu na? ⁴⁹ De maama a yani a wu abam tee ni a bri nona We-di-kamunu kum wuni, yi a ba jaani-ni. Ku nan manji si ku ki kuntu mu, si ku pa kulub na manji ku pupuni We tona kum wuni tin suni ku ki.»

⁵⁰ O karabiə bam maama na ne kuntu tin, ba ma duri ba viiri ba daar-o.

⁵¹ Nɔn-duɔɔ kudoɔ ya wura, o na toɔi Zezi. O ya kukwəri gar-jali yiranu mu. Ba ma kwaanu si ba ja-o. ⁵² O ma vri o titi o daari o goro kum o yagi o pa-ba, yi o duri kalambolo o viiri.

*Ba na di Zezi taanu te tin
(Matiyu 26:57-68, Luki 22:54-55,63-71,
Zan 18:12-14,19-24)*

⁵³ Ba ma ja Zezi ba vu kaanum yuutu wum soɔɔ. Zwifə kaanum yigə tiinə bam di ba cullu karanyina tiinə di ba tiv kum nakwa bam maama ma gilimi daanu jəgə kam kuntu ni. ⁵⁴ Piyeyeri ma dalu o toɔi ba kwaga o da o vu o yi kaanum yuutu wum soɔɔ. O ma zu o jəni di soɔɔ kum tintuɔna bam o toɔi o weeri mini.

⁵⁵ Zwifə bam kaanum yigə tiinə bam di ba sarɔya-dirə nakwa kogo kum maama maa kwaanu si ba na cwəɔə kalu ba na wu da da ba ma saɔi Zezi si ba laan pa ba gu-o tin. Ba ma kwaanu taan ba ga. ⁵⁶ Nɔɔna zanzan ma zaɔi ba fo vwan ba pa-o, yi ba na te ba wi o ki wəənu tiv tin ba toɔi daanu. ⁵⁷ Nɔɔna badonnə di daa ma zaɔi ba fo vwan ba pa Zezi ba wi: ⁵⁸ «Dibam ni nɔɔnu wuntu na tagi o wi, o o magi Wɛ-di-kamunu kuntu nabiinə na logi tin o di tɔga ni, yi o joori o ma da yato o lo kadoɔ, yi ku dai nabiinə mu wu loka.» ⁵⁹ Nan di nɔɔna bam na maɔi ba te kuntu di tin, ba niə daa ta ba toɔi daanu.

⁶⁰ Kaanum yuutu wum laan ma zaɔi ba maama titari ni, yi o bwe Zezi o wi: «Nɔɔna bantu na tagi kulɔ ba pa nmu tin, nmu ba jigi taanu si n ləri na?»

⁶¹ Zezi maa cim yi o wu ləri kulɔkulɔ. Kaanum yuutu wum ma joori o bwe-o o wi: «Nmu mu yi Krisi wum Wɛ na tuɔi tin na? Nmu mu yi Baɔa-Wɛ dilu dibam na zuli tin Bu wum na?»

⁶² Zezi ma ləri o wi: «Een, amu mu kuntu. Nan taá ye-na ni, á wu ba á na Nabiin-bu wum na je Dam-foro Tu Baɔa-Wɛ jazim ni, yi á ta wu na-o o na nuɔi weyuu ni o maa biini kunkwəənu wuni.»

⁶³ Kaanum yuutu wum na ni kuntu tin, o ma zaɔi o kaari o titi goro, si ku bri ni o wu tiini ku cogi di Zezi taanu dum. O

ma ta o wi: «Dí daa ba lagi maana tiinə si ba nɔɔni o taanu dum. ⁶⁴ Abam maama maɔi á ni o na nɔɔni o twi Wɛ, o pai o di Wɛ ma daanu mu. Kuntu tin, abam wi beɛ mu?»

Ba maama ma ləri ba wi, o maɔi si o ti mu. ⁶⁵ Ba badaara ma twi lileeru ba yagi o yira ni. Ba ma kwe goro ba ma pu o yiə, yi ba daari ba mag-o di jagulə yi ba wi: «Lwari n bri dibam wulu na magi-m tin.» Pamaɔna bam ma jig-o ba maga.

*Piyeyeri na sunu o vin Zezi te tin
(Matiyu 26:69-75, Luki 22:56-62, Zan
18:15-18,25-27)*

⁶⁶ Piyeyeri ya daa ta toɔi o je kunkolo kum ni. Kaanum yuutu wum soɔɔ tintuɔkana ma ba ka toɔi da ka maa kea. ⁶⁷ O ma na Piyeyeri na je o weeri mini. O ma fogi o nii-o lanyiranu, yi o wi: «Nmu di toɔi di Nazareti tu Zezi mu.»

⁶⁸ O ma fu o wi: «A yəri wɔɔo kulɔ na te tin. A ba ni ku kuri.» O ma zaɔi o nuɔi o vu manɔɔo ni. Cibwɔɔ ma da ku keeri.

⁶⁹ Tintuɔ-kana kam daa ma na-o. O daa ta ma ta di nɔɔna balu na zigi da tin o wi: «Nɔɔnu wuntu toɔi o yi Zezi kogo kum wu didu mu.» ⁷⁰ O daa ma fu o wi, o dai ba wu nɔɔnu.

Ku na ki fiun tin, nɔɔna balu na zigi da tin ma ta di Piyeyeri ba wi: «Nmu sunu n yi ba wu didu mu. Nmu di yi Galile tu mu.»

⁷¹ O laan ma soɔli o pa o titi, si ku taa yi ni cigi mu o taga, yi o wi: «A bri a yəri nɔɔnu wulu á na te o taanu tin.»

⁷² O na tagi kuntu tin, cibwɔɔ laan ma da ku keeri ku ki kuni bile. Piyeyeri laan ma guli Zezi ya na tagi kulɔ did-o o wi: «Ku na wu loori si cibwɔɔ keeri kuni bile tin, nmu wu fu kuni bito ni n yəri amu.» O na guli kuntu tin, o wu ma tiini ku cogi zanzan, o ma zaɔi o nuɔi yi o keere.

15

*Pilati na bwe Zezi taanu te tin
(Matiyu 27:1-2,11-26, Luki 23:1-5,13-25,
Zan 18:28—19:16)*

¹ Tɔga na tu ka puuri titutu tin, Zwifə kaanum yigə tiinə bam di ba tiv kum nakwa bam, di ba karanyina tiinə bam di

ba sarıya-dirə nakwa kɔgɔ kum maama ma ba ba ki ni daanı. Ba ma pa ba ja Zezi ba vɔ, yi ba ja-o ba vu ba ki gıvırma tu Pilatı jıña nı. ² Pilatı ma bwe-o o wı: «Nmı mu yi Zwifə bam pɛ wım na?»

Zezi ma lər-o o wı: «Mı ka da n taga.»

³ Zwifə kaanım yigə tiinə bam ma tiini ba mañı wəenu zanzan ba pa-o. ⁴ Pilatı ta ma joori o bwe-o o wı: «Nmı ba lagı n ləri ba taanı dım na? Nmı wı ni ba na nɔɔnı kulı maama ba pa nmı tın na?»

⁵ Zezi daa ta ma wı ləri ba taanı dım dıbdıb. Kı ma pa Pilatı tiini o yi yəəu dıd-o.

⁶ Bıntı maama Pakı candiə kam maña na yəni ka yi, gıvırma tu yəni o li pıınb dıdva mı o pa nɔɔna bam, nıneeni bantı na lagı wılb tın. ⁷ Pıınb wıdonj deen maa wıra, o yırı mı Barabası. Ba deen ya pı-o dı balı na wəli daanı ba ki jara dı ba tıv kım yigə tiinə yi ba gı nɔɔnb tın mı. ⁸ Nɔɔna bam ma ba ba la kɔgɔ, yi ba ta dı Pilatı sı o li pıınb dıdva o pa-ba, nı o na yəni o ki te tın. ⁹ Pilatı ma bwe-ba o wı: «Á lagı sı a li Zwifə bam pɛ wım mı a pa abam na?» ¹⁰ O deen bwe-ba kıntı, beñwaanı o ye nı kı yi wı-gırvı nwaanı mı kaanım yigə tiinə bam ya jaanı Zezi ba ki o jıña nı.

¹¹ Kaanım yigə tiinə bam ma sɔgtı nɔn-kɔgɔ kım, ba pa ba ta dı Pilatı nı ba lagı sı o yagı Barabası mı o pa-ba. ¹² Pilatı laan ma bwe-ba o wı: «Sı wılb á na bə-o nı Zwifə bam pɛ tın, abam lagı sı a kı-o ta mı?»

¹³ Ba ma kaası baña baña ba wı: «Pa-o tıbn-dagara baña nı n gı.»

¹⁴ O ma joori o bwe-ba o wı: «Wıntı cɔgtı bɛɛ mı?»

Ba laan ma tiini ba kaası baña baña ba wı: «Pa-o tıbn-dagara baña nı n gı.»

¹⁵ Pilatı maa lagı sı o pa kɔgɔ kım wı poli. Kıntı nwaanı o ma pa ba pırvı Barabası ba yagı. O daarı o pa ba magı Zezi dı balaara, yi o pa-ba cwəñə sı ba ja-o ba vu ba pa tıbn-dagara baña nı ba gı.

Ba na jaanı Zezi ba vu ba pa tıbn-dagara baña nı te tın

(Matiyu 27:27-56, Luki 23:26-49, Zan 19:2-3,17-30)

¹⁶ Pamañna bam laan ma ja Zezi ba vu ba zı gıvırma tu Pilatı sɔñɔ kım kınkɔlɔ. Ba ma pa pamañna bam kɔgɔ kım maama gilimi da, ¹⁷ yi ba pa o zı gwar-sıñı. Ba ma daarı ba kwe sabarı ba ma sɔ yipugə ba pu o yuu nı. ¹⁸ Ba laan maa kı nı ba zul-o mı te yi ba wı: «Zwifə bam pɛ, dınlɛ.» ¹⁹ Ba maa jıgtı miu ba lɛɛ o yuu nı, yi ba twı lileeru ba yagı o yıra nı. Ba ma kuni doonə o yigə nı, yi ba kı nı ba zul-o mı te. ²⁰ Ba na yaalı yaal-o ba ti tın, ba ma li gwar-sıñı kım, yi ba joori ba zı-o o tıti gɔrɔ kım. Ba laan ma ja-o ba nuñi ba vu sı ba pa tıbn-dagara baña nı ba gı.

²¹ Ba na maa kɛ tın, ba ma na nɔɔnb wıdonj, o yırı mı Simɔn. O nuñi Sıreeni mı. Wıntı mı yi Alesandrı dı Rufusi kɔ. O deen ya nuñi kara mı o ba o yi tıv wı o maa kɛa. Pamañna bam na nɛ-o tın, ba ma fı-o sı o kwe tıbn-dagara kam o zıñı sı ba vu. ²² Ba ma ja Zezi ba vu ba yi jəgə kalı ba na bə nı Goligota tın. Yırı dım kıntı kırı mı Yukol-pıa piı. ²³ Ba na yi da tın, ba ma kı sana kalı na gwaanı dı liri sılb yırı na yi Miiri tın, ba pa Zezi sı o nyɔ. O ma wı sɛ o nyɔ.

²⁴ Ba laan ma ja-o ba pa dagara kam baña nı. Ba ma kwe o gwaarv tım sı ba mañı ba pa daanı. Ba ma ta jɔrɔ sı ba nii, wɔɔ mı wı twəri kulı o na lagı tın. ²⁵ Ba na pag-o maña kalı tın yi tıtıtı luu nıgbı maña nı mı.

²⁶ Ba ma pıpvıntı tɔnɔ, sı kı brı kulı o na cɔgtı yi ba gı-o tın, ba tañı tıbn-dagara kam yuu nı. Ba pıpvıntı ba wı:

«Wıntı yi Zwifə bam pɛ mı.»

²⁷ Ba ma ja nwaana bale dı ba pa dagarı sıdonnə baña nı. Ba ma cwı dıdva Zezi jazım nı. Wıwıım maa wı o jagwıə nı. [

²⁸ Kıntı ma pa kulı na pıpvıntı Wɛ tɔnɔ kım wıntı tın sıntı kı kı, nı kı na wı: «Ba wəl-o dı nɔn-balwaarv mı, kı ma pa nɔɔna nii-o nı nɔn-balɔrɔ te.»]

²⁹ Nɔɔna balı na tɔgtı da ba kɛ tın maa niə, yi ba gɔgtı ba yuni ba twı-o. Ba ma yáal-o yi ba wı: «Nii. Nmı ya na bıñı sı n cıcvı Wɛ-di-kamunu kım mı n dı tıga nı, sı n daarı n ma da yatɔ n joori n fıgtı n

lo-ka tun, ³⁰ laan nan vri n titi n tu dagara kam yuu ni si dí nii.»

³¹ Zwifə kaanım yigə tiinə bam di ba cullu karanyina tiinə bam di maa twi-o ba bri daani ba mwana. Ba maa te daani ba wi: «O yəni o vri noona badonnə njwɪa, yi o laan wari o titi njwɪa o vri. ³² O bri o titi ni o yi Krisi wum We na tuni tun, di Yisrayeli dwi tiinə pɛ. O nan tu dagara kam yuu ni lele si dí nii. Dí na nɛ kuntu, dí laan wú sɛ-o.»

Noona balu ba na pagɪ dagari sim baɲa ni ba wəli da tun di maa jig-o ba twia.

³³ Ku ma vu ku yi maɲa kam we na tu di yi yupari baɲa ni tun. Lugu kum maama ma ba ku ji lim ku vu ku yi we-guni maɲa ni. ³⁴ Ku na ki nɪnɛni luu batɔ te tun, Zezi laan ma kaasi baɲa baɲa di kwər-dia o wi: «Eli, Eli, lɛma sabakitani?» Taani dintu kuri mu: «Amu We, amu We, bɛɛ mu ki yi n yagɪ amu?»

³⁵ Noona balu na zigɪ da yi ba ni taani dum tun badaara maa wi: «Cəgi-na. O lagɪ o bəɲi Eli mu si o ba.» ³⁶ Ba didba laan ma duri o vu o kwe sipɔɔ o di sanywana wɔni, o ki-ku miu ni ni o vu o te o pa Zezi si o nyɔ. O daari o wi: «Yagɪ si dí cəgi dí nii, Eli wú ba o pa o tu dagara kam yuu ni na?»

³⁷ Zezi laan ma kaasi baɲa baɲa, yi o daari o pa o siun ti.

³⁸ Zezi na tigi kuntu tun, gɔrɔ kulɔ ba na ləgi ba ma ci We-di-laa kum tun ma kaari bile, ku zigɪ baɲa ni ku tu ku kwaari tɪga. ³⁹ Pamaɲa bam yigə tu wulɔ na zigɪ Zezi yigə ni tun ma na o na kaasi yi o daari o ti te tun. O na nɛ kuntu tun, o maa wi: «Noonu wuntu ya siuni o yi Baɲa-We Bu mu.»

⁴⁰ Kaana badonnə maa togtɪ ba wura, ba ma zigɪ yigə yigə ba niə. Mari wulɔ na nunji Magidala tun maa wu ba wɔni, didaani Mari wulɔ na yi Zaki kukulə di Zuzesi nu tun. Salomi di maa togtɪ o wura.

⁴¹ Kaana bantɔ dɛɛn ya togtɪ di Zezi Galile ni mu, yi ba yəni ba tuni ba zən-o. Kaana badaara zanzan di maa wura, ba ya na togtɪ did-o ba ba Zeruzalem.

*Ba na ki Zezi booni wɔni te tun
(Matiyu 27:57-61, Luki 23:50-56, Zan 19:38-42)*

⁴²⁻⁴³ Noonu wudonj dɛɛn mu wura, o yiri mu Zuzefu, o na nunji Arimatɪ. O yi Zwifə bam nakwa kɔgɔ kum yigə tu didba, yi noona pa-o zulə. O maa jigɪ tɪna ni We paari dum wú ba noona titari ni. De dum ba na gu Zezi tun maa yi de dilɔ Zwifə bam na manɪ si ba ti ba yigə ba siun de dum njwaani tun. Tɪga na yi, mu ba siun de dum pulim. Kuntu njwaani Zuzefu ma ki pu-dia, yi o zaɲi o vu Pilati te o loor-o cwəɲə, si o kwe Zezi yira yam o ki. ⁴⁴ Pilati na lwarɪ ni Zezi manɪ o ti tun, mu ku su-o lanyiranɪ. O ma tuni noona si ba vu ba bəɲi pamaɲa bam yigə tu wum si o ba. O na tu tun, o ma bwe-o si o nii, Zezi siuni o ti mu na. ⁴⁵ O na lwarɪ ni o tigi tun, o ma sɛ si Zuzefu vu o kwe o yira yam o ki. ⁴⁶ Zuzefu ma nunji o vu o yəgi gar-jali dilɔ na lana tun. O ma vu o pari Zezi yira yam dagara kam yuu ni. O ma kwe gɔrɔ kum o ma pipir-o, yi o daari o ja vu o tiɲi piu booni wɔni. Dintu yi yibeeli dilɔ ba dɛɛn na lugi-di piu yira ni tun mu. O laan ma bibili kandwe-pulɔgɔ o ma pi booni dum ni. ⁴⁷ Mari wulɔ na nunji Magidala di Mari wulɔ na yi Zuzesi nu tun maa zigɪ ba nii o na tiɲi Zezi yira yam mɛ tun.

16

*Zezi na bi o yagɪ tɔvni te tun
(Matiyu 28:1-8, Luki 24:1-12, Zan 20:1-10)*

¹ Ba siun de dum ma ba di kɛ. Mari wulɔ na nunji Magidala di Mari wulɔ na yi Zaki nu tun di Salomi ma zaɲi ba nunji ba vu ba yəgi trali nugə, si ba ma turi Zezi yira yam. ² De dilɔ na saɲi siun de dum tun, ba maa zaɲi ba go tɪga di we wura di pulə, ba vu yibeeli dum jəgə kam. ³ Ba na maa ve tun, ba ma bwe daani ba wi: «Wɔɔ mu wú bibili kandwe dilɔ na pi yibeeli dum ni tun o yagɪ daa ni o pa dibam?» ⁴ Kandwe dum na yi kamunu tun mu te ba nooni kuntu. Ba na yi jəgə kam tun, ba ma fɔgtɪ ba nii ba na didaani kandwe dum bibili di tigi daa ni. ⁵ Ba ma vu ba zu booni dum wu. Ba na zu tun, ba ma na non-dɔnɔ, ku na je ba jazim seeni. O zu gwar-pono didɔrɔ mu. Ba na nɛ-o tun, ku ma pa ba yira soori. ⁶ O ma ta di ba o wi:

«Á yí taá kwarí fɔ̀nɔ̀. Abam lagí sɪ á na Nazareti tu Zezi wɔ̀lɔ̀ ba na jaani ba pa tɔ̀n-dagara kam baɲa nɪ ba gɔ̀ tɪn mɔ̀. O nan tɛ̀ri yo. O joori o bi. Nii-na ba ya na tiɲi o yira yam me tɪn. ⁷ Nan ve-na á ta dɪ Pɪyɛɛri dɪ Zezi karabiə bam maama nɪ, o lagí o da yigə o vu o taa cəgi abam Galile nɪ. Dáani mɔ̀ abam wó vu á na-o. Kú kɪ nɪ o na maɲi o ta kɔ̀lɔ̀ o brɪ abam tɪn.»

⁸ Kaana bam na ni kɔ̀ntɔ̀ tɪn, fɔ̀nɔ̀ maa pa ba yira sai, yí ba wɔ̀bɔ̀ɲa vugimi. Ba ma nuɲi bɔ̀ɔ̀nɔ̀ dɪm wɔ̀nɔ̀ ba duri ba ke. Fɔ̀nɔ̀ na jigi-ba kɔ̀ntɔ̀ yí ba maa ve tɪn, ba ma wɔ̀ tagí kɔ̀lɔ̀ na kɪ tɪn ba brɪ nɔ̀ɔ̀n-nɔ̀ɔ̀nɔ̀.

Zezi na brɪ o titi nɔ̀ɔ̀na badonnə te tɪn (Matiyu 28:9-10,16-20, Luki 24:13-53, Zan 20:11-23, Titɔ̀ɲa Tɔ̀nɔ̀ 1:6-11)

[⁹ De dɪm Zezi na bi tituti tɪn maa yí de dɪlɔ̀ na saɲi Zwifə bam siun de dɪm tɪn. O na bi tɪn, o ma puli o brɪ o titi Mari wɔ̀lɔ̀ na nuɲi Magɪdala tɪn tee nɪ. Wɔ̀ntɔ̀ mɔ̀ yí kaani wɔ̀lɔ̀ o ya na zəli ciciri sirpe o yira nɪ tɪn. ¹⁰ Mari laan ma vu o ta o brɪ balɔ̀ ya na tɔ̀gɪ dɪ Zezi tɪn. O yí ba te dɪ ba wɔ̀rɔ̀ cɔ̀gɪ zanzan yí ba keerə. ¹¹ Ba na ni nɪ Mari wɪ, Zezi joori o bi o ɲwɪ yí wɔ̀m na-o tɪn, ba wɔ̀ se o taani dɪm.

¹² Kɔ̀ kwaga seeni, Zezi ma ləni o yibiyə yí o brɪ o titi o karabiə bale. Ba ya nuɲi Zeruzalem mɔ̀ ba maa ve tɪ-balana kadoɲ. ¹³ Ba na ne-o tɪn, ba ma joori ba vu Zeruzalem ba ta ba brɪ ba donnə karabiə bam. Ba maa daa ta wɔ̀ se nɪ kɔ̀ yí cɪga.

¹⁴ Kɔ̀ntɔ̀ kwaga nɪ, Zezi laan ma ba o brɪ o titi o karabiə fugə-dɪdɔ̀ba kam, ba na wɔ̀ra ba di wɔ̀diu maɲa kalɔ̀ tɪn. O ma kaani-ba dɪ ba wɔ̀bɔ̀ɲa na muri yí ba wɔ̀ se We cɪga kam tɪn, beɲwaani ba vɪn sɪ ba se balɔ̀ na tagí ba brɪ-ba nɪ wɔ̀ntɔ̀ joori o bi yí ba na-o tɪn.

¹⁵ O laan ma ta dɪ ba o wɪ: «Zaɲi-na á vu lɔ̀gɔ̀ baɲa je maama, sɪ á tɔ̀lɔ̀ We kwər-ywəɲə kam á brɪ nabiinə maama. ¹⁶ Wɔ̀lɔ̀ maama na kɪ o wɔ̀-dɪdɔ̀ba dɪ amɔ̀ yí o daari o pa ba miis-o na wɔ̀nɔ̀ We ɲwaani tɪn, We wó vrɪ kɔ̀ntɔ̀ tu ɲwɪa. Kɔ̀ daari balɔ̀ maama na wɔ̀ se tɪn wó ga bura yí ba na cam We tee nɪ. ¹⁷ Balɔ̀ na se amɔ̀ tɪn wó wani ba taa kɪ wo-kɪnkagɪla

yalɔ̀ na brɪ We dam tɪn. Baá da amɔ̀ yirɪ ɲwaani ba zəli ciciri nɔ̀ɔ̀na yira nɪ. Baá ta ɲɔ̀ɔ̀nɔ̀ ta-ge. ¹⁸ Ba na jaani bɪsankwɪ dɪ ba jɪa, sɪ bá kɪ-ba kɔ̀lɔ̀kɔ̀lɔ̀. Ba na nyɔ̀gɪ cɔ̀ɲo, kɔ̀ bá kɪ-ba kɔ̀lɔ̀kɔ̀lɔ̀. Ba na daɲi ba jɪa yawɪna baɲa nɪ, baá na yazurə.»

¹⁹ Dí Yuutu Zezi na ɲɔ̀ɔ̀nɔ̀ o brɪ-ba kɔ̀ntɔ̀ tɪn, We laan ma pa o zaɲi o di Dɪ sɔ̀ɲɔ̀. O ma vu o jəni Baɲa-We jazɪm nɪ. ²⁰ O na diini We-sɔ̀ɲɔ̀ kɔ̀ntɔ̀ tɪn, o karabiə bam ma nuɲi ba vu ba beeri je maama nɪ ba tɔ̀lɔ̀ We kwərə kam ba brɪ nɔ̀ɔ̀na. Dí Yuutu wɔ̀m maa wɔ̀ ba tee nɪ o tɔ̀ɲa. O ma pa-ba dam sɪ ba taa kɪ wo-kɪnkagɪla, sɪ kɔ̀ brɪ nɪ o taani dɪlɔ̀ ba na brɪ tɪn sɪnɪ dɪ yí cɪga.]

**Wε taani dilu
LUKI
na pupuni tin**
**Wε taani dilu Luki na
pupuni tin na bri dibam
kulu tin mu tuntu**

Luki yi wulu deen na togi di Pooli o tɔŋi Wε titɔŋa tin mu (Filimon 24). O deen yi dogita tu mu. Wuntu mu daa ta pupuni Titɔŋa Tɔŋo kum di. O dai Zwifu. O nan tiini o kwaanɔ o pupuni Zezi woŋo maama lanyirani mu o ma bri dwige tiinɔ di, si ba lwarɔ ti kuri ciga ciga (Luki 1:1-4).

Luki bri dibam ni Zezi yi Zwifɔ tiinɔ di lɔgbɔ baŋa dwi maama tiinɔ vɔrnɔ mu. O yi wulu na jigi yinigɔ tiinɔ di yawuna di noona na culi balɔ tin ŋwaŋa zanzan. O bri ni Zezi tɔŋi di Wε Joro dam mu, yi o ta bri ni Wε kwɛr-ywɛŋɔ kam jigi wɔpolo zanzan (Luki 2:10 di 24:52).

Luki di pupuni Zezi ŋwɔa kam na de te tin, ni Matiyu di Mariki di na pupuni te tin. O bri Zezi na puli o titɔŋa yam te, di o na zaasi noona yi o pa ba na yazurɔ te tin, di o na ve Zeruzalem yi ba ja-o ba pa tɔun-dagara baŋa ni ba gbɔ yi o joori o bi te tin. Luki ta bri Zezi na diini Wε sɔŋo te tin.

Luki tɔŋo kum jigi wɛɛnu zanzan ti na wɔ pupuni twaanɔ tidonnɔ tum wɔni. O tagi Wε na tɔŋi maleka yi ka ba ka ŋɔɔni di Mari Zezi lɔra kam woŋo te tin, di Zan wulu na miisi noona na wɔni tin di lɔra kam woŋo (pɔɔrim 1). Luki ta bri Zezi lɔra kam na de te tin, di malesɔ na bri nayira yi ba vu ba zul-o te tin. O ta bri ba na kwe Zezi ba pa Wε yi Simeyon di Anni ŋɔɔni o woŋo te tin, di Zezi na ki te o bina fugɛ-yale maŋa ni Wε-di-kamunu kum wɔni tin (pɔɔrim 2). O ta tagi Zezi na maŋi mumaŋa o bri Samari tu na sooni noona te tin (Luki 10:30-35), di bu wulu na nuŋi o yagi o ko sɔŋo yi o joori o ba tin (Luki 15:11-32).

1-3 A cilonɔ Teofili, a buŋi si ku lana si a pupuni tɔŋo kuntu a pa nmu, si n wani n lwarɔ kulu na yi ciga tin. Nmu maŋi n

ye wo-kamunnu tɔlɔ na ki dibam tee ni tin ni ni. Noona badonnɔ deen mu wura wo-kamunnu tuntu pulim ni. Ba ne kulu maama na ki tin, yi ba bri Wε kwɛrɔ kam. Ba ma daari ba pa dibam lwarɔ kulu na ki tin. Noona zanzan ma kwaanɔ si ba pupuni wɛɛnu tuntu ba tinji. Mu ku kuri a buŋi si ku ta lamma si a di pupuni-ti lanyirani a pa nmu. A kwaanɔ a zaasi wɛɛnu tum ti pulim ni mu, yi a lwarɔ ti kuri ciga ciga. ⁴ Kuntu tin, a a wani a pupuni wɛɛnu tuntu na ki te tin, si n wani n lwarɔ lanyirani ni, wɛɛnu tɔlɔ ba na tagi ba bri nmu tin suni ti yi ciga.

Zakari bu Zan lɔra kam taani

⁵ Maŋa kam Erɔdi deen na yi Zude pe tin, noona wɔdonɔ mu wura, o yiri mu Zakari. Wuntu mu yi Wε kaanum tu. O nuŋi Abia dwi tiinɔ wɔni mu. O kaanɔ yiri mu Elizabeti. Wuntu di deen nuŋi kaanum tu Aarɔn dwi dum wɔni mu. ⁶ Bantu maama ki lanyirani Wε yigɔ ni, yi ba se Wε niɔ yam di DI cullu tum maama. ⁷ Elizabeti deen yi ka-dugɔ mu yi o ba jigi bu. Ba maama deen kwɔn mu. ⁸ Maŋa ma ba yi si Abia dwi tiinɔ bam zu Wε-di-kamunu kum ba taa tɔŋi ba pa Wε. Zakari maa togi o wura o tɔŋa.

⁹ Wε kaanum tiinɔ bam yɛni ba ta jɔɔo mu si ba nii, ba wɔni wɔɔ mu wɔ zu Wε-di-laa kum wɔni o zwe wɛɛnu tɔlɔ lwɛm na ywɛmmɔ tin o pa Wε. Ba ma ta jɔɔo yi Zakari di. ¹⁰ O ma suni o zu si o zwe wɛɛnu tum o pa Wε. Maŋa kam o na wɔ digɔ kam wɔni tin, non-kɔgo zanzan deen ma wɔ kunkolo kum ni ba zigi ba wari Wε.

¹¹ Baŋa-Wε maleka laan ma da ka ba o te, ka zigi wɛɛnu zweem bimbim dum jazum ni. ¹² Zakari na ne-ka tin, o maa yi yɛu yi fɔbɔ zu-o lanyirani. ¹³ Maleka kam ma ta did-o ka wɔ: «Zakari, yi ta n kwari fɔbɔ, si Wε ni nmu na loori-DI kulu tin. Nmu kaanɔ wɔm laan wɔ ja pugɔ o lu bu o pa-m, si n pa o yiri ni Zan. ¹⁴ O lɔra kam wɔ pa n na wɔpolo zanzan. Noona zanzan di wɔ tiini ba taa jigi wɔpolo di o lɔra kam. ¹⁵ Oo ta yi non-kamunu Baŋa-Wε tee ni. O nan yi zaŋi o nyɔ sana naa woŋo kulu na kɔkari yiɛ tin. Wε Joro kum wɔ ta wɔ o tee ni maŋa

maama, ku na wó sɔŋɔ o lura kam maɲa ni tɪn. ¹⁶ O nan wó pa Yisrayelɪ dwi tiinə zanzan wubɔɲa joori ya taa tɔɣɪ ba Yuutu Baɲa-Wɛ. ¹⁷ Oó tɔɣɪ dí Yuutu wɔm yigə, yɪ Wɛ Joro kum dam wó ta wɔ o tee ni, nɪnɛɛni Wɛ nijonnu Eli dɛɛn na yɪ te tɪn. Oó pa kwə joori ba taa soe ba biə, yɪ o kwəri o pa vɪnvɪna joori ba taa jɪɣɪ nɔn-ɲɔna wubɔɲa, sɪ o fɔɣɪ o kwɛ dí Yuutu wɔm nɔɔna bam yigə o pa-o.»

¹⁸ Zakari laan ma bwe maleka kam o wɪ: «A yɪ nankwɪan mu, yɪ a kaani di kwɪn. Bɛɛ mu wó pa a lwarɪ ni nmu taani dɪm yɪ cɪga?»

¹⁹ Maleka kam ma lər-o ka wɪ: «Amu nan yɪ Gabriyelɪ mu, wɔlɔ na zɪɣɪ Wɛ tee ni tɪn. DI tɔɲɪ-nɪ sɪ a ba a ɲɔɔni di nmu, sɪ a ta ta-ɲɔm dɪm a brɪ-m. ²⁰ Nmu nan na wɔ sɛ a taani dɪm tɪn, Wɛ wó pa n ni mæri. Maɲa kam na yiə, wəənu tɪlɔ a na tagɪ a brɪ-m tɪn wó sɪni ti ki. Nan ta n ye sɪ nmu bá wani n ɲɔɔni, sɪ ku taa ve maɲa kam wəənu tɪm na wó ki tɪn.»

²¹ Kuntu maama na wɔra ku ki tɪn, nɔn-kɔɣɔ kum maa zɪɣɪ ba cəɣɪ Zakari sɪ o nunji Wɛ-di-laa kum wɔni. Ba ma cəɣ-o taan ba ga. Ku ma ki-ba yəəu di o na daani te tɪn. ²² O laan ma ba nunji, yɪ o wari o ɲɔɔni di ba. O ni na mæri tɪn, o maa mai o jia o maɲɪ o brɪ-ba. Ba ma maani sɪ o nɛ wo-kɪnkagɪlɪ mu Wɛ-di-laa kum wɔni.

²³ Da yalɔ o na maɲɪ sɪ o taa tɔɲɪ Wɛ-di-kamunu kum wɔni tɪn ma ba ya ti. O ma joori o vu sɔɲɔ. ²⁴ Da yantɔ na ke tɪn, o kaani wɔm laan ma ja pugə. O maa wɔ sɔɲɔ ni taan, canɪ sɪnu. ²⁵ O na wɔra kuntu tɪn, o maa wɪ: «Mu wɔɲo kulɔ Yuutu Baɲa-Wɛ na ki DI pa-nɪ tɪn. DI lɪ wɔɲo kulɔ ya na yɪ a cavɪra nɔɔna tɪtari ni tɪn.»

Zezi lura kam taani (Matiyu 1:18-25)

²⁶⁻²⁷ Bɪsankana kadoɲ dɛɛn mu wɔra, o yɪri mu Mari. O ta yəri baaru. O sɔɲɔ tiinə wubɔɲa dɛɛn ya yɪ sɪ o zɔ nɔɔnu wɔdoɲ mu, yɪ o daa ta wɔ zɔ-o. Nɔɔnu wɔm yɪri mu Zuzɛfɔ. O yɪ faɲa faɲa Pɛ Davidi dwi tu mu. Mari dɛɛn zɔvri Galile tɪv kɔdoɲ ni mu, ku yɪri mu Nazaretɪ. Maɲa kam Zakari kaani Elizabetɪ pugə

kam na yi nɪnɛɛni canɪ sɪrdɔ tɪn, Baɲa-Wɛ daa ma tɔɲɪ maleka Gabriyelɪ sɪ ka vu Mari te. ²⁸ Ka ma zɔ o te ka jɔɔn-o yɪ ka wɪ: «Ki wɔpɔlo, n Yuutu Baɲa-Wɛ wɔ nmu tee ni sɪ DI zəni-m lanyɪranɪ.»

²⁹ Mari na ni ka na tagɪ kulɔ tɪn, o bɪcari ma di. O ma bɔɲɪ o wɪ: «Taanɪ dɪntɔ kuri mu bɛɛ?» ³⁰ Maleka kam laan ma ta ka wɪ: «Mari, yɪ ta n kwari fɔvni, sɪ Baɲa-Wɛ ki nmu yu-yonɔ. ³¹ Nmu wó ba n ja pugə n lɔ bəkərə, sɪ n pa o yɪri ni Zezi. ³² Wɔntɔ wó ta yɪ nɔn-kamunu. Baá ta bə-o ba wɪ, Baɲa-Wɛ Bu. Dí Yuutu Wɛ wó pa o di paari ni o ko-nakwɪ Davidi dɛɛn na di paari faɲa faɲa te tɪn. ³³ O ma wó ta yɪ Zakobɪ dwi tiinə bam pɛ maɲa maama. O paari dɪm daa bá ti maɲa di maɲa.»

³⁴ Mari ma ləri maleka kam o wɪ: «Kuntu wó ki tita mu ku ki, yɪ a ta wɔ zɔ barɔ?»

³⁵ Maleka kam ma ləri ka wɪ: «Ku na wó ki te tɪn, Wɛ Joro kum wó ba nmu te, yɪ Baɲa-Wɛ tɪtɪ dam-fɔrɔ kum wó ba ku kwəli nmu. Kuntu ɲwaanɪ bu wɔlɔ n na wó lɔ tɪn wó ta yɪ Wɛ tɪtɪ nyum, yɪ ba taa bə-o ni Baɲa-Wɛ Bu. ³⁶ Maani n nii nmu curɔ Elizabetɪ na yɪ te. Wɔntɔ jaani pugə mu sɪ o lɔ bu, yɪ o maɲɪ o kwɪn. Nɔɔna ya bɔɲɪ sɪ o yɪ ka-dɔɣɔ mu, yɪ o laan jɪɣɪ pugə ka yɪ nɪnɛɛni canɪ sɪrdɔ. ³⁷ Kulɔkulɔ tərə Baɲa-Wɛ na bá wani DI ki.»

³⁸ Mari ma ta o wɪ: «Amu yɪ dí Yuutu Wɛ tɪntɔɲ-kana mu. Wɛ nan pa ku ki ni n na tagɪ te di amu tɪn.» Maleka kam laan ma viiri.

Mari na zaɲɪ o vu o na Elizabetɪ te tɪn

³⁹ Da yam kuntu ni ni Mari ma zaɲɪ o ki lɪla o maa diini Zude tɪv kɔdoɲ na wɔ pweeru tɪtari ni. ⁴⁰ O ma vu o yɪ Zakari sɔɲɔ. O ma zɔ o na o kaani Elizabetɪ. O ma ki o pwəgə. ⁴¹ Maɲa kam Elizabetɪ na ni Mari na jɔɔn-o tɪn, o bu wɔm na tigi o wɔni tɪn ma pipiri. Wɛ Joro kum ma ba Elizabetɪ te, ⁴² yɪ o ɲɔɔni baɲa baɲa di kwər-dɪa o wɪ: «Wɛ tiini DI ki nmu yu-yonɔ DI dwəni kaana maama. Ku na yɪ bu wɔlɔ na wɔ n wɔni tɪn, Wɛ ki-o yu-yonɔ lanyɪranɪ. ⁴³ Amu yɪ wɔɔ mu sɪ a Yuutu nu ba amu te? ⁴⁴ N jɔɔnum dɪm na tu di tɔ a zwe ni tɪn, bu wɔm na wɔ a

wɔntɪ tɪn tigi o pipiri mu, o na jɪgtɪ wɔpɔlo tɪn ŋwaani. ⁴⁵ Nmɔ na sɛ ni Baŋa-Wɛ jɪgtɪ cɪga tɪn, nmɔ yɪ yu-yoŋo tu. Kɔlɔ maama Wɛ na tagɪ Dɪ brɪ-m tɪn wɔ sɪni kɔ ki.»

Mari na tee Baŋa-Wɛ te tɪn

⁴⁶ Mari laan ma ta o wɪ:

«Aá pa a Yuutu Baŋa-Wɛ zulə dɪ a bɪcari maama.

⁴⁷ Wɔntɔ na yɪ a Vɪrnɔ tɪn mu pɛ a na wɔpɔlo dɪ a wɔ maama.

⁴⁸ Bɛŋwaani amɔ yɪ Wɛ tɪntɔŋ-kana balana mu, yɪ Dɪ nii amɔ baŋa ni.

Kɔ na zɪgtɪ zɪm kɔ ta maa ve, nɔɔna maama wɔ ta wɪ, a yɪ yu-yoŋo tu,

⁴⁹ dɪdaani Dam-fɔrɔ Tu Baŋa-Wɛ na ki kɔlɔ Dɪ pa-nɪ tɪn ŋwaani.

Dɪntɔ mu yɪ wɔ-pono tu cɪga.

⁵⁰ Balɔ maama na kwari-Dɪ tɪn, Dɪ jɪgtɪ ba ŋwana lanyɪrani maŋa maama.

⁵¹ Wɛ kwe Dɪ jɪŋa mu Dɪ ma ki wo-kɪnkagɪla.

Dɪ ma pa bani-nyina jagɪ da-yigə nɪ dɪ ba wɔbɔŋ-yɔɔrɔ tɪm.

⁵² Dɪ jɔŋi balɔ na yɪ pwa tɪn paari, yɪ Dɪ pai balɔ na yɪ nabwənə tɪn na zulə.

⁵³ Dɪ maa pai balɔ yinigə na jɪgtɪ-ba tɪn wo-laaru zanzan,

yɪ Dɪ daari Dɪ pa nadunə viiri dɪ jɪ-kɔrɪ.

⁵⁴ Yisɪrayelɪ dwi tiinə yɪ Dɪ tɪtɪ nɔɔna mu. Dɪ guli ba gulə, Dɪ duri ba ŋwana yɪ Dɪ zəni-ba,

⁵⁵ nɪ Dɪ na goni ni dɪdaani dɪbam kwə-nakwa tɪn,

dɪdaani Abraham dɪ o dwi tiinə bam maama,

sɪ kɔ taa ve maŋa kalɔ na ba ti tɪn.»

⁵⁶ Mari dɛen ma maŋi Elizabetɪ tee nɪ nɪnɛnɪ canɪ sɪtɔ. O laan ma joori sɔŋɔ.

Zan lɔra kam na dɛ te tɪn

⁵⁷ Maŋa kam dɛen ma yɪ sɪ Elizabetɪ lɔ. O ma sɪni o lɔ bəkərə. ⁵⁸ O tɪv kɔm tiinə dɪ o cɔrrɔ dɪ ma ni, Baŋa-Wɛ na tiini Dɪ duri o ŋwana yɪ Dɪ ki kɔlɔ Dɪ pa-o tɪn. Ba maama dɪ ma jɪgtɪ wɔpɔlo zanzan.

⁵⁹ Bu wɔm da na yɪ nana tɪn, ba ma pa ba go-o, nɪ Moyisi cullu tɪm na brɪ sɪ ba taa goni ba bəkəri te tɪn. Ba ma lagɪ sɪ ba pa o yɪrɪ nɪ Zakari, nɪ o ko yɪrɪ na yɪ te tɪn. ⁶⁰ O nu wɔm ma wɔ sɛ yɪ o wɪ: «Awo, á pa o yɪrɪ nɪ Zan.»

⁶¹ Ba ma lər-o ba wɪ: «Bɛŋwaani mu yɪ n ta kuntu? Nɔɔnɔ maŋi o təri á sɔŋɔ nɪ o yɪrɪ na yɪ Zan.»

⁶² Ba ma daari ba ma ba jɪa ba maŋi ba brɪ o ko wɔm sɪ ba nii, o na lagɪ sɪ ba pa o bu wɔm yɪrɪ te tɪn. ⁶³ O ma pa ba kwe tɔnɔ ba pa-o, sɪ o pɔpɔni o brɪ-ba. O ma pɔpɔni tɔnɔ kɔm wɔntɔ o wɪ, o yɪrɪ mu Zan. Kɔ ma sɔ-ba dɪ o na pɔpɔni te tɪn. ⁶⁴ O na pɔpɔni kuntu tɪn, o ni ma puri bɪdwɪ baŋa ni, yɪ o dindəlɪmi joori dɪ pipiri. O maa ŋɔɔni o zuli Wɛ.

⁶⁵ Fɔbɔni dɛen ma ja ba tɪv kɔm nɔɔna bam maama. Balɔ maama dɛen na zɔvɪrɪ Zude pweeru tɪm je sɪm nɪ tɪn dɪ dɛen ma ni wəənu tɪlɔ na ki tɪn, yɪ ba jɪgtɪ tɪ taani ba ŋɔɔna. ⁶⁶ Ba maa jɪgtɪ kɔlɔ ba na ni tɪn ba wɔrɔ nɪ, yɪ ba tɛ ba wɪ: «Bu wɔntɔ nan lagɪ o jɪ wɔɔ mu?» Bɛŋwaani Baŋa-Wɛ dam dɛen wɔ bu wɔm tee nɪ.

Zakari na brɪ Wɛ kwərə te tɪn

⁶⁷ Wɛ Joro kɔm dɛen ma ba bu wɔm ko Zakari te, yɪ kɔ pa o ŋɔɔni Wɛ yiyɪu-ŋwɛ o wɪ:

⁶⁸ «Pa-na dí zuli Baŋa-Wɛ dɪlɔ na te Yisɪrayelɪ tiinə tɪn,

bɛŋwaani Dɪ tu Dɪ nɔɔna bam te, sɪ Dɪ vrɪ-ba lwarɪm wɔntɔ Dɪ yagɪ.

⁶⁹ Dɪ ma pa wɔlɔ na yɪ faŋa faŋa Wɛ tɪntɔŋnɔ Davidi dwi tu tɪn zanɪ dí wɔntɔ,

sɪ o ba o jɪ dɪbam vɪrnɔ.

⁷⁰ Kɔ ma sɪni kɔ ki nɪ Baŋa-Wɛ na pɛ Dɪ nijɔŋnə bam maŋi ba ta kɔlɔ faŋa faŋa tɪn.

⁷¹ Ba dɛen tagɪ ba wɪ,

Wɛ wɔ vrɪ dɪbam dí dɔna jɪa nɪ, dɪ balɔ maama na culi dɪbam tɪn jɪa nɪ.

⁷² Dɪ daa ta duri dɪbam kwə-nakwa yibwənə,

⁷³ yɪ Dɪ guli Dɪ ni-ŋɔm dɪlɔ Dɪ dɛen na goni dɪ dɪbam ko-nakwɪ Abraham tɪn woŋo.

⁷⁴ Wɛ dɛen wɪ, Dɪ wɔ jɔŋi dɪbam dí dɔna jɪa nɪ Dɪ yagɪ,

yɪ dí daa bá kwari fɔbɔni, sɪ dí taá tɔŋa nɪ Dɪ wɔbɔŋa na lagɪ te tɪn.

⁷⁵ Dɪ maa wɪ, dí wɔ ta tɔgtɪ-Dɪ dɪ wɔ-pono, sɪ dí taá ki lanyɪrani Dɪ yigə nɪ dɪbam ŋwɪa maama wɔntɔ.

76 A bu, ku na yi nmu, baá bəŋi nmu ni Baŋa-We nijonnu, beŋwaani nmu wó da dí Yuutu wóm yigə, si n fəgi n kwe o cwəŋə kam, o na lagi o ba o da da tɪn.

77 Nmu ta wó pa We nɔɔna bam lwarɪ sɪ DI wó vrɪ-ba, dɪ DI na wó yagi ba lwarɪm DI ma cɛ-ba tɪn.

78 We maa jigɪ dɪbam ŋwaja lanyirani. DI ma wó pa pooni nuŋi weyuu dɪ ba dɪbam te dɪ nyɪna, ni wɪa na puli titɪti te tɪn,

79 sɪ dɪ pa nɔɔna balɔ na wɔ lim wɔni tɪn dɪ balɔ na kwari tɔɔni tɪn na pooni, sɪ dɪ pa dí da yazurə cwəŋə.»

80 Zakari bu Zan deen ma kɪ nɔɔnu yi o wɔbɔŋa bɪ lanyirani. O deen ma zɔɔri kagɔa ni taan, sɪ ku vu ku yi de dim o na wó nuŋi Yisrayelɪ tiinə bam titari ni o bɪ-ba We kwərə kam tɪn.

2

Zezi lɔra kam na de te tɪn (Matiyu 1:18-25)

1 Maŋa kam kuntu ni lɔgu kum pa-faru wɔlɔ yɪri na yi Ogusi tɪn deen ma pa ni, sɪ ba ga o tɪv kum maama nɔn-biə bam sɪ o lwarɪ ba ni. 2 Garɪm dɪntɔ maa yi pulim garɪm, yi dɪ kɪ maŋa kalɔ Kwirini dɪ deen na yi Siiri tɪni dim yuutu tɪn. 3 Garɪm dim maŋa na yi tɪn, nɔɔnu maama ma vu o titɪ tɪv sɪ ba ga-o.

4 Zɔzefɔ dɪ deen ma zaŋɪ o nuŋi Nazareti ku na yi Galile tɪv tɪn. O ma vu Zude tɪv kɔɔɔŋ, ku yɪri mu Betelhem, ba na lɔgi faŋa faŋa Pɛ Davidi mɛ tɪn. O deen ve daani, o na yi Davidi dwi tu tɪn ŋwaani mu. 5 Mari wɔlɔ ba na sɛ sɪ o taa yi Zɔzefɔ kaani tɪn dɪ ma tɔgi dɪd-o o vu sɪ ba ga-ba. O deen jigɪ pugə mu. 6 Ba na wɔ Betelhem ni kuntu tɪn, ku ma yi sɪ o lɔ bu wóm. 7 O ma lɔ bəkərə. Mu o dayigə bu. O ma kwe bu wóm o ma gwaaru o kukwər-o o tiŋi vara wɔdiu dim jəgə ni. Ba deen tigi vara digə ni mu, beŋwaani vərə mu su tɪv kum maama, yi ba wɔ ne digə sɪ ba zɔ.

Nayira na ni Zezi lɔra kam taani te tɪn

8 Nayira dɪ deen mu wɔ je sum kuntu ni, gaa kum wɔni, ba yɪri ba vara titɪ ni. 9 Baŋa-We maleka ma nuŋi ba yigə ni, yi We zəŋi DI paari-zulə yam pooni ba baŋa ni, yi dɪ nyɪni dɪ gilimi-ba. Fɔɔni ma tiini dɪ zɔ-ba zanzan. 10 Maleka kam laan ma ta dɪ ba ka wɪ: «Á yi taá kwari fɔɔni. Ku yi wɔpolo taani mu a tu sɪ a ta a bɪ abam, yi dɪ lagi dɪ pa nɔɔna maama wɔ mu poli zanzan. 11 Beŋwaani zɪm de dim ni ba lɔgi abam Vɪrnɔ wóm Davidi tɪv Betelhem ni. Wɔntɔ yi Krisi wóm We na tɔŋi tɪn mu. Wóm mu yi abam Yuutu. 12 Á na ve á nii, á wó na bu-sɪsɪŋa ba na kukwəri dɪ gwaaru ba tiŋi vara wɔdiu dim jəgə ni. Mu kulɔ na wó bɪ abam ni ku yi cɪga mu a taga.»

13 Maleka kam na tagɪ kuntu tɪn, We malesɪ kɔgɔ zanzan ma da sɪ nuŋi sɪ wəli dɪ ka. Sɪ maama ma tee We sɪ wɪ:

14 «We maŋi dɪ zulə weyuu ni.

Ku daari tɪga baŋa ni, balɔ na tigi We bɪcari ni tɪn wó ta zɔɔri lanyirani dɪ wɔ-zuru.»

15 Malesɪ sum laan ma joori We-sɔŋɔ. Sɪ na ke tɪn, nayira bam ma ta daani ba wɪ: «Ba-na dí vu Betelhem dí nii kulɔ na kɪ da yi We pa dí lwarɪ tɪn.»

Nayira na ve sɪ ba na Zezi te tɪn

16 Ba ma zaŋi lɪla ba ke tɪv kum wɔ. Ba ma vu ba na Mari dɪdaani Zɔzefɔ. Ba ma na bu wóm na tigi vara wɔdiu dim jəgə ni. 17 Ba na ne-o kuntu tɪn, ba laan ma ta maleka kam na maŋi ka ta bu wóm taani te tɪn. 18 Balɔ maama na ni nayira bam na tagɪ kulɔ tɪn, ku ma sɔ-ba. 19 Mari dɪ na ni wənu tɪlɔ na kɪ tɪn, o maa bɔŋi-tɪ o wɔ ni.

20 Nayira bam ma joori ba viiri yi ba zuli We, yi ba tee-DI dɪ kulɔ ba na ni yi ba ta kwəri ba na tɪn. Ku deen sɪni ku kɪ nɪnɛni maleka kam na tagɪ ka bɪ-ba te tɪn.

Ba na pɛ bu wóm yɪri te tɪn

21 Bu wóm na yi da nana tɪn, ba ma pa sɪ ba go-o, ni Moyisi cullu tum na bɪ sɪ ba taa goni ba bəkəri te tɪn. Ba ma pa o yɪri ba wɪ Zezi. Mu yɪri dɪlɔ maleka kam na maŋi ka pa-o, yi ba ta wɔ jaani o pugə tɪn.

Ba na pɛ Zezi Wɛ te tɪn

²² Maɲa kam laan ma yi sɪ Mari zari o digiru tum sɪ o kwe o titi di Wɛ, sɪ kɔ tɔgi Wɛ cullu tɪv DI na ki Moyisi jɪɲa ni na bri te tɪn. Zɔzɛfɔ di Mari ma zari ba ja bu wɔm ba vu Zeruzalem, sɪ ba vu ba zɔ Wɛ-di-kamunu kɔm wɔ, sɪ ba pa-o ba Yuutu Baɲa-Wɛ. ²³ Ba ki kuntu, beɲwaanɪ Wɛ ni dɪm na bri te tɪn mu kuntu: «Bəkərə kalu maama na yi o nu dayigə bu tɪn maɲi sɪ o taa yi Baɲa-Wɛ nyim mu.» ²⁴ Ba ma vu sɪ ba kaanɪ Baɲa-Wɛ, ni DI ni dɪm na bri te tɪn. Ba maɲi sɪ ba kwe kunkwənə bale mu ba ma kaanɪ-DI, naa kunkwənpuli sɪle ba ma kaanɪ-DI.

²⁵ Nɔɔnɔ wɔdɔɲ dɛɛn maa zɔvri Zeruzalem tɪv kɔm wɔnɪ, o yiri mu Simeyon. O yi nɔn-ɲum mu, yi o kwari Wɛ lanyiranɪ. O maa yɔvri o cəgi dɛ dɪm Wɛ na wɔ ba DI jɔɲi Yisɪrayɛlɪ dwi tiinə bam tɪn. Wɛ Joro kɔm maa wɔ o tee ni. ²⁶ Kɔ dɛɛn ya pɛ o lwarɪ sɪ o bá ti, yi oó na Krisi wɔm dí Yuutu Baɲa-Wɛ na lagɪ DI tɔɲi tɪn.

²⁷ Wɛ Joro kɔm dɛɛn ma pa Simeyon zari o vu o zɔ Wɛ-di-kamunu kɔm wɔ. O na wɔra kuntu tɪn, Zezi nu di o ko ma ja-o ba vu ba zɔ, sɪ ba ki kulɔ Wɛ ni dɪm na bri sɪ ba ki o ɲwaanɪ tɪn. ²⁸ Ba na jaanɪ bu wɔm ba vu ba zɔ kuntu tɪn, Simeyon ma vu o kwe-o o zɪə, yi o daari o zuli Wɛ o wɪ:

²⁹ «A Yuutu Baɲa-Wɛ, lele kuntu a nɛ kulɔ nmɔ dɛɛn na tagɪ ni aá na tɪn.

A laan jigɪ wɔ-zuru.

Kuntu ɲwaanɪ nmɔ laan wai n paɪ amɔ na yi nmɔ tintɔɲɔnɔ tɪn na cwəɲə, sɪ a yagɪ lɔgɔ baɲa sɪ a ba nmɔ te.

³⁰ Amɔ yi nɛ Vɪrnɔ wɔm nmɔ na tɔɲi sɪ o vri nɔɔna lwarɪm wɔnɪ tɪn.

³¹ Nabiinə maama lɔgɔ baɲa ni wɔ lwarɪ nmɔ vrim dɪm na yi te tɪn.

³² Kɔv ta nyɪ ni wɪa pooni mu te, sɪ kɔ pa dwi maama lwarɪ nmɔ cwəɲə kam.

Kɔv pa nmɔ titi nɔɔna Yisɪrayɛlɪ dwi dɪm na zulə.»

³³ Simeyon na tagɪ bu wɔm taanɪ kuntu tɪn, o nu di o ko maa yi yəəu di o taanɪ dɪm. ³⁴ Simeyon daa ta ma ta di ba o wɪ, Wɛ wɔ ki-ba lanyiranɪ. O ma daari o ta

di bu wɔm nu Mari o wɪ: «Nii, Wɛ sɪnɪ DI tɔɲi bu wɔm sɪ o ba o pa Yisɪrayɛlɪ tiinə zanzan mu tɔ tɪga ni, ba na tusi tɪn ɲwaanɪ. O nan daa ta wɔ pa ba zanzan zari wɛɛnɪ. Wɛ wɔ pa o bri nɔɔna cɪga, yi ba zanzan ta wɔ vi-o. ³⁵ Mu kɔ kuri nɔɔna zanzan wɔbɔɲa ya na səgi tɪn wɔ ba ya lwarɪ jaja. Kɔ daari, kɔ na yi nmɔ titi, n wɔ wɔ di ni sɔ-zɔɔ na zɔgi nɔɔnɔ bɪcɔɲɔ ni te tɪn.»

³⁶⁻³⁷ Kaanɪ wɔdɔɲ di dɛɛn mu wɔra, o yiri mu Annɪ. O ko yiri mu Fanuyɛlɪ, o yi Aseeri dwi tu mu. Annɪ dɛɛn ya zɔ barɔ. Ba maa wɔra daanɪ bɪna yarpe, yi o barɔ wɔm ti o daar-o. O daa ma wɔ zɔ barɔ. O kwɪn zanzan yi o jigɪ bɪna funɔnɔ-yana (84). O ma yi Wɛ niɲɔɲnu. O maa zɔvri Wɛ-di-kamunu kɔm wɔnɪ maɲa maama. Wɪa di titi maama o ma zuli Wɛ di ni-vɔɔm di Wɛ-loro. ³⁸ Maɲa kam kuntu ni nɔɔ, mu o ve o yi bu wɔm na wɔ me tɪn. O ma ki Wɛ le, yi o wɔra o ɲɔɔnɪ bu wɔm wɔɲo o bri balɔ maama na wɔra yi ba cəgi maɲa kalɔ Wɛ na wɔ ba DI vri Yisɪrayɛlɪ tiinə bam lwarɪm wɔnɪ DI yagɪ tɪn.

³⁹ Zezi nu di o ko dɛɛn ma ki kulɔ maama Baɲa-Wɛ cullu tum na bri sɪ ba ki tɪn. Ba na ki ba ti tɪn, ba ma joori ba vu Nazaretɪ na yi ba titi tɪv yi kɔ wɔ Galile ni tɪn. ⁴⁰ Ba na joori ba vu ba wɔra tɪn, bu wɔm ma ki nɔɔnɔ di ya-dɛera. O yiə ma pɔvri, Wɛ na ki-o yu-yoɲo tɪn ɲwaanɪ.

Zezi na ki te o bɪna fugə-yale maɲa ni Wɛ-di-kamunu kɔm wɔnɪ tɪn

⁴¹ Zwifə bam candiə kalɔ yiri na yi Pakɪ tɪn ma yi. Bɪnɪ maama wuu, Zezi nu di o ko dɛɛn yəni ba vu Zeruzalem mu, sɪ ba di candiə kam kuntu. ⁴² Zezi dɛɛn na yi bɪna fugə-yale tɪn, o ma da di ba o vu candiə kam, nɪnɛɛnɪ ba na yəni ba ve ba di-ka te tɪn. ⁴³ Ba na di candiə kam ba ti tɪn, ba ma zari ba maa joori sɔɲɔ. Zezi ma maɲi Zeruzalem ni, yi o nu di o ko yəri kɔ ni ni. ⁴⁴ Ba ma vu taan dɛ didwɪ, yi ba bɔɲi sɪ oó ta wɔ ba kɔgɔ kɔm wɔnɪ mu. Ba na wɔ nɛ-o ba tee ni tɪn, ba laan ma puli sɪ ba beeri o je ba nu-biə bam di ba badonnə bam tee ni. ⁴⁵ Ba ma wɔ nɛ-o. Ba ma joori ba vu Zeruzalem tɪv kɔm wɔ sɪ ba beer-o. ⁴⁶ Ba ma beer-o taan da yato, yi ba laan

vu ba na-o We-di-kamunu kóm wóni, o je karanyina tiinè bam títari ni. O na je da kúntú tìn, o maa cègi ba na brí te tìn, yí o bwe-ba wèènu zanzan. ⁴⁷ Balú maama na je ba cègi o taani dím tìn maa yí yèèu, dí o na jìgi yèno dí taani dím lèrim te tìn. ⁴⁸ Zezi nu dí o ko na nè-o kúntú tìn, kú ma sòòrì-ba. O nu wòm ma ta dí-d-o o wí: «A bu, bée mu yí n kí kúntú dídaani díbam? Ta n nii, amú dí nmú ko na tiini dí beeri nmú taan, yí liè dí wú-cògò jìgi díbam.»

⁴⁹ Zezi ma lèri-ba o wí: «Bée mu yí abam karí á beeri amú je? Amú maní sí a taa wú a Ko sòjò kóm ní mu. Abam yèri kúntú na?» ⁵⁰ O na tagí kúntú tìn, ba ma wú ní o taani dím kuri.

⁵¹ Zezi dèen ma tògí dí ba o joori Nazareti, yí o sè ba ní. O nu wòm maa jìgi wèènu tím kúntú maama o wú ní. ⁵² Zezi dèen bíra o yíra wóni, yí o yèno dí bíra kú wèli da, yí Barja-We dí nabiinè dèen sò-o.

3

Zakari bu Zan na tóolì We kwàrà te tìn (Matiyu 3:1-12, Mariki 1:1-8, Zan 1:19-28)

¹⁻² Kú dèen na ké yí Tibèerí yí lùgb kóm pa-farú kú maní dí bína fugè-yanu tìn, mu We kwàrà dèen tu Zakari bu Zan te. Kantú manja kam ní Pónsí Pilatí mu yí Zude tìni dím gòvirma tu. Eròdí maa yí Galile tìv kóm yuutu, yí o zumbaaru Filipi dí yí Yituri dí Tírakoni tìni dím yuutu. Lizanìa dí maa yí Abilèni tìv yuutu. Kú daari Anni dí Kayifu dèen maa yí We kaanum yigè tiinè. Manja kam We kwàrà kam na tu Zan te kúntú tìn, o wú kagva wóni mu. ³ O ma zaní o tólì Zúrdèn bugè ní tìni dím maama ní, yí o tóolì We kwàrà kam o brí nòona o wí, ba maní sí ba lèni ba wúv ba yagí kám-balwaarú, sí ba daari ba pa o miisi-ba na wóni, sí We laan wú yagí ba lwarim Dí ma cè-ba. ⁴ Zan na tóolì We kwàrà kam kúntú tìn, kú sùnì kú kí nínèeni We nijonnu Ezayi dèen na pòpòni o tónò kóm ní o ta te tìn. Fanja fanja tìn, o dèen tagí o wí:

«Nòonu mu wú kagva wóni o tóolì kwàrà o wí:
<Zaní-na á fògí á kwe dí Yuutu wòm cwèjè kam,

o na lagí o ba o tògí da tìn.

Pa-na cwe sív o na lagí o da tìn fògí sí yòòrì lanyíranì.

⁵ Je sív maama na jìgi gwèènu tìn maní sí tí suuri mu,

dí je sív maama na jìgi zwèènu dí pweeru tìn maní sí tí guri mu tí daari cwèjè kam.

Cwe sív maama na gugwèli tìn maní sí sí fògí sí yòòrì mu.

Cwe sív maama na ba lana tìn maní sí sí fògí sí kwe mu.

⁶ Nabiinè maama laan wú na We na wú vrí nòona lwarim wóni te tìn. »
Mú Ezayi na nòonu Zan taani fanja fanja te tìn.

⁷ Nòona zanzan dèen ma zaní ba vu Zan te ba pa o miisi-ba na wóni We nwaani. Ba na tu o te kúntú tìn, o ma ta dí ba o wí: «Abam nyí dí bísankwí-dwè. Wòò mu brí abam sí á kwaaní á lu cam dív We na lagí Dí pa nabiinè na tìn wóni? ⁸ Abam nan maní sí á kí kènè yalú na wú brí ní á lèni á wúv á yagí kám-balwaarú tìn mu. Abam nan yí garí á bòjì á pa á títì ní, abam na yí Abraham dwi tiinè tìn, á daa wú maní sí á lèni á wúv. We na laga, Dí wú waní Dí pa kandwa yantú lèni ya jì Abraham dwi tiinè. ⁹ Nòonu nan maní o jìgi dooru o jùja ní, sí o ta maa goni tweeru tím o dí tíga ní. Tiu kulú maama na ba lèri bu-nòona tìn, o maní sí o go-kú mu o dí mini ní sí kú dí. Mú We dí na lagí Dí kí nòn-balwaarú te tìn.»

¹⁰ Zan na tagí kúntú tìn, nòn-kògò kóm ma bwe-o ba wí: «Dí nan wú kí bée mu?»

¹¹ O ma lèri-ba o wí: «Abam balú na jìgi gwaarú tile tile tìn, á maní sí á kwe dídva mu á pa balú na ba jìgi kulúkulú tìn. Kú daari, abam balú na jìgi wúdiiru tìn, á dí maní sí á kwe-tí á maní á pa nòona balú na ba jìgi ba dí tìn.»

¹² Lampo-jonè dí dèen ma ba sí Zan miisi-ba na wóni. Ba ma bwe-o ba wí: «Karanyina, bée mu díbam nan wú kí?»

¹³ O ma lèri-ba o wí: «Á wú maní sí á la nòonu yuu, sí kú dwèni á na wú jon-o te tìn.»

¹⁴ Pamanja dí daa ma ba ba bwe-o ba wí: «Díbam nan wú kí bée mu?»

O ma læri-ba o wɪ: «Abam wɔ maŋɪ sɪ á vɪ nɔɔn-nɔɔnɔ sɛbu dɪ dam naa á ganɪ-ba á jonɪ. Kɔ daari, á taá jɪgɪ wɔpolo dɪ á ŋwɪurɔ tɪm na maŋɪ tɪ yɪ te dɪ.»

¹⁵ Nɔɔna dɛɛn maa jɪgɪ tɪna dɪ Wɛ lanyɪranɪ, yɪ ba maama ma bwe ba wɔnɪ sɪ ba lwarɪ Zan na yɪ wɔlɔ tɪn. Ba maa wɪ: «Wɔntɔ mɔ wú ta yɪ Krisi wɔm Wɛ na lagɪ Dɪ tɔŋ-o sɪ o ba tɪn na?»

¹⁶ Ba maama na buŋɪ kɔntɔ tɪn, Zan ma ta dɪ ba o wɪ: «Kɔ na yɪ amɔ, a miisi abam na wɔnɪ mɔ. Kɔ daari wɔlɔ na tiini o dwe amɔ tɪn lagɪ o saŋɪ amɔ kwaga o ba. A wɔ maŋɪ sɪ a bwɛli o nɛ natra a pa-o. Wɔntɔ nan wú miisi abam Wɛ Joro dɪ mini wɔnɪ. ¹⁷ Wɔntɔ nan ze zɔŋ-kɔgɔ mɔ sɪ o ma caari o mɪna o pɛ o kɪ o tulɛ nɪ, sɪ o daari mɪn-swaanɔ tɪm o zwe dɪ mini dɪlɔ na ba dɪ dɪ dwe tɪn. Mɔ o na lagɪ o pɔɔrɪ nɔɔna daanɪ o kɪ-ba te tɪn.»

¹⁸ Mɔ tɪntɔ wɛɛnu tɪm dɪ wɛɛnu dwi tɛrɪ tɛrɪ mɔ Zan dɛɛn ma o brɪ nɔn-kɔgɔ kɔm Wɛ kwɛr-ywɛŋɛ kam. ¹⁹ O dɛɛn ma ta dɪ Erɔdɪ wɔlɔ na yɪ Galile yuutu tɪn, nɪ o kɪ kɔlɔ na wɔ maŋɪ tɪn dɪ o zɪmbaarɔ kaanɪ Erɔdɪadɪ. O daa ta ma kaan-o dɪ wo-balwaarɔ tɪlɔ maama o na maŋɪ o kɪ tɪn. ²⁰ Erɔdɪ ma ja Zan o kɪ puɪna digɛ nɪ. Kɔntɔ tɪn, o daa ta kɪ wo-balɔrɔ mɔ o wɛli da.

*Zan na miisi Zezi na wɔnɪ te tɪn
(Matiyu 3:13-17, Mariki 1:9-11)*

²¹ Nɔn-kɔgɔ kɔm dɛɛn na tu Zan te sɪ o miisi-ba na wɔnɪ tɪn, Zezi dɪ dɛɛn ma ba o te, sɪ o pa Zan miis-o dɪ. Zezi na miisi na kɔntɔ tɪn, o maa wɔra o warɪ Wɛ. ²² Weyuu laan ma purɪ, yɪ Wɛ Joro kɔm tɔgɪ da kɔ tu o baŋa, yɪ kɔ nyɪ dɪ kunkwɛŋɛ te. Kwɛrɛ laan ma ŋɔɔnɪ weyuu nɪ ka wɪ:

«Nmɔ mɔ yɪ amɔ bu-dɔa a na soe dɪ a wɔ maama.
Amɔ tiini a jɪgɪ wɔpolo dɪ nmɔ.»

*Zezi dwi dɪm na tonɪ te tɪn
(Matiyu 1:1-17)*

²³ Maŋa kam Zezi na pulɪ sɪ o brɪ nɔɔna Wɛ cwɛŋɛ kam tɪn, o dɛɛn yɪ nɪnɛnɪ bɪna fiintɔ mɔ te. Nɔɔna dɛɛn buŋɪ ba wɪ, o yɪ Zɔzɛfɔ bu mɔ.

Zɔzɛfɔ ko dɛɛn mɔ yɪ Eli.

²⁴ Eli ko dɛɛn mɔ yɪ Matatɪ.

Matatɪ ko dɛɛn maa yɪ Leevi.

Leevi ko dɛɛn maa yɪ Meliki.

Meliki ko dɛɛn maa yɪ Zanayi.

Zanayi ko dɛɛn maa yɪ Zɔzɛfɔ.

²⁵ Zɔzɛfɔ ko dɛɛn maa yɪ Matatɪa.

Matatɪa ko dɛɛn maa yɪ Amɔsɪ.

Amɔsɪ ko dɛɛn maa yɪ Nawum.

Nawum ko dɛɛn maa yɪ Esili.

Esili ko dɛɛn maa yɪ Nagayi.

²⁶ Nagayi ko dɛɛn maa yɪ Maatɪ.

Maatɪ ko dɛɛn maa yɪ Matatɪa.

Matatɪa ko dɛɛn maa yɪ Semeyɪ.

Semeyɪ ko dɛɛn maa yɪ Zozeki.

Zozeki ko dɛɛn maa yɪ Zoda.

²⁷ Zoda ko dɛɛn maa yɪ Zɔnan.

Zɔnan ko dɛɛn maa yɪ Risa.

Risa ko dɛɛn maa yɪ Zorobabelɪ.

Zorobabelɪ ko dɛɛn maa yɪ Salatɪyɛlɪ.

Salatɪyɛlɪ ko dɛɛn maa yɪ Neri.

²⁸ Neri ko dɛɛn maa yɪ Meliki.

Meliki ko dɛɛn maa yɪ Adi.

Adi ko dɛɛn maa yɪ Kosam.

Kosam ko dɛɛn maa yɪ Elimadam.

Elimadam ko dɛɛn maa yɪ Eri.

²⁹ Eri ko dɛɛn maa yɪ Zozwe.

Zozwe ko dɛɛn maa yɪ Elizɛɛrɪ.

Elizɛɛrɪ ko dɛɛn maa yɪ Zorim.

Zorim ko dɛɛn maa yɪ Matatɪ.

Matatɪ ko dɛɛn maa yɪ Leevi.

³⁰ Leevi ko dɛɛn maa yɪ Simeyon.

Simeyon ko dɛɛn maa yɪ Zuda.

Zuda ko dɛɛn maa yɪ Zɔzɛfɔ.

Zɔzɛfɔ ko dɛɛn maa yɪ Zɔnam.

Zɔnam ko dɛɛn maa yɪ Eliyakɪm.

³¹ Eliyakɪm ko dɛɛn maa yɪ Mɪlɪa.

Mɪlɪa ko dɛɛn maa yɪ Mɪnna.

Mɪnna ko dɛɛn maa yɪ Matata.

Matata ko dɛɛn maa yɪ Natan.

Natan ko dɛɛn maa yɪ Davidɪ.

³² Davidɪ ko dɛɛn maa yɪ Zese.

Zese ko dɛɛn maa yɪ Zɔbedɪ.

Zɔbedɪ ko dɛɛn maa yɪ Bɔzɪ.

Bɔzɪ ko dɛɛn maa yɪ Sala.

Sala ko dɛɛn maa yɪ Naason.

³³ Naason ko dɛɛn maa yɪ Amɪnadabɪ.

Amɪnadabɪ ko dɛɛn maa yɪ Adɪmɪnɪ.

Adɪmɪnɪ ko dɛɛn maa yɪ Arnɪ.

Arnɪ ko dɛɛn maa yɪ Esrɔm.

Esrɔm ko dɛɛn maa yɪ Faresɪ.

Faresɪ ko dɛɛn maa yɪ Zuda.

34 Zuda ko dɛɛn maa yi Zakɔbi.
 Zakɔbi ko dɛɛn maa yi Yizaki.
 Yizaki ko dɛɛn maa yi Abraham.
 Abraham ko dɛɛn maa yi Tara.
 Tara ko dɛɛn maa yi Nakɔɔri.
 35 Nakɔɔri ko dɛɛn maa yi Seruki.
 Seruki ko dɛɛn maa yi Rago.
 Rago ko dɛɛn maa yi Faleki.
 Faleki ko dɛɛn maa yi Ebeeri.
 Ebeeri ko dɛɛn maa yi Sala.
 36 Sala ko dɛɛn maa yi Kayɩnam.
 Kayɩnam ko dɛɛn maa yi Arɩfasadi.
 Arɩfasadi ko dɛɛn maa yi Sem.
 Sem ko dɛɛn maa yi Nowe.
 Nowe ko dɛɛn maa yi Lameki.
 37 Lameki ko dɛɛn maa yi Matusala.
 Matusala ko dɛɛn maa yi Enɔki.
 Enɔki ko dɛɛn maa yi Zaredi.
 Zaredi ko dɛɛn maa yi Malɩiyeli.
 Malɩiyeli ko dɛɛn maa yi Kayɩnan.
 38 Kayɩnan ko dɛɛn maa yi Enɔsi.
 Enɔsi ko dɛɛn maa yi Seti.
 Seti ko dɛɛn maa yi Adam.
 Adam maa yi wɔɔɔ We na mɔɔɔni tɩn.

4

*Sutaani na manɩ Zezi te tɩn
 (Matiyu 4:1-11, Mariki 1:12-13)*

1 Zezi dɛɛn ma nuɩi Zɔrden bugɛ kam ni ni o maa kea. We Joro kum maa tog-o di dam. Ku ma ja-o ku vu kagva wɔni. 2 O maa wura taan da finna. O na wura tɩn mu sutaani tu o te, si di sug-o si o ya ki o cogi. Manja kam kuntu ni o ya ba di kulukulu. Da finna yam na ke tɩn, kana maa jig-o lanyirani. 3 Sutaani laan ma ba di ta did-o di wi: «Nmɔ na siuni n yi Baɩa-We Bu, si n ta di kandwe dintu si di ji wɔdiu si n di.» 4 Zezi ma leri-di o wi: «Ku nan pupuni We tonɔ kum wɔni ku wi: <Ku dai wɔdiu yirani mu pai nabiinu ŋwi.> » 5 Sutaani daa ma ja-o di ja vu di di piu kulɔ na dwara tɩn yuu. Di laan ma bri-o lɔgɔ baɩa tiini dim maama yibugisa wɔni. 6 Di daa ma ta di wi: «Wo-laary tintu maama yi amɔ nyim mu. A nan wu wani a kwe-ti a pa wɔɔɔ maama a na lagi tɩn. Amɔ wu pa n di dam ti maama baɩa ni, si n ta n te zulɔ nɔɔna maama tee ni.

7 Nmɔ na se n kuni doonɔ n zuli-ni, wɛɛnu tintu maama wu ta yi nmɔ nyim.» 8 Zezi ma leri-di o wi: «Ku pupuni We tonɔ kum wɔni ku wi: <Ku yi n Yuutu Baɩa-We yirani mu n manɩ si n kuni doonɔ n zuli, si n ki Di wɔɔɔɩa na lagi te tɩn.> » 9 Sutaani daa ma kwe-o di ja vu Zeruzalem. Di ma ja-o di ja vu di di We-di-kamunu kum yuu me na dwara tɩn di zig-o da, yi di wi: «Nmɔ na yi Baɩa-We Bu, si n fanɩ n cu tɩga ni si di nii, 10 si ku pupuni We tonɔ kum wɔni ku wi: <We wu ta Di malesi, si si taa nii nmɔ baɩa ni. 11 Di wu pa si ba si ma si jia si lwari-m, si n yi tu tɩga ni n magi n naga di kandwe.> » 12 Zezi laan ma leri o wi: «Ku ta pupuni We tonɔ kum wɔni ku wi: <Yi zanɩ n manɩ n Yuutu Baɩa-We n nii.> » 13 Sutaani laan na manɩ Zezi wɛɛnu maama wɔni di ga tɩn, di ma yag-o si di daa beeri manja kadoŋ.

*Zezi na siɩi o titɩɩa Galile ni te tɩn
 (Matiyu 4:12-17, Mariki 1:14-15)*

14 Zezi laan ma joori o vu Galile, yi We Joro kum dam wɔ o tee ni. Nɔɔna balɔ maama na zɔuri je sim kuntu ni tɩn ma ni o ŋwa. 15 O maa yɛni o zu Zwifɛ bam We-di sim o bri-ba We taani. Nɔɔna maama ma zul-o lanyirani.

*Zezi titi tiv kum tiina na vi-o te tɩn
 (Matiyu 13:53-58, Mariki 6:1-6)*

16 Zezi dɛɛn ma vu o yi Nazareti, mu tiv kulɔ o na ki nɔɔnu da tɩn. Zwifɛ bam siun de maama, o dɛɛn maa zɔuri ba We-digɛ kam. Ba siun de didva na yi tɩn, o ma vu da. O na zu da tɩn, o ma zanɩ weeni si o karimi We tonɔ o bri-ba. 17 Ba ma kwe tonɔ kulɔ We nijonnu Ezayi na pupuni faɩa faɩa tɩn ba pa-o. O ma puri-ku o karima, yi o na me seeni ku na pupuni ku wi: 18 «Yuutu Baɩa-We Joro kum wɔ amɔ tee ni. Di ma kuri-ni yi Di pa-ni dam, si a tooli Di kwɛr-ywɛɩa kam a bri yinige tiina. [Di tɩni amɔ si a ganɩ nɔɔna balɔ wɔru na cogi tɩn.]

Sɪ a tɔɔli DI kwɛrɛ kam dɪ balɔ na wɔ gambɛɛm wɔni tɪn, sɪ ba na vrɪm, sɪ a daari a bri lilwɛ ni ba yiɔ wɔ ba ya puri.

DI daa ta ma tɔɔni-nɪ sɪ a vrɪ nɔɔna balɔ ba na bɛɛsi tɪn, sɪ ba na siun,
 19 sɪ a daari a pa nɔɔna lwarɪ sɪ maɲa kam yiɔ,
 sɪ Baɲa-Wɛ laan ba DI vrɪ DI nɔɔna bam lwarɪm wɔni.»

20 Zezi na karɪmɪ o ti tɪn, o laan ma pu tɔɔnɔ kɔm, yɪ o kwe o pa ba Wɛ-digɛ kam tɪntɔɔnɔ. O ma jɛni sɪ o bri-ba. Nɔɔna bam maama ma lo yiɔ o baɲa ni yɪ ba cɛg-o. 21 O ma ta o wɪ: «Zɪm dɛ dɪm ni abam na ni Wɛ tɔɔnɔ kɔm na bri kɔlɔ tɪn kɪ á yibiyɛ ni.»

22 Ba maama ma zul-o yɪ ba wɪ: «O taani dɪm lamma.» O kwɛrɛ kam na ywɛmmɛ tɪn, kɔ kɪ-ba yɛu. Ba daa ta ma wɪ: «Kɔ dai Zɔzɛfɔ bu mu tɪntɔ na?»

23 O ma ta dɪ ba o wɪ: «A nan maɲɪ a ye ni abam wɔ nɔɔni sɪsɪna dɪ amɔ nɪnɛni: <Nmɔ wɔlɔ na pɛ nɔɔna na yazurɛ tɪn, sɪ n zɛni n titi!> Abam daa ta wɔ ta á wɪ: <Dí ni wɛɛnu tɪlɔ nmɔ na kɪ Kapɛrnawum ni tɪn nɲa. Nan daa n kɪ kɔntɔ dɔɲ n titi tɪv kɔm ni.> »

24 O daa ta ma ta o wɪ: «A lagɪ a ta cɪga mu dɪ abam sɪ, Baɲa-Wɛ nijɔɲnu bá na zulɔ o titi tɪv ni. 25 Kɔ sɪni kɔ yɪ cɪga mu, sɪ maɲa kalɔ Wɛ nijɔɲnu Eli dɛɛn na wɔra tɪn, dɔa dɛɛn tu ka zɪgɪ ka wɔ nɪgɪ taan bɪna yatɔ dɪ canɪ sɪrdɔ mu. Kɔntɔ nɲaani kana dɛɛn maa jɪgɪ lɔgɔ kɔm maama. Kadɛnɛ maa daga zanzan Yisɪrayɛl tiinɛ bam wɔni, 26 yɪ Wɛ nan wɔ tɔɔni Eli sɪ o vu ba wɔlɔwɔlɔ te. Wɛ dɛɛn tɔɔn-o kadɛm wɔdɔɲ tee ni mu, o na zɔɔrɪ Sarepɪta tɪv wɔni, kɔ na yɪ Sidɔn tɪv ni. 27 Wɔɲɔ kɔlɔ ta na wɛli da tɪn, maɲa kalɔ Wɛ nijɔɲnu Elize dɛɛn na wɔra tɪn, nanywaanɔ zanzan dɛɛn wɔ Yisɪrayɛl tɪv kɔm ni. Ba wɔlɔwɔlɔ dɪ dɛɛn nan wɔ nɛ yazurɛ ba wɔni. Elize dɛɛn pɛ Naaman yɪranɪ mu na yazurɛ, yɪ wɔntɔ nunɪ Siiri tɪv mu.»

28 Nɔɔna balɔ maama na wɔ Wɛ-digɛ kam ni tɪn na ni Zezi na tagɪ-ba te tɪn, ba bana ma zaɲɪ zanzan. 29 Ba ma zaɲɪ ba zɛl-o ba pa o nunɪ tɪv kɔm wɔni. Tɪv kɔm wɔ piu yuu ni mu. Ba ma ja-o ba vu jɛgɛ

kalɔ na luunɛ dɪ tɪga tɪn, sɪ ba yig-o ba dɪ tɪga ni ba gɔ. 30 Ba maa warɪ. Zezi ma pipiri o vu o tɔgɪ ba titari o nunɪ o maa kɛa.

Zezi na zɛli cicirɛ nɔɔnɔ yɪra ni te tɪn (Marɪkɪ 1:21-28)

31 Zezi dɛɛn ma vu Galile tɪv kɔdɔɲ, kɔ yɪrɪ mu Kapɛrnawum. Zwifɛ bam siun dɛ ma yi. O ma vu o zɔ ba Wɛ-digɛ kam sɪ o bri nɔɔna bam Wɛ taani da. 32 O na bri-ba tɪn, ba maa tiini ba yɪ yɛu dɪ o zaasɪm dɪm, o ni-taani dɪm na jɪgɪ dam tɪn nɲaani. 33 Nɔɔnɔ wɔdɔɲ dɛɛn maa wɔ ba Wɛ-digɛ kam wɔni yɪ cicirɛ jɪg-o. 34 O ma kaasi dɪ kwɛr-dɪa yɪ o wɪ: «Aa, Zezi, Nazaretɪ tu, bɛɛ mu n lagɪ dɪbam tee ni? Nmɔ tu sɪ n cɔgɪ dɪbam dwi mu na? A ye nmɔ na yɪ wɔlɔ. Nmɔ yɪ Wɔ-pɔɲɔ Tu wɔlɔ Wɛ na tɔɔni tɪn mu.»

35 Zezi ma kaani cicirɛ kam o wɪ: «Cɛgɪ sɔɔ, sɪ n nunɪ n daari baarɔ wɔm.» Cicirɛ kam na ni kɔntɔ tɪn, ka ma yigi nɔɔnɔ wɔm ka dɪ tɪga ni. Ka laan ma yag-o yɪ ka wɔ kɪ-o kɔlɔkɔlɔ. Kɔntɔ kɪ nɔɔna bam maama yiɔ ni mu. 36 Kɔ ma sɔ-ba lanyɪranɪ. Ba maama ma nɔɔni daani ba wɪ: «Bɪtara kantɔ yɪ bɪtari dwi dɔɔ mu? Nii o na mai o dam o te dɪ ciciri sɪm, yɪ sɪ sɛ o ni yɪ sɪ viirɛ.»

37 Nɔɔna balɔ maama na zɔɔrɪ je sɪm kɔntɔ ni tɪn laan ma ni Zezi nɲa.

Zezi na pɛ yawɪna zanzan na yazurɛ te tɪn (Matiyu 8:14-17, Marɪkɪ 1:29-34)

38 Zezi dɛɛn ma nunɪ Wɛ-digɛ kam wɔni. O ma vu Simɔn-ba sɔɲɔ. O na yi da tɪn dɪ paa magɪ Simɔn tunkaanɪ kɔ cana. Ba ma loori Zezi sɪ o zɛni kaani wɔm sɪ o na yazurɛ. 39 O ma vu o tiiri kaani wɔm baɲa ni. O ma ta dɪ paa kam o wɪ, ka yag-o. Ka ma sɪni ka yag-o. O laan ma zaɲɪ lɪla, yɪ o kɪ wɔdiu o pa-ba.

40 Kɔ na tu kɔ yɪ wa-zɔɔrɪ maɲa ni tɪn, ba ma ja nɔɔna dɪ ba yawɪrɔ dwi tɛri tɛri ba ba Zezi te, sɪ o pa ba na yazurɛ. O ma danɪ o jɪa ba dɪdɔa dɪdɔa baɲa ni o pa ba maama na yazurɛ. 41 Kɔlɔ na wɛli da tɪn, ciciri dɪ ma nunɪ sɪ yagɪ nɔɔna zanzan sɪ ya na jɪgɪ sɪ yaara tɪn yɪra. Sɪ maa yɛni sɪ kaasa sɪ wɪ: «Nmɔ yɪ Baɲa-Wɛ Bu mu.»

Sɪ na ye nɪ o sɪntɪ o yɪ Krisi wɔm Wɛ na tɔŋɪ tɪn, o ma kaanɪ-sɪ, sɪ sɪ yɪ taa ŋɔɔntɪ o taanɪ.

Zezi na tɔɔli Wɛ kwɛrɛ Zwifɛ Wɛ-di sɪm maama wɔnɪ te tɪn
(Mariki 1:35-39)

⁴² Tɪga na pɔɔri titɪtɪ tɪn, Zezi daa ma nunɪ o vu je sɪɔ nɔɔn-nɔɔnɔ na tɛrɛ tɪn. Tɪv kɔm nɔɔna bam ma zanɪ ba nunɪ sɪ ba beeri o je. Ba laan ma na-o yɪ ba vu o te. Ba ma kwaanɪ sɪ ba ja-o, sɪ o yɪ viiri o yagɪ-ba. ⁴³ O ma ta dɪ ba o wɪ: «A nan manɪ sɪ a vu a tɔli tɪntɪ dɪdɪm dɪm mɔ, a tɔɔli kwɛr-ywɛŋɛ kam a brɪ-ba Wɛ na lagɪ Dɪ di paari tɪte nɔɔna titari nɪ tɪn. Kɔ yɪ kɔntɔ ŋwaanɪ mɔ Wɛ tɔŋɪ-nɪ nabiinɛ tee nɪ.» ⁴⁴ O laan ma tɔli Zwifɛ bam tɪntɪ dɪm nɪ. O maa yɛni o zɔ ba Wɛ-di sɪm sɪ o taa tɔɔli Wɛ kwɛrɛ kam.

5

Zezi na bɛŋi o dayigɛ karabiɛ bam sɪ ba taa tɔg-o te tɪn

(Matiyu 4:18-22, Mariki 1:16-20)

¹ Dɛ dɪdwɪ mɔ Zezi dɛɛn ve o zɪgɪ nɪntɔ kudɔŋ ni nɪ, kɔ yɪrɪ mɔ Zenezareti. O na zɪgɪ da kɔntɔ tɪn, nɔɔna ma ba o te sɪ ba taa cɛgi Wɛ kwɛrɛ kam. Ba ma yigi daanɪ sɪ ba twe Zezi. ² O ma na nabwɛru tile tɪ tigi nɪntɔ kɔm ni nɪ, kalɛŋ-jara na yagɪ-tɪ yɪ ba wɔra ba zari ba buri. ³ Naboro dɪdɔ kɔm yɪ Simɔn nyɪm mɔ. Zezi ma zɔ kɔ wɔnɪ. O ma ta dɪdaanɪ Simɔn o wɪ: «Co boro kɔm n ja n vu yigɛ finfin n pa-nɪ.» O na cogɛ o ja o yɪ yigɛ tɪn, Zezi laan ma je naboro kɔm wɔnɪ o tɔɔli Wɛ kwɛrɛ o brɪ nɔn-kɔgɔ kɔm.

⁴ O na brɪ-ba o ti tɪn, o ma ta dɪ Simɔn o wɪ: «Co boro kɔm n ja n vu na-lunɛ kam je, sɪ abam dɪ á buri sɪm na bam kuri nɪ á ma ja kale.»

⁵ O ma lɛr-o o wɪ: «A Yuutu, dɪbam manɪ dɪ dɪ buri sɪm taan dɪ pɔɔri tɪga, yɪ dɪ wɔ nɛ kulɔkulɔ. Nmɔ nan na wɪ, dɪ daa joori dɪ dɪ tɪn, dɪ wɔ dɪ-sɪ sɪ dɪ nii.»

⁶ Ba ma vu ba yɪ na bam titari, yɪ ba dɪ buri sɪm da ba ja kale zanzan. Kale sɪm maa tiini sɪ daga zanzan, yɪ kɔ pa buri sɪm lagɪ sɪ kaari. ⁷ Ba ma yɪgɪsɪ jɪa ba bɛŋi ba donnɛ bam naboro kɔkɔm kɔm wɔnɪ, sɪ ba ba ba wɛli-ba. Bantɔ dɪ ma

ja ba boro kɔm ba vu ba zɛni-ba. Bwɛru tɪm tile maama ma su dɪ kale. Tɪ ma ga finfin sɪ tɪ miisi na bam wɔnɪ. ⁸ Simɔn wɔɔɔ yɪrɪ didɔŋ na yɪ Pɪyɛri tɪn na nɛ kulɔ na kɪ tɪn, o ma vu o kuni doonɛ Zezi yigɛ nɪ yɪ o wɪ: «A Yuutu, fɔɔri a tee nɪ, sɪ a yɪ lwarɪm tu mɔ.» ⁹ Ba na jaanɪ kale zanzan tɪn ŋwaanɪ mɔ fɔɔnɪ zɔ Simɔn dɪdaanɪ nɔɔna balɔ na wɔ o tee nɪ tɪn. Kɔntɔ mɔ te Simɔn tagɪ kɔntɔ. ¹⁰ Fɔɔnɪ dɪm dɪ dɛɛn zɔ Zebede biɛ balɔ na tɔgɪ ba wɔra tɪn. Ba dɪdɔa yɪrɪ mɔ Zaki, o nyaanɪ yɪrɪ mɔ Zan. Bantɔ dɛɛn yɛni ba tɔgɪ dɪ Simɔn mɔ ba tɔŋa. Zezi daa ma ta dɪ Simɔn o wɪ: «Yɪ ta n kwari fɔɔnɪ. Kɔ na zɪgɪ zɪm dɛ dɪm nɪ sɪ kɔ taa ve tɪn, nmɔ laan wɔ ta n beeri nɔɔna mɔ n pa-nɪ sɪ ba da amɔ kwaga, nɪ nmɔ ya na yɛni n jaanɪ kale te tɪn.»

¹¹ Ba ma joori ba ja nabwɛru tɪm ba nunɪ ba tɪŋi buburu kɔm ni nɪ. Ba na kɪ kɔntɔ ba ti tɪn, ba yagɪ ba wɛnu maama, yɪ ba laan daari ba tɔgɪ Zezi.

Zezi na pɛ nanyɔŋɔ na yazurɛ te tɪn
(Matiyu 8:1-4, Mariki 1:40-45)

¹² Dɛ dɪdwɪ mɔ Zezi ve tɪv kudɔŋ. Baaru wɔdɔŋ mɔ wɔra o na yɪ nanyɔŋɔ. O yawɪv kɔm dɛɛn zɔ o yɪra zanzan. O na nɛ Zezi tɪn, o ma vu o te o tɔ o yigɛ nɪ, yɪ o loor-o o wɪ: «Amɔ tu, nmɔ na laga, nmɔ wɔ wani n pa a na yazurɛ a ji lanyiranɪ.»

¹³ Zezi ma sɛ. O ma twɪ o jɪŋa o dwe-o o wɪ: «ɛɛn, a laga. Zanɪ dɪ yazurɛ sɪ n ji lanyiranɪ.» O na tagɪ kɔntɔ bidɪwɪ banɛ nɪ tɪn, mɔ yawɪv kɔm je nɔɔnɔ wɔm yɪra nɪ.

¹⁴ Zezi ma kaan-o o wɪ: «Yɪ zanɪ n ta kulɔ na kɪ tɪn n brɪ nɔɔn-nɔɔnɔ. Nan yɔɔri n vu kaanɪm tu wɔm te, sɪ n pa o nii n yɪra yam, sɪ n daari n kwe wɛnu tɪv Moyisi cullu tɪm na brɪ nɪ tɪ manɪ tɪn n pa-o, sɪ o ma kaanɪ Banɛ-Wɛ. Kɔntɔ mɔ wɔ brɪ nɔɔna nɪ n yawɪv kɔm sɪntɪ kɔ je.»

¹⁵ Nan dɪ kɔ dɪ, nɔɔna zanzan dɛɛn ni Zezi ŋwa je maama. Kɔntɔ ŋwaanɪ mɔ nɔn-kɔgɔ zanzan maa ve o te sɪ ba taa cɛgi o ni-taanɪ dɪm, sɪ ba daari ba na yazurɛ. ¹⁶ O dɛɛn yɛni o ve mɛ seeni nɔɔn-nɔɔnɔ na tɛrɛ tɪn mɔ o wari Wɛ.

Zezi na pɛ kɔrɔ zanɪ kɔ vu te tɪn
(Matiyu 9:1-8, Mariki 2:1-12)

17 De didwa mu Zezi deen wura o bri noona We taani. Ba badaara yi Farizian tiine mu didaani We cullu karanyina tiine. Ba deen nuji tuni dwi t̄eri t̄eri mu ba ba. Ku na yi Zeruzalem di tuni dilu maama na wu Galile ni di Zude ni tun. Ba j̄ani ba kaagi Zezi, yi o jigi We dam o ma pa yawuna na yazur̄e. 18 O na wura o bri-ba kuntu tun, noona badonn̄e ya z̄iji kor̄o di gungolo ba jigi ba biina. Ba na yi da tun, mu ba kwaani si ba ja-o ba ja zu diḡe kam wu ba z̄uri ba t̄iji Zezi yiḡe ni. 19 Ba maa wari, kor̄o kum na daga tun n̄waani. Ba ma wu ne cw̄eji si ba zu. Ba ma ja-o ba di nayuu. Ba ma puri booni yi ba daari ba pa gungolo kum toḡi da ku tu diḡe kam wuni. Ku p̄ani noona bam titari ni Zezi yiḡe ni. 20 Zezi ma lwar̄i ni ba ki ba wu-didwa did-o. O ma ta o w̄i: «A badon̄, nmu lwarim dim ti.»

21 O na tagi kuntu tun, We cullu karanyina tiine bam di Farizian tiine bam ma bwe ba wuni ba w̄i: «O bri o titi ni o yi w̄o mu, yi o pai o di We yi bidwi? O n̄ooni o twi We mu. N̄oon-n̄oonu nan ba jigi cw̄eji si o yagi noona lwarim o ma ce-ba, ku na dai We DI yirani.»

22 Zezi ma lwar̄i ba na bwe te tun, yi o ta-ba o w̄i: «Benwaani mu á buji kuntu á wuni? 23 Kor̄o mu yi mwali ku dwe, amu na tagi di kor̄o kum a w̄i: «Nmu lwarim dim ti» mu yi mwali, naa a na tagi a w̄i: «Zaŋi n ta n vē» mu yi mwali? 24 Amu nan wu pa abam lwar̄i si a na yi Nabiinbu wum tun jigi dam l̄gu baŋa ni, si a yagi noona lwarim a ma ce-ba.» O laan ma ta di kor̄o kum o w̄i: «A lagi a ta nmu, zaŋi weeni si n kwe n gungolo kum n ja n vu soŋo.»

25 Zezi na tagi kuntu tun, bidwi baŋa ni mu noonu wum zaŋi ba maama yiḡe ni, yi o kwe o gungolo kum o ya na tigi ku baŋa ni tun o z̄iji o maa ve soŋo, yi o zuli We.

26 Noona bam maama na ne kul̄u na ki tun, mu ku ki-ba yēu. F̄uuni ma ja-ba. Ba ma zuli We, yi ba te ba w̄i: «Dí z̄im ne wo-kinkagila!»

Zezi na b̄aji Leevi si o taa toḡ-o te tun (Matiyu 9:9-13, Mariki 2:13-17)

27 Kuntu maama na ke tun, Zezi ma zaŋi o nuji o maa kea. O na maa ke tun mu o ne lampo-joŋnu wodon̄, o yiri mu Leevi. O deen je me seeni o na ȳani o j̄ani o joŋi lampoo tun. Zezi ma ta did-o o w̄i: «Zaŋi n ta n toḡi amu.» 28 Leevi ma zaŋi o yagi o woŋo maama yi o toḡi o kwaga. 29 O ma vu soŋo o ki wodiiru zanzan o ma ki candīe o pa Zezi. Lampo-joŋn̄e zanzan di noona badonn̄e ma ba ba toḡi ba di.

30 Farizian tiine di ba cullu karanyina tiine bam na ne kuntu tun, ba ma vu Zezi karabīe bam te ba n̄ooni yi ba puona ba w̄i: «Bee mu ki yi abam di wodīu didaani lampo-joŋn̄e di non-cicoḡiru tim kuntu?»

31 Zezi ma l̄ri-ba o w̄i: «Ku na yi balu na jigi yazur̄e tun, bant̄u wu maŋi si ba vu doḡita tu te si o sooni-ba. Ku daari balu na ba jigi yazur̄e tun mu maŋi si ba vu ba na soonim. 32 Amu na tu l̄gu baŋa tun, ku dai si a b̄aji balu na maŋi ba yi non-n̄una tun, a nan tu si a b̄aji non-balwaar̄u mu, si ba l̄ni ba w̄uru ba yagi kam-balwaar̄u.»

Zezi zaasim dim na yi zaasim-d̄uri te tun (Matiyu 9:14-17, Mariki 2:18-22)

33 Ba daa ta ma ta di Zezi ba w̄i: «Zan karabīe bam ȳani ba vo ni mu maŋa zanzan yi ba daari ba wari We. Farizian karabīe bam di ȳani ba ki kuntu don̄ mu. Bee mu yi nmu karabīe bam ba vo ni kuntu?»

34 O ma l̄ri-ba o w̄i: «Noonu na di kaani yi o ki candīe, yi o cilonn̄e na wura si ba toḡi ba di, n se n pa ba vo ni yi kan-baru wum ta wu ba tee ni na? 35 Maŋa nan wu ba yi, yi ba ja kan-baru wum ba viiri. Maŋa kam kuntu ni yi o daa na ba ta wu ba tee ni tun, mu ba laan wu vo ni.»

36 Zezi daa ma maŋi mimaŋi didon̄ o bri-ba o w̄i: «Noon-n̄oonu bá se o kwe gwar-d̄uŋo o kaari si o ma f̄ari gwar-d̄uŋo. O nan na ki kuntu oó kaari gwar-d̄uŋo kum o coḡi mu, yi ku bá wani ku maŋi di gwar-d̄uŋo kum. 37 Noon-n̄oonu di nan bá se o kwe sa-d̄uŋa o lo o ki lo-d̄uŋo wuni. O na ki kuntu, yi sana kam na keeri, kaá pa loo kum baḡi mu. Kuntu n̄waani sana kam wu lo, yi loo kum di

cɔgi. ³⁸ Sa-dɔŋa nan maŋi sɪ n lo n kɪ lɔ-dɔŋɔ wɔnɪ mɔ. ³⁹ Nɔɔnɔ nan na nyɔgi sa-dɔŋə o mɪ, o daa bá lagɪ sɪ o nyɔ sa-dɔŋa. Oó ta wɪ: «Sa-dɔŋə kam tiini ka lamma.»

6

Zezi Kriisi na brɪ nɪ o dwe siun dɛ cullu tɪm te tɪn

(Matiyu 12:1-14, Marikɪ 2:23—3:6)

¹ Zwifə bam siun dɛ dɪdɔŋ daa ma yi. Zezi dɪ o karabiə bam dɛɛn ma tɔgi daanɪ ba da karɪ wɔ ba maa kɛa. Ba na maa kɛ tɪn, o karabiə bam maa bwəri mɪna ba yu ba dɔna. ² Farizɪan tiinə badonnə na nɛ kɔntɔ tɪn, ba ma bwe ba wɪ: «Bɛɛ mu yɪ abam tɔŋɪ titɔŋɪ dilɔ na cɔgi dɪbam siun dɛ cullu tɪm tɪn?» ³ Zezi ma ləri-ba o wɪ: «Abam ta wɔ fɔgi á karɪmɪ Wɛ tɔnɔ kɔm na brɪ Pɛ Davidi taanɪ te tɪn na? Kɔ brɪ sɪ kana dɛɛn jaan-o dɪ o nɔɔna bam. ⁴ O ma vu o zɔ Wɛ digə, yɪ o kwe culu dɪpɛ dilɔ na tigi da Wɛ ŋwaanɪ tɪn. Dɪpɛ dɪntɔ ya culə sɪ nɔn-gaa di-dɪ, kɔ na daɪ Wɛ kaanɪm tiinə bam yɪranɪ. Yɪ Davidi dɛɛn di dɪpɛ dɪm, yɪ o daari o pa o nɔɔna bam dɪ tɔgi ba di.»

⁵ Zezi daa ta ma ta dɪ ba o wɪ: «Kɔntɔ tɪn, amɔ Nabiin-bu wɔm jɪgi ni siun dɛ cullu tɪm baŋa nɪ.»

⁶ Kɔntɔ na kɛ tɪn, siun dɛ dɪdɪm daa ma yi. Zezi ma vu o zɔ Zwifə bam Wɛ-digə. O maa wɔra o brɪ-ba Wɛ taanɪ. Nɔɔnɔ wɔdɔŋ maa tɔgi o wɔra, o jazɪm jɪŋa na tɪga. ⁷ Wɛ cullu karanyɪna tiinə dɪ Farizɪan tiinə dɪ maa wɔra. Bantɔ maa kwaanɪ ba lagɪ cwəŋə sɪ ba brɪ nɪ Zezi kɪ o tusi. Kɔntɔ ŋwaanɪ ba dɛɛn je ba yɪr-o sɪ ba nii, oó sɛ o pa nɔɔnɔ na yazurə siun dɛ dɪm nɪ naa o bá sɛ. ⁸ Zezi ma lwarɪ ba na bɔŋɪ te tɪn. O ma ta dɪ jɪ-tɪga kam tu o wɪ: «Zaŋɪ wɛɛnɪ n ba n zɪgi nɔɔna bam maama titari nɪ.» O ma zaŋɪ o nunji o zɪgi da.

⁹ Zezi ma bwe-ba o wɪ: «Cullu brɪ sɪ bɛɛ mu? Kɔɔ mu maŋɪ dɪ culu kɔm, nɔɔnɔ na kɪ o dɔŋ lanyɪranɪ siun dɛ nɪ mu maŋɪ naa o na kɪ-o lwarɪm mu gara? Nɔɔnɔ na vrɪ o dɔŋ ŋwɪa siun dɛ nɪ mu maŋɪ naa o na gv-o mu gara?»

¹⁰ O na tagɪ kɔntɔ tɪn, o ma nii ba maama, yɪ o daari o ŋɔɔnɪ dɪ jɪ-tɪga kam tu o wɪ: «Twi n jɪŋa kam!» O na twɪ o

jɪŋa kam tɪn, ka ma joori ka jɪ lanyɪranɪ. ¹¹ Ba na nɛ kɔntɔ tɪn, ba ma fulɪ dɪdaanɪ Zezi, yɪ ba banɪ daanɪ sɪ ba nii ba na wó wanɪ ba kɪ-o te tɪn.

Zezi na kuri o karabiə fugə-bale te tɪn (Matiyu 10:1-4, Marikɪ 3:13-19)

¹² Da yantɔ ni nɪ, Zezi ma vu o di piu kɔdɔŋ yuu sɪ o warɪ Wɛ. Titɪ dɪm kɔntɔ maama o warɪ Wɛ taanɪ, sɪ kɔ yɪ tɪ-pɔra. ¹³ Tɪga na pɔɔrɪ ka ti tɪn, o ma bəŋɪ o karabiə bam sɪ ba ba o te. O laan ma li nɔɔna fugə-bale ba wɔnɪ, sɪ ba taa yɪ nɔɔna balɔ o na wó tɔŋɪ tɪn. ¹⁴ Ba yɪra mu tɪntɔ: Simɔn wɔlɔ Zezi na pɛ o yɪrɪ o wɪ Pɪyɛɛrɪ tɪn,

Andre wɔlɔ na yɪ Simɔn nyaanɪ tɪn, Zakɪ, Zan, Filipi, Batelemi,

¹⁵ Matiyo, Toma,

Zakɪ wɔlɔ na yɪ Alɪfɪ bu tɪn,

Simɔn wɔlɔ na yɪ Zelɔtɪ nɔɔna bam wɔ nɔɔnɔ tɪn,

¹⁶ Zudasɪ wɔlɔ na yɪ Zakɪ bu tɪn, dɪdaanɪ Zudasɪ Yiskariyo wɔlɔ na wó ba o yəgi Zezi o pa nɔɔna tɪn.

¹⁷ Zezi dɛ dɪ ba o zɪgi piu kɔm yuu nɪ o tu pɔgo-tɪga. O ma zɪgi da dɪdaanɪ o karabiə zanzan, dɪ nɔn-kɔgo zanzan maŋɪ kɔ gilimi kɔ su jəgə kam maama. Bantɔ dɛɛn nunji je dwi təri təri mu Zwifə bam tɪntɔ dɪm maama wɔnɪ. Badonnə nunji Zeruzalem. Badonnə dɪ ma nunji Tiiri dɪ Sidɔn je sɪlɔ na wɔ nɪntɔ kɔm ni nɪ tɪn. ¹⁸ Ba dɛɛn tu Zezi te sɪ ba cəgi o taanɪ dɪm, sɪ ba kwəri ba na yazurə dɪ ba yawɪrɔ. Nɔɔna badaara wɔra ciciri na jɪgi-ba sɪ yaara, yɪ ba na yazurə. ¹⁹ Nɔɔna bam maama maa kwaanɪ sɪ ba dwe-o, bɛŋwaanɪ dam nunji o yɪra nɪ dɪ pa ba na yazurə.

Wɔpɔlo dɪ lɛɛrɔ taanɪ

(Matiyu 5:1-12)

²⁰ Zezi ma kwəni o yɪə o nii o karabiə bam seeni yɪ o wɪ:

«Yinigə na jɪgi abam balɔ tɪn mu jɪgi yu-yɔŋɔ,

á na wó da á di Wɛ paari dɪm tɪn ŋwaanɪ.

²¹ Kana na jɪgi abam balɔ lele tɪn mu jɪgi yu-yɔŋɔ,

Wɛ na wó pa abam kɔ daga tɪn ŋwaanɪ.

Abam balu wuru na cogi lele tin mu jigi yu-yoŋo,

We na wu pa abam wupolo tin nwaani.

²² Nɔɔna na culi abam, yi ba na vai abam, naa ba na twi abam, naa ba na jigi abam ba goonə, á na togi amu na yi Nabiin-bu wum tin nwaani, á jigi yu-yoŋo mu. ²³ Maŋa kalu ba na ki abam kuntu tin, taá faŋi-na á caka di wupolo, á nwiuru na yi zanzan We tee ni tin nwaani. Taá ye-na si ba kwə-nakwa di deen ki faŋa faŋa We nijonə bam kuntu mu.

²⁴ Ku daari abam balu na yi nadunə tin, ku yi leeru di abam, á na maŋi á na wo-laaru tum yi á daa bá na-ti tin nwaani.

²⁵ Abam balu na jigi wu-fwaaru á di lele tin,

ku yi leeru di abam, á na wu ba á yaari di kana tin nwaani.

Abam balu na jigi wupolo lele tin,

ku yi leeru di abam,

á na wu ba á keeri yi á yi-na lu tin nwaani.

²⁶ Nɔɔna maama na jigi abam ba zula, ku yi leeru di abam. Á taá ye-na si ba kwə-nakwa di deen zuli balu na pai ba yi We nijonə yi ba yagi ba dai tin.»

Sono taani

(Matiyu 5:38-48, 7:12)

²⁷ Zezi daa ma ta o wi: «Abam balu na cogi a taani tin nan cogi-na lanyirani. Taá soe á duna. Taá ki balu na culi abam tin lanyirani. ²⁸ Ku na yi balu na sooli si ku cogi abam tin, si á loori-na We si DI ki-ba lanyirani. Looi-na We á pa balu na jigi abam ba beesu tin. ²⁹ Nɔɔnu na logi n pupɔɔɔ, si n guni kudon kum si o lo o wəli da. Nɔɔnu na vri n gwar-bwərə, yi cu-o si o vri n gwar-bu di. ³⁰ Nɔɔnu wulu maama na loori woŋo nmu tee ni tin, si n pa-o. Nɔɔnu na kwe nmu woŋo o ja viiri, yi bwe ku bwiə si n jonji. ³¹ Nan taá ki-na á donnə lanyirani, si ku maŋi di abam na lagi si bantv taa ki abam te tin.

³² Abam nan na soe balu di na soe abam tin yirani, á wu na peeri na? Nɔɔna balu na ba togi We tin di soe balu na soe-ba tin mu. ³³ Abam na ki lanyirani di balu na ki abam lanyirani tin yirani, á wu na

peeri na? Nɔɔna balu na ba togi We tin di maŋi ba ki kuntu don mu. ³⁴ Abam na jini balu abam na buŋi si baá wani ba joori ba nwi abam tin yirani, á wu na peeri na? Nɔɔna balu na ba togi We tin di yəni ba pai ba donnə jina, si ba joori ba jonji ku ni ni mu. ³⁵ Abam nan maŋi si á taá soe á duna si á taá ki-ba lanyirani. Pa-na jina, nan yi taá tuna si á joori á jonji. Á na ki kuntu don, á wu na peeri zanzan We tee ni, yi ku buri si á yi Yuutu Baŋa-We biə mu, beŋwaani We yəni DI zəni baninyina di nɔn-balwaaru di. ³⁶ Á taá jigi nɔɔna nwaŋa, ni á Ko We na jigi nɔɔna nwaŋa te tin.»

Yi nɔɔni n donj wənu

(Matiyu 7:1-5)

³⁷ «Abam yi taá nɔɔna á donnə wənu, si We yi nɔɔni abam di wənu. Yi taá lwe-na nɔɔna, si We yi zaŋi DI ba DI lwe abam di. Nan yagi-na á donnə lwarim á ma ce-ba, si We wu yagi abam lwarim DI ma ce abam di. ³⁸ Pa-na á donnə woŋo kulv na maŋi si á pa-ba tin, si We di wu pa abam woŋo kulv na maŋi si DI pa abam tin. We wu pa abam lanyirani nɔɔni ba na kwe bwan-kamunu ba maŋi ba vuuri ka ni yi ku siiri te tin. Bwan ka kulv abam na ma á maŋi á pa nɔɔna tin, We di wu ma kantv mu DI maŋi DI pa abam di.»

³⁹ Zezi laan ma maŋi mumaŋa o bri-ba o wi: «Lilwe wu wani o vani o donj lilwe na? Ba na vani daani, ba maama bá tv goŋo wuni na? ⁴⁰ Karabu bá wani o dwəni o karanyina. Karabu nan na zaasi o ti maama, o di o karanyina kam ma daani mu.

⁴¹ Abam nyi di nɔɔnu na nii o donj yi ni o na gaa balan da, yi o ba lagi si o lwarini o titi yi jigi daa tin. Ku maŋi si ku taa yi kuntu don na? ⁴² Nmu na wu ne daa na wu nmu yi ni tin, nmu wu ki ta n ta n donj ni o ba si n li gaa o yi ni? Nmu yi pipiri-nyim di nmu na ki n donj te tin. Nmu nan maŋi si n li n titi yi daa kam mu, si n laan wani n nii lanyirani si n li n donj yi gaa kam.»

Nɔɔnɔ kəm mɔ pa ba lwarɪ o na yi te tɪn
(*Matiyu 7:16-20, 12:33-35*)

⁴³ «Tu-ɲɔɲɔ bá wanɪ kɔ lə bu-balwaarɔ. Tu-balɔɔɔ dɪ nan bá wanɪ kɔ lə bu-ɲɔna. ⁴⁴ Abam na lagɪ sɪ á lwarɪ tiu maama na yi kɔlɔ tɪn, á wó ma kɔ biə mɔ á lwarɪ. Nmɔ bá na mɔɔla sabara yuu nɪ, asawɛ n na swan kaligonɔ kuri nɪ n tɔwɛ. ⁴⁵ Nɔn-ɲɔm ɲɔɔnɪ wo-ɲɔnnɔ tɪlɔ na wɔ o wɔbɔɲa nɪ tɪn mɔ. Nɔn-balɔɔɔ dɪ ma ɲɔɔnɪ wo-balwaarɔ tɪlɔ na wɔ o wɔbɔɲa nɪ tɪn. Wɔɲɔ kɔlɔ maama na wɔ nɔɔnɔ wɔbɔɲa nɪ tɪn mɔ tɔgɪ o ni kɔ nunə.»

Dí na maɲɪ sɪ dí sɛ Wɛ taanɪ te tɪn
(*Matiyu 7:24-27*)

⁴⁶ «Bɛɲwaanɪ mɔ yi á bə amɔ sɪ <Yuutu, Yuutu>, yi á ba kɪ a na wɪ á kɪ te tɪn? ⁴⁷ Wɔlɔ maama na tu amɔ te o cəgɪ a taanɪ dɪm yi o kɪ a na wɪ te tɪn, amɔ wó brɪ abam kɔntɔ tu na nyɪ te tɪn. ⁴⁸ Wɔntɔ nyɪ dɪ nɔɔnɔ wɔlɔ na lagɪ o lɔ o sɔɲɔ yi o kɔ gonɔ o yi pulɔɔɔ yi o laan cwɪ sɔɲɔ kɔm kuri pulɔɔɔ kɔm baɲa nɪ tɪn mɔ. Du-na na daga yi ba magɪ sɔɲɔ kɔm, ba bá wanɪ ba coori-kɔ, o na lɔgɪ-kɔ lanyiranɪ yi kɔ dana tɪn ɲwaanɪ. ⁴⁹ Kɔ daari wɔlɔ maama nan na cəgɪ amɔ taanɪ dɪm yi o ba kɪ a na wɪ te tɪn, kɔntɔ tu nyɪ dɪ nɔɔnɔ wɔlɔ na lɔgɪ o sɔɲɔ kasɔlɔ baɲa nɪ yi o wɔ kɔgɪ gonɔ sɪ o ma cwɪ-kɔ tɪn mɔ. Du-na na daga, baá magɪ sɔɲɔ kɔm ba guri yi ba coori kɔ maama.»

7

Zezi na pɛ pamaɲnɔ tɪntɔɲnɔ na yazurə te tɪn
(*Matiyu 8:5-13*)

¹ Zezi dɛɛn na brɪ nɔn-kɔgɔ kɔm o zaasɪm dɪm o ti tɪn, o ma vu Kapernawum. ² Pamaɲna yigə tu wɔdɔɲ dɛɛn mɔ wɔra, o na jɪgɪ tɪntɔɲnɔ. O maa so-o lanyiranɪ. O tɪntɔɲnɔ wɔm dɛɛn ba jɪgɪ yazurə, kɔ gɛ fɪtɪn sɪ o tɪ. ³ Pamaɲnɔ wɔm ma ba o ni Zezi ɲwa. O ma tɔɲɪ Zwifə bam nakwa o tee nɪ sɪ ba vu ba loor-o, sɪ o ba o pa o tɪntɔɲnɔ wɔm na yazurə. ⁴ Ba ma vu Zezi te ba tiini ba loor-o, sɪ o ba o pa ba didɛɛrɔ wɔm tɪntɔɲnɔ wɔm na yazurə. Ba ma ta did-o ba wɪ:

«O yi nɔn-ɲɔm. ⁵ O soe dɪbam balɔ na yi Zwifə tɪn zanzan, yi o lɔ Wɛ-digə o pa dɪbam. Kɔntɔ ɲwaanɪ, kwaanɪ sɪ n duri o yibwənə.» ⁶ Zezi ma sɛ. O ma tɔgɪ didaanɪ ba o maa ve pamaɲnɔ wɔm sɔɲɔ. O na ma tɔwɛ sɔɲɔ kɔm tɪn, didaanɪ pamaɲnɔ wɔm daa tɔɲɪ o cilonnə o tee nɪ o wɪ: «Amɔ tu, yi yaari n tɪtɪ n ba. A wɔ maɲɪ sɪ n ba n zɔ amɔ sɔɲɔ. ⁷ Kɔntɔ mɔ pɛ a bɔɲɪ sɪ kɔ wɔ maɲɪ sɪ a tɪtɪ ba nmɔ te. Nan weeni n ta dɪ n ni nɪ a tɪntɔɲnɔ wɔm zaɲɪ. N na tagɪ kɔntɔ, oó na yazurə. ⁸ Bɛɲwaanɪ, amɔ dɪ yi nɔɔnɔ wɔlɔ nɔɔna badonnə na jɪgɪ dam a baɲa nɪ tɪn, yi amɔ dɪ ta jɪgɪ dam pamaɲna badaara baɲa nɪ. A na tagɪ a wɪ, nɔɔnɔ wɔlɔ ve, o maɲɪ sɪ o vu mɔ. A nan daa na wɪ, nɔɔnɔ wɔlɔ ba, o dɪ wó ba mɔ. Kɔ daa zɪ yi a tɪntɔɲnɔ, a na wɪ o kɪ wɔɲɔ, oó kɪ mɔ.»

⁹ Zezi na ni kɔntɔ tɪn, kɔ ma sɔ-o. O ma pipiri o nii kɔgɔ kɔlɔ na tɔg-o tɪn, yi o ta o wɪ: «A lagɪ a ta abam sɪ, amɔ wɔ nɛ nɔɔn-nɔɔnɔ o na jɪgɪ wɔ-dɪdɔba dɪ amɔ nɪnɛɛnɪ wɔntɔ na jɪgɪ wɔ-dɪdɔba te tɪn, kɔ na maɲɪ kɔ yi Yisɪrayɛlɪ dwi tiinə bam wɔntɔ dɪ.»

¹⁰ Pamaɲnɔ wɔm cilonnə bam o na tɔɲɪ tɪn laan ma joorɪ sɔɲɔ. Ba na yi da tɪn, ba nɛ dɪ o tɪntɔɲnɔ wɔm jɪgɪ yazurə.

Zezi na bi kadəm bu te tɪn

¹¹ Kɔntɔ na kɛ tɪn, Zezi daa ma zaɲɪ o vu tɪv kɔdɔɲ, kɔ yɪrɪ mɔ Nayim. O na maa ve tɪn, o karabiə bam didaanɪ kɔ-fɔɔ mɔ tɔg-o ba veə. ¹² O na yi tɪv kɔm ni tɪn, o ma jeeri nɔɔna na zɪɲɪ tɔ dɪ gandwa ba ma nunə. Tɔ wɔm nu yi kadəm mɔ. Mɔ o bu didɔba. Tɪv kɔm kɔ-fɔɔ dɪ maa tɔgɪ tɔ wɔm kwaga. ¹³ Dí Yuutu Zezi na nɛ kadəm wɔm tɪn, o ɲwanɲa ma zɔ-o. O ma ta did-o o wɪ: «Yɪ ta n keerə.»

¹⁴ O ma vu o dwe gandwa yam. O na dwe-ya tɪn, balɔ na zɪɲɪ tɔ wɔm tɪn ma zɪgɪ. Zezi ma ta dɪ tɔ wɔm o wɪ: «Budɔɲɔ, a tɛ dɪ nmɔ: Zaɲɪ weɛnɪ!» ¹⁵ O na tagɪ kɔntɔ tɪn, tɔ wɔm ma sɪtɪn o zaɲɪ yi o sɪɲɪ o ɲɔɔna. Zezi ma jɔɲ-o o pa o nu wɔm.

¹⁶ Nɔɔna bam maama na nɛ kɔntɔ tɪn, fɔbɔnɪ jaanɪ-ba lanyiranɪ. Ba ma tee Wɛ ba wɪ: «Wɛ nijɔɲnɔ kamunu mɔ tu dɪbam tɪtari nɪ. Wɛ tu sɪ Dɪ zəni Dɪ nɔɔna bam.»

17 Ba laan ma ni Zezi n̄wa Zude t̄n̄n̄ d̄m̄ maama w̄n̄n̄ d̄i je s̄m̄ maama n̄i.

Zan w̄l̄b̄ na miisi n̄ɔ̄na na w̄n̄n̄ t̄n̄ m̄v̄ t̄n̄j̄ n̄ɔ̄na Zezi tee n̄i
(Matiyu 11:2-19)

18 Zan d̄i d̄ɛ̄n̄ ma ni Zezi n̄wa. O karabiə bam ma ta ba br̄i-o Zezi na k̄i kul̄b̄ maama t̄n̄. O laan ma li o karabiə bam bale, 19 ȳi o t̄n̄j̄-ba d̄i Yuutu Zezi tee n̄i, s̄i ba vu ba bwe-o ba nii, w̄n̄t̄v̄ m̄v̄ ȳi w̄l̄b̄ W̄ɛ na br̄i-ba s̄i oó ba t̄n̄ naa ba ta w̄ú ta c̄ɛ̄gi n̄ɔ̄n̄v̄ w̄ɔ̄d̄oŋ m̄v̄?

20 N̄ɔ̄na bam ma vu Zezi te ba ta d̄i-d̄-o ba w̄i: «Zan w̄l̄b̄ na miisi n̄ɔ̄na na w̄n̄n̄ t̄n̄ m̄v̄ t̄n̄j̄ d̄i-bam n̄m̄v̄ tee n̄i, s̄i d̄i ba d̄i bwe d̄i nii, n̄m̄v̄ m̄v̄ ȳi w̄l̄b̄ W̄ɛ na br̄i d̄i-bam s̄i n̄ ba t̄n̄ naa d̄i ta w̄ú ta c̄ɛ̄gi n̄ɔ̄n̄v̄ w̄ɔ̄d̄oŋ m̄v̄?»

21 Kant̄v̄ maŋa kam n̄i n̄ó, m̄v̄ Zezi d̄ɛ̄n̄ p̄ɛ n̄ɔ̄na zanzan na yazur̄ə d̄i ba yaw̄ur̄v̄ dwi dwi. O ma z̄əli ciciri s̄il̄v̄ na yaari n̄ɔ̄na t̄n̄, ȳi o daari o pa lilw̄ə zanzan ȳiə puri. 22 O laan ma l̄əri Zan karabiə bam o w̄i: «Ve-na á ta d̄i Zan kul̄b̄ maama á na n̄ɛ t̄n̄ ȳi á kw̄əri á ni t̄n̄. Á ta á br̄i-o ni lilw̄ə ȳiə puri, kwar̄v̄ d̄i wai ti veə, nanywaan̄v̄ ȳira d̄i kwe lanȳiran̄i, zwa-kwar̄v̄ d̄i zwa ni, twa d̄i joori ba bi. Kul̄b̄ na w̄əli da t̄n̄, yiniḡə tiin̄ə d̄i maa ni W̄ɛ kw̄ər-yw̄əŋə kam. 23 W̄l̄b̄ maama na ba joori am̄v̄ kwaga n̄i t̄n̄ m̄v̄ ȳi yu-yoŋo tu.»

24 Zan karabiə bam ma joori ba viiri. Zezi laan ma ta Zan taan̄i o br̄i n̄ɔ̄n̄-k̄oḡo k̄um o w̄i: «Abam d̄ɛ̄n̄ na ve Zan te kaḡva kam w̄n̄n̄ t̄n̄, á b̄n̄j̄i s̄i á w̄ú na b̄ɛɛ m̄v̄? Á ve s̄i á nii miu kul̄b̄ vii na j̄iḡi k̄v̄ zuuli t̄n̄ m̄v̄ na? Aye, k̄v̄ dai k̄unt̄v̄. 25 S̄i b̄ɛɛ m̄v̄? Á ve s̄i á nii n̄ɔ̄n̄v̄ w̄l̄b̄ na z̄v̄ gwar-ŋ̄ɔ̄n̄v̄ t̄n̄ m̄v̄ na? Aye, k̄v̄ dai k̄unt̄v̄. N̄ɔ̄na bal̄v̄ na z̄v̄ gwar-ŋ̄ɔ̄n̄v̄ ȳi ba ŋ̄w̄ia yw̄ən̄ə t̄n̄ z̄v̄ur̄i s̄ɔ̄-ŋ̄ɔ̄n̄v̄ w̄n̄n̄ m̄v̄, s̄i k̄v̄ dai kaḡva w̄n̄n̄. 26 B̄ɛɛ nan m̄v̄ á ve s̄i á nii? Á ve s̄i á na W̄ɛ niŋoŋnu m̄v̄ na? ɛ̄ɛn̄, k̄v̄ ȳi k̄unt̄v̄ m̄v̄. Á nan na n̄ɛ w̄l̄b̄ t̄n̄ tiini o dwe faŋa faŋa W̄ɛ niŋoŋn̄ə bam na ȳi te t̄n̄. 27 W̄ɛ t̄ɔ̄n̄o k̄um nan maŋi k̄v̄ ta w̄n̄t̄v̄ taan̄i k̄v̄ w̄i:

«Nii, am̄v̄ W̄ɛ laḡi a t̄n̄j̄ a t̄n̄t̄oŋn̄v̄ m̄v̄, s̄i o da n̄m̄v̄ ȳiḡə o vu o kwe cw̄əŋə kal̄v̄ n̄m̄v̄ na w̄ú ba n̄ t̄oḡi da t̄n̄.»

28 A laḡi a ta abam s̄i, nabiin̄ə bal̄v̄ maama ba na maŋi ba l̄v̄ t̄n̄ w̄n̄n̄ n̄ɔ̄n̄-n̄ɔ̄n̄v̄ t̄ər̄ə o na dwe Zan na ȳi te t̄n̄. K̄v̄ daari lele k̄unt̄v̄, n̄ɔ̄n̄-nabw̄əm̄ w̄l̄b̄ maama na z̄v̄ Baŋa-W̄ɛ paari d̄m̄ w̄n̄n̄ t̄n̄ laan tu o dwe Zan.

29 N̄ɔ̄na bam maama d̄i-daan̄i lampo-joŋn̄ə bam d̄ɛ̄n̄ d̄i na ni Zan taan̄i t̄n̄, ba ma s̄ɛ s̄i W̄ɛ j̄iḡi c̄iga d̄i ba na maŋi ba pa Zan miisi-ba na w̄n̄n̄ t̄n̄ ŋ̄waan̄i. 30 K̄v̄ daari Farizian tiin̄ə bam d̄i cullu karanȳina tiin̄ə bam d̄ɛ̄n̄ w̄v̄ s̄ɛ s̄i Zan miisi-ba na w̄n̄n̄, ȳi ba v̄in̄ W̄ɛ na b̄n̄j̄i kul̄b̄ s̄i D̄i k̄i D̄i pa-ba t̄n̄.»

31 Zezi daa ma ta o w̄i: «Am̄v̄ nan w̄ú k̄i ta m̄v̄ a maŋi z̄im̄ n̄ɔ̄na bam k̄əm̄ na ȳi te t̄n̄? Ba nȳi d̄i b̄ɛɛ m̄v̄? 32 Z̄im̄ n̄ɔ̄na bam nȳi n̄in̄ɛ̄n̄i biə na je yaga kaporo n̄i ba kw̄ɛr̄i te t̄n̄ m̄v̄. Ba maa t̄ɛ daan̄i ba w̄i:

«D̄i maḡi gullu m̄v̄ s̄i á sa,

ȳi á w̄v̄ saḡi.

D̄i ma daari d̄i leeni luə le,

ȳi á yiḡə w̄v̄ nywan̄i.»

33 Z̄im̄ n̄ɔ̄na bam d̄i ȳi k̄unt̄v̄ m̄v̄. B̄ɛŋwaan̄i, Zan na tu t̄n̄, o d̄ɛ̄n̄ p̄in̄i o kana m̄v̄ ȳi o kw̄əri o ba nȳo sana. Abam na n̄ɛ-o t̄n̄, á maa j̄iḡ-o á yáala s̄i k̄v̄ ȳi cicir̄ə m̄v̄ t̄oḡ-o. 34 K̄v̄ daari, am̄v̄ Nabiin̄-bu w̄um nan na tu t̄n̄, a w̄v̄ v̄oḡi ni. Abam daa ta ma yáal̄i am̄v̄ d̄i á w̄i, a ȳi n̄ɔ̄n̄-kolo m̄v̄, ȳi a ȳi sa-nȳōr̄v̄ d̄i. Á daa ta maa w̄i, a ȳi lampo-joŋn̄ə d̄i n̄ɔ̄n̄-balwaar̄v̄ cilon̄j̄ m̄v̄. 35 Bal̄v̄ maama nan na t̄oḡi W̄ɛ cw̄əŋə t̄n̄ m̄v̄ lwar̄i n̄i W̄ɛ j̄iḡi c̄iga.»

Zezi na k̄i te Farizian tu Sim̄on s̄oŋo n̄i t̄n̄

36 Farizian tu d̄i-d̄v̄a d̄ɛ̄n̄ m̄v̄ w̄ura, o ȳur̄i m̄v̄ Sim̄on. O ma b̄n̄j̄i Zezi s̄i o ba o vu o s̄oŋo o di w̄ɔ̄diu. Zezi ma vu o z̄v̄ o s̄oŋo k̄um o j̄əni s̄i o di. 37 Ka-c̄icwaka d̄ɛ̄n̄ m̄v̄ w̄v̄ t̄v̄ k̄um k̄unt̄v̄ n̄i. O ma lwar̄i s̄i Zezi w̄v̄ Farizian tu w̄um s̄oŋo n̄i o di w̄ɔ̄diu. O ma kwe kunkw̄ələ na su d̄i tral̄i nuḡə t̄n̄ o ja vu Zezi te. 38 O ma vu o z̄iḡi Zezi n̄ɛ ni n̄i, ȳi o keer̄ə. O yi-na maa lur̄ə ba bugi Zezi n̄ɛ. O ma tiiri o ma o yuuywe o guguni o yi-na bam Zezi n̄ɛ n̄i, ȳi o kukw̄əri Zezi n̄ɛ s̄im̄. O ma daari o p̄w̄əri tral̄i nuḡə kam o ma turi o n̄ɛ s̄im̄.

³⁹ Farizian tu wulɔ na bɛɲi Zezi o sɔɲɔ nɪ tɪn na nɛ kɔntɔ tɪn, o laan ma bɔɲi o wɔnɪ o wɪ: «Nɔɔnɔ wɔntɔ ya na yɪ Wɛ nɪjɔɲnu, o ya wɔ lwarɪ kaanɪ wɔntɔ kɛm na yɪ te tɪn, yɪ o ya wɔ lwarɪ nɪ kaanɪ wulɔ na dwe-o tɪn yɪ ka-cɪcwaka mɔ.»

⁴⁰ Zezi ma ta dɪd-o o wɪ: «Simɔn a lagɪ a bwe nmɔ wɔɲɔ.» O maa wɪ: «Karanyɪna, nan bwe.»

⁴¹ Zezi laan ma maɲɪ mɪmaɲa o wɪ: «Nɔɔna bale mɔ jɪnɪ sɛbu nɔɔnɔ tee nɪ, dɪdɔba jɪnɪ mɔrr-fiinnu, wɔdɔɲ wɔm ma jɪnɪ mɔrr-tɪnu. ⁴² Ba maa warɪ ba ɲwɪ jɪnɪ dɪm, yɪ o yagɪ o ma cɛ ba maama. Kɔntɔ tɪn, bantɔ wɔnɪ wɔɔ mɔ wɔ ta so-o o dwe?»

⁴³ Simɔn ma lɛr-o o wɪ: «A bɔɲɪ sɪ wulɔ jɪnɪ na daga yɪ o yagɪ o ma cɛ-o tɪn mɔ wɔ taa so-o o dwe.»

Zezi maa wɪ: «N sɪnɪ n ta cɪga.»

⁴⁴ O laan ma pipiri kaanɪ wɔm seeni, yɪ o ta dɪ Simɔn o wɪ: «Nmɔ nɛ kaanɪ wɔntɔ na kɪ te tɪn na? A na tu a zɔ n sɔɲɔ kɔm tɪn, nmɔ wɔ pɛ-nɪ na sɪ a ma sɪn a nɛ. Kaanɪ wɔntɔ nan bugɪ a nɛ dɪdaanɪ o yɪ-na mɔ, yɪ o daari o guguni-sɪ dɪdaanɪ o yuuywe. ⁴⁵ A na tu tɪn, nmɔ wɔ kukwɛrɪ-nɪ sɪ kɔ brɪ nɪ n jeeri-nɪ lanyɪranɪ. Kaanɪ wɔntɔ nan kukwɛrɪ a nɛ mɔ taan, kɔ na pulɪ dɪ maɲa kam a na tu nmɔ sɔɲɔ tɪn.

⁴⁶ A na tu nmɔ te tɪn, nmɔ wɔ kɪ nugɛ a yuu nɪ sɪ kɔ pa-nɪ zulɛ. Kaanɪ wɔntɔ nan kwe tralɪ nugɛ mɔ o lo o ma turi a nɛ. ⁴⁷ Kɔntɔ ɲwaanɪ a lagɪ a ta nmɔ sɪ, o sono kamunu kɔm mɔ brɪ nɪ Wɛ yagɪ o lwarma yam zanzan Dɪ ma cɛ-o. Kɔ daari wulɔ Wɛ na yagɪ o lwarɪm fɪnfɪn Dɪ ma cɛ-o tɪn jɪgɪ sono fɪnfɪn yɪranɪ mɔ.»

⁴⁸ Zezi laan ma daari o ta dɪ kaanɪ wɔm o wɪ: «N lwarɪm dɪm tɪ.»

⁴⁹ O na tagɪ kɔntɔ tɪn, nɔɔna balɔ dɪ na tɔgɪ ba wɔra tɪn ma ɲɔɔnɪ daanɪ ba wɪ: «Wɔntɔ nan brɪ o tɪtɪ nɪ o yɪ wɔɔ mɔ, yɪ o yagɪ nɔɔnɔ lwarɪm o ma cɛ-o?»

⁵⁰ O laan ma ta dɪ kaanɪ wɔm o wɪ: «Nmɔ na kɪ n wɔ-dɪdɔba dɪ amɔ tɪn mɔ pɛ n na vrɪm. Ve dɪ yazurɛ.»

8

Kaana badonnɛ na zɛni Zezi te tɪn

¹ Kɔntɔ kwaga nɪ, Zezi dɛɛn ma beeri o tɔlɪ tɪ-kamunnu dɪ tɪ-balwa bam maama,

yɪ o tɔɔlɪ kwɛr-ywɛɲɛ kam o brɪ Wɛ na lagɪ Dɪ dɪ paari tɪte nɔɔna tɪtarɪ nɪ tɪn. O karabiɛ fugɛ-bale bam dɪ dɛɛn maa tɔgɪ dɪd-o ba beerɛ. ² Kaana badonnɛ dɪ tɔgɪ ba wɔ o tee nɪ. Bantɔ yɪ balɔ ciciri dɪ yawɪrɔ dwɪ dwɪ dɛɛn na yaari-ba yɪ Zezi pa ba na yazurɛ tɪn. Ba dɪdɔba yɪrɪ mɔ Mari wulɔ na nɔɲɪ Magɪdala tɪn. Wɔntɔ mɔ Zezi ya zɛlɪ ciciri sɪrɛ yɪ sɪ nɔɲɪ sɪ daar-o. ³ Wɔdɔɲ yɪrɪ mɔ Zannɪ. Wɔntɔ mɔ yɪ Zuuza wulɔ na nɪi Erɔdɪ sɔɲɔ baɲa nɪ tɪn kaanɪ. Wɔdɔɲ dɪ yɪrɪ mɔ Suzaanɪ. Kaana zanzan dɪ tɔgɪ ba wɔra. Kaana bantɔ maama dɛɛn yɛnɪ ba lɪ ba jɪjɪgɪrɔ ba ma zɛnɪ Zezi dɪ o karabiɛ bam.

Nɔɔna na jɔɲɪ Wɛ taanɪ te tɪn (Matiyu 13:1-23, Marɪkɪ 4:1-20)

⁴ Nɔɔna zanzan dɛɛn nɔɲɪ tɪnɪ tɛrɪ tɛrɪ ba ba Zezi te. Kɔ-fɔrɔ na gilim-o kɔntɔ tɪn, o laan ma maɲɪ mɪmaɲa o brɪ-ba o wɪ:

⁵ «Valɔ dɛɛn mɔ wɔra. O ma zanɪ o vu o kara duum maɲa nɪ. O ma karɪ o dɔlɪ o wɔ-duuru tɪm kara kam wɔnɪ. Wɔ-duuru tɪdonnɛ ma tɔ cwɛɲɛ nɪ nɪ. Nɔɔna ma nɔna tɪ baɲa nɪ ba kɛa. Zunɛ ma na-tɪ ba tɔwɛ ba dɪ. ⁶ Tɪdaara ma tɔ kandwa jɛgɛ nɪ. Tɪ ma nɔɲɪ yɪ tɪ kwaari tɪ tɪ lɪla, tɪga kam na ba zurɛ tɪn ɲwaanɪ. ⁷ Tɪdaara ma tɔ sabari jɛgɛ nɪ. Tɪ na pulɪ tɪ zanɪ tɪn, sabari sɪm ma tɔgɪ sɪ zanɪ sɪ li-tɪ sɪ gɔ. ⁸ Kɔ daari tɪdaara ma tɔ tɪ-ywɛɲɛ jɛgɛ nɪ. Tɪ ma nɔɲɪ tɪ kɪ biɛ lanyɪranɪ nɪnɛɛnɪ biɛ bi bi te.»

Zezi na tagɪ kɔntɔ o tɪ tɪn, o laan ma ta dɪ kwɛr-dɪa o wɪ: «Abam nan fɔgɪ á cɛgɪ a taanɪ dɪm lanyɪranɪ.»

⁹ Zezi karabiɛ bam laan ma bwe-o ba wɪ: «Mɪmaɲɪ dɪntɔ kuri mɔ bɛɛ?»

¹⁰ O ma lɛrɪ-ba o wɪ: «Wɛ paari dɪm kuri ya sɛgɪ mɔ. Kɔ nan na yɪ abam, Wɛ maɲɪ Dɪ pa á lwarɪ Dɪ paari dɪm kuri na yɪ te tɪn. Kɔ na yɪ nɔɔna badaara, a yɛnɪ a maɲɪ mɪmaɲa mɔ a brɪ-ba, sɪ <ba na niɛ, sɪ ba yɪ taa naɪ, ba na cɛgɛ, sɪ ba yɪ taa ni kɔ kuri.»

¹¹ Mɪmaɲɪ dɪm kuri mɔ tɪntɔ: Wɔ-duuru tɪm brɪ Wɛ taanɪ dɪm na yɪ te tɪn mɔ. ¹² Cwɛɲɛ kam wɔ-duuru tɪm na tɔ da tɪn maa maɲɪ nɔɔna balɔ na ni Wɛ taanɪ dɪm yɪ sɔtaanɪ laan ba dɪ lɪ-dɪ yɪ

dí wu zú ba wubunja tɪn mu. Dí kí kuntu sí ba yí kí ba wu-dídba mu dí Wɛ, sí Wɛ yí vrí-ba lwarim wunu. ¹³ Kandwa yam jəgə kam maa maɲi balu na ni Wɛ taani dɪm yí ba jonji-dí dí wupolo tɪn mu. Taani dɪm ma wu tiini dí zú ba wubunja, yí kú na kí funfun, ba daa ba sea. Cam maɲa na yiə, baá da kwe ba yagi mu. ¹⁴ Sabari sim jəgə kam wo-duuru tim na tu da tɪn maa maɲi balu na ni Wɛ taani dɪm yí ba zaɲi ba ta jigi liə dí ba ɲwɪa wəənu, yí səbu-laga dí lugu baɲa ywəəni cəgi ba wubunja ni sabari sim na ligi wo-duuru tim te tɪn. Bantu wubunja daa bá bí dí Wɛ cwəɲə kam tɔgim. ¹⁵ Tɪ-ywəɲə jəgə kam wo-duuru tim na tu da tɪn maa maɲi balu na ni Wɛ taani dɪm yí ba jonji-dí lanyiraní ba kí ba bicari ni tɪn mu. Bantu mu jigi wubun-ɲuna, yí ba vɔ ba wu dí Wɛ cwəɲə kam tɔgim. Wɛ taani dɪm ma ja kuri dí pa-ba ni wo-duuru tilu na kí biə zanzan tɪn.»

*Kania mimanja
(Mariki 4:21-25)*

¹⁶ Zezi daa ma ta o wɪ: «Nɔɔnu na jigi kania, o bá se sí o tarigi-ka o pu titɔgɔ kuri ni, naa o zigi-ka gadogo kuri ni. Oó kwe-ka o palí wɛɛni mu, sí ka taa jigi pooni ka pai balu na lagí ba zú digə kam wunu tɪn. ¹⁷ Kulu maama zim na səgi nɔɔna tee ni tɪn wú ba kwɪn. Kulu maama na pugi tɪn wú ba kú puri mu, sí nɔɔna lwarí kú kuri na yí te.

¹⁸ Kwaaní-na á pa á na ni kulu tɪn zú á wubunja. Bɛɲwaaní, nɔɔnu wulu na maɲi o jigi wɔɲo tɪn, o ta wú jonji kudonɔ o wəli da, yí nɔɔnu wulu na maɲi o ba jigi tɪn wú ba ga kulu funfun o na buní sí o jigi tɪn.»

*Zezi nu dí Zezi nyaana na yí balu tɪn
(Matiyu 12:46-50, Mariki 3:31-35)*

¹⁹ Zezi nu dí o nyaana ma ba o te sí ba na-o. Ba ma warí ba yí o te, kəgɔ kum na daga tɪn ɲwaaní. ²⁰ Nɔɔnu wudonɔ ma ta dí Zezi o wɪ: «N nu dí n nyaana mu tu ba zigi cicwəɲə ni, yí ba lagí sí ba na-m.» ²¹ O ma ləri-ba o wɪ: «Balu maama na ni Wɛ taani dɪm yí ba se-dí tɪn mu yí a nu dí a nyaana.»

*Zezi na jigi dam vu-fɔɔ baɲa ni te tɪn
(Matiyu 8:23-27, Mariki 4:35-41)*

²² Dɛ dídwɪ Zezi dí o karabiə bam ma zú naboro. O ma ta dí ba o wɪ: «Pa-na dí bɛ nɪnu kum ni didonɔ dɪm.» Ba ma sɪɲi ba ye ba maa kea. ²³ Ba na maa ke tɪn, Zezi ma tu dɔɔm ni. Vu-fɔɔ ma da kú zaɲi nɪnu kum baɲa ni, kú magí boro kum kú pa kú wura kú miisə na bam kuri ni. Ba dɛɛn maa wu cam wunu ba lagí ba tɪ. ²⁴ Ba ma vu ba zaɲi Zezi dɔɔm ni, yí ba wɪ: «Dí Yuutu, zaɲi sí dí lagí dí li na dí tɪ.»

O laan ma zaɲi wɛɛni. O ma bagí viu kum dí na bam sí tɪ yagi. Viu kum laan ma yagi, yí na bam dí maɲi da cɪmm. ²⁵ O ma bwe o karabiə bam o wɪ: «Bɛɛ mu yí á ba jigi wu-dídba dí amu?»

Fuunu ma ja-ba, yí kú kí-ba yəəu. Ba ma bwe daani ba wɪ: «Wuntu yí wɔɔ mu, yí o ta wani o bagí viu dídaani na, yí tɪ se o ni?»

*Zezi na zəli ciciri nɔɔnu yira ni te tɪn
(Matiyu 8:28-34, Mariki 5:1-20)*

²⁶ Ba ma ye ba vu ba bɛ nɪnu kum. Ba ma yí Zeraaza tiinə na zɔvri mɛ tɪn. Nɪnu kum tigi je sim kuntu dí Galile laɲa ni mu. ²⁷ Zezi ma nunji naboro kum wunu. Tɪw kum nɔɔnu dídba ma ba o jeer-o. Ciciri mu jig-o sí yaara. Kú tiini kú daani o na wu zú kulukulu yí o ba zɔvri sɔɲo ni. O yəni o tigi yibeelə je ni mu. ²⁸ O na nɛ Zezi tɪn, o ma sɪɲi o kaasi wɛwɛ. O ma vu o tu Zezi yigə ni, yí o kaasi dí kwər-dia o wɪ: «Zezi, Yuutu Baɲa-Wɛ Bu, nmu tu amu tee ni sí n kí bɛɛ mu? Popo, yí zaɲi n yaari-ni.» ²⁹ O tagí kuntu, bɛɲwaaní Zezi maɲi o pa cicirə kam ni sí ka nunji ka yagi nɔɔnu wum. Kú daani cicirə kam na maɲi ka jig-o. Kuntu mu pai ba yəni ba kwe capunu ba ma vɔ o jia dí o nɛ, sí ba taa yir-o. Ba na yəni ba vɔ-o kuntu, o yəni o kɔ-tɪ mu. Cicirə kam laan ma zəl-o ka pa o duri o vu kagva wu.

³⁰ Zezi laan ma bwe-o o wɪ: «N yiri mu bɛɛ?»

O ma ləri o wɪ: «A yiri mu Kəgɔ», bɛɲwaaní ciciri zanzan mu tɔg-o. ³¹ Ciciri sim ma loori Zezi, sí o yí zəli-sí o pa sí zú curu gon-lunu kum wu.

³² Tərə kəgə zanzan dəen ma wə je sım nı ba beeri piu yuu nı ba di. Ciciri sım ma loori Zezi, sı o pa-sı cwəŋə sı sı vu sı zıv tərə bam wə. O ma sɛ. ³³ Ciciri sım laan ma yaɣı nɔɔnɔ wəm yıra, yı sı vu sı zıv tərə bam. Tərə bam maama ma duri ba tu ba tı nı nı nı kım wɔnı ba li na ba tı.

³⁴ Nɔɔna balı ya na nii tərə bam baŋa nı tın na nɛ kɔntı tın, ba ma duri ba vu ba ta kɔlɔ na kı tın tıw wɔnı dıdaanı de sım maama ba brı nɔɔna bam. ³⁵ Nɔɔna bam ma nuŋı ba vu sı ba nii kɔ na kı te tın. Ba ma vu ba yı Zezi te. Ba ma na nɔɔnɔ wɔlɔ cicirə kam na yag-o tın. O maa je Zezi tee nı dıdaanı o swan joori ya ba, yı o zıv gwaarɔ. Ba na nɛ-o kɔntı tın, fɔnı ma zıv-ba. ³⁶ Balı yıə na nɛ kɔ maama tın ma ta ba brı nɔɔna bam kɔ na kı te yı ciciri sım nuŋı sı yaɣı nɔɔnɔ wəm tın.

³⁷ Zeraaza tıw kım dı kɔ nawurə yam maama nɔɔna bam ma loori Zezi sı o viiri, beŋwaanı fɔnı tiini dı jıɣı-ba. Zezi laan ma joori o vu o zıv naboro kım sı o viiri.

³⁸ O na maa viiri tın, nɔɔnɔ wɔlɔ ciciri sım na yag-o tın ma loor-o sı o pa o da o vu. Zezi ma wə sɛ. ³⁹ O ma ta dı nɔɔnɔ wəm o wı: «Joori n vu n sɔŋɔ tiinə te, sı n ta kɔlɔ Wɛ na kı Dı pa nı nı tın n brı-ba.»

Nɔɔnɔ wəm ma vu o tı tıw kım maama wɔnı o tɔɔlı kɔlɔ maama Zezi na kı o pa-o tın.

Zezi na pɛ Zayirusi bukɔ dı kaanı wɔdon na yazurə te tın

(Matiyu 9:18-26, Marıkı 5:21-43)

⁴⁰ Zezi dəen ma joori o be nı nı kım nı dıdon dım dıdaanı kəgə zanzan mɔ maŋı kɔ gilimi daanı kɔ cəg-o. Ba na nɛ-o tın, ba ma jeer-o lanyıranı. ⁴¹⁻⁴² Nɔɔnɔ wɔdon maa tɔɣı o wɔra, o yırı mɔ Zayirusi. O yı Zwifə Wɛ-digə kam yigə tu. O ma vu Zezi te, o kuni doonə o yigə nı o loor-o o wı: «Popo, ba dıbam sɔŋɔ n jɔŋı a bu n yaɣı, sı o wɔɛ o lagı o tı.» Mɔ o bu dıdɔba yıranı, o yı bısankana mɔ, o yı nı bına fugə-yale te. Zezi ma sɛ sı o vu.

O na maa ke tın, kəgə kım tiini kɔ pı nı o. ⁴³ Kaanı wɔdon dı maa wɔra o na wɔɛ ka-wɔ taan bına fugə-yale. O ya kwe o jıjıgıru maama o pa liri tiinə sı ba soon-o, yı nɔɔnɔ dı dıdɔba wə wantı o soon-o. ⁴⁴ O ma ke Zezi kwaga o vu o laarı o dwe o

gɔrɔ kım nı. O na dwe-o kɔntı tın, jana bam ma kɔ bıdɔ baŋa nı.

⁴⁵ Zezi ma bwe o wı: «Wɔɔ mɔ dwe amɔ?» Ba maama ma fɔ ba wı, ba wə dwe-o. Pıyɛrı dı balı na wə o tee nı tın ma ta ba wı: «Dı Yuutu, nı mɔ wə nɛ nɔɔna bam na tiini ba daga yı ba pı nı nı te tın na?»

⁴⁶ Zezi ma ləri o wı: «Kɔ yı nɔɔnɔ mɔ dwe-nı. Amɔ ye sı dam nuŋı a yıra nı.»

⁴⁷ Kaanı wəm ma lwarı sı o bā wantı o sɛɣı dı kɔlɔ na kı tın. Fɔnı maa jıg-o yı o yıra satı. O ma vu o tı Zezi yigə nı. O ma ta dıd-o kɔlɔ maama na pɛ o dwe-o kɔntı tın, dı o na nɛ yazurə bıdɔ baŋa nı te tın. Kəgə kım maama ma nı o na tagı kɔlɔ tın. ⁴⁸ Zezi laan ma ta dıd-o o wı: «A bukɔ, nı mɔ na kı n wə-dıdɔba dı amɔ te tın mɔ pɛ n na yazurə. Ve sı Wɛ wı wəli-m.»

⁴⁹ Zezi ta na wɔra o ŋɔnı kɔntı tın, nɔɔnɔ wɔdon ma nuŋı Zayirusi sɔŋɔ o ba o ta dıd-o o wı: «N bukɔ wəm tıga. Daa yı ta n yaarı karanyına kam.» ⁵⁰ Zezi na nı kɔntı tın, o ma ta dı Zayirusi o wı: «Yı ta n fɔna. Za n weeni n kı n wə-dıdɔba dı amɔ, sı o o na yazurə.»

⁵¹ Ba ma vu ba yı sɔŋɔ kım. Zezi ma zıv. O ma wə sɛ sı nɔɔna da-o ba zıv, kɔ na dai Pıyɛrı dı Zan dı Zakı, dı bu wəm nu dı o ko yıranı. ⁵² Balı maama na maŋı ba wə sɔŋɔ kım wɔnı tın maa keerə ba coosə bısankana kam ŋwaanı. Zezi ma ta dı ba o wı: «Á yı taá keerə, sı o wə tıɣı, o dɔ mɔ.»

⁵³ O na tagı kɔntı tın, ba maama ma mwan-o, beŋwaanı ba ye nı bu wəm sı nı o tı mɔ. ⁵⁴ Zezi laan ma vu o ja bısankana kam jıŋa, yı o ta dıd-o o wı: «A bu, zaŋı weeni.» ⁵⁵ O na tagı kɔntı tın, o ŋwıa ma joori. O ma zaŋı weeni bıdɔ baŋa nı. Zezi ma ta dı ba sı ba kı wɔdiu ba pa bu wəm sı o di. ⁵⁶ Kɔ ma sɔ bu wəm nu dı o ko lanyıranı. Zezi ma kaanı-ba o wı, ba yı zaŋı ba ta ba brı nɔɔn-nɔɔnɔ wɔŋo kɔlɔ na kı tın.

9

Zezi na tıŋı o karabiə fugə-bale bam te tın
(Matiyu 10:5-15, Marıkı 6:7-13)

¹ Zezi dɛɛn ma bɛɲi o karabiɛ fugɛ-bale bam sɪ ba la daanɪ jɛgɛ dɪdɛba. O ma pa-ba dam sɪ ba wanɪ ciciri maama ba zɛli nɔɔna yɪra nɪ, sɪ ba daari ba pa nɔɔna na yazurɛ ba yawuru wɔnɪ. ² O ma tɔɲi-ba sɪ ba vu ba tɔɔli Wɛ kwɛrɛ kam ba bri DI na lagɪ DI di paari tite nɔɔna titari nɪ tɪn, sɪ ba daari ba pa yawuuna na yazurɛ. ³ O ma ta dɪ ba o wɪ: «Á na maa ve, á yɪ zanɪ á kwe kulɔkulɔ á wɛli da á ja vu. Á yɪ kwe nacɛgɛ naa tampɔgɔ naa wɔdiu naa sɛbu. Á yɪ kwe gwaaru tile tile á wɛli da. ⁴ Á na ve á zɔ sɔɲɔ kulɔ maama á pɛni da, sɪ á taá zɔɔri dáanɪ sɪ kɔ ba kɔ yɪ á viirim mɪmaɲa. ⁵ Ba nan daa na wɔ sɛ sɪ ba jeeri abam lanyiranɪ, sɪ á nuɲi tɪw kɔm kɔntɔ nɪ. Á na maa viirɛ, sɪ á pɪsɪ á nɛ fogo kɔm á yagɪ da, sɪ kɔ pa nɔɔna bam lwarɪ nɪ ba wɔ kɪ lanyiranɪ.»

⁶ Zezi na tagɪ kɔntɔ dɪ ba o ti tɪn, ba laan ma nuɲi ba tulɪ tɪ-bale sɪm maama. Je sɪlɔ maama ba na ve tɪn, ba ma tɔɔli Wɛ kwɛrɛ-ywɛɲɛ kam, yɪ ba pa nɔɔna yawuru je.

*Erɔdi bwe Zezi na yɪ wɔlɔ tɪn
(Matiyu 14:1-12, Marɪkɪ 6:14-29)*

⁷ Galile Pɛ Erɔdi dɛɛn ni kulɔ maama Zezi dɪ o karabiɛ bam na wɔra ba kɪ tɪn. Kɔ ma pa o wɔbɔɲa vugimi daanɪ, bɛɲwaanɪ nɔɔna badaara tɛ Zezi wɔɲo ba wɪ, Zan mɔ joori o bi o yagɪ tɔɔnɪ. ⁸ Babam maa tɛ ba wɪ, Wɛ nijɔɲnu Eli mɔ joori o ba lɔgɔ baɲa. Badonnɛ dɪ maa tɛ ba wɪ, kɔ yɪ faɲa faɲa Wɛ nijɔɲnɛ bam dɪdɛba mɔ joori o bi. ⁹ Erɔdi ma ta o wɪ: «Kɔ nan na yɪ Zan, a maɲɪ a pa ba go o yuu. Nɔɔnɔ wɔntɔ nan yɪ nɔɔnɔ wɔɔ mɔ, yɪ o kɪ wo-kɪnkagɪla yalɔ maama a na ni ya ɲwa tɪn?» O maa tiini o kwaana, sɪ o na wɔlɔ na kɪ wɛɛnu tɪntɔ maama tɪn.

*Zezi na pɛ kɔ-fɔɔɔ di wɔdiu kɔ su te tɪn
(Matiyu 14:13-21, Marɪkɪ 6:30-44, Zan 6:1-14)*

¹⁰ Zezi karabiɛ bam dɛɛn ma joori ba vu o te. Ba ma ta ba bri-o ba na kɪ kulɔ maama tɪn. O ma pa ba tɔgɪ dɪd-o ba vu jɛgɛ kadoɲ ba yɪranɪ, yɪ ba daari nɔn-kɔgɔ kɔm. Jɛgɛ kam ba na ve tɪn batwarɪ dɪ tɪw kɔdoɲ, kɔ yɪrɪ mɔ Betisayida. ¹¹ Nɔn-kɔgɔ kɔm ma lwarɪ

Zezi dɪ o karabiɛ bam na ve mɛ tɪn. Ba laan ma tɔgɪ ba kwaga. Ba ma vu ba yɪ Zezi te. O ma jeeri-ba lanyiranɪ. O ma ɲɔɔnɪ o bri-ba Wɛ paari dɪm na yɪ te tɪn, yɪ o daari o pa balɔ maama na lagɪ yazurɛ tɪn na yazurɛ.

¹² Maɲa kalɔ wɛ na wɔra dɪ zɔɔri tɪn, Zezi karabiɛ fugɛ-bale bam ma ba o te ba wɪ: «Pa nɔɔna bam vu sam wɔnɪ ba lagɪ wɔdiu ba di, dɪ pwɛgɛ je ba pɛni, bɛɲwaanɪ jɛgɛ kalɔ dɪbam na wɔra tɪn yɪ gaa wɔ mɔ. Wɔdiu tɛri yo.»

¹³ O ma lɛri-ba o wɪ: «Abam tɪtɪ mɔ wɔ pa-ba wɔdiu sɪ ba di.»

Ba ma lɛr-o ba wɪ: «Dɪ jɔgɪ dɪpwa yanu dɪ kale sɪle má má mɔ, kɔ na dai sɪ dɪ vu dɪ yɛgɪ wɔdiu dɪ ja ba dɪ pa nɔn-kɔgɔ kɔntɔ maama.»

¹⁴ Kɔgɔ kɔm dɛɛn yɪ nɪnɛnɪ baara mɔrr-tɪnu mɔ (5.000), kɔ wɛli dɪ kaana dɪ biɛ dɪ. Zezi ma ta dɪ o karabiɛ bam o wɪ, ba pa nɔɔna bam pɔɔri fiinnu fiinnu ba jɛni tɪga nɪ. ¹⁵ Ba ma kɪ kɔntɔ. Nɔɔna bam maama ma jɛni tɪga nɪ. ¹⁶ Zezi laan ma kwe dɪpwa yanu yam dɪ kale sɪle sɪm, yɪ o kwɛni o yuu wɛɛnɪ o kɪ Wɛ le tɪ ɲwaanɪ. O ma fɔ fɔ wɔdiuru tɪm o maɲɪ o pa o karabiɛ bam, sɪ ba ja vu ba pa nɔɔna bam. ¹⁷ Nɔɔna bam maama ma di ba su ba daari. Ba na di ba daari kulɔ tɪn, ba ma pɛ cicwɛɛru tɪlɔ na daari tɪn ba su tɪtwarɔ fugɛ-tɪle.

Pɪyɛɛrɪ tagɪ sɪ Zezi yɪ Krisi wɔm Wɛ na tɔɲi tɪn mɔ

(Matiyu 16:13-21, Marɪkɪ 8:27-31)

¹⁸ Dɛ dɪdɔ wɔ Zezi dɛɛn wɔra o warɪ Wɛ o yɪranɪ. O karabiɛ bam dɪ maa wɔ jɛgɛ kam kɔntɔ nɪ. O ma bwe-ba o wɪ: «Nɔɔna yɛni ba tɛ ba wɪ, amɔ yɪ wɔɔ mɔ?»

¹⁹ Ba ma lɛr-o ba wɪ: «Badaara tɛ ba wɪ, nɔmɔ yɪ Zan wɔlɔ dɛɛn na miisi nɔɔna na wɔnɪ Wɛ ɲwaanɪ tɪn mɔ. Babam dɪ maa tɛ ba wɪ, nɔmɔ yɪ Wɛ nijɔɲnu Eli mɔ. Badonnɛ dɪ maa tɛ ba wɪ, nɔmɔ yɪ faɲa faɲa Wɛ nijɔɲnɛ bam dɪdɛba mɔ n joori n bi n yagɪ tɔɔnɪ.»

²⁰ O laan ma bwe-ba o wɪ: «Kɔ nan na yɪ abam, á bɔɲɪ sɪ amɔ yɪ wɔɔ mɔ?»

Pɪyɛɛrɪ ma lɛr-o o wɪ: «Nɔmɔ yɪ Krisi wɔm Wɛ na tɔɲi tɪn mɔ.»

²¹ Zezi laan ma tiini o kaani-ba, si ba yi ta wonjo kuntu ba bri noon-noonu. ²² O daa ma ta o wi: «Ku fin mu si amu Nabiin-bu wum na yaara zanzan. Zwiƒa nakwa bam di ba kaanum yigə tiinə bam di ba cullu karanyina tiinə bam mu wu culi amu. Baá gu-ni, yi a laan wu joori a bi da yato de ni.»

Dí na manj si dí togi Zezi te tin
(*Matiyu 16:24-28, Mariki 6:34—9:1*)

²³ Zezi laan ma ta di noona bam maama o wi: «Noonu wulu maama na lagi si o taa togi amu kwaga tin, kuntu tu manj si o vin o titi wubuna, si o se yaara de maama, ni wulu na ziji dagara o maa ve o tuntu jəgə te tin, si o laan taa togi-ni. ²⁴ Wulu maama nan na lagi si o yiri o njwia tin, kuntu tu wu ga-ka mu. Ku daari, wulu maama na se si o ga o njwia amu njwaani tin, kuntu tu wu na njwia We tee ni. ²⁵ Noonu nan na ne lugu banya wənu tum maama, yi o laan na ge njwia We tee ni, ku jigi beɛ nyoori mu ku pa-o? ²⁶ Wulu maama na kwari cavura amu njwaani di a taani dum njwaani tin, cavura wu ta jigi amu Nabiin-bu wum kuntu tu njwaani, manja kam a na wu joori a ba lugu banya di paari-zulə, ni a Ko We di DI malesi sim na jigi paari-zulə te tin. ²⁷ A lagi a ta ciga mu di abam si, noona balu zim na wu yo seeni tin badaara ba ti, yi baá na ni We paari dum tu noona titari ni.»

Zezi yibiyə na ləni te tin
(*Matiyu 17:1-8, Mariki 9:2-8*)

²⁸ Zezi na tagi kuntu tin, ku manj di da nana na ke tin, o laan ma ja Piyeri di Zan di Zakı o vu o di piu yuu si o wari We. ²⁹ Manja kam o na wura o wari We tin, o yibiyə ma ləni. O gwaarv tum di maa puri pari pari, yi ti nyuna. ³⁰⁻³¹ Noona bale ma da ba nunji ba yigə ni, ba na tiini ba jigi We paari-zulə pooni lanyirani. Bantu yi Moyisi di Eli mu. Ba ma zigı ba noonu di Zezi. Ba maa wura ba te o na wu vu o ti Zeruzalem ni, si o ma ti kulb o na tu si o tunti tin. ³² Piyeri di o donnə bam ma ce di doonu. Ba laan na do ba zanjı tin, mu ba ne Zezi na jigi We paari-zulə pooni ku gaalı te. Ba ma daari ba na noona bale

bam na zigı o tee ni. ³³ Manja kam noona bale bam na lagi ba viiri tin, Piyeri ma ta di Zezi o wi: «Dı Yuutu, di na wu yo seeni tin, ku tiini ku lana ku pa dibam. Nan pa di pu vwə yato yo seeni, si nmu di Moyisi di Eli taa zuri da.» O deen garı o noonu mu, si o yəri kulb o na jigi o te tin.

³⁴ O na wura o noonu kuntu tin mu kunkwənu tu ti ba ti kwəli-ba. Ti na kwəli-ba tin, funtu ma ja Zezi karabiə bam lanyirani. ³⁵ Ba ma ni kwərə na noonu kunkwənu tum wuni ka wi: «Wuntu mu yi amu Bu wum a na kuri tin. A nan taá cəgi o taani lanyirani.»

³⁶ Kwərə kam na noonu ka ti tin, ba ma daa wu ne noon-noonu ba wəli Zezi ni.

Da yam kuntu ni ni ba ma cum, yi ba wu tagi kulb ba na ne tin ba bri noon-noonu.

Zezi na zəli cicirə bu wudonj yira ni te tin
(*Matiyu 17:14-21, Mariki 9:14-29*)

³⁷ Tiga na puri tin, Zezi ma tu piu kum yuu ni di o karabiə bam. Non-kəgo zanzan ma jeer-o. ³⁸ Noonu wudonj maa togi o wu kəgo kum wuni. O ma ta di kwər-dia o wi: «Karanyina, popo, ba n nii a bu banya ni. Mu amu bu didba, yi cicirə laan jig-o. ³⁹ Manja kam cicirə kam na yəni ka zanj-o tin, o da o kaasi mu, yi o yira sai pogi pogi, yi lile-punjə togi o ni ka nunjə. Ka ma tiini ka jaar-o manja maama, yi ka na yəni ka zanj-o, ka ba nunji o yira ni mwali mwali. ⁴⁰ Kuntu njwaani mu a loori nmu karabiə bam si ba zəli-ka o yira ni, yi ba wu wani.»

⁴¹ Zezi ma ləri o wi: «Abam zım noona bam bri á ba jigi wu-didba di amu, yi á ba ki lanyirani. Amu wu daani abam titari ni a ki wu-zuru di abam si ku taa ve manja kə?» O laan ma ta di noonu wum o wi: «Ja n bu wum n ba.»

⁴² Bu wum na maa ve o te kuntu tin, cicirə kam daa ta ma dul-o ka di tiga ni, yi ka pai o yira sai pogi pogi. Zezi ma bagi cicirə kam o pa ka yag-o. O ma pa bu wum na yazurə. O laan ma joori o ki-o o ko wum jija ni. ⁴³ Noona bam maama ma na We dam dum na gaalı te, yi ku su-ba zanzan.

Zezi daa na noonu o tuntu taani te tin
(*Matiyu 17:22-23, Mariki 9:30-32*)

Nɔɔna maama dɛɛn yi yæu dɪ kulɔ maama Zezi na kɪ tɪn. O laan ma ta dɪ o karabiə bam o wɪ: ⁴⁴ «Cəgi-na taanɪ dɪlɔ a na lagɪ a ta dɪ abam tɪn, sɪ á jonɪ-dɪ lanyɪranɪ. Baá ja amɔ Nabiin-bu wɔm ba kɪ nɔɔna jɪŋa nɪ.» ⁴⁵ Ba ma wɔ ni o taanɪ dɪm kuri. Dɪ kuri dɪm səgi mɔ dɪ ba, yi ba wɔ wanɪ ba jonɪ-dɪ. Ba ma kwarɪ sɪ ba bwe-o ba nii.

*Wɔɔ mɔ yi nɔn-kamunu Wɛ tee ni?
(Matiyu 18:1-5, Mariki 9:33-40)*

⁴⁶ Kantɔgɔ dɛɛn ma ba Zezi karabiə bam wɔ. Ba dɛɛn lagɪ sɪ ba lwarɪ, bantɔ wɔnɪ wɔɔ mɔ wú ta yi nɔn-kamunu o dwe ba maama. ⁴⁷ Zezi ma lwarɪ ba na jɪgɪ kulɔ ba wɔbɔŋa nɪ tɪn. O ma ja bu balanɔ o pa o zɪgɪ o tee nɪ. ⁴⁸ O laan ma ta dɪ ba o wɪ: «Wɔlɔ maama na nɪgɪ bu wɔntɔ don amɔ yɪrɪ ŋwaanɪ tɪn, kɔntɔ tu nɪgɪ amɔ mɔ. Wɔlɔ maama nan na nɪgɪ amɔ tɪn, kɔ yi o nɪgɪ Banɔ-Wɛ dɪlɔ na tɔŋɪ-nɪ tɪn dɪ mɔ. Wɔlɔ nan na yi balanɔ abam maama wɔnɪ tɪn mɔ yi nɔn-kamunu cɪga cɪga.»

⁴⁹ Zan ma ta o wɪ: «Dí Yuutu, dí ya nɛ nɔɔnɔ na zəli ciciri nɔɔna yɪra nɪ dɪ nmu yɪrɪ. O nan na daɪ dɪbam kɔgɔ kɔm wɔ nɔɔnɔ tɪn, dí ma kwaanɪ sɪ dí cɪ-o, sɪ o daa yi taa kɪ kɔntɔ.»

⁵⁰ Zezi ma ləri o wɪ: «Á ya wɔ manɪ sɪ á cɪ-o. Wɔlɔ maama na ba culi abam tɪn yi abam nɔɔnɔ mɔ.»

Samari tɪv kɔdon nɔɔna wɔ sɛ sɪ ba jeeri Zezi

⁵¹ Manɔ kam dɛɛn ma ba ka twe sɪ Wɛ kwe Zezi Dɪ ja di Dɪ sɔŋɔ. Zezi ma lɪ bɔŋa sɪ o yɔɔrɪ o kwe cwəŋə o vu Zeruzalem.

⁵² O ma tɔŋɪ nɔɔna sɪ ba da o yigə ba vu. Ba ma vu ba yi Samari tiinə tɪv kɔdon, sɪ ba ti wəənu maama yigə sɪ o laan ba.

⁵³ Tɪv kɔm nɔɔna bam ma wɔ sɛ sɪ ba jeer-o, ba na lwarɪ dɪ o maa ve Zeruzalem tɪn ŋwaanɪ. ⁵⁴ O karabiə bam bale Zakɪ dɪ Zan na ni kɔntɔ tɪn, ba ma ta ba wɪ: «Dí Yuutu, n lagɪ sɪ dí pa mini nunɪ weyuu nɪ dɪ ba dɪ cɔgɪ-ba na?»

⁵⁵ Zezi ma pipiri o nii-ba, yi o bagɪ-ba [o wɪ: «Abam yəri joro kulɔ na jɪgɪ abam tɪn. ⁵⁶ Amɔ Nabiin-bu wɔm wɔ tu sɪ a cɔgɪ nɔɔna ŋwɪa, a tu sɪ a vrɪ-ba lwarɪm wɔnɪ mɔ.»] Ba daa ma yɔɔrɪ tɪv kɔdon ba vu.

*Balɔ na lagɪ sɪ ba tɔgɪ Zezi tɪn na manɪ sɪ ba kɪ te tɪn
(Matiyu 8:19-22)*

⁵⁷ Dɛ dɪdwɪ ba na wɔ cwəŋə nɪ ba maa ke tɪn, nɔɔnɔ wɔdonɔ ma ta dɪ Zezi o wɪ: «Nmu na lagɪ n vu je sɪlɔ maama tɪn, á da a vu.»

⁵⁸ Zezi ma ləri o wɪ: «Kɔ na yi yirə, bantɔ jɪgɪ bɔɔna ba tigi da. Zunə dɪ jɪgɪ pwəru ba tigi da. Kɔ daari amɔ Nabiin-bu wɔm ba jɪgɪ jəgə sɪ a pəni da a sin.»

⁵⁹ Zezi daa ma ta dɪ nɔɔnɔ wɔdonɔ o wɪ: «Zanɪ n ta n tɔgɪ-nɪ.» Nɔɔnɔ wɔm ma ta o wɪ: «A Yuutu, yagɪ sɪ a vu a kɪ a ko luə, sɪ a laan ba a tɔgɪ nmu.»

⁶⁰ Zezi ma ləri o wɪ: «Nan yagɪ, sɪ balɔ na ba jɪgɪ ŋwɪa Wɛ tee nɪ tɪn taa kɪ ba lwi, sɪ nmu daari n vu n tɔɔlɪ Wɛ kwərə kam n brɪ Dɪ na lagɪ Dɪ di paari tite nɔɔna tɪtari nɪ tɪn.»

⁶¹ Nɔɔnɔ wɔdonɔ dɪ ma ta dɪd-o o wɪ: «A Yuutu, á ba a taa tɔgɪ nmu. Nan pa-nɪ cwəŋə sɪ a vu a banɪ a sɔŋɔ tiinə, sɪ a laan joori a ba.»

⁶² Zezi ma ta dɪd-o o wɪ: «Nɔɔnɔ wɔlɔ na jɪgɪ naan-vɔrɔ o maa vara yi o pipiri o nii o kwaga nɪ tɪn, kɔ brɪ sɪ kɔntɔ tu wɔbɔŋa pɔɔrɪ bile mɔ. Nɔɔnɔ wɔntɔ don bá wanɪ Wɛ paari dɪm tɪtɔŋa o tɔŋɪ.»

10

Zezi na tɔŋɪ o karabiə fusɪrpe (70) te tɪn

¹ Kɔntɔ kwaga nɪ dí Yuutu Zezi daa ta ma lɪ nɔɔna fusɪrpe (70), sɪ o tɔŋɪ-ba bale bale, sɪ ba da yigə ba vu mɛ maama o na lagɪ o vu tɪn. ² O na lagɪ o tɔŋɪ-ba kɔntɔ tɪn, mɔ o tagɪ dɪ ba o wɪ: «Kɔ nyɪ dɪ faa na kɪ lanyɪranɪ, yi tɪntɔŋna finfin yɪranɪ mɔ wɔra sɪ ba kɪ-kɪ te tɪn. Nan loori-na faa kɔm tu, sɪ o tɔŋɪ nɔɔna zanzan, sɪ ba vu ba kɪ o faa kɔm ba pa-o.»

³ O ma daari o wɪ: «Ve-na! A na tɔŋɪ abam je sɪm kɔntɔ nɪ tɪn, abam nyɪ dɪ pəlbɪə na maa ve sɪ ba gwaanɪ nywənkuri wɔnɪ te tɪn mɔ. ⁴ Á na maa ve, yi kwe-na səbiə gan-lɔgɔdɪ, nan yi kwe-na tampɔgɔ, naa á taá jɪgɪ natra á wəli da. Yi zɪgɪ-na cwəŋə nɪ á daanɪ nɔɔn-nɔɔnɔ pwəgə. ⁵ Á nan na yi sɔŋɔ kulɔ maama á na lagɪ á zɔ tɪn, sɪ á ta dɪ sɔŋɔ kɔm tiinə nɪ: <Wɛ wú pa abam yazurə.> ⁶ Nɔɔnɔ na wɔra

yi o soe wu-zuru, á yazurə yam wó ta wura did-o. Wu-zuru-nyim nan na tərə, á yazurə yam wó joori ya ba á titi te mu. ⁷ Taá zúuri-na sɔɔɔ kum kuntu wɔni. Wɔdiu kulɔ maama ba na ki ba pa abam tin, si á taá di kuntu. Tintuɔɔɔ maɔi si o taa jɔɔi o ɔwuru mu. Á yi zaɔi á tɔli sam didonnə. Á taá zúuri dáani, si ku taa ve maɔa kalɔ á na wó ba á viiri tin. ⁸ Á na zɔ tuɔ kulɔ maama, yi ba na jeeri abam lanyiranɔ, si á taá di wɔdiu kulɔ maama ba na ki ba pa abam tin, ⁹ si á pa yawuna na yazurə, á daari á ta di ba ni: <Maɔa twe si Baɔa-We di paari á titari ni.> ¹⁰ Ku daari, á na zɔ tuɔ kulɔ maama yi ba na wu se si ba jeeri abam, si á nunji tuɔ kum cwe wɔni á ta di ba ni: ¹¹ <Abam tuɔ kum fogo na taagi dibam ne sim tin, nii-na dí puɔi-ku dí joori dí yagi da, si ku bri ni abam wu ki lanyiranɔ. Nan taá ye-na si maɔa twe si Baɔa-We di paari nɔɔna titari ni.> ¹² A nan lagi a ta abam si, We sariya de dim na yiə, Sodɔm tiinə bá tiini ba na leeru ni tuɔ kuntu tiinə na wó na leeru te tin.

¹³ Abam Korazin tiinə, á wó na leeru! Ku wəli di abam Betisayida tiinə di wó na leeru! Beɔwani, wo-kinkagula yalu maama a na ki abam tee ni tin, yadonnə ya na ki Tiiri di Sidɔn tiinə tee ni, bantu ya wó ki lila ba ləni ba wuru ba yagi kəmbalwaaru, yi ba ya wó zɔ gwar-zinzwara ba lo puru ba yuu ni, si ku bri ni ba wuru tiini ti cɔɔi zanzan. ¹⁴ We sariya de dim na yiə, Tiiri di Sidɔn tiinə bá tiini ba na leeru ni abam na wó na leeru te tin.

¹⁵ Abam Kapernawum tiinə, á ga buɔi ni We lagi DI zəɔi abam weyuu ni mu na? Aye. Abam nan lagi á tu tɔga ni mu á tu á kwaarɔ curu.»

¹⁶ Zezi daa ma ta di o karabiə bam o wɔ: «Wɔlu maama na jɔɔi abam taani tin, kuntu tu jɔɔi amu taani mu. Wɔlu maama nan na wu jɔɔi abam taani tin, ku tu wu jɔɔi amu taani mu. Wɔlu maama na wu jɔɔi amu taani tin wu jɔɔi Baɔa-We dilu na tuɔi-ni tin taani mu.»

(Zezi na tagi kuntu tin, o laan ma tuɔi-ba yi ba vu.)

¹⁷ Ku na ki fun tin nɔɔna fusurpe bam ma joori ba ba Zezi te di wɔpolo. Ba ma

ta did-o ba wɔ: «Dí Yuutu, ciciri titi di de nmu yiri kɔɔɔ ɔwani si se dibam ni.»

¹⁸ O ma ləri-ba o wɔ: «A ne sɔtaani na zigɔ weyuu ni di tu tɔga ni, ni dua na pipila ka бага ka tu ka kwaarɔ tɔga te tin. ¹⁹ Nii-na, a pe abam dam si á nɔ bɔsankwi di nwaanɔ baɔa ni, si á wani sɔtaani di di dam maama, yi ti tɔlɔtɔlɔ bá wani abam woɔo ti ki. ²⁰ Á nan yi ki wɔpolo di ciciri na se abam ni tin ɔwani. Nan za á ki-na wɔpolo di á yira na puɔɔni We-sɔɔɔ ɔwɔa tɔɔɔ kum wɔni tin ɔwani.»

*Zezi na ki wɔpolo te tin
(Matiyu 11:25-27, 13:16-17)*

²¹ Maɔa kam kuntu ni, We Joro kum deen pe Zezi na wɔpolo lanyiranɔ. O laan ma ki o Ko Baɔa-We le o wɔ: «A Ko, nmu yi wɔlu na te weyuu di tɔga baɔa maama tin. Nmu nan mu pe n cɔga kam səgi swan tiinə di yiyiu tiinə tee ni, yi n daari n pa balu na nyi di bu-bale te tin lwarɔ ka kuri. A Ko, a ki nmu le. Nmu na ki kuntu tin, ku yi n wɔbuɔa na lagi kulɔ tin ɔwani mu.»

²² «A Ko nan pe-ni dam wənu maama baɔa ni. Nɔɔn-nɔɔnɔ bá wani o lwarɔ We Bu wum na yi wɔlu, ku na dai o Ko yiranɔ. Nɔɔn-nɔɔnɔ di nan bá wani o lwarɔ a Ko We na yi wɔlu, ku na dai amu wɔlu na yi DI Bu wum tin yiranɔ, ku wəli di amu na lagi si a pa nɔɔnɔ wɔlu maama lwarɔ DI na yi wɔlu tin.»

²³ O laan ma pipiri o nii o karabiə bam seeni, yi o ɔɔɔni di bantu ba yiranɔ o wɔ: «Á jigi yu-yoɔo di á yiə na nai wo-kamunnu tɔlu tin. ²⁴ Lwarɔ-na si, faɔa faɔa We nijoɔnə zanzan di pwa zanzan deen jigi tɔna si ba ya na kulɔ maama abam na nai lele tin, yi ba wu wani ba na. Ba deen jigi tɔna si ba ya ni We taani dilu abam na ni tin, yi ba wu wani ba ni-di.»

Wɔɔ mu yi a doɔ? mumaɔa

²⁵ We cullu karanyina didua deen tu Zezi te, si o maɔ-o o nii o swan na yi te tin. O ma zaɔi o bwe-o o wɔ: «Karanyina, amu nan wó ki ta mu si a jɔɔi ɔwɔa kalu na ba ti tin We tee ni?»

²⁶ Zezi ma ta did-o o wɔ: «Bee mu puɔɔni We cullu tɔɔɔ kum wɔni? Bee mu n yəni n karimi da?»

²⁷ Nɔɔnɔ wɔm ma ləri o wɔ: «Kɔ pɔpɔni kɔ wɔ, ta n soe n Yuutu Baŋa-Wɛ dɔ n bɛari maama, dɔ n wɔ maama, dɔ n dam maama, dɔ n wɔbɔŋa maama, sɔ n kwəri n ta n soe n doŋ nɔ n titi te.»

²⁸ Zezi ma ləri o wɔ: «N tagɔ cɔga. Nan ta n kɔ kɔntɔ, sɔ nɔ na ŋwɔa Wɛ tee nɔ.»

²⁹ Nɔɔnɔ wɔm ma lagɔ sɔ o pa o titi bura. O ma daa bwe Zezi o wɔ: «Amɔ doŋ mɔ wɔɔ?»

³⁰ Zezi deɛn ma maŋɔ mɔmaŋa o ma lər-o o wɔ:

«Nɔɔnɔ wɔdoŋ mɔ zɔgɔ Zeruzalem nɔ o nuŋi o maa ve tiɔ kɔdoŋ, kɔ yɔri mɔ Zeriko. O ma vu o maŋɔ dɔ nɔn-vɔrna. Nɔn-vɔrna bam ma zi-o ba vɔri o gwaaru dɔ o wəɛnu maama. Ba ma mag-o ba bəri, yɔ ba daari ba duri ba viiri. ³¹ O na tigi da kɔntɔ tɔn, Wɛ kaanɔm tu didɔa dɔ ya wɔ cwəŋə kam kɔntɔ nɔ o maa ve. O na maa ve tɔn, o ma na nɔɔnɔ wɔm na tigi o yigə nɔ. O ma ywəri o tɔgɔ daa o kɛ. ³² Wɛ-digə tɔntɔŋnɔ wɔlɔ na yɔ Leviti tu tɔn dɔ maa tɔgɔ da o maa kɛa. O na yɔ jəgə kam tɔn, o ma na nɔɔnɔ wɔm na tigə. O dɔ daa ma ywəri o tɔgɔ daa o kɛ. ³³ Samari tu wɔdoŋ dɔ deɛn maa wɔ bərə nɔ. O ma vu o yɔ nɔɔnɔ wɔm na tigi mɛ tɔn. O na nɛ-o tɔn, o ŋwaŋa ma zɔ-o. ³⁴ O ma vu o te. O ma kwe nugə dɔ sana o ma zari o fufwələ yam, yɔ o daari o vɔ-ya. O laan ma kwe-o o danɔ o titi bɔnaga baŋa nɔ o ja vu nɔɔnɔ wɔdoŋ vərə-digə. Ba na yɔ da tɔn, o maa jɔg-o o nii lanyɔranɔ. ³⁵ Tɔga na pɔvri tɔn, Samari tu wɔm ma zanɔ sɔ o kɛ. O ma li səbu-dala yale o pa wɔlɔ na te vərə-digə kam tɔn. O ma ta did-o o wɔ: «Ta n nii nɔɔnɔ wɔm baŋa nɔ n pa-nɔ. Səbu kɔm na wɔ yɔ, maŋa kalɔ a na wɔ joori a ba tɔn, aá ŋwɔ kulɔ maama n na wɔ kɔ n wəli da tɔn.» »

³⁶ Zezi laan ma bwe-o o wɔ: «Kɔntɔ tɔn, bantɔ batɔ wɔnɔ, wɔɔ mɔ yɔ nɔɔnɔ wɔlɔ nɔn-vɔrna bam na vɔri tɔn doŋ cɔga cɔga?»

³⁷ Karanyɔna kam ma ləri o wɔ: «Wɔlɔ wɔm na jaanɔ o ŋwaŋa tɔn.»

Zezi laan ma ta did-o o wɔ: «Nan ve sɔ n dɔ ta n kɔ kɔntɔ.»

Zezi wɔ Mariti dɔ Mari-ba sɔŋɔ nɔ

³⁸ Zezi dɔ o karabiə bam daa maa wɔ cwəŋə nɔ ba veə. O ma vu o yɔ tiɔ kɔdoŋ.

Kaanɔ wɔdoŋ maa wɔra, o yɔri mɔ Mariti. O ma jeeri Zezi lanyɔranɔ ba sɔŋɔ nɔ.

³⁹ Mariti nyaanɔ dɔ maa wɔra, o yɔri mɔ Mari. O ma jəni tɔga nɔ Zezi tee nɔ, yɔ o cəgi o taanɔ dɔm maama. ⁴⁰ Mari na je kɔntɔ tɔn, Mariti ma tiini o cɛ titɔŋa nɔ yɔ o liə. O ma vu Zezi te o wɔ: «A Yuutu, nii amɔ na zɔgɔ a tɔŋa a yɔranɔ, yɔ a nyaanɔ wɔm cɔm. Nmɔ yigə tərə na? Ta did-o sɔ o zanɔ o wəli-nɔ.»

⁴¹ Dɔ Yuutu Zezi ma lər-o o wɔ: «Mariti, Mariti, nmɔ na li zanzan tɔn mɔ jɔgɔ-m kɔ yaara. ⁴² Wɔŋo kɔdoŋ yɔranɔ mɔ daari. Mari mɔ li kulɔ na lana tɔn sɔ o kɔ, yɔ nɔɔn-nɔɔnɔ bá wanɔ o cɔ-kɔ.»

11

Zezi na brɔ o karabiə Wɛ-loro te tɔn (Matiyu 6:9-13, 7:7-11)

¹ Dɛ didwɔ mɔ Zezi deɛn ve jəgə kadoŋ sɔ o warɔ Wɛ. O na warɔ Wɛ o ti tɔn, o karabiə bam didɔa ma ta did-o o wɔ: «Dɔ Yuutu, brɔ dɔbam dɔ na wɔ ta warɔ Wɛ te tɔn, nɔ Zan dɔ na brɔ o karabiə bam sɔ ba taa warɔ Wɛ te tɔn.»

² Zezi ma ta dɔ ba o wɔ: «Abam na lagɔ á warɔ Wɛ, sɔ á taá warɔ tɔntɔ doŋ:

«Dɔbam Ko,
sɔ nmɔ yɔri na tiə dɔ zulə,
sɔ n paari ba.

³ Ta n pa dɔbam wɔdiu dɛ maama sɔ kɔ maŋɔ dɔbam.

⁴ Yagɔ dɔ lwarɔm n ma n cɛ dɔbam, nɔ dɔbam dɔ na yagɔ dɔ cɛ balɔ na kɔ dɔbam lwarɔm tɔn.

Yɔ pa dɔ na maŋɔm dɔlɔ na wɔ pa dɔ tɔ tɔn.» »

⁵ Zezi daa ma ta dɔ o karabiə bam o wɔ: «Wɛ-loro nyɔ dɔ nmɔ na jɔgɔ n cilonɔ yɔ n zanɔ n vu o te titi kɔrɔ nɔ n ta did-o n wɔ: «A cilonɔ, popo a loori-m sɔ n pa-nɔ dɔpwa yatɔ, ⁶ sɔ vərə mɔ nuŋi yigə yigə o ba a te, yɔ a ba jɔgɔ kulɔkulɔ sɔ a pa-o sɔ o di.»

⁷ Nmɔ cilonɔ wɔm maa zɔgɔ digə kam wɔnɔ o ta dɔ nmɔ o wɔ: «Yɔ ta n jɔgɔ-nɔ n yaara, sɔ manɔŋo pɔ yɔ amɔ dɔ a biə maama nan tigi dɔ dɔ mɔ. A bá wanɔ a zanɔ a wəli-m.»

⁸ N cilonɔ wɔm wɔ wanɔ o ta kɔntɔ doŋ na? A nan lagɔ a ta abam sɔ, o ya zɔ wɔ zanɔ o pa nmɔ wɔdiu kɔm á cilonɔ kɔm ŋwaanɔ dɔ, nmɔ na zɔgɔ da taan n loor-o

di baari tun, o laan wó se o zaŋi o pa-m kulɔ maama n na lagi tun.

⁹ A nan lagi a ta abam si á loori-na We, si DI wó pa abam kulɔ á na lagi tun. Beeri-na kulɔ á na lagi tun, si á wó na. Magi-na boro, si baá puri ba pa abam. ¹⁰ Beɲwaani wulɔ maama na loori We si DI pa-o woŋo tun wó joni. Wulɔ maama na beeri woŋo We tee ni tun wó na-ku. Baá puri ba pa wulɔ maama na magi boro tun.

¹¹ Abam wulɔ na jigi bu yi o na loori-m kaləŋə, nmɔ wó se n pa-o bisankwɪa na?

¹² O na loori cɪcari, nń se n kwe koŋo n pa-o na? ¹³ Aye. Abam wɔrɔ na ba lana yi á ta ye si á pa á biə wo-laaru tɪɔ ba na lagi tun, dí Ko We dɪɔ na wɔ weyuu ni yi DI lana DI dwe abam tun bá pa nɔɔna balɔ na loori-DI DI Joro kum tun na?»

*Wɔɔ dam mu Zezi mai o zəli sutaana?
(Matiyu 12:22-30, Mariki 3:22-27)*

¹⁴ De didɔa mu Zezi deen zəli cicirə nɔɔnɔ wɔdonɔ yira ni. Cicirə kam ya pe nɔɔnɔ wɔm ji mɪmaa mu. Ka na yagi o yira tun, o laan maa nɔɔna. Ku ma sɔ nɔn-kɔgɔ kum lanyiranɪ. ¹⁵ Nɔɔna badaara na ne tun ba maa wɪ: «O na wai o zəli sutaana tun, ku yi sutaana-pe Belizebuli dam nɔɔna mu.»

¹⁶ Ba badaara maa kwaanɪ si ba manɪ o dam dɪm ba nii, yi ba wɪ, o manɪ si o kɪ wo-kɪnkagɪɪ dɪɔ na wó brɪ-ba ni o dam dɪm sɪni di nɔɔni We te tun mu.

¹⁷ Zezi ma lwarɪ ba wubɔɲa na yi te tun. O ma ta di ba o wɪ: «Tɪɔ kulɔ paari na pɔɔri kuni bile yi ba jigi daani tun, ku bá daani ku cɔgi. Kampwara na zɔ sɔŋo kulɔ wɔ tun, kɔɔ tɔ mu. ¹⁸ Sutaana-pe dam dɪm na sɪni di pɔɔri bile, di paari dɪm bá daani di cɔgi. Abam na te á wɪ, ku yi Belizebuli dam nɔɔna mu a wai a zəli sutaana tun, mu pe a ta kuntu donɔ. ¹⁹ Ku na sɪni ku yi amɔ jigi Belizebuli dam mu a maa zəli sutaana, abam nɔɔna bam di nan mai dam dɪm kuntu mu ba maa zəli-ya na? Abam titi nɔɔna bam na kɪ te tun mu brɪ si cɪga təri á tee ni. ²⁰ Ku nan yi We titi dam mu a mai a zəli sutaana. Ku maa brɪ ni We manɪ DI ba abam te DI di paari nɔɔna titari ni.

²¹ Sutaana-pe nan nyɪ di nɔn-dɪdeeru na jigi taja di cɪna o maa yiri o sɔŋo te tun. O na yiri-ku tun, o jijiguru tim bá je.

²² Nɔɔnɔ wɔdonɔ nan na tuə, yi o dam na dwe nɔn-dɪdeeru wɔm, kuntu tu wó wani nɔn-dɪdeeru wɔm. O laan wó vri o taja di o cɪna yalɔ o na tɪgi tun maama. O daari o kwalɪmɪ o jijiguru tim maama o manɪ o pa nɔɔna.

²³ Nɔɔnɔ wulɔ maama nan na dai a nɔɔnɔ tun yi a dɪm mu. Nɔɔnɔ wulɔ maama nan na ba tɔgi o lai a nɔɔna o kɪ jəgə didɔa tun, o jagi-ba mu.»

*Zezi na nɔɔni o brɪ cicirə na joori ka ba nɔɔnɔ tee ni te tun
(Matiyu 12:43-45)*

²⁴ «Cicirə na nɔɔni nɔɔnɔ yira ni, ka laan wó vu ka beeri kapwərə yigə mu, si ka lagi je ka sin da. Ka nan na beeri ka ga, ka laan wó ta ka wɪ: «Á joori a vu a na nɔɔni me tun mu, a taa wɔra.» ²⁵ Ka na joori ka vu nɔɔnɔ wɔm te yi ka na si jəgə kam fɔgi ka kwe lanyiranɪ, ²⁶ ka laan wó joori ka vu ka lagi ciciri sirpe sɪɔ na tiini si yi balwaarɔ si dwe ka titi tun. Si ma tɔgi daani si vu si zɔvri da. Kuntu, nɔɔnɔ wɔm laan wó tiini o na cam ku dwəni faɲa.»

Balɔ na se We taani tun mu jigi yu-yoŋo

²⁷ Zezi na zɪgi o nɔɔni kuntu tun, kaani wɔdonɔ tɔgi o wɔ kɔgɔ kum wɔni, o ma ta di kwər-dɪa o wɪ: «Kaani wulɔ na lɔgi-m yi n nɔgi o yɪɪ tun mu yi yu-yoŋo tu.»

²⁸ Zezi ma ləri o wɪ: «Balɔ na ni We kwərə yi ba se tun mu jigi yu-yoŋo ba dwe didɪ.»

*Balɔ na vin We cɪga kam tun wó na bɔra na?
(Matiyu 12:38-42)*

²⁹ Nɔn-kɔgɔ kum ma tiini ku pɪni daani. Zezi daa ma ta o wɪ: «Zɪm nɔɔna yi nɔn-balwaarɔ mu. Ba lagi si a kɪ wo-kɪnkagɪɪ mu a brɪ-ba, si ku taa yi maana ku pa-ba. Ba nan bá na, ku na dai wo-kɪnkagɪɪ dɪɔ na manɪ di kɪ We nijonɔnu Zonasɪ tee ni faɲa faɲa tun. ³⁰ Wuntu deen brɪ We dam Niniivi tiinə tee ni, si ku taa yi maana ku pa-ba. Amɔ Nabiin-bu wɔm di wó ji maana zɪm nɔɔna bam nɔɔna, ni ku deen na kɪ Zonasɪ te tun. ³¹ We

sariya de dum na yiə, pa-kana kalu deen na te Saba tuw faŋa faŋa tin wó zaŋi o di zim nɔɔna bantɔ sariya, yi o vi-ba bura. Wuntɔ deen zaŋi o titi tuw kulɔ na tiini ku yi yigə yigə ni tin o ba Pɛ Salomɔn te, si o cəgi o swan taani dum. Wulɔ nan na dwe Salomɔn tin wu abam tee ni, yi á ba lagi si á cəg-o. ³² Niniivi tiinə di wó zaŋi de dum kuntu ni ba di zim nɔɔna bantɔ sariya, beŋwaani Zonasi na ve ba te o tɔɔli-ba We kwərə kam tin, ba ləni ba wɔrɔ ba yagi kəm-balwaarɔ. Wulɔ na dwe Zonasi tin nan wu abam tee ni, yi á wu se-o.»

We ciga kam na pai dibam pooni te tin (Matiyu 5:15, 6:22-23)

³³ «Nɔɔnɔ na jigi kanta, o bá se o tarigi-ka o zigi gugoro ni, naa o pu-ka titogo kuri ni. O nan wó kwe-ka o palɔ wɛɛni mu, si balɔ na zu digə kam wu tin taa nai pooni dum. ³⁴ Nmu yiə mu nyi ninɛɛni kanta kalu na pai n yira jigi pooni te tin. Kuntu tin, n yiə na lana, ku pai n yira maama wu pooni wuni mu. N yiə nan na ba lana, ku pai n yira maama wu lim wuni mu. ³⁵ Kuntu ŋwaani, ta n yiri n titi si pooni dilɔ na wu nmu wuni tin daa yi zaŋi di ji lim. ³⁶ Nmu yira maama na jigi pooni yi lim di finfin tərə, kú pa n yira maama wu pooni wuni mu, ninɛɛni kanta na pai pooni wura te tin.»

Lɛɛrɔ na wó ba Farizian tiinə di cullu karanyina tiinə baŋa ni te tin (Matiyu 23:1-36, Mariki 12:38-40, Luki 20:45-47)

³⁷ Zezi deen na ŋɔɔni wəɛnu tum kuntu o ti tin, Farizian tu didɔa ma bəŋ-o, si o da o vu o sɔŋɔ o di wɔdiu. O ma vu o zu sɔŋɔ kum o jəni si o di. ³⁸ Farizian tu wum ma na si Zezi wu sani o jia si ku togi ba cullu tum cwəŋə. Ku ma su-o. ³⁹ Dí Yuutu Zezi ma ta did-o o wɔ: «Ei! Abam Farizian tiinə na lagi á di wɔdiu, á yəni á fogi á sun á zwi di á kabəli kwe lanyiranɔ. Ku daari abam titi nan su di digiru mu. Á wɔrɔ su di ŋwɔni di wo-balwaarɔ kəm. ⁴⁰ Abam yi jwəru mu. We nan mu wu ki wəɛnu maama wɔrɔ di ti kwe na? ⁴¹ Á nan maŋi si á kwe á na jigi kulɔ tin á pa yinigə tiinə di á wɔrɔ maama. Á na ki kuntu, á kulukulɔ daa bá ta jigi digiru.

⁴² Abam Farizian tiinə-ba, lɛɛrɔ wu á yuu ni. Beŋwaani, ku na maŋi ku yi dwə dwi maama ba zi ba daga di, á yəni á li kulɔ na yi We nyim tin á pa-DI. Ku lana. Ku daari abam yigə tərə di ciga togi di We sono. Ku ya maŋi si á taá ki tintu wəɛnu tum mu, si á yi yagi We niə yadaara yam.

⁴³ Abam Farizian tiinə-ba, lɛɛrɔ wu á yuu ni. Beŋwaani, á na zu á We-di sim, á lagi je-kamunnu mu si á taá je yigə ni. Á na ve yaga, á lagi si nɔɔna maama taa tui ba zuli abam.

⁴⁴ Lɛɛrɔ wu á yuu ni. Beŋwaani á nyi di yibeelə yalu na saari ya daari tiga yi nɔɔna togi ya baŋa ba kea yi ba yəri ya ni ni tin mu.»

⁴⁵ We cullu karanyina didɔa ma ləri Zezi taani dum o wɔ: «Karanyina, nmu na jigi wəɛnu tɔɔ n ŋɔɔni tin, n twi dibam di mu.»

⁴⁶ Zezi ma ləri o wɔ: «Abam balɔ na yi We cullu karanyina tiinə tin, lɛɛrɔ wu á di yuu ni. Beŋwaani abam yəni á yaari nɔɔna di wo-dɛɛrɔ si ba taa toga. Ku maa nyi di á na pa ba zɔŋi zila yalu na dunə ya dwe ba zɔŋim tin, yi abam titi ba se si á twəri zila yam finfin di á zəŋi.

⁴⁷ Lɛɛrɔ wu á yuu ni. Beŋwaani abam yəni á fogi á ki faŋa faŋa We nijonə bam yibeelə. Ku nan yi á kwə-nakwa mu gu-ba. ⁴⁸ Á kəm dum bri ni á se kəm-balwaarɔ tɔɔ á kwə-nakwa bam na ki tin. Bantɔ deen gu We nijonə bam, yi abam titi laan fogi á kwe ba yibeelə yam.

⁴⁹ Abam na togi á kwə kənə kuntu tin, We dilɔ na maŋi DI ye wəɛnu maama tin tagi abam ŋwaani DI wɔ: «Áá tɔŋi a nijonə di a tintɔŋna ba tee ni. Ba ma wó ja ba badaara ba gu, yi baá yaari badaara.» ⁵⁰ Kuntu ŋwaani We wó pa á na cam zanzan, ni ku yi abam titi mu gu We nijonə balɔ maama ba na gu lugu pulim ni si ku ba ku yi zim tin, ⁵¹ ku na puli Abeli ni si ku ba ku kweeli di Zakari wulɔ ba na gu We kaanum bimbim dum di DI di-laa kum titari ni tin. Á lagi a ta ciga mu di abam si, kəm-balwaarɔ tum kuntu maama caa wó ta wu zim nɔɔna bam yuu ni.

⁵² Wε cullu karanyina tiinə-ba, lærvu wó á yuu ni. Benwaaní á yəni á ci nɔɔna sɪ ba yɪ lwarɪ Wε cɪga kam. Abam tɪtɪ wó sɛ sɪ á jɔŋi-ka, yɪ á daari á wó pɛ balɔ na lagɪ ba jɔŋi-ka tɪn cwəŋə sɪ ba jɔŋi.»

⁵³ Zezi laan ma nunji jəgə kam kuntu ni o viiri. Wε cullu karanyina tiinə bam di Farizian tiinə bam maa ba lagɪ o taani di finfin di. Ba ma jaar-o di bwɪə zanzan.

⁵⁴ Ba maa lagɪ sɪ ba pa o nɔɔni o tusi, sɪ ba wanɪ ba ja-o.

12

*Dí na wó ta jigi dí tɪtɪ te tɪn
(Matiyu 10:26-33, 12:32, 10:17-20)*

¹ Maŋa kam kuntu ni kɔ-fɔɔ zanzan ya lagɪ daani Zezi tee ni. Ba dɛɛn yɪ nɔɔna murrɔ murrɔ mu. Ba tiini ba pɪni daani yɪ ba nɔni daani. Zezi ma puli o ta di o karabiə bam o wɪ: «Á fɔgɪ á ci á tɪtɪ, sɪ á yɪ pa Farizian tiinə bam di abam ba dabɪli dɪm, di ba na yɪ pipiri-nyina yɪ ba səgi ba kɪ wo-balwaarɔ te tɪn. ² Kɔlɔ maama na səgi nɔɔna tee ni tɪn, kɔ jwa wó ba kɔ lwarɪ jaja. ³ Kuntu tɪn, abam na səgi á ta kɔlɔ maama tɪn wó nunji pooni mu sɪ nɔɔna maama ni. Abam na waasi woŋo kɔlɔ digə wɔni tɪn, nɔɔna wó di nayuu ba tɔɔli-kɔ.

⁴ A cillonə-ba, a lagɪ a ta abam sɪ á yɪ taá kwarɪ fɔɔni di balɔ na wai ba gɔl á yɪra yam yɪ ba daa warɪ ba kɪ abam kɔlɔkɔlɔ ba wəli da tɪn. ⁵ A nan wó brɪ abam á na maŋi sɪ á taá kwarɪ wɔlɔ tɪn. Á maŋi sɪ á taá kwarɪ Wε mu, benwaanɪ dɪntɔ jigi dam sɪ DI gɔ abam sɪ DI daari DI di abam min-tɪv ni. A lagɪ a ta abam sɪ dɪntɔ mu á maŋi sɪ á taá kwarɪ.

⁶ Kɔ na yɪ kabəmbəli, ba yəni ba yəgi sɪntɔ mwalɪ mwalɪ mu. Wε nan ba swe sɪ didɔa didɔa ni ni. ⁷ Wε maŋi DI ye abam yuuywe sɪm ni na mai te tɪn. Á yɪ taá kwarɪ fɔɔni, sɪ abam didɔa didɔa jigi kuri á dwe kabəmbəli zanzan.

⁸ A lagɪ a ta abam sɪ nɔɔnɔ wɔlɔ maama na zɪgɪ nabiinə yigə ni o brɪ jaja sɪ o yɪ a nɔɔnɔ tɪn, amɔ Nabiin-bu wɔm di wó zɪgɪ kuntu tu kwaga ni a brɪ ni o yɪ a nɔɔnɔ Wε malesɪ sɪm yigə ni. ⁹ Kɔ daari, wɔlɔ maama na vɪn amɔ nabiinə yigə ni tɪn,

amɔ di wó vɪn kuntu tu Wε malesɪ sɪm yigə ni. ¹⁰ Wɔlɔ maama na nɔɔni wɔ-balwaarɔ o pa amɔ Nabiin-bu wɔm tɪn, Wε wó sɛ sɪ DI ma cɛ kuntu tu. Wɔlɔ nan na nɔɔni o twɪ Wε Joro kum tɪn, Wε bá sɛ sɪ DI ma cɛ-o.

¹¹ Nɔɔna wó ja abam ba vu ba saŋi Zwifə nakwa tee ni di tɪv kum yigə tiinə tee ni di didɛera tee ni. Ba na kɪ abam kuntu, sɪ á yɪ taá liə di á na wó nɔɔni kɔlɔ sɪ á ma vɪrɪ á tɪtɪ, naa á na wó tɔlɪ taani dɪm te tɪn. ¹² Kantɔ maŋa kam ni Wε Joro kum wó pa á lwarɪ á na maŋi sɪ á ta kɔlɔ tɪn.»

Jɪjigɪrv na bá wanɪ tɪ pa nɔwɪa te tɪn taani

¹³ Nɔɔnɔ didɔa mu tɔgɪ o wɔ kɔgɔ kum wɔni, o ma ta di Zezi o wɪ: «Karanyina, a loori-m sɪ n ta a zɪmbaarɔ wɔm, sɪ o kwe wənu tɪlɔ dɪbam kɔ na tɪgɪ o daari tɪn o maŋi amɔ nyɪm o pa-nɪ.»

¹⁴ Zezi ma lər-o o wɪ: «A cilɔŋ. Wɔɔ mu tiŋi amɔ sɪ a di abam taani naa sɪ a maŋi á jɪjigɪrv a pa abam?» ¹⁵ O laan ma ta di ba maama o wɪ: «Á taá yɪrɪ á tɪtɪ di wo-swənə zanzan. Nɔɔnɔ jɪjigɪrv na daga te, tɪ bá wanɪ o nɔwɪa tɪ yɪrɪ, o na maŋi o yɪ nadum te di.»

¹⁶ Zezi laan ma maŋi mɪmaŋa o brɪ-ba o wɪ: «Nadum wɔdɔŋ mu wɔra. O maa jigi kari sɪ na kɪ wɔdiiru zanzan sɪ pa-o.

¹⁷ O ma buŋi o wɪ: A nan wó kɪ ta mu? Je daa tərə sɪ a kɪ a wɔdiiru tɪm maama da.»

¹⁸ O laan ma buŋi o wɪ: «A na wó kɪ te tɪn, aá magɪ a tuli sɪm maama mu a di tɪga ni, sɪ a daari a lɔ tuli-zɛ, sɪ a wanɪ a pɛ a wo-vaalɔ tɪm di a wənu tɪm maama a kɪ da.» ¹⁹ A laan wó ta a wɔni a wɪ: «A jigi wənu tɪlɔ maama a na lagɪ tɪn sɪ kɔ taa ve bɪna kɔgɔ kɔgɔ. Liə daa bá ja-nɪ. Aá ta kɪ a wɔbɔŋa na lagɪ te tɪn, a di yɪ a nyɔa yɪ a kɪ wɔpɔlo.» ²⁰ Wε ma ta did-o DI wɪ: «Nmɔ yɪ joro mu. Tɪtɪ dɪntɔ wɔni aá jɔŋi n nɔwɪa. Kuntu tɪn, wɔɔ mu wó ta te wənu tɪlɔ maama n ya na jigi tɪn?»

²¹ «Kɔ yɪ kuntu dɔŋ mu di wɔlɔ maama na tiŋi jɪjigɪrv zanzan o pa o tɪtɪ yɪ o ba jigi kɔlɔkɔlɔ Wε tee ni tɪn.»

*Baŋa-Wε na nii dɪbam baŋa ni te tɪn
(Matiyu 6:19-21,25-34)*

²² Zezi ma ta di o karabiə bam o wɪ: «Kɔntu ŋwaani mu a lagi a ta abam si á yi taá jigi liə di lugu baŋa kulɔkɔlɔ, ku na yi á ni-wɔdiu, naa á na wú zu gwaaru tilu tin. ²³ Beŋwaani á ŋwia garɪ wɔdiiru. Yira yalu We na pe abam tin di maa garɪ gwaaru. ²⁴ Nan maani-na á nii bacangaaru na yi te tin. Ti ba duə, yi ti ba zagɪ mɪna. Ti ba jigi tuli di tikəri si ti kɪ wɔdiiru da. Ku nan yi We mu nii ti baŋa ni di ti ni-wɔdiu. Abam nan tiini á jigi kuri á dwe zunə bam. ²⁵ Abam wɔlɔwɔlɔ bá wani o tonji o ŋwia di finfin di, o na manɪ o li te di. ²⁶ Á bá wani ku finfin di á kɪ, bɛɛ nan mu yi á jigi liə di wəənu tilu maama na daari tin? ²⁷ Maani-na á nii ga-punnu tum lam na yi te tin. Tintu nan wari ti tɔŋɪ, yi ti wari gwaaru ti so. Nan taá ye-na ni, tintu jigi lam ti dwe Pe Salomɔn deen na manɪ o zɔuri gwar-ŋɔnnu tilu tin. ²⁸ Ku nan na yi gaaru tum kɔntu, tintu ba jigi de di nɔɔna na zwe-ti. Di kɔntu di, We ta mu pai ti jigi lam kɔntu donɪ. Kɔntu ŋwaani, ku na yi abam, We tiini DI nii abam baŋa ni. Bɛɛ mu yi á ba kɪ á wɔ-dɪdɔba di We?

²⁹ Á yi taá jigi wɔbɔŋ-fara di á na wú kɪ te si á na wɔdiu á di tin. Á yi taá kɪ liə di kɔntu wɔŋo. ³⁰ Lugu baŋa nɔɔna balu na yəri We tin mu tiini ba bɔŋɪ wəənu tum kɔntu maama wɔbɔŋa. Abam Ko We nan manɪ DI ye ni abam manɪ si á taá jigi wəənu tum kɔntu. ³¹ Abam manɪ si á pa á wɔbɔŋa taa tɔgi We paari dim mu. Á na kɪ kɔntu, We laan wú wəli abam wɔŋo kulɔ na daari tin.

³² A nɔɔna bam á na ba daga tin, yi pa-na fɔɔni taa jigi abam. Abam Ko We wɔbɔŋa mu lagi si DI pa abam tɔgi á di DI paari dim. ³³ Kwe-na á jijiguru tum á yəgi, si á daari á manɪ ti səbu kum á ma wəli yinigə tiinə. Kɔntu mu á kwe á jijiguru á tiŋi We-sɔŋo ni, səbiə gan-logɔdi na bá cɔgi me tin. Á na tiŋi jijiguru We tee ni, ti daa bá je. Nwuna daa bá wani ba ŋo-ti, yi tua bá wani ka mu-ti ka cɔgi. ³⁴ Beŋwaani, abam jijiguru na tigi me tin, á bicara di tigi dáani mu.»

joori o ba tin

(Matiyu 24:42-51, 10:34-36, 16:2-3, 5:25-26, Mariki 13:32-37)

³⁵⁻³⁶ Zezi ta ma ta o wɪ: «Á taá fɔgi á cu á titi, ni nɔɔna balu yuutu na nunɪ o vu si o di kadiri candiə yi ba jigi tɪna si o joori o ba tin. Ba ma fɔgi ba vɔ ba gwaaru di vwɪ, yi ba tarigi ba min-zwəənu ba zigi ba tee ni. Ba yuutu wɔm na tu o yi manco-pɪna o magɪ boro, ba laan wú wani ba zani lila ba pɔri ba pa-o. ³⁷ Ba yuutu wɔm na joori o ba, yi tintɔŋna balu na zigi ba niə yi ba ba dɔ tin, kú ji wɔpolo di ba. A lagi a ta cɪga mu di abam si, ba yuutu wɔm laan wú pa ba jəni ba di wɔdiu. O ma wú vɔ o gɔɔ di vɔa, si o kwe wɔdiu kum o vu o zigi si ba di. ³⁸ O nan na joori o ba titi kuru ni di, yi o tintɔŋna bam ta na zigi ba niə yi ba ba dɔa, kú ji wɔpolo di ba.

³⁹ Á taá ye si, sɔŋo tu ya na lwarɪ manɪ kalu ŋwɔnu na lagi o ba tin, o ya bá pa ŋwɔnu wɔm na cwəŋə o zu o ŋo. ⁴⁰ Kɔntu ŋwaani abam manɪ si á cu á titi mu, si amɔ Nabiin-bu wɔm lagi a ba manɪ kalu abam na ba tɪna ni aá ba tin mu.»

⁴¹ Pɪyɛɛri ma bwe Zezi o wɪ: «Dí Yuutu, nmu na manɪ mɪmanɪ yantu tin, ku yi dibam yiranɪ ŋwaani mu naa nɔɔna maama ŋwaani mu?»

⁴² Dí Yuutu Zezi ma ləri o wɪ: «Wɔɔ mu yi tintɔŋ-ŋum wɔlɔ na jigi wɔbɔŋa tin? O nyɪ ninɛɛni tintɔŋnu wɔlɔ o yuutu na yagi o titɔŋa o pa-o yi o daari o vu cwəŋə tin. O yuutu wɔm ma li-o si o taa nii o donnə tintɔŋna bam baŋa ni, si o daari o taa pa-ba ba ni-wɔdiu de maama. ⁴³ O sɔŋo tu wɔm na joori o ba, yi o na piini di o kɪ kulɔ maama o na pe-o si o kɪ tin, tintɔŋnu wɔm kɔntu laan wú na wɔpolo. ⁴⁴ A lagi a ta cɪga mu di abam si, o yuutu wɔm laan wú pa o taa nii o jijiguru maama baŋa ni mu.

⁴⁵ Tintɔŋnu wɔm nan na bɔŋɪ o wɪ, o yuutu wɔm daani zanzan yi o ba tui, yi o na jigi o donnə tintɔŋ-baara di tintɔŋ-kaana bam o maga, o di o gaala, yi o nyo sana o bugə, ⁴⁶ tintɔŋnu wɔm kɔntu yuutu wɔm laan wú joori o ba, de dim tintɔŋnu wɔm na ba jigi tɪna di manɪ

Dí na wú ta jigi dí titi te si dí Yuutu

kalu o na wó ba tɪn. O yuutu wóm na tu o pur-o kuntu, o laan wó pa o na cam, yi o daari o pa o da di balu na vin We cɪga kam tɪn o na yaara zanzan.

⁴⁷ Tɪntuɲnu wulu maama na lwarɪ o yuutu wubuɲa na lagɪ sɪ o kɪ kulɔ tɪn, yi o na wu se sɪ o ja o titɪ o kɪ-ku, kuntu tu wó na magɪru zanzan. ⁴⁸ Ku daari, wulu na yɛri o yuutu na lagɪ sɪ o kɪ kulɔ tɪn, yi o na kɪ kulɔ na maɲɪ sɪ ba mag-o tɪn, kuntu tu wó na magɪru finfɪn mu. Wulu maama ba na pɛ wənu zanzan tɪn, baá bwe-o wənu zanzan bwiə. Nɔɔnu wulu na jɔɲi wənu zanzan sɪ o taa nii-tɪ tɪn, We wó bwe-o wənu zanzan ku ja gaalɪ.»

⁴⁹ Zezi daa ta ma ta o wɪ: «Amu tu lugu baɲa sɪ a tarɪgɪ mini mu a ma zwe-ku. A nan ya lagɪ di a wu maama sɪ mini dɪm na maɲɪ di ya tarɪgɪ mu. ⁵⁰ Amu nan maɲɪ sɪ a zu yaara wu, nɪnɛɛn a na wó miisi na wɔnɪ te tɪn mu. A nan wu wu-cɔgɔ wɔnɪ mu, sɪ ku taa ve maɲa kam ku na wó kɪ ku ti tɪn. ⁵¹ Amu na tu lugu baɲa tɪn, á buɲɪ sɪ ku yi sɪ a pa nɔɔna fɔgɪ daanɪ mu na? Aye. A tu sɪ a pa nɔɔna pɔɔrɪ daanɪ mu. ⁵² Ku na puli zɪm ku maa ve, sɔɲɔ didɔba wɔnɪ nɔɔna banu na wɔra, baá pɔɔrɪ daanɪ batɔ di bale. ⁵³ Ko di o bu wó pɔɔrɪ daanɪ. Nu di o bukɔ di wó pɔɔrɪ daanɪ. Kaanɪ di o baru nu di wó pɔɔrɪ daanɪ.»

⁵⁴ Zezi laan ma ta di nɔn-kɔgɔ kum o wɪ: «Á na nɛ kunkwənu na wɔra tɪ zaɲa mɛ seenɪ dɔba na zɪgɪ da ka nɪ tɪn, á yəni á ta lɪla sɪ dɔba lagɪ ka nɪ, yi kaá sɪnɪ ka nɪ mu. ⁵⁵ Ku daari gungun-kurru vii na wɔra ku fulə, á yəni á wɪ lun-wɪa maa bɪna, yi kuó sɪnɪ ku kɪ kuntu mu. ⁵⁶ Abam yi pipiri-nyɪna mu. Abam wai á nii weyuu di tɪga baɲa á ma lwarɪ tɪga kam yibiyə na wó ta yi te tɪn. Bɛɛ nan mu yi á wari á lwarɪ wənu tɪlɔ na wɔra tɪ kɪ lele tɪn kuri?»

⁵⁷ Bɛɲwaanɪ mu yi abam ba buɲa, sɪ á lwarɪ kulɔ na lana tɪn sɪ á taá kɪa? ⁵⁸ Ku nyɪ di nɔɔnu na jaanɪ-m o vu o sanɪ sariya jəgə nɪ te tɪn. Abam ta na wu cwəɲə nɪ á maa ve tɪn, sɪ n kwaanɪ n pa á fɔgɪ daanɪ. Ku na dai kuntu, o laan wó ja nmu o kɪ sariya-diru wum jɲa nɪ. Wɔntɔ di laan

ma wó kɪ nmu o tɪntuɲnu jɲa nɪ, sɪ o kɪ nmu pɪna digə nɪ. ⁵⁹ A lagɪ a ta nmu sɪ nɪ ta n wɔra taan. N na wu ɲwɪ jɪnɪ dɪm maama n ti, ba bá yagɪ-m.»

13

Dí na wu ləni dí wɔru, dí wó na cɔgɪm

¹ Kantɔ maɲa kam nɪ nɔɔna badonnə maa ba Zezi te, yi ba ta did-o Galile tiinə badonnə taanɪ. Gɔvɪrma tu Pilatɪ dɛɛn jaanɪ bantɔ o gɔ maɲa kalu ba na wɔra ba kaanɪ Baɲa-We tɪn, o pa ba jana nuɲɪ ka gwaanɪ di vara jana. ² Zezi ma ləri nɔɔna bam o wɪ: «Galile tiinə bantɔ na tiini ba na cam kuntu doɲ tɪn, á buɲɪ sɪ ku yi ba na tiini ba yi nɔn-balwaarɔ ba dwe ba donnə bam tɪn ɲwaanɪ mu na? ³ Aye, ku dai kuntu. Abam titɪ di na wu ləni á wɔru á yagɪ kəm-balwaarɔ tɪm, abam maama di wó cɔgɪ kuntu doɲ mu. ⁴ Ku ta na yi nɔɔna fugə-nana balu ya na tɪgɪ Silba nɪ maɲa kam weyuu digə na tu ba baɲa nɪ tɪn, á buɲɪ nɪ ku yi ba na maɲɪ sɪ ba na cɔgɪm ku dwəni Zeruzalem tiinə badonnə bam tɪn ɲwaanɪ mu na? ⁵ Aye, ku dai kuntu. Abam titɪ na wu ləni á wɔru á yagɪ kəm-balwaarɔ tɪm, abam maama di wó cɔgɪ kuntu doɲ mu.»

Kapuru kulɔ na ba jaanɪ tɪn mumaɲa

⁶ Zezi laan ma maɲɪ mumaɲa o brɪ-ba o wɪ: «Nɔɔnu mu wɔra. O ma jəri kapuru o kara wɔnɪ. O ma vu sɪ o nii, oó na ku biə o gwəri na. O ma wu nɛ. ⁷ Ku na ba ləri biə tɪn, o ma ta di o tɪntuɲnu wum o wɪ: <Nii, dɔɔn jɪgɪ bɪna yatɔ mu a na tui a laga ku biə yi a ba nai kulɔkulɔ. Nan goni-ku n di tɪga nɪ, sɪ ku zɪgɪ da kafe mu>.

⁸ Tɪntuɲnu wum ma lər-o o wɪ: <A yuutu, yagɪ sɪ ku daa kɪ bɪnɪ didɔba ku wəli da. Aá ku goɲo a kaagɪ ku maama yi a kɪ pɔpɔɔ da. ⁹ Bɪnɪ daa na yiə yi ku na ləgɪ biə, ku lana. Ku nan daa ta na wu ləgɪ, dí laan wó go-ku dí di tɪga nɪ.> »

Zezi na pɛ kaanɪ wɔdoɲ na yazurə ba siun dɛ nɪ te tɪn

¹⁰ Zwifə bam siun dɛ didoɲ dɛɛn ma yi. Zezi maa wu ba We-digə kam nɪ o brɪ-ba We taanɪ. ¹¹ Kaanɪ wɔdoɲ maa tɔgɪ o wɔra, cicirə na jɪg-o ka yaara di yawɪv taan bɪna fugə-nana, ka pa o tii mu, o

wari o kwəni wɛɛnti. ¹² Zezi na nɛ-o tɪn, o ma ta did-o si o ba o te. O laan ma ta did-o o wɪ: «Kaani, n nɛ bwəlɪm, n sin di n yaara yam.» ¹³ O na tagi kuntu tɪn, o ma zi o jia o banja ni. Bidwi banja ni mu kaani wum kwəni wɛɛnti. O na kwəni wɛɛnti tɪn, o ma tee Banja-We.

¹⁴ Zwifə We-digə kam yuutu wum na nɛ Zezi na ki te ba siun dɛ dim ni yi o pa kaani wum na yazurə tɪn, o bam ma zanjɪ. O ma ta di kɔgɔ kum o wɪ: «We pɛ dɪbam da yardu mu si di ta maa tɔŋɪ di titɔŋa. Kuntu tɪn, á maŋɪ si á taá tui da yam kuntu ni mu si á na yazurə, si ku dai siun dɛ dim ni.»

¹⁵ Dɪ Yuutu Zezi ma lər-o o wɪ: «Abam yi pipiri-nyina mu. Abam wɔɔ mu wu ta jigi o nabɪa naa o binaga yi o ba bwəlɪka o ja vu si ka nyɔ na siun dɛ dim ni?» ¹⁶ Kuntu tɪn, kaani wuntu na yi Abraham dwi tu yi sutaani ya vɔ-o di yawɪɔ bɪna fugə-nana tɪn, ku culi si a bwəl-o a yagi siun dɛ dim ni si o sin di o yawɪɔ kum na?»

¹⁷ O na tagi kuntu tɪn, ku ma pa balu na vi-o tɪn na cavura. Ku daari nɔn-kɔgɔ kum maama maa jigi wɔpolo zanzan di wo-kɪnkagɪla yalɔ maama o na ki tɪn.

We paari dim na yi te tɪn

(Matiyu 13:31-33, Mariki 4:30-32)

¹⁸ Zezi daa ma ta o wɪ: «We paari dim nyɪ di bɛɛ? A ma bɛɛ mu a maŋɪ-di a bri abam?» ¹⁹ We paari dim nyɪ di nɔɔnɔ na kwe wo-duu na yi mɪmɪnɔ o vu o du o kadugə ni. Wo-duu kum kuntu ma nunji, yi ku tiini ku ji tu-kamunu. Zunə laan ma ba ba sɔ ba pwəru tiu kum yuu ni.»

²⁰ Zezi daa ma ta o wɪ: «A ta wó ma bɛɛ mu a maŋɪ We paari dim na nyɪ te tɪn a bri abam?» ²¹ Di nyɪ di kaani na kwe dabɪli o gwaani di dɪpɛ muni zwɪze sito te tɪn. Di laan ma pa dɪpɛ muni dim maama fulɪ.»

Dɪ na wó zv We paari dim wɔni te tɪn
(Matiyu 7:13-14,21-23)

²² Zezi dɛɛn wu cwəŋə ni o maa ve Zeruzalem. O na maa ve tɪn, o tɔli tiini dim maama yi o bri-ba We taani. ²³ Nɔɔnɔ wɔdɔŋ ma bwe-o o wɪ: «A Yuutu, nɔɔna finfin yɪrani mu wó na vrɪm na?»

Zezi ma ta di nɔɔna bam o wɪ: ²⁴ «Á taá cu á titi si á kwaani á da ni dilu na piini tɪn á zv We paari dim wu. A lagɪ a ta abam si nɔɔna zanzan wó ba ba beeri si ba zv, yi ba bá wani ba na cwəŋə. ²⁵ Maŋa kam na yiə, yi sɔŋɔ tu zanjɪ o pi o manɔŋɔ, abam laan wó ba á zigi pooni ni á magɪ boro, yi á loori á wɪ: «Dɪ Yuutu, popo, pɔri si di zv.» O laan wó ləri o wɪ: «A yəri abam na nunji mɛ.» ²⁶ Abam laan wó ta wɪ: «Dɪbam ya tɔgɪ di nmu di jəni di di wɔdiu. Ku yi dɪbam tɪv kum cwe sim wɔni mu n zigi da n bri We taani.» ²⁷ O nan ta wó ləri abam o wɪ: «A yəri abam. Joori-na daa ni, abam kəm-balwaarɔ tiinə bam.»

²⁸ Ku na ki abam kuntu, á wó na Abraham di Yizaki di Zakobi na je We paari dim wɔni, ku wəli di We nijɔŋnə bam maama. Abam titi nan bá na cwəŋə si á zv. Abam wó maŋɪ mɛ yaara na wɔra yi nɔɔna keerə yi ba dɔni ba nwa tɪn. ²⁹ Nɔɔna wó nunji lɔgɔ banja je maama ni ba ba ba zv We paari dim wu, yi ba jəni ba di ywəni daani. ³⁰ Á taá ye ni, nɔɔna badaara zɪm na yi kwaga tiinə tɪn wó ba ba ji yigə tiinə. Badaara di na maŋɪ ba yi yigə tiinə tɪn wó joori ba ji kwaga tiinə.»

Zezi wu na cɔgɪ Zeruzalem tiinə njwaani te tɪn

(Matiyu 23:37-39)

³¹ Maŋa kam kuntu ni mu Farizian badonnə tu Zezi te, yi ba ta did-o ba wɪ: «Yagi yo seeni si n vu jəgə kadɔŋ. Bɛŋwaani Pɛ Erɔdi lagɪ si o pa ba gɔ nmu.»

³² O ma ləri-ba o wɪ: «Ve-na á ta á bri nastɪ kam ni, zɪm da yantɔ ni a maŋɪ si a taa zəli sutaana, si a kwəri a pa nɔɔna na yazurə. Da yatɔ dɛ ni, a laan wó yi a kweelim jəgə. ³³ A nan maŋɪ si a daa kwe a cwəŋə a taa kea zɪm di jwaani di jwa yigə ni, bɛŋwaani ku bá wani si wɔlu na yi We nijɔŋnu tɪn ga o njwɪa yi ku dai Zeruzalem ni.

³⁴ Həii! Zeruzalem tiinə-ba, á yəni á gɔ We nijɔŋnə yi á dɔli nɔɔna balu We na tɔŋɪ abam tee ni tɪn di kandwa. Kuni zanzan mu a ya lagɪ si a la abam nɔn-biə a ki daani si a taa nii á banja ni, nɪnɛnti coro na kukwəri ku biə ku ki ku vwana

kuri ni te tin, yi abam wu se. ³⁵ Kuntu tin, We laan wu dwanu DI jia abam tu kum bana ni si ku ji di-dwænu. A taá ye ni, á daa bá na-ni si ku taa ve maña kalu á na wu ta wu: <Zuli-na wulu na tu dí Yuutu We yiri njwaani tin.> »

14

Zezi na pe ya-fola tu na yazura te tin

¹ Siun de didon deen ma yi. Zezi ma vu Farizian yigè tu diduwa soho o zu si o di wodi. O na wura tin, ba maa kwaan ba yir-o, si ba nii o na wu ki te tin. ² Ya-fola tu ma ba o zigè Zezi yigè ni. ³ Zezi na ne-o tin, o ma bwe We cullu karanyina tiinè di Farizian tiinè bam o wu: «Dibam cullu pa cwæhè si dí pa noonu na yazura siun de dim ni naa ku culè?» ⁴ Ba maa cim. O ma dwe noonu wum o pa o na yazura, yi o yag-o o wu, o ve.

⁵ O laan ma bwe-ba o wu: «Abam wulu bu na tu wuli wuni siun de ni, n bá ki lila n vu n van-o n li na? Ku na yi n nabia di, n bá vu n li-ka na?»

⁶ Ba maa wari ba lar-o kulokulu.

Dí na manji si dí tu dí titi dí ki te tin

⁷ Noona balu na tu si ba togi ba di wodi Farizian tu wum soho ni tin maa lagè jehè je si ba jeni. Zezi ma na ni ba lagè je-laru je mu si ba jeni da. O na ne kuntu tin, o ma manji mumaña o bri-ba o wu: ⁸ «Noonu na ki kadiri candia yi o beji-m si n ba n di, yi kwaan si n jeni non-kamunu jehè je ni. Nmu na ki kuntu, yi non-koro na tuè, ⁹ soho tu wulu na beji abam tin wu ba o ta di nmu o wu: <Zari si n daari jehè kam n pa noonu wuntu.> Nmu laan wu zari n vu n jeni kwaga kwaga mu di cavira.

¹⁰ Ku daari, ba na beji-m si n vu n togi n di candia, ve n jeni kwaga kwaga. Nmu na ki kuntu, yi soho tu wum na tu o nam, o laan wu ta o wu: <A cilon, zari n ba yigè n jeni.> Kuntu wu pa n na zula noona bam maama yigè ni.

¹¹ Benjwaani, wulu na zèji o titi tin, We wu tu kuntu tu. Wulu nan na tu o titi tin, We wu zèji kuntu tu.»

¹² Zezi laan ma ta di soho tu wum o wu: «Nmu na lagè n ki wudi-foro n pa noona, ku na yi wia ni naa didaani, si n yi beji

n cilonnè di n corru di n donnè nadunè. Nmu na ki kuntu, bantu wu wani ba jori ba di ki-m kuntu don ba ma njwi jini dim. ¹³ Nmu nan na lagè n ki candia, si n beji balu na yi yinigè tiinè di kwaru di gwanu di lilwè tin, si ba ba ba di. ¹⁴ Nmu na ki kuntu, nmu wu ta n jigè yu-yoho. Noona bantu don bá wani ba jori ba njwi jini dim. Maña kam We na wu pa non-nuna bi ba yagi tuntu tin, nmu laan wu joni n kam dim kwèrè.»

Candi-fara mumaña (Matiyu 22:1-14)

¹⁵ Noonu wodon wulu na togi o je Zezi tee ni o di wodi tin ma ni o na tagi kulu tin. O ma ta did-o o wu: «Noonu wulu maama na zu We paari dim wu o jeni o di ywæni daani tin mu yi yu-yoho tu.»

¹⁶ Zezi ma manji mumaña o ma leri o wu: «Noonu wodon mu ya wura o ma lagè o ki wudi-foro si o pa noona. O ma beji noona zanzan si ba ba ba di. ¹⁷ Candia kam maña na yi tin, o ma tui o tintunhu si o vu o ta di balu o na beji tin ni, ba ba si woho maama ti ku yigè. ¹⁸ Noona bam na ni kuntu tin, ba maama ma wura ba loori cwæhè o tee ni. Ba diduwa ma wu: <Popo, pa-ni cwæhè, si a joni kar-duja mu, ku yi fifun si a vu a nii ka bana ni.>

¹⁹ Noonu wodon di ma wu: <Popo, pa-ni cwæhè, si a yegi nabe fugè mu lele kuntu si a ma va. A maa ve si a ki a nii, si wu se si va na?> ²⁰ Noonu wodon di ma ta o wu: <A di kaani mu lele kuntu. Amu daa bá wani a ba.>

²¹ Tintunhu wum laan ma jori soho o vu o ta di o tu wum ba na leri te tin. Soho tu wum na ni tin, o bam ma zari. O ma ta di tintunhu wum o wu: <Nuni lila n vu tu kum cwe sim yum maama n la yinigè tiinè di kwaru di lilwè di gwanu n pa ba ba ba di.> ²² Tintunhu wum ma ki kuntu, yi o daa ta o wu: <Amu tu, a ki tite maama nmu na tagi tin, yi jehè daa ta daari si noona jeni da.> ²³ Soho tu wum daa ma ta did-o o wu: <Nuni tu kum wu n vu n beeri cwè-bim sim maama niè ni, si n pa balu na wura tin ba ba zu a soho kum si ku su.>

²⁴ A lagè a ta abam si, ku na yi noona balu a ya na beji yi ba vin tin, bantu

wulɔwulɔ daa ba jɔɔɔ ni sɪ ba tɔɔɔ ba di a wɔdiu kum.»

Dí na wó kwaanɪ dɪ dí dam maama te sɪ dí taá tɔɔɔ Zezi tɪn

(Matiyu 10:37-38, 5:13, Mariki 9:50)

²⁵ Zezi na wɔ cwɛnɛ nɪ o maa ve tɪn, nɔn-kɔɔɔ zanzan maa tɔɔɔ o kwaga. O ma pipiri o nii ba seeni yɪ o wɪ: ²⁶ «Nɔɔɔ wulɔ na tu amɔ te yɪ o wɔ vɪn o ko di o nu, di o kaanɪ di o biə, di o zumbaara di o nyaana di o nakwa, yɪ o na wɔ vɪn o titɪ nɔɔɔ di, kuntɔ tu bá wanɪ o ji amu karabu. ²⁷ Wulɔ maama na wɔ sɛ sɪ o tɔɔɔ amɔ kwaga, sɪ o na yaara nɪ wulɔ na zɪnɪ dagara o maa ve o tɔɔɔ je te tɪn, kuntɔ tu bá wanɪ o ji a karabu.

²⁸ Abam wulɔ na bɔnɪ sɪ o lo weyuu di-kamunu, n manɪ sɪ n da yigə n jəni n jeeli n nii, səbu kum wó wanɪ digə kam kɔ lo kɔ ti naa kɔ bá wanɪ. Kɔ daɪ kuntɔ na? ²⁹ N na wɔ kɪ kuntɔ, yɪ n na cwɪ digə kam kuri yɪ ka daa warɪ ka guri, balɔ maama na lwarɪ tɪn wó ta mwanɪ nmɔ, ³⁰ yɪ ba wɪ: «Nɔɔɔ wuntɔ puli digə loom, yɪ o daa warɪ-ka o guri.»

³¹ Asawɛ, pɛ na lagɪ o kɪ jara di pɛ wɔdon, o manɪ sɪ o da yigə o jəni o bwɛ o nii, nɔɔɔna murr-fugə (10.000) kalɔ na wɔ o kwaga nɪ tɪn wó wanɪ ba jeeri nɔɔɔna murr-fiinle (20.000) kalɔ na wɔ pɛ wɔdon wum kwaga nɪ tɪn naa ba bá wanɪ. Kɔ daɪ cɪga na? ³² O nan na bá wanɪ, pɛ wɔdon wum ta na wɔ yigə yigə o bɪnɪ tɪn, oó da yigə o tɔnɪ tintɔnɔna mɔ o tee nɪ, sɪ ba koor-o sɪ o yagɪ jara yam sɪ ya ti. ³³ Kuntɔ tɪn, kɔ yɪ bɪdwɪ mɔ di abam wulɔ maama na wɔ kwe o wɔnɔ maama o yagɪ daa nɪ, o bá wanɪ o ji amɔ karabu.

³⁴ Yɛ ywənə yɪ di wai di kwe wɔdiu. Yɛ ywəni nan na ti, n daa n bá wanɪ n pa di joori di ja ywəni. ³⁵ Dɪntɔ daa ba jɔɔɔ kuri. N bá wanɪ n kɪ-dɪ n kadugə nɪ, naa n ma n kɪ pɔpɔnɔ. N manɪ sɪ n lo-dɪ n yagɪ mɔ.

Abam nan fɔɔɔ á cəɔɔ amɔ taanɪ dɪm.»

15

Pi-jiə dɪ səbu-jiu mɪmanɔ (Matiyu 18:12-14)

¹ Dɛ dɪdwɪ lampo-jonɔnə dɪ nɔn-cɪcɔɔɔ zanzan ma fɔɔɔ ba yɪ Zezi te, sɪ ba taa cəɔɔ o taanɪ dɪm. ² Farizian tiinə dɪ Wɛ cullu karanyɪna tiinə na nɛ kuntɔ tɪn, ba maa pɔɔna ba wɪ: «Taá nii nɔɔɔ wuntɔ na je dɪ nɔn-cɪcɔɔɔ, yɪ o ta kwəri o di wɔdiu dɪ ba.»

³ Zezi laan ma manɪ mɪmanɔ o bɪrɪ-ba o wɪ: ⁴ «Abam wulɔ na jɔɔɔ peeni bi (100), yɪ sɪ dɪdɔ na je, o bá yagɪ peeni funɔɔ-nɔɔɔ kum (99) gaa nɪ, yɪ o daari o vu o beeri pi-jiə kam na? ⁵ O nan na beeri o na-ka, o laan wó kwe-ka o danɪ o bakala banɔ nɪ di wɔpɔlo o ja vu sɔnɔ. ⁶ O na tu o yɪ sɔnɔ, oó bəni o cilonnə dɪ o sɔnɔ tiinə maama, yɪ o ta di ba o wɪ: «Á kɪ wɔpɔlo di amɔ, a na nɛ piə kalɔ ya na je tɪn nɔɔɔ.» ⁷ Kuntɔ tɪn, a lagɪ a ta abam sɪ, kɔ yɪ bɪdwɪ mɔ dɪ nɔn-cɪcɔɔɔ dɪdɔ na ləni o wɔ o yagɪ kəm-balwaarɔ, kɔ pa wɔpɔlo taa daga Wɛ-sɔnɔ nɪ. Baá ta jɔɔɔ wɔpɔlo zanzan dɪd-o kɔ dwe nɔn-nɔn funɔɔ-nɔɔɔ na ba bɔnɪ sɪ ba manɪ sɪ ba ləni ba wɔrɔ Wɛ nɔɔɔ.

⁸ Asawɛ, kaanɪ na jɔɔɔ səbu-dala fugə, yɪ dɪdɔ na je, o bá tarɪɔ kanɪ o zuri o yɪra o zwarɪ digə kam wɔ maama, sɪ o nii oó na-dɪ na? ⁹ O nan na nɛ-dɪ, o laan wó bəni o cilonnə dɪ o sɔnɔ tiinə maama, yɪ o ta di ba o wɪ: «Á kɪ wɔpɔlo di amɔ, a na nɛ səbu-dalɪ dɪlɔ ya na je tɪn nɔɔɔ.»

¹⁰ Kuntɔ tɪn, a lagɪ a ta abam sɪ, kɔ yɪ bɪdwɪ mɔ dɪ nɔn-cɪcɔɔɔ dɪdɔ na ləni o wɔ o yagɪ kəm-balwaarɔ, kɔ pa wɔpɔlo kuntɔ don taa wɔ Wɛ malesɪ sim tee nɪ.»

Bu-jiu mɪmanɔ

¹¹ Zezi daa ta ma ta o wɪ: «Nɔɔɔ mɔ wɔra o na jɔɔɔ bəkəri sɪle. ¹² Dɛ dɪdwɪ nyaanɪ wum ma zanɪ o ta di o ko o wɪ: «A ko, a loori-m sɪ n manɪ a təri nmɔ wənu tɪm wɔnɪ n pa-nɪ». O ko ma sɛ. O ma manɪ o jɔɔɔ tɪm o pa-ba.

¹³ Da finfɪn na ke tɪn, nyaanɪ wum ma zanɪ o kwalɪmɪ o wənu maama o ja nunɪ o vu tɪv kɔdon yigə yigə. O maa zɔvɪ da, yɪ o kɪ paweenɪ yɪranɪ. O maa jɔɔɔ o wənu tɪm o cəɔɔ yɔɔ yɔɔ. ¹⁴ O laan ma ba o cəɔɔ o wənu tɪm o ti maama. Kana ma tiini ka zɔ tɪv kum, yɪ o daa ba jɔɔɔ kulukulɔ. ¹⁵ O ma vu tɪv kum nɔɔɔ

dídua te, o loor-o sí o wæl-o. Nɔɔnɔ wɔm ma pa o vu o tɔgi o tərə gaa nɪ. ¹⁶ Kana na tiini ka cɛ o yira nɪ tɪn, o ma bɔŋɪ sí o tɔgi o dí tərə yam wɔdiu kɔm, yɪ nɔɔnɔnɔɔnɔ ba pa-o-kv. ¹⁷ O wɔbɔŋa laan ma joori. O ma bwe o tɪtɪ nɪ o wɪ: A ko yəni o paɪ o tɪntɔŋna wɔdiu zanzan yɪ ba ba di ba tiə, yɪ a laan wɔ yo seeni kana lagɪ ka gv-nɪ. ¹⁸ Aá zaŋɪ a joori a vu a ko wɔm te mɔ, sí a ta dí-d-o nɪ: A ko, a kɪ a cɔgi Wɛ yigə, yɪ a kɪ a cɔgi nmɔ dí wɔ. ¹⁹ Kɔntɔ tɪn, kv daa wɔ maŋɪ sí n kɪ-nɪ nɪ nmɔ bu te. Nan pa a taa tɔgi a yɪ nmɔ tɪntɔŋna bam dídua.

²⁰ O na bɔŋɪ kɔntɔ tɪn, o laan ma zaŋɪ o maa ve o ko wɔm te. O ta na wɔ yigə yigə tɪn, mɔ o ko wɔm tɔli o na-o. O na nɛ-o tɪn, o ŋwaŋa ma zɔ-o. O ma zaŋɪ o duri o vu o jeeri o bu wɔm, o kukwər-o dí wɔpolo zanzan.

²¹ Bu wɔm laan ma ta dí-d-o o wɪ: A ko, a kɪ a cɔgi Wɛ yigə, yɪ a kɪ a cɔgi nmɔ dí wɔ. Kɔntɔ tɪn, kv daa wɔ maŋɪ sí n kɪ-nɪ nɪ n bu te. ²² O ko wɔm ma ta dí o tɪntɔŋna bam o wɪ: A kɪ lɪla á zɔ á kwe gɔrɔ kɔlv na lana kv dwe tɪ maama tɪn, á ja ba á zɔ-o. Kwe-na jafɔli á kɪ o jɪŋa nɪ, sí á kwe natra á pa o zɔ. ²³ Ve-na á ja na-paali kamunu kɔm á ja ba á gv, sí dí ma kɪ wɔdiu dí di candiə dí wɔpolo. ²⁴ Bɛŋwaani a bu wɔntɔ ya tɪgi mɔ, yɪ o joori o bi. O ya je mɔ, yɪ a joori a na-o. Ba ma puli wɔdiiru tɪm dim yɪ ba kwɛera dí wɔpolo.

²⁵ Maŋa kalɔ nyaani wɔm na tu o yɪ sɔŋɔ tɪn, o zɪmbaarɔ wɔm ya wɔ kara nɪ mɔ o vara. O na nuŋɪ kara kam nɪ o maa bɪni sɔŋɔ tɪn, mɔ o ni ba na magɪ wənu yɪ ba sai. ²⁶ O ma bɛŋɪ o ko tɪntɔŋna bam dídua o bwe-o wɔŋɔ kɔlv na kɪ yɪ ba kwɛeri tɪn. ²⁷ Tɪntɔŋnɔ wɔm ma lər-o o wɪ: <Nmɔ nyaani wɔm mɔ tuə. Nmɔ ko ma ja na-paali kamunu kɔm o gv sí ba di candiə, o na nɛ-o yɪ o jɪgi yazurə tɪn ŋwaani.>

²⁸ Bu-kwɪan kam na ni kɔntɔ tɪn, o bam ma zaŋɪ. O ma ba lagɪ sí o zɔ digə. O ko wɔm ma nuŋɪ o vu o koor-o sí o zɔ. ²⁹ O ma ta dí o ko wɔm o wɪ: <Ta n niə, bɪna yantɔ maama amɔ tiini a tɔŋɪ zanzan a pa nmɔ. A yəni a sɛ nmɔ ni maŋa maama.

Nmɔ nan wɔ pɛ amɔ dí bɔbala dí sí a gv, sí amɔ dí a cilonnə ma kɪ candiə. ³⁰ Kv daari nmɔ bu wɔntɔ na tu tɪn, n jaani na-paali kamunu kɔm n gv n pa-o, yɪ o yɪ wɔlv na kwe nmɔ jɪjɪgɪrɔ o vu o cɔgi kabwəru kwaga nɪ yɪ o laan joori o ba tɪn.>

³¹ O ko wɔm ma lər-o o wɪ: <A bu, nmɔ wɔ amɔ tee nɪ mɔ maŋa maama. Wənu tɪlv maama amɔ na jɪgi tɪn yɪ nmɔ nyɪm mɔ. ³² Dí nan maŋɪ sí dí kɪ wɔpolo candiə mɔ zɪm, bɛŋwaani nmɔ nyaani wɔm ya tɪgi mɔ, yɪ o joori o bi. O ya je mɔ, yɪ dí joori dí na-o.> »

16

Tɪntɔŋ-balɔrɔ mumaŋa

¹ Zezi daa ta ma ta dí o karabiə bam o wɪ: «Nadum mɔ wɔra o na jɪgi tɪntɔŋnɔ. O tɪntɔŋnɔ wɔm mɔ nii o wənu maama baŋa nɪ. Nɔɔna badonnə ma vu ba ta dí nadum wɔm ba wɪ, o tɪntɔŋnɔ wɔm jɪgi o wənu tɪm o cɔga mɔ. ² O ma bɛŋɪ o tɪntɔŋnɔ wɔm, yɪ o ta dí-d-o o wɪ: <A ni nmɔ na kɪ te tɪn. Kɔɔ mɔ n nan wɔ ta dí amɔ? Nan ve n jeeli nmɔ na kɪ te dí a wənu tɪm tɪn, sí n ba n ta n bri-nɪ. Nmɔ daa n bá wani n ta n yɪ a tɪntɔŋnɔ.>

³ Tɪntɔŋnɔ wɔm ma bwe o tɪtɪ nɪ o wɪ: <Amɔ nan wɔ kɪ ta mɔ? A tu wɔm lagɪ o li-nɪ o tɪtɔŋa yam nɪ. Amɔ ba dana sí a wani a va. Cavɪra maa jɪgi-nɪ sí a taa tɔli a loorə. ⁴ A nan ye a na wɔ kɪ te, sí o na li-nɪ o tɪtɔŋɪ dɪm nɪ, sí nɔɔna taa jɔŋɪ-nɪ lanyɪrani ba sam nɪ tɪn.>

⁵ O na bɔŋɪ kɔntɔ tɪn, o ma bɛŋɪ balɔ na jɪgi o tu wɔm jɪna tɪn dídua dídua o pa ba ba o te. O ma bwe dayigə tu wɔm o wɪ: <Nmɔ jɪgi a tu wɔm jɪni kv mai tɪta mɔ?>

⁶ Nɔɔnɔ wɔm ma ləri o wɪ: <Kv yɪ nugə kɔnkwaanɔ bi (100) mɔ.> Tɪntɔŋnɔ wɔm ma ta-o o wɪ: <Nii tɔnɔ kɔlv nmɔ jɪni dɪm na pɔpɔni da tɪn. Nan kɪ lɪla n kwe n ja n vu n jəni n pɔpɔni nɪ kɔnkwaanɔ fiinnu (50).> ⁷ O daa ta ma bwe nɔɔnɔ wɔdɔŋ o wɪ: <Nmɔ jɪgi a tu wɔm jɪni kv mai tɪta mɔ?> O ma ləri o wɪ: <Kv yɪ mɪna ywəlu bi (100) mɔ.> Tɪntɔŋnɔ wɔm ma ta dí-d-o o wɪ: <Kwe tɔnɔ kɔm n pɔpɔni nɪ ywəlu funɔnɔ (80).>

⁸ Nadum wɔm na lwari kɔntɔ tɪn, o ta tee tɪtɔŋ-balɔrɔ kɔm dí o na kɪ te tɪn,

berjwaant lɔgɔ baŋa tiinə jɪgɪ swan ba ye ba na wó kɪ te sɪ ba ma wəli daant ba dwe balɔ na lwarɪ Wɛ pooni dɪm tɪn.

⁹ A lagɪ a ta abam sɪ, á manɪ sɪ á kwe lɔgɔ baŋa sɛbu á ma wəli nɔɔna sɪ kɔ pa á di cilɔŋɔ daant. Á na kɪ kɔntɔ, yɪ sɛbu kum na ti, ba jwa wó jeeri abam lanyɪrant Wɛ-sɔŋɔ nɪ, sɪ á taá wɔra maŋa kalɔ na bá ti tɪn.»

Dí na manɪ sɪ dí taá yɪ cɪga tiinə te tɪn

¹⁰ «Nɔɔntɔ wɔlɔ na tɔgɪ cɪga dɪ wo-balana tɪn wó ta tɔgɪ cɪga dɪ wo-kamunu dɪ. Kɔ daart wɔlɔ na ba tɔgɪ cɪga dɪ wo-balana tɪn bá want o tɔgɪ cɪga dɪ wo-kamunu dɪ. ¹¹ Kɔntɔ tɪn, abam na warɪ á tɔgɪ cɪga dɪ lɔgɔ baŋa sɛbu, Wɛ bá sɛ sɪ Dɪ kwe jɪgɪrɔ cɪga cɪga Dɪ kɪ abam jɪŋa nɪ. ¹² Abam na warɪ á tɔgɪ cɪga dɪ wəɛnu tɪlɔ ba na kwe ba kɪ abam jɪŋa nɪ sɪ á nii ti baŋa nɪ tɪn, Wɛ bá sɛ sɪ Dɪ pa abam wəɛnu tɪlɔ na wó ta yɪ abam tɪtɪ nyɪm tɪn.

¹³ Tɪntɔŋntɔ bá want o kwe wɔbɔŋ-dɪdɔ sɪ o ma tɔŋɪ o pa o yuutiinə bale. Oó ta culi dɪdɔa kam yɪ o daart o soe wɔdɔŋ wɔm, naa oó ta nɪgɪ dɪdɔa kam yɪ o daart o gooni wɔdɔŋ wɔm. Kɔntɔ ŋwaant abam bá want á pa sɪ Wɛ taa yɪ á yuutu, sɪ á daart á pa sɛbu dɪ taa yɪ á yuutu.»

¹⁴ Farizɪan tiinə bam na tɔgɪ ba wɔra tɪn ma ni Zezi na tagɪ kɔlɔ maama tɪn. Ba na yɪ sɛbu-swən-nyɪna tɪn, ba maa jɪg-o ba mwana. ¹⁵ O ma ta dɪ ba o wɪ: «Abam mɔ lagɪ sɪ á brɪ á tɪtɪ nɔɔna yɪgə nɪ, nɪ á yɪ nɔn-ŋɔna. Wɛ nan ye á wɔbɔŋa na yɪ te tɪn. Wɔŋɔ kɔlɔ nɔɔna na paɪ kɔ yɪ wo-kamunu tɪn, kɔ yɪ wo-zɔɔntɔ mɔ Wɛ yɪgə nɪ.

¹⁶ Nɔɔna deen jɪgɪ Moyisi cullu tɪm dɪ faŋa faŋa Wɛ nijɔŋnə bam na brɪ kɔlɔ tɪn mɔ ba tɔga, yɪ kɔ vu kɔ yɪ maŋa kalɔ Zan wɔlɔ na miisi nɔɔna na wɔntɔ tɪn laan ba. O na tu tɪn, kɔ laan yɪ Wɛ paart kwərywəŋə kam mɔ wɔra, yɪ nɔɔna maama tiini ba kwaant sɪ ba tɔgɪ ba zɔ dɪ wɔ.

¹⁷ Dɪ kɔ dɪ, kɔ yɪ mwali sɪ weyuu dɪ tɪga je kɔ dwe wɔŋɔ fɪnfɪtɪn na lagɪ kɔ lɪ Wɛ cullu tɪm wɔntɔ.

¹⁸ Nɔɔntɔ wɔlɔ na yagɪ o kaant yɪ o daart o di kaant wɔdɔŋ, kɔntɔ tu kəm dɪm yɪ balɔrɔ nɪnɛntɔ nɔɔntɔ na pəni dɪ o

don kaant te tɪn mɔ. Nɔɔntɔ wɔlɔ na zaŋɪ o di kaant wɔlɔ o tɪtɪ barɔ na yag-o tɪn, kɔntɔ tu kəm dɪm dɪ yɪ balɔrɔ nɪnɛntɔ nɔɔntɔ na pəni dɪ o don kaant te tɪn mɔ.»

Nadum dɪ yɪnigə tu mɔmaŋa

¹⁹ Zezi ta ma ta o wɪ: «Nadum mɔ wɔra. O maa yəni o zɔ gwar-ŋɔntɔ tɪlɔ na tiini tɪ lana tɪn. O jɪgɪ wɔŋɔ maama kɔ yɪ-o, yɪ o ŋwɪa lana de maama. ²⁰ Yɪnigə tu dɪ mɔ wɔra, o yɪrɪ mɔ Lazaartɪ. O yəni o tɪgɪ nadum wɔm sɔŋɔ manɔŋɔ nɪ. O yɪra maama yɪ ŋwana. ²¹ O maa lagɪ sɪ o taa di wɔdiu kɔlɔ nadum wɔm na dɪ yɪ kɔ siiri tɪga nɪ tɪn, yɪ o ba na-kɔ o di. Kakuri dɪ ma tui sɪ dəlɪmi o ŋwana yam.

²² Yɪnigə tu wɔm laan ma ba o tɪ. Wɛ malesɪ ma ba sɪ kwe-o sɪ ja vu Wɛ-sɔŋɔ sɪ pa o jəni Abraham tɪkəri nɪ. Nadum wɔm dɪ ma tɪ. Ba ma kwe-o ba kɪ. ²³ O ma vu curu. O maa wɔra o yaara zanzan. O ma kwəni o yuu wɛentɔ o na Abraham na wɔ yɪgə yɪgə, yɪ Lazaartɪ je o tɪkəri nɪ. ²⁴ O ma kaasɪ o ta dɪd-o o wɪ: «A ko Abraham, popo, duri a ŋwana. A loori-m sɪ n pa Lazaartɪ vu o ma o nɔa o laŋɪ na o ba o ma zuri a dɪndəlɪmi, sɪ a tiini a yaart zanzan mini dɪm wɔntɔ.»

²⁵ Abraham ma lər-o o wɪ: «A bu, nan guli nɔmɔ deen na ŋwɪ lɔgɔ baŋa nɪ yɪ n na wo-laarɔ tɪlɔ maama n na lagɪ tɪn. Lazaartɪ deen nan jɪgɪ yaara yɪrant mɔ. Kɔ daart lele kɔntɔ, wɔm bɪcarɪ laan zuri, yɪ nɔmɔ dɪ daa wɔ yaara wɔntɔ. ²⁶ Wɔŋɔ kɔlɔ na wəli da tɪn, gɔŋ-canluŋu mɔ cɪgɪ dɪbam dɪ abam laŋa nɪ, yɪ nɔɔn-nɔɔntɔ bá want o zɪgɪ yo o vu o be o yɪ abam te. Nɔɔn-nɔɔntɔ dɪ bá want o zɪgɪ abam tee nɪ o be o ba dɪbam te.» ²⁷ Nadum wɔm ma ta o wɪ: «A ko, kɔ nan na yɪ kɔntɔ, a loori-m sɪ n tɔŋɪ Lazaartɪ sɪ o vu a ko sɔŋɔ, ²⁸ sɪ a nyaana banu wɔra, sɪ o kaant-ba, sɪ ba dɪ daa yɪ tɔgɪ ba ba yaara jɔgə kantɔ.»

²⁹ Abraham ma ta dɪd-o o wɪ: «Ba manɪ ba jɪgɪ twaanɔ tɪlɔ Moyisi dɪ Wɛ nijɔŋnə bam na pɔpɔntɔ tɪn. Ba nan manɪ sɪ ba sɛ twaanɔ tɪntɔ taantɔ dɪm mɔ.» ³⁰ O ma ləri o wɪ: «A ko Abraham, ba bá sɛ kɔntɔ. Nɔɔntɔ nan na bi o yagɪ tɔntɔ yɪ o vu ba te o ta dɪ ba, ba laan wó ləni ba wɔrɔ ba yagɪ kəm-balwaarɔ tɪm.» ³¹ Abraham ma ləri nadum wɔm o wɪ: «Ba na wɔ sɛ

Moyisi dɪ Wɛ nijɔŋnə bam maama taani dɪm, nɔɔnɔ na maŋi o bi o yagi tɔvni dɪ, ba ta bá sɛ si o taani dɪm yi cɪga.» »

17

*Zezi na brɪ o karabiə wəənu tilv tɪn
(Matiyu 18:6-7,21-22, Mariki 9:42)*

¹ Zezi dɛɛn ma ta dɪ o karabiə bam o wɪ: «Kv bá wani si wəənu tilv na gani nɔɔna si ba yagi Wɛ cwəŋə tɔgum tɪn taa tərə. Kv nan na yi nɔɔnɔ wɔlv na gani nɔɔna si ba yagi Wɛ cwəŋə tɔgum tɪn, lɛɛrv wɔ o yuu ni. ² Kvú ta lana kv pa kuntu tu si ba lə kandwɛ kamunu o ba ni ba dɪ-o nɪnɔ wɔni, kv gari cam dɪlv o na wó na dɪ o na pɛ Wɛ bu-balaŋa dɪdva yagi Wɛ cwəŋə tɔgum tɪn. ³ Kuntu tɪn, á taá cv á titi!

N nu-bu na ki lwarim, si n kaan-o dɪ o na ki kɔlv tɪn. O nan na sɛ yi o ləni o wɔ dɪ o kəm-balɔɔ kɔm, si n ma n cɛ-o. ⁴ O na maŋi o ki nmv lwarim kuni birpɛ dɛ wɔni yi o sɛ ni o ki o cɔgi, nmv ta maŋi si n ma n cɛ-o mv.»

⁵ Dí Yuutu Zezi tintɔŋna bam ma ta dɪd-o ba wɪ: «Wəli dɪbam wɔbɔŋa, si dí taá jigi wɔ-dɪdva dɪ nmv.»

⁶ Zezi ma ləri-ba o wɪ: «Á na ki á wɔ-dɪdva dɪ amv, yi kv na maŋi kv yi finfin yɪranɪ ni nyasaŋ-bu te dɪ, á wó wani á ta dɪ tu-kamunu kuntu ni kv gɔ kv vu kv jəni nɪnɔ kɔm wɔni, yi kvú sɛ á ni.»

Tintɔŋnɔ na maŋi si o ki te tɪn

⁷ Zezi daa ta ma ta o wɪ: «Abam wɔlv na jigi tintɔŋnɔ, yi o na wɔra o vari o pam, naa o na tɔgi n peeni, yi wɔntv na tɔŋi o ti yi o ba o yi sɔŋɔ, n ta dɪd-o ni o ba o jəni o di wɔdiu dɪ nmv na? ⁸ Aye. Nm v nan wó ta dɪd-o ni: «Ve n ki wɔdiu, si n laan vɔ n gɔɔ dɪ vɔa, n ja wɔdiu kɔm n ba n pa-ni si a di. Amv na di a ti, si n laan vu n di n titi nyim.» ⁹ Kv daa dai si n ki n tintɔŋnɔ wɔm le, dɪ o na ki kɔlv nmv na pɛ-o ni si o ki tɪn. ¹⁰ Kv yi bidwɪ mv dɪ abam dɪ. Abam na ki kɔlv maama Wɛ na pɛ abam ni si á ki tɪn, á maŋi si á taá wɪ: «Dɪbam yi tintɔŋna má mv. Dí ki kɔlv na maŋi si dí ki tɪn yɪranɪ mv.» »

Zezi na pɛ nanywaanv fugə na yazurə te tɪn

¹¹ Zezi dɛɛn ma wɔ cwəŋə ni o maa ve Zeruzalem. O ma da Samari lɔgv dɪ Galile lɔgv sisəm o maa kɛa. ¹² O ma vu si o zv tɔv kɔdɔŋ. Mv nanywaanv fugə jeer-o cwəŋə ni. Ba ma zɪgi yigə yigə, ¹³ yi ba kaasi dɪ kwər-dɛ ba wɪ: «Dɪbam tu Zezi, popo duri dɪbam ŋwaja.»

¹⁴ Zezi na nɛ-ba tɪn, o ma ta dɪ ba o wɪ: «Ve-na Wɛ kaanɪm tu wɔm te si á pa o nii á yɪra yam.»

O na tagɪ kuntu yi ba maa ve tɪn, mv ba maama nɛ yazurə yi ba yɪra ji lanyɪranɪ. ¹⁵ Ba wɔ dɪdva na nɛ ni o yawɔv kɔm je tɪn, o ma pipiri o joori o vu Zezi te, yi o zuli Wɛ dɪ kwər-dɪa. ¹⁶ O ma vu o tɔv Zezi yigə ni, yi o ki o le. Wɔlv na ki kuntu tɪn yi Samari tu mv. ¹⁷ Zezi ma bwe o wɪ: «Kv dai nɔɔna fugə kam maama mv nɛ yazurə na? Nɔgv kɔm nan bɛ? ¹⁸ Ba wɔlvwɔlv wɔ joori o ba si o ki Wɛ le, kv na dai dwi-ge tu wɔntv yɪranɪ.» ¹⁹ O laan ma ta dɪ nɔɔnɔ wɔm o wɪ: «Nm v na ki n wɔ-dɪdva dɪ amv tɪn mv pɛ n na vrɪm. Nan zaŋi n viiri.»

*Wɛ paari dɪm na wó ba nɔɔna titari te tɪn
(Matiyu 24:23-28,36-41)*

²⁰ Farizian tiinə bam dɛɛn ma bwe Zezi, si ba lwarɪ maŋa kalv Wɛ na wó di paari nɔɔna titari ni tɪn. O ma ləri-ba o wɪ: «Wɛ paari dɪm maŋa na yiə, á bá wani á ma á yiə á na-dɪ. ²¹ Nɔɔna bá ta wɪ: «Nii-na yo seeni», asawɛ ba wɪ: «Nii jəgə kantv ni», bɛŋwaanɪ Wɛ paari dɪm maŋi dɪ wɔ abam titari ni.»

²² Zezi ma ta dɪ o karabiə bam o wɪ: «Maŋa wó ba, yi á wó ta lagɪ dɪ á wɔ maama si á ya na tɔgi á wɔra, kv na maŋi kv yi dɛ dɪdwi yɪranɪ dɪ, maŋa kalv amv Nabiin-bu wɔm na joori a ba tɪn. Á nan bá na. ²³ Kantv maŋa kam ni nɔɔna wó ta dɪ abam ba wɪ: «Nii-na, o wɔ yo seeni», asawɛ: «O wɔ jəgə kantv ni». Á nan yi sɛ ba taani dɪm si á vu á nii. ²⁴ Bɛŋwaanɪ, dɛ dɪm amv Nabiin-bu wɔm na lagɪ a ba tɪn na yiə, kvú ta nyɪ dɪ dva na pipɪli weyuu ni ka lɛɛni ka pai pooni lɔgv bəja je maama ni te tɪn mv. ²⁵ Kv na wó loori kuntu tɪn, kv fin mv si amv Nabiin-bu wɔm na yaara zanzan si zɪm nɔɔna bam culi-ni.»

²⁶ Amu Nabiin-bu wum na wó ba maña kalb tin wó ta nyi nuneeni ku deen na ki Nowe maña kam ni te tin mu. ²⁷ Kantu maña kam ni, noona deen di ba wodiiru yi ba nyoa, yi ba daari ba di kaana, yi kaana di zuri banna, si ku vu ku yi de dim Nowe na zu naboro kamunu kum wu tin. Na laan ma ba, ba li lugu banja ba cogi noona bam maama.

²⁸ Maña kalb Loti deen na wura tin, ku di manji ku yi kuntu mu. Noona deen wura ba di ba wodiiru yi ba nyoa, yi ba daari ba ki pipiu, yi ba vara yi ba lo sam. ²⁹ Ku ma ba ku yi de dim Loti na duri o nuji Sodom ni tin. De dim kuntu ni, mini di min-kandwa ma nuji weyuu ni ya tu tuga ni ya cogi tu kum noona bam maama.

³⁰ De dim amu Nabiin-bu wum na wó joori a ba lugu banja a bri a titi tin, kuv dari noona kuntu don mu. ³¹ De dim kuntu ni, noonu wulu na wu nayuu ni yi o wænu na wu dige wuni, kuntu tu daa yi tu o zu dige wu si o kwe o wænu tim o ja duri. Noonu wulu nan na wu kara ni, o di daa yi joori soho. ³² Guli-na ku deen na ki Loti kaani wum te tin. ³³ Wulu maama na lagi si o taa jigi o titi nwia tin, kuntu tu wó ga-ka mu. Wulu maama nan na se si o ga o nwia tin, kuntu tu wó ta jigi nwia We tee ni.

³⁴ A lagi a ta abam si, noona bale na pæni titi ni sara didua wuni, We wó li ba didua DI daari didua. ³⁵ Kaana bale na wura ba cut muni, We wó li ba didua DI daari didua. [³⁶ Noona bale di na wu kara ni ba tunja, We wó li ba didua DI daari didua.]»

³⁷ Zezi na tagi kuntu tin, ba ma bwe-o ba wu: «Dibam Yuutu, kuntu woŋo wó ki yæn mu?»

O ma læri-ba di bitar-dinda o wu: «Wotub na wu me tin, duure di gilimi da mu.»

18

We-loro na yi te tin

¹ Zezi deen ma manji mumaŋa o bri o karabiæ bam ni ba manji si ba taa loori We taan mu, si ba yi yagi. ² O ma manji o bri-ba o wu: «Tiw kudon ni mu sariya-diru wodon deen ya wura, yi o ba kwaru We. O maa ba nigi noona di. ³ Kadem

wodon di maa wu tu kum kuntu ni. O maa yæni o ve sariya-diru wum te maña maama, o loor-o zænæ o wu: «Nan kwaani n wæli-ni, si n pa a na bura a dum wum tee ni.»

⁴ Sariya-diru wum maa ba se o taani dim. Ku maa wura ku wura, o laan ma ta o titi wuni o wu: «A ba kwaru We. A ba nigi noona di. ⁵ Di ku di, kadem wuntu nan ta jigi-ni o yaara maña maama di o taani dim. Kuntu njwaani a manji si a pa-o bura. Ku na dai kuntu, oó ta tui a te o yaari-ni maña maama.» »

⁶ Di Yuutu Zezi laan ma ta o wu: «Cægina sariya-diru baloro kum na tagi te tin. ⁷ Si ku laan nan na yi We, DI bá se si DI wæli DI titi noona balu DI na kuri tin si ba na ciga na? DI bá ki lila DI wæli balu na tiini ba loori-DI maña maama wia di titi tin na? ⁸ A lagi a ta abam si, DI wó pa-ba ciga lila. Ku daari, amu Nabiin-bu wum na joori a ba lugu banja, noona ta wó ta jigi wu-didua di amu na?»

Farizian tu di lampo-jonnu mumaŋa

⁹ Zezi daa ma manji mumaŋi didon, si o ma bri balu na bunji ba pai ba yi non-nona We tee ni yi ba gooni ba donnæ tin. ¹⁰ O ma manji o bri-ba o wu: «Noona bale mu wura. Ba didua yi Farizian tu mu. Wodon wum maa yi lampo-jonnu. Ba ma zaŋi ba vu We-di-kamunu kum si ba wari We. ¹¹ Ba na zu tin, Farizian tu wum ma zigi o wari We o wuni o wu: «We, a ki nmu le di amu na dai nuneeni noona badaara balu na yi nwina di wo-lwaan-kæra di ka-lagina te tin. A ki nmu le di a na dai nuneeni lampo-jonnu wuntu di te tin. ¹² A yæni a vo ni kuni bile mu da yarpe maama wuni. Wænu tlu maama a na ne tin, a yæni a li nmu tæri ti wuni a pa nmu.»

¹³ Ku daari lampo-jonnu wum maa zigi daa ni o wari We. O maa ba lagi si o kwæni o yuu weeni, yi o magi o japoore We yige ni o wu: «We, amu yi lwarim tu mu. Nan duri a yibwænæ.»

¹⁴ Kuntu tin, a nan lagi a ta di abam si, noona bantu bale na wari We ba ti yi ba laan joori soho tin, ku yi lampo-jonnu wum mu ne ciga We tee ni, si ku dai Farizian tu wum. Benjwaani, wulu na

zəŋi o titi tɪn, Wɛ wó tu kɔntɔ tu. Wɔlɔ nan na tu o titi tɪn, Wɛ wó zəŋi kɔntɔ tu.»

Bu-balwa na maŋi di Wɛ paari dim te tɪn

(Matiyu 19:13-15, Mariki 10:13-16)

¹⁵ Nɔɔna badonnə maa jaani ba bu-balwa ba tui Zezi te, si o danɪ o jia ba baŋa ni o wari Wɛ o pa-ba. O karabiə bam na nɛ kɔntɔ tɪn, ba ma zanɪ ba kaani-ba si ba yi taa ki kɔntɔ. ¹⁶ Zezi laan ma bəŋi biə bam si ba ba o te, yi o wɪ: «Yagɪ-na si biə bam taa tui a te, si á yi zanɪ á ci-ba. Bɛŋwaanɪ balɔ na nyɪ di bu-balwa te tɪn mu maŋi si ba zu Wɛ paari dim wɔ. ¹⁷ A lagɪ a ta cɪga mu di abam si, nɔɔnɔ na wɔ sɛ si Wɛ taa te-o ni bu-balaŋa te, o bá na cwəŋə si o zu Wɛ paari dim wɔ.»

Nadunə wó wanɪ ba na ŋwɪa Wɛ tee ni na?

(Matiyu 19:16-30, Mariki 10:17-31)

¹⁸ Zwifə yigə tu wɔdonɔ dɛɛn ma bwe Zezi o wɪ: «Karanyɪna, n yi nɔn-ŋum. Bri-nɪ kulɔ a na wó ki, si a ma a na ŋwɪa kalɔ na ba ti tɪn Wɛ tee ni.»

¹⁹ Zezi ma ta did-o o wɪ: «Bɛŋwaanɪ mu n bəŋi-nɪ ni nɔn-ŋum? Nɔɔn-nɔɔnɔ tɛrə o na yi nɔn-ŋum, kɔ na dai Wɛ DI yɪranɪ. ²⁰ Nmɔ maŋi n ye Wɛ cullu tɪm na bri kulɔ tɪn. Yi zanɪ n pəni di n donɔ kaani. Yi zanɪ n gɔ nɔɔnɔ. Yi zanɪ n ŋɔ. Yi fɔ vwan n pa nɔɔn-nɔɔnɔ. Ta n zuli n nu di n ko.»

²¹ Zwifə yigə tu wɔm ma ta o wɪ: «Kɔ zɪgɪ amɔ biini ni mu a maŋi a tɔgɪ cullu tɪntɔ maama.»

²² Zezi na ni o na tagɪ kulɔ tɪn, o ma ta did-o o wɪ: «Kɔ nan ta gɛ wɔŋo didɔba mu si n ki. Kwe wəŋnu tɪlɔ maama n na jɪgɪ tɪn n yəgi, si n laan maŋi ti sɛbu kɔm n pa yinigə tiinə. Kɔntɔ wó pa n ta n jɪgɪ jɪjɪgɪrɔ Wɛ-sɔŋɔ ni. Nmɔ na ki kɔntɔ, si n laan ba n ta n tɔgɪ-nɪ.» ²³ Nɔɔnɔ wɔm na ni kɔntɔ tɪn, o wɔ ma cɔgɪ zanzan, o na yi jɪjɪgɪrɔ zanzan tu tɪn ŋwaanɪ.

²⁴ Zezi ma lwarɪ o wɔ na cɔgɪ te tɪn. O ma ta o wɪ: «Nadunə na lagɪ si ba zu Wɛ paari dim wɔ, kɔ sɪni kɔ cana kɔ pa-ba.

²⁵ Kɔbɔ ta yi mwalɪ si yogondi da gar-lwe

bɔɔnɪ di nunɪ kɔ dwe nadum na lagɪ si o zu Wɛ paari dim wɔ.»

²⁶ Nɔɔna balɔ na ni kulɔ Zezi na tagɪ tɪn ma bwe-o ba wɪ: «Kɔ nan na yi kɔntɔ, wɔɔ mu wó wanɪ o na vrɪm?»

²⁷ O ma ləri-ba o wɪ: «Kulɔ nabiinə na wari ba ki tɪn, Wɛ wa-kɔ DI kɪa.»

²⁸ Pɪyɛɛrɪ laan ma ta o wɪ: «Nii. Dɪbam yagɪ dí wəŋnu mu yi dí daari dí tɔgɪ nmɔ.»

²⁹ Zezi ma ta di ba o wɪ: «A lagɪ a ta cɪga mu di abam si, nɔɔnɔ wɔlɔ maama na tagɪ Wɛ paari dim ŋwaanɪ yi o yagɪ o sɔŋɔ naa o kaani naa o nu-biə naa o nu di o ko naa o biə tɪn, ³⁰ kɔntɔ tu wó sɪni o jɔŋi kɔ dwəni kulɔ maama o na yagɪ tɪn maŋa kantɔ ni. Kɔ daari maŋa kalɔ na wó ba tɪn, kɔntɔ tu wó na ŋwɪa kalɔ na ba ti tɪn Wɛ tee ni.»

Zezi daa na ŋɔɔnɪ o tɔvni taani te tɪn

(Matiyu 20:17-19, Mariki 10:32-34)

³¹ Zezi dɛɛn ma pɔɔrɪ o karabiə fugə-bale bam kɔgɔ kɔm wɔni, yi o ta di ba o wɪ: «Taá ye-na si, dí maa ve Zeruzalem, yi wəŋnu tɪlɔ maama faŋa faŋa Wɛ nijɔŋnə bam na pɔpɔni amɔ Nabiin-bu wɔm ŋwaanɪ tɪn wó ki. ³² Baá ja amɔ ba ki dwi-gɛ tiinə jɪŋa ni. Baá mwanɪ amɔ, baá bɛɛsɪ amɔ, baá twɪ lileeru ba yagɪ a yɪra ni, ³³ baá kwe balaari ba ma magɪ-nɪ, yi ba laan daari ba gɔ-nɪ. Da yatɔ dɛ ni, a laan wó joori a bi a yagɪ tɔvni.»

³⁴ Zezi na tagɪ kɔntɔ tɪn, ba wɔ ni o taani dim kuri. Ba maa yəri o na jɪgɪ kulɔ o ŋɔɔnɪ tɪn, kɔ kuri na sɛgi di ba tɪn ŋwaanɪ.

Zezi na puri lilwe yia te tɪn

(Matiyu 20:29-34, Mariki 10:46-52)

³⁵ Zezi dɛɛn ma vu o twe tɪlɔ kɔdonɔ, kɔ yɪri mu Zeriko. Lilwe maa je cwəŋə kam ni ni o loorə. ³⁶ O ma ni nɔn-kɔgɔ na tɔgɪ da kɔ maa kea. O ma bwe si o lwarɪ kɔ na yi kulɔ tɪn. ³⁷ Ba ma ta ba bri-o si kɔ yi Nazaretɪ tu Zezi mu tɔgɪ dáani o maa kea. ³⁸ O ma tɔɔlɔ o bəŋi o wɪ: «Zezi, Pɛ Davidi dwi tu, duri a yibwəŋə!»

³⁹ Nɔɔna balɔ na wɔ kɔgɔ kɔm yigə ni ba maa ve tɪn ma kaan-o si o pu o ni. O laan ma tiini o tɔɔlɔ baŋa baŋa o wɪ: «Pɛ Davidi dwi tu, duri a yibwəŋə!»

⁴⁰ Zezi ma zıgı, yı o pa ni sı ba vanı lilwe wum ba ja ba o te. O na yi o te tın, Zezi ma bwe-o o wı: ⁴¹ «Nmı lagı sı a kı bεε mı a pa-m?»

O ma leri o wı: «A tu, a lagı sı a joori a taa na mı.»

⁴² Zezi ma ta did-o o wı: «Ta n nai. Nmı na kı n wı-dıdwa dı amı te tın mı pε n na vrım.»

⁴³ Zezi na tagı kuntu bıdwı banı nı tın, mı lilwe wum yıa joori ya nai. O ma zanı o tođı Zezi, yı o zuli Wε lanyıranı. Nɔɔna bam maama na nε kulu na kı tın, ba dı maa tee Wε.

19

Lampo-jonnu Zase na kı te tın

¹ Zezi ma vu o tođı Zeriko tıv kım wı o maa kea. ² Nɔɔnv wıdon mı wı tıv kım wıntı, o yırı mı Zase. O maa yı lampo-jonno yıgə tu, yı o yı nadum. ³ O deen ma lagı sı o lwarı Zezi na yı wılv tın. O ma kwaanı o ga, o na yı non-kukulə yı kəgə kım daga tın nwaanı. ⁴ O ma duri o ke kəgə kım yıgə, o vu o dı kapırv yuu sı o kwaanı o na Zezi, o na lagı o ba o da daanı o ke tın nwaanı.

⁵ Zezi ma vu o yı jəgə kam. O ma kwəni o yuu wεenı o nii, yı o wı: «Zase, kı lıla n tu tıga, sı zım a manı sı a ba a pəni nmı sođo nı mı.»

⁶ Zase na ni kuntu tın, o ma kı lıla o tu tıga, yı o vu o jeeri Zezi lanyıranı o sođo nı dı wıpolo.

⁷ Nɔɔna bam na nε Zezi na kı te tın, ba maama maa pıvı ba wı: «Taá nii o na ve o zı non-cıcəgə sođo sı o taa yı o vərə.»

⁸ Zase laan ma zanı wεenı o ta dı dı Yuutu Zezi o wı: «A tu, nii amı na lagı a kı te tın. Aá pıvı a jıjıgırv tım cıcoro mı a manı a pa yınıgə tıınə. A ya na pını wılv maama a jonı lampoo zanzan o tee nı tın, aá joori a nwi-kı kuni bına mı a pa kı tu.»

⁹ Zezi ma ta did-o o wı: «Zım de dım nı sođo kuntu tıınə nε vrım, bejwaanı nɔɔnv wıntı brı sı o dı tođı o yı Abraham dı tu cıga cıga. ¹⁰ Amı Nabiin-bu wım na tu lıgv banı tın, kı yı sı a beeri balı na je tın mı, sı a daarı a vrı-ba a kı Wε jına nı.»

Nɔɔnv dı o tıntıjına mımanı (Matiyu 25:14-30)

¹¹ Nɔɔna bam ta na wıra ba cəgi o taanı dım kuntu tın, Zezi daa ma manı mımanı o brı-ba. O na tu o twe Zeruzalem tın, nɔɔna bam ga bıjı sı Wε paarı dım wı ba lıla mı ba yıbiyə nı kantı manı kam nı. ¹² Kuntu nwaanı mı o ma manı o brı-ba o wı: «Nɔɔnv wıdon mı wıra o na yı pabu. De didwı o ma zanı sı o vu tıv kıdon yıgə yıgə sı ba pa-o paarı, sı o laan joori o ba. ¹³ O ma bəni o tıntıjına fugə, yı o kwe səbu-sıja dala fugə o pa-ba, yı o wı: «Ma-na səbu kuntu á taá maa pıpiə, sı kı taa ve manı kalı a na wı joori a ba tın.»

¹⁴ O tıv kım tıınə nan cul-o zanzan. Ba ma tıjı nɔɔna sı ba da o kwaga ba vu ba ta wı, ba ba lagı sı o taa yı ba pε. ¹⁵ Dı kı dı, ba ta pε-o paarı. O ma joori o tıı tıv kım. O laan ma pa ba bəni o tıntıjına balı o ya na pε-ba səbu kım tın, sı ba ba o te ba brı-o nyıvı dılv ba na nε kı banı nı tın.

¹⁶ Dayıgə nɔɔnv wım ma ba o ta did-o o wı: «A yuutu, a kwe səbu-sıja dalı dım nmı na pε-nı tın, a ma na dala fugə nyıvı mı a wəli da.» ¹⁷ O yuutu wım ma lər-o o wı: «N kı cıga n jıgı yawala, n yı tıntıjı-nım. Nmı na kı cıga dı kulu fınfın a na kı n jıja nı tın, a laan wı pa n ta n te tııı fugə.»

¹⁸ Bale-tu wım ma ba o ta dı o yuutu wım o wı: «A yuutu, a kwe səbu-sıja dalı dım a ma na dala yanı nyıvı mı a wəli da.» ¹⁹ O yuutu wım ma lər-o o dı o wı: «Aá pa n ta n te tııı dınu.»

²⁰ Wılv na yı batı-tu wım tın dı ma daa ba o ta did-o o wı: «A yuutu, nan jonı nmı səbu-sıja dalı dım. A kwe-dı mı a kukuli dı yu-kwala a tıjı, ²¹ a na ye nı nmı lanı damma, yı a kwarı fıvı dı nmı tın nwaanı. Nmı yəni n jonı nyıvı wənu tılv nmı yıra na wı cε tı banı nı tın, yı n zagı mına yalı n tııı na wı dugı tın.» ²² O yuutu wım laan ma ta did-o o wı: «Nmı yı tıntıjı-balıvı mı. N tııı nı-taanı dım mı brı nı n ba jıgı bıra. Nmı ya na ye nı a lanı damma, yı a jonı nyıvı wənu tılv a yıra na wı cε tı banı nı tın, yı a zagı mına yalı a tııı na wı dugı tın,

²³ bæ nan yi nmu wu kwe a sæbu kum n tini banki ni. Nmu ya na tini-ku banki ni, a ya wu ba a joni-ku di nyɔɔri.»

²⁴ O laan ma ta di balu na zigi da tin o wi: «Joni-na sæbu-sɔɔa dali dim o tee ni a pa wulu na ne dala fugə kam tin tu.» ²⁵ Ba ma ta did-o ba wi: «Dí yuutu, wuntu manɔ o jigi dala fugə mu.» ²⁶ O ma ləri o wi: «A lagi a ta abam si wulu maama na manɔ o jigi wono tin, o ta wu joni kudon o weli da. Wulu nan na manɔ o ba jigi kulukulu tin laan wu ba o ga kulɔ finfin o ya na jigi tin di. ²⁷ Ku daari, ku na yi a duna balu na ba lagi si a taa yi ba pe tin, ve-na a ja-ba a ba yo seeni si a gu-ba a yigə ni.»

Zezi na zu Zeruzalem yi noona zul-o te tin
(Matiyu 21:1-11, Mariki 11:1-11, Zan 12:12-19)

²⁸ Zezi deen na tagi wənu tum kuntu maama o ti tin, o ma zanɔ o kwe cwəɔə o togi noona bam yigə o maa ve Zeruzalem. ²⁹ Ba ma vu ba yi ti-balwa bale, ba yira mu Betifaazi di Betani. Je sim kuntu wu piu kudon saɔa ni mu, ku yiri mu Olivi piu. Zezi ma tonɔ noona bale o karabiə bam wuni, ³⁰ yi o ta di ba o wi: «Ve-na a zu tu kulɔ na wu abam yigə ni tin. A na zu ku wu, a wu na bina-pola na lagi da, yi noon-noonu daa ta wu garɔ ka baɔa. Ve-na a bweli-ka a ja ba a pa-ni. ³¹ Noonu nan na bwe abam o wi: «Bæ mu yi a bweli-ka?», si a ta did-o ni: «Ku yi dí Yuutu wum mu lagi-ka.» »

³² Noona bale balu o na tonɔ tin ma zanɔ ba vu si ba nii. Ba ma sɔni ba na ni ku yi o na tagi te tin. ³³ Ba na wura ba bweli bina-pola kam tin, ka tiinə ma bwe-ba ba wi: «Berɔwaani mu yi a wura a bweli binaga kam?»

³⁴ Ba ma ləri ba wi: «Ku yi dí Yuutu wum mu lagi-ka.» ³⁵ Ba ma ja-ka ba ja vu Zezi te. Ba laan ma kwe ba gwaaru ba danɔ ka baɔa ni, yi ba pa Zezi di ka baɔa. ³⁶ O na maa ke tin, noona bam ma zul-o, yi ba kwe ba gwaaru ba lwarɔ cwəɔə kam yuu ni, si o taa ve ti baɔa ni o kea.

³⁷ O na ge finfin si o yi Zeruzalem tin, o ma da cwəɔə kalu na kwe ka tu Olivi

piu kum seeni tin. O karabiə kogo kum maama laan ma puli si ba taa zuli Baɔa-We di kwər-de. Ba maa tee We di wupolo, di wo-kamunnu tɔɔ zanzan DI na ki yi ba yiə na tin ɔwaani, ³⁸ yi ba wi:

«Zuli-na pe wulu na tu dí Yuutu We yiri ɔwaani tin.

Ywəni taa wu We-sɔɔo ni.

Zulə di taa wu Baɔa-We tee ni.»

³⁹ Farizian tiinə badonnə na togi ba wu kogo kum wuni tin ma ta di Zezi ba wi: «Karanyina, bagɔ n karabiə bam si ba yi taa te kuntu don.»

⁴⁰ O ma ləri-ba o wi: «A lagi a ta abam si, bantɔ na cim, kandwa yam titi wu kaasi di kwər-de.»

Zezi na keeri Zeruzalem noona ɔwaani te tin

⁴¹ Zezi ma vu o twe Zeruzalem. O na ne tu kum tin, o ma keeri ku noona bam ɔwaani, ⁴² yi o wi: «Zeruzalem tiinə-ba, a ya na lwarɔ zim de dim ni wənu tɔɔ ya na wu pa si a ta zuri di ywəni tin, ku ya wu ta lana. Wo-laaru tum kuntu nan səgi abam tee ni mu. ⁴³ Taá ye-na si maɔa wu ba, yi a duna wu ba ba gilimi a tu kum maama. Baá ci ku niə yam maama si noon-noonu daa yi wantɔ o nunɔ ku wuni, ⁴⁴ yi baá tiini ba cɔgi tu kum didaani abam balu na zuri ku wuni tin. Ba na cɔgi-ku ba ti, tu kum kandwe daa ba danɔ didon baɔa ni. Ku yi abam na wu lwarɔ ni maɔa kam yiə, si We ba DI vri abam tin ɔwaani mu wənu tum kuntu maama wu ki abam baɔa ni.»

Zezi na zəli pipimpiinə We-di-kamunu kum wuni te tin

(Matiyu 21:12-17, Mariki 11:15-19, Zan 21:3-22)

⁴⁵ Zezi ma vu o zu We-di-kamunu kum wu. O ma na balu na je da ba pipi tin. O ma puli si o zəli-ba si ba nunɔ. ⁴⁶ O ma ta di ba o wi: «Ku pɔpɔni We tɔɔo kum wuni, ni We mu wi: «Amu digə kantɔ manɔ si ka taa yi jəgə kalu noona na wu ta tui ba warɔ amu da tin mu.» Abam nan pe ka ji ɔwuna joro jəgə.»

⁴⁷ De maama Zezi maa wu We-di-kamunu kum wuni o bri noona We taani dim. Ku daari Zwifə kaanum yigə tiinə di ba cullu karanyina tiinə bam di tu

kum dideera bam maa kwaana, si ba na cwəŋə ba gu-o. ⁴⁸ Ba maa yəri ba na wú ki te, beŋwaanɩ nɔɔna bam maama cəgi o taanɩ dim lanyiranɩ.

20

Zezi dam dim nunji yən mu?

(Matiyu 21:23-27, Mariki 11:27-33)

¹ De didwɩ mu Zezi deen wu We-di-kamunu kum wɔnɩ, o tɔɔli We kwər-ywəŋə kam o bri nɔɔna. Zwifə bam kaanɩm yigə tiinə dɩ cullu karanyɩna tiinə bam dɩ ba tɩv kum nakwa bam ma vu ba yi o te. ² Ba ma ta did-o ba wɩ: «Ta n bri dɩbam, wɔɔ dam mu n ma n ki wəənu tɩv maama n na ki tɩn? Wɔɔ mu pe nmu ni, si n ta n ki kuntu?»

³ O ma ləri-ba o wɩ: «A dɩ jigɩ bwɩə a lagɩ a bwe abam, si á ləri-ya á pa-nɩ. ⁴ Zan na miisi nɔɔna na wɔnɩ tɩn, ku yi We mu pe-o cwəŋə naa nabiinə mu?»

⁵ O na bwe-ba kuntu tɩn, ba maa wura ba bwe daanɩ si ba nii, ba na wú lər-o te tɩn. Ba laan ma wɩ: «Dɩbam na ləri dí wɩ, ku yi We mu, o laan wú bwe dɩbam nɩ, beɛ mu yi dí nan wu se Zan taanɩ dim? ⁶ Dí nan na wɩ, ku yi nabiinə mu pe-o cwəŋə, nɔɔna bam maama wú dɩv dɩbam dɩ kandwa mu ba gu, beŋwaanɩ ba maama pai si Zan yi We nijonnu mu.» ⁷ Kuntu ŋwaanɩ ba ma ləri Zezi ba wɩ, ba yəri wulɩ na pe Zan cwəŋə tɩn.

⁸ Zezi laan ma ta dɩ ba o wɩ: «Ku na yi kuntu, amu dɩ bá se si a ta wulɩ na pe amu ni si a taa tɩŋɩ tɩn.»

Nɔɔnu dɩ o gaari mumaŋa

(Matiyu 21:33-46, Mariki 12:1-12)

⁹ Zezi ma maŋɩ mumaŋa o bri nɔɔna bam o wɩ: «Nɔɔnu wɔdonɩ mu wura. O ma zanɩ o ci gaari, yi o daari o jəri tweeru tɩv yɩri na yi vinyə tɩn dɩ wɔnɩ. O laan ma kwe nɔɔna o yagɩ da si ba taa tɩŋa, yi o daari o beeri o vu tɩv kɔdonɩ o daanɩ da. ¹⁰ Tweeru tɩm biə gwərim maŋa ma yi. O ma tɩŋɩ o tɩntɩŋnu si o vu nɔɔna balɩ na nii o gaari dim baŋa nɩ tɩn te, si ba ce o təri ba pa-o. Tɩntɩŋnu wum na yi ba te tɩn, ba ma mag-o. Ba daari ba pa o viiri dɩ ji-kuri. ¹¹ Nɔɔnu wum daa ma tɩŋɩ o tɩntɩŋnu wɔdonɩ. Ba ma magɩ wuntu

dɩ, yi ba twɩ-o zanzan. Ba ma pa o dɩ viiri dɩ ji-kuri. ¹² O daa ma tɩŋɩ tɩntɩŋnu wɔdonɩ o ki kuni bitɔ. Ba ma ja wuntu dɩ ba magɩ o yira ba kaari, yi ba zəl-o gaari dim wɔnɩ.

¹³ Gaari dim tu wum laan ma buŋɩ o wɩ: «A nan wú ki ta mu? Amu na wú ki te tɩn, aá tɩŋɩ a tɩtɩ bu wulɩ a na so-o tɩn mu. Ku ba dwe, baá ta kwarɩ wuntu.» ¹⁴ Nɔɔna bam na nɛ-o tɩn, ba ma bwe daanɩ ba wɩ: «Mu gaari dim tu bu. Wuntu mu lagɩ o ba o taa te o ko wum wəənu tɩm. Pa-na dí gu-o, si dí daari dí taá te o wəənu tɩm.»

¹⁵ Ba laan ma van-o ba ja nunji gaari dim wɔnɩ, yi ba mag-o ba gu.»

Zezi laan ma bwe-ba o wɩ: «Gaari dim tu laan wú ki nɔɔna bam kuntu ta mu?»

¹⁶ O maŋɩ si o ba o gu-ba mu, si o daari gaari dim o pa nɔɔna badonnə si ba taa niə.»

Nɔɔna bam na ni kuntu tɩn, ba ma ta ba wɩ: «We pa ku yi ki kuntu!»

¹⁷ Zezi ma nii ba seeni yi o wɩ: «Ku na dai kuntu, beɛ mu yi ku pɔpɔnɩ We tɔnɔ kum wɔnɩ ku wɩ:

«Kandwe dɩv lwara na vɩn tɩn laan mu joori dɩ ba dɩ ji kandwe dɩv na pai sɔŋɔ kum dana tɩn?»

¹⁸ Nɔɔnu wulɩ maama na tɩv kandwe dɩntɩ baŋa nɩ tɩn wú ciɩgɩ o tɩtɩ mu. Ku daari, wulɩ maama kandwe dim na tɩv o baŋa nɩ tɩn, dɩ wú mɩri kuntu tu mu.»

¹⁹ Zezi na tagɩ wəənu tɩm kuntu tɩn, Zwifə kaanɩm yigə tiinə dɩ cullu karanyɩna tiinə ma lwari si o maŋɩ mumaŋɩ dim bam ŋwaanɩ mu. Kuntu tɩn, ba ma kwaanɩ ba lagɩ cwəŋə si ba ja-o lɩla. Ba maa warɩ, ba na kwarɩ fɔvɩnɩ dɩ nɔɔna bam tɩn ŋwaanɩ.

Lampoo ŋwɩm taanɩ

(Matiyu 22:15-22, Mariki 12:13-17)

²⁰ Zwifə yigə tiinə bam deen ma yɩri Zezi, si ba daa ta nii o na wú ta kulɩ tɩn. Ba ma lagɩ cwəŋə si ba bri nɩ o dwəgə, si ba wanɩ ba ja-o, si ba daari ba ki-o govɩrma tu wum jɩŋa nɩ si o dɩ o sariya. Ba ma li nɔɔna si ba vu Zezi te nɩnɛnɩ ba yi nɔn-ŋɔna mu te, si ba laan kwaanɩ ba ja-o dɩ o taanɩ dim. ²¹ Bantu ma vu Zezi te ba bwe-o ba wɩ: «Karanyɩna, dí ye nɩ taanɩ dɩv nmu na yəni n te n bri nɔɔna tɩn yi ciɩga mu. Nmu ba pɔɔri nɔɔna daanɩ

dı n na kɪ-ba te tɪn. Nmɔ nan yəni n brɪ nɔɔna Wɛ cwəŋə ɕɪga mɔ. ²² Dı lagɪ dı bwe dı nii, dɪbam cullu pɛ ni sɪ dı ŋwɪ lampoo dı pa lɔgɔ kɔm pa-farɔ wɔm na?»

²³ Zezi ma lwarɪ ba na kɪ ba swan yam dɪd-o te tɪn, o ma ta dı ba o wɪ: ²⁴ «Kwe-na səbu dalɪ á brɪ-nɪ. Dı jɪgɪ wɔɔ nyɪnyɔgɔ dı o yɪrɪ mɔ dı banja nɪ?»

Ba ma lər-o ba wɪ: «Kɔ yɪ pa-farɔ wɔm mɔ.»

²⁵ O laan ma ta dı ba o wɪ: «Kɔ lamma. Á nan taá ŋwɪ kulɔ na yɪ pa-farɔ wɔm nyɪm tɪn á pa-o, sɪ á daari á taá paɪ Wɛ kulɔ dı na yɪ Dɪ nyɪm tɪn.»

²⁶ Zezi na tagɪ kɔntɔ dı ba tɪn, ba maa warɪ ba ja-o nɔɔna bam maama yigə nɪ dı o na tagɪ kulɔ tɪn. O na ləri-ba te tɪn sɔ-ba zanzan yɪ ba ɕɪm.

*Wɛ-sɔŋɔ ŋwɪa na wó ta yɪ te tɪn
(Matiyu 22:23-33, Marɪkɪ 12:18-27)*

²⁷ Sadusɪan tiinə badonnə dɛen ma zanɪ ba vu Zezi te. Bantɔ zaasɪm mɔ brɪ sɪ, nɔɔnɔ na tɪga, o daa bá joori o bi. ²⁸ Ba ma vu ba bwe-o ba wɪ: «Karanyɪna, Moyisi dɛen na pɔpɔnɪ kulɔ o tiŋi o pa dɪbam tɪn, o brɪ sɪ, nɔɔnɔ nu-bu na tɪga yɪ o daari kaani, yɪ ba na wɔ lɔgɪ biə, tɔ wɔm ɕurɔ mɔ manɪ sɪ o di kaani wɔm sɪ ba wanɪ ba lɔ biə o nu-bu wɔlɔ na tɪgɪ tɪn ŋwaanɪ. ²⁹ Kɔntɔ tɪn, nu-biə barpe mɔ ya wɔra. Ba dɪdɔba ma di kaani yɪ o tɪ o daar-o, yɪ ba ba jɪgɪ biə daani. ³⁰ Wɔlɔ na sanɪ tɪn ma di kadəm wɔm. ³¹ O dı ma tɪ o daar-o. Batɔ-tu wɔm dı daa ma di-o. Kɔ ma kɪ ba maama kɔntɔ doŋ. Ba maama barpe ma tɪ, yɪ ba wɔ lɔgɪ bu dı kaani wɔm. ³² Ba maama na tɪgɪ tɪn, kaani wɔm dı laan ma tɪ. ³³ Kɔntɔ tɪn, ba maama barpe na di kaani wɔm tɪn, ba laan na tu ba bi ba yagɪ tɔbɔnɪ, bantɔ wɔɔ mɔ wó ta te kaani wɔm?»

³⁴ Zezi ma ləri-ba o wɪ: «Kɔ na yɪ zɪm lɔgɔ banja nɔn-biə mɔ, baara di kaana yɪ kaana dı zɔurɪ banna. ³⁵ Kɔ daari, nɔɔna balɔ Wɛ na nii nɪ ba manɪ sɪ ba bi ba yagɪ tɔbɔnɪ sɪ ba laan taa zɔurɪ Dɪ lɔ-dɔŋɔ kɔm nɪ tɪn, bantɔ bá di kaana, yɪ kaana dı daa bá zɔ banna. ³⁶ Ba daa bá wanɪ ba tɪ, ba na wó ta nyɪ dı Wɛ malesɪ sɪm tɪn ŋwaanɪ. Ba yɪ Wɛ tɪtɪ biə mɔ, dı ba na bi ba yagɪ tɔbɔnɪ tɪn. ³⁷ Kɔ nan na yɪ twa

biim, Moyisi manɪ o brɪ nɪ nɔɔna wó sɪnɪ ba bi. O dɛen pɔpɔnɪ manja kalɔ Wɛ na brɪ Dɪ tɪtɪ dɪd-o sabari punju kɔm wɔnɪ yɪ Dɪ ta kulɔ tɪn. Moyisi ma brɪ sɪ Yuutu Banja-Wɛ yɪ Abraham Wɛ, dı Yizakɪ Wɛ, dı Zakɔbɪ Wɛ mɔ. ³⁸ Kɔ brɪ sɪ bantɔ daa ta jɪgɪ ŋwɪa mɔ Wɛ tee nɪ, bɛŋwaanɪ Banja-Wɛ yɪ nanɔna Wɛ mɔ, sɪ Dɪ dai twa Wɛ. Wɛ yibiyə nɪ, nɔɔna maama jɪgɪ ŋwɪa, dı balɔ na tɪgɪ tɪn dı.»

³⁹ Wɛ cullu karanyɪna tiinə badonnə na ni kɔntɔ tɪn, ba ma ləri ba wɪ: «Karanyɪna, n tagɪ ɕɪga.» ⁴⁰ Ba dɛen ma kwarɪ sɪ ba daa bwe-o taani.

*Krisi wɔm Wɛ na tɔŋɪ tɪn yɪ Davidi
Yuutu mɔ
(Matiyu 22:41-46, Marɪkɪ 12:35-37)*

⁴¹ Zezi laan ma ta dı ba o wɪ: «Nɔɔna yəni ba wɪ, sɪ Krisi wɔm Wɛ na tɔŋɪ tɪn yɪ Pɛ Davidi dwi tu mɔ. Kɔ nan wó wanɪ kɔ taa yɪ kɔntɔ na? ⁴² Davidi tɪtɪ nan pɔpɔnɪ Wɛ ləŋ-ŋwɪ tɔnɔ kɔm wɔnɪ o wɪ:

<Yuutu Banja-Wɛ tagɪ dı a Yuutu Dɪ wɪ:
Ba n jəni a jazɪm nɪ,

⁴³ sɪ aá kɪ nmɔ dɔna maama n nɛ kuri nɪ sɪ n nɔ-ba nɪ tɪga te.>

⁴⁴ Kɔntɔ tɪn, Davidi tɪtɪ na sɪnɪ o bəŋɪ Krisi wɔm Wɛ na tɔŋɪ tɪn nɪ o Yuutu tɪn, kú kɪ ta mɔ sɪ o daa joori o taa yɪ Davidi naa?»

*Zezi kaani o karabiə sɪ ba yɪ lwəni cullu
karanyɪna tiinə bam
(Matiyu 23:1-7, Marɪkɪ 12:38-40)*

⁴⁵ Nɔn-kɔgɔ kɔm maama ta na wɔra kɔ cəgi o taani dɪm kɔntɔ tɪn, o ma ta dı o karabiə bam o wɪ: ⁴⁶ «Taá yɪrɪ-na á tɪtɪ dı cullu karanyɪna tiinə bam. Bantɔ soe sɪ ba taa zɔurɪ gwar-dɪdwaarɔ ba beerə, sɪ nɔɔna taa nii-ba. Ba na ve yaga, ba soe sɪ nɔɔna maama taa tui ba zuli-ba. Ba na yəni ba zɔ ba Wɛ-di sɪm, ba ta lagɪ je-kamunnu mɔ sɪ ba taa je yigə nɪ. Ba na ve nɔɔnɔ sɔŋɔ sɪ ba di candiə, kɔ yɪ je-ŋɔŋa je mɔ ba lagɪ sɪ ba taa je da. ⁴⁷ Ba nan yəni ba ganɪ kadənə ba jɔŋɪ kulɔ maama ba na jɪgɪ tɪn. Ba kwəri ba kɪ Wɛ-lor-dɪdwaarɔ, sɪ kɔ taa nyɪ nɪ ba yɪ nɔn-ŋɔna mɔ te. Wɛ wó tiini Dɪ pa bantɔ na cam kɔ ja gaalɔ.»

21

Kadəm na pɛ Wɛ pɛɛri te tɪn (Mariki 12:41-44)

¹ Zezi ta na wɔ Wɛ-di-kamunu kɔm wɔni o bɪ nɔɔna bam kɔntu tɪn, o ma kwɛni o yuu wɛɛni o nii je maama. O ma na nadunə na ve ba di ba sɛbiə daka kalu na zigɪ da Wɛ pɛɛra ŋwaani tɪn wɔni. ² O daa ta ma na kadəm wɔdon na togi o wɔra, o yi yinigə tu mu. Wɔntu ma ja sɛbu dalɪ-balwa bale yɪrani mu o ja vu o di daka kam wɔni. ³ Zezi na nɛ kɔntu tɪn, o ma ta o wɪ: «A lagɪ a ta cigɪ mu di abam si, kadəm wɔntu na yi yinigə tu tɪn, o di sɛbu ku dwɛni balu maama na di da tɪn. ⁴ Bantu maama li ba daari mu. Kadəm wɔm nan yi yinigə tu mu, yi o kwe kulɔ maama o na jigɪ si o ma yɛgi o ni-wɔdiu tɪn o di da.»

Lɛɛrv na wɔ ba lɔgv banja te tɪn (Matiyu 24:1-28, Mariki 13:1-23)

⁵ Nɔɔna badonnə dɛɛn ma tɛ Wɛ-di-kamunu kɔm taani yi ba wɪ: «Nii-na kandwa yam ba na mɛ ba lɔ-ka tɪn na tiini ya lana te, yi ba ma pɛɛra yalɔ ba na pɛ Wɛ tɪn ba ma ki-ka lanyɪrani.» Zezi ma ləri-ba o wɪ: ⁶ «Ku na yi wənu tuntu á na nai tɪn, maɲa wú ba ba, si ba di ti maama tɪga ni. Kandwe daa bá danɪ didonɲ banja ni.»

⁷ Ba ma bwe-o ba wɪ: «Karanyina, maɲa kɔɔ mu kɔntu wɔɲo wú ki? Bɛɛ mu lagɪ ku ki maana ku bɪ dibam, si dí lwarɪ ni wənu tuntu lagɪ ti ki?»

⁸ Zezi ma ləri-ba o wɪ: «Á fɔgi á ci á titi, si á yi pa nɔɔna ganɪ abam. Nɔɔna zanzan wú ba abam te di amɔ yɪri, ba ta di abam ni ba didɔba didɔba mu yi Krisi wɔm Wɛ na tɔɲi tɪn, yi baá daari ba ganɪ abam ba wɪ, maɲa kam yiə. Á nan yi sɛ á togi bantu kwaga. ⁹ Á wú ba á ni tigurə di jara ŋwa. Á nan yi pa fɔni zu abam. Wənu tɪm kɔntu maama maɲi si ti da yigə ti ki mu, yi ku ta dai lɔgv tiim mumaɲa.»

¹⁰ O daa ta ma ta di ba o wɪ: «Dwi wú zanɪ di ki jara di dwi didonɲ, yi tɪw di ku donɲ tɪw wú zanɪ ti magɪ jara. ¹¹ Tɪga ma wú sɪsiɲi zanzan. Kana di wú ba ka taa wɔ je sidonnə ni, yi yawɪ-loɲnu di wú cɔgi nɔɔna zanzan. Wɛ wú pa

wɔ-kɪnkagɪla yalɔ na bɪ DI dam tɪn taa ki wɛyuu ni, yi fɔni wú ja nɔɔna ya ŋwaani.

¹² Ku na wú loori wənu tuntu kəm tɪn, nɔɔna wú ja abam dam ba pa á na yaara. Baá ja abam ba vu ba sanɪ ba Wɛ-di sɪm nakwa tee ni, yi ba ki abam pɪna digə ni. Baá ja abam ba pa á zigɪ pwa di didɛera yigə ni, abam na togi amɔ tɪn ŋwaani.

¹³ Ku nan wú pa á na pwələ si á bɪ-ba Wɛ cigɪ kam. ¹⁴ Taá ye-na kɔntu ni ni, si á pa á bɪcara ki dam. Á yi taá ki liə, di á na wú ləri-ba tite si á ma yɪri á titi tɪn. ¹⁵ Bɛɲwaani amɔ wú pa abam wɔbɔɲ-ŋona di á ni-taani, kú pa á duna bá wanɪ ba twanɪ di á na wú ta kulɔ tɪn. ¹⁶ Abam titi kwə di á niinə, di á cɔrru di á cilonnə wú ja abam ba ki didɛera jɪɲa ni, yi baá gv abam badonnə. ¹⁷ Nɔɔna maama wú ta culi abam á na yi a nɔɔna tɪn ŋwaani. ¹⁸ Baá ki abam kɔntu, yi Wɛ ta wú ta nii á banja ni, yi á bá lagɪ á yuuywe sɪm didɔba titi di á ga. ¹⁹ Abam nan na kwaanɪ á ki pu-dia á zigɪ kəɲkəɲ, á wú na ŋwɪa Wɛ tee ni.

²⁰ Abam nan wú ba á na pamaɲna na gilimi Zeruzalem tɪw kɔm maama ba pu. Á na nɛ kɔntu, á laan wú lwarɪ ni maɲa kam yiə si ba cɔgi-ku. ²¹ Maɲa kam kɔntu ni, abam balu na zɔvri Zude ni tɪn maɲi si á ki lɪla á nuɲi á duri á beeri pweeru je á sɛgi da. Balu na wɔ tɪw kɔm wɔni tɪn maɲi si á nuɲi lɪla. Balu di na wɔ ba karɪ ni tɪn daa yi ve á zu tɪw kɔm wɔ. ²² Bɛɲwaani maɲa kantɔ ni mu yaara maɲi si ya ba, Wɛ na wú vanɪ nɔɔna zwa tɪn ŋwaani, si kulɔ maama na pɔpɔni Wɛ tɔnɔ kɔm wɔni tɪn laan ki. ²³ Kantɔ maɲa kam ni kú tiini ku taa yi lɛɛrv di kaana balu na jigɪ pwi tɪn, di balu na jigɪ biə yi ba ŋɔgi yɪli tɪn. Yaara zanzan wú ba tɪw kɔntu di ku nɔɔna maama banja ni, yi Banja-Wɛ wú kwe DI bam ba yɪra ni. ²⁴ Ba ma wú gv ba badonnə di su-zɔɔrv, yi ba daari ba ja ba badonnə ba vɔ ba ja vu gambeem dwi tiinə maama titari ni. Dwi-ge tiinə laan wú ba zu Zeruzalem tɪw kɔm wɔ ba karɪ ba nɔni ku wənu ba cɔga taan, si ku vu ku yi maɲa kalu Wɛ na pɛ-ba tɪn tiim.»

Nabiin-bu wum na wó ba lógv baña te tin
(*Matiyu 24:29-35,42-44, Maríki 13:24-37*)

²⁵ «Maña wó ba sí Wε pa wo-kinkagula yalv na brí DÍ dam tin taa kí wía wóni dí cana dí calícwí sım wóni. Liə wó ja lógv baña dwi tiinə maama, yí ba wubɔɔña vugimi dí nınıv kum na bam na pɔgila dí sɔɔ zanzan tin ηwaani. ²⁶ Fɔvni zanzan wó pa nɔɔna wubɔɔña je ba na bɔɔni woɔo kulv na biini lógv baña tin, beɔwaani weyuu wó sisiɔi kɔ pa wəənu tiv na wu weyuu ni tin maama vugimi daani.

²⁷ Maña kam kuntu ni nɔɔna wó na Nabiin-bu wum na maa biini lógv baña. Oó ta wu kunkwəənu wóni o biini dí dam, yí Wε paari-zulə wu o tee ni zanzan. ²⁸ Á na ne sí wəənu tím kuntu puli tí kía, sí á zaɔi á zigi lanyirani á kwəni á yum weeni, beɔwaani maña kam twe sí Wε vri abam DÍ yagi.»

²⁹ Zezi laan ma maɔi mumaña o brí-ba o wí: «Maani-na á nii kapuvv dí tweeru maama na yí te tin. ³⁰ Á na ne ni tweeru wura tí kwi vɔɔrv, abam wai á lwarí ni kɔ twe yade. ³¹ Kɔ nan yí bidwí mu dí á na ne wəənu tiv a na tagi a brí abam tin na wura tí kía, sí á lwarí ni maña kam laan twe sí Wε paari dímu lagi dí ba nɔɔna titari ni. ³² A lagi a ta cíga mu dí abam sí, wəənu tintu maama wó ba wura tí kía, yí zım nɔɔna bam ta wu tígi ba tí. ³³ Weyuu dí tíga wó ba tí ke, yí amv taani dímu bá ke maña dí maña.

³⁴ Á taá fɔgi á cv á titi, sí á yí taá bɔɔni wudi-fwaarv dim naa sa-nyɔɔv wubɔɔña, naa á taá jigi liə dí á ηwía wəənu. Á na jigi wubɔɔña yantv doɔ, de dílv amv Nabiin-bu wum na wó ba tin wai dí tui bidwí baña ni dí dari abam, ³⁵ ni cíku na jaani varım te tin. Beɔwaani de dímu kuntu wó ba lí nɔɔnv wulv maama na wu lógv baña ni tin. ³⁶ Kuntu tin, á taá yiri á titi maña maama, sí á taá loori Wε sí DÍ pa abam dam, sí á wanti á nunji yaara yalv maama na lagi ya ba tin wóni, sí á daari á vu á zigi amv Nabiin-bu wum yigə ni.»

³⁷ Zezi deen yəni o wu Wε di-kamunu kum wóni de maama o brí nɔɔna Wε taani dímu. Tíga na yəni ka yí, o yəni o

nunji tiv kum wu o vu Olivi piu kum seeni o pəni da. ³⁸ Kɔ daari tíga na yəni ka puvvri, nɔɔna bam maama yəni ba zaɔi líla ba ve Wε di-kamunu kum, sí ba taa cəgi o taani dímu.

22

Zwifə yigə tiinə bam na kí ni sí ba gv Zezi te tin

(*Matiyu 26:1-5,14-16, Maríki 14:1-2,10-11, Zan 11:45-53*)

¹ Kɔ deen ge fun sí Zwifə bam dí ba candiə kalv yiri na yí Paki tin. Candiə kam kuntu ni mu ba yəni ba dí dípe dílv na ba jigi dabılı dí wóni tin. ² Kaanım yigə tiinə dí cullu karanyına tiinə bam ma kwaani ba lagi cwəɔə, sí ba ja Zezi ba gv. Ba na kwari fɔvni dí nɔɔna bam tin ηwaani, ba yəri ba na wó kí te sí ba ja-o.

³ Sutaani laan ma zv Zudası Yiskarıyo bıcarı. Wuntu yí Zezi karabiə fugə-bale bam wu nɔɔnv dídvə mu. ⁴ O ma vu kaanım yigə tiinə dí Wε di-kamunu kum yirına yigə tiinə bam te sí ba bani ba nii, o na wó kí te o brí-ba cwəɔə sí ba wanti ba ja Zezi. ⁵ Ba na ni kuntu tin, ba wu ma poli zanzan. Ba ma dí yəlo ba maɔi daani dí səbu ni. ⁶ O ma se. O laan ma beeri cwəɔə sí o ja Zezi o kí ba jıɔa ni, sí kɔɔv kum yí zaɔi kɔ lwarı.

Zezi na di candiə wɔdiu dí o karabiə bam te tin

(*Matiyu 26:17-29, Maríki 14:12-25, 1 Korenti 11:23-25*)

⁷ Kɔ ma ba kɔ yí de dílv ba na puli sí ba dí dípe dílv na ba jigi dabılı dí wóni tin. De dímu kuntu ni Zwifə bam yəni ba gvı pibalı mu ba ma dí Paki candiə kam.

⁸ Zezi ma lí Pıyeeri dí Zan yí o ta dí ba o wí: «Ve-na á kwε woɔo maama á pa díbam, sí dí ba dí dí Paki candiə kam.»

⁹ Ba ma bwe-o ba wí: «Nmu lagi sí dí vu jəgə kɔv mu dí kwε jəgə kam?»

¹⁰ O ma ləri-ba o wí: «Cəgi-na, á na ve á maa zıvri tiv kum wu, nɔɔnv wudon wó jeeri abam o na zıɔi kɔɔrv dí na. Dana o kwaga á vu á zv sɔɔv kulv o na wó zv tin. ¹¹ Á na zva, sí á ta dí sɔɔv kum tu ni: «Dí karanyına wı, dí ba dí bwe dí

nii, digə kalu o na wó jəni da dı o karabiə bam sı ba di Pakı candiə kam wədiu kum tun wu yən mu?» ¹² Oó brı abam weyuu digə, ka daga lanyıranı, yı ka jıgı woŋo kulı maama dí na lagı tun ka wəni. Vena á kwe candiə kam wəənu tum á ti, sı dí laan ba.»

¹³ Ba ma zaŋı ba vu, yı ba sıni ba na woŋo maama ni Zezi na maŋı o ta te tun. Ba ma kwe Pakı candiə kam wədiu kum ba ti.

¹⁴ Wədiu dim maŋa na yı tun, Zezi jəni dı o karabiə fugə-bale bam sı ba di wədiu kum. ¹⁵ O laan ma ta dı ba o wı: «Amu ya tiini a lagı sı a di candiə kantı dı abam dı a wu maama, sı a laan daarı a yaarı. ¹⁶ A nan lagı a ta abam sı, a daa bá di candiə kantı, sı ku taa ve maŋa kalu candiə kam kuntu kuri na wó vu ku kweeli We paarı dım wəni tun.»

¹⁷ Zezi na tagı kuntu o ti tun, o laan ma jəni tweeru biə sana dı zıŋa, yı o kı We le ti ŋwaanı. O ma ta dı ba o wı: «Jonji-na tuntu á nyó á daarı á pa daanı. ¹⁸ A lagı a ta abam sı, ku na puli zım, a daa bá nyó wo-nyóoru tuntu, sı ku taa ve maŋa kalu We paarı dım na wó ba nɔɔna tıtarı ni tun.»

¹⁹ Zezi laan ma kwe dıpe, yı o kı We le ti ŋwaanı. O ma daarı o fɔ-dı o pa o karabiə bam yı o wı: «Amu yıra yam mu tuntu, a na lagı a kwe a pa abam ŋwaanı tun. Taá kı-na kuntu doŋ, sı á taá ma guli a gulə.»

²⁰ Ba na di ba ti tun, o daa ma kwe zıŋa dı ka wo-nyóoru o kı We le ti ŋwaanı o pa-ba, yı o wı: «Wo-nyóoru tuntu brı sı We goni ni-dubıri dıdaanı nabiinə amu jana kam ŋwaanı. A jana kam lagı ka nuŋi ka duri abam ŋwaanı mu. ²¹ Nan nii-na, nɔɔnu wulu na lagı o yəgi-nı o pa nɔɔna tun toŋi o je dı amu o di yo seeni. ²² Ku nan fin mu sı amu Nabiin-bu wum ti, ni We na maŋı Dı lagı te tun. Ku nan za yı læeru mu ku pa nɔɔnu wulu na wó yəgi-nı o pa tun.»

²³ Ba na ni o na tagı kulı tun, ba ma sıŋı ba bwe daanı ba nii, bantı wəni wɔɔ mu wó wanı o kı kuntu.

Wɔɔ mu yı nɔn-kamunu?

(Matiyu 20:25-28, 19:28, Marıki 10:42-45)

²⁴ Zezi karabiə bam deen magı kantogo ku ce, sı ba nii bantı wəni wɔɔ mu yı kamunu o dwe ba maama. ²⁵ Zezi ma ta dı ba o wı: «Ku na yı lugu baŋa pwa, bantı yəni ba te ba nɔɔna dı dam mu. Balı na di dam nɔɔna baŋa ni tun, nɔɔna bam daa ta yəni ba bə-ba ba wı <Lanyıran-kərə> mu. ²⁶ Abam nan wu maŋı sı á taá yı kuntu doŋ. Wulu na yı nɔn-kamunu abam wəni tun maŋı sı o ji ni á nyaanı mu te. Wulu dı na yı abam yuutu tun maŋı sı o ji ni á tuntuŋnu mu te. ²⁷ Wulu na jəni sı o di wədiu tun, dı wulu na kwe wədiu kum o ja ba o pa-o tun, bantı wɔɔ mu yı kamunu? Ku dai wulu na jəni sı o di tun mu na? Ku nan na yı amu, a wu abam wəni yı a kı nıneeni wulu na yı á tuntuŋnu tun mu te.

²⁸ Abam nan yı balı na toŋi dı amu a cam maama wəni, yı á wu yaŋı a toŋım. ²⁹ Aá pa abam toŋı á di paarı, ni a Ko We na pe sı a di paarı te tun. ³⁰ Kuntu tun, á wó ba á zu a paarı dım wu, yı á toŋi dı amu á jəni á di ywəəni. Á wó ba á jəni paarı jangwaanı tum baŋa ni, sı á di Yıstrayelı dwi tiinə kuri fugə-bale bam taanı.»

Zezi na wuuri o brı Pıyeeri na wó vi-o te tun

(Matiyu 26:31-35, Marıki 14:27-31, Zan 13:36-38)

³¹ Zezi laan ma ta dı Simɔn Pıyeeri o wı: «Simɔn, Simɔn, sutaanı sıni dı na cwəŋə sı dı maŋı abam dı nii, ni nɔɔnu na caarı mına te tun. ³² Amu nan loori We a pa nmu, sı n kı n wu-dıdwa dı amu sı n yı yaŋı-nı. Nmu nan na tusi, yı n wubıŋa na joori ya toŋi amu, sı n pa n ko-biə fɔŋı ba zıgı kəŋkəŋ.»

³³ Pıyeeri laan ma ta dıd-o o wı: «A Yuutu, ba na lagı ba kı amu dı nmu pına digə ni, naa ba na lagı ba gu dıbam, a ta bá se sı a joori nmu kwaga ni.»

³⁴ Zezi ma lær-o o wı: «Pıyeeri, a lagı a ta nmu sı, ku na wó loori sı cibwı keeri zım ti-bra-pura ni tun, nmu wó fɔ kuni bito ni n yəri amu.»

Zezi na tagi di o karabiə si ba ti ba yigə te tin

³⁵ O laan ma ta di ba maama o wi: «A daama na tuni abam si á tɔli á tɔli We kwərə kam yi á ba jigi səbiə gan-logodi di tampogo di natra tin, wonjo muri abam na?»

Ba ma ləri ba wi: «Awo, dí wu ge kulukulu.»

³⁶ O ma ta di ba o wi: «Ku daari lele kuntu, wulu na jigi səbiə gan-logodi tin, kuntu tu manji si o kwe-di mu. Wulu di na jigi tampogo tin manji si o kwe-ku mu. Wulu maama na ba jigi su-lɔɔ tin, kuntu tu manji si o kwe o goro mu o yəgi o ma yəgi su-lɔɔ. ³⁷ Amu nan lagi a ta abam si, kulu na pupuni We tɔnɔ kum wuni amu njwaani tin manji si ku ki, di ku na wi:

«Ba wəl-o di nɔn-balwaarɔ mu». Kuntu na pupuni We tɔnɔ kum wuni amu njwaani tin laan wó ki lele.»

³⁸ Zezi karabiə bam ma ta did-o ba wi: «Dí Yuutu, nii su-lwaanɔ tile mu dí jiga.»

O ma ləri-ba o wi: «Yagi-na si ku manji.»

Zezi na tiini o loori o Ko We te tin
(*Matiyu 26:36-46, Mariki 14:32-42*)

³⁹ Zezi deen ma nunji tu kum wuni o vu Olivi piu kum seeni, ni o na yəni o ki te tin. O karabiə bam di ma tog-o ba vu. ⁴⁰ Ba na yi jəgə kalɔ ba na maa ve tin, Zezi ma ta di ba o wi: «Á taá loori We, si á yi tu manjim dim manja ni.»

⁴¹ O laan ma fɔori ba tee ni o vu o zigi daa ni, ku manji nɔɔnɔ na wó duli kandwe yi di yi me tin. O ma kuni doonə o loori We o wi: ⁴² «A Ko, nmu na se, si n pa cam dilɔ na lagi di ba amu banja ni tin ke. Nan ki kulu na togɔ nmu wubɔɔna tin, si yi ki amu wubɔɔna na lagi kulu tin.»

⁴³ O na loori We kuntu tin, We maleka ma nunji weyuu ka ba o te, yi ka wəl-o di dam.

⁴⁴ O wu na tiini ku cogɔ zanzan tin ma pa o tiini o loori We di o wu maama. O lulunju ma ji nuneeni jana te, yi ku luri tɔga ni.

⁴⁵ O na loori We o ti tin, o ma zanji o joori o vu o karabiə bam te. O ma na si ba tigi ba dɔa wu-cogɔ kum njwaani. ⁴⁶ O ma ta di ba o wi: «Bɛɛ mu yi á dɔa? Zanina si á taá loori We, si á yi tu manjim dim manja ni.»

Ba na jaani Zezi te tin

(*Matiyu 26:47-56, Mariki 14:43-50, Zan 18:3-11*)

⁴⁷ Zezi ta na wura o njɔni kuntu tin, nɔn-kogɔ laan ma ba ku yi o te. Zudasɔ wulu na yi o karabiə fugə-bale bam wu didɔa tin ma togɔ ba yigə. O ma fɔori o yi Zezi te si o kukwər-o. ⁴⁸ Zezi ma ta did-o o wi: «Zudasɔ, nmu tu si n pa ba ja amu Nabiin-bu wum, yi n ta lagi n kukwəri-ni mu na?»

⁴⁹ Zezi karabiə balɔ na wu o tee ni tin ma na ku na lagi ku ki-o te tin. Ba ma bwe-o ba wi: «Dí Yuutu, dí li dí su-lwaanɔ tum dí zagi-ba na?» ⁵⁰ Ba wu didɔa ma li o sugɔ kum o ma zagi kaanum yuutu wum tintunju jazim zwe o go. ⁵¹ Zezi na ne kuntu tin, o ma ta di ba o wi: «Yagi-na». O ma vu o dwe nɔɔnɔ wum zwe dim, yi di je, di joori di yi di ya na yi te tin.

⁵² O ma daari o ta di kaanum yigə tiinə bam di We-di-kamunu kum yirina bam yigə tiinə di nakwa bam, ba na tu si ba ja-o tin, o wi: «Abam na kwe su-lwaanɔ di da-lwaanɔ á ba si á ja amu tin, a yi njwunɔ mu na? ⁵³ De maama a yəni a wu abam tee ni We-di-kamunu kum wuni, yi á wu jaani amu. Ku nan na yi te tin, manja kam laan yia si á ki á wubɔɔna na lagi kulu tin, beɔnwaani manja mu yia si lim pe joni dam.»

Piyɛɛri na suni o vin Zezi te tin
(*Matiyu 26:57-58,69-75, Mariki 14:53-54,66-72, Zan 18:12-18,25-27*)

⁵⁴ Ba laan ma ja Zezi, yi ba ja-o ba ke. Piyɛɛri ma dali o togɔ ba kwaga o da o vu. Ba ma vu ba yi kaanum yuutu wum sɔɔɔ. ⁵⁵ Ba ma dwe mini ba tini sɔɔɔ kum titari ni. Nɔɔna bam ma vu ba je ba weeri mini dim. Piyɛɛri di ma togɔ o vu o jəni ba wuni. ⁵⁶ O na togɔ o je mini dim yigə ni kuntu tin, sɔɔɔ kum tintunju-kana kadoɔ ma yɔɔri o nii o yibiyə ni, yi o wi: «Nɔɔnɔ wuntu di togɔ o wu Zezi tee ni mu.»

⁵⁷ Piyɛɛri ma fu yi o wi: «Kaani, a yər-o.»

⁵⁸ Ku na ki fin tin, nɔɔnɔ wubɔɔnɔ di daa ma na-o, yi o wi: «Nmu togɔ n yi Zezi kogɔ kum nɔɔnɔ didɔa mu.»

Piyeyeri ma leri noonu wum o wi: «A togɔ a dai ba wu noonu.»

⁵⁹ Ku daa na ki fun nineseni luu didɔba tin, noonu wodonɔ di daa ma ta o wi: «Noonu wontu suni o togɔ did-o mu. O di yi Galile tu mu.»

⁶⁰ Piyeyeri ma leri o wi: «Baaru, a yeri n taani dum kuri.» O ta na wura o noonu kuntu tin, cibwɔ ma da ku keeri.

⁶¹ Di Yuutu Zezi laan ma pipiri o yoori Piyeyeri o nii. Piyeyeri ma guli Zezi ya na tagɔ kulɔ did-o o wi: «Ku na wu loori si cibwɔ keeri zim ti-bra-pura ni tin, nmu wu fu kuni bito ni n yeri amu.» ⁶² O na guli kuntu tin, o laan ma nunji, yi o tiini o keeri zanzan.

*Ba na mwan Zezi yi ba mag-o te tin
(Matiyu 26:67-68, Mariki 14:65)*

⁶³ Noona balɔ deen na yiri Zezi tin maa yaal-o ba mwan-o, yi ba kwari ba mag-o.

⁶⁴ Ba ma kwe gorɔ ba ma kwali o yiɔ, yi ba daari ba mag-o. Ba maa wi: «Lwari n bri dibam wulɔ na magi-m tin.» ⁶⁵ Ba ta maa noonu wəenu dwi dwi ba ma cogɔ o yuu, yi ba twi-o zanzan.

*Zwifə nakwa na di Zezi taani te tin
(Matiyu 26:59-66, Mariki 14:55-64, Zan 18:19-24)*

⁶⁶ Tuga na pɔuri tin, Zwifə bam nakwa kogɔ kum maama ma la daani, di ba kaanum yigə tiinə bam di ba cullu karanyina tiinə maama. Ba laan ma pa Zezi nunji o vu taani dum dim jəgə o zigi ba yigə ni. ⁶⁷ Ba ma ta did-o ba wi: «Nmu na suni n yi Krisi wum We na manji si Di tɔni Di pa dibam tin, si n ta.»

Zezi ma leri-ba o wi: «A na tagɔ kuntu a bri abam, á ta bá se a ni. ⁶⁸ A nan daa na bwe abam taani di, abam bá se si á leri á pa-ni. ⁶⁹ Ku na puli lele kuntu, amu Nabiin-bu wum wu vu a jəni Dam-Panjwa Tu Baɔa-We jazum ni a da a di paari.»

⁷⁰ Ba maama laan ma bwe-o ba wi: «Kuntu tin, nmu nan suni n yi We Bu wum mu na?»

Zezi ma leri-ba o wi: «Mu abam na wi te tin.»

⁷¹ Ba laan ma noonu daani ba wi: «Dibam titi laan mu ni o kwərə kam na bri o titi cogum. Di daa ba lagɔ maana tiinə si ba noonu o taani dum.»

23

*Pilatɔ na bwe Zezi taani te tin
(Matiyu 27:1-2,11-26, Mariki 15:1-15, Zan 18:28—19:16)*

¹ Zwifə bam nakwa kogɔ kum maama deen ma zani ba ja Zezi ba ja vu gɔvirma tu Pilatɔ te. ² Ba ma sɔni si ba fo vwan ba pa-o, yi ba wi: «Dibam ne noonu wontu mu o jigi di tu kum noona bam o gana si ba tusi. O te-ba o wi, ba yi taa lai lampoo ba pai gɔvirma. O maa kwari o bri o titi ni wum mu yi Krisi, ku na lagɔ ku ta ni pe tin.»

³ Pilatɔ na ni kuntu tin, o ma bwe-o o wi: «Nmu mu yi Zwifə bam pe wum na?»

Zezi ma lər-o o wi: «Mu ka da n taga.»

⁴ Pilatɔ ma ta di kaanum yigə tiinə bam di non-kogɔ kum maama o wi: «Amu wu ne noonu wontu na ki kulɔ o cogɔ tin, si di di o taani.»

⁵ Ba ma tiini ba noonu taani dum, yi ba kwaana ba te ba wi: «O nan yəni o tulu Zude tɔni dum maama, o bri noona bam si ba yi taa se ba tu kum didɛera ni. O deen puli o ki kuntu don Galile ni mu, yi o laan yi yo seeni.»

⁶ Pilatɔ na ni kuntu tin, o ma bwe-ba si o nii, noonu wum yi Galile tu mu na? ⁷ O na tu o lwari ni Zezi nunji tu kulɔ Erɔdi na te tin, o ma pa ba ja-o ba vu wontu te si o di taani dum, beɔwaani Erɔdi di togɔ o wu Zeruzalem ni manja kam kuntu ni.

⁸ Erɔdi na ne Zezi tin, o maa jigi wɔpolo zanzan, beɔwaani o ya manji o ni o nwa, yi o tiini o lagɔ si o na-o. O maa lagɔ si o nii Zezi wu ki wo-kinkaguli o bri-o na. ⁹ O ma kwaani o bwe-o wəenu zanzan. Zezi ma wu se o lər-o kulɔkulɔ. ¹⁰ Kaanum yigə tiinə di cullu karanyina tiinə bam maa togɔ ba zigi da, yi ba tiini ba noonu taani dum di baari si ba ma di-o. ¹¹ Erɔdi di o pamaɔna bam laan ma gooni Zezi zanzan. Ba pa o zu paari gorɔ si ba ma mwan-o, yi Erɔdi laan pa o joori o vu Pilatɔ te. ¹² Dintu de dum ni Erɔdi di Pilatɔ laan di ciloɔo mu daani, yi ba deen ya culi daani mu.

¹³ Pilatɔ ma pa kaanum yigə tiinə bam di nakwa bam di noona bam maama la daani o tee ni. ¹⁴ O ma ta di ba o wi: «Abam na sɔni noonu wontu amu tee ni tin, yi á te á wi, o yi wulɔ na ganɔ á tu

kum nɔɔna bam o pa ba tusi tɪn, kuntu mu a nan bwe-o abam yibiyə ni si a nii, yi a wu ne kulɔ o na ki o cɔgi yi abam ja-o ku ŋwaani tɪn. ¹⁵ Erɔdi di wu ne kulɔ o na cɔgi tɪn. Mu ku kuri o pe o joori o ba dɪbam te. A taá ye si kulɔkulɔ tərə ku na wú pa ba ja-o ba gu tɪn. ¹⁶ Kuntu ŋwaani aá pa ba mag-o di balaari mu, yi ba daar-o ba yagi.»

[¹⁷ Paki candiə kam manja na yəni ka ba yi, Pilati manji si o li ba puɔɔ didɔa mu o yagi si o viiri.] ¹⁸ Nɔn-kɔgo kum maama ma ki daani ba kaasi di kwər-de ba wi: «Ku na yi nɔɔɔ wɔntu, ja-o n gu, si n daari n li Barabasi n pa dɪbam.» ¹⁹ Barabasi yi wulɔ ba deen na ki puɔna digə ni, o na ki jara di ba tuɔ kum didɛera yi o gu nɔɔna tɪn ŋwaani mu.

²⁰ Pilati na lagi si o li Zezi o yagi tɪn ŋwaani, o daa ma ta di nɔɔna bam si ba se si o yagi Zezi. ²¹ Ba ma daa ta vɪn, yi ba tiini ba kaasi banja banja ba wi: «Pa-o tɔɔn-dagara banja ni n gu. Pa-o tɔɔn-dagara banja ni n gu.»

²² O daa ta ma ta di ba o ki bitɔ o wi: «Bɛ wo-lɔŋɔ mu o kia? A wu ne kulɔ o na ki o cɔgi pa ku manji si di gu-o tɪn. Kuntu tɪn, aá pa ba mag-o, yi a daari a yag-o.»

²³ Ba daa ta maa tiini ba kwaana ba kaasi di kwər-de, yi ba te di baari ba wi: «N manji si n pa-o dagara banja ni mu n gu.» Ba na tiini ba ŋɔɔni di kwər-de tɪn, ²⁴ ku ma pa Pilati se si o ki kulɔ ba na lagi tɪn. ²⁵ O ma pa ni si ba li Barabasi wulɔ ba na lagi si o yagi o pa-ba tɪn. Wɔntu mu yi wulɔ ba ya na jaani ba ki puɔna digə ni, o na ki jara di ba tuɔ kum didɛera yi o gu nɔɔɔ tɪn ŋwaani. Pilati ma daari o ki Zezi pamanja jɪna ni, si ba ki-o ni kɔgo kum wɔɔɔna na lagi te tɪn.

Ba na jaani Zezi ba vu ba pa tɔɔn-dagara banja ni te tɪn

(Matiyu 27:32-56, Mariki 15:21-41, Zan 19:17-30)

²⁶ Pamanja bam laan ma ja Zezi ba maa kea. Nɔɔna bam maama maa toga. Ba na maa ve tɪn, ba ma jeeri nɔɔɔ wɔdon, o yiri mu Simɔn. O nunji Sireeni mu. O deen ya nunji gaa mu o ba o yi tuɔ wɔni o maa kea. Pamanja bam ma ja-o, yi

ba pa o zɪŋi dagara kam o bakali ni o togi Zezi kwaga. ²⁷ Zeruzalem kɔ-fɔro deen maa togi Zezi kwaga. Kaana di maa togi ba wura, yi ba keerə ba fri ba titi o ŋwaani. ²⁸ Zezi ma pipiri o nii-ba yi o wi: «Zeruzalem kaana-ba, yi taá keeri-na amu ŋwaani. A za taá keeri á titi di á biə ŋwaani. ²⁹ Bɛŋwaani manja wú ba ka yi, yi baá ta wi: «Kaani wulɔ maama na yi ka-dɔgu tɪn yi yu-yoŋo tu mu. Wulɔ na manji o wu lugi bu si o pa o ŋɔgi yili tɪn jigi yu-yoŋo zanzan.» ³⁰ Yaara yam kuntu manja na yiə, nɔɔna wú loori pweeru si ti tu ba banja ni, yi ba loori pu-kum si ti kwəli-ba. ³¹ Taá nii-na, da-lia na jigi mini ka di tuntu tɪn, ku laan na yi da-kura, kaá ki ta?»

³² Ba deen ma ja nɔn-balwaarɔ tile ba vu si ba wəli di Zezi ba gu. ³³ Ba ma vu ba yi jəgə kalɔ yiri na yi Yukol-pua piu tɪn. Ba laan ma ja Zezi ba pa dagara kam banja ni. Ba ma ja nɔn-balwaarɔ tum di, ba pa dagari sɪdonnə banja ni. Ba ma cwi didɔa Zezi jazum ni. Wɔwɔm maa wu o jagwiə ni. ³⁴ Ba na pagi Zezi dagara kam banja ni kuntu tɪn, o ma loori Wɛ o wi: «A Ko, yagi n ma n cɛ-ba, si ba yəri wɔŋo kulɔ ba na ki tɪn.»

Pamanja bam na lagi ba manji o gwaarɔ tum tɪn, ba tagi jɔro mu ba ma manji-ti.

³⁵ Nɔn-kɔgo kum maa zigɪ da ba niə. Zwifə bam nakwa bam ma ki-o cavura, yi ba mwana ba wi: «O yəni o vri nɔɔna ŋwɪa. O na sɪni o yi Krisi wɔm Wɛ na kuri tɪn, si o vri o titi ŋwɪa si di nii.»

³⁶ Pamanja bam di maa mwan-o, yi ba jigi sa-nywana ba sunji o yigə ni. ³⁷ Ba maa wi: «Nmu na sɪni n yi Zwifə bam pe, si n vri n titi ŋwɪa si di nii.» ³⁸ Ba deen ya puɔɔni tɔnɔ ba tani-ku daa kam yira ni o yuu banja ni, yi ku wi:

«Wɔntu yi Zwifə bam pe mu.»

³⁹ Nɔn-balwaarɔ tilɔ ba na pagɪ di Zezi tɪn didɔa maa jigi Zezi o twɪa yi o wi: «Ku dai nmu mu yi Krisi wɔm Wɛ na tɔŋi tɪn na? Nan vri n titi ŋwɪa, si n daari n vri dɪbam di n wəli da.»

⁴⁰ Nɔn-balɔro kudon kum ma kaani kukum kum ku wi: «Nmu ba kwari Wɛ fuɔni na? Ba lagi ba gu dɪbam maama

mu. ⁴¹ Ku na yi dibam, dibam tɔvni dɔm maŋi, beŋwaanɩ kɛm-balwaarɩ tɩlɩ dɩ na ki tɩn, ku maŋi sɩ dɩ tɩ mu. Ku nan na yi nɔɔnɩ wɔntɩ, o wɩ ki kulɩkulɩ o cɔgi.»

⁴² O ma daari o ta dɩ Zezi o wɩ: «Nmɩ na tu n ba n jɔŋi n paari dɩm, sɩ n guli a gulɩ.»

⁴³ Zezi ma lɛr-o o wɩ: «A lagɩ a ta cɩga dɩ nmɩ sɩ, nmɩ wɔ jɛni dɩ amɩ Wɛ-sɔŋɔ kɔm nɩ zɩm dɛ dɩm nɩ.»

⁴⁴ Ku ma vu ku yi maŋa kam wɛ na tu dɩ yi yupari baŋa tɩn. Luɡɩ kɔm maama ma ji lim taan, sɩ ku vu ku yi luu batɔ. ⁴⁵ Wɩa kam daa ba jɩgi pooni. Gɔrɔ kulɩ ba na lɛgɛ ba ma cɩ Wɛ-di-laa kam tɩn ma kaari bɩle. ⁴⁶ Zezi laan ma kaasi dɩ kwɛr-dɩa o wɩ: «Amɩ Ko, a kwe a joro a ki nmɩ jɩŋa nɩ.» O na tagɩ kɔntɩ tɩn, o ma daari o tɩ.

⁴⁷ Pamaŋna bam yigɛ tu wɔm na nɛ kulɩ na ki tɩn, o ma tee Wɛ yi o wɩ: «Ku yi cɩga pweɛn. Nɔɔnɩ wɔntɩ sɩni o yi nɔn-ŋɔm mu.»

⁴⁸ Kɔgɔ kulɩ maama na tu sɩ ku nii kɛm dɩm tɩn ma sɩni ba na ku na ki te tɩn. Ba na ma joori sɔŋɔ tɩn, ba maa fri ba titɩ ba veɔ, ba wɩ na cɔgi tɩn ŋwaanɩ. ⁴⁹ Ku daari balɩ maama na maŋi ba ye-o tɩn dɩ kaana balɩ ya na tɔgi dɩd-o ba nuŋi Galile ba ba tɩn maa zɩgi daa nɩ ba niɩ.

*Ba na ki Zezi bɔɔni wɔni te tɩn
(Matiyu 27:57-61, Mariki 15:42-47, Zan
19:38-42)*

⁵⁰⁻⁵¹ Nɔɔnɩ wɔdonɩ dɛɛn mu wɩra, o yɩri mu Zɔzɛfɩ. O nuŋi Zwifɩ tɩv kɔdonɩ mu, ku yɩri mu Arimatɩ. O maa yi Zwifɩ bam nakwa kɔgɔ kɔm nɔɔnɩ dɩdɩa mu. O ma kwɛri o yi nɔn-ŋɔm, yi o tɔgi Wɛ dɩ cɩga. Ba kɔgɔ kɔm ya na ki ni daani sɩ ba ja Zezi tɩn, o wɩ sɛ ba na buŋi sɩ ba ki-o kulɩ tɩn. O maa jɩgi tɩna sɩ Wɛ paari dɩm wɔ ba nɔɔna titari nɩ. ⁵² O ma zaŋi o vu Pilatɩ te, o loori cwɛŋɛ sɩ o vu pari Zezi yɩra yam o ki. ⁵³ Pilatɩ na sɛ tɩn, Zɔzɛfɩ ma vu o pari Zezi dagara kam yuu nɩ. Ba ma kwe garjalɩ ba ma pipir-o, yi ba daari ba ja-o ba vu ba ki piu bɔɔni wɔni. Dɩntɩ yi bɔɔni dɩlɩ ba dɛɛn na lugi-dɩ piu yɩra nɩ yi ba maŋi ba wɩ ki nɔɔnɩ da tɩn.

⁵⁴ Dɛ dɩm Zɔzɛfɩ na ki kɔntɩ tɩn maa yi dɛ dɩlɩ Zwifɩ bam na maŋi sɩ ba ti ba

yigɛ ba siun dɛ dɩm ŋwaanɩ tɩn. Tɩga na yi, ba siun dɛ dɩm puli mu.

⁵⁵ Kaana balɩ ya na tɔgi dɩ Zezi ba nuŋi Galile tɩn dɛɛn ma da Zɔzɛfɩ kwaga, ba vu ba na bɔɔni dɩm dɩ ba na tiŋi Zezi te tɩn. ⁵⁶ Ba na nɛ kɔntɩ tɩn, ba ma joori ba vu sɔŋɔ. Ba ma vu ba lagɩ tralia nwi dwi dwi, sɩ ba ma turi Zezi yɩra yam. Ba siun dɛ dɩm nɩ ba ma sin dɩ ba titɔŋa yam nɩ Wɛ cullu na bri te tɩn.

24

*Zezi na bi o yagi tɔvni te tɩn
(Matiyu 28:1-10, Mariki 16:1-8, Zan
20:1-10)*

¹ Dɛ dɩlɩ na saŋi siun dɛ dɩm tɩn, kaana bam ma zaŋi ba go tɩga ba vu yibeeli dɩm jɛgɛ kam. Ba ma jɩgi tralia nwi sɩlɩ ba na lagɩ ba ma turi Zezi yɩra yam tɩn. ² Ba na yi jɛgɛ kam tɩn, ba ma na kandwɛ dɩlɩ ya na pi bɔɔni dɩm nɩ tɩn bibili dɩ tigi daa nɩ. ³ Ba ma vu ba zɩ bɔɔni dɩm wɩ. Ba wɩ nɛ dɩ Yuutu Zezi da. ⁴ Ba wɔbuŋa ma vugimi, yi ba yɛri ba na wɔ buŋi kulɩ. Ba na zɩgi da kɔntɩ tɩn, nɔɔna bale ma da ba nuŋi ba zɩgi ba tee nɩ, yi ba zɩ gwaarɩ tɩ nyɩni puɡɩ puɡɩ. ⁵ Fɔvni ma ja kaana bam. Ba ma cɔɔli ba yum tɩga nɩ. Nɔɔna bam laan ma ta dɩ ba ba wɩ: «Beŋwaanɩ mu á kari á beeri wɩlɩ na ŋwɩ tɩn twa wɔntɩ? ⁶ O nan tɛri yo. O joori o bi. Guli-na kulɩ o dɛɛn na tagɩ dɩ abam maŋa kalɩ o ta na wɩ Galile nɩ tɩn, ⁷ yi o ta o wɩ, ba maŋi sɩ ba ja wɔm Nabiin-bu ba ki nɔn-balwaarɩ jɩŋa nɩ, sɩ ba pa-o tɔvni-dagara baŋa nɩ ba gɩ, sɩ o laan joori o bi da yatɔ dɛ nɩ.»

⁸ Nɔɔna bam na tagɩ kɔntɩ tɩn, kaana bam laan ma guli Zezi ya na tagɩ kulɩ dɩ ba tɩn.

⁹ Ba ma zaŋi yibeeli dɩm jɛgɛ kam nɩ, ba joori ba vu ba ta dɩ Zezi karabiɩ fugɛ-dɩdɩa kam dɩ balɩ maama na tɔgi ba wɩra tɩn. ¹⁰ Kaana bam kɔntɩ mu yi Mari wɩlɩ na nuŋi Magɩdala, dɩ Zanni, dɩ Mari wɩlɩ na yi Zakɩ nu tɩn, ku wɛli dɩ kaana balɩ na tɔgi dɩ ba tɩn. Bantɩ maama maa wɩra ba tɛ kulɩ na ki tɩn ba bri Zezi karabiɩ fugɛ-dɩdɩa kam.

¹¹ Nɔɔna bam na ni tɩn, ba ma wɩ pɛ kaana bam taani dɩm ja kuri, yi ba wɩ sɛ ba ni. ¹² Ku daari Pɩyɛɛri ma zaŋi lɩla o

duri o vu yibeeli dım jəgə kam sı o nii. O na yi da tın, o ma tiiri o nii bəonı dım wəni, yi o na garyiə yam yıranı na tigi da. O ma joori o viiri, yi kə ki-o yəəu dı kulə na ki tın.

*Zezi na brı o titi nɔɔna bale te tın
(Mariki 16:12-13)*

¹³ Dıntə de dım nı mɔ Zezi karabiə bam bale wə cwəŋə nı ba maa ve tıv kudon, kə yırı mɔ Emayusi. Tıv kum kəntə yi nıneenı kilometra fugə-dıdva mɔ dı Zeruzalem. ¹⁴ Ba na maa ve tın, ba maa nɔɔna kulə maama na ki tın ba veə. ¹⁵ Ba na nɔɔnı yi ba bwe daanı kəntə tın, Zezi titi ma tə ba wəni o tɔgi dı ba o veə. ¹⁶ Ba na tɔgi daanı kəntə tın, ba yiə ma pugimi yi ba wə lwar-o. ¹⁷ Zezi ma bwe-ba o wı: «Bee wəŋo mɔ abam jıgi á nɔɔnı á veə?»

Ba na ni kəntə tın, ba ma zıgi yi ba yigə nywanı. ¹⁸ Ba dıdva yırı mɔ Klıupası. O ma ləri Zezi o wı: «Nɔɔna balə maama na zıvırı Zeruzalem nı tın maŋı ba lwarı wəkamunnu tıv na ki da lele kəntə tın. Bee nan mɔ kıa, yi nımu yıranı wə ni?» ¹⁹ O ma bwe-ba o wı: «Bee wəənu mɔ tıntə?»

Ba ma ləri ba wı: «Kə yi kulə na ki Nazareti tu Zezi tın mɔ. O yi Wə nıjəŋnu mɔ, yi o kikiə dı o ni-taanı maama jıgi dam. Wə titi brı sı kə yi cıga mɔ, yi nɔɔna maama dı na kəntə. ²⁰ Dıbam kaanım yigə tiinə bam dı dı tıv kum nakwa bam ma ja-o, ba vu ba pa ba di o taanı sı kə ji tıvı. Ba laan ma pa pamaŋna bam ja Zezi ba vu ba pa tıvı-dagara yuu nı ba gv. ²¹ Dıbam nan ya jıgi tına, sı wəntə mɔ yi wəlv na lagı o vrı Yisırayeli dwi tiinə bam o yagi tın. Dı kəntə maama, zım mɔ jıgi da yato wəŋo kəntə na ki tın. ²² Kulə na wəli da tın, dıbam kəgə kum kaana badonnə ve o yibeeli dım jəgə kam ba na kulə na sɔvırı dıbam yıra. Ba ya ve tıttı mɔ, ²³ yi ba wə ne o yıra yam da. Ba ma joori ba ba, ba ta dı dıbam nı ba ne wə-kınkagılı mɔ. Ba ma na Wə malesı, yi sı ta dı ba sı wı, Zezi daa ta nıwı mɔ. ²⁴ Dıbam nɔɔna bam badonnə dı ma zaŋı ba vu yibeeli dım nı. Ba ma na nı kə sıntı kə yi nıneenı kaana bam na tagı te tın mɔ, kə daarı Zezi titi mɔ ba wə ne.»

²⁵ Zezi laan ma ta dı nɔɔna bam o wı: «Á ba jıgi wəbıŋa na? Bee mɔ yi á warı á se Wə kwərə kalə Dı nıjəŋnə bam deen na tɔvı faŋa faŋa tın. ²⁶ Kə daı mɔ Krisi wəm na maŋı sı o na yaara yalə sı o daarı o di Wə-səŋə o jəŋı o paarı tın na?» ²⁷ O laan ma maŋı kulə maama na pıvıvı o nıwaanı kə tıŋı Wə tɔvı kum wəni tın o brı-ba. O ma pulı o pa ba lwarı Moyisi zaasım dım kuri, yi o daarı o brı-ba faŋa faŋa Wə nıjəŋnə bam maama zaasım dım kuri na yi te tın.

²⁸ Ba na maa kə tın, ba ma vu ba tve tıv kulə ba na maa ve tın. Zezi ma kı nı o maa kə yigə mɔ te. ²⁹ Nɔɔna bam ma wə se, yi ba loor-o ba wı: «Tıga lagı ka yi. Nan zı n pəni dıbam tee nı.» O ma se yi o da o zı.

³⁰ O ma jəni sı o di wədiu dı ba. O ma kwe dıpe yi o kı Wə le dı nıwaanı. O laan ma fə fə dıpe dım o maŋı o pa-ba. ³¹ O na kı kəntə tın, mɔ ba yiə pıvırı yi ba laan lwar-o. Ba na lwar-o tın, o ma da o je ba yigə ni, yi ba daa wə ne-o. ³² Ba laan ma ta daanı ba wı: «Nımu wə ne na? Dı ya na tɔgi daanı cwəŋə nı yi o nɔɔnı o brı dıbam Wə tɔvı kum wəənu tım kuri na yi te tın, dı ya ba tiini dı jıgi wəpəlo na?»

³³ Ba ma zaŋı lıla ba joori ba vu Zeruzalem tıv kum wə. Ba na yi da tın, ba ma na Zezi karabiə fugə-dıdva kam dı nɔɔna badonnə bam na lagı daanı jəgə dıdva. ³⁴ Bantə ma te ba wı: «Kə yi cıga mɔ. Dı Yuutu Zezi sıntı o bi o yagi tıvı. O tu o brı o titi dı Simɔn mɔ.»

³⁵ Nɔɔna bale bam dı ma maŋı kulə na kı cwəŋə nı tın ba brı-ba. Ba daarı ba maŋı Zezi na fəgi dıpe dım yi ba laan lwar-o te tın.

*Zezi na brı o titi o karabiə bam te tın
(Matiyu 28:16-20, Mariki 16:14-18, Zan
20:19-23)*

³⁶ Zezi karabiə bam ta na wıra ba nɔɔnı kəntə tın, o ma da o ba o zıgi ba tıtarı nı. O ma jəvırı-ba yi o wı: «Yazurə wı jəni dı abam.» ³⁷ Ba bıcara ma di yi fıvırı ja-ba zanzan. Ba ma bıŋı nı ba ne ciru mɔ. ³⁸ O ma ta dı ba o wı: «Bənıwaanı mɔ kə sıv abam kəntə? Bee mɔ yi á jıgi bıvıwəa dı amı? ³⁹ Fəgi-na á nii amı jıa dı a ne na yi te tın. Kə sıntı kə yi amı. Taanı-na

amu á nii. Ciru ba jigi ya-nwana di kwi, ni á na nai amu na yi te tin.»

⁴⁰ O na tagi kuntu tin, o ma bri-ba o jataala di o ne. ⁴¹ Ku na tiini ku jigi wupolo ku pa-ba tin, ba ta waru ba se ni ku yi cigu, yi ku su-ba zanzan. O ma bwe-ba o wu: «A jigi wodiyo yo ni si di di na?» ⁴² Ba ma twari kalen-sana ba pa-o. ⁴³ O ma jonji-ka o di ba yibiyu ni.

⁴⁴ O laan ma ta di ba o wu: «Wænu tlu na ki amu tin manji di taani dilu a na manji a ta a bri abam, manja kalu a ta na wu abam wuni tin. A deen tagi a wu, kulu maama na pupuni amu hwaani We tonu kum wuni tin manji si ku ki mu. Ku na yi kulu Moyisi di fana fana We nijonhe bam na pupuni tin, di kulu na pupuni We len-eta tonu kum wuni tin maama.»

⁴⁵ O ma daari o pa ba wu pupu, si ba wani ba lwaru We tonu kum na bri kulu tin kuri. ⁴⁶ O ma ta o bri-ba o wu: «Ba pupuni We tonu kum wuni ba wu: <Krisi wum lagi o na yaara zanzan mu si o ti, yi o laan wu joori o bi o yagi tuntu da yatu de ni.> ⁴⁷ Ba daa ta pupuni ba wu: <O karabi wu vu lugu bana dwi tiine maama te, yi wum yiri dum hwaani baá bri noona ni ba manji si ba leni ba wuru mu, si We laan yagi ba lwaru DI ma ce-ba.> A nan manji si á puli Zeruzalem ni mu á taá tolu We kwera kam kuntu. ⁴⁸ Abam ne kulu maama na ki tin, á nan manji si á bri noona kuntu mu. ⁴⁹ A nan wu tugi wulu wum a Ko na goni ni si o ba abam te tin, yi o na tuu, oo pa abam na dam dilu na nuji We te tin. Manji-na Zeruzalem ni, si á taá cegu dam dilu a na te tin.»

Zezi na joori o vu We-sone te tin

(Mariki 16:19-20, Tituha Tonu 1:9-11)

⁵⁰ Zezi laan ma ja-ba o nuji tuu kum wuni, o ja vu o yi Betani seeni. O ma zaji o jia weyuu ni, yi o ta di ba o wu: «Amu pe abam yu-yono.» ⁵¹ O na ki-ba yu-yono kuntu tin, o ma yagi-ba yi We kwe-o DI ja di DI sone. ⁵² Ba ma kuni doone ba zulu, yi ba laan daari ba joori Zeruzalem di wupolo zanzan. ⁵³ Ba na wura tin, ba wu fagi ba kwe We-di-kamunu kum vone, yi ba zuli We manja maama.

**Wε taani dilu
ZAN
na pupuni tun**

**Wε taani dilu Zan na
pupuni tun na bri dibam
kulu tun mu tuntu**

Zan wulu na yi Zezi karabiə fugə-bale bam wu didwa tun mu pupuni tɔnɔ kuntu (Matiyu 10:2). O na yəni o ɲɔɔni o titi wonjo, o ba bæi o yiri, oó pupuni ni karabu wudonj mu (Zan 18:15), naa wulu Zezi na soe tun (Zan 13:23).

Zan bri ni Zezi yi Krisi wum o Ko We na tunj tun mu, ni DI na manj DI go ni te tun. Zezi mu yi cwəɲə kalu di na wú da da di na ɲwɪa kalu na ba ti tun Wε tee ni. Wum mu yi ciga tu, o yi pooni dilu na bri Wε ciga kam, o yi wɔdiu kulu na pai ɲwɪa tun, yi o yi nayiru wulu na nii dibam baɲa ni, oó vanj dibam si di yi di Ko Wε te.

Zan tɔnɔ kum wuni, o de yigə o bri ni Zezi yi Wε Bitara mu ka na wura manja maama. Ka ma ji nabiinu, yi o zɔuri dibam titari ni. O bri Zan wulu na miisi nɔɔna na wuni tun na bri Zezi ciga kam te tun (pɔɔrum 1).

O ma ta bri Zezi na jeeri nɔɔna dwi təri təri te tun. Zan bri wo-kinkagila yarpe yalu Zezi na kia yi ya yi nyinyugu, ku bri dibam o na yi wulu tun (pɔɔrum 2-12).

O ta ma bri Zezi na zaasi o karabiə te titi dilu ba na jaan-o tun wuni (pɔɔrum 13-17).

Tɔnɔ kum tiim jəgə ni, ku bri dibam ba na jaan Zezi ba di o taan te, yi ba pa-o tɔun-dagara baɲa ni ba gu, yi o joori o bi o yagi tɔuni, yi o bri o titi di o karabiə bam te tun (pɔɔrum 18-21).

Zan wu pupuni wəənu tɩv maama Matiyu di Mariki di Luki na pupuni tun. Wuntu yiran nan mu bri ku na ki te kadri candiə manja ni Kana ni tun (2:1-12), di Zezi na jeeri Nikodem (3:1-21) di Samari tiinə kaan te tun (4:1-12), di o na pe kɔɔ na yazurə Betizata jəgə kam ni te tun (5:1-18), di o na pe Lazaari joori o bi te tun (11:1-44).

Zan na bri wəənu tɩv Zezi na ki tun, o laan ma daari o bri Zezi na zaasi nɔɔna bam yi o bri-ba ti kuri te tun.

Wε Bu Zezi Krisi mu yi bitara kalu na pai nabiinə ɲwɪa tun

¹ Pulim ni tun, Bitara kam manj ka wura mu, yi lugu baɲa daa ta tərə. Ka manj ka wu Wε tee ni mu. Wulu na yi Bitara kam tun di Wε maama yi bidwi mu. ² O manj o wu Wε tee ni mu pulim ni. ³ Ku de di wuntu mu yi Baɲa-Wε deen ki wonjo maama. Kulukulu tərə Wε na kia, yi ku wu de di wuntu. ⁴ Wum mu pai nabiinə na ɲwɪa. ɲwɪa kam kuntu nan mu pai nabiinə na pooni. ⁵ Pooni dim kuntu na tu tun, di zəli lim, yi lim daa warɩ pooni dim di zəli.

⁶ Wε deen tunj nɔɔnu wudonj, o yiri mu Zan. ⁷ O tu si o ta wulu na yi pooni dim tun taan mu o bri nɔɔna, si nabiinə maama want ba lwar-o si ba daari ba se-o. ⁸ Zan titi dai pooni dim. O nan tu si o ta wulu na yi pooni dim tun taan mu o bri nɔɔna.

⁹ Wulu na yi pooni dim ciga ciga tun deen nunj Wε te mu o ba lugu baɲa. Wuntu mu pai nabiinə maama na pooni si ba want ba lwar Wε. ¹⁰ O deen ma ba lugu baɲa o wura. Ku ya de di wuntu mu yi Wε ki lugu. Di kuntu di, nabiinə daa ta wu lwar-o. ¹¹ O ma ba o titi tu, yi o dwi tiinə wu jeer-o lanyiran. ¹² Ku daari balu maama na se-o yi ba ki ba wu-didwa did-o tun, o ma pa-ba ni si ba ji Baɲa-Wε biə. ¹³ Ba na jigi Wε biə kuntu tun, ku dai nabiinə na lɔri te tun, naa nɔɔna yira lagum, naa nɔɔna wubɔɲa na lagi te tun. Ku nan yi Baɲa-Wε titi mu pe ba ji DI biə.

¹⁴ Bitara kam deen ma ji nabiinu, yi o zɔuri dibam titari ni. Wε zaan di DI ciga maama tiini ka wu o tee ni. Di ma na o paari-zulə na dagi te, o na yi o Ko Wε Buda tun ɲwaan.

¹⁵ Zan deen ɲɔɔni wuntu taan, yi o ta di kwər-dia o wi: «Mu wulu wum a na manj a ta o taan a wi, nɔɔnu wudonj wu sanj amu kwaga o ba. Wuntu yi kamunu o dwe amu, beɲwaan o manj o wura yi amu yaa ta tərə.»

¹⁶ Wuntu mu yəni o pa dibam maama na zaan zanzan, o na tiini o jigt Wε zaan

lanyirani tun n̄waani. ¹⁷ Ben̄waani We pe DI cullu tim Moyisi mu yi o pa dibam. Ku daari, ku na yi We zaani di DI ciga kam, DI de DI Bu Zezi Krisi n̄waani mu DI pa dibam ka. ¹⁸ N̄oon-n̄oonu ta man̄i o wu ne Baŋa-We. Ku daari DI Bu-dua kam mu pe di lwaru-DI. Wuntu di We yi bidwa mu. O maa wu o Ko Baŋa-We tikari ni.

Zan na n̄oonu Zezi taani te tin
(*Matiyu 3:1-12, Mariki 1:1-8, Luki 3:1-17*)

¹⁹ Zan deen na pe n̄oonu lwaru Zezi te tin mu tintu: Zwifa yiga tiine balu na zuuru Zeruzalem ni tin deen ma tuni ba kaanum yiga tiine di Leviti tiine si ba vu Zan te. Ba ma vu ba bwe-o ba wi: «Nmu yi woo mu?»

²⁰ Zan ma viiri o ta-ba o wi: «Ku dai amu mu yi Krisi wum We na tuni tin.»

²¹ Ba ta ma joori ba bwe-o ba wi: «Nmu nan yi woo mu za? Nmu yi Eli mu na?»

O ma leri-ba o wi, wum dai Eli. Ba daa ma bwe-o ba wi: «Nmu yi We nijonnu wulu na man̄i si o ba tin mu na?»

O maa wi: «Awo.»

²² Ba laan ma ta ba wi: «Nmu nan yi woo? Di man̄i si di ja nmu na leri te tin mu, di vu di ta di bri balu na tuni dibam tin. Ta n bri dibam nmu na yi wulu tin.»

²³ Ba na bwe-o kuntu tin, Zan ma leri-ba o wi:

«Amu yi wulu na toohi kwera kagua wuni a wi:

«Zan̄i-na á kwe cwage kalu di Yuutu wum na lagi o ba o togi da tin,

á pa ka fogi ka yoori lanyirani.»

Mu We nijonnu Ezayi na man̄i o ta amu taani te tin.»

²⁴ N̄oonu badonn̄a di deen togi ba wu ba wuni, ba na nuni Farizian tiine kogo kum wuni. ²⁵ Ba ma bwe Zan ba wi: «Nmu nan na suni n dai Krisi wum We na tuni tin, yi n dai Eli naa We nijonnu wulu na man̄i si o ba tin, woo mu pe nmu ni si n miisi n̄oonu na wuni?»

²⁶ Zan ma leri-ba o wi: «Ku na yi amu, a yeni a miisi n̄oonu na wuni mu. Abam nan na zigi tin, n̄oonu wu á titari ni yi á yer-o. ²⁷ Wuntu mu lagi o san̄i amu kwaga o ba, yi a wu man̄i si a li o ne natra di.»

²⁸ Kuntu maama deen ki Betani ni mu, Zorden buga kam bube dum ni, me Zan na miisi n̄oonu na wuni We n̄waani tin.

Zan bri ni Zezi mu yi We Palbu wulu na li nabiine lwarim tin

²⁹ Tiga na puuri tin, Zan ma na Zezi na ve o maa buni o te. O ma ta di balu na wura tin o wi: «Nii-na We Palbu wulu na li nabiine lwarim tin. ³⁰ A ya tagi a wi: «N̄oonu wu san̄i amu kwaga o ba, yi o yi kamunu o dwe amu, ben̄waani o man̄i o wura yi amu yaa ta tara.» Ku nan yi wuntu taani mu a tea. ³¹ Amu titi deen man̄i a yeri o na yi wulu tin, yi a laan ba a lwar-o. A nan tu si a pa Yisrayeli dwi tiine mu lwar-o. Kuntu n̄waani mu a yeni a miisi n̄oonu na wuni.»

³²⁻³³ Zan daa ta ma n̄oonu Zezi taani o bri-ba o wi: «A ya yeri We Bu wum na yi wulu tin. Wulu nan na tuni-ni si a ba a miisi n̄oonu na wuni tin tagi o wi, a na ne We Joro kum tu ku wu n̄oonu wulu baŋa ni tin, wuntu mu yi wulu na wu miisi n̄oonu We Joro kum wuni tin. A laan nan ne We Joro kum na nuni weyuu ni ku tu ku ba ku wu n̄oonu wuntu baŋa ni, yi ku nyi di kunkwage te. ³⁴ Amu suni a na kulb We na tagi tin, yi a lagi a ta ciga di abam si wuntu mu yi We Bu wum.»

Zezi na de yiga o ban̄i o karabiã balu tin

³⁵ Tiga na puuri tin, Zan di o karabiã bale daa ta maa wura. ³⁶ Zan ma na Zezi na ve o maa kea. O ma ta o wi: «Nii-na We Palbu wum.»

³⁷ Zan karabiã bale bam ma ni o na tagi kulb tin. Ba ma pe Zezi kwaga ba pu.

³⁸ Zezi ma pipiri o nii o na ba na tog-o tin. O ma bwe-ba o wi: «Abam beeri bee mu?»

Ba ma leri ba wi: «Rabi, nmu zuuru yen mu?» (Rabi kuri mu Karanyina.)

³⁹ O ma leri-ba o wi: «Ba-na si á wu na.» Ba ma togi did-o ba vu ba na o na zuuru me tin. Ku yi didaan-ni ni mu. Ba ma man̄i o tee ni ba tu we.

⁴⁰ N̄oonu bale balu na ni Zan na tagi Zezi taani dum te yi ba daari ba tog-o tin didua yiri mu Andre. O yi Simon Piyeeɛɛɛ nyaani mu. ⁴¹ Ba na joori tin, Andre ma

ki lila o vu o zumbaaru Simon te, o ta did-o o wɪ: «Dɪbam nɛ Mesi wɔm.» (Yiri dɪm kɔntu dɪ Kriŋi yi bɪdwɪ mu.)

⁴² O laan ma ja-o o vu Zezi te. Zezi ma nii o yibiyə nɪ yi o wɪ: «Nmɔ yi Simon wɔlɔ na yi Zan bu tɪn mu. Nmɔ yiri laan wɔ ta yi Sɪfasɪ mu.» (Yiri dɪm kɔntu dɪ Pɪyɛrɪ yi bɪdwɪ mu, yi dɪ kuri mu Pulɔrɔ.)

⁴³ Tɪga dɛɛn na pɔɔrɪ tɪn, Zezi ma buɲɪ sɪ o vu Galile. O ma vu o jeeri Filipi, yi o ta did-o o wɪ: «Ba n ta n tɔgɪ amɔ.»

⁴⁴ Filipi nuɲɪ Betisayida mu, tɪv kɔlɔ Andre dɪ Pɪyɛrɪ dɪ na nuɲɪ da tɪn.

⁴⁵ Filipi laan ma zanɪ o vu o jeeri nɔɔnɔ wɔdɔŋ, o yiri mu Natanayelɪ. O ma ta did-o o wɪ: «Dɪbam nɛ wɔlɔ wɔm Moyisi na pɔɔrɔnɪ o taanɪ faɲa faɲa Wɛ cullu tɔnɔ kɔm wɔnɪ tɪn, yi Wɛ niɲɔŋnə dɪ dɛɛn pɔɔrɔnɪ ba ta o taanɪ tɪn. Wɔntɔ mu yi Zezi, o yi Zɔzɛfɔ bu mu. O nuɲɪ Nazaretɪ.»

⁴⁶ Natanayelɪ ma ta did-o o wɪ: «Wo-laa kɔntɔ wɔ wani kɔ nuɲɪ Nazaretɪ na?»

Filipi ma ləri o wɪ: «Ba sɪ n na.»

⁴⁷ Ba na maa ve tɪn, Zezi ma na Natanayelɪ na maa buɲɪ o te. O ma ta o taanɪ o wɪ: «Wɔntɔ sɪnɪ o yi Yisɪrayelɪ dwi tu mu cɪga cɪga, o wɔ lana.»

⁴⁸ Natanayelɪ ma bwe-o o wɪ: «Nmɔ ki ta mu n ye amɔ?»

O ma lər-o o wɪ: «A ya nɛ nmɔ maɲa kam n na wɔ kapɔrɔ kɔm kuri nɪ kɔ loori Filipi na bəɲɪ nmɔ tɪn.»

⁴⁹ Natanayelɪ ma lər-o o wɪ: «Karanyɪna, nmɔ yi Baɲa-Wɛ Bu mu, yi n ta yi Yisɪrayelɪ tiinə pɛ.»

⁵⁰ Zezi ma ta did-o o wɪ: «Nmɔ na sɛ amɔ tɪn, kɔ yi a na tagɪ a wɪ, a ya nɛ nmɔ kapɔrɔ kɔm kuri nɪ tɪn ŋwaanɪ mu. Nmɔ nan wɔ na wo-kɪnkagɪla yalɔ na tiini ya dana ya dwe kɔntɔ tɪn.» ⁵¹ O laan ma ta o wɪ: «A lagɪ a ta cɪga mu dɪ abam sɪ, abam wɔ ba á na weyuu na pɔrɪ, yi Wɛ malesɪ tɔgɪ da sɪ diinə yi sɪ tuə Nabiin-bu wɔm baɲa nɪ.»

2

Zezi na ve kadiri candiə Kana nɪ te tɪn

¹ Da yale dɛɛn na kɛ tɪn, ba maa wɔra ba ki kadiri candiə Galile tɪv kɔdɔŋ nɪ, kɔ yiri mu Kana. Zezi nu maa tɔgɪ o

wɔra. ² Ba dɛɛn bəɲɪ Zezi dɪ o karabiə bam kadiri candiə kam kɔntɔ nɪ. ³ Ba na wɔra tɪn, tweeru biə sana kalɔ yiri na yi ven ba ya na jɪgɪ ba nyɔ tɪn ma ti. Zezi nu ma ta did-o o wɪ: «Ba daa ba jɪgɪ sana sɪ ba nyɔ.»

⁴ Zezi ma ləri o wɪ: «A nu, nmɔ lagɪ n brɪ-nɪ a na wɔ ki kɔlɔ tɪn na? A maɲa kam daa ta wɔ yi.»

⁵ O nu wɔm laan ma ta dɪ wɔdi-maɲna bam o wɪ: «O na tagɪ kɔlɔ maama dɪ abam, sɪ á ki.»

⁶ Kandwa kambi-zɛ sɪrdɔ dɛɛn maa zɪgɪ da. Sɪ didɔa maama jɪgɪ nɪnɛɛnɪ litra fusɪrdɔ naa bi mu. Sɪ dɛɛn zɪgɪ da sɪ nɔɔna ta maa sɪn ba jɪa dɪ ba zwɪ mu, nɪ Zwifə bam cullu tɪm na brɪ te tɪn. ⁷ Zezi ma ta dɪ wɔdi-maɲna bam sɪ ba mɔ na ba su kambi sɪm ni. Ba ma mɔ na ba su sɪ ni ba pɛɛɪ. ⁸ O daa ma ta-ba o wɪ, ba laan mɔ na bam ba vu ba pa wɔlɔ na nii candiə kam wəənu tɪm baɲa nɪ tɪn. Ba ma mɔ ba pa-o. ⁹ O ma nyɔ na bam, didaanɪ ba maɲɪ ba ji tweeru biə sana. O ma wɔ lwarɪ sana kam kɔntɔ na nuɲɪ mɛ, yi wɔdi-maɲna balɔ na mɔɔnɪ na bam tɪn nan ye. Nɔɔnɔ wɔlɔ na nii candiə kam baɲa nɪ tɪn laan ma bəɲɪ kan-barɔ wɔm o ta did-o o wɪ: ¹⁰ «Nɔɔnɔ maama yəni o pa sa-ŋɔɲa mu yigə yi ba nyɔ. Ba laan na yəni ba nyɔ ba su, o ma pa-ba sana kalɔ na ba tiini ka ywəɛnə tɪn yi ba nyɔ. Nmɔ nan kwe sa-ŋɔɲa kam mu n zɪgɪ, yi n laan ba n kwe-ka n pa dɪbam kɔ kwaga nɪ.»

¹¹ Mɔ Zezi na dɛ yigə o ki wo-kɪnkagɪɪ dɪlɔ tɪn. O dɛɛn ki-dɪ Kana nɪ mu, Galile tɪv nɪ, sɪ kɔ brɪ nɔɔna nɪ o nuɲɪ Wɛ te mu. Kɔ ma pa nɔɔna lwarɪ o dam na yi te tɪn. O karabiə bam na nɛ kɔntɔ tɪn, ba ma ki ba wɔ-dɪdɔa did-o.

¹² Kɔntɔ dɛɛn na kɛ tɪn, Zezi dɪ o nu dɪ Zezi nyaana dɪ o karabiə bam ma vu Kapernawum ba ki da fɪnfɪn da.

Zezi na zəli pipimpiinə Wɛ-di-kamunu kɔm nɪ te tɪn

(Matiyu 21:12-13, Marɪki 11:15-17, Luki 19:45-46)

¹³ Kɔ dɛɛn ma daari fɪn sɪ Zwifə bam dɪ ba candiə kalɔ yiri na yi Pakɪ tɪn. Zezi ma zanɪ o vu Zeruzalɛm. ¹⁴ O na yi da tɪn, o ma vu Wɛ-di-kamunu kɔm nɪ. O ma na

nɔɔna na jigi naani di peeni di kunkwɛn-pulɛ ba yɛgɛ ka kunkɔlɔ kum ni. Sɛbu-lɛnnɛ di maa je da ba lɛni ba sɛbiɛ. ¹⁵ O ma kwe nɔni o ma ki balaari o zɛli peeni sɔm di naani dim maama, o pa di nunji. O ma daari o yigi sɛbu-lɛnnɛ bam taabullu tum o di tɔga ni, o pa ba sɛbu kum jagi. ¹⁶ O ma daari o ta nɔɔna balɔ di na jigi kunkwɛn-pulɛ bam ba yɛgi tin o wi: «Ja-na-ba á ja nunji yo. Á yi zanɔ á pa a Ko Wɛ digɛ kam taa yi pipiu jɛgɛ.»

¹⁷ Zezi na ki kuntu tin, o karabiɛ bam laan ma ba ba guli ku na pɔpɔni Wɛ tɔnɔ kum wɔni ku wi te: «Amɔ na tiini a jigi sono kulɔ nmɔ Wɛ-di-kamunu kum nɔwaani tin nyi nunɛɛni mini na di-ni te tin mu.»

¹⁸ Zwifɛ yigɛ tiinɛ bam laan ma bwe Zezi ba wi: «Wo-kɔnkagɔli dɔɔ nmɔ wɔ ki, si ku pa dɔbam lwarɔ ni nmɔ jigi ni si n zɛli nɔɔna bam kuntu?»

¹⁹ Zezi ma lɛri-ba o wi: «Abam na magi Wɛ-digɛ kantɔ maama á di tɔga ni, amɔ wɔ ma da yatɔ mu a joori a lɔ-ka a zigi.»

²⁰ Ba laan ma ta ba wi: «Ba mɛ bɔna fiinna yardɔ mu (46) ba ma lɔ Wɛ-di-kamunu kuntu ba ti. Nmɔ nan wɔ ki ta mu n ma da yatɔ yirani n joori n lɔ-ka n zigi?»

²¹ Zezi nan ya na nɔɔni Wɛ-digɛ kam taani kuntu tin, ku yi o titi yira yam taani mu o taga. ²² Ku dɛɛn na tu ku yi maɔa kam Zezi na tigi yi o joori o bi tin, o karabiɛ bam ma guli o dɛɛn na tagi te tin. Ba ma sɛ kulɔ na pɔpɔni Wɛ tɔnɔ kum wɔni tin, di Zezi na tagi kulɔ tin.

²³ Zezi dɛɛn na wɔ Zeruzalem ni Paki candiɛ kam maɔa ni tin, nɔɔna zanzan ma na wo-kɔnkagɔli yalɔ o na ki tin, yi ba laan sɛ-o. ²⁴ Zezi dɛɛn nan wɔ pɛ-ba o wɔ maama, bɛnɔwaani o ye nɔɔnɔ maama na yi te tin. ²⁵ O maa ba lagɔ si nɔɔn-nɔɔnɔ bɔri-o nabiinɛ na yi te tin, o na maɔi o ye kulɔ na wɔ nabiinu maama bɔcari ni tin nɔwaani.

3

Nikodɛm na ve Zezi te te tin

¹ Nɔɔnɔ wɔdɔn dɛɛn mu wɔra, o yiri mu Nikodɛm. O nunji Farizian tiinɛ kɔgɔ kum wɔni mu. O maa tɔgi o yi Zwifɛ

bam yigɛ tu didba. ² Dɛ didwi o ma zanɔ o vu Zezi te titi ni, yi o ta did-o o wi: «Karanyina, dí ye ni Wɛ mu tɔni nmɔ si n ba n bɔri nɔɔna DI cɔga kam. Dí nɛ wo-kɔnkagɔli yalɔ nmɔ na ki tin. Ku pɛ dí lwarɔ ni Wɛ mu sɔni DI wɔ nmɔ tee ni, DI pa n wai wo-kɔnkagɔli yam n kia.»

³ Zezi ma lɛr-o o wi: «A lagɔ a ta cɔga di nmɔ si, ba na wɔ joori ba lɔ nɔɔnɔ wulɔ tin, kuntu tu bá wani o na Wɛ paari dim na yi te tin.»

⁴ Nikodɛm ma bwe-o o wi: «Nɔɔnɔ na yi nɔn-kwɔn, baá ki ta mu ba lɔ-o daga? O bá wani o joori o zɔ o nu wɔ si ba daa lɔ-o.»

⁵ Zezi ma lɛr-o o wi: «A lagɔ a ta cɔga di nmɔ si, nɔɔnɔ wulɔ Wɛ na wɔ mɛ na di DI Joro kum DI pa o na lɔr-dɔnɔ tin, kuntu tu bá wani o zɔ Wɛ paari dim wɔni. ⁶ Nabiinɛ na lɔgi nɔɔnɔ wulɔ tin, ku yi lɔgɔ baɔa nɔwa mu o jiga. Ku daari, Wɛ Joro kum na lɔgi wulɔ tin, ku yi Wɛ Joro kum nɔwa mu o jiga. ⁷ Yi pa ku sɔ-m di a na tagi kulɔ ni ku maɔi si ba joori ba lɔ abam tin. ⁸ Ku na yi vii, ku yɛni ku dɔli mɛ di mɛ ku na lagɔ tin mu. N yɛni n ni ku sɔɔ kum, yi n yɛri ku na nunji mɛ di ku na maa ve mɛ tin. Ku yi bidwi mu di Wɛ Joro kum na pɛ wulɔ maama nɔwa-dɔnɔ tin.»

⁹ Nikodɛm ma bwe o wi: «Kubɔ ki ta mu ku ki kuntu?»

¹⁰ Zezi ma lɛr-o o wi: «Nmɔ yi Zwifɛ bam karanyina mu, yi n daa n ta yɛri wɛɛnu tintu? ¹¹ A lagɔ a ta cɔga di nmɔ si, dí yɛni dí te wɛɛnu tilɔ dí na ye tin mu, yi dí kwɛri dí nɔɔni kulɔ dí na nɛ tin dí bɔri nɔɔna. Di kuntu di, á ta ba sɛ dɔbam taani dim. ¹² A na te lɔgɔ kuntu baɔa wɛɛnu taani a bɔri abam yi á ba sɛ a ni tin, a laan na nɔɔni Wɛ-sɔnɔ wɛɛnu a bɔri abam, á wɔ ki ta mu á sɛ a ni? ¹³ Nɔɔn-nɔɔnɔ tɛrɛ o na diini Wɛ-sɔnɔ, ku na dai Nabiin-bu wɔm na zigi da o tu tin yirani.»

¹⁴ Ni Moyisi dɛɛn na zɛni can-na bɔsankwɔa kam o palɔ daa yuu ni kagɔa kam wɔni te tin, ba nan maɔi si ba kwe Nabiin-bu wɔm di ba zɛni weyuu ni kuntu mu, ¹⁵ si ku pa nɔɔnɔ wulɔ maama na ki o wɔ-didba did-o tin na nɔwa-dɔnɔ kalɔ na ba ti tin.»

16 Bɛɲwaanɩ Wɛ na tiini Dɩ soe nabiinɛ tɩn mu pɛ Dɩ tɔŋɩ Dɩ Bu-dɔba sɩ o ba lɔɖu baɲa, sɩ wɔlɔ maama na kɩ o wɔ-dɩdɔba dɩd-o tɩn daa yɩ cɔɣɩ, sɩ o na ŋwɩ-dɔŋa kalɔ na ba ti tɩn. 17 Wɛ na tɔŋɩ Dɩ Bu wɔm sɩ o ba lɔɖu baɲa kɔntɔ tɩn, kɔ daɩ sɩ o di nabiinɛ taanɩ sɩ o cɔɣɩ-ba, kɔ nan yɩ sɩ o vɩɩ-ba lwarɩm wɔnɩ mu o yagɩ. 18 Wɔlɔ maama na kɩ o wɔ-dɩdɔba dɩ Wɛ Bu wɔm tɩn, ba daa bá dɩ o taanɩ. Kɔ daari wɔlɔ maama na wɔ sɛ-o tɩn maɲɩ o ga bɔra mu, o na vɩn sɩ o sɛ Wɛ Bu-dɔba kam tɩn ŋwaanɩ. 19 Wɛ na di nabiinɛ taanɩ te tɩn mu tɩntɔ: Wɛ pɛ wɔlɔ na yɩ pooni tɩn mu ba lɔɖu baɲa. Nabiinɛ nan soe lim ba dwe pooni dɩm ba tɩtɩŋ-balwaarɩ tɩm ŋwaanɩ. 20 Nɔɔnɔ wɔlɔ maama na kɩ kɛm-balwaarɩ tɩn culi pooni dɩm mu, o bá sɛ sɩ o nuɲɩ dɩ yigɛ nɩ, sɩ o wɔ-balwaarɩ tɩm wó jalɩ jaja. 21 Wɔlɔ maama nan na tɔɣɩ cɩga cwɛŋɛ tɩn wó nuɲɩ pooni dɩm yigɛ mu, sɩ kɔ bɩɩ nɩ o tɩtɩŋa maama tɔɣɩ Wɛ wɔbɔŋa mu.

Zan daa na ŋɔɔnɩ Zezi taanɩ te tɩn

22 Kɔntɔ kwaga nɩ Zezi dɩ o karabiɛ bam ma vu ba beeri Zude tɩ-balwa bam wɔnɩ. Ba ma daanɩ jɛgɛ kam kɔntɔ nɩ, yɩ o miisi nɔɔna na wɔnɩ Wɛ ŋwaanɩ. 23 Zan dɛɛn maa wɔ ɛnɔn nɩ. Tɩv kɔm kɔntɔ batwarɩ dɩdaanɩ Salim. O dɩ maa wɔra o miisi nɔɔna na wɔnɩ, na na daga je sɩm kɔntɔ nɩ tɩn ŋwaanɩ. Nɔɔna zanzan dɛɛn yɛni ba tui o te maɲa maama, sɩ ba pa o miisi-ba na wɔnɩ. 24 Maɲa kam kɔntɔ nɩ ba ta wɔ jaanɩ Zan ba pɩ.

25 Zan karabiɛ badonnɛ dɛɛn ma magɩ kantɔɔ dɩ Zwifu wɔdon, dɩ nɔɔna na maɲɩ sɩ ba zarɩ ba tɩtɩ te sɩ kɔ tɔɣɩ Zwifɛ bam cullu tɩm cwɛŋɛ tɩn. 26 Ba ma vu Zan te ba ta dɩd-o ba wɩ: «Karanyɩna, dɩ ne nɔɔnɔ wɔlɔ dɛɛn na wɔ nmu tee nɩ yɩ n wɔ Zɔrden bugɛ kam bube dɩdon dɩm nɩ tɩn. Nmu tagɩ o taanɩ n bɩɩ dɩbam. Lele kɔntɔ, o laan wɔra o miisi nɔɔna na wɔnɩ, yɩ nɔɔna zanzan tiini ba ve o te ba daari dɩbam.»

27 Zan ma lɛri-ba o wɩ: «Kɔ ba cɔga. Nɔɔnɔ bá wanɩ o na wɔŋo, yɩ kɔ na daɩ Wɛ mu pɛ-o-kɔ. 28 Abam tɩtɩ maɲɩ á yɩ amɔ maana tiinɛ dɩ a na tagɩ a wɩ, amɔ daɩ Kɩsɩ wɔm, sɩ kɔ yɩ Wɛ mu tɔŋɩ-nɩ

sɩ a tɔɣɩ Kɩsɩ wɔm yigɛ a ba. 29 Kɔ nyɩ dɩ nɔɔnɔ na di kaanɩ te tɩn mu, kɔ yɩ kan-barɔ wɔm tɩtɩ mu te kaanɩ wɔm. Ka-yiginu wɔm maa zɩɣɩ daa nɩ yɩ o cɛgɛ. O na ne nɩ kan-barɔ wɔm jɩɣɩ wɔpolo dɩ o kaanɩ wɔm, o dɩ wó ta jɩɣɩ wɔpolo. Kɔntɔ, a dɩ jɩɣɩ wɔpolo kɔ ja gaalɩ. 30 Wɔntɔ nan maɲɩ sɩ o jɩ nɔn-kamunu mu, sɩ amɔ joori a jɩ nɔn-balaɲa.

31 Nɔɔnɔ wɔlɔ na nuɲɩ Wɛ te tɩn mu yɩ nɔn-kamunu o dwe nɔɔnɔ maama. Kɔ daari wɔlɔ na nuɲɩ lɔɖu baɲa tɩn yɩ lɔɖu nyɩm mu. O ni-taanɩ dɩ maa yɩ lɔɖu baɲa nyɩm. Wɔlɔ nan na nuɲɩ Wɛ-zɔŋɔ tɩn mu dwe maama. 32 O yɛni o tɛ kulɔ o na niɛ yɩ o kwɛri o na tɩn mu o bɩɩ nɔɔna. Dɩ kɔntɔ dɩ, nɔɔna ta ba sɛ o zaasɩm dɩm. 33 Nɔɔnɔ wɔlɔ nan na sɛ o zaasɩm dɩm tɩn, kɔntɔ tu sɩnɩ o bɩɩ nɩ Wɛ yɩ cɩga mu. 34 Bɛɲwaanɩ, kɔ na yɩ wɔlɔ wɔm Wɛ na tɔŋɩ tɩn, Wɛ pɛ-o Dɩ Joro kɔm kɔ tiini kɔ ja gaalɩ, yɩ kɔ paɩ o tɛ Wɛ tɩtɩ ni-taanɩ. 35 Ko Baɲa-Wɛ soe Dɩ Bu wɔm yɩ Dɩ pa-o dam wɔŋo maama baɲa nɩ. 36 Nɔɔnɔ wɔlɔ na kɩ o wɔ-dɩdɔba dɩ Wɛ Bu wɔm tɩn jɩɣɩ ŋwɩ-dɔŋa kalɔ na ba ti tɩn. Kɔ daari nɔɔnɔ wɔlɔ na vɩn Wɛ Bu wɔm tɩn bá fɔɣɩ o na ŋwɩa Wɛ tee nɩ. Wɛ ban-zɔŋɔ nan wó ta wɔ o yuu nɩ.»

4

Samari tiinɛ kaanɩ na lwarɩ Zezi te tɩn

1-3 Farizɩan tiinɛ bam dɛɛn ma ni nɩ Zezi wɔra o paɩ nɔɔna zanzan tɔɣɩ o kwaga kɔ dwe Zan, yɩ o ta kwɛri o miisi-ba na wɔnɩ Wɛ ŋwaanɩ. Kɔ nan daɩ Zezi tɩtɩ mu miisi-ba na wɔnɩ, kɔ yɩ o karabiɛ bam mu miisi-ba. Zezi na maanɩ nɩ Farizɩan tiinɛ bam lwarɩ kɔntɔ tɩn, o ma zarɩ Zude nɩ o joori o maa ve Galile. 4 O na maa ve kɔntɔ tɩn, o maɲɩ sɩ o tɔɣɩ Samari wɔnɩ mu o kɛ.

5 O ma vu o yɩ Samari tɩv kɔdon, kɔ yɩɩ mu Siswaari. Kɔ batwarɩ dɩ tɩga kalɔ Zakɔbɩ dɛɛn na pɛ o bu Zuzɛfɩ faja faja tɩn. 6 Zakɔbɩ dɛɛn jɩɣɩ vɔlɩ je sɩm kɔntɔ nɩ, dɩ ta na wɔra dɩ zɩm maama. Zezi na ve taan kɔntɔ tɩn, o ma bwɛni. O ma vu o jɛni vɔlɩ dɩm ni nɩ. Kɔ dɛɛn yɩ wɩa tɩtari nɩ mu. 7-8 O karabiɛ bam maa kɛ tɩv kɔm wɔ sɩ ba yɛgi wɔdiu. Zezi na je da kɔntɔ tɩn, Samari tiinɛ kaanɩ wɔdon laan ma ba sɩ o mɔ na. Zezi ma ta dɩd-o o wɩ, o kɩ na o pa-o sɩ o nyɔ.

⁹ Kaani wum ma ta di Zezi o wi: «Nmu yi Zwifu mu, yi amu yi Samari tu. Bɛɛ mu yi n ta n wi, a ki na a pa-m?» Kaani wum tagi kuntu, beɲwaanɪ Zwifɛ bam di Samari tiinɛ dɛɛn warɪ daani.

¹⁰ Zezi ma lɛr-o o wi: «Nmu ya na ye pɛɛri dilɔ Wɛ na lagɪ DI pa-m tɪn, yi nmu ya na ye wɔlɔ na loori nmu na tɪn, nmu titɪ ya mu wɔ loori amu, yi a pa nmu na balɔ na paɪ nabiinɛ ɲwi-dɔɲa tɪn.»

¹¹ Kaani wum ma ta did-o o wi: «A tu, nmu ba jigɪ goɲo yi vɔli dɪm luunɛ. Nmu nan wɔ ki ta mu n mɔ na balɔ na paɪ nabiinɛ ɲwi-dɔɲa tɪn? ¹² Dɪbam nabaaru Zakɔbi mu kugɪ vɔli dɪntu o pa dɪbam. Wɔntu titɪ di o biɛ di o vara maama dɛɛn mɔɔni na yo mu faɲa faɲa ba nyɔa. Nmu nan bɔɲɪ n paɪ n dwe Zakɔbi mu naa?»

¹³ O ma lɛr-o o wi: «Kɔ na yi vɔli dɪntu na bam, nɔɔnɔ wɔlɔ maama na nyɔɲi-ba tɪn, na-nyɔm ta wɔ ja kuntu tu. ¹⁴ Kɔ nan na yi na balɔ amu na wɔ pa tɪn, na-nyɔm daa bɔ ja wɔlɔ na nyɔɲi-ba tɪn. Na balɔ a na wɔ pa tɪn wɔ ji nɪɛɛni buli-yi mu te o wɔni, yi di wɔ ta burɛ na balɔ na paɪ ɲwi-dɔɲa kalɔ na ba ti tɪn.»

¹⁵ Kaani wum daa ma ta did-o o wi: «A tu, nan pa-nɪ na bam kuntu, sɪ na-nyɔm daa yi ja-nɪ sɪ a taa tui yo a mɔɔni na.»

¹⁶ Zezi ma ta did-o o wi: «Ve n bɛɲɪ n barɔ sɪ á da daani á ba.»

¹⁷ Kaani wum ma lɛri o wi, wum ba jigɪ barɔ.

Zezi ma ta-o o wi: «Nmu na tagɪ nɪ n ba jigɪ barɔ tɪn yi cɪga mu. ¹⁸ Nmu ya n zɔ banna banu mu, yi nmu na wɔ nɔɔnɔ wɔlɔ tee nɪ lele kuntu tɪn dai n barɔ. Kɔ yi cɪga mu n tagɪ n brɪ-nɪ.»

¹⁹ Kaani wum ma ta did-o o wi: «A tu, amu lwarɪ nɪ n yi Wɛ nijonnu mu.

²⁰ Dɪbam Samari tiinɛ nabaara bam dɛɛn tui piu kuntu yuu mu ba zuli Wɛ. Kɔ daari abam Zwifɛ bam brɪ nɪ, kɔ maɲɪ sɪ nɔɔna taa zuli Wɛ Zeruzalem nɪ mu.»

²¹ Zezi laan ma ta did-o o wi: «Kaani, sɛ a taani dɪm. Maɲa wɔ ba, yi abam daa bɔ ta ve piu kuntu yuu naa Zeruzalem sɪ á zuli dí Ko Wɛ da. ²² Abam Samari tiinɛ yɛri wɔlɔ á na zuli tɪn. Dɪbam Zwifɛ bam nan ye wɔlɔ dí na zuli tɪn, beɲwaanɪ Wɛ tɔɲɪ Zwifɛ bam juɲa mu DI vrɪ nabiinɛ ba lwarɪm wɔni. ²³ Kɔ daari maɲa maa

bɪni lele kuntu, yi balɔ na sɪni ba zuli dí Ko Wɛ cɪga tɪn, baá zuli-DI di Wɛ Joro dam di cɪga. Mu dí Ko Wɛ na lagɪ sɪ nabiinɛ taa zuli-DI te tɪn. ²⁴ Wɛ yi joro mu. Balɔ maama na lagɪ ba zuli-DI tɪn maɲɪ sɪ ba zuli-DI di Wɛ Joro dam di cɪga mu.»

²⁵ Kaani wum ma ta o wi: «Amu ye sɪ Mesi wɔlɔ ba na bɛ nɪ Kriɪ tɪn wɔ ba. O nan na tuɛ, oó ta Wɛ cɪga kam maama o brɪ dɪbam.»

²⁶ Zezi ma lɛr-o o wi: «Kɔ yi amu mu kuntu, a zɪɲɪ a ɲɔɔni di nmu.»

²⁷ Zezi karabiɛ bam laan ma joori ba ba. Ba na nɛ Zezi na zɪɲɪ o ɲɔɔni di kaani wum kuntu tɪn, kɔ ma sɔ-ba. Di kuntu di, ba wɔlɔwɔlɔ nan wɔ bwe o nii, «bɛɛ mu o laga?» naa, «bɛɛ mu yi Zezi ɲɔɔni di kaani wum?»

²⁸ Kaani wum laan ma yagɪ o kɔɔru wum, yi o daari o vu tɪw kum wɔ. O na yi da tɪn, o ma ta di nɔɔna bam o wi: ²⁹ «Bana á nii nɔɔnɔ, o na tagɪ amu na ki kulɔ maama tɪn o brɪ-nɪ. A yɛri wɔntu mu wɔ ta yi Kriɪ wum Wɛ na tɔɲɪ tɪn naa?» ³⁰ O na tagɪ o brɪ-ba kuntu tɪn, ba ma nunɪ tɪw kum wɔni ba maa ve Zezi te.

³¹ Kantu maɲa kam nɪ Zezi karabiɛ bam ma ta did-o sɪ o di wɔdiu. ³² O ma lɛri-ba o wi: «A maɲɪ a jigɪ wɔdiu. Abam nan yɛri kɔ na yi wɔdiu kulɔ tɪn.»

³³ O karabiɛ bam laan ma bwe daani ba wi: «Nɔɔnɔ mu nan ga jaani wɔdiu o ba o pa-o naa?»

³⁴ Zezi ma ta di ba o wi: «Amu wɔdiu kum yi sɪ a tɔɲɪ wɔlɔ wum na tɔɲɪ-nɪ tɪn wɔbɔɲa mu, sɪ a tɔɲɪ o titɔɲa yam a ti. ³⁵ Abam yɛni á tɛ nɪ: <Kɔ daari canɪ sɪna mu sɪ dí ki faa.> Amu nan lagɪ a ta abam sɪ á fɔɲɪ á nii karɪ sɪm na yi te tɪn. Faa kum bɪga, kɔ laan daari zagɪm mu. ³⁶ Maɲa kam yiɛ, sɪ wɔlɔ na ki faa kum tɪn jonɪ o ɲwiurɔ. Faa kum nyɪ di nɔɔna balɔ Wɛ na vrɪ DI pa ba na ɲwi-dɔɲa kalɔ na ba ti tɪn mu, sɪ nɔɔnɔ wɔlɔ na dugɪ tɪn di wɔlɔ na zagɪ tɪn maama wɛli daani ba na wɔpolo. ³⁷ Taani dɪntu yi cɪga mu: <Nɔɔnɔ mu dugɛ, yi wɔdonɲ zagɪ.> ³⁸ Kuntu tɪn, a tɔɲɪ abam sɪ á vu á beeri nɔɔna mu á pa Wɛ. Kɔ nyɪ nɪɛɛni abam wɔ vagɪ mɪna, yi á laan wɔ vu á

zagi-ya. Nɔɔna badonnə mu vagi-ya, yi abam di nyɔɔri ba titɔɔna yam baɔa ni.»

³⁹ Samari tiinə kaani wum deen na tagi o bri o tɔv kum tiinə ni Zezi tagi wum na ki kulɔ maama o bri-o tɔn, ku ma pa Samari tiinə zanzan ki ba wu-didɔba di Zezi. ⁴⁰ Samari tiinə bam ma vu Zezi te, ba loor-o si o maɔi ba tee ni. O ma ki da yale di ba.

⁴¹ Nɔɔna zanzan daa ta ma ki ba wu-didɔba did-o o ni-taani dɔm ɔwaaɔni. ⁴² Ba ma ta di kaani wum ba wi: «Dɔbam laan ki di wu-didɔba did-o, yi ku daa dai nmu na tagi kulɔ n bri dɔbam tɔn ɔwaaɔni. Dɔbam titi ni o taani dɔm, yi di kwəri di lwarɔ ni wɔntɔ mu siɔni o yi wɔlɔ na vri nabiinə lwarɔm wɔni tɔn.»

Zezi na pe didɔerv wɔdonɔ bu na yazurə te tɔn

⁴³ Da yale yam deen na ke tɔn, Zezi ma zaɔi o maa ve o titi tɔv Galile. ⁴⁴ Zezi titi deen mu tagi o wi, ba ba niɔi We niɔonnu o titi tɔv ni. ⁴⁵ Zezi nan na ve o yi Galile tɔn, nɔɔna ma jeer-o lanyɔranɔ, beɔwaaɔni ba ya na ve Zeruzalem si ba di Paki candiə kam tɔn, ba ne wo-kɔnkagɔla yalu maama o na ki da tɔn.

⁴⁶ Zezi laan ma joori o vu Kana, Galile tɔv ni. Ku yi jəgə kalɔ o ya na pe na bam ji tweeru biə sana tɔn mu.

Didɔerv wɔdonɔ maa wu Kapernawum ni, yi o bu ba jigi yazurə. ⁴⁷ O na lwarɔ ni Zezi nuɔi Zude ni o ba Galile tɔn, o ma zaɔi o vu o te, o loor-o si o vu Kapernawum o pa o bu wum na yazurə, o na lagi o ti tɔn ɔwaaɔni. ⁴⁸ Zezi ma ta did-o o wi: «Abam na wu ne wo-kɔnkagɔla yalu na bri ni We tɔni-ni tɔn, abam bá fɔgi á se amu.»

⁴⁹ Didɔerv wum daa ma ta o wi: «A tu, pa di vu lila si a bu wum wú zigi o ti.»

⁵⁰ Zezi laan ma ta did-o o wi: «Ve sɔɔɔ, si n bu wum daa bá ti.»

Nɔɔnu wum ma ki o wu-didɔba di Zezi na tagi te tɔn, yi o zaɔi o viiri. ⁵¹ O ta na wu cwəɔɔ ni o maa ve sɔɔɔ tɔn, mu o tintɔɔna tu ba jeer-o, yi ba ta ba wi: «N bu wum ne yazurə.»

⁵² O ma bwe-ba o wi: «Maɔa kɔɔ mu ku garɔ bu wum yɔra ni?» Ba ma ta ba wi: «Ku yi diin, wɔa titari ni mu, o paa kam yag-o.» ⁵³ Ba na tagi kuntu tɔn, nɔɔnu

wum ma guli ni ku yi maɔa kam kuntu ni nɔɔ mu Zezi tagi o wi, o bu wum daa bá ti. O di o sɔɔɔ tiinə maama laan ma ki ba wu-didɔba di Zezi.

⁵⁴ Mu Zezi na ki wo-kɔnkagɔli dɔlɔ, o ki kuni bile Galile ni, o na nuɔi Zude o joori o ba tɔn.

5

Zezi na pe kɔɔɔ na yazurə siun de ni te tɔn

¹ Kuntu kwaga ni Zezi ma zaɔi o vu Zeruzalem, si o tɔgi o di Zwifə bam candiə kadoɔ. ² Bugə kadoɔ mu wura, ka na batwarɔ di tɔv kum ni dɔlɔ peeni na tɔgi da tɔn. Ka yɔri di Zwifə bam taani mu yi Betizata. Ba deen te pwe siɔni mu ka ni ni. ³ Yawɔna zanzan deen yəni ba tigi pwe sim kuri ni. Badaara yi lilwə di gwanɔ di kwaarɔ. [Ba tigi da ba cəgə, si We maleka mu ba ka pɔgɔli na bam. ⁴ Ka na yəni ka pɔgɔli na bam kuntu don, yawɔnu wɔlɔ na wú loori yigə o tu na bam wɔni tɔn wú na yazurə di yawɔlɔ kulɔ maama na jig-o tɔn.]

⁵ Nɔɔnu wɔdonɔ deen ma wura, o na ba jigi yazurə ku yi ni bɔna fiintɔ nana (38) te. ⁶ Zezi ma na o na tigi da tɔn, yi o lwarɔ ni o ya maɔi o ba jigi yazurə ku daani. O ma ta di nɔɔnu wum o wi: «Nmu lagi si n na yazurə na?»

⁷ Yawɔnu wum ma lər-o o wi: «A tu, bugə kam na bam na yəni ba pɔgɔli, a ba jigi nɔɔnu wɔlɔ na wú kwe-ni o ja tu na bam wɔni tɔn. A na yəni a kwaanɔ si a tu, nɔɔnu mu wú tu o loori amu.»

⁸ Zezi ma ta did-o o wi: «Zaɔi weeni, si n kwe n sara kam n ta n veə.» ⁹ O na tagi kuntu tɔn, nɔɔnu wum ma siɔni o na yazurə bidwi baɔa ni, yi o zaɔi o kwe o sara kam o veə. Ku yi Zwifə bam siun de ni mu ku ki kuntu.

¹⁰ Kuntu ɔwaaɔni Zwifə yigə tiinə bam ma ta di nɔɔnu wum ba wi: «Zim yi dɔbam siun de mu. Kuntu ɔwaaɔni ku culə si n ta n ze n sara kam.»

¹¹ O ma ləri-ba o wi: «Nɔɔnu wɔlɔ na pe amu na yazurə tɔn mu tagi o wi, a kwe a sara kam a taa veə.»

¹² Ba ma bwe-o ba wi: «Nɔɔnu wum kuntu yi wɔɔ mu, yi o wi n kwe n sara kam n ta n veə?»

¹³ O maa daa yəri wɔɔɔ na pɛ o na yazurɛ yam tɪn, bɛɲwaani Zezi zu nɔn-kɔgɔ kɔm wɔ yɪ o daa wɔ nɛ-o.

¹⁴ Kɔ na kɪ fɪn tɪn, Zezi ma vu o jeer-o Wɛ-di-kamunu kɔm wɔnɪ. O ma ta dɪd-o o wɪ: «Nii, nmɔ laan nɛ yazurɛ. Nan daa n yɪ kɪ lwarɪm, sɪ wo-lɔŋɔ kɔɔ na dwe kɔntɔ tɪn daa yɪ kɪ-m.»

¹⁵ Nɔɔnɔ wɔm laan ma vu o ta dɪ Zwifɛ yigɛ tiinɛ bam o wɪ: «Kɔ yɪ Zezi ya mɔ pɛ a na yazurɛ.»

Zezi na jigi dam te tɪn

¹⁶ Zwifɛ yigɛ tiinɛ bam dɛɛn maa wɔra ba yaari Zezi, dɪ o na pɛ yawɔnɔ wɔm na yazurɛ ba siun dɛ dɪm nɪ tɪn ŋwaani.

¹⁷ Zezi ma lɛri-ba o wɪ: «A Ko Wɛ yɛni DI kɪ kɔɔ DI wɔbɔŋa na lagɪ tɪn mɔ maŋa maama. Amɔ dɪ nan kɪ kɔntɔ mɔ.»

¹⁸ O na tagɪ kɔntɔ tɪn ŋwaani mɔ pɛ Zwifɛ yigɛ tiinɛ bam laan tiini ba bɔŋɪ o gɔm. Kɔ nan dai nɪ ba na wɪ o cɔgɪ ba siun dɛ cullu tɪm tɪn mɔ ŋwaani, kɔ yɪ o na tagɪ o wɪ Wɛ yɪ o titɪ Ko tɪn mɔ. O taani dɪm kɔntɔ bri nɪ o dɪ Wɛ yɪ bidwi mɔ.

¹⁹ Zezi ma ta dɪ ba o wɪ: «A lagɪ a ta cɪga mɔ dɪ abam sɪ, amɔ na yɪ Wɛ Bu wɔm tɪn, a bɔ wani a kɪ kɔɔkɔɔ a titɪ nɪ, kɔ na dai kɔɔ a na nɛ a Ko Wɛ na kɪ tɪn. A Ko na kɪ kɔɔ tɪn mɔ amɔ dɪ wɔ kɪ. ²⁰ Bɛɲwaani Baŋa-Wɛ soe DI Bu wɔm yɪ DI maa bri-o kɔɔ maama DI titɪ na kɪ tɪn. DI nan wɔ bri-o wo-kamunnu tɪɔ na dwe tintɔ tɪn sɪ o kɪ, yɪ kɔɔ sɔ abam. ²¹ Kɔntɔ, Baŋa-Wɛ na bi nɔɔna DI pa ba yagɪ tɔɔnɪ yɪ DI pa-ba ŋwi-dɔŋa te tɪn, DI Bu wɔm dɪ wɔ pa balɔ o na lagɪ tɪn na ŋwi-dɔŋa. ²² Kɔɔ na wɛli da tɪn, Baŋa-Wɛ titɪ bɔ dɪ nɔɔn-nɔɔnɔ taani. DI nan pɛ DI Bu wɔm nɪ sɪ o dɪ nabiinɛ maama taani. ²³ Kɔntɔ wɔ pa nɔɔna maama zuli Wɛ Bu wɔm, nɪ ba na zuli o Ko Wɛ te tɪn. Wɔɔ maama na ba zuli Wɛ Bu wɔm tɪn, o ba zuli o Ko Wɛ dɪɔ na tɔŋ-o tɪn dɪ mɔ.»

²⁴ Zezi daa ma ta o wɪ: «A lagɪ a ta cɪga mɔ dɪ abam sɪ, wɔɔ maama na ni a taani dɪm yɪ o daari o kɪ o wɔ-dɪdɔ dɪ wɔɔ na tɔŋɪ-nɪ tɪn, kɔntɔ tu jigi ŋwi-dɔŋa kalɔ na ba ti tɪn. Ba daa bɔ dɪ o taani. Kɔntɔ tu nuŋi tɔɔnɪ wɔnɪ mɔ, o zu ŋwi-a kalɔ na ba ti tɪn wɔnɪ. ²⁵ A lagɪ a ta cɪga dɪ abam sɪ, maŋa maa bɪna lele kɔntɔ, yɪ balɔ na ba

jigi ŋwi-a Wɛ tee nɪ tɪn wɔ ni amɔ Wɛ Bu wɔm kwɛrɛ. Balɔ na sɛ-ka tɪn wɔ na Wɛ ŋwi-dɔŋa kam. ²⁶ Kɔntɔ, Wɛ na yɪ ŋwi-a tu tɪn, mɔ DI pɛ wɔɔ na yɪ DI Bu wɔm tɪn dɪ ji ŋwi-a tu. ²⁷ DI ma kwɛri DI pa-o ni sɪ o dɪ nabiinɛ taani, o na yɪ Nabiin-bu wɔm tɪn ŋwaani. ²⁸ Yɪ pa-na kɔ sɔ abam dɪ a na tagɪ wɔŋo kɔɔ tɪn. Maŋa maa bɪna, yɪ balɔ maama na tigi tɪn wɔ ni amɔ kwɛrɛ, ²⁹ yɪ ba nuŋi ba yibeelɛ wɔnɪ. Balɔ maama na kɪ lanyɪrani tɪn wɔ bi ba taa ŋwi Wɛ tee nɪ. Kɔ daari balɔ maama na kɪ wo-balwaarɔ tɪn wɔ bi, yɪ ba dɪ ba taani, yɪ ba na cam. ³⁰ A bɔ wani a kɪ kɔɔkɔɔ amɔ titɪ nɪ. Amɔ tɔgɪ a Ko ni mɔ a maa dɪ nabiinɛ taani. Kɔntɔ ŋwaani amɔ sariya dim dɪm yɔɔri dɪ yɪ cɪga mɔ, bɛɲwaani amɔ ba kwaani sɪ a kɪ kɔɔ amɔ titɪ na lagɪ tɪn, kɔ yɪ Wɛ na tɔŋɪ-nɪ sɪ a kɪ kɔɔ DI na lagɪ tɪn mɔ.»

³¹ Zezi ta ma ta dɪ Zwifɛ yigɛ tiinɛ bam o wɪ: «A titɪ yɪrani mɔ ya na bri a cɪga kam, kɔ dai fifɔn sɪ á sɛ nɪ a taani dɪm yɪ cɪga.

³² Nɔɔnɔ wɔdɔŋ nan mɔ zigɪ amɔ cɪga kam kwaga nɪ, kɔ yɪ amɔ Ko Wɛ mɔ, yɪ a ye nɪ wɔntɔ jigi cɪga dɪ o na te amɔ taani te tɪn. ³³ Abam ya tɔŋɪ nɔɔna Zan tee nɪ yɪ o ta amɔ cɪga o bri-ba. ³⁴ Kɔ na yɪ amɔ, a ya ba lagɪ sɪ nɔɔn-nɔɔnɔ pa amɔ cɪga kam maana. A nan tagɪ Zan taani abam ŋwaani mɔ, sɪ kɔ wani kɔ wɛli abam sɪ á na vrɪm lwarɪm wɔnɪ. ³⁵ Zan dɛɛn nyɪ dɪ kani mini na tiini dɪ jigi pooni te tɪn mɔ. Abam ma sɛ sɪ á tɔgɪ o taani dɪm dɪ wɔpolo maŋa finfɪn yɪrani, yɪ á laan kwe á yagɪ.

³⁶ A nan jigi maana yalɔ na daga ya dwe Zan na pɛ yalɔ tɪn. Titɔŋa yam a Ko Wɛ na pɛ-nɪ sɪ a tɔŋɪ tɪn, yantɔ mɔ a jigi a tɔŋa, yɪ yantɔ mɔ pa-nɪ cɪga nɪ Wɛ mɔ sɪni DI tɔŋɪ-nɪ. ³⁷ A Ko Wɛ dɪɔ na tɔŋɪ-nɪ tɪn zigɪ a cɪga kam kwaga nɪ. Abam nan maŋi á wɔ cɔgɪ DI kwɛrɛ, naa á na DI na nyɪ te tɪn. ³⁸ Abam wɔ jonɪ DI taani dɪm á kɪ á wɔ nɪ. Á na wɔ sɛ wɔɔ wɔm DI na tɔŋɪ tɪn mɔ bri kɔntɔ. ³⁹ Abam yɛni á kwaani á zaasi Wɛ twaanɔ tɪm, bɛɲwaani á bɔŋɪ nɪ tintɔ ŋwaani mɔ á wɔ na ŋwi-a kalɔ na ba ti tɪn. Kɔ nan yɪ amɔ taani mɔ twaanɔ tɪm kɔntɔ tɛa.

⁴⁰ Abam nan ta ba se si á ba amu te, si ku pa á na ηwi-dɔŋa kalɔ na ba ti tɪn.

⁴¹ A nan ba buɲi si nabiinə ta pa amu zulə. ⁴² Ku na yi abam, amu ye á wɔrv. A ye ni We sono təri á bicara ni. ⁴³ Amu nan jaani a Ko yiri mu a ba, yi abam vin si á jeeri-ni. Nɔɔnu wɔlv nan na jaani o titi yiri o ba, á wó jeeri kuntu tu. ⁴⁴ Abam nan lagɪ si á taá jonɪ zulə mu da-tee ni, yi á ba lagɪ si á kɪ kulɔ na wó pa á na zulə We dilɔ na ba jɪgɪ dɔŋ tɪn tee ni. Kuntu mu á warɪ á kɪ á wɔ-dɪdɔba dɪ amu.

⁴⁵ A yi taá buɲi ni, amu mu wó vin abam bura a Ko We tee ni. Ku yi Moyisi wɔm abam ya na buɲi si á wó na ηwɪa We tee ni o ηwaanɪ tɪn mu wó vin abam bura. ⁴⁶ Abam ya na sɪni á se Moyisi na tagɪ kulɔ tɪn, á ya wó se amu dɪ, beɲwaanɪ wɔntɔ pɔpɔni amu taani mu. ⁴⁷ Abam nan maɲɪ á wɔ se o na pɔpɔni kulɔ tɪn. Kuntu tɪn, á nan wó kɪ ta mu á se amu na tagɪ kulɔ tɪn?»

6

Zezi na pe nɔn-kɔgɔ wɔdiu yi ba di te tɪn

(Matiyu 14:13-21, Mariki 6:30-44, Luki 9:10-17)

¹ De didwɪ Zezi dɪ o karabiə bam ma zaɲɪ ba vu ba be Galile nɪnuv kum bube didɔŋ dɪm. Nɔɔna badaara bə-ka ni Tiberiyadɪ nɪnuv mu. ² Nɔn-kɔgɔ zanzan maa tɔgɪ o kwaga, beɲwaanɪ ba ne wo-kɪnkagɪla yalɔ o na kɪ o pa yawɪna na yazurə tɪn. ³⁻⁴ Ku deen twe si Zwifə bam di ba candiə kalɔ yiri na yi Pakɪ tɪn. Zezi ma vu o di piu yuu o jəni da dɪ o karabiə bam. ⁵ O ma kwəni o yuu o nii, yi o na ni kɔgɔ zanzan mu maa biɪni o te. O ma ta dɪ Filipi o wɪ: «Dí wó kɪ ta mu dí na wɔdiu, si dí yəgɪ dí pa nɔɔna bantɔ maama si ba di?» ⁶ O na tagɪ kuntu tɪn, ku yi si o ma nii Filipi wɔbuɲa na yi te tɪn mu, si o maɲɪ o ye o na wó kɪ te.

⁷ Filipi ma lər-o o wɪ: «Dí na lagɪ dí yəgɪ dɪpe si nɔɔnu maama na finfɪn o di, ku səbu kum wó dwəni səbu-dala biə-yale (200).»

⁸ O karabiə bam didɔba, Andre wɔlv na yi Simɔn Pɪyɛɛɪ nyaani tɪn, ma ta o wɪ:

⁹ «Nii, bu wɔdɔŋ mu wɔ yo seeni, o jɪgɪ dɪpwa yanu dɪ kaləŋ-bale stle. Ku nan bá wanɪ ku yi nɔɔna bantɔ maama dim.»

¹⁰ Zezi laan ma ta dɪ ba o wɪ: «Á nan pa nɔɔna bam jəni tɪga ni.» Gaarv tiini ti wura jəgə kam kuntu ni. Nɔɔna bam maama ma jəni tɪga ni. Ba yi nɪnɛɛni baara murr-tɪnu (5.000), ku wəli dɪ kaana dɪ biə.

¹¹ Zezi ma kwe dɪpwa yam yi o kɪ We le ya ηwaanɪ. O ma daari o maɲɪ-ya o pa nɔɔna bam na je tɪga ni tɪn. O ma kɪ We le kale sɪm dɪ ηwaanɪ yi o pa-ba. Nɔɔna bam maama ma di ni ba na lagɪ te tɪn.

¹² Ba ma di ba su ba daari. Zezi ma ta dɪ o karabiə bam o wɪ: «Ve-na á twe cicwəru tɪlv na daari tɪn, si á yi yagɪ si ti cɔgɪ.»

¹³ Ba ma twe ti maama ba su titwarv fugə-tɪle. Dɪpwa yanu yam ba na di ba daari tɪn cicwəru yiranɪ mu kuntu.

¹⁴ Nɔɔna bam na ne wo-kɪnkagɪli dɪm Zezi na kɪ tɪn, ba ma ta ba wɪ: «Ku sɪni ku yi cɪga mu, We nijonnu wɔlv ya na maɲɪ si o ba lɔgɔ baɲa tɪn mu tɪntɔ.»

¹⁵ Zezi laan ma lwarɪ ni ba lagɪ ba pa o ji ba pe dɪ dam mu. O na lwarɪ kuntu tɪn, o ma zaɲɪ o joori o vu o di piu yuu o wura o yiranɪ.

Zezi na ve na baɲa ni te tɪn

(Matiyu 14:22-33, Mariki 6:45-52)

¹⁶ Dɪdaani na yi tɪn, Zezi karabiə bam ma vu ba yi nɪnuv kum ni. ¹⁷ Ba ma zv naboro ba tɔgɪ nɪnuv kum wɔ ba maa ve Kapernawum. Tɪga maa tiini ka yi, yi Zezi daa ta wɔ tu ba te. ¹⁸ Vu-dɪv laan ma zaɲɪ ku fufugə ku pa na bam pɔgɪla. ¹⁹ Zezi karabiə bam ma co naboro kum ba vu ba yi nɪnɛɛni kilometra yanu naa yardv te. Ba laan ma na Zezi na ve na bam baɲa ni o maa biɪni ba te. Fɔvni ma zv-ba. ²⁰ Zezi ma ta dɪ ba o wɪ: «Á yi taá kwarɪ fɔvni, si ku yi amu.» ²¹ Ba ma buɲɪ si ba pa Zezi zv naboro kum, dɪ ba de ba yi buburu ni, jəgə kalɔ ba ya na maa ve tɪn.

Zezi mu pai nabiinə ηwi-dɔŋa kalɔ na ba ti tɪn

²² Tɪga na pɔvri tɪn, nɔn-kɔgɔ kulɔ na maɲɪ nɪnuv kum bube didɔŋ dɪm ni tɪn ma maani ni, naboro didɔba yiranɪ ya mu wura. Ba maa ye ni Zezi karabiə

bam ke ba daar-o, yi o wu de o zu ba naboro kum o vu. ²³ Nabwæru tidonna ma nunji Tiberiyadi ti ba, ti yi bube dilu non-kogɔ kum na wura tin. Ku yi jægə kam kuntu ni mu dí Yuutu Zezi ya ki We le wodiiru tum nwaani, yi o daari o pa noona bam di tin. ²⁴ Noona bam na lwaru ni Zezi di o karabiə bam daa tərə tin, ba ma zu nabwæru tum wu ba maa ve Kapernawum si ba beer-o.

²⁵ Noona bam na be ninu kum tin, ba ma na Zezi. Ba ma bwe-o ba wi: «Karanyina, manja koo mu n tu yoba?»

²⁶ Zezi ma ləri-ba o wi: «A lagɔ a ta ciga mu di abam si, abam na kari á beeri amu tin, ku dai á na ne wo-kinkagila yalu na bri ni We tɔŋi-ni tin nwaani. Ku yi á na di wodiiru tum á su tin nwaani mu á beeri amu. ²⁷ A nan yi taá tɔŋi-na wodiuru kulɔ na wú ba ku cɔgi tin má nwaani. A taá tɔŋi wodiuru kulɔ na wú pa á na nwi-dɔŋa kalɔ na ba ti tin nwaani. Amu Nabiin-bu wum mu wú pa abam kuntu wodiuru kum, benwaani a Ko We mu pe-ni ni si a taa tɔŋa a pa-DI.»

²⁸ Ba laan ma bwe-o ba wi: «Dɔbam nan wú ki ta mu, si dí taá tɔŋi titɔŋa yalu We na lagɔ tin?»

²⁹ O ma ləri-ba o wi: «Titɔŋi dilu We na lagɔ si abam tɔŋi tin, ku yi si á se wulu DI na tɔŋi tin mu.»

³⁰ Ba ma ta bwe-o ba wi: «Wo-kinkagila dɔɔ mu nmu wú ki, si dí wani dí lwaru ni We mu suni DI tɔŋi nmu, si dí laan se-m? Nmu wú ki beɛ mu n bri dɔbam? ³¹ Faŋa faŋa tin, dɔbam nabaara deen na wu kagva wuni manja kalɔ ni tin, ba di wodiuru kulɔ yiri na yi <Maani> tin mu, ni We tɔŋo kum na tagɔ te ku wi: <O pe-ba wodiuru kulɔ na nunji We-sɔŋo ni tin yi ba di.> »

³² Zezi ma ləri-ba o wi: «A lagɔ a ta ciga mu di abam si, ku dai Moyisi mu pe abam wodiuru kulɔ na nunji We-sɔŋo ni tin. Ku nan yi a Ko We mu pai abam wodiuru kulɔ na nunji DI sɔŋo ni yi ku yi wodiuru ciga ciga tin. ³³ Benwaani wodiuru kulɔ We na pai tin mu yi wulu na nunji DI sɔŋo ni o tu o ba lugu baŋa o pai nabiinə nwi-dɔŋa tin.»

³⁴ Ba ma ta did-o ba wi: «Dɔbam tu, ta n pai dɔbam wodiuru kum kuntu manja maama.»

³⁵ Zezi ma ta di ba o wi: «Amu yi wodiuru kulɔ na pai nabiinə nwi-dɔŋa tin. Wulu maama na tu amu te tin, kana daa bá ja kuntu tu. Wulu maama na ki o wu-didwa di amu tin, na-nyom daa bá ja kuntu tu.

³⁶ A nan manji a ta a bri abam ni, á ne amu yi á ta ba se-ni. ³⁷ Ku daari wulu maama a Ko We na pe amu tin wú ba amu te. Wulu maama nan na tu amu te tin, a bá fɔgi a vin kuntu tu. ³⁸ Benwaani amu nunji We-sɔŋo a ba si a ki wulu na tɔŋi-ni tin wubɔŋa mu, si ku dai a titi wubɔŋa. ³⁹ Wulu na tɔŋi-ni tin wubɔŋa na lagɔ kulɔ tin mu yi si a yi yagi a pa balu maama DI na pe-ni tin wuluwulu je, si a daari a pa ba maama joori ba bi lugu tiim de ni. ⁴⁰ A Ko We wubɔŋa mu yi si, wulu maama na lwaru DI Bu wum yi o ki o wu-didwa did-o tin, si kuntu tu na nwi-dɔŋa kalɔ na ba ti tin. Aá pa kuntu tu joori o bi lugu tiim de dim ni.»

⁴¹ Zezi na tagɔ kuntu tin, Zwifə bam maa puuna di o na tagɔ o wi, wum mu yi wodiuru kulɔ na nunji We-sɔŋo ni tin. ⁴² Ba maa te ba wi: «Wuntu mu dai Zuzefu bu Zezi wum na? Dí ye o nu di o ko. Beɛ mu yi o laan nan ta wi, o nunji We-sɔŋo ni mu o ba?»

⁴³ Zezi ma ləri-ba o wi: «Yagi-na, á yi taá puuna. ⁴⁴ Noon-noonu bá wani o ba amu te, ku na dai a Ko We dilu na tɔŋi-ni tin mu vani kuntu tu jɔŋa si o ba amu te. Amu wú pa kuntu tu joori o bi lugu tiim de dim ni. ⁴⁵ Ku puɔɔni faŋa faŋa We nijonə tɔŋo kum wuni ku wi: <Ba maama wú zaasi We tee ni.> Wulu maama nan na cɔgi a Ko We taani dim yi o se DI zaasim dim tin wú ba amu te.

⁴⁶ Ku nan dai ni noon mu ne a Ko We, ku yi amu na nunji DI te tin yiranu mu ne-DI. ⁴⁷ A lagɔ a ta ciga mu di abam si, wulu na ki o wu-didwa di amu tin mu jigi nwi-dɔŋa kalɔ na ba ti tin. ⁴⁸ Amu yi wodiuru kulɔ na pai nabiinə nwi-dɔŋa tin. ⁴⁹ Faŋa faŋa tin, abam nabaara deen na wu kagva kam wuni tin, ba di wodiuru kulɔ yiri na yi <Maani> tin, yi ba ta wu lugi tɔbni. ⁵⁰ Ku daari kuntu yi wodiuru kulɔ na nunji We-

soŋɔ, yi wulɔ na di-ku tɪn, tʊʊnɪ daa bá ja kuntu tu. ⁵¹ Amu yi wɔdiu kulɔ na nunɪ Wɛ-soŋɔ nɪ yi kɔ jɪgɪ ŋwɪa kɔ paɪ nabiinɛ tɪn. Wulɔ maama na di wɔdiu kum kuntu tɪn wú ta ŋwɪ mu maɲa maama. Wɔdiu kulɔ a na wú pa nabiinɛ tɪn yi a yɪra yam mu, sɪ kɔ pa nabiinɛ taa jɪgɪ ŋwɪ-dɔŋa.»

⁵² Zezi na tagɪ kuntu tɪn, Zwifɛ bam laan ma tiini ba magɪ kantɔgɔ daanɪ ba wɪ: «Nɔɔnɔ wɔntu wú kɪ ta mu o kwe o yɪra o pa dɪbam sɪ dí di?»

⁵³ Zezi laan ma ta dɪ ba o wɪ: «A lagɪ a ta cɪga mu dɪ abam sɪ, abam na wɔ dɪ amu Nabiin-bu wɔm yɪra yam, yi á daari á wɔ nyɔgɪ a jana kam, á ba jɪgɪ Wɛ ŋwɪ-dɔŋa kam. ⁵⁴ Wulɔ nan na di a yɪra yam yi o daari o nyɔ a jana kam tɪn, kuntu tu jɪgɪ ŋwɪa kalɔ na ba ti tɪn. Amu wú joori a bi kuntu tu lɔgɔ tiim de dɪm nɪ. ⁵⁵ Bɛŋwaanɪ a yɪra yam mu yi wɔdiu cɪga, yi a jana kam yi wo-nyɔɔrɔ cɪga cɪga. ⁵⁶ Wulɔ na di a yɪra yam yi o daari o nyɔ a jana kam tɪn wú ta ŋwɪ dɪ amu, yi amu ŋwɪ kuntu tu wɔnɪ. ⁵⁷ A Ko Wɛ dɪlɔ na yi ŋwɪa tu tɪn mu tɔŋɪ-nɪ. Kɔ nan yi dɪntu ŋwaanɪ mu amu dɪ jɪgɪ ŋwɪa. Kuntu, wulɔ na di a yɪra yam tɪn, kuntu tu dɪ wú ta ŋwɪ amu ŋwaanɪ.

⁵⁸ Mu wɔdiu kulɔ na nunɪ Wɛ-soŋɔ nɪ tɪn. Kuntu nan ba nyɪ dɪ wɔdiu kulɔ abam nabaara bam deen na di yi ba daa ta ti tɪn. Wulɔ maama na di wɔdiu kuntu tɪn wú ta ŋwɪ mu maɲa maama.»

⁵⁹ Mu Zezi deen na brɪ nɔɔna bam tɪtɛ Kapernawum Wɛ-digɛ kam wɔnɪ tɪn.

⁶⁰ Zezi karabiɛ bam zanzan na ni kuntu tɪn, ba ma ta ba wɪ: «O taanɪ dɪm tiini dɪ cana. Nɔɔnɔ-nɔɔnɔ bá wanɪ o jonɪ-dɪ.»

⁶¹ Zezi ma lwarɪ o tɪtɪ nɪ, nɪ o karabiɛ bam pɔbna dɪ o taanɪ dɪm. O laan ma ta dɪ ba o wɪ: «A taanɪ dɪm kuntu pɛ á wɔbɔŋa vugimi mu na? ⁶² Kɔ nan na yi kuntu, á na nɛ Nabiin-bu wɔm na maa joori o diini o ya na maɲɪ o wɔ mɛ tɪn, á laan wú kɪ tɪta mu? ⁶³ Kɔ yi Wɛ Joro kum mu paɪ nɔɔna ŋwɪa. Kɔ daari nabiinɛ dam bá wanɪ kulɔkulɔ dɪ kɪ. A na tagɪ taanɪ dɪlɔ dɪ abam tɪn mu pɛ abam Wɛ Joro kulɔ na paɪ nabiinɛ ŋwɪ-dɔŋa tɪn.

⁶⁴ Dɪ kuntu dɪ, abam badaara ta wɔ sɛ.» Zezi tagɪ kuntu, bɛŋwaanɪ kɔ pulim nɪ mu

o maɲɪ o ye balɔ na bá sɛ-o tɪn, dɪ wulɔ na wú ba o yɔg-o o pa nɔɔna tɪn. ⁶⁵ O daa ma ta o wɪ: «Kuntu ŋwaanɪ mu a tagɪ a brɪ abam nɪ, nɔɔn-nɔɔnɔ bá wanɪ o ba amu te, yi kɔ na dai a Ko Wɛ mu pɛ-o cwɛŋɔ.»

⁶⁶ Kuntu na kɪ tɪn, o karabiɛ zanzan ma joori o kwaga nɪ, yi ba daa ba tɔg-o. ⁶⁷ Zezi laan ma ta dɪ o karabiɛ fugɛ-bale bam o wɪ: «Abam dɪ ba lagɪ sɪ á yagɪ amu na?»

⁶⁸ Simɔn Pɪyɛɛrɪ ma lɛr-o o wɪ: «A yuutu, dɪbam wú yagɪ nmu, sɪ dí daa vu wɔɔ te mu? Nmu jɪgɪ taanɪ dɪlɔ na paɪ nɔɔna ŋwɪa kalɔ na ba ti tɪn. ⁶⁹ Dɪbam sɛ nmu, yi dí kwɛrɪ dí lwarɪ nɪ nmu yi Wɔ-pɔŋɔ Tu wulɔ Wɛ na tɔŋɪ tɪn mu.»

⁷⁰ Zezi ma ta dɪ ba o wɪ: «Amu kuri abam fugɛ-bale bam, abam didɔa nan yi sutaanɪ mu.» ⁷¹ O na tagɪ kuntu tɪn, kɔ yi Zudasɪ wulɔ na yi Simɔn Yiskariyɔ bu tɪn taanɪ mu o tɛa. Wɔntu tɔgɪ o wɔ karabiɛ fugɛ-bale bam wɔnɪ, yi wɔm mu lagɪ o ba o yɔgɪ Zezi o pa nɔɔna.

7

Zezi nu-biɛ na wɔ sɛ-o te tɪn

¹ Zezi deen maa wɔ Galile nɪ o beerɛ. O deen ba lagɪ sɪ o vu Zude o beeri da, bɛŋwaanɪ Zwifɛ yigɛ tiinɛ balɔ na wɔ dáanɪ tɪn lagɪ cwɛŋɔ mu sɪ ba gɔ-o. ² Kɔ deen ma daari fiin sɪ Zwifɛ bam dɪ ba candiɛ kalɔ yɪrɪ na yi vwɛ candiɛ tɪn.

³ Zezi nyaana ma ta did-o ba wɪ, o yagɪ Galile je sɪm sɪ o daari o vu Zude, sɪ o karabiɛ bam wanɪ ba na tɪtɔŋa yalɔ o na jɪgɪ o tɔŋɪ tɪn. ⁴ Ba ta maa ta ba wɪ: «Nɔɔnɔ wulɔ na lagɪ sɪ ba taa ye-o lanyɪranɪ tɪn ba sɛgɪ kulɔ o na kɪ tɪn. Kuntu ŋwaanɪ, nmu na kɪ wɛɛnu tɪntu tɪn, n maɲɪ sɪ n ta n kɪ-tɪ nabiinɛ maama yigɛ nɪ mu.» ⁵ Ba na tagɪ te tɪn brɪ nɪ ba tɪtɪ ta wɔ kɪ ba wɔ-didɔa did-o.

⁶ Zezi ma ta dɪ ba o wɪ: «A maɲa kam ta wɔ yi sɪ a vu candiɛ kam. Kɔ nan na yi abam, maɲa maama lana dɪ abam.

⁷ Nabiinɛ bá wanɪ ba taa culi abam. Ba nan culi amu, bɛŋwaanɪ amu yɔɔrɪ a tɛ-ba jaja mu, nɪ ba tɪtɔŋa ba tɔgɪ cwɛŋɔ.

⁸ Abam nan ve-na á dɪ candiɛ kam, sɪ amu ta bá vu lele, bɛŋwaanɪ a maɲa kam ta wɔ

yi ka ti si a vu.» ⁹ O na tagi kuntu tin, o ma manɔ Galile ni.

Zezi na wɔ Zeruzalem ni o bri nɔɔna te tin

¹⁰ Zezi nyaana bam na ke ba daar-o tin, o di laan ma zanɔ o vu candiɔ kam. O na ve kuntu tin, o wɔ ve jaja si nɔɔna lwar-o. ¹¹ Zwifɔ yigɔ tiinɔ balɔ na wɔ candiɔ kam ni tin maa kari ba beer-o, yi ba bwe ba wi: «O wɔ yɛn mu?»

¹² Nɔn-kɔgɔ kulɔ na wɔra tin maa tiini ba jigi o taanɔ ba waasa. Nɔɔna badonnɔ maa te ba wi: «O yi nɔn-ɔɔm mu.» Badaara maa te ba wi: «Aye, o dai nɔn-ɔɔm, si o jigi nɔɔna bam o ganɔ mu.»

¹³ Nɔɔn-nɔɔnɔ nan wɔ tagi o taanɔ jaja, beɔwaanɔ ba kwarɔ Zwifɔ yigɔ tiinɔ bam.

¹⁴ Ba na di candiɔ kam ba yi ka da yam titari tin, Zezi laan ma vu o zɔ Wɛ-di-kamunu kum o wɔra o bri nɔɔna. ¹⁵ Zwifɔ yigɔ tiinɔ bam maa tiini ba yi yɛu di o na bri nɔɔna bam te tin. Ba maa te ba wi: «Nɔɔnɔ wuntu nan wɔ zaasi tɔnɔ nɔɔn-nɔɔnɔ tee ni, yi o yi ki ta mu di pɔuri yi o ye Wɛ tɔnɔ kum kuntu don?»

¹⁶ Zezi ma lɛri-ba o wi: «A na bri kulɔ tin dai amɔ titi nyim, ku yi wɔlɔ na tɔɔni-tin nyim mu. ¹⁷ Wɔlɔ nan na lagi si o ki Wɛ wɔbɔɔa na lagi kulɔ tin, kuntu tu wɔ lwarɔ amɔ zaasim dim kuri na nunɔ me tin, di na yi Wɛ nyim mu, naa di na yi a titi dam mu a maa bra, oɔ lwarɔ.

¹⁸ Nɔɔnɔ wɔlɔ na nɔɔnɔ di o titi dam tin, kuntu tu kwaanɔ si o na yiri mu o pa o titi. Ku daari wɔlɔ nan na kwaanɔ si o lagi yiri o pa wɔlɔ na tɔɔni-tin, kuntu tu mu yi wɔlɔ na jigi ciga tin, yi o ba tusi kulɔkulɔ banɔ ni. ¹⁹ Moyisi nan manɔ o pa abam lwarɔ Wɛ cullu tum. Abam wɔlɔwɔlɔ nan ba tɔɔni-ti. Bɛɛ mu yi abam kwaanɔ á lagi cwɛɔɔ si á gu amɔ?»

²⁰ Ba ma lɛr-o ba wi: «N yirisi mu. Wɔɔn beeri nmɔ si o gu?»

²¹ Zezi ma lɛri-ba o wi: «A tɔɔni titɔɔni-kamunu didɔ mu siun de ni, yi ku su abam. ²² Moyisi deen pe abam ni si á taá goni á bɛkɛri. Ku nan dai ni Moyisi mu puli-ku. Ku puli di abam nabaara mu. Moyisi na pe abam ni dim kuntu tin, abam maa goni á bɛkɛri di siun de ni di, si ku yi pa á cɔɔni ni dim kuntu. ²³ Abam

na wai á goni bɛkɛri siun de dim ni si á yi cɔɔni Moyisi culu kum, bɛɛ mu yi á bana zanɔ di amɔ, di a na pe yawiɔnɔ na yazurɔ fasi siun de ni tin nɔɔnɔ? ²⁴ Abam yi taá garɔ á yáalɔ nɔɔnɔ kɛm di á yiɔ na nɛ kulɔ tin. Á nan manɔ si á buri di ciga mu.»

Ba na bwe Krisi wɔm Wɛ na tɔɔni tin taanɔ te tin

²⁵ Nɔɔna balɔ na zɔuri Zeruzalem ni tin badaara laan maa nɔɔnɔ Zezi taanɔ ba wi: «Ku dai nɔɔnɔ wuntu mu ba kwaanɔ si ba gu tin na? ²⁶ Nii-na o na zigɔ o nɔɔnɔ jaja, yi nɔɔn-nɔɔnɔ ba te kulɔkulɔ si ba ci-o. Dibam yigɔ tiinɔ bam laan bɔɔni ni wuntu mu siunɔ o yi Krisi wɔm Wɛ na tɔɔni tin naa? ²⁷ Ku nan na yi Krisi wɔm mu na tuɔ, nɔɔn-nɔɔnɔ bá wanɔ o lwarɔ o na nunɔ me tin. Ku daari dibam maama ye wuntu na nunɔ me tin.»

²⁸ Zezi deen na wɔ Wɛ-di-kamunu kum wuntu o bri nɔɔna tin, o ma nɔɔnɔ di kwɛrdiɔ o wi: «Abam bɔɔni ni á siunɔ á ye amɔ, yi á kwɛri á ye a na nunɔ me tin. A nan wɔ tu a titi ni, wɔlɔ na tɔɔni-tin yi ciga tu mu. Abam nan yɛr-o. ²⁹ Amɔ mu ye-o, beɔwaanɔ a nunɔ wuntu te mu, yi wɔm mu tɔɔni-ti.»

³⁰ Zezi na tagi kuntu tin, ba laan ma lagi si ba ja-o. Nɔɔn-nɔɔnɔ nan ba jigi cwɛɔɔ si o ki-o kulɔkulɔ, o manɔ kam ta na wɔ yi tin nɔɔnɔ. ³¹ Ku daari nɔn-kɔgɔ kum wɔ nɔɔna zanzan ma ki ba wɔ-didɔba did-o, yi ba te ba wi: «Krisi wɔm na tuɔ, o bá wanɔ o ki wo-kinkagila zanzan si ku dwɛni wuntu na manɔ o ki te tin.»

Zwifɔ yigɔ tiinɔ bam na kwaanɔ si ba ja Zezi te tin

³² Farizian tiinɔ bam ma ni nɔn-kɔgɔ kum na jigi Zezi taanɔ ba waasa te tin. Ba di Wɛ kaanum yigɔ tiinɔ bam laan ma tɔɔni nɔɔna si ba vu ba ja Zezi.

³³ Zezi laan ma ta o wi: «Amɔ bá tiini a daanɔ abam tee ni. Ku na ki fiun, áá vu wɔlɔ na tɔɔni-tin te. ³⁴ Abam nan wɔ ba á beeri amɔ je á ga, beɔwaanɔ amɔ na wɔ me tin, abam bá wanɔ da á vu.»

³⁵ O na tagi kuntu tin, Zwifɔ yigɔ tiinɔ bam maa nɔɔnɔ daanɔ ba wi: «O lagi o vu yɛn mu yi dibam bá na-o? O ga lagi o vu Zwifɔ balɔ na zɔuri Greki tiinɔ tɔɔni dim ni tin te mu, si o taa bri-ba na? ³⁶ O taanɔ

dım kuri mu bæe? O na tagi o wı, dıbam wú ba dí beeri wóm jəgə dí ga, yi o ta o wı, wóm na wu mə tın, dıbam bá wanı da dí vu tın, ku kuri mu bæe?»

Na balu na pai ηwıa tın

³⁷ Ku dæen ma ba ku yi candiə kam tiim dæ. Dε dım kuntu mu yi candiə kam dε kamunu. Zezi maa zaŋı wæenı o ηoonu dı kwər-dıa o wı: «Na-nyom na jıgı wulu maama tın, sı o ba amu te o nyo. ³⁸ Bεŋwaanı wulu maama na kı o wu-dıdwa dı amu tın wú na ηwı-dıŋa We tee nı, nıneenı We tɔnɔ kum na maŋı ku brı te ku wı: «Na balu na pai nabiınə ηwıa tın wú ta buri kuntu tu bıcarı nı.» »

³⁹ Zezi na tagı na bam taanı kuntu tın, ku yi o brı We na wú kı Dı Joro kum balu na kı ba wu-dıdwa dıd-o tın bıcara nı te tın mu. Kantu maŋa nı We Joro kum daa ta wu tu ba te, bεŋwaanı Zezi daa ta wu tıgı o joorı o bı o na paarı-zulə We tee nı.

Nɔn-kɔgɔ na pɔɔrı daanı Zezi ηwaanı te tın

⁴⁰ Nɔn-kɔgɔ kum dæen na ni Zezi na tagı te tın, badaara maa tε ba wı: «Nɔonɔ wuntu sınnı o yi We nijonnu wulu ya na maŋı sı o ba tın mu.»

⁴¹ Badaara dı maa tε ba wı: «O yi Krisi wóm We na tıŋı tın mu.»

Ku daarı badonnə maa tε ba wı: «Ku da-o. Krisi wóm na tuə, o bá nunı Galile. ⁴² Bεŋwaanı We tɔnɔ kum brı nı Krisi wóm wú ta yi Pε Davidı dwı tu mu, yi o nunı Betelıhem, tıw kulu Davidı dæen na zıvı da tın.» ⁴³ Kuntu ηwaanı, kampwara dæen ma ba nɔn-kɔgɔ kum wu Zezi ηwaanı. ⁴⁴ Badaara lagı sı ba ja-o, yi nɔon-nɔonɔ nan wu nε cwəŋə sı o kı-o kulukulu.

⁴⁵ We kaanım yigə tiınə bam dı Farızan tiınə bam na tıŋı nɔona balu tın ma joorı ba ba ba te. Ba ma bwe-ba ba wı: «Bæe mu yi á wu jaan-o á ba?»

⁴⁶ Nɔona bam ma ləri-ba ba wı: «Nɔon-nɔonɔ maŋı o wu ηoonu nı nɔonɔ wóm kuntu na ηoonu te tın.»

⁴⁷ Farızan tiınə bam ma ta-ba ba wı: «Abam pε o ganı abam dı mu na?»

⁴⁸ Abam yəri nı dıbam yigə tiınə dı Farızan tiınə bam wuluwulu wu sε-o na?»

⁴⁹ Ku nan na yi nɔn-kɔgɔ kum, bantı yəri

We cullu tım Moyisi na tıŋı o pa dıbam tın. Kuntu ηwaanı ku cɔgı-ba.»

⁵⁰ Farızan tiınə bam wu nɔonɔ dıdwa dæen maa tɔgı o wura, o yırı mu Nikodem. Wuntu mu yi wulu ya na maŋı o vu Zezi te tın. O ma zaŋı o ta dı o donnə bam o wı: ⁵¹ «Ku na yi We cullu tım Moyisi na brı tın, ku culə sı dí cɔgı nɔonɔ, yi dí daa ta wu bwe-o sı dí ni o na kı kulu tın.»

⁵² Ba laan ma ləri ba wı: «Nmı dı yi Galile tu mu na? Nan karımı We tɔnɔ wuntu n nıı, sı n na nı We nijonnu tərə o na wú nunı Galile nı.» ⁵³ Ba maama laan ma jagı ba vu sam.

8

Ba na jaanı ka-boro ba ja vu Zezi te te tın

¹ Ku daarı Zezi dæen ma vu Olivi piı kum yuu. ² Tıga na pıvı tıvıvı puru tın, Zezi ma joorı o vu o zı We-di-kamunu kum wu. Nɔn-kɔgɔ kum maama ma ba ku gilim-o. O ma jəni tıga nı o wura o brı-ba. ³ We cullu karanyına tiınə dı Farızan tiınə ma ja kaanı wulu ba na pıvı-o boorım baŋa nı tın, ba ja ba ba zıgı ba maama yigə nı. ⁴ Ba ma ta dı Zezi ba wı: «Karanyına, dıbam pıvı kaanı wuntu boorım baŋa nı mu. ⁵ Moyisi na pε dıbam We cullu tıvı tın pε dıbam nı sı, kaanı na kı kəm dıntı don, sı dí dul-o dí gı mu. Ku nan na yi nmı, nmı wı dí kı ta mu?»

⁶ Ba na bwe-o kuntu tın, ba lagı sı ba maŋı Zezi mu ba nıı, baá wanı ba saŋ-o na? Zezi ma tiiri o ma o nva o la tıga nı. ⁷ Ba maa ta joorı ba bwe Zezi taan. O laan ma kwəni wæenı, yi o ta dı ba o wı: «Abam wulu na wu kı lwarım tın, sı o da yigə o kwe kandwe o ma dulı kaanı wóm.»

⁸ O laan ma joorı o tiiri o wura o la tıga nı dı o nva. ⁹ Ba na ni o na tagı te tın, ba nakwa bam mu dε yigə ba nunı dıdwa dıdwa ba viiri. Ba maama ma nunı ba daarı Zezi yıranı, yi kaanı wóm daa ta zıgı o yigə nı. ¹⁰ O ma kwəni wæenı, yi o bwe kaanı wóm o wı: «Balı na saŋı nmı tın wu yən? Ba nɔon-nɔonɔ daa wu daarı sı o ηoonu o cɔgı nmı na?»

11 O ma læri o wɪ: «Aye, a tu, ba nɔɔn-nɔɔnɔ daa wɔ daari.»

Zezi ma ta did-o o wɪ: «Amɔ dɪ nan bá di nmu sariya. Ve, nan daa n yɪ kɪ lwarim.»

Zezi na bri ni o jigɪ cɪga te tɪn

12 Zezi dɛɛn ma ta dɪ nɔɔna bam o wɪ: «Amɔ mu yɪ pooni a pai nabiinɛ maama. Wɔlɔ nan na tɔgɪ amɔ tɪn, kɔntɔ tu daa bá vu lim wɔntɪ. Kɔntɔ tu wó na pooni dɪlɔ na wó pa-o ŋwɪa cɪga cɪga tɪn.»

13 Farizian tiinɛ bam ma ta did-o ba wɪ: «Nmu na pai n titɪ cɪga tɪn, n taanɪ dɪm ba jigɪ kuri.»

14 O ma læri-ba o wɪ: «A na maɲɪ a pai a titɪ cɪga dɪ, kɔ ta yɪ cɪga mu, beɲwaanɪ amɔ ye a na nuɲɪ mɛ tɪn. Abam nan yɛri amɔ na nuɲɪ mɛ dɪ mɛ a na maa ve tɪn. 15 Abam yɛni á di nɔɔna taanɪ nɪ nabiinɛ wɔbɔɲa na lagɪ te tɪn mu. Amɔ nan ba di nɔɔn-nɔɔnɔ taanɪ. 16 Kɔ daari, amɔ na lagɪ a di nɔɔna taanɪ, amɔ taanɪ dɪm dɪm wó ta yɪ cɪga mu, beɲwaanɪ amɔ Ko mu tɔɲɪ-nɪ. O nan wɔra dɪ amɔ, kɔ dai amɔ yɪranɪ mu wó di nɔɔna taanɪ. 17 Kɔ pɔpɔnɪ Moyisi cullu twaanɔ tɪm wɔntɪ kɔ wɪ, nɔɔna bale na jigɪ ni didɔva, ba na tagɪ kulɔ tɪn yɪ cɪga mu. 18 Amɔ pai a titɪ cɪga, yɪ a Ko wɔlɔ na tɔɲɪ-nɪ tɪn dɪ pai amɔ cɪga.»

19 Ba ma bwe-o ba wɪ: «N ko wɔm bɛɛ?»

O ma læri-ba o wɪ: «Abam yɛri amɔ na yɪ wɔlɔ tɪn, yɪ á yɛri a Ko wɔm dɪ. A ya na ye amɔ, á ya wó lwarɪ a Ko wɔm dɪ.»

20 Zezi dɛɛn tagɪ wɛɛnu tɪm kɔntɔ o bri nɔɔna Wɛ-di-kamunu kɔm wɔntɪ, jɛgɛ kalɔ nɔɔna na ve ba dɪ sɛbu da ba pa Wɛ tɪn mu. O na tagɪ kɔntɔ o ti tɪn, nɔɔn-nɔɔnɔ wɔ nɛ cwɛɲɛ sɪ o ja-o, o maɲa kam ta na wɔ yɪ tɪn ŋwaanɪ.

21 Zezi daa ma ta dɪ nɔɔn-kɔgɔ kɔm o wɪ: «Amɔ wó viiri, yɪ abam wó beeri amɔ jɛgɛ á ga, beɲwaanɪ abam wó tɪ á lwarim dɪm wɔntɪ mu. A na maa ve mɛ tɪn, abam bá wanɪ da á vu.»

22 Zwifɛ bam maa tɛ daanɪ ba wɪ: «O na tagɪ o wɪ, dɪbam bá wanɪ dí vu o na maa ve mɛ tɪn, kɔ bri nɪ o lagɪ o gɔ o titɪ mu na?»

23 O ma ta dɪ ba o wɪ: «Abam yɪ lugɔ baɲa nɔɔna mu, amɔ nan nuɲɪ weyuu

mu. Abam kugu je yɪ lugɔ baɲa yo mu. Amɔ kugu je nan dai lugɔ kɔntɔ. 24 Kɔntɔ mu a tagɪ a bri abam nɪ, abam wó tɪ á lwarim dɪm wɔntɪ mu, beɲwaanɪ abam na wɔ sɛ nɪ amɔ sɪntɪ a yɪ wɔlɔ na wɔra maɲa maama tɪn, á wó tɪ á lwarim dɪm wɔntɪ mu.»

25 Ba ma bwe-o ba wɪ: «Nmu yɪ wɔɔ mu?»

O ma ta dɪ ba o wɪ: «Kɔ yɪ kulɔ a na maɲɪ a ta a bri abam tɪn mu. 26 Amɔ ya jigɪ wɛɛnu zanzan sɪ a ŋɔɔntɪ a ma di abam taanɪ. Wɔlɔ nan na tɔɲɪ-nɪ tɪn tiini o yɪ cɪga tu mu. A na ni kulɔ o tee nɪ tɪn yɪranɪ mu a tɛ a bri nabiinɛ.»

27 Zezi na tagɪ wɛɛnu tɪm kɔntɔ tɪn, ba wɔ lwarɪ nɪ kɔ yɪ o Ko Baɲa-Wɛ taanɪ mu o ŋɔɔntɪ dɪ ba. 28 O laan ma ta dɪ ba o wɪ: «Maɲa wó ba, yɪ á kwe amɔ wɔlɔ na yɪ Nabiin-bu wɔm tɪn á zɛɲɪ wɛɛntɪ. A laan wó lwarɪ nɪ amɔ sɪntɪ a yɪ wɔlɔ na wɔra maɲa maama tɪn. Abam ta wó lwarɪ nɪ amɔ ba kɪ kulɔkulɔ a titɪ nɪ. A nan yɛni a tɛ wɛɛnu tɪlɔ a Ko wɔm na bri-nɪ tɪn yɪranɪ mu a bri nɔɔna. 29 Wɔlɔ nan na tɔɲɪ-nɪ tɪn wɔ amɔ tee nɪ, o wɔ yagɪ-nɪ a yɪranɪ, beɲwaanɪ a yɛni a kɪ kulɔ na poli o wɔ tɪn mu maɲa maama.»

30 Zezi dɛɛn na ŋɔɔntɪ kɔntɔ doɲ tɪn, nɔɔna zanzan laan ma kɪ ba wɔ-didɔva did-o.

Biɔ na tɔgɪ ba kwɛ kɛm te tɪn

31 Zezi laan ma ta dɪ Zwifɛ balɔ na sɛ-o tɪn o wɪ: «Abam na sɛ amɔ zaasɪm dɪm yɪ á wɔ yagɪ, á wó sɪntɪ á ji amɔ karabiɛ cɪga cɪga. 32 Abam laan wó ba á lwarɪ cɪga, yɪ cɪga kam wó vrɪ abam ka yagɪ sɪ á taá te á titɪ.»

33 Ba ma lær-o ba wɪ: «Dɪbam yɪ Abraham dwi tiinɛ mu, dɪbam maɲɪ dí wɔ jigɪ nɔɔn-nɔɔnɔ gambɛ. Beɲwaanɪ mu yɪ n ta n wɪ, dí wó ta te dí titɪ tɪn?»

34 O ma ta dɪ ba o wɪ: «A lagɪ a ta cɪga mu dɪ abam sɪ, wɔlɔ maama na kɪ lwarim tɪn yɪ lwarim gambaa mu. 35 Kɔ nan na yɪ gambaa, kantɔ ba zɔvɪ ka tu sɔɲɔ nɪ maɲa maama. Kɔ daari, kɔ na yɪ sɔɲɔ kɔm bu, wɔntɔ jigɪ kugu je sɔɲɔ kɔm wɔntɪ maɲa kalɔ na ba ti tɪn. 36 Kɔntɔ ŋwaanɪ, Wɛ Bu wɔm na vrɪ abam o yagɪ, á wó sɪntɪ á taá te á titɪ. 37 Amɔ ye nɪ

abam yi Abraham dwi tiinə mu, yi abam ta kwaanı sı á gu amu, beɲwaanı á ba se a zaasım dım. ³⁸ Amu ɲoonı wəənu tıɬ a na ne amu Ko tee ni tin mu. Abam di nan ki kulu á na niə abam ko tee ni tin mu.»

³⁹ Ba ma lər-o ba wı: «Dıbam ko mu Abraham.»

O ma ta di ba o wı: «Abam ya na sını á yi Abraham biə, á ya wú taá ki wəənu tıɬ Abraham deen na ki tin mu. ⁴⁰ Amu tagı cıga kalu a na ni We tee ni tin a bri abam, yi abam kwaanı sı á gu-nı. Abraham deen nan ba ki abam kəm dım doɲ. ⁴¹ Abam yəni á ki kənə yalɬ á ko na ki tin mu.»

Ba ma lər-o ba wı: «Dıbam dai tampirə. We titı yıranı mu yi dıbam Ko.»

⁴² O ma ta di ba o wı: «Baɲa-We ya na yi abam Ko, á ya wú taá soe amu, beɲwaanı amu nuɲi We te mu a ba a wura di abam. A wu tu a titı ni. We mu tɔɲı-nı. ⁴³ BEE mu yi abam ba ni a taanı dım kuri? Ku yi abam na ba lagı sı á se a taanı dım tin mu. ⁴⁴ Abam yi á ko sutaanı biə mu. Á maa lagı sı á taá ki di wubɔɲa na lagı te tin. Pulim ni tin sutaanı maɲı di yi nɔn-guru mu. Di ba fɔɲı di tɔɲı cıga cwəɲə, beɲwaanı cıga təri di wonu. Di na yəni di fɔ vwan, ku yi di wubɔɲa na maɲı ya yi te tin mu. Di yi vwa-furu mu. Dıntu nan mu yi vwa-nyına ko. ⁴⁵ Ku na yi amu, a yəni a te cıga mu. Kuntu ɲwaanı mu abam ba se amu. ⁴⁶ Abam wɔɔ mu wú wani o bri ni amu ki a cɔɲı? Amu nan na ɲoonı cıga tin, bee mu yi á ba se-nı? ⁴⁷ Wulu na yi We nɔɔnu tin cəgi We taanı mu. Abam nan na dai We nɔɔna tin mu pai á ba cəgə.»

Zezi na bri ni o dwe Abraham te tin

⁴⁸ Zwifə bam ma ləri Zezi ba wı: «Dıbam jıɲı bura sı dí ta ni, nmı sını n yi Samari tu mu. N yirisi mu.»

⁴⁹ O ma ləri-ba o wı: «A ba yirisə. Amu pai a Ko mu zulə. Ku daarı abam nan gooni amu mu. ⁵⁰ A nan ba beeri a titı zulə. We yıranı mu pa-nı zulə, yi dıntu mu di nabiinə taanı. ⁵¹ A lagı a ta cıga mu di abam sı, wulu maama na se yi o ki a na tagı kulu tin, tɔnu daa bá ja kuntu tu.»

⁵² Zwifə bam laan ma ta did-o ba wı: «N taanı dım n na tagı tin pe dí lwarı ni

n yirisi mu. Abraham deen tıga, yi We niɲonə bam maama di ti. Nmı nan ta tagı n wı, wulu na se yi o ki n na tagı kulu tin, tɔnu daa bá ja kuntu tu. ⁵³ Nmı yi nɔn-kamunu n dwe dıbam ko Abraham mu na? Wuntu nan tıga. We niɲonə bam di ma ti. Nmı buɲı n pai n yi wɔɔ?»

⁵⁴ O ma ləri-ba o wı: «A ya na lagı yırı a pa a titı, kuntu ya yi kafe mu. Ku yi a Ko We mu zəɲı a yırı, ku yi dıntu mu abam yəni á te á wı: «We dıɬ na yi dıbam We tin.» ⁵⁵ Abam nan yəri-DI, amu nan ye-DI. A ya na tagı a wı, a yəri-DI, a ya yi vwan-nyım mu nıneeni abam te. Amu nan sını a ye-DI, yi a se a ki kulu DI na tagı tin. ⁵⁶ Abam ko Abraham deen jıɲı wupolo sı o na maɲa kam a na wú ba tin. O nan sını o na-ka, yi o wu poli.»

⁵⁷ Ba ma ləri ba wı: «Nmı ta wu yi bına fiinnu, yi n ki ta mu n na Abraham?»

⁵⁸ O ma ləri-ba o wı: «A lagı a ta cıga mu di abam sı, ba deen ta na wu luɲı Abraham tin, amu maɲı a wura mu, a nan ta wú ta wura maɲa maama.»

⁵⁹ Zezi na tagı kuntu tin, ba laan ma kwe kandwa sı ba ma dul-o ba gu. O ma səgi o nuɲi We-di-kamunu kum wonu.

9

Zezi na puri lilwe yia te tin

¹ Zezi deen ma vu o maa kea. O ma na nɔɔnu wudon ba na maɲı ba lu-o yi o yi lilwe. ² O karabiə bam ma bwe-o ba wı: «Karanyına, wɔɔ lwarım mu pe ba lu nɔɔnu wuntu di lilweem? Ku yi o titı lwarım mu naa, o nu di o ko lwarım mu pe ba lu-o di lilweem?»

³ Zezi ma ləri-ba o wı: «O na yi lilwe tin, ku dai o titı mu ki lwarım naa o nu di o ko mu ki lwarım. Ku nan yi sı ku pa nɔɔna mu wani ba lwarı We titɔɲa na yi te tin wuntu ɲwaanı. ⁴ Dıbam nan maɲı sı dí tɔɲı wulu na tɔɲı-nı tin titɔɲa yam yi wıa ta wura mu. Ku daarı fiın sı tıga yi, yi nɔɔn-nɔɔnu daa bá wani o tɔɲı We titɔɲa yam. ⁵ Maɲa kam a ta na wu luɲı baɲa ni tin, amu yi pooni mu a pai nabiinə.»

⁶ O na tagı kuntu o ti tin, o laan ma twı lileeru o di tıga ni. O ma viiri tıru, yi o

ki-ti o bæ lilwe wum yiə banja ni. ⁷ O ma ta did-o o wɪ: «Ve n su n yiə yam Silba bugə kam ni.» (Bugə kam yiri dım kuri mu Atɔŋɪ.) Nɔɔnu wum ma vu o su o yiə yam. O ma joori o ba, yi o laan nai.

⁸ Balɔ na zɔvri o tikəri ni di balɔ na manɪ ba ye ni o yi looru tin ma na-o, yi ba bwe ba wɪ: «Kɔ dai nɔɔnu wuntu mu yəni o je o loori tin na?»

⁹ Badaara maa tɛ ba wɪ: «Kɔ yi wuntu mu.»

Badonnə maa wɪ: «Kɔ dai wuntu, si ba nyi daani mu.»

Nɔɔnu wum titi ma ta o wɪ: «Kɔ yi amu kuntu.»

¹⁰ Ba ma bwe-o ba wɪ: «Nmu yiə yam ki ta mu ya puri?»

¹¹ O ma ləri o wɪ: «Nɔɔnu wulɔ yiri na yi Zezi tin mu ki turɔ o ma bæ a yiə yam banja, yi o ta-ni o wɪ, a ve Silba bugə kam a su-ya. A ma vu a su, yi a laan nai.»

¹² Ba ma bwe-o ba wɪ: «Nɔɔnu wum kuntu bɛ?»

O ma ləri-ba o wɪ: «A yəri o je.»

¹³ Ba laan ma ja-o ba vu Farizian tiinə bam te. ¹⁴ Dɛ dım Zezi na ki turɔ tin o ma puri nɔɔnu wum yiə yam tin ya yi Zwifə bam siun dɛ mu. ¹⁵ Kuntu ŋwaani mu Farizian tiinə bam di daa bwe nɔɔnu wum ba wɪ: «N yiə yam ki ta mu ya puri?» O ma ta-ba o wɪ: «O ki turɔ mu o ma bæ a yiə banja. A ma su-ya, yi a laan nai.»

¹⁶ Farizian tiinə bam badaara ma ta ba wɪ: «Nɔɔnu wum na ki te tin, o wɔ nuŋi Wɛ te, bɛŋwaani o cɔgi siun dɛ cullu tin.»

Badonnə di maa tɛ ba wɪ: «O na yi nɔn-balɔɔ, o bá wani o ki wo-kinkagula yantu doŋ.» Kuntu ma pa kampwara ba ba titari.

¹⁷ Ba laan ma joori ba bwe nɔɔnu wum ba wɪ: «O nan na pɛ n yiə yam puri tin, nmu tɛ n wɪ, o yi wɔɔ mu?»

O ma ləri o wɪ: «O yi Wɛ nijonnu mu.»

¹⁸ Zwifə yigə tiinə bam maa ba lagɪ si ba sɛ, ni nɔɔnu wum ya manɪ o yi lilwe mu yi o laan ba o nai. Kuntu ŋwaani, ba ma bɛŋi nɔɔnu wum nu di o ko si ba bwe ba nii. ¹⁹ Ba ma bwe-ba ba wɪ: «Wuntu yi abam bu mu na? A lɔg-o di o manɪ o yi lilwe mu na? O nan ki ta mu o nai lele kuntu?»

²⁰ Nɔɔnu wum tiinə bam ma ləri ba wɪ: «Dɪbam ye ni o yi dɪbam bu mu. Dí ye ni dí lɔg-o di o yi lilwe mu. ²¹ Dí nan yəri o laan na ki te o nai, yi dí yəri wulɔ na puri o yiə yam di. Abam nan bwe-na o titi, si o yi nɔn-kwɔɔn mu, o titi wɔ wani o ləri.» ²² O tiinə bam na tagɪ kuntu tin, ba dɛɛn kwarɪ Zwifə yigə tiinə bam mu. Bantu ya manɪ ba ki ni daani si nɔɔnu wulɔ maama na sɛ ni Zezi mu yi Krisi wum Wɛ na tɔŋɪ tin, si ba li kuntu tu ba Wɛ-digə kam ni. ²³ Mu kɔ kuri o tiinə bam cɔm, yi ba ta ba wɪ, ba bwe o titi si o yi nɔn-kwɔɔn mu tin.

²⁴ Ba ma joori ba bɛŋi nɔɔnu wum ba na lɔg-o di lilweem tin, yi ba ta did-o ba wɪ: «Nan kwarɪ Wɛ, si n ta cɪga, si dɪbam ye ni nɔɔnu wum kuntu yi nɔn-balɔɔ mu.»

²⁵ O ma ləri-ba o wɪ: «Amu yəri ni nɔɔnu wum kuntu yi nɔn-balɔɔ naa o dai. Kulɔ yiranɪ a na ye tin mu yi si, a dɛɛn yi lilwe mu, yi a laan nai lele kuntu.»

²⁶ Ba ma bwe-o ba wɪ: «O ki ta mu o puri nmu yiə yam?»

²⁷ Nɔɔnu wum ma ləri o wɪ: «A manɪ a ta a bri abam, yi á wɔ sɛ si á cɛgi. Bɛɛ mu yi abam daa lagɪ si á bwe á nii? Abam di ga lagɪ si á taá tɔgi á yi o karabiə mu na?»

²⁸ O na tagɪ kuntu tin, ba ma twi-o yi ba wɪ: «Kɔ yi nmu mu tɔgi o kwaga, si kɔ dai dɪbam mu tɔg-o. Dɪbam tɔgi Moyisi cullu tin mu. ²⁹ Dɪbam ye ni Wɛ dɛɛn ŋɔɔni di Moyisi mu. Kɔ daari, kɔ na yi nɔɔnu wuntu, dí bri dí yəri o na nuŋi mɛ tin.»

³⁰ O ma ləri-ba o wɪ: «Aa. Kɔ yi kulɔ na tiini kɔ sɔ amu tin. Abam yəri o na nuŋi mɛ, yi wuntu nan mu puri a yiə yam.

³¹ Dɪbam ye ni Wɛ ba cɛgi nɔn-balwaaru taani. Kɔ yi nɔɔna balɔ na nɪgi-DI yi ba ki DI wɔbɔŋa na lagɪ te tin mu DI cɛgə.

³² Kɔ na zɪgi lɔgɔ banja pulim ni si kɔ ba kɔ yi zim tin, dí daa ta wɔ ni ni nɔɔnu puri wulɔ ba na lɔg-o di lilweem tin yiə. ³³ Nɔɔnu wuntu na siunɪ o wɔ nuŋi Wɛ te, o ya bá wani o ki wo-kinkaguli duntu doŋ.»

³⁴ Ba ma lər-o ba wɪ: «Ba lɔgi nmu yi n maama manɪ n yi lwarɪm punə mu. Bɛɛ mu yi n bɔŋɪ si n bri dɪbam?» Ba laan

ma zəl-o, si o daa yi tɔɔɔ o zɔ ba Wε-digə kam.

³⁵ Zezi dɛɛn ma ni nɪ ba li nɔɔnɔ wɔm ba Wε-digə kam wɔnɪ. O ma vu o jeer-o, yi o bwe-o o wɪ: «Nmɔ sɛ Nabiin-bu wɔm dɪ n wɔ maama na?»

³⁶ Nɔɔnɔ wɔm ma ləri o wɪ: «A yuutu, ta n bri-nɪ o na yi wɔlɔ tɪn, si a want a sɛ-o.»

³⁷ O ma ta dɪd-o o wɪ: «Nmɔ manɪ n na-o. Amɔ mu yi Nabiin-bu wɔm, a zɪɔ a nɔɔnɔ dɪ nmɔ.»

³⁸ O laan ma ta o wɪ: «A Yuutu, a sɛ-m.» O ma kuni doonə Zezi yigə nɪ o zul-o.

³⁹ Zezi ma ta o wɪ: «Amɔ tu lɔɔv kɔntɔ banɔ si a pɔɔri nɔɔna balɔ na jɪɔ bɔra dɪ balɔ na ba jɪɔ bɔra tɪn mu daanɪ, si balɔ na yi lilwə tɪn yɪə puri, si balɔ yɪə na nat tɪn joori ya dwe.»

⁴⁰ Farizian tiinə badaara balɔ na wɔra dɪd-o tɪn ma ni o na tagɪ te tɪn. Ba ma bwe-o ba wɪ: «Nmɔ lagɪ n bri nɪ dɪbam nɪ dɪ lilwə mu na?»

⁴¹ Zezi ma ləri-ba o wɪ: «Abam ya na nɪ dɪ lilwə, kɔ lagɪ kɔ ta nɪ á yəri We taanɪ dɪm mu, á lwarɪm ya bá ta wɔ á yuu nɪ. Kɔ daari, á nan na bri nɪ á yɪə pɔɔri tɪn, á lwarɪm taa wɔ á yuu nɪ mu.»

10

Nayirɔ dɪ o peeni mɪmanɔ

¹ Zezi dɛɛn ma manɪ mɪmanɔ o bri nɔɔna bam o wɪ: «A lagɪ a ta cɪɔa mu dɪ abam si, nɔɔnɔ wɔlɔ na wɔ dɛ najiri ni o zɔ si o puri peeni yi o tɔɔɔ jɔgə kadoŋ o cu o zɔ tɪn, kɔntɔ tu yi nɔɔnɔ yi o kwəri o yi vɪrnɔ mu. ² Kɔ daari, wɔlɔ na dɛ najiri dɪm ni o zɔ si o puri o peeni sɪm tɪn, wɔm mu yi peeni sɪm nayirɔ wɔm tɪtɪ. ³ O na lagɪ o zɔ, wɔlɔ na nii najiri dɪm ni banɔ nɪ tɪn wɔ puri o pa o zɔ. Peeni sɪm wɔ ni o kwərə, yi oó bəŋi o tɪtɪ peeni sɪm yɪra, yi si da-o si nunɔ. ⁴ O na jaanɪ-sɪ o nunɔ, oó ta tɔɔɔ si yigə, yi peeni sɪm tɔɔɔ o kwaga, bɛnwaanɪ si ye o kwərə. ⁵ Kɔ nan na yi nɔn-gaa, si bá sɛ si tɔg-o. Si wɔ duri si viiri mu, bɛnwaanɪ si yəri o kwərə.»

⁶ Zezi na tagɪ kɔntɔ o bri-ba tɪn, ba ma wɔ lwarɪ o taanɪ dɪm kuri.

⁷ Zezi daa ma ta o wɪ: «A lagɪ a ta cɪɔa mu dɪ abam si, amɔ mu nɪ dɪ ni dɪlɔ

peeni sɪm na tɔɔɔ da tɪn. ⁸ Balɔ maama na dɛ yigə ba ba ba zɔ ba loori amɔ tɪn nɪ dɪ nɔɔnɔ dɪ vɪrna mu. Peeni sɪm ma wɔ sɛ ba ni. ⁹ Amɔ mu yi ni dɪm. Wɔlɔ maama na tɔɔɔ amɔ o zɔ tɪn, kɔntɔ tu wɔ na vɪrnɔ. O nan wɔ na nɔɔna kalɔ na ywəmmə tɪn, nɪ peeni na tɔɔɔ najiri ni si nunɔ si dɪ yi si joori si zɔɔri te tɪn. ¹⁰ Nɔɔnɔ na tu o zɔ, o lagɪ si o nɔ mu o gɔ o daari o ja o cɔɔɔ. Kɔ nan na yi amɔ, a tu si a pa nabiinə mu na nɔɔna kalɔ na ywənnə tɪn cɪɔa cɪɔa.

¹¹ Amɔ mu nɪ dɪ nayir-ɔm cɪɔa cɪɔa, yi a soe a nɔɔna. Nayir-ɔm sɛ tɔɔnɔ mu o peeni nɔɔna. ¹² Kɔ daari, kɔ na yi wɔlɔ na tɔɔɔ peeni sɪm o jonɔ sɔbu tɪn, wɔntɔ dai nayirɔ wɔlɔ na yi peeni sɪm tu tɪn. Wɔntɔ na nɛ nywənkurə na maa bɪna, oó duri mu o daari peeni sɪm. Nywənkurə kam wɔ zɔ peeni sɪm wɔ ka ja-sɪ ka pa si jagɪ. ¹³ Oó duri o viiri, bɛnwaanɔ o tɔɔɔ peeni sɪm sɔbu nɔɔna mu, si o ba jɪɔ si nɔɔna.

¹⁴ Amɔ mu yi nayir-ɔm cɪɔa cɪɔa. Amɔ ye a nɔɔna bam, yi ba dɪ ye amɔ, ¹⁵ nɔɔnɔ amɔ Ko na ye-nɪ yi amɔ dɪ ye-o te tɪn. Amɔ wɔ sɛ si a tɪ a nɔɔna bam nɔɔna, nɪ nayir-ɔm na sɛ si o tɪ o peeni nɔɔna te tɪn. ¹⁶ A daa ta jɪɔ peeni sɪdaara, si na təri najiri dɪntɔ wɔnɪ. A nan manɔ si a vu a kalɔ-sɪ mu a ja ba a kɪ daanɔ. Peeni sɪntɔ dɪ wɔ ni amɔ kwərə. Kɔntɔ, a peeni sɪm maama wɔ la jɔgə dɪdɔ, yi nayirɔ dɪdɔa nii-sɪ.

¹⁷ A Ko Wε soe amɔ, dɪ a na sɛ si a tɪ nabiinə nɔɔna, si a joori a bi a na nɔɔna tɪn. ¹⁸ Nɔɔn-nɔɔnɔ nan bá want o pa a ga a nɔɔna. Amɔ tɪtɪ nan mu li wɔbɔna si a ga-ka. A jɪɔ cwəŋə si a ga a nɔɔna kam. A nan ta jɪɔ cwəŋə si a joori a bi a nɔɔna. Mu wɔnɔ kɔlɔ a Ko na pɛ-nɪ ni si a kɪ tɪn.»

¹⁹ Zezi na tagɪ kɔntɔ o tɪ tɪn, kampwara daa ma ba Zwifə bam wɔ o taanɔ dɪm nɔɔna. ²⁰ Ba zanzan maa tɛ ba wɪ: «Cicirə mu jɪɔ-o, o yuu mu tərə. Bɛɛ mu yi á cɔɔɔ o taanɔ?»

²¹ Kɔ daari badaara maa tɛ ba wɪ: «Wɔlɔ yuu na tərə tɪn bá want o nɔɔnɔ tɪntɔ dɔŋ. Cicirə na jɪɔ wɔlɔ tɪn bá want o puri lilwe yɪə.»

Zezi na bri ni o di o Ko We yi bidwi te tin

²² Kɔ dɛɛn ma ba kɔ yi sɪ Zwifɛ bam di ba candiɛ kalɔ yiri na yi Bakwebapawe tin Zeruzalem ni. Kɔ yi waarɔ mumaɲa ni mu. ²³ Zezi dɛɛn ma vu We-di-kamunu kum. O maa wɔ Salomon kunkolo kum ni o kaaga. ²⁴ Zwifɛ badaara laan ma ba ba gilim-o, yi ba bwe-o ba wɪ: «Nmɔ yi Krisi wɔm We na tunɪ tin na? Bɛɛ mu yi n pa kɔ tiini kɔ yi wɔbɔɲa zanzan di dibam? Ta cɪga n bri dibam sɪ dɪ kɔ joro.»

²⁵ O ma lɛri-ba o wɪ: «A maɲɪ a ta a bri abam, yi á ba sɛ a ni. Titɔɲa yalɔ a Ko We na pɛ a tunɪ tin mu bri ni a jigi cɪga. ²⁶ Abam nan ba sɛ a ni, bɛɲwaanɪ abam dai amɔ nɔɔna. ²⁷ A nɔɔna bam nyɪ di peeni silɔ na cɛgi amɔ kwɛrɛ tin mu. A maa ye-sɪ, yi sɪ togi-nɪ. ²⁸ Amɔ pai a nɔɔna bam na ɲwɪa kalɔ na ba ti tin mu, yi ba bá fɔgi ba cɔgi maɲa di maɲa. Nɔɔn-nɔɔnɔ bá wanɪ o vri-ba amɔ jɪɲa ni. ²⁹ Kɔ yi a Ko We mu kwe-ba DI kɪ a jɪɲa ni. Dintɔ nan mu dwe wɔɲo maama. Nɔɔn-nɔɔnɔ bá wanɪ o vri-ba DI jɪɲa ni. ³⁰ Amɔ di a Ko We yi bidwi mu.»

³¹ Zezi na tagɪ kɔntɔ tin, Zwifɛ bam daa ma kwe kandwa sɪ ba ma dul-o ba gv. ³² O ma ta di ba o wɪ: «Amɔ Ko pɛ a tunɪ titɔɲ-ɲɔna zanzan mu a bri abam. Titɔɲa yantɔ wɔnɪ dɔɔ titɪ mu pɛ abam kwaanɪ sɪ á gv amɔ di kandwa?»

³³ Ba ma lɛr-o ba wɪ: «Kɔ dai titɔɲ-ɲɔm ɲwaanɪ mu dɪ lagɪ dɪ dulɪ-m dɪ gv. Kɔ yi nmɔ na twɪ We tin ɲwaanɪ mu. Nmɔ yi nabiinu mu, yi n pai n yi We mu.»

³⁴ O ma lɛri-ba o wɪ: «We cullu tɔnɔ kulɔ DI na pɛ abam tin wɔnɪ mu kɔ pɔpɔnɪ kɔ wɪ, We tagɪ di nɔɔna badonnɛ DI wɪ: «Abam didɔba didɔba yi We nyɪnyɔgv mu.» ³⁵ Kɔ bri ni We dɛɛn pɛ DI kwɛrɛ nɔɔna bantɔ mu, yi DI bɛɲi-ba ni DI nyɪnyɔgv. Kulɔ na pɔpɔnɪ We tɔnɔ kum wɔnɪ tin bá wanɪ kɔ ji kafe.

³⁶ Amɔ nan yi wɔlɔ a Ko We na li sɪ a kɪ DI wɔbɔɲa, yi DI tunɪ-nɪ sɪ a ba lɔgv baɲa tin mu. Kɔntɔ, a na tagɪ ni a yi We Bu tin, bɛɛ mu yi á ba sea? Bɛɛ mu yi á bri ni a twɪ We mu?

³⁷ Maanɪ-na á nii a titɔɲa yam na yi te tin. Kɔ na dai a Ko We titɔɲa mu a tunɪ,

sɪ á yi sɛ-nɪ. ³⁸ Kɔ nan na yi We titɔɲa, á na maɲɪ á ba sɛ amɔ, sɪ á sɛ titɔɲa yam na bri te tin. Á na sɛ titɔɲa yam kɔntɔ, á wɔ sunɪ á lwarɪ ni a Ko wɔra di amɔ, yi amɔ di wɔra di a Ko.»

³⁹ O na tagɪ kɔntɔ tin, ba daa maa lagɪ sɪ ba ja-o. O ma lu ba jɪa wɔnɪ o viiri.

⁴⁰ Zezi ma joori o vu o bɛ Zɔrdɛn bugɛ kam. O ma vu je silɔ Zan dɛɛn na yɛni o miisi nɔɔna na wɔnɪ tin, o zɔvri da.

⁴¹ Nɔɔna zanzan dɛɛn maa tui o te. Ba maa yɛni ba tɛ ba wɪ: «Zan nan wɔ kɪ wo-kɪnkagɪla. Kɔ daari o na tagɪ kulɔ maama Zezi ɲwaanɪ tin yi cɪga mu.» ⁴² Je sun kɔntɔ ni nɔɔna zanzan ma kɪ ba wɔ didɔba di Zezi.

11

Lazaari na tɪga yi Zezi bi-o te tin

¹⁻² Nɔɔnɔ wɔdonɲ dɛɛn zɔvri Betani ni, o yiri mu Lazaari. O nakwa mu yi Mari di o zumbaaru Mariti. Mari wɔntɔ mu yi wɔlɔ dɛɛn na kwe tralɪ nugɛ o lo dɪ Yuutu wɔm nɛ ni yi o daari o ma o yuuywe o guguni-sɪ tin. Lazaari ma ba o ba jigi yazurɛ. ³ Mari didaani Mariti ma tunɪ ni ba pa Zezi ba wɪ: «Dibam Yuutu, nmɔ cilɔn-sono kum ba jigi yazurɛ.»

⁴ Zezi na ni kɔntɔ tin, o maa wɪ: «Yawɪlɔ kɔntɔ kweelim je bá ta yi o tɔvni. Kɔ nan kɪ sɪ kɔ pa We mu na zulɛ, sɪ amɔ We Bu wɔm di na zulɛ kɔ ɲwaanɪ.»

⁵ Zezi yagɪ o soe Mariti di o nyaanɪ wɔm di Lazaari lanyiranɪ. ⁶ O na ni ni Lazaari ba jigi yazurɛ tin, o ta ma kɪ da yale o ya na wɔ mɛ tin, ⁷ yi o laan daari o ta di o karabiɛ bam o wɪ: «Pa-na dɪ joori dɪ vu Zude.»

⁸ O karabiɛ bam ma ta did-o ba wɪ: «Karanyina, Zwifɛ bam daama na lagɪ sɪ ba dulɪ nmɔ di kandwa ba gv tin, n swe mu na? Yi n daa ta lagɪ sɪ n joori n vu da.»

⁹ Zezi ma lɛri-ba o wɪ: «Kɔ nan maɲɪ sɪ a vu mu. Luu fugɛ-bale mu wɔra wɪa ni. Kɔ dai kɔntɔ na? Nɔɔnɔ na ve wɪa ni, o daa ba tri o twɪ, bɛɲwaanɪ lɔgv baɲa pooni dim pai o nai. ¹⁰ O nan na ve titɪ ni, o tri o tv mu, bɛɲwaanɪ pooni tɛri o tee ni.» ¹¹ Zezi na tagɪ kɔntɔ tin, o daa ma ta

o wæli da o wɪ: «Dɪbam cilonɔ Lazaari do mu. A nan maa ve si a pa o zanɪ.»

¹² O karabiə bam ma ta did-o ba wɪ: «Dɪbam yuutu, o na daa, kuɔ garɪ o yira ni.»

¹³ Zezi nan na tagɪ te tɪn brɪ ni Lazaari tigi mu. Bantu maa bunɪ ni Zezi nɔɔni doom titi wonɔ mu. ¹⁴ O laan ma ta di ba jaja o wɪ: «Lazaari tigi mu. ¹⁵ Amu nan jigi wɔpolo abam nwaani di a na tɛri o tee ni tɪn. Kuɔ pa á wani á kɪ á wɔ-dɪɔba di amu. Nan pa-na dí vu o te.»

¹⁶ Toma wɔɔɔ ba na bæ ni Yiywe tɪn ma ta di o donnə bam o wɪ: «Pa-na dí maama toɔɔ dí vu dí wæli di dí Yuutu dí ti.»

¹⁷ Zezi ma vu o yi Betani di ba kwe Lazaari ba kɪ ku jigi da yana mu. ¹⁸ Betani batwari di Zeruzalem ninɛni kilometra yale mu te. ¹⁹ Zwifə zanzan deen ya tu si ba kɪ Mariti di Mari le di ba nabo wɔm tɔɔni dɪm. ²⁰ Mariti na ni ni Zezi maa bunɪ tɪn, o ma nunɪ o vu si o jeer-o. Mari ma manɪ soɔɔ ni. ²¹ Mariti na yi Zezi te tɪn, o ma ta o wɪ: «A yuutu, nmu ya na wɔ yo, a nabo wɔm ya bá ti. ²² Di ku di, a ye ni nmu na loori kulɔ maama We tee ni tɪn, Di wó kɪ Di pa nmu.»

²³ Zezi ma ta did-o o wɪ: «N nabo wɔm wó joori o bi.»

²⁴ Mariti ma lær-o o wɪ: «A ye ni oó joori o bi lɔɔ tiim de dɪm ni, We na wó pa twa joori ba bi ba yagɪ tɔɔni tɪn.»

²⁵ Zezi ma ta did-o o wɪ: «Amu mu yi twa biinu di nwa tu. Wɔɔɔ na kɪ o wɔ-dɪɔba di amu tɪn, o na manɪ o ti di, kuntu tu ta wó na nwa. ²⁶ Kulɔ na wæli da tɪn, wɔɔɔ maama na nwa yi o kɪ o wɔ-dɪɔba di amu tɪn, tɔɔni daa bá ja kuntu tu manɪ di manɪ. Nmu se kuntu na?»

²⁷ O ma lær-o o wɪ: «Een. A yuutu, a se ni nmu mu yi Krisi wɔm We na tɔɔni tɪn, yi n kwəri n yi We Bu wɔɔɔ na manɪ si o ba lɔɔɔ banɪ tɪn.»

²⁸ Mariti na tagɪ kuntu o ti tɪn, o ma joori o vu o na Mari o yiranɪ, yi o bæɔ-o o wɪ: «Karanyina tuə, yi o lagɪ si o na-m.»

²⁹ Mari na ni kuntu tɪn, o ma zanɪ lila o nunɪ o vu si o jeer-o. ³⁰ Zezi daa ta wɔ jəgə kalɔ Mariti na jeer-o da tɪn mu. O ta wɔ yi tɔ kum wɔ. ³¹ Zwifə balɔ na wɔ

soɔɔ kum ni ba larɪ di Mari si ku ganɪ o wɔ tɪn ma na o na zanɪ lila o nunɪ. Ba ma zanɪ ba toɔ-o, yi ba bunɪ ni o ga lagɪ o vu yibeeli dɪm jəgə mu o keeri.

³² Mari na ve o yi Zezi na wɔ mɛ tɪn, o ma na-o yi o vu o kuni doonə o yigə ni o wɪ: «A yuutu, nmu ya na wɔ yo, a nabo wɔm ya bá ti.»

³³ Zezi ma na o na keerə, yi Zwifə balɔ na toɔɔ did-o ba ba tɪn di keerə. O wɔ ma cɔɔɔ, yi o yira soɔɔɔ. ³⁴ O ma bwe-ba o wɪ: «Abam kɪ-o yən mu?»

Ba ma læri ba wɪ: «Dɪbam yuutu, ba n nii o yibeeli dɪm.»

³⁵ Zezi ma kan yi-na. ³⁶ Zwifə bam na nɛ kuntu tɪn, ba ma ta ba wɪ: «Nii o na tiini o so-o te.»

³⁷ Ku daari badaara maa tɛ ba wɪ: «Wɔntu mu puri lilwe wɔm yiə yam. Ku nan kɪ ta mu yi o wɔ cɔɔɔ Lazaari tɔɔni dɪm?»

³⁸ Zezi na maa ve yibeeli dɪm jəgə tɪn, o wɔ daa ma cɔɔɔ zanzan. Yibeeli dɪm deen wɔ piu yira ni mu, yi ba ma kandwe ba pi di ni. ³⁹ Zezi ma ta o wɪ: «Li-na kandwe dɪm á yagɪ daa ni.» Tu wɔm nakɔ Mariti ma læri o wɪ: «A yuutu, ba na kwe-o ba kɪ tɪn, ku jigi da yana mu zɪm. Kuntu tɪn, oó ta tiini o lwe.»

⁴⁰ Zezi ma ta did-o o wɪ: «A manɪ a ta di nmu ni, nmu na kɪ n wɔ-dɪɔba di amu, nmu wó na We na jigi dam te tɪn.»

⁴¹ Ba ma li kandwe dɪm ba yagɪ daa ni. Zezi ma kwəri o yuu weeni, yi o ta o wɪ: «Amu Ko, dɪnle di nmu na cəgi a taani tɪn. ⁴² A manɪ a ye ni nmu yəni n cəgi a taani manɪ maama. A nan tagɪ kuntu non-kɔɔɔ kulɔ na zɪgɪ yo tɪn nwaani mu, si ku pa ba se ni nmu tɔɔni-ni.» ⁴³ O na tagɪ kuntu o ti tɪn, o ma bæɔɔ di kwər-dɪa o wɪ: «Lazaari, zanɪ n nunɪ!»

⁴⁴ Tu wɔm ma zanɪ o nunɪ, di garyiə yam ba ya mɛ ba ba o jɪa di o nɛ, yi gɔɔɔ di kɪkari o yibiyə. Zezi ma ta di ba o wɪ: «Bwæli-na garyiə yam á yagɪ si o vu.»

Zwifə yigə tiinə bam na kɪ ni daani si ba gɔ Zezi te tɪn

(Matiyu 26:1-5, Mariki 14:1-2, Luki 22:1-2)

⁴⁵ Zwifə balɔ ya na tu Mari te tɪn ma na Zezi na bi Lazaari te tɪn. Ba zanzan

ma ki ba wu-didwa did-o. ⁴⁶ Ku daari ba badaara ma joori ba vu Farizian tiinē bam te, yi ba ta di ba Zezi na ki kulb tun. ⁴⁷ We kaanum yigē tiinē bam di Farizian tiinē bam laan ma la sariya-dirē nakwa bam maama ba ki daani, yi ba bwe ba wu: «Nii-na nōonub wuntu na ki wo-kinkagila yalub maama tun. Dibam nan wu ki-o ta mu? ⁴⁸ Di na yag-o si o taa ki kuntu, nōona bam maama wu ba ba se wum mu. Kuntu wu pa Rom didēera bam laan ba ba cogi di We-di-kamunu kum di di tu kum maama.»

⁴⁹ Balub na bwe daani kuntu tun, ba wu nōonub didwa yiri mu Kayifu. Wuntu mu yi ba We kaanum yuutu binu dum kuntu wuntu. O ma ta di ba o wu: «Abam yeri kulukulub. ⁵⁰ A fogi á buhi á nii, nōonub didwa na tiga dibam nōona bam maama nwaani, kub ta lana ku pa dibam ku garu di tu kum maama na cogi.» ⁵¹ Kayifu na tagi kuntu tun, ku dai o titi wubuhja mu o me o ta. O nan na yi We kaanum yuutu tun, mu We pe o wuuri o ta ni, Zezi lagi o ti Zwifē dwi dum maama nwaani mu. ⁵² Ku nan dai ni o lagi o ti bantub dwi dum má nwaani mu. Ku yi We biē bam na jagi je maama tun di nwaani mu, si o wani o ki-ba daani si ba taa yi dwi didwa.

⁵³ Ku na zigi de dum kuntu ni tun, Zwifē yigē tiinē bam ma ki ni daani si ba gu Zezi. ⁵⁴ Kuntu ma pa Zezi daa ba beeri jaja Zude ni si nōona taa na-o. O ma yagi daani, yi o vu je silub na batwari di kaguba ni tun. Ku yi Efrayim ni mu o ve o zubi da di o karabiē bam.

⁵⁵ Zwifē bam candiē kalub yiri na yi Paki tun deen ma daari fin si ka yi. Nōona zanzan ma zari tu kum je maama ni, ba vu Zeruzalem si ba kwe ba titi di We, si ku loori candiē kam. ⁵⁶ Nōona bam ma beeri Zezi je. Ba ma la daani We-di-kamunu kum ni, yi ba bwe daani ba wu: «Abam buhi ni, o bá ba o di candiē kam na?»

⁵⁷ We kaanum yigē tiinē bam di Farizian tiinē bam deen ya pe ni ni, nōonub wulub na ye Zezi na wu me tun, si o bri-ba, si ba ja-o.

12

Mari na zuli Zezi te tin
(*Matiyu 26:6-13, Mariki 14:3-9*)

¹ Da yardub deen na daari si ku yi Paki candiē kam tun, Zezi ma vu o yi Betani. Ku yi daani mu Lazaari zubi da. Wuntu mu yi nōonub wulub Zezi na pe o bi o yagi tuntu tun. ² Ba ma ki wudiu ba pa-o jagē kam kuntu ni. Mariti maa wura o manu wudiu kum. Lazaari ma togu o jeni si o di di Zezi. ³ Mari laan ma kwe trali nugē kalub yiri na yi naadi tun. Ka deen yi kunkwələ yi mu, yi ka tiini ka lana. Nugē kam kuntu yalo cana zanzan. O ma kwe-ka o ma turi Zezi ne. O ma daari o ma o yuuywe o guguni o ne sim. Trali nugē kam lwam dum ma zari sogu kum maama wuntu. ⁴ Zezi karabiē bam didwa wulub yiri na yi Zudasu Yiskariyo tun di togu o wura. Wuntu mu yi wulub na wu ba o yagi Zezi o pa nōona tun. ⁵ O na ne Mari na ki te tun, o ma ta o wu: «Bee mu yi o ki kuntu? Di ya wai di kwe trali nugē kam di yagi, yi di ce di pa yinigē tiinē. Ka sabu kum ya wu yi sabu-dala biē-yato (300).» ⁶ O na tagi kuntu tun, ku dai ni o jigū yinigē tiinē bam nwaani mu. O yi nwanub mu. Wuntu mu nii ba kogō kum sabu kum banja ni, yi o yeni o joni-ku o lia.

⁷ Zezi laan ma leri o wu: «Yagi o yira, si o ki kuntu a na wu ti yi ba ki-ni tun nwaani mu. ⁸ Ku nan na yi yinigē tiinē, bantub ta wura mu di abam manja maama. Ku daari amub nan bá ta wura di abam manja maama.»

⁹ Zwifē kogō zanzan ma lwaru ni Zezi wu Betani ni. Ba ma zari ba vu da. Ba na ve tun, ku dai Zezi yiranu nwaani, ku yi si ba di na Lazaari wulub Zezi na pe o bi o yagi tuntu tun mu. ¹⁰ We kaanum yigē tiinē bam laan ma ki ni daani si ba gu Lazaari di, ¹¹ berwani Lazaari biim dum mu te Zwifē zanzan joori ba yigē tiinē bam kwaga ni, yi ba daari ba se Zezi.

Zezi na zu Zeruzalem te tin
(*Matiyu 21:1-11, Mariki 11:1-11, Luki 19:28-40*)

¹² Tiga na pūru tun, non-kogō kulub na tu Zeruzalem si ba di candiē kam tun ma lwaru ni Zezi maa biina. ¹³ Ba ma vu ba

kaarɪ kʊrʊ-vɔɔrʊ, yɪ ba nuɲi ba maa ve sɪ ba jeer-o. Ba na maa ve tɪn, ba maa zul-o ba wɪ:

«Ozaana! Zuli-na wʊlʊ na tu dɪ Yuutu Baɲa-Wɛ yɪrɪ ɲwaanɪ tɪn.

Wʊntʊ mu yɪ Yisɪrayɛlɪ dwi tiinə pɛ.»

¹⁴ Zezi ma na bɪna-pɔla o di, nɪ Wɛ tɔnɔ kʊm na maɲɪ kʊ ta te tɪn. Kʊ pʊpʊnɪ kʊ wɪ:

¹⁵ «Abam balʊ na zʊʊrɪ Siyɔn tɪv kʊm nɪ tɪn,

á yɪ taá kwarɪ fʊʊnɪ.

Nii-na á pɛ wʊm,

o diini bɪna-pɔla o maa bɪna.»

¹⁶ Maɲa kam kʊntʊ nɪ, Zezi karabiə bam ya ma wʊ lwarɪ wəənu tɪm kʊntʊ kuri. Kʊ daari maɲa kam Zezi na tɪgɪ yɪ o bi o yagɪ tʊʊnɪ o na paari-zulə Wɛ tee nɪ tɪn, mu ba laan guli Wɛ tɔnɔ kʊm na tagɪ o taanɪ te tɪn, dɪ nɔn-kɔgɔ kʊm na kɪ kʊlʊ ba zul-o tɪn.

¹⁷ Nɔɔna balʊ dɛɛn na wʊ Zezi tee nɪ yɪ o pa Lazaari bi o yagɪ tʊʊnɪ tɪn ya maɲɪ ba ta ba bri tɪv kʊm nɔɔna bam, o na kɪ te o bəɲi Lazaari yɪ o nuɲi yibeeli dɪm wʊnɪ tɪn. ¹⁸ Kʊ yɪ kʊntʊ ɲwaanɪ mu nɔn-kɔgɔ kʊm nuɲi tɪv kʊm nɪ ba jeer-o, ba na ni nɪ o kɪ wo-kɪnkagɪlɪ dɪm kʊntʊ tɪn ɲwaanɪ. ¹⁹ Fariztan tiinə bam laan maa tɛ daanɪ ba wɪ: «Á wʊ nɛ? Dɪbam bri dɪ bá wanɪ kʊlʊkʊlʊ dɪ kɪ. Nii-na lʊgʊ kʊm nɔɔna bam maama mu tɔgɪ o kwaga.»

Zezi na tɛ o tʊʊnɪ dɪm taanɪ te tɪn

²⁰ Grekɪ tiinə balʊ dɛɛn na tɔgɪ ba vu Zeruzalem sɪ ba di candiə kam ba zuli Wɛ tɪn badaara ma vu Filipi te. ²¹ Wʊntʊ nuɲi Galile tɪv kʊlʊ yɪrɪ na yɪ Betisayida tɪn mu. Ba ma ta did-o ba wɪ: «Dɪbam lagɪ sɪ dɪ na Zezi mu.»

²² Filipi ma vu o ta dɪ Andre. Bantʊ bale ma vu ba ta ba bri Zezi. ²³ Zezi ma ta dɪ ba o wɪ: «Maɲa kam laan yiə, sɪ Wɛ pa Nabiin-bu wʊm na paari-zulə. ²⁴ A lagɪ a ta cɪga mu dɪ abam sɪ, nmʊ na jɪgɪ mɪn-dwi, yɪ n na dugi-dɪ tɪga nɪ, dɪ wʊ nuɲi dɪ kɪ biə zanzan mu. Nmʊ nan na wʊ sɛ sɪ n du-dɪ tɪga nɪ sɪ dɪ puli dɪ nuɲi dɪ daari sɪ mɪn-bu wʊm pɔ, dɪ wʊ ta yɪ didwɪ yɪranɪ mu taan, n bá na nyɔɔrɪ dɪ baɲa nɪ. ²⁵ Wʊlʊ na soe o titɪ ɲwɪa tɪn, kʊntʊ tu bá na ɲwɪa Wɛ tee nɪ. Wʊlʊ nan na vɪn o ɲwɪa lʊgʊ kʊntʊ baɲa nɪ tɪn, kʊ

tu wʊ na ɲwɪa kalʊ na ba ti tɪn Wɛ tee nɪ. ²⁶ Wʊlʊ maama na lagɪ sɪ o tʊɲɪ amʊ titʊɲa tɪn, kʊntʊ tu maɲɪ sɪ o tɔgɪ a kwaga mu. Kʊntʊ, a na wʊ mɛ tɪn, a tintʊɲnʊ wʊm dɪ wʊ ta tɔgɪ o wʊra. Wʊlʊ maama na tʊɲɪ amʊ titʊɲa tɪn, amʊ Ko wʊ pa o na zulə.»

²⁷ Zezi ma ta o wɪ: «A wʊ mu cɔgɪ zanzan. A nan wʊ ta nɪ bɛɛ mu? Aá loori a Ko mu sɪ o vrɪ-nɪ yaara yantʊ wʊnɪ na? Awo. Kʊ yɪ kʊntʊ ɲwaanɪ mu amʊ maɲɪ a ba sɪ a yaari. ²⁸ A nan wʊ loori a Ko sɪ o pa o yɪrɪ na zulə.»

Kwərə laan ma ɲɔɔnɪ weyuu nɪ ka wɪ: «A maɲɪ a pa a yɪrɪ na zulə, a nan ta wʊ pa dɪ na zulə.»

²⁹ Nɔn-kɔgɔ kʊlʊ na zɪgɪ da tɪn ma ni kwərə kam, yɪ ba ta ba wɪ, dʊa mu mumunə. Badaara maa wɪ, kʊ yɪ maleka mu ɲɔɔnɪ did-o.

³⁰ Zezi ma ta dɪ ba o wɪ: «Kʊ dai amʊ ɲwaanɪ mu kwərə kantʊ ɲɔɔnɪ, kʊ yɪ abam ɲwaanɪ mu ka ɲɔɔna. ³¹ Maɲa laan yiə sɪ Wɛ di nabiinə taanɪ, sɪ Dɪ zəli lʊgʊ baɲa pɛ wʊm. ³² Kʊ daari kʊ na yɪ amʊ, maɲa kalʊ ba na wʊ zəɲi amʊ weɛnɪ tɪn, amʊ wʊ pa nabiinə maama ba amʊ te.» ³³ O na tagɪ kʊntʊ tɪn, o bri o na lagɪ o tɪ tʊʊnɪ dwi dɪlʊ tɪn mu.

³⁴ Nɔn-kɔgɔ kʊm ma lər-o kʊ wɪ: «Dɪbam ni nɪ kʊ pʊpʊnɪ Wɛ cullu tɔnɔ wʊnɪ kʊ wɪ, Krisi wʊm Wɛ na tʊɲɪ tɪn maɲɪ sɪ o taa ɲwɪ mu maɲa maama. Bɛɛ nan mu yɪ n ta n wɪ, ba maɲɪ sɪ ba zəɲi Nabiin-bu wʊm weɛnɪ? Nabiin-bu wʊntʊ nan yɪ wɔɔ?»

³⁵ Zezi ma ləri-ba o wɪ: «Pooni bá tiini dɪ daanɪ abam tee nɪ. Pooni dɪm ta na wʊ á tee nɪ maɲa kalʊ tɪn, sɪ á taá veə, sɪ lim yɪ ba dɪ yi abam. Wʊlʊ na ve lim wʊnɪ tɪn yəri o na ve mɛ. ³⁶ Pooni dɪm ta na wʊ á tee nɪ tɪn, á nan sɛ wʊlʊ na yɪ pooni dɪm tɪn, sɪ á daari á taá yɪ pooni dɪm biə.»

Zezi na tagɪ kʊntʊ o ti tɪn, o ma nuɲi ba titari nɪ o vu o səgɪ. ³⁷ Dɪ o na maɲɪ o kɪ wo-kɪnkagɪla zanzan ba yibiye nɪ tɪn, ba daa ta wʊ sɛ-o. ³⁸ Kʊntʊ ma pa kʊlʊ Wɛ niɲɔɲnu Ezayi dɛɛn na tagɪ tɪn sɪnɪ kʊ kɪ. O dɛɛn tagɪ faɲa faɲa o wɪ:

«Yuutu Baɲa-Wɛ,

nɔɔn-nɔɔnɔ wɔ sɛ dí na tagi taani díɓ dí
brɪ-ba tɪn.

Nɔɔn-nɔɔnɔ nan wɔ lwarɪ dí Yuutu wɔm
dam díɓ na yi te tɪn.»

³⁹ Ba wɔ wani ba sɛ Zezi taani díɓ,
bɛɲwaani Ezayi ta tagi o wɪ:

⁴⁰ «Dɪntɔ mɔ dwe ba yiə,

yi Dɪ pa ba wɔbɔɲa ti,

sɪ ba yiə yam yi wani ya taa nai,

sɪ ba wɔbɔɲa yam di yi wani ya lwarɪ Wɛ
taani díɓ kuri,

sɪ ba yi lani ba wɔbɔɲa ba sɛ Wɛ sɪ Dɪ pa
ba na yazurə.»

⁴¹ Ezayi dɛɛn tagi dí Yuutu wɔm taani
kɔntɔ, bɛɲwaani o wuuri o na Zezi paari-
zulə na yi te yi o daa ta wɔ tu lɔɔɔ baɲa.

⁴² Dɪ kɔntɔ di, Zwifə yigə tiinə zanzan
di ta ki ba wɔ-dɪdɔa di Zezi. Ba na kwari
Farizian tiinə bam tɪn ɲwaani mɔ, ba wɔ
ɲɔɔni-kɔ jaja, sɪ baá zəli-ba ba Wɛ-digə
kam ni. ⁴³ Ba na ki te tɪn brɪ ni ba soe
sɪ nabiinə wɔrɔ poli di ba kɔ dwe Wɛ wɔ
na poli di ba.

Zezi na tu sɪ o vrɪ nabiinə lwarɪm wɔni te tɪn

⁴⁴ Zezi ma ta di kwər-dɪa o wɪ: «Wɔɔɔ
na ki o wɔ-dɪdɔa di amɔ tɪn, kɔ dai ni o
sɛ amɔ yɪrani mɔ, kɔ yi wɔɔɔ na tɔɲɪ-nɪ
tɪn mɔ o sɛ. ⁴⁵ Wɔɔɔ na nɛ amɔ tɪn nɛ
wɔɔɔ na tɔɲɪ-nɪ tɪn di mɔ. ⁴⁶ Amɔ tu lɔɔɔ
baɲa sɪ a taa yi pooni mɔ a paɪ nabiinə, sɪ
wɔɔɔ maama na sɛ amɔ tɪn daa yi maɲɪ
lim wɔni. ⁴⁷ Wɔɔɔ na ni a taani díɓ yi
o wɔ sɛ sɪ o ki kɔɔɔ a na tagi tɪn, kɔ dai
amɔ mɔ cɔɔɔ kɔntɔ tu, bɛɲwaani amɔ na
tu lɔɔɔ baɲa tɪn, kɔ dai sɪ a di nabiinə
taani sɪ a cɔɔɔ-ba. Kɔ nan yi sɪ a vrɪ-ba
ba lwarɪm wɔni mɔ. ⁴⁸ Wɔɔɔ na vɪn amɔ
yi o wɔ sɛ a taani díɓ tɪn, mɔ kɔɔɔ na
wɔ cɔɔɔ-o: Taani díɓ amɔ na ɲɔɔni a brɪ
nɔɔna tɪn mɔ wɔ zani lɔɔɔ tiim dɛ díɓ ni
di brɪ ni kɔntɔ tu ba jigi bura. ⁴⁹ Kɔ nan
dai a titi wɔbɔɲa mɔ a ɲɔɔna. Kɔ yi a
Kɔ wɔɔɔ na tɔɲɪ-nɪ tɪn mɔ pɛ-nɪ ni sɪ a ta
kɔɔɔ Dɪ wɔbɔɲa na lagɪ tɪn, yi Dɪ ta brɪ-nɪ
kɔɔɔ a na wɔ ɲɔɔni tɪn. ⁵⁰ Amɔ nan ye sɪ
balɔ na sɛ ni díɓ a Kɔ Wɛ na pɛ-nɪ sɪ a
ɲɔɔni tɪn wɔ na ɲwɪa kalɔ na ba ti tɪn. A
na yəni a ɲɔɔni te maama tɪn, kɔ yi a Kɔ
Wɛ na tagi kɔɔɔ o brɪ-nɪ tɪn mɔ.»

13

Zezi na zari o karabiə bam nɛ te tɪn

¹ Dɛ dɪdɔ na daari sɪ ba di Paki candiə
kam tɪn, Zezi dɛɛn maa ye ni o maɲa kam
yiə, sɪ o yagi lɔɔɔ baɲa sɪ o daari o vu o
Kɔ te. O maa soe balɔ na yi o nɔɔna lɔɔɔ
baɲa ni tɪn, yi o tiini o so-ba kɔ ja gaali.

² Zezi di o karabiə bam maa je ba di
wɔdiu titi ni, di sɔtaani ya maɲɪ di pa
Zudasɪ Yiskariyo wɔɔɔ na yi Simɔn bu tɪn
li wɔbɔɲa sɪ o yəgi Zezi o pa nɔɔna. ³ Zezi
maa ye ni o Kɔ Wɛ mɔ pɛ-o dam wɔɲo
maama baɲa ni, yi o ye ni o nuɲi Wɛ te
mɔ, o nan ta wɔ joori o vu Wɛ te. ⁴ Ba na
wɔra ba di tɪn, o ma zani da. O li o na zɔ
gɔɔɔ kɔɔɔ o dani tɪn, yi o daari o vɔ pɔpaa
o tɔɲə ni. ⁵ O ma ki na o ki kacuə wɔni
o wɔra o maa zari o karabiə bam nɛ, yi o
ma pɔpaa kɔm o ma guguni-sɪ. ⁶ O ma ba
o yi Simɔn Pɪyɛɛɪ te. Wɔntɔ ma ta dɪd-o
o wɪ: «A yuutu, n mɔ mɔ wɔ zari amɔ nɛ
na?»

⁷ Zezi ma lər-o o wɪ: «N mɔ bá lwarɪ
amɔ na wɔra a ki kɔɔɔ tɪn kuri lele, n nan
wɔ ba n lwarɪ kɔ kuri.»

⁸ Pɪyɛɛɪ ma ta o wɪ: «N brɪ n bá zari a
nɛ maɲa di maɲa.»

Zezi ma lər-o o wɪ: «A na wɔ zari n nɛ
sɪm, n bá n wani n ta n yi amɔ nɔɔnɔ.»

⁹ Simɔn Pɪyɛɛɪ ma ta dɪd-o o wɪ: «Kɔ
na yi kɔntɔ, a yuutu, yi zari a nɛ yɪrani,
zari a jɪa di a yuu di n wəli da.»

¹⁰ Zezi laan ma ta dɪd-o o wɪ: «Wɔɔɔ na
swɛ o yɪra tɪn daa ba jigi digiru, yi o daa
wɔ maɲɪ sɪ o swɛ o yɪra, kɔ na dai o nɛ
yɪrani. Abam ba jigi digiru, kɔ nan dai
á maama.» ¹¹ Bɛɲwaani Zezi maɲɪ o ye
wɔɔɔ na lagɪ o yəg-o o pa nɔɔna tɪn. Mɔ
kɔ kuri o tagi o wɪ, kɔ dai ba maama mɔ
ba jigi digiru tɪn.

¹² Zezi na zari ba nɛ sɪm o ti tɪn, o
ma joori o zɔ o gɔɔɔ kɔm, yi o vu o jəni
o jɔɲə je ni. O laan ma bwe-ba o wɪ:
«Abam lwarɪ kɔɔɔ amɔ na ki di abam
tɪn kuri na? ¹³ Abam yəni á bə amɔ ni,
Karanyuna naa á Yuutu mɔ. Abam na bə
te tɪn kɔ maɲɪ, bɛɲwaani amɔ sɪni a yi
kɔntɔ mɔ. ¹⁴ Amɔ nan na yi abam Yuutu
di á Karanyuna yi a zari abam nɛ tɪn, kɔ
maɲɪ sɪ abam di laan zuli daani kɔntɔ
mɔ. ¹⁵ Amɔ nan ki a brɪ abam, sɪ á lwəni

amu na ki abam te tin mu. ¹⁶ A lagɪ a ta cɪga mu dɪ abam sɪ, gambaa tɛrɛ ka na dwe ka tu. Tɪntɔŋnɔ nan tɛrɛ o na dwe wɔlɔ na tɔŋ-o tin. ¹⁷ Abam na lwarɪ tin, á na ki kɔntɔ, á wó taá jɪɪ yu-yoŋo.

¹⁸ Kɔ nan dai abam maama taani mu a tea. A ye balɔ a na kuri tin. Kɔ daari kulɔ na pɔpɔni Wɛ tɔnɔ kɔm wɔni tin maŋɪ sɪ kɔ ki mu. Kɔ tagɪ kɔ wɪ: <Wɔlɔ na jɛni o di wɔdiu dɪ amu tin mu joori o zɪɪ amu zɪga.> ¹⁹ A nan wuuri a ta a brɪ abam mu yɪ kɔ ta wɔ ki, sɪ kɔ na tu kɔ ki, sɪ á wani á sɛ ni amu yɪ wɔlɔ na wɔra maŋa maama tin. ²⁰ A lagɪ a ta cɪga mu dɪ abam sɪ, nɔɔnɔ na jeeri wɔlɔ maama a na tɔŋɪ tin, kɔntɔ tu jeeri amu mu. Kɔ daari, wɔlɔ na jeeri amu tin, o jeeri wɔlɔ na tɔŋɪ-nɪ tin mu.>

²¹ Zezi na tagɪ kɔntɔ o ti tin, o wɔ ma tiini kɔ cɔɪ kɔ pa o ŋɔɔni jaja o wɪ: «A lagɪ a ta cɪga mu dɪ abam sɪ, abam didɔa mu lagɪ o yɛɪ amu o pa nɔɔna.»

²² O na tagɪ kɔntɔ tin, o karabiɛ bam maa nii daani, yɪ ba brɪ ba yɛri wɔlɔ titɪ o na tɛ bantɔ wɔni tin. ²³ Wɔlɔ Zezi na soe lanyiranɪ ba wɔni tin maa je o tikɛri ni. ²⁴ Simɔn Pɪyɛɛri ma yɪɪsɪ o jɪŋa o brɪ wɔntɔ, sɪ o bwe Zezi o nii, kɔ yɪ wɔɔ taani mu o tea. ²⁵ Nɔɔnɔ wɔm ma fɔɔri o yɪ Zezi o sal-o, yɪ o bwe o wɪ: «A Yuutu, kɔ yɪ wɔɔ mu?»

²⁶ Zezi ma lɛri o wɪ: «Amu na fɔɪ dɪpɛ a lu dwɛ wɔni a pa wɔlɔ tin, mu kɔ tu.» O laan ma fɔ dɪpɛ dɪm o ma lu o pa Zudasɪ Yiskariyo wɔlɔ na yɪ Simɔn bu tin. ²⁷ Zudasɪ na jɔŋɪ dɪpɛ dɪm kɔntɔ tin, sɔtaani ma zɔ o bicari. Zezi ma ta did-o o wɪ: «Kɪ lɪla sɪ n ki kulɔ nmɔ na lagɪ n ki tin.»

²⁸ Balɔ maama na je ba di tin wɔlɔwɔlɔ ma wɔ lwarɪ Zezi na tagɪ kulɔ did-o tin kuri. ²⁹ Zudasɪ nan na nii ba kɔɔ kɔm sɛbu kɔm baŋa ni tin, ba badaara maa buŋɪ ni Zezi tɔŋ-o sɪ o vu o yɛɪ wɔdiu mu sɪ ba ma di candiɛ kam, naa o ga tɔŋ-o sɪ o vu o pa yinigɛ tiinɛ wɛnɔ mu. ³⁰ Zudasɪ na jɔŋɪ dɪpɛ dɪm tin, o ma da o zanɪ o nuŋɪ. Kɔ dɛɛn yɪ titɪ ni mu.

³¹ Zudasɪ na nuŋɪ o daari kɔntɔ tin, Zezi ma ta o wɪ: «Lele kɔntɔ amu Nabiin-bu wɔm wó na paari-zulɛ, yɪ Wɛ titɪ wó na

zulɛ amu ŋwaani. ³² Wɛ na nɛ zulɛ amu ŋwaani tin, Dɪ laan wó pa a na paari-zulɛ Dɪ titɪ tee ni. Wɛ nan wó pa a na zulɛ lele kɔntɔ. ³³ A biɛ-ba, a daa bá tiini a daani abam tee ni. Abam nan wó ba á beeri amu jɛɔ. A nan lagɪ a ta a brɪ abam kulɔ a na maŋɪ a ta a brɪ Zwifɛ bam a wɪ, amu na lagɪ a vu mɛ tin, abam bá wani da á vu. ³⁴ A nan lagɪ a pa abam ni-dɔuri mu. Taá soe-na daani. Amu na soe abam te tin, abam dɪ taá soe daani kɔntɔ. ³⁵ A na soe daani, nɔɔna maama wó lwarɪ ni abam yɪ a karabiɛ mu.»

Zezi na wuuri o brɪ Pɪyɛɛri na wó vi-o te tin

(Matiyu 26:31-35, Mariki 14:27-31, Luki 22:31-34)

³⁶ Simɔn Pɪyɛɛri ma bwe Zezi o wɪ: «A yuutu, yɛn mu n lagɪ n vu?»

Zezi ma lɛri o wɪ: «Amu na lagɪ a vu mɛ tin, nmɔ bá wani n da n vu lele kɔntɔ. Maŋa kadoŋ ni mu, nmɔ laan wó wani n da-nɪ n vu.»

³⁷ Pɪyɛɛri ma ta o wɪ: «A yuutu, bɛɛ mu yɪ a bá wani a tɔɪ nmɔ lele kɔntɔ? Amu wó sɛ sɪ a tɪ nmɔ ŋwaani.»

³⁸ Zezi ma lɛr-o o wɪ: «Nmɔ wó sɪni n sɛ sɪ n ti amu ŋwaani na? A lagɪ a ta cɪga mu dɪ nmɔ sɪ, kɔ na wó loori sɪ cibwɔ keeri tin, nmɔ wó fɔ kuni bitɔ ni n yɛri amu.»

14

Wɔlɔ na nɛ Zezi tin, o nɛ o Ko Wɛ dɪ mu

¹ Zezi laan ma ta dɪ o karabiɛ bam o wɪ: «Á yɪ pa á bicara taa maga. Kɪ-na á wɔ-didɔa dɪ Wɛ, sɪ á kɪ á wɔ-didɔa dɪ amu dɪ.

² A Ko wɔm sɔŋɔ ni, je zanzan mu wɔra. A nan lagɪ a vu a kwe je mu a pa abam. Kɔ na dai cɪga, a ya bá ta dɪ abam. ³ A na ve a kwe je sɪm a ti abam ŋwaani, a laan wó joori a ba a ja abam, sɪ á tɔɪ á vu á taá wɔ amu na wɔ mɛ tin. ⁴ Abam nan ye a na maa ve tin cwɛŋɛ.»

⁵ Toma ma ta did-o o wɪ: «A yuutu, dɪbam yɛri nmɔ na lagɪ n vu mɛ tin. Dí nan wó kɪ ta mu dí lwarɪ ka cwɛŋɛ?»

⁶ Zezi ma ta did-o o wɪ: «Amu mu yɪ cwɛŋɛ dɪ cɪga tu dɪ ŋwɪa tu. Nɔɔn-nɔɔnɔ bá wani o vu a Ko Wɛ te dɪ o na wɔ dɛ

amu o vu. ⁷ Abam na ye amu, á wú lwarí a Ko wòm dí. Lele kuntu abam lwar-o, á nan nɛ-o dí.»

⁸ Filipi ma ta o wí: «A yuutu, brí díbam n Ko wòm, sí kuntu wú maɲí díbam.»

⁹ Zezi ma ləri o wí: «Filipi, amu daani abam tee ní yí nmu ta yəri amu na? Wulu maama na nɛ amu tɪn nɛ amu Ko wòm mu. Bɛɲwaani mu yí n ta n wí, a brí abam a Ko wòm? ¹⁰ Nmu wu sɛ ní amu wura dí a Ko yí a Ko wura dí amu na? Taani dílu amu na tagí a brí abam tɪn dai amu títi nyim. Kú yí amu Ko wòm mu ɲwí amu wɔni, yí o tɔɲí o títuɲa. ¹¹ Taá jígí-na wu-dídúba dí amu, sí amu wura dí a Ko yí a Ko wura dí amu. Á na wu kí á wu-dídúba dí amu a taani dímu ɲwaani, á weeni á kí á wu-dídúba dí amu títuɲa yalu amu na tɔɲí tɪn ɲwaani. ¹² A lagí a ta cíga mu dí abam sí, wulu na kí o wu-dídúba dí amu tɪn wú tɔɲí títuɲa yalu don amu na tɔɲí tɪn. O nan wú tɔɲí títuɲ-kamunə sí ya taa dwe amu na kí te tɪn, amu na lagí a vu a Ko te tɪn ɲwaani. ¹³ Kulɔ maama abam na wú loori amu yíri ɲwaani tɪn, áá kí-kú a pa abam sí a Ko Wɛ na zulə amu ɲwaani. ¹⁴ Abam na loori woɲo kulɔ maama amu yíri ɲwaani tɪn, amu wú kí-kú a pa abam.

¹⁵ Abam na soe amu, á wú sɛ a niə yam. ¹⁶ A nan wú loori a Ko wòm sí o pa abam Zənnu wodon. Wuntu wú ta wu abam tee ní maɲa kalɔ na ba tí tɪn. ¹⁷ Wuntu mu yí Wɛ Joro kulɔ na yí cíga tu tɪn. Nɔɔna balɔ kugu je na wu lugu baɲa ní tɪn bá wani ba sɛ-o, bɛɲwaani ba bá wani ba na-o, yí ba bá wani ba lwar-o dí. Kú daari abam nan ye-o, bɛɲwaani o wura dí abam, yí oó ta ɲwí abam wɔni. ¹⁸ Amu bá yagí abam á yíraní. Áá joori a ba abam te. ¹⁹ Kú na kí fɪn, lugu baɲa nɔɔna bam daa bá na amu. Abam nan wú na-ní. Bɛɲwaani, amu na jígí ɲwí Wɛ tee ní tɪn, abam dí wú na ɲwí Wɛ tee ní. ²⁰ Dɛ dímu kuntu ní á wú lwarí ní a wura dí a Ko Wɛ, yí abam dí wura dí amu, yí amu dí wura dí abam.

²¹ Nɔɔnu wulu maama na sɛ a niə yam yí o tɔɲí-ya tɪn mu yí wulu na soe amu tɪn. A Ko Wɛ wú ta soe kuntu tu. A dí

nan wú ta so-o, yí a kwəri a pa o lwarí amu na yí wulu tɪn.»

²² Zezi na tagí kuntu tɪn, nɔɔnu wodon dí yíri na yí Zudasí yí kú dai Zudasí Yiskariyo tɪn ma ləri o wí: «A yuutu, nmu wú kí ta mu n pa díbam lwarí nmu na yí wulu tɪn, yí lugu baɲa nɔɔna bam bá lwarí?»

²³ Zezi ma lər-o o wí: «Wulu na soe amu tɪn wú sɛ o kí a na tagí kulɔ tɪn mu. A Ko wú ta soe kuntu tu, yí amu dí a Ko wú ba o te dí taá wura dí-d-o. ²⁴ Wulu maama nan na ba soe amu tɪn bá sɛ o kí a na tagí kulɔ tɪn. Taani dílu abam nan na ní tɪn dai amu nyim, dí nunjí a Ko wulu na tɔɲí-ní tɪn te mu. ²⁵ A maɲí a ta wənnu tímu kuntu a brí abam maɲa kam a ta na wu abam tee ní tɪn. ²⁶ Kú daari, Zənnu wulu na wú ba abam te tɪn, wuntu mu yí Wɛ Joro kum a Ko Wɛ na wú tɔɲí sí kú ba amu yíri ɲwaani tɪn. Kuntu wú brí abam woɲo maama, yí kú pa á guli kulɔ maama amu na maɲí a ta a brí abam tɪn.

²⁷ Amu yagí wu-zuru mu a pa abam. Kú yí amu títi wu-zuru mu a pɛ abam. Amu na pɛ abam wu-zuru kulɔ tɪn, kú dai lugu baɲa nyim. Á yí pa á bícara taa maga, á nan yí taá jígí liə dí. ²⁸ Abam maɲí á ní amu na tagí dí abam ní, a lagí a viiri, yí a ta wú joori a ba abam te. Abam ya na soe amu, á wú taá jígí wupolo dídaani amu na lagí a vu a Ko Wɛ te tɪn, bɛɲwaani a Ko Wɛ dwe amu. ²⁹ Amu nan tagí wənnu tuntu a brí abam lele kuntu yí tí daa ta wu kí, sí tí na tu tí kí, sí á wani á sɛ a taani dímu. ³⁰ Amu daa bá ɲɔɔni taani zanzan dí abam, lugu baɲa pɛ sutaani na maa búni tɪn ɲwaani. Wuntu nan bá jígí dam dí amu. ³¹ A nan maɲí sí a pa lugu baɲa nɔɔna lwarí ní a soe a Ko wòm, kuntu mu a kí kulɔ maama a Ko na pɛ-ní ní sí a kí tɪn mu.

Á zaní sí dí viiri.»

15

Zezi dí o nɔɔna bam nyí ní vinyə tiu dí kú nɛ mu te

¹ Zezi ma ta dí ba o wí: «Amu yí vinyə tiu cíga cíga. A Ko maa yí tiu kum tu, yí o níi kú baɲa ní. ² Naga kalɔ na nunjí tiu kum yíra ní yí ka ba ləri biə tɪn, oó

go-ka o yagi mu. Ku daari naga kalu na leri biə tin, oó farisi-ka mu, si ka taa lana, si ka taa fogi ka leri biə zanzan. ³ Abam bicara nan manj ya kwe lanyirani, ni ba na farisi tiu ne yi si lana te tin, á na se taani dilu amu na njoni a bri abam tin njwaani. ⁴ Taá wura di amu, si amu di wó ta nwi abam wuni. Tiu naga bá wani ka lə biə ka yirani yi ka təri tiu kum yira ni. Ku nan yi bidwi mu di abam. Abam manj si á taá wura di amu mu, si á laan wani á taá ki kəm-laaru.

⁵ Amu mu yi tiu kum, yi abam yi ku ne sim. Wulu maama na wura di amu yi amu nwi kuntu tu wuni tin wó ta ki kəm-laaru mu, ni naga kalu na leri biə zanzan tin. Amu nan na təri á bicara ni, á bá wani kulukulu á ki. ⁶ Wulu na tərə di amu tin nyi di tiu naga kalu ba na goni ba yagi yi ka ku tin mu. Tiu ne silu na kugi tin, baá pe-si ba ki mini ni mu yi si di. ⁷ Abam nan na wura di amu, yi amu taani dim na wu á bicara ni, á wó wani á loori kulu maama á wobuŋa na lagi tin, yi á wó na-ku. ⁸ Abam na ki kəm-laaru, ni tiu na leri bu-ŋona zanzan te tin, á wó suni á taá yi amu karabiə, yi kuntu wó pa a Ko wum na zulə. ⁹ Nɪnɛɛni a Ko na soe amu te tin, amu di soe abam kuntu mu. Taá jigɪ-na amu sono kum á bicara ni. ¹⁰ Abam na ki a na tagi kulu tin, á wó wani á taá jigɪ amu sono kum kuntu, ni amu di na ki a Ko na tagi kulu yi a jigɪ o sono kum a bicari ni te tin.

¹¹ A tagi wənu tuntu a bri abam, si wupolo kulu a na jigɪ tin mu taa wu abam wuni, si ku pa abam wupolo kum ja gaali. ¹² Ni dilu amu na lagi a pa abam tin mu tuntu:

Á taá soe daani,

nɪnɛɛni a na soe abam te tin.

¹³ Sono tərə ku na dwe tuntu, si njonu se si o ti o donnə njwaani. ¹⁴ Abam na ki a na tagi kulu tin, á wó ta yi a cilonnə mu. ¹⁵ Amu daa bá ta bə abam ni a tintuŋna. Bɛnjwaani tintuŋnu yəri kulu o yuutu na lagi o ki tin. Ku nan na yi abam, a tagi kulu maama a na ni a Ko We tee ni tin a bri abam. Kuntu njwaani mu a laan bə abam ni a cilonnə. ¹⁶ Ku nan dai abam mu kuri amu. Ku yi amu mu kuri abam,

yi a daari a pa abam ni si á taá ki kəm-laaru. Kəm-laaru tin kuntu wó ta wura manja maama. Abam na ki kəm-laaru tin kuntu, a Ko wó pa abam kulu maama á na wó loori o tee ni amu yiri njwaani tin. ¹⁷ Amu na pe abam ni si á ki kulu tin mu tuntu:

Á taá soe daani.»

Lugu banja njona na wó culi We njona te tin

¹⁸ Zezi daa ma ta o wi: «Lugu banja njona bam wó culi abam. Ba nan na culi abam, si á lwarɪ ni ba manj ba da yigə ba culi amu mu. ¹⁹ Abam ya na yi lugu banja nyim, ku njona bam ya wó ta soe abam, á na yi ku nyim tin njwaani. Amu nan mu kuri abam lugu njona bam wuni, yi á daa dai ba nyim. Kuntu njwaani mu balu na yi lugu banja njona tin wó ta culi abam. ²⁰ Guli-na a na manj a ta kulu a bri abam tin: Tintuŋnu tərə o na dwe o yuutu. Ba na yaari amu tin, baá yaari abam di mu. Ba nan na se amu ni-taani dim, baá se abam di ni-taani mu. ²¹ Ba nan wó ki abam tuntu wənu tin maama amu njwaani mu, bɛnjwaani ba yəri wulu na tuŋɪ-ni tin. ²² Amu ya na wu tu a njoni ciga a bri-ba, lwarim ya bá ta wu ba yuu ni. Lele kuntu ba nan daa bá wani ba ta ni ba jigɪ bura. ²³ Wulu maama na culi amu tin, kuntu tu culi a Ko wum di mu. ²⁴ Amu ki tintuŋ-ŋona yalu njon-njonu ta na wu ki ya donj tin a bri-ba. A ya na wu ki a bri-ba, lwarim ya bá ta wu ba yuu ni. Ba nan ne a na ki kulu tin, yi ba ta culi amu di a Ko wum maama. ²⁵ Ku nan ki si ku pa kulu na pupuni We cullu tɔnɔ kum wuni tin mu suni ku ki, di ku na wi: <Ba culi amu, yi a wu ki kulukulu.>

²⁶ Zənnu wum nan wó nuŋi a Ko te o ba. Wum mu yi We Joro kulu na yi ciga tu tin. A nan wó tuŋ-o yi o ba abam te, yi o laan wó njoni a ciga kam o bri abam. ²⁷ Abam di nan wó njoni a ciga kam taani á bri njona, bɛnjwaani abam manj á wura di amu pulim ni mu.»

16

¹ «A nan njoni wənu tuntu a bri abam si ku pa á yi zanj á yagi We cwəŋə kam

togum mu. ² Ba nan wó li abam ba We-di sim wóni. Maña nan wó ba ka yi, yi nɔɔna wó gu abam, yi ba bunɔ ni ba tunɔ titɔɔ-ɔɔm mu ba pa We. ³ Ba nan wó ki abam wəenu tum kuntu, beɲwaani ba yəri a Ko wum, ba nan yəri amu di. ⁴ A te wəenu tintu maama a bri abam, si maña kam na yiə ba na ki abam kuntu, si á wani á guli ni amu maɲi a ta-ti a bri abam.»

We Joro kum na wó bri nɔɔna ciga te tin

«A wu tagi wəenu tum kuntu a bri abam pulim ni, beɲwaani amu ya wu abam tee ni mu. ⁵ Ku daari lele kuntu a lagɔ a vu wulu na tunɔ-ni tin te. Abam wuluwulu nan wu bwe-ni á nii, a lagɔ a vu yən mu? ⁶ Amu nan na tagi a bri abam kulɔ na lagɔ ku ki tun mu pe á wuru tiini ti cɔgi. ⁷ Ku daari, a lagɔ a ta ciga mu di abam si, amu na viiri, kúv ta lana ku pa abam. Beɲwaani, amu na wu viiri, Zənnu wum bá ba abam te. A nan na veə, a laan wó tun-o yi o ba abam te. ⁸ O nan na tuə, oó pa lugu baɲa nɔɔna lwarɔ ni ba tusi mu ba lwarim wóni, di We ciga kam laɲa ni, di We na wó di nɔɔna taani te tin. ⁹ Oó bri-ba ni ba na wu se amu tin ba ki lwarim mu. ¹⁰ Oó bri-ba ni ba tusi We ciga kam wóni, beɲwaani amu lagɔ a vu a Ko We te, yi á daa bá na-ni. ¹¹ O ta wó bri-ba ni ba tusi We sarɔya dim dim wóni, beɲwaani wulu na yi lugu baɲa pe wum tin maɲi o ga bura.

¹² Amu ya ta jigɔ wəenu zanzan si a ta a bri abam, ti nan wó ta tiini ti camma di abam lele. ¹³ Ku daari We Joro kum yi ciga tu mu. Ku na tuə, ku laan wó pa á lwarɔ ciga kam maama. Ku nan dai ku titi taani mu ku lagɔ ku ɲɔɔni. Kúv ɲɔɔni kulɔ ku na ni We tee ni tin mu, ku ma daari ku ta wəenu tilɔ na lagɔ ti ba tin ku bri abam. ¹⁴ Ku nan wó pa amu na zulə, beɲwaani kúv bri abam amu ciga kam maama. ¹⁵ A Ko wum na jigɔ kulɔ maama tin yi amu di nyum mu. Kuntu ɲwaani mu a tagi a wɔ, DI Joro kum wó bri abam amu ciga kam maama.

¹⁶ Ku na ki fun, abam daa bá na amu, yi maña funfun na wəli da, á wó joori á na-ni, [a na maa ve a Ko te tin ɲwaani.]»

Wu-cɔgɔ na wó lani ku ji wupolo te tin

¹⁷ Zezi na tagi kuntu tin, o karabiə badaara maa te daani ba wɔ: «O na tagi o wɔ, ku na ki fun dí daa bá na-o, yi maña funfun na wəli da dí daa wó joori dí na-o tin, ku kuri mu beɛ? O na tagi o wɔ, o lagɔ o vu o Ko te tin, dí yəri ku kuri.»

¹⁸ Ba ta maa tiini ba bwe daani ba wɔ: «O na tagi o wɔ, ku na ki fun tin, ku kuri mu beɛ? Dí yəri o na te kulɔ tin kuri.»

¹⁹ Zezi ma lwarɔ ni ba lagɔ si ba bwe-o taani dim kuri. O ma ta di ba o wɔ: «A na tagi a wɔ, ku na ki fun á daa bá na-ni, yi maña funfun na wəli da á wó joori á na-ni tin ɲwaani mu á bwe daani na? ²⁰ A nan lagɔ a ta ciga mu di abam si, abam wó ba á keeri á coosi. Ku daari lugu baɲa nɔɔna bam wó ta jigɔ wupolo. Abam wuru wó ba ti cɔgi, yi á wu-cɔgɔ kum laan wó lani ku ji wupolo. ²¹ Maña kalɔ kaani na lagɔ o lu bu tin, o jigɔ liə mu, beɲwaani o canɛeri maña yiə. O nan na lugu bu wum, o laan wó swe o cam dim ni ni, yi o jigɔ wupolo di o na lugu bu wum tin. ²² Ku nan yi kuntu mu di abam di. Lele kuntu á jigɔ liə. Amu nan daa ta wó joori a na abam, yi ku pa á tiini á na wupolo, yi nɔɔn-nɔɔnu daa bá wani-ku o cɔgi. ²³ De dim kuntu na yiə, abam daa bá bwe amu kulukulu. A lagɔ a ta ciga mu di abam si, a Ko wum wó pa abam kulɔ maama abam na wó loori amu yiri ɲwaani tin. ²⁴ Abam nan ta maɲi á wu loori kulukulu di amu yiri. Nan loorina, si á wó na, si ku pa abam wupolo kum tiini ku gaali.

²⁵ A na tagi wəenu tintu a bri abam tin, ku yi mumaɲa mu a me a ta. Maña nan wó ba, yi a daa bá maɲi mumaɲa a ma bri abam. A laan wó ba a ɲɔɔni a Ko We taani dim jaja mu a bri abam. ²⁶ De dim kuntu ni, amu daa bá loori a Ko We abam ɲwaani. Abam mu wó loori-DI amu yiri ɲwaani, ²⁷ beɲwaani We titi maɲi DI soe abam, abam na soe amu yi á kwəri á se ni a nunɔ DI tee ni tin ɲwaani. ²⁸ Amu suni a nunɔ a Ko Baɲa-We te mu a ba lugu baɲa. Lele kuntu a nan lagɔ a yagi lugu baɲa si a joori a vu DI te.»

²⁹ Zezi na tagi kuntu tin, o karabiə bam laan ma ta did-o ba wɔ: «Nii, nmu laan

ηχοονι jaja mu, n daa wu me mumaŋa n maŋi. ³⁰ Lele kuntu, dí laan lwarí nì nmu ye woŋo maama. Nmu daa n ba lagi sí nɔɔn-nɔɔnu bwe-m taani. Kuntu ηwaaŋi mu díbam se nì nmu sɔni n nuŋi We te.»

³¹ Zezi ma læri-ba o wí: «Lele kuntu á laan se na? ³² Nii-na, maŋa maa biini, ka nan yi ka ti, yi abam wó jagi, yi á dídɔa dídɔa wó joori o kwe o cwəŋə o daari amu yirani. A nan bá ta yi a yirani, beŋwaaŋi a Ko wum wó ta wu a tee nì. ³³ Amu tagi wəənu tintu a bri abam sí ku pa á na wu-zuru mu amu tɔgim dim wuni. Lugu baŋa nì á wó na yaara. Nan taá jigi-na pu-dia, sí amu wani lugu.»

17

Zezi na wari We o pa o karabiə bam te tin

¹ Zezi na tagi taani dim kuntu o ti tin, o ma kwəni o yuu wəəni yi o wí: «Amu Ko, a tɔni maŋa kam laan yiə. Amu yi nmu Bu mu. Nan pa a na zulə, sí amu dí wó pa n na zulə. ² Beŋwaaŋi nmu pɛ-ni dam nabiinə maama baŋa nì, sí a wani a pa balu maama nmu na pɛ-ni tin na ηwia kalu na ba ti tin. ³ ηwia kalu na ba ti tin mu yi sí nabiinə wani ba lwarí nmu wulu yirani na yi Ciga Tu Baŋa-We tin, sí ba daari ba taa ye amu Zezi Krisi wulu nmu na tɔŋi tin. ⁴ A pɛ nɔɔna lwarí nmu zulə yam lugu baŋa nì. A ti titɔŋi dim nmu na pɛ-ni sí a tɔŋi tin. ⁵ Amu Ko, pa a na paari-zulə nmu tee nì lele kuntu, paari-zulə yalu a na maŋi a jigi dí nmu ku loori lugu baŋa ta na wu kɪ tin.

⁶ Amu pɛ nɔɔna balu nmu na kuri lugu baŋa nɔɔna bam wuni n kɪ amu jɪŋa nì tin lwarí nmu na yi wulu. Bantu yi nmu nyim mu, yi n kwe-ba n kɪ amu jɪŋa nì. Ba nan se nmu ni-taani dim. ⁷ Lele kuntu ba lwarí nì, kulɔ maama nmu na pɛ amu tin nuŋi nmu te mu. ⁸ Beŋwaaŋi kwərə kalu nmu na pɛ amu tin mu a pɛ-ba, yi ba se. Ba nan lwarí lanyirani nì amu nuŋi nmu te mu, yi ba ta se nì nmu tɔŋi-nì.

⁹ A nan loori nmu bantu ηwaaŋi mu, sí a ba loori nmu lugu baŋa nɔɔna bam ηwaaŋi. Ku yi nɔɔna balu nmu na kɪ a jɪŋa nì tin ηwaaŋi mu, beŋwaaŋi bantu

yi nmu nyim mu. ¹⁰ Woŋo kulɔ maama a na jigi tin yi nmu nyim mu, yi nmu dí na jigi woŋo kulɔ maama tin yi amu nyim. Nɔɔna balu na yi nmu nyim yi n kɪ-ba amu jɪŋa nì tin mu pɛ a na zulə. ¹¹ Amu daa bá ta wu lugu baŋa nì, bantu nan ta wura mu. A maa biini nmu te mu. Amu Ko, Wu-ponjo Tu Baŋa-We, mai nmu yiri dam dim n ta n mai n nii n nɔɔna bam baŋa nì, yiri dílu nmu na pɛ amu tin, sí ku pa ba taa yi woŋo dídɔa, nì nmu dí amu na yi dídɔa te tin. ¹² A na wura dí ba maŋa kalu tin, nmu yiri dam dim n na pɛ-ni tin mu a me a nii ba baŋa nì, a ma ci-ba yi ba wuluwulu wu je, ku na dai wulu wum na maŋi sí o cɔgi tin yirani. Nmu tɔno kum bri nì wuntu maŋi sí o cɔgi mu.

¹³ Lele kuntu amu maa biini nmu te, a nan tagi wəənu tintu lugu baŋa nì mu, sí ku pa nmu nɔɔna bam taa jigi amu wupolo kum don ba wuni, sí ba taa jigi wupolo ku gaali. ¹⁴ A ma pa-ba nmu taani dim. Balu kugu je na wu lugu baŋa nì tin ma culi-ba, ba na dai lugu baŋa nyim tin ηwaaŋi, nì amu dí na dai lugu baŋa nyim te tin. ¹⁵ Ku nan dai nì a loori nmu sí n li-ba lugu baŋa nì. A loori nmu sí n ci-ba sutaani na yi wo-lwaaŋu tu tin jɪŋa nì mu. ¹⁶ Ba dai lugu baŋa nyim, nì amu dí na dai lugu baŋa nyim te tin. ¹⁷ Fɔgi n kwe-ba dí n ciga kam sí ba taa yi nmu nyim. Nmu taani dim yi ciga mu. ¹⁸ Amu tɔŋi-ba lugu wuni, nì nmu dí na tɔŋi amu lugu baŋa nì te tin mu. ¹⁹ Ku nan yi bantu ηwaaŋi mu a kwe a titi a kɪ nmu jɪŋa nì, sí ku pa bantu dí wani ba taa yi nmu nyim ciga ciga.

²⁰ A nan ba loori nmu a pai bantu yirani má, ku yi balu dí na wó ba ba kɪ ba wu-dídɔa dí amu bantu taani dim ηwaaŋi tin dí mu. ²¹ A nan loori nmu, sí ku pa ba maama taa yi woŋo dídɔa mu. Amu Ko, nmu ηwi amu wuni, yi amu dí ηwi nmu wuni. Nan pa bantu dí taa ηwi dí díbam kuntu don, sí ba taa yi woŋo dídɔa, sí ku pa lugu baŋa nɔɔna se nì nmu tɔŋi-nì. ²² A pɛ-ba zulə yalu nmu na pɛ amu tin, sí ba wani ba taa yi woŋo dídɔa, nì amu dí nmu na yi dídɔa te tin. ²³ Amu ηwi ba wuni yi nmu ηwi amu wuni, sí

ku pa ba suuni ba taa yi wonjo didua, si lugu bana noona wani ba lwaru ni nmu mu tuni-ni, yi nmu soe nmu noona bam, ninaeni nmu na soe amu te tin.

²⁴ Amu Ko, a lagi si balu nmu na ki a juna ni tin taa togi ba wu amu na wu me tin, si ku pa ba na amu paaru-zule yalu nmu na pe-ni tin. Benwaani nmu manji n soe amu ku loori lugu bana daa ta na wu ki tin. ²⁵ Amu Ko, nmu yi Ciga Tu. Lugu kum noona bam nan yeri nmu. A nan ye nmu, yi a noona bam di ye ni nmu tuni-ni. ²⁶ Amu nan pe ba lwaru nmu na yi wulu tin, yi a daa ta wu pa ba lwaru nmu, si ku pa sono kulu nmu na jigi amu njwaani tin taa wu ba wuni, si amu titi taa njwi ba wuni.»

18

Ba na jaani Zezi te tin

(Matiyu 26:47-56, Mariki 14:43-50, Luki 22:47-53)

¹ Zezi deen na tagi wænu tum kuntu o ti tin, o di o karabië bam ma zaji ba nuni ba ke. Ba ma vu ba be nabara kalu yiri na yi Sidron tin. Gaari maa wu jëgë kam kuntu ni. Ba ma vu ba zu di wu. ² Zezi di o karabië bam deen yëni ba jeeri daani gaari dum kuntu ni mu. Kuntu mu pe Zudas wulu na lagi o yëgi Zezi o pa tin di ye ka jëgë. ³ Zudas ma togi di paman-kogë o vu jëgë kam kuntu. We kaanum yigë tiinë bam di Farizian tiinë bam di tuni ba noona si ba togi ba vu. Ba ma jigi ba jara zula didaani min-zwænu di moola. ⁴ Zezi nan manji o ye kulu maama na lagi ku ki-o tin. O ma foori o twe ba te, yi o bwe-ba o wi: «Woo mu abam laga?»

⁵ Ba ma lër-o ba wi: «Zezi wulu na yi Nazareti tu tin mu di laga.»

Zezi ma ta o wi: «Ku yi amu mu kuntu.»

Zudas wulu na yëg-o o pa tin di maa togi o zigü di ba. ⁶ Zezi na tagi di ba o wi wum mu kuntu tin, ba ma titwëni ba joori kwaga ba tu tuga ni. ⁷ O ma joori o bwe-ba o wi: «Woo mu abam laga?»

Ba ma ta ba wi: «Zezi wulu na yi Nazareti tu tin mu di laga.»

⁸ Zezi ma ta di ba o wi: «A manji a ta a bri abam ni, amu mu kuntu. Ku nan na yi amu mu á laga, si á yagi bantü si ba

viiri.» ⁹ O tagi kuntu, si ku pa o na manji o ta taani dilu tin mu suuni di ki, di o na wi: «Amu Ko, a wu pe balu maama nmu na ki a juna ni tin di didua di je.»

¹⁰ Simon Piyëeri maa jigi su-lonjo. O ma li-ku o ma zagi We kaanum yuutu wum tintunju jazim zwe o go. Tintunju wum yiri mu Malikusi. ¹¹ Zezi ma ta di Piyëeri o wi: «Joori n sun n sugu kum ku polo ni. Nmu bunji ni a lagi si a lu cam dilu a Ko na pe-ni tin mu na?»

¹² Pamanja bam kogë kum di ba didëeru wum di Zwifë bam noona bam laan ma ja Zezi ba vo. ¹³ Ba ma ja-o ba da yigë ba vu Anni te. O yi Kayifu tumbaaru mu. Kayifu mu yi We kaanum yuutu bini dim kuntu ni. ¹⁴ Wuntu deen mu ya tagi di Zwifë bam ni ku manji si noonu didua mu ti noona bam maama njwaani.

Piyëeri na fvgi ni o yëri Zezi te tin

(Matiyu 26:69-70, Mariki 14:66-68, Luki 22:55-57)

¹⁵ Simon Piyëeri di o donj karabu didua ma togi Zezi kwaga. Karabu wum kuntu di We kaanum yuutu wum ye daani lanyirani. O ma togi di Zezi o zu We kaanum yuutu wum sojo kunkolo. ¹⁶ Piyëeri ma manji mancono ni ni o ziga. Zezi karabu wulu di We kaanum yuutu wum na ye daani tin ma joori o nuni o ta di bïrankana kalu na nii mancono kum ni dim bana ni tin, yi o daari o ja Piyëeri o zu. ¹⁷ Bïrankana kam ma bwe Piyëeri ka wi: «Nmu togi n yi Zezi karabu mu na?»

O ma lëri o wi: «A dai o karabu.»

¹⁸ Waarü deen ma wura. Kuntu njwaani tintunja bam di Zwifë yigë tiinë noona bam ma dwe mini ba zigü ba weerë. Piyëeri di ma vu o togi o zigü da o weeri mini dim.

We kaanum yuutu wum na bwe Zezi taani te tin

(Matiyu 26:59-66, Mariki 14:55-64, Luki 22:66-71)

¹⁹ We kaanum yuutu wum laan ma bwe Zezi o karabië bam laja, di o zaasim dum na yi te tin. ²⁰ Zezi ma lër-o o wi: «Amu yëni a njooni jaja mu a bri noona bam maama. A nan yëni a bri noona bam ba We-di sim ni mu di We-di-kamunu kum ni, me Zwifë bam maama na yëni ba jeeri

daani tɪn. A wɔ fɔgɪ a sɛgɪ a ta kulɔkulɔ.
²¹ Bɛɛ nan mu yɪ n bwe amɔ sɪ n nii? Nan bwe balɔ na cɛgɪ amɔ taani dɪm tɪn n nii a na tagɪ kulɔ dɪ ba tɪn, sɪ bantɔ mu ye a na tagɪ kulɔ tɪn.»

²² Zezi na tagɪ kɔntɔ tɪn, Zwifɛ yigɛ tiinɛ bam tintɔŋnɔ didɔba na zɪgɪ o tɪkɛrɪ nɪ tɪn ma lɔ o pɔpɔŋɔ, yɪ o bwe-o o wɪ: «Bɛɛ mu yɪ n ŋɔɔnɪ kɔntɔ doŋ dɪ Wɛ kaanɪm yuutu wɔm?»

²³ Zezi ma lɛr-o o wɪ: «A na tagɪ kulɔ a cɔgɪ tɪn, sɪ n ta sɪ dɪ lwarɪ. Kɔ nan na yɪ cɪgɪ mu a tagɪ, bɛɛ mu yɪ n magɪ-nɪ?»

²⁴ Anni laan ma pa ba ja-o ba vu Kayifu wɔlɔ na yɪ Wɛ kaanɪm yuutu tɪn te, yɪ ba ta wɔ bwɛl-o.

Pɪyɛrɪ ta na joori o fɔ nɪ o yɛrɪ Zezi te tɪn

(Matiyu 26:71-75, Marɪkɪ 14:69-72, Luki 22:58-62)

²⁵ Simɔn Pɪyɛrɪ daa ta maa zɪgɪ da o weeri mini dɪm. Ba ma bwe-o ba wɪ: «Nmu tɔgɪ n yɪ nɔɔnɔ wɔntɔ karabu mu na?» Pɪyɛrɪ ma fɔ o wɪ, wɔm dai o karabu.

²⁶ Wɛ kaanɪm yuutu wɔm tintɔŋnɔ didɔba, wɔlɔ cɔrɔ Pɪyɛrɪ na zagɪ o zwe o go tɪn, ma ta did-o o wɪ: «Amɔ wɔ nɛ abam daani gaari dɪm wɔntɔ na?»

²⁷ Pɪyɛrɪ daa ta ma fɔ. Cɪbwɔlɔ ma da kɔ keeri.

Zezi na zɪgɪ Pilatɪ yigɛ nɪ te tɪn

(Matiyu 27:1-2,11-31, Marɪkɪ 15:1-20, Luki 23:1-5,13-25)

²⁸ Ba laan ma ja Zezi ba nunɪ Kayifu sɔŋɔ nɪ ba vu Rom gɔvɪrma tu wɔm sɔŋɔ. Kɔ dɛɛn yɪ tɪtɪtɪ mu. Zwifɛ bam ma wɔ dɛ ba zɔ sɔŋɔ kɔm wɔ ba cullu tɪm ŋwaani. Ba manɪ sɪ ba cɪ ba tɪtɪ dɪ digiru sɪ ba wantɔ ba na cwɛŋɛ ba di Pakɪ candiɛ kam. ²⁹ Gɔvɪrma tu Pilatɪ ma nunɪ ba te, yɪ o bwe-ba o wɪ: «Bɛɛ mu yɪ abam sanɪ nɔɔnɔ wɔntɔ?»

³⁰ Ba ma lɛr-o ba wɪ: «Nɔɔnɔ wɔntɔ ya na wɔ kɪ o cɔgɪ, dɪ ya bɔ ja-o dɪ ba nmu te.»

³¹ Pilatɪ ma ta dɪ ba o wɪ: «Abam tɪtɪ nan jɔŋ-o sɪ á dɪ o taani, sɪ kɔ tɔgɪ abam cullu tɪm na yɪ te tɪn.»

Zwifɛ bam ma lɛrɪ ba wɪ: «Dɪbam ba jɪgɪ cwɛŋɛ sɪ dɪ gɔ nɔɔn-nɔɔnɔ.» ³² Kɔntɔ nan kɪ sɪ kɔ pa Zezi na tagɪ kulɔ tɪn mu

sɪntɪ kɔ kɪ, dɪ o na tagɪ nɪ oó tɪ tɔntɪ dɪlɔ dwi tɪn.

³³ Pilatɪ laan ma joori o zɔ sɔŋɔ kɔm wɔ o bɛŋɪ Zezi, yɪ o bwe-o o wɪ: «Nmu yɪ Zwifɛ bam pɛ mu na?»

³⁴ Zezi ma bwe-o o wɪ: «Nmu na tagɪ kɔntɔ tɪn, kɔ yɪ nmu tɪtɪ wɔbɔŋa taani mu naa nɔɔna mu tagɪ a taani dɪ nmu?»

³⁵ O ma lɛrɪ o wɪ: «Amɔ dai Zwifu. Kɔ yɪ nmu tɪtɪ dwi tiinɛ dɪ ba kaanɪm yigɛ tiinɛ bam mu jaani nmu ba ba ba kɪ amɔ jɪŋa nɪ. Kɔɔ mu n kɪa?»

³⁶ Zezi ma lɛrɪ o wɪ: «Amɔ paari dɪm wɔ nunɪ lɔgɔ baŋa, sɪ dɪ ya na yɪ lɔgɔ baŋa nyɪm, a nɔɔna bam ya wɔ kɪ jara sɪ ba cɪ sɪ Zwifɛ bam yɪ wantɔ ba ja amɔ. Kɔ nan na yɪ te tɪn, amɔ paari dɪm dai lɔgɔ baŋa nyɪm.»

³⁷ Pilatɪ ma bwe-o o wɪ: «Kɔntɔ, nmu za yɪ pɛ mu na?»

Zezi ma lɛrɪ o wɪ: «Nmu tɪtɪ mu tagɪ n wɪ, a yɪ pɛ. A tu sɪ a ŋɔɔnɔ cɪgɪ mu a brɪ nɔɔna lɔgɔ baŋa nɪ. Kɔntɔ ŋwaani mu ba lɔgɪ amɔ. Wɔlɔ maama na yɪ cɪgɪ nɔɔnɔ tɪn mu cɛgɪ amɔ taani.»

³⁸ O ma ta did-o o wɪ: «Bɛɛn yɪ cɪgɪ?»

Pilatɪ na tagɪ kɔntɔ tɪn, o laan ma joori o nunɪ pooni o ta dɪ Zwifɛ bam o wɪ: «Amɔ wɔ nɛ o na kɪ kulɔ o cɔgɪ tɪn sɪ a dɪ o taani. ³⁹ Abam nan yɛnɪ á jɪgɪ mu kɔdoŋ: Pakɪ candiɛ kam manɪ nɪ, amɔ yɛnɪ a lɪ abam pɪnɔ didɔba mu a yagɪ yɪ o viiri. Abam nan lagɪ sɪ a yagɪ Zwifɛ bam pɛ wɔm mu na?»

⁴⁰ Ba ma kaasi dɪ kwɛr-dɪa ba wɪ: «Kɔ dai wɔntɔ, kɔ yɪ Barabasi mu dɪ laga sɪ n yagɪ.» Barabasi ya yɪ nɔn-vɪrnɔ mu.

19

¹ Pilatɪ laan ma pa ba ja Zezi ba magɪ dɪ balaara. ² Pamaŋna bam ma kɪ sabari ba ma sɔ yipugɛ ba pu o yuu nɪ. Ba ma kwe gwar-sɔŋɔ ba zɔ-o, yɪ ba mwan-o. ³ Ba maa ve o te, yɪ ba tɛ did-o ba wɪ: «Zwifɛ bam pɛ, dɪnle», yɪ ba lɔɛ o pɔpɔwaanɔ.

⁴ Pilatɪ daa ta ma joori o nunɪ pooni, yɪ o ta dɪ kɔgɔ kɔm o wɪ: «Nii-na, á pa nɔɔnɔ wɔm nunɪ o ba o zɪgɪ abam yigɛ nɪ, sɪ á wantɔ á lwarɪ nɪ amɔ wɔ nɛ o na kɪ kulɔ o cɔgɪ tɪn.»

⁵ Zezi ma nunji di o yuu sabari yipuge kam di o gwar-sɔŋɔ kum. Pilati ma ta di ba o wi: «Nii-na nɔɔnɔ wɔm da.»

⁶ We kaanum yige tiine bam di ba nɔɔna bam na ne-o tin, ba maa te di kwɛr-dia ba wi: «Pa-o tɔɔn-dagara banja ni n gu. Pa-o tɔɔn-dagara banja ni n gu.»

Pilati ma ta di ba o wi: «Abam titi nan ja-o a pa dagara banja ni a gu, si amu wo ne kulɔ o na cɔgi si a ma di o taani tin.»

⁷ Zwifɛ bam ma joori ba lɛr-o ba wi: «Dɔbam jigɛ culu kulɔ na bri ni o manɔ si o ti tin, beɲwaanɔ o bri o titi ni o yi We Bu mu.»

⁸ Pilati na ni ba na tagɛ kuntu tin, fɔɔni ma tiini di zu-o. ⁹ O ma joori o zu sɔŋɔ kum wɔ, yi o bwe Zezi o wi: «Nmu nunji yɛn mu?»

Zezi maa cum yi o wɔ lɛr-o kulɔkulɔ.

¹⁰ O ma ta did-o o wi: «Nmu ba lagɛ si n lɛri amu na? Nmu yɛri ni amu jigɛ dam si a pa ba yagɛ-m naa si a pa ba pa-m tɔɔn-dagara banja ni ba gu na?»

¹¹ Zezi ma lɛr-o o wi: «Nmu ya n ba jigɛ dam amu banja ni, ku na dai dam dilu We na pe-m tin. Kuntu nɲwaanɔ nɔɔnɔ wɔlu na jaani amu o ki nmu jɲa ni tin mu tiini o ki wo-lɔŋɔ o dwɛni nmu.»

¹² Manja kam Pilati na ni kuntu tin, o maa kwaani o lagɛ cwɛŋɛ si o pa ba yagɛ Zezi. Ku daari Zwifɛ bam maa tiini ba te di kwɛr-dia ba wi: «Nmu na yagɛ nɔɔnɔ wɔntu, kuɔ bri ni n culi lugu kum pa-faru wɔm mu. Nɔɔnɔ wɔlu na pe o titi paari tin, kuntu tu yi pa-faru wɔm dɔm mu.»

¹³ Pilati na ni kuntu tin, o ma pa ba ja Zezi ba nunji, yi o daari o jɛni taani dim jɛŋɛ kam je ni. Ba bɛ jɛgɛ kam kuntu ni, Kandwa-pulwaarɔ je mu. Ka yiri di Zwifɛ bam taani mu yi Gabata.

¹⁴ Ku deen yi wɔa titari ni mu, de dim tɔga na wɔ puuri si Pakɛ candiɛ kam di tin. Pilati laan ma ta di Zwifɛ bam o wi: «Nii-na a pe wɔm.»

¹⁵ Ba ma ta kaasi banja banja ba wi: «Ti o mumwe, ti o mumwe, pa-o tɔɔn-dagara banja ni n gu.»

O ma bwe-ba o wi: «Abam lagɛ si ba pa a pe wɔm dagara banja ni ba gu mu na?»

We kaanum yige tiine bam ma lɛri ba wi: «Dɔbam ba jigɛ pe wɔdon, ku na dai lugu kum pa-faru wɔm yiranɔ.»

¹⁶ Pilati laan ma ki Zezi pamaɲna bam jɲa ni, si ba pa-o tɔɔn-dagara banja ni ba gu.

Ba na jaani Zezi ba pa tɔɔn-dagara banja ni te tin

(Matiyu 27:32-56, Mariki 15:21-41, Luki 23:26-49)

Pamaɲna bam laan ma ja Zezi, ¹⁷ yi ba pa o zɔŋɔ dagara kalu ba na lagɛ ba pa-o ka banja ni tin. O ma vu o yi jɛgɛ kalu ba na bɛ ni Yukol-pɔa piu tin. Ku yiri di Zwifɛ bam taani mu yi Goligota. ¹⁸ Ku yi daani mu ba pag-o tɔɔn-dagara kam banja ni. Ba ma ja nɔɔna badonnɛ bale di, ba pa dagari banja ni. Zezi maa wɔ bantɔ bale titari ni. ¹⁹ Pilati ma puɔpuɔ tɔnɔ o pa ba tani-ku dagara kam yuu ni. Ku puɔpuɔ ku wi:

«Wɔntu mu yi Nazareti tu Zezi wɔlu na yi Zwifɛ bam pe tin.»

²⁰ Zwifɛ bam zanzan ma karumi tɔnɔ kum, beɲwaanɔ jɛgɛ kalu ba na pagɛ Zezi da tin batwari di tɔv kum ni. Ku ma puɔpuɔ di Zwifɛ bam taani di Rom tiine taani di Greki tiine taani mu.

²¹ Zwifɛ kaanum yige tiine bam na ne tin, ba ma vu ba ta di Pilati ba wi: «Ku wɔ manɔ si n puɔpuɔ ni <Zwifɛ bam pe>. Ku manɔ si n puɔpuɔ ni: <Nɔɔnɔ wɔntu mu bri o titi o wi, o yi Zwifɛ bam pe mu.>»

²² O ma lɛri-ba o wi: «Amu na puɔpuɔ te tin manɔ.»

²³ Pamaɲna bam na pagɛ Zezi dagara kam banja ni ba ti tin, ba laan ma kwe o gwaarɔ tum ba ce kuni bina, si pamaɲnu maama kwe o nyim. Ba ma kwe o gwar-bu wɔm di. Ku maama sɔgi punɛ mu, ku ba jigɛ tonjim je. ²⁴ Ku na yi kuntu tin, ba ma ta daani ba wi: «Yi pa-na di kaari-ku. Nan pa-na di ta jɔɔ si di nii wɔlu na wɔ jɔŋi-ku tin.»

Ku deen ki kuntu mu, si ku pa kulɔ na puɔpuɔ We tɔnɔ kum wɔni tin suni ku ki, ni ku na wi: «Ba ce amu gwaarɔ ba pa daani, yi ba daari ba ta jɔɔ amu gwar-bu wɔm nɲwaanɔ.» Pamaɲna bam ma suni ba ki kuntu.

²⁵ Balu dɛɛn na zɪgɪ ba batwari dɪ Zezi dagara kam tɪn mu yɪ o nu wɔm dɪ o nu nyaani, dɪ Mari wɔlɔ na yɪ Klopasi kaani tɪn, dɪ Mari wɔlɔ na nuɲi Magɪdala tɪn.

²⁶ Zezi na nɛ o nu wɔm dɪ o karabu wɔlɔ o na soe lanyirani ba zɪgɪ da tɪn, o ma ta dɪ o nu wɔm o wɪ: «A nu, nii wɔntɔ laan mu yɪ n bu.»

²⁷ O ma daari o ta dɪ o karabu wɔm dɪ o wɪ: «Nii n nu da.» Ku na zɪgɪ maɲa kam kɔntɔ nɪ, o karabu wɔm laan ma jonɪ Zezi nu wɔm o pa o ba o zɔɔri o sɔɲɔ nɪ.

²⁸ Kɔntɔ kwaga nɪ Zezi maa ye nɪ woɲo maama kɪ kɔ ti. O maa wɪ, na-nyɔm jig-o. O tagɪ kɔntɔ, sɪ kulɔ na pɔpɔni We tɔnɔ kɔm wɔni tɪn mu sɪni kɔ kɪ. ²⁹ Zɔɲa dɛɛn mu zɪgɪ da, ka na su dɪ sana kalɔ na nywana tɪn. Ba ma kwe sipɔɔ ba dɪ sana kam wɔni, yɪ ba vɔ-kɔ miu ni nɪ ba te ba pa kɔ yɪ Zezi ni. ³⁰ Zezi na lanɪ sa-nywana kam tɪn, o ma ta o wɪ: «Ku laan kɪ kɔ ti.»

O ma daari o cɔɔli o yuu tɪga nɪ, yɪ o pa o siun ti.

³¹ Ku dɛɛn yɪ dɛ dɪlɔ Zwifɔ bam na yɔni ba ti ba yigɔ sɪ ba siun dɛ dɪm laan yɪ tɪn mu. Tɪga na wɔ pɔɔri sɪ kɔ taa yɪ ba siun dɛ kamunu kɔm tɪn, ba maa ba lagɪ sɪ nɔɔna bam yɪra yam taa wɔ dagari sɪm baɲa nɪ dɛ dɪm kɔntɔ nɪ. Kɔntɔ ɲwaani Zwifɔ yigɔ tiinɔ bam ma vu Pilati te, ba ta did-o sɪ o pa cwɔɲɔ sɪ ba bwɔri nɔɔna bam nɛ sɪ ba tɪ, sɪ ba laan pari-ba ba kɪ.

³² Kɔntɔ, pamaɲna bam ma vu balɔ ba na pagɪ ba wɔli dɪ Zezi tɪn te, yɪ ba magɪ dayigɔ nɔɔnɔ wɔm nɛ ba bwɔri, dɪ o doɲ wɔm nɛ. ³³ Ba ma vu ba yɪ Zezi. Ba ma na nɪ o maɲi o tɪ mu, yɪ ba daa wɔ bwɔri wɔntɔ nɛ. ³⁴ Ku daari pamaɲnɔ didɔba ma kwe o cicwe o ma zɔ Zezi saɲa nɪ. Jana dɪ na ma da ba nuɲɔ. ³⁵ Nɔɔnɔ wɔlɔ yɪ na nɛ kɔntɔ tɪn mu ɲɔɔni kɔ woɲo, sɪ kɔ pa abam dɪ wani á sɛ. O nan ye nɪ o na tagɪ kulɔ tɪn yɪ cɪga mu, yɪ o zɪgɪ cɪga kam kɔntɔ kwaga nɪ.

³⁶ Kɔntɔ nan kɪ sɪ kɔ pa kulɔ na pɔpɔni We tɔnɔ kɔm wɔni tɪn mu sɪni kɔ kɪ, nɪ kɔ na wɪ: «O kuɔ dɪ didɔba dɪ bá bwɔri.»

³⁷ We tɔnɔ kɔm ta tagɪ kɔ wɪ: «Nɔɔna wɔ fogɪ ba nii wɔlɔ wɔm ba na zɔgɪ tɪn.»

Ba na kwe Zezi ba kɪ bɔɔni nɪ te tɪn (Matiyu 27:57-61, Mariki 15:42-47, Luki 23:50-56)

³⁸ Kɔntɔ kwaga nɪ nɔɔnɔ wɔdoɲ na nuɲi Arimatɪ o yɪri mu Zɔzɛfɔ tɪn ma zanɪ o vu Pilati te. O dɛɛn yɪ Zezi karabu mu, yɪ o ba bri o titɪ jaja o na kwari Zwifɔ yigɔ tiinɔ bam tɪn ɲwaani. O ma vu o bwe Pilati sɪ o nii, oó wani o kwe Zezi yɪra yam na. Pilati ma sɛ sɪ o kwe. Zɔzɛfɔ ma vu o par-o dagara kam yuu nɪ. ³⁹ Nikodem wɔlɔ dɛɛn na ve o na Zezi titɪ nɪ tɪn dɪ maa tɔgɪ o wɔra. O maa jigɪ trali nugɔ zanzan o tee nɪ, kɔ na maɲi dɪ garɪwaa yɪ. Nugɔ kam yɪ Miiri dɪ Alowɛsɪ nugɔ mu gwaani daani. ⁴⁰ Zɔzɛfɔ dɪ Nikodem ma kwe Zezi yɪra yam ba turi-ya dɪ trali nugɔ kam, yɪ ba daari ba pri-o dɪ gar-jali, nɪ Zwifɔ bam na yɔni ba kɪ ba twa te tɪn. ⁴¹ Gaara mu wɔ jɛgɔ kalɔ ba na pagɪ Zezi dagara baɲa nɪ tɪn. Piu ma wɔ gaara yam wɔni, bɔn-dɔɔri maa wɔ piu kɔm yɪra nɪ ba ta na wɔ kɪ nɔɔn-nɔɔnɔ da. ⁴² Ku na yɪ dɛ dɪlɔ tɪga na wɔ pɔɔri sɪ kɔ taa yɪ ba siun dɛ dɪm tɪn, ba ma kwe Zezi ba tiɲi bɔɔni dɪm wɔni, dɪ je na batwari tɪn ɲwaani.

20

Zezi na bi o yagɪ tɔɔni yɪ o bri o titɪ te tɪn (Matiyu 28:1-10,16-20, Mariki 16:1-11,14-18, Luki 24:1-12,36-49)

¹ Dɛ dɪlɔ na saɲi ba siun dɛ dɪm tɪn, Mari wɔlɔ na nuɲi Magɪdala tɪn ma zanɪ o go tɪga o vu Zezi yibeeli dɪm jɛgɔ. O ma na nɪ kandwe dɪlɔ ya na pi bɔɔni dɪm ni tɪn tigi daa nɪ. ² O ma duri o joori o vu o ta dɪ Simɔn Pɪyɛɛri dɪ karabu wɔlɔ Zezi na soe tɪn o wɪ: «Ba kwe dɪ Yuutu wɔm yɪra yam yibeeli dɪm wɔni, dɪ nan yɔri ba na kɪ-o mɛ.»

³⁻⁴ Pɪyɛɛri dɪ karabu wɔdoɲ wɔm ma zanɪ ba duri ba maa ve bɔɔni dɪm jɛgɔ. Karabu wɔntɔ ma duri o loori Pɪyɛɛri bɔɔni dɪm ni nɪ. ⁵ O ma tiiri o nii bɔɔni dɪm wɔni o na gar-jali dɪm na tigi da, yɪ o wɔ zɔ dɪ wɔ. ⁶ Simɔn Pɪyɛɛri ma da o kwaga o ba o yɪ. O ma ke o zɔ bɔɔni dɪm wɔ o na gar-jali dɪm na tigi da, ⁷ yɪ o na gɔrɔ kulɔ ba ya na mɛ ba ba Zezi yuu tɪn. Kɔntɔ nan pri mu kɔ tigi kɔ yɪra.

⁸ Karabu wulɔ ya na yi da yigə tɪn dɪ laan ma zɔ bɔɔnɪ dɪm wɔ. O ma na kulɔ na wɔra tɪn, yɪ o daari o sɛ nɪ kɔ sɪnɪ kɔ yɪ cɪga. ⁹ Ba daa ta ma wɔ lwarɪ Wɛ tɔnɔ kɔm na tagɪ kulɔ kɔ wɪ o maɲɪ sɪ o bi o yagɪ tɔnɪ tɪn kuri. ¹⁰ Ba laan ma joori ba vu sɔŋɔ.

¹¹ Mari daa ta maa zɪgɪ yibeeli dɪm ni nɪ o keerə. O na keerə kɔntɔ tɪn, o ma tiiri o nii bɔɔnɪ dɪm wɔnɪ. ¹² O ma na malesi sɪle na zɔ gwar-pwəənu, sɪ je mɛ seeni Zezi yɪra yam ya na tigi da tɪn. Dɪdɔba maa wɔ o yuu seeni, yɪ kadoŋ kam wɔ o nɛ seeni. ¹³ Sɪ ma bwe-o sɪ wɪ: «A nakɔ, bɛɛ mɔ yɪ n keerə?»

O ma ta dɪ sɪ o wɪ: «Ba kwe a Yuutu wɔm yɪra yam mɔ ba ja viiri, a nan yəri ba na kwe-o ba kɪ mɛ.»

¹⁴ O na tagɪ kɔntɔ tɪn, o ma pipiri o nii o kwaga nɪ o na Zezi na zɪgɪ da, yɪ o wɔ lwarɪ nɪ kɔ yɪ Zezi mɔ. ¹⁵ Zezi ma bwe-o o wɪ: «A nakɔ, bɛɛ mɔ yɪ n keerə? Wɔɔ mɔ nmɔ beerə?»

Mari maa bɔŋɪ nɪ o yɪ gaari dɪm tu mɔ. O ma ta dɪd-o o wɪ: «Amɔ tu, kɔ na yɪ nmɔ na kwe-o n ja n viiri, sɪ n brɪ-nɪ n na kɪ-o mɛ tɪn, sɪ a vu a kwe-o.»

¹⁶ Zezi ma bɔŋɪ o yɪrɪ o wɪ: «Mari.»

Mari ma pipiri o nii o seeni, yɪ o ta dɪ Zwifə bam taanɪ o wɪ: «Rabuni», kɔ kuri mɔ Karanyina.

¹⁷ Zezi ma ta dɪd-o o wɪ: «Yɪ ta n dwe-nɪ, sɪ amɔ daa ta wɔ joori a vu a Ko wɔm te. Nan ve n ta n brɪ a ko-biə bam nɪ, amɔ laan maa ve a Ko wɔm te, wɔlɔ na yɪ abam dɪ Ko tɪn. Wɔntɔ mɔ yɪ Baŋa-Wɛ, amɔ Tu dɪ abam dɪ Tu.»

¹⁸ Mari wɔlɔ na nuŋɪ Magɪdala tɪn laan ma zanɪ o vu o ta dɪ Zezi karabiə bam o wɪ: «Amɔ nɛ dɪ Yuutu wɔm», yɪ o daari o ta kulɔ Zezi na tagɪ o brɪ-o tɪn.

¹⁹ Dɛ dɪm kɔntɔ nɪ dɪdaan-ni nɪ mɔ Zezi karabiə bam lagɪ daanɪ jəgə dɪdɔba. Ba fɔgɪ ba pɪ digə kam ni dɪ borbu, ba na kwarɪ fɔbɔnɪ dɪ Zwifə yigə tiinə bam tɪn ŋwaanɪ. Zezi laan ma da o ba o zɪgɪ ba tɪtari nɪ. O ma ta dɪ ba o wɪ: «Yazurə wɔ jəni dɪ abam.»

²⁰ O na tagɪ kɔntɔ tɪn, o ma brɪ-ba o jɪa dɪ o saŋa kam. O karabiə bam maa tiini ba jɪgɪ wɔpɔlo lanyɪranɪ dɪ ba na nɛ ba Yuutu wɔm tɪn. ²¹ O daa ta ma joori o

ta dɪ ba o wɪ: «Yazurə wɔ jəni dɪ abam. A Ko Wɛ na tɔŋɪ-nɪ lɔgɔ baŋa nɪ te tɪn, amɔ dɪ tɔŋɪ abam lɔgɔ kɔm wɔnɪ kɔntɔ doŋ mɔ.»

²² O na tagɪ kɔntɔ tɪn, o ma fuli ba seeni yɪ o wɪ: «Jɔŋɪ-na Wɛ Joro kɔm. ²³ Abam na yagɪ nɔɔnɔ wɔlɔ lwarɪm á ma cɛ-o tɪn, Wɛ wɔ sɪnɪ Dɪ yagɪ Dɪ ma cɛ kɔ tu. Kɔ daari, abam na wɔ yagɪ á ma cɛ wɔlɔ tɪn, Wɛ dɪ bá yagɪ Dɪ ma cɛ-o.»

Toma na tu o sɛ Zezi te tɪn

²⁴ Toma wɔlɔ ba na ma bə nɪ Yiywɛ yɪ o wɔ Zezi karabiə fugə-bale bam wɔnɪ tɪn ya tərə maŋa kam Zezi na tu o karabiə bam te tɪn. ²⁵ Karabiə badonnə bam ma ta ba brɪ-o ba wɪ: «Dɪbam ya nɛ dɪ Yuutu wɔm.»

O ma ta dɪ ba o wɪ: «Amɔ yɪ na wɔ nɛ cɪna yam niə o jɪ sɪm nɪ, sɪ a kɪ a nɔa da a nii, sɪ a daari a kɪ a jɪŋa o saŋa kam nɪ, amɔ bá sɛ.»

²⁶ Da nana na ke tɪn, Zezi karabiə bam daa ma la daanɪ jəgə dɪdɔba, yɪ Toma dɪ laan wɔra. Ba ma fɔgɪ ba pɪ digə kam ni dɪ borbu. Zezi ma da o ba o zɪgɪ ba tɪtari nɪ. O ma ta o wɪ: «Yazurə wɔ jəni dɪ abam.»

²⁷ O laan ma ta dɪ Toma o wɪ: «Ma n nɔa n taanɪ a jɪ sɪm yo seeni n nii, n daari n tɔrɪ n jɪŋa a saŋa kam nɪ. Yagɪ bubwɛa, sɪ n daari n sɛ.»

²⁸ Toma ma lər-o o wɪ: «Nmɔ yɪ a Yuutu dɪ amɔ Baŋa-Wɛ.»

²⁹ Zezi ma ta dɪd-o o wɪ: «Nmɔ na nɛ amɔ tɪn ŋwaanɪ mɔ n laan sɛ na? Balɔ nan na sɛ amɔ yɪ ba ta wɔ nɛ-nɪ tɪn mɔ tiini ba jɪgɪ yu-yoŋɔ.»

Woŋo kulɔ ŋwaanɪ Zan na pɔpɔnɪ tɔnɔ kɔntɔ tɪn

³⁰ Zezi dɛɛn kɪ wo-kɪnkagɪla yadonnə zanzan o karabiə bam tɪtari nɪ, yɪ tɪ maama nan wɔ pɔpɔnɪ tɔnɔ kɔntɔ wɔnɪ.

³¹ Wəənu tɪlɔ na pɔpɔnɪ tɪn yɪ sɪ á wanɪ á sɛ, nɪ Zezi mɔ yɪ Krisi wɔm Wɛ na tɔŋɪ tɪn, yɪ o kwəri o yɪ Wɛ Bu wɔm. Á nan na kɪ á wɔ-dɪdɔba dɪd-o, á wɔ na ŋwɪa Wɛ tee nɪ.

21

Zezi na brɪ o tɪtɪ dɪ o karabiə bam Galile ninɔ kɔm ni nɪ te tɪn

¹ Kuntv kwaga nɩ Zezi daa ma joori o bri o titi di o karabiə bam Tiberiyadi nɩnvu kum ni nɩ. O na bri o titi te tin mu tintv: ² Simɔn Pɩyeeri deen wura, di Toma wulv ba na bə nɩ Yiywe tin. Natanayeli di wura, wulv na nuŋi Galile tiv Kana tin, didaanɩ Zebede biə bam di Zezi karabiə badonnə bale. Bantv bam maama mu wv daanɩ. ³ Simɔn Pɩyeeri ma ta di ba o wɩ: «A maa ve a ja kale mu.» Ba ma lər-o ba wɩ: «Dí wó tɔgɩ di nmv dí vu.»

Ba ma zanɩ ba vu ba zv naboro kum. Titv dim kuntv nɩ ba ma kwaanɩ sɩ ba ja kale, yɩ ba wv nɛ kulukulv ba ja.

⁴ Tiga na wura ka puvri tin, Zezi maa zigɩ nɩnvu kum ni nɩ, yɩ ba wv lwar-o. ⁵ O ma bəŋi-ba o wɩ: «A badonnə-ba, abam wv jaanɩ kale na?»

Ba ma lər-o ba wɩ: «Dí wv nɛ kulukulv.»

⁶ O laan ma ta di ba o wɩ: «Nan di-na á bura kam naboro kum jazim seeni, sɩ á wó ja.» Ba ma sunɩ ba di bura kam, yɩ ba daa warɩ ba vanɩ-ka ba li ba di boro kum wvntv, kale sum na tiini sɩ dagɩ tin ŋwaanɩ.

⁷ Zezi karabu wulv o na soe tin ma ta di Pɩyeeri o wɩ: «Dɩbam Yuutu wvm mu.»

Simɔn Pɩyeeri na lwarɩ nɩ kv yɩ ba Yuutu wvm kuntv tin, o ma kwe o gɔɔ kulv o ya na li tin o zv, yɩ o laan daari o fanɩ o cu na bam wvntv. ⁸ Karabiə badaara bam ma ja naboro kum ba ba, yɩ ba vanɩ bura kam di kale sum ba wəli da ba yi na bam ni, ba na dai yigə yigə di buburu kum tin ŋwaanɩ. Kv deen yɩ nɩneenɩ metra bi mu te. ⁹ Ba na be bube dim tin, ba ma na min-cala na wura, yɩ kale wv ya yuu nɩ. Dɩpe di maa tigi da. ¹⁰ Zezi ma ta di ba o wɩ: «Twəri-na kale silv á na jaanɩ lele tin sɩdaara á ja á ba.»

¹¹ Simɔn Pɩyeeri laan ma vu o zv naboro kum wv o vanɩ bura kam o di tiga nɩ. Ka su di kaləŋ-kamunə mu, sɩ maama yɩ bi di fiinnu sitv mu (153). Di kale sum na daga kuntv tin di, bura kam wv kaari. ¹² Zezi ma ta di ba o wɩ: «Ba-na á gv á ni-cɛeri.» O karabiə bam maama ma kwarɩ sɩ ba bwe-o ba nii nɩ o yɩ wɔɔ mu, bɛŋwaanɩ ba manɩ ba lwarɩ nɩ kv yɩ ba Yuutu wvm mu. ¹³ Zezi ma zanɩ o vu o kwe dɩpe dim o pa-ba, yɩ o daari o kwe kale sum di o pa-ba.

¹⁴ Zezi na bi o yagɩ tvvntv tin, kuntv mu kv kuni bitv o na bri o titi di o karabiə bam.

Zezi na ŋɔɔnɩ di Pɩyeeri te tin

¹⁵ Ba na di ba ti tin, Zezi laan ma bwe Simɔn Pɩyeeri o wɩ: «Zan bu Simɔn, nmv soe amv n dwe bantv na?»

O ma ləri o wɩ: «A Yuutu, ɛɛn, nmv ye nɩ amv soe nmv.»

Zezi ma ta did-o o wɩ: «Nan ta n nii a pəlbɩə bam banɩ nɩ.»

¹⁶ O ma joori o bwe Pɩyeeri o kv bile o wɩ: «Zan bu Simɔn, nmv soe amv na?»

O ma ləri o wɩ: «A Yuutu, ɛɛn, nmv ye nɩ amv soe nmv.»

Zezi ma ta did-o o wɩ: «Nan ta n nii amv peeni sum banɩ nɩ.»

¹⁷ O daa ma bwe Pɩyeeri o kv kuni bitv o wɩ: «Zan bu Simɔn, nmv soe amv na?»

Pɩyeeri wv ma cɔgɩ di Zezi na bwe-o kuni bitv o wɩ o so-o na tin. O ma ta di Zezi o wɩ: «Amv Yuutu, nmv ye wɔŋo maama. Kuntv ŋwaanɩ nmv ye nɩ amv soe nmv.»

Zezi laan ma ta did-o o wɩ: «Nan ta n nii amv peeni sum banɩ nɩ. ¹⁸ A lagɩ a ta cigɩ mu di nmv sɩ, nmv deen na yɩ nɔn-dvŋv tin, nmv yəni n vɔ n kilə n titi nɩ mu lanyiranɩ, yɩ n daari n ve nmv na lagɩ me tin. Kv daari nmv nan na kwɩn, n laan wó zəŋi n jɩa mu wɛɛnɩ, yɩ nɔɔnv wudonj vɔ-ka o pa-m, yɩ o daari o ja-m o vu nmv na ba lagɩ me sɩ n vu tin.»

¹⁹ Zezi deen tagɩ kuntv sɩ kv bri Pɩyeeri na wó ti tvvntv dilv dwi sɩ kv pa Wɛ na zulə tin mu. O laan ma daari o ta di Pɩyeeri o wɩ: «Ta n tɔgɩ-nɩ.»

²⁰ Pɩyeeri ma pipiri o nii o kwaga nɩ, yɩ o na Zezi karabu wulv o na soe tin na tɔgɩ-ba. Wvntv mu yɩ wulv ya na jəni o salt Zezi wvdiu kum dim manɩ nɩ yɩ o bwe-o o wɩ: «A Yuutu, wɔɔ mu lagɩ o yəgi nmv o pa?» tin. ²¹ Pɩyeeri na nɛ-o tin, o ma bwe Zezi o wɩ: «A Yuutu, sɩ wvntv, bɛɛ mu lagɩ kv kv-o?»

²² Zezi ma lər-o o wɩ: «Amv na lagɩ sɩ o taa ŋwɩ sɩ kv taa ve manɩ kam amv na wó joori a ba tin, kuntv dai nmv yigə. Nmɩ za n weeni n ta n tɔgɩ-nɩ.»

²³ Kuntv ŋwaanɩ mu pɛ Zezi karabiə bam deen jigɩ-ka ba ŋɔɔnɩ ba wɩ, Zezi karabu wvm kuntv bá ti manɩ di manɩ.

Zezi nan wu tagi o wi, o ba ti. O deen tagi o wi: «Amu na lagi si o taa hwi si ku taa ve maɗa kam a na wu joori a ba tin, kuntu dai nmu yiga.»

²⁴ Zezi karabu wulu o na tagi o taani kuntu tin mu yi amu wulu na bri We ciga kam yi a daari a pupuni-ka a tiji tin. Dibam maama nan ye ni a na bri te tin suni ku yi ciga mu.

²⁵ Zezi ta ki wænu zanzan o wæli da. Ti maama didua didua nan ya na lagi ti pupuni ti tiji, a buhi ni lugu baɗa ya ba na je si twaanu tim kuntu pæni da.

Zezi tuntuŋna bam
TÍTUŊA TÓNŌ
Zezi tuntuŋna bam
Títuŋa TónŌ kum na bri
dibam kulɔ tun mu tuntu

Luki pɔpɔni twaanɔ tile mu. Dayige tónŌ kum mu yi «Wε taani dilɔ Luki na pɔpɔni tun». Ku bri Zezi na ki te yi o ŋɔɔni kulɔ lɔgɔ baŋa ni tun. Títuŋa TónŌ kum nan bri wænu tilɔ na kia, Zezi na diini Wε sɔŋɔ tun kwaga ni tun mu. O karabiə daa ba na-o di yiə, Zezi nan wu ba tee ni di Wε Joro kum o na tunɔ ba tee ni tun, yi Wε Joro kum kuntu mu pε Zezi kɔgɔ kum dam, si ku jagi ku yi je maama.

Luki titi deen tɔgi di Pooli o tunɔ Wε títuŋa yam (Títuŋa TónŌ 16:10).

TónŌ kum bri ni, Pantikoti de dum ni Wε Joro kum tu di dam mu Zezi karabiə bam baŋa ni ku pa Zezi kɔgɔ kum puli Zeruzalem ni (pɔɔrim 1-7).

Zezi kwərə kam laan ma jagi ka yi Zude di Samari lɔgɔ kum maama (pɔɔrim 8-12).

Zezi tuntuŋna Pooli di Zezi karabiə badaara laan ma vu ba yi tuni dilɔ na kaagi na-fara bam tun, yi ba vu ba yi tukamunu kulɔ yiri na yi Rom tun, ba tɔɔli Zezi kwərə-ywəŋə kam, yi dwi-gε tiinə balɔ maama na ki ba wu-didɔba di Zezi tun di na Wε Joro kum dam (pɔɔrim 13-28).

Zezi kɔgɔ kum ne cam di yaara zanzan. Wε Joro kum nan zəni-ba, ku bri-ba ba na wú ki te, yi ku guli-ba Zezi na yi wulɔ, di o na ki kulɔ, di o na ŋɔɔni kulɔ tun.

Wænu tilɔ maama na pɔpɔni Títuŋa TónŌ kum wɔni tun bri ni, Wε nɔɔna bam maŋi si ba tɔɔli Zezi Krisi kwərə kam mu, si ku yi lɔgɔ baŋa je maama.

Zezi na ki kulɔ yi o laan joori Wε-sɔŋɔ tun

¹ A cilonj Teofili, a maŋi a da yigə a pɔpɔni tónŌ a pa nmɔ. TónŌ kum kuntu wɔni mu a pɔpɔni wænu tilɔ maama Zezi deen na ki tun, yi a kwəri a pɔpɔni o na yəni o bri nɔɔna te tun, ku na siŋi

maŋa kalɔ o na puli o títuŋa yam ² si ku vu ku yi de dum Wε na kwe-o DI ja di DI sɔŋɔ tun. Ku na wú loori si o di Wε-sɔŋɔ kuntu tun, o laan ma bri o tuntuŋna balɔ o na kuri tun di Wε Joro dam, yi o bri-ba ba na maŋi si ba ki kulɔ tun. ³ O tɔɔni dum kwaga ni o ma joori o ba o bri o titi o nɔɔna bam tee ni kuni zanzan, si ku bri-ba lanyiranɔ ni o siŋi o bi o yagi tɔɔni. O deen bri o titi o tuntuŋna bam da finna mu, yi o ŋɔɔni Wε paari dum taani o bri-ba.

⁴ De didɔwɔ Zezi na wura o bri-ba kuntu tun, o ma kaani-ba o wɔ, ba yi zaŋi ba nuŋi Zeruzalem wɔni, si ba taa cəgi wulɔ wɔm o Ko na goni ni si o ba ba te tun, ni o na maŋi o ta di ba te tun. ⁵ Zezi ma ta di ba o wɔ: «Zan deen yəni o miisi nɔɔna na wɔni mu, da finfin nan na wəli da, Wε wú miisi abam DI Joro kum wɔni.»

⁶ Zezi di o tuntuŋna bam deen na kikili daani kuntu tun, ba ma bwe-o ba wɔ: «Dibam Yuutu, ku yi lele kuntu mu n lagɔ n pa dibam Yisrayeli tiinə bam joori di di paari na?»

⁷ Zezi ma ləri-ba o wɔ: «Ku dai si abam lwarɔ maŋa kalɔ Wε na li didaani DI titi ni si wænu tuntu ki tun. ⁸ Wε Joro kum nan wú ba abam yuu ni ku pa á jɔŋi dam dilɔ na nuŋi Wε tee ni tun. Abam laan wú ji a maana tiinə si á bri nɔɔna amɔ cɔga kam je maama ni, ku na siŋi di Zeruzalem di Zude di Samari tuni dum maama, di lɔgɔ baŋa je maama ni.»

⁹ Zezi deen na ŋɔɔni kuntu di ba o ti tun, o ma zaŋi o maa diini Wε-sɔŋɔ, yi ba zɔgi ba nii-o. Kunkwænu ma ba ti kwəl-o ku pa ba daa warɔ ba na-o. ¹⁰ O na maa diini kuntu tun, ba daa ta ma kwəni ba nii weyuu ni. Ba na zɔgi ba nii kuntu tun, nɔɔna bale ma da ba ba ba zɔgi ba tee ni. Ba zu gwar-pwænu mu. ¹¹ Ba ma ta di ba ba wɔ: «Galile tiinə-ba, bεε mu yi á zɔgi yoba á kwəni á nii weeni? Abam na ne kulɔ tun, ku yi Wε mu kwe Zezi DI ja di DI sɔŋɔ. Wuntu titi nan ta wú joori o ba kuntu don, ni abam na ne-o o na maa diini te tun.»

¹² Zezi tuntuŋna bam laan ma zɔgi piu kum ba ya na wu ku yuu ni tun, ba joori ba vu Zeruzalem tu kum wu. Piu kum

kuntu yiri mu Olivi piu, yi ku batwari didaani tu kum nuneeni kilometri didva. ¹³ Ba ma vu ba zu tu kum ba ke ba vu soho kulb ba na manj ba zuri da tin, ba di weyuu dige kam. Nona bam kuntu yi Piyeri di Zan di Zaki di Andre, ku weli di Filipi di Toma, didaani Batelemi di Matiyu, ku weli di Zaki wulu na yi Alifi bu tin, di Simon wulu na yi Zeloti nona bam wu nonu tin, didaani Zudas wulu na yi Zaki bu tin. ¹⁴ Manja maama bantu deen yeni ba wu daani di wubuh-didwa mu, yi ba wari We. Kaana badonna didaani Zezi nu Mari di Zezi nyaana di togi ba wura di ba.

Ba na kuri nonu wudon si o lani Zudas yuu ni te tin

¹⁵ De didwa balu maama na yi ko-bie Zezi nwaani tin ma kikili daani jage didva, ba yi ni nona bi di fiinle (120). Ba na wura kuntu tin, Piyeri ma zaji ba wuni o zigi weeni si o nonu. ¹⁶ O maa wi: «A ko-bie-ba, ku na yi Zudas wulu na bri Zezi dona bam cwage si ba ja-o tin, We Joro kum deen manj ku pa Pe Davidi nonu wuntu taani faja faja. Kulb na pupuni ku tinji We tono kum wuni wuntu nwaani tin mu manj si ku ba ku ki. ¹⁷ Zudas deen togi o wu dibam kogo kum wuni mu, yi o togi o tuni We titonja yam.»

¹⁸ Zudas na ki te tin, o deen kwe sabu kulb o na joni o kam-baloro kum baji ni tin o ma yegi tiga mu. O daari o tu tiga ni o ti. O pugə ma bagu yi o luru pi ti nuni. ¹⁹ Nona balu maama na zuri Zeruzalem ni tin ma ni kulb na ki-o tin, kuntu nwaani mu ba beji tiga kam kuntu ni Akildama di ba titi taani. Ku kuri mu Jana tiga.

²⁰ Piyeri ta ma ta o wi: «Ku nan pupuni We lah-jiw tonu kum wuni ku wi: <We wu pa wuntu soho kum ba ku cogi, si nonu-nonu daa yi daari ku wuni.> Ku daa ta pupuni ku wi:

<We wu pa nonu wudon lani wuntu yuu ni o taa tuni o titonja yam.>

²¹⁻²² Ku nan manj si nonu weli dibam Zezi tintonja bam wuni o ji maana tu, si o taa nonu di Yuutu Zezi ciga kam di o na bi o yagi tuntu te tin. Kuntu tu nan manj si o taa yi wulu deen na togi o wu

dibam kogo kum wuni manja maama di Yuutu Zezi deen na togi di dibam o beeri tin mu, ku siji manja kam Zan na miisi Zezi na wuni tin, si ku vu ku yi manja kam Zezi na yagi dibam te yi o di We-soho tin.»

²³ Piyeri na tagi kuntu o ti tin, ba ma li nona bale. Didva mu yi Zuzefu wulu ba na be ni Basaba yi ba daa ta be-o ni Zusitu tin. Wudon wum maa yi Matias.

²⁴ Ba laan ma loori We ba wi: «Di Yuutu, nmu manj n ye nonu maama wubuh na yi te tin. Kuntu nwaani di loori nmu tee ni si n bri dibam nona bantu bale wuni nmu na kuri wulu si o ji nmu tintonju tin, ²⁵ si o taa tuni titonja yalu Zudas na kwe o yagi yi o daari o vu o na manj si o vu me tin.»

²⁶ Ba na loori We ba ti tin, ba ma ta joro si ba kuri nona bale bam kuntu wuni. Ba na tagi ba kuri wulu tin mu yi Matias. Ba laan ma pa o togi o yi Zezi tintonju o weli ba fugə-didva kam wuni.

2

We Joro kum na tu ku zani Zezi karabia bam te tin

¹ De dim Zwifə bam na yeni ba di ba candia kalu yiri na yi Pantikoti tin ma ba ka yi. Zezi karabia bam maama maa wu daani jage didva. ² So ma da ku nuni weyuu ni nuneeni vu-dib na fufugi te tin. Soho kum ba na je ku wuni tin maama ma su di so kum kuntu. ³ Ba ma na wənu ni min-vwi te, yi ti pwe pwe ti jani ba didva didva yuu ni. ⁴ We Joro kum ma ba ba maama tee ni di dam, yi ba siji si ba taa nonu taana dwi dwi, nuneeni We Joro kum na pe-ba dam si ba nonu taani dib tin.

⁵ Kantu manja kam ni, Zwifə zanzan deen mu tu ba wu tu kum ni. Ba maa yi balu na kwari We lanyirani tin, yi ba nuni je maama mu lugu baji ni. ⁶ Balu na wura tin deen ma ni so kum na ki te tin, yi kogo zanzan laan ma ba ku la daani jage kam ni. Ba ma ni Zezi karabia bam na zigi ba nonu taana dwi dwi. Ku ma su-ba, bejwaani ba maama deen ni Zezi karabia bam na nonu ba didva didva dwi taani. ⁷ Ba yira ma soori yi ku ki-ba yeu. Ba ma ta ba wi: «Nii, bantu maama yi

Galile tiinē mu, yi ba zigi ba nõoni taana yantu donj. ⁸ Ku nan ki ta mu yi dibam maama ni ba na nõoni dibam didva didva dwi taani? ⁹ Dibam nunji je dwi tæri tæri mu. Dibam badonnē nunji Pariti di Meedi di Elam, ku wæli di Mesopotami di Zude di Kapadõsi, didaani Põn di Azi tiini dim maama. ¹⁰ Dî badonnē di ma nunji Friizi di Pamfili di Ezipi di Liibi tiini dilu na batwari di Sireeni tin. Dî badonnē maa nunji Rom. ¹¹ Dibam yi Zwifē mu, ku wæli di dwi-ge tiinē balu na togi cullu tilu We na pe dibam Zwifē bam tin. Dibam badonnē maa nunji Kreti di Arabi. Di kuntu di, dibam maama nan ta ni ba na mai dibam didva didva dwi taani ba nõoni wo-kamunnu tilu We na ki tin.»

¹² Nõona bam na yi yæu yi ba wõbõja vugimi daani kuntu tin, ba maa bwe daani ba wi: «Kæm dintu kuri mu bæe?» ¹³ Ba badaara laan maa jigi Zezi tintõjna bam ba mwana, yi ba te ba wi: «Nõona bantu nyõgi sana mu ba su.»

Piyæeri na tõõli We kwærõ Pantikoti de ni te tin

¹⁴ Piyæeri laan ma zaji wæeni didaani o donnē fugõ-didva kam. O ma nõoni di kwær-dia o ta di nõn-kõõõ kum o wi: «A badonnē-ba, Zwifē-ba di abam balu maama na zõuri Zeruzalem ni tin, cægina si a ta kæm dintu kuri a bri abam.

¹⁵ Abam na bõni ni nõõna bantu nyõgi sana mu ba su tin, ku nan dai kuntu. Ku daa ta yi tituti mu, wia ta wõ bigi si ba nyõ sana. ¹⁶ Ku nan yi kulõ We nijõõnu Zõweli deen na nõoni ku taani tin mu.

¹⁷ O tagi si Baõa-We wi:

«Lõõõ tiim maõa na yiæ,
amu wõ pwæri a Joro kum si ku taa wõ nabiinõ maama tee ni.

Kuntu nan wõ pa abam biæ di á bukwa nõõni amu yiyiu-õwæ.

Aá pa abam nõn-dõnnu na vurim,
ku daari si á nankwõn dwe dindwia.

¹⁸ Ku yi cõga si da yam kuntu ni,
ku na yi a tintõõ-baara di kaana di,
aá pwæri a Joro kum a pa ba maama,
si ba nõõni amu yiyiu-õwæ.

¹⁹ A ta wõ pa wo-kõnkagila taa ki weyuu ni,

yi a daari a ki wænu tilu na bri a dam tin tõga baõa ni.

Kantu maõa kam ni jana wõ ta wõra di mini di nyõa kalu na tiini ka zwærõ tin.

²⁰ Wia kam wõ ji lim, yi cana kam di wõ ji nasõõõ ni jana te,

ku na wõ loori si amu Baõa-We sariya de kamunu kulõ na jigi zulõ ba di yi tin.

²¹ De dim kuntu ni,
wõlu maama na wõ bæni di Yuutu yiri o ma loori zõnõ tin,

oõ na vurim.»

²² A badonnē Yisurayeli tiinē-ba, cægina a na lagi a ta kulõ tin. A lagi a ta Zezi wõlu na yi Nazareti tu tin taani mu a bri abam. Baõa-We tagi wõntu õwaani mu DI ki wo-kamunnu di wo-kõnkagila di wænu tilu na bri DI dam tin, si ku bri abam ni o siini o nunji wõm Baõa-We te mu. Abam titi maõi á ye kuntu, bæõwaani wænu tim kuntu maõi ti ki abam titari ni. ²³ We maõi DI ye ku na wõ ta yi te tin. DI deen ma li wõbõja si abam ja Zezi á ki nõn-balwaaru jõõa ni, si ba pa-o tõõn-dagara baõa ni. A ki kuntu mu á ma á õõ-o. ²⁴ We nan mu bi-o DI pa o yagi tõõni. DI ma jõõ-o tõõni yaara yam wõni DI yagi. Bæõwaani tõõni deen wõ wani di cæõ-o di yagi yibeeli dim wõni.

²⁵ Faõa faõa tin, Pe Davidi deen tagi wõntu taani o wi:

«A nai a Yuutu We a yigõ ni maõa maama.
DI wõ a jazim ni,
si DI zõni-ni si a yi tu.

²⁶ Mu ku kuri a jigi wõpõlo lanyõranõ,
yi a ni-taani di jigi ywæni.

Di a yõra bwæni dim maama
a nan ta jigi tõna nmu We tee ni.

²⁷ Bæõwaani, a na tõga,
nmu Baõa-We bá yagi-ni si a maõi curu ni.

Nmu bá se si n titi Wõ-põõõ Tu wõm yõra põ.

²⁸ Nmu pe a lwarõ cwe silu na yi õwõa cwe tin si a taa tõga.

Nmu wõ pa a na ywæni zanzan nmu tee ni.»

²⁹ A kõ-biõ-ba, mu kulõ dibam nabaaru Davidi deen na tagi tin. A nan lagi a nõõni wõntu taani mu jaja a bri abam ni o tõga, yi ba kwe-o ba ki. O yibeeli ta

wɔra dɪ zɪm maama. ³⁰ O dɛɛn nan yɪ Wɛ nijonnu mu, yɪ o guli Wɛ na goni ni DI pa-o DI wɪ, DI wɔ pa o dwi tiinɛ bam didɔba zanɪ o di paari o jɛnɛ kam je nɪ. ³¹ Davidi nan manɪ o da yigɛ o lwarɪ kulɔ Wɛ na wɔ kɪ tɪn. Ku yɪ Krisi wɔm Wɛ na tɔnɪ tɪn tɔnɪ biim wono mu o tagɪ o wɪ: <Wɛ wɔ sɛ sɪ DI yag-o curu nɪ. O yɪra yam dɪ nan wɔ pɔgɪ.> ³² Cɪga tɪn, Baɲa-Wɛ mu joori DI pa Zezi wɔlɔ a ya na tagɪ tɪn ŋwɪa, yɪ dɪbam maama yɪ maana tiinɛ dɪ bri nɔɔna cɪga kam kɔntɔ. ³³ Wɛ na bi-o tɪn, DI zɛn-o DI jɛni DI jazɪm nɪ. Zezi laan ma jonɪ Wɛ Joro kɔm o Ko Wɛ tee nɪ, nɪ Wɛ na manɪ DI go ni sɪ DI wɔ pa-o te tɪn, yɪ o pwɛri-ku dɪbam baɲa nɪ. Mu kulɔ abam zɪm na nat yɪ á kwɛri á ni tɪn. ³⁴ Ku dat Davidi tɪtɪ mu diini Wɛ-sɔnɔ. Wɔntɔ nan tagɪ o wɪ:

<Yuutu Baɲa-Wɛ tagɪ dɪ a Yuutu DI wɪ:
Ba n jɛni a jazɪm nɪ,

³⁵ sɪ aá kɪ nmɔ dɔna maama n nɛ kuri nɪ,
sɪ n nɔ-ba nɪ tɪga te.>

³⁶ Kɔntɔ tɪn, Yisɪrayɛlɪ dwi maama nan manɪ sɪ ba lwarɪ lanyɪranɪ nɪ, Zezi wɔlɔ abam na pagɪ tɔn-dagara baɲa nɪ á gu tɪn, ku yɪ wɔntɔ tɪtɪ nɔɔ mu Wɛ laan pɛ sɪ o taa yɪ Krisi wɔm, yɪ o kwɛri o yɪ dɪbam Yuutu.»

³⁷ Nɔɔna bam na ni Pɪyɛɛrɪ na tagɪ kulɔ kɔntɔ tɪn, ku ma tiini ku cɔgɪ ba wɔrɔ zanzan. Ba ma bwe Pɪyɛɛrɪ dɪ Zezi tɪntɔnɔna badonnɛ bam ba wɪ: «Dɪ ko-biɛ-ba, dɪ nan wɔ kɪ ta mu?»

³⁸ Pɪyɛɛrɪ ma lɛri-ba o wɪ: «Abam maama manɪ sɪ á lɛni á wɔrɔ á yagɪ kɛm-balwaarɔ tɪm, sɪ á daari á pa ba miisi abam na wɔnɪ Zezi Krisi yɪrɪ ŋwaani, sɪ Wɛ wɔ yagɪ á lwarɪm DI ma cɛ abam. Wɛ laan wɔ pa DI Joro kɔm taa wɔ abam tee nɪ. ³⁹ Mu Wɛ na goni ni sɪ DI kɪ te tɪn. DI goni ni dɪntɔ DI pa abam dɪ á biɛ, ku wɛli dɪ balɔ maama na baɲwɛ tɪn. Ku yɪ balɔ maama dɪbam Yuutu Baɲa-Wɛ na wɔ bɛnɪ sɪ ba taa tɔg-o tɪn mu.»

⁴⁰ Pɪyɛɛrɪ ma joori o fɔgɪ o ma bitari dwi dwi o bri-ba Wɛ cɪga kam, yɪ o kaani-ba o wɪ: «Sɛ-na sɪ Baɲa-Wɛ vrɪ abam zɪm nɔn-balwaarɔ tɪm tɪtari nɪ.»

⁴¹ Nɔɔna bam zanzan ma sɛ o taani dɪm, yɪ ba daari ba pa ba miisi-ba na wɔnɪ Wɛ

ŋwaani. Dɛ dɪm kɔntɔ nɪ nɔɔna zanzan mu tu ba zɔ ba wɛli Zezi karabiɛ kɔgɔ kɔm wɔnɪ, ba yɪ nɪnɛɛnɪ nɔɔna murr-tɪtɔ (3.000) te. ⁴² Ba ma tiini ba kwaani ba pa Zezi tɪntɔnɔna bam bri-ba Wɛ cwɛnɛ kam. Ba maama maa wɛli daani dɪ ni didɔba, yɪ ba kwɛri ba tɔgɪ daani ba di wɔdiu nɪ Zezi dɛɛn na fɔgɪ dɪpɛ dɪm o pa o karabiɛ bam yɪ ba di te tɪn. Ba ma kwɛri ba tɔgɪ daani ba warɪ Wɛ maɲa maama.

⁴³ Fɔbɔnɪ ma zɔ nɔɔna bam maama, bɛnwaani Wɛ dɛɛn pɛ Zezi tɪntɔnɔna bam kɪ wo-kɪnkagɪla dɪ wɛɛnu zanzan na bri Baɲa-Wɛ dam tɪn. ⁴⁴ Zezi karabiɛ bam maama dɛɛn yɛni ba wɔ jɛgɛ didɔba mu, yɪ wɛɛnu tɪlɔ ba na jigɪ tɪn yɪ ba maama nyum. ⁴⁵ Ba maa yɛni ba kwe ba jɪjɪgɪrɔ dɪ ba zɪla ba yɛgɛ, yɪ ba manɪ tɪ sɛbu kɔm ba pa daani, ku manɪ nɪ nɔɔnɔ maama na lagɪ zɛnɛ te tɪn. ⁴⁶ Dɛ maama ba yɛni ba la daani Wɛ-di-kamunu kɔm wɔnɪ. Ba ma tɔgɪ daani ba di wɔdiu da sam nɪ, ku nyɪ dɪ Zezi dɛɛn na fɔgɪ dɪpɛ o pa karabiɛ bam te tɪn. Ba maa manɪ ba wɔdiiru ba pa daani, yɪ ba jigɪ wɔpɔlo lanyɪranɪ didaani wɔbɔnɔ-dɪdwɪ. ⁴⁷ Ba maa zuli Wɛ maɲa maama, yɪ ba jigɪ zulɛ nɔɔna maama yibiyɛ nɪ. Dɛ maama dɪ Yuutu wɔm maa pai balɔ na nɛ vrɪm tɪn tui ba wɛli ba kɔgɔ kɔm wɔnɪ.

3

Kɔrɔ na nɛ yazurɛ Zezi dam ŋwaani te tɪn

¹ Dɛ didwɪ mu Pɪyɛɛrɪ dɪ Zan dɛɛn zanɪ ba vu Wɛ-di-kamunu kɔm, maɲa kalɔ nɔɔna na yɛni ba ve ba warɪ Wɛ tɪn. Ku yɪ wɛ-gunim maɲa nɪ mu. ² Ba ma vu ba yɪ digɛ kam ni dɪlɔ ba na bɛ nɪ Ni-laa tɪn. Nɔɔnɔ wudonɔ dɛɛn mu wɔra, o yɪ kɔrɔ mu ku na puli o lɔra kam maɲa nɪ. O nɔɔna maa yɛni ba zɪn-o ba vu ba jɛni da dɛ maama, sɪ o taa loori sɛbiɛ nɔɔna balɔ na tui ba tɔgɪ da ba zɔ Wɛ-di-kamunu kɔm wɔ tɪn tee nɪ. ³ Nɔɔnɔ wɔm ma na Pɪyɛɛrɪ dɪ Zan na maa zɔvɪrɪ Wɛ-digɛ kam. O ma loori-ba sɪ ba pa-o wono. ⁴ Ba ma nii-o ziin. Pɪyɛɛrɪ laan ma ta did-o o wɪ: «Nii dɪbam seeni.» ⁵ O ma sɪnɪ o nii-ba yɪ o jigɪ tɪna sɪ baá pa-o wono. ⁶ Pɪyɛɛrɪ

ma ta dɪd-o o wɪ: «A ba jɪgɪ sɛbu sɪ a pa-m. A nan wɔ pa nmɔ a na jɪgɪ kɔlɔ tɪn. Dɪ Nazareti tu Zezi Krisi yɪrɪ ŋwaani, zaŋɪ n ta ŋ veə.»

⁷ Pɪyɛɛrɪ na tagɪ kɔntɔ tɪn, o laan ma ja o jazɪm o zɛn-o o pa o zaŋɪ wɛɛnɪ. O na zaŋɪ kɔntɔ bɪdwɪ baŋa nɪ tɪn, mɔ o nɛ sɪm dɪ o nakwɛlu tɪm maama kɪ dam lanyɪranɪ. ⁸ Nɔɔnɔ wɔm ma fanɪ wɛɛnɪ o joori o ba o cwɪ o nɛ baŋa nɪ yɪ o sɪŋɪ vɛŋə. O ma tɔgɪ-ba o zɔ Wɛ-di-kamunu kɔm wɔ. O maa veə yɪ o faŋa wɛɛnɪ yɪ o zuli Wɛ. ⁹ Nɔn-kɔgɔ kɔm ma na o na veə yɪ o zuli Wɛ. ¹⁰ Ba ma lwarɪ nɪ nɔɔnɔ wɔm kɔntɔ mɔ yɪ looru wɔlɔ ya na je Wɛ-di-kamunu kɔm Ni-laa kɔm nɪ tɪn. Kɔ ma tiini kɔ sɔɔrɪ-ba, yɪ kɔ kɪ-ba yəəu dɪ kɔlɔ na kɪ tɪn.

Pɪyɛɛrɪ na tɔɔlɪ Wɛ kwərə Wɛ-di-kamunu kɔm wɔnɪ te tɪn

¹¹ Nɔɔnɔ wɔm ma yɔɔrɪ o mæli Pɪyɛɛrɪ dɪ Zan. Nɔɔna bam maama maa yɪ yəəu. Ba ma zaŋɪ ba duri ba vu ba te, kɔnkɔlɔ kɔlɔ na jɪgɪ pwɛŋə yɪ ba maa bə nɪ Salɔmɔn kɔnkɔlɔ tɪn nɪ. ¹² Pɪyɛɛrɪ na nɛ nɔɔna bam kɔntɔ tɪn, o ma ta dɪ ba o wɪ: «A badonnə Yisɪrayeli tiinə-ba, bɛŋwaani mɔ yɪ abam yɪ yəəu dɪ kɔlɔ na kɪ tɪn? Bɛɛ mɔ yɪ abam yɔɔrɪ á nii dɪbam kɔntɔ? Abam bɔŋɪ sɪ kɔ yɪ dɪbam tɪtɪ dam mɔ pɛ o zaŋɪ o ve na? Á bɔŋɪ nɪ kɔ yɪ dɪbam na kwarɪ Wɛ lanyɪranɪ tɪn ŋwaani mɔ pɛ o zaŋɪ o ve na? ¹³ Kɔ nan na yɪ te tɪn, dɪbam nabaara Abraham dɪ Yizaki dɪ Zakɔbɪ Baŋa-Wɛ laan mɔ pɛ Dɪ tɪntɔŋnɔ Zezi jɔŋɪ paari dɪ zulə. Abam jaani wɔntɔ mɔ á pa ba gɔ-o. Pilatɪ dɛɛn bɔŋɪ sɪ o yag-o yɪ abam wɔ sɛ. ¹⁴ Zezi Krisi yɪ wɔ-ponɔ tu mɔ dɪ cɪga tu. Abam nan vɪ-o, yɪ á daari á loori Pilatɪ sɪ o yagɪ nɔn-gɔrɔ mɔ o pa abam. ¹⁵ Abam na kɪ te tɪn, á gɔ wɔlɔ na yɪ ŋwɪa tu tɪn mɔ, yɪ Wɛ joori Dɪ bi-o Dɪ pa o yagɪ tɔbɔnɪ. Dɪbam yɪ maana tiinə dí bɪrɪ nɔɔna cɪga kam kɔntɔ. ¹⁶ Kɔ yɪ Zezi Krisi yɪrɪ dam dɪm ŋwaani, dɪ dí na kɪ dí wɔ-dɪdɔba dɪd-o tɪn mɔ pɛ nɔɔnɔ wɔlɔ abam na nɛ yɪ á ye tɪn na dam. Kɔ yɪ o na kɪ o wɔ-dɪdɔba dɪ Zezi tɪn mɔ pɛ o na yazurə abam maama yigə nɪ.

¹⁷ A ko-biə-ba, abam dɪ á yigə tiinə bam na kɪ Zezi te tɪn, a ye nɪ abam ya yəri

wɔŋɔ kɔlɔ á na kɪ tɪn mɔ. ¹⁸ Faŋa faŋa tɪn, Wɛ dɛɛn pɛ Dɪ nijɔŋnə bam maama tɔɔlɪ Dɪ kwərə ba bɪrɪ nɔɔna nɪ Krisi wɔm Dɪ na tɔŋɪ tɪn maŋɪ sɪ o yaari mɔ. Abam na kɪ-o te tɪn mɔ pɛ Wɛ taani dɪm sɪnɪ dɪ kɪ. ¹⁹ Kɔntɔ ŋwaani, nan ləni-na á wɔrɔ á yagɪ kəm-balwaarɔ, sɪ á daari á pipiri á taá tɔgɪ Wɛ, sɪ Wɛ wɔ yagɪ á lwarɪm Dɪ ma cɛ abam. ²⁰ Kɔntɔ tɪn, dí Yuutu Baŋa-Wɛ wɔ pa abam wɔrɔ taa zurə maŋa dɪ maŋa, yɪ Dɪ daari Dɪ tɔŋɪ Krisi wɔm Dɪ na maŋɪ Dɪ kuri sɪ Dɪ pa abam tɪn. Wɔntɔ mɔ yɪ Zezi. ²¹ O maŋɪ sɪ o taa wɔ Wɛ-sɔŋɔ nɪ mɔ, sɪ kɔ taa ve maŋa kalɔ Wɛ na wɔ fɔgɪ Dɪ kwɛ wəənu maama tɪn, nɪ Wɛ na maŋɪ Dɪ pa Dɪ nijɔŋnə bam tɔɔlɪ Dɪ kwərə faŋa faŋa te tɪn. ²² Kɔ yɪ nɪnɛɛnɪ Moyisi dɛɛn na tagɪ o wɪ: «Abam Yuutu Baŋa-Wɛ wɔ pa abam dwi tu dɪdɔba mɔ zaŋɪ o taa yɪ Wɛ nijɔŋnu abam tɪtari nɪ, nɪ Dɪ na tɔŋɪ amɔ Moyisi te tɪn. Wɔntɔ nan na tuə, abam maŋɪ sɪ á sɛ taani dɪlɔ maama o na wɔ ta o bɪrɪ abam tɪn. ²³ Wɔlɔ maama nan na wɔ sɛ kɔlɔ Wɛ nijɔŋnu wɔm na wɔ bɪrɪ tɪn, ba maŋɪ sɪ ba lɪ kɔ tu mɔ Wɛ nɔɔna bam wɔnɪ ba gɔ.» Mɔ kɔlɔ Moyisi dɛɛn na tagɪ tɪn. ²⁴ Kɔ na puli dɪ Samɔwelɪ dɪ balɔ maama na saŋɪ o kwaga tɪn, Wɛ nijɔŋnə balɔ maama na tɔɔlɪ Wɛ kwərə tɪn dɛɛn bɪrɪ kɔlɔ na wɔ kɪ da yantɔ wɔnɪ tɪn mɔ. ²⁵ Wɛ kwərə kam Dɪ dɛɛn na pɛ Dɪ nijɔŋnə bam sɪ ba tɔɔlɪ tɪn yɪ abam ŋwaani mɔ. Wɛ ni dɪm Dɪ dɛɛn na goni Dɪ pa dɪbam nabaara bam tɪn dɪ daa ta yɪ abam ŋwaani mɔ. Dɪ dɛɛn goni ni dɪ Abraham Dɪ wɪ: «Nmɔ dwi dɪm ŋwaani amɔ wɔ kɪ lɔgɔ baŋa dwi tiinə maama lanyɪranɪ.» ²⁶ Kɔntɔ ŋwaani Baŋa-Wɛ de yigə Dɪ tɔŋɪ Dɪ tɪntɔŋnɔ wɔm abam tee nɪ mɔ, sɪ o kɪ abam lanyɪranɪ dɪ o na pa abam dɪdɔba dɪdɔba yagɪ á kəm-balwaarɔ tɪm.»

4

Ba na jaani Pɪyɛɛrɪ dɪ Zan te tɪn

¹ Pɪyɛɛrɪ dɪ Zan dɛɛn na wɔra ba ŋɔɔnɪ kɔntɔ donɔ ba bɪrɪ nɔɔna bam tɪn, Zwifə bam kaanɪm tiinə dɪdaani Wɛ-di-kamunu kɔm yɪrɪna bam yigə tu wɔm dɪ Sadusɪan tiinə badonnə ma zaŋɪ ba ba ba te. ² Ba

bana tiini ya zanjı dı Pıyeyeri dı Zana dı ba na nıonı te ba wı, Zezi bi o yagı tıonı, yı kuntu bri ni twa dı wú wanı ba bi ba yagı tıonı tın. ³ Ba ma ja Pıyeyeri dı Zana ba kı pına dige ni. Tıga na yi tın nıwaanı, ba ma yagı-ba da sı tıga pıuri. ⁴ Ku daarı kogo kum nıona zanzan ma se taanı dıba ba na ni tın, yı ba kı ba wı-dıdwa dı Zezi. Balı na se tın kogo kum deen yı nıneeni nıona mırr-tınu (5.000).

⁵ Tıga na pıuri tın, Zwifə yigə tiinə bam dı ba nakwa bam dı ba cullu karanyına tiinə bam ma la daanı Zeruzalem ni. ⁶ Ba ma jeeri dıdaanı Anı wıba na yı ba kaanı yuutu tın, dı Kayifu dı Zana dı Alesandri, dı balı na togi ba yı kaanı yuutu wım sojo tiinə tın. ⁷ Ba ma pa Pıyeyeri dı Zana ba ba zıgi ba yigə ni. Ba ma bwe-ba ba wı: «Ku yı dı bee dam mu, dı wıo yıri nıwaanı mu, abam me á kı kuntu?»

⁸ We Joro kum laan ma ba Pıyeyeri te dı dam. O ma leri-ba o wı: «Tıv kum yigə tiinə dı nakwa-ba, ⁹ abam zım na bwe dıbam kulı taanı tın, ku na yı dıbam na zani koro kum yı ku na yazure tın, ¹⁰ dı wı pa abam dı Yisrayeli dwi tiinə bam maama lıarı ku na kı te. A taá ye ni Nazareti tu Zezi Kisi yıri dam nıwaanı mu pe nıonı wıntı na yazure, yı o laan ba o zıgi abam yigə ni. Abam nan pagı Zezi Kisi tıon-dagara baıa ni á gu, yı We joori Dı bi-o Dı pa o yagı tıonı. ¹¹ Wıntı mu yı wıba We tonı kum na maıı ku ta o taanı ni:

«Kandwe dıba abam lıara bam na vın tın laan mu joori dı ba dı ji kandwe dıba na paı sojo kum dana tın.»

¹² Yıri dıdonı daa tıri lıgu baıa ni We na pe nabiinə sı dı wanı dı pa ba na vım. Ku na daı Zezi Kisi yıranı mu wı o vı nıona o yaga.»

¹³ Zwifə nakwa bam na ne Pıyeyeri dı Zana na jıgi baarı dı ba na nıonı te tın, ku ma kı-ba yəu dı ba na yı nıona balı na yəri kulıkulı yı ba daı yi-pıri-nyına tın nıwaanı. Ba ma lıarı ni bantı deen togi ba wı dı Zezi mu. ¹⁴ Ba na ne koro kum na zıgi Pıyeyeri dı Zana tee ni yı ku jıgi yazure tın, ba ma wıri kulıkulı sı ba daa ta. ¹⁵ Ba ma ta dı ba ba wı, ba nıni

da ba taanı dim jəgə kam ni sı ba daarı. Ba laan ma wıra ba bwe daanı, sı ba nıi ba na wı kı te tın. ¹⁶ Ba ma bwe daanı ba wı: «Dı nan wı kı nıona bantı ta mu? Nıona balı maama na zıuri Zeruzalem ni tın lıarı ni bantı mu kı wo-kıngalı dım kuntu. Dı daa ba wanı dı ta ni vwan. ¹⁷ Dı nan na lagı sı kam dıntı yı jagı dı vı yigə tın, dı maıı sı dı kaanı nıona bam mu, sı ba daa yı nıonı Zezi wıno dı nıon-nıonı.»

¹⁸ Ba laan ma joori ba bııı-ba, yı ba zı. Ba ma ta dı ba ba wı, ba ba jıgi cwəgə sı ba daa nıonı Zezi wıno, naa sı ba taa bri nıona dı wıntı yıri. ¹⁹ Pıyeyeri dı Zana ma lıri-ba ba wı: «Abam tııı bııı-na á nıi. Koro mu lana We yigə ni? Ku maıı sı dı se abam dı dwani Baıa-We na? ²⁰ Dıbam nan ba wanı dı yagı kulı dı na ne yı dı kwəri dı ni tın nıwaıa.»

²¹ Zwifə nakwa bam laan ma fıgi ba kaanı-ba zanzan, yı ba daarı ba yagı-ba ba pa ba viiri. Ba deen wı ne kulı kum ba na wı vanı ba zwa ku baıa ni tın, bıııwaanı tıv kum nıona maama tiini ba zuli We dı wıno kulı na kı tın. ²² Bıııwaanı nıonı wıba wo-kıngalı dım na kı o baıa ni yı o na yazure tın dwe bına fıınna o ya na yı koro.

Zezi karabiə bam na tııı dı We Joro dam te tın

²³ Ba na yagı Pıyeyeri dı Zana kuntu tın, ba ma joori ba vı ba kogo kum te. Ba ma ta dı ba Zwifə kaanı yigə tiinə bam dı ba tıv kum nakwa bam na tagı kulı tın. ²⁴ Ba na ni kuntu tın, ba maama ma wıli daanı ba wıri We yı ba wı: «Yuutu Baıa-We, nmı mu kı weyuu dı tıga baıa dı na-fara dı wənu tıba maama na zıuri tı wıntı tın. ²⁵ Dı nabaarı Davıdı deen mu yı nmı tıntıııı. Nmı deen ma pa n Joro kum pa o ta nmı kwərə kam o wı:

«Bee mu yı lıgu baıa tiinə dwi tıri tıri bana zanjı yı ba bııı wıbııı-yıııı?»

²⁶ Ba pwa bam tı ba yigə sı ba kı jara.

Ba yum tiinə dı ma la daanı sı ba kı jara dıdaanı Baıa-We dı Kisi wım Dı na tııı tın.»

²⁷ Ku sıııı ku kı kuntu mu. Tıv kuntu ni mu Erıdı dı Pınsı Pilatı jıni daanı dı Yisrayeli tiinə dı dwi-ge tiinə, sı ba ja dı

jaanɪ yawɪna dɪ balɔ cɪcɪrɪ na jɪɣɪ-ba sɪ yaarɪ tɪn ba tui, yɪ ba maama nɛ yazurɔ.

Ba na jɪɣɪ Zezi tɪntɔɲna bam ba yaarɪ te tɪn

¹⁷ Zwifɔ bam kaanɪm yuutu wɔm dɪ o nɔɔna bam maama na tɔɣɪ ba yɪ Sadusɪan tiinɔ kɔɔɔ kɔm wɔ nɔɔna tɪn dɛɛn ma na kulɔ na kɪ tɪn. Ba maa tiini ba jɪɣɪ wɔgɔrɔ dɪ Zezi tɪntɔɲna bam. ¹⁸ Ba laan ma zaɲɪ ba ja-ba ba ja vu ba kɪ pɪna digɔ nɪ. ¹⁹ Tɪɣa na yɪ tɪn, Baɲa-Wɛ maleka ma ba ka pɔrɪ pɪna digɔ kam niɔ yam, yɪ ka pa Zezi tɪntɔɲna bam nuɲɪ. Ka ma ta dɪ ba ka wɪ: ²⁰ «Ve-na á zɔ Wɛ-di-kamunu kɔm, sɪ á taá brɪ nɔɔna bam Wɛ ɲwɪ-dɔɲa kam na yɪ te tɪn maama.» ²¹ Ba ma sɛ Wɛ maleka kam ni. Tɪɣa na pɔrɪ tɪtɪtɪ tɪn, ba ma vu ba zɔ Wɛ-di-kamunu kɔm ba wɔra ba brɪ nɔɔna bam.

Kaanɪm yuutu wɔm dɪ o nɔɔna bam laan ma bɛɲɪ Zwifɔ sarɪya-dirɔ nakwa dɪ Zwifɔ nakwa bam kɔɔɔ kɔm maama sɪ ba kikili daanɪ. Ba ma daari ba tɔɲɪ nɔɔna sɪ ba vu ba lɪ Zezi tɪntɔɲna bam pɪna digɔ kam nɪ ba ja ba pa-ba. ²² Ba nɔɔna bam na yɪ da tɪn, mɔ ba wɔ nɛ Zezi tɪntɔɲna bam pɪna digɔ kam nɪ. Ba ma joori ba vu Zwifɔ nakwa bam te yɪ ba wɪ: ²³ «Dɪ na yɪ da tɪn, pɪna digɔ kam niɔ yam pɪ mɔ lanyɪranɪ. Nɔɔna balɔ na wɔra ba yɪra sɪ pɪna bam yɪ lu tɪn maa zɪɣɪ da. Dɪ nan na pɔrɪ digɔ kam tɪn, dɪ wɔ nɛ nɔɔn-nɔɔnɔ ka wɔnɪ.»

²⁴ Wɛ-di-kamunu kɔm yɪrɪna bam yɪgɔ tu wɔm dɪdaanɪ kaanɪm yɪgɔ tiinɔ bam na ni kɔntɔ tɪn, ba wɔbɔɲa vugimi daanɪ yɪ ba yɔrɪ kulɔ na kɪ Zezi tɪntɔɲna bam tɪn. ²⁵ Nɔɔnɔ wɔdɔɲ laan ma ba o zɔ ba na wɔ mɛ tɪn o ta dɪ ba o wɪ: «Nii-na, nɔɔna balɔ abam ya na jaanɪ á kɪ pɪna digɔ kam nɪ tɪn, bam mɔ wɔ Wɛ-di-kamunu kɔm wɔnɪ ba zɪɣɪ da ba brɪ nɔɔna.»

²⁶ Yɪrɪna bam yɪgɔ tu wɔm na ni kɔntɔ tɪn, o dɪ o nɔɔna bam ma joori ba vu ba ja Zezi tɪntɔɲna bam ba ba. Ba daa wɔ jaanɪ-ba dɪ dam, bɛɲwaanɪ ba kwari fɔbɔnɪ sɪ nɔɔna bam wɔ dɔlɪ-ba dɪ kandwa.

²⁷ Ba laan ma pa ba zɔ ba zɪɣɪ sarɪya-dirɔ nakwa bam yɪgɔ nɪ. Kaanɪm yuutu wɔm laan ma bwe-ba o wɪ: ²⁸ «Bɛɲwaanɪ

mɔ á kɪ kɔntɔ? Dɪbam manɪ dɪ kaanɪ abam sɪ á daa yɪ taá brɪ nɔɔna dɪ yɪrɪ dɪntɔ. Nii abam na kɪ te. Á pɛ abam zaasɪm dɪm yɪranɪ mɔ jagɪ Zeruzalem maama wɔnɪ, yɪ á ta lagɪ sɪ wɔntɔ caa kɔm tɔɣɪ dɪbam.» ²⁹ Pɪyɛɛrɪ dɪ o donnɔ tɪntɔɲna bam ma lɔrɪ ba wɪ: «Dɪbam manɪ sɪ dɪ sɛ Wɛ ni mɔ kɔ dwɔni nabiinɔ ni. ³⁰ Zezi wɔlɔ abam na jaanɪ á pa tɔbɔndagara baɲa nɪ á gɔ tɪn, Baɲa-Wɛ dɪlɔ dɪbam nabaara bam na tɔɣɪ tɪn mɔ pɛ o bi o yagɪ tɔbɔnɪ. ³¹ Kɔ yɪ wɔntɔ mɔ Baɲa-Wɛ zɔɲ-o Dɪ jɔni Dɪ jazɪm nɪ, sɪ o taa yɪ dɪbam Pɛ dɪ dɪ Vɪrɔnɔ, sɪ o pa Yɪstrayɛlɪ tiinɔ na cwɔɲɔ ba lɔni ba wɔrɔ, sɪ Wɛ laan yagɪ ba lwarɪm Dɪ ma cɛ-ba. ³² Dɪbam dɪ Wɛ Joro kulɔ Wɛ na pɛ balɔ maama na sɛ Dɪ ni tɪn yɪ cɪɣa kantɔ maana tiinɔ.»

³³ Zwifɔ nakwa bam na ni Zezi tɪntɔɲna bam na tɛ kulɔ tɪn, ba bana ma tiini ya zaɲɪ dɪ ba, yɪ ba lagɪ sɪ ba gɔ-ba. ³⁴ Sarɪya-dirɔ nakwa bam dɪdɔ ma zaɲɪ ba tɪtarɪ nɪ, o yɪrɪ mɔ Gamaliyɛlɪ. O yɪ Farizɪan tu yɪ o ta yɪ Wɛ cullu tɪm karanyɪn-kamunu. Nɔɔna maama maa pa-o zulɔ. O na zaɲɪ ba kɔɔɔ kɔm wɔnɪ tɪn, o maa wɪ, ba ja Zezi tɪntɔɲna bam ba nuɲɪ pooni sɪ ba cɛɣɪ fɪn. ³⁵ O ma daari o ta dɪ sarɪya-dirɔ nakwa bam o wɪ: «Yɪstrayɛlɪ tiinɔ-ba, á cɔ-na á tɪtɪ dɪ á na bɔɲɪ sɪ á kɪ nɔɔna bantɔ te tɪn. ³⁶ Kɔ ta wɔ daanɪ nɔɔnɔ wɔdɔɲ mɔ zaɲɪ dɪbam lɔgɔ nɪ, o yɪrɪ mɔ Tɪɔdasɪ. O maa paɪ o yɪ nɔn-kamunu yɪ nɔɔna zanzan dɛɛn tɔɣɪ o kwaga, ba yɪ nɪnɛɛnɪ nɔɔna biɔ-yana (400) te. Ba dɛɛn gɔ-o mɔ yɪ o karabiɔ bam jagɪ da yɪgɔ nɪ. Nɔɔn-nɔɔnɔ daa wɔ daari. ³⁷ Kɔntɔ kwaga nɪ Galile tu wɔdɔɲ dɪ daa ma zaɲɪ o yɪrɪ mɔ Zudasɪ. Manɪ kam ba dɛɛn na wɔra ba garɪ dɪ lɔgɔ kɔm nɔn-biɔ tɪn, mɔ o zaɲɪ o la kɔɔɔ o kɪ o kwaga nɪ. Ba ma gɔ wɔntɔ dɪ. O dɪ kwaga nɔɔna bam maama ma jagɪ da yɪgɔ nɪ. ³⁸ Kɔntɔ ɲwaanɪ mɔ a lagɪ a ta abam sɪ á yɪ zaɲɪ á kɪ nɔɔna bantɔ kulɔkulɔ. Yagɪna-ba, bɛɲwaanɪ ba wɔbɔɲa yam dɪ ba tɪtɔɲa yam maama na yɪ nabiinɔ nyɪm mɔ, yaá ba ya jɪ kafe mɔ. ³⁹ Kɔ nan na yɪ Wɛ nyɪm mɔ, abam bá wanɪ á cɪ-ba. Yɪrɪ-na á tɪtɪ sɪ á yɪ ba á ja dɪ Baɲa-Wɛ.»

Gamaŋyeli na tagi kuntu o ti tin, ba ma se o taani dum. ⁴⁰ Ba ma bɛŋi Zezi tintuŋna bam si ba joori ba zu ba te. Ba ma magi-ba di balaara, yi ba daari ba kaani-ba si ba daa yi ŋooni kulukulu di Zezi yiri. Ba laan ma yagi-ba yi ba viiri.

⁴¹ Zezi tintuŋna bam ma nunji sarɔya-dirɛ nakwa bam tee ni, yi ba jigi wɔpolo lanyirani di ba na maŋi si ba na yaara Zezi yiri ŋwaani tin. ⁴² De maama ba maa yɛni ba jeeri daani Wɛ-di-kamunu kum wuni, yi ba daari ba tɔli sam ba bri noona Wɛ ciga kam. Ba ma tɔɔli Wɛ kwɛr-ywɛŋɛ kam, ni Zezi mu yi Krisi wum Wɛ na tuŋi tin.

6

Ba na li noona barpe tituŋa yam ŋwaani te tin

¹ Maŋa kam kuntu ni Zezi karabiɛ bam kɔgo kum maa wura ku pulɛ zanzan. Ba kɔgo kum wuni Zwifɛ balu na yi vɛrɛ yi ba ŋooni Greki tiinɛ taani dum tin maa jigi balu na ŋooni ba titi Zwifɛ taani dum tin ba puuna, di ba na ba pai ba kadɛnɛ kulu na maŋi si ba pa-ba ba ni-wɔdiu ŋwaani de maama tin. ² Zezi tintuŋna fugɛ-bale bam ma bɛŋi ba kɔgo kum maama ba ki daani, yi ba ta ba wi: «Ku wɔ maŋi si dibam yagi Wɛ taani dum zaasum, si di daari di taá maŋi wɔdiiru. ³ Di ko-biɛ-ba, á maŋi si á li noona barpe mu á wuni, si di pa ba taa nii wɛnu tintu baŋa ni. Ba nan maŋi si ba taa yi noona balu noona maama na ye ni ba yi nɔn-ŋuna yi Wɛ Joro kum wɔ ba tee ni lanyirani yi ba jigi wɔbuŋ-ŋuna tin. ⁴ Si dibam di daari di kwaan di nii Wɛ warum di Di taani dum zaasum baŋa ni.»

⁵ Ba na tagi kuntu tin, ku ma poli ba kɔgo kum maama wɔ. Ba ma kuri noonu wɔdon, o yiri mu Etiyeni. Wuntu jigi wɔ-didba di Zezi yi Wɛ Joro kum wɔ o tee ni. Ba ma wɛli Filipi di Prokori di Nikano di Timon di Pamina di Nikola wɔlu na nunji Antɔsi, o yi dwi-ge tu yi o ba o tagi cullu tɔli Wɛ na pe dibam Zwifɛ bam tin. ⁶ Ba ma li-ba ba ja vu ba zigi Zezi tintuŋna bam yigɛ ni. Ba ma warɔ Wɛ ba pa-ba yi ba daŋi ba jia ba baŋa ni.

⁷ Wɛ kwɛrɛ kam deen ma fɔgi ka jagi ka ve yigɛ yi noona se-ka. Zezi karabiɛ bam kɔgo kum maa pulɛ zanzan Zeruzalem ni. Zwifɛ kaanum tiinɛ zanzan di deen ma ba ba se Zezi ciga kam.

Ba na jaani Etiyeni te tin

⁸ Etiyeni deen yi noonu wɔlu Wɛ na pe-o zaani di dam zanzan tin. O maa tiini o ki wo-kinkagila di wɛnu tɔli na bri Wɛ dam tin noona titari ni. ⁹ Noona badonnɛ maa zaŋi ba magi kantɔgo did-o. Bantu nunji Zwifɛ kɔgo kulu ya na yi gambe yi ba laan ba ba te ba titi tin wuni mu. Ba deen nunji Sireeni di Alesandri mu. Ba ma tagi ba wɛli di Zwifɛ badaara na nunji Silisi di Azi tin. ¹⁰ Ba na magi kantɔgo did-o tin, o ma ŋooni di buŋum dam ni Wɛ Joro kum na pe-o te tin, ku pa ba daa warɔ o taani ba lɛri. ¹¹ Ba laan ma nunji ba ki ni didaani noona badonnɛ, si ba fɔ vwan ba ta wi: «Dibam ni noonu wuntu na ŋooni o tɔli Moyisi di Wɛ.»

¹² Ba ma pa tɔli kum noona di ba nakwa bam di ba cullu karanyina tiinɛ bam bana zaŋi, yi ba ja Etiyeni ba ja vu ba sarɔya-dirɛ nakwa bam yigɛ si ba di o taani. ¹³ Ba ma pa noona badonnɛ zu ba fɔ vwan ba pa-o, yi ba ta ba wi: «Maŋa maama noonu wuntu suni o ŋooni ta-balwaarɔ mu o pai dibam Wɛ-di-kamunu kum di Wɛ cullu tɔli Di na ki Moyisi jɔŋa ni dibam ŋwaani tin. ¹⁴ Di ma ni o na tagi o wi, Nazareti tu Zezi mu wɔ ba o cɔgi Wɛ-di-kamunu kum, yi o pipiri mu kulu maama Moyisi deen na bri di nabaara si di taá tagi tin.»

¹⁵ Zwifɛ nakwa balu maama na je da tin laan maa yɔɔri ba nii Etiyeni cɔon. Ba ma nii ba na o yibiyɛ na lɛni ni maleka yibiyɛ te.

7

Etiyeni na tɔli o kwɛrɛ te tin

¹ Zwifɛ kaanum yuutu wum ma zaŋi o bwe Etiyeni o wi: «Wɛnu tɔli ba na tagi ba pa nmu tin yi ciga mu naa vwan mu?»

² Etiyeni laan ma lɛri o wi: «A kwɛ-ba di a ko-biɛ-ba, cɛgi-na amu na lagi a ta wɔŋo kulu tin. Faŋa faŋa tin Paari-Zulɛ Tu Baŋa-Wɛ mu tu dibam nabaaru Abraham te. Kantu maŋa kam ni, Abraham

dɛɛn ta zɔvri Mesopotami ni mu. O daa ta wu ve si o taa zɔvri Aaran ni. ³ We dɛɛn ma ta did-o DI wi: <Yagi n titi tuv kum di n soŋɔ tiinɛ, si n daari n vu tuv kulɔ amu na wu bri nmɔ tin.> ⁴ O ma suni o zaŋi o nunji Kalidɪan tiinɛ tuv kum ni o vu o yi Aaran o zɔvri da. O na wu daani tin, o ko ma ti. We ma pa o daa nunji o fɔɔri o vu o yi tuv kuntu abam na zɔvri zim tin. ⁵ We nan wu pe Abraham tɪga yo seeni si o taa te, di finftin di. We dɛɛn goni ni mu did-o DI wi, wum wu pa-o tɪga kantɔ si o taa te, yi o na tɪgi o daari, si o dwi tiinɛ ta ta te-ka. We na goni DI ni dum tin, Abraham ta ba jɪgi bu. ⁶ Mu We na tagi kulɔ did-o tin mu tintɔ: <Abraham, nmɔ dwi tiinɛ wu vu ba taa zɔvri tu-gaa ni. Baá ta yi gambe mu tuv kum kuntu ni, yi nɔɔna wu beesi-ba taan bɪna biɛ-yana (400). ⁷ Amu We nan wu di balɔ na fi-ba si ba tuŋi gambeem tituŋa tin taani si ba na cam. Kuntu kwaga ni, ba laan wu nunji tuv kum kuntu ni ba ba, ba taa zuli amu jɛgɛ kantɔ ni.> ⁸ Baŋa-We ma daari DI go ni DI pa Abraham DI wi, Abraham dwi tiinɛ taa goni ba bɛkɛri si kv bri ni ba se DI ni. Kuntu, Abraham na luɟi Yizaki tin, da nana de ni o ma go-o. Yizaki di dɛɛn ma ba o lu Zakɔbi, o di ma go-o. Zakɔbi ma lu dí nabaara fugɛ-bale bam yi o go-ba di.

⁹ Nabaara bam didɔba yiri mu Zɔzefu. O curru tum dɛɛn maa jɪgi wu-guru did-o. Kuntu nwaani mu ba jaan-o ba yɛgi ba pa o vu Ezipi si o taa yi gambaa. We ta maa wura did-o. ¹⁰ DI ma pa o nunji cam maama wɔni di yazurɛ. Zɔzefu na tu o zɪgi Ezipi pa-faru wum yigɛ ni tin, We pe-o wɔbɔŋ-ŋuna yi pe wum yi su Zɔzefu lanyiranɪ. Pe wum ma pa o ji o soŋɔ kum tu di Ezipi tuv kum maama yuutu.

¹¹ Kana dɛɛn ma ba ka wu Ezipi di Kanaan tɪni dum maama ni. Kv ma tiini kv ce ba yira ni. Dí nabaara bam maa warɪ si ba na wɔdiu ba di. ¹² Zakɔbi dɛɛn ma ni ni wɔdiu wu Ezipi ni. O ma tuŋi dí nabaara bam si ba vu ba yɛgi. ¹³ Kuntu kwaga ni ba daa ma joori ba vu ba kv bile. Zɔzefu laan ma pa o curru tum lwar-o. Ezipi pa-faru wum di laan ma ba o lwarɪ Zɔzefu dwi dum na nunji me tin.

¹⁴ Zɔzefu ma daari o tuŋi ni o pa o ko Zakɔbi, si o di o soŋɔ tiinɛ bam maama ba o te Ezipi ni. Ba maama dɛɛn yi nɔɔna fusurpe-banu mu (75). ¹⁵ Zakɔbi ma suni o zaŋi o vu Ezipi. Daani mu wuntu tɪga. Dɪbam nabaara bam di ma ba ba ti. ¹⁶ Ba ma ja ba yira yam ba joori ba vu Sisum ba kv-ba yibeeli dɪlu Abraham na yɛgi di sɛbu Emori biɛ bam tee ni tin ni.

¹⁷ Maŋa kam ma twe si Baŋa-We suni DI kv kulɔ DI dɛɛn na goni ni di Abraham tin. Maŋa kam kuntu ni dɪbam nɔɔna balɔ na wu Ezipi ni tin maa tiini ba wura ba puli zanzan. ¹⁸ Pa-faru wɔdon di daa ma zaŋi si o taa te Ezipi. O maa yɛri Zɔzefu ni ni. ¹⁹ O dɛɛn maa jɪgi dɪbam nabaara bam o beesa. O dɛɛn kv swan mu o fi-ba si ba kwe ba bu-sɪsɪn ba jaani ba ve ba yaga, si ba taa tua.

²⁰ Kantɔ maŋa kam ni mu ba luɟi Moyisi. O dɛɛn maa yi bu-ŋum We yibiyɛ ni. Ba maa jɪg-o ba kɔna o ko soŋɔ ni canɪ sɪtɔ. ²¹ Ba laan ma ja-o ba nunji ba vu ba yagi. Pa-faru wum bukɔ ma kwe-o o jɪgi o niɛ, ni o yi o titi bu mu te. ²² Ba ma bri Moyisi Ezipi tiinɛ yi-puru kum maama. O ma ji nɔn-babɪa o ni-taani di o kɛm maama baŋa ni.

²³ Moyisi dɛɛn na yi bɪna finna tin, o ma li wɔbɔŋa si o vu o nii o ko-biɛ Yisɪrayeli tiinɛ bam na yi te. ²⁴ O na ve tin, o ma na Ezipi tu wɔdon na jɪgi Yisɪrayeli tu o maga. Moyisi ma vu si o wɛli o titi dwi tu wum jara yam wɔni. O ma magɪ Ezipi tu wum o gv. ²⁵ O dɛɛn ya bɔŋi ni o titi dwi tiinɛ bam wu lwarɪ ni We lagɪ DI pa wuntu mu jonɪ-ba Ezipi tiinɛ bam jɪŋa ni o yagi. Ba nan wu lwarɪ. ²⁶ Tɪga na purɪ tin, o daa ma na Yisɪrayeli tiinɛ bale na jɪgi daani. O ma kwaanɪ si o lo-ba, yi o ta di ba o wi: <A ko-biɛ-ba, abam yi curru mu daani. Bɛɛ mu kv yi abam daa jɪgi daani?> ²⁷ O na tagi di ba kuntu tin, mu wɔlu wum na dana tin ma yigi Moyisi o yagi daa ni, yi o daari o bwe Moyisi o wi: <Wɔɔ mu pe nmɔ ni si n ta n yi dɪbam yuutu si n daari n nɔɔni dɪbam taani?> ²⁸ Nmɔ lagɪ si n gv amu di mu, ni n diin na gv Ezipi tu wum te tin na?>

²⁹ Moyisi na ni kuntu tin, o laan ma duri o nunji Ezipi ni o vu o zõuri Madian tu ni. Dáani mu o di kaani yi ba lu biä bale.

³⁰ Bina finna deen na ke tin, We maleka ma ba Moyisi te kagva wõni Sinayi piu kum tikäri ni. O ma na minvõgv na jigi punu ku di, yi maleka kam wõ mini dum wõni. ³¹ Moyisi yira ma soõri di o na ne kulv tin. O ma fõõri o yi mini dum te si o nii. O laan ma ni Baña-We kwärä na nõõni did-o ka wi: ³² <Amu yi nmõ nabaara bam Baña-We. Amu mu yi Abraham Baña-We, di Yizaki di Zakõbi Baña-We.> Moyisi yira maa sai, yi o daa waru o nii. ³³ Baña-We ma ta did-o DI wi: <Li n natra yam, si jægä kalv nmõ na zigü da tin yi amu titi jægä mu.> ³⁴ We daa ma ta DI wi: <A ne a nõõna bam na wõ Ezipi ni ba yaara te tin, yi a kwäri a ni ba na kõni te tin. Amu nan tu si a jonji-ba mu a yagi. Kuntu tin, a lagi a tõni nmõ si n joori n vu Ezipi.> »

³⁵ Etiyeni ta ma ta o wi: <Moyisi deen yi wõlv Yisrayeli tiinä bam na vi-o tin. Ba deen bwe-o ba wi: <Wõõ mu pe nmõ ni, si n ta n yi dõbam yuutu si n daari n nõõni dõbam taani?> Moyisi wõntu mu We tõni si o vu o taa te DI nõõna bam, si o daari o jonji-ba o yagi. We ma tõni DI maleka, yi ka nunji o yigä ni punu wõni ka bri-o kuntu maama. ³⁶ Moyisi deen ma ki wokinkagila di wænu tilv na bri We dam tin Ezipi ni, yi o wani o ja nõõna bam o nunji. Ba ma tõgi nõnuv-sõõv kum ba be, yi ba daari ba beeri kagva kam wõni taan bina finna, yi Moyisi deen ta ki wokinkagila zanzan ba tee ni. ³⁷ Moyisi daa ta mu yi wõlv na tagi di Yisrayeli tiinä bam o wi: <We wõ pa abam dwi tu didva zanõ o taa yi We nijõõnu abam titari ni, ni DI na tõni amu Moyisi te tin.> ³⁸ Moyisi mu yi wõlv deen na wõra di Yisrayeli tiinä kõõv kum kagva kam wõni tin, yi o wõra didaani dõbam nabaara bam, di maleka kalv na nõõni did-o Sinayi piu kum yuu ni tin. Wõntu mu jonji We bitari silv na paõ njwa tin o pa dõbam.

³⁹ Di kuntu maama, di nabaara bam deen ba lagi si ba se Moyisi ni. Ba ma vi-o, yi ba daari ba bõni si ba joori ba

vu Ezipi. ⁴⁰ Ba ma ta di Aaron ba wi: <Mo jwänä n pa dõbam si ya taa tõgi di yigä, si Moyisi wõlv na jaani dõbam o nunji Ezipi ni tin, di yäri wõõv kum na ki-o tin.>

⁴¹ Maña kam kuntu ni ba ma suni ba mo kamõõv ku nyi di nua, yi ba pa ku yi ba jwäni. Ba maa jigi-di ba kaana. Ba ma daari ba ki wõpolo di ba titi na me ba jia ba ma mo kulv tin. ⁴² Ba na kaani jwäni dum kuntu tin, We ma pipiri DI kwaga DI ya-ba. DI ma yagi-ba si ba taa zuli calicwi silv na wõ weyuu ni tin. Ku ki nõõni ku na maõ ku põõõni We nijõõnä bam tõõv kum wõni ku wi:

<Abam Yisrayeli dwi tiinä-ba,
á deen na gv vara á ma kaani jwänä kagva kam wõni bina finna tin,
ku dai amu mu á kaani á pa kuntu.

⁴³ Ku nan yi Moloki jwäni dum vwe mu abam deen zõõv,

didaani calicva kalv na yi abam jwäni Rifani tin.

Tintu maama nan yi kamwarv tilv á na ki si á taá zuli-ti mu.

Kuntu njwaani amu wõ pa nõõna zõõv abam

ba ja vu ba gaali Babilõni na wõ me tin.>

⁴⁴ Dõbam nabaara bam na beeri kagva kam wõni tin, ba deen jigi We vwe dilv na bri ni We wõ ba tee ni tin mu. We deen bri Moyisi o na wõ ki te si o ma pu vwe dum tin. Ba deen suni ba ki-di ni We na bri si ba ki te tin mu. ⁴⁵ Ku kwaga seeni tin, dõbam nabaara bam mu jonji vwe dum ba kwä tee ni ba zõõv-di ba ja tõgi Zozwe kwaga. Ba ma vu ba wani tiini dilv We na lagi DI pa-ba si ba taa zõõri da tin. We deen zõõv je sim nõõna bam DI yagi ba yigä ni. Vwe dum maa wõra taan, ku ba ku yi Davidi na zanõ o ji pe maña kalv tin. ⁴⁶ We wõ ma poli di Davidi, yi o loori We si DI pa-o cwõõõv si o lõ digä o ma lõni vwe dum yuu ni, si We taa zõõri da si DI taa wõ Zakõbi dwi tiinä bam tee ni. ⁴⁷ Ku nan yi Davidi bu Salomõn mu lõgi digä kam o pa We.

⁴⁸ Baña-We dilv na yi kamunu tin nan ba zõõra di silv nabiinä na lõgi tin wõni. We nijõõnu didva deen mu tagi o wi:

⁴⁹ <Yuutu Baña-We wi:

Weyuu mu yi amu jõõõv je,

ku daari tɔga banja maa yi amɔ nɛ cwiim je.

Digə kɔɔ dwi mu abam wó want á lo á pa amɔ?

Jəgə kɔɔ mu amɔ wó vu a pəni da a sin?

⁵⁰ Ku dai amɔ titi jɔŋa mu ki wəenu tuntu maama na? »

⁵¹ Etiyeni daa ta ma ta di Zwifə nakwa bam o wɔ: «Abam yi vɔna zanzan. A wɔbɔŋa di nyi di balɔ na ba tɔgi Wɛ tin wɔbɔŋa. Abam zwa mu kwarɔmi yi á ba ni Wɛ kwərə kam. Abam ba sɛ Wɛ Joro kum na bri cɔga kalɔ tin. Abam di á nabaara bam kikiə maama yi bidwi mu.

⁵² Wɛ nijonə bam wɔni wɔlɔwɔlɔ tərə abam nabaara bam na wɔ bɛs-o. Ba dɛen gu balɔ na bri ni Wɛ wɔ tɔŋi Cɔga Tu wɔm si o ba tin. Lele kuntu abam nan mu jaani wuntu á ki nɔɔna jɔŋa ni, yi á ki daani á gu-o. ⁵³ Abam yi balɔ na jonɔ Wɛ cullu tɔlɔ DI na tɔgi malesi jɔŋa DI pa abam tin mu. Di kuntu di á ta wɔ sɛ-ti.»

Ba na gu Etiyeni te tin

⁵⁴ Etiyeni na tagi kuntu o ti tin, ku ma pa Zwifə nakwa bam bana zanɔ did-o zanzan, yi ba dɔni ba yələ. ⁵⁵ Wɛ Joro kum maa wɔ Etiyeni tee ni lanyiranɔ. O ma kwəni o yuu wɛeni o nii Wɛ-sɔŋo seeni yɔɔrɔ-tɔtɔ, yi o na Wɛ paari-zulə na dagi te. O ma daari o nii o na Zezi na zɔgi Banja-Wɛ jazim ni. ⁵⁶ O laan ma ta o wɔ: «Nii-na, amɔ nɛ Wɛ-sɔŋo ni na pɔri yi Nabiin-bu wɔm zɔgi Banja-Wɛ jazim ni.»

⁵⁷ Zwifə nakwa bam kɔɔ kum maama na ni kuntu tin, ba ma kaasi di kwərə-dia, yi ba pu ba zwa si ba daa yi taa ni o taani dɔm. Ba maama ma duri bidwi banja ni ba vu ba ja-o. ⁵⁸ Ba ma van-o ba pa o nunɔ tiɔ kum daa. Ba laan ma daari ba jig-o ba dulɔ di kandwa si ba gu. Balɔ na dul-o di kandwa tin ma li ba gwaarɔ ba pa nɔn-dɔŋɔ kudonɔ si o ta niə. Nɔɔnɔ wɔm yiri mu Sooli. ⁵⁹ Ba na jigɔ Etiyeni ba dulɔ kuntu tin, o ma loori Wɛ o wɔ: «A Yuutu Zezi, jonɔ a joro.»

⁶⁰ O laan ma kuni doonə tɔga ni o kaasi di kwərə-dia o wɔ: «A Yuutu, yi kwe ba taali ba kəm-balɔrɔ kuntu ŋwaani.» O na tagi kuntu tin, o laan ma ti.

8

¹ Sooli na nɛ ba na ki te ba gu Etiyeni tin, o ma sɛ ni ku manɔ.

Zezi karabiə bam na nɛ yaara te tin

Dɛ dɔm kuntu ni nɔɔna puli si ba yaari Zezi kɔɔ kulɔ na wɔ Zeruzalem ni tin zanzan. Ba maama ma jagi ba duri ba zɔ tɔni dɔlɔ maama na wɔ Zude di Samari ni tin wɔni. Ku daari Zezi tintɔŋna fugə-bale bam yiranɔ mu wɔ tɔgi ba duri.

² Nɔɔna balɔ na kwarɔ Wɛ tin ma kwe Etiyeni yira yam ba ki, yi ba daari ba keeri zanzan o tɔni dɔm ŋwaani. ³ Sooli maa kwaani si o cɔgi Zezi kɔɔ kum maama. O maa yəni o tɔlɔ sam dɔm wɔni o jaani baara di kaana balɔ na tɔgi Zezi tin o ve o ki pɔna digə ni.

Wɛ kwərə-ywəŋə kam na jagi te tin

⁴ Zezi karabiə balɔ na duri ba jagi tin maa yəni ba ve je maama ba tɔlɔ Wɛ kwərə-ywəŋə kam. ⁵ Filipi ma zanɔ o vu Samari tiɔ kudonɔ o tɔlɔ Krisi wɔm Wɛ na tɔŋi tin kwərə o bri nɔɔna bam. ⁶ Nɔn-kɔɔ kum maama maa kwaani ba cɔgi Filipi na ŋɔɔni kulɔ tin. Ba maama cɔgi o taani dɔm, yi ba kwəri ba na wo-kɔnkagila yalɔ o na ki tin. ⁷ Ba ma na ciciri na nunɔ si yagi nɔɔna zanzan yi si kaasa di kwərə-dɛ. Kwaarɔ zanzan di gwanɔ di ma na yazurə. ⁸ Kuntu ŋwaani wɔpolo dɛen maa tiini ku wɔ tiɔ kuntu wɔni.

⁹ Tiɔ kum kuntu ni nɔɔnɔ dɛen ya wura, o yiri mu Simɔn. O dɛen jigɔ liri mwaanɔ mu o kia. Ku maa paɔ Samari tiinə bam yi yəu did-o. O maa bri o titi ni o yi nɔn-kamunu mu. ¹⁰ Tiɔ kum nɔɔna maama maa kwaani ba cɔgi o taani lanyiranɔ, didɛera di nabwənə maama. Ba maa paɔ Wɛ dam mu wɔ o tee ni, yi ba jig-o ba bə ba wɔ Dam-fɔrɔ tu. ¹¹ O dɛen ya paɔ ba yi yəu di o liri mwaanɔ tim taan yi ku daani zanzan. Kuntu ŋwaani mu ba kwaani ba cɔg-o lanyiranɔ.

¹² Filipi laan ma ba o tɔlɔ Wɛ kwərə o bri-ba Wɛ paari dɔm taani di Zezi Krisi yiri dɔm. O na bri-ba kuntu tin, nɔɔna bam ma sɛ o taani dɔm. Ba pa ba miisi-ba na wɔni Zezi yiri ŋwaani, baara di kaana maama. ¹³ Simɔn titi di ma sɛ, yi o daari o pa ba miis-o na wɔni. O ma tɔgi didaani

Filipi yi o naɪ wo-kɪnkagɪla dɪ wænu tɪlɔ na brɪ Wɛ dam tɪn. O na nɛ kɔntɔ tɪn, kɔ ma sɔ-o.

¹⁴ Zezi tɪntɔŋna balɔ na wɔ Zeruzalem nɪ tɪn ma ni nɪ Samari tiinɛ bam sɛ Wɛ taanɪ dɪm. Ba ma tɔŋɪ Pɪyɛɛrɪ dɪ Zan ba tee nɪ. ¹⁵ Ba na ve ba yi da tɪn, ba ma loori Wɛ ba pa balɔ na sɛ Zezi tɪn sɪ ba wanɪ ba jɔŋɪ Wɛ Joro kɔm. ¹⁶ Bɛŋwaanɪ Wɛ Joro kɔm daa ta wɔ tu bantɔ wɔlɔwɔlɔ te. Ba dɛɛn pɛ ba miisi-ba na wɔnɪ dɪ Yuutu Zezi yɪrɪ ŋwaanɪ mǎ mɔ. ¹⁷ Pɪyɛɛrɪ dɪ Zan laan ma danɪ ba jɪa ba baŋa nɪ, yi ba jɔŋɪ Wɛ Joro kɔm ba bɪcara nɪ.

¹⁸ Zezi tɪntɔŋna bam na danɪ ba jɪa nɔɔna bam baŋa nɪ yi ba jɔŋɪ Wɛ Joro kɔm kɔntɔ tɪn, yi Simɔn na nɛ kɔ na kɪ te tɪn, o ma kwe sɛbu o ma loori Pɪyɛɛrɪ dɪ Zan o wɪ: ¹⁹ «A lagɪ sɪ á pa amɔ dɪ taa jɪgɪ dam dɪntɔ don, sɪ a na kwe a jɪa a danɪ nɔɔnɔ wɔlɔ baŋa nɪ, sɪ kɔntɔ tu dɪ jɔŋɪ Wɛ Joro kɔm.»

²⁰ Pɪyɛɛrɪ ma lɛr-o o wɪ: «Wɛ wɔ cɔgɪ nmɔ dɪ n sɛbu kɔm maama, dɪ nmɔ na buŋɪ sɪ nɪ wanɪ n ma n sɛbu n yɛgɪ Wɛ pɛɛrɪ dɪm tɪn ŋwaanɪ. ²¹ Nmɔ wɔlɔba ba tɔgɪ cɪga Wɛ yigɛ nɪ. Kɔntɔ tɪn, n bá na cwɛŋɛ sɪ n tɔgɪ dɪ dɪbam n tɔŋɪ Wɛ tɪtɔŋa yam. ²² Nan lɛni n wɔ sɪ n yagɪ wo-balwaarɔ tɪlɔ nmɔ na buŋɪ sɪ n kɪ tɪn, sɪ n daari n loori dɪ Yuutu Wɛ sɪ, Dɪ na sɛ, sɪ Dɪ yagɪ n lwarɪm Dɪ ma cɛ-m. ²³ Bɛŋwaanɪ a nɛ sɪ n jɪgɪ pu-sɪŋa zanzan, yi n wɔ lwarɪm gambɛɛm wɔnɪ.»

²⁴ Simɔn ma lɛrɪ o wɪ: «Nan loori-na Wɛ á pa-nɪ, sɪ wænu tɪlɔ maama á na tagɪ amɔ baŋa nɪ tɪn yi ba tɪ cɔgɪ-nɪ.»

²⁵ Pɪyɛɛrɪ dɪ Zan dɛɛn ma ŋɔɔnɪ dɪ Yuutu Zezi taanɪ dɪm ba brɪ nɔɔna bam. Ba laan ma joori ba maa ve Zeruzalem. Ba na maa joori tɪn, ba ma tɔlɪ Samari tɪ-niɛ yam wɔnɪ ba tɔɔlɪ Wɛ kwɛr-ywɛŋɛ kam.

Filipi na pɛ didɛɛrɔ lwarɪ Wɛ taanɪ te tɪn

²⁶ Baŋa-Wɛ maleka ma ba Filipi te ka ta did-o ka wɪ: «Zaŋɪ n da jagwiɛ seeni n vu n da cwɛŋɛ kalɔ na zɪgɪ Zeruzalem nɪ ka ve Gaaza tɪn.» Cwɛŋɛ kam kɔntɔ tɔgɪ kagɔa wɔ mɔ ka veɛ.

²⁷ Filipi ma zaŋɪ o maa kɛa. Etiyopi tu dɪ dɛɛn maa wɔ cwɛŋɛ kam nɪ o maa ve

sɔŋɔ. Wɔntɔ mɔ tɔŋɪ o paɪ ba tɪv kɔm pa-kana kalɔ ba na bɛ ba wɪ Kandaasɪ tɪn. O yi didɛɛrɔ wɔlɔ na nii o jɪjɪgɪrɔ tɪm maama baŋa nɪ. O dɛɛn ya ve Zeruzalem mɔ sɪ o zuli Wɛ, ²⁸ yi o laan maa joori o ve sɔŋɔ dɪ tɛriko kɔlɔ sise na vaɪ tɪn. O na maa kɛ dɪ o tɛriko kɔm kɔntɔ tɪn, o maa je o karɪmɪ tɔnɔ kɔlɔ Wɛ nijɔŋnu Ezayi na pɔpɔnɪ faŋa faŋa tɪn. ²⁹ Wɛ Joro kɔm ma brɪ Filipi kɔ wɪ: «Ve n ta n tɔgɪ dɪ tɛriko kɔm.» ³⁰ O ma duri o vu o yi tɛriko kɔm yi kɔ veɛ. O ma ni nɔɔnɔ wɔm na jɪgɪ Wɛ nijɔŋnu Ezayi tɔnɔ kɔm o karɪma. O ma bwe-o o wɪ: «Nmɔ ni n na karɪmɪ kɔlɔ tɪn kuri na?»

³¹ O ma lɛrɪ o wɪ: «A nan wɔ kɪ ta mɔ a ni kɔ kuri, yi nɔɔn-nɔɔnɔ wɔ manɪ-kɔ o brɪ-nɪ?»

O laan ma loori Filipi sɪ o dɪ tɛriko kɔm baŋa o jɛni o tee nɪ. ³² O na wɔra o karɪmɪ wænu tɪlɔ tɔnɔ kɔm wɔnɪ tɪn mɔ tɪntɔ: «Wɔntɔ dɛɛn mɔ nyɪ dɪ piɛ kalɔ nɔɔnɔ na vanɪ o ja o vu sɪ ba gɔ tɪn.

O ta nyɪ dɪ pɛlɔ wɔlɔ ba na fanɪ o kɔrɔ yi o wɔ kɪ sɔɔ tɪn.

O nan wɔ purɪ o ni o ta kɔlɔkɔlɔ.

³³ Nɔɔna maa goon-o, yi ba wɔ dɪ o taanɪ dɪ cɪga.

Wɔɔn wɔ wanɪ o ŋɔɔnɪ wɔntɔ dwi dɪm ŋwanɪ?

Bɛŋwaanɪ ba lɪ o ŋwɪa lɔgɔ baŋa nɪ.»

³⁴ Didɛɛrɔ wɔm ma ta dɪ Filipi o wɪ: «A lagɪ a bwe a nii, wɔɔ taanɪ mɔ Wɛ nijɔŋnu wɔm tɛa, o tɪtɪ mɔ o tɛ naa nɔɔnɔ wɔdɔŋ mɔ?» ³⁵ Filipi ma joori o pulɪ nɔɔnɔ wɔm na karɪmɪ mɛ tɪn o brɪ-o kɔ kuri, yi o daari o ta Zezi kwɛr-ywɛŋɛ kam maama o brɪ-o. ³⁶ Ba na tɔgɪ cwɛŋɛ kam ba maa kɛ kɔntɔ tɪn, ba ma vu ba yi bugɛ. Didɛɛrɔ wɔm ma ta o wɪ: «Nii, na wɔ yo seeni. N bá wanɪ n miisi-nɪ na wɔnɪ na?»

[³⁷ Filipi ma lɛr-o o wɪ: «Nmɔ na sɛ Wɛ cɪga kam dɪ n wɔ maama, aá wanɪ a miisi-m na wɔnɪ.» O ma lɛrɪ o wɪ: «A sɛ sɪ Zezi Krisi yi Baŋa-Wɛ Bu mɔ.»]

³⁸ Didɛɛrɔ wɔm laan ma pa tɛriko kɔm zɪgɪ. O dɪ Filipi ma tu tɪga ba vu ba zɔ na bam wɔ, yi Filipi miis-o na bam wɔnɪ.

³⁹ Ba ma nunɪ na bam wɔnɪ. Ba na nunɪ tɪn, dɪ Yuutu Wɛ Joro kɔm ma kwe Filipi

ku ja viiri. Dideeru wum ma daa wu ne-o. O ma joori o kwe cwəŋə o maa kea, yi o jigi wɔpolo zanzan. ⁴⁰ Filipi ma na ni o wu Azoti ni mu. O ma tuli tɔni dɔm maama o tɔɔli We kwər-ywəŋə kam taan, o vu o yi Sezaari.

9

Sooli na lani o wɔbɔŋa o se Zezi te tin (Titonja Tono 22:4-16, 26:9-18)

¹ Sooli deen maa kwaana o yaari di Yuutu Zezi karabiə bam, yi o lagi si o gu-ba. O ma zaŋi o vu Zwifə bam kaanum yuutu wum te. ² O ma loor-o si o pɔpɔni twaanu o pa Zwifə We-di sum na wu Damasi ni tin, ni wum na ne nɔɔna balu na tɔgi Zezi cwəŋə kam, oó ja baara di kaana o ja vu o ki pɔna digə ni Zeruzalem ni. ³ O na ne twaanu tim tin, o ma zaŋi o maa ve Damasi. O na twe tu kum tin, pooni ma da di nuŋi weyuu di pipili di gilim-o. ⁴ O ma tu tɔga ni, yi o ni kwərə na bəŋi o yiri ka wɔ: «Sooli, Sooli, bəŋwaan mu n jigi amu n beesi kuntu?»

⁵ O ma bwe o wɔ: «A tu, nmu yi wɔɔ mu?»

Kwərə kam ma ta ka wɔ: «Amu yi Zezi wulu nmu na jigi n beesi tin mu. ⁶ Nan zaŋi n zu tu kum wu. Nmu na yi da, ba laan wu ta kulɔ nmu na maŋi si n ki tin.»

⁷ Nɔɔna balu na tɔgi di Sooli tin maa zigi da, yi ba warɔ kulukulu si ba ta. Ba deen ni kwərə kam, yi ba nan wu ne nɔɔn-nɔɔnu. ⁸ Sooli ma zaŋi weeni o puri o yiə yi o daa ba nai. Ba ma ja-o o jɔŋa ni, ba van-o ba ja zu Damasi wu. ⁹ Ku deen jigi da yatɔ mu o yiə na dwe. Maŋa kam kuntu ni o wu di, o nan wu nyɔgi.

¹⁰ Zezi karabu wɔdɔŋ deen maa wu Damasi ni, o yiri mu Ananiya. O ma na vurum wɔni di Yuutu wum na ŋɔɔni did-o. O ma bəŋi o yiri o wɔ: «Ananiya!»

O ma ləri o wɔ: «A yuutu, nii-ni.»

¹¹ Di Yuutu wum ma ta did-o o wɔ: «Zaŋi n vu Zudasi sɔŋɔ, ku na zigi cwəŋə kalɔ yiri na yi <Yɔɔrɔ-tɔtɔ> tin ni ni. Nmu na yi da, si n bwe nɔɔnu wulu yiri na yi Sooli tin bwia. O yi Tarisi tu mu. Nmu wu na o na wura o warɔ We. ¹² Vurum wɔni mu o ne nɔɔnu, o yiri mu Ananiya.

O ma na-o yi o ba o danɔ o jia o baŋa ni, si o yiə yam joori ya taa nai.»

¹³ Ananiya na ni kuntu tin, o ma ləri o wɔ: «A yuutu, nɔɔna zanzan maŋi ba ta nɔɔnu wum kuntu taani ba bri amu, di o na ki wo-balwaarɔ tilu maama o ma cɔgi nmu nɔɔna balu na wu Zeruzalem ni tin. ¹⁴ O nan tu yo di ni dilu o na jɔŋi Zwifə kaanum yigə tiinə bam tee ni tin mu, si o ma ja balu maama na bə nmu ni ba Yuutu tin.»

¹⁵ Di Yuutu wum ma ta did-o o wɔ: «Nan ve, bəŋwaan wuntu mu yi wulu amu na kuri si o taa tuŋi o pa-ni, si o daari o pa amu yiri dɔm zaŋi Yisrayeli tiinə bam tee ni didaani dwi-ge tiinə di ba pwa di tee ni. ¹⁶ Amu titi nan wu bri-o yaara yalu maama o na maŋi si o na amu yiri ŋwaan tin.»

¹⁷ Ananiya laan ma zaŋi o vu o yi sɔŋɔ kum o zu. O ma na Sooli yi o danɔ o jia o baŋa ni o wɔ: «A ko-bu Sooli, di Yuutu Zezi titi mu tuŋi amu nmu tee ni. Wuntu ya mu bri o titi nmu yigə ni maŋa kalu n ya na wu cwəŋə ni n maa n buɔni tin. O tuŋi-ni si a ba a pa n joori n ta n nai mu, si n daari n jɔŋi We Joro kum dam.»

¹⁸ Ananiya na tagi kuntu tin, bidwi baŋa ni mu wənu dwani Sooli yiə ni ti tu tɔga ni nɔɔni ŋwam-purru te ti daari, yi o laan nai. O ma zaŋi o zigi weeni. O ma pa ba miis-o na wɔni Zezi yiri ŋwaan. ¹⁹ O laan ma di wɔdiu yi o dam joori di ba. O ma maŋi Zezi karabiə bam tee ni Damasi ni da finfin.

²⁰ Sooli deen na wu Damasi ni kuntu tin, o maa yəni o vu Zwifə bam We-di sum o bri-ba Zezi taani. O maa te o wɔ: «Zezi yi We Bu mu.» ²¹ Ku ma su nɔɔna balu maama na ni o zaasum dɔm tin. Ba ma bwe daani ba wɔ: «Ku dai nɔɔnu wuntu deen mu wu Zeruzalem ni o cɔgi balu na ma Zezi ba bə ni ba Yuutu tin na? Ku nan dai kuntu ŋwaan mu o tu yo seeni, si o taa jaani Zezi karabiə o ve o pa Zwifə kaanum yigə tiinə bam na?»

²² Sooli deen maa ve yigə di baari zanzan, yi o bri nɔɔna bam ni Zezi mu suni o yi Krisi wum We na tuŋi tin. Ku ma pa Zwifə balu na zuuri Damasi ni tin daa warɔ o ni-taani ba ləri.

²³ Da zanzan na ke tın, Zwifə bam ma ki ni daanı sı ba gu Sooli. ²⁴ O ma lwarı ba na buıı sı ba ki-o kulı tın. De maama wıa dı titı ba zıgı ba yırı tıv kım niə yam mı, sı Sooli na tu sı o da da, sı ba laan gu-o. ²⁵ De dıdwi titı nı mı o karabiə bam ma pa o zıv titıgı wı, yı ba lə ıına kı nı nı ba pa o da kəbrə o tu tıga yı o lu.

²⁶ Sooli laan ma vu Zeruzalem. O maa kwaanı sı o togtı o wəli Zezi karabiə bam wı. Ba maama maa funa dıd-o, yı ba ba buıı nı o sııı o ji Zezi karabu. ²⁷ Banabası ma vu o zən-o, yı o ja-o o vu Zezi tıntıına bam te. O ma ta o brı-ba Sooli na ne dı Yuutu Zezi cwəıı nı yı o ıııı dıd-o te tın. O ta ma ta o brı-ba Sooli na kwaanı o ıııı dı baarı o pa balı na wı Daması nı tın lwarı We cıga kam dı Zezi yırı te tın. ²⁸ Sooli ma maıı Zezi karabiə bam tee nı, yı o tıı Zeruzalem ni maama o tolı We kwərə dı dı Yuutu Zezi yırı o brı nıına. ²⁹ O maa yəni o ıııı dı Zwifə balı na ıııı Grekı tiınə taanı tın, yı o magı kantıgı dı ba. Ba laan maa kwaanı sı ba gu-o. ³⁰ Zezi karabiə bam na lwarı kıntı tın, ba ma ja-o ba ja vu Sezaarı, yı ba pa o ke o vu Tarıı.

³¹ Zezi kıgı kım nıına balı maama na wı Zude dı Galile dı Samarı je sım nı tın deen ma na sıun dı ba yaara yam. Ba kıgı kım ma fıgtı kı pulə kı wəli da, We Joro kım na zəni-ba tın ııwaanı. Ba maa togtı dı Yuutu yı ba se-o ba ııwıa maama wı.

Ene na ne yazurə te tın

³² Pıyeeri deen yəni o beeri o ve je maama mı o nıı Zezi karabiə bam. De dıdwi o daa ma zaıı o vu sı o nıı karabiə balı na zıırı Lidi nı tın. ³³ O na yı da tın, o ma na nıııı o yırı mı Ene. O deen yı kırı mı, yı o tıgı bına nana o warı o zaıı weenı. ³⁴ Pıyeeri na ne-o tın, o ma ta dıd-o o wı: «Ene, Zezi Kırı wı pa-m yazurə. Nan zaıı weenı sı n pri n sara kam n tııı.» O na tagı kıntı bıdwi bııa nı tın, mı Ene zaıı weenı. ³⁵ Nıına balı maama na zıırı Lidi nı dı Sarıı je sım maama nı tın ma na Ene na ne yazurə. Ba laan ma ba ba togtı dı Yuutu Zezi.

Tabita na joori o bi te tın

³⁶ Kaanı wıdıı deen mı wı Zope nı, o yırı mı Tabita. (O yırı dıdaanı Grekı tiınə taanı mı yı Dırkası, dı kuri mı fıərə.) O maa yı Zezi karabu. O maa kı lanyıranı yı o wəli yinıgə tiınə zanzan. ³⁷ Maıa kam kıntı nı, o ma ba o ba jıgı yazurə yı o tı. Nıına ma kwe-o ba swə, yı ba ja-o ba di weyuu dıgə ba tııı da. ³⁸ Zope nan batwarı dıdaanı Lidi. Kıntı tın, Zezi karabiə balı na wı Zope nı tın ma lwarı nı Pıyeeri tu Lidi o wıra. Ba ma tııı nıına bale o tee nı. Ba ma vu ba looro ba wı: «Popo, kı lıla n ba dıbam tıv kım.»

³⁹ Pıyeeri ma zaıı o togtı dı ba o ke. O na yı Zope tın, ba ma ja-o ba di weyuu dıgə kam. Kadənə bam maama maa zıgı ba gilim-o yı ba keerə. Ba ma brı-o gwaarı tıı maama Dırkası ya na ııwı yı o nyaanı-tı o pa-ba tın. ⁴⁰ Pıyeeri laan ma pa ba maama nıııı pooni ba daar-o. O ma kuni doonə tıga nı o warı We. O laan ma pıırı o nıı tı wım yı o wı: «Tabita, zaıı weenı.» O ma purı o yıə o na Pıyeeri. O ma zaıı o je. ⁴¹ Pıyeeri ma twı o jııa o ja-o o pa o zaıı weenı o zıgı. O laan ma bıııı kadənə bam dı Zezi karabiə bam maama. O ma pa Tabita zıgı ba yıgə nı yı o brı-ba sı o ııwı.

⁴² Zope je sım nıına bam maama ma nı kəm dım kıntı ııwa. Kı ma paı nıına zanzan kı ba wı-dıdwa dı dı Yuutu Zezi. ⁴³ Pıyeeri ma maıı Zope nı taan da zanzan. O deen zıırı tıı-gıgı kıdııı tee nı mı, o yırı mı Sıııı.

10

Dwi-ge tu na lwarı We cıga kam te tın

¹ Nıııı wıdıı deen mı wıra, o yırı mı Kırıneelı. O maa zıırı Sezaarı nı. O deen yı Rom pamaıına dıdeeri mı. Pamaıına kıgı kulı o na togtı o wı kı wıı tın yırı mı Yitalı tiınə kıgı. ² O deen kwarı We, yı o dı o sıııı tiınə maama zılı We lanyıranı. O maa kı wənu zanzan o wəli Zwifə yinıgə tiınə bam. O maa yəni o warı We maıa maama. ³ De dıdwi we na gunı maıa kalı tın, o ne vıııı. O ma na We maleka na tu ka bııı o yırı ka wı: «Kırıneelı!»

4 O maa nii maleka kam yi fɔɔni jig-o. O ma ta o wi: «Ku yi ta, a tu.»

Maleka kam ma lər-o ka wi: «Nmu na yəni n warɩ Wɛ yi n kwəri n wəli yinigə tiinə tɩn, ku yi Baŋa-Wɛ wobɔŋa. Dɩ nan guli nmu gulə. 5 Laan nan tɔŋi nɔɔna sɩ ba vu Zope ba bəŋi nɔɔnɔ wɔɔɔŋ, o yiri mu Simɔn Pɩyɛɛri. 6 O yi vɛru mu o wɔ Simɔn wɔɔɔ na yi tɔn-gɔgɔ tɩn sɔŋɔ nɩ, nɩnɩ kum ni nɩ.»

7 Maleka kam na tagɩ did-o kuntu ka ti tɩn, ka ma viiri. Kɔrɩnɛɛli ma bəŋi o sɔŋɔ kum tɩntɔŋna bale dɩ pamaŋnɔ didɔba wɔɔɔ na tɔŋi o pa-o yi o dɩ kwari Wɛ tɩn. 8 O ma ta kulɔ maama na kɩ tɩn o bri-ba, yi o daari o tɔŋi-ba sɩ ba vu Zope.

9 Tɩga na pɔɔri yi nɔɔna bam wɔ cwəŋə nɩ ba ma twe Zope tɩn, ku maŋi dɩ Pɩyɛɛri dɩ diini sɔŋɔ kum nayuu sɩ o warɩ Wɛ wɩa titari nɩ. 10 Kana laan maa jig-o yi o lagɩ wɔɔdiu sɩ o di. Ba na wɔra ba kɩ wɔɔdiu kum tɩn, Wɛ ma pa o na wo-kɩnkagɩli nɩ dɩndwɩa mu te. 11 O nɛ weyuu na pɔri o baŋa nɩ, yi woŋo nunji da ku maa tu tɩga. Woŋo kum nyɩ dɩ gɔɔɔ kamunu mu, yi ba jigɩ ku niə yana, yi ku maa tu tɩga. 12 Vara dwi maama mu wɔ ku wɔni, didaani tɩga wo-vəlu dɩ zunə. 13 O na nɛ tɩn, o ma ni kwərə na ŋɔɔni did-o ka wi: «Pɩyɛɛri, zaŋi n gɔ wəənu tɩntɩ n di.»

14 Pɩyɛɛri ma ləri o wi: «Amu tu, a bə sɛ. A ta wɔ fɔgɩ a dɩ dɩbam cullu woŋo naa kulɔ na wɔ maŋi dɩ dim tɩn.»

15 O daa ta ma joori o ni kwərə kam na wi: «Yɩ zaŋi n culi woŋo kulɔ Wɛ na wɩ ku yi lanyiranɩ tɩn.» 16 Ku kɩ kuntu mu kuni bitɔ. Wəənu tɩn laan ma joori tɩ vanji tɩ di weyuu.

17 Pɩyɛɛri maa bwe wo-kɩnkagɩli dɩm o na nɛ tɩn kuri. Ka maŋa kam nɩ mu nɔɔna balɔ Kɔrɩnɛɛli na tɔŋi o tee nɩ tɩn bwe ba lwarɩ Simɔn sɔŋɔ kum je. Ba laan ma vu ba yi manɔŋo kum ba zɩga. 18 Ba ma bəŋi nɔɔnɔ ba bwe ba wi: «Nɔɔnɔ zɔɔri yo o yiri mu Simɔn Pɩyɛɛri na?»

19 Pɩyɛɛri daa ta na wɔra o bwe sɩ o lwarɩ wo-kɩnkagɩli dɩm kuri tɩn, Wɛ joro kum ma ta did-o ku wi: «Nii, nɔɔna bato mu tu ba lagɩ nmu. 20 Zaŋi n tu tɩga. Yi ta n bwea, sɩ n tɔgɩ dɩ ba n vu, bɛŋwaani amu mu tɔŋi-ba.»

21 Pɩyɛɛri ma tu tɩga, yi o ta dɩ ba o wi: «Amu mu yi wɔɔɔ abam na lagɩ tɩn. Bɛɛ mu jaani abam ku ba?»

22 Ba ma ləri ba wi: «Pamaŋna didɛɛru Kɔrɩnɛɛli mu tɔŋi dɩbam. O yi nɔn-ŋum mu yi o kwari Wɛ lanyiranɩ. Zwifə bam maama maa zul-o. Wɛ maleka mu tagɩ did-o sɩ o bəŋi nmu o sɔŋɔ nɩ, sɩ o wantɩ o ni kulɔ nmu na lagɩ n ta tɩn.» 23 Pɩyɛɛri ma pa ba zɔ sɔŋɔ kum ba pəni.

Tɩga na pɔɔri tɩn o ma zaŋi o tɔgɩ dɩ ba o vu. Zezi karabiə badaara dɩ ma zaŋi Zope nɩ ba tɔgɩ did-o ba vu. 24 Tɩga daa na pɔɔri tɩn mu o yi Sezaari. O yi da didaani Kɔrɩnɛɛli dɩ o sɔŋɔ tiinə dɩ o badonnə balɔ o na bəŋi tɩn maŋi ba je ba cəg-o. 25 Pɩyɛɛri na yi sɔŋɔ kum yi o maa zɔɔri tɩn, Kɔrɩnɛɛli ma zaŋi o nunji o jeer-o, yi o kuni doonə o yigə nɩ o jɔɔn-o. 26 Pɩyɛɛri ma pa o zaŋi wɛɛni o zɩgɩ, yi o ta did-o o wi: «Amu dɩ yi nabiinu mu.» 27 O ta maa ŋɔɔni did-o yi ba maa zɔɔri sɔŋɔ kum. O ma na nɔn-kɔgɔ na kikili da ba je. 28 O ma ta dɩ nɔɔna bam o wi: «Abam maŋi á ye nɩ ku culə sɩ Zwifu taa zɔɔri didaani dwi-ge tiinə, naa o taa tɔgɩ dɩ ba. Wɛ nan mu bri amu nɩ ku wɔ maŋi sɩ a taa culi nɔɔn-nɔɔnɔ naa a pai o taa yi nɔn-diku. 29 Kuntu ŋwaani mu, abam na tɔŋi á bəŋi-nɩ tɩn, a wɔ vɩn yi a ba. A nan lagɩ a bwe a nii, bɛŋwaani mu á tɔŋi á bəŋi-nɩ?»

30 Kɔrɩnɛɛli ma ta o wi: «Zɩm mu jigɩ da yana, ku maŋi dɩ maŋa kantɩ nɩ wɛ na guni tɩn, dɩ a wɔra a warɩ Wɛ a sɔŋɔ nɩ, nɔɔnɔ ma da o ba o zɩgɩ a yigə nɩ. O zɔ gwaaru tɩ na nyɩna. 31 O ma ta dɩ amu o wi: «Kɔrɩnɛɛli, Wɛ mu jɔŋi n loro kum. Nmu na wəli yinigə tiinə tɩn mu Dɩ guli nmu gulə. 32 Nan tɔŋi nɔɔna sɩ ba vu Zope ba bəŋi nɔɔnɔ wɔɔɔŋ, o yiri mu Simɔn Pɩyɛɛri. O yi vɛru mu, o wɔ Simɔn wɔɔɔ na yi tɔn-gɔgɔ tɩn sɔŋɔ nɩ. O zɔɔri nɩnɩ kum ni nɩ mu.» 33 O na tagɩ kuntu tɩn, a ma tɔŋi nɔɔna lɩla sɩ ba vu ba bəŋi nmu sɩ n ba. Nmu na tu tɩn, n kɩ cɩga. Dɩbam maama nan zɩgɩ Wɛ yigə nɩ mu dí cəgɩ, sɩ dí ni kulɔ maama dí Yuutu wum na pɛ-m sɩ n ta tɩn.»

34 Pɩyɛɛri laan ma zaŋi o ta o wi: «A zɩm lwarɩ nɩ ku yi cɩga mu sɩ Wɛ ba

kuri nɔɔna daani. ³⁵ We joni nɔɔnu wulu maama na kwarɔ-DI yi o ki kulɔ na lana tin mu, ku na manɔ ku yi dwi dilɔ nɔɔnu. ³⁶ Abam manɔ á ye We na tagi DI taani dɔm DI bri Yistrayeli tiinɔ bam, ni Zezi Kriɔ mu wai o joni nɔɔna o fɔgi ba di We daani. Wuntu mu yi nabiinɔ maama Yuutu. ³⁷ Abam ta ye wo-kamunnu tulu maama na ki Zude ni tin. Ku deen puli Galile ni mu, manɔ kam Zan na tɔɔli We kwɛrɛ di nɔɔna si ba miisi na wɔni tin kwaga ni. ³⁸ Abam manɔ á ye We na pe DI Joro kum Nazareti tu Zezi yi DI kwɛri DI pa-o dam te tin. We na wu o tee ni kuntu tin, o yɛni o ve je maama o ki nɔɔna lanyirani, yi o kwɛri o vri balu na wu sɔtaani jɔna ni tin o yaga. ³⁹ Dibam nan mu ne wɛnu tulu maama o na ki Zeruzalem ni di Zwifɛ tɔni dɔm maama ni tin, yi di yi cigi kantɔ maana tiinɔ. Ba deen jaan-o mu ba pa tɔɔn-dagara banɔ ni ba gu. ⁴⁰ We ma pa o joori o bi o yagi tɔɔni da yatɔ de ni. DI ma pa o bri o titi nɔɔna yigɛ ni si ba na-o. ⁴¹ Ku nan dai ni nɔɔna maama mu ne-o, ku yi dibam balu We na manɔ DI kuri si di taá yi o maana tiinɔ tin mu ne-o. Zezi na bi o yagi tɔɔni tin, dibam tɔgi did-o di di wɔdiu yi di nyɔ na. ⁴² O ma pa dibam ni si di tɔɔli We kwɛrɛ kam di bri nɔɔna, di pa ba lwarɔ ni wɔm mu yi wɔlu We na tinɔ si o di nanɔna di balu na tigi tin taani. ⁴³ Faɔa faɔa We nijonɔnɔ bam maama deen tagi wuntu taani ba wi, nɔɔnu wulu maama na ki o wu-didɔa did-o tin, We wu yagi kuntu tu lwarɔm DI ma ce-o wuntu yiri nɔɔna.»

⁴⁴ Piyɛri ta na wura o nɔɔni kuntu tin, We Joro kum ma tu balu maama na je ba cɛgi o taani dɔm tin yuu ni. ⁴⁵ We na pe DI Joro kum dwi-ge tiinɔ di tin, ku dari Zwifɛ balu na manɔ ba tɔgi Zezi yi ba da di Piyɛri ba ba tin. ⁴⁶ Benɔnaani ba ni ba na nɔɔni ta-ge yi ba kwɛri ba zuli We.

⁴⁷ Piyɛri laan ma ta o wi: «Nɔɔna bantɔ sunɔ ba joni We Joro kum ni dibam di na joni te tin mu. Kuntu tin, di wu wani di ci ba yigɛ si ba yi miisi na wɔni di Zezi yiri na?» ⁴⁸ O ma daari o pa ni si ba miisi-ba na wɔni Zezi Kriɔ yiri

nɔɔnaani. Ba laan ma loori Piyɛri si o manɔ ba tee ni da finfin.

11

Piyɛri tulu ku na ki te yi o vu dwi-ge tiinɔ te tin

¹ Zezi tintɔnɔna bam di o karabiɔ balu na zɔvri Zude ni tin ma ni ni dwi-ge tiinɔ di laan se We kwɛrɛ kam. ² Piyɛri deen ma zanɔ o vu Zeruzalem. O na yi da tin, Zwifɛ balu na tɔgi Zezi tin ma magi kantɔgi did-o. ³ Ba ma bwe-o ba wi: «Bee mu yi n vu n zɔ dwi-ge tiinɔ sɔnɔ yi ba yi balu na ba goni ba bɛkɛri tin? Bee mu yi n di wɔdiu di ba?»

⁴ Piyɛri ma zanɔ o tulu kulɔ maama na ki tin o bri-ba o wi: ⁵ «A ya wu Zope ni mu a wari We. We ma pa a na vurim. A ne wo-kamunu na nunɔ weyuu ku maa tu tɔgi. Ku nyi di gɔrɔ kamunu mu, yi ba jigi ku niɔ yana ba pa ku maa tu tɔgi. Ku ma ba ku zigi a yigɛ ni. ⁶ A ma nii ku wɔni yi a na vara na wura, sɔnɔ vara di ga-vara di tɔgi wo-vɛlu di zunɔ. ⁷ A laan ma ni kwɛrɛ na nɔɔni di amɔ ka wi: <Piyɛri, zanɔ n gu n di.> ⁸ A ma lɛri a wi: <A tu, aye a bá se. A manɔ a wu di dibam cullu wɔnɔ naa kulɔ na wu manɔ di dim tin.> ⁹ Kwɛrɛ kam daa ta ma joori ka zigi weyuu ni ka nɔɔni ka wi: <Yi zanɔ n culi wɔnɔ kulɔ We na wi ku yi lanyirani tin.> ¹⁰ Ku ma ki kuntu taani kuni bitɔ, yi wɛnu tin maama joori ti vanɔ ti di weyuu.

¹¹ Manɔ kantɔ ni nɔɔna batɔ deen tu ba zigi sɔnɔ kulɔ amɔ na zɔvri da tin ni ni. Ba ya tɔnɔ-ba Sezaari ni mu si ba ba amɔ te. ¹² We Joro kum ma ta ku bri-ni ku wi, a yi taa bwea, si a tɔgi di ba a vu. Di kɔbiɔ bantɔ bardɔ di ma da amɔ ba vu. Di maama ma vu di yi Sezaari, yi di vu di zɔ Kɔrinɛeli sɔnɔ kum. ¹³ O ma ta o bri dibam o na ne We maleka na tu o sɔnɔ ka zigi yi ka ta did-o ka wi: <Tɔnɔ nɔɔna si ba vu Zope ba bɛni nɔɔnu wɔdɔnɔ o yiri na yi Simɔn Piyɛri tin si o ba. ¹⁴ Wuntu na tuɛ, o laan wu nɔɔni taani dilɔ na wu pa nmu di n sɔnɔ tiinɔ bam maama na vurim tin.>

¹⁵ A na sɔnɔ si a nɔɔni di ba tin, mu We Joro kum tu ba te nɔɔni ku na manɔ ku

tu dɔbam te pulim ni te tin. ¹⁶ A laan ma guli dɔ Yuutu Zezi dɛen na tagi te o wɔ: <Zan dɛen miisi nɔɔna bam na wɔni mu, We nan wɔ miisi abam DI Joro kum wɔni mu.> ¹⁷ Ku sɔni ku yi ciga mu ni We pe dwi-ge tiinɔ bantɔ DI peeri dɔm, ni DI na manɔ DI pa dɔbam dɔ, manɔ kalɔ dɔ na ki dɔ wɔ-dɔdɔba dɔ dɔ Yuutu Zezi Kriisi tin. Kuntɔ tin, a nan yi wɔɔ mu sɔ a cɔ We yigɔ?»

¹⁸ Pɔyɛeri na tagi kuntɔ yi ba ni tin, ba ma yagi taani dɔm yi ba daari ba zuli We. Ba maa wɔ: «We sɔni DI pa dwi-ge tiinɔ bam dɔ cwɛnɔ sɔ ba lɔni ba wɔrɔ, sɔ ba daari ba na DI nɔwɔ-dɔnɔ kam.»

Zezi kɔgɔ kulɔ na wɔ Antɔsɔ ni tin na ki te tin

¹⁹ Manɔ kam ba dɛen na gɔ Etiyeni tin, nɔɔna yaari Zezi karabiɔ bam ku pa ba jagi da-yigɔ ni. Balɔ na jagi tin badonnɔ ma vu ba yi Fenisi dɔ Sipri dɔ Antɔsɔ. Ba na jagi kuntɔ tin, ba yɛni ba tɔɔli We kwɛrɔ kam ba bri Zwifɔ bam yɔranɔ mu. ²⁰ Ku daari Zezi karabiɔ badaara na nunɔ Sipri dɔ Sirɛeni tin ma zanɔ ba vu Antɔsɔ ba tɔɔli dɔ Yuutu Zezi kwɛrɔ-ywɛnɔ kam ba bri dwi-ge tiinɔ dɔ. ²¹ Banɔ-We dam maa wɔ ba tee ni. Nɔɔna zanzan ma ki ba wɔ-dɔdɔba dɔ dɔ Yuutu Zezi yi ba tɔg-o.

²² Zezi kɔgɔ kulɔ na wɔ Zeruzalem ni tin ma ni kulɔ na ki tin. Ba ma tɔnɔ Banabasi sɔ o vu Antɔsɔ o nii. ²³ O na ve o yi da tin, o ma na We na sɔni DI ki nɔɔna bam lanyɔranɔ te tin. O maa jigi wɔpɔlo lanyɔranɔ. O ma kwe ba maama kwɛɔ yalɔ na wɔ pa ba taa tɔgi dɔ Yuutu wɔm dɔ ba wɔ maama sɔ ba yi zanɔ ba yagi tin.

²⁴ Banabasi dɛen yi nɔn-nɔm. O maa tiini o jigi wɔ-dɔdɔba dɔ Zezi, yi We Joro kum wɔ o tee ni dɔ dam. Nɔɔna zanzan dɛen ma ba ba tɔgi dɔ Yuutu wɔm, yi ba dɔ wɛli o kɔgɔ kum wɔni.

²⁵ Banabasi laan ma zanɔ o vu Tarisi sɔ o beeri Sooli je. ²⁶ O na ve o na-o tin, o ma ja-o o joori Antɔsɔ. Ba na wɔra tin, ba maa yɛni ba wɛli daani ba bri Zezi kɔgɔ kum We taani. Ba ki kuntɔ taan sɔ ku vu ku yi bɔm, yi nɔɔna balɔ ba na bri tin dagi zanzan. Ku yi Antɔsɔ ni mu ba puli sɔ ba bɛnɔ Zezi karabiɔ bam ni Kriisi biɔ.

²⁷ Da yam kuntɔ ni We nijonɔ badonnɔ ma zigɔ Zeruzalem ni ba vu Antɔsɔ. ²⁸ Ba dɔdɔba yɔri mu Agabusi. We Joro kum ma pa o ta We kwɛrɔ, ni kana lagɔ ka ba ka tiini ka zɔ lɔgɔ maama. (Ku dɛen sɔni ku ki kuntɔ mu manɔ kalɔ Kloodi na di paari tin.) ²⁹ Zezi karabiɔ bam na ni kuntɔ tin, ba ma li wɔbɔnɔ sɔ ba la sɛbu ba ma wɛli ba ko-biɔ balɔ na zɔuri Zude ni tin. Ba ma sɛ sɔ ba dɔdɔba dɔdɔba wɔ pa ni ba na wɔ wani te tin. ³⁰ Ba ma sɔni ba ki kuntɔ. Ba ma kwe sɛbu kulɔ ba na lagɔ tin ba ki Banabasi dɔ Sooli jɔnɔ ni, sɔ ba ja vu Zeruzalem ba pa Zezi kɔgɔ kum nakwa bam.

12

We maleka na vri Pɔyɛeri Erɔdi jɔnɔ ni ka yagi te tin

¹ Manɔ kam kuntɔ ni Pe Erɔdi ma zanɔ o ja Zezi kɔgɔ kum wɔ nɔɔna badonnɔ sɔ o yaari-ba. ² O ma ja Zakɔ wɔlɔ na yi Zan zɔmbaarɔ tin o pa ba gɔ-o dɔ sɔ-zɔɔ. ³ O na ki kuntɔ yi o lwarɔ ni ku poli Zwifɔ bam wɔ lanyɔranɔ tin, o daa ma ja Pɔyɛeri dɔ. Ku yi Zwifɔ bam candiɔ kalɔ ba na yɛni ba di dɔpɛ dɔlɔ na ba jigi dabɔli tin manɔ ni mu. ⁴ O na jaani Pɔyɛeri kuntɔ tin, o ma ki-o pɔna digɔ ni, yi o pa pamaɔna bana bana kuri bɔna yɔr-o ba lɔni daani. Erɔdi dɛen maa lagɔ sɔ Pakɔ candiɔ kam na ke ka daari, sɔ o laan pa ba ja Pɔyɛeri ba nunɔ, sɔ o di o taani nɔɔna bam maama yigɔ ni. ⁵ Kuntɔ nɔwani Pɔyɛeri maa wɔ pɔna digɔ kam ni taan, yi Zezi kɔgɔ kum nɔɔna bam tiini ba loori We o nɔwani.

⁶ Ku dɛen yi titɔ dɔlɔ tɔga na wɔ pɔuri sɔ Erɔdi pa Pɔyɛeri nunɔ pooni sɔ o di o taani tin. Pɔyɛeri ya tigi pamaɔna bale titari ni mu o dɔa. Ba ya vɔg-o dɔ capɔnnɔ tile mu. Pamaɔna badonnɔ dɔ ma wɔ pɔna digɔ kam ni ni ba yɔra. ⁷ Banɔ-We maleka laan ma da ka tu ka zigɔ da. Pooni maa da zɛnɔ digɔ kam wɔni. Maleka kam ma pɔpagɔ Pɔyɛeri tikɛri ni ka pa o zanɔ, yi ka ta-o ka wɔ: «Ki lɔla n zanɔ wɛeni!» Capɔnnɔ tim ma kɔ Pɔyɛeri jɔa ni ti tɔ tɔga ni. ⁸ Maleka kam ma ta-o ka wɔ: «Fɔgi n vɔ n vɔrɔ tim sɔ n zɔ n natra yam.» O ma sɔni o ki kuntɔ. Ka daa ma ta ka wɔ:

«Kwe n kasaa kum n zu, si n ta n togi amu.»

⁹ Piyɛɛri ma togi ka kwaga o nunji pɔna digɛ kam wɔni. O maa wɔ lwarɔ ni maleka kam na ki kulɔ tin yi cɛga. O maa bunji ni ku yi dɔndwɔa mu. ¹⁰ Ba ma vu ba gaali dayigɛ yɔrina bam di kwaga yɔrina bam. Ba laan ma vu ba yi luu-bor-zɔŋɔ kulɔ na pɔri ku yɔɔri tɔv kum wɔ tin. Boro kum titi ma pɔri, yi ba ke ba nunji. Ba ma kwe cwɛŋɛ ba ve ba maa kea. Maleka kam laan ma da ka viiri ka daari Piyɛɛri.

¹¹ Ku laan ma ba Piyɛɛri wɔbɔŋa. O ma ta o wɔ: «A laan lwarɔ ni ku yi cɛga mu. We mu siɔni Di tɔŋi Di maleka si ka ba ka jonji-ni Erɔdi jɔŋa ni ka yagi, si Zwifɛ bam daa yi wani ba ki amu ni ba na bunji te tin.»

¹² Piyɛɛri na maani ku na yi te tin, o ma vu Mari-ba sɔŋɔ. Wɔntu yi Zan Mariki nu mu. Nɔɔna zanzan deen mu kikili daani sɔŋɔ kum ni ba wɔra ba wari We. ¹³ O ma vu o yi manɔŋo boro kum o magi, si ba pɔri si o zu. Ka-nyaani maa wɔ sɔŋɔ kum ni, o yiri mu Rɔdi. O ma vu si o nii, wɔɔ mu maga. ¹⁴ O na ve tin, o ma lwarɔ Piyɛɛri kwɛrɛ. O maa tiini o jigi wɔpɔlo zanzan ku pa o duri o joori, yi o wɔ pɔri boro kum. O ma vu o ta di nɔɔna bam o wɔ: «Piyɛɛri mu zigi cicwɛŋɛ ni.» ¹⁵ Ba ma lɛr-o ba wɔ, o co mu. O maa cim yi o ta o wɔ: «Ku siɔni ku yi cɛga mu.» Ba daa ma lɛri ba wɔ: «Ku ga yi o ciru mu.»

¹⁶ Piyɛɛri daa ta maa zigi o magi boro kum taan. Ba laan ma ba ba pɔri. Ba na nɛ-o tin, ku ma tiini ku su-ba. ¹⁷ O ma zɛŋi o jia o wɔ, ba cɛgi sɔɔ. O ma daari o manji di Yuutu wɔm na ki te o ja-o o nunji pɔna digɛ kam ni tin. O ta ma ta di ba o wɔ, ba ve ba ta kulɔ na ki tin ba bri Zaki di Zezi karabiɛ bam maama. O laan ma yagi-ba yi o vu jɛgɛ kadoŋ.

¹⁸ Tiga na pɔri tituti tin, pamaŋna balu ya na yiri Piyɛɛri tin wɔbɔŋa vugimi. Ba ma bwe daani ba wɔ: «Bɛɛ mu ki yi Piyɛɛri tɛrɛ?» ¹⁹ Erɔdi ma pa ni si ba kwaani ba beeri o jɛgɛ. Ba ma beer-o taan ba ga. Erɔdi ma bwe pamaŋna bam o nii, ba ki ta mu yi Piyɛɛri nunji, yi o daari o pa ni si ba gu-ba.

Kuntu na ki ku ke tin, Erɔdi ma zanji Zude ni o vu Sezaari o zɔuri da.

Ku na ki te yi Erɔdi ti tin

²⁰ Erɔdi banɔ deen tiini di zanji di Tiiri di Sidon tiinɛ. Je sum kuntu nɔɔna bam ma zanji ba la kɔgɔ si ba vu ba tɔ Erɔdi si o yagi. Erɔdi deen jigi didɛɛru wɔlu na nii o sɔŋɔ kum bana ni, o yiri mu Bilasiti. Nɔɔna bam ma puli ba di cilɔŋo didaani wɔntu, yi ba daari ba vu Erɔdi te ba nɔɔni did-o si o yagi o ban-zɔŋɔ kum. Ba deen lagi si ba ni daani, bejwaani ba titi tɔv kum yɛni ku jonji ku wɔdiiru pɛ wɔntu tɔv kum ni mu. ²¹ Ba ma li de si ba jɛni daani ba nɔɔni taani dim.

De dim na yi tin, Erɔdi ma kwe o paari gwar-fwaarɔ o zu. O laan ma jɛni o paari jangɔŋɔ kum bana ni si o nɔɔni di nɔɔna bam. ²² O kwɛrɛ na zanji yi o nɔɔni di ba kuntu tin, nɔɔna bam ma kaasi bana bana ba wɔ: «Kwɛrɛ kantu yi we kwɛrɛ mu si ka dai nabinzwɛnɛ nyim.» ²³ Erɔdi na se ba zulɛ yam yi o wɔ pɛ We Di zulɛ tin, Bana-We maleka ma pa yawɔv ja-o lila. Kanzwa ma zu o wɔ ya di-o ya gu.

²⁴ We kwɛrɛ kam deen maa jagi je maama, yi nɔɔna zanzan se-ka. ²⁵ Banabasi di Sooli ma ti titɔŋi dilu ba na ve Zeruzalem si ba tɔŋi tin. Ba laan ma ja Zan Mariki ba wɛli ba titi ni, yi ba nunji Zeruzalem ba joori ba vu Antioxi.

13

Zezi kɔgɔ kum na li Banabasi di Sooli te tin

¹ Zezi kɔgɔ kulɔ na wɔ Antioxi ni tin deen jigi We nijɔŋnɛ di balu na bri We taani dim tin ba titari ni. Bantu mu yi Banabasi, di Simeyon wɔlu ba na bɛ ni nazono tin, di Sireeni tu Lukiyusi, di Manayen wɔlu deen na yi gɔvirma tu Erɔdi yuu-dɔŋo ba biini ni tin, didaani Sooli. ² De didwɔ ba maa wɔra ba zuli Bana-We, yi ba ta kwari ba vɔ ni. We Joro kum laan ma ta ku bri-ba ku wɔ: «Li-na Banabasi di Sooli amu nwaani, si ba taa tɔŋi titɔŋi dilu amu na kuri-ba si ba tɔŋi tin.»

³ Zezi karabiɛ bam na ni kuntu tin, ba daa ma vɔ ni yi ba loori We ba pa-ba. Ba

ma daari ba daŋi ba jia ba baŋa ni, yi ba laan banu-ba yi ba viiri.

Pooli di Banabasi na wu Sipri ni te tin

⁴ We Joro kum deen na tɔŋi Banabasi di Sooli kuntu tin, ba ma vu ba yi Seliusi. Ba ma zu naboro ba togi nɔnu kum wu ba vu ba be ba yi Sipri. ⁵ Ba ma vu ba zu Sipri tu kudoŋ, ku yiri mu Salamini. Ba na yi da tin, ba maa zuɔri Zwifə bam We-di sum ba tooli We kwərə. Zan Mariki maa wu ba tee ni o wəli-ba.

⁶ Ba ma zaŋi Salamini ni ba tɔli je sum maama ba ke. Ba ma vu ba yi Pafosi. Ba ma jeeri liri tu wudoŋ daani, o yiri mu Bar-Zezi, yi o yi Zwifu. O deen pai o yi We nijonnu mu yi o dai. ⁷ O maa yi gɔvirma tu Seriziu Polusi kwaga noonu mu. Gɔvirma tu wum maa jigi swan lanyirani. O ma beŋi Banabasi di Sooli o pa ba ba o te. O maa lagi si o ni We kwərə kam. ⁸ Liri tu wum ma zaŋi o wura o culi ba brim dum. O maa kwaani si o ci gɔvirma tu wum si o yi se We ciga kam. Liri tu wum yiri didoŋ mu yi Elimasi di Greki tiinə taani. ⁹ Sooli wulu yiri didoŋ ta na yi Pooli tin deen jigi We Joro kum dam lanyirani. O ma nii liri tu wum vɔri, yi o wɔ: ¹⁰ «N wu su di sisuna mu didaani balɔɔ. Nmu yi sutaani jɔŋa noonu mu. Nmu culi wənu tɔli maama na lana tin. Nmu tiini n kwaana si n pipiri di Yuutu wum ciga kam si ka ji vwan mu. ¹¹ Nii, Baŋa-We wu ba DI magi-m di DI ji-dia lele kuntu. Nn ji lilwe yi n daa n ba na wia pooni, si ku taa ve maŋa kalu We na lagi tin.»

O na tagi kuntu tin, bidwi baŋa ni mu Elimasi yiə dwe, yi o zigi lim wuni. O maa ve o kikara, yi o lagi vanɔnu si o ja o jɔŋa. ¹² Gɔvirma tu wum na ne kulɔ na ki tin, o laan ma ki o wu-didwa di Zezi Kri. Di Yuutu ciga kam ba na bri-o tin ma su-o.

Pooli-ba na wu Antioxi ni te tin

¹³ Pooli di o badonna bam laan ma zaŋi Pafosi ni ba zu naboro ba vu ba yi Pamfili tu kudoŋ, ku yiri mu Perizi. Zan Mariki ma yagi-ba daani, yi o daari o joori Zeruzalem. ¹⁴ Ba daa maa zigi Perizi ni ba vu Antioxi kulɔ na wu Pisidi ni tin. Zwifə bam siun de dum na yi tin, ba ma

vu ba zu ba We-digə kam wu ba je da. ¹⁵ Noona ma zaŋi ba karimi Moyisi cullu twaanu tum di faŋa faŋa We nijonno bam twaanu tum wuni. Ba na karimi ba ti tin, ba yigə tiinə bam ma tɔŋi ni ba pa Pooli-ba, yi ba wɔ: «Di ko-biə-ba, abam na jigi kwia yalu na wu zani noona bam tin, si a zaŋi a ta.»

¹⁶ Pooli ma zaŋi weeni o zəŋi o jɔŋa, yi o laan daari o ta o wɔ: «Yisrayeli dwi tiinə-ba didaani dwi-ge tiinə balu na kwari We tin, cəgi-na a na lagi a ta kulɔ tin. ¹⁷ We dɔlu dibam Yisrayeli tiinə bam na togi tin deen mu kuri di nabaara bam, si ba taa yi DI titi noona. Maŋa kam ba deen na yi vərə Ezipi ni tin mu We pe ba puli zanzan. DI ma daari DI ma DI titi ji-dia kam DI li-ba DI pa ba nuŋi tu kum kuntu ni. ¹⁸ Ba na beeri kagwa wuni taan bina finna tin, DI ma ki wu-zuru didaani ba. ¹⁹ Ba na zu Kanaan tin, DI ma pa tu kum dwi dwi tiinə kuni birpe cəgi, yi DI daari DI pa DI titi noona Yisrayeli tiinə bam taa te tu kum kuntu. ²⁰ Kuntu kam dum maama yi nɔneeni bina biə-yana di finnu mu (450).

Kuntu kwaga ni, We laan ma kuri yigə tiinə DI pa-ba yi bantɔ te-ba taan, ku vu ku yi maŋa kam DI nijonnu Samuweli na tu o ba o te-ba tin. ²¹ Noona bam laan ma loori Samuweli si o tɔŋi pe o pa-ba. We ma tɔŋi Benzamen dwi tu didwa DI pa-ba, o yiri mu Sayuli. O yi Kisi bu mu. O maa ji ba pe bina finna. ²² We deen ma ba DI li Sayuli paari dum wuni, yi DI daari DI pa Davidi ji ba pe. We deen tagi wuntu taani DI wɔ: «Zese bu Davidi yi noonu wulu na su amu wu tin. Wuntu wu ki kulɔ maama a wubuŋa na lagi tin.»

²³ Ku nan yi wuntu dwi dum wuni mu We pe Zezi ba. We ma togi ni dɔlu DI na goni tin DI pa Zezi ji dibam Yisrayeli tiinə bam vɔri. ²⁴ Maŋa kam Zezi ta na wu puli o tituŋa yam tin, Zan deen mu bri Yisrayeli tiinə bam maama o wɔ, ba ləni ba wuru ba yagi kəm-balwaarɔ, si ba daari ba pa ba miisi-ba na wuni We ŋwaani. ²⁵ Ku na tu ku daari finfin si Zan ti o tituŋa yam tin, o ma bwe noona bam o wɔ: «Abam buŋi si amu yi wɔɔ mu? Amu dai wulu wum a na tɔni tin. Wuntu

nan lagɪ o saŋɪ a kwaga mu o ba, yɪ a wu maŋɪ sɪ a bwɛli o nɛ natra dɪ.>

²⁶ A ko-biə-ba, Abraham dwi tiinə dɪ dwi-ge tiinə balu na kwari We tin, ku yɪ dɪbam mu We pe sɪ dɪ ni DI taani dɪm kuntu, sɪ dɪ wani dɪ lwarɪ DI na lagɪ DI vri dɪbam DI yagɪ te tin. ²⁷ Zeruzalem tiinə bam dɪ ba yigə tiinə bam nan wu lwarɪ Zezi na yɪ wɔlu tin. Ku daa zɪ yɪ wəənu tɪlu We nijonə bam na pupɔni ba tiŋi yɪ nɔɔna yəni ba karɪmɪ-tɪ ba siun da yam maama ni tin, ba ba ni wəənu tintu kuri dɪ. Ba nan na pe Zezi na cam tin, ku pe We nijonə bam na pupɔni kulɔ tin sɪni ku ki. ²⁸ Ba maa ba jigɪ taani dilu na wu pa ba gu-o tin. Dɪ kuntu dɪ, ba ta ma loori Pilati sɪ o pa ba gu-o. ²⁹ Ba ma ki kulɔ maama na maŋɪ ku pupɔni We tɔnɔ kum wɔnu yɪ ku ta o taani tin ba ti. O na tɪgɪ tin, ba laan ma par-o tɔn-dagara kam baŋa ni ba ja vu ba ki yibeeli wɔni. ³⁰ We laan ma pa o bi o yagɪ tɔnɔ. ³¹ O maa wɔra da kɔgɔ kɔgɔ. O na wɔra tin, kuni zanzan mu o bri o titɪ o karabiə bam yigə ni, balu ya na tɔgɪ did-o Galile ni ba beeri ba ve Zeruzalem tin. Bantu laan mu yɪ o maana tiinə ba bri o cɪga kam ba pa dɪbam Yisrayelɪ tiinə bam.

³² Dɪbam nan tu abam te mu sɪ dɪ tɔɔli We kwər-ywəŋə kam dɪ bri abam. Ku nan yɪ ni, We deen na goni ni dɪ dɪbam nabaara bam ni DI wu ki kulɔ tin mu, ³³ DI laan sɪni DI ki DI pa dɪbam balu na yɪ ba naaru tin. Mu kuntu mu DI bi Zezi DI pa o yagɪ tɔnɔ. Ku yɪ nɪnɛni ku na maŋɪ ku pupɔni We ləŋ-ŋwɪ tɔnɔ pɔɔrim bile tu wɔni te tin ku wɪ:

<Nmɔ mu yɪ amɔ Bu
yɪ zɪm amɔ dɪ jigɪ nmɔ Ko.>

³⁴ We tɔnɔ kum daa ta bri We na wu bi-o DI pa o yagɪ tɔnɔ, sɪ o yira yɪ pɔ. Ku ma ta ku wɪ:

<Aa pa n na wo-laarɔ cɪga cɪga,
ni a na maŋɪ a go ni sɪ a pa Davidi na-tɪ
te tin.>

³⁵ We tɔnɔ kum jəgə kadoŋ ni Davidi pupɔni o wɪ:

<Nmɔ We bá se sɪ n titɪ Wu-pɔŋo Tu wɔm
yira pɔ.>

³⁶ Ku nan na yɪ Davidi titɪ, wɔntɔ deen tɔŋi We tituŋa yam maŋa kalu o na ŋwɪ tin, yɪ o laan ba o tɪ. Ba ma kwe-o ba ki o

nabaara bam tee ni. O yira yam ma sɪni yɪ pɔ. ³⁷ Ku daari, wɔlu wɔm We na pe o bi o yagɪ tɔnɔ tin, wɔntɔ yira nan wu pɔgɪ.

³⁸ A ko-biə-ba, abam maŋɪ sɪ á lwarɪ ni ku yɪ Zezi ŋwaani mu dɪ jigɪ cwəŋə sɪ dɪ bri abam ni We wu wani DI yagɪ á lwarɪm DI ma ce abam. ³⁹ We cullu tɪlu DI na ki Moyisi jɪŋa ni tin wari tɪ pa á lwarɪm dɪm ti. Ku daari wɔlu maama na ki o wu didɔa dɪ Zezi tin wu na vri We tee ni, dɪ o lwarɪm dɪm maama na ti wɔntɔ ŋwaani tin. ⁴⁰ Nan taá yiri-na á titɪ, sɪ leeru tɪlu We nijonə bam na pupɔni tɪ taani tin yɪ zaŋɪ tɪ yɪ abam. ⁴¹ Ba deen tagɪ ba wɪ:

<Nii-na, abam balu na yəni á gooni amɔ
We cɪga kam tin,

abam yira wu sɔɔri yɪ á tɪ.

Beŋwaani ku na yɪ kəm dilu a na lagɪ a
ki abam da yam kuntu ni tin,

abam bá se ni dɪ yɪ cɪga,

nɔɔnu na maŋɪ o bri abam tɪ kuri dɪ, á ta
bá se.> »

⁴² Pooli na tagɪ kuntu o ti tin, o dɪ Banabasɪ ma zaŋɪ sɪ ba nunɪ We-digə kam wɔni. Ba na lagɪ ba viiri tin, nɔɔna bam ma ta dɪ ba sɪ ba joori ba ba siun de didoŋ dɪm ni, sɪ ba daa ta ŋɔɔni taani dɪm kuntu dɪ ba. ⁴³ Nɔɔna bam ma zaŋɪ ba jagɪ. Ba zanzan ma tɔgɪ Pooli dɪ Banabasɪ, Zwifə bam dɪ dwi-ge tiinə balu na nɪgɪ We yɪ ba tɔgɪ cullu tɪlu DI na pe dɪbam Zwifə bam tin dɪ maa tɔga. Pooli dɪ Banabasɪ maa ta dɪ nɔɔna bam sɪ ba ta kwaani ba dalɪ We DI zaani dilu DI na pe-ba tin ŋwaani.

⁴⁴ Ba siun de dɪm ma joori dɪ yɪ. Nɔɔna zanzan ma la daani sɪ ba cəgi Baŋa-We kwərə kam, ku ge fin sɪ ku taa nyɪ dɪ tɪ kum nɔɔna maama mu lagɪ da te. ⁴⁵ Zwifə bam na ne kɔgɔ kum na su je sɪm maama tin, ba maa tiini ba jigɪ wu-guru dɪ ba. Ba ma yáali Pooli na te kulɔ tin, yɪ ba kwəri ba twi-o. ⁴⁶ Pooli dɪ Banabasɪ laan ma fɔgɪ ba ŋɔɔni dɪ baari, yɪ ba wɪ: «Dɪ ya maŋɪ sɪ dɪ puli abam tee ni mu dɪ ŋɔɔni We kwərə kam. Abam nan na maŋɪ á wu se-ka tin, abam ba buŋi ni á maŋɪ dɪ We ŋwɪ-duŋa kam. Kuntu ŋwaani dɪ wu vu dwi-ge tiinə bam te dɪ daari abam. ⁴⁷ Dɪ

Yuutu wɔm na pɛ dɪbam ni dɪlɔ tɪn mu tɪntɔ:
 <Amɔ Wɛ tɪŋi nmɔ sɪ n ja a pooni dɪm
 n vu n pa dwi-gɛ tiinɛ bam,
 sɪ n wanɪ n pa nabiinɛ na vrɪm
 lɔgɔ banja je maama nɪ.> »

⁴⁸ Dwi-gɛ tiinɛ balɔ na wɔra yɪ ba ni kɔntɔ tɪn, ba maa jɪgɪ wɔpɔlo, yɪ ba pa Banja-Wɛ kwɛrɛ kam jɪgɪ dam. Balɔ maama na maŋɪ sɪ ba na Wɛ ŋwɪ-dɔŋja kam tɪn mu sɪnɪ ba kɪ ba wɔ-dɪdɔba dɪ Zezi.

⁴⁹ Banja-Wɛ kwɛrɛ kam ma jagɪ je sɪm kɔntɔ maama wɔnɪ. ⁵⁰ Kɔ daari Zwifɛ bam ma kwaanɪ ba pa kaana balɔ jɪŋja na jɪgɪ yɪ ba nɪgɪ Wɛ tɪn dɪ tɪv kɔm yigɛ tiinɛ bam bana zanɪ dɪ Pooli dɪ Banabasɪ. Ba dɛɛn ma pa ba yaari Pooli dɪ Banabasɪ, yɪ ba daari ba zɛli-ba ba pa ba nunɪ ba tɪv kɔm wɔnɪ. ⁵¹ Ba na kɪ-ba kɔntɔ tɪn, Pooli dɪ Banabasɪ ma pɪsɪ ba nɛ fɔgo kɔm ba yagɪ da, sɪ kɔ brɪ nɪ ba wɔ kɪ lanyɪranɪ. Ba laan ma daari ba vu Yikon. ⁵² Zezi karabiɛ bam dɛɛn tiini ba jɪgɪ wɔpɔlo, yɪ Wɛ Joro kɔm wɔ ba tee nɪ lanyɪranɪ.

14

Pooli dɪ Banabasɪ na wɔ Yikon nɪ te tɪn

¹ Pooli dɪ Banabasɪ na wɔ Yikon nɪ tɪn, ba daa ta ve Zwifɛ bam Wɛ-digɛ kam. Ba ŋɔɔnɪ Wɛ taanɪ dɪm ba brɪ nɔɔna bam, yɪ ba zanzan kɪ ba wɔ-dɪdɔba dɪ Zezi, Zwifɛ dɪ dwi-gɛ tiinɛ dɪ. ² Kɔ daari Zwifɛ badonnɛ vɪn Wɛ taanɪ dɪm. Bantɔ ma zanɪ ba vugimi dwi-gɛ tiinɛ bam wɔbɔŋja ba pa ba wɔrɔ cɔgɪ dɪ Zezi karabiɛ bam. ³ Pooli dɪ Banabasɪ maa zɔvɪ da taan. Ba na wɔra kɔntɔ tɪn, ba maa ŋɔɔnɪ dɪ Yuutu Zezi taanɪ dɪ baari yɪ ba kɪ ba wɔ-dɪdɔba dɪd-o. Ba maa tɛ dɪ Yuutu wɔm na kɪ nɔɔna lanyɪranɪ te tɪn, yɪ o zɪgɪ ba taanɪ dɪm kwaga nɪ dɪ o na pɛ-ba dam sɪ ba taa kɪ wo-kɪnkagɪla dɪ wɛnɪ tɪlɔ na brɪ Wɛ dam tɪn. ⁴ Tɪv kɔm nɔɔna bam dɛɛn pɔɔrɪ bɪle mu. Badaara tɔgɪ Zwifɛ bam mu, yɪ badonnɛ dɪ tɔgɪ Zezi tɪntɔŋna bam.

⁵ Dwi-gɛ tiinɛ dɪ Zwifɛ badonnɛ dɛɛn ma lɪ wɔbɔŋja ba wɛli dɪdaanɪ ba yigɛ tiinɛ bam, sɪ ba yaari Zezi tɪntɔŋna bam, sɪ ba dɔlɪ-ba dɪ kandwa. ⁶ Ba na lwarɪ kɔ ni nɪ tɪn, ba ma duri ba vu Likoni tɪnɪ dɪm, Lisitri dɪ Derɪbɪ dɪ tɪ-niɛ yam

maama. ⁷ Ba na wɔra tɪn, ba maa tɔɔlɪ Wɛ kwɛr-ywɛŋɛ kam ba brɪ nɔɔna.

Kɔ na kɪ te Lisitri nɪ tɪn

⁸ Nɔɔnɔ dɛɛn mu wɔ Lisitri nɪ, o yɪ kɔrɔ mu. Kɔ na zɪgɪ o lɔra maŋa nɪ o maŋɪ o warɪ o vu. ⁹ O dɛɛn maa tɔgɪ o je o cɔgɪ Pooli na ŋɔɔnɪ taanɪ dɪlɔ tɪn. Pooli ma nii-o ziin, yɪ o lwarɪ nɪ o kɪ o wɔ-dɪdɔba dɪ Zezi sɪ o wanɪ o na yazurɛ. ¹⁰ O laan ma ta dɪ kwɛr-dɪa o wɪ: «Zanɪ wɛɛnɪ n zɪgɪ n nɛ sɪm banja nɪ ywam!» O na tagɪ kɔntɔ tɪn, kɔrɔ kɔm ma zanɪ wɛɛnɪ kɔ fanɪ kɔ cwɪ yɪ kɔ sɪŋɪ vɛŋɛ.

¹¹ Nɔn-kɔgɔ kɔm na nɛ kɔlɔ Pooli na kɪ tɪn, ba maa tiini ba ŋɔɔnɪ banja banja dɪ ba tɪtɪ dwi taanɪ dɪm ba wɪ: «Kɔ yɪ dɪbam wa yam mu jɪgɪ nabiinɛ ya tu ya ba dɪbam te.» ¹² Ba ma pa Banabasɪ yɪrɪ nɪ Ziusi. Pooli dɪ yɪrɪ maa yɪ Ermesɪ, bɛŋwaanɪ kɔ yɪ wɔntɔ ya mu ŋɔɔnɪ taanɪ dɪm.

¹³ Ba dɛɛn maa jɪgɪ digɛ ba tɪv kɔm daa nɪ ba na yɛni ba kaanɪ ba wɛ Ziusi da tɪn. Ba kaanɪm tu wɔm ma zanɪ o ja nabe dɪ tweeru punnu tɪlɔ ba na sɔgɪ tɪn o ba o zɪgɪ tɪv kɔm ni nɪ. Wɔntɔ dɪdaanɪ nɔn-kɔgɔ kɔm maama dɛɛn maa lagɪ sɪ ba gɔ nabe sɪm ba ma kaanɪ Zezi tɪntɔŋna bam. ¹⁴ Banabasɪ dɪ Pooli ma lwarɪ ba na bɔŋɪ sɪ ba kɪ te tɪn. Ba wɔ ma cɔgɪ zanzan. Ba ma ja ba gwaarɔ ba kaari, yɪ ba daari ba duri lɪla ba zɔ nɔn-kɔgɔ kɔm wɔ. Ba maa tɛ banja banja ba wɪ: ¹⁵ «Nɔɔna-ba, bɛɛ mu yɪ abam lagɪ á kɪ kɔntɔ? Dɪbam yɪ nabiinɛ mu, nɪ abam dɪ te. Dɪbam nan tu yo seeni sɪ dɪ tɔɔlɪ Wɛ kwɛr-ywɛŋɛ kam mu dɪ brɪ abam, sɪ á yagɪ jwɛnɛ kaanɪm, sɪ á daari á taá tɔgɪ Nwɪa Tu Banja-Wɛ. Dɪntɔ mu kɪ weyuu dɪ tɪga dɪ na-fara dɪ wɛnɪ tɪlɔ maama na wɔ tɪ wɔnɪ tɪn. ¹⁶ Fanja tɪn, Wɛ dɛɛn yagɪ dwi maama sɪ dɪ kɪ dɪ wɔbɔŋja na lagɪ te tɪn. ¹⁷ Dɪ kɔntɔ dɪ, Dɪ ta yɛni Dɪ kɪ abam lanyɪranɪ, sɪ kɔ pa á lwarɪ nɪ Dɪ yɪ Wɛ cɪga cɪga. Dɪ yɛni Dɪ pa dɔa nɪa yɪ wɔdiiru kɪ tɪ maŋa nɪ. Dɪ paɪ abam wɔdiu yɪ á dɪ, yɪ Dɪ paɪ abam wɔpɔlo lanyɪranɪ.» ¹⁸ Pooli na tagɪ kɔntɔ tɪn, kɔ ya gɛ finfɪn mu sɪ nɔɔna bam kwe wɛnɪ tɪm ba ma kaanɪ-ba, yɪ ba laan yagɪ.

19 Zwifə badonnə ya nuŋi Antioŋi mu Pisidi tuɔ nɪ ba ba. Badaara dɪ ma nuŋi Yikon ba ba. Bantu ma pa kɔgɔ kum maama wɔrɔ ləni dɪ Pooli. Ba laan ma dul-o dɪ kandwa, yɪ ba daari ba tuur-o ba ja nuŋi tuɔ kum wɔnɪ. Ba ya buŋi nɪ o tigi mu. 20 Zezi karabiə bam laan ma vu ba gilim-o. O ma zaŋi ba titari nɪ o joori o zɔ tuɔ kum wɔ. Tɪga na puuri tun, o ma togi dɪdaani Banabasɪ yɪ ba vu Deribi.

Ba na joori ba vu Antioŋi te tin

21 Pooli dɪ Banabasɪ na wɔ Deribi nɪ tun, ba ma tɔɔli Wɛ kwər-ywəŋə kam yɪ nɔɔna zanzan ji Zezi karabiə. Ba daa ma joori ba vu Lisitri dɪ Yikon, yɪ ba daari ba ke ba yɪ Antioŋi kulɔ na wɔ Pisidi wɔnɪ tun. 22 Ba na maa ve kuntu tun, ba ma pa balu maama na yɪ Zezi karabiə tun na baari, yɪ ba kwe-ba sɪ ba fɔgi ba taa togi Wɛ cwəŋə kam, sɪ ba yɪ yagi-ka. Ba ta ma bri-ba ba wɪ: «Dɪbam balu maama na togi Zezi tun, dɪ wɔ na yaara zanzan mu sɪ dɪ laan zɔ Wɛ paari dɪm wɔ.»

23 Je sɪlu maama ba na ve tun, ba lɪ nakwa Zezi kɔgɔ kum wɔnɪ sɪ ba taa nii-ba. Ba maa yəni ba vɔ ni ba loori Wɛ ba pa nakwa bam, yɪ ba kɪ-ba dɪ Yuutu jɪŋa nɪ, o na yɪ wɔlu ba na kɪ ba wɔ-dɪdɔba dɪd-o tun ŋwaani.

24 Ba dɛen ma da Pisidi ba ke. Ba ma vu ba yɪ Pamfili je sɪm. 25 Ba na wɔra tun, ba ma vu Perizɪ ba ŋɔɔnɪ Wɛ taani dɪm da, yɪ ba daari ba vu Atali. 26 Ba laan ma zɪgi dāani ba zɔ naboro ba joori ba vu Antioŋi kulɔ na wɔ Siiri wɔnɪ tun. Ku dɛen yɪ kantɔ jəgə kam nɪ mu Zezi kɔgɔ kum nɔɔna bam ya kwe-ba ba kɪ Wɛ jɪŋa nɪ, sɪ Dɪ zəni-ba sɪ ba wanɪ ba vu ba tuŋi kulɔ ba laan na tu ba tuŋi ba ti tun. 27 Ba na yɪ Antioŋi tun, ba ma pa Zezi kɔgɔ kum la daani, yɪ ba laan tɔli kulɔ maama Wɛ na kɪ dɪ ba tun ba bri-ba, dɪ Dɪ na puuri cwəŋə Dɪ pa dwi-ge tiinə sɪ ba wanɪ ba kɪ ba wɔ-dɪdɔba dɪ Zezi tun. 28 Ba ma zɔ Zezi karabiə bam tee nɪ ba daani.

15

Zezi kɔgɔ kulɔ na wɔ Zeruzalem nɪ tin ŋɔɔnɪ dwi-ge tiinə bam taani

1 Nɔɔna badonnə ma zaŋi Zude nɪ ba vu Antioŋi. Ba maa wɔra ba bri Zezi karabiə bam ba wɪ: «Abam na wɔ se á togi Moyisi cullu tum na bri te sɪ á go á bəkəri, á bá wanɪ á na vrɪm.»

2 Pooli dɪ Banabasɪ na ni kuntu tun, ba ma tiini ba magɪ kantɔgɔ dɪ nɔɔna bam. Kuntu ŋwaani Zezi kɔgɔ kum ma lɪ wɔbuŋa sɪ ba lɪ Pooli dɪ Banabasɪ dɪ nɔɔna badonnə ba wɔnɪ, sɪ ba ja taani dɪm ba vu Zeruzalem ba kɪ Zezi tintuŋna bam dɪ nakwa bam jɪa nɪ.

3 Zezi kɔgɔ kum ma banɪ-ba yɪ ba ke. Ba ma vu ba da Fenisi dɪ Samari je sɪm. Ba na maa ve tun, ba maa te dwi-ge tiinə na ləni ba wɔrɔ ba se Wɛ te tun ba bri nɔɔna bam. Zezi karabiə bam na ni kuntu tun, ku ma pa ba maama jɪgi wɔpolo lanyranɪ. 4 Ba ma vu ba yɪ Zeruzalem. Zezi tintuŋna bam dɪ o kɔgɔ kum maama dɪ ba nakwa bam ma jeeri-ba lanyranɪ. Ba laan ma maŋi ba bri-ba Wɛ na kɪ kulɔ dɪ ba tun. 5 Zwifə badaara balu na wɔ Farizian kɔgɔ kum wɔnɪ yɪ ba ba ba togi Zezi tun ni taani dɪm. Ba ma zaŋi ba ta ba wɪ: «Nɔɔna bantu maŋi sɪ ba go ba bəkəri mu, sɪ ba daari ba se Moyisi cullu tum maama na bri te tun.»

6 Zezi tintuŋna bam dɪ o kɔgɔ kum nakwa bam ma la daani sɪ ba bwe taani dɪm ba nii. 7 Ba na magɪ kantɔgɔ taan tun, Pɪyɛɛri ma zaŋi ba wɔnɪ o ta o wɪ: «A ko-biə-ba, abam ye sɪ Wɛ dɛen kuri amɔ abam wɔnɪ, sɪ a vu dwi-ge tiinə bam te sɪ a bri-ba Dɪ kwər-ywəŋə kam, sɪ ba daari ba se-ka. 8 Wɛ na ye nɔɔna wɔbuŋa na yɪ te tun, Dɪ ma pa-ba Dɪ Joro kum, nɪ Dɪ na maŋi Dɪ pa dɪbam te tun, sɪ ku bri nɪ Dɪ sɪnɪ Dɪ vrɪ-ba ba lwarɪm wɔnɪ. 9 Dɪ ma wɔ puuri bantu dɪ dɪbam daani. Dɪ fɔgi Dɪ kwe ba wɔbuŋa mu dɪ ba na kɪ ba wɔ-dɪdɔba dɪ Zezi tun ŋwaani. 10 Kuntu tun, beŋwaani mu á buŋi sɪ á maŋi Wɛ á nii dɪ á na lagɪ á pa Zezi karabiə bam zɪŋi zɪla yalɔ na dummə ya dwe-ba tun? Ku na yɪ dɪbam nabaara bam naa dɪbam titɪ dɪ, dɪ wari dɪ togi kənə yantu cwəŋə, yɪ á lagɪ á pa bantu togi-ka. 11 Ku nan dai kuntu. Wɛ na jɔŋi dɪbam Dɪ yagi te tun, ku yɪ dɪ Yuutu Zezi zaani dɪm ŋwaani mu, dɪ

dí na kí dí wɔ-dɪdɔba dɪd-o tɪn. Kɔ nan yɪ bɪdɔwɪ mɔ dɪ bantɔ dɪ.»

¹² Ba kɔgɔ kɔm maa je, yɪ ba cɛgi sɔɔ sɪ ba ni taanɪ dɪm. Pooli dɪ Banabasɪ ma zanɪ ba ta Wɛ na dɛ bantɔ jɪŋa Dɪ kí wɔ-kɪnkagɪla dɪ wəənu tɪlɔ na brɪ Dɪ dam dwi-ge tiinə bam te tɪn. ¹³ Ba na ŋɔɔnɪ ba ti tɪn, Zakɪ ma zanɪ o ta o wɪ: «A kɔ-biə-ba, á cɛgi-na a na lagɪ a ta kɔlɔ tɪn. ¹⁴ Simɔn Pɪyɛɛrɪ manɪ o ta o brɪ dɪbam, Wɛ na sɪŋɪ Dɪ brɪ Dɪ tɪtɪ dwi-ge tiinə bam tee nɪ yɪ Dɪ lɪ nɔɔna ba wɔnɪ sɪ ba taa yɪ Dɪ tɪtɪ nɔɔna te tɪn. ¹⁵ Wɛ nijonɔnə bam na tagɪ kɔlɔ faŋa faŋa tɪn dɪdaanɪ kəm dɪntɔ maama yɪ bɪdɔwɪ mɔ. Kɔ pɔpɔnɪ Wɛ tɔnɔ kɔm wɔnɪ kɔ wɪ:

¹⁶ «Kɔntɔ kwaga nɪ amɔ Wɛ wó joori a ba, yɪ a daa lɔ Davidi sɔŋɔ kɔlɔ ya na cɔgi tɪn.

Amɔ wó fɔgi a lɔ di-donɔ kɔm, sɪ kɔ ji sɔ-dɔŋɔ.

¹⁷ Kɔntɔ tɪn, nɔɔna balɔ na daari tɪn wó kwaanɪ sɪ ba lwarɪ amɔ wɔlɔ na yɪ ba Yuutu Baŋa-Wɛ tɪn.

Dwi-ge tiinə balɔ a na lɪ sɪ ba taa yɪ a tɪtɪ nɔɔna tɪn wó lwarɪ amɔ.

Yuutu Baŋa-Wɛ mɔ tagɪ kɔntɔ, yɪ Dɪ pa wəənu tɪm sɪnɪ tɪ kí.

¹⁸ Dɪ manɪ Dɪ pa nɔɔna lwarɪ wəənu tɪntɔ nɪ nɪ faŋa faŋa mɔ.» »

¹⁹ Zakɪ ta ma ta o wɪ: «Kɔntɔ ŋwaanɪ amɔ bɔŋɪ sɪ, dí wɔ manɪ sɪ dí yaari dwi-ge tiinə balɔ na tu ba sɛ Wɛ tɪn. ²⁰ Dí nan na wó kí kɔlɔ tɪn, dí wó pɔpɔnɪ tɔnɔ mɔ dí pa-ba, sɪ dí brɪ-ba nɪ ba daa yɪ taa di wɔdiu kɔlɔ nɔɔna na mɛ ba kaanɪ jwənə yɪ kɔ ba lana tɪn, sɪ ba yɪ cɔgi ba tɪtɪ dɪ kaana, sɪ kaana dɪ yɪ cɔgi ba tɪtɪ dɪ baara. Dí wó ta dɪ ba sɪ ba yɪ di varɪm wɔlɔ ba na jɔjugɪ ba gɔ tɪn, sɪ ba yɪ di jana dɪ. ²¹ Bɛŋwaanɪ, kɔ na sɪŋɪ faŋa faŋa tɪn, ba manɪ ba karɪmɪ Moyisi tɔnɔ kɔm Zwifə Wɛ-di sɪm nɪ ba siun dɛ maama wɔnɪ, yɪ nɔɔna yəni ba brɪ wəənu tɪlɔ na pɔpɔnɪ da tɪn tɪnɪ dɪm maama wɔnɪ.»

²² Ba maama na ni kɔntɔ tɪn, Zezi tɪntɔŋna bam dɪ o kɔgɔ kɔm nakwa bam maa lɪ wɔbɔŋa sɪ ba lɪ nɔɔna ba wɔnɪ, sɪ ba tɔgi dɪ Pooli dɪ Banabasɪ ba vu Antɔsɪ. Ba dɛɛn ma lɪ nɔɔna bale balɔ na yɪ yigə tiinə ba kɔgɔ kɔm wɔnɪ tɪn. Ba dɪdɔba yɪrɪ

mɔ Zudi wɔlɔ yɪrɪ dɪdɔŋ na yɪ Basaba tɪn. Wɔdɔŋ wɔm yɪrɪ mɔ Silasɪ. ²³ Ba ma pɔpɔnɪ tɔnɔ sɪ ba tɔŋɪ-ba dɪ kɔ, yɪ tɔnɔ kɔm wɔnɪ kɔ wɪ:

«Dɪbam balɔ na yɪ á kɔ-biə tɪn, Zezi tɪntɔŋna bam dɪ o kɔgɔ kɔm nakwa bam, dí jɔɔnɪ abam, dwi-ge tiinə balɔ na tu á tɔgi Zezi yɪ á zɔvɪrɪ Antɔsɪ nɪ, dɪ Siiri dɪ Silisi nɪ tɪn.

²⁴ Dɪbam ni nɪ dí kɔgɔ kɔm nɔɔna badonnə mɔ zanɪ ba ba abam te, ba yaari abam ba pa á wɔbɔŋa cɔgi dɪ kɔlɔ ba na brɪ abam tɪn. Dɪbam nan wɔ pɛ-ba cwəŋə sɪ ba kí kɔntɔ. ²⁵ Kɔntɔ ŋwaanɪ dɪbam maama mɔ kí ni daanɪ sɪ dí lɪ nɔɔna dí tɔŋɪ-ba abam tee nɪ, sɪ ba tɔgi dɪ dɪbam cilon-sonnu Banabasɪ dɪ Pooli ba ba. ²⁶ Bantɔ mɔ yɪ balɔ na kwe ba ŋwɪa maama ba pa dí Yuutu Zezi Krisi tɪntɔŋa yam ŋwaanɪ tɪn. ²⁷ Dɪbam nan mɔ tɔŋɪ Zudi dɪ Silasɪ abam tee nɪ, sɪ ba ba ba fɔgi ba ŋɔɔnɪ ba brɪ abam kɔlɔ dí na pɔpɔnɪ tɪn. ²⁸ Wɛ Joro kɔm dɪdaanɪ dɪbam maama bɔŋɪ nɪ kɔ wɔ manɪ sɪ dí yaari abam zanzan. Wɔŋɔ kɔlɔ yɪranɪ na yɪ fɪfɪvɪn sɪ á yɪ kí tɪn mɔ tɪntɔ: ²⁹ Á yɪ zanɪ á di wɔdiu kɔlɔ ba na mɛ ba kaanɪ jwənə tɪn. Á yɪ di jana. Á yɪ di varɪm wɔlɔ ba na jɔjugɪ ba gɔ tɪn. Á yɪ cɔgi á tɪtɪ dɪ kaana, sɪ kaana dɪ yɪ cɔgi ba tɪtɪ dɪ baara. Á na jɔgi á tɪtɪ dɪ wəənu tɪntɔ maama, á wó taá kí lanyɪranɪ. Wɛ wó pa abam yazurə.»

³⁰ Ba na pɔpɔnɪ kɔntɔ ba ti tɪn, ba laan ma tɔŋɪ nɔɔna bam sɪ ba vu Antɔsɪ. Ba na yɪ da tɪn, ba ma la ba kɔgɔ kɔm maama daanɪ, yɪ ba daari ba pa-ba tɔnɔ kɔm sɪ ba karɪmɪ. ³¹ Nɔɔna bam na karɪmɪ tɔnɔ kɔm tɪn, ba maa jɔgi wɔpɔlɔ lanyɪranɪ dɪ kɔ na fɔgi kɔ zəni ba wɔbɔŋa tɪn. ³² Zudi dɪ Silasɪ na yɪ Wɛ nijonɔnə tɪn dɛɛn ma tiini ba ŋɔɔnɪ dɪ nɔɔna bam ba pa ba na pu-dɪa dɪ baari. ³³ Ba maa daanɪ ba tee nɪ, yɪ ba ba ba lagɪ ba viiri. Zezi kɔgɔ kɔm nɔɔna bam ma banɪ-ba, yɪ ba joori ba vu balɔ na tɔŋɪ-ba tɪn te dɪ yazurə.

[³⁴ Silasɪ ma lɪ wɔbɔŋa sɪ o manɪ da.]

³⁵ Kɔ daari Pooli dɪ Banabasɪ dɪ ma manɪ Antɔsɪ nɪ. Ba dɛɛn maa tɔgi dɪ nɔɔna

zanzan ba tɔɔli dí Yuutu Wɛ kwɛrɛ kam yi ba bri DI ciga kam.

Pooli di Banabasɩ na pɔɔri daani te tin

³⁶ Ba na daani da da yagratu tin, Pooli ma ta di Banabasɩ o wɩ: «Pa dí joori dí vu dí nii dí ko-biɛ bam tɩntɩ dɩɩ maama wɔntɩ dí na manɩ dí tɔɔli dí Yuutu wɔm kwɛrɛ kam da tin, sɩ dí nii ku na yi te tin.»

³⁷ Banabasɩ ma sɛ yi o lagɩ sɩ Zan Marɩki taa tɔɔli dɩdaani ba o tunja. ³⁸ Pooli maa bɔɩ nɩ ku wɔ manɩ sɩ o tɔɔli o wɛli ba wɔntɩ, bɛɩwaani manja kalɩ ba dɛɛn na wɔ Pamfili nɩ tin wɔntɩ yagɩ-ba mu, yi o daa ba tɔɔli di ba o tunja. ³⁹ Ba ma tiini ba magɩ kantɔɔ daani, yi ku pa ba pwe da-tee nɩ. Banabasɩ ma ja Zan Marɩki yi ba vu ba zu naboro sɩ ba vu Sipri. ⁴⁰ Pooli di ma li Silasɩ sɩ ba tɔɔli daani ba vu. Zezi karabiɛ bam ma kɩ-ba dí Yuutu wɔm jɩɩ nɩ sɩ o zɛni-ba. Ba laan ma zanɩ ba kɛ. ⁴¹ Ba ma tɔɔli Siiri di Silisi wɔ, yi ba pa Zezi kɔɔɔ kum nɔɔna bam na wɔ je silɩ maama tin fɔɔli ba zɩɔli di dam lanyɩrani.

16

Timoti na tɔɔli di Pooli-ba yi ba bri Wɛ ciga kam te tin

¹ Pooli daa ta ma vu o yi Derɩbi di Lisitri. Zezi karabu wɔdonɩ maa wɔra, o yɩri mu Timoti. O nu maa yi Zwifu yi o di kɩ o wɔ-dɩɩba di Zezi. O ko maa yi Greki tu. ² Zezi karabiɛ balɩ na zɔɔri Lisitri nɩ di Yikon nɩ tin maa tɛ ba wɩ, o yi nɔn-ɩɔm lanyɩrani. ³ Pooli maa lagɩ sɩ o ja-o, sɩ ba taa tɔɔli daani ba tunja. Zwifɛ balɩ maama na zɔɔri je sum kɔntɩ nɩ tin maa ye nɩ Timoti ko yi Greki tu mu. Kɔntɩ ɩwaani Pooli ma pa ba go-o, nɩ Moyisi dɛɛn na bri Zwifɛ bam sɩ ba taa goni ba bɛkɛri te tin. ⁴ Ba laan ma zanɩ ba vu ba tɩli tɩntɩ dɩm sɩ ba nii Zezi kɔɔɔ kum nɔɔna bam maama. Ba maa bri-ba niɛ yalɩ Zezi tɩntɩɩna bam di o kɔɔɔ kum nakwa bam na li Zeruzalem nɩ tin. Ba ma ta di ba sɩ ba taa sɛ niɛ yam kɔntɩ. ⁵ Kɔntɩ mu pɛ Zezi kɔɔɔ kum nɔɔna bam na wɔ je silɩ maama tin na dam di ba Wɛ cwɛɩɩ kam tɔɔm, yi dɛ maama ba kɔɔɔ kum fɔɔli ku pulɛ ku wɛli da.

Pooli na nɛ vuurɩm Trvasɩ ni te tin

⁶ Pooli di o tɔɔli-donnɛ bam maa lagɩ sɩ ba kɛ ba vu Azi tɩntɩ dɩm ba tɔɔli Wɛ kwɛrɛ kam. Wɛ Joro kum ma cɩ ba yigɛ sɩ ba yi ve. Ba daa ma vu ba tɔɔli Friizi di Galatɩ tɩ-niɛ yam wɔntɩ ba kɛ. ⁷ Ba ma vu ba yi Miizi sisɛm dɩm ni. Ba maa kwaani sɩ ba zu Bitini wɔ. Zezi Joro kum ma wɔ pɛ-ba cwɛɩɩ sɩ ba zu da. ⁸ Ba na kwaani ba ga kɔntɩ tin, ba ma tɔɔli Miizi wɔ ba kɛ, yi ba vu ba yi Trvasɩ. ⁹ Ba na yi da tin, tɩtɩ nɩ Pooli ma dwe o na nɔɔntɩ na zɩɔli o yigɛ nɩ. O yi Masɩɩvanti tu mu. O ma loori Pooli o wɩ: «Popo, zanɩ n tɔɔli nɩntɩ kum wɔ n bɛ n ba Masɩɩvanti, n zɛni dɩbam.»

¹⁰ Pooli na dwe kɔntɩ tin, dɩbam ma kɩ lɩla dí ti dí yigɛ sɩ dí vu Masɩɩvanti, bɛɩwaani dí maani nɩ ku yi Wɛ mu bɛɩɩ dɩbam sɩ dí vu dí bri nɔɔna bam DI kwɛrɛ-wɛɩɩ kam dáani.

Lidɩa na kɩ o wɔ-dɩɩba di Zezi te tin

¹¹ Dí laan ma kwe naboro Trvasɩ nɩ dí yɔɔri Samotrasɩ. Tɩga na pɔɔri tin, dí daa ma zanɩ dí tɔɔli nɩntɩ kum dí vu Niapolisi. ¹² Dí laan ma zɩɔli dáani dí vu tɩga nɩ dí vu dí yi Filipi. Tɩv kum kɔntɩ yi Masɩɩvanti tɩ-niɛ yam dayigɛ tɩv mu. Rom tiinɛ mu te-ku.

Dí ma kɩ da kɔɔɔ kɔɔɔ tɩv kum kɔntɩ nɩ. ¹³ Zwifɛ bam siun dɛ dɩm na yi tin, dí ma nunɩ tɩv kum wɔ dí vu bugɛ ni. Dí ya bɔɩ nɩ jɛgɛ wɔ ta wɔ dáani Zwifɛ bam na yɛni ba ve ba warɩ Wɛ da. Dí na nɛ jɛgɛ kam tin, dí ma jɛni tɩga nɩ yi dí ɩɔɔntɩ di kaana balɩ na lagɩ daani jɛgɛ kam nɩ tin.

¹⁴ Kaani wɔdonɩ dɛɛn tɔɔli o wɔra, o yɩri mu Lidɩa. O nunɩ Tiyatiiri mu, yi o nɩɔli Wɛ lanyɩrani. O maa jɩɔli gwaaru tɩɩ na tiini tɩ jɩɔli nɩnwanja tin o yɛgɛ. Dí Yuutu wɔm ma purɩ o wɔbɔɩɩ yi o sɛ wɛɛnu tɩɩ Pooli na jɩɔli o tɛ tin. ¹⁵ O dɛɛn ma pa dí miis-o di o sɔɩɩ tiinɛ maama na wɔntɩ Zezi yɩri ɩwaani. O laan ma zanɩ o loori dɩbam o wɩ: «Abam na sɛ nɩ a sɩntɩ a kɩ a wɔ-dɩɩba dɩdaani dí Yuutu Zezi, sɩ á ba á taá zɔɔri dɩbam sɔɩɩ nɩ.» O ma wɔ sɛ sɩ dí viiri.

Ba na kɩ Pooli di Silasɩ pɩna digɛ nɩ yi ku kɩ te tin

¹⁶ Dɛ dɩɩwɩ mu dí zanɩ dí maa ve Wɛ warɩm jɛgɛ kam. Dí na maa ve tin,

dí ma jeeri bısankana kalb na yí nõona gambaa tın. Cicirə dēen maa tög-o ka pa o pwərisə. O na yəni o pwərisə o tē wəənu tılb na lagı tı ba tı kı tın, mʊ o yuu tiinə bam dēen nē səbu zanzan kʊ baŋa nı. ¹⁷ O ma tögı Pooli dı dıbam kwaga, yı o tögı dı kwər-dıa o wı: «Nõona bantʊ yı Yuutu Baŋa-Wē tıntuŋna mʊ. Ba tu sı ba brı abam cwəŋə mʊ sı á tögı da á na vrım.»

¹⁸ O dēen tögı dıbam kwaga o kı kuntu mʊ taan da kögö kögö. Pooli wʊ laan ma cögı. O ma pipiri o ta dı cicirə kam o wı: «A lagı a ta dı nmʊ Zezi Krisi yırı ŋwaanı, nuŋi sı n daar-o!» O na tagı kuntu tın, cicirə kam ma nuŋi ka daar-o bıdwı baŋa nı.

¹⁹ Bısankana kam yuu tiinə bam ma maanı ba lwarı nı ba daa bá wanı ba na səbu o ŋwaanı. Ba ma ja Pooli dı Silası ba vanı ba ja ba vu yaga, sı ba sanı-ba dıdēera bam tee nı. ²⁰ Ba ma ja-ba ba vu ba pa Rom tiinə dıdēera sı ba di ba taanı. Ba ma ta ba wı: «Nõona bantʊ yı Zwifə mʊ, yı ba jıgı dıbam tıv kum nõona wʊbʊŋa ba vugimə. ²¹ Ba brı wəənu tılb na cögı dıbam cullu tum mʊ. Dıbam nan yı Rom tiinə mʊ, dí bá wanı dí sē bantʊ na brı kulb tın.»

²² Kögö kum maama ma tögı ba jıgı dı Pooli dı Silası. Rom tiinə dıdēera bam ma ja-ba ba vanı ba gwaaru tum ba kaarı, yı ba daarı ba pa nõona magı-ba dı balaara. ²³ Ba na tiini ba magı-ba kuntu tın, ba laan ma kı-ba pına digə nı. Dıdēera bam ma ta dı wʊlb na nii pına digə kam baŋa nı tın, sı o fögı o pı nõona bam lanyıranı. ²⁴ Nõonu wʊm na ni kuntu tın, o ma pa ba zʊ tıtarı digə kam wʊ, yı o daarı o kwaarı-ba dı dē. ²⁵ Maŋa kalb tıga na kwıri tın, Pooli dı Silası maa wʊra ba warı Wē yı ba leenə ba zuli Wē. Pına badonnə bam maa je ba cəgə. ²⁶ Tıga kam laan ma da ka sisinı, yı pına digə kam sisinı dı ka kuri maama. Digə kam bwəeru tum maama ma da tı purı, pına bam capunnʊ tum maama ma kə tı tʊ. ²⁷ Nõonu wʊlb na yırı digə kam tın ma zanı yı o na pına digə kam niə na purı. O ma bʊŋı nı pına bam maama nuŋi ba duri mʊ. Kuntu ŋwaanı o ma lı sʊ-zö sı o ma gʊ o tıti. ²⁸ Pooli

laan ma bagı dı kwər-dıa o wı: «Yı zanı n gʊ n tıti, sı dıbam maama wʊ yo.»

²⁹ Nõonu wʊm ma bəŋi sı ba ja mini ba ba pa-o. O ma kı lıla o zʊ digə kam wʊ o vu o tʊ Pooli dı Silası yigə nı, yı o yıra saı. ³⁰ O ma pa ba nuŋi pooni, yı o daarı o bwe-ba o wı: «A yuu tiinə-ba, a nan wó kı ta mʊ sı a ma na vrım?»

³¹ Ba ma lər-o ba wı: «Nmʊ maŋı sı n kı n wʊ-dıdʊa mʊ dıdaanı dí Yuutu Zezi, sı Wē wó vrı nmʊ dı n sɔŋɔ tiinə maama.»

³² Ba ma daarı ba ta Wē kwərə kam ba brı-o dı balʊ maama na wʊ o sɔŋɔ kum nı tın. ³³ Tıti dım maŋa kam kuntu nı mʊ o jaanı-ba o vu o zarı ba fufwələ yam maama. O na kı kuntu o ti tın, mʊ o dı o sɔŋɔ tiinə bam maama dē ba pa ba miisi-ba na wʊnı Zezi yırı ŋwaanı. ³⁴ O ma daarı o pa Pooli dı Silası zʊ o sɔŋɔ kum wʊ. O ma kı wʊdiu o pa ba di. O na tu o sē Wē dı wʊ-dıdʊa tın, o maa jıgı wʊpolo lanyıranı dı o sɔŋɔ tiinə bam maama.

³⁵ Tıga na purı tın, Rom tiinə dıdēera bam ma tʊŋı nõona sı ba vu pına digə kam yırınʊ wʊm te, ba ta dıd-o nı o yagı nõona bam sı ba viiri.

³⁶ Pına digə kam yırınʊ wʊm ma ta o brı Pooli dıdēera bam na tagı te sı o yagı-ba tın. O maa wı: «Ba pē abam cwəŋə sı á viiri. Nan ve-na dı yazurə.»

³⁷ Pooli laan ma ta dı nõona bam o wı: «Dıbam nan yı Rom tıv kum jıŋa nõona mʊ. Ba nan wʊ dı dıbam taanı sı ba na dí kəm-balɔɔ, yı ba garı ba ja dıbam ba magı nõona maama yigə nı, yı ba daarı ba kı dıbam pına digə nı. Bē mʊ yı ba laan lagı sı ba səgi ba purı dıbam ba yagı? Dí bá sē. Ba tıti mʊ maŋı sı ba ba ba purı dıbam ba yagı.»

³⁸ Nõona bam ma vu ba ta Pooli na tagı kulb tın ba brı Rom tiinə dıdēera bam. Ba na lwarı nı Pooli dı Silası yı Rom tıv kum jıŋa nõona mʊ tın, fʊnı ma zʊ-ba dı ba na kı-ba te tın. ³⁹ Ba ma vu ba koori Pooli dı Silası sı ba yagı taanı dım sı kʊ ti. Ba ma daarı ba purı-ba ba yagı, yı ba loori-ba ba wı, ba nuŋi tıv kum wʊnı ba viiri. ⁴⁰ Pooli dı Silası ma nuŋi pına digə kam nı ba vu ba zʊ Lidıa-ba sɔŋɔ. Dáanı mʊ ba jeeri Zezi karabiə bam, yı ba ŋõonu dı

ba ba pa-ba dam dɪ baaru. Ba laan ma zaŋɪ ba viiri.

17

Kv na kɪ te Tesaloniki nɪ tɪn

¹ Ba dɛɛn ma da Afipolisi dɪ Apoloni ba kɛ ba vu ba yi Tesaloniki. Tɪv kum kuntu nɪ mɔ Zwifə bam Wɛ-digə wɔra. ² Pooli ma vu da, nɪ o na maŋɪ o yəni o kɪ te tɪn. O dɛɛn kɪ siun da yatɔ mɔ dɪ ba. O maa karɪmɪ Wɛ tɔnɔ kum, yɪ o brɪ-ba kɔ kuri sɪ ba ni. ³ O ma maŋɪ o brɪ-ba o wɪ, kɔ dɛɛn ya maŋɪ sɪ Krisi wɔm Wɛ na tɔŋɪ tɪn yaari mɔ o tɪ, sɪ o joori o bi o yagɪ tɔvɔnɪ. O ma ta dɪ ba o wɪ: «Zezi wɔlv a na jɪgɪ o taanɪ a tɛa a brɪ abam tɪn mɔ sɪnɪ o yɪ Krisi wɔm Wɛ na tɔŋɪ tɪn.»

⁴ Zwifə bam na ni kuntu tɪn, ba badonnə ma sɛ o na tagɪ kulɔv tɪn, yɪ ba laan tɔgɪ ba wəli Pooli dɪ Silasɪ nɪ. Grekɪ tiinə balɔ na nɪgɪ Wɛ tɪn kɔgɔ zanzan dɪ ma sɛ Pooli taanɪ dɪm, dɪdaanɪ kaana zanzan balɔ jɪa na garɪ tɪn.

⁵ Zwifə badaara maa jɪgɪ wɔ-gurɔv dɪ ba. Ba ma vu yaga ba la zwabani-nyɪna ba pa ba tɔgɪ daanɪ, yɪ ba kɔgɔ kum ma pa tɪv kum maama vugimi dɪ sɔɔ bɔgɪ bɔgɪ. Ba ma vu ba cinɪ jara Zazɔn sɔŋɔ nɪ, yɪ ba kwaanɪ ba lagɪ Pooli dɪ Silasɪ jəgə, sɪ ba ja-ba ba ja nuŋɪ ba kɪ nɔɔna bam jɪŋa nɪ. ⁶ Ba ma wɔ nɛ-ba. Ba ma ja Zazɔn dɪ Zezi karabiə badonnə ba ja vu tɪv kum dɪdɛera bam te, yɪ ba tɔɔli ba wɪ: «Nɔɔna bantɔ mɔ yəni ba beeri lɔgɔ banɪa je maama ba vugimi nɔɔna wɔbɔŋa. Bantɔ nan mɔ tu yo. ⁷ Zazɔn mɔ pɛ ba zɔvɪrɪ o sɔŋɔ nɪ. Bantɔ maama mɔ vɪn dɪ pa-farɔv wɔm cullu tɪm, yɪ ba tɛ ba wɪ, pɛ wɔdɔŋ mɔ wɔra, o yɪrɪ mɔ Zezi.» ⁸ Tɪv kum dɪdɛera bam dɪ kɔgɔ kum maama na ni kuntu tɪn, ba bana ma zaŋɪ zanzan dɪ ba. ⁹ Dɪdɛera bam ma pa Zazɔn dɪ o donnə bam tɪŋɪ sɛbu kulɔv na wɔ pa-ba cwəŋə sɪ ba vrɪ ba tɪtɪ tɪn. Ba laan ma yagɪ-ba ba pa ba viiri.

Kv na kɪ te Beere nɪ tɪn

¹⁰ Tɪga na tu ka yi tɪn, Zezi karabiə bam ma pa Pooli dɪ Silasɪ nuŋɪ tɪv kum nɪ ba vu Beere. Ba na ve ba yi da tɪn, ba ma vu ba zɔ Zwifə bam Wɛ-digə kam wɔ. ¹¹ Tɪv

kum kuntu Zwifə bam maa jɪgɪ wɔbɔŋ-ŋɔna ba dwe Tesaloniki nɔɔna bam. Ba ma cəgi Wɛ kwərə kam lanyɪranɪ dɪ ba wɔ maama. Dɛ maama wɔnɪ ba yəni ba karɪmɪ Wɛ tɔnɔ kum sɪ ba nii, Pooli na brɪ kulɔv tɪn sɪnɪ kɔ yɪ cɪga na. ¹² Ba zanzan ma sɛ Pooli taanɪ dɪm, Grekɪ tiinə zanzan dɪ maa sɛ, baara dɪ kaana balɔ jɪa na garɪ tɪn zanzan dɪ maa sɛ.

¹³ Tesaloniki Zwifə bam ma ni nɪ Pooli wɔ Beere nɪ o tɔɔli Wɛ kwərə kam. Ba ma zaŋɪ ba vu Beere ba la kɔgɔ ba pa tɪv kum nɔɔna bam bana zaŋɪ dɪ Pooli. ¹⁴ Zezi karabiə bam na nɛ kuntu tɪn, ba ma pa Pooli zaŋɪ lɪla o nuŋɪ o vu nɪnɔv kum ni. Kv ma daari Silasɪ dɪ Timoti mɔ maŋɪ Beere nɪ. ¹⁵ Nɔɔna balɔ na kogili Pooli tɪn ma da dɪd-o ba vu ba yi Ateɛnɪ. Ba na maa joori tɪn, Pooli ma pa-ba ni sɪ ba vu ba ta Silasɪ dɪ Timoti nɪ ba zaŋɪ ba tɔgɪ o kwaga ba ba lɪla.

Kv na kɪ te Ateɛnɪ nɪ tɪn

¹⁶ Pooli dɛɛn na wɔ Ateɛnɪ nɪ o cəgi Silasɪ dɪ Timoti sɪ ba ba tɪn, o wɔ ma tiini kɔ cɔgɪ dɪ o na nɛ nɪ jwənə zanzan su tɪv kum tɪn. ¹⁷ O maa yəni o zɔ Zwifə bam Wɛ-digə kam wɔ o ŋɔɔnɪ dɪ ba dɪdaanɪ dwi-gɛ tiinə balɔ na nɪgɪ Wɛ tɪn. Dɛ maama o maa yəni o ve yaga ni o ŋɔɔnɪ dɪ balɔ na wɔra tɪn. ¹⁸ Yi-pɔrvɔv tiinə badonnə dɪ ma ba ba maŋɪ dɪd-o. Ba badaara dɛɛn tɔgɪ Epikuri zaasɪm dɪm mɔ, babam dɪ maa tɔgɪ Sitoysisi zaasɪm dɪm. Ba badaara ma ta ba wɪ: «Ŋwanɪ-fara tu wɔntɔv bɔŋɪ sɪ o brɪ bɛɛ mɔ?» Badonnə dɪ ma ta ba wɪ: «Kɔ nyɪ dɪ o ŋɔɔnɪ dwi-gɛ tiinə jwənə taanɪ mɔ te.» Ba tagɪ kuntu, bɛŋwaanɪ o tɔɔli Zezi kwərə-ywəŋə kam dɪ twa biim taanɪ mɔ.

¹⁹ Ba laan ma ja-o ba vu Arɪpaazɪ, (mɛ ba yigə tiinə bam na jeeri da tɪn). Ba ma ta-o ba wɪ: «Dɪbam ya lagɪ sɪ dɪ lwarɪ zaasɪm-dɔvɪrɪ dɪm nmɔ na jɪgɪ n zaasɪ tɪn kuri mɔ. ²⁰ Wəənu tɪlv nmɔ na brɪ tɪn, dɪ ta wɔ fɔgɪ dɪ ni tɪ dwi. Kuntu mɔ dɪ lagɪ sɪ dɪ lwarɪ tɪ kuri na yɪ te tɪn.» ²¹ Ateɛnɪ tiinə bam maama dɪdaanɪ vərə balɔ na zɔvɪrɪ ba tee nɪ tɪn dɛɛn tiini ba lagɪ sɪ ba taa larɪ daanɪ mɔ maŋa maama, sɪ ba taa cəgi wəənu tɪlv na yɪ wo-dɔvɪnɔv tɪn.

²² Pooli ma zaŋɪ o zɪgɪ Arɪpaazɪ yigə tiinə bam tɪtarɪ nɪ o wɪ: «Ateɛnɪ tiinə-ba,

amu na nii tun, abam njwaa kam maama wɔni á tiini á zuli jwənə mu zanzan. ²³ A na beeri abam tɔv kɔm wɔni tun, a ne je sɔm maama á na zuli á jwənə da tun. A na beeri tun mu a ne kaanɔm bimbim didɔba, yi ku pɔpɔni di yira ni ku wɔ: «Wɛ dilɔ dí na yəri tun». Kuntɔ, Wɛ dilɔ abam na jigɔ á zuli yi á ta yəri-DI tun kwərə mu a lagɔ a tɔɔlɔ a brɔ abam. ²⁴ Dɔntɔ mu yi Wɛ dilɔ na ki lɔgɔ baɲa di wəənu tɔlɔ maama na wɔ ku wɔni tun. DI maa te weyuu di tɔga baɲa maama, yi DI ba zɔvri di silɔ nabiinə na lɔgɔ ba pa-DI tun wɔni. ²⁵ We nan wɔ ge kulɔkulɔ sɔ nabiinə taa tɔɲa ba pa-DI, ku na yi dɔntɔ titɔ mu kwe njwaa di siun di woɲo maama DI pa nabiinə tun njwaani. ²⁶ We nan ki nabiinu didɔba mu, yi DI laan pa nabiinə dwi maama zigɔ wɔntɔ yira ni. DI ma pa ba jagɔ ba zɔvri lɔgɔ baɲa maama wɔni. Kuntɔ tun, dɔntɔ mu maɲɔ DI li wɔbɔɲa yi DI li mɔmaɲa kalɔ di je silɔ dwi maama na wɔ ta zɔvri da tun. ²⁷ Wɛ na ki nabiinə kuntɔ tun, ku yi sɔ ba taa lagɔ-DI mu. Ba maɲɔ sɔ ba beeri-DI mu ba na DI jəgə, sɔ ba ma wanɔ ba lwarɔ-DI. Wɛ nan maɲɔ DI dai yigə yigə didaani dɔbam maama. ²⁸ Ku nyɔ ni nɔɔnɔ wɔdɔɲ na tagɔ o wɔ: «Dɔntɔ njwaani mu dí njwɔ, dí wɔra yi dí veə.» Abam titɔ ləɲ-leenu didɔba di tagɔ kuntɔ dɔɲ o wɔ: «Dɔbam di maɲɔ dí yi DI dwi tiinə mu.»

²⁹ Dɔbam na sɔni dí yi Wɛ dwi tiinə tun, dí wɔ maɲɔ sɔ dí bɔɲɔ ni Wɛ wɔ ta nyɔ di kamɔgɔ kulɔ nabiinu na me səbu-sɔɲa naa luguru naa kandwa o ma o ki di o titɔ wɔbɔɲa tun. ³⁰ Faɲa faɲa yi nabiinə ta yəri kulɔ na lana sɔ ba taa ki tun, Wɛ wɔ kwe-ku DI ki DI wɔbɔɲa ni. Ku daari lele kuntɔ, DI laan pɛ ni ni nɔɔna maama lɔgɔ baɲa ni maɲɔ sɔ ba ləni ba wɔrɔ ba yagɔ wo-balwaarɔ kəm. ³¹ Bɛɲwaani DI li de mu sɔ DI ma DI di nabiinə maama taani. DI nan wɔ tɔgɔ cɔga mu DI ma di ba taani dɔm. DI nan maɲɔ DI kuri wɔlɔ DI na wɔ tɔgɔ o njwaani DI ma di ba taani tun. DI pɛ nɔɔnɔ wɔm kuntɔ mu bi o yagɔ tɔvni, sɔ ku pa nɔɔna maama lwarɔ ni ku sɔni ku yi cɔga mu.»

³² Pooli na njɔɔni twa biim taani kuntɔ

tun, nɔɔna bam badonnə maa jig-o ba mwana. Ku daari badaara maa tɛ ba wɔ: «Dí lagɔ sɔ ni joori n njɔɔni taani dɔm kuntɔ dɔɲ mu sɔ dí cəgi de didɔɲ ni.»

³³ Pooli laan ma zaɲɔ o nuɲi ba tee ni. ³⁴ Nɔɔna badonnə deen ma sɛ ba tɔgɔ Pooli, yi ba ki ba wɔ-didɔba di Zezi. Ba didɔba yiri mu Denisi. O tɔgɔ o wɔ Arɔpaazɔ kɔgɔ kɔm wɔni mu. Kaani wɔdɔɲ di wɔra, o yiri mu Damarisi. Nɔɔna badonnə di tɔgɔ ba wəli da ba na sɛ Zezi.

18

Kɔ na ki te Korenti ni tun

¹ Kuntɔ kwaga ni, Pooli deen ma zigɔ Ateeni ni o vu Korenti. ² O na yi da tun, o ma maɲɔ didaani Zwifu wɔdɔɲ, o yiri mu Akwila. Ba deen lɔg-o Pɔn ni mu. Maɲa kalɔ Pooli na ne-o tun, o ya nuɲi Yitali mu o ba, di o kaani Prisili, bɛɲwaani Rom pa-farɔ Kloodi deen ya zəli Zwifə bam maama o pa ba nuɲi Rom ni ba viiri. Pooli ma zaɲɔ o vu ba te, ³ yi o zɔvri di ba sɔ ba taa tɔɲɔ daani, ba deen na tɔɲɔ titɔɲɔ didwɔ tun njwaani. Ba deen nyaani gwaarɔ mu yi ba yəgi ba ma pu vwə. ⁴ Zwifə bam siun de maama o maa yəni o zɔ ba Wɛ-digə kam o njɔɔni Wɛ taani di ba. O maa kwaanɔ sɔ o pa Zwifə bam di Greki tiinə bam maama sɛ o taani dɔm.

⁵ Silasɔ di Timoti deen zigɔ Masɔdwanɔ ni ba ba Pooli te. Ba na tu tun, Pooli laan ma cɛ di Wɛ taani dɔm zaasɔm. O maa kwaanɔ o pa Zwifə bam lwarɔ ni Zezi yi Krisi wɔm Wɛ na tɔɲɔ tun. ⁶ Ba ma wɔ sɛ o taani dɔm yi ba twi-o. O laan ma ja o gwaarɔ tɔm o pupugi ti fogo kɔm ba yigə ni, yi o ta di ba o wɔ: «Abam na ne leeri Wɛ tee ni, ku yi abam titɔ yigə mu. Ku daa dai amɔ yigə. Ku na sɔɲɔ lele kuntɔ tun, a laan wɔ vu dwi-ge tiinə bam te a daari abam.»

⁷ O ma sɔni o nuɲi Zwifə bam tee ni o daari o vu o zɔvri dwi-ge tu wɔdɔɲ sɔɲɔ ni, o yiri mu Titu Zusitu. Wɔntɔ maa niɲi Wɛ. O sɔɲɔ kɔm maa zigɔ Zwifə bam Wɛ-digə kam tɔkəri ni. ⁸ Wɛ-digə kam yuutu wɔm yiri mu Krisipu. Wɔntɔ di o sɔɲɔ tiinə bam maama deen tu ba tɔgɔ dí Yuutu Zezi. Korenti tiinə zanzan di deen

ma ni We kwær-ywəŋə kam yi ba sɛ. Ba laan ma pa ba miisi-ba na wɔni Zezi yiri ŋwaani.

⁹ Dɛ didwi titi ni mu Pooli dwe o na wurum wɔni di Yuutu wɔm na ŋɔɔni did-o o wi: «Yi ta n kwari fɔɔni. Ta ta n ŋɔɔna, si n yi ta n cim, ¹⁰ si amɔ wɔ nmu tee ni. Nɔɔn-nɔɔnɔ bá wani o ki nmu lwarim, beŋwaani tiw kuntu wɔni nɔɔna zanzan mu wɔra ba na yi amɔ titi nɔɔna.»

¹¹ Pooli dɛɛn maa zɔɔri da taan bini di canɔ sɔrɔɔ. O na wɔra tin, o ma bri-ba We taani dim.

¹² Nɔɔnɔ wɔdonɔ dɛɛn tu o ji Akayi tɔni dim gɔvirma tu, o yiri mu Galu. O na wɔra maŋa kalɔ tin, Zwifə bam ma ki ni-didwi yi ba ja Pooli ba vu saŋi o tee ni.

¹³ Ba ma ta di Galu ba wi: «Nɔɔnɔ wɔntu mu jigi nɔɔna o suga, o pa ba togi We ku na wɔ maŋi di cullu na bri te tin.»

¹⁴ Pooli ya maa buŋi si o ŋɔɔni, yi Galu wuuri o ta di Zwifə bam o wi: «Ku ya na yi ŋwɔnɔ taani naa kəm-balɔɔ kɔdonɔ taani mu á jigi si á ŋɔɔni, ku yaá maŋi si a zuri a yira a cəgi abam. ¹⁵ Ku nan na yi abam na magi kantɔgɔ abam titi cullu tum baŋa ni yi ku yi bitarbiə di nɔɔna yira ŋwaani mu tin, abam titi mu maŋi si á nii ku baŋa ni. A bá sɛ si a di abam taana yantɔ donnə.» ¹⁶ O na tagi kuntu tin, o ma zəli-ba si ba nuŋi taani dim dim jəgə kam ni. ¹⁷ Nɔɔna bam maama laan ma zaŋi ba ja Sositeni wɔlɔ na yi ba We-digə kam yuutu tin, ba mag-o taani dim dim jəgə kam ni. Galu yigə nan maŋi ka tərə di ba kəm dim.

Pooli daa ta na beeri yi o ki te tin

¹⁸ Pooli dɛɛn ma ki da kɔgɔ kɔgɔ Korenti ni Zezi karabiə bam tee ni. O laan ma zaŋi o banɔ-ba si o viiri. O ma pa Prisili di Akwila togi did-o ba zɔ naboro si ba vu Siiri. Ba ta na wɔ zɔ naboro kum si ba ke tin, Pooli ya zigi Sankri ni o pa ba fanɔ o yuu, si ku bri ni o goni o ni di We. ¹⁹ Ba ma togi nɔnɔ kum wɔ ba vu ba yi Efɛɛzi. Pooli ma yagi Prisili di Akwila dáani. O ma vu o zɔ Zwifə bam We-digə kam o ŋɔɔni di ba. ²⁰ Ba ma loor-o si o maŋi ba tee ni maŋa finfin. O ma wɔ sɛ.

²¹ O ma banɔ-ba, yi o ta o wi: «We na sɛ,

aá joori a ba a na abam.» O daa ma zɔ naboro Efɛɛzi ni o ke.

²² O dɛɛn ma vu o yi Sezaari. O ma zigi dáani o vu tɔga ni o vu o yi Zeruzalem. O ma jɔɔni Zezi kɔgɔ kum, yi o daari o ke o vu Antioxi. ²³ O ma daani da da finfin, yi o laan zaŋi o ke. O ma vu o tɔli Galati di Friizi tɔni dim wɔ, yi o pa Zezi karabiə bam maama fɔgi ba zigi kəŋkəŋ.

Apolosi na tɔɔli We kwərə te tin

²⁴ Zwifu wɔdonɔ dɛɛn mu wɔra, o yiri mu Apolosi. Ba lug-o Alesandri ni mu. Wɔntu ma ba Efɛɛzi. O dɛɛn yi wɔlɔ na wai taani o ŋɔɔni pɔri pɔri tin mu. O maa kwəri o ye We tɔnɔ kum wəɔnu tum kuri maama lanyirani. ²⁵ Nɔɔna dɛɛn maŋi ba bri-o di Yuutu wɔm ciga kam na yi te tin. O maa wɔra o bri nɔɔna di o wɔ maama, si o pa ba lwarɔ wəɔnu tiw maama na bri Zezi ciga kam tin. Ku nan na yi nɔɔna na pa ba miisi-ba na wɔni We ŋwaani te tin, o ye Zan na miisi nɔɔna na wɔni te tin yirani mu. ²⁶ O ma puli si o ta ŋɔɔni We ciga kam di baari Zwifə bam We-digə kam ni. Prisili di Akwila ma ba ba lwarɔ o zaasim dim na yi te tin. Ba ma pa o togi o zɔɔri di ba, yi ba fɔgi ba maŋi We cwəŋə kam ciga na yi te tin ba bri-o.

²⁷ Apolosi laan ma buŋi si o nuŋi Efɛɛzi ni o ke o vu Akayi. Zezi karabiə bam ma pu o wɔbɔŋa yam kwaga ni. Ba ma pɔpɔni tɔnɔ si ba pa Zezi karabiə balɔ na wɔ Akayi ni tin, ba ta di ba si ba fɔgi ba jeer-o lanyirani. O ma sɔni o zaŋi o ke. O na yi Akayi tin, o ma tiini o wəli balɔ na sɛ We zaani dim tin si ba ki ba wɔ-didba di Zezi. ²⁸ O ma kwaani o ŋɔɔni di Zwifə bam nɔɔna maama yigə ni, yi o magi kantɔgɔ o wani-ba, di o na mɛ We tɔnɔ kum o bri-ba ni Zezi sɔni o yi Krisi wɔm We na tɔni tin.

19

Pooli na bri nɔɔna We ciga kam Efɛɛzi ni te tin

¹ Apolosi dɛɛn ta na wɔ Korenti ni tin, Pooli ma zaŋi o beeri o togi tɔni dim titari o vu o yi Efɛɛzi. O na yi da tin, o ma na We cwəŋə karabiə badonnə, ² yi o

bwe-ba o wɪ: «Abam na tu á sɛ Wɛ tɪn, á jonɪ Wɛ Joro kʊm na?»

Ba ma lɛr-o ba wɪ: «Aye, dɪbam manɪ dí brɪ dí wʊ lwarɪ nɪ Wɛ Joro wʊra.»

³ O daa ma bwe-ba o wɪ: «Ba nan na miisi abam na wʊnɪ tɪn, ba miisi abam tɪta mu?»

Ba maa wɪ: «Kʊ yɪ Zan na miisi nɔɔna na wʊnɪ te tɪn mu.»

⁴ Pooli laan ma ta o wɪ: «Kʊ na yɪ Zan na miisi nɔɔna na wʊnɪ te tɪn, wʊntʊ dɛɛn brɪ nɔɔna sɪ ba lɛnɪ ba wʊrʊ ba yagɪ ba kɛm-balwaarʊ tɪm, sɪ ba daari ba pa ba miisi-ba na wʊnɪ. O ma ta dɪ nɔɔna bam sɪ ba kɪ ba wʊ-dɪdʊa dɪ wʊlʊ wʊm na wʊ sanɪ o kwaga o ba tɪn. Zezi mu wʊntʊ.»

⁵ Nɔɔna bam na ni kʊntʊ tɪn, ba ma pa ba miisi-ba na wʊnɪ dí Yuutu Zezi yɪrɪ nɔɔna. ⁶ Pooli ma danɪ danɪ o jɪa ba banɪ nɪ. Wɛ Joro kʊm laan ma ba ba te. Ba ma nɔɔnɪ dwi-gɛ taana tɛrɪ tɛrɪ, yɪ ba daari ba tɔɔlɪ Wɛ kwɛrɛ kam. ⁷ Ba maama dɛɛn yɪ nɪnɛɛnɪ baara fugɛ-bale mu te.

⁸ Pooli dɛɛn ma kɪ canɪ sɪtʊ Efɛɛzɪ nɪ. O maa yɛnɪ o ve o zʊbrɪ Zwifɛ bam Wɛ-digɛ kam o nɔɔnɪ dɪ baari o brɪ-ba. O ma kwaanɪ o magɪ kantɔɔɔ dɪ ba, sɪ o pa ba lwarɪ Wɛ paari dɪm na yɪ te tɪn. ⁹ Nɔɔna bam badonnɛ ma kwarɪmɪ ba zwa, yɪ ba vɪn sɪ ba sɛ o taanɪ dɪm. Ba maa jigɪ dí Yuutu wʊm cwɛnɛnɛ kam tɔɔgɪm ba goonɛ nɔɔna bam maama yigɛ nɪ. Pooli ma zanɪ o nunɪ ba wʊnɪ, yɪ o pwɛ balʊ na sɛ ba tɔɔgɪ Zezi tɪn sɪ ba ta wʊ o tee nɪ. De maama o maa yɛnɪ o nɔɔnɪ o brɪ nɔɔna bam Tiranusi karadigɛ kam nɪ. ¹⁰ Pooli ma kɪ kʊntʊ donɪ taan bɪna yale. Kʊ ma pa nɔɔna balʊ maama na zʊbrɪ Azi tɪnɪ dɪm nɪ tɪn ba ba ni dí Yuutu wʊm taanɪ dɪm, kʊ na yɪ Zwifɛ dɪ dwi-gɛ tiinɛ maama dɪ.

Kʊ na kɪ Seeva biɛ bam te tɪn

¹¹ Wɛ dɛɛn ma tɔɔgɪ Pooli jɪnɪ Dɪ kɪ wo-kɪnkagɪla yalʊ donɪ na manɪ ya wʊ kɪ tɪn.

¹² Kʊ dɛɛn na kɪ te tɪn, nɔɔna yɛnɪ ba kwe garyɛ dɪ gwaarʊ tɪlʊ na dwe Pooli yɪra tɪn ba ja vu ba ma dwe yawɪna, yɪ kʊ pa ba na yazurɛ, yɪ ciciri dɪ nunɪ sɪ yagɪ-ba.

¹³ Zwifɛ liri tiinɛ badonnɛ dɪ maa wʊra ba na yɛnɪ ba beeri ba zɛlɪ ciciri nɔɔna tee nɪ. Bantʊ dɪ dɛɛn ma kwaanɪ sɪ ba zɛlɪ ciciri sɪm dí Yuutu Zezi yɪrɪ nɔɔna. Ba

maa yɛnɪ ba te dɪ ciciri sɪm ba wɪ: «Zezi wʊlʊ Pooli na brɪ o taanɪ tɪn yɪrɪ nɔɔna mu a te abam sɪ á nunɪ á viiri.»

¹⁴ Baara barpɛ dɪ dɛɛn mu wʊra, ba ko yɪrɪ mu Seeva yɪ o yɪ Zwifɛ kaanɪm yigɛ tu. Ba maa maɪ Zezi yɪrɪ dɪm ba zɛlɪ ciciri nɔɔna tee nɪ. ¹⁵ Cicirɛ kadoɔn laan ma ta dɪ ba ka wɪ: «A manɪ a ye Zezi. A ye Pooli dɪ na yɪ wʊlʊ tɪn. Sɪ abam nan yɪ bra mu?»

¹⁶ Nɔɔnʊ wʊm cicirɛ kam na tɔɔg-o tɪn laan ma zanɪ o puuri-ba. O ma wanɪ-ba o pa ba maama duri ba nunɪ o sɔɔɔ kʊm nɪ, yɪ ba gwaarʊ kaari kaari yɪ ba yɪra dɪ fwɛlɪ fwɛlɪ. ¹⁷ Nɔɔna balʊ maama na zʊbrɪ Efɛɛzɪ nɪ tɪn ma lwarɪ kʊlʊ na kɪ tɪn, Zwifɛ bam dɪ dwi-gɛ tiinɛ maama. Fʊbrɪ ma zʊ-ba zanzan. Kʊ ma pa dí Yuutu Zezi yɪrɪ tiinɪ dɪ zanɪ dɪ zulɛ.

¹⁸ Nɔɔna balʊ na tu ba sɛ Zezi tɪn zanzan ma zanɪ ba zɪgɪ nɔɔna bam maama yigɛ nɪ, yɪ ba ta ba brɪ kʊlʊ ba na kɪ ba cɔɔgɪ tɪn.

¹⁹ Ba badonnɛ zanzan ya na yɛnɪ ba tɔɔgɪ liri kɛm tɪn ma kwe ba liri kɛm twaanʊ tɪm ba vwe daanɪ jɛgɛ dɪdʊa, yɪ ba daari ba zwe-tɪ nɔɔna bam maama yigɛ nɪ. Ba ma jeeli twaanʊ tɪm sɛbu ba nii kʊ ni na wʊ ta maɪ te tɪn. Kʊ ma yɪ sɛbu-dala murr-fiinnu (50.000). ²⁰ Dí Yuutu wʊm na brɪ o dam dɪm kʊntʊ tɪn, kʊ ma pa o taanɪ dɪm fɔɔgɪ dɪ jagɪ dɪ ve yigɛ yɪ nɔɔna sɛ-dɪ.

Vuvugɛ na zanɪ Efɛɛzɪ nɪ te tɪn

²¹ Wɛnɪ tɪntʊ dɛɛn na kɪ tɪ kɛ tɪn, Pooli ma lɪ wʊbʊnɪ sɪ o beeri o tɔɔgɪ Masɪdʊanɪ dɪ Akayi wʊ, sɪ o laan kɛ o vu Zeruzalem.

O ma bʊnɪ o wɪ: «A na ve a wʊ Zeruzalem nɪ, a manɪ sɪ a vu Rom dɪ mu.» ²² O ma tʊnɪ nɔɔna bale sɪ ba da o yigɛ ba vu Masɪdʊanɪ. Bantʊ maa yɪ Timoti dɪ Erasɪtɪ balʊ na tɔɔgɪ ba tʊnɪ ba pa-o tɪn. O tɪtɪ ma manɪ Azi nɪ o daanɪ finfɪn.

²³ Da yam kʊntʊ nɪ mu vuvugɛ zanzan tuɛ dí Yuutu Zezi cwɛnɛnɛ kam nɔɔna.

²⁴ Nɔɔnʊ wʊdonɪ dɛɛn mu wʊ Efɛɛzɪ nɪ, o yɪrɪ mu Demetrɪsɪ. O yɪ gɔɔgɪ mu, yɪ o maɪ sɛbu-pwɛnɪ o maa mɔɔnɪ kamwarʊ o paɪ tɪ nyɪ dɪ digɛ kalʊ ba na zuli ba wɛ Atɪmɪsɪ ka wʊnɪ tɪn. O titonja yam maa jaanɪ nyɔɔrɪ zanzan ya paɪ o tɪntʊ-donnɛ bam. ²⁵ O ma zanɪ o bɛnɪ ba maama dɪ balʊ dɪ na tʊnɪ titonja yantʊ

doj tın, yi ba la daanı. O ma ta dı ba o wı: «A badonnə-ba, abam mañı á ye nı titobjı dılv dí na jıgı dí tıñı tın mu pa dí ja gara. ²⁶ Abam nan ne yi á kwəri á ni Pooli wõntu na kı te tın. O yəni o te nı nabiinə na me ba ja ba kı wəənu tılv tın bá wanı tı taa yi wa cıga cıga, dí wu mañı sı dí zuli-ya. O kı kuntu mu o sũgı nõona zanzan o pa ba se o taanı dım, yi kú daı Efəezi yıranı wõntı mu o kı kuntu, kú ge fıın mu sı kú taa yi Azi tıv kum maama. ²⁷ Kuntu maama wai kú pa nõona nõonu ba cõgı dıbam titobjı dım. Kú ta wəli da, ba laan wú gooni dıbam we kamunu Atımisi digə kam, yi baá pa ka taa yi kafe. Kulu na daarı tın mu yi sı Atımisi tıttı yırtı dım wú cõgı nõona tee nı, yi wõntu ya yi we dılv nõona maama na zuli Azi tıv kum wõntı dı lıgv baña maama wõntı tın.»

²⁸ Nõona bam na ni kuntu tın, ba bana ma tiini ya zañı zanzan yi ba kaası ba wı: «Dıbam Efəezi tiinə we Atımisi mu jıgı dam!» ²⁹ Sõo laan ma tiini kú kı tıv kum maama wõntı bõgı bõgı. Nõn-kõgõ kum ma vu ba ja Gayusi dı Arisarıkı, yi ba kı lıla ba vañı-ba ba ja vu tıv kum joro jəgə kam. Nõona bantv bale ya tõgı dı Pooli mu ba nuñı Masıdvanı ba ba. ³⁰ Pooli ma bõñı sı o vu o zıgı kõgõ kum yigə nı o nõonu dı ba. Zezi karabiə bam ma wu se ba pa-o cwəñə. ³¹ Tıv kum dıdɛera badonnə ya di cılonjo dı Pooli. Ba ma tıñı ni ba loor-o sı o yi zañı o vu joro kum jəgə. ³² Ba ma kı sõo bõgı bõgı joro jəgə kam nı. Nõonu maama maa tiini o nõonu o wõbõña taanı dı kwər-dıa. Kõgõ kum nõona zanzan ma wu lwarı wonjo kulu nõwaanı ba na jeeri daanı tın. ³³ Zwifə bam ma lı Alesandri sı o nuñı o zıgı kõgõ kum yigə nı o nõonu. Kõgõ kum nõona badonnə ma kwaanı ba brı-o o na wú kı te. O ma zəñı o jıña sı ba cəgi sõo kum, yi o sıñı sı o tulu kulu na kı tın o brı nõn-kõgõ kum. ³⁴ Ba nan na lwarı nı o yi Zwifu tın, ba maama maa tõgı daanı ba tiini ba bağı bıdwı ba wı: «Dıbam Efəezi tiinə we Atımisi jıgı dam!» Ba kı kuntu doj mu taan, sı kú vu kú yi nıneentı luu tile te.

³⁵ Tıv kum twan-põpõnu laan ma

kwaanı o pa kõgõ kum bıcara pəni tıga nı. O ma ta dı ba o wı: «A badonnə Efəezi tiinə-ba, nõon-nõonu tərə o na yəri nı dıbam we kamunu Atımisi digə kam zıgı Efəezi wõntı yoba seeni, yi dıbam mu nii ka baña nı. Dí ta kwəri dí jıgı dı kamõgõ kulu na nuñı weyuu nı kú tıv tıga nı tın dí niə. ³⁶ Nõon-nõonu bá wanı o ta nı kuntu yi vwan. Kuntu nõwaanı kú mañı sı á pa á bıcara pəni tıga nı, sı á yi garı á kı kulu na wu mañı tın. ³⁷ Nii-na, abam jaanı nõona bantv bale á ba yo, yi ba wu nõgı dıbam we digə kam wəənu naa ba nõonu ba cõgı dıbam we dım yuu. ³⁸ Kú nan na yi Demetrısı dı o nõona bam, ba na jıgı nõonu wum taanı, ba mañı sı ba vu sarıya dım jəgə nı ba sañ-o dıdɛera bam yigə nı. ³⁹ Kú daarı, abam ta na jıgı bwıə sı á wəli da, dí mañı sı dí bəñı tıv kum nõona sı ba la daanı, nı kú na wú tõgı cwəñə te tın. Dí laan wú wanı dí nõonu taanı dım sı dí ni dı kuri. ⁴⁰ Kulu na kı zım tın wú wanı kú pa Rom tiinə bam cwəñə sı ba taa wı, dí zım jeeri daanı dí kı wo-balõrõ. Sõo kum na su tıv kum maama tın, kú ba jıgı kuri. Ba na bwe dıbam kú kuri, dí bá wanı dí nõonu dí vrı dí tıttı.» ⁴¹ O na tagı kuntu o ti tın, o ma ta dı nõn-kõgõ kum sı ba viiri.

20

Pooli na ve Masıdvanı dı Grekı tıv te tın

¹ Tıv kum vuvugə kam na tu ka ti tın, Pooli laan ma zañı sı o ke. O ma bəñı Zezi karabiə bam sı ba jəni daanı, yi o nõonu dı ba o pa ba na baarı. O ma daarı o banı-ba yi o ke o vu Masıdvanı. ² O maa tulu je sum kuntu maama o nõonu wəənu zanzan o brı nõona bam o pa ba na baarı. O daa ma ke o vu o yi Grekı tıv. ³ O ma kı canı sıto dáanı. O laan ma ti o yigə sı o zıv naboro o vu Siiri. O ma ba o lwarı nı Zwifə bam kı ni daanı sı ba kwaanı ba cõg-o. Kuntu nõwaanı o ma ləni o wõbõña yi o bõñı sı o vu tıga nı o tõgı Masıdvanı cwəñə kam o joori o vu Siiri. ⁴ Balu na zañı sı ba tõgı dıd-o tın mu tıttı: Sopateeri wulu na yi Pirusi bu yi o nuñı Beere tın, Arisitakı dı Sıkõn, bantv nuñı Tesaloniki mu,

Gayusi wɔɔ na nuɲi Derɪbɪ tɪn,
Timoti,
Tisiki dɪ Trofim, ba na yɪ Azi tiinɛ tɪn.

⁵ Bantɔ mu dɛ yigə ba loori ba vu Trɔvɛsɪ ba cɛgi dɪbam da. ⁶ Dɪbam tɪtɪ laan ma maɲɪ Filipi nɪ, yɪ dɪ tɔgi dɪ di Zwifə bam candiə kalɔ ba na yəni ba di dɪpɛ dɪɔ ba na jɪgi dabilɪ tɪn. Candiə kam na ti tɪn, dɪ laan ma zɔ naboro dɪ tɔgi nɪnɔv kum wɔ dɪ kɪ da yanu dɪ vu dɪ yɪ Trɔvɛsɪ. Dɪ ma jeeri dɪ tɔgi-donnɛ bam da, yɪ dɪ kɪ da yarpe tɪv kum nɪ.

Yutiki na tɪgi yɪ o joori o bi te tɪn

⁷ Dɛ dɪɔ na saɲɪ Zwifə bam siun dɛ dɪm tɪn, dɪbam maama ma jeeri daanɪ sɪ dɪ di wɔdiu nɪ Zezi dɛɛn na fɔgi dɪpɛ o pa o karabiə bam yɪ ba di te tɪn. Pooli ma tiini o ɲɔɔnɪ o brɪ nɔɔna bam taan, kɔ vu kɔ yɪ tɪtɪ kunkurɔ, bɛɲwaanɪ tɪga na pɔvri o lagɪ o viiri mu. ⁸ Dɪ ya lagɪ daanɪ weyuu digə kalɔ na yɪ bitɔ tu tɪn wɔnɪ mu. Ba ma tarɪgi min-zwəənu zanzan ba zɪgi da. ⁹ Nɔn-dɔɲɔv kɔdɔɲ maa tɔgi o wɔra, o yɪri mu Yutiki. O maa je təkoro ni nɪ. Pooli na tiini o ɲɔɔnɪ o daanɪ kuntɔ tɪn, nɔn-dɔɲɔv kum maa je o dɔ o vɪla. O laan ma ba o dɔ fastɔ o kɛ. O ma tɔgi təkoro kum o tɔ tɪga nɪ. Ba ma tu ba kwe-o dɪ o tɪga. ¹⁰ Pooli tɪtɪ ma tu o vu o pəni nɔn-dɔɲɔv kum banja nɪ o kukwər-o dɪ o jɪa yɪ o wɪ: «Á yɪ pa á yɪra sɔɔri, sɪ o ta ɲwɪ mu.»

¹¹ Pooli ma joori o di weyuu digə kam. O ma fɔ dɪpɛ dɪm o dɪ. O daa ta ma larɪ dɪ ba taan, yɪ tɪga ba ka pɔvri. O laan ma viiri. ¹² O na viiri tɪn, nɔɔna bam ma ja nɔn-dɔɲɔv kum ba ja vu sɔɲɔ dɪ yazurə. Ba bɪcara ma pəni tɪga nɪ yɪ ba jɪgi wɔpɔlo.

Pooli na kaanɪ Efɛzɪ nakwa bam yɪ o banɪ-ba te tɪn

¹³ Dɪbam ma yagɪ Pooli, yɪ dɪ vu dɪ zɔ naboro kum sɪ dɪ tɔgi yigə dɪ da nɪnɔv kum wɔ dɪ vu Asɔsɪ. Dɪ ya kɪ ni daanɪ sɪ dɪ jeeri Pooli Asɔsɪ nɪ mu, o na lagɪ sɪ o vu tɪga nɪ tɪn ɲwaanɪ. ¹⁴ Dɪ na nɛ daanɪ Asɔsɪ nɪ tɪn, Pooli laan ma zɔ naboro kum, yɪ dɪ maama tɔgi daanɪ dɪ vu dɪ yɪ Mitilɛɛnɪ. ¹⁵ Dɪ ma zɪgi dáanɪ dɪ tɔgi nɪnɔv kum wɔ dɪ kɛ. Tɪga ma pɔvri, yɪ dɪ vu dɪ tɔgi Kiyɔ buburu kum dɪ kɛ. Tɪga

daa ma pɔvri, dɪ ma vu dɪ bɛ dɪ yɪ Samɔsɪ. Tɪga daa ta na pɔvri tɪn, dɪ ma vu dɪ yɪ Miletɪ. ¹⁶ Pooli dɛɛn ya bɔɲɪ sɪ o da Efɛzɪ mu o kɛ sɪ o yɪ zɪgi da. O ya ba lagɪ sɪ o daanɪ Azi nɪ, bɛɲwaanɪ o lagɪ lɪla mu sɪ o na wɪ, sɪ o vu o yɪ Zeruzalɛm dɪ Pantkoti candiə kam ta wɔ yɪ.

¹⁷ Dɪbam dɛɛn na wɔ Miletɪ nɪ tɪn, Pooli ma tɔɲɪ ni o pa Zezi kɔgɔ kum nakwa bam Efɛzɪ nɪ o wɪ, ba ba. ¹⁸ Ba na tu tɪn, o ma ta dɪ ba o wɪ: «Abam maɲɪ á ye a dɛɛn na zɔvri abam tee nɪ yɪ a kɪ te maɲa maama, kɔ na zɪgi dɛ dɪɔ a na sɪɲɪ a ba Azi tɪn. ¹⁹ A tɔɲɪ a pa dɪ Yuutu wɔm dɪ tu-n-tɪtɪ mu, a yɪ-na nuɲɪ, yɪ a na yaara dɪ Zwifə bam na kɪ ni daanɪ sɪ ba cɔgi amɔ te tɪn. ²⁰ Abam ta ye nɪ, a wɔ yagɪ sɪ a ta wɔɲɔ kulɔ maama na wɔ wanɪ kɔ wəli abam tɪn a brɪ abam. A ma kwaanɪ a brɪ abam Wɛ cɪga kam nɔɔna maama yigə nɪ dɪ á tɪtɪ sam nɪ. ²¹ A ma tiini a brɪ Zwifə bam dɪ dwi-ge tiinɛ maama sɪ ba ləni ba wɔvɔ ba sɛ Wɛ, sɪ ba daari ba kɪ ba wɔ-dɪdɔba dɪ dɪ Yuutu Zezi.

²² Lele kuntɔ a laan maa ve Zeruzalɛm. Kɔ yɪ Wɛ Joro kum mu fi-nɪ sɪ a vu, yɪ a yəri kulɔ na wɔ vu kɔ kɪ amɔ da tɪn. ²³ A na ye kulɔ tɪn mu yɪ sɪ Wɛ Joro kum yəni kɔ brɪ amɔ tɪv maama nɪ, nɪ nɔɔna wɔ ja-nɪ ba vɔ yɪ ba kwəri ba bɛɛsɪ-nɪ. ²⁴ A nan na bɔɲɪ te tɪn, a ba paɪ sɪ a ɲwɪa taa jɪgi nyɔɔri ka pa-nɪ. Kulɔ na yɪ wɔɲɔɲɔv tɪn mu yɪ sɪ a tɔɲɪ titonja yalɔ dɪ Yuutu Zezi na kɪ a jɲa nɪ sɪ a tɔɲɪ tɪn a ti. Titonja yam kuntɔ mu yɪ sɪ a kwaanɪ a brɪ Wɛ kwər-ywəɲə kam dɪ Dɪ na kɪ nɔɔna lanyɪranɪ te tɪn.

²⁵ A nan ye nɪ abam wɔɔwɔɔ daa bá na amɔ, abam nan yɪ balɔ a na beeri á wɔnɪ a brɪ abam Wɛ paari dɪm cɪga kam tɪn. ²⁶ Kuntɔ ɲwaanɪ a lagɪ a tiini a kaanɪ abam zɪm dɛ dɪm nɪ, nɪ abam wɔɔ na ge ɲwɪa Wɛ tee nɪ, kɔ daa dai amɔ yigə. ²⁷ Bɛɲwaanɪ a tɔɔli cɪga kalɔ maama na tɔgi Wɛ wɔɔɔɲa tɪn a brɪ abam, yɪ a wɔ səgi abam kulɔkulɔ. ²⁸ Nan fɔgi-na á taá nii á tɪtɪ banja nɪ, dɪdaanɪ kɔgɔ kulɔ maama Wɛ Joro kum na kwe kɔ kɪ abam jɲa nɪ sɪ á taá nii tɪn. Á taá nii Wɛ kɔgɔ kum banja nɪ, nɪ nayɪra na nii ba peeni te tɪn. Wɛ mɛ Dɪ tɪtɪ bu wɔm jana mu

DI ma vɔrɩ DI kɔgɔ kɔm sɩ kɔ taa yɩ DI nyum. ²⁹ A ye nɩ, a na viiri a daarɩ abam, nɔn-balwaarɩ wú zaɲɩ ba zɔ abam wɔ ba yaari abam nɩnɛnɩ nywɛnkuri na jaani peeni te tɩn. Ba bá sɛ sɩ ba yagɩ abam kɔgɔ kɔm yɩ ba wɔ cɔgɩ abam wɔ nɔɔna. ³⁰ Nɔɔna dɩ wú zaɲɩ abam titɩ wɔnɩ, ba pipiri Wɛ cɩga kam ba ganɩ Zezi karabiə bam, ba pa ba ywəri Wɛ kwaga nɩ sɩ ba daarɩ ba tɔgɩ-ba. ³¹ Kuntɩ ɲwaanɩ á fɔgɩ á cɩ á titɩ. Á taá guli nɩ amɔ zɔ abam tee nɩ bɩna yatɔ, yɩ a kaani abam maama sɩ á taá tɔgɩ Wɛ dɩ cɩga. Maɲa maama a yəni a kɩ kuntɩ mɔ wɩa dɩ titɩ, yɩ a yi-na nuɲi zanzan.

³² A laan lagɩ a kɩ abam Wɛ jɩɲa nɩ, sɩ á taá tɔgɩ DI zaani kwərɔ kam. Kaá wani ka kwe abam lanyiranɩ, sɩ á laan ba á tɔgɩ dɩ balɔ maama na yɩ Wɛ titɩ nɔɔna tɩn á na ywəni DI tee nɩ. ³³ A wɔ jonɩ səbu naa səbu-sɩɲa naa gwaaru abam wɔlɔwɔlɔ tee nɩ. ³⁴ Abam titɩ ye lanyiranɩ nɩ, a mɛ a titɩ jɩa mɔ a tɔɲɩ sɩ a dɩ a tɔgɩ-donnə bam wani dɩ na dɩ ni-wɔdiu. ³⁵ A na kɩ kulɔ maama abam tee nɩ yɩ a cɛ dɩ titonja kuntɩ donɲ tɩn, a kɩ a bɩ abam nɩ dɩ maɲɩ sɩ dɩ tɔɲɩ dɩ wəli nabwənə mɔ. Taá guli-na dɩ Yuutu Zezi na tagɩ o wɩ: «Nmɔ na kwe wɔɲo n pa n donɲ, nɩ na wɔpolo kɔ dwəni n na jonɩ wɔɲo n donɲ tee nɩ.» »

³⁶ Pooli na tagɩ kuntɩ o ti tɩn, ba maama ma kuni doonə yɩ o loori Wɛ o pa-ba. ³⁷ Ba ma zaɲɩ yɩ ba maama tiini ba keerə. Ba ma kukwəri Pooli lanyiranɩ. ³⁸ Ba wɔrɩ ma tiini ti cɔgɩ, dɩ o na tagɩ taani dɩlɔ o bɩ-ba nɩ ba daa bá joori ba na-o tɩn. Ba ma zaɲɩ ba kogil-o ba ja vu naboro kɔm na wɔ mɛ tɩn ba yag-o.

21

Pooli na ve o yi Zeruzalem te tɩn

¹ Dɩ laan ma bani-ba yɩ dɩ daarɩ dɩ viiri. Dɩ ma kwe dɩ yigə dɩ yɔɔrɩ nɩnɩ kɔm wɔ dɩ vu dɩ yi Kosi. Tɩga ma pɔɔrɩ, dɩ daa ma yi Rodi. Dɩ ma zɩgɩ dáani dɩ vu Patara. ² Dɩ na yi dáani tɩn, dɩ ma na naboro kɔdonɲ kɔ na lagɩ kɔ vu Fenisi. Dɩ ma vu dɩ zɔ kɔ wɔ sɩ dɩ tɔgɩ dɩ vu. ³ Dɩ na maa ve tɩn, dɩ ma tɩlɩ dɩ na Sipri. Dɩ

ma yagɩ-kɔ dɩ jagwiə nɩ, yɩ dɩ daarɩ dɩ kɛ. Dɩ ma vu dɩ yi Siiri. Dɩ na yi da tɩn, dɩ ma zɩgɩ Tiiri nɩ. Kɔ yɩ dáani mɔ ba maɲɩ sɩ ba lɩ naboro kɔm zɩla yam. ⁴ Dɩ ma nuɲi dɩ vu dɩ jeeri balɔ na yɩ Zezi karabiə tɩn, yɩ dɩ kɩ da yarpe ba tee nɩ. Dɩ na wɔra tɩn, Wɛ Joro kɔm dam ma pa ba ta dɩ Pooli sɩ o yɩ zaɲɩ o vu Zeruzalem. ⁵ Da yarpe yam na kɛ tɩn, dɩ ma zaɲɩ dɩ kwe dɩ cwəɲə sɩ dɩ viiri. Zezi nɔɔna bam dɩ ba kaana dɩ ba biə maama ma ja dɩbam ba nuɲi tɩv kɔm wɔnɩ ba vu sɩ ba yagɩ. Dɩ na ve dɩ yi nɩnɩ kɔm ni tɩn, dɩbam maama ma kuni doonə tɩga nɩ dɩ warɩ Wɛ. ⁶ Dɩ na warɩ Wɛ dɩ ti tɩn, dɩ ma bani daani dɩ yi-na, yɩ dɩ zɔ naboro kɔm. Bantɩ ma joori sɔɲɔ.

⁷ Dɩ ma zaɲɩ dɩ nuɲi Tiiri nɩ, yɩ dɩ tɩlɩ nɩnɩ kɔm ni dɩ vu dɩ yi Tolemi. Dɩ na yi da tɩn, mɔ dɩ nɛ Zezi karabiə. Dɩ ma jɔɔnɩ-ba yɩ dɩ kɩ dɛ dɩdwɩ ba tee nɩ. ⁸ Tɩga na pɔɔrɩ tɩn, dɩ ma zaɲɩ dɩ vu dɩ yi Sezaari. Dɩ ma vu dɩ pəni Filipi-ba sɔɲɔ nɩ. Wɔntɩ mɔ tɔɔlɩ Wɛ kwər-ywəɲə kam, yɩ o tɔgɩ o yɩ nɔɔna barpe balɔ ba na lɩ Zeruzalem nɩ tɩn wɔ nɔɔnɩ dɩdɩa. ⁹ O maa jɩgɩ o bukwa bana ba ta wɔ zɔ banna. Bantɩ yɩ balɔ na wai ba ɲɔɔnɩ Wɛ yiyiu-ɲwe tɩn. ¹⁰ Dɩ na kɩ da finfin dáani kuntɩ tɩn, nɔɔnɩ wɔdonɲ ma nuɲi Zude o ba dɩbam te. O yɩrɩ mɔ Agabusi. O yɩ Wɛ nijonɲu mɔ. ¹¹ O na tu dɩbam te kuntɩ tɩn, o ma lɩ Pooli kilə o təɲə nɩ o ma vɔ o titɩ nɛ dɩ o jɩa o kɩ daani. O laan ma ta o wɩ: «Mɔ Wɛ Joro kɔm na tagɩ kulɔ tɩn kɔ wɩ: Zwifə balɔ na zɔɔrɩ Zeruzalem nɩ tɩn wɔ ja kilə kantɩ tu ba vɔ tɩntɩ donɲ, yɩ ba daarɩ ba kɩ-o dwi-gɛ tiinə jɩɲa nɩ.»

¹² Dɩ na ni kuntɩ tɩn, dɩbam dɩ balɔ na tɔgɩ ba wɔra tɩn maa kwaanɩ dɩ loori Pooli sɩ o yɩ zaɲɩ o vu Zeruzalem. ¹³ O ma ləri o wɩ: «Bɛɲwaanɩ mɔ abam keerə, yɩ á pa a wɔ cɔgɩ? Ba na lagɩ ba vɔ-nɩ Zeruzalem nɩ naa ba na lagɩ ba gɔ-nɩ dɩ, amɔ wú sɛ sɩ a ti dɩ Yuutu Zezi yɩrɩ ɲwaanɩ.»

¹⁴ Dɩ na loor-o taan dɩ ga tɩn, dɩ ma yagɩ yɩ dɩ ta dɩ wɩ: «Wɛ wú kɩ DI wɔbɔɲa na lagɩ kulɔ tɩn.»

¹⁵ Dɩ na kɩ da finfin da tɩn, dɩ ma zaɲɩ dɩ ti dɩ yigə dɩ nuɲi dɩ maa ve Zeruzalem.

¹⁶ Zezi karabiə badaara ma zanɔ Sezaari nɩ ba kogili dɩbam. Ba ma ja dɩbam ba vu nɔɔnɔ wulɔ sɔɔɔ dɩ na lagɩ dɩ pəni da tɩn. O yɩri mu Minason. O yɩ Sipri tu mu o na manɩ o yɩ Zezi karabu faɲa faɲa.

Pooli na wɔ Zeruzalem nɩ yɩ kv kɩ-o te tɩn

¹⁷ Dɩ na yɩ Zeruzalem tɩn, dɩ ko-biə bam ma jeeri dɩbam lanyiranɩ. ¹⁸ Tɩga na puuri tɩn, Pooli ma zanɩ o toɔɔ dɩdaani dɩbam sɩ dɩ vu dɩ na Zakɩ. Zezi kɔɔ kum nakwa bam maama maa toɔɔ ba wura. ¹⁹ Pooli ma jɔɔnɩ-ba. O ma tulɩ kulɩ maama Wɛ na kɩ dwi-ge tiinə bam tee nɩ o titonja yam wɔnɩ tɩn o bɩ-ba. ²⁰ Ba na ni kulɩ maama o na tagɩ tɩn, ba ma kɩ Wɛ le kv nwaani. Ba laan ma ta dɩ Pooli ba wɩ: «Dɩbam ko-bu, ni kv na yɩ te tɩn. Zwifə bam murrɩ kɔɔ kɔɔ laan mu tu ba se Zezi, yɩ ba ta toɔɔ Wɛ ni-doorə yam dɩ ba wɩ maama. ²¹ Ba ni nɩ nmɩ yəni n bɩ Zwifə balɩ na zuri dwi-ge tiinə wɔnɩ tɩn, sɩ ba yagɩ Wɛ cullu tɩlɩ Dɩ na kɩ Moyisi jɩɲa nɩ tɩn. Ba ni nɩ n te nɔɔna bam kuntu sɩ ba daa yɩ ta goni ba bəkəri, sɩ ba daa yɩ ta toɔɔ dɩbam Zwifə bam mu na yɩ te tɩn. ²² Zwifə balɩ na wɩ yo seeni tɩn wɩ lwarɩ nɩ nmɩ tuə. Dɩ nan wɩ kɩ ta mu? ²³ Kuntu, dɩ nan wɩ bɩ-m n na wɩ kɩ te tɩn. Nɔɔna bana wɩ dɩbam tee nɩ ba na goni ba ni dɩ Wɛ. ²⁴ Ba na lagɩ ba vu Wɛ-di-kamunu kum sɩ ba kwe ba titɩ dɩ Wɛ, nmɩ manɩ sɩ n toɔɔ n vu mu, sɩ n daari n nɩwɩ kulɩ na wɩ pa ba na cwəɲə sɩ ba fa ba yuni tɩn. N na kɩ kuntu, nɔɔna bam maama wɩ lwarɩ nɩ ba na te kulɩ ba pa nmɩ tɩn dai cɩga. Ba nan wɩ lwarɩ nɩ nmɩ titɩ toɔɔ Wɛ cullu tum na bɩ te tɩn mu. ²⁵ Kv daari dwi-ge tiinə balɩ na tu ba kɩ ba wɩ-dɩdɩba dɩ Zezi tɩn, dɩbam manɩ dɩ puuri tɩn dɩ pa-ba yɩ dɩ ta kulɩ dɩ na buɲɩ tɩn. Dɩbam tagɩ-ba sɩ ba yɩ zanɩ ba di wɩdiu kulɩ nɔɔna na mɛ ba kaani jwənə tɩn, naa ba di jana, naa ba di varɩm wulɩ ba na jujugi ba gv tɩn, yɩ dɩ ta dɩ ba sɩ ba yɩ cɔɔɔ ba titɩ dɩ kaana, sɩ kaana dɩ yɩ cɔɔɔ ba titɩ dɩ baara.»

²⁶ Ba na tagɩ kuntu tɩn, Pooli ma se ba taani dɩm. Tɩga na puuri tɩn, o ma ja nɔɔna bam o vu sɩ o toɔɔ o kwe o titɩ dɩ Wɛ. O ma daari o zɩ Wɛ-di-kamunu kum

wɩ, sɩ o ta o bɩ ka yigə tiinə bam da yalɩ ni na daari sɩ nɔɔna bam kwe ba titɩ dɩ Wɛ ba ti tɩn, sɩ ba laan ja ba wənu tum ba ja ba, sɩ ba ma kaani Baɲa-Wɛ ba pa ba dɩdɩba dɩdɩba.

²⁷ Da yarpe yam ni na daari fɩn sɩ ya ti tɩn, Zwifə badaara ma na Pooli Wɛ-di-kamunu kum wɩnɩ. Bantu nuɲɩ Azi tɩv kudonɩ mu. Ba ma pa nɔn-kɔɔ kum maama na wura tɩn bana zanɩ dɩ Pooli. Ba ma ja-o, ²⁸ yɩ ba toɔɔ ba te ba wɩ: «Yisɩrayelɩ tiinə-ba, ba zəni-na dɩbam! Nɔɔnɩ wɩntɩ mu yɩ wulɩ na tulɩ je maama o bɩ nɔɔna maama sɩ ba yɩ taa nɩɔɔ dɩbam Yisɩrayelɩ tiinə, sɩ ba yɩ taa se Wɛ cullu tɩlɩ dɩbam na toɔɔ tɩn, sɩ ba pa Wɛ-di-kamunu kuntu dɩ ji kafɛ. Kv wəli da, o jaani dwi-ge tiinə badonnə mu o ba o zɩ dɩbam Wɛ-digə kam wɩ, o pa ba digɩru cɔɔɔ jəgə kalɩ na yɩ Wɛ nyɩm tɩn.» ²⁹ Ba deen tagɩ kuntu donɩ, beɲwaani ba ya ne Trofim dɩ Pooli na toɔɔ daani tɩv kum wɩnɩ, yɩ o yɩ dwi-ge tu na nuɲɩ Efɛzi tɩn. Ba deen buɲɩ nɩ nɔɔnɩ wɩm kuntu mu Pooli jaani o zɩ Wɛ-di-kamunu kum wɩ.

³⁰ Vuvugə ma zanɩ tɩv kum maama wɩnɩ. Nɔn-kɔɔ ma duri kv vu jəgə kam. Ba laan ma ja Pooli ba tuur-o ba ja nuɲɩ Wɛ-di-kamunu kum wɩnɩ, yɩ ba daari ba pɩ ka niə yam maama. ³¹ Nɔn-kɔɔ kum maa kwaana sɩ ba gv Pooli. Rom pamaɲna bam dɩdeɛrɩ wɩm ma ni nɩ Zeruzalem tɩv kum maama vugimi. ³² O na ni kuntu tɩn, o ma li pamaɲna bam dɩ ba yigə tiinə badaara, yɩ ba duri lɩla ba vu ba yɩ kɔɔ kum na wɩ mɛ tɩn. Nɔɔna bam na ne-o dɩ o pamaɲna bam kuntu tɩn, ba ma yagɩ Pooli magɩm. ³³ Dɩdeɛrɩ wɩm ma vu o twe Pooli te, yɩ o pa ba ja-o. O ma pa ba kwe capunnɩ tile ba ma vɔ-o. O ma daari o bwe sɩ o lwarɩ nɔɔnɩ wɩm na yɩ wulɩ tɩn, dɩ o na kɩ kulɩ tɩn. ³⁴ O na bwe kuntu tɩn, nɔɔna badaara ma kaasa kɔɔ kum wɩnɩ yɩ ba te n ni n ni. Sɔɔ kum na daga kuntu tɩn, kv ma pa dɩdeɛrɩ wɩm wari sɩ o lwarɩ kulɩ na kɩ cɩga cɩga tɩn. Kuntu nwaani o ma pa o nɔɔna bam ni, sɩ ba ja Pooli ba vu ba pamaɲna bam puuna digə kam. ³⁵ Ba na jaan-o ba yɩ natəne yam diinim jəgə tɩn, pamaɲna bam kwe-

o mu ba zuɲi, beɲwaani non-kogo kum yiə tiini ya sɔni o baɲa ni. ³⁶ Nɔɔna bam maama ma pe ba pu o kwaga, yi ba kaasi ba te ba wi: «Gu-o-na!»

³⁷ Pamaɲna bam na lagi ba ja Pooli ba zu ba piina digə kam tin, o ma ta di ba didɛɛru wum o wi: «Nmɔ wu pa-ni cwəɲə si a ta taani a bri-m na?»

Didɛɛru wum na ni kuntu tin, o ma bwe Pooli o wi: «Nmɔ ki ta mu n ni Greki tiinə taani? ³⁸ Ku na yi kuntu, nmɔ dai Ezipi tu wulu deen na pe nɔɔna vin ba tiw kum yigə tiinə ni yi o daari o li nɔɔna murr-tina (4.000) balu na yi jara-kərə o ja vu kagba wuni tin na?»

³⁹ Pooli ma ləri o wi: «Aye. Amu yi Zwifu mu. Ba lugi amu Silisi tiw Tarisi ni mu. A yi tu-kamunu kum kuntu non-bu mu. A loori-m si n pa-ni cwəɲə si a ɲɔɔni di non-kogo kum.»

⁴⁰ Didɛɛru wum ma se. Pooli ma zaɲi o zigɛ natənə yam baɲa ni. O ma zəɲi o juɲa kogo kum baɲa ni. Ba maama ma cəgi sɔɔ. O ma ɲɔɔni di ba di ba titi Zwifə taani diɔ.

22

Pooli na ɲɔɔni si o ma jɔɲi o titi te tin (Titonja Tonɔ 9:1-19, 26:9-18)

¹ O ma ta o wi: «A kwə-ba di a ko-biə-ba, á fɔɲi á cəgi si a tɔli ku na yi te tin a bri abam.» ² Zwifə bam na lwarɛ ni o ɲɔɔni ba titi dwi taani mu tin, ba ma fɔɲi ba cəgi sɔɔ.

³ O laan ma ta di ba o wi: «Amu yi Zwifu mu. Ba lugi-ni Silisi tiw Tarisi ni mu. Ku nan yi Zeruzalem yo mu a ki nɔɔnu. Gamaliyeli mu bri amu dibam nabaara cullu tum na yi te tin ciga ciga. A deen ce lanyirani a kwe a titi a pa We nɛnɛni abam zɔm di na ki te tin mu. ⁴ A deen yaari balu na se ba toɲi Zezi cwəɲə kam tin, yi a daari a pa ba gu badaara. A maa yəni a jaani baara di kaana a ki piina digə ni. ⁵ Dibam kaanum yuutu wum didaani di nakwa kogo kum maama wu wani ba ta ni ku yi ciga. Maɲa kadoɲ ni a ve bantɔ te mu a jɔɲi twaanu tiw a na wu kwe a bri Zwifə balu na wu Damasi ni tin, si ba pa-ni cwəɲə si a ja balu na

toɲi Zezi cwəɲə kam tin, a vɔ-ba a ja a ba Zeruzalem si ba na cam.

⁶ A na maa ve yi a daari fiɔn si a yi Damasi tin, ku na maɲi di wia titari ni tin, mu pooni de di nuɲi weyuu ni di ba di pipili di kaagi-ni. ⁷ A ma tu tiga ni, yi a ni kwərə na bəɲi-ni ka wi: «Sooli, Sooli! Beɲwaani mu yi n jigi amu n beesi kuntu?»

⁸ A ma bwe a wi: «A tu, nmɔ yi wɔɔ mu?»

O ma ləri o wi: «Amu yi Zezi mu, Nazareti tu wulu nmɔ na jigi n beesi tin.»

⁹ Nɔɔna balu na toɲi di amu tin ma na pooni diɔ, yi ba wu ni wulu kwərə na ɲɔɔni di amu tin. ¹⁰ A laan ma bwe a wi: «A tu, beɛ mu a nan wu ki?»

Di Yuutu wum ma ləri-ni o wi: «Zaɲi n vu n zu Damasi, si daani mu ba laan wu bri-m kulɔ maama We na pe ni si n ki tin.»

¹¹ A ma zaɲi weeni, yi a yiə daa ba nai, pooni diɔ na tiini di pipili-ya tin ɲwaani. Kuntu, balu na toɲi di amu tin ma ja a juɲa ba vaɲi-ni ba ja zu Damasi tiw kum wu.

¹² Nɔɔnu wɔdoɲ maa wura, o yiri mu Ananiya. O maa niɲi We lanyirani, yi o toɲi dibam Zwifə bam cullu tum. Zwifə balu maama na zuɔri Damasi ni tin maa te o taani ba wi, o yi non-ɲum. ¹³ O laan ma ba o zigɛ amu tee ni yi o wi: «A ko-bu Sooli, joori n ta n nai!» O na tagi kuntu tin, bidwi baɲa ni mu a yiə yam puri yi a na o yibiyə. ¹⁴ O ma ta o wi: «Dibam nabaara Baɲa-We mu li nmɔ si n lwarɛ Di wubɔɲa na lagi kulɔ tin, si n daari n na Wu-pono Tu wum si n ni o na ɲɔɔni di o titi kwərə. ¹⁵ Beɲwaani nmɔ wu ta n yi o maana tu si n bri nɔɔna bam maama o ciga kam, si n ta n bri-ba nmɔ na ne kulɔ yi n daari n ni te tin. ¹⁶ Nmɔ nan wu maɲi si n da n daani. Zaɲi si n loori We di Yuutu wum yiri ɲwaani, si n daari n pa ba miisi-m na wuni, si We wu yaɲi n lwarɛm Di ma ce-m.»

¹⁷ Kuntu na ke tin, a laan ma joori a vu Zeruzalem. A ma vu We-di-kamunu kum wu a wura a wari We. A na wura tin, We ma pa a na wo-kinkagili ni dindwia te. ¹⁸ A ma na di Yuutu wum yi o ɲɔɔni di amu o wi: «Zaɲi n ki lila n duri n

nunji Zeruzalem ni, benwaani tu kum noona bam bá se kulɔ nmɔ na wú ta amu nwaani tin.» ¹⁹ A ma leri a wɔ: «A yuutu, noona bam ye lanyirani ni amu deen yani a tɔli Zwifə bam Wɛ-di sɔm, yi a jaani noona balɔ na ki ba wɔ-dɔdɔba di nmɔ tin a pa ba pi-ba, yi ba daari ba magi-ba. ²⁰ Ku daari manja kalɔ ba na gu Etiyeni wɔlɔ na yi nmɔ maana tu o bri nmɔ cɔga kam tin, a titi wɔra yi a se ni ku manji si ba gu-o. Amu deen mu zigi a nii ba gwaaru tum ba na li ba tiɔi si ba daari ba dul-o ba gu tin.» ²¹ Dí Yuutu wɔm laan ma ta di amu o wɔ: «Nan ve, si amu wú tɔɔi-m yigə yigə si n vu dwi-ge tiinə bam te.» »

²² Pooli na nooni te maama tin, noona bam ya cɔm mu yi ba cəg-o. O nan na tagi dwi-ge tiinə bam taani o wəli da tin, ba laan ma zaji ba kaasi di kwər-dɛ ba wɔ: «Ti-na o mɔmwɛ! Ku wɔ manji si o taa nwa!» ²³ Ba maa nani baari yi ba vuvugə ba gwaaru wɛɛni, yi ba nooni fogo ba caara. ²⁴ Pamaɔna bam didɛɛrɔ wɔm na ne kulɔ na ki tin, o ma pa o noona bam ni si ba ja Pooli ba zu ba pɔna digə kam. O ma ta di ba si ba mag-o di balaara, si o ta o pa ba lwarɔ o na ki kulɔ yi Zwifə bam nani baari o banja ni tin. ²⁵ Ba na vɔg-o ba ti si ba daari ba mag-o tin, Pooli ma ta di pamaɔna bam yigə tu wɔlɔ na zigi da tin o wɔ: «Abam jigi cwəɔɔ si á ja Rom tu jɔna noonu á magi, yi ba ta wɔ bwe-o ba nii o na cɔgi kulɔ tin na?»

²⁶ Pamaɔna yigə tu wɔm na ni kuntu tin, o ma vu o ta di o didɛɛrɔ wɔm o wɔ: «Nmɔ nan lagi n ki ta mu? Noonu wɔm yi Rom tu jɔna noonu mu.»

²⁷ Didɛɛrɔ wɔm ma vu Pooli te o bwe-o o wɔ: «Nmɔ yi Rom tu kum jɔna noonu mu na? Si n ta n bri-ni.»

Pooli ma leri o wɔ: «Een, a yi Rom tu kum jɔna noonu mu.»

²⁸ Didɛɛrɔ wɔm ma ta o wɔ: «Amu nwa sɛbu-fɔrɔ mu yi a daari a ji Rom tu kum jɔna noonu.» Pooli ma lər-o o wɔ: «A nan manji a yi Rom tu kum jɔna noonu a lura manja ni mu.»

²⁹ Noona balɔ ya na zigi si ba mag-o si o nooni tin na ni kuntu tin, ba ma kwe o yira ba yagi lila. Didɛɛrɔ wɔm di na

lwarɔ ni Pooli yi Rom tu kum jɔna noonu tin, fɔvni ma ja-o di o na pɛ ba vɔ-o di capɔnnu tin.

Pooli na zigi nakwa bam yigə ni te tin

³⁰ Didɛɛrɔ wɔm deen maa lagi si o lwarɔ kulɔ na ki yi Zwifə bam sanji Pooli tin. Tɔga na pɔvri tin, o ma pa ba bwəli Pooli ba yagi. O ma daari o pa ni si Zwifə bam kaanum yigə tiinə bam di ba sarɔya-dirə nakwa bam maama jeeri daani. O laan ma ja Pooli o vu o pa o zigi ba yigə ni.

23

¹ Pooli ma nii sarɔya-dirə nakwa bam seeni yi o wɔ: «A ko-biə-ba, kulɔ maama a na ki a nwa wɔni si ku ba ku yi zɔm tin, fɔvni təri a bicari ni, yi Wɛ di ye ku ni ni.» ² Zwifə bam kaanum yuutu wɔm o yiri na yi Ananiya tin na ni Pooli na tagi kulɔ tin, o ma ta di balɔ na zigi Pooli tee ni tin si ba fri o ni ni. ³ Pooli ma leri Ananiya o wɔ: «Wɛ wú magi nmɔ titi mu. Nmɔ nyi di kəbrə kalɔ noona na fɔgi tin mu. Nmɔ yi wɔlɔ na je si n di amu taani si ku tɔgi Zwifə bam cullu tum mu, yi nmɔ titi mu cɔgi-ti di n na pɛ ni si ba magi amu tin.»

⁴ Noona balɔ na zigi Pooli tee ni tin ma ta did-o ba wɔ: «Nmɔ jigi Wɛ kaanum yuutu wɔm mu n twia!»

⁵ Pooli ma leri-ba o wɔ: «A ko-biə-ba, a manji a yəri ni o yi kaanum yuutu mu. Ku pɔpɔni Wɛ tɔnɔ kum wɔni ku wɔ, n yi zaji n nooni n cɔgi di wɔlɔ na yi abam yuutu tin.»

⁶ Pooli na lwarɔ ni kɔgɔ kum noona badaara yi Sadustian tiinə yi badaara di yi Farizian tiinə tin, o laan ma nooni banja banja di kwər-dɔa ba kɔgɔ kum wɔni o wɔ: «A ko-biə-ba, amu yi Farizian tu mu yi a kwəri a yi Farizian tiinə bu. Ba zɔm sanji amu si ba di a taani, di a na jigi tɔna ni twa wú joori ba bi ba yagi tɔvni tin nwaani mu.»

⁷ O na tagi kuntu o ti tin, Farizian tiinə bam di Sadustian tiinə bam ma sɔɔi ba wɔra ba magi kantɔgɔ daani. Ba kɔgɔ kum ma pɔvri bile. ⁸ Sadustian tiinə bam maa bri ni twa biim tərə, yi ba tɛ ni malesi di cirə di tərə. Ku daari Farizian tiinə bam maa bri ni tintu maama wɔra.

⁹ Ba maama maa kɩ sɔɔ kɩ tiini kɩ ja gaali. We cullu karanyina tiinɛ badaara na nunji Farizian kɔgɔ kum wɔntɩ tɩn ma zaɲɩ weeni ba twani dɩ dam ba wɩ: «Dɩbam wɔ nɛ kulɔ nɔɔnɔ wɔntɩ na cɔgi tɩn. De doɲ kɩ wai kɩ yɩ ciru naa maleka mu sɩni ka nɔɔni did-o.»

¹⁰ Ba kantɔgɔ kum na tiini kɩ daga tɩn, kɩ ma pa fɔvɔni zɩ pamaɲna bam didɛɛrɔ wɔm, o ya bɔɲɩ sɩ ba ga wɔ ja Pooli ba vanɩ ba tɔri mu. O ma pa ni sɩ o pamaɲna bam zɩ kɔgɔ kum wɔ ba ja Pooli ba ja nunji, sɩ ba daari ba ja-o ba joori ba vu ba pɩna digɛ kam.

¹¹ De dim kɔntɩ titɩ ni, dɩ Yuutu wɔm ma ba o zɩgi Pooli tee ni yɩ o ta did-o o wɩ: «Ta n jɩgi baari, beɲwaanɩ nmu na pe amɩ maana n bri amɩ cɩga kam Zeruzalem tiinɛ tee ni te tɩn, nmu nan daa n ta maɲɩ sɩ n bri a cɩga kam kɔntɩ mu Rom tiinɛ tee ni dɩ.»

Ba na kwaanɩ sɩ ba gɩ Pooli te tɩn

¹² Tɩga na pɔvri tɩn, Zwifɛ badaara ma la ba kɩ ni daani. Ba ma du dɩ We ni ba daa bɛ di wɔdiu naa ba nyɔ kulɔkulɔ, sɩ kɩ taa ve maɲa kalɔ ba na wɔ gɩ Pooli tɩn. ¹³ Nɔɔna balɔ na kɩ ni daani kɔntɩ tɩn dwe nɔɔna fiinna. ¹⁴ Ba laan ma zaɲɩ ba vu ba kaanum yigɛ tiinɛ bam dɩ ba nakwa bam te ba ta ba wɩ: «Dɩbam maama kɩ ni daani mu yɩ dɩ du dɩ We dɩ wɩ, dɩ daa bɛ di kulɔkulɔ sɩ kɩ taa ve maɲa kalɔ dɩ na wɔ gɩ Pooli tɩn. ¹⁵ Kɩ laan daari sɩ abam dɩ sariya-dirɛ nakwa bam maama mu tɔɲɩ ni pamaɲna didɛɛrɔ wɔm tee ni, sɩ ba ja Pooli ba nunji ba ba pa abam. Abam wɔ kɩ sɩ kɩ taa nyɩ nɩnɛni á lagɩ sɩ á fɔgi á ni o taani dim woɲo mu te. Kɩ daari dɩbam wɔ vu dɩ ti dɩ yigɛ, sɩ dɩ gɩ-o cwɛɲɛ ni yɩ o daa ta wɔ yɩ abam te.»

¹⁶ Pooli nakɔ bu deen ma ni kɛm dim kɔntɩ nwa. O ma zaɲɩ o vu o zɩ pamaɲna bam pɩna digɛ kam o ta o bri Pooli. ¹⁷ Pooli na ni kɔntɩ tɩn, o ma bɛɲɩ pamaɲna bam yigɛ tu didɩva sɩ o ba. O ma ta did-o o wɩ: «Ja nɔn-dɔɲɔ kɔntɩ n vu didɛɛrɔ wɔm te, sɩ o jɩgi taani mu sɩ o ta did-o.»

¹⁸ Pamaɲna bam yigɛ tu wɔm ma tɔgi o yigɛ o ja-o o vu didɛɛrɔ wɔm te. O ma ta o wɩ: «Pooli wɔlɔ na wɔ pɩna digɛ ni

tɩn mu bɛɲɩ amɩ o ta o wɩ, a ja nɔn-dɔɲɔ kɔntɩ a ba nmu te, sɩ o jɩgi taani mu sɩ o ta o bri-m.»

¹⁹ Didɛɛrɔ wɔm ma ja o juɲa o van-o o ja nunji daa. O ma bwe-o o wɩ: «Nmu jɩgi been n lagɩ n ta n bri amɩ?»

²⁰ O ma ta o wɩ: «Zwifɛ bam mu kɩ ni daani sɩ ba jwa tɔɲɩ ni nmu tee ni, sɩ n ja Pooli n vu ba sariya-dirɛ nakwa bam te, sɩ kɩ taa nyɩ nɩnɛni ba lagɩ sɩ ba fɔgi ba ni o taani dim mu te. ²¹ Nan yɩ zaɲɩ n se ba ni, beɲwaanɩ ba dwe nɔɔna fiinna ba na lagɩ ba sɛgi ba titɩ cwɛɲɛ ni sɩ ba taa cɛg-o. Ba maama nan dugɩ dɩ We mu ba wɩ, ba bɛ di naa ba nyɔ kulɔkulɔ sɩ kɩ taa ve maɲa kalɔ ba na wɔ gɩ Pooli tɩn. Ba nan ti ba yigɛ, yɩ ba laan cɛgi sɩ nmu na se ba ni dim mu, sɩ ba kɩ kɔntɩ.»

²² Didɛɛrɔ wɔm na ni kɔntɩ tɩn, o ma ta did-o o wɩ: «Yɩ zaɲɩ n ta n bri nɔɔn-nɔɔnɩ ni n tu n ta kɛm dim kɔntɩ dɩ amɩ.» O ma daari o pa nɔn-dɔɲɔ kum viiri.

²³ Didɛɛrɔ wɔm laan ma bɛɲɩ o yigɛ tiinɛ bale o ta dɩ ba o wɩ: «Li-na pamaɲna biɔ-yale (200) sɩ ba vu Sezaari, didaani sise diinɛ fusrpe (70) dɩ cicwɛ dɔlɩna biɔ-yale (200). Á maɲɩ sɩ á ti á yigɛ sɩ á nunji kɩ maɲɩ dɩ luu nɔgɩ titɩ ni. ²⁴ Li-na sise á pa Pooli sɩ o di, sɩ o wantɩ o vu o yɩ gɔvirma tu Felisi te dɩ yazurɛ.»

²⁵ Didɛɛrɔ wɔm laan ma pɔpɔni tɔnɔ o wɩ:

²⁶ «Amɩ Kloodi Lizɩa mu pɔpɔni tɔnɔ kɔntɩ a pa nmu Felisi wɔlɔ na yɩ dɩbam gɔvirma tu yɩ n nii dɩbam lanyɩranɩ tɩn. A jɔɔni nmu.

²⁷ Zwifɛ badonnɛ mu jaani nɔɔnɩ wɔntɩ, yɩ ba kwaanɩ sɩ ba gɩ-o. Amɩ nan lwarɩ ni o yɩ Rom tɩv kum juɲa nɔɔnɩ mu. Kɔntɩ nwaani mu amɩ dɩ a pamaɲna bam ma vu dɩ jɔɲ-o dɩ yagi.

²⁸ A ya lagɩ sɩ a lwarɩ woɲo kulɔ nwaani ba na jaan-o ba ba ba saɲɩ tɩn mu. Mu kɩ kuri a jaan-o a vu a zɩgi ba sariya-dirɛ nakwa bam yigɛ ni. ²⁹ A ma lwarɩ ni ba saɲ-o ba titɩ cullu tum nwaani mu. Kulɔkulɔ nan tɛrɛ kɩ na bri ni ba maɲɩ sɩ ba gɩ-o naa ba pɩ-o. ³⁰ Nɔɔnɩ nan mu tagɩ o bri-nɩ, ni Zwifɛ badaara mu kɩ ni daani sɩ ba gɩ nɔɔnɩ wɔm. Kɔntɩ nwaani mu a tɔɲ-o nmu tee ni. A ma

ta di balu na saŋ-o tɪn, nɪ ba ba nmɔ te ba ta kulɔ o na kɪ tɪn.»

³¹ Pamaŋna bam laan ma zaŋi ba ja Pooli ba nuŋi nɪ ba na pɛ-ba ni sɪ ba kɪ te tɪn. Ba ma ja-o titɪ dɪm kɔntɔ ba vu ba yi Antipatrɪsi. ³² Tɪga na pɔɔri tɪn, pamaŋna balu na ve tɪga nɪ tɪn ma zɪgɪ dɔ́aani ba joori ba vu ba jɔgɔ kam. Ba ma daari sise diinɛ bam yɪranɪ mɔ sɪ ba tɔgɪ dɪ Pooli ba vu. ³³ Ba ma ja-o ba vu ba yi Sezaari. Ba na yi da tɪn, ba ma kwe tɔnɔ kɔm ba pa gɔvɪrma tu wɔm yɪ ba kɪ Pooli o jɪŋa nɪ. ³⁴ O ma karɪmɪ tɔnɔ kɔm, yɪ o daari o bwe Pooli o wɪ, tɪv kɔɔ mɔ o nuŋi? O na lwarɪ nɪ o nuŋi Silisi tɪn, ³⁵ o ma ta o wɪ: «Nmɔ saŋɪna bam na tuɔ, aá bwe nmɔ taani dɪm a nii.» O ma daari o pa ni o wɪ, ba ja Pooli ba vu sɔŋɔ kulɔ Pɛ Ɛrɔdɪ dɛɛn na lɔgɪ tɪn ba pɪ-o da sɪ ba taa yɪr-o.

24

Felisi na bwe Pooli taani te tɪn

¹ Da yanu na kɛ tɪn, Zwifɛ bam kaanɪm yuutu Ananiya laan ma ba dɪdaani nakwa badaara, dɪ bitar-yeenu wɔlɔ na yɪ ba zɛnnu tɪn o yɪrɪ mɔ Tetuli. Ba ma vu ba jɔni gɔvɪrma tu wɔm yigɛ nɪ, sɪ ba tɔlɪ kulɔ Pooli na kɪ tɪn ba brɪ-o. ² Ba ma bɛŋi Pooli sɪ o ba. Tetuli laan ma puli sɪ o ŋɔɔnɪ taani dɪm. O ma tɔlɪ o wɪ: «Dɪbam yuutu Felisi, dɪbam maama ye nɪ nmɔ ŋwaani mɔ dɪbam lɔgɔ kɔm jɪgɪ ywɛani dɪ yazurɛ. Nmɔ na jɪgɪ dɪbam te tɪn mɔ pɛ dɪbam lɔgɔ kɔm fɔgɪ kɔ ve yigɛ. ³ Nmɔ na kɪ kulɔ maŋa maama naa je dɪ je n pa dɪbam tɪn, dɪ kɪ nmɔ le zanzan kɔ ŋwaani. ⁴ A nan ba lagɪ sɪ a ŋɔɔnɪ zanzan sɪ kɔ yaari nmɔ. A nan loori-m sɪ n cɛgɪ dɪbam na jɪgɪ kulɔ finfɪn sɪ dɪ ta tɪn. ⁵ Dɪbam maani nɪ nɔɔnɔ wɔntɔ jɪgɪ nakɔɔri zanzan. O yɛni o paɪ Zwifɛ bam magɪ kantɔgɔ yɪ ba pɔɔri daani lɔgɔ baŋa je maama nɪ. O maa kwɛri o yɪ Nazaretɪ tiinɛ vwan kara kam yigɛ tu. ⁶ O ya ma tiini o kwaani sɪ o cɔgɪ dɪbam Wɛ-di-kamunu kɔm cullu tɪm. Dɪbam ma ja-o. [Dɪ ya maa lagɪ sɪ dɪ ma dɪbam Zwifɛ bam cullu tɪm mɔ dɪ di o taani. ⁷ Pamaŋna bam dɪdɛɛrɔ Lizɪa laan ma ba o vrɪ-o dɪ dam dɪbam jɪa nɪ. ⁸ O ma pa ni nɪ balu

na saŋi Pooli tɪn ba nmɔ te.] Nmɔ nan na bwe-o taani, nmɔ titɪ laan wɔ lwarɪ kulɔ o na kɪ yɪ dɪ saŋ-o tɪn.»

⁹ Tetuli na tagɪ kɔntɔ tɪn, Zwifɛ bam ma pu o kwaga ba wɪ, o na tagɪ kulɔ maama tɪn yɪ cɪga mɔ.

¹⁰ Gɔvɪrma tu wɔm laan ma yɪgɪsɪ o jɪŋa sɪ Pooli dɪ daa tɔlɪ o kwɛrɛ. Pooli ma ta o wɪ: «Amɔ ye nɪ nmɔ te lɔgɔ kɔntɔ yɪ n yɪ sariya-diru bɪna zanzan na kɛ. Kɔntɔ ŋwaani a jɪgɪ wɔpɔlɔ sɪ a zɪgɪ nmɔ yigɛ nɪ a ŋɔɔnɪ a jɔŋi a titɪ. ¹¹ Nmɔ titɪ nan wɔ wani n lwarɪ nɪ a na ve Zeruzalem sɪ a zuli Wɛ tɪn, kɔ ta wɔ dwɛni da fugɛ-yale zɪm dɛ dɪm nɪ. ¹² Zwifɛ bam na nɛ amɔ Wɛ-di-kamunu kɔm nɪ tɪn, a ba wɔra a magɪ kantɔgɔ dɪdaani nɔɔn-nɔɔnɔ. Ba nan wɔ nɛ nɪ a pɛ vuvugɛ zɔ nɔɔna titari nɪ. Kɔ na yɪ dɪbam Zwifɛ bam Wɛ-di sɪm wɔnɪ naa je dɪ je tɪv kɔm wɔnɪ, ba wɔ nɛ nɪ a kɪ kɔntɔ dɔŋ. ¹³ Wɛɛnu tɪlɔ ba na wɪ a kɪ tɪn, ba bɔ wani ba brɪ nɪ tɪ yɪ cɪga. ¹⁴ A nan na wɔ ta kulɔ dɪ nmɔ nɪ kɔ yɪ cɪga tɪn mɔ tɪntɔ: A zuli Wɛ dɪlɔ na yɪ dɪbam nabaara Wɛ tɪn mɔ, yɪ a tɔgɪ Wɛ cwɛ-dɔŋa kalɔ nɔɔna bantɔ na tɛ ba wɪ ka yɪ vwan tɪn. A nan sɛ a tɔgɪ wɛɛnu tɪlɔ maama na pɔpɔnɪ Wɛ cullu tɔnɔ kɔm wɔnɪ dɪ faŋa faŋa Wɛ nijɔŋnɛ bam twaanɔ tɪm wɔnɪ tɪn. ¹⁵ A nan jɪgɪ tɪna Wɛ tee nɪ, nɪ nɔɔna bantɔ dɪ na jɪgɪ tɪna te, nɪ twa maama wɔ joori ba bi ba yagɪ tɔnɪ, kɔ na yɪ nɔn-ŋɔna dɪ nɔn-balwaarɔ maama. ¹⁶ Kɔntɔ ŋwaani mɔ a tiini a kwaana, sɪ a kɪ kulɔ maama na lana Wɛ dɪ nabiinɛ tee nɪ tɪn, yɪ fɔnɪ tɛri a bɪcari nɪ.

¹⁷ A dɛɛn ya tɛri Zeruzalem nɪ bɪna zanzan na kɛ tɪn, yɪ a laan joori a ba. A jaani sɛbu pɛɛra mɔ a ba sɪ a pa a tɪv kɔm yinigɛ tiinɛ, yɪ a daari a jɪgɪ pɛɛra sɪ a ma kaani Baŋa-Wɛ. ¹⁸ A na wɔra a kɪ kɔntɔ tɪn, Zwifɛ bam ma ba ba na amɔ Wɛ-di-kamunu kɔm wɔnɪ. Ba na nɛ-nɪ kɔntɔ tɪn, dɪ amɔ maŋi a kwe a titɪ dɪ Wɛ a ti. Nɔn-kɔgɔ dɪ maa tɛri a tee nɪ. Vuvugɛ dɪ nan tɛrɛ. ¹⁹ Kɔ daari Zwifɛ badaara na nuŋi Azi tɪnɪ dɪm wɔnɪ tɪn dɛɛn mɔ tɔgɪ ba wɔra. Bantɔ ya na jɪgɪ wɔŋo dɪ amɔ, bantɔ mɔ ya maŋi sɪ ba ba ba zɪgɪ nmɔ yigɛ nɪ sɪ ba ta kulɔ a na cɔgɪ tɪn. ²⁰ Ba

nan na tərə tın, pa nōona bantv na zıgı yo seeni tın ta ba na nē kulv amv na kı a cōgı, maŋa kalv a na zıgı Zwifə sarıya-dirə nakwa bam yigə nı a ŋōōnı tın. ²¹ Ba wv nē kulv a na cōgı tın, kv na dai woŋo dıdva yıranı mv a taga. A na zıgı ba wvntı tın, a ya tagı dı kwər-dıa a wı: «Abam zım nan jıgı amv taanı mv á di, a na sē nı twa wó joori ba bi ba yagı tıvntı tın ŋwaanı.»

²² Pooli na tagı kuntu o ti tın, Felisi ma pa ba tıŋı taanı dım. Wvm tıttı dēen maŋı o ye Wε cwə-dvŋa kam cıga na yı te tın. O ma ta o wı: «Pamaŋna bam dıdεεrv Lizıa na tuə, a laan wó di abam taanı dım a ti.» ²³ O ma pa pamaŋna bam yigə tu wvm nı sı o ja Pooli o vu o taa yı-r-o, sı o daarı o pa-o pwələ sı o cillonə taa wat ba zən-o dı kulv o na lagı tın.

²⁴ Da fınfın na ke tın, Felisi ma tōgı dı o kaanı Drusili o ba. Wvntv yı Zwıfu mv. Felisi ma pa ba bəŋı Pooli sı o ba. Ba ma cōgı Pooli na wvra o tε Zezi Krisi cwəŋə kam na yı te yı nōona kı ba wv-dıdva dı Zezi tın. ²⁵ Pooli ma daarı o wvra o tε kəm-laarv tōgım taanı, dı nōona na maŋı sı ba ja ba tıttı te tın. O ta ma ta o brı-ba Wε na wó ba Dı di nōona sarıya te tın. Pooli na wvra o tε kuntu doŋ tın, fvntı ma zv Felisi. O ma ta o wı: «Kv maŋı. Nan ve sı maŋa kalv a na lagı-m tın, a laan wó bəŋı-m.» ²⁶ O dēen ya bəŋı nı Pooli wó ma səbu mv o loor-o sı o yag-o. Kuntu ŋwaanı mv o yəni o bə-o maŋa maama o ŋōōnı dıd-o.

²⁷ Bına yale ma ba ya yı. Nōōnv wvdoŋ ma ba o ləni Felisi yuu nı sı o taa yı lvgv kım tu. Wvntv yırv mv Porısiu Fesıtu. Felisi dēen na lagı sı o pa Zwıfə bam wv poli dıd-o tın, o ma yagı Pooli pına digə kam nı tata.

25

Fesıtu na ŋōōnı Pooli taanı te tın

¹ Fesıtu dēen na tu o ji lvgv kım tu tın, kv da yatv dε nı mv o zaŋı Sezaarı nı o vu Zeruzalem. ² O na ve o wvra kuntu tın, Zwıfə bam kaanımv yigə tiinə bam dı ba tıv kım yigə tiinə bam ma vu o te ba saŋı Pooli. ³ Ba ma loor-o sı o wəli-ba o pa Pooli joori o ba Zeruzalem. Kv yı ba

na kı ni daanı sı ba gv Pooli cwəŋə nı tın ŋwaanı mv ba loori Fesıtu sı o kı kuntu. ⁴ O ma ləri-ba o wı: «Pooli wv Sezaarı nı mv, yı ba jıg-o ba yıra. Kv nan bā daanı sı a tıttı joori a vu da. ⁵ Kv nan na yı o kı woŋo mv o cōgı, á pa á yigə tiinə bam tōgı dı amv ba vu sı á laan saŋ-o dáanı.»

⁶ Fesıtu na kı nıneenı da nana naa da fugə ba tıv kım nı tın, o laan ma zaŋı o joori o vu Sezaarı. O na yı da yı tıga pıvırv tın, o ma nuŋı o jəni sı o di taanı dım. O ma pa nı sı ba ja Pooli ba ba. ⁷ Pooli na tu o ba o yı ba te tın, Zwıfə balv na nuŋı Zeruzalem ba ba tın maa zıgı ba gilim-o. Ba ma puli sı ba taa tε wo-lwaan-kamunnu zanzan ba pa-o, yı ba warı ba ta kulvkvlv sı kv brı nı kv yı cıga. ⁸ Pooli maa ŋōōnı o jōŋı o tıttı o wı: «Amv wv kı kulvkvlv na wó wanı kv cōgı Zwıfə bam cullu tım dı ba Wε-di-kamunu kım cullu tım tın. A nan wv kı kulv na wó cōgı Rom pa-farv wvm yuu tın.»

⁹ Fesıtu dēen maa lagı sı o pa Zwıfə bam wv poli dıd-o. Kuntu ŋwaanı o ma bwe Pooli o wı: «Nmı wó se sı n vu Zeruzalem sı a di nmı taanı dáanı na?»

¹⁰ Pooli ma lər-o o wı: «A nan maŋı a zıgı nōōnv wvlv Rom pa-farv wvm na pε-o nı sı o di dıbam taanı tın yigə nı mv, kv yı Rom nı mv ba maŋı sı ba di a taanı dım. Kv na yı Zwıfə bam, a wv cōgı ba kulvkvlv. Nmı tıttı nan maŋı n ye nı kuntu yı cıga mv. ¹¹ A nan na kı a tıttı yı a kı kulv na maŋı sı a tı tın, a sē tıvntı. Wəənu tılv Zwıfə bam nan na ŋōōnı ba pa amv tın na ba jıgı cıga, nōōn-nōōnv ba jıgı cwəŋə sı o ja amv o kı ba jıŋa nı. Kuntu ŋwaanı a laan lagı sı a vu Rom pa-farv wvm tıttı te mv, sı wvntv di a taanı dım.»

¹² Fesıtu na nı kuntu tın, o ma ŋōōnı dı o kwaga nōōna bam, yı o laan daarı o ta dı Pooli o wı: «Nmı na wı n lagı sı Rom pa-farv wvm mv di n taanı dım tın, n nan wó vu dáanı mv.»

Pooli na zıgı Agripa dı Bırınisi yigə nı o ŋōōnı te tın

¹³ Da fınfın dēen na ke tın, pε wvdoŋ o yırv na yı Agripa tın ma zaŋı o tōgı dı o nakv Bırınisi o ba Sezaarı. Ba tu sı ba jōōnı Fesıtu dı o na jıgı tıv kım yuutu tın

ŋwaani mu. ¹⁴ Ba na ki da finfin da tun, Fesitu ma ta taani dɔɔ na wɔ Pooli yuu ni tun o bɔi pɛ wɔm o wɔ: «Nɔɔnɔ mu wɔ yo seeni Felisi na jaan-o o ki pɔna digɛ ni yi o yag-o da. ¹⁵ A nan ve Zeruzalem yi Zwifɛ kaanum yigɛ tiinɛ bam di ba nakwa bam ta o taani ba bɔi amu. Ba ma ta ba wɔ, ku manɔ si a di o taani ni ku manɔ si ba gu-o mu. ¹⁶ A ma ta di ba a wɔ, dibam Rom tiinɛ ba jaani nɔɔnɔ dɔ ki nɔɔna juɔa ni, yi o ta wɔ zigi balu na saɔ-o tun yigɛ ni si o ŋɔɔni o jɔɔni o titi di ba na saɔ-o kulu ŋwaani tun. ¹⁷ Ba laan ma tɔgi di amu ba ba yo seeni. A ma wɔ pɛ taani dim dim daani. Tɔga na pɔɔri tun, a ma zaɔi a nuɔi si a di taani dim. A ma pa ni si ba ja nɔɔnɔ wɔm ba ba. ¹⁸ Balu na saɔ-o tun ma zaɔi si ba ŋɔɔni. A ya maa buɔi ni ba lagɔ ba ŋɔɔni wo-lwaanu mu ba pa-o. Ba nan wɔ ŋɔɔni kuntu. ¹⁹ Ba na zaɔi ba ŋɔɔni kulu tun yi kantogɔ bitari mu ba titi We cwɛɔɔ kam ŋwaani. Ku ma wɛli di nɔɔnɔ wɔdon na tɔga, o yiri mu Zezi, yi Pooli tɛ o wɔ, o ŋwi mu. ²⁰ A wɔbuɔa ma vugimi di a na wɔ ki te a di ba taani dim tun. Kuntu ŋwaani a ma bwe Pooli, si o na wɔ sɛ o vu Zeruzalem si a di o taani dim daani. ²¹ Pooli ma loori si dɔ taá nii-o, si dɔ daari dɔ yagi taani dim si dɔ yuutu Rom pa-faru wɔm titi laan di o taani dim. Kuntu ŋwaani a ma pa ni si ba taa yir-o, si ku taa ve maɔa kalu a na wɔ wani a pa o vu pa-faru wɔm te tun.»

²² Fesitu na tagɔ kuntu did-o o ti tun, Agripa laan ma ta o wɔ, wɔm titi wɔ ta lagɔ si o ni nɔɔnɔ wɔm kuntu ni-taani. Fesitu ma lɔr-o o wɔ: «Jwaani mu, nmu wɔ ni o taani dim.»

²³ Tɔga na pɔɔri tun, Agripa di Birinisi ma zaɔi ba kwe ninwana lanyiranu ba nuɔi. Pamaɔna bam didɛera didaani tu kum yigɛ tiinɛ maa tɔgi ba kwaga, yi ba vu ba zu taani dim dim jɔgɛ kam. Fesitu laan ma pa ni si ba ja Pooli ba ba. ²⁴ Fesitu ma ta o wɔ: «Pɛ Agripa di abam balu maama na wɔ yo seeni zum tun, niina nɔɔnɔ wuntu mu yi wɔlu Zwifɛ balu maama na wɔ Zeruzalem ni di yoba seeni tun na jigi o taani ba ŋɔɔni di amu tun. Ba maa tiini ba ŋɔɔni di dam ni ku wɔ manɔ si nɔɔnɔ wuntu daa ta ŋwi. ²⁵ A nan wɔ

ne o na ki kulu ku manɔ si dɔ gu-o tun. O titi nan na wɔ o lagɔ si Rom pa-faru wɔm mu di o taani tun, amu li wɔbuɔa si a pa o vu daani mu. ²⁶ Ku daari, a nan ba jigi o wɔɔo kulu na jigi kuri tun si a pɔpɔni a pa dibam yuutu wɔm. Kuntu ŋwaani mu a pɛ o ba o zigi abam yigɛ ni si á nii, ku na dwe didi nmu Pɛ Agripa yigɛ ni. Dɔ nan na bwe-o dɔ ti, ku wai ku pai a nai o wɔɔo kulu a na wɔ pɔpɔni a pa pa-faru wɔm tun. ²⁷ Bɛɔwaani a buɔi ni ku bá ta jigi kuri si a tuɔi pɔnu si o vu pa-faru wɔm te, yi a wɔ tagɔ o na jigi taani wɔɔo kulu ŋwaani tun.»

26

Pooli na ŋɔɔni si o ma jɔɔni o titi te tun (Tituŋa Tɔnɔ 9:1-19, 22:4-16)

¹ Fesitu na ŋɔɔni o ti tun, Agripa laan ma ta di Pooli o wɔ: «Nmu jigi cwɛɔɔ si n ŋɔɔni n ma n jɔɔni n titi.»

Pooli ma zɔɔi o juɔa, yi o laan daari o ŋɔɔni si o ma o jɔɔni o titi. ² O maa wɔ: «Pɛ Agripa, a zum jigi wɔpɔlo, di a na zigi nmu yigɛ ni si a ŋɔɔni a jɔɔni a titi di Zwifɛ bam na saɔi-ni wɛɛnu tɔlu maama ŋwaani tun. ³ Ku suni ku yi cɔga mu di a na wɔ a jigi wɔpɔlo tun, bɛɔwaani nmu titi ye Zwifɛ bam mu di ba kantogɔ na yi te tun. Kuntu ŋwaani a loori-m si n kwaanu n cɔgi a taani dim di wɔ-zuru.

⁴ Zwifɛ bam maama manɔ ba ye amu ŋwɔa na yi te a biini ni si ku ba ku yi zum. Bantu nan ye amu dɛɛn na ŋwi te a titi tu ni di Zeruzalem ni tun. ⁵ Ba maa manɔ ba ye ni ku yi pulim ni mu a manɔ a tɔgi a wɔ Farizian bam kogɔ kum wɔni yi a tɔgi a sɛ ba cullu tum, yi bantu cullu tum tiini ti damma ti dwe dibam We cullu tum maama. Ba na laga, ba ya wɔ wani ba ta ni kuntu yi cɔga mu. ⁶ Bɛɔwaani mu yi a zigi yo seeni zum si ba bwe amu taani, ku yi a na jigi tɔna ni We wɔ bi twa DI pa ba yagi tɔnu, ni DI na goni ni DI pa dɔ nabaara bam te tun. ⁷ Dibam Yisrayeli tiinɛ maama tiini dɔ zuli We, yi dɔ tuɔi dɔ pa-DI wɔa di titi maama, yi dɔ jigi tɔna si dɔ na We na goni DI ni si DI ki wɛɛnu tuntu don tun. Amu tu pɛ, a na jigi tɔna yam kuntu tun mu pɛ Zwifɛ bam

jigi di amu. ⁸ Benwaanɩ mu abam warɩ sɩ á buɣɩ nɩ Wɛ wú wanɩ DI bi twa DI pa ba yagɩ tɔbɩ?

⁹ Kɔ na yɩ amu titɩ di, a deen buɣɩ nɩ kɔ maɣɩ sɩ a kɩ kulɔ maama na wú ma cɔgɩ Zezi na yɩ Nazareti tu tin yɩri dɩm mu. ¹⁰ Amu kɩ kuntu maama Zeruzalem nɩ. Zwifə kaanum yigə tiinə bam deen mu pɛ-nɩ cwəŋə, yɩ a jaanɩ Zezi karabiə bam a kɩ piina digə nɩ. Ba na yəni ba gu-ba, amu yəni a sɛ nɩ kɔ maɣɩ. ¹¹ Kuni zanzan a yəni a karɩ a ve Zwifə bam Wɛ-di sɩm maama, yɩ a jaanɩ-ba a pa ba na cam. A maa kwaanɩ a fi-ba sɩ ba ŋɔɔnɩ ba twɩ ba Yuutu wɔm. A banɩ na tiini di zanɩ di ba tin, a yəni a tɔgɩ ba nɛ a ve tɩnɩ yigə yigə, yɩ a jaanɩ-ba a beesa.

¹² De didwɩ mu a zanɩ a maa ve Damasi sɩ a yaari Zezi karabiə bam. Zwifə bam kaanum yigə tiinə bam deen pɛ-nɩ cwəŋə di dam sɩ a vu da a yaari-ba. ¹³ Amu tu pɛ, dibam deen wɔ cwəŋə nɩ mu dí veə. Wɩa titari nɩ a ma na pooni na tiini di dana di dwe wɩa kam na yɩ te tin, di nuɣɩ weyuu nɩ di piɩɩɩ di gilimi amu di balu na tɔgɩ di amu tin. ¹⁴ Dibam maama ma tu tɩga nɩ. A ma ni kwərə na ŋɔɔnɩ di Zwifə bam taanɩ ka wɩ: <Sooli, Sooli, beɛ mu yɩ n jigi amu n beesi kuntu? Nmu kɩ nɩnɛnɩ nabɩa na kwaanɩ sɩ ka ta wɔlɔ na jigi-ka o pa tin mu. Nmu wú joori n cɔgɩ n titɩ mu.> ¹⁵ A ma bwe a wɩ: <A tu, nmu yɩ wɔɔ mu?> Dí Yuutu wɔm ma ləri o wɩ: <Amu yɩ Zezi wɔlɔ nmu na jigi n beesi tin mu. ¹⁶ Nan zanɩ n zɩgɩ weenɩ. A bri a titɩ di nmu sɩ a li-m sɩ n ta n yɩ a tintɔŋnɔ mu di a maana tu, sɩ n daari n pa nɔɔna lwarɩ nmu zɩm na nɛ kulɔ amu tee nɩ di kulɔ a na wú bri nmu tin. ¹⁷ Aá jonɩ nmu Zwifə bam jɩɣa nɩ a yagɩ, di dwi-ge tiinə bam jɩɣa nɩ. A laan nan wú tɔŋɩ nmu sɩ n vu dwi-ge tiinə bam te, ¹⁸ sɩ n puri ba yiə sɩ ba yagɩ lim, sɩ ba taa ŋwɩ pooni yigə nɩ. Nmu wú pa ba nuɣɩ sɩtaanɩ dam wɔnɩ n daari n kɩ-ba Wɛ jɩɣa nɩ. Kuntu tin, Wɛ wú yagɩ ba lwarɩm DI ma cɛ-ba sɩ ba na jəŋə je DI titɩ nɔɔna bam wɔnɩ, ba na kɩ ba wɔ-didɔa di amu tin ŋwaanɩ.>

¹⁹ Kuntu tin, Pɛ Agripa, amu wɔ vɩn vɩrɩm dilɔ na nuɣɩ Wɛ-sɔŋɔ di ba amu te tin, a sɛ-di mu. ²⁰ A puli a tɔɔlɩ Wɛ

kwərə kam a bri nɔɔna Damasi nɩ mu di Zeruzalem nɩ, kɔ wəli di Zwifə bam tu kum maama nɩ, di dwi-ge tiinə bam di tee nɩ. A bri-ba sɩ ba ləni ba wɔrɔ, sɩ ba daari ba pipiri ba taa tɔgɩ Wɛ, sɩ ba taa kɩ kulɔ na wú bri nɩ ba sɩnɩ ba ləni ba wɔrɔ tin mu. ²¹ Kuntu ŋwaanɩ mu Zwifə bam jaanɩ-nɩ maɣa kalɔ a na wɔ Wɛ-di-kamunu kum wɔnɩ tin, yɩ ba kwaanɩ sɩ ba gu-nɩ. ²² Wɛ nan mu wəli-nɩ yɩ kɔ ba kɔ yɩ zɩm. Kuntu ŋwaanɩ mu a zɩgɩ yo sɩ a ta cɩga a bri nɔɔna maama, kɔ na yɩ nɔn-kamunə naa nɔɔnɔ di nɔɔnɔ di. A na yəni a te kulɔ tin yɩ bidwɩ mu di faɣa faɣa Wɛ nijonɩ bam di Moyisi titɩ deen na tagɩ nɩ kulɔ wú kɩ tin. ²³ Kɔ tagɩ kɔ wɩ, nɩ Krisi wɔm Wɛ na tɔŋɩ tin maɣɩ sɩ o na yaara, sɩ o ji wɔlɔ na wú da yigə o bi o yagɩ tɔbɩ tin, sɩ o daari o pa Zwifə bam di dwi-ge tiinə bam di na pooni, sɩ Wɛ vɩ-ba ba lwarɩm wɔnɩ.»

²⁴ Pooli na wɔra o ŋɔɔnɩ sɩ o ma jonɩ o titɩ kuntu tin, Fesitu ma zanɩ o ta di kwər-dɩa o wɩ: «Pooli, nmu cɔ mu! Nmu na tiini n zaasi tɔnɔ zanzan kuntu tin mu pɛ n wɔbɔŋa tərə.»

²⁵ Pooli ma ləri o wɩ: «Dibam tu Fesitu, kɔ dai nɩ a wɔbɔŋa mu tərə. A na zɩgɩ a te kulɔ tin yɩ cɩga mu, yɩ kɔ jigi kuri lanyɩranɩ. ²⁶ Pɛ Agripa maɣɩ o ye wəənu tim kuntu ni nɩ. Aá wanɩ a ŋɔɔnɩ a taanɩ did-o jaja. A ye nɩ a na ŋɔɔnɩ kulɔ maama tin dai wo-dɔŋɔ did-o, beɣwaanɩ wəənu tim kuntu wɔ səgɩ ti kɩ gugoro nɩ. ²⁷ Pɛ Agripa, nmu sɛ faɣa faɣa Wɛ nijonɩ bam na bri kulɔ tin na? Amu ye nɩ n sɛ.»

²⁸ Agripa ma ta di Pooli o wɩ: «Kɔ gɛ funfun sɩ n taanɩ dɩm pa amu ji Zezi Krisi bu.»

²⁹ Pooli ma ləri o wɩ: «Kɔ na gɛ funfun naa kɔ na daanɩ di, a loori Wɛ sɩ DI pa nmu di balu maama zɩm na je ba cəgɩ a taanɩ dɩm tin di ji nɩ amu na yɩ te tin. Kɔ na dai capɔnnɔ tim yɩranɩ mu a ba lagɩ sɩ ba ma vɔ abam di.»

³⁰ Pɛ wɔm di gɔvɩrma tu Fesitu di Birɩnisi di balu maama na wɔra tin laan ma zanɩ ba nuɣɩ. ³¹ Ba na nuɣɩ tin, ba maa ŋɔɔnɩ daanɩ ba wɩ: «Nɔɔnɔ wɔntu wɔ kɩ kulɔ na maɣɩ sɩ ba gu-o naa sɩ ba kɩ-o piina digə nɩ tin.»

³² Agripa ma ta dɪ Fesitu o wɪ: «Dí ya wú wani dí li nɔɔnɔ wɔntɔ dí yagɪ, kɔ na dai o titɪ na wɪ o lagɪ sɪ pa-farɔ wɔm mu di o taani dɪm tɪn nɔwaaɪ.»

27

Pooli na maa ve Yitali te tɪn

¹ Ba dɛɛn laan na li wɔbɔɔɔ sɪ ba pa dí zɔ naboro dí vu Yitali tɪn, ba ma ja Pooli dɪ pɪna badonnɔ ba kɪ pamaɔna yigɔ tu wɔdon jɪna nɪ, o yɪrɪ mu Zuliyusi. O nuɔi pa-farɔ wɔm pamaɔna bam kɔgɔ kɔm wɔnɪ mu. ² Dí ma na naboro, kɔ nuɔi Adramiti yɪ kɔ lagɪ kɔ vu tɪnɪ dɪlɔ na wɔ Azi nɪnɔ kɔm nɪ nɪ tɪn. Dí ma vu dí zɔ kɔ wɔ dí tɔgɪ dí kɛ. Arisarɪkɪ dɪ ma tɔgɪ dɪbam o kɛ. Wɔntɔ nuɔi Masɪdɔvɔnɪ tɪv kɔdon mu, kɔ yɪrɪ na yɪ Tesaloniki tɪn.

³ Tɪga na pɔɔrɪ tɪn, dí ma vu dí yɪ Sidɔn. Zuliyusi ma duri Pooli nɔwaaɔ, yɪ o pa-o cwɔɔɔ sɪ o vu o badonnɔ te, sɪ ba kɪ kulɔ o na lagɪ tɪn ba pa-o. ⁴ Dí ma zaɔɪ dí nuɔi dáani dí zɔ nɪnɔ kɔm wɔ. Vu-dɪv maa jeeri dɪbam kɔ maga. Kɔntɔ nɔwaaɪ dí ma dalɪ Sipri tɪv buburu kɔm yɪra dí kɛ. ⁵ Dí ma daari dí tɔgɪ nɪnɔ kɔm wɔ dí vu dí da Silisi dɪ Pamfili te dí kɛ. Dí ma vu dí yɪ Liizi tɪv kɔdon, kɔ yɪrɪ mu Miira. ⁶ Dí na yɪ da tɪn, pamaɔna yigɔ tu wɔm ma na naboro kɔdon kɔ na nuɔi Alesandri kɔ maa ve Yitali. O ma pa dí zɔ kɔ wɔ. ⁷ Dí maa wɔ nɪnɔ kɔm wɔnɪ dí ve fɪn fɪn yɪ dí kɪ da kɔgɔ kɔgɔ, kɔ na tiini kɔ camma tɪn nɔwaaɪ. Dí ma vu dí yɪ Kinidi na batwari me tɪn. Vɪu kɔm na jeeri dɪbam kɔ magɪ kɔntɔ tɪn, dí daa ma wari dí yɔɔrɪ dí yigɔ dí vu. Kɔntɔ nɔwaaɪ dí ma vu dí dalɪ Kreti buburu kɔm yɪra dí kɛ dí da Salɪmɔnɪ je sɪm. ⁸ Dí ma yɔɔrɪ dí dalɪ buburu kɔm yɪra yɪ dí na cam zanzan, yɪ dí laan vu dí yɪ jɔgɔ kalɔ yɪrɪ na yɪ Nabwɔɔru Zɪgɪm Je-nɔɔna tɪn. Laazɪ tɪv kɔm batwari dɪ jɔgɔ kam kɔntɔ.

⁹ Dɪbam ma tiini dí daani je sɪm kɔntɔ nɪ. Kɔ ma ba kɔ yɪ maɔna kam kɔ na damma sɪ nɔɔna ja naboro ba zɔ nɪnɔ kɔm wɔ tɪn. Zwifɔ bam ni-vɔɔm dɛ dɪm maɔɪ dɪ kɛ yɪ kɔ daari fɪn sɪ bɪnɪ dɪm ti. Pooli ma kaani-ba o wɪ: ¹⁰ «A badonnɔ-ba, a na nɛ kulɔ tɪn, dí na zaɔɪ sɪ dí daa

kɛ, dí wú na yaara zanzan. Dí wɔɔnu tɪm maama lagɪ tɪ cɔgɪ mu. Kɔ dai naboro kɔm dɪ kɔ zɪla yam yɪranɪ má, kɔ wai sɪ dɪbam titɪ dɪ ga dí nɔwaaɔ.» ¹¹ Pooli na tagɪ kɔntɔ tɪn, pamaɔna yigɔ tu wɔm ma wɔ sɛ o na tagɪ kulɔ tɪn, yɪ o daari o sɛ naboro kɔm tu wɔm dɪ wɔlɔ na co-kɔ tɪn taani dɪm. ¹² Nabwɔɔru gugoro kɔm me ba na wɔra tɪn ba lana sɪ ba taa tigi da, sɪ vu-dɪv kɔm maɔna kam ba ka kɛ. Nɔɔna bam zanzan ma li wɔbɔɔɔ sɪ ba zaɔɪ ba kɛ nɪnɔ kɔm wɔ, sɪ ba kwaani ba nii baá wani ba yɪ Feniki na. Feniki wɔ Kreti nɪ mu, yɪ kɔ jɪgɪ nabwɔɔru gugoro kulɔ kwaga na yagɪ vii kɔm tɪn. Ba na yɪ dáani, baá wani ba taa tigi da sɪ vii kɔm maɔna kɛ.

Vu-fɔɔ na jaani-ba na baɔna nɪ te tɪn

¹³ Vii laan ma zaɔɪ jagwiɔ baɔna nɪ kɔ fulɔ. Nɔɔna bam maa bɔɔɪ nɪ baá wani ba na cwɔɔɔ ba kɪ kulɔ ba na bɔɔɪ tɪn mu. Ba ma ti ba yigɔ sɪ ba kwe naboro kɔm ba kɛ. Ba maa dalɪ Kreti buburu kɔm yɪra ba maa kea. ¹⁴ Dɪbam ma wɔ yɪ yigɔ, yɪ vu-dɪv zaɔɪ kɔ zɪgɪ bube dɪm nɪ kɔ ba kɔ magɪ dɪbam. Ba dɛɛn bɔ vii kɔm kɔntɔ yɪrɪ nɪ Yurakilo mu. ¹⁵ Vii kɔm na tiini kɔ magɪ dɪbam kɔntɔ tɪn, dí daa ma wari sɪ dí pa naboro kɔm yɔɔrɪ vii kɔm na nuɔi me tɪn. Dí na kwaani dí ga tɪn, dí ma yagɪ naboro kɔm dí pa vii kɔm. ¹⁶ Vii kɔm ma ja dɪbam kɔ vu kɔ pa dí dalɪ buburu kɔdon yɪra, yɪ vii kɔm daa ba magɪ dɪbam zanzan. Bube dɪm kɔntɔ yɪrɪ mu Kɔda. Kɔ tiini kɔ cɛ dí yɪra mu, yɪ dí laan wani dí liiri naboro balaja kam dí kɪ naboro kamunu kɔm wɔnɪ sɪ ka yɪ cɔgɪ. ¹⁷ Ba na pɛ kɔ zɔ naboro kɔm wɔnɪ tɪn, ba ma kwe nɔɔnɪ ba pa sɪ tɔgɪ naboro kamunu kɔm kuri yɪ ba vɔ kɔ maama. Ba maa kwari fɔbɔnɪ nɪ kulɔ ja-ba kɔ vu na-kɔla je sɪlɔ yɪrɪ na yɪ Siriti tɪn. Kɔntɔ nɔwaaɪ ba ma kwaani ba cɔɔɪ naboro kɔm ba pa kɔ daa ba tiini kɔ durɔ, yɪ ba yagɪ-kɔ ba pa vii kɔm. ¹⁸ Vu-dɪv daa ta ma tiini kɔ magɪ dɪbam. Tɪga na pɔɔrɪ tɪn, ba ma sɪɔɪ sɪ ba li naboro kɔm zɪla yam ba dɔlɪ ba yagɪ na bam wɔnɪ, sɪ kɔ daa yɪ ta dunɔ. ¹⁹ Tɪga daa na pɔɔrɪ tɪn, ba titɪ ma ma ba jɪa ba li naboro kɔm yɪra

wænu ba dɪ na bam wɔni. ²⁰ Kɔ dɛɛn yi da kɔgɔ kɔgɔ mu dɪbam na wɔ nɛ wɪa dɪ calɪcwɪ. Vu-dɪv kum daa ta maa tiini kɔ magɪ dɪbam yi kɔ ba yaga. Dɪbam daa ba tɪna ni dɪ wɔ wɛri.

²¹ Nɔɔna bam maa na ve taan yi ba ba di wɔdiu tɪn, Pooli ma zaɪi o zɪgɪ ba wɔni o ta dɪ ba o wɪ: «A badonnɛ-ba, abam ya na sɛ a ni yi dɪ wɔ zaɪi dɪ yagɪ Kretɪ, dɪ ya bɔ na cɔgum dɪ yaara yantɔ don. ²² A laan nan loori abam sɪ á taá jɪgɪ pu-dɪa. Amɔ ye sɪ abam wɔlɔwɔlɔ bɔ ga o ŋwɪa, kɔ yi naboro kum yɪranɪ mu wɔ cɔgɪ. ²³ Kɔ yi diin titɪ ni mu, Wɛ dɪlɔ na te amɔ yi a yi Dɪ tɪntɔŋnɔ tɪn tɔŋɪ Dɪ maleka amɔ tee ni. ²⁴ Ka ma ta ka wɪ: <Pooli, yi ta n kwarɪ fɔbɔni, sɪ nmɔ manɪ sɪ n vu n zɪgɪ pa-farɔ wɔm yigɛ ni mu. Wɛ yi ŋwaja tu, yi Dɪ wɔ pa nɔɔna balɔ na tɔgɪ ba wɔ naboro kum wɔni tɪn dɪ na ŋwɪa.> ²⁵ Kuntɔ ŋwaanɪ, a badonnɛ-ba, á taá jɪgɪ-na pu-dɪa. A jɪgɪ tɪna dɪ Wɛ, ni maleka kam na tagɪ kulɔ ka brɪ-nɪ tɪn wɔ sɪni kɔ kɪ. ²⁶ Dɪ kuntɔ dɪ, vii kum manɪ sɪ kɔ magɪ dɪbam kɔ ja vu kɔ zɪgɪ bube dɪdon yuu ni mu.»

Naboro kum na cɔgɪ yi nɔɔna bam lu te tɪn

²⁷ Vii kum dɛɛn maa magɪ dɪbam taan, kɔ jɪgɪ kɔ maa ve Adria nɪnɔv kum wɔni. Kɔ dɛɛn yi titɪ dɪlɔ na kɪ dɪbam da fugɛ yana na bam wɔni tɪn mu. Titɪ konkɔrɔ ni balɔ na co naboro kum tɪn maa bɔŋɪ ni dɪ wɔra dɪ tɔwɛ bube mu. ²⁸ Ba ma kwe kandwɛ na lɛgɛ ŋona ni ni ba dɪ na bam wɔni, sɪ ba lwarɪ na bam na luunɛ te tɪn. Ba ma na ni ba luunɛ ba manɪ ni metra fiinna mu te. Kɔ na kɪ fiɪn tɪn, ba daa ma dɪ ŋona kam sɪ ba nii, yi ba na ni na bam ta luunɛ ba manɪ ni metra fiinto mu te. ²⁹ Ba maa kwarɪ fɔbɔni sɪ vii kum wɔ magɪ naboro kum, kɔ ja vu kɔ magɪ dɪ pweeru. Kuntɔ ŋwaanɪ ba ma li naboro kum zɪgum luguru tɪna kɔ kwaga ni ba dɪ na bam wɔni sɪ kɔ ma zɪgɪ. Ba ma daari ba loori Wɛ sɪ tɪga pɔvri lɪla. ³⁰ Naboro kum coonɛ bam ma bɔŋɪ sɪ ba lu sɪ ba daari naboro kum. Ba ma li naboro balanja kam ba dɪ na bam wɔni, yi ba kɪ nɪnɛɛnɪ ba lagɪ ba vu ba li naboro kum yigɛ luguru tɪm mu sɪ ba ma zɪgɪ-kɔ

te. ³¹ Pooli na lwarɪ ba na bɔŋɪ sɪ ba kɪ te tɪn, o ma ta dɪ pamanja yigɛ tu wɔm dɪ o nɔɔna bam o wɪ: «Nɔɔna bantɔ na nuɪi ba daari naboro kum, abam daa bɔ wani á lu.» ³² Pooli na tagɪ kuntɔ tɪn, pamanja bam ma go ŋonɪ sɪlɔ ba na mɛ ba lɔ boro balanja kam tɪn ba dɪ-ka ba yagɪ.

³³ Tɪga na wɔra ka pɔvri tɪn, Pooli ma loori ba maama sɪ ba zaɪi ba di wɔdiu. O ma ta dɪ ba o wɪ: «Zɪm mu jɪgɪ da fugɛ yana liɛ zanzan na jɪgɪ abam yi á wari wɔdiu sɪ á di. ³⁴ A nan loori abam sɪ á zaɪi á di wɔdiu. Á na wɔ kɪ kuntɔ, á bɔ wɛri. Á taá ye ni abam wɔlɔwɔlɔ bɔ lagɪ á yuuyue titɪ dɪ á ga.»

³⁵ Pooli na tagɪ kuntɔ o ti tɪn, o ma kwe dɪpe o zɪgɪ ba maama yigɛ ni o kɪ Wɛ le, yi o daari o fɔ-dɪ o wɔra o di. ³⁶ Kɔ ma pa ba maama pu-dɪa yi ba dɪ di wɔdiu. ³⁷ Dɪbam maama ni dɛɛn yi nɔɔna biɛ-yale dɪ fusɪrpe bardɔ mu (276) naboro kum wɔni. ³⁸ Ba maama na di ba zaɪi tɪn, ba ma li mɪna ywælu tɪm naboro kum wɔni ba dɪ na bam wɔni, sɪ kɔ daa yi ta dunɛ.

³⁹ Tɪga laan na pɔvri tɪn, nɔɔna bam maa yɛri buburu kulɔ ni ni ba na wɔra tɪn. Ba ma nii ba na gugoro na na ve ba tigi da tɪn. Ba maa bɔŋɪ sɪ ba nii ba na wɔ wani ba pa naboro kum tɔgɪ dáanɪ kɔ bɛ. ⁴⁰ Ba ma go ŋonɪ sɪlɔ na lɛgɪ naboro kum zɪgum luguru tɪm tɪn ba yagɪ na bam wɔni. Ba ma daari ba bwɛli ŋonɪ sɪlɔ na vɔgɪ naboro kum naywi sɪm tɪn, sɪ ba taa paɪ kɔ ve ni ba na lagɪ te tɪn. Ba laan ma kwe naboro gɔrɔ ba lɔ naboro kum yigɛ ni sɪ vii kum taa magɪ-kɔ, sɪ naboro kum wani kɔ bɛ. ⁴¹ Naboro kum ma vu kɔ yi na-kɔla jɛgɛ kɔ cɛɪi da. Kɔ yigɛ kam maa mɔvri kasɔla wɔni, yi ka daa wari ka li. Kɔ daari na bam maa tiini ba pɔgɪla, yi ba magɪ naboro kum kwaga kam ba pa ka wɔra ka cɔga.

⁴² Pamanja bam dɛɛn ma kɪ ni daanɪ sɪ ba ja pɪna bam ba gɔ, sɪ ba wɔlɔwɔlɔ yi zaɪi o dɪn na bam o vri o titɪ ba jia ni. ⁴³ Ba yigɛ tu wɔm maa lagɪ sɪ o vri Pooli ŋwɪa o yagɪ. O ma cɪ-ba sɪ ba yi kɪ kulɔ ba na bɔŋɪ tɪn. O ma daari o pa ni, sɪ nɔɔna balɔ na wɔ wani ba dɪn ba nuɪi tɪn da

yigə ba faŋɪ ba cu na bam wɔni sɪ ba dɪn ba bɛ, ⁴⁴ sɪ balɔ na daari tun kwe naboro kum da-dɪdwaaru tum naa ku wəənu tɪlɔ na bwəri tun ba ma dɪn ba bɛ. Kuntu mu dɪbam maama kɪ dɪ ma jonɪ dɪ tɪtɪ.

28

Kulɔ na kɪ Malɪtɪ nɪ tɪn

¹ Dɪbam na lugi yɪ dɪ bɛ bube dɪm kuntu tɪn, mu dɪ lwarɪ nɪ bube dɪm kuntu yɪri mu Malɪtɪ. ² Nɔɔna balɔ na zɔvri dɔani tun maa ja dɪbam ŋwəŋa zanzan. Dɔa maa sɪŋɪ ka wɔra ka nɪa, ka pa waaru wɔra. Ba ma dwe mini ba pa dɪbam maama sɪ dɪ weeri. ³ Pooli ma puuri dɛ o wɔra o kɪ mini dɪm wɔni. Mini dɪm wulim ma pa bɪsankwɪa nuŋɪ dɛ sɪm wɔni ka kari Pooli jɪŋa ka ləgi da. ⁴ Tɪv kum tiinə bam na nɛ bɪsankwɪa kam na ləgi Pooli jɪŋa kam nɪ tɪn, ba maa tɛ daani ba wɪ: «Kəm dɪntɔ brɪ nɪ nɔɔnɔ wɔntɔ yɪ nɔn-gurɔ mu. Dɪ o na lugi nɪnɔv kum wɔni tɪn dɪ, ku ta wɔ maŋɪ sɪ o taa ŋwɪ. Wɛ wɔ sɛ sɪ o wəri.»

⁵ Pooli ma mi bɪsankwɪa kam o dɪ mini dɪm wɔni, yɪ kulɔkulɔ wɔ kɪ-o. ⁶ Nɔɔna bam maa bɔŋɪ nɪ, o yɪra ga wɔ fɔlɪ mu naa oó da o tɔ tɪga nɪ mu o tɪ. Ba na cəgi kuntu taan tɪn, ba ma wɔ nɛ nɪ kulɔkulɔ kɪ-o. Ba ma ləni ba wɔbɔŋa yɪ ba daari ba wɪ: «Nɔɔnɔ wɔntɔ yɪ wɛ dɪdɔŋ mu!»

⁷ Jəgə kam kuntu seeni nɔɔnɔ wɔdɔŋ kara batwari da. Nɔɔnɔ wɔm yɪri mu Pɔbilu. Wɔntɔ mu yɪ tɪv kum kuntu dɪdɛɛrɔ. O ma jonɪ dɪbam lanyɪranɪ o sɔŋɔ nɪ. Dɪ ma kɪ da yatɔ da. ⁸ O ko maa tigi o ba jɪgɪ yazurə. Paa dɪ wɔ-zuru mu jɪg-o. Pooli ma zɔ o digə kam sɪ o na-o. O ma danɪ o jɪa o bəŋa nɪ o loori Wɛ o pa-o, yɪ o yawɔv kum je. ⁹ O na kɪ kuntu tɪn, tɪv kum tiinə balɔ maama na ba jɪgɪ yazurə tɪn maa tui o tɛ, yɪ ba na yazurə. ¹⁰ Ba ma zuli dɪbam, yɪ ba kwe pɛera zanzan ba ja ba pa dɪbam. Maŋa kalɔ dɪ daa na lagɪ dɪ zɔ naboro sɪ dɪ kɛ tɪn, ba ma pa dɪbam kulɔ maama na maŋɪ dɪ dɪ vəŋə kam tɪn sɪ dɪ ja dɪ viiri.

Ba na kɛ ba maa ve Rom te tɪn

¹¹ Dɪ dɛɛn kɪ canɪ sɪtɔ mu tɪv kum kuntu nɪ, yɪ dɪ laan na naboro kɔdɔŋ kulɔ ba na ma bə nɪ Wa-yiywa tɪn. Ku dɛɛn nuŋɪ

Alesandri mu ku ba ku zɪgɪ bube dɪm kuntu nɪ nɪ taan, yɪ vu-dɪv kum maŋa kɛ. Dɪ dɛɛn ma zɔ ku wɔ sɪ dɪ kɛ. ¹² Dɪ ma tɔgɪ nɪnɔv kum wɔ dɪ vu dɪ yɪ Sirakusi. Dɪ ma pəni da da yatɔ. ¹³ Dɪ ma zaŋɪ dɔani dɪ tɔgɪ nɪnɔv kum wɔ dɪ vu dɪ yɪ Rɪgiu. Tɪga na pɔvri tɪn, vii ma daa zaŋɪ dɪ kwaga nɪ ku sɪŋɪ ku maga. Dɪ ma kɪ da yale, yɪ dɪ vu dɪ yɪ Pusoli dɪ zɪgɪ da. ¹⁴ Dɪ ma nuŋɪ naboro kum wɔni dɪ vu dɪ maŋɪ dɪ Zezi karabiə badonnə. Ba ma loori dɪbam sɪ dɪ kɪ da yarpe ba tee nɪ. Dɪ ma kɪ da yarpe dɔani, yɪ dɪ laan vu dɪ yɪ Rom. ¹⁵ Zezi karabiə balɔ na wɔ Rom nɪ tɪn ma nɪ dɪbam ŋwa. Ba ma zaŋɪ Rom nɪ sɪ ba nuŋɪ ba jeeri dɪbam cwəŋə nɪ. Ba dɛɛn tu ba yɪ Apiusi yaga kam na wɔ mɛ tɪn, yɪ badaara dɪ dɛɛn ba jəgə kalɔ ba na bə nɪ Vərə Di Sɪtɔ tɪn, sɪ ba jeeri dɪbam. Pooli na nɛ-ba kuntu tɪn, o ma kɪ Wɛ le yɪ ku pa-o baari. ¹⁶ Dɪ na ve dɪ yɪ Rom kuntu tɪn, ba ma pa Pooli cwəŋə sɪ o taa zɔvri o na lagɪ mɛ tɪn, yɪ ba pa pamaŋv tɔgɪ o yɪr-o.

Pooli na brɪ Wɛ cɪga kam Rom nɪ te tɪn

¹⁷ Da yatɔ na kɛ tɪn, Pooli ma bəŋɪ tɪv kum Zwifə bam yigə tiinə sɪ ba jeeri daani. Ba na tu tɪn, Pooli ma ta dɪ ba o wɪ: «A ko-biə-ba, a wɔ kɪ kulɔkulɔ a cɔgɪ dɪbam nɔɔna bam wɔ, naa a cɔgɪ cullu tɪlɔ dɪbam nabaara na tɪŋɪ ba pa dɪbam tɪn. Dɪ ku dɪ, ba jaani amɔ Zeruzalem nɪ mu ba kɪ Rom tiinə jɪŋa nɪ sɪ ba pɪ-nɪ. ¹⁸ Ba dɛɛn ma bwe-nɪ taanɪ sɪ ba nii a na kɪ kulɔ tɪn. Ba ma wɔ nɛ a na kɪ kulɔ a cɔgɪ sɪ ku pa ba gu-nɪ tɪn. Kuntu ŋwaani ba ya maa lagɪ sɪ ba yagɪ-nɪ. ¹⁹ Zwifə bam ma wɔ sɛ kuntu. Mu ku kuri ku dɛɛn yɪ fɪfɪvɔn sɪ a ta sɪ Rom pa-farɔ wɔm tɪtɪ dɪ a taanɪ dɪm. Ku nan dai nɪ amɔ ga jɪgɪ taanɪ mu dɪ a tɪtɪ dwi tiinə bam. ²⁰ Kuntu ŋwaani mu a bəŋɪ abam sɪ á ba, sɪ dɪ ŋɔɔnɪ daani dɪ nii. Ba na vɔgɪ amɔ dɪ capɔnnɔv tɪm tɪn, ku yɪ a na sɛ wɔlɔ wɔm Yisɪrayelɪ tiinə bam na jɪgɪ o tɪna tɪn ŋwaani mu.»

²¹ Pooli na tagɪ kuntu tɪn, ba ma ta dɪd-o ba wɪ: «Dɪbam nan wɔ jonɪ tɔnɔ Zude tiinə bam tee nɪ ba na pɔpɔnɪ ba ta nmɔ taanɪ tɪn. Dɪbam ta wɔ nɛ dɪ ko-bu wɔlɔ na nuŋɪ da o ba o ta nmɔ taanɪ o

brɪ dɪbam, naa o ta wo-balɔrɔ o pa nmɔ.
 22 Dɪbam nan wó ta lagɪ sɪ dí lwarɪ nmɔ
 na jɪgɪ kulɔ n wɔbɔŋa nɪ tɪn. Bɛŋwaanɪ
 dí maŋɪ dí ye nɪ, nmɔ na tɔgɪ cwə-dɔŋa
 kalɔ tɪn, nɔɔna yəni ba ŋɔɔna ba yáalɪ-ka
 je maama.»

23 Ba laan ma lagɪ dɛ ba pa Pooli sɪ
 ba jeeri daanɪ. Dɛ dɪm na yɪ tɪn, nɔɔna
 zanzan ma ba jəgə kalɔ Pooli na zɔɔrɪ
 da tɪn. Ba na tu tɪn, o ma tiini o ŋɔɔnɪ
 taan o brɪ-ba, kɔ zɪgɪ zɪzɪŋa nɪ kɔ vu kɔ
 yɪ dɪdaan-ni. O ma ta Wɛ paarɪ dɪm na
 yɪ te tɪn o brɪ-ba. O ma ma Wɛ cɪga kalɔ
 na pɔpɔnɪ Moyisi cullu tɔnɔ kɔm dɪ faŋa
 faŋa Wɛ niŋɔŋnə bam twaanɔ tɪm wɔnɪ
 tɪn o brɪ-ba, yɪ o kwaanɪ sɪ o pa ba se
 cɪga kalɔ o na te Zezi ŋwaanɪ tɪn. 24 O na
 brɪ-ba kɔntɔ tɪn, badaara ma se o taanɪ
 dɪm. Badaara dɪ ma wɔ se. 25 Ba ma zaŋɪ
 sɪ ba viiri, yɪ ba magɪ kantɔgɔ daanɪ dɪ
 Pooli na tagɪ kulɔ tɪn. Ba ta na wɔ viiri
 tɪn, mɔ Pooli tagɪ taanɪ dɪdɔŋ o wəli da o
 wɪ:

«Wɛ Joro kɔm dɛɛn tɔgɪ Wɛ niŋɔŋnu
 Ezayi kwərə mɔ kɔ ta cɪga dɪ abam
 nabaara bam kɔ wɪ:

26 Ve a nɔɔna bam te sɪ n ta dɪ ba nɪ:
 Abam wó fɔgɪ á cəgi Wɛ taanɪ dɪm dɪ á
 zwa,

yɪ á bá ni dɪ kuri.

Abam wó fɔgɪ á nii dɪ á yiə,

yɪ á bá na.

27 Bɛŋwaanɪ nɔɔna bam kɔntɔ wɔbɔŋa
 tɪgɪ mɔ.

Ba zwa dɪ ma kwarɪmɪ,

yɪ ba daari ba pu ba yiə,

sɪ ba yiə yɪ zaŋɪ ya na,

sɪ ba zwa yɪ zaŋɪ ya ni,

sɪ ba wɔbɔŋa yɪ zaŋɪ ya lwarɪ Wɛ taanɪ
 dɪm kuri.

Kɔ na dai kɔntɔ, ba ya wó pipiri ba se
 amɔ Wɛ yɪ a pa-ba yazurə.»

28 Pooli laan ma ta o wəli da o wɪ: «Á
 nan taá ye nɪ Wɛ pɛ dwi-ge tiinə mɔ lwarɪ
 Dɪ na wó jɔŋi-ba Dɪ yagɪ te tɪn. Bantɔ nan
 wó se Dɪ kwərə kam.» [29 O na tagɪ kɔntɔ
 tɪn, Zwifə bam ma nuŋi o tee nɪ. Ba na
 maa viiri tɪn, ba ma tiini ba magɪ kantɔgɔ
 daanɪ.]

30 Pooli dɛɛn kɪ bɪna yale mɔ jəgə kam
 kɔntɔ nɪ, yɪ o zɔɔrɪ mɛ o na ŋwɪ sɪ o taa
 tigi da tɪn. O maa yəni o jeeri nɔɔna balɔ

maama na tui o te sɪ ba na-o tɪn. 31 O
 maa yəni o brɪ Wɛ paarɪ dɪm cɪga kam,
 yɪ o tɔɔlɪ dí Yuutu Zezi Krisi kwərə. O
 dɛɛn ŋɔɔnɪ dɪ baari mɔ, yɪ nɔɔn-nɔɔnɔ
 wɔ cɪgɪ o yigə.

**Tɔnɔ kɔlɔ Pooli na pɔpɔni
o pa
ROM TIINɛ tɔnɔ
Tɔnɔ kɔlɔ Pooli na
pɔpɔni o pa Rom tiinɛ
tɔnɔ na bri dɔbam kɔlɔ tɔnɔ
mɔ tuntu**

Pooli deen pɔpɔni tɔnɔ kɔntɔ o pa We nɔɔna balɔ na wɔ Rom ni tɔnɔ mɔ. Nɔɔna badaara ya manɔ ba bri-ba We cɔga kam. Pooli nan lagɔ sɔ o dɔ yi ba te, sɔ o pa ba na baari mɔ, sɔ o laan daari o ke o vu yigɛ.

Tɔnɔ kɔntɔ wɔni o bri o zaasɔm dɔm maama na yi te tɔnɔ:

Nɔɔnɔ maama ki lwarɔm mɔ, yi We nan soe ba maama, kɔ na yi Zwifɛ naa dwi-gɛ tiinɛ dɔ. Ba maama wɔ wanɔ ba na cɔga We tee ni, dɔ ba na ki ba wɔ-dɔdɔba dɔ Zezi Krisi wɔlɔ na tigi ba nɔɔnɔ tɔnɔ. Kɔntɔ nan yi We pɛeri mɔ. Wɔlɔ maama na ki o wɔ-dɔdɔba dɔ Zezi tɔnɔ wɔ na vrɔm lwarɔm dɔ tɔnɔ wɔni. Ba laan wɔ ta nɔɔni dɔ ba Yuutu Zezi, yi We Joro kɔm zɛni-ba (pɔɔrɔm 1-8).

Pooli ta ma bri Zwifɛ balɔ na vɔn Zezi dɔ zɔm maama tɔnɔ wɔnɔ. O bri ni ba bɔ wanɔ ba vɔn We manɔ maama, We zaani dɔm na wai wɔnɔ maama tɔnɔ nɔɔnɔ (pɔɔrɔm 9-11).

Kɔ nan na yi lele kɔntɔ, We na ki dwi-gɛ tiinɛ maama lanyɔranɔ te tɔnɔ, kɔ manɔ sɔ ba kwe ba titi ba pa Zezi, sɔ ba taa nɔɔni dɔ wɔ-pɔnɔ, sɔ kɔ poli We wɔ (pɔɔrɔm 12-15).

Tɔnɔ kɔm tiim jɛgɛ ni, Pooli bri ni o lagɔ sɔ o vu Rom mɔ, sɔ bantɔ dɔ laan wanɔ ba zɛn-o sɔ o ke o vu Esɔpanyi. O laan ma daari o jɔɔnɔ nɔɔna balɔ maama o na ye yi ba wɔ Rom ni tɔnɔ (pɔɔrɔm 15-16).

1 Amɔ Pooli wɔlɔ na yi Zezi Krisi gamba-sono tɔnɔ mɔ pɔpɔni tɔnɔ kɔntɔ. We mɔ kuri-ni sɔ a taa yi Zezi tɔntɔnɔ, sɔ a taa tɔɔli o kwɛr-ywɛnɛ kam.

2 Faɔa faɔa tɔnɔ We manɔ DI pa DI nijɔnɛ bam mɔ pɔpɔni DI tɔnɔ kɔm wɔni, ni DI goni ni sɔ DI pa nɔɔna lwarɔ DI kwɛr-ywɛnɛ kam kɔntɔ. ³⁻⁴DI kwɛrɛ kam

kɔntɔ nan yi DI Bu wɔm taani mɔ, wɔlɔ na yi dɔbam Yuutu Zezi Krisi tɔnɔ. Wɔntɔ na jigi nabiinu tɔnɔ, ba lɔg-o Pɛ Davididwi tiinɛ bam wɔni mɔ. We Jorokɔm nan wɔ o tee ni dɔ dam, yi kɔ bri ni o yi Baɔa-We Bu mɔ manɔ kalɔ o na bi o yagi tɔnɔ tɔnɔ. ⁵Wɔntɔ nɔɔnɔ mɔ We ki dɔbam yu-yɔnɔ lanyɔranɔ, yi DI pa dɔ yi Zezi tɔntɔnɔ sɔ dɔ vu dwi maama tiinɛ te dɔ pa ba se o kwɛr-ywɛnɛ kam, sɔ ba daari ba ki ba wɔ-dɔdɔba dɔd-o, yi kɔntɔ wɔ pa Zezi Krisi na zulɔ. ⁶Abam dɔ tɔgɔ á yi balɔ We na kuri sɔ á taá yi Zezi Krisi nɔɔna tɔnɔ mɔ.

⁷A pɔpɔni a pa abam balɔ na wɔ Rom ni yi We soe abam yi DI kuri abam sɔ á taá yi DI nɔɔna tɔnɔ mɔ.

Dɔ Ko We dɔ dɔ Yuutu Zezi Krisi wɔ pa abam yazurɔ dɔ yu-yɔnɔ.

Pooli bɔni sɔ o vu o na Rom tiinɛ bam

⁸Dayigɛ wɔnɔ yi, amɔ lagɔ a tɔgɔ Zezi Krisi nɔɔnɔ mɔ a ki a Yuutu We le abam maama nɔɔnɔ, dɔ nɔɔna na te abam taani je maama ni á ki á wɔ-dɔdɔba dɔ Zezi tɔnɔ. ⁹Amɔ yɛni a loori We abam nɔɔnɔ manɔ maama, yi We dilɔ a na tɔnɔ a pa dɔ a wɔ maama dɔ a na tɔɔli DI Bu Zezi kwɛr-ywɛnɛ kam tɔnɔ ye ni amɔ te cɔga mɔ. ¹⁰A ta yɛni a loori-DI sɔ DI pa-ni cwɛnɛ, sɔ a laan wanɔ a ba abam te. ¹¹Abam fra tiini ya jɔgɔ amɔ. A lagɔ sɔ a na abam, sɔ We Jorokɔm laan wanɔ kɔ tɔgɔ amɔ kɔ zɛni abam dɔ We-pɛeri dilɔ na wɔ pa á zɔgɔ lanyɔranɔ tɔnɔ. ¹²A na lagɔ kɔlɔ tɔnɔ mɔ yi sɔ dɔ na baari da-tee ni, dɔbam maama na jɔgɔ wɔ-dɔdɔba dɔ Zezi tɔnɔ nɔɔnɔ.

¹³A ko-biɛ-ba, á taá ye ni a kwaanɔ kuni zanzan mɔ sɔ a na nɛ cwɛnɛ sɔ a ba a na abam, yi a daa ta wɔ nɛ cwɛnɛ dɔ zɔm maama. A lagɔ sɔ a ba sɔ a wanɔ a tɔnɔ titɔnɔ dilɔ na wɔ ja kuri tɔnɔ mɔ abam titari ni, ni a na manɔ a ki te dwi tiinɛ badonnɛ dɔ titari ni tɔnɔ. ¹⁴Kɔ yi fifiɔn mɔ sɔ a tɔɔli We kwɛr-ywɛnɛ kam a bri nɔɔna maama, yi kɔ nyi ni jum mɔ te a yuu ni, kɔ na yi balɔ yi na pɔɔri, naa balɔ yi na wɔ pɔɔri tɔnɔ, dɔ swan tiinɛ dɔ balɔ na yɛri kɔlɔkɔlɔ tɔnɔ. ¹⁵Kɔntɔ nɔɔnɔ mɔ

amu tiini a lagɪ sɪ a ba a tɔɔli Wɛ kwɛr-ywɛŋə kam a brɪ abam balɔ na wɔ Rom nɪ tɪn dɪ.

Wɛ kwɛr-ywɛŋə kam na jɪgɪ dam te tɪn

¹⁶ Amu ba kwari cavura sɪ a brɪ nɔɔna Wɛ kwɛr-ywɛŋə kam. Taani dɪm kuntu mu jɪgɪ dam, yɪ Wɛ ma-dɪ Dɪ vrɪ nɔɔna balɔ maama na kɪ ba wɔ-dɪdɔba dɪ Dɪ tɪn, kɔ puli dɪ Zwifɛbam mu, yɪ kɔ laan ba kɔ wɛli dwi-geetiinɛ dɪ da. ¹⁷ Wɛ kwɛr-ywɛŋə kam mu brɪ nɔɔna Dɪ na wɔ pa ba na cɪga Dɪ tee nɪ te tɪn. Kɔ maama nan zɪgɪ ba na jɪgɪ wɔ-dɪdɔba dɪ Wɛ tɪn ŋwaani mu. Wɛ tɔnɔ kum manɪ kɔ brɪ nɪ: «Wɔlɔ maama na jɪgɪ cɪga Wɛ tee nɪ tɪn mu yɪ wɔlɔ na kɪ o wɔ-dɪdɔba dɪ Dɪ tɪn, oɔ na ŋwɪa cɪga cɪga.»

Nabiinɛ maama na gɛ bura Wɛ tee nɪ te tɪn

¹⁸ Baŋa-Wɛ nan brɪ nɔɔna Dɪ banɪ na zanɪ dɪ ba ba lwarɪm dɪ ba kɛm-lwaanu tɪm maama ŋwaani. Ba na kɪ wo-lwaanu tɪn ŋwaani mu pa ba yɛni ba cɪ cɪga kam nɔɔna tee nɪ. ¹⁹ Wɛ nan vanɪ ba zwa, bɛŋwaani Dɪ manɪ Dɪ pa nɔɔna cwɛŋə sɪ ba lwarɪ Dɪ cɪga kam. Wɛ titɪ brɪ-ba Dɪ cɪga kam jaja yɪ ba wɔ sɛ. ²⁰ Nabiinɛ warɪ ba nai Baŋa-Wɛ dɪ ba yɛ. Kɔ nan na zɪgɪ Dɪ na kɪ lɔgɔ baŋa tɪn, nabiinɛ sunɪ ba nai wɛnu tɪlɔ Dɪ na kɪ tɪn. Kɔ ma pa ba wanɪ ba lwarɪ lanyɪranɪ nɪ Dɪ yɪ Wɛ cɪga cɪga, yɪ Dɪ jɪgɪ dam dɪlɔ na ba jɪgɪ tiim tɪn. Kuntu ŋwaani nabiinɛ bɔ wanɪ ba na bura Wɛ tee nɪ dɪ ba na wɔ sɛ-Dɪ tɪn. ²¹ Ba manɪ ba ye Wɛ na yɪ wɔlɔ tɪn, yɪ ba nan ba zuli-Dɪ nɪ ba Wɛ, naa ba taa kɪ-Dɪ le. Kɔ maa pa ba wɔbɔŋa tɪ, yɪ ba bɪcara yam laan yɪ lim, yɪ ba yɛri woŋo kulɔ na lana tɪn. ²² Ba maa paɪ ba jɪgɪ swan mu, yɪ ba laan yɪ jwɛru. ²³ Ba ba sɛ sɪ ba taa zuli Ŋwɪa Tu Baŋa-Wɛ, yɪ ba daari ba zuli wɛnu tɪlɔ ba titɪ na mɔɔnɪ dɪ ba jɪa tɪn. Wɛnu tɪm kuntu mu nyɪ dɪ nabiinɛ balɔ na tɔ tɪn, dɪ zunɛ dɪ vara dɪ tɪga wo-vɛlu.

²⁴ Kuntu ŋwaani mu Wɛ yagɪ-ba, sɪ ba taa tɔgɪ wo-yɔɔru tɪlɔ ba titɪ fra na zɔvri tɪn. Ba maa yɛni ba kɪ wo-digiru, yɪ ba tɔgɪ boorim kikiɛ yalɔ na yɪ ba cavura tɪn. ²⁵ Ba maa vɪn Wɛ cɪga kam, yɪ ba daari ba tɔgɪ vwan. Ba maa yɛni ba zuli

wɛnu tɪlɔ Wɛ na kɪ tɪn, yɪ ba tɔgɪ-tɪ nɪ tɪ yɪ Wɛ mu te. Ba daari ba yagɪ wɔlɔ titɪ na yɪ tɪ maama Kɛru tɪn. Wɔntɔ nan mu manɪ sɪ o jɔŋi zulɛ sɪ kɔ taa ve manɪ kalɔ na ba tɪ tɪn. Amina.

²⁶ Kuntu ŋwaani mu Wɛ yagɪ-ba, yɪ ba kɪ wo-digiru kikiɛ yalɔ ba fra na zɔvri yɪ ya jɪgɪ cavura tɪn. Kaana ma yɛni ba yagɪ ba banna, yɪ ba daari ba tigi dɪ ba donnɛ kaana, nɪ baaru dɪ o kaani na tigi daani te tɪn. ²⁷ Kɔ yɪ kuntu mu dɪ baara dɪ. Ba dɪ ba lagɪ kaana, yɪ ba daari ba paɪ ba fra zɔvri ba donnɛ baara ba ma tigi dɪ ba, yɪ kɔ ya wɔ manɪ sɪ ba taa kɪ kuntu. Baara yɛni ba kɪ cavura kɛnɛ yantɔ doŋ mu daani, yɪ kɔ pa ba na cam dɪlɔ na manɪ dɪ ba lwarɪm kikiɛ yam tɪn.

²⁸ Nɔɔna bam kuntu nan bɔŋɪ nɪ Wɛ cɪga kam ba jɪgɪ kuri mu sɪ ba taa jɪgɪ-ka ba wɔbɔŋa nɪ. Kuntu ŋwaani mu Wɛ yagɪ-ba, sɪ ba taa tɔgɪ ba wɔbɔŋ-yɔɔru tɪm kwaga, yɪ ba kɪ wɛnu tɪlɔ ba ya na wɔ manɪ sɪ ba kɪ tɪn. ²⁹ Ba wɔbɔŋa maa su dɪ wo-balwaarɔ tɪlɔ na ba tɔgɪ cɪga kam cwɛŋə tɪn, dɪ kɛm-lwaanu dwi maama. Ba yɪ maa zɔ wɛnu zanzan. Ba tiini ba jɪgɪ pu-sɪŋa, yɪ ba jɪgɪ wɔ-gɔɔ. Ba ma lagɪ nɔɔna gɔm, yɪ ba kwɛri ba jaani daani, yɪ ba daari ba ganɪ ba donnɛ. Ba maa bɔŋɪ wo-balwaarɔ ba paɪ ba donnɛ, yɪ ba yɪ bɪbarɪ-nyɪna. ³⁰ Ba maa ŋɔɔnɪ ba cɔgɪ ba donnɛ yum. Ba maa culi Wɛ, yɪ ba twɪ ba donnɛ. Ba ta kwɛri ba yɪ banɪ-nyɪna, yɪ ba brɪ ba titɪ nɔɔna yigɛ nɪ. Ba ta ma tiini ba bɔŋɪ kɛm-balwaarɔ wɔbɔŋa, yɪ ba ba nɪgɪ ba tiinɛ balɔ na lɔgɪ-ba tɪn. ³¹ Ba yɛri kulɔ na wɔ manɪ tɪn. Ba maa jɪgɪ niɛ yale yale. Ba ma ba soe ba donnɛ, yɪ ba ba jɪgɪ ba ŋwanɪ dɪ. ³² Ba nan manɪ ba ye Wɛ kwɛrɛ kam na brɪ kulɔ, nɪ balɔ na kɪ kɛm-balwaarɔ tɪntɔ doŋ tɪn manɪ sɪ ba tɪ mu. Nan dɪ kuntu dɪ, ba ta yɛni ba kɪ-tɪ mu, yɪ ba tɛ dɪ balɔ na kɪ lwarɪm tɪn dɪ, nɪ kɔ lana.

2

Wɛ tɔgɪ cɪga mu Dɪ maa di nabiinɛ sariya

¹ Nmu wɔlɔ na cɔ n donnɛ tɪn, kɔ yɪ nmu titɪ mu n cɔɛ, bɛŋwaani nmu titɪ dɪ kɪ wo-lwaanu tɪm kuntu doŋ mu. Kuntu

tin, n bá wanti n na bura We tee ni. ² Dí nan ye ni We wó di noona balu na ki wo-lwaanu tim kontu don tin taani di ciga mu. ³ Nmú wulu na co n donnə kikiə yi nmú titi di ki-ya mu tin, kontu nmú buhi ni ní wanti n lu We sariya yam wɔni mu na? ⁴ We nan tiini DI jigi noona nwanja di ban-pɔnu di wɔ-zuru. Nmú nan pai wəənu tim kontu yi kafe mu na? Ta n ye ni, We na jigi nmú nwanja tin, ku yi si ku pa nmú wanti n ləni n wɔ mu n yagi kəm-balwaarɔ.

⁵ Nmú nan tiini n ku n bicari mu yi n vin si n ləni n wɔ. Kontu mu wó pa n cam dım tiini di puli de dım We na wó ba DI bri DI ban-zɔŋɔ kum yi DI daari DI di nabiinə sariya di ciga tin. ⁶ We laan wó pa noonu maama na o nyim si ku manji di o titunja yam na yi te tin. ⁷ Noona badaara yəni ba vɔ ba wɔru mu yi ba ki wo-laaru, si ku pa ba na paari di zulə di nwanja kalu na ba cɔgi tin We tee ni. We nan wó pa bantɔ nwanja kalu na ba ti tin. ⁸ Noona badaara nan wɔra ba na lagi bam titi yiran zənə mu. Ba maa vin We ciga kam, yi ba daari ba togi wo-balwaarɔ kənə. We cam dım di DI ban-zɔŋɔ kum nan wó ba bantɔ banja. ⁹ Nabiinə balu maama na ki wo-balwaarɔ tin wó na yaara di cam, ku na puli di Zwifə bam, si ku vu ku yi dwi-ge tiinə di. ¹⁰ Ku daari, balu maama na ki kəm-laaru tin, We wó pa-ba paari di zulə di ywəəni, ku na puli di Zwifə bam si ku vu ku yi dwi-ge tiinə di. ¹¹ Benwanu We togi ciga mu di DI na ki noona maama te tin, si DI ba kuri-ba daani.

¹² Balu na ki lwarim yi ba yəri We cullu tɔɔ DI na ki Moyisijunja ni tin, baá cɔgi mu yi ku dai DI cullu tim nwanu. Ku daari, balu na ye We cullu tim na ki ba cɔgi, We wó togi DI cullu tim kontu nwanu mu DI ma di ba taani. ¹³ Benwanu, ku dai noona balu na cəgi We cullu tim tin mu wó na ciga DI tee ni, ku yi balu na se ba ki DI cullu tim na wi te tin mu wó na ciga DI tee ni. ¹⁴ Dwi-ge tiinə bam nan yəri We cullu tim si ba taa togi-ti. Ba titi wɔbuŋa nan na pai ba togi ciga kalu We cullu tim na bri tin, ku bri ni ba manji ba ye kulɔ na manji

si ba taa ki tin mu, yi We cullu tim ta təri ba tee ni. ¹⁵ Ba titunja yam bri ni ciga kalu We cullu tim na bri tin tigi ba bicara ni. Ba wɔbuŋa na pai ba togi cwəŋə kalu tin di bri ni ku yi ciga mu, benwanu ba wɔbuŋa wai ya bri-ba ni ba ki ba cɔgi, naa ya bri-ba ni ba jigi ciga. ¹⁶ Kú ta yi kontu mu We sariya de dım ni. Banja-We wó da Zezi Krisi nwanu DI buri noona maama wɔbuŋa yalu na səgi tin, ni amu na bri We kwər-ywəŋə kam te tin.

Wɔɔ mu yi Zwifu ciga ciga We yigə ni?

¹⁷ Ku daari nmú wulu na bri n titi ni n yi Zwifu tin, nmú yəni n dai We cullu tim yira ni mu, yi n ki tura di n We toga kam. ¹⁸ Nmú manji n ye We wɔbuŋa na lagi si n ki kulɔ tin. Nmú na zaasi We cullu tim tin mu pɛ n lwaru wono kulɔ na yi ciga tin. ¹⁹ Nmú buhi ni n jigi We pooni mu n pai balu ta na wɔ lim wɔni tin, yi n nyi di lilwe vanɔnu na lagi si o pa noona togi cwəŋə te tin. ²⁰ Nmú maa n buhi ni n jigi cwəŋə si n bri balu na ba jigi yəno tin, si n daari n zaasi balu wɔbuŋa ta na wɔ biɔ tin. We cullu tim na bri-m ciga di yəno maama tin mu pai n buhi kontu. ²¹ Nmú nan na yəni n zaasi n donnə tin, bɛɛ mu ki yi n ba zaasi n titi? Nmú yəni n bri noona ni ba yi taa nɔna, yi nmú titi nɔni mu. ²² N te ni ba yi ki boorim, yi nmú titi boori mu. Nmú culi jwənə, yi n laan daari n di nyɔɔri ya banja ni. ²³ Nmú jigi tura di We na ki DI cullu tim n juna ni tin, yi n laan daari n ki n cɔgi We yiri di n na ba se DI cullu tim na bri te tin. ²⁴ Ku pɔpɔni We tɔnɔ kum wɔni ku wi: «Ku yi abam Zwifə bam kikiə nwanu mu pai dwi-ge tiinə nɔni ba cɔgi We yiri.»

²⁵ Abam yəni á goni á bəkəri si ku bri ni á yi We noona mu. Á nan na kwanu á se We cullu tim, á bəkərigonim dım jigi kuri. Ku daari, á na cɔgi We cullu tim, á bəkəri sım gwəŋə yi kafe mu. ²⁶ Dwi-ge tiinə nan ba goni ba bəkəri. Ba wɔ noonu didwa nan na togi ciga kalu We cullu tim na bri tin, kontu tu nyi di wulu na goni si ku bri ni o yi We noonu tin mu. ²⁷ Dwi-ge tiinə wó bri ni abam Zwifə bam ba jigi bura. Benwanu á jigi We cullu tɔnɔ kum á juna ni, yi á goni á bəkəri. Nan di ku di,

á ta yəni á cəgɪ Wɛ cullu tɪm mʊ. Bantu nan ba goni ba bəkəri, yɪ ba nan tɔgɪ Wɛ cullu tɪm.

²⁸ Kʊ dai wʊlb na brɪ o tɪtɪ nɪ o yɪ Zwifu tɪn mʊ sɪnɪ o yɪ Zwifu cɪgɑ cɪgɑ Wɛ yɪgə nɪ. Kʊ nan ta dai nɪ wʊlb na goni tɪn mʊ sɪnɪ o yɪ Wɛ nɔɔnʊ. ²⁹ Wɛ yɪgə nɪ, Zwifu cɪgɑ cɪgɑ yɪ wʊlb Wɛ na ləni o bɪcari tɪn mʊ. Wʊlb bɪcari na fɔgɪ dɪ kwɛ tɪn mʊ nyɪ dɪ o goni mʊ cɪgɑ cɪgɑ. Wɛ cullu tɔnɔ kʊm bá wani kʊ kwɛ nɔɔnʊ bɪcari, kʊ nan yɪ Wɛ Jorokʊm mʊ wai kʊ kwɛ nɔɔnʊ bɪcari. Nɔɔnʊ wʊntʊ doŋ nai zulə Wɛ tee nɪ mʊ, sɪ kʊ dai nabiinə tee nɪ.

3

Zwifu dwe dwi-ge tu Wɛ yigə nɪ na?

¹ Zwifə nan jɪgɪ yu-yoŋo ba dwe dwi-geetiinə na? Zwifə na goni ba bəkəritɪn, kʊ jɪgɪ zənə kʊ pa-ba na? ² Ɛɛn, kʊ tiini kʊ jɪgɪ kuri. Bɛŋwaanɪ dayigə tɪn, Zwifə bam mʊ yɪ balʊ Wɛ na kwe Dɪ ni-bɪtari sɪm Dɪ kɪ ba jɪŋɑ nɪ tɪn. ³ Ba badaara nan wʊ kɪ ba wʊ-dɪdʊɑ dɪ Wɛ. Kʊntʊ nan bá wani kʊ pa Wɛ kwanɪ Dɪ ni-taanɪ dɪm. ⁴ Nɔɔna maama na maŋɪ ba yɪ vwa-nyɪna, Wɛ ta yɪ cɪgɑ tu mʊ. Kʊ pʊpʊnɪ Wɛ tɔnɔ kʊm wʊntɪ kʊ wɪ:

«Nmʊ Wɛ jɪgɪ cɪgɑ dɪ nmʊ na ŋɔɔnɪ taanɪ dɪlb maama tɪn. Nɔɔna na maŋɪ ba co nmʊ dɪ, nmʊ ta yɪ cɪgɑ tu mʊ.»

⁵ Kʊntʊ ŋwaanɪ, dɪbam na kɪ lwarɪm dɪlb tɪn ta na brɪ nɪ Wɛ yɪ cɪgɑ tu mʊ, dɪ wʊ ta nɪ bɛɛ? Kʊntʊ wʊ pa nɔɔna taa te nɪ, Wɛ na pɛ ba na cam ba lwarɪm ŋwaanɪ tɪn, Dɪ wʊ kɪ cɪgɑ na? ⁶ Kʊ nan dai kʊntʊ. Wɛ ya na dai cɪgɑ tu, Dɪ wʊ kɪ ta mʊ Dɪ di nabiinə taanɪ? ⁷ Nɔɔna ta wai ba te ba wɪ: «Amʊ na yəni a fɔ vwan tɪn, kʊ pɛ nɔɔna lwarɪ jaja nɪ Wɛ tiini Dɪ yɪ cɪgɑ tu, yɪ Dɪ na zulə kʊ ŋwaanɪ. Kʊ na yɪ kʊntʊ, bɛɛ mʊ yɪ a maŋɪ sɪ a na cam a kəm-balwaarʊ tɪm ŋwaanɪ?» ⁸ Kʊntʊ ya na yɪ cɪgɑ, dɪ ya wʊ wani dɪ ta dɪ wɪ: «Pa-na dɪ taá tʊŋɪ lwarɪm, sɪ kʊv ja lanyiranɪ kʊ ba.» Nɔɔna badonnə yəni ba fɔ vwan ba pa amʊ ba wɪ, amʊ te kʊntʊ doŋ mʊ. Ba nan lagɪ sɪ ba cəgɪ amʊ yurɪ mʊ. Ba nan wʊ na cəgɪm sɪ kʊ maŋɪ dɪ ba tɪtʊŋɑ na yɪ te tɪn.

Nɔɔn-nɔɔnʊ tərə o na jɪgɪ cɪgɑ Wɛ yigə nɪ

⁹ Kʊ brɪ nɪ dɪbam Zwifə bam garɪ dwi-geetiinə bam mʊ na? Awo. A ya maŋɪ a ta nɪ nɔɔna maama wʊ lwarɪm gambɛɛm wʊntɪ mʊ, kʊ na yɪ Zwifə naa dwi-ge tiinə bam dɪ, ¹⁰ nɪ kʊ na pʊpʊnɪ Wɛ tɔnɔ kʊm wʊntɪ kʊ wɪ:

«Nɔɔn-nɔɔnʊ tərə o na jɪgɪ cɪgɑ Wɛ yigə nɪ,

dɪ nɔɔnʊ dɪdʊɑ dɪ.

¹¹ Nɔɔn-nɔɔnʊ tərə o na ye kulʊ na maŋɪ tɪn.

Nɔɔn-nɔɔnʊ tərə o na lagɪ sɪ o lwarɪ Wɛ.

¹² Ba maama mɛ ba kwaga mʊ ba ya Wɛ, yɪ ba maama tusi.

Nɔɔn-nɔɔnʊ tərə o na kɪ lanyiranɪ,

dɪ nɔɔnʊ dɪdʊɑ dɪ.

¹³ Ba niə maa ŋɔɔrɪ nɪ yibeelə niə na purɪ te tɪn.

Ba maa mai ba dindəlɪmə ba ma ganɪ daanɪ.

Ba niə ma cana nɪ bɪsankwɪ na jɪgɪ vɪan sɪ gʊl nɔɔna te tɪn.

¹⁴ Ba maa sɔɔlɪ wo-balwaarʊ ba pa nɔɔna.

¹⁵ Ba ma tiini ba duri lɪla ba ve ba gʊl nɔɔna.

¹⁶ Ba na dɛ jəgə kalʊ maama tɪn, ba yəni ba cəgɪ wəənu mʊ yɪ ba ta yaarɪ nɔɔna zanzan.

¹⁷ Ba maa yəri ywəəni cwəŋə sɪ ba tɔgɪ.

¹⁸ Ba maa brɪ ba ba kwari Wɛ.»

¹⁹ Dɪ nan ye nɪ kulʊ maama Wɛ cullu tɔnɔ kʊm na brɪ tɪn, kʊ pʊpʊnɪ kʊ pa balʊ cullu tɪm na te-ba tɪn mʊ. Kʊntʊ ŋwaanɪ, nabiinə maama wʊ ba ba zɪgɪ Wɛ yigə nɪ sɪ Dɪ di ba taanɪ, yɪ ba wʊlbwʊlb bá wani o ni o purɪ sɪ o ma ŋɔɔnɪ o jonɪ o tɪtɪ.

²⁰ Nɔɔn-nɔɔnʊ bá wani o na cɪgɑ Wɛ tee nɪ, o na tɔgɪ Dɪ cullu tɪm tɪn ŋwaanɪ. Wɛ cullu tɪm nan pai nabiinə mʊ lwarɪ nɪ ba kɪ ba tusi.

Dɪ na wʊ na cɪgɑ Wɛ tee nɪ te tɪn

²¹ Wɛ laan nan pɛ dɪ lwarɪ Dɪ na pai nɔɔna nai cɪgɑ Dɪ tee nɪ te tɪn, yɪ kʊ wʊ zɪgɪ cullu tɔgɪm baaŋɑ nɪ. Wɛ cullu tɔnɔ kʊm dɪ Wɛ niŋoŋnə bam dɪ nan maŋɪ ba brɪ cwəŋə kam kʊntʊ. ²² Kʊ nan yɪ nɔɔna na kɪ ba wʊ-dɪdʊɑ dɪ Zezi Krisi tɪn ŋwaanɪ mʊ Wɛ pai ba na cɪgɑ Dɪ tee nɪ. Balʊ maama na kɪ ba wʊ-dɪdʊɑ dɪ Zezi Krisi tɪn wʊ na cɪgɑ Wɛ tee nɪ, bɛŋwaanɪ nɔɔna maama yɪ bɪdwɪ mʊ Wɛ yigə nɪ.

²³ Nabiinə maama ki lwarim mu yi ba daa wu manj di We paari dim. ²⁴ We nan pai nɔɔna na ciga DI tee ni zaani mu, Zezi Krisi na nwi ba lwarim jini o ma joni-ba tin nwaani. We pai nɔɔna DI zaani dim kafe mu. ²⁵ DI ma pa Zezi ba o ji kaanum. O jana kam nunji ka ma vri nɔɔna ba lwarim woni, di ba na ki ba wu-didva did-o tin nwaani. We ki kuntu mu si ku bri ni DI yi ciga tu mu. Faja faja tin, We deen ki wu-zuru mu yi DI wu vanj balu na ki lwarim tin zwa. ²⁶ Ku daari lele kuntu We pe di lwaru ni DI yi ciga tu, di DI na joni nɔɔna ba lwarim woni tin. Kuntu maa bri ni We jigi ciga, yi DI ta pai balu maama na ki ba wu-didva di Zezi tin di ta na ciga DI tee ni.

²⁷ Ku na yi kuntu, di wu magi di nyɔɔna bee bana ni mu? Kulukulu tere. Benwaani, ku dai di na togi We cullu tum tin mu pe di na ciga, ku yi di na se di ki di wu-didva di Zezi tin nwaani mu. ²⁸ Benwaani di ye ni nɔɔna wu na ciga We tee ni di ba na ki ba wu-didva di DI tin mu, si ku dai cullu tum togim nwaani. ²⁹ Bana-We yi Zwifə bam yirani We mu na? DI dai dwi-ge tiinə bam di We na? Een, DI yi nabiinə maama We mu. ³⁰ We yi didva mu. Zwifə bam na ki ba wu-didva di DI, DI wu pa ba na ciga DI tee ni. Dwi-ge tiinə bam di nan na ki ba wu-didva di DI, DI wu pa ba di na ciga DI tee ni. ³¹ Kuntu nan ba lagi ku ta ni di na ki di wu-didva di We tin, DI cullu tum daa ba jigi kuri. Di na ki di wu-didva di We te tin laan pai DI cullu tum tiini ti jigi kuri mu.

4

Abraham na ki o wu-didva di We yi o na ciga DI tee ni te tin

¹ A pa di nii di nabaaru Abrahamdeen na yi te yi o na ciga We tee ni tin. ² We ya na pe-o ciga o na ki kam-laaru tin nwaani mu, o ya wu ta jigi wono si o magi o nyɔɔni ku bana ni. O nan ba jigi wono si o magi o nyɔɔni We yigə ni. ³ We tɔno kum nan bri dibam ku wi: «Abraham ki o wu-didva di We, yi We pa o na ciga ku nwaani.» ⁴ Ku nan na yi nɔɔnu na tunj titunji, o manj si o joni o nwaru mu o

titunji dim nwaani, kuntu nan dai peeri mu o joni. ⁵ Ku daari nɔɔnu wulu na ki o wu-didva di We, yi o ba tigi kam-laaru tulu o na ki tin, We wu pa kuntu tu na ciga di o na ki o wu-didva di DI tin nwaani. We mu yi wulu na yagi nɔn-balwaaru lwarim DI ma ce-ba yi DI pa ba na ciga DI tee ni tin. ⁶ Pe Davididi manj o ta kuntu donj mu. O deen tagi o wi, nɔɔnu wulu We na pe o na ciga yi ku dai o kam-laaru nwaani tin yi yu-yono tu mu. ⁷ Davidi maa wi:

«Balu We na yagi ba wo-balwaaru DI ma ce-ba tin jigi yu-yono, DI na saari ba lwarim dim tin nwaani. ⁸ Nɔɔnu wulu na ki lwarim yi We yagi DI ma ce-o yi DI daa ba ki-di DI bicari ni tin jigi yu-yono.»

⁹ Davidi na nɔɔni wopolo taani dim kuntu tin, o nɔɔni balu na goni ba bakaritun yirani nwaani mu na? Aye. O nɔɔni balu na ba goni ba bakari tin di nwaani mu. Di manj di lwaru ni: «Abraham ki o wu-didva di We mu, yi We pa o na ciga ku nwaani.» ¹⁰ We na pe o na ciga DI tee ni kuntu tin, ku yi manja kalu o na goni tin mu na? Awo, ku yi o ta na wu goni manja kalu tin mu. ¹¹ Ku yi ku kwaga ni mu We pe o go si ku taa yi maana ku bri ni, We manj DI pa o na ciga o na ki o wu-didva di DI tin nwaani, ku loori o na wu go tin. Kuntu, balu maama di na wu goni yi ba ki ba wu-didva di We yi ku pa ba na ciga DI tee ni tin, ba di yi Abraham dwi tiinə ciga ciga mu. ¹² Balu maama di na goni yi ba ki ba wu-didva di We tin yi Abraham dwi tiinə mu, yi ku nan dai ba na goni tin yirani ma nwaani, ku yi ba na ki ba wu-didva di We tin nwaani mu, ni Abraham deen na ki o wu-didva di We ku loori o na wu go manja kalu tin.

We goni DI ni di Abraham, o na ki o wu-didva di DI tin nwaani mu

¹³ Ku dai Abrahamna togi We cullu tum tin nwaani mu pe We go DI ni di Abraham di o dwi tiinə bam. Ku nan yi Abraham na ki o wu-didva di We yi o na ciga DI tee ni tin nwaani mu pe We go ni DI wi, DI wu pa o ba o taa te lugu kum.

¹⁴ Kɔ nan ya na yi balɔ na tɔgi cullu tum tin mu wɔ ba ba taa te lɔgu kum, di na ki di wɔ-didɔba di We te tin ya daa ba jigi kuri, yi We ni-gonim dim di ya wɔ ji kafe mu. ¹⁵ We cullu tum vɔn mu pai DI bani zanɔ di nɔɔna, ba na cɔgi-ti tin nwaani. Cullu nan na tɛrɛ, nɔɔna bɔ wani ba cɔgi-ti.

¹⁶ Kuntɔ, di lwarɔ ni ku yi Abraham na ki o wɔ-didɔba di We tin nwaani mu pe We go ni did-o, si ku taa yi zaani pɛeri. Kuntɔ tin, Abraham dwi tiinɛ bam maama wɔ suni ba na wo-laaru tɔlɔ We na goni ni si DI pa-ba tin. Ku dai balɔ na tɔgi We cullu tum tin yiranɔ mu wɔ na-ti, ku yi balɔ di na ki ba wɔ-didɔba di We ni Abraham di deen na ki te tin mu. Kuntɔ nwaani dibam maama wɔ wani di bɛɛi Abraham ni di nabaaru. ¹⁷ We deen tagi di Abraham DI wɔ: «Amɔ goni a ni si a pa n ji dwi zanzan nabaaru mu.» Abraham na ki o wɔ-didɔba di We tin, o suni o ji di nabaaru We yigɛ ni. Ku yi We dintɔ mu bi nɔɔna DI pa ba yagi tɔvɔni, yi DI pa woɔo maama ki maɲa kalɔ kulɔkulɔ ya ta na tɛrɛ tin. ¹⁸ We deen na tagi di Abraham DI wɔ o dwi wɔ puli tin, Abraham ya yɛri We na wɔ ki te DI ki kuntɔ. Di kuntɔ di, o ta jigi tɔna lanyiranɔ, yi o ki o wɔ-didɔba di We. Kuntɔ ma pa o suni o ji dwi zanzan nabaaru, nɛnɛni We na tagi ni o dwi dim wɔ puli te tin. ¹⁹ Abraham deen na ge fun si o yi bɔna bi tin, o ma na ni o tiini o kwɛn zanzan, o daa bɔ wani bu o lɔ. O ma na ni o kaani Sara di kwɛn zanzan o ke lura. Di kuntɔ maama o deen ta ki o wɔ-didɔba mu di We. ²⁰ O maa ba jigi bubwea di We na goni DI ni si DI pa-o kulɔ tin. O na ki o wɔ-didɔba di We tin, ku pai o zigi kɛnkɛɲ, yi ku pa We na zulɛ. ²¹ O maa suni o ye lanyiranɔ ni, We wɔ wani DI ki kulɔ DI na goni DI ni si DI ki tin. ²² Ku yi kuntɔ nwaani mu ku pupɔni ku wɔ: «We ma pa o na cɔga di o na ki o wɔ-didɔba di DI tin nwaani.» ²³ Ku nan na pupɔni ku wɔ: «We ma pa o na cɔga» tin, ku dai Abraham yiranɔ nwaani mu ku pupɔni kuntɔ. ²⁴ Ku pupɔni dibam di nwaani mu. Bɛnwaani We wɔ pa dibam di na cɔga DI tee ni, di di na ki di wɔ-didɔba di DI tin nwaani. Dintɔ mu bi

di Yuutu Zezi DI pa o yagi tɔvɔni. ²⁵ We nan mu ki Zezi nabiinɛ jɔɲa ni DI pa o ti dibam lwarɔm nwaani. DI ma daari DI bi-o DI pa o yagi tɔvɔni o joori o na nwa, si ku pa di na cɔga DI tee ni.

5

Zezi na fɔgi dibam di We daani te tin

¹ Di na ki di wɔ-didɔba di Zezi tin mu pe di na cɔga We tee ni. Kuntɔ, dibam di We fɔgi daani di Yuutu Zezi Krisi nwaani mu. ² Zezi mu pe dibam yi We yigɛ, yi We ki dibam yu-yoɔo di na ki di wɔ-didɔba did-o tin nwaani. Kuntɔ tin, di jigi tɔna ni di wɔ na paari-zulɛ We tee ni, yi ku pai dibam jigi wɔpolo lanyiranɔ. ³ Di nan ta jigi wɔpolo di yaara yam wɔni, bɛnwaani di ye ni yaara wai ya pai di fɔgi di zigi di pu-dia. ⁴ Di pu-dia kam yaara yam wɔni tin laan maa pa di zigi kɛnkɛɲ maɲum wɔni. Di na zigi kɛnkɛɲ maɲum wɔni tin laan maa pa di jigi tɔna We tee ni. ⁵ Di na jigi tɔna kuntɔ tin, ku bɔ pa di na di cavura, bɛnwaani We tiini DI ki DI sono dibam bicara ni, di DI na pe DI Jorokum wɔ dibam wɔni tin.

⁶ Dibam na bwɛnɛ yi di wari di jɔɲi di titi tin, mu Zezi Krisi tɔga o ma vri dibam na yi nɔn-balwaarɔ tin, maɲa kalɔ We wɔbɔɲa na lagi tin. ⁷ Ku cana si nɔɔvɔ se o ti o doɲ nwaani, di o na wɔ ti wɔlɔ nwaani tin na maɲi o yi cɔga tu te di. Ku nan wai ku ki si nɔɔvɔ bɔ kwari fɔvɔni si o ti nɔn-ɲum nwaani. ⁸ Ku nan na yi Baɲa-We, dintɔ bri dibam DI na tiini DI soe dibam te tin, di DI na pe Zezi Krisi ba o ti dibam nwaani maɲa kalɔ di ya ta na yi lwarɔm kɛrɛ tin. ⁹ Zezi na tɔga yi o jana kam nunɔi tin mu pe di na cɔga We tee ni. Ku nan na dwe didi tin, o laan wɔ jɔɲi dibam We ban-zɔɲɔ kum wɔni. ¹⁰ Dibam ya yi We dɔna mu. DI Bu wum tɔvɔni dim nan mu pe dibam di We fɔgi daani. Ku nan na dwe didi, dibam laan na jigi We nɔɔna tin, DI Bu wum wɔ vri dibam, o na joori o bi o yagi tɔvɔni tin nwaani. ¹¹ Kulɔ ta na wɛli da tin, di jigi wɔpolo lanyiranɔ di We, di di Yuutu Zezi Krisi na pe dibam di We fɔgi daani tin nwaani.

Adam na vɪn Wɛ ni tɪn mʊ pɛ tʊvni ba, Zezi maa ja ŋwɪa o ba

¹² Nabiinu didɔa ŋwaani mʊ pɛ lwarɪm ba lɔgʊ baŋa, yɪ lwarɪm dɪ ja tʊvni dɪ wɛli da dɪ ba. Kʊntʊ tɪn, nabiinɛ maama maŋɪ sɪ ba tɪ mʊ, ba maama na kɪ lwarɪm tɪn ŋwaani. ¹³ Kʊ na wʊ loori sɪ Wɛ kɪ Dɪ cullu tɪm Dɪ nɔɔna bam jɪŋa nɪ tɪn, dɪ lwarɪm maŋɪ dɪ wʊ lɔgʊ baŋa nɪ mʊ. Cullu tɪm nan ya ta na tɛrɛ tɪn, Wɛ ba jeeli nɔɔna lwarɪm. ¹⁴ Kʊ na zɪgɪ Adammaŋa kam nɪ sɪ kʊ vʊ kʊ yɪ Moyisi maŋa kam tɪn, tʊvni ya maŋɪ dɪ wɔra mʊ yɪ dɪ wai nabiinɛ. Dɪ maa wai balʊ dɪ na kɪ ba tʊsi, yɪ kʊ dai nɪ Adam dɛɛn na kɪ lwarɪm o vɪn Wɛ ni te tɪn.

Adam nan brɪ dɪbam Zezi na lagɪ o ba tɪn nyɪnyɔgʊ mʊ. ¹⁵ Ba nan dai bɪdwɪ. Bɛŋwaani Adam dɛɛn na kɪ lwarɪm dɪlʊ tɪn dai bɪdwɪ dɪ Wɛ na pɛ dɪbam pɛɛrɪ dɪlʊ zaani tɪn. Nabiinu didɔa kam kʊntʊ lwarɪm dɪm ŋwaani mʊ pɛ nɔɔna zanzan tɪ. Wɛ zaani dɪm nan dwe kʊntʊ, yɪ Dɪ tʊŋɪ nabiinu didɔa, wʊntʊ mʊ yɪ Zezi Krisi, sɪ o kɪ nɔɔna zanzan yu-yoŋo kʊ ja gaali. ¹⁶ Wɛ na pɛ pɛɛrɪ dɪm nɔɔna zaani kʊntʊ tɪn, kʊ dai bɪdwɪ nɪ Adam na kɪ lwarɪm te tɪn. Wʊntʊ na kɪ lwarɪm o vɪn Wɛ ni bɪdwɪ tɪn mʊ pɛ Wɛ dɪ nɔɔna sariya. Kʊ daari nɔɔna zanzan na kɪ ba tʊsi tɪn, Wɛ pɛɛrɪ dɪm nan pɛ ba lwarɪm zanzan tɪ yɪ ba na cɪga Dɪ tee nɪ. ¹⁷ Nabiinu didɔa kam lwarɪm ŋwaani mʊ pɛ tʊvni togɪ da dɪ jaani nɔɔna. Kʊ nan na dwe didɪ tɪn, balʊ maama Wɛ na kɪ-ba yu-yoŋo kʊ ja gaali, yɪ Dɪ kwɛrɪ Dɪ pa ba na cɪga Dɪ tee nɪ tɪn, mʊ wʊ ta ŋwɪ Wɛ paari dɪm wʊntʊ nabiinu didɔa wʊlʊ na yɪ Zezi Krisi tɪn ŋwaani.

¹⁸ Dɪ nan lwarɪ nɪ Adam na kɪ o tʊsi bɪdwɪ tɪn mʊ pɛ nabiinɛ maama na cɔgɪm Wɛ tee nɪ. Zezi Krisi yɪrɪnɪ kɛm-laa kʊm dɪ nan mʊ pɛ nɔɔna na cɪga yɪ ba jɪgɪ ŋwɪa Wɛ tee nɪ. ¹⁹ Nabiinu didɔa kam na vɪn Wɛ ni dɪm tɪn mʊ pɛ nɔɔna zanzan yɪ lwarɪm kɛrɛ. Nɔɔnʊ didɔa kam na yɪ Zezi Krisi tɪn nan na sɛ Wɛ ni tɪn dɪ wʊ pa nɔɔna zanzan na cɪga Wɛ tee nɪ.

²⁰ Wɛ dɛɛn kɪ Dɪ cullu tɪm nɔɔna jɪŋa nɪ, sɪ kʊ pa lwarɪm fɔgɪ dɪ puli. Lwarɪm nan na puli kʊntʊ tɪn, Wɛ na kɪ nɔɔna

zaani te tɪn wʊ tiini kʊ puli zanzan kʊ dwɛni. ²¹ Kʊntʊ tɪn, lwarɪm togɪ tʊvni ŋwaani mʊ dɪ maa te nɔɔna. Wɛ zaani dɪm nan togɪ Dɪ na paɪ nɔɔna cɪga te tɪn ŋwaani mʊ dɪ maa dɪ paari nɔɔna tɪtari nɪ, sɪ ba taa jɪgɪ ŋwɪa kalʊ na ba tɪ tɪn Wɛ tee nɪ dɪ Yuutu Zezi Krisi ŋwaani.

6

Dɪ na jɪgɪ Wɛ ŋwɪ-dʊŋa kam Zezi Krisi ŋwaani te tɪn

¹ Dɪ nan wʊ ta nɪ bɛɛ mʊ? Dɪ wʊ ta kɪ lwarɪm mʊ, sɪ kʊ wani kʊ pa Wɛ zaani dɪm tiini dɪ puli dɪ tee nɪ na? ² Aye, dɪ bɛ ta kɪ kʊntʊ dɔŋ. Kʊ na yɪ dɪ lwarɪm jɛgɛ nɪ, dɪbam nyɪ dɪ twa mʊ. Kʊntʊ tɪn, dɪ daa wʊ kɪ ta mʊ dɪ taá ŋwɪ lwarɪm wʊntʊ? ³ Abam yɛrɪ nɪ, dɪbam balʊ maama ba na miisi na wʊntʊ Zezi Krisi yɪrɪ ŋwaani tɪn, kʊ brɪ nɪ dɪ togɪ dɪ wɛli did-o o tʊvni dɪm wʊntʊ mʊ na? ⁴ Kʊntʊ, ba na miisi dɪbam na wʊntʊ tɪn, kʊ nyɪ dɪ dɪ tɪgɪ did-o mʊ yɪ ba kɪ dɪbam did-o. Kʊntʊ ma pa dɪ togɪ dɪ Zezi Krisi dɪ ŋwɪ Wɛ ŋwɪ-dʊŋa kam, nɪ dɪ Ko Wɛ na mɛ Dɪ paari dam dɪm Dɪ ma bi Zezi Dɪ pa o yagɪ tʊvni yɪ o na ŋwɪa te tɪn.

⁵ Kʊntʊ, dɪbam na togɪ dɪ Zezi dɪ tɪ tɪn, dɪ laan jɪgɪ wɔŋo didɔa mʊ did-o, yɪ dɪ daa ta wʊ togɪ did-o dɪ bi dɪ yagɪ tʊvni. ⁶ Dɪ ye nɪ, ba na pagɪ Zezi tʊvni-dagarakam baŋa nɪ ba gʊ tɪn, dɪbam lwarɪm ŋwɪ-dʊŋa kam dɪ togɪ ka tɪ mʊ, kʊ pa lwarɪm daa wari dɪbam. Kʊntʊ tɪn, dɪ laan te dɪ tɪtɪ mʊ lwarɪm jɪŋa nɪ, ⁷ bɛŋwaani lwarɪm daa bɛ wani dɪ taa te wʊlʊ na togɪ dɪ Zezi o tɪ tɪn.

⁸ Dɪ na togɪ dɪ Zezi Krisi dɪ tɪ tɪn, dɪ jɪgɪ tɪna nɪ dɪ wʊ togɪ did-o dɪ na ŋwɪa. ⁹ Bɛŋwaani dɪ ye nɪ Zezi Krisi bi o yagɪ tʊvni yɪ o daa bɛ joori o tɪ. Kʊntʊ ŋwaani tʊvni daa ba jɪgɪ dam o baŋa nɪ. ¹⁰ Zezi na tɪgɪ kʊntʊ tɪn, kʊ yɪ sɪ o cɔgɪ lwarɪm dam mʊ. O tɪgɪ bɪdwɪ yɪrɪnɪ mʊ o ma kweeli. O laan nan na ŋwɪ tɪn, o ŋwɪa kam zuli Wɛ mʊ. ¹¹ Kʊ yɪ kʊntʊ mʊ dɪ abam dɪ. Kʊ na yɪ dɪ lwarɪm jɛgɛ nɪ, lwarɪ-na nɪ á nyɪ dɪ twa mʊ te. Kʊ nan na yɪ abam dɪ Wɛ laŋa nɪ, á ŋwɪ mʊ Zezi Krisi ŋwaani.

¹² Kuntu n̄waani abam daa yi pa lwarim di dam á yira yalɔ na tɔ tɔn baɲa ni. Á nan yi se á pa wo-balwaaru tɔlɔ á fra na zɔuri tɔn wani abam. ¹³ Yi se-na á pa lwarim taa te abam si ku pa á taá ki kɛm-balwaaru. Nan kwe-na á titi á ki Wɛ jɔɲa ni, si á nyi ni balɔ na tigi yi Wɛ pa á joori á bi á na n̄wɔa tɔn mu. Kwe-na á maama á pa Wɛ, si DI ma tɔɲi kulɔ na yi cɔga tɔn. ¹⁴ Lwarim daa ba te abam, bɛɲwaani á na jigi n̄wɔa Wɛ tee ni tɔn, ku dai si á taá n̄wɔ DI cullu tɔm tɔgim n̄waani, ku yi DI zaani dɔm n̄waani mu.

Dí manɔ si dí taá ki lanyirani mu manɔ maama

¹⁵ Ku nan bri dibam ni bɛɛ mu? Dí na jigi n̄wɔa Wɛ tee ni DI zaani dɔm n̄waani yi ku dai si dí taá n̄wɔ DI cullu tɔm tɔgim n̄waani tɔn, ku bri ni dí jigi cwɛɲɔ si dí taá ki lwarim mu na? Awo, ku dai kuntu. ¹⁶ Á ye lanyirani ni, á na kwe á titi á ki nɔɔnɔ jɔɲa ni si á taá yi o gambe yi á se o ni, á sɔni á yi á na se wɔlɔ tɔn gambe mu. Kuntu tɔn, á na yi lwarim gambe, tɔni laan mu wó ba di ja abam. Á nan daa na yi balɔ na se Wɛ ni tɔn, á wó na cɔga DI tee ni. ¹⁷ A nan ki Wɛ le, di abam dɛɛn ya na yi lwarim gambe yi á laan kwe á titi á pa Wɛ cɔga kam zaasim yi á se-ka di á wɔ maama tɔn. ¹⁸ Wɛ mu vri abam lwarim jɔɲa ni, yi á laan ji DI cɔga kam tintɔɲa.

¹⁹ Abam wɔbɔɲa ta na wɔ bɔgi tɔn mu pe a kwe nabiinɔ mɔmanɔ a ma manɔ a bri abam kuntu don. Abam dɛɛn kwe á maama mu á pa wo-digiru di lwarim kikiɔ yi á yi ti gambe, yi á tɔɲi wo-lwaanɔ ku ja gaali. Lele kuntu, á laan nan manɔ si á kwe á maama mu á pa Wɛ cɔga kam, si á taá yi ka gambe si á taá n̄wɔ di wɔ-ponɔ. ²⁰ Abam dɛɛn na yi lwarim gambe tɔn, Wɛ cɔga kam ya ba te abam. ²¹ Abam na ki wo-yɔɔru tɔlɔ tɔn dɛɛn jigi bɛɛ nyɔɔri mu ti pa abam? Ti laan nan jigi cavura mu di abam. Wɛɛnu tintɔ kweelim je nan yi tɔni mu. ²² Ku daari lele kuntu Wɛ vri abam lwarim gambeem wɔni, yi á laan yi DI gambe-sonnu mu. Kuntu n̄waani á jigi nyɔɔri di á na n̄wɔ di wɔ-ponɔ tɔn, yi ku kweelim je ni á wó na n̄wɔa kalɔ na

ba ti tɔn Wɛ tee ni. ²³ Lwarim n̄wɔru yi tɔni mu. Ku daari Wɛ pɛɛri dɔlɔ DI na pe dibam zaani tɔn mu yi n̄wɔa kalɔ na ba ti tɔn Wɛ tee ni, dí na n̄wɔ di dí Yuutu Zezi Krisi tɔn n̄waani.

7

Cullu tɔm daa ba te dibam

¹ A ko-biɔ-ba, á maama ye cullu laɲa na yi te. Kuntu n̄waani á ye ni cullu na te nɔɔnɔ, ku yi si ku taa ve o tɔni mu. O nan na tɔga, ti daa ba te-o. ² Ku nyi ni kaani na zɔ barɔ te tɔn mu. Culu bri ni o barɔ wɔm ta na n̄wɔ manɔ kalɔ tɔn, o ba jigi cwɛɲɔ si o yagi o barɔ wɔm. O barɔ wɔm nan na tɔga, o laan jigi ni si o zɔ barɔ wɔdon, culu daa wɔ vɔgi-ba daani. ³ Kuntu n̄waani, o barɔ wɔm ta na n̄wɔ, yi kaani wɔm na ve o zɔ barɔ wɔdon, o cɔgi mu. O barɔ wɔm nan na tɔga, culu kum daa wɔ vɔgi-ba daani. O laan na zɔ barɔ wɔdon, o daa wɔ cɔgi.

⁴ A ko-biɔ-ba, ku yi kuntu mu di abam di. Ku na yi cullu tɔm laɲa ni, abam maama nyi di twa mu te, Zezi Krisi na tigi tɔn n̄waani. Kuntu ma pa dí yigɔ li cullu tɔm wɔni, yi dí jigi cwɛɲɔ si dí ki dí titi nɔɔnɔ wɔdon jɔɲa ni, wɔntɔ yi Zezi wɔlɔ na bi o yagi tɔni tɔn. Ku maa pai dí tɔɲi titɔɲ-nɔna dí pa Wɛ. ⁵ Dí dɛɛn ki wo-yɔɔru tɔlɔ dí wɔbɔɲa na lagɔ tɔn. Wɛ cullu tɔm nan bri dibam kulɔ na yi lwarim tɔn, yi dí fra ta yɔni ya zɔuri wɛɛnu tɔm kuntu. Ku dɛɛn ma pa dí ki kɛm-balwaaru tɔlɔ na jigi dibam ti ve tɔni tɔn. ⁶ Cullu tɔm dɛɛn tiini ti pɔni dibam mu di dam. Lele kuntu ti nan daa ba te dibam, dí na tɔgi di Zezi dí ti tɔn n̄waani. Kuntu tɔn, dí na tɔɲi Wɛ titɔɲa yam te tɔn, ku yi DI Jorokum na wɔ dí bicara ni tɔn n̄waani mu. Dí laan tɔgi cwɛ-dɔɲa kam kuntu, si ku dai cwɛ-donɔ kalɔ na yi cullu tɔlɔ na pɔpɔni ti tinji tɔnɔ wɔni tɔn n̄waani.

Wɛ cullu tɔm bri dibam lwarim na yi te tɔn

⁷ Bɛɛ mu dí nan wó ta cullu tɔm laɲa ni? Ti yi lwarim mu na? Aye, ku dai kuntu. Wɛ cullu tɔm nan mu pe a lwarim na yi te tɔn. Ti ya na wɔ bri ni:

«Yi pa n yi zu n donnə wəənu», a ya bá ta ye nı a yi na zu a donnə wəənu, ku yi lwarım mu. ⁸ Culu kum kuntu nan mu pe lwarım na cwəŋə dı zu a wubɔŋa ku pa a yi zu wəənu zanzan. Cullu nan na tərə, lwarım bá ta jıgı dam. ⁹ A deen ya ta na yəri We cullu tım tın, a ɲwı mu a ya ba liə. A laan nan na tu a lwarı We cullu tım na brı kulɔ tın mu pe lwarım jıgı dam a baŋa nı, ¹⁰ yi a nyı nı a tıgı mu te. We cullu tıɔ ya na maŋı sı tı pa nɔɔna ɲwıa tın laan pe tɔbı mu ja-nı. ¹¹ Benwaanı, a na ni cullu tım tın mu pe lwarım laan na cwəŋə dı ganı-nı, yi dı tɔgı cullu tım ɲwaanı dı pa tɔbı ja-nı. ¹² Kuntu nan brı nı We cullu tım ba jıgı lwarım mu. Ni dıɔ maama We na pe dıbam tın ba jıgı lwarım. Dı yi lanyıranı mu yi dı jıgı cıga.

¹³ Kuntu nan brı nı We cullu tıɔ na lana tın mu jaanı a tɔbı dım dı ba na? Awo. Ku yi lwarım mu de We cullu tım dı pa tɔbı ja-nı. Kuntu kı sı nɔɔna mu wanı ba lwarı lwarım na sını dı yi te tın. Cullu tım ma pa lwarım tiini dı pulı dı brı dı na yi balɔɔ te tın.

Lwarım dam na tɔŋı nabiinə wɔnı te tın

¹⁴ Dı ye nı We cullu tım tɔgı Dı wubɔŋa na lagı te tın mu. Amu nan yi lɔgɔ baŋa nabiinu mu, yi a yi lwarım gamba. ¹⁵ A nan yəri wɔŋo kulɔ a na kı tın kuri. Amu yəni a ba kı kulɔ a na lagı tın, yi a laan daarı a kı kulɔ a na culı tın. ¹⁶ A na yəni a kı kulɔ a na ba lagı sı a kı tın, ku brı nı a se nı We cullu tım yi cıga mu. ¹⁷ Kuntu, ku dai nı a tıti mu paalı a kı wəənu tım kuntu, ku nan yi lwarım dıɔ na wɔ a wɔnı tın mu pa a kıa. ¹⁸ A nan ye nı lanyıranı təri a wɔnı, dı a na yi nabiinu yi a fra zɔɔrı lɔgɔ baŋa wo-yɔɔrı tın. Benwaanı, a na yəni a jıgı wubɔŋa sı a kı lanyıranı, a ta warı lanyıranı wum a kı. ¹⁹ A yəni a ba kı lanyıranı nı a wubɔŋa na lagı te tın, yi a laan daarı a kı wɔbalwaarɔ tıɔ a na ba lagı sı a kı tın. ²⁰ A na yəni a kı kulɔ a wubɔŋa na ba lagı sı a kı tın, ku brı nı ku dai a tıti mu paalı a kı wəənu tım kuntu, ku yi lwarım dıɔ na wɔ a wɔnı tın mu paı a kıa.

²¹ A nan lwarı ku na yəni ku kı amu te tın: A na yəni a bɔŋı sı a kı kulɔ na lana tın, ku yi lwarım yıranı mu aá kı. ²² A tiini a jıgı wɔpolo a bıcarı nı dı We cullu tım. ²³ A nan ye nı dam dıdonɲ mu wɔ amu wɔnı, ku na lagı sı ku pa a taa tɔgı cwəŋə kalɔ na ba lana tın. Dam dım kuntu maa lagı sı dı cɔgı a wubɔŋa yam na lagı sı ya da cwə-ɲɔŋa kalɔ tın. Kuntu maa pınnı amu, yi lwarım dıɔ na wɔ a wɔnı tın paı a ta tɔgı lwarım cwəŋə. ²⁴ Lɛɛrı maa jıgı-nı, lwarım dıɔ na wɔ a wɔnı tın na lagı sı dı pa tɔbı ja-nı tın ɲwaanı. Wɔɔ mu wó wanı o vrı-nı o yagı? ²⁵ Amu kı We le dı Yuutu Zezi Krisı ɲwaanı. Wɔntu mu wó jonı-nı.

Ku na yi a wubɔŋa yam wɔnı, a se We cullu tım mu. A nan na yi lɔgɔ baŋa nabiinu tın mu paı a tɔgı lwarım cwəŋə.

8

We Joro kum na paı dí ɲwı dı We te tın

¹ Kuntu tın, balɔ na ɲwı dı Zezi Krisı tın, We daa bá dı ba taanı sı Dı cɔgı-ba. ² We Jorokum mu paı dí jıgı ɲwıa We tee nı Zezi Krisı ɲwaanı. We Joro kum dam dım mu pe dí na vrım lwarım dı tɔbı jıŋa nı. ³ Dıbam na yi nabiinə yi dí bwənə tın mu paı dí warı We cullu tım dí da. Kuntu ɲwaanı dí daa bá wanı dí na cıga We tee nı Dı cullu tım tɔgım ɲwaanı. Wɔŋo kulɔ cullu tım na wɔ wanı tı kı tın, We mu kıa, dı Dı na tɔŋı Dı tıti Bu sı o ba o ji nabiinu, yi o nyı dı nabiinə balɔ lwarım na waı-ba tın. O ma ba o tı nabiinə lwarım ɲwaanı, sı o ma cɔgı lwarım na jıgı dam dıɔ nabiinə baŋa nı tın. ⁴ We kı kuntu sı ku paı dí na cıga mu Dı tee nı, sı dí na cwəŋə dí kı kulɔ maama We cullu tım na brı nı ku maŋı tın. Benwaanı dıbam yi balɔ na tɔgı We Joro kum cwəŋə tın mu, sı dí daa ba tɔgı wo-yɔɔrı tıɔ nabiinə fra na zɔɔrı tın. ⁵ Balɔ nan na tɔgı wo-yɔɔrı tım kuntu don tın tiini ba kwe ba wubɔŋa ba tıŋı wəənu tıɔ nabiinə wubɔŋa na lagı tın baŋa nı mu. Ku daarı balɔ na tɔgı We Joro kum cwəŋə kam tın kwe ba wubɔŋa ba tıŋı wo-laarı tıɔ We Joro kum wubɔŋa na lagı tın baŋa nı mu. ⁶ Nɔɔnɔ

ba laan ba ba taa nyi ni DI Bu wum na yi te tin. Kuntu ma wu pa WE Bu Zezi na nyaana zanzan, balu di na yi WE biə yi ba sanj o kwaga tin nwaani. ³⁰ WE nan na manj DI kuri balu tin mu DI beji si ba taa yi DI noona. DI na beji-ba kuntu tin, DI ma pa ba na ciga DI tee ni. Balu DI na pe ba na ciga kam tin mu DI pe ba na paari-zulə DI tee ni.

WE sono kum na tiini ku dagi te tin

³¹ Ku na yi kuntu tin, di wu ta ni beə mu? WE na wura di dibam tin, noonu woo mu wu wani o cogi dibam? ³² WE nan wu vin si DI titi Bu wum na yaara, yi DI se DI ki-o nabiine jija ni si o ti dibam maama nwaani. WE na pe dibam DI Bu wum kuntu tin, DI ta wu kwe wolaaru maama DI pa dibam zaani DI weli da. ³³ Noon-noonu ba wani o co dibam balu WE na kuri tin DI yige ni. Bejwaani ku yi WE titi mu pe di na ciga DI tee ni. ³⁴ Noon-noonu ba wani o pa di ga bura WE tee ni. Bejwaani ku yi Zezi Krisi titi mu tigi dibam nwaani, yi o joori o bi o yagi tuntu o jigi nwa WE tee ni. O laan maa je WE jazim ni yi o loori WE o pa dibam. ³⁵ Noon-noonu ba wani o cogi dibam di Zezi Krisi sono kum daani. Yaara mu wu wani ya cogi dibam di Zezi Krisi sono kum na? Wu-cogo mu naa, beesa mu naa, kana mu naa, yinige mu naa, cam dilu na wu ba tin mu naa, naa tuntu mu? Awo, ti ba wani ti cogi dibam di Zezi Krisi sono kum daani. ³⁶ Ku pupuni WE tona kum wuni ku w:

«Dibam na yi nmu WE noona tin mu pai di tigi tuntu wu di ke de maama.

Ba kwe dibam ba ma ji ni peeni silu ba na jigi ba ve ba gu te tin mu.»

³⁷ WE nan na soe dibam tin, DI tiini DI pai dibam wona wənu tum kuntu maama wuni. ³⁸ Bejwaani amu ye lanyirani ni kulukulub tərə ku na wu wani ku cogi dibam di WE sono kum daani. Ku na yi tuntu naa nwa, naa ku na yi malest naa weyuu tilampolo didera bam maama, naa ku na yi zim wənu naa jwa wənu tilu na buni tin, naa wənu tilu maama na jigi dam nabiine banya ni tin, ³⁹ ku na yi wənu tilu na jigi dam weyuu

tilampolo ni di tilu na jigi dam tuga kuri ni tin, naa wənu tilu maama WE na ki tin, tintu maama wuni kulukulub ba wani ku cogi dibam di WE sono kum daani, bejwaani ku yi sono kulub WE na jigi di dibam di Yuutu Zezi Krisi nwaani tin mu.

9

WE na kuri balu si ba taa yi DI noona tin

¹ Amu na yi Zezi Krisi noonu tin, a noonu ciga mu si ku dai vwan. WE Jorokum na wu a bicari ni tin mu pai a ye ni ku suni ku yi ciga mu, ² di a na bri ni a wu tiini ku cogi yi a jigi lie mana maama amu titi dwi tiine bam nwaani di ba na wu se Zezi Krisi tin. ³ A ya wu ta lagi si WE cogi amu titi DI daari DI pooti ni Zezi Krisi tee ni, di ku na wu wani ku pa a ko-bie Zwifə bam na vrim. ⁴ Ba yi Yisrayelidwi tiine mu. Ku yi bantu mu WE deen pe ba ji DI bie, yi DI pa-ba DI paari-zulə yam. DI ma go ni ni DI wu ta wura di ba, yi DI daari DI ki DI cullu tum ba jija ni. DI ma bri-ba ba na manj si ba taa zuli-DI te tin. DI ma daari DI gone di ba. ⁵ Ba dwi dim kuri nunj dibam nabaaru Abrahamdwi dim wuni mu. Ba na lugi Zezi Krisi lugu banya ni tin, ku yi bantu dwi dim wuni mu ba lug-o. Wuntu mu yi wənu maama Tu. O maa yi WE yi o manj di zulə si ku taa ve mana kalu na ba ti tin. Amina.

⁶ A nan ba lagi a ta ni WE na goni DI ni si DI ki kulub tin jigi kafe. Bejwaani ku dai ni Yisrayel dwi tiine bam maama mu suni ba yi Yisrayel tiine ciga ciga WE yige ni. ⁷ Abraham dwi tiine bam maama nan dai o bie ciga ciga WE yige ni. WE deen tagi di Abraham DI w: «Nmu bu Yizaki dwi dim yirani mu wu ta yi ni dwi tiine ciga ciga.» ⁸ Ku bri ni WE tee ni, ku dai bie balu maama Abraham na lugi tin mu yi WE bie ciga ciga. Ku nan yi bie balu WE na goni ni ba nwaani tin mu suni ba yi DI bie ciga ciga. ⁹ Bejwaani WE deen goni ni DI w: «Manja kam kuntu na joori ka yi, amu wu joori a ba di Saralugi bekere.»

¹⁰ Ku de kuntu mu yi dibam nabaaru Yizaki kaani Rabeka deen ja pugə o lu

yyiwa bale. ¹¹⁻¹² Maŋa kam Rabeka ta na wu luɣi o biə bale bam yi ba daa ta yəri lanyirani naa balɔɔ tɪn, Wε deen tagi did-o DI wɪ: «Nakwi wɔm mu wú ta yi o nyaani wɔm tintuŋnu.» Kɔ ki kuntu si Wε na kuri-ba daani te tɪn mu tɔgi DI na maŋi DI li wubuŋa te tɪn. Kɔ bri ni Wε kurim dɪm tɔgi DI na bəŋi wulu si o taa yi DI nɔɔnu tɪn mu, si kɔ dai nɔɔnu wɔm tituŋa ŋwaani, ¹³ ni kɔ daa ta na puɔpuɔni Wε tɔnɔ kum wɔni kɔ wɪ: «Amu soe Zakobi, yi a daari a yagi Ezayu.»

¹⁴ Dí nan wú ta ni bεε mu? Dí bá wani dí ta ni Wε ba jigi cɪga di DI na ki te tɪn. ¹⁵ Bɛŋwaani Wε deen tagi di Moyisi DI wɪ:

«Amu wú ja nɔɔnu wulu ŋwaŋa a na lagi tɪn mu, yi a daari a duri nɔɔnu wulu yibwəne a na lagi tɪn.»

¹⁶ Kuntu bri ni kɔ maama tɔgi Wε na jigi nɔɔna ŋwaŋa te tɪn mu, si kɔ dai nabiinə wubuŋa na lagi kulɔ tɪn naa ba tituŋa na yi te tɪn ŋwaani. ¹⁷ Kɔ puɔpuɔni Wε tɔnɔ kum wɔni, ni Wε deen tagi di Ezipipafaru wɔm DI wɪ: «Amu pɛ n di paari si a wani a tɔgi nmu ŋwaani mu a bri nɔɔna amu dam dɪm na mai te tɪn, si kɔ pa nɔɔna taa zəŋi amu yiri dɪm luɣu baŋa maama ni.» ¹⁸ Kɔ bri ni Wε duri balu ŋwaŋa DI na lagi tɪn mu, yi DI daari DI pa badonnə ta kɔ ba wɔru ni DI na lagi te tɪn.

Wε jigi ni si DI ki DI wubuŋa na lagi te tɪn

¹⁹ Abam wu didɔba wai o bwe amu ni: «Kɔ na yi kuntu, bεε mu yi Wε nan bri ni nɔɔna ki ba cɔgi? Nɔɔn-nɔɔnu nan bá wani o vin kulɔ Wε na lagi si o ki tɪn.»

²⁰ Nabiinu yi wɔɔ mu si o wani o magi kantɔɔ di Wε? Kuntu tɪn, kamɔɔ wú wani kɔ bwe kɔ mɔru wɔm ni: «Bεε mu yi n mɔ-ni tintu donj» na? ²¹ Bɛŋwaani kamɔ-mɔru wɔm jigi cwəŋə si o kwe dɔɔɔ o ma mɔ kamwaru tilu dwi maama o na lagi tɪn. O wai o cɛ dɔɔɔ kum kuntu o maa mɔɔni kamɔɔ si kɔ taa yi lɔnni nyim, yi o daari o mɔɔni kudonj si kɔ taa yi tituŋa nyim.

²² Kɔ nan yi kuntu mu di Wε. DI na lagi si DI bri nɔɔna DI ban-zɔŋɔ kum di DI dam dɪm na mai te tɪn, DI jigi cwəŋə

si DI ki kuntu. DI nan puɔni DI banu mu di balu na pɛ DI banu zanɪ yi ba maŋi di cɔgim tɪn, ²³ si DI daari DI pa nɔɔna balu DI na jigi ba ŋwaŋa tɪn tɔgi ba na DI paari dɪm na tiini di jigi zulə te tɪn. Bantu mu yi balu DI na maŋi DI li si ba zu DI paari zulə yam wɔni tɪn. ²⁴ Kɔ nan yi dɪbam mu kuntu. Wε mu kuri dɪbam nabiinə dwi maama wɔni, yi kɔ dai Zwifə dwi dɪm yirani má wɔni, ²⁵ ni kɔ na maŋi kɔ puɔpuɔni Oze tɔnɔ kum wɔni te tɪn. Wε deen tagi DI wɪ:

«Nɔɔna balu ya na dai amu nɔɔna tɪn, mu a laan wú bəŋi-ba ni amu nɔɔna. Dwi tiinə balu amu ya na ba soe tɪn, mu a laan wú bəŋi-ba ni amu nɔn-sonnu.»

²⁶ «Je silu ni nɔɔ Wε ya na tagi di ba DI wɪ,

ba dai DI nɔɔna tɪn, kɔ yi dáani mu ba laan wú bəŋi-ba ni Nwɪa Tu Baŋa-Wε biə.»

²⁷ Ezayidi deen tagi Yisurayeltiinə bam taani o wɪ:

«Yisurayeltiinə bam na maŋi ba tiini ba daga

ni bugə ni kasullu na daga te tɪn, ba finfin yirani mu wú na vrim.

²⁸ Bɛŋwaani Yuutu Baŋa-Wε bá daani si DI ki kulɔ maama DI na maŋi DI li wubuŋa si DI ki tɪn luɣu baŋa ni.»

²⁹ Kɔ ta yi nɪnɛni Ezayi na maŋi o ta te o wɪ:

«Dam-fɔɔ Tu Baŋa-Wε ya na wu daari dɪbam biə badaara DI yagi,

si kɔ pa dí dwi dɪm tonj,

dí ya wú ti mu,

ni Sodɔmdi Gomɔɔri tiinə bam dwi dɪm deen na ti te tɪn.»

³⁰ Dí nan wú ta ni bεε mu? Dwi-getiinə balu ya na ba kwaani si ba na cɪga Wε tee ni tɪn laan mu tu ba na cɪga Wε tee ni, ba na ki ba wu-didɔba di Wε tɪn ŋwaani.

³¹ Kɔ daari, Yisurayeltiinə bam na tiini ba kwaani si ba na cɪga Wε tee ni DI cullu tɪm tɔgim ŋwaani tɪn, ba wu nε. ³² Bεε mu yi ba nan wu nε cɪga Wε tee ni? Bantu ya buŋi si ba na cɪga ba kəm-laaru tɪm ŋwaani mu, yi kɔ dai ni ba ki ba wu-didɔba di Wε. Ba na vin si ba sɛ Wε kuntu tɪn, kɔ maa nyi di ba magi ba naga mu di kandwe dilu na pa nɔɔna tri ba tui tɪn,

³³ ni ku na manɔ ku pɔpɔni We tɔnɔ kum wɔni ku wɔ: «Nii-na, amɔ We lagɔ a cwi kandwe mu Siyɔnni.

Di maa yi kandwe dilɔ nɔɔna na wɔ magɔ ba titi di di ba tɔ tɔga ni tin.

Ku daari nɔɔnɔ wɔlɔ na ki o wɔ-didɔba di wɔlɔ na yi kandwe dim kuntu tin, cavura b́a fɔgɔ ya ja kuntu tu.»

10

¹ A ko-biə-ba, amɔ tiini a laga si Yisrayeli tiinɔ bam na vrɔm, yi a yɛni a loori We a pa-ba ku ŋwaani. ² Amɔ wɔ wanti a pa cɔga ni ba tiini ba lagɔ si ba tɔŋi ba pa We, ba nan yɛri cwɛŋɔ kalɔ ba na manɔ si ba tɔgɔ tin mu. ³ Ba maa yɛri cwɛŋɔ kalɔ We na pɛ si nabiinɔ tɔgɔ da ba ma na cɔga DI tee ni tin. Ba maa tiŋi ba titi cwɛŋɔ si ba maa na cɔga We tee ni, yi ba ba se si ba taa tɔgɔ cwɛŋɔ kalɔ We na tiŋi tin. ⁴ Zezi Krisi mu pɛ We callu tim tɔgɔm cwɛŋɔ kam laan ba ka kweeli, ku ma pa balɔ maama na ki ba wɔ-didɔba did-o tin laan na cɔga We tee ni.

Nɔɔnɔ wɔlɔ maama na ki o wɔ-didɔba di Zezi tin wɔ na vrɔm

⁵ Moyisi deen pɔpɔni nɔɔnɔ na wɔ ki te si o ma na cɔga We tee ni DI callu tim tɔgɔm ŋwaani tin. O pɔpɔni o wɔ: «Wɔlɔ na ki We callu tim na wɔ te tin wɔ na ŋwɔa ku ŋwaani.» ⁶ Ku nan daa na yi nɔɔnɔ na wɔ ki te si o ma na cɔga We tee ni o na ki o wɔ-didɔba di DI tin ŋwaani, ku pɔpɔni ku wɔ: «Yi zanɔ n bwe n titi nɔŋɛni, wɔɔ mu wɔ wanti o di We-sɔŋɔ?» Ku lagɔ ku ta ni, si o pa Zezi Krisi tu o ba o zɛni dɔbam. ⁷ «Nan yi bwe n titi ni, wɔɔ mu wɔ wanti o tu curu?» Ku lagɔ ku ta ni, si o pa Zezi bi o yagɔ tɔbɔni si o joori o ba. ⁸ Ku nan manɔ ku pɔpɔni ku wɔ: «We taani dim dai yigɔ yigɔ di nmɔ, di wɔ nmɔ ni ni di n bicari ni.» Kwɛrɛ kam kuntu mu dɔbam tɔɔli di bri nɔɔna si ba ki ba wɔ-didɔba di Zezi. ⁹ Ku tagɔ ku wɔ, nmɔ na tagɔ di n ni ni Zezi mu yi wɔŋo maama Yuutu, yi nmɔ na se n bicari ni, si We sɔni DI bi-o DI pa o yagɔ tɔbɔni, We wɔ vrɔ-m. ¹⁰ Benwaani, ku yi nmɔ bicari ni mu nɔ se di n wɔ-didɔba yi n na cɔga We tee ni, yi nmɔ wɔ ma n

ni mu n ta jaja ni Zezi mu yi Yuutu, si n ma n na vrɔm. ¹¹ Ku pɔpɔni We tɔnɔ kum wɔni ku wɔ: «Wɔlɔ maama na ki o wɔ-didɔba did-o tin, cavura b́a ja kuntu tu.» ¹² Kuntu, ku yi bidwi mu di nɔɔna maama, ku na yi Zwifɔ di dwi-ge tiinɔ bam di. Ba maama Yuutu yi didɔba mu, yi wɔntɔ mu yɛni o pai balɔ maama na loor-o tin zɛnɔ zanzan. ¹³ Benwaani, «wɔlɔ maama na loori zɛnɔ dɔ Yuutu wɔm yiri ŋwaani tin wɔ na vrɔm.»

¹⁴ Ku nan na yi kuntu tin, nɔɔna wɔ ki ta mu ba loori zɛnɔ o tee ni, yi ba wɔ ki ba wɔ-didɔba did-o? Ba nan wɔ ki ta mu ba ki ba wɔ-didɔba did-o, yi ba wɔ ni o kwɛrɛ? Ba nan wɔ ki ta mu ba ni o kwɛrɛ yi nɔɔn-nɔɔnɔ wɔ tɔɔli-ka o bri-ba? ¹⁵ Nɔɔnɔ nan wɔ ki ta mu o vu o tɔɔli We kwɛr-ywɛŋɔ kam o bri-ba di ba na wɔ tɔŋ-o? Ku nan pɔpɔni We tɔnɔ kum wɔni ku wɔ: «Balɔ na beeri ba tɔɔli We kwɛr-ywɛŋɔ kam ba bri nɔɔna tin vɛŋɔ jɔgɔ wɔpolo mu.»

¹⁶ Ku nan dai ni nɔɔna maama mu se We kwɛr-ywɛŋɔ kam. Ezayideen tagɔ o wɔ: «Yuutu Bana-We, wɔɔ mu jɔŋi dɔbam ni-taani dim?» ¹⁷ Kuntu ma bri ni nɔɔna zwa na ni kulɔ tin, mu ba ki ba wɔ-didɔba di ku. Taani dilɔ ba nan na wɔ ni tin mu yi Zezi Krisi kwɛrɛ kam.

¹⁸ Amɔ lagɔ a bwe a nii, Yisrayeli tiinɔ bam wɔ ni We kwɛrɛ kam mu na? Ku yi cɔga ba ni-ka, ni We tɔnɔ kum na tagɔ ku wɔ:

«Ba tɔɔli o kwɛrɛ kam lɔgɔ bana je maama, yi ba ni-taani jagɔ di yi je maama.»

¹⁹ Amɔ ta lagɔ a bwe a nii, Yisrayeli tiinɔ bam sɔni ba wɔ ni We taani dim kuri mu na? Ba niɔ. Dayigɔ tin, We deen tɔgɔ Moyisiŋwaani mu DI ta di ba DI wɔ:

«Amɔ wɔ pa abam taá jɔgɔ wɔ-gɔɔ di dwi tiinɔ balɔ na dai amɔ nɔɔna tin.

Amɔ wɔ pa abam bana zanɔ di nɔɔna balɔ na yɛri kulɔkulɔ tin.»

²⁰ Kuntu kwaga ni Ezayi deen ne baari yi o ta o wɔ:

«Nɔɔna balɔ ya na ba buŋi si ba ba ba se amɔ We tin,

bantu laan mu tu ba se amɔ.

Amɔ pɛ balɔ na manɔ ba wɔ bwe amɔ bwɔ tin mu ba ba lwarɔ amɔ.»

²¹ Ku nan na yi Yisrayeli tiinɔ bam, We tagɔ DI wɔ:

«De maama wɔnɩ amɔ te a jɩa sɩ a ma jonɩ abam,
yɩ á vɩn sɩ á ba amɔ te.»

11

Wɛ wɔ yagɩ Yisɩrayelɩ tiinɛ bam

¹ Kuntɔ tɩn, amɔ ta lagɩ a bwe a nii, Wɛ vɩn DI titɩ nɔɔna Yisɩrayelɩtiinɛ bam mu na? Aye! Kɔ daɩ kuntɔ. Amɔ titɩ dɩ yɩ Yisɩrayelɩ dwi tu mu. A yɩ Abrahamnaa mu, yɩ a nuɩ Benzamendwi dɩm wɔnɩ.

² Wɛ wɔ vɩn DI nɔɔna balɔ DI na maɩɩ DI kuri pulim nɩ tɩn. Abam nan maɩɩ á ye Wɛ tɔnɔ kɔm na tagɩ Eli taanɩ te, dɩ o na warɩ Wɛ o ta Yisɩrayelɩ tiinɛ bam na kɩ te yɩ kɔ wɔ maɩɩ tɩn. ³ O dɛɛn warɩ Wɛ o wɩ: «Yuutu Baɩa-Wɛ, ba gɔ nmɔ nijonɩnɛ bam maama, yɩ ba daari ba cɔgɩ nmɔ kaanɩm bimbɩnɛ yam. Kɔ laan daari amɔ yɩranɩ mu, yɩ ba kwaanɩ sɩ ba gɔ amɔ dɩ.»

⁴ Wɛ nan lɛr-o DI wɩ bɛɛ mu? DI dɛɛn wɩ: «Amɔ li nɔɔna murr-tɩrpe mu (7.000), sɩ ba taa yɩ amɔ titɩ nɔɔna. Bantɔ ta wɔ fɔgɩ ba kuni doonɛ ba zuli Baalɩ.»

⁵ Kɔ nan ta yɩ bɩdwɩ mu dɩ zim maama. Nɔɔna finfɩn ta mu daari, Wɛ na tɔgɩ DI zaanɩ dɩm nɔɔna DI kuri-ba tɩn. ⁶ Wɛ de DI zaanɩ dɩm nɔɔna mu DI kuri-ba, sɩ kɔ daɩ ba titɩn-nɔɔna nɔɔna. Kɔ ya na yɩ ba titɩn-nɔɔna nɔɔna mu Wɛ kuri-ba, kɔ ya daa bá ta yɩ DI zaanɩ dɩm DI na pe-ba tɩn nɔɔna.

⁷ Kɔ brɩ nɩ Yisɩrayelɩ tiinɛ bam wɔ ne cɩga kalɔ ba na kwaanɩ sɩ ba na Wɛ tee nɩ tɩn. Nɔɔna balɔ Wɛ na kuri tɩn nan mu ne-ka. Balɔ na daari tɩn bɩcarɩ digili.

⁸ Kɔ maa kɩ-ba nɩ kɔ na pɔpɔnɩ te Wɛ tɔnɔ kɔm wɔnɩ kɔ wɩ:

«Wɛ mu pe ba wɔbɔɩa tɩ,
yɩ ba daa ba ni kulɔkulɔ kuri.
Dɩ zim maama, ba yɩɔ ta ba nai,
yɩ ba zwa dɩ kwarɩmɩ dɩ Wɛ cɩga kam.»

⁹ Davididɩ dɛɛn tagɩ ba taanɩ o wɩ:

«Wɛ wɔ pa ywɛɛnɩ dɩlɔ ba na bɔɩɩ sɩ ba dɩ tɩn pipiri dɩ ji wɔɩo kulɔ na wɔ ja-ba kɔ cɔgɩ,
nɩ cikɔ na jaanɩ-ba te tɩn.

Kɔ maa wɔ pa Wɛ pa ba na cam yɩ ba tu tɩga nɩ.

¹⁰ Wɛ wɔ pa ba yɩɔ dwe yɩ ba daa bá ta nai.

DI maa wɔ pa ba yɩra cɛ dɩ yaara taan, maɩa maama.»

¹¹ Amɔ ta lagɩ a bwe a nii, Yisɩrayelɩ tiinɛ bam na tri ba tu kuntɔ tɩn, kɔ brɩ nɩ ba daa bá wanɩ ba zanɩ ba joori ba fɔgɩ dɩ Wɛ mu na? Aye! Bantɔ na vɩn Wɛ cɩga kam te tɩn mu pe dwi-getiinɛ wanɩ ba na vɩm Wɛ tee nɩ. Wɛ kɩ kuntɔ sɩ kɔ pa Yisɩrayelɩ tiinɛ bam mu taa jɩgɩ wɔgɔ dɩ ba. ¹² Yisɩrayelɩ tiinɛ bam na kɩ ba cɔgɩ tɩn mu pe nabiinɛ maama wanɩ ba na zɛnɛ lanyɩranɩ Wɛ tee nɩ. Bantɔ na gɛ kulɔ ba na maɩɩ sɩ ba na tɩn mu pe dwi-ge tiinɛ na cwɛɩɩ ba jonɩ Wɛ zɛnɛ yam. Kɔ brɩ nɩ Yisɩrayelɩ tiinɛ kɔgɔ kulɔ na wɔ ba tɔgɩ Wɛ tɩn na puli kɔ ti, kɔ pa nɔɔna na Wɛ zɛnɛ zanzan kɔ ja gaalɩ.

Wɛ na vɩrɩ dwi-ge tiinɛ te tɩn

¹³ Kɔ yɩ dɩ abam dwi-getiinɛ mu a lagɩ a ta taanɩ dɩntɔ. Amɔ na yɩ Zezi tɩntɩnɩ sɩ a taa tɔɔlɩ o kwɛrɛ kam a brɩ dwi-ge tiinɛ tɩn, a brɩ nɩ kɔ tiinɩ kɔ yɩ tɩtɩn-kamunu mu. ¹⁴ Amɔ kwaanɩ a tɩnɩ sɩ kɔ pa wɔgɔ mu ja a donnɛ Yisɩrayelɩtiinɛ bam, sɩ kɔ wanɩ kɔ pa Wɛ vɩrɩ ba badonnɛ amɔ tɩtɩnɩ yam nɔɔna. ¹⁵ Wɛ na yagɩ bantɔ tɩn, kɔ pe lɔgɔ baɩa dwi tiinɛ maama laan ba ba fɔgɩ dɩ Wɛ. Kɔ daari maɩa kalɔ Wɛ na wɔ joori DI jonɩ-ba tɩn, kɔ ta nyɩ dɩ twa na joori ba na nɔɔna te tɩn mu.

¹⁶ Dɩ ye nɩ, nmɔ na de yigɛ n fɔ dɩpe n tɩnɩ Wɛ nɔɔna, dɩlɔ maama na daari tɩn daa ta yɩ Wɛ nyɩm mu. Tɩu kuri na yɩ Wɛ nyɩm, kɔ ne sɩm maama dɩ yɩ Wɛ nyɩm mu. ¹⁷ Yisɩrayelɩ tiinɛ bam nyɩ dɩ Olivitiu ba na jɛri gaari wɔnɩ te tɩn mu. Kɔ yɩ nɩnɛnɩ Wɛ mu goni tɩu kɔm kuntɔ ne sɩdaara DI yagɩ, yɩ DI daari DI kwe Olivi tɩu kulɔ na wɔ gaa wɔnɩ tɩn ne DI tonɩ DI gwaanɩ ne sɩdonnɛ sɩm wɔnɩ. Abam balɔ na yɩ dwi-ge tiinɛ tɩn nyɩ dɩ ne sɩlɔ ba na tonɩ tɩn mu. Sɩ laan ma wɛri yɩ sɩ tɔgɩ sɩ nai tɩu kɔm kugu kɔm nyɩa kam.

¹⁸ Kuntɔ nɔɔna, nmɔ yɩ ta n gooni ne sɩlɔ ba na goni ba yagɩ tɩn. Nmɔ na brɩ n titɩ kuntɔ, ta n ye sɩ kɔ daɩ nmɔ mu pai tɩu kɔm kugu kɔm zɩga. Kɔ yɩ kugu kɔm mu jɩgɩ nmɔ. ¹⁹ Nmɔ nan wai n te nɩ: «Wɛ goni ne sɩm kuntɔ DI yagɩ, kɔ daari sɩ amɔ mu na jɛgɛ a tonɩ tɩu kɔm yɩra nɩ.»

²⁰ Kɔ sɔnɩ kɔ kɩ kɔntɔ mɔ. Wɛ nan goni nɛ sɩm kɔntɔ DI yagɩ, ba na wɔ kɩ ba wɔ-dɩdɩba dɩ DI tɩn ɲwaanɩ mɔ. Nmɔ nan na wanɩ n tonɩ tɩu kɔm yɩra nɩ tɩn, kɔ yɩ n na kɩ n wɔ-dɩdɩba dɩ Wɛ tɩn ɲwaanɩ mɔ. Nan yɩ zanɩ n ta n kɩ kamunni, za n ta n kwarɩ Wɛ. ²¹ Bɛɲwaanɩ, Wɛ na wɔ sɛ sɩ DI yagɩ tɩu kɔm titɩ nɛ sɩm sɩ je nɩ tɩn, nmɔ dɩ na ba jɩgɩ wɔ-dɩdɩba dɩ DI, DI bá yagɩ-m da.

²² Kɔ maama nan brɩ Wɛ na kɩ nɔɔna lanyɩranɩ te, yɩ DI daari DI vanɩ nɔɔna zwa te tɩn mɔ. Kɔ na yɩ balɔ na kɩ ba cɔgɩ tɩn, DI vanɩ ba zwa mɔ. Kɔ daari, nmɔ nan na wɔ yagɩ Wɛ cwɛɲɛ kam tɔgɩm, DI wó ta kɩ nmɔ lanyɩranɩ. Nmɔ nan na yagɩ Wɛ cwɛɲɛ kam, DI laan wó go nmɔ dɩ DI yagɩ mɔ nɩ tɩu naga te. ²³ Yisɩrayelɩ tiinɛ bam nan na kɩ ba wɔ-dɩdɩba ba sɛ Wɛ, baá joori ba na ba jɛgɛ kam. Wɛ wó wanɩ DI joori DI tonɩ-ba da. ²⁴ Kɔntɔ tɩn, nmɔ wɔlɔ na yɩ dwi-ge tu tɩn nyɩ dɩ naga kalɔ Wɛ na goni Olivi tɩu kulɔ na wɔ gaa wɔnɩ tɩn yɩra nɩ mɔ. Dɩ ma pa nmɔ tonɩ Olivi tɩu kulɔ na wɔ gaari wɔnɩ tɩn yɩra nɩ, yɩ kɔ dai nɩ nɔɔna na yɛni ba kɩ te tɩn. Kɔntɔ ɲwaanɩ kɔ bá ta cana dɩ Wɛ sɩ DI joori DI tonɩ nɛ silɔ DI ya na goni tɩn sɩ titɩ kugu kɔm je nɩ.

Wɛ jɩgɩ nɔɔna maama ɲwanɩ sɩ DI vri-ba

²⁵ A ko-biɛ-ba, amɔ lagɩ sɩ á lwarɩ Wɛ cɩga kalɔ dɛɛn na sɛgɩ tɩn mɔ. Abam na sɩnɩ á lwarɩ kɔntɔ, á daa bá ta bɔɲɩ nɩ á yɩ swan tiinɛ. Kɔ na yɩ te tɩn, lele kɔntɔ Yisɩrayelɩtiinɛ badaara wɔrɔ digili yɩ ba warɩ Wɛ cɩga kam kuri ba nɩ. Kɔ nan wó ta yɩ kɔntɔ, sɩ kɔ vu kɔ yɩ maɲa kam dwi-ge tiinɛ balɔ na sɛ Wɛ tɩn kɔgɔ kɔm na wó puli kɔ ti tɩn. ²⁶ Kɔntɔ, Yisɩrayelɩ tiinɛ kɔgɔ kɔm maama laan wó na vrɩm, nɩ kɔ na pɔpɔnɩ Wɛ tɔnɔ kɔm wɔnɩ kɔ wɩ:

«Wɔlɔ na paɩ nɔɔna na vrɩm tɩn wó nuɲɩ Siyɔnnɩ o ba,
yɩ oó pa Zakɔbɩdwi tiinɛ bam lwarɩm dɩm ti.

²⁷ Amɔ Wɛ wó go ni dɩntɔ a pa-ba, nɩ amɔ wó saari ba lwarɩm dɩm a yagɩ.»

²⁸ Yisɩrayelɩ tiinɛ bam na vrɩn Wɛ kwɛr-ywɛɲɛ kam tɩn, ba jɩgɩ Wɛ dɔna mɔ, yɩ kɔntɔ laan pa abam dwi-ge tiinɛ bam na

vrɩm Wɛ tee nɩ. Kɔ daari, kɔ na yɩ Wɛ na kuri nɔɔna sɩ ba taa yɩ DI nɔɔna te tɩn laɲa nɩ, DI soe Yisɩrayelɩ tiinɛ bam, DI dɛɛn na goni nɩ dɩ ba nabaara bam tɩn ɲwaanɩ. ²⁹ Wɛ nan ba kɩ a ya na maanɩ, dɩ DI na kuri nɔɔna yɩ DI kɩ-ba lanyɩranɩ te tɩn. ³⁰ Abam dwi-ge tiinɛ dɛɛn ya vrɩn Wɛ mɔ, yɩ á laan ba á lwarɩ DI yibwɛn-durɛ kam, Yisɩrayelɩ tiinɛ bam na vrɩn Wɛ tɩn ɲwaanɩ. ³¹ Bantɔ dɩ laan tu ba vrɩn Wɛ nɩ, yɩ abam na Wɛ yibwɛnɛ kam, sɩ kɔ wanɩ kɔ pa bantɔ dɩ laan ba ba lwarɩ DI yibwɛn-durɛ kam na yɩ te tɩn. ³² Wɛ nan pɛ nɔɔna maama nyɩ nɩ ba wɔ pɩna digɛ nɩ mɔ te, ba na vrɩn DI nɩ tɩn ɲwaanɩ, sɩ DI laan wanɩ DI duri ba maama yibwɛnɛ.

³³ Maanɩ-na á nii Wɛ zaanɩ dɩm na tiini dɩ dagɩ te.

Wɛ wɔbɔɲa dɩ DI yɛno kɔm dɩ ma tiini kɔ lirɛ.

Nɔɔn-nɔɔnɔ bá wanɩ o lwarɩ DI na li wɔbɔɲa sɩ DI kɩ te tɩn,

naa o lwarɩ cwe silɔ DI na tɔgɩ tɩn,
nɩ kɔ na pɔpɔnɩ Wɛ tɔnɔ kɔm wɔnɩ kɔ wɩ:

³⁴ «Nɔɔn-nɔɔnɔ bá wanɩ o lwarɩ Baɲa-Wɛ wɔbɔɲa,

naa o brɩ-DI DI na wó kɩ te tɩn.

³⁵ Nɔɔn-nɔɔnɔ bá wanɩ o kwe o woɲo o jɩnɩ Wɛ.»

³⁶ Bɛɲwaanɩ wɛɛnu maama nuɲɩ Wɛ te mɔ,

yɩ dɩntɔ mɔ nii tɩ maama baɲa nɩ,

yɩ tɩ maama yɩ dɩntɔ nyɩm mɔ.

Wɛ maɲɩ dɩ zulɛ mɔ, sɩ kɔ taa ve maɲa kalɔ na ba ti tɩn. Amina.

12

Wɛ nɔɔna na maɲɩ sɩ ba taa ɲwɩ te tɩn

¹ A ko-biɛ-ba, Wɛ na tiini DI jɩgɩ abam ɲwanɩ kɔntɔ tɩn, a loori abam sɩ á kwe á titɩ á pa Wɛ nɩnɛɛnɩ ba na mɛ woɲo ba kɩ kaanɩm ba pa Wɛ tɩn, sɩ á taá ɲwɩ dɩ wɔ-pɔɲo, sɩ kɔ poli Wɛ wɔ lanyɩranɩ. Kɔntɔ mɔ yɩ zulɛ yalɔ na maɲɩ sɩ á pa Wɛ tɩn.

² A yɩ pa á wɔbɔɲa taa tɔgɩ balɔ na yɛri Wɛ tɩn cwe sɩm. Kwaanɩ-na sɩ Wɛ pa á taá jɩgɩ wɔbɔɲ-dɔura, sɩ kɔ lɛni á ɲwɩa kam maama. Abam laan wó ba á lwarɩ Wɛ wɔbɔɲa na lagɩ sɩ á kɩ kulɔ tɩn, yɩ á

ba pa-DI abam zənə ηwaaŋi mu. Abam nan na ki wo-balwaarɔ, á maŋi si á taá kwarɔ fɔɔni, beŋwaaŋi dɪdɛera bam sɔni ba jigi cwəŋə si ba pa nɔɔna na cam. Bantu mu yi balɔ Wɛ na tiŋi si ba tɔgi DI ban-zɔŋɔ kum ηwaaŋi ba ma pa balɔ na ki lwarim tin na cam. ⁵ Kuntu ηwaaŋi mu á maŋi si á sɛ ba ni. Ku dai ba na wɔ pa á na cam tin yiranɔ ηwaaŋi. Á sɛ-ba, beŋwaaŋi á ye á bɪcara ni, ni á maŋi si á tɔgi cɪga cwəŋə mu.

⁶ Ku ta yi kuntu ηwaaŋi mu á maŋi si á taá ηwi lampoo. Beŋwaaŋi dɪdɛera bam tɔŋi ba pa Wɛ mu, di ba na kwaanɔ ba tɔŋi te tin. ⁷ Nan taá ηwi kulɔ maama ba na maŋi si ba jɔŋi á tee ni tin á pa-ba. Ku na yi wulɔ na jɔŋi á yuu lampoo tin, naa wulɔ di na jɔŋi á wəənu lampoo tin, si á ηwi á lampoo maama á pa-ba. Ku na yi wulɔ na maŋi si á taá kwar-o tin, si á taá kwar-o. Ku na yi wulɔ na maŋi di zulɔ tin, si á taá zul-o.

Dí na maŋi si dí taá soe dí donnə te tin

⁸ Abam nan yi taá jigi-na nɔɔn-nɔɔnu woŋo jini, jini dɪlɔ á na wɔ taá jigi tin mu yi si á taá soe á donnə. Wulɔ maama na soe o doŋ tin sɔni o tɔgi Wɛ cullu tum di DI niə yam mu. ⁹ Wɛ cullu tum bri ni: «Yi ki boorim, yi gɔ nɔɔnu, yi ηɔni, yi pa n yi zɔ n donnə wəənu.» Cullu tum kuntu dɪdaani Wɛ niə yam maama nan tɔgi ni dɪdɔa mu. Ni duntu nan mu wɔ: «Ta n soe n doŋ ni n titi te.» ¹⁰ Nmu na soe n doŋ, n daa n bá wanɔ n ki-o balɔɔ. Wulɔ na soe o doŋ tin sɔni o ki Wɛ niə yam na bri kulɔ tin mu.

Dí maŋi si dí ti dí yigə mu dí cəgi Zezi Krisi tum

¹¹ Á taá ki-na kuntu, si abam ye maŋa kalɔ wɔni dí na wɔra tin. Maŋa yi si á zaŋi á yagi dɔɔm. Maŋa kalɔ Wɛ na wɔ ba DI vri dɪbam tin daari fiun si ka yi, yi ku daa dai nɪnɛni maŋa kalɔ dí dɛen na puli dí ki dí wɔ-dɪdɔa di Zezi tin.

¹² Maŋa kam daari fiun si ka yi, ni tɪga na lagɔ ka pɔɔri te tin. Titi dim lagɔ di kɛ si wɔa pɔɔni ba. Kuntu ηwaaŋi, á pa dí yagi kikiə yalɔ maama na yi lim nyim tin, si dí daari dí ma Wɛ dam dim dí ci dí titi, si dí wanɔ dí tɔgi pɔɔni cwəŋə kam.

¹³ Pa-na dí tɔgi cwəŋə si ku maŋi di balɔ na wɔ pɔɔni wɔni te tin. Á nan pa-na dí yagi nɔn-kwəlim di sa-nyɔri di boorim di wo-digiru kikiə maama. Á yi taá jaani daani naa á taá ki wɔ-gɔɔ daani. ¹⁴ Pa-na abam ηwɔa kam dɪdaani dí Yuutu Zezi Krisi ηwɔa kam taa yi bɪdwi. Nan yi pa-na á wɔbɔŋa taa tɔgi wo-yɔɔri tɪlɔ á fra na zɔɔri tin.

14

Dí wɔ maŋi si dí taá co daani

¹ Jɔŋi-na nɔɔnu wulɔ wɔbɔŋa ta na wɔ bɪgi Wɛ cwəŋə kam wɔni tin lanyiranɔ. Á nan yi magɔ kantɔgɔ di o na bɔŋi te tin. ² Nɔɔnu wɔra o wɔbɔŋa na bɪga Wɛ cwəŋə kam wɔni, ku ma pa o ba culi kulɔkulɔ dim. Ku daari nɔɔnu wɔdoŋ wɔra o wɔbɔŋa na wɔ bɪgi yi ku pa o culi nwam. ³ Wulɔ nan na wai o di woŋo maama tin yi zaŋi o gooni wulɔ wɔm o na ba di woŋo maama tin. Wulɔ di nan na ba di woŋo maama tin yi zaŋi o co wulɔ na di woŋo maama tin, beŋwaaŋi o di yi Wɛ nɔɔnu mu. ⁴ Nmu yi wɔɔ mu si n co nɔɔnu wɔdoŋ tintɔŋnu? Ku yi o titi yuutu wɔm mu maŋi si o nii o ki cɪga naa o wɔ ki. Wulɔ na yi dí Yuutu wɔm nɔɔnu tin ki lanyiranɔ mu, beŋwaaŋi dí Yuutu wɔm wɔ wanɔ o pa o taa ki lanyiranɔ.

⁵ Nɔɔnu wɔra o na li dɛ o pa di dwe da yadonnə yam. Ku daari nɔɔnu wɔdoŋ di maa wɔra o na ba kuri da yam daani. Nɔɔnu maama nan maŋi si o ki kulɔ o na ye o bɪcari ni ni ku maŋi tin. ⁶ Nɔɔnu wulɔ na kuri dɛ si di taa yi da-kamunu tin yəni o ki dí Yuutu wɔm ηwaaŋi mu. Wulɔ na di woŋo maama tin ki kuntu o ma zuli dí Yuutu wɔm mu, o na yəni o ki Wɛ le wɔdiu kum baŋa ni tin ηwaaŋi. Wulɔ di nan na ba di woŋo maama tin di ki kuntu o ma zuli dí Yuutu wɔm mu, yi o di ki Wɛ le ku ηwaaŋi. ⁷ Dɪbam wulɔwulɔ ba ηwi o titi yiranɔ ηwaaŋi. Dí wulɔ nan na tɪgi di, ku ta dai o titi yiranɔ ηwaaŋi. ⁸ Dí zɔ na ηwi, dí ηwi dí Yuutu wɔm ηwaaŋi mu. Dí nan zɔ na tɪgi di, ku ta yi dí Yuutu wɔm ηwaaŋi mu. Beŋwaaŋi, dí na ηwi naa dí na tɪga, dí ta yi dí Yuutu wɔm nɔɔna mu. ⁹ Zezi Krisi

tigi yi o joori o bi o na ηwɪa, si o taa yi twa di nanɔna Yuutu mu.

¹⁰ Ku na yi kuntu tin, bɛɛ mu yi n co n ko-bu? Si nmu di, bɛɛ mu yi n gooni n ko-bu? Dɪbam maama nan lagi di ba di zigɪ We yigə ni mu, si Di di dɪbam taani.

¹¹ Ku pupuni We tɔnɔ kum wuni, ni Baɲa-We tagi Di wi:

«Amu na yi ηwɪa tu tin,

ku yi cigɪ mu ni,

nɔɔna maama wu ba ba kuni doonə amu yigə ni,

yi ba ta di ba niə jaja,

ni amu mu yi Baɲa-We.»

¹² Kuntu bri ni dɪbam maama lagi di ba di zigɪ We yigə ni mu, si nɔɔnu maama ta kulɔ o na ki tin.

Di wu maɲi si di pa di ko-bu tusi We cwəɲə wuni

¹³ Kuntu tin, di daa yi ta co di donnə. Nan li-na wubɔɲa si á yi ki kulɔ na wu pa á ko-bu tusi naa o yagi We cwəɲə tɔgim tin. ¹⁴ Amu na ηwi di di Yuutu Zezi tin, amu ye lanyirani ni wɔdiu tərə ku titi na yi wo-digiru We yigə ni. Nɔɔnu nan na pɛ woɲo kulɔ yi culu, ku suni ku yi culu mu ku pa nɔɔnu wum kuntu. ¹⁵ Nmu nan na pɛ n ko-bu wu cɔgi di n na di wɔdiu kulɔ tin, ku bri ni n daa n ba tɔgi sono cwəɲə mu. Yi pa nmu na di wɔdiu kulɔ tin cɔgi nɔɔnu di We daani, yi o yi wulɔ Zezi Kri si na tigi o ηwaani tin. ¹⁶ Yi pa nɔɔna na cwəɲə si ba co woɲo kulɔ na lana di nmu tin. ¹⁷ Dɪbam na yi We paari dim nɔɔna te tin ba tɔgi wɔdiiru dim ηwaani. Ku nan tɔgi di na ki cigɪ We yigə ni tin ηwaani mu, di wu-zuru di wɔpolo, ni We Joro kum na pai dɪbam te tin. ¹⁸ Wulɔ maama nan na tɔɲi o pa Zezi Kri si kuntu donɲ tin, kuntu tu wu poli We wu, yi nɔɔna di wu pa-o cigɪ.

¹⁹ Kuntu ηwaani, pa-na di kwaani di taá ki kulɔ maama na pai nɔɔna jigɪ ywəni daani yi ku zəni-ba si ba bi We cwəɲə wuni tin. ²⁰ Yi pa wɔdiiru dim cɔgi We titɔɲa. Wɔdiiru maama maɲi dim mu. Nmu nan na di kulɔ na wu pa n donɲ wu cɔgi ku ηwaani tin, si n yagi ku dim. ²¹ Ku lana si n yi ki kulɔ maama na wu pa n ko-bu tusi We cwəɲə ni tin,

ku na yi nwana dim naa sana nyom naa kulɔ maama di.

²² Nmu na ye kulɔ n wubɔɲa ni kantu laɲa ni tin, ta n jigɪ-ku nmu di We laɲa ni. Nɔɔnu wulɔ na ye kulɔ na lana si o ki yi o ba jigɪ wubɔɲa yale ku baɲa ni tin, kuntu tu jigɪ yu-yoɲo. ²³ Ku daari, nɔɔnu wulɔ na jigɪ bubwea di o na di wɔdiu kulɔ tin, kuntu tu ba na bura We tee ni. Ku bri ni o ba jigɪ wu-didwa o dim dim wuni. Woɲo kulɔ maama nmu na wu ki yi n ba jigɪ wu-didwa tin, ku yi lwarim mu.

15

Di na maɲi si di taá ki te di di donnə tin

¹ Dɪbam balu wubɔɲa na bigɪ We cwəɲə kam wuni tin maɲi si di taá wəli balu wubɔɲa ta na wu bigɪ tin mu, ba wubɔɲa ta na bwənə tin ηwaani. Di wu maɲi si di taá ki kulɔ na poli dɪbam yirani wuru tin. ² Dɪbam maama nan maɲi si di taá ki kulɔ na wu poli di donnə wuru tin mu, di maɲi si di ki-ba lanyirani mu si ku pa ba fɔgi ba bi We cwəɲə wuni. ³ Zezi Kri si deen nan wu ki kulɔ na poli o yirani wu tin, ni We tɔnɔ kum na tagi te ku wi: «Tru tɪlɔ nɔɔna na twi nmu Baɲa-We tin mu joori ti tu amu yuu ni.» ⁴ Kulɔ maama deen na pupuni We tɔnɔ kum wuni tin yi si ku taa bri dɪbam We cigɪ kam mu, si ku pa di na pu-dia di baari si di taá jigɪ tɪna We tee ni.

⁵ We mu yi wulɔ na pai nɔɔna pu-dia di baari tin, yi dintu wu pa á taá jigɪ wubɔɲ-didwi ni Zezi Kri si na lagi te tin. ⁶ Kuntu, ku pa abam maama se daani yi á taá jigɪ ni didwi á ma zuli We dilɔ na yi di Yuutu Zezi Kri si Ko tin. ⁷ Joni-na daani lanyirani ni Zezi Kri si na jonɲ abam te tin. Kuntu wu pa We na zulə.

We kwər-ywəɲə kam yi dwi maama nyim mu

⁸ Amu nan lagi a ta abam ni Zezi Kri si tu si o tɔɲi o pa Zwifəbam mu, si ku pa We na goni ni di ba nabaara bam te tin suni ku ki, si ku bri ni We yi cigɪ tu. ⁹ O tum dim ta yi si ku pa dwi-getiinə bam di mu ba ba zuli We Di na jigɪ ba yibwənə

tin ηwaani, ni We tɔno kum na tagi te ku wɪ:

«Amu wó wəli dɪ dwi-ge tiinə bam a zuli nmu, yɪ a leeni a tee nmu yɪri.»

¹⁰ Ku ta pɔpɔni ku wɪ:

«Abam dwi-ge tiinə bam wəli-na dɪ We nɔɔna bam maama á taá kɪ wɔpolo.»

¹¹ Ku ta wɪ:

«Abam dwi-ge tiinə bam maama taá zuli-na Yuutu Baɲa-We.

Pa-na lɔɔ baɲa dwi maama taa tee-Dɪ.»

¹² Ezayidɪ dɛɛn tagi o wɪ:

«Zesedwi dɪm tu dɪdɔa wó zanɪ o ba sɪ o taa te lɔɔ baɲa dwi tiinə maama, yɪ bantɔ wó ta jigɪ tɪna o ηwaani.»

¹³ We dɪlɔ na paɪ á jigɪ tɪna tin wó pa á tiini á taá jigɪ wɔpolo dɪ wɔ-zuru, á na kɪ á wɔ-dɪdɔa dɪ Dɪ tin ηwaani. We Joro kum dam laan wó pa á na jigɪ tɪna dɪ We te tin fɔɔ kɪ puli kɪ ja gaali.

Pooli na ηɔɔni o titɔɲa yam woɲo te tin

¹⁴ A ko-biə-ba, amu titɪ ye ni abam kɪ kəm-laaru zanzan mu, yɪ á tiini á jigɪ yəno ku paɪ á wai á bri daani dɪ We cɪga kam. ¹⁵ Amu pɔpɔni wəenu tidonnə dɪ baari mu tɔno kuntu wɔni, sɪ a maa guli abam wəenu tɪlɔ á na maɲɪ á zaasi tin. Amu pɔpɔni kuntu dɪ We na pɛ-nɪ yu-yoɲo, ¹⁶ sɪ a taa yɪ Zezi Krisi tintɔɲɔ dwi-ge tiinə bam ηwaani tin mu. Amu na tɔɲɪ a pa We te tin yɪ sɪ a yəni a tɔɔli Dɪ kwər-ywəɲə kam mu, sɪ a wantɪ a jɔɲɪ dwi-ge tiinə a kɪ-ba We jɪɲa ni, sɪ ba pa Dɪ wɔ poli, Dɪ Jorokum na fɔɔ kɪ kwe ba bɪcara tin ηwaani.

¹⁷ Kuntu, amu na ηwɪ dɪ Zezi Krisi tin ηwaani, a kɪ wɔpolo dɪ a na tɔɲɪ a pa We te tin. ¹⁸ Amu nan ba jigɪ baari sɪ a ηɔɔni kulɔkulɔ, ku na dai Zezi Krisi na mɛ amu o kɪ kulɔ tin yɪrani. Ku yɪ Zezi mu pɛ ku tɔɔ dɪ a ni-taanɪ dɪ a titɔɲa yɪ dwi-ge tiinə bam sɛ We. ¹⁹ Ba ma sɛ We dɪ Dɪ na dɛ Dɪ Joro kum dam ηwaani Dɪ pa ba na wo-kɪnkagɪla dɪ maana yalɔ na bri Dɪ dam tin. Ku yɪ kuntu donɪ mu amu zɪɔ Zeruzalem ni a tulɪ je sɪm maama a vu a yɪ Yiliiri, yɪ a bri We cɪga kalɔ maama na yɪ Zezi Krisi kwər-ywəɲə kam nyum tin.

²⁰ Maɲa maama amu lagɪ sɪ a kwaani a

taa tɔɔli Zezi kwər-ywəɲə kam je sɪlɔ ni, ba daa ta na wɔ ni Zezi Krisi taani dɪm da tin mu. Amu ba lagɪ sɪ a tɔɔli-ka je sɪlɔ ni, ba na maɲɪ ba ni-ka tin, sɪ ku yɪ taa nyɪ ni, nɔɔnɔ wɔdonɪ kəbrə yuu ni mu amu tu a lɔ, ²¹ ni ku na maɲɪ ku pɔpɔni We tɔno kum wɔni te ku wɪ:

«Ba ta na wɔ tɔɔli o kwərə ba bri balɔ tin laan wó ba ba lɔwari-ka.

Balɔ ta na wɔ ni o ηwa tin

laan wó ba ba ni o cɪga kam kuri.»

Pooli na bɔɲɪ sɪ o vu o na Rom tiinə bam te tin

²² Mu ku kuri amu ge laɲa kuni zanzan sɪ a ba abam te. ²³ Ku daari lele kuntu, je sɪm kuntu ni jəgə daa tərə ba na wɔ ni Zezi kwər-ywəɲə kam da. Abam fra na maɲɪ ya jigɪ amu bɪna zanzan sɪ a ba a na abam tin, ²⁴ amu laan bɔɲɪ sɪ a ba maɲa kalɔ a na lagɪ a zanɪ a vu Esɪpanyɪ tin. Amu lagɪ sɪ a tɔɔli abam te, sɪ a wantɪ a kɪ wɔpolo dɪ abam maɲa funfun, sɪ á laan wantɪ á wəli-nɪ sɪ a kwe cwəɲə a kɛ. ²⁵ Ku daari lele kuntu amu lagɪ a vu Zeruzalem mu, sɪ a tɔɲɪ a wəli Zezi nɔɔna balɔ na wɔ dáani tin. ²⁶ Zezi kɔɔɔ kum nɔɔna balɔ na wɔ Masɪdɔani dɪ Akayi tɪni dɪm ni tin mu mɛ ba wɔbɔɲa ba la səbu, sɪ ba ma wəli Zezi nɔɔna balɔ na wɔ Zeruzalem ni yɪ yinigə jigɪ-ba tin. ²⁷ Ku yɪ ba titɪ mu mɛ ba wɔbɔɲa ba kɪ kuntu. Ku nan maɲɪ sɪ ba wəli-ba kuntu donɪ, bɛɲwaani Zwifə bam ya maɲɪ ba kwe wəenu tɪlɔ We Jorona pɛ-ba tin mu ba cɛ dɪ dwi-ge tiinə bam. Kuntu ηwaani dwi-ge tiinə bam maɲɪ sɪ ba dɪ daa wəli Zwifə bam dɪ wəenu tɪlɔ na yɪ ba yɪra zənə nyum tin.

²⁸ Amu na ti titɔɲɪ dɪntɔ yɪ a kwe səbu kum maama a kɪ nɔɔna bam jɪɲa ni, amu laan wó tɔɔli abam te, yɪ a daari a kɛ a vu Esɪpanyɪ. ²⁹ Amu nan ye ni, a na tu abam te, Zezi Krisi wó kɪ abam lanyɪrani ku ja gaali.

³⁰ A ko-biə-ba, amu nan lagɪ a loori abam dɪ Yuutu Zezi Krisi yɪri ηwaani, dɪ sono kulɔ We Joro kum na pɛ dɪbam tin ηwaani, sɪ á tɔɔli á wəli-nɪ á taá tiini á loori We á pa-nɪ a titɔɲ-cɛɛra yam wɔni.

³¹ Loori-na We, sɪ Dɪ jɔɲɪ-nɪ balɔ na wɔ Zude ni yɪ ba vɪn Zezi tin jɪɲa ni, sɪ Dɪ daari Dɪ pa Zezi nɔɔna balɔ na wɔ

Zeruzalem ni tin jonji kulɔ amɔ na wɔ pa-ba tin di wɔpɔlo. ³² We na sɛ, amɔ laan wɔ wanti a ba abam te di wɔpɔlo, yi a di ywæni di abam. ³³ Bɛcarɪ-zuru Tu Baɲa-We wɔ ta wɔ abam tee ni. Amina.

16

Pooli jɔɔni nɔɔna balɔ maama o na ye tin

¹ Amɔ nan lagi a bri abam di ko-bu Feebe na yi wɔlɔ tin mu. Wɔntu yi kaani wɔlɔ na tɔɲi o wɛli Zezi kɔɔɔ kulɔ na wɔ Sankri ni tin mu. ² Abam nan manɪ si á jon-o lanyirani di Yuutu wɔm ɲwaani, ni ku na manɪ si We nɔɔna taa ki te tin. A taá wɛl-o di kulɔ maama o na lagi abam tee ni tin, bɛɲwaani o titi di zɔni nɔɔna zanzan, ku na dwe didi di amɔ di.

³ Jɔɔni-na Prisili di Akwila á pa-ni. Bantu mu tɔɔi di amɔ yi di tɔɲi di pa Zezi Krisi. ⁴ Ba ya gɛ fiin si ba ti amɔ ɲwaani. Amɔ nan ki-ba le, ku nan dai amɔ yirani, ku yi dwi-getiinɛ balɔ maama na tu ba sɛ Zezi tin di mu ki-ba le.

⁵ Jɔɔni-na Zezi kɔɔɔ kulɔ na jeeri ba sɔɲɔ kum ni tin á pa-ni.

Jɔɔni-na amɔ cilɔn-sono Yipayineti á pa-ni, wɔntu mu yi wɔlɔ na dɛ yigɔ o sɛ Zezi Krisi Azi tɔnti dɔm maama wɔni tin.

⁶ Jɔɔni-na Mari wɔlɔ na tiini o tɔɲi o pa abam tin di.

⁷ Jɔɔni-na amɔ dwi tiinɛ Andronikusi di Zuniyasi. Bantu mu ya tɔɔi ba wɔ pɔna digɔ ni di amɔ. Ba yi balɔ na jigi yɪ-ɲum Zezi tintɔɲna bam wɔni, yi bantu sɛ Zezi Krisi ba loori amɔ.

⁸ Jɔɔni-na Ampiliatusi wɔlɔ na yi a cilɔn-sono di Yuutu wɔm ɲwaani tin á pa-ni.

⁹ Jɔɔni-na Yuriben wɔlɔ na tɔɔi di dibam o tɔɲi Zezi Krisi titɔɲa tin, didaani amɔ cilɔn-sono Sitakisi di.

¹⁰ Jɔɔni-na Apeeli wɔlɔ na bri ni o yi Zezi Krisi tintɔɲnɔ cɪga cɪga tin á pa-ni.

Jɔɔni-na Arisobuli sɔɲɔ tiinɛ bam di.

¹¹ Jɔɔni-na amɔ dwi tu Erodiyɔn á pa-ni. Jɔɔni-na balɔ na yi Narisisi sɔɲɔ tiinɛ yi ba yi di Yuutu wɔm nɔɔna tin á pa-ni.

¹² Jɔɔni-na Trifeni di Trifosi, bantu mu yi kaana balɔ na tiini ba tɔɲi di Yuutu wɔm titɔɲa yam tin.

Jɔɔni-na a ko-bu-sono Pɛersidi, wɔntu mu yi kaani wɔlɔ di na tiini o tɔɲi o pa di Yuutu wɔm.

¹³ Jɔɔni-na Rufusi wɔlɔ na yi di Yuutu wɔm tintɔɲ-ɲum tin, di o nu wɔlɔ na ki amɔ lanyirani ni o titi bu te tin.

¹⁴ Jɔɔni-na Asunkriti di Filigon di Ermesi di Patrobasi di Ermasi, didaani di ko-biɛ balɔ maama na wɔ ba tee ni tin.

¹⁵ Jɔɔni-na Filologi di Zuli, di Neere di o nakɔ, di Olimpa, didaani We nɔɔna balɔ maama na wɔ ba tee ni tin.

¹⁶ A na jeeri daani, si á taá jɔɔni daani lanyirani di sono di wɔ-pɔɲɔ. Zezi kɔɔɔ kum na wɔ je silɔ maama ni tin di jɔɔni abam.

¹⁷ A ko-biɛ-ba, a nan loori abam si á fɔɔi á ci á titi di balɔ na jaani kampwara ba tui nɔɔna titari, yi ba pai ba tusi We cwɔɲɔ wɔni tin. Bantu mu jigi zaasum dilɔ ba na bri abam tin ba yáala. Kɔntu ɲwaani ja-na á titi di ba. ¹⁸ Nɔɔna bam kɔntu doɲ ba ki di Yuutu Zezi Krisi na lagi kulɔ tin, ba tɔɔi ba titi fra na zɔuri wænu tilɔ tin mu. Ba yɛni ba ɲɔɔni bitar-ywe mu, yi ba ma ni-sɔɲi ba ma ganɔ balɔ na ba va ni tin ba pa ba wɔbɔɲa lɛni. ¹⁹ Nɔɔna maama ye abam na tɔɔi We lanyirani te tin, kɔntu mu pai amɔ tiini a jigi wɔpɔlo di abam. Amɔ nan lagi si abam taá jigi swan mu si á taá ki kulɔ na lana tin, si á daari á taá ye á titi si lwarim yi cɔɔi abam.

²⁰ We dilɔ na pai nɔɔna wɔ-zuru tin bá daani DI cɔɔi sɔtaanɪdam, yi DI laan pa á nɔ-di di á nɛ.

Di Yuutu Zezi wɔ pa abam yu-yoɲɔ.

²¹ Timoti wɔlɔ na tɔɔi di amɔ o tɔɲi tin di jɔɔni abam. Amɔ dwi tiinɛ Lukiyusi di Zazɔn di Sosipateeri di jɔɔni abam.

²² Amɔ Teritiyusi mu pɔpɔni Pooli nitaani dɔntu yi o pa abam, amɔ di nan jɔɔni abam di Yuutu wɔm ɲwaani.

²³ Gayusi wɔlɔ amɔ Pooli na zɔuri o sɔɲɔ ni yi Zezi kɔɔɔ kum di jeeri da tin jɔɔni abam.

Erasiti wɔɔɔ na yi tɔv kum sɛbu-tiɲnu tɪn, dɪdaani dɪ ko-bu Kwatusi dɪ jɔɔni abam.

[²⁴ Dɪ Yuutu Zezi Kresi wɔ pa abam maama yu-yoŋo. Amina.]

Pooli na ki Wɛ le te o ma guri tɪn

²⁵ Dɪ ki Wɛ le, dɪntɔ dam dɪm mu paɪ á fɔgi á zɪgi lanyɪrani dɪ á na sɛ Dɪ kwɛr-ywɛŋɔ kalɔ amɔ na tɔɔɔ Zezi Kresi ŋwaani tɪn. Kɔntɔ mu abam laan tu á lwarɪ Wɛ cɪga kalɔ dɛɛn ya na sɛgi faɲa faɲa tɪn. ²⁶ Lele kɔntɔ Wɛ tɔgi Dɪ niŋɔŋɔ bam dɛɛn na pɔpɔni wɛɛnu tɪɔ ba tiɲi tɪn ŋwaani mu, Dɪ pa Dɪ cɪga kam kɔntɔ ba ka lwarɪ jaja. Wɛ dɪɔ na jɪgi ŋwɪa sɪ kɔ taa ve maɲa kalɔ na ba ti tɪn laan mu pɛ ni, sɪ lɔgɔ baɲa dwi maama na cwɛŋɔ ba lwarɪ Dɪ cɪga kam, sɪ ba daari ba ki ba wɔ-dɪɔba dɪ Dɪ ba sɛ Dɪ ni. ²⁷ Dɪntɔ yɪrani mu yi swan maama tu, yi Dɪ ba jɪgi doŋ. Dɪntɔ mu maɲi dɪ zulɔ sɪ kɔ taa ve maɲa kalɔ na ba ti tɪn Zezi Kresi yɪri ŋwaani. Amina.

**Dayigə tɔnɔ kʊlʊ Pooli na
pʊpʊni o pa
KORENTI TIINƏ tun
Dayigə tɔnɔ kʊlʊ Pooli
na pʊpʊni o pa Korenti
tiinə tun na bri dɪbam
kʊlʊ tun mu tuntu**

Pooli deen pʊpʊni tɔnɔ kʊntʊ o pa We nɔɔna balʊ na wʊ Korenti ni tun mu. Pooli titi deen mu puli We titʊŋa daani, yi o zʊ da bim di cicoro (Titʊŋa Tɔnɔ 18:11).

Korenti ya yi tʊ-kamunu kʊlʊ na jigi jɪgɪrʊ zanzan, kʊ na jigi nabwæru zɪgɪm je sile yi ba ki pipiu da tun nʊwaanɪ. Nɔɔna zanzan deen wura ba na jigi yəno di cullu dwi təri təri. Ba maa ki boorim di lwarim zanzan, kʊ pa kʊntʊ wɔŋo di loŋi We nɔɔna bam.

Ka maŋa ni Pooli nan daa təri ba tee ni, yi o laan ni ba nʊwa ni kampwara di wɔ-balwaarʊ tɪdonnə mu zʊ ba titari. Kʊ ma pa-o liə, yi o laan pʊpʊni twaanʊ o pa-ba. O twaanʊ tum wʊni tuntu tile mu tɔgi ti zʊ We tɔnɔ kʊm wʊ, si dɪbam di wani di lwarɪ, cam na yi dɪbam, di na wʊ ki te, si di ma kwe-di tun.

Pooli nan kaani-ba, si ba yagi kampwara (pɔɔrim 1-4),

di boorim kikiə (pɔɔrim 5),

si ba daa yi taa ve nɔɔna balʊ na yəri We tun te si bantʊ di ba taani (6:1-11).

O bri-ba ni ba maŋi si ba ma ba yira yam ba tʊŋi ba pa We mu (6:12-20).

O laan ma ləri ba na bwe-o bwie yalu tun,

kʊ na yi kadri laŋa ni (pɔɔrim 7),

naa nwana yalʊ ba na me ba kaani jwənə tun laŋa ni (pɔɔrim 8-10),

naa Zezi tʊbʊni gulim wɔdiu laŋa ni (pɔɔrim 11),

di We Joro pɛera yam laŋa ni (pɔɔrim 12-14),

di twa biim wɔŋo (pɔɔrim 15).

Tɔnɔ kʊm tiim ni o nɔɔni səbu-lʊ We-di sim na wura ba ki tun wɔŋo, di o titi na lagi si o ki kʊlʊ tun, yi o laan jɔɔni-ba (pɔɔrim 16).

Tɔnɔ kʊntʊ wʊni Pooli bri ni, We pɛera yam maama wʊni, sono mu yi wɔŋo kʊlʊ na dwe maama tun, si di ma tʊŋi We titʊŋa yam (pɔɔrim 13).

¹ Amʊ Pooli wʊlʊ We na kuri di DI titi wʊbʊŋa si a taa yi Zezi Krisi tuntuŋu tun mu pʊpʊni tɔnɔ kʊntʊ, yi di ko-bu Sositeni di tɔgi o wəli-ni. ² Di pʊpʊni si di pa abam balʊ na yi Zezi kɔgo kʊm wʊ nɔɔna yi á zʊuri Korenti ni tun mu. Abam mu yi balʊ We na kuri si á taá yi DI nɔɔna Zezi Krisi nʊwaanɪ tun. DI ma li abam si á taá yi DI nɔɔna, kʊ wəli di balʊ na wʊ je maama yi ba zuli Zezi Krisi tun. Wʊntʊ mu yi bantʊ di dɪbam maama Yuutu.

³ Di Ko We di di Yuutu Zezi Krisi wʊ pa abam yazurə di yu-yoŋo.

⁴ Maŋa maama a yəni a ki We le abam nʊwaanɪ, di DI na pe abam yu-yoŋo Zezi Krisi nʊwaanɪ tun. ⁵ Abam na nʊwi di Zezi tun, We siini DI pa abam yu-yoŋo wɔŋo maama wʊni, si á taá ye DI ciga kam maama, si á kwəri á taá wai á nɔɔni DI taani dim. ⁶ Beŋwaanɪ, di deen na tɔɔli Zezi Krisi kwərə kam di abam tun, ka tiini ka ja kuri abam tee ni. ⁷ Á ne We pɛera yalʊ maama á na lagi tun, yi á cəgi di Yuutu Zezi Krisi si o joori o ba si di na-o. ⁸ Wʊntʊ mu wʊ pa á taá zɪgi kəŋkəŋ si kʊ vu yi tiim maŋa, si á yi taá jigi wo-lɔŋo de dim o na wʊ joori o ba tun ni. ⁹ We yi ciga tu, yi duntu mu kuri abam si á taá nʊwi di DI Bu Zezi Krisi, o na yi dɪbam Yuutu tun.

Korenti tiinə ya na pɔɔri daani te tun

¹⁰ A ko-biə-ba, a loori abam di Yuutu Zezi Krisi yiri nʊwaanɪ si á taá jigi ni-mɔɔ, si á yi taá pɔɔri daani. Á nan kwaanɪ-na á ki á wʊbʊŋa daani, si á ki ni didwi. ¹¹ A tagi kuntu, Klowe-ba sɔŋo tiinə na tagi di amʊ ba wi á magi kantɔgo mu daani tun nʊwaanɪ. ¹² Abam badaara wi, á tɔgi Pooli mu. Abam badonnə maa wi, á tɔgi Apolosi mu. Badonnə maa wi, ba tɔgi Pɪyɛɛri mu. Babam di maa wi, ba tɔgi Zezi Krisi mu. ¹³ Abam bʊŋi ni Zezi Krisi pɔɔri yira yira mu na? Amʊ Pooli mu tigi tʊbʊn-dagarakam baŋa ni abam nʊwaanɪ na? Ba miisi abam na wʊni amʊ yiri nʊwaanɪ mu na? ¹⁴ A ki

Wε le, beŋwaanɪ amɔ wɔ miisi abam wɔlɔwɔlɔ na wɔnɪ, kɔ na daɪ Krisipu dɪ Gayusi yɪranɪ. ¹⁵ Kɔntɔ tɪn, nɔɔn-nɔɔnɔ b́a wanɪ o ta nɪ a miisi abam na wɔnɪ amɔ yɪri ŋwaanɪ. ¹⁶ Ah, a guli a ta na miisi Sɪtefanasi dɪ o sɔŋɔ tiinɔ dɪ, kɔ daari kɔntɔ kwaga nɪ, wɔlɔ na wɔli da, a daa wɔ guli. ¹⁷ Zezi Krisi tɔŋɪ-nɪ sɪ a taa tɔɔli o kwɛr-ywɛŋɔ kam mɔ a bɪri nɔɔna, sɪ o wɔ tɔŋɪ-nɪ sɪ a taa miisi nɔɔna na wɔnɪ. A na tɔɔli Wε kwɛrɛ kam te tɪn, kɔ daɪ dɪ lɔgɔ baŋa swan mɔ a maa tɔɔli-ka. A ya na tɔɔli-ka dɪ lɔgɔ baŋa swan mɔ, Zezi tɔɔnɪ dɪm dagara kam baŋa nɪ tɪn ya b́a ta jɪgɪ kuri kɔ paɪ nabiinɔ.

Wε swan na garɪ nabiinɔ swan te tɪn

¹⁸ Beŋwaanɪ Zezi tɔɔnɪ dɪm dagara kam baŋa nɪ tɪn taanɪ dɪm yɪ jwɛrim mɔ balɔ yigɔ na tɛrɛ dɪ Wε tɪn tee nɪ. Kɔ nan na yɪ dɪbam balɔ Wε na vrɪ lwarɪm wɔnɪ tɪn, taanɪ dɪntɔ yɪ Wε tɪtɪ dam mɔ dɪ dɪbam. ¹⁹ Kɔ nan maŋɪ kɔ pɔpɔnɪ Wε tɔnɔ kɔm wɔnɪ kɔ wɪ: «Amɔ Baŋa-Wε wɔ cɔgɪ swan tiinɔ wɔbɔŋa, yɪ a daari a pa yɪ-pɔrɪ-nyɪna yɪ-pɔrɔ kɔm ýaalɪ.»

²⁰ Swan tiinɔ swan yam daa jɪgɪ kuri na? Tɔn-yeenɔ dɪ nɔɔna balɔ na ye ŋwaaŋa tɪn yɪ-pɔrɔ kɔm jɪgɪ kuri na? Wε nan bɪri dɪbam nɪ lɔgɔ baŋa swan yam maama yɪ jwɛrim mɔ. ²¹ Wε swan yam ŋwaanɪ nabiinɔ b́a wanɪ ba ma ba tɪtɪ swan ba lwarɪ-Dɪ. Wε nan lɪ Dɪ wɔbɔŋa sɪ Dɪ tɔgɪ kwɛrɛ kalɔ dɪ na bɪri nɔɔna yɪ ba paɪ ka yɪ jwɛrim tɪn ŋwaanɪ mɔ, Dɪ ma vrɪ balɔ na sɛ kwɛrɛ kam tɪn Dɪ yagɪ. ²² Zwifɛ bam lagɪ sɪ ba na wɔ-kɪnkagɪla yalɔ na bɪri Wε dam tɪn mɔ. Grekɪ tiinɔ maa lagɪ sɪ ba cɛgɪ taanɪ dɪlɔ na wɔ bɪri-ba swan tɪn. ²³ Kɔ nan na yɪ dɪbam, dɪ tɔɔli Zezi Krisi wɔlɔ na tɪgɪ tɔɔn-dagarabaŋa nɪ tɪn kwɛrɛ mɔ. Kwɛrɛ kam kɔntɔ maa yɪ ta-balɔrɔ mɔ Zwifɛ bam tee nɪ, yɪ ka yɪ jwɛrim mɔ dɪ dwi-gɛ tiinɔ bam dɪ. ²⁴ Kɔ daari dɪbam balɔ Wε na kuri tɪn, kɔ na yɪ Zwifɛ bam naa dwi-gɛ tiinɔ dɪ, taanɪ dɪm kɔntɔ mɔ pɛ dɪ lwarɪ nɪ Zezi Krisi yɪ Wε swan yam dɪ Dɪ dam tu. ²⁵ Wɔŋo kɔlɔ nɔɔna na paɪ kɔ yɪ

jwɛrim Wε tee nɪ tɪn garɪ nabiinɔ swan maama, yɪ kɔlɔ na bwɛmmɛ Dɪ tee nɪ tɪn dana kɔ dwe nabiinɔ dam maama.

²⁶ A ko-biɛ-ba, á bɔŋɪ á dɛen na yɪ te yɪ Wε laan ba Dɪ kuri abam tɪn. Kɔ daɪ á zanzan yɪ dɛen mɔ pɔɔrɪ nɪnɛnɪ nabiinɔ na lagɪ yɪ-pɔrɔ kɔlɔ tɪn. Kɔ daɪ á zanzan mɔ yɪ dɪdɛera, naa á zanzan mɔ nuŋɪ nadunɔ sam. ²⁷ Wε nan kuri balɔ nabiinɔ na paɪ ba yɪ jwɛru tɪn mɔ, sɪ Dɪ ma pa cavɪra dɪ swan tiinɔ. Dɪ ma kuri balɔ nabiinɔ na paɪ ba yɪ nabwɛnɔ tɪn, sɪ Dɪ ma pa cavɪra dɪ dam tiinɔ. ²⁸ Dɪ ma daari Dɪ kuri balɔ nabiinɔ na gooni yɪ ba ba nɪgɪ tɪn, sɪ Dɪ ma pa wɛnɔ tɪlɔ nabiinɔ na paɪ tɪ jɪgɪ kuri tɪn jɪ kafɛ. ²⁹ Wε kuri nɔɔna bam kɔntɔ dɔŋ mɔ, sɪ nabiinɔ yɪ zaŋɪ ba wanɪ ba tee ba tɪtɪ Dɪ yigɔ nɪ. ³⁰ Wε nan mɔ pɛ abam ŋwɪ dɪ Zezi Krisi. Kɔntɔ ŋwaanɪ mɔ swan yalɔ Zezi na jɔŋɪ Wε tee nɪ tɪn laan jɪgɪ dɪbam swan. Wɔntɔ mɔ paɪ dɪ jɪgɪ cɪga Wε tee nɪ. O maa paɪ dɪ yɪ Wε nɔɔna. O ma kwe o tɪtɪ ŋwɪa o ma vrɪ dɪbam lwarɪm wɔnɪ. ³¹ Kɔntɔ tɪn, kɔlɔ na pɔpɔnɪ Wε tɔnɔ kɔm wɔnɪ tɪn yɪ cɪga mɔ, dɪ kɔ na wɪ: «Wɔlɔ na lagɪ sɪ o kɪ wɔpɔlɔ tɪn, sɪ o pa kɔ taa yɪ dɪ Yuutu wɔm ŋwaanɪ.»

2

Pooli na tɔɔli Zezi Krisi kwɛr-ywɛŋɔ kam te tɪn

¹ A ko-biɛ-ba, amɔ dɛen na tu abam te tɪn, a wɔ ŋɔɔnɪ swan naa yiyɪu-ŋwɛ zanzan dɪ abam, dɪ a na tɔɔli Wε kwɛrɛ kam a bɪri abam te tɪn. ² A wɔ kɪ a wɔbɔŋa nɪ sɪ a bɪri abam wɔŋo kɔdɔŋ, kɔ na daɪ Zezi Krisi taanɪ dɪm yɪranɪ dɪ o tɔɔnɪ dɪm dagara kam baŋa nɪ tɪn. ³ A na wɔ abam tee nɪ maŋa kalɔ tɪn, a bwɛnɔ, yɪ fɔɔnɪ dɪ jɪgɪ-nɪ, yɪ a yɪra sai. ⁴ A taanɪ dɪm dɪ a na tɔɔli Wε kwɛrɛ kam te tɪn, kɔ daɪ nabiinɔ swan mɔ a ma a tɔɔli-ka sɪ a pa á sɛ. Kɔ yɪ Wε Jorokɔm dam mɔ pɛ abam lwarɪ nɪ taanɪ dɪm yɪ cɪga. ⁵ Kɔntɔ tɪn, á na kɪ á wɔ-dɪdɔba dɪ Zezi tɪn, kɔ yɪ Wε dam dɪm ŋwaanɪ mɔ, sɪ kɔ daɪ nabiinɔ swan ŋwaanɪ.

Baŋa-Wε swan na yɪ te tɪn

⁶ Dɪbam nan yəni dí brɪ balʊ wɔbɔŋa na bɪgɪ tɪn mu swan, ya nan dai nabiinə swan naa lɔgɔ baŋa dɪdɛera bam swan. Bantʊ wó ba ba cɔgɪ dɪ ba dam dɪm maama. ⁷ Dɪbam na brɪ swan yalʊ tɪn yɪ Wɛ nyɪm mu. Nabiinə nan yəri ya ni nɪ, ya na səgɪ dɪ ba tɪn ŋwaanɪ. Wɛ dɛɛn maŋɪ Dɪ kɪ Dɪ wɔbɔŋa nɪ mu kɔ loori lɔgɔ pulim, sɪ Dɪ swan yam kɔntʊ pa dí wanɪ dí na zulə Dɪ tee nɪ. ⁸ Lɔgɔ baŋa dɪdɛera bam wɔlʊwɔlʊ nan wɔ lwarɪ ya kuri. Ba ya na ye, ba ya bá ja Wɛ-sɔŋɔ paari tu Zezi ba pa tɔɔn-dagarabaŋa nɪ ba gɔ. ⁹ Kɔ nan kɪ nɪ Wɛ tɔŋɔ kum na tagɪ kɔ wɪ:

«Wɛ fɔgɪ Dɪ kɪ wo-laaru Dɪ tɪŋɪ sɪ Dɪ pa balʊ na so-Dɪ tɪn.

Nabiinə yɪ wɔ nɛ wənu tɪm kɔntʊ don, yɪ ba zwa wɔ ni tɪ ŋwa, yɪ ba ba jɪgɪ tɪ wɔbɔŋa dɪ.»

¹⁰ Wɛ nan tagɪ Dɪ Jorokum ŋwaanɪ mu Dɪ ma pa dí lwarɪ wənu tɪm kɔntʊ. Wɛ Joro kum ye wɔŋɔ maama kuri, yɪ kɔ ye Wɛ wɔbɔŋa maama dɪ. ¹¹ Wɔɔ mu wó wanɪ nabiinu wɔbɔŋa o lwarɪ, kɔ na dai o tɪtɪ joro? Kɔ nan yɪ kɔntʊ mu dɪ Wɛ dɪ, nɔɔn-nɔɔn yəri Wɛ wɔbɔŋa, kɔ na dai Dɪ tɪtɪ Joro kum yɪranɪ. ¹² Joro kɔlʊ Wɛ na kɪ dɪbam bɪcara nɪ tɪn dai lɔgɔ baŋa nyɪm. Kɔ nunɪ Wɛ te mu, sɪ kɔ pa dí lwarɪ wo-laaru tɪlʊ Dɪ na pɛ dɪbam zaanɪ tɪn.

¹³ Dí na yəni dí brɪ nɔɔna cɪga kam yɪ dí ŋɔɔnɪ taanɪ dɪlʊ tɪn dai nabiinə swan taanɪ. Kɔ yɪ Wɛ Joro kum mu brɪ dɪbam taanɪ dɪlʊ na maŋɪ sɪ dí taá ŋɔɔnɪ tɪn. Dɪbam tɛ cɪga kalʊ na yɪ Wɛ Joro nyɪm tɪn mu dí brɪ balʊ Dɪ Joro kum na wɔ ba bɪcara nɪ tɪn. ¹⁴ Wɛ Joro kum na təri wɔlʊ bɪcarɪ nɪ tɪn ba sɛ sɪ o jonɪ cɪga kalʊ Wɛ Joro kum na brɪ tɪn. Ka yɪ wo-jwəru mu o tee nɪ. O bá wanɪ o lwarɪ ka kuri, bɛŋwaanɪ kɔ yɪ Wɛ Joro kum mu brɪ ka kuri cɪga cɪga. ¹⁵ Wɔlʊ maama Wɛ Joro kum na wɔ o bɪcarɪ nɪ tɪn mu wai o ye wɔŋɔ maama kuri. Nɔɔn-nɔɔnɔ nan bá wanɪ o na kɔntʊ tu wo-lɔŋɔ o ta. ¹⁶ Wɛ tɔŋɔ kum tagɪ kɔ wɪ:

«Nɔɔn-nɔɔnɔ bá wanɪ o lwarɪ dí Yuutu wɔm wɔbɔŋa,

nɔɔn-nɔɔnɔ nan bá wanɪ o brɪ-o o na wó kɪ te tɪn.»

Wɛ nan na pɛ dɪbam Dɪ Joro kum tɪn mu pɛ dɪbam dɪ jɪgɪ Zezi Krisi wɔbɔŋa yam.

3

Wɛ tɪntɔŋna na tɔŋɪ ba pa Wɛ te tɪn

¹ A ko-biə-ba, a dɛɛn na wɔ abam tee nɪ tɪn, a wari a ŋɔɔnɪ Wɛ taanɪ dɪm dɪ abam nɪ Wɛ Jorokum na wɔ balʊ tee nɪ tɪn. A dɛɛn ŋɔɔnɪ dɪ abam nɪnɛɛnɪ á yɪ balʊ lɔgɔ baŋa wənu fra na jɪgɪ-ba tɪn, yɪ á ta nyɪ nɪ bu-balwa mu te Zezi Krisi cwəŋə kam wɔnɪ. ² A dɛɛn na brɪ abam wo-mwaalʊ tɪlʊ tɪn nyɪ dɪ a pɛ abam nayɪla mu sɪ á nyɔ. A dɛɛn wɔ pɛ abam wɔdiu kɔlʊ na duunə tɪn, á dɛɛn na wɔ yɪ kɔ dim tɪn ŋwaanɪ. Dɪ zɪm dɪ, á daa ta wɔ yɪ wɔdiu dim, ³ bɛŋwaanɪ á ta yɪ balʊ lɔgɔ baŋa wənu fra na jɪgɪ tɪn mu. Abam jɪgɪ wɔ-gɔɔ yɪ á magɪ kantɔgɔ daanɪ. Kɔntʊ brɪ nɪ lɔgɔ baŋa wo-yɔɔru fra mu taa jɪgɪ abam, yɪ á kɪ nɪ balʊ ta na yəri Wɛ tɪn mu te. Kɔ yɪ vwan mu a fɔgɪ na?

⁴ Abam wɔ nɔɔna badonnə na tɛ ba wɪ, bam tɔgɪ Pooli mu, yɪ badonnə dɪ wɪ, ba tɔgɪ Apolɔsɪ mu tɪn, kɔ dai balʊ na yəri Wɛ tɪn kikiə mu kɔntʊ na?

⁵ Wɔɔ mu yɪ Apolɔsɪ? Wɔɔ mu yɪ amu Pooli? Dɪbam maama yɪ Wɛ tɪntɔŋna balʊ abam na dɛ dɪbam jɪŋa á kɪ á wɔ-dɪdɔa dɪ Zezi Krisi tɪn mu. Dɪbam maama tɔŋɪ kɔlʊ dí Yuutu wɔm na pɛ dɪbam sɪ dí tɔŋɪ tɪn mu. ⁶ Dɪbam nyɪ nɪ vala mu te, amu Pooli mu jəri wənu yɪ Apolɔsɪ yagɪ na. Kɔ daari kɔ yɪ Wɛ mu pai tɪ bɪra. ⁷ Mu kɔ kuri wɔlʊ na jəri dɪ wɔlʊ na yagɪ na da tɪn maama dai kɔlʊkɔlʊ. Wɛ yɪranɪ mu wai Dɪ pai Dɪ taanɪ dɪm kɪ dam nɔɔna bɪcara nɪ. ⁸ Wɔlʊ na jəri dɪ wɔlʊ na yagɪ na tɪn maama yɪ bɪdwi mu. Wɛ wó pa ba maama jonɪ ba ŋwɔru kɔ maŋɪ dɪ ba na tɔŋɪ te tɪn mu. ⁹ Dɪbam maama wəli daanɪ mu dí tɔŋɪ dí pa Wɛ. Abam nyɪ dɪ Wɛ kara kalʊ dí na tɔŋɪ ka wɔnɪ tɪn mu.

Abam daa ta nyɪ dɪ digə kalʊ Wɛ na wɔra Dɪ lɔ tɪn mu. ¹⁰ Wɛ na pɛ amu pɛɛrɪ dɪlʊ sɪ a ma tɔŋɪ tɪn, kɔ yɪ sɪ amu cwi digə kam kuri mu lanyɪranɪ nɪ lwar-ŋum te. Nɔɔnɔ wɔdonɪ dɪ maa wɔra o lɔ o danɪ da. Wɔlʊ maama nan na lagɪ sɪ o lɔ o danɪ da tɪn maŋɪ sɪ o taa ye o na lɔ te tɪn

mu. ¹¹ We manɔ DI pa digə kam kuri cwi, nɔɔn-nɔɔnɔ daa bá wani o cwi ka kuri didon. Kuri dim kuntu mu yi Zezi Kri. ¹² Balɔ nan na lo ba danɔ da tun badaara mai sɛbu-sɔna naa can-na naa kandwanɔna, naa de naa gaaru naa kasuru mu ba maa loa. ¹³ Nɔɔnɔ maama na tunɔ kulɔ tun nan wó ba ku lwarɔ jaja de dim Zezi Kri na wó joori o ba tun, mini mu wó bri nɔɔnɔ maama titɔna na yi te. ¹⁴ Balɔ na logi di wo-laaru yi mini dim wu wani di di tun wó joni ba nwaru. ¹⁵ Ku daari, balɔ mini dim na wani di di ba loom dim tun, ba bá na kulokulɔ We tee ni. We za wó vri ba titi DI yagi. Ba nan wó ta nyi di mini na di nɔɔnɔ yi o wəri te tun mu.

¹⁶ Abam yəri ni, We Joro kum na wu abam bicara ni tun, á nyi di We titi digə mu DI na zuru ka wuni na? ¹⁷ Wulu nan na cogi We digə kam tun, We wó cogi kuntu tu di mu. Benwaani We digə kam yi DI titi di-laa mu. Abam titi nan mu yi DI digə kam kuntu.

¹⁸ Nɔɔn-nɔɔnɔ yi zanɔ o ganɔ o titi. Abam wulu na bunɔ ni o jigi swan ni zim lugu bana swan na yi te tun, kuntu tu manɔ si o joori o ji joro mu, si o laan wani o na swan ciga ciga. ¹⁹ Benwaani lugu bana swan yi jwərim mu We yigə ni. Ku pupuni We tɔnɔ kum wuni ku wɔ: «We vugimi swan tiinə swan DI pa ya joori ya ja-ba.» ²⁰ Ku nan daa ta pupuni ku wɔ: «Yuutu Bana-We ye ni swan tiinə wubunɔ maama yi kafe mu.» ²¹ Kuntu nwaani, nɔɔn-nɔɔnɔ yi zanɔ o magi o nyɔɔni o ta o wɔ: «Amu tɔgi wuntu mu.» Si wono maama yi abam mu te. ²² Ku na yi amu Pooli di Apolosi di Piyeri, dibam di yi abam nɔɔna mu. Ku nan na yi lugu bana di nwa di tɔni di zim di jwa di, abam mu te ti maama. ²³ Zezi Kri nan mu te abam, yi We di te Zezi Kri titi di.

4

Pooli-ba na tunɔ We titɔna yam te tun

¹ Kuntu tun, abam manɔ si á taá ye ni dibam yi Zezi Kri tintunɔna mu. We nan kwe DI ciga kalɔ ya na səgi nabiinə yigə ni tun DI ki dibam juna ni mu, si dí ta-ka dí bri nɔɔna. ² Ba nan na kwe wono

ba ki nɔɔnɔ juna ni, ku manɔ si o taa nii ku bana ni di ciga mu. ³⁻⁴ Ku nan na yi amu, abam naa nabiinə balɔ maama na di amu taani te di te tun, ku ba ki amu kulokulɔ. Amu bicari ni a ye ni, kulokulɔ tərə a na ki a cogi. Nan di kuntu di, a bá wani a pa a titi bura, a na bá wani a di a titi taani tun nwaani. Wulu yirani na wó wani o di amu taani tun mu yi dí Yuutu wum. ⁵ Kuntu nwaani, nɔɔn-nɔɔnɔ yi zanɔ o wuuri o di o don taani, ku loori manɔ kalɔ We na li tun, si dí Yuutu wum na tuə, oó ja pooni o ba o pa wono kulɔ maama na səgi lim wuni tun taa nai jaja. Wuntu wó pa nɔɔna wubunɔ yalu na səgi tun lwarɔ jaja. Manɔ kam kuntu ni mu We wó pa nɔɔnɔ maama na zulə yalu na manɔ did-o tun.

⁶ A ko-biə-ba, ku yi abam nwaani mu a kwe a titi didaani Apolosi a ma manɔ a bri abam, si á wani á nii dibam, á ma lwarɔ á na wó taá ki te tun, si á yi zanɔ á gaali kulɔ na pupuni We tɔnɔ kum wuni tun, si abam didua didua yi zanɔ o ki kamunni o zuli nɔɔnɔ wudon o daari o gooni o don. ⁷ Wɔɔ mu wɔ, nmu dwe n don? Bɛɛ mu n jiga yi n wu joni-ku We tee ni? Nmu nan na joni-ku We tee ni mu tun, bɛɛ mu kia yi n magi n nyɔɔni ku bana ni, ni nmu titi mu me n dam di n swan n ma n na-ku te?

⁸ Abam bunɔ ni á manɔ á jigi kulɔ maama á na lagɔ tun, á kwəri á yi nadunə, yi á ta bunɔ ni abam di paari á daari dibam. Ku ya lana si á suni á di paari, si dibam di taá tɔgi dí di paari di abam. ⁹ Amu na bunɔ te tun, ku nyi di We pe dibam balɔ na yi DI tintunɔna tun ji kwaga tiinə mu nɔɔna bam maama wuni, ninɛni balɔ ba na di ba taani ba lagɔ ba gu-ba te tun. Dibam nyi di nɔn-mwaanɔ mu lugu kum nɔɔna bam di malesidi yibiyə ni. ¹⁰ Dibam jigi jwəru mu Zezi Kri nwaani, abam nan pa á yi swan tiinə mu Zezi Kri togim dim wuni. Dibam yi nabwənə mu, abam maa pai á yi didɛera. Nɔɔna zuli abam, yi ba daari ba gooni dibam. ¹¹ Di zim maama di, kana di na-nyom jigi dibam, yi gwaaru muri dibam. Nɔɔna maa bɛɛsi dibam,

yi dí ba jigi cirigim jægə. ¹² Dɪbam maí dí titi jia mu dí tiini dí tɔŋa, si dí ma wani dí na dí ni wɔdiu. Nɔɔna na twi dɪbam, dí ta yəni dí loori We mu si DI ki-ba lanyirani. Nɔɔna na beesi dɪbam, dí ta yəni dí se beesa yam mu. ¹³ Nɔɔna na ŋɔɔni wo-lwaanu ba pa dɪbam, dí yəni dí joori dí ləri-ba lanyirani mu. Dɪbam nyi di lɔgɔ baŋa weeru mu. Di zim maama, dí nyi di wo-yɔɔru mu nɔɔnu maama tee ni.

¹⁴ A na pɔpɔni tɔnɔ kuntu tin, a pɔpɔni si a ma kwe abam mu, á na yi amu busonnu tin ŋwaanɪ, si kɔ daɪ ni a lagɪ si a ki abam cavura mu. ¹⁵ Abam ya na maŋɪ á jigi karanyina tiinə mɔrr-fugə mu ba na bri abam Zezi Krisi cwəŋə kam wɔni, á ko yi didva yirani mu. Amu yi á ko, di a na bri abam We kwər-ywəŋə kam yi á na ŋwi-dɔŋa Zezi Krisi ŋwaanɪ tin. ¹⁶ Mu kɔ kuri a loori abam si á taá lwəni amu na ki te tin. ¹⁷ Kuntu ŋwaanɪ mu a tɔŋɪ Timoti á tee ni. Wɔntu mu yi a bu-sono We cwəŋə kam wɔni, yi o tɔgi dí Yuutu Zezi di cɪga. Wɔntu wó guli abam amu ŋwɪa kam na yi te Zezi Krisi cwəŋə kam wɔni, si kɔ maŋɪ ni amu na yəni a bri Zezi kɔgɔ kum je maama ni te tin.

¹⁸ Abam badaara pai á titi kamunni mu, beŋwaanɪ á daa ba buŋɪ ni amu wó joori a ba abam te. ¹⁹ We nan na se, aá ba abam te lele. A na tuə, a laan wó wani a lwarɪ kamun-nyina bam kuntu na jigi dam dilu ba ma ki tin, yi kɔ daa daɪ ba ni-ŋwəŋa yirani má. ²⁰ Beŋwaanɪ We paari dim pai dɪbam dam mu, si dí wani dí ma ki kulɔ na maŋɪ tin, si kɔ daɪ ni-ŋwəŋa yirani má. ²¹ Abam lagɪ si a ba abam te a vanɪ á zwe mu naa á lagɪ si a bri abam sono di wɔ-bono mu?

5

Korenti tiinə bam wɔ nɔɔnu didva na ki wo-balɔɔ te tin

¹ Amu nan ni abam labaaɪ ni nɔɔnu didva mu kari o boorə. Ba wi, abam wɔni baaru didva mu tigi di o ko kaani. Balu na ba tɔgi We cwəŋə tin di maŋɪ ba ba se ba ki wo-zɔɔna yantu donj. ² O na ki kuntu tin, beɛ mu yi á taá pai á titi kamunni? Kɔ ya maŋɪ si á pa á wɔru cɔgi

ku ŋwaanɪ, si á daari á li nɔɔnu wɔlu na ki kəm dim kuntu donj tin á wɔni. ³ Amu titi mu təri abam tee ni, si a wɔbuŋa maama wɔra di abam. Kuntu, a maŋɪ a van baaru wɔm kuntu buɔa o cɔgim dim ŋwaanɪ, ni a wɔ abam tee ni mu te. ⁴⁻⁵ Kuntu ŋwaanɪ a lagɪ a ta si, á na jeeri daani, amu wɔbuŋa wɔra di abam ni a wɔ á titari mu te, si á ma dí Yuutu Zezi dam dim á ma kwe nɔɔnu wɔntu á ki sutaani jɪŋa ni, si dintu wani di cɔgi o yira di wo-zɔɔna fra yalu na jig-o tin. Á na ki kuntu, o joro kum laan wó wani kɔ na vrim dí Yuutu Zezi tum de dim ni.

⁶ Abam na ki kamunni te tin, kɔ wɔ maŋɪ. Á ye ni dabili finfin na wɔ dipe muni dilu ba na viiri tin wɔni, kɔ laan wó pa di maama fulu mu. ⁷ Kuntu ŋwaanɪ, li-na kəm-lɔŋɔ kum kuntu kɔ na nyi ni dabili-doori te tin á wɔni, si kɔ yi lonji á maama. Kuntu á laan wó taá yi nɪnɛni dipe muni dilu ba na wɔ ki dabili di wɔni tin. Á nan maŋɪ á yi nɔn-ŋɔna mu We yigə ni, Baŋa-We Pəlbɔ Zezi Krisi na kwe o titi o ma kaani We si DI yagi á lwarim mu DI ma ce abam tin ŋwaanɪ. ⁸ Pa-na dí di candiə ni kɔ na maŋɪ te tin, si dí li lwarim didaani titɔŋ-balwaarɔ tɪlu maama na nyi ni dabili-doori te tin dí wɔni, si dí daari dí taá jigi wɔ-pɔŋo di cɪga, ni dipe dilu na ba jigi dabili di wɔni te tin.

⁹ Amu deen na de yigə a pɔpɔni tɔnɔ kulɔ a pa abam tin, a tagɪ di abam si á yi taá tɔgi didaani balu na kari ba boori tin. ¹⁰ Amu na kaani abam kuntu tin, kɔ daɪ ni balu na yəri We yi ba boori tin, naa ba yi wo-swən-nyina naa ŋwɪna naa jwə-kaana tin taani mu a tɛa. Abam bá wani á pwe á titi di nɔɔna bam kuntu kɔ na daɪ ni á yagi lɔgɔ baŋa. ¹¹ Amu nan na pɔpɔni kulɔ tin kuri mu yi si á yi taá tɔgi di wɔlu maama na bri ni o yi á ko-bu We cwəŋə wɔni yi o boorə, naa o yi wo-swən-nyim naa jwə-kaanu naa nɔn-twɪnu naa sa-nyɔru, naa o yi ŋwɪnu tin. Wɔlu na yi kuntu donj tin, si á pwe á titi did-o, si á bri á yi di wɔdiu did-o di.

¹²⁻¹³ Kɔ na yi balu na daɪ dí ko-biə We cwəŋə wɔni tin, kɔ daɪ amu wó di bantu taani. Kɔ yi We mu wó di ba taani. Abam

nan manji si á di balu na wu á kɔgɔ kum wɔni tɪn taani. Kuntu ɲwaani ku pɔpɔni We tɔnɔ kum wɔni ku wɪ: «Zɛli-na nɔn-balɔɔ kum á wɔni.»

6

We nɔɔna wu manji si ba sanji da balu na yɛri We tɪn tee ni

¹ Abam wɔlu na jigi taani di o donj yi á yi ko-biɛ daani Zezi ɲwaani tɪn, ku wu manji si n ja-o n vu sarɪya-dirɛ balu na yɛri We tɪn te, si ba di abam taani dɪm. Kɔbɔ ta yi cavura mu ku pa-m, beɲwaani ku ya manji si We nɔɔna bam mu di á taani dɪm. ² Abam yɛri ni We nɔɔna bam mu wɔ ba ba di nabiinɛ maama taani na? Kuntu ɲwaani, bɛɛ mu kia yi á titi wari á kwe wo-balwa balu na wu á titari ni tɪn? ³ Abam yɛri ni dɪbam mu wɔ di malesisum taani na? Ku nan na yi kuntu, dí bá wani zim lɔgɔ kuntu taani dí di na? ⁴ Abam nan na jigi taani dɪntu donj á titari ni, á wu manji si á ja á vu balu na tɔgi ba tɛri Zezi nɔɔna bam wɔni tɪn te. ⁵ A tagi kuntu si cavura mu ja abam. Kuntu, swan tu di didba tɛri abam wɔni si o wani o fɔgi abam balu na yi ko-biɛ Zezi ɲwaani tɪn daani na? ⁶ Abam na ki te tɪn wu manji, abam na yɛni á sanji daani sarɪya-dirɛ balu na yɛri We tɪn tee ni yi ba di á taani tɪn ɲwaani.

⁷ Abam na sanji daani tɪn, ku manji ku bri ni á tusi mu. N ko-bu na ki-m lwarɪm, naa o na ɲɔgi-m, ku ya lana si n yagi n ma n cɛ-o mu. ⁸ Abam nan ba ki kuntu, abam titi joori á ki balu na yi á ko-biɛ We cwɛɲɛ wɔni tɪn wo-lwaanu mu, yi á kwɛri á ɲɔni-ba. ⁹ Abam yɛri ni balu na ba tɔgi cɪga tɪn bá na jɛɲɛ je We paari dɪm wɔni na? Yi zanji-na á ganɪ á titi. Balu na boori tɪn, naa jwɛ-kaana naa ka-lagina, naa baara balu na tigi di ba donnɛ ba maa jiri kaana tɪn, ¹⁰ naa ɲwɪna naa wo-swɛn-nyɪna, naa sa-nyɔra naa nɔn-twɪna naa vɪnvɪrna bá na jɛɲɛ je We paari dɪm wɔni. ¹¹ Abam badaara dɛɛn yi kuntu donj mu. We nan yagi á lwarɪm DI ma cɛ abam. DI ma pa á ji DI nɔɔna yi á jigi cɪga DI tee ni. We dɛ dí Yuutu Zezi di DI

Jorokum dam ɲwaani mu DI ki kuntu DI pa abam.

Dí manji si dí kwe dí yira yam dí maa tɔni dí pa We mu

¹² Abam badaara te á wɪ, á jigi ni si á ki kulɔ maama á na lagi tɪn. Amu nan lagi a ta abam ni, ku dai wonjo maama mu jigi zɛnɛ ku pa abam. Amu di jigi ni si a ki kulɔ maama a na lagi tɪn, a nan bá sɛ si a pa a ji kulɔkulɔ gambaa. ¹³ Abam yɛni á te á wɪ, We ki wɔdiu kana ɲwaani mu, yi DI ki kana di wɔdiu ɲwaani. Manja nan wɔ ba, yi We cɔgi wɔdiu di kana maama. We nan wu ki dɪbam yira yam si dí ta maa ki boorim. We mɔɔni dí yira yam si dí Yuutu Zezi mu taa te-ya, si dí ta maa tɔni dí pa-o. ¹⁴ We mu bi dí Yuutu Zezi DI pa-o o yagi tɔni. Manja nan wɔ ba, yi DI ma DI dam dɪm DI bi dɪbam di DI pa dí yagi tɔni.

¹⁵ Abam yɛri ni á yira yam yi Zezi Krisi yira yam daa didba mu na? Abam yira yam di Zezi yira yam na yi bidwi tɪn, á yi zanji á kwe-ya á ma pɛni di ka-tula, si yaá ji yira didba didaani ka-tula kam yira yam. Á bri á yi zanji á ki kuntu. ¹⁶ Beɲwaani, wɔlu na pɛni di ka-tula tɪn, o di ka-tula kam maama laan jigi yira didba mu. Á yɛri kuntu na? We tɔnɔ kum tagi ku wɪ: «Baaru di kaani wɔ wɛli daani si ba ji nɔɔnu didba mu.» ¹⁷ Wɔlu nan na ɲwi di dí Yuutu Zezi tɪn, o joro di Zezi Joro maama yi wonjo didba mu.

¹⁸ Á nan yagi boorim kɛm dwi maama. Kɛm-balwaarɔ tɪlɔ maama nɔɔnu na wɔ ki tɪn, o bá ki o yagi o yira wɔni. Nɔɔnu nan na boori, kuntu yi kɛm-balɔɔ kulɔ o na ki o yagi o yira wɔni tɪn mu. ¹⁹ Abam yɛri ni á yira yam nyi di We titi digɛ mu DI Jorokum na zɔuri ka wɔni na? We ki DI Joro kum á bicara ni mu. Kuntu ɲwaani ku daa dai abam titi mu te á yira yam. ²⁰ Á yi We nɔɔna mu. DI yɛgi abam di yɛlo kulɔ na cana tɪn mu. Kuntu ɲwaani, kwe-na á yira yam á maa tɔni si ku pa We na zulɛ.

7

Pooli na bri Korenti tiinã kadiri wonjo te tin

¹ A lagı a læri á na pupuni á bwe amu taana yalv tin mu a pa abam.

Ku ya lana di baaru na wu di kaani.

² Ku nan ba lana si baara di kaana taa lagı daani yoo yoo. Kuntu nwaani, ku manı si baaru maama taa jigı o titi kaani, si kaani maama di taa jigı o titi baru.

³ Baaru yi zanı o vin si o taa wura di o kaani. Kaani di nan yi zanı o vin si o taa wura di o baru. ⁴ Benwaani kaani ba te o titi yira, ku yi o baru mu te-ya. Baru di nan ba te o titi yira, ku yi o kaani di mu te-ya. ⁵ Yi zanı-na á vin si á taá wura daani, ku na dai ni á maama mu se si á li pwelã á yagi da-pwægã manja finfin, si á wani á nywani á yigã á loori We, si ku taa ve manja kalv á na lagı tin. Kuntu kwaga ni, si á joori á taá wura daani. Ku na dai kuntu, sutaani wú sugı abam di pa á tusi di á na wari á titi á ja tin nwaani.

⁶ Amu na pupuni kuntu tin, a tagı si ku weli abam mu, si ku dai ni a lagı a fin abam. ⁷ Amu ya wú ta lagı si ncoonu maama taa yi ni amu na yi badãm te tin. We-peera nan yi tãri tãri mu yi Di pa ncoonu maama o nyim.

⁸ Ku daari abam balv na yi badãnã di kadãnã tin, a lagı a ta di abam ni ku lana si á taá yi á yirani kuntu, ni amu na yi te tin. ⁹ A nan na wari á titi á ja, ku manı si á di kaana naa á zv banna mu. Kuntu garı á na pai ka-laga fra tiini ya jigı abam. ¹⁰⁻¹¹ Ku daari ku na yi banna di ba kaana, ku yi fifiun mu si kaani yi yagi o baru, naa baru di yi vin o kaani. Kuntu dai amu titi ni, ku yi dí Yuutu Zezi mu pe culu kuntu. Kaani nan na manı o yagi o baru, o manı si o taa wura o yirani mu, naa o joori o vu o baru wum te mu si ba fogı daani, o daa wu manı si o zv baru wudoŋ.

¹² Ku daari, baaru wulv na togı Zezi tin na jigı kaani, yi kaani wum na ba togı Zezi yi o se si ba taa zũri daani, kuntu tu yi zanı o vin o kaani wum. Ku yi amu mu pe ni dum kuntu si ku dai dí Yuutu Zezi. ¹³ Kaani wulv di nan na togı Zezi yi

o baru na ba togı Zezi, yi o baru wum na se si ba taa zũri daani, si o yi zanı o yagi o baru wum. ¹⁴ Baru wulv na wu ki o wu-didva di Zezi tin batwari di We, o kaani wum na ki o wu-didva di Zezi tin nwaani. Kaani wulv di na wu ki o wu-didva di Zezi tin batwari di We, o baru wum na ki o wu-didva di Zezi tin nwaani. Ku ya na dai kuntu, ba biã wú ta yi ni balv na yãri We tin biã, yi ba laan yagi ba batwari di We. ¹⁵ Wulv nan na ba togı Zezi tin na bunı si o viiri, ku na yi kaani wum naa baru wum di, si á yag-o si o viiri. Wulv na daari yi o togı Zezi tin laan wú ta te o titi. We na bãji dıbam si dí taá togı-Di tin, ku yi si dí taá zũri daani di ywãni mu. ¹⁶ Kaani, nmu na togı Zezi tin, nı ki ta mu n lwarı ni nı wani n pa n baru wum se Zezi naa n bá wani n pa o se? Baru, nmu di wú ki ta mu n lwarı ni nı wani n pa n kaani wum se Zezi naa n bá wani n pa o se?

¹⁷ Abam deen na yi te yi We bãji abam si á taá togı-Di tin, á ta taá yi kuntu, si ku manı di dí Yuutu wum na pe abam nwa kalv tin. Mu kulv a na bri Zezi kogõ kum jægã maama ni tin. ¹⁸ We na bãji abam tin, abam wulv deen na manı o go ni Zwifã bam cullu tum na bri te tin, kuntu tu daa yi ta sãgi o titi o na goni tin nwaani. Ku daari, wulv deen nan na manı o wu goni tin, o daa yi ta kwaanı si o go. ¹⁹ N na gonã naa n zı wu goni di, ku dai kulukulv. Wonjo kulv na jigı kuri tin mu yi si ncoonu maama kwaanı o se We niã yam lanyirani.

²⁰ Ncoonu maama deen na yi te yi We bãj-o tin, ku manı si o ta taa yi kuntu mu. ²¹ N deen na yi gambaa mu yi We bãji-m si n ta n togı-Di, yi ta n ki liã ku nwaani. N nan na ne cwãŋã si n ta n te n titi, si n se si ku ji kuntu. ²² Wulv maama deen na yi ncoonu gambaa yi We bãj-o si o taa togı dí Yuutu Zezi tin, kuntu tu daa dai sutaanıgambaa, dí Yuutu wum na vri-o tin nwaani. Wulv di deen na te o titi yi We bãj-o si o taa togı-Di tin, kuntu tu laan se Zezi Kri ni, ni o yi o gambaa mu te. ²³ A yi We ncoonu mu. Di yãgi abam di yãlo kulv na cana tin mu. Kuntu nwaani,

yi zanjí á sɛ sɪ á jɪ nɔɔn-nɔɔnɔ gambaa.

²⁴ Kuntɔ ɲwaanɪ, a ko-biə-ba, abam maama dɛɛn na yi te yi Wɛ bɛɲi abam sɪ á taá tɔɣɪ-DI tɪn, á ta taá yi kuntɔ DI yigə nɪ.

²⁵ Kɔ daari, a laan lagɪ a ɲɔɔnɪ balɔ na wɔ zɔ banna dɪ balɔ na wɔ di kaana tɪn wonɔ mɔ. Kɔ daɪ dí Yuutu Zezi mɔ pɛ-nɪ nɪ dɪntɔ, kɔ yi amɔ tɪtɪ na bɔɲɪ te tɪn mɔ, yi á wɔ taá jɪɣɪ amɔ cɪga, dí Yuutu wɔm na wɔra dɪ amɔ tɪn ɲwaanɪ. ²⁶ Amɔ bɔɲɪ nɪ, yaara yalɔ na wɔ dɪbam baɲa nɪ lele kuntɔ tɪn, kúv ta lamma sɪ nɔɔnɔ yi zanjí o di kaanɪ. ²⁷ Kuntɔ tɪn, wɔlɔ na manɪ o jɪɣɪ kaanɪ, o daa yi zanjí o yag-o. Wɔlɔ nan na ba jɪɣɪ kaanɪ, o daa yi zanjí o taa kwaanɪ sɪ o di kaanɪ. ²⁸ Kɔ daɪ nɪ, n na di kaanɪ, n ga n kɪ wo-lɔɲɔ. Kɔ nan daɪ nɪ, bukɔ na zɔ barɔ, o kɪ wo-lɔɲɔ. Banna dɪ ba kaana nan bá lu lɔɣɔ baɲa yaara yam wɔnɪ. Kuntɔ mɔ a ba lagɪ sɪ abam dɪ tɔɣɪ á na yaara yam kuntɔ donɪ.

²⁹ A ko-biə-ba, wonɔ kulɔ na pɛ a ta kuntɔ tɪn mɔ yi sɪ manɪ kam daa mɔ ba tiini ka daga, sɪ dí maa tɔɲɪ Wɛ titɔɲa yam. Kɔ na zɪɣɪ lele kuntɔ sɪ kɔ ta maa ve tɪn, kɔ manɪ sɪ balɔ na jɪɣɪ kaana tɪn taa tɔɲɪ Wɛ titɔɲa yam nɪ ba wɔ di kaana mɔ te. ³⁰ Kɔ manɪ sɪ balɔ wɔrɔ na cɔɣɪ tɪn taa tɔɲɪ Wɛ titɔɲa yam nɪ ba wɔrɔ wɔ cɔɣɪ mɔ te, sɪ balɔ wɔrɔ na poli tɪn taa tɔɲɪ Wɛ titɔɲa yam nɪ ba wɔrɔ wɔ poli mɔ te, sɪ balɔ na yəɣɪ wəənu tɪn taa tɔɲɪ Wɛ titɔɲa yam nɪ ba ba te wəənu tɪn kuntɔ mɔ te. ³¹ Kɔ daari sɪ balɔ na tɔɲɪ lɔɣɔ baɲa titɔɲa tɪn taa tɔɲɪ Wɛ titɔɲa yam nɪ ba ba jɪɣɪ lɔɣɔ baɲa titɔɲa mɔ te. Bɛɲwaanɪ lɔɣɔ kɔm lagɪ kɔ ti mɔ dɪ kɔ wəənu tɪn maama.

³² Amɔ ba lagɪ sɪ kulɔkulɔ liə taa jɪɣɪ abam. Wɔlɔ na ba jɪɣɪ kaanɪ tɪn yəni o kwe o wɔbɔɲa maama o pa dí Yuutu Zezi titɔɲa yam yɪranɪ má ɲwaanɪ mɔ, yi o kwaanɪ sɪ o taa tɔɲɪ o poli o wɔ. ³³ Wɔlɔ nan na jɪɣɪ kaanɪ tɪn yəni o kwe o wɔbɔɲa o kɪ lɔɣɔ baɲa wəənu wɔnɪ mɔ, yi o kwaanɪ sɪ o taa tɔɲɪ o poli o kaanɪ wɔ. ³⁴ Kɔ ma brɪ nɪ o wɔbɔɲa yam cɛ kuni bile mɔ. Kɔ yi bɪdwi mɔ dɪ bukɔ naa kaanɪ wɔlɔ na ba jɪɣɪ barɔ tɪn dɪ. Wɔntɔ kwe

o wɔbɔɲa maama mɔ o pa dí Yuutu Zezi titɔɲa yam ɲwaanɪ, o na lagɪ sɪ o yɪra dɪ o joro maama taa yi Wɛ nyɪm tɪn ɲwaanɪ. Kɔ daari kaanɪ wɔlɔ na jɪɣɪ barɔ tɪn kwe o wɔbɔɲa o kɪ lɔɣɔ baɲa wəənu wɔnɪ mɔ, yi o kwaanɪ sɪ o taa tɔɲɪ o poli o barɔ wɔ.

³⁵ Amɔ nan te bitari sɪntɔ sɪ kɔ wəli abam mɔ. Kɔ daɪ nɪ a lagɪ sɪ a fin abam. A nan lagɪ sɪ a pa á taá tɔɣɪ cwə-laa mɔ lanyɪranɪ, sɪ á nywanɪ á yigə á taá tɔɲɪ á pa dí Yuutu Zezi, sɪ á yi taá jɪɣɪ wɔbɔɲa yale yale.

³⁶ Kɔ daari nɔɔnɔ wɔlɔ na bɔɲɪ nɪ o wɔ kɪ o katɔɣɔ lanyɪranɪ o na wɔ di-o tɪn ɲwaanɪ, yi o fra na tiini ya zɔ o katɔɣɔ kɔm kɔ pa o daa warɪ o tɪtɪ o ja, kɔ manɪ sɪ o di-o mɔ nɪ o na bɔɲɪ te tɪn. O na kɪ kuntɔ, o wɔ kɪ wo-lɔɲɔ. ³⁷ Nɔɔnɔ wɔlɔ nan na li wɔbɔɲa sɪ o yi di o katɔɣɔ kɔm yi o wai o tɪtɪ o jaana, sɪ o daa yi di kaanɪ tɪn, o kɪ lanyɪranɪ mɔ. ³⁸ Kuntɔ tɪn, wɔlɔ na di kaanɪ tɪn kɪ lanyɪranɪ. Wɔlɔ nan na wɔ di kaanɪ tɪn mɔ tiini o kɪ lanyɪranɪ o dwəni. ³⁹ Kaanɪ na jɪɣɪ barɔ, yi o barɔ wɔm ta na ɲwi, o ba jɪɣɪ cwəɲə sɪ o yag-o. O barɔ wɔm nan na tɪga, o laan jɪɣɪ cwəɲə sɪ o zɔ o na lagɪ wɔlɔ tɪn. O nan manɪ sɪ o zɔ wɔlɔ dɪ na sɛ dí Yuutu Zezi tɪn mɔ, ⁴⁰ Amɔ nan bɔɲɪ nɪ o na je o yɪranɪ, oó ta jɪɣɪ wɔpɔlo zanzan kɔ dwe o daa na zɔ barɔ. Wɛ Jorokɔm dɪ wɔ amɔ tee nɪ, yi a bɔɲɪ nɪ kuntɔ mɔ pɛ-nɪ wɔbɔɲa yam kuntɔ.

8

Pooli na ɲɔɔnɪ jwəɲə nwana wonɔ te tɪn

¹ A laan lagɪ a ɲɔɔnɪ jwəɲə nwana taanɪ mɔ dɪ abam.

Kɔ yi cɪga, dí maama jɪɣɪ yəno, nɪ abam na te te tɪn. Nan taá ye-na nɪ, nɔɔnɔ na jɪɣɪ yəno, kɔ pa-o kamunni mɔ. Nɔɔnɔ nan na jɪɣɪ sono, kɔ jɪɣɪ zəɲə kɔ paɪ o ve yigə mɔ. ² Nɔɔnɔ wɔlɔ na bɔɲɪ nɪ o jɪɣɪ yəno, kɔ brɪ nɪ o ta yəri kulɔ na manɪ sɪ o taa ye tɪn mɔ. ³ Wɔlɔ nan na soe Wɛ tɪn, Wɛ ye kuntɔ tu.

⁴ Kɔ na yi jwəɲə nwana yam dim taanɪ, dí ye nɪ jwəɲə ba ɲwi, Baɲa-Wɛ dɪdɔa yɪranɪ mɔ wɔra. ⁵ Balɔ na ba tɔɣɪ Wɛ tɪn jɪɣɪ wəənu tɪdonnə mɔ ba maa bə ba

wa. Wænu dwi zanzan mu nœna bæ-ti ni ba wa di ba yuu tiinæ, ku na yi tiga banja wænu di weyuu wænu. ⁶ Ku nan na yi dɪbam, dɪ ye ni We didba yiranu mu wura. Dintu mu yi dɪbam Ko wulɔ na ki woŋo maama, yi dintu ŋwaani mu dɪ ŋwi. Dɪ ta ye ni, dɪbam Yuutu yi didba mu, wuntu mu yi Zezi Kriŋi wulɔ We na tagi o ŋwaani Dɪ ki woŋo maama tɪn, yi wuntu mu pai dɪbam ŋwia.

⁷ Ku nan dai nœnu maama mu ye ni jwænæ ba jigi dam. Nœna badaara dœn ŋwi di jwænæ kaanum mu, yi ba laan ba ba sɛ We. Kuntu ŋwaani ba kwari fɔni yi ba buŋi ni, ba na di jwæni wɔdiu, kuu ta nyi nɪnœni ba joori ba sɛ jwænæ kaanum mu. Ba wubɔŋa ta na wu biŋi We cwæŋæ wuni tɪn, ba buŋi ni ba ki ba cɔgi mu. ⁸ Wɔdiu dim nan bá wani ku pa dɪ twe We. Dɪ na culi wɔdiiru naa dɪ zi ba culæ di, ku ba zæni dɪbam di kulukulu naa dɪ ga kulukulu We yigæ ni ku ŋwaani. ⁹ Ku daari abam balu na ye ni á jigi ni sɪ á di kulɔ maama á na lagi tɪn, á nan cu-na á tɪti sɪ á yi pa balu wubɔŋa na wu biŋi We cwæŋæ kam wuni tɪn tɪsi. ¹⁰ Nmu wulɔ na pai n jigi yæno tɪn na ve n zu jwæni digæ n tɔgi n di di wɔdiu kum, yi n ko-bu wulɔ wubɔŋa na wu biŋi We cwæŋæ wuni tɪn na nœ-m, kuntu wú wani ku gan-o sɪ o di vu o tɔgi o di. ¹¹ Kuntu, o na dœ o di jwæni wɔdiu kum, ku bri ni nmu mu mœ n yæno kum n ma n cɔgi n ko-bu wulɔ wubɔŋa ta na wu biŋi We cwæŋæ wuni yi Zezi Kriŋi ya ti o di ŋwaani tɪn. ¹² Nmu na ki kæmbalɔrɔ kum kuntu doŋ n yagi n ko-bu yuu ni, yi n cɔgi o wubɔŋa o ta na wu biŋi We cwæŋæ kam wuni tɪn, ku bri ni n ki di Zezi Kriŋi mu te. ¹³ Kuntu, wɔdiu dim na lagi ku pa a ko-bu tɪsi We cwæŋæ ni, a daa bá fɔgi a di wɔdiu kum kuntu, a na ba lagi sɪ a pa a ko-bu tɪsi We cwæŋæ kam wuni tɪn ŋwaani.

9

We tintuŋnu na jigi ni sɪ o ki te tɪn

¹ Amu ba jigi cwæŋæ sɪ a ki a na lagi kulɔ tɪn na? Amu dai Zezi Kriŋi tintuŋnu na? Abam buŋi ni a wu nœ dɪ Yuutu Zezi Kriŋi mu na? Abam mu yi tɪtuŋa yalu a

na tuŋi a pa dɪ Yuutu Zezi tɪn, á na dœ amu jɪŋa á na vrim tɪn ŋwaani. ² Nœna badaara na maŋi ba ba buŋi ni amu yi Zezi Kriŋi tintuŋnu cɪga cɪga, abam bá wani á vɪn ni amu dai Zezi Kriŋi tintuŋnu. Abam na ŋwi didaani dɪ Yuutu Zezi te tɪn mu bri ni amu sɪni a yi o tintuŋnu mu.

³ Nœna na lwe amu, a na wú læri-ba te tɪn mu tintu: ⁴ Abam buŋi ni, dɪbam balu na yi We tintuŋna tɪn ya ba jigi cwæŋæ sɪ dɪ jɔŋi dɪ ni-wɔdiu dɪ tɪtuŋa yam ŋwaani mu na? ⁵ Dɪbam ya ba jigi cwæŋæ sɪ dɪ di kaana balu na sɛ Zezi tɪn, sɪ dɪ taá tɔgi daani dɪ beeræ, nɪnœni dɪ Yuutu Zezi tintuŋna babam bam di o nyaana di Pɪyœri na yæni ba ki te tɪn na? ⁶ Amu di Banabasi yiranu nan mu maŋi sɪ dɪ taá tuŋi dɪ lagi dɪ tɪti ni-wɔdiu na? ⁷ Nœnu na yi pamaŋnu, o bá wani o joori o ŋwi o tɪti. Nœnu jigi kara yi o ba di ka wænu na? Nœnu jigi naani o tɔga yi o ba di di nayɪla na?

⁸ Ku dai luŋu banja mɪmaŋa yantu yiranu mu bri dɪbam cɪga kam kuntu. We tɔno kum di maŋi ku bri kuntu doŋ mu. ⁹ Ku pɔpɔni We cullu tɪlu Dɪ na pœ Moyisitɪn tɔno kum wuni ku wi: «Nmu na jigi nabɪa n ma n nwanɪ wo-vaalu, yi ki tampɔŋo ka ni ni.» We na tagi kuntu tɪn, ku yi nabɪa kam yiranu ŋwaani mu na? ¹⁰ Aye, ku yi dɪbam ŋwaani mu. Nœnu wulɔ na vagi di wulɔ na wura o ki faa tɪn maama tɪni ni baá na ba tæri mu. ¹¹ Dɪbam na tɔɔli We kwæræ kam di abam tɪn, ku nyi di dɪ dugi We cɪga kam mu á bɪcara ni. Ku nan wu maŋi sɪ dɪ jɔŋi dɪ ni-wɔdiu abam tee ni na? ¹² Abam na pai nœna badonnæ ba ni-wɔdiu tɪn, ku ya wu maŋi sɪ dɪbam jɔŋi dɪ dwæni bantɔ na? Nan di ku di, dɪbam wu bwe sɪ dɪ jɔŋi dɪ ni-wɔdiu abam tee ni, ni dɪ ya na jigi cwæŋæ sɪ dɪ ki te tɪn. Dɪ nan vɔgi dɪ wu mu woŋo maama banja ni, sɪ ku yi wani ku cɪ Zezi Kriŋi kwær-ywæŋæ kam.

¹³ Á tɪti maŋi á ye ni balu na tuŋi We tɪtuŋa Dɪ di-kamunu kum wuni tɪn yæni ba jɔŋi ba ni-wɔdiu dáani mu. Balu di na jɔŋi vara ba ma kaani We tɪn di jɔŋi ba tæri ku wuni mu. ¹⁴ Ku nan yi bɪdwɪ mu di balu di na tɔɔli We kwær-ywæŋæ kam

tin. Dí Yuutu Zezi pe ni ni ba di manj si ba joni ba ni-wɔdiu titɔŋi dɔm kuntu ŋwaani mu.

¹⁵ Nan di ku di, amu wu bwe si a joni kulɔkulɔ abam tee ni. Ku nan dai ni a pupɔni tintu si a ma joni woŋo mu abam tee ni. Aá ti mu, si a bá fɔgi a za a na yi te tin. A bá se a pa nɔɔn-nɔɔnu cwɛŋə si o cɔgi woŋo kulɔ na yi amu wɔpolo nyum tin. ¹⁶ A bá want a magi a nyɔɔni a na tɔɔli Wɛ kwɛr-ywɛŋə kam tin ŋwaani. Kuntu yi fifiɔn mu si a ki. Amu ya na yagi Wɛ kwɛr-ywɛŋə kam tɔɔlim, kú ta yi lærv mu di amu. ¹⁷ Amu titi mu nan ya na li wubɔŋa si a taa tɔɔli Wɛ kwɛr-ywɛŋə kam, a ya wú ta tiini si a joni ŋwuru mu ku ŋwaani. Ku nan dai a titi wubɔŋa mu a kia, ku yi Wɛ mu kwe-ka DI ki amu jɔŋa ni. ¹⁸ Kuntu, bɛɛ ŋwuru mu amu wú joni? Amu nyɔɔri mu yi a na tɔɔli Wɛ kwɛr-ywɛŋə kam zaani, yi a ba bwe si a joni kulɔkulɔ ku ŋwaani, ni a ya na jigi cwɛŋə si a ki te tin.

¹⁹ A te a titi mu, a dai nɔɔn-nɔɔnu gambaa. Amu titi nan mu pe a ji gambaa nɔɔna maama tee ni, si a want a joni nɔɔna zanzan a ki Wɛ jɔŋa ni. ²⁰ Amu na wu Zwifɔbam tee ni, a yɛni a tɔgi a ki ni Zwifɔ bam na ki te tin mu, si a ma want a joni-ba a ki Wɛ jɔŋa ni. Wɛ cullu tɔli DI na pe Zwifɔ bam tin ya ba tɔgi ti te amu. Amu nan na zɔuri di Zwifɔ tin, a de a se-ti mu, si a want a joni ti na te balu tin a ki Wɛ jɔŋa ni. ²¹ Ku daari, a na yɛni a wu dwi-geitiinɔ balu na ba tɔgi Wɛ cullu tim tin tee ni, a di tɔgi a ki ni bantu na ki te tin mu, si a ma want a joni-ba a ki Wɛ jɔŋa ni. Ku nan dai ni a yigə tɛrə didaani Wɛ niə yam, ku yi Zezi Krisi niə yam mu te amu. ²² Ku daari, ku na yi balu wubɔŋa na wu bigi di Wɛ cwɛŋə kam tɔgim tin, a yɛni a ji ni bantu di mu te, si a ma want a joni-ba a ki Wɛ jɔŋa ni. Amu na wu nɔɔna balu maama tee ni, a yɛni a ji ni bantu mu te, yi a kwaanɔ a ki a na wú ki te si a ma joni ba badaara a ki Wɛ jɔŋa ni.

²³ Amu nan ki wəenu tintu maama si Wɛ kwɛr-ywɛŋə kam mu want ka vu yigə, si a di tɔgi a na a pɛeri DI wo-laaru tim wɔni. ²⁴ Abam ye ni, nɔɔna na wura ba

durə, nɔɔnu maama mu kwaanɔ si o di yigə, yi ba didba yurani mu wú di o joni pɛeri dɔm. Nan kwaanɔ-na kuntu dɔŋ, si á want á di yigə si á joni pɛeri dɔm. ²⁵ Nɔɔnu wɔlu maama na lagi si o duri tin yɛni o tiini o kwaanɔ mu o ki o titi o ki daani. Bantu nan yɛni ba kwaanɔ kuntu si ba joni pɛeri mu, yi ba pɛeri dɔm kuntu bá daani di cɔgi. Ku daari dɔbam pɛeri dɔlu dí na lagi dí joni Wɛ tee ni tin bá fɔgi di cɔgi maŋa di maŋa. ²⁶ Kuntu, amu ba duri ni wɔlu na yɛri durim yi o duri yɔɔ yɔɔ te tin. A nan ba magi jara ni wɔlu na yɛri jara magim yi o magi yɔɔ yɔɔ te tin. ²⁷ Amu nan kwaanɔ a tiini a fin a titi mu, si a pa a yira yam lwarɔ ni amu mu te-ya. A ki kuntu si ku yi pa, a na tɔɔli Wɛ kwɛr-ywɛŋə kam a bri nɔɔna badonnə tin, si amu titi laan ba a ga pɛeri mu DI tee ni.

10

Wɛ nɔɔna wu manj si ba taa zuli jwənə

¹ A ko-biə-ba, amu lagi si á guli kulɔ deen na ki dí kwə nakwa balu na de Moyisikwaga ba nunj Ezipini tin woŋo mu. Wɛ deen pe kunkoŋo mu kwəli ba maama, yi DI daari DI pɔɔri nɔnu kum na bam kuni bile DI daari cwɛŋə, yi ba maama tɔgi da ba ke. ² Kuntu na ki tin, ku nyi di bantu maama deen miisi na wɔni mu, si ba taa yi Moyisi karabiə, kunkoŋo kum na kwəli-ba yi ba da nɔnu kum wu ba ke tin ŋwaani. ³ Wɛ deen ma pa ba maama di wɔdiu didba, ⁴ yi ba daari ba nyɔ na bidwi. Na balu ba maama deen na nyɔgi tin nunj piu kɔdɔŋ yira mu, yi piu kum kuntu mu yi wo-kɔnkagɔli dɔlu Wɛ na kia, si ku bri ni Zezi Krisi titi mu tɔgi o wu ba tee ni. ⁵ Nan di kuntu di, Wɛ wu deen wu poli di nɔɔna zanzan ba wɔni. DI deen ma pa ba zanzan ti ba manj kagba kam wɔni.

⁶ Wəenu tintu maama nan ki si ti bri dɔbam mu, si dí daa yi ta pa dí fra zɔuri wo-balwaarɔ nɔnɛni bantu na ki te tin. ⁷ A yi zanj á zuli jwənə, ni bantu badaara deen na ki te tin. Ku pupɔni Wɛ tɔno kum wɔni ku wɔ: «Yisɔrayeli tiinə bam deen jəni ba di wɔdiu ba daari ba nyɔ, yi ba laan zanj ba sa ba kweera.» ⁸ Á yi

zanjı á pa dí taá boorə, nı bantv badaara dɛen na kɪ te yɪ ba nɔɔna murr-fiinle-tito (23.000) ti dɛ didva wɔni tɪn. ⁹ Á yɪ pa-na dí manjı dí Yuutu Baŋa-Wɛ dam dí nii, nı bantv badaara dɛen na kɪ te yɪ bɪsankwɪ du-ba sɪ gv tɪn. ¹⁰ Á yɪ taá pɔvni dɪ Wɛ, nı bantv badaara dɛen na kɪ te yɪ tɔvni maleka kam gv-ba tɪn.

¹¹ Wəənu tɪntv maama dɛen nan kɪ dí kwə nakwa bam, sɪ ti taa yɪ maana mv ti pa dɪbam. Tɪ nan pɔpɔni Wɛ tɔnɔ kum wɔni, sɪ kv wanı kv kaanı dɪbam balv ta na ŋwɪ yɪ lvgv baŋa tiim da yam batwarı tɪn mv. ¹² Kuntv ŋwaanı, wɔlv na bɔŋı nı o zıgı lanyıranı tɪn nan fɔgı o yıri o titı sɪ o yɪ tv. ¹³ Wɔŋo kulv maama na manjı abam sɪ á tusi tɪn wat kv yɪ nɔɔnv maama. Wɛ nan yɪ cıga tu mv, Dı bá se sɪ wɔŋo kulv na manjı abam tɪn dwəni abam dam. Dı nan wú pa abam dam, sɪ á wanı á na cwəŋə á nuŋı kv wɔni manja kam kuntv nı.

¹⁴ Kuntv ŋwaanı, a badon-sonnu-ba, lı-na á titı jwəŋə kaanımv wɔni. ¹⁵ Amv nan lagı a ŋɔɔni dɪ abam nı swan tiinə mv te, sɪ á bɔŋı á nii a taanı dım yɪ cıga mv naa vwan mv. ¹⁶ Dí na yəni dí wura dí di Zezi Krisi tɔvni gulim wɔdiu kum, dí yəni dí kwe zɔŋa mv dɪ ka wɔ wo-nyɔɔrv yɪ dí kɪ Wɛ le ti ŋwaanı, yɪ dí daarı dí nyɔ. Dí na kɪ kuntv tɪn, kv brı nı dɪbam maama tɔgı dí se nı Zezi Krisi jana kam nuŋı dɪbam ŋwaanı mv. Dí daa ta na yəni dí kwe dıpe dım dí fɔ fɔ dí di tɪn, kv brı nı dɪbam maama tɔgı dí se nı o yıra yam cɔgı dɪbam ŋwaanı mv. Kv dai kuntv na? ¹⁷ Dɪbam maama na fɔgı dıpe didva kam dí di tɪn, kv brı nı dɪbam maama yɪ nɔɔnv didva mv, dí ya zı manjı dí daga te maama dı.

¹⁸ Nan bɔŋı-na Yısrayelı tiinə bam na yəni ba ma wəənu tılv ba kaanı Wɛ yɪ ba daarı ba di tɪn wɔŋo. Balv maama na dɛ ba di tɪn dı tɔgı ba se kaanımv dım mv.

¹⁹ Amv na tagı kulv tɪn brı bɛen? Kv brı nı wɔdiu kulv ba na mɛ ba kaanı jwəŋə tɪn jıgı kuri mv na? Naa kv brı nı jwəŋə yam titı mv jıgı kuri? ²⁰ Awo, kv dai kuntv. Amv lagı a brı abam nı, jwə-kaana na kaanı dı wəənu tılv tɪn, ba

paı cıcirı mv sɪ kv dai Wɛ. Amv nan ba lagı sɪ abam na wəl-dɔnɔ dı cıcirı. ²¹ Kv nan wɔ manjı sɪ á nyɔ dí Yuutu Zezi Krisi wo-nyɔɔrv tım, sɪ á kwəri á vu á nyɔ dı cıcirı. Abam nan bá wanı á jəni á di dí Yuutu wɔm tɔvni gulim wɔdiu kum, sɪ á kwəri á vu á da á di wɔdiu kulv na wú pa á taá ŋwɪ dı cıcirı tɪn. ²² Á yɪ pa-na dí kɪ kulv na wú zanjı dí Yuutu wɔm wɔ tɪn. Abam bɔŋı á paı dɪbam jıgı dam dí dwe wɔntv mv na?

Dı manjı sɪ dí pa Wɛ na zulə mv dí tıtvŋa maama wɔni

²³ Abam badaara na tɛ á wı, á jıgı ni sɪ á kɪ kulv maama á na lagı tɪn, kv yɪ cıga. Kv nan dai nı wɔŋo maama mv jıgı kuri kv pa dɪbam. Kv ta dai nı wɔŋo maama mv jıgı zənə. ²⁴ Nɔɔn-nɔɔnv yɪ zanjı o taa lagı o titı zənə má. O nan manjı sɪ o taa kɪ lanyıranı o zəni o donnə dı mv.

²⁵ Á jıgı ni sɪ á yəgı nwana yalv maama ba na jıgı ba yəgı yaga nı tɪn á di. Nan yɪ bwe-na á nii ya yɪ jwəŋə nwana mv na, sɪ kvú pa liə ja abam kv ŋwaanı. ²⁶ Kv pɔpɔni Wɛ tɔnɔ kum wɔni kv wı: «Lvgv baŋa dı kv wəənu maama yɪ Baŋa-Wɛ nyım mv.» ²⁷ Nɔɔnv wɔlv na ba tɔgı Zezi tɪn na bəŋı abam sɪ á vu o sɔŋo á di wɔdiu did-o, yɪ á na se á vu, o na kwe wɔdiu kulv maama o pa abam tɪn, sɪ á di. Á yɪ zanjı-na á bwe kv kuri, sɪ kvú ta jıgı liə dı abam. ²⁸ Nɔɔnv nan na tagı dı abam o wı, wɔdiu kuntv yɪ ba mɛ ba kaanı jwəni mv, sɪ á daa yɪ zanjı á di, bɛŋwaanı liə wú zv nɔɔnv wɔm kuntv bıcarı. ²⁹ Kv dai nı á yagı kv dim liə na wú zv abam titı bıcarı tɪn ŋwaanı, kv yɪ liə na wú ja wɔlv na tagı o brı abam tɪn ŋwaanı mv.

Dɛdɔŋ abam wat á bwe amv á nii, bɛŋwaanı mv dí manjı sɪ dí yagı dí na jıgı ni sɪ dí kɪ kulv tɪn, kv yɪ liə na wú zv nɔɔna badonnə tɪn ŋwaanı mv? ³⁰ Abam daa ta wat á bwe amv nı, dí na kɪ Wɛ le wɔdiu kum ŋwaanı yɪ dí daarı dí di tɪn, nɔɔnv daa wú lwe dɪbam bɛɛ ŋwaanı mv?

³¹ Kv nan na yɪ te tɪn, wɔŋo kulv maama abam na wú kɪ tɪn, kv na yɪ á na wú di naa á nyɔ naa kəm dılv maama á na wú kɪ tɪn, kv manjı sɪ á taá kɪ kulv

maama na wú pa Wε na zulə ku ηwaanti tɪn mu. ³² Á yɪ taá kɪ-na kulɔ na wú cɔgɪ nɔɔna wubɔŋa tɪn, ku ya zɪ yɪ Zwifə bam naa dwi-ge tiinə naa Wε nɔn-kɔgɔ kum dɪ. ³³ Taá kɪ-na nɪ amɔ na kɪ te tɪn. Woŋo kulɔ maama amɔ na kɪ tɪn, a kwaanti sɪ ku taa poli nɔɔna maama wɔ mu. Amu ba lagɪ a titɪ yɪranɪ zənə. A lagɪ sɪ a zəni nɔɔna maama mu, sɪ ku wanɪ ku pa Wε vɪrɪ-ba DI yagɪ.

11

¹ Taá lwəni-na amɔ, nɪ amɔ na lwəni Zezi Krisi te tɪn.

Zezi mu yɪ baara dɪ kaana maama yuutu

² Abam kɪ cɪga lanyɪranɪ dɪdaani á na yəni á guli amɔ gulə, yɪ á kwəri á se zaasɪm dɪlɔ maama a na brɪ abam tɪn. ³ Amu nan lagɪ sɪ abam lwarɪ nɪ, Zezi Krisi mu yɪ nɔɔnɔ maama yuutu. Kaani dɪ yuutu maa yɪ o barɔ. Baŋa-Wε nan mu yɪ Zezi Krisi dɪ yuutu. ⁴ Kuntɔ tɪn, á na jeeri daani sɪ á warɪ Wε, yɪ baarɔ na zanɪ sɪ o loori Wε naa o ηɔɔnɪ Wε yiyiu-ηwε, yɪ o na mε woŋo o kwəli o yuu, kuntɔ tu yáalt o yuutu wɔm mu. ⁵ Kaani dɪ nan na zanɪ sɪ o loori Wε naa o ηɔɔnɪ Wε yiyiu-ηwε, yɪ o na wɔ mε woŋo o kwəli o yuu, o dɪ yáalt o yuutu wɔm mu. O na kɪ kuntɔ, o dɪ wɔlɔ na ceeri o yuu tɪn maama yɪ bɪdwɪ mu. ⁶ Kaani na wɔ se sɪ o kwəli o yuu, ku ya maŋɪ sɪ o cɔ-ku mu naa o ceeri-ku. Ku nan na jɪgɪ cavɪra sɪ kaani kɪ kuntɔ tɪn, ku maŋɪ sɪ o taa kwəli-ku mu. ⁷ Baara nan ba jɪgɪ sɪ ba kwəli ba yuni, beŋwaanti bantɔ jɪgɪ Wε nyɪnyɔgɔ mu, yɪ ba brɪ DI zulə na yɪ te. Ku nan na yɪ kaana, bantɔ mu brɪ baara zulə na yɪ te. ⁸ Beŋwaanti Wε mε baarɔ yɪra mu DI kɪ kaani, sɪ ku dai kaani yɪra mu DI mε DI kɪ baarɔ. ⁹ Kuntɔ, Wε wɔ kɪ baarɔ kaani ηwaanti, DI kɪ kaani mu baarɔ ηwaanti. ¹⁰ Kuntɔ ηwaanti, dɪ Wε malesɪsɪm ηwaanti, kaana maŋɪ sɪ ba taa kwəli ba yuni, sɪ ku brɪ nɪ ba jɪgɪ nɪ sɪ ba ηɔɔnɪ Wε kɔgɔ kum wɔnɪ. ¹¹ Ku daari, dɪbam balɔ maama na wɔ dí Yuutu Zezi kɔgɔ kum wɔnɪ tɪn, kaani ba te o titɪ baarɔ tee nɪ, baarɔ dɪ nan ba te o titɪ kaani tee nɪ. ¹² Wε sɪnɪ DI ma baarɔ yɪra mu DI kɪ kaani, yɪ kaani dɪ nan mu

lɔrɪ baarɔ. Woŋo maama nan nunɪ Wε te mu.

¹³ Abam titɪ nan bɔŋɪ-na á nii. Kaani na zanɪ sɪ o loori Wε, yɪ o na wɔ kwe woŋo o ma kwəli o yuu, ku lamma na? ¹⁴ Nɔɔna maama ye nɪ, baarɔ yuuywe na tiini sɪ dwara, ku yɪ cavɪra mu ku paɪ o titɪ. ¹⁵ Ku nan na yɪ kaani, o yuuywe na tiini sɪ nunɪ sɪ daga, ku zul-o mu. Ku yɪ o dɪ Wε pɛɛrɪ mu, sɪ sɪ taa daga yɪ sɪ kwəli o yuu. ¹⁶ Nɔɔnɔ wɔlɔ nan na wɔ se amɔ zaasɪm dɪm kuntɔ yɪ o magɪ kantɔgɔ dɪ baŋa nɪ tɪn, kuntɔ tu taa ye nɪ dɪbam maama tɔgɪ kantɔ cwəŋə kam mu, yɪ Wε nɔn-kɔgɔ kum je maama nɪ tɪn dɪ tɔgɪ kantɔ mu.

Dí na maŋɪ sɪ dí dɪ Zezi tɔvɪnɪ gulim wɔdiu kum te tɪn
(Matiyu 26:26-29, Marɪkɪ 14:22-25, Luki 22:14-20)

¹⁷ Woŋo kulɔ amɔ na lagɪ a ta dɪ abam tɪn, a ba lagɪ a tee abam nɪ á kɪ lanyɪranɪ. Abam na yəni á jeeri daani tɪn, á cɔgɪm mu dwe á fɔgɪm. ¹⁸ Dayigə woŋo, amu nɪ nɪ á na yəni á jeeri daani sɪ á zuli Wε, á jɪgɪ kampwara mu daani. Amu bɔŋɪ nɪ ku sɪnɪ kúv ta yɪ cɪga mu. ¹⁹ Ku nan fin mu sɪ kampwara taa wɔ abam titari nɪ, sɪ ku brɪ balɔ na sɪnɪ ba tɔgɪ Zezi dɪ cɪga tɪn. ²⁰ Abam na yəni á jeeri daani sɪ á dɪ dí Yuutu Zezi tɔvɪnɪ gulim wɔdiu kum tɪn, á ba kɪ nɪ á na maŋɪ sɪ á kɪ te tɪn. ²¹ Beŋwaanti nɔɔnɔ maama yəni o lɔgɪrɪ o dɪ o titɪ wɔdiu kum mu. Abam nan na kɪ kuntɔ tɪn, ku pɛ kana jɪgɪ badonnə, yɪ á badonnə nyɔ á su á ja gaalt. ²² Abam ya na lagɪ sɪ á dɪ dim dɪm kuntɔ don tɪn, á ya wú dɪ á titɪ sam nɪ mu. Abam lagɪ sɪ á cɔgɪ Wε nɔn-kɔgɔ kum yuu mu na? Abam lagɪ sɪ á pa cavɪra mu ja yinigə tiinə balɔ na wɔ á kɔgɔ kum wɔnɪ tɪn na? Abam lagɪ sɪ amu ta bɛɛ mu dɪ abam? Nɪ á kɪ lanyɪranɪ mu na? A bá wanɪ a ta nɪ á kɪ lanyɪranɪ dɪ kuntɔ woŋo.

²³ Cɪga kalɔ dí Yuutu Zezi na brɪ-nɪ o tɔvɪnɪ gulim wɔdiu kum ηwaanti tɪn mu a zaasɪ abam, ku yɪ sɪ titɪ dɪlɔ ba na jaani dí Yuutu Zezi tɪn mu o kwe dɪpɛ, ²⁴ yɪ o kɪ Wε le dɪ ηwaanti o daari o fɔ fɔ o pa o karabiə bam, yɪ o wɪ: «Amu yɪra yam

mu tuntu, ya na lagi ya cogi abam nwaani tin. Taá ki-na kuntu don si á taá ma guli amu gulə.»

²⁵ Ba na di ba ti tin, o daa ma kwe zɔɔa di ka wɔ wo-nyɔɔru yi o ki We le ti nwaani, yi o wi: «Wo-nyɔɔru tuntu bri ni We goni ni-duuri mu didaani nabiinə amu jana kam nwaani. Manja kalu maama á na lagi á nyɔ-ti tin, si á ki-na kuntu á taá ma guli amu gulə.»

²⁶ Benwaani, manja kalu maama á na di dipe dim kuntu yi á nyɔ wo-nyɔɔru tum kuntu tin, á ki á ma á bri dí Yuutu wɔm tɔɔni dim na yi te tin mu, si ku vu ku yi manja kam o na wú joori o ba tin. ²⁷ Kuntu nwaani, nɔɔnu wulu na di dí Yuutu wɔm tɔɔni gulim dipe dim naa o nyɔ wo-nyɔɔru tum, yi o ki kulɔ na wɔ manɔ di dí Yuutu wɔm tin, kuntu tu ki kəm-balɔɔ mu di dí Yuutu wɔm yira yam di o jana kam. ²⁸ Kuntu nwaani, nɔɔnu maama manɔ si o da yigə o taa ye o titi mu, si o laan di dipe dim o daari o nyɔ wo-nyɔɔru tum. ²⁹ Nɔɔnu wulu nan na di dipe dim yi o kwəri o nyɔ wo-nyɔɔru tum di goonə tin wɔ manɔ di dí Yuutu wɔm yira yam mu, kuntu tu vanɔ taani mu o danɔ o titi yuu ni. ³⁰ Kuntu nan mu pai á zanzan ba jigɔ yazurə, yi á badaara bwənə, yi á badonnə tɔa. ³¹ Dibam nan ya na yəni dí da yigə dí bwe dí titi dí nii yi dí lwarɔ dí na yi balu tin, We ya daa bá pa dí na cam. ³² Dí Yuutu We nan yəni Dɪ vanɔ dibam zwe si Dɪ pa dí joori dí tu cwəɔɔ ni mu, si manja kalu Dɪ na wú ba Dɪ di nɔɔna maama taani tin, si dí yi zanɔ dí ga bura Dɪ tee ni, ni balu na yəri We tin te.

³³ Kuntu nwaani, a ko-biə-ba, á na jeeri daani si á di Zezi tɔɔni gulim wɔdiu kum, si á zuri á yira á cəgi daani. ³⁴ Wulu kana na wɔe tin, kuntu tu da yigə o di o sɔɔɔ ni, si o laan daari o ba, si á yi vanɔ We sarɔya á danɔ á yuu ni manja kalu á na jeeri daani tin.

Ku daari, ku na yi wəənu tɔlu na daari tin, amu na tuə, a laan wú bri abam á na wú ki te.

12

We Joro kum pɛera yam na yi te tin

¹ Ku daari, a laan lagi a nɔɔni We Jorokum pɛera yam laɔa ni mu. A ko-biə-ba, a lagi si a pa á lwarɔ We Joro kum na tɔɔni te di te tin mu. ² Abam ye ni, manja kalu á deen ta na wɔ lwarɔ We tin, á deen tɔɔni jwənə yalu na yi kafe tin mu, yi ya ganɔ abam si á taá tɔɔni cwe silu maama ya na lagi tin. ³ Kuntu nwaani mu a lagi a pa á lwarɔ ni, We Joro kum bá ganɔ abam. Kuntu, nɔɔnu wulu na nɔɔni di We Joro dam tin bá wanɔ o twi Zezi. Nɔɔn-nɔɔnu nan bá wanɔ o ta ni, Zezi mu yi o Yuutu, yi We Joro kum təri o tee ni.

⁴ We Joro kum pɛera yam yi dwi təri təri mu, yi Dɪ Joro kum didɔa yiranɔ mu pai-ya Dɪ nɔɔna. ⁵ We titɔɔa yam di yi dwi təri təri mu, yi dí Yuutu wulu dí na tɔɔni dí pa-o tin yi didɔa yiranɔ mu. ⁶ We na pe dibam dam si dí ma tɔɔni Dɪ titɔɔa te tin di yi dwi təri təri mu. We nan yi didɔa yiranɔ mu, yi dintu mu pe dibam maama dam dim kuntu maama. ⁷ We Joro kum nan pe nɔɔnu maama pɛeri si o wanɔ o maa zəni o donnə. ⁸ We Joro kum pai nɔɔna badonnə dam si ba nɔɔni swan taani, yi kuntu mu ta pai nɔɔna badonnə dam si ba nɔɔni yəno taani di. ⁹ We Joro kum nan ta mu pai nɔɔna badonnə dam si ba taa tiini ba jigɔ wɔ-didɔa di We, yi ku ta pai badonnə dam si ba ta maa pai yawɔna nai yazurə. ¹⁰ Kuntu nan ta mu pai badonnə dam si ba ta maa ki wɔ-kɔnkagula, ku daari si badonnə taa wai ba nɔɔni We yiyiu-nwɛ. Ku daa ta maa pai nɔɔna badonnə wai ba pɔɔri kulɔ na yi We Joro kum nyim di kulɔ na dai ku nyim tin daani. Ku ta pai badonnə wai ba nɔɔni ta-gɛ, yi badonnə di wai ba lwarɔ ta-gɛ sum kuntu kuri yi ba te ba bri ba donnə. ¹¹ Ku nan yi We Joro kum kuntu didɔa yiranɔ mu jigɔ pɛera yam kuntu dwi təri təri, yi ku pai nɔɔnu maama ni ku wɔbɔɔa na lagi te tin.

Zezi kɔɔ kum nyi di nɔɔnu yira na yi te tin mu

¹² Nan bɔɔni-na á nii nabiinu yira na yi te tin. Ya yi wɔɔni didɔa mu, yi ya laan pɔɔri je dwi təri təri. Ya pɔɔrim dim daga

zanzan, yi ya maama laan yi yira didva mu. Zezi Krisi di o kogo kum maama di nan yi kontu mu. ¹³ Dibam maama na pe ba miisi dibam na wonu We Joro kum didva dam nwaani tun, di laan jigi noonu didva mu. Ku na yi Zwifə naa dwi-ge tiinə, naa gambe naa balu na te ba titi tun maama, We Joro kum kontu yiranu mu wo dibam maama tee ni.

¹⁴ Nabiinu yira pɔɔri je təri təri mu, si ku dai jəgə didva yiranu. ¹⁵ Naga na tagi ka wi, kantu dai juna, kontu nwaani yira yam ba te-ka, kontu bá sunu ku pa ka taa togi ka təri yira yam wonu. ¹⁶ Zwe di nan na wi, dintu dai yi, si yira yam ba te-di, kontu bá sunu ku pa di taa togi di təri yira yam wonu. ¹⁷ Yira yam maama nan ya na yi yi yiranu mu, yaá ki ta mu ya taa ni taanu? Ya nan ya na yi zwe yiranu mu, yaá ki ta mu ya taa ni lwəm? ¹⁸ Ku nan yi We mu ki je sum dwi təri təri DI ki yira yam wonu, ku manji di DI wobuɔna na lagı te tun. ¹⁹ Ya maama nan ya na yi yira yam jəgə didva mu, yaá ki ta mu ya ji yira? ²⁰ Kontu tun, je dwi təri təri mu wura, yi si maama laan yi yira didva.

²¹ Kontu nwaani, yi bá wanu di ta di juna ni di ba lagı-ka, naa yuu ta di naga ni ku ba lagı-ka. ²² A lagı a ta cıga mu di abam ni, dibam yira yam je silu di na buɔni ni si tiini si bwənə tun jıgi kuri zanzan. ²³ Di yira yam je silu di na buɔni ni si ba tiini si jıgi kuri tun mu di yəni di zuli lanyiranu. Je silu na jıgi cavura tun, mu di yəni di fəgi di kwəli-si lanyiranu. ²⁴ Ku daari ya je silu na lana tun, di daa ba fəgi di nii si banja ni. We mu ki nabiinu yira yam je sum maama DI ki daanu, yi DI pai je silu na ge zulə tun na zulə lanyiranu. ²⁵ Kontu nwaani kampwara təri yira yam wonu. Ya je sum maama zəni daanu mu. ²⁶ Ku na cana yira yam daa kalu ni, yira yam maama wú togi ya na cam dım kontu donj mu. Ku daari daa kalu na ne zulə tun, yira yam maama di wú togi ya na wupolo mu.

²⁷ Abam maama yi Zezi Krisi yira yam mu, yi á didva didva yi o je sum dwi təri təri mu. ²⁸ Kontu tun, Zezi kogo kum wonu, We ki noonu maama o jəgə ni mu. Dayigə

tun yi Zezi tintuɔna bam o titi na li tun mu. We nijonə bam maa sanjı. Balu na ki bito tun maa yi balu na bri We cıga kam tun. Ku wəli di balu na ki wo-kinkagıla tun, di balu We na pe-ba dam si ba ta maa pai yawuna nai yazurə tun, di balu na zəni noona tun, di balu na nii We tituɔna yam banja ni tun, di balu We Joro kum na pai ba noonu ta-ge tun. ²⁹ Ku nan dai ni di maama mu yi Zezi tintuɔna balu o titi deen na li tun, ku dai di maama mu yi We nijonə, naa di maama mu bri We cıga kam. Ku nan dai ni di maama mu wai di ki wo-kinkagıla. ³⁰ Ku nan dai di maama mu We pe dam si di taá ma pai yawuna nai yazurə, naa di maama mu We Joro kum pe di noonu ta-ge, naa di maama mu wai di lwarı si kuri di bri noona. ³¹ Nan kwaanı-na si á jonjı We-peera yalu na jıgi kuri ku ja gaalı tun.

Ku daari, a nan lagı a bri abam wonjo kulɔ na tiini ku lana ku dwe didi tun mu.

13

Sono na yi te tun

¹ Amu na manji a wai a noonu nabiinə dwi təri təri taana, di malesısum taanu di, yi a na ba jıgi sono, ku nyi di soɔ mu a kua, nıneenı ba na magı kwanja di loɔini yi ti ki soɔ te tun. ² Amu na manji a jıgi We-peeri dilu na pai a wai a noonu We yiyiu-ɔwe tun, yi a jıgi yəno maama, yi a kwəri a ye cıga kalu maama na səgi nabiinə yigə ni tun, yi a na manji a jıgi wo-didva di We si a taa wai a pai pweeru zanjı ti je ni ti ve ti tu me a na lagı tun, yi a na ba jıgi sono, ku yi kafe mu. ³ Amu na manji a kwe a jijigıru maama a manji a pa yinigə tiinə, yi a ta kwəri a se si ba kwe a yira yam ba di mini ni, yi a na ba jıgi sono, ku ta manji ku ba jıgi kuri ku pa-ni.

⁴ Sono tu jıgi wo-zuru mu, yi o ki noona lanyiranu. Sono tu ba jıgi pu-sıɔna naa o magı o nyoonu, o nan ba jıgi kamunni di. ⁵ Sono tu ba ki kulɔ na wo manji tun, o nan ba beeri o titi yiranu zənə má. O nan jıgi ban-punu. Noonu na ki-o lwarım, o ba kwe o ki o wonu. ⁶ Sono tu ba ki wupolo di wonjo kulɔ na yi balorɔ tun, o ki wupolo di wonjo kulɔ na yi cıga tun mu. ⁷ Sono tu

wai o wɔ o wɔ woŋo maama baŋa ni, yi o jigi wɔ-dɔdɔa dɔ tɔna dɔ wɔ-zuru woŋo maama baŋa ni.

⁸ Sono ba tiə. We yiyiu-ŋwe sɔlɔ nɔɔna na ŋɔɔni tɔn wɔ ba si ke. We-peeri dɔlɔ nɔɔna na maa ŋɔɔni ta-ge tɔn dɔ wɔ ba dɔ ke. Yəno dɔ wɔ ba kɔ ke. ⁹ Lele kuntu yəno kɔlɔ dɔbam na jigi tɔn yi cicoro mɔ. We yiyiu-ŋwe sɔlɔ dɔ na ŋɔɔni tɔn dɔ yi cicwəru mɔ. ¹⁰ Kɔ daari maŋa kalɔ We na wɔ ba fɔgi wənu maama DI pa ti maŋi fast tɔn, wo-cicwəru tɔm maama laan wɔ je mɔ.

¹¹ Maŋa kalɔ a na yi bu tɔn, a deen ŋɔɔni biim mɔ, yi a kwəri a buŋi ni bu te, yi a jeeli ni bu te. Lele kuntu, a na kɔ nɔɔnɔ tɔn, a kwe busɔɔni wənu tɔm maama a yagi mɔ. ¹² Lele kuntu, dɔ na lwarɔ We cɔga kam te tɔn, kɔ taa nyi dɔ niu mɔ dɔ jigi dɔ nii kɔ wɔni liirə liirə. Kɔ daari maŋa kam kuntu na yiə, dɔ laan wɔ ta nai jaja mɔ. Lele kuntu yəno kɔlɔ a na jigi tɔn yi cicoro mɔ. Maŋa kam kuntu ni, a laan wɔ ta ye wənu maama kuri a tiə, ni We na ye amɔ DI ti te tɔn.

¹³ Kɔ daari wənu tɔtɔ mɔ wɔ ta wɔra maŋa maama. Wənu tɔntɔ mɔ yi wɔ-dɔdɔa dɔ tɔna dɔ sono. Kɔlɔ nan na dwe ti maama tɔn mɔ yi sono.

14

We yiyiu-ŋwe sɔm na zəni nɔɔna te tɔn

¹ Kuntu ŋwaani, kwaani-na si á taá jigi sono, si á daari á kwaani á jɔŋi We-peera yalɔ DI Jorokum na pai nɔɔna tɔn á wəli da, kɔ na dwe dɔdɔ si á wani á ŋɔɔni We yiyiu-ŋwe. ² Nɔɔnɔ wɔlɔ na ŋɔɔni ta-ge sɔm tɔn ŋɔɔni dɔ We mɔ, si kɔ dai dɔ nabiinə, ba na ba ni o taani dɔm kuri tɔn ŋwaani. We Joro kum mɔ pai o ŋɔɔni wənu tɔlɔ na səgi tɔn. ³ Kɔ daari nɔɔnɔ wɔlɔ na wai o ŋɔɔni We yiyiu-ŋwe tɔn ŋɔɔni o bri nabiinə mɔ, si kɔ kwe-ba kɔ daari kɔ zəni-ba si ba taa fɔgi ba zigi kəŋkəŋ dɔ pu-dɔa. ⁴ Wɔlɔ na ŋɔɔni ta-ge sɔm tɔn, kɔ wəli o tɔti yiranɔ mɔ. Wɔlɔ nan na ŋɔɔni We yiyiu-ŋwe tɔn, kɔ wəli Zezi kɔgɔ kum maama mɔ.

⁵ Amɔ ya lagɔ si abam maama taa wai á ŋɔɔni ta-ge sɔm, a nan tiini a lagɔ si á

taá wai á ŋɔɔni We yiyiu-ŋwe sɔm mɔ á dwe dɔdɔ. Beŋwaani wɔlɔ na ŋɔɔni We yiyiu-ŋwe tɔn tiini o jigi zənə o dwe wɔlɔ na ŋɔɔni ta-ge tɔn, kɔ na dai ni nɔɔnɔ na wɔra si o wani o pipiri o taani dɔm kuri si kɔ zəni Zezi kɔgɔ kum maama. ⁶ Kuntu tɔn, a ko-biə-ba, amɔ na tu abam te, yi a na ŋɔɔni ta-ge yiranɔ mɔ dɔ abam, bɛɛ nyɔɔri mɔ á lagɔ á na? Kɔlɔ na wɔ wəli abam tɔn mɔ yi a na ŋɔɔni taani dɔlɔ na wɔ pa á na vɔrɔm, naa dɔ pa á na yəno, naa a ŋɔɔni We yiyiu-ŋwe, naa a zaasi abam We cɔga kam. ⁷ Dɔ nan kwe duduurə na yi wənu tɔlɔ na ba jigi ŋwɔa tɔn dɔ ma maŋi dɔ nii: Nɔɔnɔ na jigi wuə o wui yɔɔ yɔɔ, naa o jigi kɔnɔ o magɔ yɔɔ yɔɔ, nɔɔna wɔ kɔ ta mɔ ba ni kɔ ywəni?

⁸ Nɔɔnɔ nan na jigi jara nabɔnɔ o wui yɔɔ yɔɔ, nɔɔn-nɔɔnɔ bá wani o lwarɔ ni jara mɔ wɔra si o nuŋi o vu. ⁹ Kɔ nan yi bidwɔ mɔ dɔ n na ŋɔɔni ta-ge yi nɔɔn-nɔɔnɔ wari si kuri o pipiri, nɔɔna wɔ kɔ ta mɔ ba lwarɔ n na te kɔlɔ tɔn kuri? Kuntu nan bri ni n ŋɔɔni n yagi gaa wɔni mɔ. ¹⁰ Taana dwi zanzan mɔ wɔ lɔgɔ baŋa ni, yi taan-taani tərə dɔ na ba jigi kuri dɔ pa dɔ tiinə.

¹¹ Nɔɔnɔ nan na ŋɔɔni taani dɔlɔ a na ba ni tɔn dɔ amɔ, kuntu bri ni dɔbam maama bale yi vərə mɔ da-tee ni. ¹² Kɔ nan yi kuntu mɔ dɔ abam dɔ, abam na lagɔ si á jɔŋi peera yalɔ We Joro kum na pai tɔn, á nan kwaani-na á jɔŋi peera yalɔ na wɔ zəni Zezi kɔgɔ kum si kɔ zigi lanyiranɔ tɔn. ¹³ Kuntu ŋwaani, abam wɔlɔ na wai o ŋɔɔni ta-ge, si o tiini o loori We si DI pa o taa wai si kuri dɔ o tea.

¹⁴ Amɔ na mɛ ta-ge sɔm a ma a wari We, kɔ yi a joro mɔ ŋɔɔna, si amɔ tɔti ba ni si kuri. ¹⁵ Kɔlɔ na maŋi si a kɔ tɔn mɔ yi si a wari We dɔ a wɔbɔŋa maama dɔ a joro maama, si a daari a taa leeni dɔ a wɔbɔŋa maama dɔ a joro maama a taa zuli We. ¹⁶ Kɔ nan na dai kuntu, yi n na mɛ ta-ge sɔm n ma n zuli We, yi nɔn-gaa na je o cəgə, o bá wani o ni si kuri. Kuntu ŋwaani, oó kɔ ta mɔ o tɔgi o sɛ nmɔ na zuli We te tɔn si o dɔ ta ni «Amina»? ¹⁷ Nmɔ na zuli We te tɔn na maŋi kɔ lamma te, kɔ bá zəni nɔɔnɔ wɔm kuntu.

¹⁸ Kɔ na yi amɔ, a kɔ We le dɔ DI na

pe-ni dam si a taa η̄ōoni ta-ge sim a dwe abam maama tin. ¹⁹ Ku daari, a na wu Zezi k̄oḡo k̄um w̄oni, a tiini a lagi si a taa mai taani dilu ba na ni tin mu a ma η̄ōoni a bri-ba. A na η̄ōoni bitari sinu ma yirani, ku garɪ a na η̄ōoni ta-ge sim bitarbiə m̄urr-fugə yi n̄ōon-n̄ōonu ba ni si kuri.

²⁰ A ko-biə-ba, á yi taá j̄iḡi bu-balwa wubɔɔja. Ku daari ku na yi lwarim j̄oḡo ni, si á taá nyi n̄ineeni bu-s̄is̄in na ȳeri lwarim k̄em te tin, si á pa á wubɔɔja bi We cwəɔɔ kam w̄oni. ²¹ Ku pup̄oni We t̄ōno k̄um w̄oni ku wɪ:

«Amu Baɔa-We wó t̄ɔɔi v̄ərə,
si ba ba ba η̄ōoni amu ni-taani d̄im di abam.

Baá η̄ōoni taani dilu á na ba ni tin di abam.

Nan di k̄untu di, á ta bá se a ni.»

²² K̄untu mu We mai ta-ge DI maa bri DI dam balu na wu se-DI tin tee ni, si ku dai balu na se-DI tin tee ni. Ku daari We yiyiu-η̄we sim mu bri DI dam balu na se-DI tin tee ni, si ku dai balu na wu se-DI tin tee ni. ²³ K̄untu η̄waani, Zezi k̄oḡo k̄um maama na jeeri daani, yi á maama na wura á η̄ōoni ta-ge, yi n̄ōonu wulu na manɪ o wu ni-si naa balu na wu se We tin na tu ba zu á w̄oni yi ba ba ni si kuri tin, ba bá ta ni á co mu na? ²⁴ Abam maama nan na η̄ōoni We yiyiu-η̄we á bri daani, yi n̄ōonu wum k̄untu don na tu o zu á wu, wuntu wó lwarɪ ni We dam mu wu á tee ni. O na ni kulɔ maama tin wu pa o lwarɪ ni o ba j̄iḡi bura We tee ni, yi o kw̄eri o lwarɪ ni We lagi DI di o taani. ²⁵ Wubɔɔja yalu maama ya na səgi o w̄oni tin laan wó ba ya lwarɪ jaja mu, yi o laan wó ki o yuu t̄iga ni o zuli We, yi o se ni We sinu DI wu abam titari ni.

Zezi k̄oḡo k̄um na manɪ si ku taa t̄ɔɔi ku t̄oḡi cwe silu tin

²⁶ A ko-biə-ba, abam na jeeri daani si á zuli We, á na manɪ si á ki kulɔ tin mu tintu: Abam diduwa mu wó zanɪ o pa ləɔə. Diduwa di ma zanɪ o bri We ciga kam. Wudon di ma zanɪ o ta viurim dilu We na bri-o tin. Wuwum di ma zanɪ o η̄ōoni ta-ge, yi wudon di ma zanɪ o ta ta-ge sim kuri o bri á k̄oḡo k̄um. Wəənu

tintu maama z̄eni Zezi k̄oḡo k̄um si ku f̄oḡi ku z̄iḡi k̄əɔk̄əɔ. ²⁷ Abam badaara na lagi á η̄ōoni ta-ge sim, ku manɪ si á taá yi bale naa batɔ yirani mu. Ku manɪ si á taá zanɪ á η̄ōoni á daari á pa daani mu, si á diduwa zanɪ o ta η̄we sim kuri. ²⁸ N̄ōon-n̄ōonu nan na t̄eri á w̄oni si o wani o ta η̄we sim kuri, balu ya na lagi ba η̄ōoni-si tin manɪ si ba yagi mu, si ba na wu ba yirani, si ba taa η̄ōoni-si di We. ²⁹ Ku daari, ku na yi balu na η̄ōoni We yiyiu-η̄we sim tin, ku manɪ si bale naa batɔ mu zanɪ ba η̄ōoni diduwa diduwa, si badaara bam taa cəgə, si ba laan bwe ba nii si yi ciga mu naa vwan mu. ³⁰ We na viuri n̄ōonu diduwa DI ciga kam balu na je ba cəgi tin w̄oni si o ta o bri Zezi k̄oḡo k̄um, ku manɪ si wulu na z̄iḡi o η̄ōoni We yiyiu-η̄we sim tin mu pu o ni, si o daari si wudon wum ta-ka.

³¹ K̄untu tin, abam maama wai á η̄ōoni We yiyiu-η̄we sim diduwa diduwa, si ku pa á zaasi We ciga kam da-tee ni, si á taá f̄oḡi á z̄iḡi k̄əɔk̄əɔ. ³² Balu na jonɪ dam We Jorokum tee ni si ba taa η̄ōoni We yiyiu-η̄we sim tin wai ba titi ba jaana mana kalu ba na wura ba η̄ōoni-si tin. ³³ We lagi si wono maama taa t̄oḡi cwəɔɔ mu di yazurə, si DI ba lagi yoo yoo k̄em.

³⁴ Abam na kikili daani si á zuli We, ku manɪ si kaana taa je cim mu si ba taa cəgə. Mu ku na yi te Zezi k̄oḡo k̄um j̄oḡo maama ni. Ba ba j̄iḡi cwəɔɔ si ba da ba η̄ōoni. Ku manɪ si ba se baara bam, ni We cullu tim na manɪ ti bri te tin mu. ³⁵ Ba na lagi si ba lwarɪ wono kulɔ kuri, ba manɪ si ba bwe ba banna mu s̄ōɔ ni, si ku wu manɪ si kaani zanɪ o η̄ōoni á kikilə kam w̄oni. ³⁶ Abam buɔi á pai We taani d̄im nuɔi abam te mu na? Mu naa á buɔi á pai abam yirani mu ye We taani d̄im na?

³⁷ Abam wulu na buɔi ni o yi We nijonnu naa o jonɪ We Joro kum p̄eri tin manɪ si o taa ye ni, amu na pup̄oni kulɔ a pa abam tin yi dí Yuutu wum kw̄ərə mu. ³⁸ N̄ōonu wulu maama na vin amu na pup̄oni kulɔ tin, We di wó vin k̄untu tu.

³⁹ K̄untu, a ko-biə-ba, kwaani-na si á taá η̄ōoni We yiyiu-η̄we sim. Á nan yi zanɪ á ci balu na η̄ōoni ta-ge sim We Joro kum

na pe tin. ⁴⁰ Nan taá kɪ-na woŋo maama sɪ kɔ taa tɔgi cwəŋə nɪ kɔ na maŋɪ te tin.

15

Wɛ kwər-ywəŋə kalɔ Zezi tintɔŋna bam na bri tin

¹ A ko-biə-ba, a lagɪ sɪ a pa á guli Wɛ kwər-ywəŋə kam a na maŋɪ a tɔɔli dɪ abam tin mu. Abam maŋɪ á sɛ-ka, yɪ á kɪ á wɔ-dɪdɔa á fɔgi á zɪgi kəŋkəŋ. ² Amu na pe á lwarɪ Wɛ kwər-ywəŋə kam te tin, á na wɔ joori ka kwaga nɪ, Wɛ wó vrɪ abam Dɪ yagi kantɔ ŋwaani mu. Kɔ na dai kɔntɔ, á na sɛ Zezi Krisi te tin yɪ kafɛ mu.

³ Wɛ cɪga kalɔ na dwe maama tin mu yɪ kalɔ amu na de yigə a jonɪ yɪ a laan daari a bri abam tin. Kantɔ mu tintɔ:

Zezi Krisi tɪgi dɪbam lwarɪm ŋwaani mu, nɪ Wɛ tɔŋo kum na maŋɪ kɔ ta te tin.

⁴ Ba ma kɪ-o bɔɔnɪ nɪ.

Da yatɔ de nɪ o ma joori o bi o yagi tɔɔnɪ, nɪ Wɛ tɔŋo kum na maŋɪ kɔ ta te tin.

⁵ O na bi tin, o ma pa Pɪyɛɛrɪ na-o, yɪ o tintɔŋna fugə-bale bam maama dɪ na-o. ⁶ Kɔntɔ kwaga nɪ, o ma bri o titɪ o karabiə zanzan bɪdwi baŋa nɪ, bantɔ dwe nɪ nɔɔna biə yanu (500). Nɔɔna bam kɔntɔ badaara zanzan ta ŋwi, ba finfin yɪranɪ mu tɪga. ⁷ Zaki dɪ ma na-o, yɪ o daari o pa o tintɔŋna bam maama na-o.

⁸ Kɔntɔ kwaga nɪ, o laan ma pa amu na nyɪ dɪ bu wɔɔɔ ba na lɔga yɪ o lɔra maŋa ta wɔ yɪ tin dɪ na-o. ⁹ Bɛŋwaani amu tiini a muri Zezi tintɔŋna bam maama wɔnɪ. A ya bri a wɔ maŋɪ sɪ ba taa bə-nɪ nɪ Zezi tintɔŋnɔ, a deɛn na bɛɛsɪ Zezi nɔɔna bam tin ŋwaani. ¹⁰ Wɛ nan na kɪ-nɪ yu-yoŋo tin mu pe a yɪ a na yɪ wɔɔɔ zɪm tin. Dɪ na kɪ-nɪ yu-yoŋo te tin dai kafɛ. Amu tiini a tɔŋɪ Wɛ titɔŋa yam a dwəni Dɪ tintɔŋna bam maama. Kɔ nan dai a titɪ dam ŋwaani mu a wai a tɔŋa. Kɔ yɪ Wɛ na kɪ-nɪ yu-yoŋo yɪ Dɪ dam dɪm wɔ amu tee nɪ tin ŋwaani mu.

¹¹ Dɪbam balɔ na yɪ Zezi tintɔŋna tin maama yəni dɪ bri cɪga dɪdɔa mu. Kɔ na yɪ amu na bri kɔɔɔ tin, naa bantɔ dɪ na bri kɔɔɔ tin, kɔ yɪ cɪga kalɔ abam na sɛ tin mu.

Twa biim taani

¹² Dɪbam maama na tɔɔli Wɛ kwərə kam te tin, dɪ tɔɔli dɪ bri nɔɔna nɪ Zezi Krisi bi o yagi tɔɔnɪ mu. Bɛɛ nan mu yɪ abam badonnə te á wɪ, twa biim tərə?

¹³ Kɔ ya na yɪ cɪga nɪ twa biim tərə, kɔ bri nɪ Zezi Krisi titɪ dɪ wɔ bi mu. ¹⁴ Wɔntɔ nan ya na wɔ bi, dɪbam kwər-tɔɔla kam yɪ kafɛ mu, abam dɪ na kɪ á wɔ-dɪdɔa dɪ ka te tin dɪ ya yɪ kafɛ mu, ¹⁵ yɪ dɪbam dɪ na bri Wɛ cɪga kam te tin ya yɪ vwan mu, dɪ na yəni dɪ bri nɔɔna nɪ Wɛ mu bi Zezi Krisi Dɪ pa o yagi tɔɔnɪ tin ŋwaani. Twa biim nan ya na sɪnɪ dɪ tərə, kɔ bri nɪ Wɛ wɔ bi Zezi mu. ¹⁶ Kɔntɔ tin, twa biim ya na tərə, kɔ bri nɪ Zezi Krisi titɪ dɪ maŋɪ o wɔ bi mu. ¹⁷ Wɔntɔ nan ya na wɔ bi o yagi tɔɔnɪ, kɔ bri nɪ abam na kɪ á wɔ-dɪdɔa dɪd-o te tin yɪ kafɛ mu, yɪ á lwarɪm dɪm ya ta wɔ á yuu nɪ mu. ¹⁸ Kɔ nan ta bri nɪ, balɔ na sɛ Zezi Krisi yɪ ba laan tɪ tin ya wó ga ŋwɪa Wɛ tee nɪ. ¹⁹ Kɔ na yɪ lɔgbɔ baŋa ŋwɪa kantɔ yɪranɪ, yɪ kɔ dai nɪ kɔɔkɔɔ ŋwaani mu dɪbam jɪgi tɪna Zezi Krisi tee nɪ, kɔ bri nɪ dɪ yɪ balɔ na tiini ba yɪ yinigə tiinə tin mu nɔɔna maama tee nɪ.

²⁰ Kɔ nan sɪnɪ kɔ yɪ cɪga mu: Zezi Krisi bi o yagi tɔɔnɪ. Wɔntɔ mu yɪ wɔɔɔ na de yigə o bi o vu Wɛ te, sɪ kɔ bri nɪ balɔ dɪ na tɪgi tin wó bi ba yagi tɔɔnɪ. ²¹ Tɔɔnɪ zɪgi nabiinu dɪdɔa yɪra nɪ mu dɪ ba lɔgbɔ baŋa. Kɔ nan ta yɪ bɪdwi mu dɪ twa biim dɪ, nabiinu dɪdɔa dɪ mu jaani twa biim o ba. ²² Nabiinə maama na yɪ Adambiə tin ŋwaani mu te dɪ maama twa nɪ wɔntɔ te. Kɔ nan ta yɪ kɔntɔ donɪ mu dɪ balɔ maama na ŋwi dɪ Zezi Krisi tin, bantɔ dɪ wó bi ba yagi tɔɔnɪ. ²³ Nɔɔnɔ maama dɪ o jəgə mu. Zezi Krisi mu de yigə o bi o vu Wɛ te. Kɔ daari balɔ na yɪ o nɔɔna tin dɪ wó bi maŋa kam o na wó joori o ba tin mu.

²⁴ Kɔntɔ kwaga nɪ mu lɔgbɔ baŋa woŋo maama laan wó ti. Maŋa kam kɔntɔ nɪ mu Zezi Krisi wó cɔgi wəənu tɪɔ maama na jɪgi dam nabiinə baŋa nɪ tin, kɔ na yɪ weyuu dɪdɛera naa tɪga baŋa dɪdɛera maama, oó pa ba dam dɪm laan ti. O ma wó daari o kwe woŋo kɔɔɔ maama o na dɪ paari kɔ baŋa nɪ tin o kɪ o Ko Wɛ jɪja nɪ. ²⁵ Kɔ nan fin mu sɪ Zezi dɪ paari, sɪ

ku taa ve maɲa kam We na wó kɪ o dɔna maama o ne kuri nɪ tɪn. ²⁶ Tɔɔnɪ nan mu yɪ dɔm wɔɔɔ o na wó cɔɔɔ o ma kweeli tɪn. ²⁷ We tɔɔɔ kɔm tagɪ ku wɪ: «We kɪ wəənu maama wɔm ne kuri nɪ mu sɪ o taa te tɪ maama.» Ku nan na wɪ, o taa te wəənu maama tɪn, ku dai nɪ o te We tɪtɪ dɪ mu o wəli da. Ku yɪ We mu kwe wəənu tɪm maama Dɪ kɪ Zezɪ dam kuri nɪ. ²⁸ Ku daari maɲa kalɔ Zezɪ na wó ba o taa te wəənu maama tɪn, wɔm tɪtɪ na yɪ We Bu tɪn wó kwe o tɪtɪ o pa o Ko We. Beɲwaani We yɪ dɪɔ na maɲɪ Dɪ kɪ wəənu maama Dɪ Bu wɔm dam kuri nɪ tɪn mu. Kɔntɔ tɪn, We mu te wəənu maama dɪ Dɪ dam maama.

²⁹ A nan buɲɪ nɔɔna balɔ na yəni ba pai ba miisi-ba na wɔnɪ ba twa ɲwaani tɪn wɔɲo á nii. Ba na ba buɲɪ nɪ twa biim wɔra, beɲwaani mu yɪ ba pai ba miisi-ba na wɔnɪ twa bam ɲwaani? ³⁰ Twa biim nan ya na tərə, beɲwaani mu yɪ dɪbam ba kwari fɔɔnɪ sɪ dí yaari dí tɪ We ɲwaani maɲa maama? ³¹ A ko-biə-ba, de maama amɔ yəni a tɔɔɔ tɔɔnɪ te mu a kea. Ku yɪ cɪga mu. Amɔ tiini a jɪɔ wɔpɔlo dɪ abam á na ɲwɪ dɪ dí Yuutu Zezi Krisi tɪn ɲwaani. Mu ku kuri a tagɪ kɔntɔ. ³² Efɛɛzɪ nɪ ba kɪ amɔ nɪnɛɛnɪ kagɔ-vara na cɪɲɪ sɪ ba ja nɔɔna te tɪn mu. Amɔ na sɛ sɪ a yaari kɔntɔ tɪn, ku ya na yɪ lɔɔɔ baɲa ɲwɪa kantɔ yɪranɪ má ɲwaani mu, beɛ nyɔɔrɪ mu aá na? Twa biim nan ya na tərə, dí ya wó ta nɪ nɔɔna badaara na te te ba wɪ: «Pa-na dí taá dɪ sɪ dí daari dí taá nyɔɛ, sɪ dí jwa yɪ twa mu.»

³³ Yɪ pa-na ba ganɪ abam sɪ á tusi. Ku yɪ cɪga mu nɪ: «Nmɔ na tɔɔɔ dɪ nɔn-balwaarɔ, baá sɔɔɔ-m ba pa n dɪ kɪ kəm-balwaarɔ mu.» ³⁴ Pa-na á wɔɔɔɔɔa joori ya taa tɔɔɔ cwəɲə, sɪ á daari á yagɪ kəm-lwaanɔ tɪm. Abam badaara ta yəri We. A tagɪ kɔntɔ, sɪ ku pa cavɪra mu zɔ abam.

Nɔɔna na wó bi ba yagɪ tɔɔnɪ dɪ yɪra yalɔ tɪn

³⁵ Abam dɪdɔa wai o bwe nɪ: «Kɔbú kɪ ta mu sɪ twa bi? Ba nan na joori ba bi, ba yɪra wó ta yɪ tita mu?»

³⁶ Nmɔ wɔɔɔɔɔa mu muri na? N na kwe wɔɲo n du tɪga nɪ, ku maɲɪ sɪ ku puli mu ku nuɲɪ, ku daari sɪ ku bu wɔm pɔ.

³⁷ Nmɔ na dugi kulɔ, dɪ kulɔ na wó puli ku nuɲɪ tɪn ba nyɪ daani. Nmɔ na kwe kulɔ n du tɪn, ku na yɪ mɪna naa ku zɪ yɪ wo-duuru tɪɔ dwi maama, tɪ yɪ wo-dwə má mu n dugə. ³⁸ Wo-dwi dɪm nan na nuɲɪ, We mu wó pa-dɪ dɪ yɪra, nɪ Dɪ na lagɪ te tɪn. We nan ta mu pai wo-dwi maama nyɪnyɔɔɔ, ku maɲɪ dɪ wo-dwi dɪm tɪtɪ na yɪ te tɪn.

³⁹ Ku nan dai nɪ wəənu tɪɔ maama na ɲwɪ tɪn ya-nwana mu yɪ bɪdwi. Nabiinə dɪ vara dɪ zunə dɪ kale maama jɪɔ ya-nwana yɪra yɪra mu. ⁴⁰ Weyuu wəənu dɪ wɔra mu, yɪ tɪga baɲa wəənu dɪ wɔra. Weyuu wəənu tɪm dɪ jɪɔ tɪ lam mu, yɪ tɪga baɲa wəənu tɪm dɪ jɪɔ tɪ lam. ⁴¹ Wɪa kam dɪ jɪɔ ka lam mu, yɪ cana kam dɪ jɪɔ ka lam. Calɔwɪ sɪm dɪ maa jɪɔ sɪ lam, yɪ sɪ lam dɪm nan dai bɪdwi.

⁴² Wəənu tɪntɔ maama nan brɪ twa biim na yɪ te tɪn mu. Nɔɔnɔ na tɪga, o yɪra yam ba na kɪ tɪn yɪ yɪra yalɔ na wó pɔ tɪn mu. Ku daari o yɪra yalɔ na wó bi ya yagɪ tɔɔnɪ tɪn daa bá pɔ maɲa dɪ maɲa. ⁴³ Yɪra yalɔ ba na kɪ tɪga nɪ tɪn ba jɪɔ lam, yɪ yalɔ na wó bi tɪn wó ta jɪɔ lam zanzan. Yɪra yalɔ ba na kɪ tɪn bwənə, yɪ yalɔ na wó bi tɪn wó ta dana. ⁴⁴ Yɪra yalɔ ba na kɪ tɪga nɪ tɪn yɪ lɔɔɔ baɲa ɲwɪa kam nyɪm mu, ku daari yalɔ na wó bi tɪn yɪ ɲwɪ-dɔɲa kalɔ We Jorokɔm na wó pa dɪbam tɪn nyɪm mu. Lɔɔɔ baɲa yɪra yam na wɔra tɪn, We ɲwɪ-dɔɲa kam yɪra yam dɪ wɔra mu. ⁴⁵ Kɔntɔ mu ku pɔpɔnɪ We tɔɔɔ kɔm wɔnɪ ku wɪ: «Pulim nɪ tɪn We kɪ Adammɔ Dɪ pa o jɪɔ lɔɔɔ baɲa yɪra yɪ o ɲwɪ.» Ku daari Zezi mu yɪ Adam wɔɔɔ na kweeli tɪn, yɪ o jɪɔ Joro ku na pai nabiinə ɲwɪ-dɔɲa tɪn. ⁴⁶ Ku nan yɪ lɔɔɔ baɲa ɲwɪa kam mu tui yigə, yɪ We-sɔɲo ɲwɪ-dɔɲa kam laan sanɪ ka ba. ⁴⁷ We me tɪrɔ mu Dɪ kɪ nabiinu wɔɔɔ na tu yigə tɪn. Kɔntɔ ɲwaani wɔntɔ yɪ lɔɔɔ baɲa nyɪm mu. Ku daari nabiinu wɔɔɔ nan na tu kwaga tɪn nuɲɪ We-sɔɲo mu. ⁴⁸ Lɔɔɔ baɲa nɔɔna bam maama nyɪ dɪ We na me tɪrɔ Dɪ kɪ nɔɔnɔ wɔɔɔ dayigə tɪn mu. Nɔɔna balɔ maama nan na yɪ We-sɔɲo nyɪm tɪn nyɪ dɪ wɔɔɔ na nuɲɪ We-sɔɲo tɪn mu. ⁴⁹ Nɪnɛɛnɪ dɪbam na jɪɔ lɔɔɔ baɲa nɔɔnɔ wɔm nyɪnyɔɔɔ tɪn, de wɔra

dí wó ba dí taá jigtí Wε-sɔŋɔ nɔɔnɔ wɔm dɪ nyɪnyɔgbɔ.

⁵⁰ A ko-biə-ba, a lagɪ a ta a brɪ abam nɪ, dí lɔgbɔ baŋa yɪra yam bá wanɪ ya na jəŋə je Wε paarɪ dɪm wɔnɪ. Yɪra yalɔ na wó pɔ tɪn bá wanɪ ya manɪ dɪ ŋwɪa kalɔ na ba ti tɪn. ⁵¹ Fɔgɪ-na á cəgɪ, sɪ a ta Wε cɪga kalɔ ya na səgɪ tɪn a brɪ abam. Dɪbam maama bá tɪ dí tɪ sɪ Zezi laan ba. Dí nan na tɪga naa dí ta wɔ tɪgɪ dɪ, dɪbam maama yɪra yam wó ləni mɔ. ⁵² Kɔvɔ da kɔ kɪ yibɔgɪsa wɔnɪ mɔ, maŋa kam ba na wó wu kweelim nabɔŋɔ kɔm tɪn. Nabɔŋɔ kɔm na wugə, twa wó bi ba zanɪ dɪ yɪra yalɔ na ba pɔɛ tɪn, yɪ dɪbam dɪ yɪra wó ləni. ⁵³ Bɛŋwaanɪ, dɪbam yɪra yalɔ na wó pɔ tɪn manɪ sɪ ya ləni ya jɪ yalɔ na bá pɔ tɪn mɔ, sɪ dí yɪra yalɔ tɔvɔnɪ na wat tɪn ləni ya jɪ yalɔ tɔvɔnɪ na bá wanɪ tɪn.

⁵⁴ Kɔntɔ maama na kɪa, kɔ laan wó pa kulɔ na pɔpɔnɪ Wε tɔŋɔ kɔm wɔnɪ tɪn kɪ, nɪ kɔ na manɪ kɔ ta te kɔ wɪ: «Wε wanɪ tɔvɔnɪ dɪ dɪ dam dɪm maama.»

⁵⁵ «Tɔvɔnɪ, n dam dɪm daa bɛɛ? N daa n wó wanɪ n cɔgɪ nɔɔna na?»

⁵⁶ Kɔ yɪ lwarɪm ŋwaanɪ mɔ tɔvɔnɪ jigtɪ dam sɪ dɪ cɔgɪ nɔɔna. Lwarɪm dɪ nan nɛ dɪ dam Wε cullu tɪm vɪvɔn ŋwaanɪ mɔ.

⁵⁷ Dí nan kɪ Wε le dɪ Dɪ na paɪ dɪbam wɔŋɔ dí Yuutu Zezi Krisi ŋwaanɪ sɪ dí wanɪ tɔvɔnɪ dɪ dɪ dam dɪm maama tɪn.

⁵⁸ Kɔntɔ tɪn, a ko-bu-sonnu-ba, fɔgɪ á zɪgɪ-na kəŋkəŋ dɪ pu-dɪa, sɪ á cɛ dɪ dí Yuutu tɪtɔŋa yam maŋa maama, dɪ á na ye nɪ tɪtɔŋa yalɔ maama á na tɔŋɪ á pa dí Yuutu wɔm tɪn na dai kafe tɪn ŋwaanɪ.

16

Ba na lagɪ səbu sɪ ba ma zəni Wε nɔɔna te tɪn

¹ Kɔ daari kɔ na yɪ səbu kulɔ á na lai á maa zəni Wε nɔɔna bam tɪn, á taá kɪ nɪnɛnɪ amɔ na manɪ a brɪ Zezi kɔgɔ kulɔ na wɔ Galatɪ tɪ-niə yam nɪ sɪ ba taa kɪ te tɪn. ² Siun dɛ maama na yɪə, sɪ nɔɔnɔ maama lɪ səbu kulɔ o na nɛ tɪn wɔnɪ o tɪŋɪ, sɪ amɔ na tuə, sɪ á daa yɪ taá zɪgɪ á lai səbu. ³ Amɔ na tu abam te, abam na lɪ nɔɔna balɔ tɪn, a laan wó la tɔŋɔ a tɔŋɪ-ba dɪ á səbu kɔm sɪ ba ja vu Zeruzalem.

⁴ Kɔ nan daa na manɪ sɪ amɔ tɪtɪ mɔ vu, dí wó tɔgɪ daanɪ dí vu.

Pooli na lagɪ sɪ o na Korenti tiinə bam te tɪn

⁵ A lagɪ sɪ a da Masɪdɔvanɪ mɔ, sɪ a laan daari a ba abam te. ⁶ A na tu abam te, a lagɪ sɪ a daanɪ fin mɔ, dedɔŋ áá ti waarɔ mɪmaŋa kam dáanɪ. Kɔntɔ kwaga nɪ, á laan wó wanɪ á zəni-nɪ sɪ a vu a daa na wó vu mɛ tɪn. ⁷ Amɔ ba lagɪ sɪ a wuuri a ba abam te maŋa finfin, sɪ a joori a viiri. Wε nan na sɛ, amɔ ya lagɪ sɪ a ba a daanɪ abam tee nɪ mɔ. ⁸ A nan lagɪ a manɪ Efɛɛzɪ nɪ mɔ sɪ kɔ vu kɔ yɪ Pantikoticandiə kam maŋa. ⁹ Bɛŋwaanɪ Wε pɔrɪ cwəŋə lanyɪranɪ Dɪ pa-nɪ, sɪ a tiini a tɔŋɪ Dɪ tɪtɔŋa yo seeni. Nɔɔna zanzan nan mɔ wɔra ba kwaana sɪ ba cɪ a yigə.

¹⁰ Timoti nan na tu abam te, sɪ á jeer-o lanyɪranɪ sɪ kɔ yɪ pa fɔvɔnɪ taa jɪg-o. Bɛŋwaanɪ o dɪ tɔŋɪ dí Yuutu tɪtɔŋa yam mɔ nɪ amɔ te. ¹¹ Nɔɔn-nɔɔnɔ yɪ zanɪ o goon-o. Kwaanɪ-na sɪ á wəl-o o cwəŋə kam vəŋə wɔnɪ, sɪ o wanɪ o vu dɪ yazurə o ba amɔ te. Amɔ dɪ dí ko-biə bam nan nii-o cwəŋə nɪ sɪ o ba.

¹² Kɔ nan na yɪ dí ko-bu Apolɔsɪ, amɔ tiini a loor-o mɔ sɪ o tɔgɪ dɪ dí ko-biə bam o ba abam te. Nan dɪ kɔ dɪ, o ta wɔ lɪ wɔbɔŋa sɪ o ba lele. O nan na nɛ cwəŋə maŋa kalɔ tɪn, oó ba.

Tiim kwərə

¹³ Taá cɔ-na á tɪtɪ, sɪ á zɪgɪ kəŋkəŋ Wε cwəŋə kam wɔnɪ. Taá jigtɪ-na baari dɪ dam. ¹⁴ Á taá kɪ-na wɔŋɔ maama dɪ sono.

¹⁵ A ko-biə-ba, á manɪ á ye Sɪtefanasi dɪ o sɔŋɔ tiinə na tɔgɪ Wε te tɪn. Bantu mɔ dɛ yigə ba sɛ Zezi Akayi nɪ, yɪ ba sɛ ba tɔŋɪ ba zəni Wε nɔɔna bam dɪ ba wɔ maama. ¹⁶ Kɔntɔ tɪn, a loori abam sɪ á sɛ nɔɔna bam kɔntɔ dwi nɪ, dɪdaanɪ balɔ maama na tɔŋɪ Wε tɪtɔŋa yam nɪ bantu te tɪn.

¹⁷ Amɔ jigtɪ wɔpɔlo dɪ Sɪtefanasi dɪ Fɔtunatusi dɪ Akayikusi na tu amɔ te tɪn. Bantu mɔ pɛ a wɔ lwarɪ nɪ abam tərə.

¹⁸ Bantu mɔ pɛ a jigtɪ wɔ-zuru, nɪ ba na pɛ abam dɪ jigtɪ wɔ-zuru te tɪn. Kɔntɔ, kɔ manɪ sɪ á taá nɪgɪ nɔɔna bantu dwi.

¹⁹ Zezi kɔgɔ kum maama Aziti-niə yam wɔnɔ tɔn jɔɔnɔ abam. Akwila dɔ Prisili dɔ Zezi kɔgɔ kulɔ na jeeri ba sɔŋɔ nɔ tɔn dɔ jɔɔnɔ abam lanyɔranɔ dɔ Yuutu Zezi yɔrɔ ŋwaanɔ. ²⁰ Dɔ ko-biə bam maama dɔ jɔɔnɔ abam.

A taá jɔɔnɔ daanɔ lanyɔranɔ dɔ sono dɔ wɔ-ponɔ.

²¹ Amɔ Pooli mɔ jɔɔnɔ abam. A tɔtɔ laan mɔ pɔpɔnɔ tɔntɔ dɔ a jɔŋa.

²² Nɔɔnɔ wɔlɔ maama na ba soe dɔ Yuutu wɔm tɔn, Wɛ wɔ cɔgɔ kɔ tu.

Marana ta!

²³ Dɔ Yuutu Zezi wɔ pa abam yu-yonɔ.

²⁴ Amɔ soe abam maama dɔ na ŋwɔ dɔ Zezi Krisi tɔn ŋwaanɔ.

**Tɔnɔ kɔlɔ Pooli na pɔpɔni
o pa
KORENTI TIINɛ
o ki bule tun
Tɔnɔ kɔlɔ Pooli na
pɔpɔni o pa Korenti
tiinɛ o ki bule tun na bri
dɔbam kɔlɔ tun mu tuntu**

Kɔ loori Pooli na pɔpɔni tɔnɔ kɔm kuntu o pa We nɔɔna balɔ na wɔ Korenti ni tun, ba wɔ nɔɔna badaara ya cɔgi Pooli wɔ, yi ba vin ni Pooli suni o yi Zezi Krisi tintɔɔnɔ.

Pooli nan kaani-ba, yi o pa ba lwarɔ ni o soe-ba yi o lagi si ba fɔgi daani.

O de yigɛ o bri o na yaari te, di We na zɛn-o te tun (1:1-11).

O laan ma bri cam dilɔ na wɔ wɔm di bantɔ titari ni tun woɔo, di Zezi na pe-o ni si o ma kaani-ba te tun. O bri-ba kuntu, beɔwaani o ya maɔi o bwe-ba zanzan tɔnɔ kɔdoɔ wɔni, yi o nan jigi wɔpolo zanzan di o bwem dim na pe ba lani ba wurɔ ba yagi kɛm-balwaarɔ tun (1:12—7:16).

Pooli nɔɔni sɛbu-lɔ woɔo ba na ki We nɔɔna balɔ na zɔuri Zude ni yi ba yi yinigɛ tiinɛ tun nwaani. O loori-ba si ba pa di ba wɔ-yoɔo mu (pɔɔrim 8-9).

Pooli laan ma bagɔ balɔ na ba se ni wɔm yi We tintɔɔnɔ tun, o bri ni nɔɔna bam kuntu fɔgi vwan mu (pɔɔrim 10-13).

¹ Amɔ Pooli wɔlɔ We na kuri di DI titɔ wɔbɔɔa si a taa yi Zezi Krisi tintɔɔnɔ tun mu pɔpɔni tɔnɔ kuntu, yi di ko-bu Timoti mu tɔgi o wɛli-ni. Di pɔpɔni si di pa abam balɔ na yi We kɔgɔ kɔm wɔ nɔɔna yi á zɔuri Korenti ni tun, ku wɛli di We nɔɔna maama balɔ na zɔuri Akayi tɔni dim maama ni tun.

² Di Ko We di di Yuutu Zezi Krisi wɔ pa abam yazurɛ di yu-yoɔo.

We na tiini DI zɛni dɔbam te tun

³ Pa-na di ki We le. Dintɔ mu yi di Yuutu Zezi Krisi Ko, yi DI yi dɔbam Ko wɔlɔ na jigi dɔbam nwaɔa tun. DI maa yi We dilɔ na zɛni nɔɔna si ba bicara taa

zurɛ maɔa maama tun. ⁴ Di na wɔ yaara yalɔ maama wɔni, dintɔ mu yɛni DI pa di bicara zurɛ, si ku pa di wani di zɛni balɔ di na wɔ yaara dwi maama wɔni tun si ba di bicara taa zurɛ, ni We na zɛni dɔbam di te tun. ⁵ Zezi Krisi na yaari zanzan tun, dɔbam di tɔgi di na yaara yantɔ doɔ mu. Di nan na nwi did-o tun, di ta wɔ tɔgi di na zɛnɔ We tee ni, ninɛni DI na zɛni Zezi Krisi lanyirani te tun. ⁶ Kuntu nwaani, dɔbam na wɔ yaara wɔni, ku yi si ku zɛni abam mu si á bicara taa zurɛ, si á daari á taá tɔgi We cwɛɔɔ lanyirani. We nan na pe dɔbam di bicara zurɛ, ku yi si abam di na zɛnɔ yantɔ doɔ mu, si á wani á na dam á vɔ á wɔ á zigi kɛɔkɛɔ yaara yam wɔni, ni dɔbam di na ne yaara te tun. ⁷ Kuntu, dɔbam jigi tɔna di abam, beɔwaani di ye ni, abam na tɔgi á na dɔbam yaara yam doɔ tun, á di wɔ tɔgi á na zɛnɔ We tee ni.

⁸ Di ko-biɔ-ba, di lagi di pa abam lwarɔ yaara yalɔ maama di na ne Azi tɔni dim ni tun mu. Di na ne cam dilɔ tun tiini di dana di dwe dɔbam, yi di yaá bɔɔi ni di wɔ ga di nwi. ⁹ Di nan na zigi tɔni yigɛ ni kuntu tun, ku yi si ku pa di daa yi taá tɔgi di titɔ dam mu, si di daari di ki di wɔ-didɔa di We dilɔ na jigi dam DI pa nɔɔna bi ba yagi tɔni tun. ¹⁰ We nan mu vri dɔbam yaara yalɔ na cana ni tɔni te tun wɔni, yi DI ta wɔ vri dɔbam kuntu doɔ mu. Di maa jigi tɔna We tee ni, ni DI ta wɔ vri dɔbam tɔni jɔa ni. ¹¹ Abam nan wɔ zɛni dɔbam di á na wɔ loori We á pa dɔbam tun. Kuntu, nɔɔna zanzan na loori We, ku pa di na zɛnɔ, ku nan wɔ pa nɔɔna zanzan di ki We le, di DI na jɔni ba loro kɔm ba na loori dɔbam nwaani tun.

Woɔo kɔlɔ nwaani Pooli na lani o wɔbɔɔa si o daa yi ve ba te tun

¹² Dɔbam na jigi wɔpolo tun, ku yi si di ye di bicari ni, ni di tɔgi cwɛɔɔ di wɔ-poɔo mu, di di na bri di wɔ di abam te tun. Ku nan yi We mu zɛni dɔbam yi di yi kuntu. Ku dai di nabiinɛ swan, ku yi We zaani dim nwaani mu di tɔgi cwɛɔɔ kuntu doɔ nɔɔna maama yigɛ ni, ku na dwe didi abam yigɛ ni. ¹³ Di na pɔpɔni kɔlɔ di pa abam tun ba jigi wo-sɛgiru. Á

wó wanti á karımı yi á ni ti kuri. ¹⁴ Abam nan ni dıbam na ki kulı tın finfın yıranı mu. Amu nan jıgı tına ni á wó ba á ni ku kuri fastı fastı, sı de dım dí Yuutu Zezi Krisi na wó joori o ba tın, sı abam laan taá jıgı wupolo dıbam ıwaanı, ni dıbam dı na jıgı wupolo dı abam te tın.

¹⁵⁻¹⁶ Amu na tiini a jıgı abam cıga kuntu tın, a ya de yigə a buıı sı a ba abam te mu, sı a daarı a ke a vu Masıdvanı, sı a na zıgı da a maa joorə, sı a daa ta tođı á te, sı ku pa á na zənə kuni bile. Kuntu á laan ya wó wantı á wəli-nı sı a ke a vu Zude. ¹⁷ Amu na buıı sı a ba yi a wó wantı a na cwəııə tın, á paı sı amu yi niə yale yale tu mu na? Amu na yəni a buıı sı a ki kəm dıı tın, á paı sı ku yi amu titı yıranı zənə ıwaanı mu na? Abam buıı ni amu yi wulı na yəni o wı eən yi o joori o wı aye tın mu na? ¹⁸ We nan yi cıga tu yi Dı ye ni dıbam na te kulı dí brı abam tın daı niə yale, nıneeni eən dı awo na gwaanı daanı te tın. ¹⁹ Dıbam nan na brı abam We cıga kam te tın, amu dı Siliven dı Timoti pe á lwarı Zezi Krisi wulı na yi We Bu wum tın na yi te. Wuntu daı niə yale yale tu. Wuntu nan mu yi wulı na wı eən yıranı tın. ²⁰ Zezi na wı eən tın, dí maıı sı dí lwarı ni We na goni ni sı Dı ki kulı maama Dı pa dıbam tın yi cıga mu. Kuntu ıwaanı mu, dí na yəni dí warı We, dí tođı Zezi Krisi ıwaanı dí wı «Amina», sı ku pa We taa jıgı zulə dıbam tee ni.

²¹ Ku yi We mu paı dıbam dı abam maama zıgı kəııkəıı Zezi Krisi tođım dım wunı. Ku ta yi dıntı mu kuri dıbam sı dí taá yi Dı tıntıına. ²² We ma ki Dı Joro kum dí bıcara ni sı ku brı ni dí yi Dı nıına. Dı Joro kum ma pa dí da yigə dí lwarı ni dí laan wó ba dí na We wo-laaru tıı maama Dı na tııı dıbam ıwaanı tın.

²³ We mu yi amu maana tu. Amu na te kulı tın na yi vwan, sı Dı gı-nı. Amu na joori a ləni a wubıııa sı a daa yi ba abam te Korenti ni tın, ku yi sı a yi ba a pa á daa na wu-cıgı mu. ²⁴ Ku nan daı ni dıbam yi balı na wó fın abam dı á na maıı sı á ki á wu-dıdva dı We te tın, beııwaanı abam maıı á se-Dı dı pu-dıa. Dí nan yi

balı na wó wəli dı abam dí tııı, sı á taá jıgı wupolo We ıwaanı tın mu.

2

¹ Mu ku kuri a joori a buıı a wunı, sı a daa yi ba abam te, sı ku yi pa wu-cıgı daa ta wıra. ² Abam mu yi balı na wó wantı á pa amu taa jıgı wupolo tın. Kuntu, amu na tu abam te, yi ku pa á wu cıgı, nııı-nıııı daa bá ta wıra o na wó wantı o pa a na wupolo. ³ Ku yi kuntu ıwaanı mu a ya pııııı tıııı kum a pa abam. Amu deen ba lagı sı a ba abam te, sı ku pa amu wu cıgı dı abam. Ku nan maıı sı á taá yi balı na paı amu wu poli tın mu. Amu nan jıgı abam cıga ni, amu na jıgı wupolo abam dı jıgı wupolo mu. ⁴ Amu deen na pııııı tıııı kum a pa abam tın, a wu tiini ku cıgı zanzan, yi liə jıgı-nı ku pa a yi-na nuııı zanzan abam ıwaanı. Amu na pııııı te tın, ku daı sı ku pa á wııı cıgı. Ku nan yi sı á wantı á lwarı amu na tiini a soe abam ku ja gaalı te tın mu.

A maıı sı á yagı á ma ce wulı na ki o cıgı tın

⁵ Nııııı wulı na ki o cıgı tın, ku daı amu yıranı wu mu cıgı dıd-o, ku yi abam maama mu, sı a nan yi zaıı a ııııı a ja gaalı, a ye sı abam zanzan wıııı mu cıgı. ⁶ Abam zanzan na pe o na cam tın, ku maıı sı á laan yag-o mu. ⁷ Á nan maıı sı á yagı á maa ce-o mu, sı á daarı á taá ki-o lanyıranı, sı o bıcarı taa zurə. Ku na daı kuntu, o wu na tiini ku cıgı, kú pa o wubıııa vugimi. ⁸ Kuntu ıwaanı a loori abam sı á pa o lwarı ni á so-o. ⁹ Amu na pııııı tıııı kum tın, ku yi sı a maası abam a nii, á wó se á tođı amu ni dım woıııı maama baııı ni naa á bá se mu. ¹⁰ Abam na yagı nııııı wulı kəm á ma ce-o, amu dı wó yagı a ma ce-o mu. Ku na maıı sı a yagı a ma ce nııııı wulı, ku yi abam ıwaanı mu a ki kuntu Zezi Krisi yigə ni. ¹¹ Ku nan maıı sı dí duri nııııı wum ıwaıııa kuntu, sı ku yi pa sıtaanı na cwəııə dı wantı dıbam. Beııwaanı dí maıı dí ye dıntı na buıı sı dı pa dıbam tusı te tın.

Liə na jaanı Pooli Trvası ni te tın

¹² Amu na ve a yi tu kulɔ yiri na yi Truasɩ sɩ a tooɩ Zezi Kriɩ kwɛr-ywɛŋɛ kam a bri nɔɔna tɩn, a nɛ ni dɩ Yuutu wɔm ya pɛ-nɩ cwɛŋɛ sɩ a tooɩ-ka. ¹³ Nan dɩ kuntu dɩ, a wɔ nɛ wɔ-zuru dɩ a na beeri dɩ ko-bu Titi je a ga tɩn. A na wɔ nɛ-o tɩn, a ma banɩ nɔɔna bam yi a daari a ke Masɩɔbanɩ.

Dɩ na nɛ wɔnɔ Zezi Kriɩ yiri nwaani te tɩn

¹⁴ Nan pa-na dɩ taá kɩ Wɛ le. Bɛnwaani dɩntu mu pai Zezi Kriɩ wɔnɔ, yi dɩ toɣɩ o kwaga maɲa maama, sɩ dɩ taá pai nɔɔna lwarɩ Wɛ kwɛrɛ kam je maama, nɩnɛɛnɩ wonɔ kulɔ lwɛm na ywɛnɛ yi dɩ zanɩ dɩ jagɩ je maama te tɩn. ¹⁵⁻¹⁶ Dɩbam nyɩ dɩ lwɛm dɩɩ na ywɛnɛ tɩn mu Wɛ yigɛ nɩ, dɩ na bri nɔɔna Zezi Kriɩ cɩga kam tɩn nwaani. Dɩbam nyɩ dɩ lwɛm dɩm kuntu mu nɔɔna maama tee nɩ. Ku na yi balu na lagɩ ba ga ba nwa Wɛ tee nɩ tɩn, lwɛm dɩm kuntu maa pai ba ye nɩ tɔbɩ wɔ ja-ba. Ku nan na yi balu Wɛ na vɩ ba nwa tɩn, lwɛm dɩm wɔ ta jigɩ ywɛnɛ ba tee nɩ, dɩ pa ba ye nɩ baá na Wɛ nwa-dɔɲa kam. Wɔɔ mu yi sɩ o tɔɲɩ tɩtɔɲ-kamunu kum kuntu? ¹⁷ Nɔɔna zanzan na bri Wɛ kwɛrɛ kam te tɩn, ba pai ku nyɩ dɩ pipiu mu sɩ ba na nyɔɔɩ ku baɲa nɩ. Dɩbam nan dai kuntu don. Wɛ na tɔɲɩ dɩbam tɩn, dɩ yɛni dɩ kwe dɩ wɔ maama mu dɩ maa bri DI cɩga kam, bɛnwaani dɩ zigɩ Wɛ yigɛ nɩ mu dɩ nɔɔna, dɩ na yi Zezi Kriɩ tɩntɔɲna tɩn nwaani.

3

Wɛ ni-dɔbɩ dɩɩ DI na goni tɩn na jigɩ dam ku gaali te tɩn

¹ Abam badaara nan daa ta wɔ bɔɲɩ nɩ dɩ lagɩ dɩ bri dɩ tɩtɩ mu dɩ dɩ na nɔɔnɩ te tɩn. Abam nan maɲɩ á ye dɩbam na yi te, yi á daa wɔ maɲɩ sɩ á jonɩ twaanu tɩɩ na bri dɩbam cɩga na yi te tɩn nɔɔna badaara tee nɩ. Abam nan wɔ maɲɩ sɩ á pɔpɔnɩ tɔnɔ kulɔ na bri dɩbam na yi te tɩn á pa nɔɔn-nɔɔnɩ. Nɔɔna badonnɛ nan mu maɲɩ sɩ ba kɩ kuntu, sɩ ku dai dɩbam. ² Abam tɩtɩ nan mu bri dɩbam cɩga na yi te tɩn. Abam nyɩ dɩ tɔnɔ mu te ku na pɔpɔnɩ dɩbam bɩcarɩ nɩ, yi nɔɔna

maama wɔ wantɩ ba karɩmɩ yi ba kwɛrɩ ba lwarɩ tɩn. ³ Abam na jigɩ á nwa te tɩn nyɩ dɩ tɔnɔ mu Zezi Kriɩ na toɣɩ dɩbam nwaani o pɔpɔnɩ. O nan na pɔpɔnɩ te tɩn, o mɛ Nwa Tu Baɲa-Wɛ Joro kum mu o pɔpɔnɩ, sɩ ku dai bɛrɛ mu o mɛ o pɔpɔnɩ. Pɔpɔnɩm dɩm kuntu nan wɔ kɩ kandwa-pɩɛ baɲa nɩ, o pɔpɔnɩ-dɩ nabiinɛ bɩcara nɩ mu.

⁴ Dɩ ye nɩ kuntu yi cɩga mu, dɩ Zezi Kriɩ na pɛ dɩ lwarɩ nɩ Wɛ mu tɔɲɩ dɩbam tɩn. ⁵ Ku nan dai dɩ dɩbam tɩtɩ dam mu dɩ wɔ wantɩ dɩ ma tɔɲɩ Wɛ tɩtɔɲa yam. Ku yi Wɛ mu pai dɩbam dam yi dɩ maa tɔɲa. ⁶ DI ma pa dɩ yi DI tɩntɔɲna kuntu, sɩ dɩ taá bri nɔɔna DI ni-dɔbɩ dɩm DI na goni tɩn na yi te tɩn. DI ni-dɔbɩ dɩm kuntu nan ba toɣɩ cullu tɩɩ ba dɛɛn na pɔpɔnɩ tɩn. Dɩntu nan toɣɩ dɩ Wɛ Joro kum dam mu. Cullu tɩm nan pai tɔbɩ mu nai cwɛŋɛ dɩ jaani nabiinɛ. Ku daari Wɛ Joro kum nan mu pai nabiinɛ na nwa Wɛ tee nɩ.

⁷ Ku na yi Wɛ na kwe DI cullu tɩm DI kɩ Moyisi jɔɲa nɩ sɩ o pa DI nɔɔna bam tɩn, DI dɛɛn pɔpɔnɩ-tɩ DI kɩ kandwa-pɩɛ baɲa nɩ mu. Wɛ dɛɛn na kwe-tɩ DI kɩ Moyisi jɔɲa nɩ kuntu tɩn, DI paari-zulɛ yam maa tiini ya wɔra, yi ku pa Moyisi yibiyɛ tiini ka nyɩna. O yibiyɛ kam nyɩnɩm dɩm na pɩpɩɩ Yisrayɛɩ tiinɛ bam yɩɛ dɩ pa ba warɩ ba nii o seeni tɩn wɔ ba ke. Nan dɩ cullu tɩm na jaani tɔbɩ mu tɩ ba tɩn, tɩ daa ta jigɩ Wɛ paari-zulɛ. ⁸ Ku daari Wɛ Joro kum nan na wɛli nɔɔna te tɩn laan wɔ pa Wɛ paari-zulɛ yam tiini ya ja gaali. ⁹ Wɛ cullu tɩm na bri nɩ nɔɔna wɔ ga bɔra DI tee nɩ yi tɩ ta jigɩ paari-zulɛ te tɩn, Wɛ na wɛli nɔɔna sɩ ba na cɩga DI tee nɩ te tɩn laan wɔ ta tiini ku jigɩ paari-zulɛ ku ja gaali. ¹⁰ Ku na yi cɩga tɩn, wonɔ kulɔ ya na jigɩ zulɛ tɩn daa ba jigɩ zulɛ, zim wonɔ kum na tiini ku jigɩ paari-zulɛ ku ja gaali tɩn nwaani. ¹¹ Wɛ cullu tɩm dɛɛn wɔra dɩ DI paari-zulɛ yam, yi tɩntu ba tɩ ke. Ku daari DI zɛnɛ yalɩ na wɔ ta wɔra maɲa maama tɩn wɔ pa DI paari-zulɛ yam tiini ya ta wɔra ya ja gaali.

¹² Dɩ na jigɩ tɩna dɩ Wɛ kuntu don tɩn mu te dɩ wai dɩ bri DI cɩga kam jaja. ¹³ Dɩbam nan bá sɛgi kulɔkulɔ nɩnɛɛnɩ Moyisi dɛɛn na kwe gɔrɔ o ma kwɛli o

yiə tɪn. O dɛɛn kɪ kuntu sɪ Yisɪrayɛlɪ tiinə bam mu yɪ taa nai o yibiyə kam nyɪnɪm dɪm na wɔra dɪ ti tɪn. ¹⁴ Bantu wɔbɔɔŋa ma tɪ, yɪ kɔ pa ba na karɪmɪ twaanɔ tɪlɔ na brɪ Wɛ dɛɛn na goni ni Dɪ pa Moyisi tɪn, ba warɪ ba lwarɪ Dɪ cɪga kam kuri. Kɔ yɪ nɪnɛɛnɪ gɔrɔ kum daa ta mu kwɛli ba yiə dɪ zɪm maama. Kɔ nan yɪ Zezi Krisi mu wɔ pa gɔrɔ kum kuntu dwanɪ nɔɔnɔ wɔlɔ na sɛ-o tɪn yiə nɪ. ¹⁵ Nan dɪ zɪm maama dɪ, bantu na karɪmɪ Moyisi twaanɔ tɪm, ba ba ni kɔ kuri, gɔrɔ kum kuntu na kwɛli ba yiə tɪn ŋwaanɪ. ¹⁶ Nɔɔnɔ nan na lɛni o wɔ o sɛ dɪ Yuutu wɔm, kɔvɔ pa gɔrɔ kum dwanɪ kuntu tu yiə nɪ. ¹⁷ Dɪ Yuutu wɔlɔ dɪ na ŋɔɔnɪ o wɔŋo yo seeni tɪn, kɔ lagɪ kɔ ta nɪ Wɛ Joro mu. Wɛ Joro kum nan na wɔ nɔɔnɔ wɔlɔ tee nɪ tɪn, o laan te o titɪ mu. ¹⁸ Dɪbam balɔ maama na sɛ Zezi tɪn daa ba jɪgɪ gɔrɔ kulɔ na kwɛli dɪ yiə tɪn. Kɔ maa paɪ dɪ wai dɪ nii dɪ Yuutu wɔm paari-zulə yam jaja. Dɪ na nii-o kuntu tɪn, kɔ maa paɪ dɪ laan lɛni dɪ nyɪ nɪ o titɪ te, sɪ dɪ taá wai dɪ brɪ o paari-zulə yam na yɪ te tɪn, sɪ ya taa fɔgɪ ya pulə ya wɛli da. Dɪ Yuutu Joro kum titɔŋa yam mu tɪntɔ.

4

Dɪbam na bwənə yɪ Wɛ zəni dɪbam te tɪn

¹ Dɪbam bá ga baari, bɛŋwaanɪ Wɛ lanyɪranɪ kəm dɪm ŋwaanɪ mu Dɪ pɛ dɪbam titɔŋɪ dɪm kuntu. ² Dɪbam nan jɪgɪ dɪ titɪ mu dɪ wəɛnu tɪlɔ nɔɔna na sɛgɪ ba kɪ yɪ tɪ jɪgɪ cavɪra tɪn. Dɪ nan ba ganɪ nɔɔna dɪ swan, naa dɪ lɛni Wɛ taanɪ dɪm. Dɪ yɔɔrɪ dɪ brɪ Wɛ cɪga kam mu jaja, sɪ kɔ pa nɔɔna maama lwarɪ nɪ dɪ na kɪ te tɪn tɔgɪ cwəŋə Wɛ yigə nɪ. ³ Dɪ na brɪ Wɛ kwər-ywəŋə kam te tɪn kuri na sɛgɪ nɔɔna tee nɪ, kɔ yɪ balɔ na lagɪ ba ga ba ŋwɪa Wɛ tee nɪ tɪn yɪranɪ má mu ka sɛgɪ ba tee nɪ. ⁴ Bantu ba sɛ Wɛ cɪga kam, bɛŋwaanɪ sutaanɪ dɪlɔ na dɪ dam lɔgɔ kuntu baŋa nɪ tɪn mu pɛ ba wɔbɔɔŋa vugimi. Dɪ kɪ kuntu, sɪ ba yɪ wanɪ ba na pooni dɪlɔ Wɛ kwər-ywəŋə kam na lagɪ ka pa-ba tɪn mu. Kwər-ywəŋə kam kuntu brɪ Zezi Krisi paari-zulə na yɪ te tɪn mu.

Wɔntɔ mu nyɪ dɪ Baŋa-Wɛ fast. ⁵ Dɪbam na yəni dɪ tɔɔlɪ Wɛ kwərə kam te tɪn, kɔ dai nɪ dɪ titɪ mu dɪ jɪgɪ dɪ brɪ nɔɔna. Dɪ nan brɪ nɔɔna nɪ Zezi Krisi mu yɪ nabiinə Yuutu, yɪ dɪbam yɪ balɔ na tɔŋɪ dɪ pa abam o ŋwaanɪ tɪn mu. ⁶ Baŋa-Wɛ mu yɪ wɔlɔ na manɪ o ta o wɪ: «Pooni zəŋɪ lim wɔnɪ». Dɪntɔ nan ta mu yɪ dɪlɔ na pɛ pooni ba dɪ zəŋɪ dɪ bɪcara nɪ tɪn, sɪ dɪ lwarɪ Dɪ paari-zulə yam na yɪ te, yɪ yantɔ mu dɪ nai Zezi Krisi yibiyə nɪ.

⁷ Wɛ na pɛ dɪbam titɔŋɪ dɪm kuntu tɪn, kɔ nyɪ dɪ Dɪ kwe wəɛnu tɪlɔ na yɪ lɔnnɪ nyɪm tɪn mu Dɪ kɪ kamɔrɔ kɔɔra wɔnɪ. Dɪ na nyɪ dɪ kɔɔra kuntu tɪn, kɔ brɪ nɪ kɔ dai dɪbam titɪ dam, kɔ yɪ Wɛ dam-fɔrɔ kum ŋwaanɪ mu. ⁸ Yaara zanzan yəni ya yɪ dɪbam, yɪ ya warɪ dɪ yigə ya cɪ. Liə yəni ya tiini ya ja dɪbam, yɪ ya warɪ dɪbam wɔbɔɔŋa ya cɔgɪ. ⁹ Nɔɔna yəni ba bɛɛsɪ dɪbam, Wɛ nan ba fɔgɪ Dɪ yagɪ dɪbam. Dɪ dɔna yəni ba magɪ dɪbam ba dɪ tɪga nɪ, yɪ ba ba fɔgɪ ba gɔɪ dɪbam. ¹⁰ Dɪbam jɪgɪ Zezi tɔbɔnɪ dɪm yaara yam doŋ mu dɪ ŋwɪa wɔnɪ maŋa maama, sɪ kɔ brɪ nɪ Zezi ŋwɪa kam mu wɔ dɪbam wɔnɪ. ¹¹ Dɪbam ŋwɪa kam wɔnɪ maŋa maama dɪ wɔ tɔbɔnɪ ni nɪ mu, dɪ na sɛ Zezi tɪn ŋwaanɪ, sɪ kɔ pa Zezi ŋwɪa kam taa wɔ dɪ yɪra yalɔ na wɔ ba ya tɪ tɪn wɔnɪ. ¹² Kuntu, dɪbam zɪgɪ tɔbɔnɪ yigə nɪ mu maŋa maama, sɪ abam wanɪ á na ŋwɪa Wɛ tee nɪ.

¹³ Kɔ manɪ kɔ pɔpɔnɪ Wɛ tɔnɔ kum wɔnɪ kɔ wɪ: «Amɔ na kɪ a wɔ-dɪdɔa dɪ Wɛ tɪn mu pɛ a ŋɔɔna.» Dɪbam dɪ na jɪgɪ wɔ-dɪdɔa dɪ Wɛ kuntu doŋ tɪn mu paɪ dɪ ŋɔɔnɪ Dɪ cɪga kam. ¹⁴ Dɪbam ye nɪ Wɛ mu bi dɪ Yuutu Zezi Dɪ pa o yagɪ tɔbɔnɪ, yɪ Dɪ ta wɔ bi dɪbam dɪ, sɪ dɪ na ŋwɪa Dɪ tee nɪ dɪ na ŋwɪ dɪ Zezi tɪn ŋwaanɪ. Kuntu mu Wɛ wɔ pa dɪbam dɪ abam maama tɔgɪ daanɪ dɪ vɔ dɪ zɪgɪ Dɪ yigə nɪ. ¹⁵ Dɪ na kɪ te maama tɪn yɪ abam zənə ŋwaanɪ mu. Kuntu ŋwaanɪ, Wɛ wɔ vrɪ nɔɔna zanzan Dɪ zaanɪ dɪm ŋwaanɪ, yɪ kɔvɔ pa ba taa kɪ-Dɪ le zanzan yɪ ba zuli-Dɪ kɔ ja gaalɪ.

Dɪ wɔbɔɔŋa manɪ sɪ ya taa tɔgɪ Wɛ-sɔŋo wəɛnu tɪm mu

¹⁶ Kuntu ηwaani mu dí bá ga baari. Ku na yi nabiinə yira yalɔ dí na jigi tɪn, ya kwɪn ya ve mu de maama si ya ba ya bugi. Ku daari ku na yi dí jwæru tɪm, Wε fɔgi DI kwε-ti mu de maama. ¹⁷ Lele kuntu dí jigi yaara finfɪn mu, yi ya bá daani. Ya nan wó pa dí ba dí na paari-zulə zanzan Wε tee ni si ku taa ve maɲa kalɔ na ba ti tɪn, yi paari-zulə yam kuntu wó tiini ya dwəni yaara yam ya na maɪ te tɪn. ¹⁸ Kuntu ηwaani mu dí wɔbɔɲa ba togi lɔɔɔ baɲa wəənu tɪlɔ na nai di yiə tɪn. Dí wɔbɔɲa nan togi wəənu tɪlɔ na ba nai di yiə tɪn mu. Beɲwaani dí yiə na nai wəənu tɪlɔ tɪn yəni ti ba daana. Ku daari tɪlɔ na ba nai di yiə tɪn wó ta wɔra si ku taa ve maɲa kalɔ na ba ti tɪn.

5

¹ Dɪbam yira yam dí na jigi lɔɔɔ baɲa ni tɪn nyi di vwe mu dí na zɔɔri di wɔni. Dí nan ye ni, vwe dɪm kuntu na cɔgi, Wε wó pa dí na digə DI sɔɲɔ ni si dí taá zɔɔri da. Ku dai nabiinə mu lɔgi digə kam kuntu. Ka nan wó ta wɔra maɲa kalɔ na ba ti tɪn. ² Kuntu ηwaani mu dɪbam yəni dí kuna di cam, yi dí fra tiini ya zu Wε-sɔɲɔ kum, dí na lagɪ si Wε pa dí zu digə kalɔ DI na lagɪ DI pa dɪbam tɪn ηwaani. ³ Wε na pe dí zu digə kam kuntu nɪnɛni dí na zu gɔɔ te tɪn, dí daa bá ta nyi ni nɔn-kalambwəlu te. ⁴ Dí ta na zɔɔri dí lɔɔɔ baɲa vwe dɪm wɔni tɪn, dí yəni dí kɔni mu ni dí zɪɲi zɪla mu te. Ku nan dai ni dí lagɪ si dí di dí yira yam mu dí yagi. Dí lagɪ si dí zu ya-dɔɔra yalɔ Wε na tɪɲi DI sɔɲɔ ni si DI pa dɪbam tɪn mu, si DI ηwi-dɔɲa kam laan pa dí yira yalɔ na wó ti tɪn daa yi taa jigi kuri. ⁵ Baɲa-Wε tɪti mu kwε dɪbam si dí ba dí na ya-dɔɔra yam kuntu DI tee ni, yi DI pa dɪbam DI Joro kum, si ku da yigə ku pa dí lwarɪ ni dí laan wó ba dí na wo-laaru tɪlɔ Wε na tɪɲi si DI pa dɪbam tɪn maama.

⁶ Kuntu ηwaani mu dí jigi pu-dia maɲa maama, yi dí ye ni, dí ta na jigi lɔɔɔ baɲa yira yam tɪn mu pai dí ta wɔ ve dí Yuutu wɔm sɔɲɔ. ⁷ Ku dai ni dí yiə maɲi ya na Wε-sɔɲɔ kum wəənu tɪm kuntu. Dí

nan ki dí wɔ-dɪdɔa di Wε ni dí wó na-ti. ⁸ Kuntu mu pai dí jigi pu-dia, yi dí ye ni kú ta lamma ku pa dɪbam si dí yagi dí yira yalɔ na yi lɔɔɔ baɲa nyɪm tɪn, si dí daari dí vu dí taá wɔ dí Yuutu wɔm sɔɲɔ ni. ⁹ Kuntu ηwaani mu dí kwaani dí lagɪ si dí ki kulɔ na wó poli dí Yuutu wɔm wɔ maɲa maama tɪn, dí na wɔ tɪga baɲa ni naa dí zi ve Wε-sɔɲɔ di. ¹⁰ Beɲwaani dɪbam maama maɲi si dí ba dí zigi Zezi Krisi yigə ni si o di dɪbam taani. Nɔɔnu maama maɲi si o jonɪ kulɔ na maɲi di o kikiə yalɔ maama o na ki lɔɔɔ baɲa ni tɪn, ku na yi o kəm-laaru naa o kəm-balwaaru.

Zezi Krisi na fɔgi o kwε nɔɔna di Baɲa-Wε daani te tɪn

¹¹ Kuntu ηwaani dí ye dí na maɲi si dí taá kwarɪ dí Yuutu wɔm te. Mu ku kuri dí kwaana si dí pa nɔɔna lwarɪ Wε cɪga kam. Wε ye dɪbam wɔ lanyirani. Amu nan bɔɲi ni abam di wó ta ye kuntu á bɪcara ni. ¹² Ku nan dai ni dɪbam lagɪ si dí bri dí tɪti mu di abam. Dí lagɪ si dí zəni abam mu, si á wani á taá jigi wɔpolo dɪbam ηwaani. Kuntu mu á wó wani á vɪn balɔ na tu abam te, yi ba jigi tɪra di ba na bri ba tɪti te, yi ba yigə tərə di ba wɔru na yi te tɪn.

¹³ Abam pai dɪbam ba jigi swan mu na? Ku nan na maɲi ku yi kuntu di, ku yi Wε ηwaani mu. Dí nan jigi swan, ku yi abam zənə ηwaani mu. ¹⁴ Dí na ki kulɔ maama tɪn, ku yi Zezi Krisi sono kum ηwaani mu. Beɲwaani dí ye lanyirani ni nɔɔnu dɪdɔa mu tɪga o ləni nɔɔna maama yuu ni, yi kuntu bri ni ba maama di togi dɪd-o ba ti mu. ¹⁵ Zezi tigi ba maama ηwaani mu, si balɔ na ηwi tɪn daa yi taa ηwi ni ba tɪti na lagɪ te tɪn, si ba taa ηwi wɔlɔ na ləni ba yuu ni o ti yi o joori o bi o yagi tɔɔni tɪn ηwaani.

¹⁶ Kuntu ηwaani dɪbam daa ba kuri nɔɔna da-wɔni ni nabiinə wɔbɔɲa na yi te tɪn. Dɪbam deen ya jigi wɔbɔɲa yantu doɲ mu dɪdaani dí na nii Zezi Krisi te tɪn. Lele kuntu dí nan daa ba jeeli kuntu doɲ. ¹⁷ Nɔɔnu wɔlɔ na ηwi di Zezi Krisi tɪn, ku bri ni o jigi Wε ηwi-dɔɲa kam mu, yi o ηwi-dɔɲə kam ke. O ηwi kam maama

18 Amu wú ta yi abam Ko,
yi abam di wú ta yi amu biə.»
Mu dí Yuutu Baŋa-We dílu na jigi dam
wəənu maama baŋa ni tin na tagi te.

7

1 A badon-sonnu-ba, We na goni DI ni
dim DI pa DI nɔɔna bam kuntu tin, ku
maama yi dibam ŋwaani mu. Mu ku kuri,
á pa-na dí li dí titi wo-zɔɔna yalu maama
dí na wú ki yi ya cɔgi dí yira didaani dí
wubɔŋa tin wɔni. Pa-na dí taá kwaana
dí jigi wu-pono fasti, dí na kwaru We tin
ŋwaani.

Pooli na jigi wupolo wono kulu ŋwaani tin

2 Pa-na dibam sono taa wu á bicara ni.
Dibam nan wu ki abam wulwulwul wo-
balɔɔ. Dí wu ki dí cɔgi nɔɔn-nɔɔnu yigə.
Dí nan wu pini abam wulwulwul wono.

3 Amu wu tagi kuntu si ku yáali abam.
Amu maŋi a ta di abam ni, kulukulu bá
wanu ku pɔɔri dibam di abam sono kum
daani, ku na yi ŋwɔa naa tɔɔni di. 4 Amu
tiini a jigi abam ciga, yi a jigi wupolo
zanzan abam ŋwaani. Kuntu ŋwaani mu,
yaara yalu maama na jigi dibam tin, amu
ta jigi baari yi a tiini a jigi wupolo.

5 Beŋwaani, dibam na ve dí yi
Masidwanu tin, dí wu ne siun di finfin
di. Cana dwi təri təri tiini ya ja dibam.
Nɔɔna deen magi kantɔɔ di dibam, yi
fɔɔni tiini di zu dibam. 6 We nan yi dílu
na zəni nɔɔna balu wɔru na cɔgi tin, yi DI
pa ba bicara pəni tiga ni. DI ma pa dibam
di bicara pəni tiga ni, di DI na pe Titi ba
dibam te tin. 7 Kulu na pe dibam wu poli
tin mu yi si o na tu o ta abam na zən-o
te á pa o bicari pəni tiga ni tin, si ku dai
o na tu o wu dibam tee ni tin yiranu má
ŋwaani. O ma ta o bri dibam amu fra na
tiini ya jigi abam te, di á wɔru na tiini ti
cɔgi di á na ki kulu na wu maŋi tin. O ta
ma ta abam na kwaana á zigi amu kwaga
ni te tin. Amu na ni abam ŋwa kuntu tin,
ku pe amu wu tiini ku poli.

8 Amu nan ye ni, a na pɔpɔni tɔɔ
kulu a pa abam tin mu pe á jigi wu-cɔɔ.
Amu nan ta wu joori a za wubɔŋa di a
na pɔpɔni-ku te tin. Ku-yigə ni tin, amu

wubɔŋa ya wai ya zai di a tɔɔ kum na
pe abam wu cɔgi tin, ku nan wu tiini ku
daani. 9 Amu laan nan jigi wupolo. Ku
dai abam wu na cɔgi tin ŋwaani mu a
jigi wupolo, ku yi á wu-cɔɔ kum na pe
á ləni á wu te tin mu. Á wu-cɔɔ kum
maŋi di We na lagi te tin mu, si dibam wu
ki abam wo-lɔɔ. 10 Beŋwaani, nɔɔnu na
jigi wu-cɔɔ kulu na maŋi di We wubɔŋa
tin, kú pa o ləni o wu o daari o na ŋwɔa
We tee ni, yi kuntu bá wanu ku pa o ta
ni, o ya na maani. Ku daari, nɔɔnu nan
na jigi wu-cɔɔ ni balu na yəri We tin te,
kú pa wuntu ga o ŋwɔa We tee ni. 11 Á
nan maani-na á nii wu-cɔɔ kulu na yi
We wubɔŋa tin na pe á ləni wəənu tɔɔ
á ŋwɔa wɔni. Ku pe á laan siun á yiə di
We tɔgim, yi á kwaani si á bri ni á wu
tɔgi á ki lwarim dim kuntu. Ku ta ma
pa banu jigi abam di wo-lɔɔ kulu na ki
abam titari ni tin. Fɔɔni ma zu abam, yi
amu fra jigi abam. Á ma tiini á kwaani
si á laan tɔŋi We na lagi te tin, yi á vanu
wulwul na ki wo-lɔɔ kum tin zwe. Abam
na ki kulu maama tin bri ni á ba jigi wo-
lɔɔ kəm dim kuntu wɔni.

12 Amu na pɔpɔni tɔɔ kum a pa abam
tin, ku dai wulwul na ki o cɔgi tin ŋwaani,
ku nan dai o na ki lwarim dim di wulwul tin
di. Amu nan lagi si a pa abam mu lwaru
jaja We yigə ni, ni abam kwaani zanzan
dibam ŋwaani. 13 Ku yi kuntu ŋwaani
mu dí bicara pəni tiga ni.

Ku nan dai kuntu yiranu má. Dibam ta
jigi wupolo ku ja gaali, dí na ne si Titi wu
poli di abam tin ŋwaani di abam na pe
o na baari tin. 14 Amu na lagi a tɔŋ-o si
o ba abam te tin, amu tee abam finfin a
bri-o. Abam nan wu pe cavura ja amu di
a na tee abam te tin. Kuntu tin, dibam
na tee abam dí bri Titi te tin jigi ciga mu,
ni dí na yəni dí te ciga di abam maŋa
maama te tin. 15 O na tu abam te tin, á
jeer-o lanyiranu di ya-si, yi á daari á se
o ni. Kuntu, o na yəni o guli abam gulə,
ku pai o tiini o jigi abam sono ku ja gaali.

16 Amu tiini a jigi wupolo di abam, a
na jigi abam ciga wono maama wɔni tin
ŋwaani.

8

Zezi nɔɔna bam na maɲi si ba taa wɛli daani te tin

¹ A ko-biə-ba, dí lagɪ sɪ dí pa abam lwarɪ Wɛ na kɪ Zezi nɔɔna balɔ na wɔ Masɪdwanɪ tɪnɪ dɪm nɪ tin yu-yoɲo te tin mu. ² Ba nɛ maɲim zanzan dɪ yaara yalɔ na yi-ba tin, yɪ ba nan ta jɪgɪ wɔpolo ku ja gaali. Dɪ yinigɛ na tiini ka jɪgɪ-ba tin dɪ, ba daa ta zɛni nɔɔna lanyɪranɪ dɪ wɔ-yoɲo. ³ Ku yɪ cɪga mu, ba wɛli nɔɔna ku maɲi dɪ ba titɪ na jɪgɪ te tin, yɪ ba ta yɛni ba paɪ ku dwɛni ba titɪ na wɔ daari kulɔ tin. ⁴ Ba titɪ nan mu mɛ ba wɔbɔɲa ba loori dɪbam sɪ dí pa-ba cwɛɲɛ, sɪ ba taa toɲi ba wɛli Wɛ nɔɔna balɔ yinigɛ na jɪgɪ-ba Zeruzalem nɪ tin. ⁵ Ba na pɛ te tin tiini ku dwe dɪbam ya na tɪnɪ nɪ baá pa te tin. Ba nan maɲi ba da yigɛ ba kɪ ba titɪ dí Yuutu wɔm jɪɲa nɪ mu, yɪ ba daari ba kɪ ba titɪ dɪbam dɪ jɪɲa nɪ, sɪ ku maɲi dɪ Wɛ wɔbɔɲa na lagɪ te tin. ⁶ Kuntɔ nɲaani mu dí loori Titi wɔlɔ na maɲi o puli o jɔɲi abam sɛbu-lɪɔ kum tin, sɪ o joori o ba abam te o wɛli abam sɪ á tɔɲi titɔɲi dɪm kuntɔ á ti. ⁷ Abam na toɲi Wɛ cwɛɲɛ te tin maɲi ku lana ku ja gaali, dɪ á na jɪgɪ wɔ-dɪdɔba dɪ Wɛ yɪ á toɔli Dɪ kwɛrɛ kam lanyɪranɪ yɪ á jɪgɪ yɛno te tin. Á ta kwɛri á kwaani dɪ Wɛ titɔɲa yam, yɪ á tiini á soe dɪbam. Kuntɔ nɲaani kwaani-na sɪ á taá pa á wɔrɔ ywɛmmɛ dɪ titɔɲi dɪm kuntɔ.

⁸ Amɔ nan ba lagɪ sɪ a fin abam dɪ á na wɔ la sɛbu kum te tin. Amɔ nan pɛ abam mu lwarɪ nɔɔna badaara na tiini ba kwaani ba wɛli ba donnɛ te tin. Kuntɔ mu abam wɔ wanɪ á brɪ nɪ á sɪnɪ á soe á donnɛ. ⁹ Abam maɲi á ye yu-yoɲo kulɔ dí Yuutu Zezi Krisi na pɛ o nɔɔna bam tin. Wuntɔ mu sɛ o yagɪ o na maɲi o jɪgɪ jɪjɪgɪrɔ tɪlɔ maama tin, yɪ o daari o jɪ yinigɛ tu abam nɲaani, sɪ ku wanɪ ku pa abam jɪ jɪjɪgɪrɔ tiinɛ Wɛ tee nɪ o yinigɛ kam nɲaani. ¹⁰ Amɔ nan na bɔɲi te tin, kuɔ ta lana sɪ á kwaani á ti titɔɲi dɪlɔ abam na maɲi á puli tin. Bɪm dɪlɔ na kɛ tin, abam mu yɪ balɔ na dɛ yigɛ á la sɛbu, yɪ abam daa ta mu dɛ yigɛ á jɪgɪ ku wɔbɔɲa. ¹¹ Nan tɔɲi-na titɔɲi dɪm kuntɔ

á vu á ti dɪ wɔbɔɲ-ɲɔna, nɪ á na maɲi á li wɔbɔɲa te tin, sɪ á taá paɪ ku maɲi dɪ á na jɪgɪ te tin. ¹² Bɛɲwaani, abam na li wɔbɔɲa sɪ á wɛli nɔɔna tin, ku ba cɔga dɪ woɲo kum na maɪ te tin maama. Á nan maɲi sɪ á wɛli nɔɔna ku maɲi dɪ kulɔ á na jɪgɪ tin mu, sɪ ku dai nɪ ku gaali te á na jɪgɪ tin. Zɛnɛ yam kuntɔ doɲ lana Wɛ tee nɪ.

¹³ Ku nan dai nɪ amɔ lagɪ sɪ a pa abam taá wɛli nɔɔna sɪ bantɔ sin, sɪ abam titɪ daari á jɪ yinigɛ tiinɛ mu. Ku yɪ sɪ á taá tɛli daani mu. ¹⁴ Lele kuntɔ abam jɪɲa gara, yɪ á wɔ wanɪ á wɛli balɔ yinigɛ na jɪgɪ-ba tin. Ku daari, yinigɛ na tu ka ja abam dɪ, bantɔ dɪ daa wɔ wanɪ ba wɛli abam dɪ ba na jɪgɪ kulɔ tin. Kuntɔ mu á maama wɔ ta tɛli daani. ¹⁵ Ku nyɪ dɪ ku na pɔpɔnɪ Wɛ tɔɔ kum wɔnɪ ku wɪ: «Nɔɔnɔ wɔlɔ na nɛ wɔdiu zanzan tin daa wɔ daari kulɔkulɔ.

Wɔlɔ nan na nɛ finfin tin nyɪm daa wɔ mur-o.»

¹⁶ Dí nan kɪ Wɛ le dɪ Dɪ na pɛ Titi wɔbɔɲa sɪ o kwaani o wɛli abam, nɪnɛnɪ dɪbam na lagɪ sɪ dí wɛli abam te tin. ¹⁷ O ma sɛ dɪbam na loor-o sɪ o kɪ kulɔ abam wɛlim nɲaani tin. Wuntɔ titɪ nan maɲi o li wɔbɔɲa sɪ o ba abam te, bɛɲwaani o tiini o lagɪ sɪ o wɛli abam. ¹⁸ Dí nan lagɪ sɪ dí pa dí ko-bu wɔdoɲ mu toɲi dɪ wuntɔ o ba. O maa yɪ wɔlɔ Zezi nɔɔna bam maama na nɪg-o dɪ o na brɪ Wɛ kwɛrɪ-ywɛɲɛ kam te tin. ¹⁹ Ba ta ma kwɛri ba li-o sɪ o taa toɲi dɪ dɪbam o jaani sɛbu kulɔ dí na ma dí zɛni yinigɛ tiinɛ tin o ve Zeruzalem. Dí na wɛli nɔɔna bam kuntɔ tin, ku yɪ sɪ dí Yuutu wɔm mu na zulɛ, yɪ ku brɪ nɪ dí lagɪ sɪ dí taá wɛli nɔɔna. ²⁰ Dí nan kwaani dí yɪrɪ dí titɪ mu, sɪ nɔɔn-nɔɔnɔ yɪ na cwɛɲɛ o yáali dɪbam, dɪ dí na lai sɛbu-fɔrɔ kum yɪ dí cɛ-ku dí ma tɔɲi te tin baɲa nɪ. ²¹ Dí nan kwaani sɪ dí kɪ kulɔ na lana dí Yuutu wɔm yigɛ nɪ dɪ nabiinɛ dɪ yigɛ nɪ tin mu.

²² Kuntɔ mu dí daa ta lagɪ sɪ dí tɔɲi dí ko-bu wɔdoɲ sɪ o toɲi dɪ bantɔ o ba á te. Wɛɛnu zanzan wɔnɪ mu dí maaso, yɪ dí lwarɪ nɪ o kwaana dɪ Wɛ titɔɲa yam. O jɪgɪ abam cɪga lanyɪranɪ, yɪ ku pa o tiini o bɔɲi sɪ o wɛli abam. ²³ Ku

na yi Titi, dɔbam mu tɔgi daani dɔ tunɔ abam ɲwaanɔ. Ku daari ku na yi badaara bam, ku yi Zezi noona bam mu li-ba si ba taa tunɔ, si ku pa Zezi Kriisi na zulɔ. ²⁴ Kuntu, kwaanɔ-na si ku pa ba lwarɔ ni á soe á donnɔ, si Zezi noona bam lwarɔ ku ni ni. Kuntu, ba laan wó lwarɔ ni, dɔ na jigi wɔpolo dɔ abam te tun sɔni ku yi ciga mu.

9

¹ Ku na yi dɔ zənɔ yalɔ abam na wó tunɔ á pa Wɛ noona balɔ yinigɔ na jigi-ba tun, amu daa wu maɲi si a pɔpɔni kulukulɔ a ma wɛli da a bri abam. ² Benwaanɔ a maɲi a ye ni abam jigi wɔbɔɲa si á wɛli-ba, yi a tee abam Masɔdvanɔ tiinɔ bam yigɔ ni. A bri-ba ni, abam balɔ na zɔvri Akayi tɔni dɔm ni tun maɲi á ti á yigɔ si á la sɛbu kum, ku zigi deen bɔm dɔm ni mu. Masɔdvanɔ tiinɔ bam na lwarɔ abam na tiini á kwaanɔ si á wɛli noona te tun, ku ma pa si ba zanzan wɔbɔɲa tɔgi kɛm dɔm kuntu doɲ. ³ Amu nan bɔɲi si a pa dɔ ko-biɔ bam ba abam te, si ku pa dɔbam na tee abam te tun yi ba ku ji kafe. Kuntu mu wó pa á wanɔ á ti á yigɔ nɔnɛni amu na maɲi a ta kulɔ a bri-ba tun. ⁴ Ku na dai kuntu, Masɔdvanɔ tiinɔ bam na tɔgi dɔ amu ba ba abam te yi ba lwarɔ ni á ta wu ti á yigɔ, ku pa cavura ja dɔbam dɔ dɔ na wɔ dɔ jigi á ciga te tun. Ku ma wó pa cavura ja abam dɔ. ⁵ Kuntu ɲwaanɔ mu amu bɔɲi ni ku maɲi si a loori dɔ ko-biɔ bam, si ba da yigɔ ba wuuri ba ba abam te. Kuntu wó pa á wanɔ á la pɛera yam á ti, nɔnɛni á na maɲi á ta ni á wó kɔ te tun, si dɔ laan ba dɔ jɔɲi. Amu lagi si á ma á wu-yoɲo mu á pa sɛbu kum, si á yi ta kɔɔ ɲwaanɔ.

⁶ Ku nyi dɔ noonu na dugi wɛnu finfin te tun mu, kuntu tu wó ba o na finfin mu. Ku daari wulɔ na dugi zanzan tun, kuntu tu wó ba o na zanzan mu. ⁷ Noonu maama nan maɲi si o pa si ku maɲi dɔ o na li o wɔbɔɲa te tun mu, si ku dai dɔ wu-cɔɔ naa noonu na fi-o tun ɲwaanɔ. Wulɔ na pai dɔ wɔpolo tun, Wɛ soe kuntu tu mu. ⁸ Wɛ nan jigi dam si DI pa abam DI zaani dɔm maama, si ku pa á taá jigi kulɔ maama á na lagi tun maɲa maama, yi á

daa ta wó ta jigi ku gaali si á taá ma ku wo-laaru dwi maama, ⁹ ni Wɛ tɔno kum na tagi ku wɔ:

«Nɔn-ɲum pɔɔri o wɛnu mu o pai yinigɔ tiinɔ,

yi o kɛm-laaru tum wó ta wɔra mɔmanɔ maama.»

¹⁰ Ku yi Wɛ mu pai noona wo-dwɔ yi ba duɔ, yi DI daari DI pa-ba wɔdiu yi ba di. DI nan daa ta wó zɛni abam si á wanɔ á wɛli noona dɔ kɛm-laaru zanzan, ni á na du wɛnu zanzan te tun. Kuntu mu á kɛm-laaru tum laan wó ba ti kɔ dagim, ni faa na dagi te tun. ¹¹ Wɛ wó pa á taá jigi wo-laaru dwi maama, si á wanɔ á taá wɛli noona lanyiranɔ. Kuntu mu wó pa noona zanzan taa kɔ Wɛ le, ba na jɔɲi abam zənɔ yam dɔbam tee ni tun ɲwaanɔ. ¹² Abam na jigi Wɛ noona bam á wɛli te tun mu pai ba nai kulɔ ba ya na ge tun. Ku nan dai kuntu yiranɔ, ku ta wó pa noona zanzan tiini ba taa kɔ Wɛ le ku ja gaali. ¹³ Abam zənɔ yam kuntu mu wó bri ni á tɔgi Wɛ ciga ciga, yi ku pa DI na zulɔ zanzan, dɔ noona bam na lwarɔ ni á sɔni á se Zezi Kriisi kwɛr-ywɛɲɔ kam ni á na maɲi á ta te tun. Wɛ ta wó na zulɔ noona tee ni, dɔ á na li á wɛnu á ma zɛni-ba, yi á daari á pa noona badonnɔ dɔ te tun. ¹⁴ Ba ma wó ta loori Wɛ abam ɲwaanɔ, yi baá ta soe abam dɔ ba wu maama, dɔ Wɛ na tiini DI kɔ abam yu-yoɲo ku ja gaali tun ɲwaanɔ.

¹⁵ Pa-na dɔ kɔ Wɛ le DI na wɛli dɔbam maama dɔ DI pɛeri dɔlɔ na ba jigi doɲ tun ɲwaanɔ.

10

Pooli ɲɔɔni Wɛ na pɛ-o dam si o ma tunɔ DI titɔɲa te tun

¹⁻² Amu Pooli mu loori abam si á cɛgi. Abam badonnɔ te á wɔ, amu na wu abam tee ni, a yɛni a yi wulɔ na zurɔ dɔ abam tun mu. Ku daari, amu na tɛri abam tee ni, a yɛni a cana mu dɔ abam. Ku nan yi Zezi Kriisi wulɔ na nigi noona yi o jigi ba ɲwanɔ tun ɲwaanɔ mu a loori abam si á lɛni, si a na tu abam te, si a daa yi kɔ kɛm-cɛeri dɔ abam. Ku nan na yi balɔ na bɔɲi ni dɔ titɔɲa tɔgi nabiinɔ wɔbɔɲa na yi te tun, a ye lanyiranɔ ni amu wó ta jigi baari si a wanɔ a bwe-ba. ³ Ku yi ciga, dɔ

suni dí yi nabiinè mu, ku nan dai nabiinè wubunja mu dí ma dí janjì sɪ dí vɪn kulɔ maama na yi balɔɔ tɪn. ⁴ Kuntɔ maa nyɪ dɪ dí lagɪ dí kɪ jara mu te, ku nan dai nabiinè jara zɪla mu dí jɪga. Ku yi We dam mu dí jɪga, yi dí maa cɔgɪ We dɔna bam dam. Dí cɔgɪ wubunja yalɔ na paɪ ya jɪgɪ swan yi ya yagɪ ya yi vwan tɪn, ⁵ yi dí yáalɪ zaasɪm dɪlɔ maama na zanjɪ sɪ dɪ cɪ nabiinè We cɪga kam wɔnɪ tɪn. Dí maa wanɪ wubunja yam kuntɔ maama dam, yi dí paɪ ya ləni ya sɛ Zezi Krisi ni. ⁶ Kuntɔ, abam na sɛ Zezi Krisi ni dɪm á ti, dɪbam laan wó wanɪ dí vanjɪ balɔ maama na wɔ abam tɪtarɪ nɪ yi ba ba sɛ tɪn zwa.

⁷ Maanɪ-na á nii ku na yi te tɪn. Abam wɔlɔ na jɪgɪ cɪga nɪ o yi Zezi Krisi nɔɔnɔ, kuntɔ tu manjɪ sɪ o lwarɪ nɪ dɪbam dɪ yi Zezi nɔɔna mu nɪ wɔntɔ te. ⁸ Ku nan na yi amɔ na tiini a brɪ abam a tɪtɪ dɪ We na pɛ dɪbam ni dɪlɔ tɪn ŋwaanɪ, amɔ ba kwari cavura dɪ kuntɔ. Dí Yuutu wɔm pɛ dɪbam ni dɪm kuntɔ, sɪ dí taá ma dí kwe abam mu, sɪ ku dai sɪ dí ma cɔgɪ abam. ⁹ Amɔ ba lagɪ sɪ abam bunjɪ nɪ a pupɔnɪ a twaanɔ tɪm sɪ a ma fugɪ abam mu. ¹⁰ Abam badaara te nɪ, wəənu tɪlɔ amɔ na pupɔnɪ a twaanɔ tɪm wɔnɪ tɪn mu cana, yi tɪ ta kwəri tɪ dana. Ku daari, amɔ tɪtɪ na wɔ á tee nɪ, a yi zurim yɪranɪ mu, yi a ni-taanɪ ba kɪ kulɔkulɔ. ¹¹ Balɔ na yəni ba te kuntɔ donj tɪn manjɪ sɪ ba lwarɪ nɪ, dí na təri abam tee nɪ yi dí pupɔnɪ wəənu tɪlɔ maama tɪn yi bɪdwi mu dɪ dí na wɔ abam tee nɪ yi dí kɪ te tɪn.

¹² Ku na yi balɔ na brɪ ba tɪtɪ tɪn, dɪbam ba lagɪ sɪ dí nyɪnjɪ dí tɪtɪ dɪ bantɔ dí nii, naa dí ta nɪ dɪbam dɪ bantɔ mai daanɪ. Bantɔ ba jɪgɪ swan. Ba yəni ba mai ba tɪtɪ wubunja mu ba maa manjɪ daanɪ ba nii ba na yi te tɪn. ¹³ Ku nan na yi dɪbam, dí ba lagɪ sɪ dí tee dí tɪtɪ sɪ ku gaalɪ We na pɛ dɪbam tɪtɔnjɪ dɪlɔ sɪ dí taá tɔnjɪ tɪn. Ku yi We mu pɛ dɪbam tɪtɔnjɪ dɪm kuntɔ sɪ dí tɔnjɪ abam tɪtarɪ nɪ, yi dɪbam manjɪ sɪ dí kɪ wɔpolo dɪ kuntɔ mu. ¹⁴ Kuntɔ, dɪbam wɔ gaalɪ sisəm dɪlɔ We na pɛ dɪbam tɪn, dɪ dí na tu abam te dí tɔɔlɪ Zezi Krisi kwər-ywəŋə kam tɪn. ¹⁵ Dɪbam ba tee dí tɪtɪ nɔɔna badonnə tɪtɔnjɪ banya nɪ, sɪ dí

gaalɪ sisəm dɪlɔ We na pɛ dɪbam tɪn. Dí nan jɪgɪ tɪna nɪ á na jɪgɪ wɔ-dɪdɔba dɪ We te tɪn wó fɔgɪ ku kɪ dam, sɪ ku pa tɪtɔnjɪ yalɔ dí na tɔnjɪ abam ŋwaanɪ tɪn wanɪ ya pulɪ zanzan, sɪ ku manjɪ dɪ tɪtɔnjɪ yalɔ We na pɛ dɪbam tɪn. ¹⁶ Ku daa ta wó pa dí na cwəŋə dí tɔɔlɪ We kwər-ywəŋə kam dí gaalɪ abam na zɔvri je silɔ nɪ tɪn. Kuntɔ mu dí ba tee dí tɪtɪ dɪ We tɪtɔnjɪ yalɔ Dɪ tɪntɔnjɪna badonnə na manjɪ ba tɔnjɪ tɪn. ¹⁷ Ku nan pupɔnɪ We tɔnɔ kum wɔnɪ ku wɪ: «Wɔlɔ na lagɪ sɪ o kɪ wɔpolo tɪn, sɪ o pa ku taa yi dí Yuutu wɔm ŋwaanɪ.» ¹⁸ Bɛŋwaanɪ, ku dai nɔɔnɔ wɔlɔ na paɪ o tɪtɪ cɪga tɪn sunɪ o jɪgɪ cɪga mu, ku nan yi wɔlɔ dí Yuutu wɔm na brɪ nɪ o yi cɪga tu tɪn mu.

11

Pooli tagɪ dɪ Korentɪ tiinə bam sɪ ba cɪ ba tɪtɪ dɪ vwan karanyɪna tiinə bam

¹ Abam nan kwaanɪ sɪ á ja á bɪcara dɪ amɔ na lagɪ a ta jwərim dɪlɔ finfin tɪn. Á nan ja á bɪcara dɪ amɔ! ² Amɔ ba sɛ abam ŋwaanɪ, nɪ We dɪ na ba sɛ Dɪ nɔɔna ŋwaanɪ te tɪn. Amɔ lagɪ sɪ a kɪ abam Zezi Krisi jɪŋa nɪ mu, sɪ kulɔkulɔ yi cɔgɪ abam. Ku maa nyɪ dɪ abam yi nɪ bukɔ wɔlɔ na wɔ cɔgɪ tɪn mu amɔ na goni ni sɪ a kwe a pa nɔɔnɔ dɪdɔba, yi nɔɔnɔ wɔm kuntɔ mu yi Zezi Krisi. ³ Amɔ nan jɪgɪ liə mu dɪ abam nɪ nɔɔna badaara wó sugɪ abam sɪ á daa yi sɛ Zezi Krisi dɪ á bɪcara maama, nɪnɛnɪ sutaanɪ dɛɛn na jɪgɪ bɪsankwɪa dɪ kɪ swan dɪ ganɪ Awa te tɪn. ⁴ Bɛŋwaanɪ, nɔɔnɔ wɔdonj na tu abam te yi o brɪ abam wəənu Zezi yɪrɪ ŋwaanɪ yi tɪ ba tɔgɪ dɪbam zaasɪm dɪm, á yəni á sɛ mu mwali mwali. Á maa yəni á sɛ joro kulɔ na dai We Joro kum á na manjɪ á jonjɪ tɪn, yi á daa ta sɛ kwər-ywəŋə kadonj, ka na dai Zezi kwər-ywəŋə kalɔ dɪbam na brɪ abam tɪn.

⁵ Ku na yi balɔ na paɪ ba yi Zezi tɪntɔnjɪna yi ba pa ba dwe maama tɪn, amɔ ye sɪ a wɔ muri ba yigə nɪ dɪ finfin dɪ. ⁶ Amɔ na manjɪ a warɪ a ŋɔɔnɪ nɪ bantɔ te, a swan vɪrɪ a ye kulɔ a na ŋɔɔnɪ tɪn, yi manja maama dí maa yəni dí pa á lwarɪ nɪ dí jɪgɪ swan wɔŋo maama wɔnɪ jaja.

⁷ Amu na tu abam te a bri We kwær-ywəŋə kam tɪn, ku yi zaani mu a tɔŋi a pa abam. Amu tu a titi si ku pa abam mu na yiri. Á buŋi ni a ki a tusi mu na? ⁸ Amu dɛɛn na wu abam tee ni a tɔŋi kuntu tɪn, a joŋi a ŋwuru je-ge mu Zezi nɔɔna bam tee ni, ninɛɛni a vri bantu mu si a ma tɔŋi a pa abam te. ⁹ Amu na yəni a ga woŋo maŋa kam a na wu á tee ni tɪn, a ba yaari abam wulwulu. Ku nan yi dí ko-biə balu na nuŋi Masidvanɪ ba ba tɪn mu jaani kulɔ maama a na lagi tɪn ba ba ba pa-ni. Amu dɛɛn na maŋi a ba yaari abam tɪn, a daa ta bá yaari abam. ¹⁰ Amu na jigi Zezi Krisi ciga kam te tɪn, a na beeri a vu je di je Akayi ni, nɔɔn-nɔɔnu bá wani o ci amu yigə di wɔpolo kulɔ a na jigi a ma tɔɔli We kwær-ywəŋə kam zaani tɪn. ¹¹ Amu nan na ki kuntu tɪn, ku bri ni a ba soe abam mu na? We nan ye ni amu soe abam.

¹² Amu nan ta wó ta tɔŋi zaani ni a na maŋi a ki te tɪn, si ku pa balu na lagi si ba bri ba titi ni ba tɔŋi ni dibam te tɪn daa yi na cwəŋə ba bri ba titi kuntu. ¹³ Bantu na ki te tɪn, ku yi ba ganɪ nɔɔna mu. Ba maa pai ba yi Zezi Krisi tintɔŋna mu, yi ku nan yi vwan mu. ¹⁴ Kuntu nan dai wo-kinkagili. Sutaani titi wai di ləni di bri ni di yi maleka kalu na jigi We pooni tɪn mu. ¹⁵ Kuntu ŋwaani ku ba cana si sutaani tintɔŋna di ləni ba bri ba titi ni ba yi tintɔŋna balu na tɔgi We ciga kam tɪn. Ku kweelim je ni mu bantu nan wó ba na cam si ku maŋi di ba titɔŋa na yi te tɪn.

Pooli na yaari te We titɔŋa yam ŋwaani tɪn

¹⁶ Amu daa ta joori a loori abam si á yi buŋi ni amu yi joro mu. Abam nan na maŋi á buŋi ni a yi kuntu mu, si á kwaani á ja á bicara, si a wani a na cwəŋə a bri a titi finfin ni bantu te. ¹⁷ Amu na lagi a ŋɔɔni te a ma bri a titi dagim tɪn, ku ba tɔgi dí Yuutu wum wubuŋa, ku nyi di jwərim mu te. ¹⁸ Nɔɔna zanzan nan na yəni ba tɔgi nabiinə wubuŋa ba ma bri ba titi tɪn, amu di wai a bri kuntu doŋ. ¹⁹ Abam yəni á se balu na yi jwəru tɪn mwali mwali di wɔpolo, yi á pai ku yi

swan mu á jiga. ²⁰ Abam yəni á se wulu maama na tu abam te yi o jigi finfin naa o di nyɔɔri á baŋa ni tɪn, naa o na ganɪ abam o vri tɪn, naa o na gooni abam tɪn, naa o na lɔɛ abam pɔpwaanu tɪn. ²¹ Ku nan na yi dibam, dí bwənə si dí se dí ki abam kuntu doŋ. Kuntu nan wó ta jigi cavura na?

Nɔɔnu nan na wu kwari cavura si o bri o titi di kulɔ o na ki tɪn, amu di bá kwari cavura si a ki kuntu doŋ, si a ŋɔɔni jwərim. ²² Bantu bri ni ba yi Zwifə ciga ciga mu, amu di nan suni a yi Zwifu mu. Bantu bri ni ba yi Yisrayeli tiinə mu, amu di nan yi Yisrayeli tu mu. Ba wi ba kuri nuŋi Abraham dwi tiinə wuni mu, amu di kuri nan nuŋi daani mu. ²³ Bantu bri ni ba tɔŋi Zezi Krisi titɔŋa mu, amu nan tɔŋi-ya a dwe-ba. (Amu na ŋɔɔni te tɪn nyi di a yuu mu tərə te.) Amu na tɔŋi a pa Zezi te tɪn tiini ku ce a yira ku dwəni bantu. Ba jaani amu ba ki pɪna digə ni kuni zanzan ku dwəni bantu. Ba daa ta ma magi amu zanzan ku dwəni bantu. Amu de tɔɔni te kuni zanzan a ke. ²⁴ Zwifə yigə tiinə bam jaani amu kuni binu ba magi balaari yi fiinto-nugu (39). ²⁵ Rom tiinə bam di ma ja-ni kuni bito ba magi di da-lɔŋɔ. Maŋa kadoŋ ni nɔn-kɔgo ma dɔli-ni di kandwa si ba gu. Kuni bito mu a zu naboro a tɔgi ninu kum wu, yi ku ba ku cɔgi ku maŋi na bam wuni. Kuni bidwi mu amu din na bam baŋa ni titi di wia maama. ²⁶ Amu na yəni a beeri maŋa maama tɪn, a ne cana zanzan, ku na yi di bwi na su si pɛɛli, di vinvurna tee ni, ku wəli di amu titi dwi tiinə Zwifə bam tee ni di dwi-ge tiinə di tee ni. Amu daa ta ne cana tɔni dim wuni di kagba wuni di ninu kum wuni, ku ta wəli di nɔɔna balu na pai ba yi dí ko-biə yi ba yagi ba dai tɪn tee ni. ²⁷ Amu yəni a tiini a tɔŋi zanzan ku ce a yira ni. Kuni zanzan ku ma pa a ba do a sui. Kana di na-nyɔm di maa jaani-ni yi a pɪni a titi kuni zanzan. Waaru maa yəni ti zu-ni yi a ba jigi gwaarɔ. ²⁸ Amu nan bá wani a ta wənu tim maama a ti. Kulɔ nan na wəli da tɪn, Zezi nɔɔna bam na wu je silu maama ni tɪn wubuŋa mu tiini ya jigi-ni de maama. ²⁹ Nɔɔnu na bwənə We cwəŋə kam tɔgim wuni, ku

cɔgi amɔ wɔ mɔ nɔnɛnɔ kɔ yɔ amɔ titi mɔ te. Nɔɔnɔ na tɔsi o yagi We cwɛŋɛ kam tɔgɔm, kɔ yɛni kɔ tiini kɔ cɔgi a wɔ mɔ.

³⁰ Kɔ nan na fin sɔ a bri a titi tɔn, amɔ wɔ bri a titi dɔ wɛɛnu tɔlɔ na bri nɔ a bwɛnɛ tɔn mɔ. ³¹ Baŋa-We ye nɔ amɔ ba fɔ vwan. Dɔntɔ mɔ yɔ dɔ Yuutu Zezi Ko, yɔ DI maŋi dɔ zulɛ sɔ kɔ taa ve maŋa kalɔ na ba ti tɔn. ³² Amɔ dɛɛn na wɔ Damasi tɔlɔ kɔm wɔnɔ tɔn, gɔvɔrma tu wɔlɔ na nii tɔlɔ kɔm o pa Pɛ Arɔta tɔn mɔ tiŋi nɔɔna tɔlɔ kɔm niɛ yam nɔ, sɔ ba yɔri amɔ ba ja ba pa-o. ³³ Zezi karabiɛ bam ma kwe-nɔ ba kɔ titɔgɔ wɔnɔ, yɔ ba lɛ ŋɔna kɔ ni nɔ ba pa a tɔgi tɔlɔ kɔm kɛbrɛ kam tɛkoro a tu yɔ a lu.

12

We na yɔri Pooli wɛɛnu tɔlɔ tɔn

¹ Kɔ nan fin mɔ sɔ a bri a titi dɔ kɔ na maŋi kɔ ba jigɔ nyɔɔri dɔ, yɔ a ta wɔ ta dɔ Yuutu wɔm na pɛ a yɔ na We-sɔŋɔ wɛɛnu tɔlɔ na sɛgi tɔn, dɔdaani o na mɛ o cɔga kam o ma vɔri-nɔ te tɔn. ² Amɔ nan ye nɔɔnɔ wɔdɔŋ, o na yɔ Zezi Krisi nɔɔnɔ. Bɔna fugɛ-yana na kɛ tɔn, We dɛɛn kwe-o DI ja DI di DI sɔŋɔ. Amɔ nan yɛri kɔ yɔ o yɔra titi mɔ naa o joro mɔ. We nan mɔ ye kɔ na yɔ te tɔn. ³⁻⁴ Amɔ nan ye nɔ wɔntɔ sɔnɔ o yɔ We-sɔŋɔ mɔ. Kɔ nan na yɔ o yɔra titi mɔ naa o joro mɔ, amɔ yɛri, We mɔ ye. Kɔ nan yɔ dɛani mɔ o ni bitari silɔ na wari sɔ ŋɔɔnɔ tɔn, yɔ sɔ wɔ maŋi sɔ nabiinu ta dɔ o ni tɔn. ⁵ Amɔ wɔ ta kɔ wɔpɔlo nɔɔnɔ wɔm kɔntɔ na nɛ kulɔ tɔn ŋwaani mɔ. Kɔ na dai kɔntɔ a bɔ sɛ sɔ a bri a titi, kɔ na dai wɛɛnu tɔlɔ na bri nɔ a bwɛnɛ tɔn yɔranɔ ŋwaani. ⁶ Amɔ ya na buŋi sɔ a bri a titi, kɔ bɔ ta yɔ jwɛrim a na te cɔga tɔn ŋwaani. A nan bɔ bri a titi kɔntɔ. A ba lagi sɔ nɔɔn-nɔɔnɔ buŋi kulɔ na dwe amɔ tɔn o pa-nɔ, sɔ o laan taa nii a titɔŋa na yɔ te dɔ a ni-taani na yɔ te tɔn.

⁷ We ba lagi sɔ a kɔ kamunni dɔ wɔ-kɔnkagɔla yalɔ zanzan a na nɛ tɔn. Mɔ kɔ kuri DI pɛ cam wɔ a yɔra wɔnɔ, nɔ sabari na zɔ-nɔ te tɔn. Sɔtaani ma tɔgi kɔ ŋwaani sɔ dɔ yaari-nɔ, sɔ a daa yɔ want a kɔ kamunni. ⁸ Kuni bitɔ mɔ a loori dɔ Yuutu wɔm sɔ o li cam dɔm kɔntɔ a yɔra

nɔ. ⁹ O maa wɔ sɛ, yɔ o wɔ: «Amɔ zaani dɔm maŋi nɔm. Bɛŋwaani amɔ dam dɔm wɔ tiini dɔ tɔŋi balɔ na bwɛnɛ tɔn tee nɔ mɔ.»

Mɔ kɔ kuri amɔ kɔ wɔpɔlo zanzan dɔ wɛɛnu tɔlɔ na bri nɔ a bwɛnɛ tɔn, sɔ kɔ pa Zezi Krisi dam dɔm taa kwɛlinɔ. ¹⁰ Kɔntɔ ŋwaani mɔ, a na yɛni a bwɛnɛ, naa nɔɔna na jigɔ-nɔ ba twɔa, naa cam dɔ bɛɛsɔm dɔ liɛ na jigɔ-nɔ, amɔ ta jigɔ wɔpɔlo dɔ kɔntɔ maama Zezi Krisi ŋwaani. Bɛŋwaani, a na yɛni a bwɛnɛ maŋa kalɔ tɔn, kantɔ maŋa nɔ mɔ Zezi pa-nɔ dam.

Pooli na li Korenti tiina bam ŋwaani te tɔn

¹¹ Amɔ na bri a titi te tɔn yɔ jwɛrim mɔ, yɔ kɔ yɔ abam fifɔn ŋwaani mɔ a kɔ kɔntɔ. Kɔ yɔ abam mɔ ya maŋi sɔ á bri amɔ cɔga kam. Kɔ yɔ cɔga mɔ nɔ amɔ dai kulɔkulɔ. Kɔ nan na yɔ balɔ na pai ba yɔ Zezi tɔntɔŋna yɔ ba pa ba dwe maama tɔn, a wɔ muri bantɔ yigɛ nɔ dɔ finfin dɔ. ¹² Amɔ dɛɛn na wɔ abam tee nɔ tɔn, amɔ tɔŋi dɔ pu-dɔa mɔ, yɔ We kɔ wo-kɔnkagɔla dɔ wɛɛnu tɔlɔ maama na bri nɔ amɔ sɔnɔ a yɔ Zezi tɔntɔŋnɔ tɔn. ¹³ Abam nan buŋi nɔ a wɔ kɔ abam lanyɔranɔ nɔ a na kɔ Zezi nɔɔna bam je sɔdonnɛ nɔ te tɔn mɔ na? Kɔ nan yɔ cɔga mɔ nɔ a wɔ yaari abam sɔ á pa-nɔ zɛnɛ. Á nan yagi kɔntɔ wɔŋo kɔm á ma cɛ-nɔ.

¹⁴ Amɔ na ti a yigɛ sɔ a ba abam te lele kɔntɔ tɔn, kɔ laan lagi kɔ kɔ kuni bitɔ mɔ. Amɔ nan daa ta bɔ yaari abam sɔ á pa-nɔ zɛnɛ. Kɔ nan dai á wɛɛnu naa á sɛbu mɔ a laga, kɔ yɔ á titi mɔ. Kɔ yɔ kwɛ mɔ lagi wɛɛnu ba tiŋi ba biɛ ŋwaani, sɔ kɔ dai biɛ mɔ wɔ kɔ kɔntɔ ba pa ba kwɛ. Abam nan nyɔ dɔ amɔ biɛ mɔ te. ¹⁵ Kɔntɔ ŋwaani mɔ amɔ wɔ ta jigɔ wɔpɔlo sɔ a kwe a wɛɛnu maama a cɔgi kɔ wɛli dɔ a titi yɔra abam ŋwaani. Amɔ na tiini a soe abam te tɔn, kɔ maŋi sɔ abam taá ba soe amɔ na?

¹⁶ Abam laan lwarɔ nɔ a dɛɛn ba yaari abam amɔ zɛnɛ ŋwaani. Nɔɔna badaara nan te nɔ, amɔ kɔ swan mɔ a ma jonɔ á sɛbiɛ. ¹⁷ Kɔ nan na yɔ amɔ na tɔŋi nɔɔna balɔ maama abam tee nɔ tɔn, a wɔ tɔgi ba wɔlɔwɔlɔ ŋwaani a pini abam sɛbu.

18 Ku na yi Titi, a deen loor-o mu si o ba abam te, yi a tunji di ko-bu wodon si o togi did-o o ba. Titi nan wo pini abam kulukulu. Abam pai si Titi di amu wubunja dai bidwi mu na? Dibam nan togi cwenghə didua mu.

19 Abam bunji ni di na njoni tintu maama tun, ku yi abam yigə ni mu di njoni si di ma joni di titi na? Di nan na njwi di Zezi Krisi tun, ku yi We yigə ni mu di njona.

A badon-sonnu-ba, di na ki kulub maama tun yi si di zani abam mu, si a vu yigə We cwenghə kam woni. 20 Amu nan jigi lie mu abam njwaani si, a na tu abam te, abam ba ta yi ni amu na lagi te tun, yi kub pa amu di ba ta yi ni abam na lagi te tun. Amu ta maa jigi lie si a wu ta magi kantogɔ daani, yi a jigi wo-guru di ban-zogɔ, yi a lagi a yiratu zənə, yi a twi daani, yi a yi bɔbari-nyina, yi a gooni daani, yi a kwəri a ki yoo yoo. 21 Amu daa ta jigi lie mu di abam si, amu na joori a ba a te, amu Tu We wu pa a na cavura abam njwaani, di abam zanzan na wo lani a wo di lwarim dilu a na manji a ki tun. Amu na ne kuntu, kub pa a wo cogi zanzan di a ta na ki wo-digiru di boorim kikiə dwi maama yi a ba yagi tun.

13

Pooli na kaani Korenti tiinə bam te o ma kweeli tun

1 Amu na lagi a ba abam te lele tun, ku laan lagi ku ki kuni bito mu. We tonɔ kum nan tagi ku wi: «Nɔɔnɔ na lagi si o sanji o donj, ku manji si njona bale naa batɔ mu taa yi o maana tiinə.» 2 Kuntu njwaani amu daa ta lagi a kaani abam balu deen na manji a ki lwarim tun di balu na daari tun maama, si a lani a wuru di a kəmbalwaarɔ tum. Amu daama na wo abam tee ni tun, a manji a kaani abam kuntu. Amu nan daa təri abam tee ni lele kuntu, yi a lagi si a ta kaani abam, si ku ki kuni bile. Kuntu njwaani, taá ye-na ni, amu na joori a ba si a na abam, njonɔ wulu maama daa ta na wo zagi o kikiə tun ba lu. 3 Kuntu mu abam wu lwarim ni ku suni ku yi Zezi Krisi kwərə mu a jigi a njona,

ni abam na manji a lagi si a lwarim te tun. Zezi na ki abam te tun ba bri ni o bwənə, o bri o dam mu abam titari ni. 4 Ku nan yi ciga, o se o tu o titi o ji nabwəm yi ba pa-o tɔun-dagara bana ni. Ku daari o laan nan jigi njwi We dam dum njwaani mu. Dibam na yi o njona tun, dibam di bwənə mu, di nan na njwi did-o tun, di na wu ki te di abam tun yi We dam dum njwaani mu.

5 Abam nan manji si a maani a titi mu a nii, a jigi wo-didua di Zezi na. Abam na maani a titi kuntu, a ba lwarim ni Zezi Krisi wuru di abam na? Naa ku yi abam manji a titi mu yi a manji a ga? 6 Amu nan jigi tuna si a maani a lwarim ni dibam suni di yi Zezi Krisi tintunja mu. 7 Di yəni di loori We di pa abam, si a yi taá ki lwarim mu. Ku dai ni di lagi si di bri njona mu ni di yi Zezi tintunja. Di nan lagi si a taá ki kulub na lana tun mu, di njona na manji ba bri ni dibam mu tunji di ga di. 8 Dibam ba se si di ki kulub na wu cogi We ciga kam tun, di wu ta ki te na wu zani-ka tun mu. 9 Abam na jigi We dam dum, yi dibam na manji di bwənə, di ta jigi wupolo. Di nan wu ta loori We si Di zani abam, si a bi lanyirani We cwenghə kam woni. 10 Ku yi kuntu njwaani mu a pupuni wənu tintu a pa abam yi a təri a tee ni, si a na tu a te, si a daa yi ki kəm-ceri di abam di dam dilu di Yuutu wum na pɛ-ni tun. Dam dum kuntu yi si a ma fogi abam mu, si ku dai si a ma cogi abam.

Pooli na joni Korenti tiinə bam o ma kweeli te tun

11 A ko-biə-ba, We wu pa a jani lanyirani. Kwaan-na si We wu pa a bi lanyirani Di cwenghə kam woni. A nan kina ni amu na loori abam te tun. A taá jigi wubun-didwi, si a daari a taá jigi bicari-zuru, si We dilu na pai sono di bicari-zuru tun wu ta wo abam tee ni.

12 A na jeeri daani, si a taá joni daani lanyirani di sono di wo-pono.

We njona bam maama joni abam.

13 Di Yuutu Zezi Krisi wu pa abam maama yu-yono,

Banja-We sono kum wu ta wo a tee ni,

yi DI Joro kum wó pa á taá ηwi daanu di
ywæni.

**Tɔnɔ kuls Pooli na pɔpɔni
o pa
GALATI TIINɛ tun
Tɔnɔ kuls Pooli na
pɔpɔni o pa Galati tiinɛ
tun na bri dibam kuls tun
mu tuntu**

Pooli pɔpɔni tɔnɔ kuntu o pa Wɛ nɔɔna balu na wɔ Galati ni tun mu. O dɛɛn na kaagi je sum kuntu ni o tɔɔli Wɛ kwɛrɛ o bri nɔɔna tun, badaara ki ba wɔ-didua di Zezi. Kuntu kwaga ni, nɔɔna badonnɛ di ma daa ba ba bri nɔɔna bam ni balu na dai Zwifɛ tun di manɔ si ba se Zwifɛ cullu tum, si baara di go di ba bɛkɛri ni Zwifɛ cullu tum na bri te tun.

Pooli nan vin zaasum dim kuntu, di na dai Zezi Krisi kwɛr-ywɛnɛ kam tun nɔɔna. O laan ma pɔpɔni si o pa balu maama ya na ywɛri ba tɔgi vwan zaasum dim kuntu tun, si ba joori ba tɔgi ciga cwɛnɛ kam. O maa bri ni, ku yi ba na ki ba wɔ-didua di Zezi yi ba na o nɔɔna kam tun (2:20) mu wɔ wani ku pa ba manɔ lanyirani Wɛ yigɛ ni, si ku dai ba na se cullu tum tun nɔɔna.

Pooli de yigɛ o bri Zezi dɛɛn na bɛn-o si o taa yi o tintunɔ, di Zezi titi na bri-o o kwɛr-ywɛnɛ kam te tun. O bri wɔm di Zezi tintunɔna badaara bam na ki ni daani, si wɔm taa tunɔ dwi-ge tiinɛ tee ni, yi ba se ni o zaasum dim tɔgi Zezi ciga kam tun. O wɔ si o jigɛ ni si o taa yi Zezi tintunɔ Wɛ na bɛn-o yi ku dai nabiinɛ tun nɔɔna (pɔɔrim 1-2).

O maa ma Wɛ twaanɔ tilu na manɔ ti pɔpɔni fana fana tun o bri ni, n na ki n wɔ-didua di Zezi mu nɔ na vrum, si ku dai n na tɔgi Zwifɛ bam cullu tum tun nɔɔna. Zezi na tigi tɔun-dagara banya ni tun, o pe di laan te di titi, di daa ba ta yi cullu gambe (pɔɔrim 3-4).

Tɔnɔ kum tiim jɛgɛ ni, o bri ni di manɔ si di taá nɔ ni balu na te ba titi te tun mu. Ku manɔ si di pa Wɛ Joro kum vanɔ dibam ku pa dibam nɔ-dɔnɔ kalu na lana tun, si di taá jigɛ da-sono (pɔɔrim 5-6).

¹ Amu Pooli wulu na yi Zezi Krisi tintunɔ tun mu pɔpɔni tɔnɔ kuntu. Ku dai nabiinɛ mu tunɔ-ni, ku nan dai nɔɔnu mu tigi-ni si a taa yi Zezi Krisi tintunɔ. Ku yi Zezi Krisi titi mu kuri-ni, didaani di Ko Wɛ dilu na bi-o DI pa o yagi tɔunɔ tun.

² Di ko-biɛ balu maama na wɔ amu tee ni tun di jɔɔni abam balu na yi Zezi kɔgɔ kum wɔ nɔɔna yi á zɔɔri Galati tunɔ dim ni tun.

³ Di Ko Wɛ di di Yuutu Zezi Krisi wɔ pa abam yazurɛ di yu-yonɔ.

⁴ Zezi Krisi nan mu de di Ko Wɛ wɔbɔna na lagɛ te tun maama yi o se si o ti dibam lwarim nɔɔna, si o ma wani o vri dibam zum lugɔ banya wo-balwaarɔ tum wɔni.

⁵ Banya-Wɛ manɔ di zulɛ mu si ku taa ve manɔ kalu na ba ti tun. Amina.

Kwɛr-ywɛnɛ kadoɔ daa tɛrɛ ku na dai Zezi kwɛr-ywɛnɛ kam yirani

⁶ Abam na ki te tun nan mu pe amu yira sɔɔri. Wɛ de Zezi Krisi nɔɔna mu DI kuri abam zaani si á taá yi DI nɔɔna, yi á laan da á zanɔ á ma á kwaga á ya dintu, si á daari á se kwɛr-ywɛnɛ kadoɔ.

⁷ Ku yi ciga mu, kwɛr-ywɛnɛ kadoɔ daa tɛrɛ, ku na dai Zezi kwɛr-ywɛnɛ kalu di na manɔ di bri abam tun yirani. Amu nan tagɛ kuntu, bɛnɔɔna badaara mu wɔ abam titari ni ba na kwaanɔ si ba pipiri Zezi Krisi kwɛr-ywɛnɛ kam, yi ba pai á wɔbɔna vugimɛ. ⁸ Nɔɔnu nan na tu á te yi o bri abam kwɛr-ywɛnɛ kadoɔ, yi ka dai Zezi kwɛr-ywɛnɛ kalu di na manɔ di bri abam tun, si á yi se kuntu tu. Ku na manɔ ku yi dibam titi wɔ nɔɔnu, naa ku na yi maleka mu zi nunɔ wɛyuu, yi ka na bri abam kwɛr-ywɛnɛ kadoɔ, Wɛ wɔ cɔgi ku tu. ⁹ Amu nan ta wɔ joori a fɔgi a ta nɔɔni dibam na manɔ di ta kulu di abam tun. Nɔɔnu na bri abam kwɛr-ywɛnɛ kadoɔ, yi ku dai Wɛ kwɛr-ywɛnɛ kalu á na manɔ á se tun, Wɛ wɔ cɔgi ku tu.

¹⁰ A na tagɛ kulu tun, ku dai ni a lagɛ si nabiinɛ mu se ni a na ki kulu tun manɔ, ku yi si Wɛ mu se ni a na ki te tun manɔ. A nan ba lagɛ si a pa nabiinɛ wɔru poli di amu. A ya na lagɛ kuntu, a ba wani a taa yi Zezi Krisi tintunɔ.

Ku na ki te yi Pooli ji Zezi tintɔŋɔv tɪn

11 A ko-biə-ba, a lagɪ sɪ á lwarɪ nɪ Zezi kwər-ywəŋə kalɔ amɔ dɛɛn na tɔɔli a brɪ abam tɪn wɔ nuŋi nabiinə te. 12 Ku daɪ nabiinu mu kwe-ka o pa-nɪ sɪ a tɔɔli. Nɔɔn-nɔɔnɔv nan wɔ zaasɪ-nɪ-ka. Ku yi Zezi Krisi tɪtɪ mu vɪrɪ amɔ o kwər-ywəŋə kam.

13 Abam maŋɪ á ni amɔ dɛɛn na tɔɔɪ Zwifə cullu tɪm cwəŋə kam yi a ki te tɪn. A dɛɛn tiini a bɛɛsɪ Zezi nɔɔna bam, yi a ya kwaana sɪ a cɔɔɪ ba kɔɔɔ kum maama. 14 Ku na yi a yuu donnə bam wɔnɪ, a dɛɛn sɛ Zwifə bam cullu tɪm a dwəni ba zanzan, amɔ dɛɛn na kwaanɪ a tɔɔɪ dí nabaara bam cwe sɪm lanyɪranɪ tɪn ŋwaanɪ. 15 Dɪ kɔntɔ maama, Wɛ ki-nɪ yu-yoŋo yi Dɪ kuri-nɪ ku loori ba na wɔ lɔ-nɪ tɪn. Dɪ laan ma bəŋi-nɪ sɪ a taa tɔŋɪ a pa-Dɪ. 16 Maŋa kalɔ Dɪ wɔbɔŋa na lagɪ tɪn mu Dɪ vɪrɪ-nɪ sɪ a lwarɪ Dɪ Bu wɔm, sɪ a daari a tɔɔli o kwər-ywəŋə kam a brɪ dwi-gɛ tiinə. Maŋa kam kɔntɔ nɪ a wɔ ve a bwe nɔɔn-nɔɔnɔv wɔŋo ka ŋwaanɪ. 17 Amɔ wɔ ve Zeruzalem sɪ a na balɔ na maŋɪ ba yi Zezi tintɔŋɔna ba loori amɔ tɪn. A nan yɔɔrɪ Arabi mu a vu. Kɔntɔ kwaga nɪ mu a laan joori a ba Damasɪ.

18 Bɪna yatɔ na kɛ tɪn, a laan ma zaŋɪ a vu Zeruzalem sɪ a na Pɪyɛɛrɪ, sɪ dí lwarɪ daanɪ. A ma ki da fugə-yanu o tee nɪ. 19 Amɔ daa wɔ nɛ Zezi tintɔŋɔv wɔdɔŋ a wəli da, ku na daɪ dí Yuutu Zezi nyaanɪ Zaki yɪranɪ mu a nɛa.

20 A na pɔpɔnɪ wəənu tɪlɔ maama tɪn yi cɪga mu. Wɛ ye amɔ wɔ. Ku nan daɪ vwan mu a fɔga.

21 Kɔntɔ kwaga nɪ, a laan ma zaŋɪ a tɔli a vu Siiri dɪ Silisi tɪnɪ dɪm. 22 Zezi Krisi nɔɔna balɔ na wɔ Zude tɪnɪ dɪm nɪ tɪn ya daa ta wɔ nɛ amɔ dɪ ba yi. 23 Ba nan maŋɪ ba ni nɔɔna badaara na tɛ amɔ taanɪ ba wɪ: «Nɔɔnɔv wɔlɔ dɛɛn ya na bɛɛsɪ dɪbam tɪn laan mu zagɪ o kikiə, yi o wɔra o tɔɔli Wɛ kwər-ywəŋə kam sɪ o pa nɔɔna ba ba sɛ Zezi Krisi, yi ku yi Zezi cwəŋə kam kɔntɔ mu o dɛɛn kwaana sɪ o ya cɔɔɪ.»

24 Ba na ni amɔ taanɪ kɔntɔ tɪn, ku ma pa ba zuli Wɛ lanyɪranɪ.

2

Pooli na ŋɔɔnɪ dɪ Zezi tintɔŋɔna badonnə te tɪn

1 Bɪna fugə yana na kɛ tɪn, amɔ dɪ Banabasɪ ma joori dí vu Zeruzalem. A ma ja Titi dɪ a wəli da. 2 Ku nan yi Wɛ mu brɪ-nɪ sɪ a vu dáanɪ. A ma vu a na balɔ ba na nii nɪ ba yi Zezi kɔɔɔ kum yigə tiinə tɪn. A na nɛ-ba tɪn, amɔ dɪ bantɔ yɪranɪ ma jəni daanɪ dí ŋɔɔnɪ, sɪ a pa ba lwarɪ kwər-ywəŋə kalɔ a na yəni a brɪ dwi-gɛ tiinə bam tɪn. Bɛŋwaanɪ amɔ ba lagɪ sɪ a na puli a brɪ kwər-ywəŋə kalɔ tɪn dɪ a ta na jɪɔɪ kalɔ a brɪ lele tɪn ji kafɛ.

3 Titi wɔlɔ na tɔɔɪ dɪ amɔ o vu Zeruzalem tɪn maa yi Grɛki tu. Ba nan wɔ fi-o ba pa o go nɪ Zwifə bam na goni ba bəkəri te tɪn. 4 Nɔɔna badaara nan mu wɔra ba na paɪ ba yi Zezi karabiə yi ba yagɪ ba daɪ. Nɔɔna bam kɔntɔ ya ŋɔɔɪ mu ba zɔ Zezi kɔɔɔ kum wɔ, sɪ ba maanɪ dɪbam ba nii dí na ŋwɪ dɪ Zezi Krisi yi dí te dí tɪtɪ te tɪn. Ba nan lagɪ sɪ ba pa dí joori dí ji gambɛ mu Zwifə bam cullu tɪm ŋwaanɪ. 5 Dí nan wɔ sɛ-ba dɪ fɪnfɪn dɪ, sɪ ba yi wanɪ ba cɔɔɪ cɪga kalɔ abam na maŋɪ á lwarɪ Wɛ kwər-ywəŋə kam wɔnɪ tɪn.

6 Amɔ dɛɛn na ve a ŋɔɔnɪ dɪ balɔ ba na wɪ ba yi Zezi kɔɔɔ kum yigə tiinə tɪn, ba wɔ nɛ wɔŋo sɪ ba wəli amɔ zaasɪm dɪm nɪ. Ba nan na sɪnɪ ba yi yigə tiinə, naa ba na daɪ dɪ, ku daɪ kɔlɔkɔlɔ dɪ amɔ, bɛŋwaanɪ Wɛ ba kuri nɔɔna daanɪ.

7 Bantɔ nan nɛ nɪ Wɛ mu sɪnɪ Dɪ ki Dɪ kwər-ywəŋə kam amɔ jɪŋa nɪ sɪ a ja vu a brɪ dwi-gɛ tiinə, nɪ Dɪ na ki-ka Pɪyɛɛrɪ jɪŋa nɪ sɪ o ma brɪ Zwifə bam te tɪn.

8 Bɛŋwaanɪ Wɛ mu pɛ Pɪyɛɛrɪ dam sɪ o taa yi Zezi tintɔŋɔv Zwifə bam ŋwaanɪ. Ku nan yi dɪntɔ dɪ mu pɛ amɔ dam sɪ a taa yi Zezi tintɔŋɔv dwi-gɛ tiinə bam ŋwaanɪ. 9 Zaki dɪ Pɪyɛɛrɪ dɪ Zan balɔ ba na nii nɪ ba yi Zezi kɔɔɔ kum dɪdɛɛra tɪn ma lwarɪ nɪ, ku yi Wɛ mu pɛ-nɪ yu-yoŋo sɪ a taa tɔŋɪ tɪtɔŋɪ dɪm kɔntɔ. Kɔntɔ ŋwaanɪ ba ma sɛ sɪ amɔ dɪ Banabasɪ taa tɔŋɪ dɪ ba, yi ba ja dí jɪa. Dí maama ma sɛ nɪ amɔ dɪ Banabasɪ maŋɪ sɪ dí vu dwi-gɛ tiinə bam te mu dí brɪ-ba Wɛ kwər-ywəŋə kam, sɪ bantɔ dɪ maŋɪ Zwifə bam tee nɪ

ba bri-ka. ¹⁰ Woŋo didva yirani mu ba loori dibam, si di yi swe ku ni ni. Ku yi si di guli di zani yinigə tiinə balu na wu ba kəgə kum wuni Zeruzalem ni tin. Mu woŋo kulub a na tiini a kwaanu a kia.

Pooli na bri ni Piyeyeri ki ku wu manjite tin

¹¹ Ku daari manja kalu Piyeyeri deen na tu o wu Antioxi ni tin, mu amu kaan-o jaja, si a bri-o ni o wu ki ciga. ¹² Benwaanu, o na yi Antioxi tin, o yəni o togi o di di dwi-ge tiinə mu. Ku daari, noona badonnə na nunji Zaki-ba te ba ba daani tin, Piyeyeri laan pipiri o wobuŋa yi o vin si o taa togi o di di dwi-ge tiinə bam. O pɔɔri o titi kuntu, benwaanu o kwari balu na bri ni wulu maama na togi We cwəŋə tin manjite si o go ni Zwifə bam na goni ba bəkəri te tin. ¹³ Zwifə balu na tu ba se Zezi tin badaara di ma ji pipirinyina ni Piyeyeri na ki te tin, yi Banabasi di yagi o titi o pa ba ja-o ba zu ba pipirim dim wuni. ¹⁴ Kuntu mu a ne ni ba daa ba togi ciga kalu We kwər-ywəŋə kam na bri tin. A laan ma zigi ba maama yigə ni, yi a ta di Piyeyeri a wi: «Nmub yi Zwifu mu, yi n ki ni n yi dwi-ge tu mu te yi n daa ba togi Zwifə cullu tum. Bese nan mu yi n laan lagi si n fin dwi-ge tiinə bam si ba se Zwifə bam cullu tum?»

¹⁵ Ku yi ciga mu, dibam yi Zwifə bam titi dwi mu, si di dai dwi-ge tiinə balu na yəri We cullu tum tin. ¹⁶ Di ku di, dibam laan tu di lwaru ni noonu wu na ciga We tee ni mu di o na ki o wu-didva di Zezi Krixi yirani, si ku dai ni o na se cullu tulu We na pe Zwifə bam tin nwaanu. Kuntu tin, di tu di ki di wu-didva di Zezi Krixi si ku pa di na ciga mu We tee ni, benwaanu ku pupuni ku wi: «Noon-noonu ba wani o na ciga We tee ni DI cullu tum seem nwaanu.»

¹⁷ Dibam balu na nwi di Zezi Krixi tin jigiti tina ni di wu na ciga We tee ni. Ku nan ya na yi ciga ni dibam balu na ba togi Zwifə bam cullu tum tin yi non-balwaaru mu We yigə ni, ku bri ni Zezi titi mu ganu dibam si di tusi na? Aye. Ku dai kuntu. ¹⁸ Amu nan na joori a pipiri a se Zwifə cullu tum a ya na manjite a yagi ti togim tin, ku bri ni a yi noonu wulu na ki o cogi

cullu tum tin mu. ¹⁹ We cullu tum titi mu bri ni amu nyi di noonu wulu na tigi tin mu te, ti nan daa ba jigiti dam amu banja ni Zezi na vri-ni tin nwaanu. Ku nan ki kuntu, si ku pa a taa nwi We nwaanu mu. ²⁰ Ba deen na pagiti Zezi Krixi toun-dagara banja ni tin, ku nyi di amu togi did-o mu a ti. Ku daa dai amu titi mu nwi, ku yi Zezi Krixi mu nwi a wuni. A na jigiti nwi kalu lele kuntu lugu banja ni tin, ku yi a na ki a wu-didva di We Bu Zezi tin nwaanu mu. Wuntu mu soe amu, yi o se o ti amu nwaanu. ²¹ A ba se si a vin We peeri dilu DI na pe-ni zaani tin. Noonu ya na wu wani o na ciga We tee ni o na togi DI cullu tum tin nwaanu, ku bri ni Zezi Krixi tounu dim ya yi kafe mu.

3

Di na ki di wu-didva di Zezi mu di wu na ciga We tee ni

¹ Abam Galati tiinə-ba, a kikiə nyi di ba tulimi abam mu ba pa a swan daa tərə te. Ba deen tooli ba bri abam jaja ku na ki te yi Zezi Krixi ti toun-dagara kam banja ni tin. ² A nan lagi a bwe abam woŋo didva yirani mu a nii. Abam deen na joni We Joro kum yi ku wu a wuni tin, ku yi a tituŋa na togi cullu tum tin nwaanu mu na? Awo. Ku yi a na ni We kwər-ywəŋə kam yi a se tin nwaanu mu. ³ Bese mu yi a ba jigiti swan kuntu? Abam na puli a togi Zezi di We Joro kum dam tin, a laan lagi si a pipiri a da-o di a titi dam mu a vu a guri na? ⁴ Wənu tulu maama na ki abam titari ni tin wu ji kafe mu na? Aye. Amu buŋi ni ti ba ji kafe. ⁵ We na pe abam DI Joro kum yi DI daari DI ki wokinkagila abam titari ni tin, DI ki kuntu abam tituŋa na togi cullu tum tin nwaanu mu na? Aye. Ku yi a na ni We kwər-ywəŋə kam yi a ki a wu-didva di Zezi tin nwaanu mu.

⁶ Kuntu mu ku pupuni We tonu kum wuni ku wi: Abraham ki o wu-didva di We, yi We pa o na ciga ku nwaanu. ⁷ Kuntu mu wu pa a lwaru ni Abraham dwi tiinə ciga ciga yi balu na ki ba wu-didva di We tin mu. ⁸ Fana fana tin ku manjite ku pupuni We tonu kum wuni ku wi: We wu

pa dwi-ge tiinə dı na cıga Dİ tee nı, dı ba na kı ba wu-dıdva dı Dİ tın ηwaanı. Mu ku kuri Wε de yigə Dİ ta Dİ kwər-ywəŋə kam dı Abraham Dİ wı: «Amu wú ta nmu ηwaanı mu a kı lıgυ baŋa dwi maama lanyıranı.» ⁹ Kuntu tın, balu maama dı na kı ba wu-dıdva dı Wε nı Abraham deen na kı o wu-dıdva dı Dİ te tın, Wε dı wú kı-ba lanyıranı.

¹⁰ Ku daarı balu na tıgı cullu tım sı ba ma na cıga Wε tee nı tın wú na cıgım. Benwaanı ku pıpıni Wε tıno kım wıni ku wı: «Wılu maama na wu tıgı kulı maama na pıpıni ku kı Wε cullu tıno kım wıni tın, Wε wú cıgı kuntu tu.»

¹¹ Dı nan ye lanyıranı nı, nıon-nıonı bá na cıga Wε tee nı dı o na tıgı cullu tım tın ηwaanı. Ku nan pıpıni ku wı: «Wılu na jıgı cıga Wε tee nı tın mu yı wılu na kı o wu-dıdva dı Dİ tın, oó na ηwıa cıga cıga.» ¹² Nıonı na tıgı cullu tım ku dı nı o kı o wu-dıdva dı Wε, nı ku na pıpıni ku wı: «Wılu na kı Wε cullu tım na brı te tın wú na ηwıa ku ηwaanı.»

¹³ Dıbam nan na wu kı kulı maama Wε cullu tım na brı tın, dı maŋı sı dı na cıgım mu. Zezi Krişı nan mu tıgı tıbn-dagara kam baŋa nı o ma lı dıbam cıgım dım kuntu wıni. Wε ma pa Zezi lani dıbam yuu nı o na cıgım dılu dıbam ya na maŋı sı dı na tın. Ku yı nı ku na pıpıni ku wı: «Wılu maama ba na gı ba læ daa yuu nı tın, Wε mu cıgı kuntu tu.» ¹⁴ Zezi Krişı deen se o tı kuntu doŋ mu, sı ku wantı ku pa Wε kı dwi-ge tiinə dı lanyıranı, nı Dİ deen na goni nı dı Abraham te tın. Kuntu ηwaanı dıbam wú wantı dı joŋı Wε Joro kım, nı Dİ na goni nı sı Dİ pa dıbam te tın, dı na kı dı wu-dıdva dı Dİ tın ηwaanı.

Wε na goni nı Dİ pa Abraham te tın

¹⁵ A ko-bıə-ba, a lagı a ma lıgυ baŋa woŋo mu a ma brı abam Wε cıga kam na yı te tın. Nıona bale na kı nı dıdva ba go nı ba pa daanı woŋo baŋa nı, nıon-nıonı daa bá wantı o cıgı ba nı dım kuntu, naa o kı woŋo kudoŋ o daa wəli da. ¹⁶ Wε deen na goni nı dı Abraham tın, ku yı dı o naa kım dı mu. Ku na pıpıni te tın, ku wu tagı nı o naaru. Ku pıpıni ku wı o naa

mu. Ku brı nı ku yı nıonı dıdva taanı mu, yı o naa kım kuntu mu yı Zezi Krişı. ¹⁷ Kulı amu na lagı a ta tın mu yı sı, Wε deen goni nı dı Abraham, yı kuntu kwaga nı, bına bıə yana dı fiinto (430) laan na ke tın, Dİ daa ma kwe Dİ cullu tım Dİ pa Zwıfə bam. Wε cullu tım kuntu nan bá wantı tı cıgı nı dılu Dİ ya na maŋı Dİ go dı Abraham tın. Tı bá wantı tı pa Dİ ni-gonim dım jı kafə. ¹⁸ Wε ya na pe nıona Dİ peeri dım ba na tıgı Dİ cullu tım tın ηwaanı mu, Dİ ni-gonim dım ya daa ba jıgı kuri. Dı nan ye nı, Wε pe Abraham Dİ peeri dım Dİ na goni nı dıd-o tın ηwaanı mu.

Wε cullu tım kuri na yı te tın

¹⁹ Ku nan na yı kuntu, benwaanı mu yı Wε kwe Dİ cullu tım Dİ pa Zwıfə bam? Dİ kwe-tı Dİ wəli Dİ ni-gonim dım nı, sı ku wantı ku pa dı lwarı kulı na yı lwarım tın mu. Dİ cullu tım deen maŋı sı tı taa wıra, sı ku vu ku yı maŋa kam Abraham naa kım na wú ba lıgυ baŋa tın mu. Wıntı mu yı wılu Wε na goni Dİ nı dım o ηwaanı tın. Wε deen tıgı Dİ malesı sım jıŋa mu Dİ kwe Dİ cullu tım Dİ pa Dİ nıona bam, yı yıginu deen mu wu bantı dı Wε tıtarı nı. ²⁰ Yıginu na wu nıona bale tıtarı nı, o ba wıra nıonı dıdva ηwaanı, Wε nan yı dıdva mu. Dİ na goni Dİ nı dı Abraham tın, Dİ yıorı Dİ ηıonı dı Abraham tıtı mu.

²¹ Kuntu maama nan brı nı Wε cullu tım warı tı maŋı dı Dİ ni-gonim dım mu na? Awo, ku dı kuntu. Cullu tıəə tı na wú wantı tı pa nıona na ηwıa Wε tee nı. Cullu tıntı doŋ ya na wıra, tı ya wú wantı tı pa nıona na cıga Wε tee nı. ²² Wε tıno kım nan brı dıbam nı nabiinə maama wu lwarım dam kuri nı mu. Kuntu, ku yı balu na kı ba wu-dıdva dı Zezi Krişı tın yıranı mu wú joŋı peeri dılu Wε na goni nı sı Dİ pa balu na jıgı wu-dıdva dı Dİ tın. ²³ Ku daarı, ku na wú loori sı Zezi ba sı dı kı dı wu-dıdva dıd-o tın, dıbam deen nyı nı dı wu pına digə nı mu te, cullu tım na cıgı dıbam tın ηwaanı, yı ku vu ku yı maŋa kalı Wε na vırı dıbam dı na kı dı wu-dıdva dı Dİ te tın. ²⁴ Kuntu mu cullu tım deen jıgı dıbam tı kweə, sı ku vu ku yı maŋa kam dı na lwarı Zezi Krişı tın, sı

dí laan na cɪga Wɛ tee nɪ dí na kɪ dí wɔ-
dɪdɔba dɪd-o tɪn ɲwaanɪ. ²⁵ Dɪbam laan
nan na kɪ dí wɔ-dɪdɔba dɪ Zezi tɪn, wɔɲo
daa tɛrɛ kɔ na wɔ ta te dɪbam.

²⁶ Abam na ɲwɪ dɪ Zezi Krisi tɪn, á
maama yɪ Wɛ biə mɔ á na kɪ á wɔ-dɪdɔba
dɪ Dɪ tɪn ɲwaanɪ. ²⁷ Abam wɔɔ maama
ba na miis-o na wɔnɪ tɪn laan ɲwɪ dɪ
Zezi Krisi mɔ, yɪ o nyɪ dɪ Zezi tɪtɪ mɔ te.
²⁸ Kɔntɔ tɪn, kampwara daa tɛrɪ Zwifu dɪ
dwi-ge tu laɲa nɪ. Kampwara nan ta tɛrɪ
gambaa dɪ wɔɔ na te o tɪtɪ tɪn laɲa nɪ.
Kampwara nan tɛrɪ baarɔ dɪ kaanɪ laɲa
nɪ dɪ. Abam na ɲwɪ dɪ Zezi Krisi tɪn, á
maama yɪ wɔɲo dɪdɔba mɔ. ²⁹ Abam na
yɪ Zezi Krisi nɔɔna tɪn, kɔ pɛ á tɔɲɪ á yɪ
Abraham naarɔ mɔ, yɪ á wɔ jɔɲɪ pɛɛrɪ
dɪɔ Wɛ na goni nɪ sɪ Dɪ pa Abraham
naarɔ tɪm tɪn.

4

¹⁻² Kɔɔ amɔ na lagɪ a ta tɪn, kɔ nyɪ dɪ
bu na wɔ ba o jɔɲɪ o ko sɔɲɔ o taa te te
tɪn mɔ. Wɔntɔ ta na yɪ bu maɲa kalɔ tɪn,
nɔɔna mɔ yɛni ba nii o baɲa nɪ, o ta ba
te o tɪtɪ, yɪ ba nan ye nɪ wɔntɔ mɔ wɔ ba
o taa te o ko wɔm wɛɛnu tɪm maama. O
na yɪ bu kɔntɔ tɪn, nɔɔna mɔ wɔra ba na
nii o wɛɛnu tɪm baɲa nɪ ba pa-o, sɪ kɔ taa
ve maɲa kam o ko wɔm na pɛ nɪ sɪ o taa
te o wɛɛnu tɪm tɪn. ³ Kɔ nan yɪ bɪdɔwɪ mɔ
dɪ dɪbam dɪ. Dí dɛɛn ta na wɔ lwarɪ Wɛ
cɪga kam na yɪ te tɪn, lɔɲɔ baɲa wɔ-yɔɔrɔ
mɔ te dɪbam nɪ dí yɪ gambɛ mɔ te. ⁴ Kɔ
daarɪ, maɲa kam dí Ko Wɛ na lagɪ tɪn na
sɪnɪ ka yɪ tɪn, Dɪ tɔɲɪ Dɪ tɪtɪ Bu mɔ yɪ o
ba lɔɲɔ baɲa. O na tu tɪn, kɔ yɪ kaanɪ mɔ
lɔɲ-o, yɪ o ba o sɛ o tɔɲɪ Wɛ cullu tɪm, ⁵ sɪ
o wanɪ o vrɪ nɔɔna balɔ cullu tɪm na te
tɪn. O ma ɲwɪ dí lwarɪm jɪnɪ sɪ kɔ pa dí
wanɪ dí jɪ Wɛ biə. ⁶ Á nan na sɪnɪ á jɪ Wɛ
biə tɪn, Dɪ laan tɔɲɪ Dɪ Bu wɔm Joro mɔ
sɪ kɔ ba kɔ taa wɔ á bɪcara nɪ, yɪ kɔ paɪ
dí bɛ Wɛ nɪ dí Ko Baba. ⁷ Kɔntɔ maa brɪ
nɪ dí daa daɪ gambɛ, sɪ dí laan yɪ Wɛ biə
mɔ. Dí nan na yɪ Wɛ biə kɔntɔ tɪn, Wɛ
wɔ pa dí taá te wɔ-laarɔ tɪɔ maama Dɪ
na tɪɲɪ sɪ Dɪ pa Dɪ biə bam tɪn.

*Pooli na jɪɲɪ liə Galati tiinə bam
ɲwaanɪ te tɪn*

⁸ Faɲa faɲa tɪn, abam dɛɛn ya yɛrɪ Wɛ,
yɪ á pa lɔɲɔ baɲa wɔ-yɔɔrɔ te abam nɪ á
yɪ gambɛ mɔ te. Abam dɛɛn paɪ tɪ yɪ wa
mɔ, yɪ tɪ yagɪ tɪ daɪ kɔɔkɔɔ. ⁹ Kɔ daari
lele kɔntɔ abam laan tu á lwarɪ Wɛ. Kɔ
nan na yɪ cɪga, Wɛ lwarɪ abam. Bɛɛ nan
mɔ yɪ á laan bɔɲɪ sɪ á daa joorɪ á taá zuli
lɔɲɔ baɲa wɔ-yɔɔrɔ tɪɔ na ba jɪɲɪ dam yɪ
tɪ ba jɪɲɪ kuri dɪ tɪn? Bɛɲwaanɪ mɔ á lagɪ
sɪ á joorɪ á ba á taá yɪ tɪ gambɛ? ¹⁰ Abam
yɛni á kuri da yadonnɛ sɪ á taá zuli-ya, dɪ
canɪ sɪdonnɛ dɪ mɪmɛ sɪdonnɛ bɪnɪ wɔnɪ
dɪ bɪna yadonnɛ dɪ. ¹¹ Amɔ jɪɲɪ liə mɔ
abam ɲwaanɪ, sɪ dɛdɔɲ amɔ tɪtɔɲa yam
maama a na tɔɲɪ abam tee nɪ tɪn wɔ jɪ
kafe.

¹² A ko-biə-ba, a loori abam sɪ á taá
lwɛni amɔ á tɔɲɪ Wɛ nɪ amɔ na tɔɲɪ-Dɪ
te tɪn, bɛɲwaanɪ amɔ dɪ yɪ nɪ abam na yɪ
te tɪn mɔ. A dɛɛn na wɔ abam tee nɪ tɪn,
á wɔ kɪ-nɪ kɔɔkɔɔ á cɔɲɪ. ¹³ Á wɔ wanɪ
á guli nɪ, kɔ yɪ amɔ yawɪɔ kɔm ɲwaanɪ
mɔ pɛ a maɲɪ abam tee nɪ a pulɪ a tɔɔɔ
Wɛ kwɛr-ywɛɲɔ kam a brɪ abam. ¹⁴ Dɪ
kɔntɔ dɪ, a yawɪɔ kɔm na tiini kɔ yaari
abam te tɪn, á wɔ sɛ sɪ á yáalɪ-nɪ, á nan
wɔ yagɪ-nɪ. Abam nan kɪ-nɪ lanyɪranɪ nɪ
Wɛ maleka mɔ te, yɪ á jɔɲɪ-nɪ lanyɪranɪ
nɪ Zezi Krisi tɪtɪ mɔ te. ¹⁵ Abam dɛɛn jɪɲɪ
wɔpolo dɪ amɔ. A ye lanyɪranɪ nɪ, á na
jɪɲɪ wɔpolo dɪ amɔ te tɪn, á ya na wai á
yɪə tɪtɪ dɪ á lɛnɔ, á ya wɔ lɛni-ya á pa-nɪ.
Bɛɛ nan mɔ kɪa yɪ á wɔpolo kɔm kɔntɔ
je? ¹⁶ Amɔ nan na tagɪ cɪga dɪ abam tɪn
laan mɔ pɛ a jɪ á dɔm na?

¹⁷ Kɔ nan na yɪ nɔɔna balɔ na pipiri Wɛ
cɪga kam yɪ a maɲɪ a ta ba taanɪ tɪn, bantɔ
kwaanɪ sɪ ba pa á wɔbɔɲa taa tɔɲɪ-ba mɔ,
yɪ kɔ nan ba zɛni abam. Ba lagɪ sɪ ba cɔɲɪ
amɔ dɪ abam mɔ daanɪ, sɪ á daari á taá
tɔɲɪ bantɔ. ¹⁸ Nɔɔnɔ na kwaanɪ o tɔɲɪ
wɔɔ na tɔɲɪ cɪga lanyɪranɪ tɪn kwaga,
kɔntɔ lana. Kɔ lana sɪ á taá tɔɲ-o kɔntɔ
maɲa maama mɔ, sɪ kɔ wɔ maɲɪ sɪ kɔ
taa yɪ maɲa kalɔ yɪranɪ amɔ na wɔ ta wɔ
abam tee nɪ tɪn.

¹⁹ A biə-ba, amɔ daa ta tiini a jɪɲɪ yaara
abam ɲwaanɪ, nɪ kaanɪ na vrɪ pugɔ te
tɪn mɔ. Amɔ nan wɔ ta jɪɲɪ liə kɔntɔ dɪ
abam, sɪ kɔ vu kɔ yɪ maɲa kam á na wɔ

ta ηγω νι Zezi Krisi na lagı te tın. ²⁰ Amu ya tiini a lagı sı a taa wu abam tee ni mu lele kuntu, sı a wanı a fogı a ηçoni wænu tım kuntu a brı abam, sı ku zæni abam. Beηwaanı amu daa yæri kulı a na wu ta a brı abam tın.

Agaarı dı Sara mımanja yam na brı dıbam kulı tın

²¹ Abam balı na lagı sı á se We cullu tım, á daa ta wu lwarı We cullu tıno kım na brı te tın. ²² We tıno kım brı dıbam nı dí nabaaru Abraham deen jıgı bækæri sıle mu. O lıgı dıdva kam dı gambakana na wu o sçıo ni tın. Ku daarı o tıti kaanı wım dı ma lu bækære o wæli da. O tıti kaanı wım yırı mu Sara, ku daarı wulı na yı gambaa tın yırı mu Agaarı.

²³ Bækære kalı gambakana kam na lıgı tın lıra kam de nabiinæ lıra cwæηe na yı te tın mu. Ku daarı bækære kalı o tıti kaanı wım na lıgı tın, ku yı We na goni ni Dı pa-o ni oó lu tın ηwaanı mu o lıga.

²⁴ Ku maa yı nyınyugı mu dı kaana bam kuntu bale, sı ku brı dıbam cwe sıle tıgım na yı te tın. Kaana bale bam kuntu ta brı dıbam We na goni Dı ni Dı pa Dı nçona bam kuni bıle te tın mu. Agaarı mu nyı dı cullu tıı We na pe Zwifæ bam Sinayi piu kım yuu ni tın. Balı na tıgı cullu tım kuntu tın nyı dı gambe mu, ni Agaarı dı o bıe na yı gambe te tın. ²⁵ Agaarı mu nyı dı Sinayi piu kım, ku na wu Arabı ni tın. Zwifæ bam dı nan tıgı cullu tıı We na pe dáanı tın mu. Kuntu tın, Zeruzalem na wıra zım dı ku non-bıe bam maama tın, ba dı yı gambe mu, cullu tım na teba tın ηwaanı.

²⁶ Ku nan na yı We tıti tıı Zeruzalem kulı na wu weyuu ni tın, kuntu yı tıı kulı dıbam na yı ku non-bıe tın mu. Ku maa nyı dı dıbam nu wulı na lıgı dıbam yı dí dai gambe, ni Sara deen na lıgı o bu wım yı o dai gambaa te tın.

²⁷ Ku pıpıni We tıno kım wıni ku wı: «Nmı wulı na yı ka-dıgı yı n wu jaanı pugæ n lu tın, ta n kı wıpolo sı n ta n caka, nmı na wu dı ywæni tın ηwaanı.

Beηwaanı kaanı wulı baru ya na yag-o tın laan wu ba o taa jıgı bıe zanzan o dwæni kaanı wulı na jıgı baru tın.»

²⁸ A ko-bıe-ba, ku na yı abam, á laan jıgı We tıti bıe mu Dı ni-gonım dım ηwaanı, nıneenı Sara bu Yızakı lıra kam na de te tın. ²⁹ Faηa faηa tın, Abraham bu wulı lıra kam na de nabiinæ lıra na tıgı te tın mu beesi o bu wulı lıra na tıgı We Joro kım wıııηa na yı te tın. Dı zım maama dı, We tıti bıe bam ta nai beesa kuntu doη mu. ³⁰ We tıno kım nan brı dıbam ku wı: «Zæli kaanı wulı na yı gambaa tın dı o bu wım, sı ba nuηı n sçıo ni. Beηwaanı ku wı maηı sı bu wım kuntu tıgı dı n tıti kaanı wım bu wım o taa te nmı wænu tım.»

³¹ Kuntu, a ko-bıe-ba, dí na yı We bıe tın, ku brı ni dí yı Abraham tıti kaanı wım bıe mu, yı dí te dí tıti, sı dí dai gambaa kam bıe.

5

Zezi Krisi na lagı sı dí taá te dí tıti te tın

¹ Zezi Krisi na vrı dıbam o yagı tın, ku yı sı dí taá te dí tıti mu. Kuntu ηwaanı á fogı á cı á tıti, sı á daa yı se á tıgı cwæηe kalı na wu pa á joorı á ji gambe tın.

² Nan cægi-na amı Poolı na lagı a ta kulı dı abam tın. Abam na se sı ba go abam ni Zwifæ bam cullu tım na brı sı ba go ba bækæri te tın, á daa ba jıgı nyçorı Zezi Krisi tee ni. ³ A ta lagı a ta a brı abam jaja ni, abam wulı maama na se sı ba go-o tın, kuntu tu maηı sı o se Zwifæ bam cullu tım maama mu. ⁴ Abam balı na bııı sı á na cıga We tee ni cullu tım tıgım ηwaanı tın, abam pçorı mu dı Zezi Krisi, yı o zaanı dım daa tæri á tee ni.

⁵ Ku daarı We Joro kım nan wu dıbam balı na kı dí wı-dıdva dı Zezi tın tee ni, yı dí jıgı tına lanyıranı ni dí wu na cıga We tee ni. ⁶ Dí na ηwı dı Zezi Krisi tın, dí na goni dí bækæri naa dí zı wı goni dı, ku dai kulıkulı. Woηo kulı nan na jıgı kuri tın mu yı sı dí taá jıgı wı-dıdva dı Zezi, sı ku pa dí taá soe daanı lanyıranı.

⁷ Abam deen yçorı á tıgı We cwæηe lanyıranı mu. Wço nan mu cıgı á cwæηe sı á daa yı se We cıga kam? ⁸ Wulı na brı abam kuntu tın, ku dai We dıı na bııı abam sı á taá tıgı-Dı tın. ⁹ Ku nyı ni dí na yæni dí te te dí wı: «Dabıı fınfıtın na wı

dɪpɛ mun-lɛɛrɪ wɔnɪ, kʊv pa dɪ maama fʊlɪ mʊ.» ¹⁰ Dɪbam maama na ŋwɪ dɪ dɪ Yuutu Zezi Krisi tɪn, amʊ ye nɪ dɪ wʊ ta jɪgɪ wɔbɔŋ-dɪdʊa mʊ. Wʊlʊ nan na jɪgɪ abam wɔbɔŋa o vugimi tɪn, Wɛ wʊ cɔgɪ kʊntʊ tu o kɛm-balɔrɔ kʊm ŋwaanɪ, dɪ o na maŋɪ o yɪ te dɪ.

¹¹ A ko-biə-ba, amʊ ba brɪ nɪ, nɔɔnʊ na tɔgɪ Wɛ, o maŋɪ sɪ o go. A ya na brɪ kʊntʊ doŋ, nɔɔna bá bɛɛsɪ-nɪ a zaasɪm dɪm ŋwaanɪ, bɛŋwaanɪ a na brɪ Zezi na tɪgɪ te tʊɔn-dagara kam baŋa nɪ tɪn ya bá ta yɪ ta-lɔŋɔ dɪ nɔɔna. ¹² Amʊ nan na bʊŋɪ te tɪn, kʊ yaá ta lana sɪ balʊ na jɪgɪ abam ba yaara dɪ gwɛŋɔ kam tɪn lɛ ba lʊwɪ ba tɪtɪ ba wɛli da, sɪ kʊ ta dai ba bɛkɛrɪ gonim yɪranɪ.

¹³ A ko-biə-ba, Wɛ na bɛŋɪ abam sɪ á taá tɔgɪ-Dɪ tɪn, kʊ yɪ sɪ á laan taá te á tɪtɪ mʊ. A nan na sɪnɪ á te á tɪtɪ kʊntʊ tɪn, kʊ dai nɪ á wʊ ta kɪ wo-yɔɔrʊ tɪlʊ maama á wɔbɔŋa na lagɪ tɪn. A nan taá tiini á zɛni daanɪ dɪ sono. ¹⁴ Bɛŋwaanɪ Wɛ niə yam maama brɪ wɔŋo dɪdʊa mʊ, nɪ nɔɔnʊ maŋɪ sɪ o taa soe o doŋ nɪ o na soe o tɪtɪ te tɪn. ¹⁵ Abam nan na jɪgɪ daanɪ nɪ vara na yɛni ba jɪgɪ daanɪ yɪ ba dʊnɪ daanɪ te tɪn, á taá ye sɪ á wʊ ba á cɔgɪ daanɪ dɪdʊa dɪdʊa á ti.

Wɛ Joro kʊm na paɪ dɪ tɔgɪ cwɛŋɔ kalʊ tɪn

¹⁶ Nan cɛgɪ-na kʊlʊ kʊm a na lagɪ a ta tɪn. Pa-na Wɛ Joro kʊm taa vai abam á ŋwɪa maama wɔnɪ, sɪ á yɪ taá sɛ á tɔgɪ wo-yɔɔrʊ tɪlʊ á fra na zʊɔrɪ tɪn. ¹⁷ Bɛŋwaanɪ nabiinə wɔbɔŋa na lagɪ kʊlʊ tɪn ba jɪgɪ fra dɪ Wɛ Joro kʊm. Wɛ Joro kʊm dɪ fra na zʊɔrɪ kʊlʊ tɪn dɪ nan ba jɪgɪ fra dɪ nabiinə. Kʊ maa brɪ nɪ wɛənu tɪm kʊntʊ tɪlɛ wɔbɔŋa warɪ ya maŋɪ daanɪ. Kʊ ma pa á daa warɪ á wɔbɔŋa wɛənu á kɪ. ¹⁸ Wɛ Joro kʊm nan na vanɪ abam, cullu tɪm daa wʊ maŋɪ sɪ tɪ taa te abam.

¹⁹ Nabiinə wɔbɔŋa na lagɪ sɪ ba taa kɪ wɛənu tɪlʊ tɪn mʊ tɪntʊ, tɪ yɪ jaja mʊ: kʊ yɪ boorim dʊi maama, dɪ wo-digirʊ tɪtʊŋa, dɪ wo-zɔɔna kɛnə dʊi maama, ²⁰ dɪ jwɛnə kaanɪm, dɪ liri dim, dɪ ka culi daanɪ, dɪ ka ja daanɪ, dɪ wʊ-gʊɔ, dɪ ban-zɔŋɔ, dɪ ka beeri ka yɪratʊ zɛnə, dɪ ka

yɪ sɛ daanɪ, dɪ ka pɔɔrɪ daanɪ, ²¹ dɪ wo-swɛnə, dɪ sa-nyɔrɪ, dɪ nɔn-kwɛlim, dɪ ka kɪ wo-yɔɔrʊ tɪdonnə. A nan ta wʊ fɔgɪ a kaanɪ abam a wɛli da nɪ, balʊ na yɛni ba kɪ wɛənu tɪm kʊntʊ dʊi tɪn, ba bá tɔgɪ ba zʊ Wɛ paari dɪm wɔnɪ.

²² Kʊ daari Wɛ Joro kʊm na paɪ nɔɔna yɪ te tɪn mʊ tɪntʊ: Kʊ paɪ nɔɔna jɪgɪ sono mʊ, dɪ wɔpolo, dɪ wɔ-zuru, dɪ ban-pʊnʊ, dɪ da-zulə, dɪ lanyɪranɪ kɛm, dɪ cɪga tɔgɪm, ²³ dɪ wɔ-bono, dɪ ka ja n tɪtɪ. Culu nan tɛrə kʊ na yɪn wo-laaru tɪntʊ. ²⁴ Kʊ na yɪ dɪbam balʊ na yɪ Zezi Krisi nɔɔna tɪn, dɪ lɪ dɪ wɔbɔŋ-doorə yam dɪ yagɪ, yɪ ya daa ba te dɪbam sɪ dɪ taá kɪ wo-yɔɔrʊ tɪlʊ dɪ fra na zʊɔrɪ tɪn. ²⁵ Wɛ Joro kʊm na pɛ dɪ na ŋwɪ-dʊŋa tɪn, dɪ pa-na kʊ taa vanɪ dɪbam dɪ ŋwɪa maama wɔnɪ. ²⁶ Dɪ nan yɪ kɪ kamunni da-yɪranɪ sɪ dɪ pa da-wɔrʊ zanɪ naa dɪ taa jɪgɪ wʊ-gʊɔ daanɪ.

6

Dɪ na maŋɪ sɪ dɪ taá zɛni daanɪ te tɪn

¹ A ko-biə-ba, á na nɛ nɪ nɔɔnʊ kɪ kɛm o tʊsi, abam balʊ Wɛ Joro kʊm na vanɪ tɪn maŋɪ sɪ á zuri á yɪra mʊ á brɪ-o dɪ wɔ-bono, sɪ o joori o tɔgɪ cɪga cwɛŋɔ. A nan taá yɪrɪ á tɪtɪ, sɪ kʊ yɪ zanɪ kʊ pa abam dɪ daa tʊsi. ² Á taá zɛni daanɪ á cana wɔnɪ, sɪ á na kɪ kʊntʊ mʊ á sɛ Zezi Krisi nɪ dɪm o na pɛ tɪn.

³ Abam wʊlʊ na bʊŋɪ o paɪ o yɪ kamunu yɪ o yagɪ o dai kʊlʊkʊlʊ tɪn, kʊntʊ tu ganɪ o tɪtɪ mʊ. ⁴ Nɔɔnʊ maama maŋɪ sɪ o taa nii o tɪtɪ tɪtʊŋa na yɪ te tɪn mʊ. Kʊntʊ tu nan na nɛ nɪ o tɪtʊŋa yam lana, o laan wʊ wanɪ o taa jɪgɪ wɔpolo dɪ o tɪtɪ na kɪ kʊlʊ tɪn má, kʊ dai sɪ o kwe o maŋɪ dɪ o doŋ tɪtʊŋa na yɪ te tɪn. ⁵ Bɛŋwaanɪ nɔɔnʊ maama maŋɪ sɪ o tʊŋɪ tɪtʊŋɪ dɪlʊ Wɛ na pɛ-o tɪn mʊ.

⁶ Nɔɔnʊ wʊlʊ ba na zaas-o Wɛ taanɪ tɪn maŋɪ sɪ o kɪ o na jɪgɪ kʊlʊ tɪn mʊ o pa wʊlʊ na zaas-o tɪn.

⁷ Á yɪ zanɪ á ganɪ á tɪtɪ, sɪ nɔɔn-nɔɔnʊ bá wanɪ o sɛgɪ o na kɪ kʊlʊ tɪn Wɛ yigə nɪ. Nɔɔnʊ tɪtʊŋa na wʊ pa o na nyɔɔrɪ dɪlʊ tɪn nyɪ dɪ valʊ na dugɪ o kara yɪ o maŋɪ sɪ o joori o ba o zagɪ wɛənu tɪlʊ dʊi o na dugɪ tɪn mʊ. ⁸ Nɔɔnʊ nan na

tɔŋɪ wo-yɔɔɔɔɔ tɪlɔ o tɪtɪ wɔbɔŋa na lagɪ tɪn, o nyɔɔɔɔɔ mɔ wɔ ba taa yɪ tɔbɔnɪ. Kɔ daari nɔɔnɔ nan na tɔŋɪ tɪtɔŋa yalɔ We Joro kum wɔbɔŋa na lagɪ tɪn, kɔntɔ tu nyɔɔɔɔɔ mɔ wɔ ta yɪ We ŋwɪ-dɔŋa kalɔ na ba tiə Dɪ Joro kum na wɔ pa-o tɪn. ⁹ Kɔntɔ ŋwaani, dɪ nan yɪ pa yawɔɔɔ zɔ dɪbam sɪ dɪ yagɪ lanyirani kəm. Dɪ na fɔgɪ dɪ zɪgɪ kəŋkəŋ, dɪ laan wɔ ba dɪ na nyɔɔɔɔɔ dɪlɔ na lana tɪn. ¹⁰ Kɔntɔ ŋwaani, dɪ na nɛ pwələ maŋa dɪ maŋa, dɪ maŋɪ sɪ dɪ taá kɪ lanyirani dɪ nɔɔna maama, kɔ na dwe dɪdɪ dɪ dɪ ko-biə balɔ dɪ na jɪgɪ wɔ-dɪdɔba dɪ Zezi Krisi tɪn.

¹¹ Nii-na, amɔ tɪtɪ laan mɔ mɛ a jɪŋa a pɔpɔnɪ pɔpɔn-bu-kamunə yantɔ sɪ a pa abam.

¹² Kɔ na yɪ nɔɔna balɔ na kwaani sɪ ba fin abam sɪ á taá gonə Zwifə bam cullu tɪm ŋwaani tɪn, bantɔ yɪ balɔ na lagɪ sɪ ba na yɪrɪ mɔ nɔɔna tee nɪ dɪ ba na kɪ ba tɪtɪ te tɪn. Ba nan ba lagɪ sɪ nɔɔna taa bɛɛsɪ-ba. Kɔntɔ ŋwaani mɔ ba bá se sɪ ba brɪ nɔɔna nɪ We wɔ vrɪ-ba lwarɪm wɔnɪ Zezi Krisi na tɪgɪ tɔbɔn-dagara kam baŋa nɪ tɪn ŋwaani. ¹³ Balɔ bam ba na se sɪ ba taa goni tɪn tɪtɪ nan ba tɔgɪ We cullu tɪm cɪga cɪga. Ba nan lagɪ sɪ ba pa abam dɪ se gwəŋə kam mɔ, sɪ kɔ pa ba na cwəŋə ba taa ŋɔɔnɪ ba magɪ ba nyɔɔna nɪ abam se á go nɪ bantɔ te. ¹⁴ Kɔ nan na yɪ amɔ, wɔŋo kulɔ yɪrani amɔ na wɔ ta jɪgɪ a ŋɔɔnɪ dɪ wɔpolo tɪn yɪ dɪ Yuutu Zezi Krisi na tɪgɪ tɔbɔn-dagara kam baŋa nɪ o ma vrɪ nɔɔna te tɪn mɔ. Kɔ nan yɪ Zezi Krisi tɔbɔn-dagara kam ŋwaani lɔgɔ kɔntɔ wəənu tɪm nyɪ nɪ tɪ tɪgɪ mɔ, tɪ daa ba jɪgɪ kuri dɪ amɔ, yɪ a dɪ nyɪ dɪ tɔ mɔ dɪ wəənu tɪntɔ. ¹⁵ Nmɔ na gonə, naa n na wɔ goni dɪ, kɔntɔ dai kulɔkulɔ. Wɔŋo kulɔ nan na jɪgɪ kuri tɪn mɔ yɪ sɪ n na ŋwɪ-dɔŋa We tee nɪ. ¹⁶ Kɔ nan na yɪ balɔ na se kwɪə yam kɔntɔ tɪn, We wɔ pa-ba wɔ-zuru yɪ Dɪ duri ba ŋwəŋa lanyirani, kɔ wəli dɪ balɔ maama na yɪ Dɪ tɪtɪ nɔɔna cɪga cɪga tɪn.

¹⁷ A daa ba lagɪ sɪ nɔɔn-nɔɔnɔ joori o yaari-nɪ, bɛŋwaani amɔ na maŋɪ a jɪgɪ ŋwandaala yalɔ a yɪra nɪ tɪn brɪ nɪ Zezi mɔ te-nɪ.

¹⁸ A ko-biə-ba, dɪ Yuutu Zezi Krisi wɔ pa abam yu-yoŋo. Amina.

**Tɔnɔ kuls Pooli na pɔpɔni
o pa
EFɛɛZI TIINɛ tun
Tɔnɔ kuls Pooli na
pɔpɔni o pa Efɛɛzi tiinɛ
tun na bri dɔbam kuls tun
mu tuntu**

Pooli deen pɔpɔni tɔnɔ kuntu o pa We nɔɔna balu na wɔ Efɛɛzi ni tun mu. O pɔpɔni o bri We ciga kam mu, si ku zɔni We nɔɔna bam maama. O na pɔpɔni tɔnɔ kum manja kalu tun, o wɔ piina digɛ ni mu.

Pooli pɔpɔni o bri ni, ku loori We na wɔ ki lugu tun, DI manɔ DI li wɔbɔɔna si DI pa Zezi Krisi mu taa yi wɛɛnu tilu maama na wɔ weyuu ni di tɔga banja ni tun Yuutu (Efɛɛzi 1:10).

Pooli de yigɛ o ki We le di wo-ɔɔnnu tilu maama DI na pɛ dɔbam DI Bu Zezi Krisi ɔwaaɔni tun. O ma bri We na kuri DI nɔɔna yi DI yagi ba lwarim DI ma ce-ba DI pa ba ji DI biɛ Zezi tɔɔni dim ɔwaaɔni te tun. Kuntu, balu maama na ki ba wɔ-dɔɔba di Zezi tun, ku na yi Zwifɛ di dwi-ge tiinɛ di, ba laan jigi dwi dɔɔba mu (pɔɔrim 1-3).

O ma daari o loori balu maama na se Zezi tun, si ba taa ɔwi ku manɔ di ɔwi-dɔɔna kalu We na pɛ-ba tun. Beɔwaaɔni, We na vri DI nɔɔna lwarim di tɔɔni wɔni tun, ku yi zaani mu, ba na ki ba wɔ-dɔɔba di Zezi Krisi tun ɔwaaɔni. Ku daari, ba nan manɔ si ba taa ki DI wɔbɔɔna na lagi te tun ba ɔwɔɔa maama wɔni, ku na yi baara di ba kaana laɔa ni, ku na yi kwɛ di ba biɛ laɔa ni, ku na yi nɔɔna di ba yum tiinɛ laɔa ni (pɔɔrim 4-6).

Pooli kwe wɛɛnu titɔ nyinyugɔ mu o ma manɔ o bri We nɔɔna na yi dwi dɔɔba te tun:

- Dayigɛ woɔo, o bri ni Zezi nɔɔna bam nyi di nɔɔnu yira mu te, yi Zezi laan nyi di yira yam yuu (1:22-23).
- Bile woɔo, o bri ni Zezi nɔɔna bam nyi di digɛ mu te, yi Zezi nyi di kandwe dilu na pai digɛ kam ziga lana tun (2:20-22).

- Bitɔ woɔo, o ma bri ni Zezi nɔɔna bam nyi di kaani mu te, yi Zezi laan nyi di o baru (5:21-33).

¹ Amu Pooli wɔlu We na kuri di DI titɔ wɔbɔɔna si a taa yi Zezi Krisi tuntɔnnu tun mu pɔpɔni tɔnɔ kuntu. A pɔpɔni si a pa abam balu na yi We nɔɔna yi á zɔuri Efɛɛzi ni tun, abam balu na ki á wɔ-dɔɔba di Zezi Krisi tun.

² Di Ko We di di Yuutu Zezi Krisi wɔ pa abam yazurɛ di yu-yoɔo.

We na zɔni DI biɛ te tun

³ Di zuli-na We dilu na yi di Yuutu Zezi Krisi Ko tun. Dɔbam na ɔwi di Zezi Krisi tun mu pɛ We ki dɔbam lanyirani. DI ma pa dɔbam wo-ɔɔnnu tilu maama na yi DI Joro kum nyim yi ti nuɔi DI sɔɔo kum ni tun. ⁴ Ku na loori si We ki lugu banja tun, DI manɔ DI da yigɛ DI kuri dɔbam mu si di taá yi DI nɔɔna Zezi Krisi ɔwaaɔni, si di taá jigi wɔ-poɔo DI yigɛ ni, si di yi tusi. ⁵ We na soe dɔbam tun ɔwaaɔni mu DI wuuri DI ki DI wɔbɔɔna ni, si DI pa di tɔgi di ji DI biɛ Zezi Krisi ɔwaaɔni. ⁶ Kuntu, di zuli-na We, DI pɛeri dim na yi kamunu yi di ba jigi don tun ɔwaaɔni. DI kwe-di DI pa dɔbam zaani, DI Bu-sono Zezi na vri dɔbam lwarim wɔni tun ɔwaaɔni mu.

⁷ Ku yi Zezi Krisi na tɔga yi o jana nuɔi tun ɔwaaɔni mu o me o ɔwi di lwarim dim jini, si ku pa We yagi di lwarim DI ma ce dɔbam. Mu We na ki te DI bri DI zaani dim na tiini di dagi te, ⁸ yi DI ma-di DI zɔni dɔbam ku ja gaali. DI ma pa di na swan dwi maama di wɔbɔɔ-ɔɔna lanyirani. ⁹ DI ma pa di lwarɔ DI ciga kalu deen na sɛgi tun. Mu woɔo kulu DI na manɔ DI li wɔbɔɔna si DI tɔgi Zezi Krisi ɔwaaɔni DI ki tun. ¹⁰ We nan bɔɔi si, manja kam DI na lagi tun na yi ka ti, DI wɔ pa DI wɔbɔɔna sɔni ya ki, si wɛɛnu maama la daani si Zezi Krisi taa yi ti yuutu, ku na yi wɛɛnu tilu na wɔ weyuu ni di tɔga banja ni tun maama.

¹¹ Ku yi Zezi Krisi ɔwaaɔni mu We kuri dɔbam si di taá yi DI nɔɔna. Kuntu mu yi kulu We na manɔ DI ki DI wɔbɔɔna ni si DI ki DI pa dɔbam tun. Duntu mu yi dilu na pai wɛɛnu maama sɔni ti ki yi ti tɔgi DI wɔbɔɔna na lagi te tun. ¹² Ku nan yi

dɪbam balu na de yigə dɪ jɪgɪ tɪna dɪ Zezi Krisi tɪn mu We deen kuri, sɪ dɪ taá ŋwɪ te na wó pa Dɪ na zulə Dɪ zaani kamunu kum ŋwaani tɪn. ¹³ Kuntu, abam balu dɪ laan na tu á se We cɪga kam tɪn, abam ni We kwər-ywəŋə kalu na pe á na vrɪm lwarɪm wɔni tɪn, yɪ á kɪ á wɔ-dɪdɔba dɪ Zezi Krisi. A na ŋwɪ dɪd-o kuntu tɪn, We ma kɪ Dɪ Joro kum á bɪcara nɪ, nɪnɛɛnɪ Dɪ na maŋɪ Dɪ go ni sɪ Dɪ kɪ te tɪn, sɪ ku taa yɪ nyɪnyɔgɔ kulɔ na brɪ nɪ á yɪ Dɪ nɔɔna tɪn. ¹⁴ We na pe dɪbam Dɪ Joro kum tɪn, ku pe dɪ lwarɪ nɪ dɪ laan wó ba dɪ na wo-laaru tɪlɔ maama We na buŋɪ sɪ Dɪ pa dɪbam tɪn, sɪ dɪ taá cəgi sɪ ku vu ku yɪ maŋa kam We na wó ba Dɪ jɔŋɪ dɪbam balu maama na yɪ Dɪ nɔɔna tɪn, yɪ ku maama wó pa We na zulə zanzan.

Pooli na loori We o pa Efɛɛzi tiinə te tɪn

¹⁵ We na kɪ te maama Dɪ pa abam tɪn ŋwaani mu, a kɪ Dɪ le abam ŋwaani maŋa maama. A ni abam ŋwa nɪ á togi dɪ Yuutu Zezi dɪ á wɔ-dɪdɔba, yɪ á kwəri á soe We nɔɔna bam maama. ¹⁶ Kuntu ŋwaani mu a yəni a kɪ We le, yɪ a kwəri a loori-Dɪ a pa abam. ¹⁷ A loori dɪ Yuutu Zezi Krisi Ko We dɪlɔ na jɪgɪ paari-zulə tɪn, sɪ Dɪ pa Dɪ Joro kum zəni abam sɪ á taá jɪgɪ wɔbɔŋ-ŋɔna, sɪ Dɪ vɪrɪ abam sɪ á want á lwarɪ Dɪ na yɪ wɔlɔ tɪn. ¹⁸ Amɔ loori We sɪ Dɪ pa á wɔ vɪrɪ, sɪ á want á lwarɪ Dɪ na kuri abam sɪ á taá jɪgɪ tɪna yalɔ Dɪ tee nɪ tɪn, sɪ á daari á lwarɪ Dɪ wo-laaru tɪm na tiini tɪ daga yɪ tɪ ba jɪgɪ doŋ te. Dɪ tiŋɪ-tɪ sɪ Dɪ ba Dɪ kwe Dɪ pa balu na yɪ Dɪ nɔɔna tɪn mu. ¹⁹ Amɔ ta loori We sɪ Dɪ pa á lwarɪ Dɪ dam dɪm na daga dɪ ja gaali te, yɪ Dɪ ma-dɪ Dɪ zəni dɪbam balu maama na se-Dɪ tɪn. Dɪ dam-fəɔɔ kum kuntu mu Dɪ me Dɪ tɔŋɪ tɪtɔŋ-kamunə yam. ²⁰ Dam dɪm kuntu mu Dɪ me Dɪ bi Zezi Krisi Dɪ pa o yagɪ tɔbɔni, yɪ Dɪ daari Dɪ ma-dɪ Dɪ zəŋ-o Dɪ pa o jəni Dɪ jazɪm nɪ Dɪ sɔŋɔ nɪ. ²¹ Kuntu, Zezi Krisi laan mu te wəənu tɪlɔ maama na jɪgɪ dam nabiinə baŋa nɪ tɪn. Ku na yɪ pwa dɪ dɪdeera maama dɪ wɔnɔ tiinə maama, o dam dɪm dwe tɪ maama. Ku na yɪ zɪm wəənu tɪm dam, naa jwa wəənu tɪlɔ na lagɪ tɪ ba tɪn dɪ, Zezi yɪrɪ

dɪm mu dwe yɪra yalɔ maama ba na bə tɪn. ²² We ma kwe wəənu maama Dɪ kɪ Zezi Krisi dam kuri nɪ, yɪ Dɪ daari Dɪ tiŋ-o sɪ o taa yɪ o nɔn-kɔgɔ kum yuutu, sɪ o taa te wɔŋɔ maama. ²³ Zezi kɔgɔ kum mu nyɪ dɪ o yɪra yam, ku yɪ wuntu mu ŋwɪ ba wɔni, yɪ wuntu mu pai wɔŋɔ maama wɔra weyuu dɪ tɪga baŋa je maama nɪ.

2

Ŋwɪ-dɔŋa kalu We na pe dɪbam tɪn

¹ Abam deen yɪ nɔɔna balu na ba jɪgɪ ŋwɪa kalu na nuŋɪ We te, á na vɪn We ni yɪ á kɪ lwarɪm tɪn ŋwaani. ² A deen ma togi cwe sɪlɔ na yɪ lɔgɔ baŋa wo-yɔɔrɔ cwe tɪn, yɪ á daari á togi sɪtaana-pe wɔlɔ na te weyuu tɪlampolo ciciri sɪm tɪn. Wuntu mu yɪ sɪtaani dɪlɔ laan na te balu na vɪn We ni tɪn. ³ Dɪbam maama deen togi nɔɔna bam kuntu cwe sɪm mu, yɪ dɪ kɪ wo-zɔɔna yalɔ dɪ fra na zɔbɪrɪ tɪn. Dɪ ma yəni dɪ kɪ wo-zɔɔna nɪ dɪ wɔbɔŋa dɪ dɪ yɪra na lagɪ te tɪn. Dɪbam deen na yɪ te tɪn mu brɪ nɪ We ban-zɔŋɔ kum ya maŋɪ sɪ ku ba dɪbam baŋa, nɪnɛɛnɪ nɔɔna maama dɪ te.

⁴ Ku daari We nan tiini Dɪ jɪgɪ nɔɔna ŋwaŋa ku gaali. Dɪ maa soe dɪbam zanzan. ⁵ Kuntu ŋwaani mu Dɪ pe dɪbam maama Dɪ ŋwɪ-dɔŋa kam Zezi Krisi ŋwaani. We na zəni dɪbam kuntu tɪn, ku yɪ maŋa kalu dɪbam deen na je dɪ lwarɪm dɪm wɔni tɪn mu. We vrɪ dɪbam Dɪ yagɪ zaani mu. ⁶ We pe dɪ togi dɪ Zezi dɪ bi dɪ na Dɪ ŋwɪ-dɔŋa kam, yɪ Dɪ daari Dɪ zəŋɪ dɪbam sɪ dɪ togi dɪd-o dɪ na jəŋə je Dɪ sɔŋɔ kum nɪ. ⁷ We na kɪ dɪbam lanyɪranɪ Zezi ŋwaani kuntu tɪn, ku yɪ sɪ ku taa brɪ nɔɔna maŋa kalu na buɪnɪ tɪn nɪ Dɪ zaani dɪm tiini dɪ daga mu. ⁸ Beŋwaani We vrɪ abam lwarɪm wɔni zaani mu, á na kɪ á wɔ-dɪdɔba dɪ Zezi tɪn ŋwaani. Ku dai abam tɪtɪ dam, ku yɪ We peeri mu. ⁹ Ku dai abam tɪtɔŋ-ŋɔna ŋwaani, sɪ nɔɔn-nɔɔnɔ yɪ zaŋɪ o ba o tee o tɪtɪ We yigə nɪ. ¹⁰ We mu mɔɔnɪ dɪbam. Dɪ ma pa dɪbam Dɪ ŋwɪ-dɔŋa kam Zezi Krisi ŋwaani, sɪ dɪ taá kɪ kəm-laaru tɪlɔ Dɪ na maŋɪ Dɪ tiŋɪ Dɪ pa dɪbam sɪ dɪ kɪ tɪn.

Balɔ na sɛ Zezi tɪn laan jigi dwi dɪdɔa mɔ

¹¹ Abam nan maɲɪ sɪ á guli á dɛɛn na yɪ te yɪ Wɛ ya ta wɔ vrɪ abam lwarɪm wɔnɪ tɪn. Ba wɔ lɔgɪ abam Zwifə bam wɔnɪ. Á yɪ dwi-gɛ tiinə mɔ, yɪ Zwifə bam na brɪ ba tɪtɪ nɪ ba yɪ Wɛ nɔɔna yɪ ba goni ba bəkəri tɪn mɔ yáalɪ abam dɪ á na yəri á bəkəri gonim tɪn. Bantɔ na goni ba bəkəri te tɪn, kɔ yɪ nyɪnyɔgɔ kulɔ nabiinə na kɪ tɪn mɔ.

¹² Kantɔ maɲa kam nɪ, abam dɛɛn yəri Zezi Krisi. Á dɛɛn tɔgɪ á təri Yisɪrayelɪ dwi tiinə balɔ Wɛ na kuri tɪn wɔnɪ. Abam yigə dɛɛn tɔgɪ ka tərə dɪ Wɛ cullu tɪlɔ Dɪ na mɛ Dɪ go ni dɪ Dɪ nɔɔna bam tɪn wɔnɪ. Á dɛɛn na ηwɪ ηwɪa kalɔ lɔgɔ banja nɪ tɪn, Wɛ təri á tee nɪ, yɪ á ba jigi tɪna dɪ kulɔkulɔ. ¹³ Kɔ daari lele kɔntɔ abam na ηwɪ dɪ Zezi Krisi tɪn, kɔ yɪ wɔntɔ na tigi yɪ o jana kam nuɲi tɪn ηwaaɪ mɔ pɛ á tɔwɛ dɪ Banja-Wɛ, yɪ abam dɛɛn ya banjwe dɪ Dɪ.

¹⁴ Zezi Krisi mɔ pɛ dɪbam wɔ-zuru, yɪ o paɪ ywəəni wɔ dɪbam tɪtari nɪ. Wɔntɔ mɔ pɛ Zwifə bam dɪ dwi-gɛ tiinə bam maama ji dwi dɪdɔa. O ma saari sisəni dɪlɔ ya na pɔwɛ-ba yɪ ba culi daani tɪn.

¹⁵ O na sɛ o pa o tɪtɪ sɪ ba gɔ-o tɪn mɔ pɛ Zwifə bam cullu tɪm dɪ tɪ na brɪ kulɔ maama tɪn ji kafɛ. Kɔntɔ mɔ o fɔgɪ Zwifə bam dɪ dwi-gɛ tiinə bam o kɪ daani, sɪ ba maama ji dwi dɪdɔa ba na ηwɪ dɪdɔ-o tɪn ηwaaɪ. ¹⁶ Ba maama laan na jigi dwi dɪdɔa kɔntɔ tɪn, o ma kwɛ ba dɪ Wɛ daani, o na tigi tɔvɔn-dagara kam banja nɪ tɪn ηwaaɪ. O tɔvɔnɪ dɪm ηwaaɪ mɔ o pɛ ba daa ba culi daani.

¹⁷ Zezi Krisi mɔ tu o tɔɔlɪ Wɛ kwər-ywəɲə kam sɪ dɪbam maama dɪ Wɛ fɔgɪ daani, kɔ na yɪ abam dwi-gɛ tiinə balɔ dɛɛn na banjwe dɪ Dɪ tɪn, naa dɪbam Zwifə balɔ na maɲɪ dí batwari dɪ Dɪ tɪn.

¹⁸ Zezi Krisi ηwaaɪ mɔ, dɪbam maama jigi cwəɲə sɪ dí tɔwɛ dí Ko Wɛ te, Wɛ Joro kɔm na yɪ dɪdɔa yɪ kɔ wɔ dí maama tee nɪ tɪn ηwaaɪ.

¹⁹ Kɔntɔ, abam balɔ na yɪ dwi-gɛ tiinə tɪn, á daa dai vərə, á nan dai dwi-gɛ tiinə daga. Abam laan yɪ dwi dɪdɔa mɔ dɪ Wɛ nɔɔna bam, yɪ á tɔgɪ á yɪ Dɪ sɔɲɔ kɔm biə. ²⁰ Abam tɔgɪ á yɪ Wɛ kɔgɔ kɔm nɔɔna

mɔ, yɪ kɔgɔ kɔm kɔntɔ nyɪ dɪ digə mɔ te. Zezi tɪntɔɲna bam dɪ Wɛ nijɔɲnə bam mɔ cwi digə kam kɔntɔ kuri. Zezi Krisi mɔ yɪ kandwɛ dɪlɔ na paɪ digə kam zɪga lana tɪn. ²¹ O maa pa digə kam lɔɔm maama tɔgɪ daani lanyɪrani, yɪ o pa ka puli ka daga, sɪ ka taa yɪ dí Yuutu wɔm nyɪm o nɔɔna bam na wɔ ta zul-o da tɪn ηwaaɪ. ²² Abam dɪ tɔgɪ á wəli Wɛ nɔɔna bam wɔnɪ mɔ á na ηwɪ dɪ Zezi tɪn ηwaaɪ. Kɔntɔ, abam nyɪ dɪ Wɛ digə kalɔ Dɪ na wɔra Dɪ lɔa, sɪ Dɪ taa zɔvɔri ka wɔnɪ dɪ Dɪ Joro kɔm tɪn mɔ.

3

Pooli na tɔɲɪ dwi-gɛ tiinə tɪtari nɪ te tɪn

¹ Kɔntɔ ηwaaɪ mɔ amɔ Pooli yəni a loori Wɛ a pa abam. A na tɔɔlɪ Zezi Krisi kwərə kam a brɪ abam dwi-gɛ tiinə tɪn mɔ pɛ ba kɪ-nɪ pɪna digə nɪ. ² Abam nan nɪ nɪ, tɪtɔɲɪ dɪlɔ Wɛ na pɛ-nɪ sɪ a tɔɲɪ abam ηwaaɪ tɪn, kɔ yɪ sɪ a tɔɔlɪ Dɪ zaani kwərə kam mɔ a brɪ abam. ³ Kɔ yɪ Wɛ mɔ vɪrɪ amɔ sɪ a wantɪ a lwarɪ Dɪ cɪga kalɔ na səgi tɪn. Kɔntɔ mɔ amɔ maɲɪ a pɔpɔnɪ cɪga kam kɔntɔ taani finfɪn a brɪ abam. ⁴ Abam nan na karɪmɪ amɔ na pɔpɔnɪ kulɔ tɪn, á wɔ lwarɪ nɪ amɔ nɪ Zezi Krisi cɪga kalɔ na səgi tɪn kuri lanyɪrani.

⁵ Faɲa faɲa tɪn Wɛ wɔ pɛ nabiinə lwarɪ Dɪ cɪga kam kɔntɔ. Dɪ laan nan mɛ Dɪ Joro kɔm mɔ Dɪ vɪrɪ Zezi tɪntɔɲna bam dɪ Dɪ nijɔɲnə bam sɪ ba lwarɪ-ka. ⁶ Cɪga kam kɔntɔ mɔ yɪ sɪ Dɪ pa dwi-gɛ tiinə balɔ na ηwɪ dɪ Zezi Krisi tɪn tɔgɪ ba na wo-laaru tɪlɔ Dɪ na lagɪ Dɪ pa Zwifə balɔ na sɛ Dɪ kwər-ywəɲə kam tɪn, sɪ ba dɪ tɔgɪ ba ji dwi dɪdɔa dɪ Zwifə bam, sɪ ba laan jɔɲɪ kulɔ Wɛ na goni nɪ sɪ Dɪ pa Dɪ nɔɔna bam tɪn.

⁷ Kɔ yɪ yu-yoɲo mɔ yɪ Wɛ kuri-nɪ sɪ a ji Dɪ kwər-ywəɲə kam tɪntɔɲnɔ, yɪ Dɪ pa-nɪ dam Dɪ tɪtɔɲɪ dɪm ηwaaɪ. ⁸ Amɔ nan mɔ yɪ wɔlɔ na tiini a muri Wɛ nɔɔna bam maama wɔnɪ tɪn, yɪ Wɛ daa ta pa-nɪ tɪtɔɲ-ɲum dɪm kɔntɔ, sɪ a taa ve dwi-gɛ tiinə te a brɪ-ba Dɪ kwər-ywəɲə kam, sɪ ba lwarɪ Zezi Krisi wo-laaru tɪm na tiini tɪ dagɪ te, yɪ nɔɔn-nɔɔnɔ bá wantɪ o lwarɪ-tɪ o tɪ. ⁹ Amɔ nan maɲɪ sɪ a pa nabiinə mɔ lwarɪ

Wɛ ɔɪga kam na tɔɪ cwe sɪlɔ tɪn. Kɔ na zɪɪɪ pulim nɪ tɪn, Wɛ dɪlɔ na kɪ wəɛnu maama tɪn mɔ pɛ ɔɪga kam kɔntɔ sɛɪɪ, kɔ ba kɔ yɪ zɪm. ¹⁰ Dɪ laan ma tɔɪ Zezi kɔɔɔ kɔm ɲwaanɪ Dɪ pa dɪdɛera dɪ pwa balɔ maama na jɪɪɪ dam weyuu tɪlampolo kɔm nɪ tɪn lwarɪ Dɪ swan yam dwi tɛrɪ tɛrɪ na yɪ te. ¹¹ Wɛ tagɪ dɪ Yuutu Zezi Krisi ɲwaanɪ mɔ Dɪ kɪ kɔntɔ, nɪ Dɪ na manɪ Dɪ lɪ wɔbɔɲa sɪ Dɪ kɪ kɔlɔ pulim nɪ tɪn. ¹² Dɪ na ɲwɪ dɪ Zezi Krisi tɪn, o maa paɪ dɪ jɪɪɪ baarɪ yɪ o pa dɪbam cwəɲə sɪ dɪ wanɪ dɪ twɛ Wɛ te sɪ dɪ yɪ taá kwari fɔbɔnɪ, dɪ na kɪ dɪ wɔ-dɪdɔ dɪd-o tɪn ɲwaanɪ. ¹³ Abam nan yɪ pa á wɔrɔ ɔɔɪ sɪ á ga baarɪ dɪ amɔ na yaarɪ te abam ɲwaanɪ tɪn, sɪ kɔ yɪ abam yuu zəɲim ɲwaanɪ mɔ.

Zezi sono kɔm na yɪ te tɪn

¹⁴ Kɔntɔ ɲwaanɪ mɔ amɔ yəni a kuni doonə dɪ Ko Wɛ yigə nɪ a loori-Dɪ abam ɲwaanɪ. ¹⁵ Kɔ na yɪ weyuu nɪ naa lɔɔɔ baɲa nɪ, balɔ maama nɔɔna na jɪɪɪ-ba ba bə nɪ ba kwə tɪn kuri nɲɪ Wɛ na yɪ dɪbam Ko tɪn te mɔ. ¹⁶ Amɔ yəni a loori Wɛ mɔ, sɪ Dɪ pa Dɪ Joro kɔm pa á bɪcara na dam, Dɪ paarɪ-zulə na dagɪ tɪn ɲwaanɪ, ¹⁷ sɪ Zezi Krisi taa tigi á wɔbɔɲa nɪ, dɪ á na kɪ á wɔ-dɪdɔ dɪd-o tɪn ɲwaanɪ. Amɔ ta loori-Dɪ mɔ sɪ Dɪ pa á taá ɲwɪ sono wɔntɪ, sɪ á zɪɪɪ kəɲkəɲ nɪ tiu nɛ na kwaarɪ tɪga nɪ te tɪn, ¹⁸ sɪ á wanɪ á wəli dɪ Wɛ nɔɔna bam maama á lwarɪ Zezi Krisi sono kɔm na maɪ te tɪn. Zezi Krisi sono kɔm na tiini kɔ dagɪ te tɪn nɲɪ dɪ wɔɲo na tiini kɔ yalma kɔ dwarma kɔ yɪ baɲa baɲa yɪ kɔ luunə zanzan tɪn mɔ. ¹⁹ O sono kɔm nan dwe sɪ nabiinə lwarɪ kɔ na yɪ te tɪn. Wɛ nan wɔ pa abam lwarɪ-kɔ, sɪ Dɪ ɲwɪa kam laan su á bɪcara maama.

²⁰ Pa-na dɪ zuli Wɛ dɪlɔ na wat wɔɲo maama Dɪ kɪ tɪn, dɪ Dɪ na yəni Dɪ zəni dɪbam dɪ Dɪ dam dɪm, yɪ kɔ tiini kɔ dwe kɔlɔ maama dɪbam na wɔ wanɪ dɪ bɔɲɪ naa dɪ loori-Dɪ tɪn. ²¹ Baɲa-Wɛ manɪ sɪ Dɪ na zulə Dɪ nɔn-kɔɔɔ kɔm maama tee nɪ Zezi Krisi ɲwaanɪ, sɪ kɔ taa ve maɲa kalɔ na ba ti tɪn. Amina.

4

Zezi Krisi kɔɔɔ kɔm yɪ dwi dɪdɔ mɔ

¹ Amɔ na wɔ pɪna digə nɪ dɪ Yuutu wɔm ɲwaanɪ tɪn, a loori abam sɪ á taá tɔɪ cwə-laa sɪ kɔ manɪ dɪ Wɛ na bəɲɪ abam sɪ á taá tɔɪ te tɪn. ² Kɔ manɪ sɪ á tu á tɪtɪ mɔ, sɪ á taá jɪɪɪ wɔ-bono maɲa maama, sɪ á daari á taá jɪɪɪ wɔ-zuru, sɪ á taá wəli daanɪ dɪ sono. ³ Kwaanɪ-na sɪ á taá jɪɪɪ wɔbɔɲ-dɪdɔ nɪ Wɛ Joro kɔm na pɛ abam te, sɪ á wəli daanɪ sɪ yazurə taa wɔ á tɪtarɪ nɪ. ⁴ Zezi kɔɔɔ kɔm yɪ dwi dɪdɔ mɔ, Wɛ Joro kɔm dɪ yɪ dɪdɔ mɔ, nɪ Wɛ na bəɲɪ abam sɪ á taá tɔɪ-Dɪ yɪ á jɪɪɪ tɪna dɪdɔ dɪ Dɪ te tɪn. ⁵ Dɪbam maama jɪɪɪ Yuutu dɪdɔ mɔ, dɪ na kɪ dɪ wɔ-dɪdɔ dɪd-o te tɪn dɪ yɪ bɪdɔ mɔ. Dɪ na miisi na wɔntɪ tɪn dɪ yɪ wɔɲo dɪdɔ mɔ. ⁶ Wɛ yɪ dɪdɔ mɔ, Dɪ maa yɪ dɪbam maama Ko. Dɪntɔ mɔ yɪ dɪbam maama Yuutu, yɪ Dɪ wɔ dɪbam maama tee nɪ, yɪ Dɪ kwəri Dɪ wɔ dɪbam maama wɔntɪ.

⁷ Dɪbam dɪdɔ dɪdɔ jɔɲɪ pɛɛrɪ dwi tɛrɪ tɛrɪ mɔ, kɔ manɪ dɪ Zezi Krisi na lagɪ sɪ o pa dɪbam te tɪn, ⁸ nɪ kɔ na pɔpɔntɪ Wɛ tɔɲo kɔm wɔntɪ kɔ wɪ: «O na diini weyuu tɪn, o kalɪ o dɔna bam o pɪ, yɪ o daari o manɪ o pɛera yam o pa nɔɔna.»

⁹ Kɔ na pɔpɔntɪ kɔ wɪ, o diini tɪn, kɔ kuri mɔ bɛɛ? Kɔ lagɪ kɔ ta nɪ o dɛ yigə o tu tɪga baɲa yɪ o tu o kwaarɪ ka kuri mɔ. ¹⁰ Wɔlɔ na tu tɪga baɲa kɔntɔ tɪn daa ta mɔ diini weyuu, o kɛ Wɛ-sɔɲo wəɛnu tɪm maama yigə, sɪ o pa wəɛnu tɪlɔ maama na wɔra tɪn taa jɪɪɪ kuri. ¹¹ Kɔ yɪ wɔntɔ mɔ pɛ o nɔɔna bam pɛera dwi tɛrɪ tɛrɪ, o pɛ ba badaara yɪ o tɪntɔɲa, badaara maa yɪ Wɛ niɲɔɲə, badonnə maa tɔɲɪ Wɛ kwər-ywəɲə kam, babam maa nii o nɔɔna bam baɲa nɪ, yɪ badonnə brɪ o nɔɔna bam Wɛ ɔɪga kam.

¹² Zezi Krisi nan pɛ pɛera yam kɔntɔ, sɪ o nɔɔna bam wanɪ ba na dam mɔ ba taa tɔɲɪ ba zəni daanɪ, sɪ kɔ pa o kɔɔɔ kɔm maama fɔɪɪ kɔ kɪ daanɪ sɪ kɔ pulɪ, ¹³ sɪ kɔ pa dɪ maama laan jɪ wɔɲo dɪdɔ dɪ na lwarɪ Wɛ Bu wɔm yɪ dɪ kɪ dɪ wɔ-dɪdɔ dɪd-o tɪn ɲwaanɪ. Dɪ wɔbɔɲa laan wɔ tiini ya bɪ lanyɪranɪ, sɪ dɪ manɪ lanyɪranɪ nɪ Zezi Krisi na manɪ fastɪ te tɪn. ¹⁴ Kɔntɔ,

dí wubunja laan wó bi, ya daa bá ta ve yigə di kwaga ni bu-balwa wubunja na yi te tin, yi dí daa bá joni noona zaasim mwali mwali ni viu na fuli wəənu ku yagi yigə di kwaga te tin. Dí daa bá se si dí togi noona balu na ki sisuna ba ganu ba donno si ba tusi tin. ¹⁵ Dí nan wó ta bri We ciga kam di sono mu, si ku pa dí tiini dí bi wonjo maama wuni, si dí taá nwi di Zezi Krisi wulu na yi dibam Yuutu tin. ¹⁶ Zezi kogó kum nyi di o yira mu, yi wontu mu pai o yira yam je sim maama tunji si wəli daani. Si nan yi təri təri mu, yi si maama wəli daani si tunja. Kuntu nwaani, wulu maama na yi Zezi kogó kum noonu tin na tunji titunji dilu Zezi na pe-o tin, kuv pa o kogó kum maama bi yi ku puli di sono.

Nwi-dunja kalu We na pe dibam tin

¹⁷ Amu nan lagi a kaani abam dí Yuutu Zezi nwaani, si á daa yi taá togi cwe silu balu na yəri We tin na togi di ba wubun-ycoru tum tin. ¹⁸ Bantu wubunja yi lim mu, yi ba nwi kam ba togi We nwi na yi te tin, benwaani ba wu lwaru We ciga kam ba wubunja na tigi tin nwaani. ¹⁹ Ba maa ba kwari cavura, yi ba tiini ba ki lwarim dwi maama di digiru wo-zoonu kənə yalu maama ba wubunja na zua ku ja gaali tin nwaani.

²⁰ Abam na lwaru Zezi Krisi ciga kam tin, ku dai si á taá ki kikiə yantu donj. ²¹ Abam nan na ni Zezi taani dim, yi ba suni ba bri abam o ciga kam tin, ²² ba bri abam si á yagi á nwi-donə kam mu di ka na pe á yi te tin. Á nwi-donə kam kuntu mu lagi ka cogi abam, di ka na ganu abam si á fra taa zuru wo-ycoru tulu na ba jigi kuri tin. ²³ Á wubunja maama nan manji si ya ləni ya ji wubun-dura mu, ²⁴ si á daari á taá nwi We nwi-dunja kalu DI na pe abam tin. Nwi-dunja kam kuntu yi We titi nwi mu, yi ka pai á togi ciga di wu-ponjo cwənjə.

²⁵ Kuntu nwaani, pa-na dí yagi vwan fom, si dí daari dí taá te ciga dí bri daani, dí maama na yi dwi didwi tin nwaani. ²⁶ Abam wulu na jigi ban-zonjo di o donj, o yi se si ku pa o ki wo-baloru, si o daari o li-ku o wuni lila ku loori we na wó zu tin. ²⁷ Á yi zanj á pa sutaani na laja di

wanu abam. ²⁸ Wulu ya na nonu tin daa yi taa nona. O nan manji si o kwaanu o tunji o pa o titi mu di ciga, si o daari o wanu o zəni balu yinige na jigi-ba tin di. ²⁹ Á yi pa á ni-taanu taa jigi lwarim. Nan taá nonu-na taani dilu na wó pa noona na dam We cwənjə kam wuni, yi di daari di zəni-ba lanyiranu ni ba na lagi zənə te tin. ³⁰ Á yi pa We Joro kum wu cogi di á na ki kulub tin, benwaani kuntu mu yi nyinyugu kulub We na pe abam si ku bri ni á yi DI noona tin, si DI saruya de dim na yiə, si DI laan ba DI vru abam lwarim dwi maama wuni. ³¹ Yagi-na pu-sinja di ka-culi-daani di ban-zonjo, si á daari á yagi kantogó di tru di wu-lunju dwi maama. ³² Taá nigu-na daani, si á daari á taá jigi da-nwanja. Taá yagi-na á ma ce daani, ni We na yagi DI ma ce abam Zezi Krisi nwaani te tin.

5

Dí na manji si dí taá nwi pooni wuni te tin

¹ Abam na yi We bu-sonnu tin, á taá ki ni We na ki te tin. ² Taá soe-na daani ni Zezi Krisi na soe dibam te tin. Wuntu mu se si o ləni dibam yuu ni o ti dí lwarim nwaani. O ma ma o titi o ki kaanum dilu na poli We wu yi di lwəm ywəmmə di DI tin.

³ Abam yi We noona mu. Kuntu, ku wu manji si á pa wo-zoonu kikiə di boorim dwi maama taa wu á wuni, naa á taá yi wo-swən-nyina. Á bri á yi pa ba ni wəənu tum kuntu taani abam titari ni. ⁴ Ku na yi cogim-nwe di bitar-jwəuru di bitar-digiru dwi maama, tintu wu manji di abam. Á nan manji si á taá ki We le mu manja maama. ⁵ Nan taá ye-na ni, noonu wulu maama na ki wo-zoonu naa boorim, naa wulu na yi wo-swən-nyim tin, kuntu tu bá fogi o na kulukulub Zezi Krisi di Banja-We paari dim wuni. Noonu na yi wo-swən-nyim, ku bri ni o pa tintu mu zulə, yi o daari We o yagi.

⁶ Nan yi pa-na noon-noonu ganu abam di bitar-ycoru. Kam-balwaaru tum kuntu donj mu lagi ti pa We ban-zonjo kum suni ku ba ku cogi balu na vin DI ni tin. ⁷ Kuntu nwaani ja-na á titi di balu na ki kuntu donj tin. ⁸ Abam deen ya yəri We,

yi ku pa á wu lim wunu. Abam nan na tu á nwi di dí Yuutu Zezi Krisi tin, ku pe pooni laan wu á tee ni. Á taá nwi-na si ku manj di balu na ve pooni wunu tin na nwi te tin. ⁹ Benwaani kənə yalu maama na yi pooni nyim tin mu yi lanyirani, di wənu tlu maama na jigi ciga tin. ¹⁰ Á nan kwaani si á lwaru wənu tlu maama na sui di Yuutu Zezi wubunja tin. ¹¹ Ja-na á titi si á yi togi wo-yorub tlu na yi lim nyim tin, si á daari á pa nɔɔna lwaru jaja ni wənu tim kuntu ba lana. ¹² Benwaani, wənu tlu nɔɔna bam kuntu na yəni ba səgi ba ki tin tiini ti jigi cavura si di nɔɔni-ti. ¹³ Abam nan na pe We pooni dim bri wojo maama kuri jaja, nɔɔna laan wu lwaru ni ti yi baloru. ¹⁴ Benwaani wojo kulub maama kuri na lwaru jaja tin laan wu pooni yigə ni mu. Kuntu mu ku tagi ku wi:

«Wulu na do tin zari weeni,
si n bi n yagi tɔɔni,
si Zezi Krisi nwi kam pooni taa wu nmu
tee ni.»

¹⁵ Á nan fəgi á ci á titi di á na togi cwəŋə kalu tin, si á taá jigi wubun-
nuna, si á yi taá yi nɔɔni balu na wu
lwaru We ciga kam tin te. ¹⁶ Dibam na
nwi manja kalu wunu zim tin jigi kəm-
balwaarub zanzan. Kuntu nwaani, We na
pe abam pwələ si á tɔɔni kulub tin, ki-na-
ku lanyirani. ¹⁷ Á yi taá togi-na jwərim
cwəŋə, á nan kwaani á lwaru kulub di
Yuutu Zezi na lagi si á taá ki tin.

¹⁸ Yi taá yi nɔɔna balu na nyo sana ba
su ba bugi tin, si kuntu pai á nwi cogi
mu. Á nan za pa-na We Joro kum su á
bɔcara lanyirani. ¹⁹ Á taá leeni We ləŋ-
nwi di We tiə le di We Joro kum na pe
abam le silu tin á bri daani. Taá leeni-na
zulə le sim kuntu á pa di Yuutu Zezi Krisi
di á wu maama, ²⁰ si á taá ki di Ko We
le manja maama di wojo kulub maama DI
na pe abam tin di Yuutu Zezi Krisi yiri
nwaani.

*Baara di ba kaana na manj si ba taa
soe daani te tin*

²¹ Á taá se daani á na kwari Zezi Krisi
tin nwaani.

²² Kaana manj si ba taa se ba banna, ni
ba na se di Yuutu Zezi te tin. ²³ Benwaani
kaani barub mu yi o yuutu, ni Zezi Krisi di
na yi o kogo kum Yuutu te tin. O kogo
kum nyi di o yira mu, yi wuntu mu vri-
ba lwarim wunu. ²⁴ Kuntu, kaana di manj
si ba se ba banna mu wojo maama wunu,
ni Zezi kogo kum nɔɔna bam na se o ni te
tin.

²⁵ Ku daari abam banna-ba, á manj si á
taá soe á kaana, ni Zezi Krisi di na soe
o kogo kum nɔɔna bam yi o se o ti ba
nwaani te tin. ²⁶ O nan tigi si o pa ba
taa yi We nɔɔna mu. O ma kwe-ba di o
taani dim si ba ji lanyirani nɔɔni ba na
zari wojo di na te tin. ²⁷ O fəgi o kwe-ba
kuntu, si o laan pa o kogo kum wani ku ba
ku zigi o yigə ni di paari-zulə mu, si ku
taa jigi lam, yi digiru di cogim təri ku tee
ni di finfin di. Kuntu tin, o nɔɔna bam
wu ta jigi wu-wojo o yigə ni, yi tusim tərə.

²⁸ Kuntu, kan-banna manj si ba taa soe
ba kaana, nɔɔni ba na soe ba titi yira
yam te tin. Nɔɔnu wulu na soe o kaani tin
soe o titi mu. ²⁹ Benwaani nɔɔnu tərə o
na vai o yira kweem. O nan nii o yira yam
bana ni mu, yi o di wɔdiu o ma kɔni-ya.
Ku nan yi bɔdwi mu di Zezi Krisi na nii
dibam balu na yi o kogo kum bana ni te
tin, ³⁰ di na nyi di o yira yam tin nwaani.
³¹ We tɔɔni kum nan tagi ku wi: «Nɔɔnu
na di kaani, o manj si o pɔɔri o titi o ko
di o nu tee ni, si o daari o jəni di o kaani
wum, si ba laan ji nɔɔnu didba.» ³² Taani
dim kuntu yi ta-nɔm mu, yi di kuri ya
səgi. Amu nan kwe-di a ma manj Zezi
Krisi di o kogo kum wojo mu. ³³ Ku nan
yi ciga mu di abam di, kan-barub maama
manj si o taa soe o kaani ni o na soe o titi
te tin. Kaani maama di manj si o taa zuli
o barub mu.

6

*Biə di ba tiinə na manj si ba taa nwi
daani te tin*

¹ Biə-ba, abam na se di Yuutu Zezi tin,
ku manj si á taá se á tiinə ni, si ku manj
kuntu mu.

² «Ta n zuli n ko di n nu.»
We niə yam maama wunu, mu dayigə ni
dɔlu DI na goni ni DI wəli da DI wi:

³ «Nmɔ na zuli n ko dɪ n nu, nɪ na ywæni dɪ mɔmwɛ-dɛɛri lɔgɔ baɲa nɪ.»

⁴ Kɔ daari abam balɔ na yɪ biə kwə tɪn, sɪ á yɪ taá tiini á fi-ba á pai ba bana zaɲɪ. Nan taá kɔni á biə bam lanyirani, sɪ á taá kwe-ba nɪ dí Yuutu Zezi cɪga kam na bri te tɪn.

Yum tiinə dɪ ba gambɛ na maɲɪ sɪ ba taa ŋwi daani te tɪn

⁵ Kɔ na yɪ abam balɔ na yɪ gambɛ tɪn, á taá tɔɲɪ á tɔgɪ á yum tiinə wɔbɔɲa. Taá kwari-na-ba sɪ á tɔɲɪ dɪ yawala, nɪɛɛni á na wó tɔɲɪ á pa dí Yuutu Zezi te tɪn. ⁶ Kɔ nan dai ba na zɪgɪ ba nii abam maɲa kalɔ tɪn yirani mɔ á wó ta tɔɲɪ kɔntɔ sɪ ba tee abam. Taá tɔɲɪ-na dɪ á wɔ maama, sɪ á taá tɔgɪ Wɛ wɔbɔɲa na lagɪ te tɪn nɪɛɛni á yɪ Zezi Krisi titɪ gambɛ mɔ te. ⁷ Taá tɔɲɪ-na dɪ wɔpolo nɪɛɛni á tɔɲɪ dí Yuutu wɔm ŋwaani mɔ te, sɪ kɔ dai nabiinə ŋwaani. ⁸ Bɛɲwaani abam ye nɪ nɔɔnɔ maama wó na ŋwɪrɔ dí Yuutu wɔm tee nɪ dɪ kəm-laarɔ tɪlɔ maama o na kɪ tɪn, kɔ na yɪ gambaa naa nɔɔnɔ wɔlɔ na te o titɪ tɪn dɪ.

⁹ Kɔ daari abam balɔ na yɪ gambɛ sɪm yum tiinə tɪn, á taá kɪ á gambɛ sɪm lanyirani dɪ kɔntɔ doɲ, sɪ á yɪ taá fugi-ba, bɛɲwaani abam ye nɪ á maama jɪgɪ Yuutu didɔba mɔ o na wɔ Wɛ-sɔɲɔ nɪ, yɪ wɔntɔ mɔ te abam dɪ á gambɛ sɪm maama. Wɔntɔ nan tɔgɪ cɪga mɔ, o ba kuri nɔɔna daani.

Wɛ na wó zəni dɪbam sɪ dí taá zɪgɪ dɪ baari te tɪn

¹⁰ Amɔ na lagɪ a ta kulɔ a ma a kweeli tɪn mɔ yɪ sɪ á taá zɪgɪ kəɲkəɲ dɪ á na ŋwi dɪ dí Yuutu Zezi tɪn, sɪ á jɔɲɪ o dam-fɔrɔ kɔm. ¹¹ Kwaani-na á jɔɲɪ Wɛ zənə yam maama nɪɛɛni jara zɪla te, sɪ á wani á fɔgɪ á cɪ á titɪ, sɪ sɔtaani yɪ wani abam dɪ dɪ sɪsɪna yam maama. ¹² Jara yam kɔntɔ nan dai dɪbam dɪ nabiinə jara. Kɔ yɪ didaani ciciri sɪlɔ maama na jɪgɪ dam weyuu tɪlampolo nɪ tɪn mɔ. Sɪntɔ mɔ yɪ sɔtaani jɲa didɛera, yɪ sɪ jɪgɪ dam lɔgɔ kɔntɔ na yɪ lim tɪn baɲa nɪ. ¹³ Kɔntɔ ŋwaani, jɔɲɪ-na Wɛ zənə yam maama á ma fɔgɪ á cɪ á titɪ, sɪ á wani á vɪn sɔtaani

sɪ á zɪgɪ dɪ baari maɲa kalɔ na cana tɪn wɔni, sɪ á na wani jara yam, sɪ á ta taá zɪgɪ kəɲkəɲ á zɪga kam je nɪ.

¹⁴ Nan fɔgɪ-na á zɪgɪ dɪ baari, sɪ á taá jɪgɪ Wɛ cɪga kam, nɪ á na vɔgɪ á gwaarɔ dɪ kili te tɪn, sɪ á daari á taá kɪ lanyirani Wɛ yigə nɪ, sɪ kɔ wani kɔ cɪ abam dɪ wɔlwaanɔ, nɪɛɛni á na zɔ luguru gwaarɔ á ma kwəli á nyɔɔna jara wɔni te tɪn. ¹⁵ Á nan maɲɪ sɪ á kwaani á tɔɔli Wɛ kwər-ywəɲə kalɔ na pai nɔɔna dɪ Wɛ fɔgɪ daani tɪn, nɪɛɛni á na zɔ natra sɪ kɔ zəni á vəɲə jara wɔni te tɪn. ¹⁶ Á taá jɪgɪ-na wɔdidɔba dɪ Wɛ maɲa maama, nɪɛɛni á na ze tɔn-tɔ kɔm ba na ma kɔɲɪ cɪna tɪn, sɪ á cɪ á titɪ dɪ wɔlwaanɔ tu sɔtaani cɪ-dɛera yam ya na jɪgɪ minə tɪn, sɪ á wani á pa ya maama dwe. ¹⁷ Ma-na Wɛ na vri abam ŋwɪa te tɪn á ma cɪ á titɪ, nɪ luguru yu-kwəli mɔ á pugə á yuu nɪ jara wɔni te. Á ma-na Wɛ taani dɪm á ma wəli á titɪ, nɪ sɔ-zɔɔ te, Wɛ Joro kɔm na kɪ abam jɲa nɪ tɪn. ¹⁸ Á kɪ-na wəɲnu tɪm kɔntɔ maama dɪ Wɛ-loro sɪ Wɛ zəni abam. Á taá wari Wɛ maɲa maama nɪ Dɪ Joro kɔm na pɛ abam dam te tɪn. Taá jɪgɪ-na á titɪ, sɪ á vɔ á wɔ lanyirani, sɪ á taá loori Wɛ Dɪ nɔɔna bam maama ŋwaani. ¹⁹ Taá loori-na Wɛ á pa amɔ dɪ, sɪ a na puri a ni sɪ a ta taani, sɪ Dɪ pa-nɪ taani dɪlɔ a na wó ŋɔɔni tɪn, sɪ a daari a na baari a bri nɔɔna Dɪ kwər-ywəɲə kam, sɪ a pa ba lwarɪ Dɪ cɪga kalɔ ya na səgɪ tɪn. ²⁰ Kɔ yɪ kwər-ywəɲə kam kɔntɔ ŋwaani mɔ Wɛ tɔɲɪ-nɪ sɪ a taa bri nɔɔna. Ba nan kɪ-nɪ pɪna digə nɪ a na bri-ka tɪn ŋwaani mɔ. Nan taá loori-na Wɛ sɪ Dɪ zəni-nɪ, sɪ a taa wai a tɔɔli-ka dɪ baari nɪ kɔ na maɲɪ sɪ a taa kɪ te tɪn.

Tiim kwərə

²¹ Amɔ nan lagɪ sɪ abam lwarɪ amɔ labaari dɪ a na wɔra a kɪ kulɔ tɪn mɔ. Kɔntɔ ŋwaani a lagɪ a tɔɲɪ dí ko-bu-sono Tisiki sɪ o ba abam te, sɪ o fɔgɪ o ta amɔ labaari maama dɪ abam. Wɔntɔ tɔɲɪ o pa dí Yuutu Zezi dɪ yawala mɔ. ²² Amɔ lagɪ sɪ o pa abam lwarɪ dɪbam labaari, sɪ kɔ pa á bicara pəni tɪga nɪ.

²³ Dí Ko Wɛ dɪ dí Yuutu Zezi Krisi wó pa dí ko-biə bam maama yazurə, sɪ ba taa jɪgɪ da-sono dɪ wɔ-didɔba. ²⁴ Wɛ wó

pa balɔ maama na jigi dɪ Yuutu Zezi Kriɪ
sono kulɔ na ba ti tin yu-yoŋo.

**Tɔnɔ kuls Pooli na pɔpɔni
o pa
FILIFI TIINI tun
Tɔnɔ kuls Pooli na
pɔpɔni o pa Filifi tiinɔ
tun na bri dibam kuls tun
mu tuntu**

Pooli deen pɔpɔni tɔnɔ kum kuntu o pa We nɔɔna balu na wɔ Filifi ni tun mu. Bantu mu yi balu na de yigə ba ki ba wɔ-didwa di Zezi Erɔpi ni tun. Filifi yi Masidwanɔ lɔgɔ kum tɔv didwa mu, yi Rom tiinɔ deen mu te-ba.

Maɲa kalu Pooli na wɔ pɔna digə ni tun, mu o pɔpɔni tɔnɔ kum kuntu. O wɔ deen ma cɔgi di nɔɔna badaara na jaani vwan zaasum ba zu Filifi We nɔɔna bam woni tun. Nan di kuntu maama di, Pooli tɔnɔ kum ta bri o na jigɔ wɔpolo di baari tite, o na ηwi di Zezi Krisi tun ηwaani.

Maɲa kalu Pooli na wura o pɔpɔni tɔnɔ kum tun, o deen guli o ki Filifi We nɔɔna bam le, ba na zən-o di pɛera yalu maama o cam dim maɲa ni tun. O ma daari o ηɔɔni di ba si ba na pu-dia di baari, ni wɔm di na ne cam yi o zigɔ kəŋkəŋ te tun. O ma ta di ba si ba taa jigɔ tu-n-titi wɔbɔŋa, ni Zezi deen na tu o titi te tun, si ba yi taa beeri ba titi yirani zənə (pɔɔrum 1-2).

Pooli ma ta o bri-ba ni, ba na ne ciga We tee ni tun, ku yi pɛeri mu Baɲa-We na pɛ-ba zaani, ba na ki ba wɔ-didwa di Zezi tun ηwaani, si ku dai ni ba na se Zwifə cullu tum tun ηwaani. O ma kaani-ba si ba yi se vwan karanyina tiinɔ bam, yi o loori-ba si ba taa lwani wɔm na ki te tun, si ba taa kwaani ba ηwi ni Zezi titi deen na ηwi te tun (pɔɔrum 3).

O ma pɔpɔni o bri-ba We na pɛ balu maama na ηwi di Zezi tun jigɔ wɔpolo di wɔ-zuru te (pɔɔrum 4).

Tɔnɔ kum kuntu bri ni Pooli soe Filifi tiinɔ bam zanzan.

¹ Amu Pooli mu pɔpɔni tɔnɔ kuntu yi Timoti wɔ a tee ni. Dibam yi Zezi Krisi tintɔŋna mu. Dí pɔpɔni si dí pa abam

balu maama na wɔ Filifi ni yi á tɔgi Zezi Krisi ηwaani á ji We nɔɔna tun, di á kɔgɔ kum yigə tiinɔ bam di ba zənzənnə bam di.

² Dí Ko We di dí Yuutu Zezi Krisi wó pa abam yazurə di yu-yoŋo.

Pooli na loori We te tun

³ Maɲa maama amu na guli abam gulə, a yəni a ki a Tu We le mu abam ηwaani.

⁴ Maɲa maama a na loori We a pa abam maama, a jigɔ wɔpolo mu, ⁵ di abam na tɔgi á wəli-ni di We kwər-ywəŋə kam titɔŋa yam ku zigɔ pulim ni ku ba ku yi zum tun. ⁶ Amu ye lanyirani ni, We dilu na maɲi Di puli titɔŋ-ηɔna yam kuntu abam bicara ni tun, dintu daa ta wó pa ya vu ya guri de dim Zezi Krisi na wó joori o ba tun. ⁷ Amu tiini a soe abam di a bicari maama. Kuntu ηwaani mu pai ku maɲi si amu taa jigɔ á wɔbɔŋa a woni kuntu doŋ. Beɲwaani abam maama tɔgi á na yu-yoŋo kum ni amu di na ne te tun, lele kuntu ba na ki-ni pɔna digə ni tun, di maɲa kalu a ya na kaagi a beeri je maama a ηɔɔni ciga a pa We kwər-ywəŋə kam jigɔ kuri tun. ⁸ Abam fra jigɔ amu, ni Zezi Krisi titi na soe abam te tun mu. We titi ye ni a na tagi kuls tun yi ciga mu.

⁹ A na loori We a pa abam kuls ηwaani tun yi si abam sono kum mu fɔgi ku puli zanzan, ku wəli di yəno si ku pa á taá wai á lwarɔ kuls maama na yi ciga tun.

¹⁰ Kuntu mu á wó wani á kuri kuls na lamma tun á ki, si Zezi Krisi de dim na yiə, si digiru yi taa wɔ á bicara ni, si nɔɔn-nɔɔnu yi zani o na á wo-lɔŋo o ta. ¹¹ Kuls na wəli da tun, á pa á kəm maama taa tɔgi ciga lanyirani ni Zezi Krisi na zəni abam te tun. Kuntu wó pa We na zulə di tiə.

Zezi mu yi ηwia ciga ciga

¹² A ko-biə-ba, a lagɔ si á lwarɔ ni yaara yalu na yi amu tun nan pɛ We kwər-ywəŋə kam jagɔ ka yi yigə mu. ¹³ Ku na ki amu te tun pɛ pamaɲna balu na nii pɛ wɔm sɔŋo kum tun di balu maama na wura tun lwarɔ ni, ku yi amu na tɔgi Zezi Krisi tun ηwaani mu ba ki-ni pɔna digə ni. ¹⁴ Kuls na wəli da tun, amu na wɔ pɔna digə ni tun pɛ dí ko-biə bam zanzan tiini ba ki ba wɔ-didwa di dí Yuutu wɔm, ku pa ba jigɔ

baari zanzan ba maa bri We taani dum yi ba ba kwari fuvni.

¹⁵ Ku yi ciga mu si noona badaara tooli Zezi Kresi kwera kam di wu-guu di kantogo mu amu nwaani. Ku daari badaara nan tooli-ka di ba wubuh-laaru mu. ¹⁶ Bantu tooli di sono mu, benwaani ba ye ni We mu pe-ni ni si a nooni ciga a pa DI kwera-ywaha kam ja kuri. ¹⁷ Badonna bam nan tooli Zezi kwera kam si ku pa ba titi mu kamunni, si ba ba jigi wu-pono. Ba nan buhi si ba pa amu yaara yam mu tiini ya puli, a na wu puna dige ni tin nwaani. ¹⁸ Ku nan ba coga. A ta jigi wupolo di ba maama na jigi Zezi Kresi kwera kam ba tooli ba bri noona te tin. Ba na tooli-ka di wubuh-laaru naa wubuh-balwaaru di, ku yi Zezi kwera kam mu ba toola.

Amu nan ta tiini a jigi wupolo, ¹⁹ benwaani amu ye ni We wu joni-ni DI yagi, abam na loori-DI a pa-ni yi Zezi Kresi Joro kum di zani-ni tin nwaani. ²⁰ Amu nan tiini a jigi tuna ni a ba ki wono kulb na wu pa a na a cavura tin. Ku na yi lele kuntu di mana maama, aa ta jigi pu-dia, si a na nwi naa a na tiga, si Zezi Kresi na zula a nwa kam maama wuni. ²¹ Ku na yi amu, a nwi Zezi Kresi nwaani mu. A nan na tigi di, kuv ta jigi nyoori ku pa-ni. ²² Amu nan ta na nwi lugu bana ni, a tituhi dum wu wani di weli noona lanyirani. Kuntu tin, a yeri a na wu tweri kulb si a daari kulb. ²³ Wenu tintu tile mu jigi-ni ti pa a yeri a na wu li kulb tin. Kulb na jigi fra ku pa-ni tin mu yi si a yagi lugu bana, si a daari a vu Zezi Kresi te a taa wura. Kuntu wu tiini ku taa lana. ²⁴ Ku daari, a ta na wu lugu bana ni, kuv ta jigi zane zanzan ku pa abam. ²⁵ A ye ni kuntu yi ciga mu, yi ku pe a lwaru ni ku manji si a ta wu lugu bana ni. Amu wu ta wu abam maama tee ni, si ku pa a fagi a tigi We ciga kam, si a ta jigi wupolo ka nwaani. ²⁶ Kuntu tin, amu na joori a ba a wu abam tee ni, kuv pa a tiini a ta zuli Zezi Kresi di wupolo amu yagum dum nwaani.

²⁷ Wonjo kulb yirani na jigi kuri tin mu yi si a pa a tituha maama taa tigi di Zezi Kresi kwera-ywaha kam na bri te tin.

Kuntu, amu na ne cwaha si a ba abam te, naa a na wu ne, a ta wu lwaru ni abam zigi kengkeng di wubuh-didwi, yi a weli daani a kwaana a taha, si ku pa noona ki ba wu-didwa di We kwera-ywaha kam. ²⁸ A yi se si a duna bam pa fuvni zu abam di finfin di. A na jigi baari, kuv bri ni bantu wu ba ba cagi yi abam na vrim. We titi mu wu pa ku ki kuntu. ²⁹ We na pe abam yu-yono kulb tin, ku dai si a se Zezi Kresi di a wu-didwa yirani ma, ku yi si a kwari a na yaara di mu o nwaani. ³⁰ Abam deen ne amu na yani a yaari te a tahi We nwaani, yi a ta kwari a ni ni ku yi kuntu mu di zim maama. Abam di laan nan weli di amu a wu yantu yaara yam wuni mu.

2

Zezi Kresi na tu o titi te tin

¹ Abam na nwi di Zezi Kresi tin mu pai a jigi baari. O sono kum maa pai a jigi wu-zuru. We Joro kum mu wu abam wuni, ni ku na wu Zezi noona bam maama wuni te tin. A maa jigi da-nwaha di sono. ² Ku na suni ku yi kuntu tin, a loori abam si a ta jigi wubuh-didwi mu daani di sono didwa, si a daari a ta jigi ni-didwa di wu-didwa. Abam na ki kuntu, kuv pa a taa tiini a jigi wupolo. ³ A yi zani a ki kulukulb di kamunni si ku pa a titi na zula. Nan tu-na a titi a pa daani, si a ta nii ni noonu maama dwe abam. ⁴ Noonu maama manji si o buhi o na wu zani o donj te tin mu, ku dai si o taa beeri o titi zane yirani. ⁵ A wubaha yam manji si ya taa yi nneeni Zezi Kresi wubaha yam mu.

⁶ Wuntu nan manji o jigi We nyinyugu mu. O didaani Baha-We yi bidwi mu, yi o wu buhi ni kuntu yi wono kulb o na manji si o ja-ku kengkeng si o di We taa mai daani tin.

⁷ O nan tiji wenu tintu maama daa ni mu,

yi o daari o ba o ji nabiinu.

O yi tintuhnu.

⁸ O na tu o nwi di nabiine kuntu tin, o deen tu o titi yi o se We ni o ba o ti.

Ku nan dai tuni di tuni, ku yi ba pag-o tun-dagara bana ni mu ba gu.

⁹ Kuntv n̄waan̄ mv Wε laan pε Zezi yuu tiini kv zan̄i wεen̄i d̄i zulə, ȳi DI daari DI pa-o ȳiri dilv na dwe yira maama t̄in.

¹⁰ Mv kv kuri man̄a wó ba, ȳi balv maama na wv weyuu n̄i naa t̄iga ban̄a n̄i naa t̄iga kuri n̄i t̄in man̄i s̄i ba kuni doonə ba zuli Zezi o ȳiri d̄im n̄waan̄i.

¹¹ Ba maama wó ta d̄i ba niə jaja n̄i, Zezi Krisi mv ȳi ba Yuutu.

Kuntv wó pa o Ko Wε na zulə lanyiran̄i.

Dí na man̄i s̄i dí pa pooni taa wv lvgv ban̄a n̄i te t̄in

¹² Kuntv n̄waan̄i, a cilon-sonnu-ba, abam deen na man̄i á se amv zaas̄im d̄im man̄a kalv amv ya na wv á tee n̄i t̄in, á nan ta man̄i s̄i á se á dwəni lele kuntv a daa na t̄əri abam tee n̄i d̄i t̄in. Taá kwari-na Wε lanyiran̄i d̄i ya-s̄iv, s̄i á kwaan̄i á t̄un̄i á pa vr̄im dilv á na nε t̄in ja kuri.

¹³ Bεn̄waan̄i Wε mv yəni DI t̄un̄i abam bicara n̄i, DI pa á beeri kənə yalv na wó poli DI wv, ȳi DI pa á wan̄i-ya á kv.

¹⁴ Won̄o kulv maama á na laḡi á kv t̄in, s̄i á ȳi taá p̄vna naa á maḡi kantoḡo kv ban̄a n̄i. ¹⁵ Kuntv mv á wó ta jiḡi c̄iga Wε tee n̄i, ȳi á jiḡi wv-p̄on̄o. Á wó ta ȳi Wε biə balv na ba jiḡi wo-l̄on̄o, ȳi á z̄vri n̄on-balwaarv t̄ilv wvbn̄a na ba toḡi cwəŋə t̄in t̄itari n̄i. Á wó ta ȳi n̄i pooni á pa lvgv ban̄a n̄on̄a n̄i cal̄cw̄i te, ¹⁶ d̄i á na n̄on̄i Wε taan̄i dilv na pai n̄w̄ia á br̄i n̄on̄a t̄in. Á na kv kuntv don̄, kvú br̄i n̄i a na cε a t̄un̄i Wε t̄it̄un̄a yam abam n̄waan̄i te t̄in wv jiḡi kafε, ȳi aá ta jiḡi wvpolo d̄i abam de d̄im Zezi Krisi na wó joori o ba t̄in.

¹⁷ Abam na kv á wv-d̄id̄va á se Zezi t̄in nȳi d̄i á kwe won̄o mv á ma kaan̄i Ban̄a-Wε ȳi kv poli DI wv. Amv na man̄i a laḡi a ga a n̄w̄ia mv d̄i, aá se s̄i ka wəli abam kaan̄im d̄im n̄i Wε yigə n̄i. D̄i kv d̄i, aá ta jiḡi wvpolo, ȳi abam d̄i wó wəli d̄i amv á taá jiḡi wvpolo. ¹⁸ Kuntv, kv man̄i s̄i abam d̄i ta jiḡi wvpolo lanyiran̄i, s̄i amv d̄i wəli d̄i abam a kv wvpolo.

Pooli laḡi o t̄un̄i Timoti d̄i Epafroditi Filipi tiina tee n̄i

¹⁹ D̄ibam Yuutu Zezi na se, amv bn̄i s̄i a t̄un̄i Timoti s̄i o ba abam te lele. Kuntv, o na joori o ba amv te, oó pa-n̄i abam labaari s̄i a daa ȳi ta jiḡi liə. ²⁰ N̄on̄-n̄on̄v daa t̄əri amv tee n̄i, o na jiḡi a wvbn̄a yam don̄, s̄i o s̄un̄i o taa ye abam zənə n̄i n̄i, kv na dai Timoti yiran̄i. ²¹ Balv maama na daari t̄in beeri ba t̄iti wənu yiran̄i mv, ȳi ba yigə t̄ərə d̄i wənu t̄ilv na ȳi Zezi Krisi nȳim t̄in. ²² Kv nan na ȳi Timoti, abam man̄i á ye o wv na toḡi c̄iga te t̄in. O deen toḡi d̄i amv o toḡi Wε kwər-ywəŋə kam, n̄n̄een̄i bu na toḡi d̄i o ko o t̄un̄i te t̄in. ²³ Kuntv mv a bn̄i s̄i a t̄un̄i-o abam tee n̄i man̄a kalv a na wó lwar̄i ba na wó d̄i a taan̄i d̄im te t̄in. ²⁴ Amv nan jiḡi t̄ina d̄i dí Yuutu wv̄m n̄i baá p̄vri-n̄i ba yaḡi lele, ȳi a laan ba abam te.

²⁵ Amv bn̄i n̄i kv man̄i s̄i a t̄un̄i dí ko-bu Epafroditi s̄i o joori o ba abam te. O toḡi d̄i amv ȳi dí t̄un̄i Wε t̄it̄un̄a, ȳi dí kwəri dí na cam ya ban̄a n̄i. Wvntv mv ȳi abam t̄int̄un̄v wv̄v á na li s̄i o ja zənə o ba o pa-n̄i a yaara yam wv̄n̄i t̄in. ²⁶ Abam fra maa jiḡ-o ȳi o laḡi s̄i o daa na abam. O wv ya c̄oḡi d̄i á na ni n̄i o ya ba jiḡi yazurə t̄in. ²⁷ Kv ȳi c̄iga mv n̄i o ya ba jiḡi yazurə, ȳi o ga f̄un̄ s̄i o t̄i. Wε nan duri o n̄wan̄a. Kv nan dai wvntv yiran̄i n̄wan̄a mv DI duri. Wε duri amv d̄i n̄wan̄a, d̄i DI na pε o wəri ȳi a wv daa wv c̄oḡi zanzan t̄in. ²⁸ Kuntv n̄waan̄i mv a tiini a kwaan̄i a laḡi s̄i o ȳi abam te l̄ila, s̄i á taá jiḡi wvpolo d̄i á na wó joori á na-o t̄in, s̄i amv d̄i liə yam laan ti. ²⁹ O na tuə, s̄i á jeer-o lanyiran̄i d̄i wvpolo zanzan, o na ȳi dí ko-bu dí Yuutu Zezi n̄waan̄i t̄in. Kv man̄i s̄i á taá zuli n̄on̄a balv na nȳi n̄n̄een̄i wvntv te t̄in. ³⁰ Bεn̄waan̄i o ya gε f̄un̄ mv s̄i o t̄i Zezi Krisi t̄it̄un̄a yam n̄waan̄i. O deen laḡi o ga o n̄w̄ia d̄i o na ləni abam yuu n̄i s̄i o taa t̄un̄i o wəli-n̄i t̄in n̄waan̄i mv.

3

Wε na wó pa n̄ na c̄iga DI tee n̄i te t̄in

¹ A ko-biə-ba, kulv na daari s̄i a ta a wəli da t̄in, á taá jiḡi wvpolo d̄i á na n̄w̄i d̄i dí Yuutu wv̄m t̄in. A na man̄i a p̄v̄v̄n̄i kulv a ma br̄i abam t̄in, kv ba camma

sɪ a ta joori a brɪ-kʊ abam, sɪ kʊ want kʊ cɪ abam wo-lwaanɔ wɔnɪ. ² Fɔgi-na á cɪ á tɪtɪ dɪ kəm-balwaarɔ tiinə balɔ na kwaanɪ sɪ ba taa goni nɔɔna yɪra ba yagɪ tɪn. Bantɔ nyɪ dɪ kakuri mʊ. ³ Dɪbam nan mʊ yɪ balɔ na yɪ Wɛ nɔɔna cɪga cɪga, yɪ kʊ daɪ nɪ dɪ na goni dɪ bəkəri tɪn ɲwaanɪ, nɪ bantɔ na brɪ te tɪn. Dɪbam maɪ Wɛ Joro kʊm dam mʊ dɪ zuli Wɛ, yɪ dɪ jɪgɪ wɔpolo dɪ Zezi Krisi na kɪ kulɔ o pa dɪbam tɪn, yɪ dɪ bá tɪgɪ cullu tɪlɔ na brɪ nɪ nɔɔna yɪra gonim mʊ jɪgɪ kuri kʊ pa Wɛ tɪn. ⁴ Lɔgɔ baɲa cullu tɪm ya na jɪgɪ kuri, amɔ tɪtɪ ya wɔ want a tɪgɪ-tɪ. Nɔɔnɔ nan na bɔɲɪ nɪ o jɪgɪ bɔra sɪ o tɪgɪ lɔgɔ baɲa cullu tɪm, amɔ ya jɪgɪ bɔra a dwe. ⁵ Amɔ dɛɛn na yɪ da nana tɪn, mʊ ba goni-nɪ nɪ dɪbam Zwifə cullu tɪm na brɪ te tɪn. A yɪ Yisrayelɪ tu mʊ, yɪ a nuɲɪ Benzamen dwi dɪm wɔnɪ. Amɔ sɪnɪ a yɪ Zwifu mʊ. Zwifə bam mʊ lɔgɪ-nɪ. Kʊ nan na yɪ Wɛ cullu tɪm tɔgɪm, amɔ dɛɛn wɔ Farizian tiinə kɔgɔ kʊm wɔnɪ mʊ. ⁶ Kʊ na yɪ Wɛ tɪtɔɲa yam laɲa nɪ, amɔ dɛɛn kwaanɪ a tɔɲɪ lanyɪranɪ dɪ a na bɛɛsɪ Zezi kɔgɔ kʊm nɔɔna bam te tɪn. Kʊ nan daa na yɪ Wɛ cullu tɪm sɛɛm, a dɛɛn sɛ-tɪ dɪ cɪga yɪ tusim tɔrə.

⁷ A dɛɛn paɪ wəɲnu tɪm kʊntɔ maama jɪgɪ kuri mʊ tɪ pa-nɪ. A laan nan bɔɲɪ a lwarɪ nɪ tɪ yɪ kafɛ mʊ a yigə nɪ, dɪ a na sɛ Zezi Krisi tɪn ɲwaanɪ. ⁸ Kʊ sɪnɪ kʊ yɪ cɪga, wɔɲo kulɔ maama a na jɪgɪ tɪn, a nii-kʊ nɪ kʊ yɪ kafɛ mʊ a yigə nɪ, a laan na lwarɪ Zezi Krisi wɔlɔ na yɪ a Yuutu tɪn ɲwaanɪ. Kʊntɔ tiini kʊ jɪgɪ kuri kʊ pa-nɪ kʊ dwe wɔɲo maama. Wɔntɔ ɲwaanɪ mʊ a kwe wɔɲo maama a yagɪ daa nɪ. A nii tɪ maama nɪ weeru mʊ a yigə nɪ, sɪ a want a sɛ Zezi Krisi sɪ a taa tɔg-o dɪ a wɔ maama, sɪ kʊ pa a taa yɪ o nɔɔnɔ. ⁹ Kʊntɔ tɪn, amɔ wɔ na cɪga Wɛ tee nɪ a na kɪ a wɔ-dɪdɔba dɪ Zezi Krisi tɪn ɲwaanɪ, kʊ daa daɪ a tɪtɪ tɪtɔɲa dɪ a na tɔgɪ Wɛ cullu tɪm tɪn ɲwaanɪ. Kʊ nan yɪ Wɛ tɪtɪ mʊ paɪ a jɪgɪ cɪga dɪ a na kɪ a wɔ-dɪdɔba dɪ Zezi tɪn ɲwaanɪ. ¹⁰ Wɔɲo kulɔ amɔ na tiini a lagɪ tɪn yɪ sɪ a lwarɪ Zezi Krisi mʊ, sɪ a kwəri a lwarɪ dam-fɔrɔ kulɔ Wɛ na mɛ DI bi-o DI pa o yagɪ tɔbɪnɪ tɪn, sɪ a daari a tɔgɪ a na o yaara yam don, sɪ a taa nyɪ dɪd-o o na

sɛ o tɪ nabiinə ɲwaanɪ tɪn. ¹¹ Kʊntɔ tɪn, amɔ dɪ jɪgɪ tɪna sɪ Wɛ wɔ pa a bi a yagɪ tɔbɪnɪ.

Dɪ maɲɪ sɪ dɪ kwaanɪ dɪ vu yigə mʊ sɪ dɪ jonɪ pɛɛrɪ Wɛ tee nɪ

¹² Kʊ nan daɪ nɪ a maɲɪ a yɪ wəɲnu tɪlɔ a na lagɪ sɪ a yɪ tɪn. Kʊ nan daɪ nɪ a bɪcarɪ fɔgi dɪ kwe fastɪ yɪ lwarɪm daa tɔrə. Amɔ nan kwaanɪ a jaɲɪ mʊ a ve yigə, sɪ a laan want a jonɪ pɛɛrɪ Zezi Krisi tee nɪ. Kʊ yɪ kʊntɔ ɲwaanɪ mʊ o jonɪ-nɪ sɪ a taa yɪ o nɔɔnɔ. ¹³ A ko-biə-ba, a ba bɔɲɪ nɪ a maɲɪ a yɪ sɪ a jonɪ pɛɛrɪ dɪm. A nan na kɪ kulɔ tɪn, a yəni a li wəɲnu tɪlɔ na maɲɪ tɪ kɛ tɪn mʊ a wɔbɔɲa nɪ, yɪ a daari a kwaanɪ sɪ a vu a yɪ wəɲnu tɪlɔ na wɔ a yigə nɪ tɪn. ¹⁴ Kʊntɔ, amɔ kwaanɪ sɪ a yɔɔrɪ a duri a vu a yɪ kweelim je mʊ, sɪ a jonɪ pɛɛrɪ dɪm Wɛ tee nɪ. Pɛɛrɪ dɪm kʊntɔ mʊ yɪ ɲwɪa kalɔ Wɛ na bɔɲɪ-nɪ sɪ a ba a jonɪ DI sɔɲo nɪ Zezi Krisi ɲwaanɪ tɪn.

¹⁵ Kʊ na yɪ dɪbam balɔ wɔbɔɲa na bɪgɪ dɪ Wɛ cwəɲə tɔgɪm tɪn, kʊ maɲɪ sɪ dɪbam maama sɛ nɪ amɔ na tagɪ te tɪn yɪ cɪga mʊ. Abam badaara wɔbɔɲa nan na daɪ kʊntɔ don, Wɛ wɔ pa á lwarɪ wɔɲo kulɔ na yɪ cɪga tɪn. ¹⁶ Dɪ kʊ dɪ, kʊ maɲɪ sɪ dɪ yɔɔrɪ dɪ taá tɔgɪ cwəɲə kalɔ dɪ na maɲɪ dɪ lwarɪ nɪ ka yɪ cɪga tɪn mʊ.

¹⁷ A ko-biə-ba, kʊ maɲɪ sɪ á taá lwəni amɔ na kɪ te tɪn mʊ, sɪ á fɔgi á nii balɔ na tɔgɪ cwə-laa nɪnɛɛnɪ dɪ na brɪ abam sɪ á taá tɔgɪ te tɪn. ¹⁸ A lagɪ sɪ a joori a brɪ abam wəɲnu tɪlɔ a na maɲɪ a ta dɪ abam kuni zanzan tɪn mʊ. Kʊ maa paɪ a yɪ-na nuɲə dɪ liə yalɔ a na jɪgɪ abam ɲwaanɪ tɪn. Kʊ yɪ nɪ nɔɔna zanzan mʊ wɔ abam wɔnɪ ba tɪtɔɲa na brɪ nɪ ba culi Zezi Krisi tɔbɪn-dagara kam mʊ. ¹⁹ Ba yəni ba lagɪ wəɲnu tɪlɔ fra na jɪgɪ-ba tɪn mʊ kʊ dwe Wɛ. Ba maa jɪgɪ wɔpolo dɪ kulɔ na yɪ ba cavɪra tɪn, yɪ lɔgɔ baɲa wo-yɔɔrɔ wɔbɔɲa jɪgɪ-ba. Ba kweelim je nɪ Wɛ wɔ cɔgɪ-ba mʊ. ²⁰ Kʊ nan na yɪ dɪbam, dɪ kugu je wɔ Wɛ-sɔɲo nɪ mʊ. Dɪbam cəgɪ dɪ Yuutu Zezi Krisi sɪ o nuɲɪ dáanɪ mʊ o ba. Wɔntɔ mʊ vrɪ dɪbam lwarɪm wɔnɪ. ²¹ O na tuə, o laan wɔ pa dɪbam lɔgɔ baɲa yɪra yalɔ na bwəmmə tɪn ləni ya taa nyɪ dɪ o tɪtɪ yɪra yam te. Yantɔ yɪ Wɛ-sɔɲo

nyum mu, yi ya jigi paari-zulə. Oó ma o dam-foro kulu na pai o wai wojo maama tin o ma ki kuntu.

4

Zezi kogo kum noona na manji si ba ki te tin

¹ A ko-biə-ba, a soe abam lanyirani yi á fra jigi-ni. Abam pai a jigi wupolo, yi á ta wó pa a yuu zəji We yigə ni. A cilon-sonnu-ba, kwaani-na á zigi kənkəŋ dí Yuutu togum dim wɔni.

² A nan loori Evodi di Sintisi lanyirani, si á taá jigi wubɔŋ-didwi á na se dí Yuutu wɔm tin ŋwaani. ³ A loori nmɔ di, wɔlu na yi a doŋ tintuŋɔv ciga ciga tin, si n zəni kaana bantv si ba taa se daani, beŋwaani ba deen togi di amv yi dí tiini dí tɔŋi dí tɔɔli We kwər-ywəŋə kam, di Klɔman di balv maama na togi di amv ba tɔŋi tin. We manji DI pɔpɔni bantv yira DI ŋwɔa tɔnɔ kum wɔni.

⁴ Taá ki-na wupolo maŋa maama á na ŋwɔ di dí Yuutu wɔm tin ŋwaani. A ta lagɔ a joori a ta ni, á taá ki wupolo. ⁵ Pa-na noona maama lwarɔ á lanyirani wɔm ni ni, si dí Yuutu wɔm maa biini lele. ⁶ Yi zanɔ-na á taá liə di kulukulu. Woŋo maama wɔni si á taá warɔ We, á brɔ-DI kulv á na lagɔ tin si DI zəni abam, si á kwəri á taá ki DI le maŋa maama. ⁷ Kuntu mu We wó pa á bicara taa zurə, si ku dwəni nabiinə na wó wanɔ kulv ba lwarɔ tin. Ku maa pa kulukulu bá wanɔ ku cɔgi á bicara di á wubɔŋa maama, abam na ŋwɔ di Zezi Krisi tin ŋwaani.

⁸ A ko-biə-ba, kulv a na lagɔ a ma a guri tin, á taá jigi wəənu tɔlv na lana yi ti manji di zulə tin wubɔŋa:

ku na yi woŋo kulv maama na yi ciga tin,
naa woŋo kulv na jigi zulə tin,
naa woŋo kulv na manji tin,
naa woŋo kulv na ba jigi tusim tin,
naa woŋo kulv na poli noona wɔrv tin,
naa woŋo kulv na jigi tiə noona tee ni tin,
si á taá jigi-na wəənu tum kuntu wubɔŋa.

⁹ Á taá ki-na wəənu tɔlv amv na brɔ abam yi á se-ti tin, ku na yi á na ni kulv a na taga, yi á na kulv a na ki tin. Á na sɔni á

ki kuntu, Wɔ-zuru Tu Baŋa-We wó ta wu á tee ni.

Pooli ki Filipi tiinə bam le ba na zən-o tin ŋwaani

¹⁰ A na ŋwɔ di dí Yuutu Zezi tin, amv tiini a jigi wupolo, beŋwaani ku daani zanzan yi abam daa wu guli a gulə si á wəli-ni, yi lele kuntu á laan zəni-ni. Ku nan dai ni abam ba jigi a wubɔŋa mu ya, ku yi á wu ne cwəŋə mu si á wəli-ni. ¹¹ A na tagɔ kuntu doŋ tin, ku dai ni a na ge woŋo tin ŋwaani. Woŋo maama wɔni, amv mi si a taa jigi wupolo di kulv a na jigi tin. ¹² Yinigə na jigi-ni, amv ye a na wó ja a titi te. A jɔjɔrv nan na daga di, a ta ye a na wó ki te. Woŋo maama wɔni, amv ye a na wó ki te si a taa jigi wupolo. A na jigi a di a wubɔŋa naa kana na jigi-ni, a jɔjɔrv na daga naa ti na muri, amv ta ye a na wó ki te si a taa jigi wupolo. ¹³ Amv wai wəənu tum kuntu maama a kɔa, Zezi Krisi na pa-ni dam tin ŋwaani mu. ¹⁴ Di kuntu di, á ki lanyirani di á na zəni-ni a yaara yam wɔni tin.

¹⁵ Abam Filipi tiinə titi di ye lanyirani ni, maŋa kalv a na puli a wura a tɔɔli We kwər-ywəŋə kam a brɔ abam yi a laan nuŋi Masɔdvanɔ ni tin, ku yi abam yirani mu wəli-ni. Zezi kogo kudonj daa tərə ku di na pe amv woŋo, ku na dai abam yirani. ¹⁶ A deen na wu Tesaloniki ni tin, abam tɔŋi a na lagɔ zənə yalv tin á pa-ni, yi ku dai kuni bidwi yirani. ¹⁷ Ku nan dai ni amv lagɔ si a taa jonji abam peera yam má mu, ku yi nyɔɔri dɔlv abam na wó na We tee ni ya ŋwaani tin mu pe a jigi wupolo. ¹⁸ Amv jonji peera yalv maama abam na pe amv tin ku ja gaalɔ. A jonji peera yalv á na ki Epafroditi jɔŋa ni si o ja ba o pa-ni tin, yi kulukulu daa wu muri-ni. Abam peera yam nyɔ di woŋo kulv á na me á kaani Baŋa-We yi ku lwəm ywəmmə tin mu. We nan jonji á kaanum dim di wupolo. ¹⁹ Amv Tu We wó pa abam kulv maama á na ge tin Zezi yiri ŋwaani, DI na jigi wo-laarv tɔlv na tiini ti dagɔ yi ti jigi paari-zulə tin.

²⁰ We dɔlv na yi dɔbam Ko tin manji di zulə mu maŋa maama. Amina.

²¹ Jɔɔnɩ-na Wε nɔɔna balɩ na ŋwɩ dɩ Zezi Kriɩ tɩn maama á pa-nɩ. Dí ko-biə balɩ na wɔ amɩ tee nɩ tɩn dɩ jɔɔnɩ abam.

²² Wε nɔɔna bam maama jɔɔnɩ abam, kɩ na fɔgɩ kɩ dwe dɩdɩ balɩ na zɔɔrɩ Rom Pa-farɩ wɔm sɔŋɔ nɩ tɩn.

²³ Dɩbam Yuutu Zezi Kriɩ wó pa abam maama yu-yoŋɔ.

**Tɔnɔ kɔlɔ Pooli na pɔpɔni
o pa
KOLɔSI TIINɛ tun
Tɔnɔ kɔlɔ Pooli na
pɔpɔni o pa Kolɔsi tiinɛ
tun na bri dɔbam kɔlɔ tun
mɔ tuntu**

Pooli deen pɔpɔni tɔnɔ kɔm kuntu o pa We nɔɔna balɔ na zɔvri Kolost ni tun mɔ. Kolost deen yi lɔgɔ kɔlɔ ba na bæ ni Azi-balaɔa tun wɔ tɔ dɔdɔba mɔ. Ku yi nɔnɛni kilometra biə-yale mɔ te di Efɛzi. Ku nan dai Pooli titi mɔ tɔɔli We kwərə di ba, ku yi Epafrasi wɔlɔ na yi Kolost tu tun mɔ tɔɔli We kwərə di ba, yi ba se Zezi Kriisi (Kolost 1:7 di 4:12).

Maɔa kalɔ Pooli na wɔ pɔna digə ni Rom ni tun (Kolost 4:3), mɔ Epafrasi ve o te o ta o bri-o nɔɔna badaara na jaani vwan zaasum ba zɔ Kolost tiinɛ bam wɔni, yi ba bri ni, nɔɔnɔ na lagi si o na vrim lwarim wɔni, o maɔi si o taa zuli wo-yɔɔrv si o daari o se ti ni mɔ. Ba ta ma wɔ, ku yi fifiɔn mɔ si ba se cullu tɔdaara mɔ, si ba daari ba pa ba go-ba ni Zwifə cullu tum na bri te tun, si ba kwəri ba se cullu tɔlɔ na bri ni n wɔ maɔi si n di kuntu naa n nyɔ kuntu tun.

Kuntu ɔwaani mɔ Pooli pɔpɔni tɔnɔ kɔm o pa-ba, si o maa bri-ba kwərə kalɔ na yi ciga tun, si ba yi se vwan karanyina tiinɛ bam. O ma ta di ba ni, Zezi na vri-ba tun, ba suni ba na vrim fasi mɔ, si cullu mɔ bá wani ti vri nɔɔna ti yagi. Ku yi Zezi Kriisi ɔwaani mɔ Baɔa-We ki lɔgɔ, wɔm mɔ yi woɔo maama yigə tu, yi ku yi wuntu ɔwaani mɔ We ta wú vri nabiinɛ DI yagi. Ku yi n na ki n wɔ-dɔdɔba di Zezi mɔ nɔ na vrim (pɔɔrim 1-2).

Pooli ma daari o pɔpɔni o bri-ba, ba na wú ta ɔwi te ɔwi-dɔɔa kalɔ We na pɛ-ba Zezi Kriisi ɔwaani tun wɔni, si kɔlɔ maama ba na wú ki tun taa yi ba Yuutu Zezi yiri ɔwaani (pɔɔrim 3-4).

Pooli deen tɔɔi Tisiki di Onisim mɔ, yi ba ja tɔnɔ kɔm kuntu ba vu ba pa Kolost tiinɛ bam.

¹ Amɔ Pooli wɔlɔ We na kuri di DI titi wɔbɔɔa si a taa yi Zezi Kriisi tuntuɔnɔ tun mɔ pɔpɔni tɔnɔ kuntu, yi di ko-bu Timoti tɔɔi o wəli-ni. ² Di pɔpɔni si di pa abam balɔ na yi We nɔɔna yi á zɔvri Kolost ni tun. Abam mɔ yi di ko-biə balɔ na ki á wɔ-dɔdɔba di Zezi Kriisi tun.

Di Ko We wú pa abam yazurə di yu-yoɔo.

Pooli na ki We le ba ɔwaani te tun

³ Maɔa maama dɔbam na yəni di loori We di pa abam, di taá ki DI le mɔ abam ɔwaani. Duntu mɔ yi di Yuutu Zezi Kriisi Ko. ⁴ Bɛɔwaani dɔbam ni abam na jigi wɔ-dɔdɔba di Zezi yi á kwəri á soe We nɔɔna bam maama te tun. ⁵ Bɛɔwaani, abam na de yigə á ni We kwər-ywəɔə kam tun mɔ pɛ á jigi tɔna ni á wú na wənu tɔlɔ We na tiji DI sɔɔo ni abam ɔwaani tun. We kwər-ywəɔə kam kuntu mɔ yi kalɔ na suni ka yi ciga tun. ⁶ Di kwər-ywəɔə kam kuntu laan jagi ka yi lɔgɔ baɔa je maama yi ka kwe nɔɔna lanyirani, ni ka na jagi ka yi abam te yi ka kwe abam te tun. Ku zigi maɔa kalɔ á na puli á ni We kwərə kam yi á lwarɔ We zaani dim na suni di yi ciga te tun. ⁷ Ku yi Epafrasi deen mɔ bri abam We ciga kam kuntu. Wuntu mɔ yi dɔbam ko-bu-sono, yi o tɔɔi di dɔbam o tɔɔi di o wɔ maama o pa Zezi Kriisi abam ɔwaani. ⁸ Wuntu ta mɔ tagi o bri dɔbam We Joro kɔm na pɛ abam jigi da-sono te tun.

⁹ Kuntu ɔwaani mɔ di yəni di wari We maɔa maama di pa abam, ku na puli maɔa kam di na ni á woɔo kuntu tun. Di loori-DI si DI pa á taá ye DI wɔbɔɔa na lagi kɔlɔ tun, si DI daari DI pa á na swan di yəno maama ni DI Joro kɔm na pai te tun. ¹⁰ Kuntu, abam laan wú wani á tɔɔi cwəɔə si ku maɔi di di Yuutu wɔm na lagi te tun, si ku pa o wɔ poli á titɔɔa maama ɔwaani. Di loori We si DI wəli abam si á taá ki titɔɔ-ɔɔna dwi təri təri lanyirani, si á fɔɔi á lwarɔ We á wəli da. ¹¹ Di nan ta loori We, si DI ma DI dam-fɔɔo kɔlɔ na dwe maama tun DI wəli abam si á wani á fɔɔi á zigi kəɔkəɔ, si á kwəri á taá jigi wɔ-zuru, si á taá kwaani á ve yigə woɔo maama wɔni. ¹² Á taá ki di

Ko We le di wɔpolo, beɲwaanɪ dɪntu mu pe abam cwəŋə, si á tɔgi á na wo-laaru tɪɓ DI na tɪɲi si DI pa DI nɔɔna bam tɪn jəgə kalu na yi pooni tɪn wɔni. ¹³ Dí Ko We mu li dɪbam lim wɔni, si wo-lwaanu daa yi taa wai dɪbam. DI ma daari DI pa dí zu DI tɪti Bu-sono kum paari dɪm wɔ. ¹⁴ Ku nan yi DI Bu Zezi mu kwe o ɲwɪa o ma ɲwɪ dí lwarɪm jɪni, o pa We yagi-di DI ma ce dɪbam.

Zezi na yi wɔɓɓu di o na tɔɲi kɔɓɓu tɪn

¹⁵ Zezi yi Baɲa-We dɪɓ nabiinə na ba nai tɪn nyɪnyɔgɔ mu. O yi We Bu-dua mu. Wɔntu maɲi o wɔra mu ku loori wəənu tɪɓ maama We na ki tɪn. ¹⁶ We de wɔntu ɲwaanɪ mu DI ki wəənu maama, wəənu tɪɓ maama na wɔ weyuu ni di tɪga baɲa ni tɪn, tɪɓ nɔɔna na nai di tɪɓ ba na wari ba nai tɪn, ku na yi malesɪ di wəənu tɪɓ maama na jɪgi dam yi ti di paari nabiinə baɲa ni tɪn. We de Zezi ɲwaanɪ mu DI ki ti maama, si ku pa o na zulə ti baɲa ni. ¹⁷ Zezi maɲi o wɔra mu pulim ni yi kɔɓɓu daa ta tərə. Ku yi wɔntu mu pai wɔɲo maama zɪgi ku jəgə ni lanyɪranɪ. ¹⁸ Wɔntu mu yi o nɔɔna bam yuutu, yi ba kɔgɔ kum nyɪ di o yɪra yam. Wɔm mu puli o kɔgɔ kum kuri. Ku yi Zezi mu de yigə o bi o yagi tɔni. Ku ma pa o yi yigə tu wɔɲo maama wɔni. ¹⁹ Beɲwaanɪ ku yi We tɪti wɔɓɓu mu lagɪ si DI Bu Zezi taa nyɪ di DI tɪti fasi. ²⁰ We li wɔɓɓu mu, si DI da DI Bu wɔm ɲwaanɪ DI pa wəənu maama joori ti fɔgi daani di DI. DI Bu Zezi na tɪgi tɔɓn-dagara kam baɲa ni yi o jana nunji tɪn mu pe wəənu maama joori ti fɔgi daani di We, ku na yi lɔgɔ baɲa wəənu di weyuu wəənu maama.

²¹ Ku nan na yi abam, abam deen baɲwe di We, á yi We dɔna mu. Abam wɔɓɓu di á tɪtɔɲa maama deen lagɪ wo-lwaanu yɪranɪ mu si á taá kia. ²² Ku daari lele kɔntu, We laan pe á fɔgi daani di DI, DI Bu wɔm na jigi nabiinu yi o daari o ti tɪn ɲwaanɪ. We ki kɔntu si á wani á ba á zɪgi DI yigə ni di wɔ-pono mu, si á taá yi nɔn-ɲuna balu na ba jɪgi wo-lɔɲo tɪn. ²³ Abam nan maɲi si á taá tɔgi We cɪga kam di á wɔ-dɪɓɓa, si á zɪgi kəɲkəɲ. Á wɔ maɲi si á pa á wɔɓɓu ləni di

tɪna yalu á na jɪgi We kwər-ywəŋə kam ɲwaanɪ tɪn. DI kwər-ywəŋə kam kɔntu mu yi kwərə kalu abam na maɲi á ni yi ba tɔɓɓi-ka ba bri lɔgɔ baɲa nɔɔna maama tɪn. Amu Pooli nan yi We tɪntɔɲu si a taa tɔɓɓi DI kwər-ywəŋə kam kɔntu mu.

Pooli na tɔɲi Zezi nɔɔna bam ɲwaanɪ te tɪn

²⁴ Amu jɪgi wɔpolo di a na yaari te abam ɲwaanɪ tɪn. Ku na ce a yɪra ni te tɪn, ku nyɪ ni Zezi Krisi na yaari te tɪn mu. A yaari yaara yalu na daari si dí yaari Zezi tɪtɔɲa yam ɲwaanɪ tɪn mu, si ku zəni o nɔn-kɔgɔ kum na nyɪ di o yɪra yam tɪn lanyɪranɪ. ²⁵ We tɔɲi-ni si a taa tɔɲa a pa-ba mu. Tɪtɔɲi dɪm kɔntu mu yi si a kwaanɪ a tɔɓɓi We kwərə kam maama a bri abam. ²⁶ Ku na zɪgi pulim ni tɪn, We cɪga kam kɔntu deen səgi mu nabiinə tee ni, yi We laan pa balu na yi DI nɔɔna tɪn ba ba lwarɪ-ka. ²⁷ Ku yi We tɪti wɔɓɓu mu lagɪ si DI pa ba lwarɪ DI cɪga kam kɔntu. DI lagɪ si lɔgɔ baɲa dwi maama tiinə mu lwarɪ DI cɪga kam na tiini ka jɪgi lam di zulə te tɪn. We cɪga kalu deen na səgi yi ka laan ba ka lwarɪ jaja tɪn mu yi si Zezi Krisi wɔ abam bicara ni, yi ku pa á jɪgi tɪna ni á wɔ na paari-zulə We tee ni. ²⁸ Kɔntu ɲwaanɪ dɪbam yəni dí tɔɓɓi Zezi Krisi kwərə mu dí bri nɔɔna maama, yi dí kaani-ba di swan yalu We na pe dɪbam tɪn, si dí pa ba maama laan wani ba ba ba zɪgi We yigə ni, ni balu wɔɓɓu na bɪga di Zezi Krisi tɔgum dɪm tɪn. ²⁹ Kɔntu mu amu nan tiini a kwaanɪ a tɔɲa. Ku nan yi Zezi dam-fɔrɔ kum o na pe-ni tɪn mu pai a jɪgi dam a ma a tɔɲi kɔntu.

2

¹ Amu lagɪ si abam lwarɪ a na tiini a tɔɲi te abam ɲwaanɪ, ku wəli di We nɔɔna balu na wɔ Lawodise ni, di nɔɔna zanzan balu yi ta na wɔ ne amu tɪn di ɲwaanɪ. ² Amu tiini a kwaanɪ kɔntu, si ku pa We nɔɔna bam maama wani ba taa jɪgi baari mu, si ba daari ba taa ɲwɪ daani di sono. Kɔntu wɔ pa ba zɪgi lanyɪranɪ di ba na tiini ba lwarɪ We cɪga kam te tɪn, si ba lwarɪ We cɪga kalu ya na səgi tɪn, yi cɪga kam kɔntu mu yi Zezi Krisi tɪti. ³ Wɔntu

mu yi wulɔ na paɪ nɔɔna lwarɪ swan dɪ yɛno kulɔ maama na yi Wɛ nyɪm, tɪ na jɪgɪ kuri zanzan yi tɪ sɛgɪ tɪn.

⁴ A nan tagɪ kɔntu a brɪ abam, sɪ á yi pa nɔɔn-nɔɔnu ganɪ abam, dɪ o na maɲɪ o ŋɔɔntɪ swan taanɪ te maama dɪ. ⁵ Ku nan na yi amɔ na tɛrɪ abam tee nɪ tɪn dɪ, a wɔbɔŋa maama wɔra dɪ abam. Kɔntu ŋwaanɪ kɔ pɛ-nɪ wɔpɔlo dɪ a na lwarɪ nɪ á tɔgɪ cwɛŋə yi á zɪgɪ kɛŋkɛŋ, á na jɪgɪ wɔ-dɪdɔa dɪ Zezi Krisi tɪn ŋwaanɪ.

Nwɪ-dɔŋa kalɔ dí na jɪgɪ Zezi ŋwaanɪ tɪn

⁶ Abam nan na sɛ sɪ Zezi Krisi taa yi abam Yuutu tɪn, kɔ maɲɪ sɪ á taá ŋwɪ dɪd-o mu. ⁷ Nan fɔgɪ-na á zɪgɪ kɛŋkɛŋ nɪ tiu bɔnnu na zɔ tɪga te tɪn, sɪ á daari á kwaanɪ á taá jɪgɪ wɔ-dɪdɔa dɪd-o nɪ ba na maɲɪ ba zaasi abam te tɪn, sɪ á taá kɪ Wɛ le zanzan maɲa maama.

⁸ Á nan cɔ á tɪtɪ, sɪ á yi pa nɔɔn-nɔɔnu ganɪ abam dɪ o swan yalɔ na ba jɪgɪ kuri tɪn. Yantɔ yi nabiinɛ wɔbɔŋa yalɔ na tɔgɪ ba nabaara mu tɪn mu. Ya yi lɔgɔ baɲa nyɪm mu, sɪ ya dai Krisi nyɪm. ⁹ Bɛŋwaanɪ, Baɲa-Wɛ na yi tɪte maama tɪn, Zezi Krisi dɪ yi kɔntu doŋ mu fasi. ¹⁰ Abam na ŋwɪ dɪ Zezi tɪn, á maɲɪ á na Wɛ wo-laaru tɪm maama á jɔŋɪ o tee nɪ. Wɔntɔ mu te wɔŋo kulɔ maama na jɪgɪ dam nabiinɛ baɲa nɪ tɪn.

¹¹ Abam na ŋwɪ dɪ Zezi Krisi tɪn, o lɪ á wɔbɔŋ-lwaanɔ tɪm maama mu, sɪ tɪ daa yi taa jɪgɪ dam á baɲa nɪ. O na fɔgɪ o kwe abam kɔntu tɪn, kɔ nyɪ dɪ ba na goni bɛkɛrɪ te tɪn mu. Ku nan dai nɪ nabiinɛ na goni te tɪn, kɔ yi Zezi Krisi ŋwaanɪ mu. ¹² Bɛŋwaanɪ, ba na miisi abam na wɔntɪ tɪn, kɔ brɪ nɪ ba ya kɪ abam dɪ, nɪnɛɛntɪ Zezi Krisi na tɪgɪ yi ba kɪ-o te tɪn mu. Ku kwɛrɪ kɔ brɪ nɪ á joorɪ á bi á na Wɛ ŋwɪ-dɔŋa kam, bɛŋwaanɪ á jɪgɪ wɔ-dɪdɔa dɪ Wɛ na mɛ DI dam dɪm DI bi Zezi DI pa o yagɪ tɔbɔntɪ tɪn.

¹³ Abam dɛɛn ya ba jɪgɪ ŋwɪa Wɛ tee nɪ á na kɪ kɛm-balwaarɔ tɪn ŋwaanɪ. Abam dɛɛn ya tɔgɪ á dai Wɛ nɔɔna á na dai Zwifɛ tɪn ŋwaanɪ. Wɛ laan nan pɛ á na DI ŋwɪ-dɔŋa kam á na ŋwɪ dɪ Zezi tɪn ŋwaanɪ. Wɛ nan yagɪ dɪbam lwarɪm

maama DI ma cɛ dɪbam. ¹⁴ Ba na pagɪ Zezi Krisi tɔbɔn-dagara baɲa nɪ tɪn, kɔ yi nɪnɛɛntɪ ba pagɪ cullu tɔnɔ kulɔ na brɪ nɪ dɪbam kɪ dí cɔgɪ tɪn mu. Wɛ brɪ nɪ tɔnɔ kɔm kɔntu daa ba jɪgɪ kuri, yi dɪbam lwarɪm dɪm maama ti. ¹⁵ Zezi mu wanɪ wɔŋo kulɔ maama na jɪgɪ dam nabiinɛ baɲa nɪ tɪn, yi o cɔgɪ tɪ maama dam. O tɔbɔntɪ dagara kam baɲa nɪ mu Wɛ mɛ DI brɪ nɔɔna jaja nɪ o jɪgɪ dam wɛɛnu tɪm kɔntu maama baɲa nɪ, nɪ nɔɔnu na wanɪ o dɔna yi o ja-ba o vɔ te tɪn.

¹⁶ Kɔntu ŋwaanɪ, abam yi sɛ sɪ nɔɔn-nɔɔnu pa abam culu dɪ á na dɪ kulɔ naa á na nyɔ kulɔ tɪn. Á yi pa nɔɔn-nɔɔnu brɪ abam á na wɔ lɪ da yalɔ sɪ ya taa yi candiɔ da naa can-dɔŋa dɛ naa siun dɛ ŋwaanɪ tɪn. ¹⁷ Cullu tɪm kɔntu daa ba jɪgɪ kuri. Tɪ dɛɛn yi lulɔŋu mu, sɪ tɪ brɪ cɪga kalɔ na lagɪ ka ba tɪn. Cɪga kam kɔntu nan mu yi Zezi Krisi. ¹⁸ Á yi sɛ á pa nɔɔna balɔ na yaari ba tɪtɪ yi ba zuli malesɪ dɪ vwan tu-n-tɪtɪ tɪn ganɪ abam. Ba yɛni ba tɛ ba wɪ, Wɛ mu brɪ-ba kɔntu wɔŋo, yi ba wɔbɔŋa nan dai Wɛ nyɪm. Kɔ yi ba zɛŋɪ-n-tɪtɪ wɔbɔŋ-kamunɛ mu ba jɪga, kɔ nan yi kafe mu. ¹⁹ Bantɔ nan daa ba ŋwɪ dɪ Zezi. Wɔntɔ mu yi dɪbam Yuutu, yi dí ŋwɪ dɪd-o nɪnɛɛntɪ nɔɔnu yɪra na tɔŋɪ dɪ o yuu te tɪn. Zezi ŋwaanɪ mu dí wɛli daanɪ dí tɔŋa, nɪ nɔɔnu yɪra na jɪgɪ pɔɔrɪm dwi tɛrɪ tɛrɪ yi ya tɔŋɪ tɪtɔŋɪ dɪdɔa te tɪn. Wɔntɔ mu zɛni dɪbam yi dí ve yigɛ Wɛ cwɛŋə kam wɔntɪ nɪ Wɛ na lagɪ te tɪn.

²⁰ Abam na sɛ Zezi Krisi tɪn, kɔ nyɪ dɪ á tɔgɪ dɪd-o á tɪ mu te. Kɔntu ŋwaanɪ lɔgɔ baɲa wɔbɔŋ-yɔɔrɔ tɪm daa ba jɪgɪ dam abam baɲa nɪ. Bɛɛ mu yi á nan ta kɪ nɪnɛɛntɪ á yi lɔgɔ baɲa nyɪm mu te? ²¹ Bɛɛ mu yi á sɛ cullu tɪlɔ na brɪ nɪ yi kwe kɔntu naa yi ta n dɪ kɔntu naa yi dwe kɔntu tɪn? ²² Cullu tɪm kɔntu nan wɔra wɛɛnu tɪlɔ na wɔ ba tɪ cɔgɪ tɪn ŋwaanɪ mu. Cullu tɪlɔ ba na brɪ abam kɔntu doŋ tɪn yi nabiinɛ wɔbɔŋa mu. Tɪ wɔ nunɪ Wɛ te. ²³ Wɛɛnu tɪm kɔntu nyɪ nɪ swan mu ba na mai ba tɪtɪ wɔbɔŋa ba ma zuli-tɪ. Ba ma tu ba tɪtɪ yi ba bɛɛsɪ ba yɪra. Cullu tɪm kɔntu yi nɪnɛɛntɪ tɪ jɪgɪ kuri mu te, tɪ

nan yi kafe mu. Ti warti ti weli noona si ba ja ba titi di wo-zoona yalu ba fra na zuri tin.

3

¹ Abam na ne We nwi-duna kam tin, ku nyi di a togi di Zezi Kisi mu a joori a bi a yagi tuntu. Kuntu nwaani, pa-na We-soho wænu tum taa jigi fra di abam, si daani mu Zezi Kisi je Baŋa-We jazim ni. ² Pa-na a wubuna tiini ya zu We-soho wo-laaru tum, si ku yi taa yi lugu baŋa wo-yoaru tum. ³ Abam na yagi lwarim cwaha tin, ku nyi di a tigi mu te, yi a laan na nwi-duna di Zezi Kisi, yi a nwia kam sagi We tee ni. ⁴ Abam nwia kam ciga ciga mu yi Zezi Kisi. Kuntu nwaani, o na joori o ba o bri o titi jaja di o paari-zule yam, abam di wo togi did-o a na paari-zule.

We nwi-duna kam na yi te tin

⁵ Abam nan manji si a li lugu baŋa wubun-lwaanu tum mu a bicara ni, si a yi zaji a se-ti. Ku na yi boorim naa wo-zoona kikia naa ka-laga, naa ku na yi a fra na zuri wo-yoaru tibu tin, naa a na pa a yi sui wænu tibu tin, a yi se wubuna yam kuntu doŋ. Nm u na pai n yi sui wænu, ku bri ni n pai tintu mu zule yi n daari We n yagi. ⁶ Wo-balwaar u tintu nwaani mu We bani wo zaji [di nabiine balu maama na vin DI ni tin]. ⁷ Abam di nwia kam maama deen yi kuntu mu. ⁸ Ku daari lele kuntu, a manji si a li wo-balwaar u tum kuntu maama mu a bicara ni. Ku na yi ban-zoho di ka-culi-daani di pu-suna. A yi ta a twi noona. A yi ta a mai a nie a hooni wo-zoona nwe. ⁹ A yi zaji a fo vwan a pa daani. Benwaani abam yagi a nwi-doha kam di ka kikia maama, ¹⁰ yi a laan daari a jigi nwi-duna mu. We mu pe abam nwi-duna kam kuntu. DI maa kwe-ka si ka taa nyi di DI titi nwia, si a wani a fogi a lwaru DI na yi te tin. ¹¹ Kuntu nwaani, balu na jigi We nwi-duna kam tin, kampwara daa tæri ba wuni. Zwifæ di dwi-ge tiine maama yi bidwi mu. Balu na goni ba bakæri di balu na wu goni tin maama yi bidwi mu. Balu yi na wu pæuri di balu ba na ba nigu tin, ku weli di gambe di balu na te ba titi tin maama yi bidwi

mu. Ba maama wura Zezi Kisi nwaani mu, yi o nwi di ba maama.

¹² We mu kuri abam si a ta a yi DI noona, yi DI soe abam. Kuntu nwaani, ta a jigi-na da-nwana, si a ta a ki-da lanyirani. Ta a tu-na a titi da-tee ni, si a ta a jigi wu-bono di wu-zuru. ¹³ A ta a jigi-na wu-zuru da-nwana. Abam wulu na jigi juu di o doŋ, si a yagi a ma ce daani, ni di Yuutu Zezi na yagi a lwarim o ma ce abam te tin. ¹⁴ Kulu na dwe maama tin, ta a soe-na daani, si ku pa a wani a ta a jigi ni didu lanyirani. ¹⁵ Pa-na wu-zuru kulu Zezi Kisi na pe abam tin taa te a wubuna maama. Benwaani We kuri abam si a ji woŋo didu mu, si a ta a jigi wu-zuru kuntu doŋ. Manja maama si a ta a ki We le. ¹⁶ Pa-na Zezi Kisi taani dum tiini di zu a bicara, si a ta a mai swan yalu We na pe abam tin a kwe daani, si a daari a ta a kaani daani. Ta a leeni-na We laŋ-nwi di We tie le di We Joro kum na pe abam le silu tin. A ta a leeni kuntu a zuli We, si a ta a ki DI le. ¹⁷ Woŋo kulu maama abam na wo ki tin, ku na yi a ni-nwana na a juna tituni, si a pa ku taa yi di Yuutu Zezi yiri nwaani, si a daari a ta a ki di Ko We le Zezi Kisi nwaani.

Noonu maama na manji si o taa nwi te nwi-duna kam wuni tin

¹⁸ Kaana-ba, a manji si a ta a se a banna, benwaani kuntu yi woŋo kulu na manji di di Yuutu Zezi wubuna tin mu.

¹⁹ Ku daari kan-banna-ba, a di manji si a ta a soe a kaana, si a yi ta a ki cia di ba.

²⁰ Biæ-ba, a na se di Yuutu Zezi tin, ku manji si a se a tiine ni woŋo maama wuni, si kuntu mu yi woŋo kulu na poli We wu tin.

²¹ Ku daari abam balu na yi biæ kwæ tin, a yi ta a tiini a fi-ba, si kuntu wo pa ba wuru cogi yi ba ga baari.

²² Ku na yi abam balu na yi gambe tin, a ta a tuni a togi a yum tiine wubuna woŋo maama wuni. Ku nan dai ba na zigu ba nii abam manja kalu yirani tin mu a wo ki kuntu si ba tee abam. Nan ta a tunina di a wu maama, a na kwari di Yuutu wum tin nwaani. ²³ Woŋo kulu maama a na wo tuni tin, a ta a tuni di a wu maama.

Pa-na á na kɪ te tɪn taa yɪ dí Yuutu wɔm ɲwaanɪ, sɪ kɪ taa daɪ nabiinə ɲwaanɪ. ²⁴ Bɛɲwaanɪ abam ye nɪ dí Yuutu Zezi Krisi wó pa abam pɛɛrɪ dɪlɔ o na tɪɲɪ sɪ o pa o nɔɔna bam Wɛ-sɔɲɔ nɪ tɪn. Wɔntu mu yɪ á yuutu wɔlɔ á na tɔɲɪ á pa-o tɪn. ²⁵ Kɔ daari wɔlɔ maama na kɪ balɔɔ tɪn wó jonɪ balɔɔ ɲwɪrɔ mu, sɪ kɪ manɪ dɪ o tɪtɔɲa yam na yɪ te tɪn. Wɛ nan tɔɲɪ cɪga mu Dɪ maɪ Dɪ di nabiinə taanɪ, sɪ Dɪ ba kuri nɔɔna daanɪ.

4

¹ Kɔ daari abam balɔ na yɪ gambɛ sɪm yum tiinə tɪn, á taá kɪ cɪga dɪ kɔlɔ na manɪ tɪn dɪ ba. Á nan taá ye nɪ abam dɪ jɪɲɪ yuutu o na te abam Wɛ-sɔɲɔ nɪ.

² Á tiini á kwaanɪ á taá loori Wɛ, sɪ á cɪ á tɪtɪ lanyɪranɪ, sɪ á taá kɪ Dɪ le. ³ Á nan taá loori Wɛ á pa dɪbam dɪ, sɪ Dɪ pa dí na cwəɲə dí taá tɔɔlɪ Zezi Krisi cɪga kalɔ na səɲɪ tɪn kwərə dí brɪ nɔɔna. Kɔ nan yɪ amɔ na tɔɔlɪ Zezi kwərə kam tɪn ɲwaanɪ mu pɛ a wɔ pɪna digə nɪ. ⁴ Loori-na Wɛ á pa-nɪ, sɪ a wantɪ a pa nɔɔna lwarɪ cɪga kam kɔntɔ maama fasɪ. Mu tɪtɔɲɪ dɪlɔ Wɛ na pɛ amɔ sɪ a tɔɲɪ tɪn.

⁵ Á cɔ-na á tɪtɪ dɪ á na ɲwɪ te dɪ balɔ na ba tɔɲɪ Zezi tɪn tɪtarɪ nɪ, á taá kɪ lanyɪranɪ sɪ ba yɪ na á wo-lɔɲɔ. Wɛ na pɛ abam pɔwələ sɪ á kɪ kɔlɔ, sɪ á pa kɔ ja kuri lanyɪranɪ. ⁶ Pa-na á ni-taanɪ taa lana, sɪ dɪ taa jɪɲɪ ywəəni, sɪ á daari á taá ye á na wó ləri nɔɔnɔ maama taanɪ te tɪn.

Tiim kwərə

⁷ A lagɪ a tɔɲɪ dí ko-bu-sono Tisiki sɪ o ba abam te. Wɔntu mu yɪ wɔlɔ na tɔɲɪ o pa dí Yuutu Zezi dɪ cɪga tɪn. Dɪbam maama wəli daanɪ mu dí tɔɲɪ dí paɪ dí Yuutu wɔm. ⁸ Amɔ yɔɔrɪ a tɔɲ-o sɪ o ba o ta amɔ labaari maama na yɪ te tɪn o brɪ abam, sɪ á bɪcara pəni tɪga nɪ dɪ á na wó lwarɪ dɪbam wɔɲo na yɪ te tɪn. ⁹ Dɪbam ko-bu-sono Onisim dɪ wó tɔɲɪ o ba. Wɔntu nunɪ abam kɔɲo kɔm wɔntɪ mu, yɪ o tɔɲɪ Zezi dɪ cɪga. Bantɔ bale mu wó ta wɔɲo kɔlɔ maama na wɔra kɔ kɪ yo seenɪ tɪn ba brɪ abam.

¹⁰ Arisarɪkɪ wɔlɔ na tɔɲɪ o wɔ pɪna digə nɪ dɪ amɔ tɪn jɔɔnɪ abam. Marɪkɪ

wɔlɔ na yɪ Banabastɪ cɔrɔ tɪn dɪ jɔɔnɪ abam. Abam manɪ á jonɪ ni nɪ, o na tuə, á wó jeer-o lanyɪranɪ. ¹¹ Zusitu wɔlɔ yɪrɪ dɪdɔɲ na yɪ Zezi tɪn dɪ jɔɔnɪ abam. Kɔ na yɪ Zwifə balɔ na tu ba sɛ Zezi tɪn, nɔɔna bantɔ batɔ yɪranɪ mu yɪ balɔ na tɔɲɪ ba tɔɲɪ Wɛ paari dɪm tɪtɔɲa ba wəli amɔ tɪn. Ba tiini ba paɪ a wɔ zurə.

¹² Epafrastɪ wɔlɔ na nunɪ abam kɔɲo kɔm wɔntɪ yɪ o tɔɲɪ o pa Zezi Krisi tɪn dɪ jɔɔnɪ abam. O kwaanɪ o loori Wɛ mu manɪ maama o pa abam, sɪ á wantɪ á zɪɲɪ kəɲkəɲ dɪ baari, sɪ á wɔbɔɲa bɪ dɪ Wɛ cwəɲə kam tɔɲɪ, sɪ á taá kɪ Dɪ wɔbɔɲa na lagɪ kɔlɔ maama tɪn. ¹³ Amɔ tɪtɪ wó wantɪ a ta a brɪ abam nɪ o sɪnɪ o tiini o tɔɲɪ o wəli abam, kɔ wəli dɪ nɔɔna balɔ na zɔvɪrɪ Lawodise dɪ Yɪrapolisi nɪ tɪn.

¹⁴ Dɪbam badoɲ-sono Luki wɔlɔ na yɪ dɔɲɪta tu tɪn dɪdaanɪ Demastɪ dɪ jɔɔnɪ abam.

¹⁵ Jɔɔnɪ-na dí ko-biə balɔ na tɔɲɪ Zezi yɪ ba zɔvɪrɪ Lawodise nɪ tɪn á pa dɪbam, kɔ wəli dɪ Nimfa dɪ Zezi kɔɲo kɔlɔ na yəni kɔ jeeri daanɪ o sɔɲɔ nɪ tɪn.

¹⁶ Abam na jonɪ amɔ tɔnɔ kɔm yɪ á na karɪmɪ á ti, sɪ á laan pa-kɔ Zezi kɔɲo kɔlɔ na zɔvɪrɪ Lawodise nɪ tɪn, sɪ ba dɪ karɪmɪ. Kɔ daari sɪ abam dɪ jonɪ amɔ tɔnɔ kɔdɔɲ bantɔ dɪ tee nɪ á dɪ karɪmɪ.

¹⁷ Ta-na á brɪ Arisipi sɪ o kwaanɪ o tɔɲɪ tɪtɔɲɪ dɪlɔ dí Yuutu Zezi na pɛ-o sɪ o tɔɲɪ tɪn o ti.

¹⁸ Amɔ Pooli mu jɔɔnɪ abam. A tɪtɪ laan mu pɔpɔnɪ tɪntɔ dɪ a jɪɲa. Á yɪ zanɪ á swe a na wɔ pɪna digə nɪ tɪn ni nɪ.

Wɛ wó pa abam yu-yoɲo.

**Dayigə tɔnɔ kulɔ Pooli na
pɔpɔni o pa
TESALONIKI TIINƏ tun
Dayigə tɔnɔ kulɔ Pooli
na pɔpɔni o pa
Tesaloniki tiinə tun na
bri dɔbam kulɔ tun mu
tuntu**

Tesaloniki ya yi Masɔɔvanɩ pa-tɩv mu. Maɲa kam Pooli na nuɲi Filipi ni tun, o ve dɔanɩ mu o puli We titɔɲa yam. Ku nan wɔ daanɩ, yi ku ba ku ji fifiɩn si o duri o nuɲi Tesaloniki ni, Zwifə badaara na jigi wɔ-gɔv did-o tun ɲwaanɩ (Titɔɲa Tɔnɔ 17:1-10).

Ku kwaga ni, Pooli na wɔ Korenti ni tun, Timoti wɔlv na tɔgi did-o o tɔɲi We titɔɲa tun tu o te, yi o bri-o We nɔɔna balɔ na wɔ Tesaloniki tun labaari na yi te tun. Kuntu mu Pooli pɔpɔni o dayigə tɔnɔ kum o pa-ba.

Pooli de yigə o ki We le mu, o na ni ni ba ta jigi wɔ-dɩɔva di Zezi yi ba jigi dasono tun ɲwaanɩ (pɔɔrim 1).

O laan ma guli-ba o na tɔɲi ba titari ni te tun, di o na lagɩ si o joori o na-ba te tun (pɔɔrim 2-3).

O ma pa ba na baari si ba taa ve yigə We cwəɲə kam wɔni di wɔ-pɔɲo (4:1-12).

O daari o ləri bwia yalɔ ba na bwe-o twa biim laɲa ni, di Zezi na wɔ joori o ba di paari-zulə te tun laɲa ni di (4:13—5:11).

O ta ma kwe-ba di kwia yadaara o ma guri o tɔnɔ kum (5:12-28).

Tɔnɔ kuntu zəni balɔ maama na liə lɔgɩ tiim ɲwaanɩ tun mu. Ku bri ni We nɔɔna maɲi si ba ki ba wɔ-dɩɔva mu di We, si ba daari ba taa ve yigə ba tɔɲi di wɔ-zuru si ba taa cəgi Zezi tum dɩm.

¹ Amɔ Pooli didaanɩ Silasɩ di Timoti mu pɔpɔni tɔnɔ kuntu si di pa abam We nɔɔna balɔ na wɔ Tesaloniki ni yi á yi di Ko Baɲa-We di di Yuutu Zezi Krisi nɔɔna tun.

We wɔ pa abam yazurə di yu-yoɲo.

Tesaloniki tiinə na tɔgi We te tun

² Maɲa maama di yəni di ki We le mu abam maama ɲwaanɩ, yi di kwəri di loori-DI di pa abam. ³ Di na wɔ di Ko We yigə ni, di yəni di guli abam na ki á wɔ-dɩɔva di Zezi Krisi yi ku pai á tɔɲi lanyiranɩ te tun mu, di guli abam sono kum na pai á tiini á tɔɲi te tun. Á na jigi tiina di di Yuutu Zezi Krisi tun mu pai á zigi kəɲkəɲ.

⁴ Di ko-biə-ba, di ye ni We mu soe abam yi DI kuri abam si á taá yi DI nɔɔna. ⁵ Beɲwaanɩ, dɔbam deen na tu di tɔɔli We kwər-ywəɲə kam di bri abam tun, ku dai di ni-taanɩ má. We dam dɩm mu wɔ dɔbam tee ni di DI Joro kum, yi di bri We ciga kam di di wɔ maama. Dɔbam deen na wɔ á tee ni tun, á ne dɔbam na yi tite si ku ma zəni abam.

⁶ Abam lwəni dɔbam di di Yuutu wɔm na ki te tun. Á na jɔɲi We kwər-ywəɲə kam tun, ku pe á na yaara zanzan. Á nan ta jɔɲi-ka di wɔpolo We Joro kum na zəni abam tun ɲwaanɩ. ⁷ Ku ma pa á jigi nyinyɔgɩ kulɔ na lamma tun, si Zezi nɔɔna balɔ maama na zɔvri Masɔɔvanɩ tɩni dɩm ni di Akayi tɩni dɩm ni tun di lwəni abam. ⁸ Beɲwaanɩ, abam na tɔɔli di Yuutu wɔm kwərə kam á bri nɔɔna te tun, ka jagi Masɔɔvanɩ di Akayi ni ka gaali ka ke ka yi je maama, yi nɔɔna maama lwarɩ á na ki á wɔ-dɩɔva di We te. Mu ku kuri ku daa dai fifiɩn si di ta kulɔkulɔ kantɩ laɲa ni. ⁹ Beɲwaanɩ nɔɔna bam maama te á na jeeri dɔbam lanyiranɩ te maɲa kalɔ di na tu abam te tun, di á na yagi jwəɲə kaanum yi á daari á tɔgi We, si á laan taá tɔɲi á pa We dɩv na yi ciga tu di ɲwia tu te tun, ¹⁰ yi á kwəri á cəgi DI Bu wɔm tum dɩm. We bi-o DI pa o yagi tɔvni mu, yi oó zigi We-sɔɲo ni o ba lɔgɩ baɲa. Wɔntɩ mu yi Zezi wɔlv na wɔ vri dɔbam We ban-zɔɲo kulɔ na wɔ ba nɔɔna baɲa ni ba lwarim ɲwaanɩ tun wɔni.

2

Pooli na wəli Tesaloniki tiinə te tun

¹ Di ko-biə-ba, abam tɩti ye lanyiranɩ ni, di na tu abam te tun, ku dai kafe. ² Abam ye ba na maɲi ba beesi dɔbam yi ba twi dɔbam te Filipi ni yi di laan ba abam te tun. Nɔɔna deen kwaanɩ si ba ci

dɪbam cwəŋə. Nan dɪ kʊ dɪ, dɪ Tu Wɛ pɛ dɪbam pu-dɪa sɪ dɪ tɔɔlɪ Dɪ kwər-ywəŋə kam dɪ brɪ abam dɪ baarɪ. ³ Kwɪə yalʊ dɪ na yəni dɪ kwe abam tɪn, kʊ daɪ dɪ tusim, naa dɪ jɪgɪ wɔbɔŋ-balwaarʊ mʊ. Kʊ nan daɪ swan mʊ dɪ kɪa, sɪ dɪ ma dɪ ganɪ abam. ⁴ Awo. Dɪbam yəni dɪ ŋɔɔnɪ nɪ Wɛ na lagɪ te tɪn mʊ, bɛŋwaanɪ dɪntʊ mʊ kuri dɪbam yɪ Dɪ kwe Dɪ kwər-ywəŋə kam Dɪ kɪ dɪ jɪŋa nɪ. Dɪbam na ŋɔɔnɪ te tɪn, kʊ daɪ sɪ dɪ ma dɪ poli nabiinə wɔrʊ, kʊ yɪ sɪ dɪ pa Wɛ dɪlʊ na maŋɪ dɪbam bɪcara Dɪ nii tɪn wɔ mʊ poli. ⁵ A ye lanyɪranɪ nɪ dɪ wɔ tu dɪ ŋɔɔnɪ ni-sɔŋɪ ŋwanɪ dɪ abam. Dɪ nan wɔ ŋɔɔnɪ bɪtar-kamunə sɪ dɪ ma pri nɔɔna swan, sɪ dɪ jɔŋɪ wəənu ba tee nɪ. Wɛ ye nɪ dɪbam na tagɪ kulʊ tɪn yɪ cɪga mʊ. ⁶ Kʊ na yɪ abam naa nɔɔnʊ wɔlʊ maama dɪ, dɪ wɔ kɪ dɪ wɔbɔŋa nɪ sɪ nabiinə taa zuli dɪbam.

⁷ Dɪ na yɪ Zezi Krisi tɪntɔŋna tɪn, dɪ ya jɪgɪ cwəŋə sɪ dɪ pa á taá nii dɪbam nɪ nɔn-kamunə te. Dɪ nan wɔ kɪ kɔntʊ. Dɪ dɛɛn tu dɪ tɪtɪ mʊ nɪ biə te, yɪ dɪ laan nii abam lanyɪranɪ nɪ kaanɪ na jɪgɪ o biə o nii te tɪn. ⁸ Dɪ na tiini dɪ soe abam tɪn, dɪ sɛ sɪ dɪ kwe Wɛ kwər-ywəŋə kam dɪ maŋɪ dɪ brɪ abam, yɪ dɪ kwe dɪ ŋwɪa maama dɪ mʊ dɪ wəli da dɪ pa abam, á na tiini á tigi dɪ wɔbɔŋa nɪ tɪn ŋwaanɪ.

⁹ Dɪ ko-biə-ba, abam wʊ wanɪ á guli dɪbam dɛɛn na tɔŋɪ dɪ bwəni zanzan abam ŋwaanɪ te maŋa kalʊ dɪ na wɔra dɪ tɔɔlɪ Wɛ kwər-ywəŋə kam dɪ brɪ abam tɪn. Dɪ dɛɛn ba lagɪ sɪ dɪ yaarɪ abam dɪ finfɪn dɪ. Kɔntʊ ŋwaanɪ mʊ dɪ ta yəni dɪ tiini dɪ tɔŋɪ wɪa dɪ tɪtɪ maama sɪ dɪ ma na dɪ ni-wɔdiu. ¹⁰ Dɪ dɛɛn tɔgɪ cwəŋə mʊ dɪ wɔ-poŋo abam balʊ na sɛ Zezi Krisi tɪn tɪtarɪ nɪ, yɪ dɪ tɪtɔŋa maama jɪgɪ cɪga, yɪ dɪ wɔ jaanɪ kulʊkulʊ dɪ cɔgɪ. Abam wʊ wanɪ á ta nɪ kʊ yɪ cɪga mʊ. Wɛ dɪ nan ye nɪ kʊ yɪ cɪga mʊ. ¹¹ A ye nɪ dɪ dɛɛn jɪgɪ abam maama dɪ jɪ sɪle mʊ, nɪ ko na yəni o jɪgɪ o biə te tɪn. ¹² Dɪ kwe abam dɪ kwɪə yalʊ na paɪ á bɪcara zurə tɪn mʊ. Dɪ ma daarɪ dɪ tiini dɪ kaanɪ abam, sɪ á taá tɔgɪ Wɛ cwəŋə sɪ kʊ maŋɪ dɪ Wɛ na lagɪ te tɪn. Bɛŋwaanɪ Wɛ mʊ kuri abam sɪ á

zʊ Dɪ paarɪ dɪm wɔ sɪ á na paarɪ-zulə Dɪ tee nɪ.

¹³ Dɪ na jaanɪ Wɛ kwər-ywəŋə kam dɪ ba dɪ tɔɔlɪ dɪ brɪ abam tɪn, á sɛ yɪ á jɔŋɪka lanyɪranɪ. Kɔntʊ ŋwaanɪ mʊ dɪ kɪ Wɛ le maŋa maama abam ŋwaanɪ. A sɛ nɪ kʊ yɪ Wɛ kwərə mʊ sɪ kʊ daɪ nabiinə nyum. Kʊ yɪ cɪga, kwər-ywəŋə kam sɪnɪ ka yɪ Wɛ kwərə mʊ, yɪ ka zəni abam balʊ na sɛ Zezi tɪn wɔbɔŋa dɪ dam.

¹⁴ Dɪ ko-biə-ba, abam na nɛ yaara yalʊ tɪn, Zezi kɔgɔ kulʊ na wɔ Zude tɪnɪ dɪm nɪ tɪn dɪ nɛ yaara yantʊ doŋ mʊ. Abam dwi tiinə bam yaarɪ abam nɪnɛɛnɪ Zwifə bam dɪ na yaarɪ Zwifə balʊ na sɛ Zezi te tɪn mʊ. ¹⁵ Kʊ nan yɪ Zwifə bam kɔntʊ mʊ gʊ dɪ Yuutu Zezi dɪ faŋa faŋa Wɛ nijɔŋnə bam, yɪ ba kwəri ba bɛɛsɪ dɪbam dɪ. Ba maa paɪ Wɛ wɔ cɔgɪ dɪ ba, yɪ ba yɪ nɔɔna maama dɔna. ¹⁶ Ba dɛɛn kwaanɪ sɪ ba cɪ dɪbam, sɪ dɪ yɪ tɔɔlɪ Wɛ kwərə kam dɪ brɪ dwi-ge tiinə sɪ ba na vrɪm ba lwarɪm wɔnɪ. Ba na vrɪn Wɛ kwərə kam kɔntʊ tɪn, kʊ ma pa ba na kɪ kəm-balwaarʊ tɪlʊ maŋa maama tɪn fɔgɪ tɪ pulɪ tɪ wəli da. Wɛ ban-zɔŋɔ kɔm laan nan tu ba baŋa.

Pooli na lagɪ sɪ o joori o na Tesaloniki tiinə bam te tɪn

¹⁷ Dɪ ko-biə-ba, dɪ na pɔɔrɪ dɪ abam maŋa finfɪn yɪranɪ tɪn, kʊ daɪ nɪ dɪ wɔbɔŋa mʊ pɔɔrɪ daanɪ, kʊ yɪ dɪ yɪə na warɪ ya na daanɪ tɪn mʊ. Abam fra tiini ya jɪgɪ dɪbam, yɪ dɪ kwaanɪ sɪ dɪ joori dɪ na abam. ¹⁸ Dɪ ma lagɪ sɪ dɪ ba abam te. Amʊ Pooli ya kwaanɪ sɪ a ba abam te, kʊ daɪ kuni bɪdwɪ yɪranɪ. Kʊ nan yɪ sɔtaanɪ mʊ cɪgɪ dɪbam. ¹⁹ Kʊ yɪ abam wɔbɔŋa mʊ tiini ya jɪgɪ dɪbam. Kʊ yɪ abam ŋwaanɪ mʊ dɪ jɪgɪ tɪna Wɛ tee nɪ dɪ wɔpolo. Dɪ Yuutu Zezi na joori o ba, dɪ wʊ taa jɪgɪ wɔpolo dɪ na wʊ wanɪ dɪ brɪ nɪ abam dɛ dɪbam jɪŋa á na vrɪm tɪn ŋwaanɪ. ²⁰ Kʊ yɪ cɪga mʊ, abam mʊ sɪnɪ á paɪ dɪbam na zulə dɪ wɔpolo.

3

¹⁻² Dɪbam na warɪ sɪ dɪ na daanɪ yɪ abam fra tiini ya jɪgɪ dɪbam kʊ ja gaalɪ tɪn mʊ pɛ dɪbam lɪ wɔbɔŋa sɪ dɪ tɔŋɪ dɪ ko-bu Timoti sɪ o ba abam te, sɪ dɪbam

titi daari dí manji Atæni ni. Wuntu mu yi wulɔ na tɔgi dɪ dɪbam o tɔŋi Wɛ titɔŋa yam yi o tɔɔli Zezi Kriŋi kwær-ywəŋə kam tɪn. Dí tɔŋ-o abam tee ni si o ba o wəli abam, si á na dam dɪ baari á taá tɔgi Zezi dɪ á wɔ maama, ³ si yaara yalɔ á na nɛ tɪn yi pa á wulɔwulɔ joori kwaga. Abam titi manji á ye ni dɪbam manji si dí na yaara yam kuntu doŋ mu. ⁴ Dɪbam dæen ta na wɔ abam tee ni manja kalɔ tɪn, dí manji dí ta dí bri abam ni nɔɔna wú bæesi dɪbam. Ku nan sɪni ku kɪ ni abam na manji á ye ku ni ni te tɪn. ⁵ Abam liə na tiini ya jɪgɪ-ni tɪn mu pɛ a tɔŋi Timoti abam tee ni, si o ba o nii á daa ta tɔgi Zezi dɪ á wɔ maama na, a na kwari fɔvni si sutaani wú zɪgɪ dɪ ba dɪ gani abam si á ywəri Wɛ cwəŋə ni si ku pa dí titɔŋa yam maama ji kafɛ tɪn ŋwaani.

⁶ Lele kuntu, Timoti laan joori o ba dɪbam te, yi o pa dí wɔbɔŋa pəni tɪga ni. O tagɪ o wɪ, á ta tɔgi Zezi dɪ á wɔ maama dɪ sono. O daa ta tagɪ o wɪ, á tiini á jɪgɪ dɪbam wɔbɔŋa dɪ wɔpɔlo, yi á lagɪ si á na dɪbam ni dɪbam dɪ na lagɪ si dí na abam te tɪn.

⁷ Dí ko-biə-ba, dí na ni ni á tɔgi Zezi dɪ á wɔ maama tɪn, ku pɛ dí bɪcara pəni tɪga ni, yi dí na baari dí yaara dɪ dí cana yam maama wɔni. ⁸ Lele kuntu, dí laan ŋwi dɪ wɔpɔlo á na zɪgɪ kəŋkəŋ dí Yuutu wɔm tɔgɪm dɪm wɔni tɪn ŋwaani. ⁹ Dí bá wani dí kɪ dí Tu Wɛ le dí ti abam ŋwaani, dɪdaani dí na nɛ wɔpɔlo kulɔ zanzan Dɪ yigə ni abam ŋwaani tɪn. ¹⁰ Manja maama wia dɪ titi dí yəni dí loori Wɛ dɪ dí wɔ maama mu, si Dɪ pa dí wani dí na daani, si dí fɔgɪ dí bri kulɔ daa ta na muri abam tɪn, si á wani á fɔgɪ á taá tɔgi Zezi dɪ á wɔ maama.

¹¹ Dí Ko Wɛ dɪ dí Yuutu Zezi nan wú pa dɪbam cwəŋə si dí ba dí na abam. ¹² Dí Yuutu wɔm wú pa á sono kum puli zanzan ku ja gaali, si á taá soe á donnə dɪ nɔɔna maama lanyirani, ni dɪbam dɪ na soe abam te tɪn. ¹³ Kuntu, oó pa á bɪcara kɪ dam, si á taá jɪgɪ wɔ-pɔŋo fasti dí Ko Wɛ yigə ni manja kalɔ dí Yuutu Zezi na wú joori o ba dɪ o kɔgɔ kum maama tɪn.

4

Dí na wú taá yi tite si ku poli Wɛ wɔ tɪn

¹ Dí ko-biə-ba, kulɔ na daari tɪn, dí loori abam dí Yuutu Zezi ŋwaani si á da cwəŋə si ku poli Wɛ wɔ. Dí manji dí bri abam cwəŋə kam kuntu, yi á tɔgi-ka dɪ zɪm maama. Dí nan ta tiini dí loori abam si á kwaanɪ si ku dwəni á na manji á kɪ te tɪn. ² Abam ye wəənu tɪlɔ dí na bri abam yi ti yi dí Yuutu Zezi nyɪm tɪn. ³ Wɛ na lagɪ si á taá yi te tɪn mu tɪntu: Dɪ lagɪ si á taá jɪgɪ wɔ-pɔŋo mu Dɪ yigə ni, si á yi taá boorə. ⁴ Abam nɔɔnɔ maama manji si o lwarɪ, o na wú ja o titi te si o ma dɪ o kaani si ku taa jɪgɪ zulə yi digiru təri ku wɔni tɪn. ⁵ Á nan yi pa boorim wɔbɔŋa wani abam, ni nɔɔna balɔ na yəri Wɛ tɪn. ⁶ Kadiri laŋa ni, nɔɔn-nɔɔnɔ yi zanɪ o kɪ kulɔ na wú cɔgɪ o ko-bu wɔ tɪn, naa o jɔŋi kulɔ na yi o ko-bu nyɪm tɪn. Dí manji dí kaani abam lanyirani ni, nɔɔnɔ na kɪ wo-zɔɔna yantu doŋ, dí Yuutu wɔm wú pa o na cam. ⁷ Wɛ na kuri dɪbam si dí taá tɔgi-Dɪ tɪn, ku dai si dí taá kɪ wo-zɔɔna. Dɪ nan kuri dɪbam si dí taá jɪgɪ wɔ-pɔŋo mu Dɪ yigə ni. ⁸ Kuntu ŋwaani, nɔɔnɔ wulɔ na vɪn dí na bri kulɔ tɪn, ku dai nabiinə mu o vɪa, ku yi Wɛ dilɔ na kɪ Dɪ Joro kum abam bɪcara ni tɪn mu o vɪa.

⁹ Ku nan na yi á na wú ta soe á ko-biə te tɪn, ku daa dai fifɪvɔn si dí pɔpɔni dí bri abam. Wɛ titi manji Dɪ bri abam á na wú ta soe daani te. ¹⁰ Ku yi cɪga mu, á sɪni á soe á ko-biə balɔ maama na zɔvri Masɪdvanɪ tɪni dɪm ni tɪn. Dí ko-biə-ba, dí nan ta loori abam si á tiini á taá soe daani ku dwəni faŋa. ¹¹ Kwaanɪ-na si á taá zɔvri daani dɪ wɔ-zuru. Á taá nii á titi banja ni. Nɔɔnɔ maama kwaanɪ o tɔŋi si o na o ni-wɔdiu, ni dí na manji dí ta abam te tɪn. ¹² Kuntu mu wú pa balɔ na dai Zezi kɔgɔ kum nɔɔna tɪn taa nɪgɪ abam lanyirani, yi kúv pa á daa bá tɪgɪ nɔɔn-nɔɔnɔ.

Dí Yuutu wɔm na wú joori o ba te tɪn

¹³ Dí ko-biə-ba, ku na yi nɔɔna balɔ na tɪgɪ tɪn, dí lagɪ si á lwarɪ cɪga mu si á daa yi taá bwɛa, si á wɔ daa yi cɔgɪ tɔvni ŋwaani, ni balɔ na yəri Wɛ tɪn na ba jɪgɪ

tuna te tin. ¹⁴ Dɪbam sɛ nɪ Zezi tɪgɪ mʊ, yɪ o laan joori o bi o yagɪ tʊbɪ. Kʊntʊ ɲwaanɪ, kʊ na yɪ balʊ na sɛ-o yɪ ba tɪ tɪn, dɪ ye nɪ Wɛ wʊ pa ba taa wʊ Zezi tee nɪ.

¹⁵ Bɛɲwaanɪ dɪ na brɪ abam kʊlʊ tɪn yɪ dɪ Yuutu wʊm kwɛrɛ mʊ. Dɛ dɪm dɪ Yuutu Zezi na wʊ joori o ba tɪn, dɪbam balʊ na daari lʊgʊ baɲa nɪ yɪ dɪ ta ɲwɪ tɪn bʌ loori balʊ na maɲɪ ba tɪ tɪn Wɛ tee nɪ. ¹⁶ Dɪ wʊ ba dɪ nɪ kwɛrɛ na bagɪ weyuu nɪ, dɪ malesɪ pɛ wʊm kwɛrɛ, dɪdaanɪ Wɛ nabɔn-zɔɲɔ kʊm wʊm, yɪ dɪ Yuutu wʊm tɪtɪ zɪgɪ weyuu nɪ o tu. Balʊ na sɛ Zezi Krisi yɪ ba tɪ tɪn wʊ da yigɛ ba bi ba yagɪ tʊbɪ. ¹⁷ Wɛ laan wʊ pa dɪbam balʊ na daari yɪ dɪ daa ta ɲwɪ tɪn la daanɪ dɪ bantʊ, yɪ Dɪ zɔɲɪ dɪbam kʊnkʊwɛnʊ wʊnɪ sɪ dɪ vu dɪ jeeri dɪ Yuutu wʊm weyuu nɪ. Kʊntʊ, dɪ wʊ ta wʊ dɪ Yuutu wʊm tee nɪ maɲa maama.

¹⁸ Kʊntʊ ɲwaanɪ, ʌ taʌ maɪ cɪga kam kʊntʊ ʌ kwe daanɪ, sɪ ʌ bɪcara taa tigi jɛgɛ dɪdʊa.

5

Dɪ na wʊ ta cv dɪ tɪtɪ te sɪ dɪ Yuutu wʊm laan joori o ba tɪn

¹ Dɪ ko-biɛ-ba, abam daa ba taʌ lagɪ sɪ dɪ pʊpʊnɪ dɪ ta dɪ brɪ abam maɲa kalʊ wɛnʊ tɪntʊ na wʊ kɪ tɪn. ² Bɛɲwaanɪ abam tɪtɪ maɲɪ ʌ ye lanyɪranɪ nɪ dɪ Yuutu wʊm dɛ dɪm lagɪ dɪ ba dɪ dari nɔɔna mʊ, nɪ ɲwɪnʊ na yɛnɪ o ba tɪtɪ nɪ te tɪn. ³ Maɲa kalʊ nɔɔna na tɛ ba wɪ yazurɛ wʊra yɪ ywɛnɪ wʊra tɪn, kantʊ maɲa kam nɪ mʊ cam wʊ da dɪ ba ba baɲa, yɪ ba bʌ lu. Kʊv ta nɪ dɪ kaanɪ pugɛ na dɛ ka vrɪ yɪ ka wɔɛ te tɪn mʊ.

⁴ Dɪ ko-biɛ-ba, abam nan daa tɛri lim wʊnɪ. Kʊntʊ ɲwaanɪ dɪ Yuutu wʊm dɛ dɪm bʌ ba dɪ dari abam nɪ ɲwɪnʊ te. ⁵ Abam maama wʊ Wɛ pooni wʊnɪ mʊ, yɪ ʌ tɪtʊɲa maama kɪ wɪa nɪ jaja. Dɪbam dai tɪtɪ nɔɔna, dɪ tɪtʊɲa dɪ nan dai lim tɪtʊɲa. ⁶ Kʊntʊ ɲwaanɪ, dɪ yɪ pa dɔɔm taa jɪgɪ dɪbam nɪ balʊ na yɛri Wɛ tɪn. Pa-na dɪ fɔgɪ dɪ cɪ dɪ tɪtɪ sɪ dɪ yɪɛ waari. ⁷ Tɪtɪ nɪ mʊ nɔɔna yɛnɪ ba dɔa, yɪ badonnɛ nɔɔ ba bugɛ. ⁸ Dɪbam nan yɪ wɪa nɔɔna mʊ. Kʊ maɲɪ sɪ dɪ taʌ cv dɪ tɪtɪ. Pa-na dɪ taʌ

jɪgɪ wʊ-dɪdʊa dɪ Zezi, sɪ dɪ taʌ soe daanɪ. Kʊntʊ mʊ wʊ cɪ dɪbam lwarɪm wʊnɪ, nɪ nɔɔnʊ na maa ve jara yɪ o kwe luguru gɔɔ o lɛ o ma cɪ o nɔɔnɪ te tɪn. Pa-na dɪ taʌ jɪgɪ tuna nɪ Wɛ wʊ vrɪ dɪbam ɲwɪa, nɪnɛɛnɪ nɔɔnʊ na kwe luguru yu-kwɛli o pu sɪ o ma kwɛli o yuu jara wʊnɪ te tɪn. ⁹ Wɛ na kuri dɪbam sɪ dɪ taʌ yɪ Dɪ nɔɔna tɪn, kʊ dai sɪ Dɪ ban-zɔɲɔ kʊm ba kʊ cɔgɪ dɪbam. Kʊ nan yɪ sɪ Dɪ vrɪ dɪbam ɲwɪa mʊ dɪ Yuutu Zezi Krisi ɲwaanɪ. ¹⁰ Wʊntʊ mʊ tɪgɪ dɪbam ɲwaanɪ, sɪ dɪ wanɪ dɪ tɔgɪ dɪd-o dɪ na ɲwɪa Wɛ tee nɪ. O na joori o ba, yɪ dɪ na ɲwɪ naa dɪ na tɪga, dɪ ta wʊ na ɲwɪa dɪd-o Wɛ tee nɪ.

¹¹ Kʊntʊ ɲwaanɪ, ʌ taʌ kwe daanɪ sɪ kʊ pa ʌ bɪcara taa tigi jɛgɛ dɪdʊa, sɪ ʌ fɔgɪ ʌ zɛnɪ daanɪ dɪ baari nɪ ʌ na maɲɪ ʌ kɪ te tɪn.

¹² Dɪ ko-biɛ-ba, dɪ nan loori abam sɪ ʌ taʌ nɪgɪ nɔɔna balʊ na tʊɲɪ dɪ abam yɪ ba nii abam baɲa nɪ yɪ ba kwe abam dɪ Yuutu Zezi cwɛɲɛ kam wʊnɪ tɪn. ¹³ ʌ taʌ zuli-ba lanyɪranɪ dɪ sono ba tɪtʊɲa yam ɲwaanɪ. ʌ pa ywɛnɪ ta wʊ ʌ tɪtarɪ nɪ.

¹⁴ Dɪ ko-biɛ-ba, dɪ loori abam sɪ ʌ taʌ kaanɪ yawɔri-nyɪna, sɪ ʌ pa balʊ na kwari fʊbɪnɪ tɪn na baari, sɪ ʌ taʌ zɛnɪ nabwɛnɛ, sɪ ʌ taʌ jɪgɪ wʊ-zuru dɪ nɔɔna maama.

¹⁵ ʌ taʌ yɪrɪ ʌ tɪtɪ, sɪ nɔɔn-nɔɔnʊ yɪ ma lwarɪm o joori o ma o ɲwɪ o dɔɲ lwarɪm.

Maɲa maama sɪ ʌ kwaanɪ ʌ taʌ kɪ lanyɪranɪ dɪ ʌ ko-biɛ dɪ nɔɔna maama.

¹⁶ ʌ taʌ jɪgɪ wʊpolo maɲa maama.

¹⁷ ʌ taʌ loori Wɛ maɲa maama.

¹⁸ Kʊlʊ maama na kɪa,

sɪ ʌ taʌ kɪ Wɛ le.

Mʊ Wɛ na lagɪ sɪ ʌ taʌ kɪ te,

ʌ na ɲwɪ dɪ Zezi Krisi tɪn ɲwaanɪ.

¹⁹ Yɪ cv-na Wɛ Joro kʊm tɪtʊɲa.

²⁰ Wɛ Joro kʊm na pɛ nɔɔnʊ ɲɔɔnɪ yɪyɪu-ɲwɛ,

ʌ yɪ zanɪ ʌ gooni-sɪ.

²¹ ʌ nan maanɪ-na wɔɲo maama ʌ nii.

Kʊlʊ na lana tɪn sɪ ʌ sɛ-kʊ.

²² ʌ nan fɔgɪ ʌ cɪ ʌ tɪtɪ dɪ wo-balwaarʊ dwɪ maama.

²³ Baŋa-We dɪɓ na paɪ nɔɔna wɔ-zuru tɪn wɔ pa á taá yɪ Dɪ tɪtɪ nɔɔna, sɪ á taá jɪgɪ wɔ-pɔŋɔ fasi, sɪ á ŋwɪa maama taa jɪgɪ cɪga, kɔ na yɪ á yɪra dɪ á jwəəru dɪ á wɔbɔŋa maama. Kɔntɔ tɪn, dí Yuutu Zezi Kɪsɪ na tuə, á bá ta jɪgɪ digɪru We yɪgə nɪ dɪ fɪnfɪn dɪ. ²⁴ We dɪɓ na bəŋɪ abam sɪ á taá yɪ Dɪ nɔɔna tɪn yɪ cɪga tu mɔ. Dɪ nan wɔ sɪnɪ Dɪ zəni abam kɔntɔ mɔ.

²⁵ Dí ko-biə-ba, á taá loori We á pa dɪbam dɪ.

²⁶ Joɔnɪ-na dí ko-biə bam maama lanyɪranɪ dɪ sono.

²⁷ A nan lagɪ a loori abam dí Yuutu wɔm yɪrɪ ŋwaanɪ sɪ á karɪmɪ tɔnɔ kɔntɔ á brɪ dí ko-biə bam maama.

²⁸ Dí Yuutu Zezi Kɪsɪ wɔ pa abam yu-yoŋɔ.

**Tɔnɔ kɔlɔ Pooli na pɔpɔni
o pa
TESALONIKI TIINɛ
o ki bule tun
Tɔnɔ kɔlɔ Pooli na
pɔpɔni o pa Tesaloniki
tiinɛ o ki bule tun na bri
dɔbam kɔlɔ tun mu tuntu**

Maɲa kam Pooli na pɔpɔni tɔnɔ kum kuntu o pa We nɔɔna balɔ na wɔ Tesaloniki ni tun, ba daa ta wɔ lwarɔ Zezi tum dim na lagɔ di ki te tun fasi. Kuntu nwaani mu pe wuvugɛ jɛni ba kɔgɔ kum wɔni. Nɔɔna badonnɛ deen buɲi ni Zezi tum dim maɲi di ba di ke mu. Badaara di maa vin si ba ta tɔɲi titɔɲa Zezi tum dim na twe tun nwaani, yi ba laan daari ba kwe ba titi ba palɔ nɔɔna badonnɛ baɲa ni. Pooli laan ma pɔpɔni tɔnɔ kum kuntu o pa-ba si o maa kwe-ba.

O de yigɛ o ki We le ba na jigi wɔ-dɔdɔba di We yi ba jigi sono tun nwaani, yi o loori We si ba zigɔ kɛɲkɛɲ We titɔɲa yam wɔni (pɔɔrim 1).

O laan ma kwe-ba Zezi Krisi tum laɲa ni, o bri-ba ni wɔlɔ ba na bɛ ni kɛmbalwaarɔ tu tun maɲi si o da yigɛ o ba mu, si Krisi laan ba (2:1-12).

Pooli nan kwe We nɔɔna bam si ba zigɔ kɛɲkɛɲ We cwɛɲɛ kam wɔni, di lwarim na maɲi di puli zanzan yi cam yi-ba te tun di, si ba daari ba taa warɔ We (2:13—3:5).

O ma kaani yawɔri-nyina bam si ba taa tɔɲi ba ma nai ba ni-wɔdiu, ni Pooli di balɔ deen na tɔgɔ did-o ba tɔɲi We titɔɲa yam tun na tɔɲi te tun (3:6-15).

¹ Amɔ Pooli didaani Silasi di Timoti mu pɔpɔni tɔnɔ kuntu si di pa abam We nɔɔna balɔ na wɔ Tesaloniki ni yi á yi di Ko Baɲa-We di di Yuutu Zezi Krisi nɔɔna tun.

² Di Ko We di di Yuutu Zezi Krisi wó pa abam yazurɛ di yu-yoɲo.

Tesaloniki tiinɛ na tɔgɔ We te tun

³ Di ko-biɛ-ba, di maɲi si di ki We le maɲa maama abam nwaani nɛɛni ku na maɲi te tun, bɛnwaani á ki á wɔ-dɔdɔba

di Zezi ku ja gaali, yi á maama tiini á soe daani lanyirani, yi á sono kum wɔra ku puli zanzan. ⁴ Kuntu nwaani mu di yɛni di te á taani di bri Zezi kɔgɔ kum na wɔ jɔgɛ kalɔ maama ni tun, yi di jigi wɔpolo abam nwaani. Di te di ba ni, nɔɔna bɛɛsi abam yi ba yaari abam zanzan, yi á daa ta zigɔ lanyirani di pu-dia, yi á kwɛri á tɔgɔ Zezi di wɔ-dɔdɔba.

⁵ Kuntu mu pe di lwarɔ jaja ni, We wó di nabiinɛ sariya di cɔga mu. Di wó pa á na cɔga, yi á maɲi si á tɔgɔ á wɛli Di paari dim wɔni, bɛnwaani abam siini á na yaara We paari dim kuntu nwaani. ⁶ We nan wó ki abam cɔga, yi Di wó pa balɔ na yaari abam tun joori ba na cam. ⁷ Di ma wó daari Di pa abam balɔ na yaari tun di dɔbam maama na siun, maɲa kalɔ di Yuutu Zezi na wó joori o ba si nabiinɛ maama na-o tun. Wuntu wó nuɲi We-sɔɲɔ di o malesɔ didɛɛra bam, ⁸ yi min-vwi zaɲi si kaagi-ba. Di Yuutu Zezi wó pa balɔ na vin We yi ba wɔ se wɔm kwɛr-ywɛɲɛ kam tun na cam. ⁹ Nɔɔna bam kuntu wó na cam ni ku na maɲi di ba te tun. Baá na lɛɛrɔ tilɔ na ba ti tun. Baá pɔɔri-ba ba yira, yi ba taa baɲwe di di Yuutu wɔm, yi ba daa bá na o paari dam-fɔrɔ zulɛ yam. ¹⁰ Kuntu maama wó ba ku ki maɲa kalɔ di Yuutu Zezi na wó joori o ba tun. De dim kuntu ni, oó na zulɛ o titi nɔɔna bam tee ni. Balɔ maama na ki ba wɔ-dɔdɔba did-o tun wó pa-o tiɛ zanzan. Abam nan wó ta wɔ bantɔ wɔni di á na se We cɔga kalɔ di na bri abam tun nwaani.

¹¹ Ku yi kuntu nwaani mu di yɛni di loori di Tu We maɲa maama di pa abam, si Di pa á maɲi di Di cwɛɲɛ kam tɔgɔm, ni Di na kuri abam si á taá yi te tun. Di loori-Di si Di pa abam dam, si á wani á ki lanyirani nɛɛni á wɔbɔɲa na lagɔ te tun maama, si á taá ki titɔɲa yalɔ maama na lana tun, á na ki á wɔ-dɔdɔba di Di tun nwaani. ¹² Kuntu mu wó pa di Yuutu Zezi taa nai zulɛ abam tee ni, yi abam di wó na zulɛ, di Tu Baɲa-We di di Yuutu Zezi Krisi na pe abam yu-yoɲo tun nwaani.

2

Kəm-balwaarv maŋa na wó ba te tɪn

¹ Dí ko-biə-ba, á ye nɪ dí Yuutu Zezi Kriŋi wó joori o ba, yɪ Wɛ wó la dɪbam sɪ dí taá wɔ o tee nɪ. Dí nan lagɪ dí loori abam sɪ á yɪ pa á bɪcara taa di kɔntɔ ɲwaanɪ. ² Á yɪ zaŋɪ á pa á wɔbɔŋa vugimi, dɪ nɔɔna balɔ na tɛ ba wɪ dí Yuutu Zezi dɛ dɪm maŋɪ dɪ yɪ tɪn. Nɔɔna na tɛ dɪ abam ba wɪ, Wɛ Joro kɔm mɔ bɪ kɔntɔ, naa ba na wɪ kɔ yɪ dɪbam taanɪ mɔ, naa ba na pɛ abam tɔnɔ yɪ ba wɪ kɔ nuŋɪ dɪbam tee mɔ, ³ sɪ á yɪ sɛ á pa nɔɔn-nɔɔnɔ ganɪ abam dɪ wænu tɪm kɔntɔ dwi. Bɛɲwaanɪ maŋa kalɔ nɔɔna zanzan na wó ba ba ywəri Wɛ cwəŋə kam wɔnɪ tɪn wó da yigə kɔ kɪ mɔ, sɪ dí Yuutu wɔm dɛ dɪm laan ba dɪ yɪ. Kulɔ na wəli da tɪn, kəm-balwaarv tu wɔm wó da yigə mɔ o ba. Wɔntɔ gurim je nan wó ta yɪ cɔgɪm mɔ. ⁴ Oó bɪ nɪ wɔm dwe wænu tɪlɔ maama nɔɔna na zuli dɪ kulɔ maama ba na bə nɪ ba wa tɪn, yɪ oó dɔnɪ wænu tɪm kɔntɔ maama. O ma wó vu o zv o jəni Baŋa-Wɛ tɪtɪ digə kam wɔnɪ, yɪ o bɪ nɪ wɔm tɪtɪ mɔ yɪ Wɛ. ⁵ A ya na wɔ abam tee nɪ maŋa kalɔ tɪn, a maŋɪ a bɪ abam wænu tɪm kɔntɔ. Á nan wɔ guli-tɪ na?

⁶ Wɔŋo kɔdɔŋ nan mɔ cɪgɪ wænu tɪm kɔntɔ cwəŋə sɪ tɪ ta yɪ kɪ lele, yɪ á ye kɔ nɪ nɪ. Kɔ daari maŋa kam na sɪnɪ ka yɪ, kəm-balwaarv tu wɔm laan wó ba sɪ nabiinə lwar-o jaja. ⁷ Kəm-lwaanɔ dam dɪlɔ na səgi nɔɔna yɪə nɪ tɪn maŋɪ dɪ wɔra dɪ cɔgɪ nabiinə. Kɔ nan na yɪ wɔlɔ na wɔra o cɔ kəm-lwaanɔ tɪm cwəŋə lele sɪ tɪ yɪ kɪ tɪn, kɔntɔ tu wó ba o viiri. ⁸ Maŋa kam kɔntɔ nɪ mɔ, kəm-balwaarv tu wɔm laan wó bɪ o tɪtɪ jaja. Dí Yuutu Zezi na wó joori o ba maŋa kalɔ tɪn, o laan wó ma o ni-viu o cɔgɪ wɔntɔ fasɪ. Zezi na wó joori o ba dɪ dam-fɔrɔ tɪn, mɔ o laan wó cɔgɪ kəm-balwaarv tu wɔm.

⁹ Maŋa kam kəm-balwaarv tu wɔm na wó ba tɪn, oó jɔŋɪ dam-fɔrɔ sɪtaanɪ tee nɪ o ma kɪ wo-kɪnkagɪla dwi təri təri ya na dai cɪga tɪn. ¹⁰ O ma wó kɪ kəm-balwaarv dwi maama o ma ganɪ balɔ na wó ga ba ɲwɪa Wɛ tee nɪ tɪn. Kɔv kɪ-ba kɔntɔ, bɛɲwaanɪ ba ba sɛ sɪ ba jɔŋɪ Wɛ

cɪga kam dɪ sono, sɪ kɔ pa Dɪ vrɪ-ba ba lwarɪm wɔnɪ. ¹¹ Ba na vɪn Wɛ cɪga kam tɪn ɲwaanɪ, Dɪ laan wó pa ba wɔbɔŋa daa yəri cɪga, yɪ ba sɛ ba tɔgɪ kulɔ na yɪ vwan tɪn. ¹² Balɔ maama na wɔ sɛ Dɪ cɪga kam yɪ ba daari ba soe kəm-balwaarv tɪn, Wɛ wó di ba taanɪ yɪ ba na cam.

Wɛ na kuri dɪbam sɪ dí taá yɪ Dɪ nɔɔna te tɪn

¹³ Dí ko-biə-ba, dí maŋɪ sɪ dí kɪ Wɛ le maŋa maama abam ɲwaanɪ, á na yɪ balɔ dí Yuutu wɔm na soe tɪn. Kɔ zɪgɪ pulim nɪ mɔ Wɛ kuri abam sɪ Dɪ vrɪ abam Dɪ yagɪ. Dɪ mɛ Dɪ Joro kɔm dam mɔ Dɪ pa á jɪ Dɪ tɪtɪ nɔɔna, dɪ á na kɪ á wɔ-dɪdɔba dɪ Dɪ cɪga kam tɪn ɲwaanɪ. ¹⁴ Wɛ na bəŋɪ abam sɪ á taá yɪ kɔntɔ tɪn, kɔ dɛ dɪ Dɪ kwər-ywəŋə kam dí na tɔɔlɪ dí bɪ abam tɪn ɲwaanɪ mɔ, sɪ Dɪ pa á tɔgɪ dɪ dí Yuutu Zezi Kriŋi á na zulə.

¹⁵ Kɔntɔ ɲwaanɪ, dí ko-biə-ba, fɔgɪ-na á zɪgɪ kəŋkəŋ, sɪ á yɪ yagɪ cɪga kalɔ dí na maŋɪ dí bɪ abam tɪn, kɔ na yɪ dí na maŋɪ dí wɔ abam tee nɪ yɪ dí ɲɔɔnɪ kulɔ tɪn, dɪ dí na pɔpɔnɪ tɔnɔ kulɔ dí pa abam tɪn dɪ.

¹⁶ Dí Yuutu Zezi Kriŋi dɪdaanɪ dí Ko Wɛ soe dɪbam yɪ Dɪ pa dɪbam yu-yoŋo, dɪ Dɪ na pɛ dí jɪgɪ baari dɪlɔ na bá fɔgɪ dɪ tɪ tɪn, dɪdaanɪ tɪna yalɔ na yɪ cɪga tɪn. ¹⁷ Dɪntɔ wó zəni abam dɪ wɔbɔŋ-ɲɔna sɪ á taá jɪgɪ dam, sɪ á wanɪ á taá kɪ lanyɪranɪ á tɪtɔŋa dɪ á ni-taanɪ maama wɔnɪ.

3

Á taá loori Wɛ dɪbam ɲwaanɪ

¹ Dí ko-biə-ba, kulɔ na daari tɪn, á taá loori Wɛ á pa dɪbam, sɪ dí Yuutu wɔm kwər-ywəŋə kam jagɪ ka yɪ je maama, sɪ nɔɔna sɛ-ka lanyɪranɪ nɪ abam dɪ na sɛ-ka te tɪn. ² Looɪ-na Wɛ sɪ Dɪ jɔŋɪ dɪbam nɔn-balwaarv jɪa nɪ, bɛɲwaanɪ kɔ dai nɔɔna bam maama mɔ sɛ Wɛ kwərə kam.

³ Dí Yuutu wɔm nan yɪ cɪga tu mɔ, oó wəli abam dɪ dam, yɪ o cɪ abam sɪtaanɪ jɪŋa nɪ sɪ dɪ yɪ cɔgɪ abam. ⁴ Á na yɪ dí Yuutu wɔm nɔɔna tɪn mɔ dí jɪgɪ abam cɪga sɪ á tɔgɪ dí na maŋɪ dí bɪ abam kulɔ tɪn, yɪ á ta wó ta kɪ kɔntɔ nɪ dí na maŋɪ dí ta te tɪn.

⁵ Dí Yuutu wòm wó pa á wɔbɔŋa tiini ya zɔ We sono kɔm, yɛ o daari o pa á zɛgi lanyirani dɛ pu-dɛa nɛ Zezi Krisi tɛtɛ na zɛgi te tɛn.

Yawɔri-nyina kwea

⁶ Dí ko-biə-ba, dí kaani abam dɛ dí Yuutu Zezi Krisi yiri mu, sɛ á cɛ á tɛtɛ dɛ á ko-bu wɔɔ maama na yɛ yawɔri-nyim yɛ o ba tɔgi zaasim dɛɔ dí na bri abam tɛn. ⁷ Abam nan ye lanyirani nɛ á maŋi sɛ á lwani dɛbam tɛtɛŋa na yɛ te tɛn mu. Dí dɛɛn na wɔ á tee nɛ tɛn, dí ba jɛgi yawɔɔ. ⁸ Dí wɔ jɔŋi wɔdiu nɔɔn-nɔɔnɔ tee nɛ kafe. Dí nan tiini dí tɔŋi mu yɛ ku cɛ dí yira wɛa dɛ tɛtɛ, sɛ dí yɛ yaari abam wɔɔwɔɔ wɔdiu ŋwaani. ⁹ Ku nan dai nɛ dí ya ba jɛgi cwɛŋə sɛ dí jɔŋi zənə abam tee nɛ. Dí dɛɛn nan kɛ kɔntɔ sɛ ku pa á wani á lwani dɛbam na kɛ te tɛn mu. ¹⁰ Dí na wɔ abam tee nɛ maŋa kalɔ tɛn, dí pɛ abam nɛ nɛ, nɔɔnɔ wɔɔ na ba lagi tɛtɛŋa tɛn, kɔntɔ tu wɔ maŋi sɛ o dɛ wɔdiu dɛ.

¹¹ Dí tagɛ kɔntɔ, bɛŋwaani dí nɛ nɛ abam badonnə yɛ yawɔri-nyina mu. Ba ba lagi tɛtɛŋa, yɛ ba kari je maama ba kɛkari ba donnə yiə. ¹² Dí Yuutu Zezi Krisi yiri ŋwaani mu dí tɛ nɔɔna bam kɔntɔ, yɛ dí kaani-ba sɛ ba ja ba tɛtɛ cɛm ba tɔŋi, sɛ ba wani ba nii ba tɛtɛ banja nɛ dɛ ba ni-wɔdiu.

¹³ Dí ko-biə-ba, abam tɛtɛ nan yɛ zanɛ á bwani dɛ lanyirani kəm.

¹⁴ Abam wɔɔ na wɔ sɛ dí na pɔpɔni te tɔnɔ kɔntɔ wɔni dí bri abam tɛn, sɛ á taá ye kɔntɔ tu, sɛ á wani á ja á tɛtɛ dɛd-o, sɛ ku pa cavura ja-o. ¹⁵ Á nan yɛ pa o ji á dum. Á taá kaan-o nɛ á ko-bu te.

¹⁶ Dí Yuutu wòm yɛ wɔ-zuru tu mu, yɛ oó pa abam taá jɛgi wɔ-zuru maŋa maama wɔŋo maama wɔni.

Dí Yuutu wòm wó ta wɔra dɛ abam maama.

¹⁷ Amɔ Pooli mu jɔɔni abam. A tɛtɛ laan mu pɔpɔni tɛntɔ dɛ a jɛŋa. A yəni a kɛ kɔntɔ mu a twaanɔ tɛm maama wɔni, sɛ á lware nɛ ku yɛ amɔ mu pɔpɔni. A yəni a pɔpɔni tɛntɔ mu.

¹⁸ Dí Yuutu Zezi Krisi wó pa abam maama yu-yoŋo.

**Dayigə tɔnɔ kɔlɔ Pooli na
pɔpɔni o pa
TIMOTI tɔn
Dayigə tɔnɔ kɔlɔ Pooli
na pɔpɔni o pa Timoti
tɔn na brɪ dɪbam kɔlɔ tɔn
mɔ tɔntɔ**

Timoti nu yɪ Zwifu mɔ o na kɪ o wɔ-
dɪdɔba dɪ Zezi, o ko ma yɪ Greki tu. Pooli
deen jeeri Timoti maɲa kalɔ o na maa ve
Lisitri o tɔɔlɔ Wɛ kwɛrɛ kam o brɪ nɔɔna
tɔn mɔ (Tɪtɔɲa Tɔnɔ 16:1-3). Timoti laan
ma tɔɔɪ dɪ Pooli o tɔɲɪ Wɛ tɪtɔɲa yam
(Tɪtɔɲa Tɔnɔ 17:14 dɪ 18:5 dɪ 19:22).

Pooli nan pɔpɔni twaanɔ tile mɔ o pa
Timoti. Twaanɔ tɔntɔ wɔni o kwe Wɛ
kɔɔɔ kɔm yigə tiinə bam mɔ.

Dayigə tɔnɔ kɔlɔ o na pɔpɔni o pa
Timoti tɔn wɔni o nɔɔni wənu tɪtɔ wɔɲo
mɔ:

O kaani Wɛ nɔɔna bam sɪ ba cɪ ba tɪtɪ
mɔ dɪ vwan zaasɪm dɪlɔ na zɔ ba tɪtari
tɔn. Vwan zaasɪm tiinə bam deen brɪ ni
lɔɔɔ baɲa wənu tum yɪ balɔɔ mɔ, yɪ n
bá n wani n na vrɪm, kɔ na dai ni n jɪɔɪ
yəno kɔlɔ na səɔɪ tɔn, yɪ nɔɔna finfin
yɪrani nan mɔ ye yəno kɔm kɔntɔ. Ba
ma kwəri ba kwe nɔɔna sɪ ba ja ba tɪtɪ
dɪ wɔdiiru tɪdonnə dim, sɪ ba yagɪ kadri.
Pooli nan pɔpɔni o brɪ-ba ni kɔntɔ yɪ
vwan mɔ.

Pooli daa ta brɪ Zezi kɔɔɔ na maɲɪ sɪ kɔ
zuli Wɛ te tɔn. O ma kwəri o brɪ Zezi kɔɔɔ
kɔm dɪ kɔ nakwa bam dɪ kɔ zənzənnə
bam na maɲɪ sɪ ba taa yɪ te tɔn.

Pooli laan ma daari o brɪ Timoti o na
maɲɪ sɪ o kɪ te dɪ Wɛ nɔɔna bam dwi təri
təri tɔn, sɪ o ma wani o tɔɲɪ Wɛ tɪtɔɲa
yam lanyirani.

¹ Amɔ Pooli wɔlɔ na yɪ Zezi Krisi
tɔntɔɲɔ tɔn mɔ pɔpɔni tɔnɔ kɔntɔ sɪ a pa
nmɔ Timoti. Baɲa-Wɛ dɪlɔ na yɪ dɪbam
Vɪrnɔ dɪ Zezi Krisi wɔlɔ dɪbam na jɪɔɪ o
tɪtɔna tɔn mɔ pɛ-nɪ ni sɪ a taa yɪ o tɔntɔɲɔ.
² Nmɔ yɪ nɪnɛni amɔ tɪtɪ bu mɔ te, n na
sɛ Zezi Krisi tɔn nɔɔni.

Dɪ Ko Wɛ dɪ dɪ Yuutu Zezi Krisi wɔ pa
nmɔ yazurə dɪ yu-yoɲo, yɪ o daari o duri
nmɔ nɔɔni.

*Cɔ-na á tɪtɪ dɪ vwan karanyɪna tiinə
bam zaasɪm dim*

³ Maɲa kam amɔ deen na maa ve
Masɪdɔani tɔn, a loori nmɔ sɪ n maɲɪ
Efɛɛzɪ ni sɪ n kaani nɔɔna balɔ na brɪ
kɔlɔ na dai cɪɔa tɔn sɪ ba yagɪ. ⁴ Nmɔ
maɲɪ sɪ n ta-ba sɪ ba yagɪ ba wɔbɔɲa
sɪnsɔwɔlɔ sɪlɔ na dai cɪɔa tɔn, sɪ ba daari
ba yagɪ ba kwə dwi natɔɔa kalɔ na ba
jɪɔɪ gurim je tɔn. Bɛɲwaani wənu tum
kɔntɔ pai nɔɔna magɪ kantɔɔ mɔ kafɛ.
Tɪ ba wəli nɔɔna sɪ ba kɪ ba wɔ-dɪdɔba dɪ
Wɛ sɪ ba taa tɔɔɪ-DI. ⁵ Nmɔ maɲɪ sɪ n
kaani-ba mɔ dɪdaani wənu tum kɔntɔ sɪ
ba yagɪ-tɪ, sɪ ba taa jɪɔɪ sono kɔlɔ na yɪ
cɪɔa cɪɔa na nɔɲɪ bɪcari-nɔɔna wɔni tɔn,
yɪ ba na kɪ kɔlɔ maama ba na ye ni kɔ
lamma tɔn, yɪ ba na sɪni ba kɪ ba wɔ-
dɪdɔba dɪ Wɛ, kɔv pa ba taa jɪɔɪ sono kɔm
kɔntɔ. ⁶ Nɔɔna bam kɔntɔ nan ywəri cɪɔa
kam kɔntɔ wɔni mɔ, yɪ ba daari ba nɔɔni
bitari sɪlɔ na ba jɪɔɪ kuri tɔn. ⁷ Ba lagɪ
sɪ ba taa yɪ Wɛ cullu tum karanyɪna tiinə
mɔ. Ba tɪtɪ nan ba ni ba na tɛ kɔlɔ tɔn
kuri, yɪ ba yəri ba na nɔɔni kɔlɔ dɪ ba
wɔ maama tɔn dɪ.

⁸ Dɪ ye ni Wɛ cullu tum lana dɪ wɔlɔ na
ni tɪ kuri ni kɔ na maɲɪ te tɔn. ⁹ Dɪbam
nan ye ni, Wɛ na pɛ DI cullu tum tɔn,
DI wɔ pɛ-tɪ nɔɔn-nɔɔna nɔɔni. DI nan
pɛ-tɪ balɔ na yɪ cullu cɔɔɪna tɔn nɔɔni
mɔ, dɪdaani vɪnɔɪna dɪ balɔ yigə na
tərə dɪ DI tɔn, dɪ wo-lwaanɔ kərə dɪ nɔɔ-
balwaarɔ, dɪ balɔ na ba nɪɔɪ-DI tɔn, dɪ
balɔ dɪ na ɔɔ ba kwə naa ba niinə naa ba
donnə tɔn mɔ, ¹⁰ dɪ balɔ na boori tɔn, dɪ
baara balɔ na mai ba donnə ba jiri kaana
tɔn, dɪdaani balɔ na cɔ ba jaani nɔɔna dɪ
dam ba yəɔɪ tɔn, dɪdaani balɔ na fɔ vwan
tɔn, dɪ balɔ na du dɪ Wɛ yɪ kɔ yagɪ kɔ
dai cɪɔa tɔn. DI nan pɛ DI cullu tum balɔ
maama na cɔɔɪ zaasɪm dɪlɔ na yɪ cɪɔa yɪ
dɪ tɔɔɪ Wɛ kwər-ywəɲə kam na brɪ te tɔn
dɪ mɔ. ¹¹ Kwər-ywəɲə kam kɔntɔ nɔɲɪ
Wɔpɔlo Tu Baɲa-Wɛ dɪlɔ na jɪɔɪ paari-
zulə tɔn te mɔ, yɪ dɪntɔ kɪ-ka amɔ jɔɲa
ni sɪ a taa tɛa.

Pooli na kɪ Wɛ le DI zənə nɔɔni te tɔn

12 Dí Yuutu Zezi Kresi mu pe amu dam si a taa tuni a pa-o. A ki o le didaani o na ne ni amu jigi wu-didua yi o li-ni si a taa tuni a pa-o tun. 13 Faña tin, a deen yani a njoni a cogi Zezi yiri, yi a kwari a twi-o, yi a ta yaari o noona bam. Di kuntu di, o nan ta duri a njawa, benwaani amu ya wu se-o yi ku pa a yari wonjo kulb a na jigi a ki tin. 14 Nan di ku di, di Yuutu Zezi mu ki-ni yu-yonjo zanzan ku ja gaali, yi o daari o pa a taa jigi wu-didua did-o di sono, a na nwi did-o tun njwaani.

15 Taani duntu yi ciga yi di manji si noona maama se-di mu:
 «Zezi Kresi tu lugu bana si o vri non-cicogiru mu ba lwarim wuni.»

Amu nan mu ki lwarim a dwani noona maama, 16 yi We ta duri a njawa si ku pa Zezi Kresi bri o wu-zuru kom na yi te di amu. O na tiini o ki wu-zuru di amu wulu na yi non-cicogiru tum yige tu tin, ku yi maana mu ku pai noona balu na wu da a kwaga ba ba se-o, si ba daari ba na njwa kalu na ba ti tin We tee ni. 17 Bana-We yi pe wulu paari na ba ti manja di manja tin mu. Di yi njwa tu mu, ba ba na-Di di yia, yi Di ba jigi donj. Kuntu njwaani zula di tia taa wu Di tee ni si ku taa ve manja kalu na ba ti tin. Amina.

18 A bu Timoti, a lagi a ta di nmu si n ta n tuni n pa We, ni We nijonno bam deen na tagi nmu taani te tin. Kuntu tin, kwaan n guli ba na tagi te tin si n tuni We titonja lanyirani, nineni n na lagi n magi jara ciga ciga te tin. 19 Ta n jigi wu-didua di We, si n daari n ta n ki kulb maama n na ye n bicari ni ni ku lamma tin. Noona badonna wura, ba ba se si ba taa ki kulb ba na ye ni ku lamma tin. Kuntu ma pa ba daa wari ba da We cwajja kam. 20 Yimene di Alesandri mu toggi ba wu noona bam kuntu wuni. Amu nan yagi-ba sutaani jina ni si ba na cam, si ba daa yi njoni ba cogi We yiri.

2

We noona na manji si ba taa zuli-Di te tin

1 Wonjo kulb a na lagi a da yige a ta tin mu tintu. A manji si a taá loori We

a pa noona maama. Looi-na We si Di taa nii ba bana ni, si a daari a taá ki Di le ba njwaani. 2 A taá loori We a pai pwa didaani didera balu maama na jigi dam noona bana ni tin, si ku pa di taá zuri di yazura di ni-ywam, si di wani di taá toggi We lanyirani, si di taá nwi ni ku na manji te tin. 3 Kuntu mu yi wonjo kulb na lamma yi ku poli We dilu na yi di Vurnu tin wu. 4 Duntu mu lagi si noona maama na vrum, si ba kwari ba lwaru kulb na yi ciga tin. 5 We didua yirani mu wura. Wulu di na foggi nabiino di We daani tin di yi didua yirani mu. Wuntu mu yi Zezi Kresi wulu na yi nabiinu tin. 6 Wum mu se o ti o ma nwi noona maama lwarim jini, yi ba pa o maana manja kalu We na li tin. 7 Kuntu njwaani mu We pe a ji Di tintunnu, si a tooli Di kwera kam a bri noona. Ciga mu a njona, si ku dai vwan. We suni Di tuni-ni mu si a taa bri dwi-ge tiino, si ba se Di ciga kam ba ki ba wu-didua di Di.

8 Amu lagi si jage maama baara taa wari We. Ba na zaji ba jia weeni si ba wari We, si ba taa jigi wu-ponjo mu, si ba yi taa jigi ban-zonjo naa kantoggo di noon-noonu. 9 Amu nan ta lagi si kaana di ja ba titi di ba gwaaru woom, si ba taa kwari cavura ba zuri gwaaru tulu na manji di ba tin. Ba wu manji si ba tiini ba kwe ba yum ba ja gaali, naa ba zuli ba titi di nunwaja wenu, ku na yi sibu-sija naa kandwa-nuna naa gwaaru tulu sabia na damma tin. 10 Ba nan manji si ba taa ki kam-laru mu, si ku bri ni ba yi kaana balu na se We ciga ciga tin. 11 Kaana manji si ba taa je cim mu ba cogi balu na bri-ba We cwajja tin, si ba daari ba taa se-ba. 12 Amu wu se si kaana taa bri baara naa ba taa te-ba. Ba manji si ba taa je cim mu. 13 Benwaani, We deen na ki nabiino tin, Di ki Adam mu yige, yi Di laan daari Di ki Awa. 14 Ku deen dai Adam mu sutaani gani, ku yi kaani wum mu di gani di pa o vin We ni. 15 Kuntu mu te kaana luri di cam, We nan wu vri-ba, di ba na se ba toggi We di wu-didua di sono di wu-ponjo yi ba jigi ba titi tin.

3

Zezi kɔgɔ kum yigə tiinə na maŋi sɪ ba taa yɪ te tɪn

¹ Taani dintu suni di yi cɪga mu: «Nɔɔnu na lagi sɪ o ji Zezi kɔgɔ kum yigə tu,

kuntu tu lagi titɔŋ-ŋum mu.»

² Kuntu, Zezi kɔgɔ kum yigə tu maŋi sɪ o taa yɪ nɔn-ŋum mu nɔɔna maama tee ni. O nan maŋi sɪ o taa jigɪ kaani didɔba yɪrani mu. O ta maŋi sɪ o taa yɪri o titɪ, sɪ o taa wai o titɪ o jaana ni ku na maŋi te tɪn. O maŋi sɪ o taa jeeri vərə lanyɪrani o sɔŋɔ ni. O maŋi sɪ o taa ye nɔɔna zaasum.

³ O nan wɔ maŋi sɪ o taa yɪ sa-nyɔru naa najajarɔ naa nɔɔnu wɔlu banɪ na lumma tɪn. Ku maŋi sɪ o taa yɪ nɔn-yoŋo mu di nɔɔnu maama. O nan wɔ maŋi sɪ o taa yɪ sɛbu-swən-nyɪm. ⁴ O maŋi sɪ o taa wai o nii o sɔŋɔ tiinə baŋa ni mu lanyɪrani, sɪ o daari o pa o biə sɛ-o di zulə yalɔ na maŋi tɪn. ⁵ Bɛŋwaani, nɔɔnu na wari o nii o titɪ sɔŋɔ tiinə baŋa ni, oó kɪ ta mu o nii Zezi kɔgɔ kum baŋa ni? ⁶ Ku wɔ maŋi sɪ o taa yɪ wɔlu na yɪ nɔn-dɔɔru Wɛ cwəŋə kam wɔni tɪn, sɪ o yɪ zaŋɪ o ba o zəŋi o titɪ, sɪ Wɛ di o taani nɪɛɛni DI na di sɔtaani taani te tɪn. ⁷ Zezi kɔgɔ kum yigə tu maŋi sɪ o taa yɪ nɔn-ŋum mu di balɔ na ba tɔgɪ Wɛ tɪn di. Ku na dai kuntu, nɔɔna wɔ goon-o yɪ o na cavɪra, yɪ o tu sɔtaani cigɪru tim wɔni.

Zezi kɔgɔ kum zənzənnə bam na maŋi sɪ ba taa yɪ te tɪn

⁸ Zezi kɔgɔ kum zənzənnə bam di maŋi sɪ ba taa yɪ balɔ nɔɔna na nigɪ tɪn mu. Ba wɔ maŋi sɪ ba taa yɪ niə yale yale tiinə, naa ba taa yɪ sa-nyɔra, naa ba taa kɪ kampinə sɪ ba ma na wəənu. ⁹ Ba nan maŋi sɪ ba taa tɔgɪ cigɪ kalɔ ya na səgɪ yɪ Wɛ laan vɪri-ba DI taani dim wɔni tɪn, ba na ye ba bicari ni ni ku lamma tɪn ŋwaani. ¹⁰ Nɔɔnu na lagi sɪ o ji Zezi kɔgɔ kum zənzənnu, ba maŋi sɪ ba da yigə ba maan-o mu ba nii, o na ba jigɪ wo-lɔŋɔ, sɪ ba laan pa o puli o titɔŋa.

¹¹ Ku maŋi sɪ ba kaana di taa yɪ balɔ nɔɔna na nigɪ tɪn mu, sɪ ba yɪ taa yɪ bɪbarɪ-nyɪna. Ba maŋi sɪ ba taa yɪri ba titɪ mu, sɪ nɔɔna taa jigɪ ba cigɪ woŋo maama baŋa ni.

¹² Zezi kɔgɔ kum zənzənnu maŋi sɪ o taa jigɪ kaani didɔba yɪrani mu, sɪ o daari o taa wai o nii o biə di o sɔŋɔ tiinə maama baŋa ni lanyɪrani. ¹³ Bɛŋwaani zənzənnu wɔlu maama na tɔŋɪ o titɔŋa lanyɪrani tɪn wɔ na zulə zanzan nɔɔna tee ni, yɪ o daari o na baari di wɔpolo o na kɪ o wɔ-didɔba di Zezi Krisi tɪn ŋwaani.

¹⁴ Amɔ buŋɪ sɪ a ba nmu te lele. A nan pɔpɔni tɔnɔ kuntu a pa nmu sɪ, ¹⁵ a na daani fɪnfɪn, sɪ n wani n lwarɪ n na wɔ ja Baŋa-Wɛ nɔɔna bam te. Bantu mu yɪ Zezi nɔɔna yɪ ba tɔgɪ Nwɪa Tu Baŋa-Wɛ. Bantu mu yɪ balɔ na kwaanɪ ba wəli ba nii zaasum dilɔ na yɪ cigɪ tɪn baŋa ni, nɪɛɛni ywə na wəli digə sɪ ka yɪ vi te tɪn. ¹⁶ Dí lwarɪ ni Wɛ tɔgɪm yɪ wo-kamunu mu. Wɛ cigɪ kam kuntu dɛɛn ya səgɪ mu, yɪ DI laan pa dí lwarɪ wɔlu wɔm DI na tɔŋɪ tɪn:

Wɔntu mu jigi nabiinu o ba lɔgɔ baŋa.

Wɛ Joro kum ma bri ni o yɪ cigɪ tu.

Wɛ malesɪ sɪm ma na o zulə.

Nɔɔna ma ja o kwərə ba zɔ dwi maama wɔ ba tɔɔli.

Lɔgɔ baŋa nabiinə ma sɛ-o.

O ma zaŋɪ di zulə o di Wɛ-sɔŋɔ.

4

Dí na maŋi sɪ dí cɪ dí titɪ di vwan zanzaasa bam te tɪn

¹⁻² Wɛ Joro kum bri dibam fasi ni, maŋa tiim ni nɔɔna badaara wɔ zaŋɪ ba yagɪ Wɛ cwəŋə tɔgɪm. Pipiri-nyɪna balɔ na fɔ vwan tɪn mu wɔ ganɪ-ba ba pa ba yagɪ zaasum dilɔ na yɪ cigɪ tɪn. Bantu wɔbuŋa mu tɪga, ku pa ba yəri ni ba na kɪ kulɔ tɪn ba lamma. Baá pa nɔɔna sɛ vwan yam ciciri na fɔɛ tɪn, yɪ ba daari ba taa tɔgɪ sɔtaani zaasum na yɪ te tɪn. ³ Nɔɔna bam kuntu mu yəni ba bri ni ku culə sɪ baaru di kaani naa kaani zɔ barɔ. Wɔdiiru tidonnə di maa wɔra ba na bri ni ku culə sɪ nɔɔna di-tɪ. Nmu nan ye ni Wɛ mu kɪ wɔdiiru tim kuntu, sɪ dibam balɔ na tɔgɪ-DI yɪ dí lwarɪ DI cigɪ kam tɪn taá kɪ DI le ti ŋwaani, sɪ dí daari dí taá di-tɪ.

⁴ Bɛŋwaani wəənu tɪlɔ maama Wɛ na kɪ tɪn lamma. Woŋo kulɔ Wɛ na pɛ dibam tɪn, dí maŋi sɪ dí kɪ DI le mu ku ŋwaani, dí wɔ maŋi sɪ dí culi-ku. ⁵ Bɛŋwaani Wɛ

taaní dím dí díbam Wε-loro kóm mύ kwe wonjo maama kú pa kú lana Wε yigə ní.

Zezi Krisi tintuŋ-ɲum na maŋi sí o taa yi te tin

⁶ Nmu maŋi sí n ta wəənu tintu mύ n brí n ko-biə bam. N na kí kuntu, kú pa n ta n yi Zezi Krisi tintuŋ-ɲum. N na síni n sε Wε ciga kam taanı dím dí zaasım dílu na yi ciga yi n maŋi n tɔgi-dí tin, nń bí Wε cwəŋə kam wóni. ⁷ Yi zaŋi n cəgi sinswalı sílu na ba jigi kuri yi sí ba wəli Wε cwəŋə kam tin. Nan tiini n kwaaní n ta n tɔgi Wε cwəŋə. ⁸ Dí ye ní, n na waarı n yira, kú jigi zənə fɪnfɪn. Kú daarı, n nan na kwaaní n tɔgi Wε cwəŋə, kuntu mύ tiini kú jigi zənə wonjo maama wóni. Benwaaní kú pa n na zənə zım ɲwía kam wóni, yi n daarı n na ɲwía kalu na lagi ka ba tin Wε tee ní. ⁹ Taanı dıntu yi ciga yi dí maŋi sí nɔɔna sε-dí mύ. ¹⁰ Kuntu ɲwaaní mύ paí dí kwaaní dí tɔŋa, benwaaní díbam jigi tına dí ɲwía Tu Baŋa-Wε. Dıntu mύ yi nɔɔna maama Vırnυ, kú na fɔgi kú dwe dídí balu na sε-DI tin.

¹¹ Ta n brí nɔɔna bam wəənu tím kuntu sí n zaası-ba. ¹² Yi zaŋi n pa nɔɔn-nɔɔnu gooni-m n na yi bu tin ɲwaaní. N maŋi sí n ma n títi mύ n brí Zezi nɔɔna bam ba na wó ta kí te. Kú na yi nmυ ní-ɲwanja dí n títuŋ-naga, dí n sono dí n na jigi wυ-dídwa dí Wε te tin, dí n wυ-ponjo maama mύ n maŋi sí n ma n brí-ba. ¹³ Ta n kwaaní n karımı Wε taanı dím dí nɔɔna bam, sí n daarı n brí-ba Wε ciga kam, sí kú taa ve maŋa kam a na wó ba tin. ¹⁴ Yi zaŋi n yaŋi pεeri dílu Wε na pε nmυ, maŋa kalu DI níjonə bam dεen na tagi nmυ taanı te yi Zezi kɔgɔ kım nakwa bam dí daŋi ba jia nmυ baŋa ní ba warı Wε n ɲwaaní tin. ¹⁵ Kú maŋi sí n tiini n kwaaní n ta n tɔŋi títuŋi dım kuntu dí n wυ maama mύ. Kuntu mύ wó pa nɔɔna maama taa nai nmυ na ve yigə te tin. ¹⁶ Ta n yiri n títi, sí n daarı n ta n yiri n zaasım dım na yi te tin dí. Kwaaní n zigi kəŋkəŋ wəənu tím kuntu wóni, sí nmυ títi wó na vrım, yi n ta wó pa balu na cəgi-m tin dí na vrım.

5

N na maŋi sí n kwe Wε nɔɔna bam te tin

¹ Yi zaŋi n baŋi nankwıan dí baarı. N maŋi sí n kwe-o ní n ko mύ te. Kú na yi nɔn-dɔnnυ, n maŋi sí n kwe-ba ní n nyaana mύ te. ² Kú na yi kazına, n maŋi sí n kwe-ba ní n niinə mύ te. Kú na yi ka-bwənə, n maŋi sí n kwe-ba ní n nakwa mύ te dí wυ-ponjo.

Dí na maŋi sí dí taá zəni kadənə te tin

³ Ta n zuli kadənə balu na síni ba ba jigi nɔɔnu tin, sí n ta n níi ba baŋa ní. ⁴ Kú daarı, kadəm na jigi biə naa naaru, bantυ mύ maŋi sí ba taa níi-o, ba na yi o títi sɔŋo tiinə tin ɲwaaní. Mύ Wε cwəŋə zaasım dım na yi te tin. Kadəm biə na zən-o kuntu, kú pa ba joori ba ɲwí ba tiinə jını dí ba na yaarı ba ɲwaaní te tin. Kuntu nan mύ poli Wε wυ. ⁵ Kaanı wυlu na síni o yi kadəm yi o ba jigi nɔɔn-nɔɔnu sí o taa níi o baŋa ní tin tíni o tına Wε baŋa ní mύ. Títı dí wía maama o tiini o warı Wε mύ yi o loori zənə DI tee ní. ⁶ Kú daarı kadəm wυlu na lagi sí o taa ɲwí paweeni wóni tin maŋi o tí mύ yi o ta beerə. ⁷ Nan pa ba maama lwarı wəənu tím kuntu ní ní, sí nɔɔn-nɔɔnu yi wani o na ba wo-lɔŋo o ta. ⁸ Nɔɔnu yigə na tərə dí o sɔŋo tiinə, kú na tiini kú dwe dídí dí o títi digə tiinə, kuntu tu yaŋi Wε cwəŋə mύ. O nan tiini o yi nɔn-balɔɔ o dwe balu na maŋi ba ba tɔgi Wε tin dí.

⁹ Yi zaŋi n pa ba pɔpɔni kadəm wυlu na wυ yi bına fusrdu tin n kí kadənə bam tɔnɔ kım wóni. Wυlu na maŋi sí o wəli da tin maŋi sí o ban-zurı taa yi bídwı yıranı mύ. ¹⁰ O maŋi sí nɔɔna taa ye o títuŋ-ɲuna ní ní lanyıranı. O na níi o biə baŋa ní lanyıranı, naa o na jeeri vərə lanyıranı, naa o na tu o títi o zarı Wε nɔɔna bam nε, naa o na zəni balu na wυ cam wóni tin, yi o na kwaaní o tɔŋi títuŋ-ɲuna dwi maama, abam wat á gar-o á wəli da. ¹¹ Kú daarı kadənə balu na yi ka-bwənə tin, abam wυ maŋi sí á ga-ba á wəli da. Benwaaní, bantυ wubɔŋa daa na ləni yi ba warı ba títi ba ja, baá yaŋi ní dílu ba na goni dí Zezi Krisi tin, yi ba daarı ba daa zu banna. ¹² Ba na

ki kuntu, ba bá na bura, beɲwaani ba cɔgi ba dayigə ni dɩɩ ba na goni di Zezi Krisi tin mu. ¹³ Kulɩ na wəli da tin, á na pɔpɔni kadənə balɩ na yi ka-bwənə tin á wəli da, baá ji yawɔri-nyina yi ba ta tɩli sam. Ku nan dai kuntu yirani, baá ji bɩbari-nyina di ɲwanɲ-yɔɔru tiinə, yi ba ɲɔɔni wəenu tɩɩ na dai si ba ya ɲɔɔni tin. ¹⁴ Mu ku kuri amɩ buɲi ni kúv ta lamma si kadənə balɩ na yi ka-bwənə tin taa zɔvri banna si ba lɩ biə, si ba daari ba taa nii ba titi sam banja ni. Ba na ki kuntu, kúv pa dɩbam dɩna daa bá na cwəɲə si ba ɲɔɔni wo-lwaanɩ ba pa dɩbam. ¹⁵ Beɲwaani kadənə badaara maɲi ba ywəri We cwəɲə kam wɔni, yi ba daari ba tɔgi sutaani. ¹⁶ Baaru naa kaani wɩɩ na tɔgi We cwəɲə yi kadənə wɩ o sɔɲɔ ni tin, wuntu mu maɲi si o taa nii ba banja ni. Ku dai si o yagi-ba o pa Zezi kɔgɔ kum. O na yagi-ba kuntu, kúv yaari Zezi nɔɔna bam ku pa ba daa bá wani ba nii kadənə balɩ na ba jigi nɔɔn-nɔɔnu tin banja ni.

Ku na maɲi si dí ki nakwa tiinə bam te tin

¹⁷ Ku daari, ku na yi Zezi kɔgɔ kum nakwa balɩ na yi yigə tiinə yi ba nii Zezi nɔɔna bam banja ni lanyirani tin, ba maɲi si ba na zulə kuni bile mu, ku na dwe didi balɩ na kwaani ba tɔɔli We kwərə yi ba bri nɔɔna We ciga kam tin. ¹⁸ Beɲwaani ku pɔpɔni We tɔɔɔ wɔni ku wɩ: «Nmɩ na jigi nabɩa n ma n nwanɩ wo-vaalɩ, yi ki tampɔgɔ ka ni ni.»

Ku ta tagi ku wɩ: «Tɩntɔɲnu maɲi si o taa jɔɲi o ɲwɩru mu.»

¹⁹ Nɔɔnu na tagi Zezi kɔgɔ kum nakwa bam wɩ nɔɔnu bɩtar-lwanja di nmɩ, yi zanɩ n se, ku na dai ni nɔɔna bale naa batɔ yi mu ne o kəm-balwaarɩ tin. ²⁰ Ku daari nakwa balɩ na sɩni ba ki kəm-balwaarɩ tin, si n kaani-ba ba maama yigə ni. Kuntu mu wú pa fɩni ja badaara bam di. ²¹ A nan lagi a kaani-m mu We yigə ni di Zezi Krisi yigə ni di We titi malesi sum yigə ni, si n yɔɔri n se kulɩ a na tagi tin. Yi kuri nɔɔna daani, ki nɔɔnu maama te na maɲi tin.

²² Yi logiri n danɩ n ja nɔɔn-nɔɔnu banja ni si n pa o ji We tɩntɔɲnu. Yi zanɩ

n pa nɔɔna kəm-lwaanɩ lonji-m. Fɔgi n ja n titi di wɩ-pɔɲo.

²³ A lagi a ta di nmɩ si, n wɩ kum na yəni ku wɔɛ tin ɲwaani, si n ta n nyɔ sana finfin si ku wani ku zəni-m, si n yi ta n nyɔ na yirani.

²⁴ Nɔɔna badaara wo-lwaanɩ tiini ti nai di yi mu jaja, yi ba daa ta wɩ di bantu taani. Ku daari babam wo-lwaanɩ nan wɩ ba ti na ku kwaga ni mu. ²⁵ Ku nan ta yi bɩdwi mu di kəm-laaru di. Ti di yɔɔri ti nai di yi mu jaja. Nan di ku di, tɩɩ na ba nai lanyirani tin di bá wani ti səgi.

6

Gambe na maɲi si ba taa ki te tin

¹ Balɩ maama na yi gamble yi ba tɔgi We cwəɲə tin maɲi si ba taa pai ba yum tiinə bam zulə zanzan mu. Kuntu wú pa nɔɔn-nɔɔnu bá wani o ɲɔɔni o cɔgi We yiri didaani dɩbam zaasim dɩm. ² Gambe sɩɩ na tɔɲi ba pai ba yum tiinə balɩ di na tɔgi We tin, ku wɩ maɲi si ba taa gooni-ba ba na yi ba ko-biə We cwəɲə wɔni tin ɲwaani. Ba nan maɲi si ba taa tɔɲi lanyirani mu ba pa-ba, beɲwaani ba yum tiinə balɩ ba na tɔɲi ba pai tin di yi ba ko-bu-sonnu mu ba na tɔgi Zezi tin ɲwaani, yi ba nii ba banja ni lanyirani.

Dí maɲi si dí ci dí titi di vwan zaasim di səbu-swəna

Nii wəenu tɩɩ n na maɲi si n bri nɔɔna bam si ba taa ki tin. ³ Nɔɔnu wɩɩ maama na bri zaasim didonɩ, yi o wɩ se si o tɔgi dɩbam Yuutu Zezi Krisi kwər-ywəɲə kam didaani We cwə-laa zaasim dɩm, ⁴ kuntu tu ki fɔɲɔ mu yi o yəri kulukulɩ. Wuntu donɩ tiini o lagi si o taa magi kantɔgɔ mu wəenu tɩɩ na ba jigi kuri tin banja ni. Kəm dɩm kuntu dwi mu pa nɔɔna wɩru gwɩna di ba donnə, yi ku pa nɔɔna jaani daani yi ba twi daani, yi ba ta buɲi lwarim ba pa daani, ⁵ yi ba niə di ba maɲi daani. Ba yəni ba ki kuntu, beɲwaani ba jigi wɩbuɲ-balwaarɩ mu, yi ba daa ba tɔgi ciga cwəɲə. Ku maa pai ba buɲi ni We cwəɲə tɔgim yi wonɔ kulɩ ba na wú na nadunni ka wɔni tin mu.

⁶ Ku nan sɩni ku yi ciga mu, We cwəɲə tɔgim jigi nadunni zanzan ku pai balɩ na

ki wɔpɔlo dɪ kulɔ ba na jɪgɪ tɪn. ⁷ Ba na lɔgɪ dɪbam tɪn, dɪ wɔ jaanɪ kulɔkulɔ dɪ ba lɔgɔ baɲa. Dɪ nan ta bá wanɪ dɪ ja kulɔkulɔ dɪ dɪ viiri. ⁸ Kuntɔ tɪn, dɪ na jɪgɪ dɪ ni-wɔdiu dɪ di yɪ dɪ jɪgɪ gwaaru dɪ zɔɔra, kɔ maɲɪ sɪ dɪ taa jɪgɪ wɔpɔlo sɪ tintɔ maɲɪ dɪbam. ⁹ Kɔ daari balɔ na lagɪ sɪ ba ji nadunə tɪn, səbu-laga mu yəni ka ganɪ-ba kɔ pa ba tɔ maɲɪm wɔnɪ. Kɔ maa paɪ ba fra zɔɔrɪ wɔ-yɔɔrɔ zanzan tɪlɔ na wɔ cɔgɪ-ba tɪn. Kəm dɪm kuntɔ mu yəni kɔ paɪ ba yáalɪ ba cɔgɪ. ¹⁰ Bɛɲwaanɪ səbu-swənə mu yɪ lwarɪm dwi maama pulim je. Nɔɔna badaara wɔra ba na pɛ ba wɔbɔɲa zɔ səbu-lagɪ yɪ ba yagɪ Wɛ cɪga kam, kɔ pa ba jɪgɪ ba tɪtɪ ba yaari zanzan.

¹¹ Kɔ daari nmɔ Timoti na yɪ Wɛ nɔɔnɔ tɪn, n maɲɪ sɪ n ja n tɪtɪ mu dɪdaanɪ wəənu tɪm kuntɔ. Kɪ n tɪtɪ n kɪ daanɪ sɪ n ta n tɔgɪ cɪga, sɪ n sɛ Wɛ ni, sɪ n kɪ n wɔ-dɪdɔba dɪ Wɛ, sɪ n ta n jɪgɪ sono dɪ pu-dɪa dɪ wɔ-bono. ¹² Pɔɔrɪ n yɪra n ta n tɔgɪ Wɛ cwəɲə lanyɪranɪ. Kuntɔ mu nmɔ wɔ jɔɲɪ ɲwɪa kalɔ na ba ti tɪn Wɛ tee nɪ. ɲwɪa kam kuntɔ mu Wɛ bəɲɪ-m sɪ n ba n jɔɲɪ, dɪ nmɔ dɛɛn na zanɪ n zɪgɪ nɔn-kɔgɔ kɔm yigə nɪ n pa ba lwarɪ nɪ nmɔ tɔgɪ cɪga cwəɲə kam tɪn. ¹³ Zezi Krisi tɪtɪ dɛɛn zɪgɪ Pɔnsɪ Pilatɪ yigə nɪ o pa o lwarɪ nɪ wɔm tɔgɪ cɪga cwəɲə kam mu. A nan lagɪ a ta dɪ nmɔ Zezi yigə nɪ, dɪdaanɪ Wɛ dɪlɔ na paɪ wɔɲo dwi maama ɲwɪa tɪn yigə nɪ, ¹⁴ nɪ n maɲɪ sɪ n sɛ cɪga kam kuntɔ sɪ n yɪ yagɪ-ka dɪ finfɪn dɪ, sɪ nɔɔn-nɔɔnɔ yɪ wanɪ o na n wɔ-lɔɲɔ o ta, sɪ kɔ vu kɔ yɪ dɛ dɪm dɪbam Yuutu Zezi Krisi na wɔ joori o ba tɪn. ¹⁵ Maɲa kalɔ na maɲɪ tɪn na yɪə, Wɔpɔlo Tu Baɲa-Wɛ dɪlɔ yɪranɪ na yɪ dam-fɔrɔ tu tɪn laan wɔ pa Zezi Krisi joori o ba. Wɛ mu yɪ pwa maama Pɛ dɪ yum tiinə maama Yuutu. ¹⁶ Dɪntɔ yɪranɪ mu ɲwɪ maɲa kalɔ na ba jɪgɪ pulim dɪ gurim tɪn. Dɪ nan zɔɔrɪ pooni dɪlɔ na tiini dɪ daga tɪn wɔnɪ mu, yɪ nɔɔn-nɔɔnɔ bá wanɪ o twe da. Nɔɔn-nɔɔnɔ tərə o na nɛ-Dɪ, yɪ nɔɔn-nɔɔnɔ nan daa ta bá wanɪ o na-Dɪ. Dɪntɔ mu maɲɪ tiə dɪ zulə dɪ dam dɪlɔ na ba ti tɪn. Amina.

¹⁷ Kɔ na yɪ balɔ na yɪ nadunə lɔgɔ kuntɔ baɲa nɪ tɪn, n maɲɪ sɪ n kaanɪ-

ba sɪ ba yɪ taa bɔɲɪ kamunni ba pa ba tɪtɪ. Ba wɔ maɲɪ sɪ ba tɪgɪ ba jɪjɪgɪrɔ tɪm, bɛɲwaanɪ tɪ nyɪ dɪ viu mu. Ba nan maɲɪ sɪ ba kwe ba wɔbɔɲa maama ba pa Wɛ mu, bɛɲwaanɪ dɪntɔ mu yəni Dɪ pa dɪbam wɔɲo maama yɪ kɔ yɪ dɪbam, sɪ dɪ taá jɪgɪ wɔpɔlo dɪ di ywəəni. ¹⁸ Kaanɪ-ba sɪ ba taa kɪ lanyɪranɪ, sɪ ba tɪtɔɲ-ɲɔna ji ba nadunni, sɪ ba taa jɪgɪ wɔ-yɔɲo sɪ ba taa ma ba wəənu tɪm ba zəni daanɪ. ¹⁹ Ba na kɪ kuntɔ, kɔ brɪ nɪ ba tɪɲɪ ba nadunni cɪga cɪga mu ba pa ba tɪtɪ jwa ɲwaanɪ, yɪ kú pa ba na ɲwɪa kalɔ na yɪ cɪga tɪn Wɛ tee nɪ.

²⁰ A bu Timoti, fɔgɪ n ta n nii kulɔ maama Wɛ na kwe Dɪ kɪ nmɔ jɪɲa nɪ tɪn baɲa nɪ. Ja n tɪtɪ dɪdaanɪ wəənu tɪlɔ nɔɔna na bɔɲɪ nɪ tɪ yɪ yɪ-pɔrɔ yɪ tɪ dai tɪn. Tɪntɔ mu yɪ bɪtar-yɔɔrɔ tɪlɔ na ba wəli Wɛ cwəɲə tɪn dɪdaanɪ taana yalɔ na ba jɪgɪ kuri tɪn. ²¹ Nɔɔna badaara mu wɔra ba na paɪ ba jɪgɪ yɪ-pɔrɔ kɔm kuntɔ, yɪ kɔ laan pa ba ywəri Wɛ cwəɲə kam wɔnɪ.

Wɛ wɔ pa abam yu-yɔɲo.

**Tɔnɔ kɔlɔ Pooli na pɔpɔni
o pa
TIMOTI
o ki bule tun
Tɔnɔ kɔlɔ Pooli na
pɔpɔni o pa Timoti o ki
bule tun na bri dɔbam
kɔlɔ tun mu tuntu**

Pooli na pɔpɔni tɔnɔ kɔntɔ o pa Timoti maɲa kalɔ ni tun, o wɔ pɔna digɛ ni mu Rom ni. Kɔ dɛen cana zanzan kɔ pa-o (2:9), yi nɔɔn-nɔɔnɔ tɛrɛ o na zɛn-o (4:16).

Pooli nɔwɔ kam laan na tɔwɛ ka tiim jɛgɛ tun, o ma kwe wɔlɔ na tɔgɔ did-o o tɔɲɔ yi o so-o lanyɔranɔ tun.

Pooli dɛ yigɛ o ki Wɛ le Timoti nɔwaanɔ. O laan ma kaanɔ Timoti sɔ o taa zɔgɔ kɛɲkɛɲ sɔ o taa kwaanɔ o tɔɲɔ Wɛ titɔɲa yam lanyɔranɔ, dɔ nɔɔna na maɲɔ ba yaara o Wɛ titɔɲa yam nɔwaanɔ dɔ (1:1—2:13).

Pooli ta ma kaan-o sɔ o ci nɔɔna balɔ na magɔ kantɔgɔ kafe yi kɔ ba zɛni Wɛ titɔɲa yam tun. O ma ta dɔ Timoti sɔ o lwɛni wɔm kikiɛ na yi te tun, sɔ o taa tɔgɔ cɔga dɔ wɔ-dɔdɔba dɔ sono dɔ wɔ-zuru, sɔ o yi swe zaasɔm-nɔm dɔlɔ o na nɛ tun (2:14—4:5).

Tɔnɔ kɔm tiim ni o laan ma bri o titɔ na yaara te dɔ Wɛ na zɛn-o te tun (4:6-18).

¹ Amɔ Pooli na yi Zezi Krisi tintɔɲɔnɔ tun mu pɔpɔni tɔnɔ kɔntɔ a pa nmɔ Timoti. Wɛ titɔ mu kuri-nɔ dɔ DI wɔbɔɲa sɔ a taa yi DI tintɔɲɔnɔ, sɔ a pa nɔɔna lɔwari ni Wɛ goni ni sɔ DI pa-ba nɔwɔ, ba na nɔwɔ dɔ Zezi Krisi tun nɔwaanɔ. ² Nmɔ Timoti yi a bu-sono mu.

Dɔ Ko Wɛ dɔ dɔ Yuutu Zezi Krisi wɔ pa nmɔ yazurɛ dɔ yu-yoɲɔ, yi DI daari DI duri nmɔ nɔwanɔ.

Pooli na ki Wɛ le yi o pa Timoti na baari te tun

³ Amɔ nan ki Wɛ dɔlɔ a na tɔɲɔ a pa-DI yi a ye a bicari ni ni kɔ lamma tun le, ni a nabaara bam dɔ dɛen na tɔɲɔ ba pa-DI te tun. A maa yɛni a loori-DI maɲa maama wɔa dɔ titɔ, yi a guli nmɔ gulɛ a Wɛ-loro kɔm wɔni. ⁴ A guli nmɔ yi-na bam wɔɲɔ dɔbam na pɔwɛ da-tee ni maɲa

kalɔ tun. Kɔntɔ nɔwaanɔ mu a tiini a lagɔ sɔ a joori a ba a na nmɔ, sɔ a wantɔ a taa jɔgɔ wɔpɔlo lanyɔranɔ. ⁵ Amɔ wɔ swe ni n ki n wɔ-dɔdɔba dɔ Zezi cɔga cɔga, ni n nu-nakwɔ Loyisi dɔ n nu Yunisi dɔ dɛen na jɔgɔ wɔ-dɔdɔba dɔ Zezi te tun. A ye lanyɔranɔ ni nmɔ dɔ yi kɔntɔ mu. ⁶ Kɔntɔ nɔwaanɔ mu a lagɔ sɔ n guli a dɛen na danɔ a jɔa nmɔ baɲa ni yi Wɛ pa nmɔ zɛnɔ yalɔ tun. Nan fɔgɔ n nii pɛeri dɔm kɔntɔ baɲa ni, sɔ n ta n ma n tɔɲɔ Wɛ titɔɲa yam lanyɔranɔ. ⁷ Bɛnɔwaanɔ dɔ daa bɔ ta kwarɔ fɔbɔni, Wɛ na zɛni dɔbam dɔ DI Joro kɔm tun nɔwaanɔ. Kɔntɔ mu pai dɔ jɔgɔ baari dɔ sono, yi dɔ wai dɔ titɔ dɔ jaana.

⁸ Yi ta n kwarɔ cavɔra sɔ n ta dɔ Yuutu Zezi cɔga kam n bri nɔɔna. Yi pa fɔbɔni zɔ-m dɔ ba na ki amɔ pɔna digɛ ni Zezi cɔga kam nɔwaanɔ tun. Kɔ nan maɲɔ sɔ n dɔ sɛ yaara mu Wɛ kwɛr-ywɛɲɔ kam zaasɔm dɔm nɔwaanɔ. Wɛ wɔ pa-m baari yaara yam wɔni. ⁹ Dɔntɔ mu vɔri dɔbam yi DI bɛɲɔ dɔbam sɔ dɔ taá yi DI nɔɔna, sɔ kɔ dai dɔbam titɔɲ-nɔna nɔwaanɔ. Kɔ yi DI titɔ mu maɲɔ DI li wɔbɔɲa kɔ loori lɔgɔ pulim, sɔ DI pa dɔ tɔgɔ Zezi Krisi nɔwaanɔ dɔ na vɔm zaani. ¹⁰ Wɛ laan mu nan pɛ dɔ na DI zaani dɔm kɔntɔ dɔ Vɔnɔ Zezi Krisi na tu lɔgɔ baɲa tun nɔwaanɔ. Wɔntɔ mu cɔgɔ tɔbɔni dam, yi o daari o tɔgɔ Wɛ kwɛr-ywɛɲɔ kam nɔwaanɔ o pa dɔ lɔwari ni dɔ wɔ na nɔwɔ kalɔ na bɔ ti tun Wɛ tee ni.

¹¹ Wɛ nan mu pɛ a ji DI tintɔɲɔnɔ sɔ a taa tɔɔli DI kwɛr-ywɛɲɔ kam kɔntɔ, sɔ a bri nɔɔna DI cɔga kam. ¹² Kɔ yi kɔntɔ nɔwaanɔ mu a nɛ yaara yam kɔntɔ. A nan ba kwarɔ cavɔra. Bɛnɔwaanɔ amɔ ye ni a ki a wɔ-dɔdɔba dɔ Zezi mu, yi a ye ni wɔntɔ wɔ wantɔ o nii kɔlɔ maama Wɛ na kwe DI ki a jɔɲa ni tun baɲa ni, sɔ kɔ taa ve dɛ dɔm o na wɔ joori o ba tun.

¹³ Nan fɔgɔ n ta n tɔgɔ cɔga kalɔ a na maɲɔ a bri nmɔ tun sɔ n ma n zaasɔ nɔɔna, sɔ n kwɛri n ta n jɔgɔ wɔ-dɔdɔba dɔ sono n na nɔwɔ dɔ Zezi Krisi tun nɔwaanɔ. ¹⁴ Fɔgɔ n ta n nii cɔga kalɔ Wɛ na kwe DI ki nmɔ jɔɲa ni tun baɲa ni dɔ Wɛ Joro kɔlɔ na nɔwɔ dɔbam wɔni tun dam, sɔ nɔɔn-nɔɔnɔ yi cɔgɔ-ka.

15 Nmu maŋi n ye ni We nɔɔna balu maama na zɔɔri Azi tɔɔni dɔm ni tɔn joori amɔ kwaga ni, ku wɛli di Fizeeli di Ermɔzeni. 16 We nan wɔ duri Onisifɔori di o sɔɔɔ tiinɛ maama ŋwana, beŋwaani wɔntɔ mu yɛni o paɪ a jigi wɔ-zuru. Ba na ki-ni pɔna digɛ ni tɔn, o wɔ kwari cavura si o zɛni-ni. 17 O nan na tu o yi Rom maŋa kalɔ tɔn, o tiini o kwaanɔ o beeri amɔ je mu taan, yi o laan ba o na-ni. 18 We nan wɔ duri o ŋwana sariya de dɔm ni. Nmu maŋi n ye lanyiranɔ Onisifɔori na tiini o zɛni amɔ te Efɛzi ni tɔn.

2

Zezi Krisi titɔŋ-ŋɔm na maŋi si o taa yi te tɔn

1 A bu Timoti, ta n zigi kɛŋkɛŋ Zezi Krisi na pe nmu yu-yoŋo yi n ŋwi did-o tɔn ŋwaani. 2 Ciga kalɔ maama a na yɛni a bri nmu nɔn-kɔɔo kum maama yigɛ ni tɔn, n di ma-ka n bri nɔɔna balu na togi ciga tɔn, si ba di daa wani ba maa bri nɔɔna badonnɛ ba wɛli da.

3 Nmu na tɔŋi n pa Zezi Krisi tɔn, n maŋi si n di se yaara mu, nɛɛni pamaŋ-ŋɔm na se yaara te tɔn. 4 Nɔɔnɔ na yi pamaŋɔ yi o lagi si o poli o yuutu wɔ, o daa wɔ maŋi si o taa ki wɛnu tɔlɔ na dai pamaŋna titɔŋa tɔn. 5 Ku ta nyi di nɔɔnɔ na kwaanɔ o duri o di yigɛ te tɔn mu. O na maŋi o duri o di yi o wɔ de durim dɔm cwɛŋɛ ciga ciga, ba bɔ pa-o yigɛ tu peeri dɔm. 6 Ku ta nyi di nɔɔnɔ na yi valɔ yi o tiini o tɔŋi te tɔn mu. Wɔntɔ mu maŋi si o da yigɛ o na o wo-vaalɔ tum biɛ. 7 Buŋi n nii a na te kulɔ tɔn. Dɔ Yuutu Zezi wɔ pa n lwarɔ woŋo maama kuri n ti.

8 Ta n guli Zezi Krisi na yi Pe Davidi dwi tu tɔn gulɛ. Wɔntɔ mu bi o yagi tɔɔni, ni kwɛr-ywɛŋɛ kalɔ a na yɛni a tɔɔli tɔn na bri te tɔn. 9 Amɔ na tɔɔli We kwɛr-ywɛŋɛ kam kɔntɔ tɔn mu pe a wɔ yaara wɔni, yi ba vɔ-ni di capɔnnɔ ni a yi ŋwiɔnɔ mu te. Ba nan bɔ wani ba ci We kwɛrɛ kam si ka yi jagi. 10 Kɔntɔ ŋwaani mu a se yaara dwi maama, si ku wani ku wɛli nɔɔna balu We na kuri si ba taa yi DI nɔɔna tɔn, si ba togi Zezi Krisi ŋwaani ba na vrɔm di zulɛ yalɔ na bɔ ti tɔn.

11 Taani dilɔ a na lagi a ta tɔn yi ciga mu:

Dɔ na togi di Zezi dɔ ti,
dɔ ta wɔ togi did-o dɔ na ŋwia.

12 Dɔ na fɔgi dɔ zigi kɛŋkɛŋ cam wɔni,
dɔ wɔ togi did-o dɔ di paari.

Dɔ nan na vi-o,
o di wɔ vɔn dɔbam mu.

13 Dɔbam nan na maŋi dɔ ba jigi ciga,
wɔntɔ ta yi ciga tu mu,
beŋwaani wɔm ba joori o kwanɔ o ni.

Dɔ na wɔ ta tɔŋi te si ku poli We wɔ tɔn

14 Ta n guli amɔ zaasɔm dɔm n bri Zezi nɔɔna bam, si n daari n kaani-ba lanyiranɔ di We yiri, si ba yi taa magi kantɔgo kulɔ na ba jigi kuri tɔn bitari bana ni, si ku cɔgi balu di na cɔgi tɔn wɔbɔŋa mu. 15 Kwaanɔ n tɔŋi di yawala si ku poli We wɔ, si cavura yi ja-m DI yigɛ ni di kulɔ n na tɔŋi tɔn, si n kwaanɔ n ta n bri nɔɔna We ciga kam lanyiranɔ.

16 Ja n titi di bitar-yɔɔrɔ tɔlɔ na ba wɛli We cwɛŋɛ tɔn. Balu na ŋɔɔni-si tɔn paɪ nɔɔna fɔgi ba joori ba maŋi kwaga ni mu We cwɛŋɛ kam wɔni. 17 Ba na kari ba bri wo-yɔɔrɔ tum kɔntɔ tɔn, ti wɔ lonji ti jagi je maama, nɛɛni nɔɔnɔ na jigi nasɔncɔgo yi ku woori ku wɛli da te tɔn. Yimene di Fileti mu togi ba wɔ nɔɔna bam kɔntɔ wɔni. 18 Ba tusi ciga cwɛŋɛ kam wɔni yi ba te ba wi, We daa bɔ bi nɔɔna DI pa ba yagi tɔɔni, si twa biim maŋi ku ke. Ba zaasɔm dɔm kɔntɔ ma pa balu na se We tɔn badonnɛ wɔbɔŋa joori ya lɛni. 19 Ku daari balu na yɔɔri ba togi We ciga kam tɔn wɔbɔŋa ba zaɪ. Bantu nyi di digɛ kuri mu We na fɔgi DI cwi lanyiranɔ. Kuri dɔm kɔntɔ ba gɔɛ, yi ku pɔpɔni da ku wi:

«Dɔ Yuutu wɔm ye balu na yi o nɔɔna tɔn.»

Ku ta pɔpɔni ku wi:

«Wɔlɔ maama na se ni o yi dɔ Yuutu wɔm nɔɔnɔ tɔn maŋi si o yagi kɛm-balwaarɔ mu.»

20 Ku nyi di sɔ-fɔrɔ wɔni kabɛli di zwi dwi tɛri tɛri na wɔra te tɔn mu. Sidonnɛ yi can-na mu ba mɛ ba ki, di sɛbu-siŋa. Sintɔ yi lɔnni nyim mu. Sidonnɛ maa yi de naa dɔgo mu ba mɛ ba ki, yi ba mai

suntu mu ba tɔŋa. ²¹ Ku bri ni, nɔɔnu na jigi o titi di wo-yɔɔru tum kuntu, ku tu wu ta yi lɔnni nyim mu We tee ni. O yi wɔlu na kwe o titi o ki o yuutu wɔm jɔŋa ni yi o jigi kuri o pa-o tin mu. O maŋi si o taa tɔŋi titɔŋ-ŋɔna yalɔ maama o yuutu wɔm na lagi tin mu. ²² Kuntu tin, cu n titi di kɛm-yɔɔru tɔlu nɔn-dɔnnu wɔbɔŋa na yɔni ya zɔɔri tin, si n daari n kwaani n tɔgi ciga cwɛŋɔ di wɔ-dɔɔba di sono di wɔ-zuru, si n ta n tɔgi di balɔ bicara na lana yi ba se ni ba yi dɔ Yuutu wɔm nɔɔna tin.

²³ Fɔgi n ci n titi di jwɛri kantɔgɔ kulɔ na ba jigi kuri tin. Bɛŋwaani nmu ye ni ku tui ku guri di najara mu. ²⁴ Nɔɔnu wɔlu nan na yi dɔ Yuutu wɔm tintɔŋu tin wɔ maŋi si o taa yi najajarɔ. O maŋi si o taa nigi nɔɔna maama lanyirani, si o daari o bri-ba ciga di wɔ-zuru. ²⁵ O nan maŋi si o zaasi balɔ na vɔn We ciga kam tin di wɔ-bono mu, si ku wat ku ki si We pa ba lɔni ba wɔbɔŋa si ba joori ba se Di ciga kam. ²⁶ Kuntu tin, ba swan laan wu joori yi ba wanti ba vɔri ba titi sutaani jɔŋa ni, di ya na jaani-ba ni cikɔ te yi di pa ba ki di wɔbɔŋa na lagi te tin.

3

Lɛɛru na wu ba lɔgu baŋa tiim maŋa ni te tin

¹ Ta n ye ni lɔgu tiim maŋa ni lɛɛru zanzan wu ba lɔgu baŋa. ² Kantu maŋa kam ni nɔɔna wu ta wɔra ba na lagi wɛɛnu ba titi zɛnɔ yirani mɔ ŋwaani, yi baá ta yi sɛbu-swɛn-nyina di kamun-nyina, yi baá ta tee ba titi. Nɔɔna wu ta twi daani yi ba ba se ba tiinɔ niɔ, yi ba bá zuli balɔ na ki-ba lanyirani tin. Baá ta yi nɔn-balwaarɔ yi ba ba nigi wɔŋo kulɔ na yi We nyim. ³ Nɔɔna bá ta soe daani, yi ba bá ta jigi da-ŋwaŋa. Baá ta yi bɔbari-nyina yi ba ba lagi si ba ja ba titi, baá ta yi wɔ-lɔn-nyina, yi baá ta culi wɛɛnu tɔlu na lamma tin. ⁴ Nɔɔna wu ta tusi ba cillonɔ, yi ba bá ta zuri ba yira di lwarim kɛm. Baá ta magi ba nyɔɔna ba bri ba titi kamunni. Baá ta soe ba wɔbɔŋa wɛɛnu ba dwe Baŋa-We. ⁵ Nɔɔna bam kuntu wu ta ki ni ba tɔgi We ciga kam mu te, yi We

dam nan tɔri ba tee ni. Fɔgi n ci n titi di nɔɔna bam kuntu.

⁶ Nɔɔna bam kuntu badaara yɔni ba sɛgi ba zɔɔri sam mu ba ganɔ kaana balɔ na yi ka-kaye tin ba pa ba wɔbɔŋa cɔga. Kaana bam kuntu wɔ cɔgi di ba kɛm-balwaarɔ zanzan, yi ba wɔbɔŋa paɔ ba tɔgi wɔŋo kulɔ maama ba fra na zɔ tin. ⁷ Kaana bam kuntu tiini ba kwaani ba zaasi mu maŋa maama, yi ba nan ba fɔgi ba lwarɔ ciga. ⁸ Nɔɔna bam kuntu kɛm dim nyi di Zanesi di Zambresi deen na vɔn Moyisi ni faŋa faŋa te tin mu. Ba di vɔn We ciga kam mu. Ba jigi wɔbɔŋ-balwaarɔ mu, yi ba We tɔgim dim yi kafe. ⁹ Ba nan daa bá wanti ba vu yigɔ di ba gana yam. Bɛŋwaani nɔɔna maama wu ba lwarɔ ba jwɛrim dim jaja, nɛɛni ku deen na ki Zanesi di Zambresi te tin.

We ciga kam na jigi zɛnɔ lanyirani te tin

¹⁰ Ku nan na yi nmu Timoti, n maŋi n ye amɔ zaasim dim di a ŋwɔa di a wɔbɔŋa na yi te tin. Nmu nan ta ye a na jigi wɔ-dɔɔba di We te tin, yi n ta ye a na jigi wɔ-zuru di sono di pu-dia di te tin.

¹¹ Nmu nan ta ye nɔɔna na bɛɛsi-ni yi a yaari te tin. Nmu ye wɛɛnu tɔlu maama na ki amɔ Antɔsi ni di Yikon di Lisitri ni, yi di ku di, a ta wɔ yagi We ciga kam. Dɔ Yuutu wɔm nan mu vɔri-ni yaara yam kuntu maama wɔni. ¹² Kuntu, balɔ maama na lagi si ba taa tɔgi Zezi Kresi di ciga tin di wu na bɛɛsim. ¹³ Ku daari, ku na yi nɔn-balwaarɔ di kampin-nyina bam, bantɔ lwarim dim wu tiini di puli ku ja gaali. Baá ta ganɔ nɔɔna, yi baá ganɔ ba titi di.

¹⁴ Ku daari ku na yi nmu, yɔɔri n ta n tɔgi ciga kalɔ nmu na maŋi n lwarɔ yi n ki n wɔ-dɔɔba di ka tin, bɛŋwaani nmu ye balɔ deen na bri-m wɛɛnu tum kuntu tin wɔ lanyirani. ¹⁵ N biini ni mu n maŋi n ye We tɔnɔ kum na bri kulɔ tin. Zaasim dim kuntu wu wanti di vɔri-m yi n na swan yalɔ na wu pa n na vɔim, n na ki n wɔ-dɔɔba di Zezi Kresi tin ŋwaani. ¹⁶ Kulɔ maama na pupɔni We tɔnɔ kum wɔni tin, ku yi We Joro mu pe dɔbam yi ku jigi kuri ku pa dɔbam, si ku taa bri nɔɔna ciga, naa ku bri-ba ni ba tusi, naa ku kwe-ba si ba

da cwəŋə, naa ku zaasi-ba ba na wó ta togi ciga cwəŋə te tɪn, ¹⁷ sɪ dɪbam balɔ na yɪ Wɛ nɔɔna tɪn laan yɔɔri dí maŋi fasi, sɪ dí taá tɔŋi tɪtɔŋ-ŋɔna dwi maama.

4

Timoti na maŋi sɪ o tɔŋi dɪ ciga te tɪn

¹ Timoti, a lagɪ a ta nmɔ Wɛ dɪ Zezi Krisi yigə nɪ, sɪ n kwaanɪ n ta n tɔɔli kwər-ywəŋə kam. Zezi mu yɪ wɔɔɔ na wó ba o di nanɔna dɪ twa maama sariya tɪn. Oó joori o ba o di paari nɔɔna tɪtari nɪ. ² Kɔntɔ, n maŋi sɪ n ta n tɔɔli Wɛ kwər-ywəŋə kam. Nɔɔna na cəgi naa ba zɪ ba cəgi dɪ, sɪ n ta n kwaanɪ n bri-ba Wɛ ciga kam. Nan pa ba lwarɪ nɪ ba tusi mu sɪ ba joori ba togi cwəŋə, sɪ n kaanɪ-ba, sɪ n daari n pa ba taa jigɪ baari, sɪ n ta n bri-ba lanyiranɪ dɪ wɔ-zuru zanzan. ³ Bɛŋwaanɪ maŋa wó ba, yɪ nɔɔna daa bá sɛ ba taa cəgi zaasɪm dɪɔ na yɪ ciga tɪn. Ba laan wó daari ba taa togi ba tɪtɪ wɔɔɔna na lagɪ te tɪn mu, yɪ baá kikili vwan karanyɪna tiinə zanzan sɪ ba taa bri-ba wəɛnu tɪɔ maama ba na lagɪ sɪ ba taa ni tɪn. ⁴ Ba laan wó sɪn ba zwa sɪ ba yɪ taa cəgi Wɛ ciga kam, yɪ ba daari ba sɛ nabiinə sɪnswalɪ sɪɔ na ba jigɪ kuri tɪn. ⁵ Ku daari nmɔ nan maŋi sɪ n ja n tɪtɪ mu wəɛnu maama wɔnɪ. Vɔ n wɔ yaara wɔnɪ. Kwaanɪ n ta n tɔŋi sɪ n pa nɔɔna lwarɪ Wɛ kwər-ywəŋə kam. Tɪtɔŋi dɪɔ maama Wɛ na kɪ nmɔ jɪŋa nɪ tɪn, sɪ n tɔŋi-dɪ lanyiranɪ.

⁶ Ku nan na yɪ amɔ, amɔ ŋwɪa kam nyɪ nɪ ba na logɪ mun-na ba ma kɪ kaanɪm te tɪn mu. Ku lagɪ ku ta nɪ maŋa kam yɪə sɪ a vu Wɛ te. ⁷ A na tɔŋi a pa Wɛ te tɪn nyɪ dɪ a kwaanɪ a duri sɪ a dɪ yigə mu te. Amɔ kwaanɪ mu a pɪnɪ a tɪtɪ a duri taan a vu a yɪ kweelim je, yɪ a daa ta wɔ yagɪ Wɛ ciga kam. ⁸ Kɔntɔ tɪn, amɔ pɛɛri laan tigi Wɛ tee nɪ dɪ cəgi-nɪ. Dí Yuutu Zezi mu yɪ wɔɔɔ na wó togi ciga o ma di nabiinə taanɪ tɪn. O ma wó kwe a pɛɛri dɪm kɔntɔ o pa-nɪ sariya dɛ dɪm nɪ. Ku nan dai amɔ yiranɪ mu oó pa pɛɛri dɪm kɔntɔ. Oó pa balɔ maama dɪ na so-o yɪ ba jigɪ tɪna nɪ oó joori o ba tɪn mu.

⁹ Nan kwaanɪ lanyiranɪ sɪ n ba amɔ te lɪla. ¹⁰ Bɛŋwaanɪ Demasɪ yagɪ amɔ, o fra na tiini ya zɔ zɪm lɔgɔ baŋa wo-yɔɔrɔ tɪm tɪn ŋwaanɪ, yɪ o daari o vu Tesaloniki mu. Kresan ma kɛ Galatɪ. Titi dɪ ma kɛ Dalimatɪ. ¹¹ Luki yiranɪ mu wɔ a tee nɪ. Nmɔ nan na maa n bɪna, sɪ n pa Marikɪ togi o ba, bɛŋwaanɪ wɔntɔ wó wanɪ o wəli-nɪ dɪ Wɛ tɪtɔŋa yam. ¹² Ku daari amɔ tɔŋi Tisiki Efɛɛzi nɪ mu. ¹³ Nmɔ na maa n bɪna, sɪ n kwe a gɔrɔ kum a na yagɪ Trvasɪ nɪ Karɪpusi tee nɪ tɪn n ja n ba, dɪdaanɪ twaanɔ tɪm dɪ, ku na dwe dɪdɪ vara twaanɔ tɪɔ ba na pɔpɔnɪ tɪ wɔnɪ ba pri tɪn.

¹⁴ Alesandri wɔɔɔ na yɪ yarɔ tɪn tiini o kɪ amɔ lwarɪm ku ja gaalɪ. Dí Yuutu wɔm nan wó pa o na cam o kənə yam kɔntɔ ŋwaanɪ. ¹⁵ N dɪ nan cɔ n tɪtɪ dɪdɔ, bɛŋwaanɪ o kwaanɪ sɪ o cəgi dɪbam na yəni dí bri ciga kalɔ tɪn mu.

¹⁶ Maŋa kalɔ a na pulɪ sɪ a tɔɔli a taanɪ dɪm sariya yam jəgə kam nɪ tɪn, nɔɔn-nɔɔnɔ wɔ tu o zɪgɪ amɔ kwaga nɪ. Ba maama duri mu ba daari amɔ yiranɪ. Wɛ nan yɪ kwe ba taalɪ kɔntɔ ŋwaanɪ. ¹⁷ Dí Yuutu wɔm nan mu zəni-nɪ, yɪ o pa-nɪ dam yɪ a ma wanɪ a tɔɔli Wɛ kwərə kam, yɪ dwi-ge tiinə maama ni-ka. Kɔntɔ tɪn, Wɛ mu vri amɔ tɔɔnɪ jɪŋa nɪ Dɪ yagɪ. ¹⁸ Dí Yuutu wɔm nan wó vri amɔ wo-lwaanɔ maama wɔnɪ, yɪ o daari o ja-nɪ o vu o zɔ Wɛ paari dɪm wɔnɪ dɪ yazurə. Wɔntɔ mu maŋi dɪ zulə maŋa maama. Amina.

Tiim kwərə

¹⁹ Jɔɔnɪ Prisili dɪ Akwila n pa-nɪ, dɪdaanɪ Onisifɔɔri dɪ o sɔŋɔ tiinə bam maama. ²⁰ Erasɪtɪ maŋi Korentɪ nɪ mu. Ku daari amɔ yagɪ Trofim Miletɪ nɪ, o na ba jigɪ yazurə tɪn ŋwaanɪ.

²¹ Kwaanɪ n kɪ lɪla n ba ku loori waarɔ mɪmaŋa. Yubulusɪ dɪ Pudan dɪ Linusɪ dɪ Klodɪa dɪ dí ko-biə bam maama jɔɔnɪ-m lanyiranɪ.

²² Dí Yuutu wɔm wó ta wɔra dɪ nmɔ. Wɛ wó pa abam yu-yonɔ.

**Tɔnɔ kɔlɔ Pooli na pɔpɔni
o pa
TITI tun
Tɔnɔ kɔlɔ Pooli na
pɔpɔni o pa Titi tun na
bri dɔbam kɔlɔ tun mu
tuntu**

Titi yi Zezi karabu mu o na daɪ Zwifu. O deen togi di Pooli o tunji We titunja yam. Manja kalɔ Pooli na pɔpɔni tɔnɔ kuntu o pa-o tun, o wɔ Kreti ni mu, me o na manji si o nii Zezi nɔɔna bam banja ni si woŋo maama taa yi lanyirani tun.

Pooli de yigɔ o bri We nɔɔna yigɔ tiine na manji si ba taa yi te tun (pɔɔrim 1).

O ma ta bri Titi, o na wɔ kwe We nɔɔna bam dwi tɛri tɛri te tun, ku na yi nankwin di kazina (si bantɔ di zaasi ka-dɔnnɔ tum), ku na yi bu-dɔnnɔ di gambe maama (pɔɔrim 2).

O laan ma bri We nɔɔna bam na manji si ba taa ki te tun, si ba wani ba taa zɔɔri daani di ywɛni, si kantɔgo di kampwara yi zɔ ba titari (pɔɔrim 3).

¹ Amɔ Pooli wɔlɔ na yi We gamba-sono di Zezi Krisi tuntunɔ tun mu pɔpɔni tɔnɔ kuntu si a pa nmu Titi. We mu pe si a pa balɔ DI na kuri si ba taa yi DI nɔɔna tun taa jigi wɔ-dɔɔba di DI, si ba kwɛri ba lwarɔ DI ciga kam. Ciga kam kuntu nan mu pai nɔɔna ŋwi ni We na lagi te tun, ² si ba wani ba taa jigi tuna ni baá na ŋwɔa kalɔ na ba ti tun We tee ni. Ku na loori lɔgɔ pulim tun, mu We manji DI go ni si DI pa dɔbam ŋwɔa kam kuntu, yi DI bá kwani DI ni. ³ Ku daari ka manja kam na yi tun, We ma pa dí lwarɔ DI taani dɔm kuntu kuri jaja. Ku yi kwɛrɛ kam kuntu mu We na yi dɔbam Vɔrnɔ tun pe amɔ ni si a taa toɔli a bri nɔɔna.

⁴ Nmu Titi yi nɔɔnɛni amɔ titi bu mu te, dí maama na jigi wɔ-dɔɔba di Zezi tun ŋwaani.

Dí Ko We di dí Vɔrnɔ Zezi Krisi wɔ pa nmu yazurɛ di yu-yoŋo.

Zezi kɔgo kom nakwa na manji si ba taa yi te tun

⁵ Amɔ deen na yagi nmu Kreti ni tun, ku yi si n kwaani n ki wɛɛnu tɔlɔ na daari si n ki tun mu. Zezi nɔɔna bam na wɔ tɔlɔ kɔlɔ maama ni tun, si n li nakwa tiine da, nɔɔnɛni a na manji a ta di nmu te tun.

⁶ Nmu na li nɔɔnɔ wɔlɔ tun, o manji si o taa yi wɔlɔ nɔɔna na bá ta jigi o yira taani tun mu. O nan manji si o taa jigi kaani dɔɔba yirani mu. Ku manji si o biɛ di se We, si ba yi taa yi nɔn-kaye di bani-nyina. ⁷ Benwaani ku manji si wɔlɔ na nii Zezi nɔɔna bam tun taa yi wɔlɔ nɔɔna na bá ta jigi o yira taani tun mu, We na ki DI nɔɔna bam wuntu jɔŋa ni tun ŋwaani. O wɔ manji si o taa yi biyiri-nyim, naa nɔɔnɔ wɔlɔ bani na lumma tun, naa sa-nyɔrɔ naa najajarɔ, naa wɔlɔ na ki kampinɔ si o ma na wɛɛnu tun. ⁸ Ku nan manji si o taa yi nɔɔnɔ wɔlɔ na jeeri vɛrɛ lanyirani tun. O manji si o taa yi nɔn-ŋum wɔlɔ na cu o titi yi o togi We di ciga yi o wai o titi o jaana tun. ⁹ O manji si o yɔɔri o taa togi taani dɔlɔ na yi ciga, ni dɔbam na manji dí bri abam te tun. Kuntu, oó wani o bri nɔɔna badonnɔ si ba taa togi We ciga kam kuntu, yi o daari o pa balɔ na vɔn We ciga kam tun lwarɔ ni ba tusi mu.

¹⁰ Benwaani bani-nyina zanzan mu wɔ abam tee ni, ba na yɛni ba ŋɔɔni bitari sɔlɔ na ba jigi kuri tun ba ma ganɔ nɔɔna. Ba zanzan mu yi balɔ na tiini ba se ba Zwifɛ bam cullu tum tun. ¹¹ Abam nan manji si á pa ba pu ba niɛ mu di ba zaasum dɔm kuntu, benwaani ba zaasum dɔm yɛni di pai nɔɔna di ba sɔŋɔ tiine maama mu tusi We cwɛŋɔ kam wɔni. Ba yɛni ba bri kɔlɔ na wɔ manji si ba bri nɔɔna tun mu, ba ma ganɔ-ba ba jɔŋi sɛbu. ¹² Kreti tiine bam titi yiyɛn-yeenu deen mu tagi o wi: «Kreti tiine yɛni ba fɔ vwan mu manja maama. Ba nyi di vari-balwaarɔ mu te, yi ba ta yi yawɔri-nyina di nɔn-kwɛlu di.»

¹³ O nan na tagi kuntu tun, ku yi ciga mu o taga. Kuntu ŋwaani mu n manji si n tiini n kaani Kreti tiine bam, si ku pa ba yɔɔri ba taa togi We ciga kam lanyirani, ¹⁴ si ba daa yi se Zwifɛ bam sinswali sɔlɔ na ba jigi kuri tun, naa ba se nabiine titi wɔbɔŋa cullu tum ba na yagi ciga kam yi

ba daari ba togi tin. ¹⁵ Wulɔ maama na jigi wu-ponjo tin, kulɔkulɔ ba jigi digiru wuntu tee ni. Ku daari wulɔ na vin We yi o ba jigi wu-ponjo tin, kulɔkulɔ tərə ku na lana wuntu tee ni. Kuntu tu wobuɲa cɔgi mu, yi o daa yəri kulɔ na manɔ tin. ¹⁶ Nɔɔna bam kuntu donnə nan tɛ ba wɪ, ba ye We mu, yi ba tituɲa laan yagi ya ba togi We wobuɲa. Ba yi banɪ-nyina mu, yi ba tiini ba kɪ lwarim ku ja gaali. Ba warɪ kulɔ na lana tin ba kɪ.

2

Zaasim dilɔ na yi ciga yi di wəli nɔɔna tin

¹ Ku daari ku na yi nmu Titi, ta n bri nɔɔna bam kulɔ na manɔ di ciga zaasim dim tin. ² Nmu manɔ si n bri nankwin si ba taa yiri ba titi mu, si ba kwəri ba taa yi balɔ nɔɔna na nigi-ba tin, si ba taa cu ba titi, si ba yɔɔri ba sɛ Zezi di wu-didua di sono di pu-dia.

³ Nan bri kazina si ba taa jigi ba titi si ku pa We na zulə ba tee ni, si ba yi taa yi bɪbarɪ-nyina naa sa-nyɔra. Ba nan manɔ si ba taa kwe nɔɔna kwɪə yalɔ na lana tin mu. ⁴ Kuntu mu baá wani ba bri kabwənə ba na wú ta soe ba banna di ba biə te tin, ⁵ si ba daari ba taa cu ba titi, si ba yi taa kɪ digiru, si ba kwəri ba taa yi kayuuru tilɔ na tuɲi sɔɲɔ tituɲa lanyirani yi ba sɛ ba banna ni tin. Kuntu, nɔɔna daa bá wani ba yáali We kwər-ywəɲə kam. ⁶ Ku zi na yi nɔn-dunnu, si n kwe-ba si ba di taa cu ba titi woɲo maama wuni.

⁷ Ku nan na yi nmu titi, ku manɔ si n tuɲi tituɲ-ɲona yalɔ na wú bri nɔɔna si ba di togi cwəɲə lanyirani tin, si n daari n bri-ba We kwərə kam lanyirani di ciga. ⁸ Pa n ni-taanɪ taa jigi ciga, si nɔɔn-nɔɔnu yi wani o yáali-di. Kuntu wú pa dibam duna na cavura, ba daa na bá na woɲo si ba maa ɲɔɔni ba cɔgi dibam tin ɲwaani.

⁹ N daari n kwe gambe ni ku manɔ si ba sɛ ba tiinə woɲo maama wuni, si ku pa ba tiinə bam wu poli. Ba yi vin ba tiinə bam ni. ¹⁰ Ba nan wu manɔ si ba ɲo-ba. Ba manɔ si ba tuɲi lanyirani di ciga mu woɲo maama wuni, si ku pa nɔɔna lwarɪ ni dibam We dilɔ na yi dí Vɪrnu tin zaasim dim lamma.

¹¹ Bɛɲwaani, We pɛ dí lwarɪ DI sono kum na dagɪ zanzan te, si ku pa nɔɔna maama wani ba na vrim DI tee ni. ¹² DI ma daari DI bri dibam ni ku manɔ si dí yagi lwarim tituɲa maama di lugu wo-yɔɔru tilɔ dí fra na zuuri tin, si dí taá cu dí titi, si dí taá togi ciga cwəɲə, si dí daari dí taá kwari We lanyirani lugu banɔ ni. ¹³ Ku nan manɔ si dí taá yi kuntu mu, si dí taá jigi tina di wupolo, si dí cəgi Zezi Kri si o joori o ba di paari zulə. Wuntu mu yi dibam We dilɔ na yi kamunu yi o yi dí Vɪrnu tin. ¹⁴ Wuntu mu sɛ o ti dibam ɲwaani, si o ma vri dibam lwarim dwi maama wuni, si o daari o fɔgi o kwe dí bicara si dí taá yi o titi nɔɔna, si dí taá kwaani dí tuɲi tituɲ-ɲona.

¹⁵ Nan ta n bri nɔɔna wəənu tim kuntu, si n daari n kwe-ba, si n kwəri n kaani-ba, ni We na pɛ nmu ni si n kɪ te tin. Nan yi sɛ si nɔɔn-nɔɔnu gooni-m.

3

We nɔɔna na manɔ si ba taa yi te tin

¹ Guli n bri nɔɔna bam ni ba manɔ si ba taa nigi ba tu kum yigə tiinə di balɔ na yi didɛera tin, si ba taa sɛ ba ni. Ba nan manɔ si ba taa tuɲi tituɲ-ɲona dwi maama mu. ² Ba nan yi zari ba twi nɔɔn-nɔɔnu, naa ba taa yi najajara. Ku manɔ si ba taa zuli nɔɔna mu, si ba daari ba taa jigi wu-bono di nɔɔna maama.

³ Bɛɲwaani dibam maama deen yi nayəri-nyina mu, yi dí tusi, yi dí vin We ni. Dibam fra deen mu te dibam, yi dí togi wo-yɔɔru tilɔ maama dí wobuɲa na lagi tin. Dí maa yəni dí jigi pu-sɪɲa di wu-guɔ yi dí culi daani. ⁴ Nan di ku di, We dilɔ na yi dibam Vɪrnu tin bri jaja ni DI soe nabiinə lanyirani, yi DI vri dibam lwarim wuni DI yagi. ⁵ Ku nan dai dibam na kɪ kəm-laaru tin ɲwaani, ku yi We na yi ɲwanɔ tu tin ɲwaani mu. DI ma pa DI Joro kum zari wo-digiru tilɔ na wu dí bicara ni tin, yi DI daari DI pa dibam wobuɲ-dubura, si dí na ɲwi-duɲa DI tee ni. ⁶ Ku maa yi dibam Vɪrnu Zezi Kri ɲwaani mu We tuɲi DI Joro kum DI pa dibam zaani, ⁷ si dí wani dí na ciga DI tee ni DI zaani dim ɲwaani, si dí daari

dí na We wo-laaru tum dí na yi DI biə yi dí jigi tina ni dí wú na ɲwɪa kalɔ na ba ti DI tee ni tin ɲwaanɪ.

⁸ A na tagɪ taanɪ dɪlɔ tin yi cɪga mu. Kuntɔ, a lagɪ sɪ n kwaanɪ n brɪ wəənu tum kuntɔ lanyɪranɪ, sɪ kɔ pa balɔ na sɛ We tin tiini ba taa kɪ kəm-laaru. Kuntɔ mu lana yi kɔ jigi kuri kɔ paɪ nɔɔna maama.

⁹ Kɔ daari n maɲɪ sɪ n cɪ n titɪ dɪ kantɔgo dwi maama, kɔ na yi bɪtar-yɔɔru baɲa ni dɪ dí kwə dwi natɔga kam baɲa ni dɪ Zwifə bam cullu tum baɲa ni, sɪ tɪ ba jigi nyɔɔrɪ tɪ yi kafe mu. ¹⁰ Nɔɔnu wɔlɔ na jaanɪ kampwara o tui nɔɔna titari ni tin, sɪ n kaanɪ kuntɔ tu nɪnɛɛnɪ kuni bɪle te, O ta na wɔ sɛ nmɔ taanɪ dɪm, sɪ á cɪ á titɪ did-o. ¹¹ Bɛɲwaanɪ nmɔ ye ni, nɔɔnu na yi kuntɔ don, o daa ba lagɪ sɪ o tɔgɪ cwəɲə. O tusim dɪm mu brɪ ni o bá na bura We tee ni.

¹² A lagɪ a tɔɲɪ Aritimasɪ naa Tisiki mu nmɔ tee ni. Ba wɔlɔ na yi nmɔ te tin, sɪ n kwaanɪ n ba amɔ te lɪla Nikopolisi ni, bɛɲwaanɪ a li wɔbɔɲa sɪ a maɲɪ dáanɪ mu sɪ waarɔ tum maɲa ke. ¹³ Nan kwaanɪ n wəli Zenasɪ wɔlɔ na yi bɪtar-yeenu tin dɪ Apolɔsɪ ba cwəɲə kam vəɲə ɲwaanɪ, sɪ n pa-ba kɔlɔ maama na muri-ba tin.

¹⁴ Pa dí ko-biə bam taa ye ni kɔ maɲɪ sɪ ba tiini ba kwaanɪ ba taa kɪ kəm-laaru mu, sɪ ba wanɪ ba zəni balɔ na maɲɪ zənə tin. Kuntɔ mu wú pa ba ɲwɪa taa jigi kuri nɔɔna maama tee ni.

¹⁵ Dí ko-biə balɔ na wɔ amɔ tee ni tin maama jɔɔnɪ nmɔ. Jɔɔnɪ balɔ maama na sɛ Zezi yi ba yi dɪbam cilon-sonnu tin n pa dɪbam.

We wú pa abam maama yu-yoɲo.

**Tóno kulɔ Pooli na pupɔni
o pa
FILIMÓN tun
Tóno kulɔ Pooli na
pupɔni o pa Filimón tun
na bri dɔbam kulɔ tun
mu tuntu**

Filimón deen yi nɔn-kamunu mu, o na tu o ki o wɔ-dɔdɔba di Zezi. O yi Kolɔsi We kɔgɔ kum wɔ nɔɔnɔ dɔdɔba mu, o maa yi Pooli cilonɔ. Ku yi Pooli deen mu bri-o We cɔga kam yi o sɛ.

Filimón deen ma jigi gambaa, ka yiri mu Onisim, yi o gambaa kam duri ka viiri ka daar-o.

Pooli na wɔ pɔna digɛ ni maɲa kalɔ tun, mu Onisim ve o te. Pooli maa nɔɔni We taani dɔd-o, yi o ki o wɔ-dɔdɔba di Zezi. Pooli laan ma tun-o si o joori o vu o yuutu wum te.

Pooli ma pupɔni tóno kum o pa o cilonɔ Filimón, o ma loor-o si o yagi kulɔ maama Onisim na ki tun o maa sɛ-o. Kantu maɲa kam ni, gambaa na duri ka viiri yi ka yuutu wum na joori o na-o, oó pa ka na cam zanzan mu ku ja gaali. Pooli laan ma loori Filimón si o daa yi jon-o ni o gambaa má te, o laan nan taa nii-o ni o yi o ko-bu mu te Zezi Krisi nwaani.

¹ Amu Pooli wulɔ na wɔ pɔna digɛ ni Zezi Krisi cɔga kam nwaani tun mu pupɔni tóno kontu, yi dí ko-bu Timoti wɔ amu tee ni. Dí pupɔni dí pa nmu Filimón, n na yi dɔbam cilonɔ-sono yi n togi di dɔbam n tuni We titunja tun mu. ² Dí jɔɔni-m, yi dí daari dí jɔɔni dí ko-bu-kana Apɔa, di Arisipi wulɔ na wɔli di dɔbam o na cam We titunja yam nwaani tun. Dí daari dí jɔɔni Zezi kɔgɔ kulɔ na yɛni ku jeeri daani nmu sɔnɔ ni tun maama.

³ Dí Ko We di dí Yuutu Zezi Krisi wó pa abam yazurɛ di yu-yonɔ.

⁴ Maɲa maama amu na yɛni a loori We, a guli nmu gulɛ DI yigɛ ni, yi a ki DI le nmu nwaani. ⁵ Benwaani amu ni ni n jigi wɔ-dɔdɔba di dí Yuutu Zezi yi n soe We nɔɔna bam maama lanyirani. ⁶ We wó

pa nmu na jigi wɔl-dɔnɔ kulɔ di dɔbam n na ki n wɔ-dɔdɔba di Zezi Krisi tun pa n wani n lwarɔ wo-laaru tulɔ maama We na ki DI pa dɔbam Zezi Krisi nwaani tun. ⁷ A ko-bu-sono, nmu na soe We nɔɔna bam te tun mu pa a wɔ poli zanzan, yi ku pa a jigi baari, benwaani n wɔli We nɔɔna bam yi n pa ba na baari di wɔpolo.

⁸ Kontu nwaani amu lagi a loori nmu si n ki kulɔ na maɲi si n ki tun mu. Amu ya jigi cwɛnɔ sɔ a da Zezi Krisi nwaani a pa nmu ni, si n lwarɔ n na wó ki kulɔ tun. ⁹ A nan lagi sɔ a loori-m di sono mu. Amu Pooli wulɔ na yi nankwɔan yi ba ki-ni pɔna digɛ ni lele kontu Zezi Krisi cɔga kam nwaani tun, ¹⁰ a lagi a loori-m nmu gambaa Onisim nwaani mu. A na wɔ pɔna digɛ ni tun, o tu amu te, yi a bri-o We cɔga kam yi o sɛ. Kontu tun, wuntu laan nɔni ni a titi bu mu te. ¹¹ O deen na tuni o pa nmu maɲa kalɔ tun, o wɔ pɛ n na nyɔɔri. Ku daari lele kontu, o laan jigi nyɔɔri o pa amu di nmu maama.

¹² A lagi a tun-o si o joori o ba nmu te, wuntu yi a titi bicari mu. ¹³ Amu na wɔ pɔna digɛ ni We kwɛr-ywɛnɔ kam nwaani tun, a yaá ta lagi sɔ o maɲi a tee ni mu, si o lɛni nmu yuu ni o taa tuni o pa-ni. ¹⁴ A nan ba lagi sɔ a ki kulɔkulɔ yi nmu na wɔ sɛ. A na ki kontu, kú ta yi ni a fin nmu si n wɔli-ni, si ku dai n titi wɔbunja.

¹⁵ Onisim na duri o yagi nmu tun, de donɔ ku yi si o pɔɔri di nmu maɲa funfun yirani mu, si o laan joori o ba o taa wɔ nmu tee ni maɲa maama. ¹⁶ O na duri o yagi nmu tun, o deen yi gambaa mu. O na joori o ba, yi zani n nii-o ni gambaa te, si o laan dwe gambaa o na jigi nmu ko-bu dí Yuutu wum nwaani tun. Amu tiini a so-o. Nmu di nan wó ta n tiini n so-o ku ja gaali, o na yi n gambaa yi o kwɛri o yi n ko-bu dí Yuutu wum nwaani tun.

¹⁷ Nmu na sɛ ni dɔbam suni dí yi cilonɔ daani, si n kwaanɔ n jeeri Onisim lanyirani nɛnɛni amu titi te. ¹⁸ O deen na maɲi o ki wonɔ kulɔ o cɔgi di, naa o na jigi nmu jini, si n yagi ku maama di amu. ¹⁹ Amu Pooli titi mu me a juna a pupɔni tuntu ni: Amu wó nwi jini dɔm. (Ku daari

nmɔ nan manɪ n ye nɪ, n jɪgɪ amɔ jɪnɪ zanzan, dɪ nmɔ na nɛ ɲwɪa Wɛ tee nɪ amɔ na brɪ nmɔ Wɛ kwɛr-ywɛɲə kam tɪn ɲwaanɪ.) ²⁰ A ko-bu, kɔ yɪ cɪga mɔ, a lagɪ sɪ n kɪ wɔɲo kɔlɔ a na loori-m tɪn mɔ dɪ Yuutu sono kɔm ɲwaanɪ, sɪ n pa a taa jɪgɪ wɔpɔlo Zezi Krisi ɲwaanɪ. ²¹ Amɔ na pɔpɔnɪ tɔnɔ kɔntɔ a pa nmɔ tɪn, a ye lanyɪranɪ nɪ nmɔ wɔ sɛ a wɔbɔɲa yam. A ta ye nɪ nmɔ wɔ kɪ n dwɛni a na loori kɔlɔ tɪn.

²² Kɔlɔ na wɛli da tɪn, a loori-m sɪ n kwaanɪ n lagɪ digɛ, sɪ a na tuɛ, sɪ a taa tigi da. Bɛɲwaanɪ a jɪgɪ tɪna nɪ Wɛ wɔ sɛ abam na loori-Dɪ amɔ ɲwaanɪ te tɪn, yɪ Dɪ wɔ pɔrɪ cwɛɲə sɪ a joori a ba abam te.

²³ Epafraɪ dɪ jɔɔnɪ-m. Wɔntɔ dɪdaanɪ amɔ mɔ wɔ pɪna digɛ nɪ Zezi Krisi cɪga kam ɲwaanɪ. ²⁴ Marɪkɪ dɪ Arisarɪkɪ dɪ Demasɪ dɪ Luki maama dɪ jɔɔnɪ-m. Bantu dɪ amɔ mɔ tɔgɪ daanɪ dɪ tɔɲɪ Wɛ tɪtɔɲa yam.

²⁵ Dɪ Yuutu Zezi Krisi wɔ pa abam yu-yoɲo.

**Tɔnɔ kɔlɔ ba na pɔpɔni ba
pa
EBRU TIINɛ tɪn
Tɔnɔ kɔlɔ ba na pɔpɔni
ba pa Ebru tiinɛ tɪn na
bri dɪbam kɔlɔ tɪn mu
tuntu**

Ebru tiinɛ yɪ Zwifə bam yɪri dɪdoŋ mu. Dɪ yəri wɔlɔ na pɔpɔni tɔnɔ kuntu tɪn. O nan pɔpɔni o pa Zezi nɔɔna balɔ na ne yaara zanzan tɪn mu. O ma pɔpɔni sɪ ba yɪ yagɪ We cwəŋə tɔgɪm. O ma pa ba na baari sɪ ba taa zɪgɪ kəŋkəŋ, dɪ ba na lwarɪ nɪ dɪ Yuutu Zezi na kɪ kɔlɔ tɪn na dwe wɔŋo maama te tɪn ŋwaani.

Tɔnɔ kɔm de yigə kɔ bri nɪ We tɔgɪ Dɪ Bu Zezi ŋwaani mu Dɪ bri Dɪ tɪti dɪ nabiinɛ, yɪ We daa bá wəli kulɔkulɔ kuntu baŋa nɪ. Zezi nan dwe We nijɔŋnə balɔ deen na wɔra tɪn, o dwe We malesɪ sɪm, o dwe Moyisi dɪ Zozwe dɪ (pɔɔrɪm 1-3).

Zezi dwe We kaanɪm tiinɛ balɔ deen na wɔra tɪn, o yɪ We kaanɪm tu wɔlɔ na wɔra maŋa maama tɪn mu. Zezi na dwe We kaanɪm tiinɛ bam maama tɪn mu paɪ nɔɔna nai vrɪm cɪga cɪga lwarɪm dɪ tɔbɔni wɔnɪ. Yɪstrayeli tiinɛ deen na yəni ba ma varɪm ba kaanɪ ba pa We tɪn, kɔ yɪ Zezi Krisi tɔbɔni dɪm nyɪnyɔgɔ mu (pɔɔrɪm 4-10).

Tɔnɔ kɔm tiim jəgə nɪ kɔ pɛ nɔɔna bam baari mu, sɪ ba taa ve yigə We cwəŋə kam wɔnɪ. Kɔ bri faŋa faŋa We nɔɔna bam na kɪ ba wɔ-dɪdɔba dɪ We te tɪn, yɪ kɔ kwe balɔ na wó karɪm-kɔ tɪn sɪ ba tɪgɪ Zezi yɪranɪ, sɪ ba taa nii Zezi sɪ ba taa tɔg-o dɪ ba wɔ maama, sɪ ba sɛ cam dɪ yaara, sɪ ba zɪgɪ kəŋkəŋ sɪ kɔ vu kɔ yɪ kweelim de (pɔɔrɪm 10-13).

We tɔgɪ Dɪ Bu Zezi ŋwaani mu Dɪ ŋɔɔni dɪ dɪbam

¹ Faŋa faŋa tɪn, We deen ŋɔɔni dɪ dɪbam nabaara bam kuni zanzan mu. Dɪ deen yəni Dɪ pa Dɪ nijɔŋnə bam mu ŋɔɔni wəənu dwi təri təri dɪ ba. ² Kɔ daari lele kuntu na yɪ lɔgɔ baŋa kweelim maŋa tɪn,

We laan pɛ Dɪ Bu mu ba o ŋɔɔni Dɪ taanɪ dɪ dɪbam. We de wuntu ŋwaani mu Dɪ kɪ lɔgɔ baŋa dɪ weyuu wəənu maama, yɪ Dɪ pa-o ni sɪ o ba o taa te wəənu maama.

³ We Bu wɔm mu jɪgɪ pooni dɪlɔ na bri We paari-zulə yam na yɪ te tɪn. O maa jɪgɪ o Ko We nyɪnyɔgɔ fasi. O ni-taanɪ maa jɪgɪ dam yɪ dɪ paɪ wəənu maama fɔgɪ tɪ zɪga.

O ma ba o saari nɔɔna lwarɪm o fɔgɪ-ba o pa ba jɪ lanyɪranɪ, yɪ o laan joori o dɪ Baŋa-We te o vu o jəni Dɪ jazɪm nɪ.

⁴ Kuntu tɪn, Baŋa-We Bu dwe We malesɪ sɪm, dɪ We na pɛ-o yɪri dɪlɔ na daga dɪ dwe sɪntɔ na jɪgɪ yɪra yalɔ tɪn ŋwaani.

Zezi Krisi dwe We malesɪ sɪm maama

⁵ Kɔ na yɪ malesɪ sɪm, We wɔ fɔgɪ Dɪ ta dɪ maleka Dɪ wɪ:

«Nmɔ mu yɪ amɔ Bu,
yɪ zɪm amɔ dɪ jɪgɪ nmɔ Ko.»

We nan wɔ tagɪ maleka kalɔkalɔ taanɪ Dɪ wɪ:

«Amɔ wó ta yɪ ka Ko,
sɪ ka dɪ taa yɪ amɔ bu.»

⁶ Kɔ daari maŋa kalɔ We na lagɪ Dɪ tɔŋɪ Dɪ Bu-dɔba kam sɪ o ba lɔgɔ baŋa tɪn, Dɪ tagɪ Dɪ wɪ:

«Malesɪ sɪm maama maŋɪ sɪ sɪ kuni doonə mu sɪ zul-o.»

⁷ Kɔ nan na yɪ malesɪ sɪm, We tagɪ sɪ taanɪ Dɪ wɪ:

Sɪ yɪ dɪntɔ tuntɔŋna mu,
yɪ Dɪ pa sɪ nyɪ nɪ vii dɪ min-vwɪ te,
sɪ sɪ taa tɔŋɪ sɪ pa-Dɪ.

⁸ Kɔ daari kɔ na yɪ We Bu wɔm, Dɪ tagɪ o taanɪ Dɪ wɪ:

«Nmɔ yɪ We mu, n paari dɪm wó ta wɔra sɪ kɔ taa ve maŋa kalɔ na ba ti tɪn. Nmɔ wó ta n te n nɔɔna bam dɪ cɪga.

⁹ Nmɔ soe cɪga cwəŋə,
yɪ n daari n culi balɔrɔ.

Kuntu ŋwaani mu n Ko Baŋa-We pɛ nmɔ na wɔpɔlo lanyɪranɪ dɪ zulə n dwəni balɔ maama na wɔra dɪ nmɔ tɪn.»

¹⁰ We ta tagɪ Dɪ wɪ:

«Nmɔ wɔlɔ na yɪ wəənu maama Yuutu tɪn mu kɪ lɔgɔ baŋa pulim nɪ, yɪ n ta kwəri n ma n jɪa n kɪ weyuu wəənu maama.

¹¹ Wəənu tɪm kuntu maama wó ba tɪ cɔgɪ, kɔ daari nmɔ nan wɔra mu maŋa maama.

Wænu tum kuntu maama wó ba ti doori ni goro na yæni ku doori te tin.

¹² Ti wó ba ti luri, yi n kukuli-ti n tiŋi ni n na kukuli gwar-dongo n tiŋi yi n daari n læni gwar-dongo n zu te tin.

Nmu nan ta wó ta n yi ni n na manɔ n yi te tin mu.

N ŋwɔa bá fɔgi ka ti.»

¹³ We deen wu fɔgi DI ta di DI malesi sum kalɔkalɔ DI wɔ:

«Ba n jæni a jazim ni,

si a ki n dɔna maama n ne kuri ni si n no-ba ni tɔga te.»

Ku yi DI Bu wum yirani mu DI tagi kuntu.

¹⁴ Malesi sum laɔa nan yi ta mu? Si nyi ni jwæru mu te, si ba jigi yira ni nabiinæ te. Sintu yi silu na tɔŋi si pa We tin mu. We maa yæni DI tɔŋi-si, yi si ve si zæni balu na wó na vrim tin.

2

Dí wu manɔ si dí vin We vrim dim

¹ Kuntu ŋwaani mu ku manɔ si dí kwaanɔ dí taá jigi We kwæra kalu dí na ni tin lanyirani, si dí yi ywæri We cwɛŋɛ kam wɔni. ² We na tɔgi DI malesi sum jɔna DI pa dí nabaara bam kwæra kalu tin jigi kuri lanyirani. Nɔɔnu na wu se-ka yi o na cɔgi DI niæ yam, kuntu tu manɔ si o na cam mu ku manɔ di o na ki te tin. ³ Ku laan nan na yi dibam balu We na de DI Bu wum ŋwaani DI pa dí lwarɔ DI kwæra kam tin, dí yigæ na tæra di o vrim dim kuntu di na dwe malesi sum na bri kulɔ tin, dí wó wani dí lu na? Dí Yuutu Zezi mu de yigæ o ŋɔɔni We vrim dim kuntu taani o bri nɔɔna. Balu na ni-di kuntu tin laan ma daari ba ta ba bri dibam ni ku yi ciga mu. ⁴ We titi di ma bri ni ku yi ciga, di DI na pe ba ki wo-kɔnkagila dwi tæri tæri di wænu tilu na bri DI dam tin. DI ma daari DI pa ba maama DI Joro kom dam, si ba ma tɔŋi te di te DI wɔbuɔa na lagi tin.

Zezi mu yi wulu na vri dibam tin

⁵ Lu-dongo kulɔ na maa buɔni yi dí te ku taani tin, ku dai ni malesi sum mu We pe dam si si taa te-ku. ⁶ We tɔno kum wɔni nɔɔnu wɔdɔŋ tagi o wɔ:

«Nabiinu yi bæe mu,

yi nmu Baɔa-We guli o gulæ?

Nabiinu bu yi bæe mu,

yi nmu nii o baɔa ni kuntu?

⁷ Nmu pe o ba mai di malesi sum maɔa finfin wɔni mu,

yi n laan pa o di paari yi o na zulæ.

⁸ N ma n daari n ki wænu maama o ne kuri ni.»

Ku na tagi ku wɔ, «We ki wænu maama o dam kuri ni» tin, ku lagi ku ta ni kulɔkulɔ tæra o na ba te-ku. Ku nan yi ciga mu ni, lele kuntu dí daa ta wu ne ni wænu maama wu nabiinæ dam kuri ni. ⁹ Dí nan ye ni, ku yi Zezi mu We pe o tu o titi o wu yi malesi sum maɔa finfin wɔni mu, yi o laan ba o na paari-zulæ di tiæ, o na se o yaari o ti tin ŋwaani. Kuntu mu We tɔgi DI zaani dim ŋwaani DI pa Zezi læni nabiinæ maama yuu ni o ti ba vrim ŋwaani.

¹⁰ Ku manɔ di We dilu na ki woɔo maama DI titi ŋwaani tin wɔbuɔa mu, si DI pa Zezi na yaara, si o laan wani o vri nabiinæ zanzan si ba ji We biæ, si ba daari ba na paari-zulæ. Ku yi Zezi mu pai nɔɔna na vrim We tee ni.

¹¹ Zezi ta mu yi wulu na pai nabiinæ jigi wu-pono We yigæ ni tin. Wuntu di o na pe balu maama jigi wu-pono tin yi ko didu biæ mu. Kuntu ŋwaani mu o bæ-ba ni o ko-biæ, yi ku ba jigi cavura did-o. ¹² Mu ku kuri o tagi di We o wɔ:

«Amu wó pa nmu yiri zaɔi a ko-biæ bam titari ni,

yi a zigɔ ba wɔni a leeni a zuli nmu.»

¹³ O daa ta maa wɔ:

«Amu wó kwe a wu maama a pa We.»

O ma daa ta ta o wɔ:

«Nii-na amu di biæ balu We na ki amu jɔna ni tin.»

¹⁴ Balu nan na yi We biæ tin yi nabiinæ mu, yi ba jigi yira di jana. Kuntu ŋwaani mu Zezi di deen tɔgi o ji nabiinu, si o wani o tɔgi o tɔni dim ŋwaani o cɔgi wulu na pai tɔni jaani nɔɔna tin. Wuntu mu yi sutaani. ¹⁵ Zezi na wani tɔni kuntu tin, ku pe o wani o vri balu na fɔna di tɔni tin o yagi. Bantu ŋwɔa kam maama wɔni ba yi ni gambe mu te, ba na kwari tɔni tin ŋwaani. ¹⁶ Dí laan nan lwarɔ ni ku dai malesi sum mu o tu si o zæni. O tu si o zæni Abraham dwi tiinæ bam mu. ¹⁷ Mu ku kuri o jigi nabiinu yi o sintu o nyi di o ko-biæ

bam wonjo maama woni. Kuntu mu pe-o cwəŋə, si o taa yi We kaanum yuutu wulu na jigi ba nwanja lanyirani yi o tunji o pa We di ciga ba nwaan tɪn. Kuntu mu pe o wai o saari ba lwarim yi o pa ba fɔgi di We. ¹⁸ Kuntu, Zezi titi na ne manim di yaara tɪn, o laan wó wanɪ o zəni balu na wu yaara di manim woni tɪn si ba taa jigi pu-dia.

3

Zezi dwe Moyisi

¹ A ko-biə-ba, abam yi We nɔɔna mu. DI ma bəŋi abam si á tɔgi á na ywəəni DI sɔŋɔ ni. Nan lwarɪ-na ni Zezi mu yi wulu We na tunji, si o ba o ji DI kaanum yuutu dɪbam We cwəŋə tɔgum dim nwanɪ. ² We mu pe-o titunji dim kuntu. O maa tunji o pa We di ciga. Ku nan yi bidwi mu di Moyisi di deen na nii We nɔɔna bam banja ni di ciga te tɪn. ³ Zezi nan sunɪ o manɪ si o na zulə o dwəni Moyisi, bəŋwanɪ nɔɔnu wulu na logi sɔŋɔ tɪn mu na zulə o dwe sɔŋɔ kum titi. ⁴ Sɔŋɔ nan tərə yi ku dai nɔɔnu mu logi-ku. We nan mu yi wulu na ki wonjo maama tɪn. ⁵ Moyisi deen yi tuntunnu mu, yi o tunji di ciga We nɔɔna bam nwanɪ. O ma da yigə o bri-ba We ciga kalu na wó ba ka lwarɪ jaja tɪn. ⁶ Ku daari Zezi Krisi mu yi sɔŋɔ kum titi bu ciga ciga, yi o te sɔŋɔ kum. Dɪbam mu yi sɔŋɔ kum kuntu, di dí na zigɪ kəŋkəŋ di pu-dia yi dí bri di wɔpolo ni dí jigi tɪna We tee ni.

We na wó pa DI nɔɔna bam siun te tɪn

⁷ Kuntu nwanɪ sɛ-na We Joro kum na tagi te ku wi:
 «Abam zɪm na ni We kwərə kam,
⁸ á yi zanɪ á digili á bicara,
 ni á nabaara bam deen na vin We ni,
 yi ba kwəri ba manɪ-DI ba nii te manja kalu ba na wu kagva kam woni tɪn.»
⁹ We maa wi:
 «Abam nabaara bam deen ne amu na ki kulɔ maama di ba bɪna fiinna tɪn,
 yi ba daa ta tiini ba kwaanɪ ba manɪ amu si ba nii.
¹⁰ Kuntu nwanɪ mu amu banɪ zanɪ di nɔɔna bam kuntu,

yi a ta a wi:
 «Ku yi ba paali ba ywəri mu manja maama,
 yi ba vin si ba tɔgi amu cwe sim.»

¹¹ Amu ban-zɔŋɔ kum ma pa a ta a du di ba a wi:
 «Amu bri a bá pa-ba cwəŋə si ba zu amu woro kum wu ba na siun.» »

¹² A ko-biə-ba, cu-na á titi si abam wuluwulu yi taá jigi wubun-lwaanu o bicari ni, si ku pa o yi ki o wu-dɪɔba di Nwɪa Tu We, si o daari o yagi We cwəŋə tɔgum. ¹³ Nan taá zəni-na daani manja maama, si ku pa á taá jigi pu-dia, ni We kwərə kam ta na nɔɔni di dɪbam zɪm te tɪn, si abam wuluwulu yi pa lwarim gan-o si o pa o bicari digili di We. ¹⁴ Dɪbam nan tɔgi di Zezi Krisi dí ji We biə mu, di dí na zigɪ kəŋkəŋ, ni dí na puli dí ki dí wu-dɪɔba di We te tɪn, si ku vu ku yi kweelim.

¹⁵ Ku yi ni We tɔnɔ kum na tagi te ku wi:
 «Abam zɪm na ni We kwərə kam,
 á yi zanɪ á digili á bicara,
 ni á nabaara bam deen na vin We ni te tɪn.»

¹⁶ Balu deen na ni We kwərə kam yi ba vin DI ni tɪn yi bra mu? Ba yi balu maama Moyisi deen na tɔgi ba yigə o ja-ba o nunji Ezipi tɪv kum woni tɪn mu. ¹⁷ We banɪ deen zanɪ di bra mu bɪna fiinna tɪn? Ku yi nɔɔna balu na ki lwarim kagva kam woni yi We pa ba ti da tɪn mu. ¹⁸ We na dugi DI wi, dɪntu bri DI bá pa-ba cwəŋə si ba zu DI woro kum wu ba na siun tɪn, ku yi bra mu DI tea? Ku yi balu na wu sɛ DI ni tɪn mu.

¹⁹ Kuntu mu pe dí lwarɪ ni, We na wu pe-ba cwəŋə si ba zu DI woro kum wu tɪn, ku yi ba na wu ki ba wu-dɪɔba di DI tɪn nwanɪ mu.

4

¹ We na goni DI ni si DI pa nɔɔna zu DI woro kum wu ba na siun tɪn daa ta wura. Dɪbam nan manɪ si dí taá yiri dí titi mu, si nɔɔn-nɔɔnu yi zanɪ o ba o dari ni o wu zu We woro kum kuntu wu. ² Dɪbam manɪ dí ni We kwər-ywəŋə kam, nɪnɛni dí nabaara bam deen di na ni-ka te tɪn. Bantu nan na ni-ka tɪn, ba wu pe ka ja kuri di ba, bəŋwanɪ ba wu ki ba

wu-didba si ba togi We na tagi kulb tin. ³ Dɔbam balu na ki di wu-didba di We tin mu wu ba di na siun DI woro kum wɔni. Beɔwaanɔ We tagi bantɔ taani DI wi:

«Amu ban-zɔɔɔ kum pe a ta a du di ba a wi:

«Amu bri a ba pa-ba cwɔɔɔ si ba zu amu woro kum wu ba na siun.» »

We na tagi kuntu tin, ku dai ni DI ba jigi siun jɔgɔ mu ba ɔwaanɔ. Ku zigi maɔa kalu We na ki lugu baɔa yi DI ki DI titɔɔa yam maama DI ti tin, mu DI daari DI sin.

⁴ We tɔɔɔ kum tagi da yarpe de dim taani ku wi:

«Da yarpe de ni mu We sin di DI titɔɔa yam maama.»

⁵ We nan tagi DI siun kum taani DI wi:

«Amu bri a ba pa-ba cwɔɔɔ si ba zu amu woro kum wu ba sin.»

⁶ Kuntu tin, di nabaara balu na de yigɔ ba ni We kwɔr-ywɔɔɔ kam tin wu wani ba zu DI woro kum wu ba sin, ba na vin DI ni tin ɔwaanɔ. Kuntu ɔwaanɔ ku laan daari si nɔɔna badaara mu na cwɔɔɔ ba zu. ⁷ Mu ku kuri We daa ta tɔɔi de didɔɔ, ku na lagi ku ta ni zum, si nɔɔna wani ba zu DI woro kum wu ba sin. Kuntu, bɔna zanzan na ke tin, We deen ta pe Davidi mu ta kulb dɔbam na maɔi di ni tin o wi: «Abam zum na ni We kwɔrɔ kam, a yi zaɔi a digili a bicara.»

⁸ Zozwe deen ya na suni o ja di nabaara bam o vu o zu We woro kum wu si ba sin, We ya daa ba ɔɔɔni siun de didɔɔ taani daga. ⁹ Kuntu mu di ye ni cwɔɔɔ daa ta wura zum, si We nɔɔna na siun, ni DI titi na sin da yarpe de dim ni te tin. ¹⁰ Wulu maama na zu We woro kum wu tin, wuntu wu suni o na siun di o titɔɔa yam, ni We di deen na sin di DI titɔɔa yam te tin. ¹¹ Kuntu ɔwaanɔ kwaanɔ-na a pa di zu We woro kum wu si di na siun. Nɔɔn-nɔɔnu yi zaɔi o vin We ni si o joori We kwaga ni, ni di nabaara bam deen na ki te tin.

¹² We taani dim jigi ɔwɔa yi di dana lanyiranɔ. Di jigi ni di dwe su-lɔɔɔ kulb na jigi niɔ yale tin. Di maa wai di zɔɔri nɔɔnu wu di pɔɔri o joro di o bicari wɔɔnu maama daani, yi di daari di ye o swan di o wɔɔɔɔa maama na yi te tin.

¹³ Kulbukulu ba wani ku sɔgi We yigɔ ni.

Wɔɔo kulb maama na wura tin yi jaja mu DI yigɔ ni. Ku yi dintu mu di maɔi si di ba di zigi DI yigɔ ni di ta kulb maama di na ki tin.

Zezi Krisi dwe We kaanum yuu tiina bam maama

¹⁴ Dɔbam nan jigi We kaanum yuutu o na yi kamunu o diini o vu o yi We-sɔɔɔ. Wum mu yi We Bu Zezi. Kuntu ɔwaanɔ, pa-na di se We cwɔɔɔ toɔim lanyiranɔ di zigi kɔɔkɔɔ. ¹⁵ We kaanum yuutu wum kuntu nan dai wulu na ba jigi dɔbam balu na bwɔnɔ tin ɔwɔa. O titi di nan ne yaara di maɔim wɔɔo maama wɔni, ni dɔbam di na ne maɔim te tin. Nan di kuntu di, o ta wu ki lwarim. ¹⁶ Kuntu ɔwaanɔ, pa-na di ta a jigi baari si di wani di yi Dam-fɔɔ Tu We jɔɔ je, si di jɔɔi DI zaani dim. Kuntu mu We wu duri di ɔwɔa yi DI pa dɔbam zaani, si ku wani ku zɔni dɔbam maɔa kalu di na lagi tin.

5

¹ We kaanum yuutu maama yi ba yɔni ba li-o o donnɔ nabiinɔ wɔni mu, si o taa tɔɔi o pa We ba ɔwaanɔ. O nan maɔi si o taa mai peera di vara mu o kaani Baɔa-We, si DI yagi ba lwarim DI ma ce-ba. ² O titi di nan na bwɔnɔ tin, o wai o jaani o bicari di balu na yɔri We ciga kam lanyiranɔ yi ba tusi tin. ³ O nan na bwɔnɔ kuntu tin, ku fin mu si o kaani Baɔa-We o titi lwarim ɔwaanɔ, di nɔɔna bam di lwarim ɔwaanɔ.

⁴ Nɔɔn-nɔɔnu nan ba wani o li o titi si o taa yi We kaanum yuutu. Ku yi We mu wu kur-o, nɔɔɔni DI deen na puli DI kuri Aaron te tin.

⁵ Ku nan yi bidwi mu di Zezi Krisi di na yi We kaanum yuutu te tin. Ku dai ni wum mu beeri zulɔ yam kuntu o pa o titi. We nan mu tagi did-o DI wi:

«Nmɔ mu yi amu Bu, yi zum amu di jigi nmɔ Ko.»

⁶ We daa ta tagi DI tɔɔɔ kum wɔni jɔgɔ kadoɔ ni DI wi:

«Nmɔ wu ta n yi amu kaanum tu si ku taa ve maɔa kalu na ba ti tin, ni Melikisedeki deen na yi te tin.»

⁷ Zezi na wu lugu baɔa ni maɔa kalu tin, o tiini o loori We di baari yi o yi-na

nunɔ, o na ye nɪ Wɛ wó wantɪ Dɪ jon-ɔ tɔɔnɪ wɔnɪ tɪn ɲwaanɪ. Wɛ ma sɛ o loro kɔm, o na tu o titɪ yɪ o sɛ-Dɪ lanyɪranɪ tɪn ɲwaanɪ. ⁸ Nan dɪ o na maɲɪ o yɪ Wɛ Bu tɪn dɪ, o na yaari te tɪn mu pɛ o lwarɪ Wɛ ni sɛem na yɪ te tɪn. ⁹ O nan na kɪ kulɔ maama Wɛ na lagɪ o ti tɪn, o laan watɪ o vrɪ balɔ maama na sɛ o ni tɪn o pa ba na ɲwɪa kalɔ na ba ti tɪn Wɛ tee nɪ. ¹⁰ Wɛ ma brɪ nɪ o sɪnɪ o yɪ Dɪ kaanɪm yuutu, nɪ Melkisedɛkɪ dɛɛn na yɪ te tɪn.

Cv-na á titɪ sɪ á yɪ yagɪ Wɛ cwɛɲɔ tɔgɪm

¹¹ Amɔ ya jigɪ wəənu zanzan mu sɪ a ta a brɪ abam kɔntɔ laɲa nɪ, kɔ nan tiini kɔ cana sɪ a pa á ni kɔ kuri, bɛɲwaanɪ abam laan jigɪ yawɔɔɔ mu yɪ á bá wantɪ á ni kɔ kuri lɪla. ¹² Kɔ na dai kɔntɔ ɲwaanɪ, kantɔ maɲa kam nɪ abam laan ya wó ta yɪ balɔ na maɲɪ sɪ á taá jigɪ Wɛ nɔɔna á zaasɪ tɪn mu. Kɔ nan na yɪ cɪga, kɔ fin mu sɪ nɔɔna mu joori ba brɪ abam Wɛ taanɪ dɪm dayigə wo-mwaalɔ tɪm. Abam nyɪ dɪ biə balɔ ta na wɔ yɪ sɪ ba di wɔdiu kulɔ na duunə tɪn, yɪ á maɲɪ sɪ á taá ɲɔgɪ yɪla mu nɪ bu-balɛ te. ¹³ Balɔ na jigɪ bu-balɛ wɔbɔɲa kɔntɔ tɪn, kɔ brɪ nɪ ba ta yəri kulɔ na maɲɪ dɪ kulɔ na wɔ maɲɪ tɪn daanɪ. ¹⁴ Kɔ daari balɔ wɔbɔɲa na biɲɪ dɪ Wɛ cɪga kam tɪn mu di wɔdiu kulɔ na duunə tɪn. Bantɔ mu yəni ba tɔgɪ Wɛ cɪga kam, yɪ ba watɪ ba kuri wəənu tɪlɔ na lana yɪ ti maɲɪ sɪ ba kɪ tɪn, ba daari tɪlɔ na wɔ maɲɪ tɪn.

6

¹ Nan pa-na dí kɛ wəənu tɪlɔ ba na maɲɪ ba da yigə ba brɪ abam Zezi Krisi cwɛɲɔ kam wɔnɪ tɪn, sɪ dí daari dí zaasɪ wəənu tɪlɔ na wó pa dí wɔbɔɲa bi Wɛ cɪga kam wɔnɪ tɪn. Abam daa wɔ maɲɪ sɪ á joori á puli Wɛ taanɪ dɪm zaasɪm, bɛɲwaanɪ á maɲɪ á zaasɪ á na wó ləni á wɔ á yagɪ kəm-balwaarɔ tɪlɔ na jigɪ abam ti ve tɔɔnɪ wɔnɪ tɪn, dɪ á na wó kɪ á wɔ-dɪdɔba dɪ Wɛ te tɪn. ² Á maɲɪ á zaasɪ ba na wó miisi nɔɔna na wɔnɪ te tɪn wonɔ, kɔ wəli dɪ ba na wó zi ba jɪa nɔɔna banɔ nɪ ba warɪ Wɛ ba ɲwaanɪ te tɪn, yɪ á kwəri á zaasɪ twa na wó bi te tɪn, kɔ wəli dɪ Wɛ na

wó ba Dɪ di nabiinə sarɪya Dɪ ma kweeli te tɪn. ³ Á nan pa-na dí gaalɪ wəənu tɪm kɔntɔ dí kɛ, sɪ dí daari dí kwaanɪ dí vu yigə, sɪ Wɛ wó zəni dɪbam yɪ dí wantɪ dí vu yigə.

⁴ Kɔ na yɪ balɔ na maɲɪ ba sɛ Wɛ cɪga kam tɪn, ba na paalɪ ba yagɪ Wɛ cwɛɲɔ tɔgɪm, nɔɔn-nɔɔnɔ daa bá wantɪ o joori o dɪ-ba ka wɔnɪ. Bantɔ maɲɪ ba na Wɛ pooni dɪm, yɪ ba lwarɪ ɲwɪ-dɔɲa kalɔ Wɛ na pɛ tɪn na yɪ te tɪn. Ba maɲɪ ba na Wɛ Joro kɔm dam. ⁵ Ba maɲɪ ba lwarɪ Wɛ taanɪ dɪm na ywəmmə te tɪn, yɪ ba nɛ Wɛ paari dɪlɔ na lagɪ dɪ ba tɪn dam na yɪ te tɪn. ⁶ Nɔɔna bantɔ dwi na yagɪ Wɛ cwɛɲɔ tɔgɪm, nɔɔn-nɔɔnɔ daa bá wantɪ o pa ba ləni ba wɔ ba daa ta tɔgɪ Wɛ, bɛɲwaanɪ kɔ nyɪ nɪnɛɛnɪ bam titɪ mu joori ba pa Wɛ Bu Zezi tɔɔn-dagara kam yuu nɪ ba gɔ yɪ ba paɪ nɔɔna mwan-o te.

⁷ Kɔ nyɪ dɪ dɔba na nɪa lanyɪranɪ nɔɔnɔ kara nɪ te tɪn mu. Tɪga kam na nyɔgɪ dɔ-na bam yɪ ka daari ka kɪ wɔdiuru lanyɪranɪ ka pa balɔ na dugɪ ka banɔ nɪ tɪn, Wɛ wó kɪ tɪga kam kɔntɔ lanyɪranɪ. ⁸ Kɔ daari tɪga kam na nunɪ sabari dɪ wɔ-kɔrrɔ yɪranɪ mu, kɔ brɪ nɪ ka yɪ kafɛ mu, yɪ finfin na wəli da Wɛ wó cɔgɪ-ka Dɪ yagɪ, yɪ kɔ tiim nɪ baá zwe-ka dɪ mini mu.

⁹ A badon-sonnu-ba, dɪbam na maɲɪ dí ɲɔɔnɪ kɔntɔ dɪ, dí jigɪ abam cɪga nɪ á tɔgɪ cwə-ɲɔɲa kalɔ na wó pa á na vrɪm tɪn. ¹⁰ Wɛ yɪ cɪga tu mu. Dɪ nan bá swe á na maɲɪ á tɔɲɪ titɔɲ-ɲɔna yalɔ tɪn. Dɪ ta bá swe á na soe-Dɪ lanyɪranɪ yɪ á tɔɲɪ á wəli Dɪ nɔɔna bam kɔ ba kɔ yɪ zɪm maama tɪn. ¹¹ Amɔ nan na tiini a lagɪ kulɔ tɪn mu yɪ sɪ abam maama kwaanɪ á tɔgɪ Wɛ lanyɪranɪ kɔ vu kɔ yɪ kweelim, sɪ á laan na kulɔ maama á na jigɪ tɪna sɪ á na Wɛ tee nɪ tɪn. ¹² Á nan yɪ pa yawɔɔɔ zɔ abam. Á lwəni-na balɔ na fɔgɪ ba zɪgɪ dɪ pu-dɪa yɪ ba jigɪ wɔ-dɪdɔba dɪ Wɛ tɪn. Bantɔ laan mu wó ba ba jonɪ wo-laaru tɪlɔ Wɛ na goni ni sɪ Dɪ pa-ba tɪn.

Wɛ bá fɔgɪ Dɪ ləni Dɪ na goni ni sɪ Dɪ kɪ kulɔ tɪn

¹³ Wɛ dɛɛn na goni Dɪ ni dɪm dɪ Abraham tɪn, kɔ yɪ Dɪ dugɪ dɪ Dɪ titɪ mu,

berɲwaani woŋo daa tərə ku na dwe-DI si DI du di ku. ¹⁴ Wε goni DI ni dım dıd-o DI wı:

«Amu wó kɪ nmu lanyıranı,
yɪ aá pa n dwi puli zanzan.»

¹⁵ Wε na dugi kuntu tın, Abraham dɛen ma vɔ pu-dıa o cəgi taan, yɪ o laan ba o na Wε na goni DI ni dım si DI pa-o kulɔ tın.

¹⁶ Ku na yɪ nabiinə na yəni ba du durə, baá ma kulɔ na dwe-ba tın yırı mu ba du, si ku brı nı ba taanı dım yɪ cıga, si bubwɛa daa ta tərə. ¹⁷ Ku nan na yɪ Wε na goni DI ni dım di balɔ tın, DI di lagı si ba lwarı lanyıranı nı DI bá fɔgi DI yiri DI ni dım. Kuntu ɲwaani mu DI dugi durə DI wəli di DI ni-gonim dım. ¹⁸ Wε na ba fɔe vwan tın ɲwaani, wəenu tım kuntu tile bá wanı tı ləni. Kuntu ɲwaani mu dıbam balɔ na kɪ dí tıtı Wε jıɲa nı tın wó tiini dí zıgi kəŋkəŋ di pu-dıa, si dí taá jıgi tına nı dí wó na kulɔ Wε na tıɲi si DI pa dıbam tın. ¹⁹ Tına yam dí na jıgi Wε tee nı kuntu tın tiini ya dana, yɪ ya bá wanı ya cɔgi. Ya maa paı dí wɔbɔɲa tigi jəgə dıdɔa, yɪ ya paı dí yɪ Wε tıtı jəŋə je mɛ na cıgi di gɔɔ si nabiinə yɪ zɔ tın.

²⁰ Zezi nan mu maɲı o da yigə o zɔ jəgə kam kuntu dıbam ɲwaani. Wuntu mu jıgi Wε kaanım yuutu si ku taa ve maɲa kalɔ na ba ti tın, nı Melıkisedeki dɛen na yɪ te tın.

7

Melikisedeki dɛen yɪ pɛ mu yɪ o ta yɪ Wε kaanım tu

¹ A laan lagı a ɲɔɔnı Melıkisedeki woŋo mu a brı abam. Wuntu dɛen yɪ Salem tiinə pɛ mu, yɪ o kwəri o yɪ Yuutu Baɲa-Wε kaanım tu. Abraham na kɪ jara o wanı pwa yɪ o laan ma joori maɲa kalɔ tın, mu Melıkisedeki jeer-o cwəŋə nı o soɔli Wε o pa-o. ² Abraham laan ma kwe wəenu tıɔ maama o na nɛ jara yam je nı tın o cɛ kuni fugə, o kwe kuni bıdwi dım o pa Melıkisedeki. Melıkisedeki yırı dım kuri mu yɪ pɛ wɔɔ na yɪ Cıga Tu tın. Ku wəli da, o na yɪ Salem pɛ tın, ku di kuri mu yɪ Yazurə Pɛ. ³ Dıbam nan wɔ nı Melıkisedeki ko di o nu ɲwa, yɪ dí yəri o kuri na puli mɛ tın. Dí nan yəri o lura de

di o tɔɔnı maɲa. Kuntu mu pɛ o nyı di Wε Bu Zezi, yɪ o yɪ Wε kaanım tu si ku taa ve maɲa kalɔ na ba ti tın.

⁴ Buɲı-na á nii Melıkisedeki dɛen na yɪ kamunu te tın. Dıbam nabaaru Abraham dɛen ma cɛ wəenu tıɔ o na nɛ jara yam je nı tın kuni fugə, yɪ o lı kuni bıdwi o pa-o. ⁵ Ku na yɪ balɔ na nuɲi Leevi dwi dım wɔnı yɪ ba yɪ Wε kaanım tiinə tın, Wε ni dım pɛ-ba cwəŋə si ba jɔɲi kuni kuri fugə wɔnı kuni bıdwi dım ba donnə Yisırayelı tiinə bam tee nı woŋo maama wɔnı, yɪ bantɔ di nan yɪ Abraham dwi tiinə mu. ⁶ Melıkisedeki nan wɔ nuɲi Leevi dwi dım wɔnı. Nan di kuntu di, o ta jɔɲi o wəenu təri Abraham tee nı. O ma daari o soɔli Wε o pa Abraham, yɪ Abraham nan ya mu yɪ wɔɔ Wε na goni DI ni dıd-o tın. ⁷ Ku nan ba jıgi bubwɛa nı, nɔɔnɔ na soɔli Wε o pa o doɲ, wuntu mu yɪ kamunu o dwe o na soɔli o pa wɔɔ tın.

⁸ Wε kaanım tiinə balɔ na nuɲi Leevi dwi dım wɔnı tın dɛen yəni ba jɔɲi ba wəenu təri mu, bantɔ nan yɪ balɔ na tɔ tın mu. Ku daari ku nan na yɪ Melıkisedeki, wuntu ɲwi mu taan, nı Wε tɔnɔ kım na tagı te tın. ⁹⁻¹⁰ Abraham na cɛ o wəenu yɪ o pa Melıkisedeki o təri tın, ba ta wɔ lɔgi Leevi, yɪ o nan wɔ o nabaaru Abraham jana kam wɔnı. Leevi nan mu yɪ wɔɔ dwi tiinə na jıgi cwəŋə si ba jɔɲi ba wəenu təri ba donnə Yisırayelı tiinə bam tee nı tın. Nan di kuntu di, ku nyı di Leevi tɔgi Abraham ɲwaani mu o pa Melıkisedeki o təri.

¹¹ Wε dɛen tɔgi Leevi dwi tiinə kaanım dım ɲwaani mu DI pa DI cullu tım Yisırayelı tiinə. Bantɔ nan na yəni ba kaanı Baɲa-Wε te tın ya na maɲı fası, Wε ya daa bá kuri kaanım tu wɔdoɲ wɔɔ na daı Leevi dwi tu tın. Wε nan kuri wɔɔ na yɪ kaanım tu nı Melıkisedeki dɛen na yɪ te tın, yɪ o wɔ nuɲi Aarɔn dwi dım wɔnı. ¹² Kuntu, Wε na ləni DI kaanım tu dwi dıdoɲ wɔnı tın, ku maɲı si DI cullu tım di tɔgi tı ləni mu. ¹³⁻¹⁴ Taanı dıntɔ maama nan brı dí Yuutu Zezi Krisi woŋo mu. Wuntu daı Leevi dwi tu. Dí ye nı ba lɔg-o Zuda dwi dım wɔnı mu. Dwi dım kuntu wɔnı nɔɔn-nɔɔnɔ nan wɔ fɔgi o ji

Wε kaanum tu. Kε na yi Wε cullu tɪb DI na kɪ Moyisi jɪŋa nɪ tɪn, tɪ wɒ pε Zuda dwi tiinε cwəŋə sɪ ba ji Wε kaanum tiinε.

Wε ləni kaanum tu wɒdoŋ mɒ, sɪ o taa nyɪ nɪ Melikisedeki dɛen na yi te tɪn

¹⁵ Dɪ nan sɪnɪ dɪ lwarɪ jaja nɪ Wε ləni kaanum tu wɒdoŋ mɒ, o na nyɪ dɪ Melikisedeki dɛen na yi te tɪn. ¹⁶ Zezi na jigi Wε kaanum tu te tɪn wɒ tɔgɪ dwi dɪm cullu tɪm ŋwaanɪ, kɒ tɔgɪ o ŋwɪa kalɒ tɒɒnɪ na ba jɪgɪ dam ka baŋa nɪ tɪn ŋwaanɪ mɒ. ¹⁷ Wε nan tagɪ o taanɪ DI wɪ: «Nmɒ mɒ wɒ ta n yi amɒ kaanum tu sɪ kɒ taa ve maŋa kalɒ na ba ti tɪn, nɪ Melikisedeki dɛen na yi te tɪn.»

¹⁸ Kɒ ma brɪ nɪ Wε yagɪ cwə-doŋə kam mɒ, ka na bwənə yi ka ba zəni nɔɔna tɪn ŋwaanɪ. ¹⁹ Cullu tɪb Wε na kɪ Moyisi jɪŋa nɪ tɪn warɪ tɪ pa nɔɔna maŋɪ fastɪ Wε yigə nɪ. Kɒ daari lele kɒntɒ, dɪ laan jɪgɪ tɪna lanyɪranɪ dɪ Wε na tɪŋi cwə-laa kalɒ DI pa dɪbam sɪ dɪ ma wanɪ dɪ tɔgɪ-ka dɪ vu dɪ yi DI te tɪn.

²⁰ Wε nan dugi durə mɒ DI wəli da. Leevi dwi tiinε bam dɛen nan na jigi Wε kaanum tiinε tɪn, DI wɒ dugi durə kam kɒntɒ doŋ dɪ ba. ²¹ Kɒ daari, Zezi nan na jigi Wε kaanum tu tɪn, Wε dugi durə mɒ did-o DI wɪ: «Amɒ Yuutu Baŋa-Wε mɒ dugi a durə, yi a bá fɔgɪ a za a nɪ.

Nmɒ wɒ ta n yi amɒ kaanum tu sɪ kɒ taa ve maŋa kalɒ na ba ti tɪn.»

²² Wε na dugi DI durə kam kɒntɒ tɪn, kɒ brɪ nɪ Zezi ŋwaanɪ mɒ DI tɪŋi cwə-laa DI pa dɪbam, yi kantɒ garɪ cwə-doŋə kam.

²³ Kɒ na yi Leevi dwi tiinε balɒ dɛen na yi Wε kaanum tiinε tɪn, ba yi zanzan, tɒɒnɪ na yəni dɪ jaanɪ-ba yi ba ləni daanɪ tɪn ŋwaanɪ mɒ. ²⁴ Kɒ daari Zezi mɒ yi wɒlɒ na jɪgɪ ŋwɪa sɪ kɒ taa ve maŋa kalɒ na ba ti tɪn. Nɔɔn-nɔɔnɒ nan daa bá ləni o yuu nɪ o ji Wε kaanum tu. ²⁵ Kɒntɒ tɪn, o wat o vrɪ balɒ na tɔgɪ o ŋwaanɪ ba yi Wε te tɪn maŋa maama, o na jɪgɪ ŋwɪa kalɒ na ba ti yi o loori Wε o pa-ba tɪn ŋwaanɪ.

²⁶ Zezi nan mɒ yi Wε kaanum yuutu wɒlɒ na maŋɪ tɪn dɪbam ŋwaanɪ. O jɪgɪ wɒ-poŋo, o yi nɔn-ŋum Wε yigə nɪ, o ba jɪgɪ lwarɪm. Wε ma lɪ-o nɔn-balwaarɒ

tɪtarɪ nɪ, yi DI zəŋ-o DI ja DI di weyyuu DI sɔŋo nɪ. ²⁷ Kɒ na yi Wε kaanum yuu tiinε bam dɛen na yi te tɪn, dɛ maama ba yəni ba kaanɪ Baŋa-Wε mɒ sɪ DI yagɪ ba tɪtɪ lwarɪm DI ma cɛ-ba, yi ba laan daari ba kaanɪ Wε ba donnə bam dɪ lwarɪm ŋwaanɪ. Kɒ nan na yi Zezi, wɒntɒ kwe o tɪtɪ mɒ o ma kaanɪ Wε kuni bɪdwɪ yɪranɪ, yi kɒntɒ jɪgɪ kuri sɪ kɒ taa ve maŋa kalɒ na ba ti tɪn. ²⁸ Cullu tɪb Wε na kɪ Moyisi jɪŋa nɪ tɪn pa nabiinə jiri Wε kaanum yuu tiinε yi ba daa ta bwənə mɒ. Kɒ nan na yi Wε ni-gonim dɪlɒ DI na dugi durə dɪ ŋwaanɪ tɪn, dɪntɒ laan mɒ ləni Moyisi cullu tɪm yuu nɪ, yi dɪ pa Wε tɪtɪ Bu wɒm ji DI kaanum yuutu wɒlɒ na maŋɪ fastɪ sɪ kɒ taa ve maŋa kalɒ na ba ti tɪn.

8

Zezi Krisi mɒ yi Wε ni-dɒvri dɪm kaanum yuutu

¹ Taana yantɒ maama wɒnɪ taanɪ dɪlɒ na yi kamunu tɪn mɒ yi sɪ dɪbam jɪgɪ Wε kaanum yuutu wɒm kɒntɒ doŋ. Wɒntɒ mɒ je Wε-sɔŋo nɪ, Dam-Paŋwa Tu Wε paari jangɔŋo kɒm jazɪm nɪ. ² O maa wɒ Wε di-laa cɪga cɪga wɒnɪ o tɒŋɪ o pa-DI. Jəgə kam kɒntɒ yi Yuutu Baŋa-Wε tɪtɪ sɔŋo mɒ, kɒ dai lɒgɒ baŋa vwe dɪlɒ nabiinə na pugɪ sɪ ba taa zuli-DI da tɪn.

³ Wɒlɒ maama na yi Wε kaanum yuutu tɪn tɪtɒŋɪ yi sɪ o taa mai pɛera dɪ vara mɒ o kaanɪ Baŋa-Wε. Dɪbam Wε kaanum yuutu Zezi dɪ nan maŋɪ sɪ o taa jɪgɪ kɒlɒ o na wɒ pa Wε tɪn. ⁴ Zezi nan ya ta na wɒ lɒgɒ baŋa nɪ, o bá ta yi Wε kaanum tu. Bɛŋwaanɪ Wε kaanum tiinε maŋɪ ba wɒ lɒgɒ baŋa nɪ, yi ba yəni ba mai pɛera ba ma kaanɪ Wε, kɒ maŋɪ dɪ Moyisi cullu tɪm na brɪ te tɪn. ⁵ Bantɒ na yəni ba tɒŋɪ ba pa Wε te tɪn yi wənu tɪlɒ na wɒ Wε-sɔŋo nɪ tɪn nyɪnyɒgɒ dɪ tɪ lulɒŋu mɒ. Moyisi dɛen na lagɪ o pu vwe dɪlɒ nɔɔna na wɒ ta paɪ Wε zulə dɪ wɒnɪ tɪn, Wε dɛen brɪ-o o na wɒ kɪ te, yi DI ta DI wɪ: «Kwaanɪ n kɪ wənu tɪm maama sɪ tɪ taa nyɪ nɪ amɒ na maŋɪ a brɪ-m piu kɒm yuu nɪ te tɪn.»

⁶ Kɒ daari lele kɒntɒ, Zezi na tɒŋɪ o pa Wε te tɪn tiinɪ kɒ jɪgɪ kuri lanyɪranɪ kɒ dwe kaanum tiinε bam tɪtɒŋa yam

maama, ni ni-duburi dilu We na togi Zezi nwaani DI go DI pa dibam tin na lana di dwe dayige ni-gonim dum na yi te tin. Benwaani We na goni ni-duburi dum si DI pa dibam kulub tin tiini ku lana ku dwe DI ni-doori dum. ⁷ Dayige ni dilu We na goni DI pa DI noona bam tin ya na manji fasi, DI ya daa ba go ni didon DI lani duntu yuu ni. ⁸ We deen nan bri ni DI noona bam ki ba tusi mu. Kuntu mu DI tagi DI wi:

«Manja maa bina, yi amu wu go ni-duburi a pa a noona bam, ku nan yi Yisrayel dwi tiine di Zuda dwi tiine bam maama mu.

⁹ Ni-duburi duntu ba ta nyi di dayige ni dilu amu na goni a pa ba nabaara bam manja kalu a na jaani ba juna a pa ba nunji Ezipi tu kum wani tin.

Bantu deen wu se ba togi ni dilu amu na goni di ba tin.

Kuntu mu pa a yige daa tere ba wani.»

Mu Yuutu Baŋa-We na tagi kulub tin.

DI daa ta ma ta DI wi:

¹⁰ «Kantu manja kam na ke, amu wu go ni a pa Yisrayel dwi tiine bam ni: <Amu wu pa a ni-taana yam zu ba wubuna,

yi a pa ya pene ba bicara ni.

Amu wu ta yi ba Tu We,

yi ba di wu ta yi amu noona.

¹¹ Bantu nabwene di ba didera maama wu lware amu na yi wulu tin.

Ba wuluwulu daa wu manji si o bri o don ni amu mu yi ba Yuutu.

¹² Manja kam kuntu ni amu wu duri ba nwanja di ba lwarem dum,

yi a daa ba guli ba kam-balwars tum.»

¹³ We na nooni DI ni-duburi dum taani kuntu don tin, ku bri ni DI dayige ni dum laan jigi ni-doori mu. Wono kulub nan na doori yi ku wura ku cogi tin lagi ku ke lele mu.

9

Nona na zuli We te lugu banga vwe dum wani tin

¹ A lagi a ta dayige ni-gonim dum di noona na togi di nwaani ba zuli We te tin wono mu. Ku yi nabiine mu pugi vwe lugu banga ni si ba taa zuli We da,

yi cullu bri ba na wu ta zuli-DI te tin.

² Vwe dum kuntu wu nan ce di sile mu. Di kwaga dige kam yiri mu We-di-laa, yi ka jigi min-zwan-kamunu. Taabulu maa zigi da, yi dipe dilu na yi We nyim tin tigi ku banga ni. ³ Yige dige di maa wura, ka yiri mu We-di-laa ciga ciga, yi ba le gar-jali ba ma ci-ka. ⁴ Kaanum bimbim maa zigi da, di yi sabu-suna mu ba me ba zi, daani mu ba zwe wenu tulu lwem na ywammone tin ba pa-DI. We ni-gonim daka kam di maa wura ba na me sabu-suna ba ma zi-ka. Ka wu kum maa jigi sabu-suna zuna, ka di wu na jigi wudu kulub yiri na yi Maani tin. Nacoge kalu na yi Aaron nyim yi ka deen puli wooru tin di maa wu daka kam wani, ku weli di kandwa-pile sile We cullu tum na pporu si banga ni tin.

⁵ Ba deen ma ki malesi sile nyinyugu ba zigi da, yi si vwana yam kweli daka kam banga, mu joge kalu We na saari nabiine lwarem da tin. Malesi sim nyinyugu kum bri ni Baŋa-We mu wu joge kam kuntu ni di DI paari-zule yam.

Ku nan dai lele kuntu mu a lagi si a nooni wenu tum kuntu taani zanzan a bri abam.

⁶ Vwe dum di di wu wenu tum na fogi ti kwe kuntu tin, We kaanum tiine bam yeni ba zuri kwaga dige kam wu de maama mu ba taji ba pai We. ⁷ Ku nan na yi yige dige kam, We kaanum yuutu wum yirani mu jigi cwage si o zu ka wu bidwa bim maama wani. Wuntu nan na lagi o zu, o manji si o ja varim jana mu o zu o ma kaani Baŋa-We o titi tusim di noona bam di tusim nwaani, si We yagi DI ma ce-ba.

⁸ Kuntu, We Joro kum laan bri dibam ni, manja kalu dayige vwe dum ya ta na zigi tin, cwage deen ya tere si noona wani ba zu We-di-laa ciga ciga kam wani. ⁹ Ku maa yi nyinyugu mu ku na bri dibam zum wenu tum na yi te tin. Ku bri ni peera di vara balu maama nabiine na kwe ba ma kaani We tin ba wani ya pa wulu na me-ya o ma zuli We tin bicari kwe fasi di We. ¹⁰ Ba zaasi-ba wenu tulu ba na wu di yi ba nyo tin, di n na wu ki te si n ta n yi lanyirani tin cullu mu. Ti maama nan yi lugu banga wenu cullu mu, yi ti jigi kuri

sɪ kʊ taa ve maɲa kam Wɛ na wó fɔɣɪ Dɪ tɪɲi Dɪ cwə-dɔɲa kam tɪn yɪranɪ má mu.

Zezi Krisi na pɛ dí na cwəɲə sɪ dí zuli Wɛ te tɪn

¹¹ Zezi Krisi laan mu nan tu o ji kaanum yuutu dɪbam ɲwaanɪ. Kʊ ma pa dí jɔɲi o ɲwɪ-dɔɲa wo-laaru tɪlɔ na maɲɪ tɪ wura tɪn. Zezi na zu Wɛ te dɪbam ɲwaanɪ tɪn, kʊ yɪ Wɛ-sɔɲɔ cɪga cɪga mu o zɔa, yɪ kɔntɔ tiini kʊ lana kʊ dwe lɔɣɔ baɲa vwe dɪm. O na zu mɛ tɪn dai vwe dɪlɔ nabiinə na pugi tɪn. ¹² O ma vu o zu Wɛ-di-laa kʊm wɔnɪ. Kʊ yɪ bɪdɔwɪ yɪranɪ mu o zɔa, maɲa kalɔ na ba ti tɪn ɲwaanɪ. O nan wɔ mɛ bɔbalt naa nabalt jana o zu o ma kaanɪ Baɲa-Wɛ. Kʊ yɪ o tɪtɪ jana mu o mɛ o ɲwɪ dɪbam lwarɪm jɪnɪ, yɪ o vrɪ dɪbam lwarɪm wɔnɪ sɪ kʊ taa ve maɲa kalɔ na ba ti tɪn. ¹³ Wɛ ni-doori dɪm brɪ nɪ nɔɔnɔ wɔlɔ na cɔɣɪ culu tɪn, ba maɲɪ sɪ ba ma bɔnɪ dɪ nabe jana mu dɪ na-pwala kalɔ ba na zwe tɪn tɪntwarɪm ba misi nɔɔnɔ wɔm yɪra nɪ. Ba na kɪ kɔntɔ mu, kʊw kwe nɔɔnɔ wɔm sɪ kʊ maɲɪ dɪ cullu tɪm na brɪ te tɪn. ¹⁴ Vara jana na wat nɔɔna ka kwe tɪn, Zezi na tɪɣɪ yɪ o jana kam nunjɪ tɪn, kʊ bá tiini kʊ fɔɣɪ nɔɔna kʊ kwe dɪ Wɛ kʊ dwəni na? Zezi tɔɣɪ Wɛ Joro kʊlɔ na wura sɪ kʊ taa ve maɲa kalɔ na ba ti tɪn ɲwaanɪ o ji kaanum dɪlɔ na lana fastɪ tɪn Wɛ yigə nɪ. O na kaanɪ Baɲa-Wɛ dɪbam ɲwaanɪ kɔntɔ tɪn, kʊ ma pa dí bɪcara kwe fastɪ dɪ kəm-balwaarɔ tɪlɔ ya na jɪɣɪ dɪbam tɪ ve tɔbɔnɪ wɔnɪ tɪn, yɪ dí daari dí zuli ɲwɪa Tu Baɲa-Wɛ.

¹⁵ Kɔntɔ ɲwaanɪ Zezi mu yɪ wɔlɔ Wɛ na de o ɲwaanɪ Dɪ tɪɲi Dɪ ni-dɔvɔrɪ dɪm dɪ nabiinə tɪn. O na sɛ o tɪ o ma ɲwɪ ba lwarɪm jɪnɪ tɪn, o wat o vrɪ-ba dɪ ba na kɪ kʊlɔ ba cɔɣɪ Wɛ dayigə ni-gonim dɪm tɪn. Kɔntɔ ɲwaanɪ balɔ maama Wɛ na kuri sɪ ba taa yɪ Dɪ biə tɪn wat ba jɔɲi Dɪ wo-laaru tɪlɔ na ba ti tɪn, nɪ Dɪ na goni ni sɪ Dɪ pa-ba te tɪn.

¹⁶⁻¹⁷ Kʊ nyɪ dɪ nɔɔnɔ na pɛ ni nɪ, o na tɪga o daari, ba na wó cɛ o wəənu te tɪn mu. Maɲa kalɔ o ta na ɲwɪ tɪn, o ni dɪm kɔntɔ ba jɪɣɪ kuri. Kʊ daari o nan na tɪga, ba laan wó cɛ o wəənu tɪm sɪ kʊ maɲɪ dɪ o ni dɪm na tagɪ te tɪn. ¹⁸ Kɔntɔ, Wɛ

na goni Dɪ dayigə ni dɪm Dɪ pa Dɪ nɔɔna bam tɪn, ba mɛ vara jana mu ba ma brɪ nɪ Dɪ ni-gonim dɪm jɪɣɪ kuri. ¹⁹ Moyisi deen tɔɔlt Wɛ niə yam maama na yɪ te tɪn mu o brɪ Yisɪrayɛlt tiinə bam. O laan ma kwe nabalt dɪ bɔbalt jana o wəli dɪ na, yɪ o kwe daa, ka yɪrɪ mu Yisopi, o vɔ gungun-sɔɲɔ ka ni nɪ o lu jana kam wɔnɪ o ma misi tɔnɔ kʊlɔ Wɛ niə yam na pɔpɔnɪ kʊ wɔnɪ tɪn baɲa nɪ, yɪ o daari o misi Yisɪrayɛlt tiinə bam maama yɪra nɪ. ²⁰ O deen na kɪ kɔntɔ tɪn, o ma ta dɪ ba o wɪ: «Jana kantɔ brɪ nɪ Wɛ ni-gonim dɪm jɪɣɪ kuri sɪ á taá tɔɣɪ-dɪ.»

²¹ Moyisi daa ta ma kwe jana kam o ma misi vwe dɪm dɪ wəənu tɪlɔ maama na wɔ dɪ wɔnɪ yɪ ba ma zuli Wɛ tɪn. ²² Kʊ yɪ cɪga mu, Wɛ cullu tɪm brɪ nɪ nɔɔna maɲɪ sɪ ba ma vara jana mu ba ma fɔɣɪ ba kwe wəənu tɪlɔ maama na jɪɣɪ digirɪ Wɛ yigə nɪ tɪn. Wəənu tɪlɔ ba na ba mai jana ba kwe tɪn yɪ finfɪn yɪranɪ mu. Jana nan ya na wɔ nunjɪ, Wɛ bá yagɪ nɔɔna lwarɪm Dɪ ma cɛ-ba.

Zezi Krisi kaanum dɪm mu saari nɔɔna lwarɪm

²³ Lɔɣɔ baɲa vwe dɪm wəənu yɪ Wɛ-sɔɲɔ wəənu tɪlɔ na yɪ cɪga tɪn nyɪnyɔɣɔ mu, yɪ tɪ maɲɪ sɪ tɪ fɔɣɪ tɪ kwe dɪ jana kɔntɔ dɔɲ mu. Kʊ daari Wɛ-sɔɲɔ wəənu tɪm tɪtɪ na wó fɔɣɪ tɪ kwe te tɪn, kʊ fin mu sɪ ba kɪ kaanum dɪlɔ na wó ta dwe faɲa nyɪm dɪm tɪn ba pa Wɛ. ²⁴ Zezi Krisi nan na zu Wɛ te tɪn, kʊ dai vwe dɪlɔ nabiinə na pugi yɪ dɪ lwəni Wɛ-sɔɲɔ na yɪ te cɪga cɪga tɪn mu o zɔa. O nan sunɪ o zu Wɛ te Dɪ sɔɲɔ nɪ mu, yɪ o zɪɣɪ Wɛ yigə nɪ dɪbam zənə ɲwaanɪ. ²⁵ Zwifə kaanum yuutu wɔm deen yəni o mai vara jana mu o zu Wɛ-di-laa kʊm wɔ bɪnɪ maama o ma kaanɪ Baɲa-Wɛ. Kʊ nan na yɪ Zezi, wɔntɔ na zu Wɛ te tɪn, o mɛ o tɪtɪ mu o kɪ kaanum kuni bɪdɔwɪ o pa-Dɪ. ²⁶ Kʊ ya na dai kɔntɔ, Zezi ya wó ta yaari o tɔ kuni zanzan mu, kʊ na zɪɣɪ lɔɣɔ baɲa pulim nɪ sɪ kʊ ba kʊ yɪ zɪm. Kʊ nan na yɪ te tɪn, o laan tu lɔɣɔ baɲa kweelim maɲa nɪ mu. O tu bɪdɔwɪ mu, yɪ o ba o tɪ o kaanɪ Baɲa-Wɛ sɪ kʊ pa nabiinə lwarɪm saari sɪ kʊ taa ve maɲa kalɔ na ba ti tɪn. ²⁷ Nɔɔnɔ maama maɲɪ sɪ o tɪ kuni bɪdɔwɪ mu, sɪ Wɛ laan

di o sarɣya. ²⁸ Kuntu, Zezi Krisi dɪ nan tu o ti bɪdwɪ mu o ma kaanɪ Baɲa-We, sɪ o li nɔɔna zanzan lwarɪm o yagɪ. O nan ta wɔ joori o ba lɔgɔ baɲa. Ku nan daa dai nɔɔna lwarɪm saarɪm ɲwaanɪ, ku laan yɪ sɪ o jɔɲi balɔ na jɪgɪ tɪna sɪ o joori o ba tɪn ɲwaanɪ mu.

10

¹ Ku na yɪ We cullu tɪb DI na kɪ Moyisi jɪɲa nɪ tɪn, tɪ lagɪ tɪ brɪ wo-laaru tum dɪ na wɔ ba dɪ jɔɲi We tee nɪ tɪn na yɪ te tɪn mu. Tɪ nan yɪ lulunnu mu, tɪ dai nɪ We-sɔɲɔ wænu tum tɪtɪ na yɪ te tɪn. Tɪ paɪ nɔɔna joori ba kaanɪ Baɲa-We mu bɪm maama taan taan. Kuntu ɲwaanɪ tɪ bá wanɪ tɪ pa balɔ na toɲɪ tɪ ɲwaanɪ ba zuli We tɪn bɪcara kwe fast. ² We cullu tum ya na wai tɪ paɪ balɔ na zuli-DI tɪn lwarɪm saarɪ dɪ tɪə, ba ya daa bá buɲɪ nɪ ba lwarɪm ta wɔ ba yuu nɪ, yɪ ba ya daa bá ta kaana. ³ Ba nan na kaanɪ We bɪm maama wɔnɪ tɪn, ku paɪ ba joori ba guli nɪ ba lwarɪm dɪm ta wɔ ba yuu nɪ mu. ⁴ Beɲwaanɪ nabiinə lwarɪm bá wanɪ dɪ saarɪ dɪ nabali dɪ bubali jana.

⁵ Kuntu ɲwaanɪ mu Zezi dɛen na lagɪ o ba lɔgɔ baɲa maɲa kalɔ tɪn, o tagɪ dɪ o Ko We o wɪ:

«Nmɔ ba lagɪ nabiinə na mai vara dɪ pɛera ba kaanɪ-m te tɪn.

Nmɔ nan pɛ amɔ nabiinu yɪra mu, sɪ a ma-ya a kɪ nmɔ wɔbuɲa lɔgɔ baɲa nɪ.

⁶ Ku na yɪ nɔɔna na yəni ba gɔ vara ba zwe ba ma kaanɪ-m te tɪn, naa ba na kaanɪ te sɪ ku ma saarɪ ba lwarɪm tɪn,

kikiə yam kuntu maama ba poli nmɔ wɔ.

⁷ Amɔ maa wɪ:

«A Ko We, nii amɔ da, sɪ a kɪ nmɔ wɔbuɲa na lagɪ te tɪn, nɪ ku na pɔpɔnɪ amɔ taanɪ nmɔ tɔnɔ kɔm wɔnɪ faɲa faɲa te tɪn.» »

⁸ Zezi maɲɪ o da yigə o ta o wɪ: «Nmɔ ba lagɪ sɪ nabiinə ma vara dɪ pɛera ba ma kaanɪ nmɔ, naa ba gɔ vara ba zwe ba ma kaanɪ nmɔ, naa ba kaanɪ sɪ ku ma saarɪ ba lwarɪm. Wænu tɪntɔ maama ba poli nmɔ wɔ.» Nan dɪ tɪ na maɲɪ tɪ toɲɪ We cullu tum na brɪ te tɪn dɪ. ⁹ O laan ma daari o ta o wɪ: «Nii amɔ da, sɪ a

kɪ nmɔ wɔbuɲa na lagɪ te tɪn.» Kuntu brɪ nɪ We saarɪ DI dayigə kaanɪm nɪ dɪm DI yagɪ, yɪ DI daari DI ləni kaanɪm dɪdonɲ mu. ¹⁰ Dɪntɔ mu yɪ Zezi Krisi na kɪ o Ko We wɔbuɲa na lagɪ te tɪn maama, yɪ o ma o tɪtɪ yɪra o ma kaanɪ kuni bɪdwɪ, yɪ ku jɪgɪ kuri sɪ ku taa ve maɲa kalɔ na ba ti tɪn, sɪ ku pa dɪ taá jɪgɪ wɔ-pɔɲɔ We yigə nɪ.

¹¹ Lɔgɔ baɲa kaanɪm tiinə yəni ba zɪgɪ wænu mu ba tɔɲɪ de maama, ba gɔ vara ba ma kaana maɲa maama, yɪ ba kaanɪm dɪm kuntu nan warɪ lwarɪm dɪ saara.

¹² Ku nan na yɪ Zezi, wɔntɔ kwe o tɪtɪ o ma kaanɪ Baɲa-We bɪdwɪ yɪranɪ má mu, yɪ ku saarɪ nabiinə lwarɪm sɪ ku taa ve maɲa kalɔ na ba ti tɪn. O na kɪ kuntu o ti tɪn, o ma vu o jəni Baɲa-We jazɪm nɪ, ¹³ yɪ o laan cəgi maɲa kalɔ We na wɔ kɪ o dɔna maama o nɛ kuri nɪ sɪ o nɔ-ba nɪ tɪga te tɪn. ¹⁴ Kuntu, o kaanɪ We kuni bɪdwɪ mu, sɪ ku pa nɔɔna taa jɪgɪ wɔ-pɔɲɔ sɪ ba bɪcara kwe fast sɪ ku taa ve maɲa kalɔ na ba ti tɪn.

¹⁵ We Joro kɔm dɪ nan brɪ dɪbam jaja nɪ wænu tum kuntu yɪ cɪga mu. Ku de yigə ku ta ku wɪ:

¹⁶ «Amɔ Yuutu Baɲa-We tagɪ a wɪ:

«Kantɔ maɲa kam na ke, amɔ wɔ go ni a pa a nɔɔna bam nɪ: Amɔ wɔ pa a ni-taana yam zɔ ba bɪcara, yɪ a pa ya pəni ba wɔbuɲa nɪ.» »

¹⁷ DI daa ta ma ta DI wɪ:

«Amɔ daa bá guli ba lwarɪm dɪ ba kəm-balwaarɔ tum.»

¹⁸ We nan na yagɪ nabiinə kəm-balwaarɔ tum DI ma cɛ-ba tɪn, ku daa wɔ maɲɪ sɪ ba gɔ vara ba ma kaanɪ-DI ba lwarɪm saarɪm ɲwaanɪ.

Dɪ na maɲɪ sɪ dɪ zɪgɪ dɪ baari We cwəɲə kam wɔnɪ te tɪn

¹⁹ A ko-biə-ba, dɪ laan jɪgɪ ni sɪ dɪ zɔ We-di-laa cɪga cɪga kam wɔnɪ, Zezi Krisi na tɪga yɪ o jana nuɲɪ tɪn ɲwaanɪ.

²⁰ Wɔntɔ nan mu pɔrɪ cwə-dɔɲa o pa dɪbam, yɪ kantɔ mu paɪ ɲwɪa. O maa kaari gar-jalɪ dɪm dɪ ya na wɔ dɪbam dɪ We laɲa nɪ tɪn, dɪ o na kwe o yɪra yam o kaanɪ Baɲa-We tɪn ɲwaanɪ. ²¹ Kuntu, dɪbam jɪgɪ We kaanɪm tu cɪga cɪga o na nii We tɪtɪ nɔɔna bam baɲa nɪ. ²² Kuntu

ɲwaani, pa-na dí fufɔ dí twe We te di wɔbɔɲ-ɲɔna di baari dilɔ na bri ni dí jigi wɔ-didɔa fasi di We tin. We kwe dí bicara ku pa dí daa ba bɔɲi ni dí lwarim ta wɔ dí yuu ni, yi DI zari dibam di na-ɲɔna. ²³ Pa-na dí bri ni dí jigi tɔna We tee ni yi bubwea tərə, DI na goni ni DI pa dibam yi DI bá fɔgi DI kwanɔ-di tin ɲwaani. ²⁴ Pa-na dí taá ye da-ni ni, si dí taá zəni daani, si dí taá soe daani, si dí taá ki kəm-laaru. ²⁵ Á yi pa dí yagi dakikilim We zulə ɲwaani ni badaara na yagi te tin. Nan kwaani-na á tiini á taá wəli daani kuntu, si ku pa á na baari, á na lwarɔ ni dí Yuutu wɔm de dim twe tin ɲwaani.

²⁶ Nɔɔnɔ wɔlɔ na lwarɔ We ciga kam tin, o ta na paali o ki lwarim, kaanum daa tərə di na wɔ pa o lwarim dim saari.

²⁷ Ku laan nan daari si fɔɔni mu taa jigi kuntu tu di We na wɔ ki-o te tin. We na di o sariya, DI laan wɔ pa o zɔ minforɔ kulɔ na wɔ cɔgi balɔ maama na vin We tin wɔ. ²⁸ Ku na yi We cullu tilɔ DI na ki Moyisi jɔna ni tin, nɔɔnɔ na cɔgi-ti, yi nɔɔna bale naa batɔ na yi maana tiinə, baá gu kuntu tu mu o kəm-lɔɲɔ kum ɲwaani yi ɲwanja bá ta wɔra. ²⁹ Ku daari nɔɔnɔ wɔlɔ nan na yáali We titi Bu wɔm tin, kuntu tu bá tiini o na cɔgim ku gaali We tee ni na? Kuntu tu pai Zezi jana kam We na de ka ɲwaani DI tiɲi DI ni-dɔvri dim tin yi kafe mu, yi ku nan yi jana kam kuntu mu We me DI fɔgi DI kwe nɔɔnɔ wɔm kuntu bicari. Kuntu tu daa ta twi We Joro kum ku na pai nɔɔna We zaani dim tin mu. Kuntu tin, o bá tiini o na cam na? ³⁰ Dibam nan manɔ dí ye wɔlɔ wɔm o na tagi o wi:

«Amu mu yi wɔlɔ na wɔ cɔgi nɔɔna di ba kəm-balwaarɔ tin.

Amu wɔ pa ba joori ba na kulɔ na manɔ di ba tin.»

Ku ta pupɔni ni:

«Banja-We wɔ di DI nɔɔna sariya.»

³¹ Ku nan wɔ ta tiini ku yi lɛɛrɔ di wɔlɔ na ki o cɔgi yi Nwɔa Tu Banja-We jɔna zɔ-o si DI pa o na cam tin.

³² Nan guli-na abam deen na de yigə á na We pooni dim ciga ciga yi á yaari zanzan te tin. Cam dim nan wɔ wani abam

á na wɔgi pu-dia tin ɲwaani. ³³ Manja kadoɲ ni ba yəni ba twi abam yi ba beesi abam nɔn-kɔgɔ yigə ni. Manja kadoɲ ni di, á yəni á se si á tɔgi á wəli balɔ di na ne abam yaara yam doɲ tin, ³⁴ ku pe á tɔgi á na yaara di balɔ na wɔ pɔna digə ni tin. Nɔɔna maa yəni ba vri abam wəenu yi á cim di wɔpolo, beɲwaani á ye ni á manɔ á jigi kulɔ na tiini ku lana ku dwe, yi kú ta wɔ abam tee ni si ku taa ve manja kalɔ na ba ti tin. ³⁵ Á yi yagi á na jigi baari te tin, si kú pa á na nyɔɔri zanzan We tee ni. ³⁶ Á nan manɔ si á taá jigi pu-dia, si á taá ma ki We wɔbɔɲa na lagɔ te tin, si á daari á joni wo-laaru tilɔ DI na goni ni si DI pa abam tin. ³⁷ Ku nan pupɔni We tɔɲɔ kum wɔni ku wi:

«Ku daari fin mu si wɔlɔ na lagɔ o ba tin laan ba.

O bá daani.

³⁸ Wɔlɔ maama na jigi ciga amu Banja-We tee ni tin mu yi wɔlɔ na ki o wɔ-didɔa di amu tin,

oó na ɲwɔa ciga ciga.

O nan na joori kwaga, amu bá ta jigi wɔpolo did-o.»

³⁹ Dibam nan dai balɔ na joori kwaga yi ba ga ɲwɔa We tee ni tin. Dí yi balɔ na ki dí wɔ-didɔa di We yi dí wɔ na ɲwɔa DI tee ni tin mu.

11

Wɔ-didɔa kəm di We na yi te tin

¹ Nmu na jigi wɔ-didɔa di We, ku kuri mu n ye lanyirani ni nmu wɔ sɔni n na wəenu tilɔ n na tɔni tin. Ku kuri mu n ta n jigi ciga ni wəenu tilɔ n na ba nai di n yiə tin sɔni ti wɔra. ² Nɔɔna balɔ na de We cwəɲə faɲa faɲa tin, ku yi ba na ki ba wɔ-didɔa di We tin ɲwaani mu pe ba yiri zani.

³ Ku yi dibam di na ki dí wɔ-didɔa di We tin ɲwaani mu pai dí lwarɔ ni, We me DI ni-taanɔ mu DI ki lugɔ banja di weyuu maama. Kuntu mu dí se ni We kwe wəenu tilɔ na ba nai di yiə tin mu DI ma ki tilɔ dí na wai dí nai di yiə tin.

⁴ Abeli deen na jigi wɔ-didɔa di We tin ɲwaani mu pe o kaanum dim ja kuri di dwəni Kayin nyim dim. O wɔ-didɔa kam mu pe We wi, o yi ciga tu, We na se o

peera yam tin ηwaani. O daa tərə yi o wu-didba kam ηwaani nan pai o taani ta wura.

⁵ Enokki di na jigi wu-didba di We tin ηwaani mu pe DI kwe-o DI ja DI di DI soηo, yi tɔɔni wu jaan-o. We na kwe-o kuntu tin, nɔɔn-nɔɔnu daa wu ne o je. Ku nan na wu loori kuntu tin, ku manj ku ta We tɔɔo kum wɔni ku wi, o poli We wu. ⁶ Nɔɔnu nan na ba jigi wu-didba di We, o ba wanti o pa We wu poli. Wulu maama na twe We tin, ku fin mu si kuntu tu taa jigi wu-didba o se ni We suni DI wura yi DI ki balu na lagɔ si ba yi DI te tin lanyirani.

⁷ Nowe di deen na jigi wu-didba di We tin mu pe o se DI ni. We deen tagi did-o kulɔ na lagɔ ku ba ku ki yi nabiinə yiə ta wu ne-ku tin. O ma se We ni yi o pa naboro kamunu, yi o di o soηo tiinə zu ku wu, yi We pa ba lu na-fara bam. O kam dim kuntu ma bri ni lugɔ baηa nɔɔna balu na wu se We ni tin ba jigi bura. We ma pa o na cigɔ DI tee ni o na ki o wu-didba di We tin ηwaani.

⁸ Abraham deen na jigi wu-didba di We tin mu pe o nunji o titi tu kum ni, o vu jəgə kalɔ We na goni ni ni DI wu pa-o si o dwi tiinə taa te tin. We na bəη-o ni o nunji kuntu tin, o suni o se o maa ve, yi o manj o yəri je sɔm o na ve tin. ⁹ O na jigi wu-didba di We tin ηwaani mu pe o vu o zɔuri tu kum We ya na manj DI go ni si DI wu pa-o tin wɔni ni vərɔ te. O deen zɔuri vwe wɔni mu. Yizaki di Zakɔbi balu We na goni DI ni dim kuntu di ba di tin di zɔuri vwə wɔni mu. ¹⁰ Ku bri ni Abraham deen cəgi si o zu tu kulɔ kuri na fəgi ku cwi lanyirani tin mu. Ku yi We titi mu bəgi ku kuri, yi dintu mu yi ku lwarɔ.

¹¹ Abraham kaani Sara deen yi ka-dugɔ mu yi o ke lura. Di kuntu di, o na jigi wu-didba di We tin mu pe o se ni We ba kwanɔ DI ni dim DI na goni tin yi o wanti o lu bu. ¹² Kuntu, ku zigɔ nɔn-dɔba kalɔ na yi Abraham yi o tiini o kwɔn zanzan tin yira ni mu We pe o lu dwi tiinə kɔgɔ kɔgɔ, ni calɔwɔ na dagi weyuu ni naa nɔnu ni kasulɔ-wɔa na dagi yi ku warɔ ku ga te tin.

¹³ Nɔɔna balu deen na ki ba wu-didba di We kuntu tin nan tigi yi ba wu ne wənu tuɔ We na goni ni si DI pa-ba tin. Ba deen manj ba maani ni wənu tim de wu daani yi ti laan ba, yi ba nan ya ta jigi wupolo ku ηwaani. Ba ma ta jaja ni ba yi vərə mu, ba kugu je təri lugɔ baηa ni. ¹⁴ Balu maama na te kuntu donj tin bri ni ba daa ta jigi tina, si baá na tu kulɔ na wu ta yi ba kugu je tin mu. ¹⁵ Ba daa ba jigi tu kulɔ ba na nunji ku wɔni tin wubɔηa ba yuu ni. Ba ya na jigi ku wubɔηa, ba ya wu wanti ba na cwəηə si ba joori. ¹⁶ Ku nan na yi te tin, ba wubɔηa tiini ya zu tu kulɔ na lana ku ja gaali tin. Kuntu mu yi We titi soηo kum. Ku ma pa Baηa-We jigi wupolo di ba na bə-DI ni ba Tu We tin. DI nan manj DI jigi tu kulɔ DI na ti ku yigə si DI pa-ba tin.

¹⁷⁻¹⁸ Ku yi Abraham na ki o wu-didba di We te tin mu pe o deen se o kwe o bu Yizaki si o ma kaani Baηa-We manja kam DI na manj-o si DI nii tin. We nan manj DI go ni DI pa-o ni: «Kɔɔ zigɔ Yizaki yira ni mu si n dwi tiinə ma puli.» Di kuntu di, o deen ta se si o ya ma o bu-dɔba kam o kaani We, ni We na bri-o te tin. ¹⁹ O deen jigi cigɔ ni We wu wanti DI bi Yizaki DI pa o yagi tɔɔni. Ku nan na suni ku ki te tin nyi di DI bi-o tɔɔni wɔni mu.

²⁰ Yizaki di na jigi wu-didba di We tin mu pe o soɔli We o pa o biə Zakɔbi di Ezayu wənu tuɔ na lagɔ ti ba ti ki tin ηwaani.

²¹ Zakɔbi di na tu o ga fin si o ti tin, o na jigi wu-didba di We tin mu pe o soɔli We o pa o bu Zuzefɔ biə bam maama bale. O deen ma zi o nacəgə o zanj yi o zuli We.

²² Zuzefɔ di manja na twe si o ti tin, o na jigi wu-didba di We tin mu pe o ta di Yisrayeli tiinə bam ni baá nunji Ezipi tu ni. O ma pa-ba ni ni, ba na ma nunjə, si ba guri o kwi sɔm Ezipi ni ba ja vu ba titi tu.

²³ Moyisi ko di o nu di deen na jigi wu-didba di We tin mu pe ba kwe-o ba səgi canɔ sɔɔ ba na lug-o manja kalɔ tin. Ba ma na ni bu wɔm yi bu-laa, yi ba wu kwari fɔɔni si ba vin pa-faru wɔm ni.

²⁴ Moyisi deen na ki nɔɔnu tin, ku yi o na jigi wu-didba di We tin ηwaani mu

pe o wu se si ba taa bæ-o ni Pa-faru wum buko bu. ²⁵ O deen maa buɲi ni, o na togi di We noona bam o na yaara, kuɔ ta gari o na yagi We cwəŋə yi o daari o di ywəəni dilu na bá daani tin. ²⁶ O nan buɲi ni, noona na goon-o ni ba na wó gooni Krisi wum We na lagi DI tɔŋi tin, ku gari o na ne jijiguru zanzan Ezipi ni, beɲwaani o wubɔŋa deen tigi pɛeri dilu o na wó ba o jɔŋi We tee ni tin baɲa ni mu.

²⁷ Moyisi na jigi wu-didua di We tin ɲwaani mu pe o nuɲi Ezipi ni yi o wu kwari pa-faru wum ban-zɔŋɔ kum. O maa jigi baari yi o wu se si o joori kwaga, beɲwaani o ye ni We dilu na ba nai di yiə tin wu o yigə ni. ²⁸ O na jigi wu-didua di We tin mu pe o pa Yisɔrayeli tiinə bam di Paki candiə ba sam ni. O ma pa ba ki jana ba misi ba di sim niə ni, si tɔɔni maleka kalu na wó ba si ka gu bəkəri-kwɔn sim maama tin daa yi ki ba titi biə bam kulukulu.

²⁹ Yisɔrayeli tiinə bam na ki ba wu-didua di We tin mu pe nuɲu kulɔ ba na bæi ni Bu-sɔŋa tin na bam pɔɔri bile ba daari ti-kura, yi Yisɔrayeli tiinə bam togi da ba bæ. Ezipi tiinə bam na kwaanɔ si ba togi ba kwaga ba bæ tin, na bam ma joori ba tu ba naagi daani, yi ku pa ba maama li na ba ti.

³⁰ We noona bam na jigi wu-didua di We tin mu pe ba vu ba kaagi Zeriko tu kum da yarpe, yi ku kəbri sim laan tu tiga ni. ³¹ Ku nan daa ta na yi Rahabi wulu ya na yi ka-boro yi o zɔɔri Zeriko ni tin, o na ki o wu-didua di We tin mu pe o deen jeeri Yisɔrayeli noona balu na ve si ba daani tu kum ba nii tin lanyirani. Kuntu ɲwaani mu pe ba wu gu-o ba wəli di balu na vin We tin.

³² Amu ya jigi taani zanzan si a ta a wəli da, yi pwələ daa tərə si a ɲɔɔni noona badaara taani a wəli da. Amu ya wó maɲi Zidɔn di Baraki di Samsɔn di Zefite di Davidi di Samuweli di faɲa faɲa We niɲɔŋə bam maama na yi te tin. ³³ Bantu maama deen jigi wu-didua mu di We, yi ba magi jara ba wani tɔni zanzan. Ba ma kwəri ba ki kulɔ na yi ciga tin, yi ba daari ba jɔŋi kulɔ We na goni ni si DI pa-ba tin. Ba ma pa nywəənu niə pu yi ti

daa wu jaani-ba. ³⁴ Ba ma pa min-vuru dwe yi ti daa wu di-ba, yi ba wani ba lu noona jia ni ku pa ba daa wu gu-ba di su-lwaanu. Ba ya bwənə mu yi ba na dam. Ba ma tiini ba na baari, yi ba magi jara ba wani ba zəli dwi-ge tiinə balu na yi ba dɔna tin ba pa ba viiri. ³⁵ Kaana di ma na ba noona balu ya na tiga tin na joori ba bi. Noona badonnə ma wu se si ba vri ba titi noona balu na jigi-ba ba yaari tin jɔŋa ni. Ba se si ba ti, si ba joori ba bi ba na ɲwɔa kalu na lana ka dwe tin We tee ni.

³⁶ Ba ma yáali We noona badaara di ba na mwanɔ-ba yi ba daari ba magi-ba te tin. Ba ma vɔ noona badonnə di capɔnnu yi ba ki-ba pɔna digə ni. ³⁷ Ba ma duli ba badonnə di kandwa ba gu. Ba ma sɔri badaara yira kuni bile. Ba ma kwe su-lwaanu ba ma gu ba badonnə.

We noona badonnə maa beerə jəgə maama, yi ba zɔ peeni di buɲi tankwaalu yirani. Zuri di cam ma jigi-ba, yi noona di bæsi-ba. ³⁸ We noona bam deen beeri kagwa yuu ni di pweeru yum ni mu, yi ba zɔɔri ba tigi pweeru gugwəeru ni di boona wɔni. Lugu baɲa nan ya wu maɲi si ku taa jigi non-ɲuna bam kuntu dwi doŋ.

³⁹ Noona bam kuntu maama yiri deen zaɲi ba na ki ba wu-didua di We tin ɲwaani mu. Nan di kuntu di, ba wu ne We ya na goni ni si DI ki-ba lanyirani te tin. ⁴⁰ We deen nan buɲi si DI ki kulɔ na tiini ku lana tin mu dibam ɲwaani, DI na lagi si DI pa dí maama togi daani dí ji lanyirani fasti DI yigə ni tin ɲwaani.

12

We vai dí zwe dí na yi DI biə tin ɲwaani mu

¹ Dibam nan lwarɔ ni faɲa faɲa We non-kɔgɔ kum kuntu ba na bri ni ba jigi wu-didua di We tin gilimi dibam ba bri cwəŋə. Kuntu ɲwaani, pa-na dí yagi wo-yɔɔru tilu maama na cu dibam ti pa dí wari dí togi We lanyirani tin, di lwarum dilu na jigi dibam tin, si dí daari dí kwaanɔ dí duri di pu-dia cwəŋə kalu We na pe dibam tin wɔni. ² Pa-na dí yɔɔri dí taá nii Zezi. Wɔntu mu pe dibam puli dí

ki dí wu-dída di Wε, yi o ta wó pa dí taá jigi wu-dída di Wε si ku vu ku yi gurim. O deen ma vó pu-dia yi o yaari o ti tóon-dagara baɗa ni. O wu kwarɩ caviira si o ti tóoni dím kóntu dwi, beɗwaanɩ o ne ni Wε tiji ywæni mu si DI pa-o. O laan ma daari o vu o jóni Baɗa-Wε paari jangonɔ kum jazim ni.

³ Nan buɗi-na á nii Zezi na tiini o vó pu-dia di nɔn-balwaarɩ na cul-o yi ba yaari o te tin. Á nan yi zaɗi á ga baari si á yagi Wε cwɛɗɔ tɔɗim. ⁴ Abam na yæni á kwaanɩ si á jaɗi á cɔɗi lwarim dam te tin, á wu nɔn-nɔnɩ daa ta wu tigi ku ηwaanɩ. ⁵ Wε tɔnɔ kum nan jigi taani dílu na wó wani ku pa abam na baari tin, á na yi Wε biə tin ηwaanɩ. Nan guli-na ku na bri abam te ku wi:

«Amu bu, n Yuutu Wε na vanɩ nmɩ zwe, si n yi zaɗi n kwe-ku n ma n ji kafe.

Wε na kaani-m,
si n yi pa n wu cɔɗi.

⁶ Beɗwaanɩ Baɗa-Wε na soe balu tin mu DI yæni DI vanɩ ba zwa si DI pa ba kurɩsi.

Wulu maama Wε na jóni si o taa yi DI bu tin,

DI yæni DI ma cam mu DI kwe-o.»

⁷ Á na ne yaara, ku yi si ku ma kwe abam mu. Á na yi Wε biə tin mu pai DI kwe abam kóntu donɩ. Bu tərə o ko na ba vanɩ o zwe si o kurɩsi. ⁸ Wε nan ya na wu vanɩ abam zwa ni DI na ki DI biə bam maama te tin, ku bri ni abam dai DI biə ciga ciga mu, á yi bu-tampirə mu. ⁹ Dɩbam kwə bam lugu baɗa ni tin yæni ba vanɩ dí zwa mu, yi dí nigɩ-ba. Ku nan na yi dí Ko Wε dílu na te dí jwæru tin, ku maɗi si dí tiini dí sɛ DI ni, si dí laan na ηwia DI tee ni. ¹⁰ Dí kwə bam lugu baɗa ni tin yæni ba vanɩ dí zwa bina finfin yiranɩ mu, si ku maɗi di ba wubuɗa na lagɩ te tin. Dí Ko Wε titi nan ki kóntu si ku wəli dɩbam mu, si dí wani dí tɔɗi dí na dinto wu-ponɔ kum donɩ. ¹¹ Maɗa kalu ba na yæni ba vanɩ dí zwa tin, ku yæni ku pa dí wu cɔɗi mu yi dí ba jigi wɔpolo. Kóntu kwaga ni, zwa vanɩm dím laan wó zəni balu di na kwe-ba tin di pa ba na nyɔɔri, di ba ηwia na tɔɗi ciga yi ba jigi bicari-zuru tin.

¹² Kóntu ηwaanɩ, na-na dam di baari si á taá tɔɗi Wε cwɛɗɔ. ¹³ Á taá ve cwɛɗɔ kalu na yɔɔri tin wɔni, si balu na ve yi ba duə tin yi saari ba tu ba wəli da, si ku wani ku pa ba ne sim je.

Dí wu maɗi si dí vin Wε zaani dím

¹⁴ Kwaanɩ-na si á taá zɔura, si ywæni taa wu á di nɔnɩ maama titari ni, si á kwəri á taá jigi wu-ponɔ Wε yigə ni, beɗwaanɩ nɔnɩ na ba jigi wu-ponɔ, o bá wani o na Yuutu Baɗa-Wε. ¹⁵ Fɔɗi-na á ci á titi si nɔn-nɔnɩ yi ga Wε zaani dím, si nɔn-nɔnɩ bicari yi zaɗi di ji ni vian na cana te tin, si ku pa ku lonɩ nɔna zanzan si ku cɔɗi-ba Wε cwɛɗɔ kam wɔni. ¹⁶ Á yi pa á wuluwulu tɔɗi boorim kikiə, naa o taa gooni wænu tulu na yi Wε nyim ni Ezayu deen na yi te tin. Wɔntu yigə tərə di o na yi o ko bu-kwian tin. O kana maa wɔɛ, yi o kwe o nakwim dím o ma læni o nyaani wum zɔɗa wɔdiu o di. ¹⁷ Abam nan maɗi á ye kulɩ na ki-o ku kwaga seeni tin. O joori o ba o lagɩ si o ko wum sɔɔli Wε o pa-o, o na yi o bu-kwian tin ηwaanɩ. O ma kwaanɩ o loori o ko wum di yi-na. O ma wu ne cwɛɗɔ, beɗwaanɩ o daa wari o joori o kwani o kam dím.

¹⁸ Abam na twe Wε te tin dai nɩɛɛni Yisrayeli tiinə bam deen na zigɩ piu kulɩ tɔɗə ni yi ba yiə na-ku yi ba kwəri ba wai ba dwe-ku di ba jia te tin. Min-fɔɔ di lim deen mu wura, dua ma mumunə ku yuu ni. ¹⁹ Ba ma ni nabɔnɔ wum di kwərə na ηɔnɩ. Balu na ni kwərə kam kóntu tin ma loori si ka daa yi ηɔnɩ ka wəli da, ²⁰ beɗwaanɩ ka na maɗi ka kaani-ba te tin tiini ku dana ku pa-ba, di ka na tagɩ di ba ka wi: «Wulu maama na dwe piu kum tin, ku zi na yi varim mu di, si á dul-o di kandwa á gu.» ²¹ Wænu tulu ba na ne tin ma tiini ku sɔɔri ba yira, yi Moyisi titi ta o wi: «Fɔbni tiini di zɩ-ni yi a yira sai.»

²² Ku nan dai kóntu abam tee ni. Abam laan twe piu kulɩ yiri na yi Siyon tin mu. Ku maa yi ηwia Tu Baɗa-Wε tu-kamunu Zeruzalem kulɩ na wu Wε-sɔɗɔ ni tin. Wε malesi kɔɔ kɔɔ ma jeeri daani jəgə kam kóntu ni. ²³ Abam nan tu á wəli Wε kɔɔ kum wɔni mu. Ku yi DI bu-kwian sim kɔɔ

kum ba yura na pɔpɔni ya tini We-soŋo tonɔ kum wɔni tin candiə mu. Ku yi We dilu na wó di nabiinə maama sariya tin te mu á tu á yi. Ku maa yi balu na ne ciga DI yigə ni yi DI laan pa ba bicara fɔgi ya kwe fasti tin jwəuru tim na wu me tin mu á yiə. ²⁴ Ku nan yi Zezi wulu We na de o ŋwaani DI go DI ni-dɔuri dim tin te mu á yiə. Ku yi Zezi jana kam ŋwaani mu pe á fɔgi di We. O jana kam nan bri dibam woŋo kulɔ na lana ku dwe kulɔ Abeli jana kam na bri tin.

²⁵ Á taá ye si á yi zanɔ á vin taani dim Zezi na ŋɔɔni di abam tin. Nɔɔna balu deen na vin wulu na bri-ba We kwərə lugu bana ni tin, ba wu lugi cam wɔni. Dibam di nan na vin Zezi, o na wu We-soŋo ni yi o ŋɔɔni di dibam tin, dí wó wani dí lu na? ²⁶ Faɲa faɲa tin, We kwərə deen pe tɔga bana sisiɲi, yi DI laan go DI ni DI wɔ:

«Amu daa ta wó joori a pa tɔga bana sisiɲi bidwi,
yi ku dai kantɔ yirani,
ku laan wó wəli di weyuu maama mu.»

²⁷ We na tagi DI wɔ, DI ta wó joori DI ki kuntu don bidwi tin, ku bri ni wənu tilu DI na ki tin mu DI laan lagi DI sisiɲi-ti DI li ti zɔga je ni, si ti daa yi taa wura. Wənu tilu na bá wani ti sisiɲi tin yirani laan mu wó daari.

²⁸ We nan pe dí togi dí di paari dilu na bá wani di sisiɲi si di cɔgi tin mu. Kuntu ŋwaani dí wó ki We le, yi dí daari dí pa-DI zulə yalu na togi DI wobuɲa tin, si dí tɔhi dí pa-DI, si dí taá kwari-DI lanyirani, ²⁹ beɲwaani dibam Tu We nyi di min-foro mu, yi di di wənu tilu maama na ba togi DI wobuɲa tin.

13

Dí na wó ki te si ku poli We wu tin

¹ Yi zanɔ á yagi da-sono á na yi da-kobiə Zezi ŋwaani tin. ² Taá ye-na si á taá ki vərə voro. Nɔɔna badonnə deen na ki kuntu tin, ku pe ba jeeri We malesi mu ba sam ni, yi ba wu lwarɔ ba na yi balu tin. ³ Guli-na balu na wu pɔna digə ni tin woŋo, nɔɔni abam di togi á wu pɔna digə ni mu te, si á zəni-ba. Guli-na balu

nɔɔna na beesi-ba tin di woŋo, nɔɔni abam di togi á yaari mu te.

⁴ Baaru di o kaani maama manɔ si ba taa zɔuri daani mu di sono di zulə. Baru wum di kaani wum maama manɔ si ba taa jigi ciga mu da-tee ni. We nan wó di balu maama na ki wo-zɔɔna di boorim kikiə tin sariya.

⁵ Á yi pa á ŋwɔa taa togi səbu-lagi. Taá jigi-na wɔpolo di á na jigi kulɔ tin. Beɲwaani We manɔ DI ta DI wɔ:
«Amu bá fɔgi a yagi abam maɲa di maɲa.»

⁶ Kuntu ŋwaani dibam wó ta jigi baari si dí taá wɔ:

«Bana-We mu yi dí zənnu,
dí bá ta kwari fɔni.
Nɔɔn-nɔɔnu bá wani o ki dibam kulɔkulɔ.»

⁷ Taá guli-na nɔɔna balu na yi á yigə tiinə yi ba deen toli We kwərə kam ba bri abam tin woŋo. Maani-na á nii ba ŋwɔa deen na yi te si ku vu ku yi ba tɔni tin, si á daari á lwani ba na ki ba wu-didwa di Zezi te tin. ⁸ Maɲa maama Zezi Krisi yi ni o na manɔ o yi te tin mu, diin di zim maama si ku taa ve maɲa kalu na ba ti tin. ⁹ Yi pa-na nɔɔna ma zaasim-ge ba gani abam di wənu dwi təri təri si ku pa á ywəri We cwəŋə ni. Ku yi We zaani dim ŋwaani mu pai dí na baari We cwəŋə kam wɔni, si ku dai wodiiru culim ŋwaani. Balu na togi wodiiru culim cwəŋə tin nan wu ne zənə ku ŋwaani.

¹⁰ Zezi Krisi na kwe o titi o ma kaani Bana-We dibam ŋwaani te tin dai kaanum dilu don nɔɔna na wó di di nwana yam tin. Balu na tɔhi We vwe dim wɔni ba pa-DI tin, ba ba jigi cwəŋə si ba twəri kaanum dim kuntu wənu ba di.

¹¹ Ku na ki te tin, We kaanum yuutu wum yəni o gu vara mu, yi o ja ba jana kam o zu We-di-laa kum wu o ma saari nɔɔna bam lwarim. Ku daari vara bam titi, baá ja nunji tiv kum daa mu ba zwe maama. ¹² Zezi tɔni dim di nan de kuntu don mu. O yaari mu o ti tiv kum daa ni, yi o ma o titi jana kam o saari nɔɔna bam lwarim.

¹³ Kuntu ŋwaani, pa-na dí nunji dí vu o te tiv kum daa ni, si dí togi dí se o goonə yam don. ¹⁴ Beɲwaani, lugu bana yo seeni dibam ba jigi tiv kulɔ na wó ta yi

dí kugu je maɲa maama tɪn, dí nan tɪnɪ tɪv kɔlv na lagɪ kɔ ba tɪn mɔ.

¹⁵ Pa-na dí tɔgɪ Zezi ɲwaanɪ dí taá zuli Wɛ maɲa maama. Kɔntɔ mɔ yɪ kɔlv dí na wó kwe dí ma kaanɪ-Dɪ tɪn. Dí ni-taanɪ na brɪ Wɛ dam te tɪn mɔ yɪ pɛɛra yalɔ dí na wó pa-Dɪ tɪn. ¹⁶ Á yɪ swe sɪ á taá kɪ kəm-laaru, sɪ á daaru á taá zəni daanɪ, sɪ kɔntɔ mɔ yɪ kaanɪm dɪlv na poli Wɛ wɔ tɪn.

¹⁷ Taá nɪgɪ-na á yigə tiinə, sɪ á daaru á taá sɛ ba nɪ, sɪ bantɔ mɔ nii abam na wó ta ɲwɪ dɪ Wɛ te tɪn baɲa nɪ, yɪ baá ba ba zɪgɪ Wɛ yigə nɪ sɪ ba brɪ ba na tɔɲɪ kɔlv abam ɲwaanɪ tɪn. Nan taá nɪgɪ-ba sɪ ba wanɪ ba tɔɲɪ dɪ wɔpolo. Kɔ na dai kɔntɔ, kúv pa ba wɔ cɔgɪ, yɪ kɔ daa bá ta jɪgɪ zənə kɔ pa abam.

¹⁸ Taá loori-na Wɛ á pa dɪbam. Dɪbam ye dí bɪcara nɪ, nɪ dí wɔ kɪ kɔlv na yɪ balɔrɔ tɪn, yɪ dí lagɪ sɪ dí taá kɪ kɔlv na lana tɪn mɔ maɲa maama. ¹⁹ Amɔ nan tiini a loori abam sɪ á taá warɪ Wɛ á pa-nɪ, sɪ kɔ pa a na cwəɲə a joori abam te lele.

²⁰ Wɔ-zuru Tu Baɲa-Wɛ mɔ bi dí Yuutu Zezi Dɪ pa o yagɪ tɔvɔnɪ, yɪ Dɪ pa o yɪ nayɪr-ɲom cɪga cɪga, sɪ o taa nii dɪbam balɔ na nyɪ dɪ o peeni te tɪn baɲa nɪ, dɪ o na tɪgɪ dɪbam ɲwaanɪ tɪn. Wɛ ma da o jana kam ɲwaanɪ Dɪ go ni dɪlv na wó ta wɔra sɪ kɔ taa ve maɲa kalɔ na ba ti tɪn. ²¹ Wɛ wó zəni abam sɪ á wanɪ á kɪ wo-laaru tɪlv maama na tɔgɪ Dɪ wɔbɔɲa tɪn, yɪ Dɪ wó tɔgɪ Zezi Krisi ɲwaanɪ Dɪ kwe dɪbam nɪ kɔ na wó poli Dɪ wɔ te tɪn.

Zezi mɔ maɲɪ dɪ zulə sɪ kɔ taa ve maɲa kalɔ na ba ti tɪn. Amina.

²² A ko-biə-ba, a loori abam sɪ á zuri á yɪra á cəgɪ amɔ na pɔpɔnɪ kɔlv sɪ a ma pa á na baaru tɪn. Amɔ na pɔpɔnɪ taanɪ dɪlv tɪn nan ba dwara.

²³ Amɔ lagɪ sɪ a pa abam lwarɪ nɪ ba yagɪ dí ko-bu Timoti yɪ o nuɲɪ pɪna digə nɪ. O nan na tu amɔ te lɪla, a laan wó pa dí tɔgɪ daanɪ dí ba dí na abam.

²⁴ Jɔɔnɪ-na á yigə tiinə bam dɪ Wɛ nɔɔna bam maama á pa dɪbam. Yitali tiinə bam dɪ jɔɔnɪ abam.

²⁵ Wɛ wó pa abam maama yu-yoɲo.

Tɔnɔ kuls
ZAKI
na pɔpɔni tin
Tɔnɔ kuls Zaki na
pɔpɔni tin na bri dibam
kuls tin mu tintu

Dí bɔɲi ni ku yi Zaki wuls na yi Zezi nyaani tin mu pɔpɔni tɔnɔ kuntu. O dɛɛn pɔpɔni o pa Wɛ nɔɔna balu maama na jagi lɔgɔ baɲa ni tin mu, o ma bri-ba ba na maɲi si ba taa ŋwi te maɲa maama wɔni tin.

Zaki ŋɔɔni wænu dwi tæri tæri taani mu:

ku na yi nadunni di yinigə woɲo,
naa ku na yi maɲim na yi dibam woɲo.
O bri ni dí na wi dí tɔgi Wɛ, ku maɲi
si dí ki Wɛ taani dɔm na bri dibam
si dí ki te tin mu (pɔɔrim 1).

O ma bri ni ku wɔ maɲi si dí kuri nɔɔna daani, yi o bri ni wɔ-dɔɔba di kəm-laaru tɔgi daani mu (pɔɔrim 2).

O wi dí taá cu dí titi di dí ni-taani, yi o bri dibam swan cɔga cɔga na yi te tin (pɔɔrim 3).

O laan ma kaani balu na magi kantɔgo tin, di wo-swən-nyina, di balu na co daani tin, di balu na ki kamunni, di balu na yi nadunə tin (Zaki 4:1—5:6).

Tɔnɔ kum kweelim jəgə ni, o kwe Wɛ nɔɔna si ba taa jigi wɔ-zuru si ba taa wari Wɛ, ku na yi cam, naa ku na yi wɔpolo, naa ku na yi yawuru maɲa ni di (Zaki 5:7-20).

Zaki tɔnɔ kum bri ni, n na sɔni n ki n wɔ-dɔɔba di Wɛ n titɔɲa maama di bri kuntu mu, yi «nɔɔnu na wi o ki o wɔ-dɔɔba di Wɛ yi o ba ki kəm-laaru, ku yi kafe mu» (Zaki 2:26).

¹ Amu Zaki wuls na yi Wɛ tintɔɲnu di dibam Yuutu Zezi Krisi tintɔɲnu tin mu pɔpɔni tɔnɔ kuntu. A jɔɔni abam balu maama na yi Wɛ nɔɔna yi á jagi á wɔ lɔgɔ baɲa je maama ni tin.

Dí na maɲi si dí taá jigi wɔpolo di Wɛ te tin

²⁻³ A ko-biə-ba, maɲa kalu maama cam na tu abam baɲa tin, si á taá jigi-na

wɔpolo lanyranu, beɲwaani abam ye ni yaara dwi tæri tæri na tui abam te, ku yi si ya maɲi abam mu ya nii á na ki á wɔ-dɔɔba di Wɛ te tin. Kuntu kwaga ni, ku laan wó pa á taá zigi kəɲkəɲ di pu-dia. ⁴ Kwaanu-na á tiini á zigi kəɲkəɲ di pu-dia si á yi joori kwaga, si ku laan wó pa á ji nɔn-ŋɔna yi á wɔbɔɲa bi fasti di Wɛ tɔgim, si á yi ga kulukulu.

⁵ Abam wuls maama nan na yəri kulu na lana si o ki tin, kuntu tu maɲi si o loori swan mu Wɛ tee ni. Wɛ yəni DI pai nɔɔna maama di wɔpolo mu, yi DI ba vin nɔɔn-nɔɔnu. Nmɔ na loori swan DI tee ni, DI wó pa-m. ⁶ Nmɔ nan na loori woɲo Wɛ tee ni, si n ta n ki n wɔ-dɔɔba ni nɲi na-ku. Yi ta n jigi bubwea ku baɲa ni, beɲwaani bubwea tu nyi ni vii na fuli na ku pa ba ve yigə di kwaga te tin mu. ⁷⁻⁸ Kuntu tu jigi wɔru tile mu, yi o za o wɔbɔɲa di kulu maama o na bɔɲi si o ki tin. Nɔɔnu wɔm kuntu don yi taa bɔɲi ni oó na woɲo dí Yuutu wɔm tee ni.

Yinigə tiinə di nadunə na maɲi si ba taa ki te tin

⁹ Nmɔ wuls na tɔgi Zezi yi yinigə jigi-m tin, si n ta n jigi wɔpolo di Wɛ na pe n jigi yiri DI tee ni tin ŋwaani. ¹⁰ Nmɔ wuls nan na yi nadum tin, si n di ta n jigi wɔpolo di Wɛ na pe n tu n titi DI tee ni tin ŋwaani. Nabiinə ba daani yi ba tua, ba na maɲi ba yi nadunə te di. Ku nyi ni gaaru na ki punnu yi ti lamma te tin mu. ¹¹ Wia nan na biɲa, ti wó kwaarɔ mu ti siiri ti ti, yi ti lam dɔm je. Ku nan yi biɔwɔ mu di nadunə na wó ba ba ti ba jijiguru tum lagim wɔni te tin.

Kulu na maɲi nɔɔna si ba ki lwarim tin

¹² Nɔɔnu wuls na wɔ cam wɔni yi o zigi kəɲkəɲ di pu-dia si ku vu ku yi kweelim tin mu jigi yu-yoɲo. Beɲwaani, cam dɔm na ke, o laan wó na peeri dilu na yi ŋwia cɔga cɔga tin Wɛ tee ni. Nwia kam kuntu mu Wɛ goni ni si DI pa balu maama na so-DI tin.

¹³ Nɔɔnu na ne maɲim, o yi zaɲi o ta ni Wɛ mu maɲ-o, si kulukulu tərə ku na wó wanti ku maɲi Wɛ si DI tusi, yi Wɛ titi bá maɲi nɔɔnu si o tusi. ¹⁴ Woɲo kulu na maɲi nɔɔnu tin yi o titi wɔbɔɲa mu.

Yantu mu pai o fra zuberi wo-balwaarv, yi ya gan-o ya pai o tui ciguru wuni. ¹⁵ Nmu na se n togi n wubun-balwaarv tum, ti laan wó pa n ki wo-lwaanv mu, yi wo-lwaanv tum na puli ti daga, ti laan wó jam ti zv tũni wũni mu.

¹⁶ A ko-bu-sonnu-ba, á yi zanı á ganı á titı. ¹⁷ Pɛeri dilv maama na lana di wænu tilv na manı fasti tin nuji dí Ko Wɛ tee ni mu. Dintv mu ki wænu tilv maama na wv weyuu ni yi ti pai pooni tin. Wænu tum kuntv mu yæni ti wai ti pipiri wia di titı. Wɛ nan ba jigı lim di finfin di, DI ba læni ni tintv wænu tum te. ¹⁸ Wɛ titı mu li wubunja DI togi DI ciga kwær-ywængə kam nwaani DI pa dí na DI nwi-dunja kam, si dí taá yi balv na yi dayigə tiinə wænu tilv maama DI na ki tin wuni.

Dí manı si dí ki Wɛ kwær-ywængə kam na wi dí ki te tin mu

¹⁹ A ko-bu-sonnu-ba, á ye ni a na te kulv di abam tin yi ciga mu. Nɔɔnv maama manı si o zuri o yira mu o taa cəgi o donj taani, si o yi taa garı o lərə. O manı si o ja o banı mu. ²⁰ Bɛnwaani nɔɔnv wulv bam na zanı tin bá wani o ki wo-laarv tilv na sui Wɛ wv tin.

²¹ Kuntv nwaani, li-na wo-diguru tilv maama na wv á wuni tin á yagi, si á ci á titı di titun-balwaarv dwi maama kəm. Wɛ manı DI kwe DI taani dım DI ki abam bicara ni. Nan tu-na á titı á se-di lanyirani, si di wó wani di vri abam di yagi.

²²⁻²³ Á nan taá ki-na Wɛ taani dım na wi te tin, si kv ta dai cəgim yirani. Nɔɔnv na cəgi Wɛ taani dım yi o ba ki di na bri te tin, o ganı o titı mu. O nyi ni nɔɔnv na kwe niu o ma nii o titı te tin mu. ²⁴ O na nii o yibiyə na yi te tin yi o laan viiri, o da swe o yibiyə kam na yi te tin. ²⁵ Kv nan na yi Wɛ taani dım, dintv lana fasti yi di wai di jonı nɔɔna di pa ba na ba titı. Nɔɔnv na zaasi-di yi o jigı-di o yuu ni manja maama, o bá ta nyi di wulv na garı o swe ciga kalv o na lwarı tin. Kuntv tu yi wulv na sunı o ki Wɛ ciga kam na bri te tin mu, yi oó na wopolu lanyirani o titunja maama banja ni.

²⁶ Abam wulv na bunı ni o togi Wɛ yi o warı o ni-taani o ja, kuntv tu ganı o titı mu yi o Wɛ togim dım yi kafe mu. ²⁷ Dí Ko Wɛ nan na lagı si dí se-DI te tin mu yi si dí taá zəni bitara di kadənə balv na yaari tin, si dí kwaani dí ci dí titı di logu banja wo-yɔɔrv tum. Wɛ togim dım kuntv donj mu tiini kv lamma yi tusim təri kv wuni.

2

Dí wv manı si dí taá kuri nɔɔna daani

¹ A ko-biə-ba, abam yi balv na sunı á se dí Yuutu Zezi Krisi wulv na jigı paari zulə tin mu. Kuntv nwaani, kv wv manı si á taá kuri nɔɔna daani di á na zuli-ba te tin. ² Abam na jeeri daani si á warı Wɛ, kv ba dwe si nɔɔna bale ba abam te. Didva maa yi nadum o zv gwar-nunv, yi o ki səbusıja jafuli o jıja ni. O donj wvm maa yi yinigə tu, yi o zv gan-zwaanv. ³ Kv wai si á jeeri nadum wvm lanyirani yi á pa-o jəngə je, á daari á ta di yinigə tu wvm ni, o taa zigı daa ni, naa o jəni tıga ni á ne niə ni. ⁴ Á na pɔɔri-ba daani kuntv donj, kv bri ni á kuri nɔɔna daani mu. Kv nan yi wubun-lwaanv mu pai á pɔɔri nɔɔna daani kuntv.

⁵ A ko-bu-sonnu-ba, fɔgi-na á cəgi. Wɛ mu sunı DI kuri balv na yi yinigə tiinə nabiinə yibiyə ni tin, si ba taa yi nadunə DI tee ni ba na ki ba wv-didva di Zezi tin nwaani, si ba togi ba wəli DI paari dilv DI na manı DI go ni si DI pa balv na so-DI tin wuni. ⁶ Kv nan na yi kuntv tin, bɛɛ mu kia yi á gooni yinigə tiinə bam? Kv dai nadunə bam mu jigı abam ba bɛɛsi na? Bantu mu yəni ba ja abam di dam ba ja vu ba sanı sarıya dim je ni. ⁷ Bantu mu jigı Zezi yir-nvm dilv ba na bə abam ni o biə tin ba twia.

⁸ Abam na se Banja-Wɛ ni dilv na pɔpɔni Wɛ tɔnɔ kum wuni di wi: «Ta n soe n donj ni n titı te» tin, á ki lanyirani. ⁹ Kv daari, á na pɔɔri nɔɔna daani di á na zuli-ba te tin, kv bri ni á ki lwarım mu, yi Wɛ niə yam bri ni á ki á cəgi mu. ¹⁰ Nɔɔnv na se Wɛ niə yam maama yi o daari o cəgi ya didva yirani, kv bri ni o cəgi ya maama mu. ¹¹ Wɛ mu pɛ DI ni DI wi: «Yi zanı n ki boorim.» Dintv nan ta

mu wı: «Yı gu nɔɔnu.» Mu ku kuri, n na manı n wu ki boorim, yı n na gu nɔɔnu, ku bri ni n ta cɔgi We ni mu.

¹² Taá pa-na á ni-taanı dı á kikiə maama taa tɔgi We ni, sı dıntu mu wai dı vri nɔɔna dı pa ba nai ba titı, sı We wú tɔgi Dı ni dım kuntu ŋwaanı mu Dı ma di dıbam sarıya. ¹³ Beŋwaanı, nɔɔnu na ba jıgi o donnə ŋwanja, We na wú di kuntu tu sarıya maŋa kalu tın, Dı bá duri o dı yibwənə. Wulu nan na jıgi o donnə ŋwanja tın, We dı wú duri o yibwənə sı o yı na cam.

Wulu na jıgi wu-dıdva dı We tın ki kəm-laaru mu

¹⁴ A ko-biə-ba, nɔɔnu na te o wı, wum ki o wu-dıdva dı We, yı o laan ba ki We na lagı te tın, ku jıgi kuri na? O We tɔgım dım kuntu wú wantı dı vri-o dı yagi na? ¹⁵ De dılu n ko-bu dıdva na tu nmu te yı o ba jıgi gɔɔ sı o zu dı o ni-wɔdiu sı o dı, ¹⁶ yı nmu na tagı dıd-o n wı, o ve sı We wú zən-o Dı pa o na gɔɔ dı o ni-wɔdiu, yı n laan daarı n wu pɛ-o kulv o na lagı tın, ku jıgi kuri na? ¹⁷ We tɔgım dı yı kuntu mu. Nmu na te ni n ki n wu-dıdva dı We, yı n laan daarı n ba ki kəm-laaru, ku bri ni n We tɔgım dım yı kafe mu.

¹⁸ Nɔɔnu wai o te ni, nɔɔna babam ki ba wu-dıdva mu dı We, yı badaara ki kəm-laaru. Amu nan na ləri te tın mu tintu: «Nmu na ba ki kəm-laaru tın, nı ki ta mu n bri ni n sıni n ki n wu-dıdva dı We? Ku nan na yı amu, aá ma a kəm-laaru tım mu a bri ni a sıni a ki a wu-dıdva dı We.»

¹⁹ Nmu se ni We yı dıdva yıranı mu na? N na se kuntu, ku lana. Ciciri titı dı ye kuntu, yı ku pai sı yıra sai. ²⁰ N ba jıgi wubɔŋa mu na? N yəri ni, n na wı n ki n wu-dıdva dı We yı n ba ki kəm-laaru, ku yı kafe mu na? ²¹ Nan guli-na dıbam nabaaru Abraham deen na yı te tın. Ku ki ta mu yı o na cıga We tee ni? Ku yı o titɔŋa yam ŋwaanı mu, dı o na se o kwe o bu Yizakı sı o ma kaanı We ni Dı na tag-o te tın. ²² Ku bri ni o na ki o wu-dıdva dı We te tın dıdaanı o kəm-laaru tım maama tɔgi daanı mu. O kəm-laaru tım mu pɛ o We tɔgım dım ja kuri. ²³ Kuntu mu, kulv na puɔɔni We tɔɔ kum wɔni tın sıni ku ki dı ku na

wı: «Abraham ki o wu-dıdva dı We, yı Dı pa o na cıga ku ŋwaanı». Ba maa bə-o ni «We cilɔŋ».

²⁴ Kuntu wú pa á lwarı ni, ku yı nɔɔnu titɔŋa mu wəli da ku pai o na cıga We tee ni, sı ku dai o na ki o wu-dıdva dı We tın yıranı ŋwaanı. ²⁵ Ku deen nan ki kuntu dı mu dı ka-tula kalv yıri na yı Rahabı tın. Yıstrayeli tiinə bam deen na tɔŋı ba daan-daana bam yı ba da o te tın, o jeeriba lanyıranı yı o bri-ba cwəŋə sı ba tɔgi da ba ma lu ba dɔna bam jıŋa ni. O titɔŋa yam kuntu mu pɛ o na cıga We tee ni.

²⁶ Kuntu maama bri ni, nɔɔnu na wı o ki o wu-dıdva dı We yı o ba ki kəm-laaru, ku yı kafe mu. Ku yı bidwı mu dı nɔɔnu yıra na ba jıgi joro, wuntu yı tu mu.

3

Dı na manı sı dı yıri dı titı dı dı ni-taanı te tın

¹ A ko-biə-ba, abam zanzan yı zaŋı á taá kwaana sı á ji karanyına tiinə. Beŋwaanı á ye ni, We sarıya de dım ni kú ta tiini ku cana ku pa dıbam balv na yı karanyına tiinə tın ku dwe nɔɔnu maama. ² Dıbam maama yəni dı ki dı tusə mu. Ku daarı nɔɔnu wulu nan na ba ki o tusə o ni-taanı wɔni tın yı nɔn-ŋum mu, yı o wai o titı o jaanı lanyıranı.

³ Nɔɔnu na yəni o lagı o di sisəŋə, oó kwe gara mu o ki ka ni ni, sı o wantı o pa ka vu me dı me o na lagı tın. ⁴ Nan bɔŋı-na á nii, naboro na yı kamunu te yı vu-dıv ta yəni ku jıgi-ku ku maga, yı wulu na co-ku tın ta wai o ma nanyuŋ-balaja o maa pai ku ve o na lagı me tın. ⁵ Ku nan ta yı bidwı mu dı nɔɔnu dındəlimi na yı te tın. Dı yı balan-lanja mu, yı dı wai dı te wo-kamunnu dı pai dı titı.

Nan ta bɔŋı-na á nii kagva na mai te, yı min-cıŋo na tu ka wɔni, kú di ka maama mu. ⁶ Nɔɔnu dındəlimi dı nan nyı dı mini mu, yı dı su dı lugu banya wo-lwaanu tım dwi maama. Dı yı yıra yam daa dıdva mu, yı dı wo-lwaanu tım laan wai ti lonji yıra yam maama. Dındəlimi jıgi mini mu dı maa zwe nɔɔnu dı o ŋwıa maama dı pa ka ba lana. Mini dım kuntu nan nuŋi sutaanı te mu.

⁷ Nabiinu wat wænu dwi maama. Ku na yi ga-vara di zunæ di tiga wo-vælu di kale, o suntu o wanti ti maama. ⁸ Ku nan na yi dindælimi, nõon-nõonu tæra o na wat o dindælimi. Di yi wo-lõõõ kulub na wari ku ci tin mu, yi di kwæri di jigi conõ kulub na gu nõõna tin. ⁹ Di yæni di ma dintu mu di maa tee We dilu na yi di Yuutu didaanti di Ko tin, yi dintu mu di ta maa soõli di cogi di donnæ balu We na ki ni Di nyinyugõ te tin. ¹⁰ Kuntu tin, tiæ di cogim maama nuji ni dim kuntu didu wuni mu. A ko-biæ-ba, ku wu manji si ku taa yi kuntu. ¹¹ Buli-yi didu ba wani di taa buri nywænæ di na-cæera di wuni. ¹² A ko-biæ-ba, kapuru ba wani ku læ swan. Kakõõõ di nan ba wani ku læ moola. Ku nan yi bidwi mu di n na ba wani n mo na-õõna bwæru wuni te tin.

Swan yalub na nuji We te tin

¹³ Nõõõõ na wu abam wuni yi o jigi swan di yæno, kuntu tu manji si o taa togi cwæ-laa mu, si o tu o titi o ki kæm-laarv, si ku bri ni o jigi swan. ¹⁴ Abam nan na jigi wu-gub di pu-siõa yi á lagu á yirani zænæ, si á yi zani á bri á titi ni á jigi swan. Á na ki kuntu, á fogi vwan mu si ku dai ciga. ¹⁵ Swan yantu donj dai swan yalub na nuji We te tin. Ya yi lugu banya nyim mu. Ya maa yi nabiinæ swan yalub na nuji sutaanti te tin mu. ¹⁶ Bænwaanti, jægæ kalu maama nõõna na lagu ba titi yirani zænæ yi ba jigi wu-gub di ba donnæ tin, dáanti mu vuvugæ di kæm-lwaanv dwi maama wura.

¹⁷ Ku daari nõõõõ wulv na jigi swan yalub na nuji We te tin jigi wu-ponõõ mu. O maa pai ywæni wu nõõna titari ni, yi o jigi wu-bono, yi o nigu nõõna. O maa jigi o donnæ õwanõa lanyirani, yi o ki kæm-laarv di o wæli da. O ba kuri nõõna daanti, o nan dai pipiri-nyim. ¹⁸ Balu na jigi wu-zuru yi ba pai ywæni wu nõõna titari ni tin wu ta yi ciga tiinæ We yigæ ni.

4

Dí wu manji si di pa lugu banya wænu fra zv dibam

¹ Bæe mu pai jara didaanti kantõõõ yæni ku wu abam titari ni? Ku yi á fra na zõõõõ wo-balwaarv tum mu te ku jigi á bicara ku

yaara, yi ku pai jara wu á wuni. ² Abam yæni á pai á fra mu zõõõõ wænu yi á nan ba na-ti. Ku ma pa á lagu si á gu nõõna. Á yi tiini di su wænu zanzan yi á wari-ti á na. Kuntu mu pai kantõõõ di jara tui. Á ba jigi wænu tilu á na lagu tin, bænwaanti á wu loori We si Di pa abam. ³ Abam nan na manji á loori We di, Di bá pa abam, bænwaanti á ma wubõõõ-lwaanv mu á looræ. Á loori si á taá ma ki á fra na zõõõõ wo-balwaarv tilu tin mu.

⁴ Abam ba togi We di ciga. Á yæri ni á fra na zv lugu banya wænu á yi We duna mu na? Wulv maama na pæ o fra zv lugu banya wænu tum tin jigi We dum mu. ⁵ Á yi taá bõõõõ ni kulub na pupõõõõ We tõõõõ kum wuni tin yi kafe mu, di ku na wi: «Joro kulub We na ki di bicara ni tin lagu si ku yirani mu taa te dibam.» ⁶ We nan mu ki dibam yu-yõõõõ ku ja gaali. Ku daa ta pupõõõõõ We tõõõõõ kum wuni ku wi: «We vin balu na yi kamun-nyina tin, yi Di daari Di zæni balu na tu ba titi tin.»

⁷ Kuntu tin, kwe-na á titi á ki We jija ni, si á daari á vin sutaanti, si dintu wu duri di viiri á tee ni. ⁸ Fufõõõ-na á twe We, si Di di wu twe abam. Abam lwarim-kærebba, li-na á jia wo-lwaanv dwi maama banya ni. Abam pipiri-nyina-ba, zari-na á bicara si á daa yi taá jigi wurv tule. ⁹ Á pa-na á wu cogi á lwarim dim õwanõõõ, si á nywanti á yigæ á taá keeræ. Pa-na á mwaanv tum læni ti ji kæræ, si á wupolo kum læni ku ji wu-cõõõõ. ¹⁰ Tu-na á titi di Yuutu wum yigæ ni, si oó ja abam o pa á zani.

Á yi zani á taá co daanti

¹¹ A ko-biæ-ba, á yi taá õõõõõ wo-balwaarv da-yirani. Wulv maama na õõõõõ wo-balõõõõ o ko-bu yira ni naa o cogõõõõõ tin, kuntu tu õõõõõõõ o cogi We niæ yam mu yi o yáali-ya. Nmuv nan na yáali We niæ yam, ku bri ni n daa n ba togi-ya mu, yi n ta kwæri n bri ni nmuv mu yi sarõõõõõõõõõ. ¹² We yirani mu te Di niæ yam, yi Di togi-ya Di ma di nõõna taanti. Dintu yirani mu wat Di vri nõõna Di yaga, naa Di cogi-ba ba vuvõõõõõõõõõ. Nmuv nan bõõõõõõõõõ ni n yi wõõõõõõõõõ, si n di n donj taanti?

Yi ki-na kamunni á swe We ni ni

¹³ Fɔgi-na á cɛgi, abam balu na yɛni á tɛ á wı: «Zım naa jwaanı dí wó vu tu kudonj dí kɪ pipiu da bım dí na sɛbu» tın. ¹⁴ Á yɛni á tɛ kɔntu donj yɪ á yɛri tıga na wó pɔurı sı á ŋwıa taa yɪ tɛ. Á ŋwıa kam nan nyɪ dı kunu na li yɪ kɔ bá daanı kɔ kɛ tɛ tın mu. ¹⁵ Kɔ ya maɲı sı á taá tɛ nı: «Dı Yuutu Wɛ na sɛ yɪ dí jwa ta ŋwı, dí wó kɪ kulɔ dí na bɔɲı tın.» ¹⁶ Kɔ nan yɪ á pa á tıti kamunni mu dı á na wó kɪ wænu tıɔ tın. Kamunni dım kɔntu dwi maama nan ba lana.

¹⁷ Kɔntu tın, nɔɔnɔ wɔɔɔ na ye kulɔ na lana sı o kɪ tın, o na wɔ kɪ, kɔ tu kɪ lwarım mu.

5

Zakı na kaanı nadunə te tın

¹ Kɔ daarı abam balu na yɪ nadunə tın, fɔgi á cɛgi-na. Taá keeri-na á coosə dı læru tıɔ na lagı tı ba abam baɲa tın. ² Abam jıjıgıru tım maama wó pɔ, yɪ camburı dı wó di á gwaaru tım. ³ Abam sɛbu-sıɲa kam dı á sɛbu kım maama wó sɔɲı. Sarıya dɛ dım nı kɔ sɔɲım dım kɔntu mu wó brı nı á kɪ á tusi, yɪ dıntu ta wó di abam yıra yam nı mini tɛ. Lɔgɔ baɲa tiim da yam nan twɛ, yɪ abam ta fɔgi á tıɲı á jıjıgıru tım mu. ⁴ Abam ta pini balu na tɔɲı á karı sım nı ba pa abam tın, á ba sɛ sı á ŋwı-ba. Cɛgi-na á nii ba na pɔɔna tɛ tın. Balu na kɪ abam wɔdiiru tım ba kɪ digə nı tın kərə kam tɔ Yuutu Baɲa-Wɛ zwe nı. ⁵ Á ŋwı lɔgɔ baɲa nı paarı wɔnı mu, yɪ á kɪ á wɔɔɔna na lagı tɛ. Á di á nuə nı ba na kɔnı varım sı ba gɔ tɛ tın. ⁶ Á ta kwəri á paı balu na jıgı cıga tın ga bura, yɪ á daarı á gɔ-ba, yɪ ba nan warı á yigə ba cı.

Dı maɲı sı dí taá jıgı wɔ-zuru mu sı dí daarı dí taá warı Wɛ

⁷ A ko-biə-ba, taá jıgı-na wɔ-zuru á maa nii maɲa kam dí Yuutu wɔm na wó joori o ba tın. Taá nii-na valɔ na yɛni o zuri o yıra tɛ o maa cɛgi maɲa kam o faa na wó ba kɔ bı lanyıranı tın. O yɛni o zuri o yıra mu o maa cɛgi duum dɔa dı fa-ni dɔa. ⁸ Kɔntu, kɔ maɲı sı abam dı taá jıgı wɔ-zuru mu sı á vɔ á wɔ lanyıranı, sı dí Yuutu wɔm bá daanı yɪ o ba.

⁹ A ko-biə-ba, á yɪ taá pɔɔnı daanı, sı kɔ pa á ga bura Wɛ tɛ nı. Nii-na, kɔ twɛ kɔ tı sı Wɛ di dıbam taanı. ¹⁰ A ko-biə-ba, guli-na Wɛ niɲonə balu dɛɛn na tɔɔɔ Dı kwərə kam tın wɔɲo. Ba dɛɛn nɛ yaara zanzan yɪ ba vɔ ba wɔru dı wɔ-zuru. Kɔntu tın, kɔ maɲı sı abam dı lwəni bantɔ na kɪ tɛ tın mu. ¹¹ Kɔ na yɪ balu na jıgı pu-dıa kantɔ donj tın, dí ye nı ba nɛ wɔpolo Wɛ tɛ nı. Abam nan maɲı á ye Zobi dɛɛn na kɪ pu-dıa o yaara yam wɔnı tɛ, yɪ á kwəri á ye Wɛ na pɛ-o kulɔ kɔ kweelim nı tın. A lagı a ta cıga mu dı abam sı, dí Yuutu Wɛ tiini Dı jıgı dıbam ŋwana, yɪ Dı duri dıbam yıbwənə lanyıranı.

¹² A ko-biə-ba, kɔ na dwe dıdı, á yɪ taá tɛ á duə. Yɪ du-na dı Wɛ naa tıga naa dı kulɔkulɔ dı. Á pa-na á ɛɛn taa yɪ ɛɛn, sı á awo taa yɪ awo, sı kɔ yɪ pa Wɛ di á sarıya.

¹³ Abam wɔɔɔ na wɔ cam wɔnı, sı o loori Wɛ. Abam wɔɔɔ nan na jıgı wɔpolo, sı o taa leeni o zuli Wɛ. ¹⁴ Abam wɔɔɔ nan na ba jıgı yazurə, sı o bəɲı Zezi kɔgɔ kım nakwa bam, sı ba ba ba kɪ nugə o yuu nı ba loori Wɛ ba pa-o dí Yuutu Zezi yırı ŋwaanı. ¹⁵ Ba na kɪ ba wɔ-dıdɔa ba loori Wɛ kɔntu donj, nɔɔnɔ wɔm wó sɔnı o na yazurə. Dí Yuutu wɔm wó pa o wəri, yɪ o na kɪ lwarım dıɔ maama tın, Wɛ wó yagı Dı ma cɛ-o. ¹⁶ Kɔntu ŋwaanı, kɔ maɲı sı á taá vıurı á tɛ á lwarım mu á brı daanı, sı á daarı á taá loori Wɛ á pa daanı, sı Wɛ wó pa abam yazurə. Nɔn-ŋum Wɛ-loro tiini kɔ dana lanyıranı, kɔ wat kɔ paı wɔ-kamunə kıa. ¹⁷ Guli-na Eli dɛɛn na kɪ tɛ tın. O dı yɪ nabiinu mu nı dıbam tɛ, yɪ o loori Wɛ dı o wɔ maama sı dɔa yɪ zanı ka nı, yɪ ka sɔnı ka wɔ nıgı bına yatɔ dı canı sırdɔ. ¹⁸ O daa ma joori o loori Wɛ, yɪ ka laan ba ka nı, yɪ tıga baɲa wænu maama joori tı pulı tı nuɲı tı kɪ lanyıranı.

¹⁹ A ko-biə-ba, abam wɔɔɔ na ywəri cıga cwəɲə kam wɔnı yɪ o donj na wantı o pa o joori o ba ka wɔnı, kɔ lana. ²⁰ Á nan taá ye nı, wɔɔɔ na wantı o pa lwarım kəru joori o ba cıga cwəɲə kam wɔ tın, nɔɔnɔ wɔm kɔntu vrı lwarım kəru wɔm tɔɔnı jıɲa nı, yɪ Wɛ yagı o wo-lwaanı tıɔ zanzan o na kɪ tın Dı ma cɛ-o.

**Dayigə tɔnɔ kulɔ
 PIYɛɛRI
 na pɔpɔni tɪn
 Dayigə tɔnɔ kulɔ Piyɛɛri
 na pɔpɔni tɪn na bri
 dɪbam kulɔ tɪn mu tɪntu**

Piyɛɛri dɛɛn pɔpɔni tɔnɔ kɔntu o pa Wɛ nɔɔna balu na jagɪ ba wɔ Azi-balaŋa ni tɪn mu. Ku wat ku yi Pooli naa balu na tɔgɪ did-o ba tɔŋɪ tɪn mu bri-ba Wɛ kwɛrɛ kam. Ba ma na yaara ba na ki ba wɔ-dɪdɔba dɪ Zezi tɪn ŋwaani.

Piyɛɛri nan pɔpɔni sɪ o pa ba na baari mu Zezi cwɛŋɔ kam wɔni, sɪ ba zɪgɪ kɛŋkɛŋ yaara yam maŋa ni, ni Zezi tɪtɪ dɪ na yaari sɪ o pa dɪbam na vrɪm te tɪn.

Piyɛɛri dɛ yigə o guli-ba ba na jigɪ tɪna yalɔ Wɛ tee ni Zezi na tɪgɪ yi o joori o bi tɪn ŋwaani.

O kaani-ba sɪ ba taa ŋwi dɪ wɔ-ponɔ ni Zezi nɔɔna na maŋɪ sɪ ba taa ŋwi te tɪn. Ba maŋɪ sɪ ba lwani Zezi na ki te o yaara yam wɔni tɪn. O kwe-ba kwɛɔ dwi tɛri tɛri sɪ ba lwarɪ ba na wɔ ki te woŋo maama wɔni, sɪ balu na yɛri Zezi tɪn na ba kɛm-laaru tɪm sɪ ba dɪ ba ba zuli Wɛ.

¹ Amu Piyɛɛri wɔlu na yi Zezi Krisi tɪntɔŋnɔ tɪn mu pɔpɔni tɔnɔ kɔntu, sɪ a pa abam balu Wɛ na kuri sɪ á taá yi Dɪ nɔɔna yi á jagɪ á vu á yi vɛrɛ yi á zɔvri Pɔn ti-niɔ yam wɔni, dɪ Galatɪ dɪ Kapadɔstɪ dɪ Azi dɪ Bitini ti-niɔ yam maama wɔni tɪn. ² Dɪ Ko Wɛ mu dɛ yigə Dɪ ki Dɪ wɔbɔŋa ni sɪ Dɪ kuri abam kɔntu, yi Dɪ tɔgɪ Dɪ Joro kum ŋwaani Dɪ pa á ji nɔn-ŋɔna balu na yi Dɪ nyum tɪn. Wɛ nan ki kɔntu sɪ ku pa á taá sɛ Zezi Krisi ni mu, sɪ Dɪ fɔgɪ abam Zezi jana kam na nunji tɪn ŋwaani.

Wɛ wɔ pa abam yazurɛ dɪ yu-yoŋo ku ja gaalɪ.

Dɪ na jigɪ tɪna Wɛ tee ni te tɪn

³ Pa-na dɪ taá ki Wɛ dilu na yi dɪbam Yuutu Zezi Krisi Ko tɪn le. Dɪntu mu tiini Dɪ yi ŋwana tu, yi Dɪ pa dɪ jigɪ ŋwi-dɔŋa, dɪ Dɪ na pɛ Zezi Krisi bi o yagɪ tɔvri tɪn,

yi dɪ taá jigɪ tɪna Dɪ tee ni maŋa maama. ⁴ Kɔntu mu dɪ ye ni dɪ wɔ ba dɪ jɔŋɪ wo-laaru tɪlu Wɛ na tiŋɪ sɪ Dɪ pa Dɪ biɔ tɪn. Wɛnu tɪm kɔntu nan ba pɔɛ, yi ti ba cɔga, ti nan ba luri dɪ. Wɛ tiŋɪ tɪntu mu Dɪ sɔŋo ni sɪ Dɪ pa abam. ⁵ Dɪ maa mai Dɪ dam dɪm Dɪ yiri abam, á na ki á wɔ-dɪdɔba dɪ Dɪ tɪn ŋwaani, sɪ ku vu ku yi lɔgɔ baŋa tiim da yam, sɪ Dɪ laan jɔŋɪ abam jaja.

⁶ Kɔntu maa pai á jigɪ wɔpolo lanyiranɪ, dɪ cam dwi tɛri tɛri ya zɪ maŋɪ abam zɪm yi ku pa á wɔ cɔgɪ maŋa finfin yiranɪ dɪ. ⁷ Ku na yi cana yam kɔntu, ku yi sɪ ya maŋɪ abam mu ya nii á na ki á wɔ-dɪdɔba dɪ Wɛ te tɪn. Ku na yi sɛbu-sɪŋa, ba yɛni ba mai mini mu ba ma maŋɪ-ka sɪ ba nii ka lana na? Abam nan na ki á wɔ-dɪdɔba dɪ Wɛ te tɪn tiini ku dwe sɛbu-sɪŋa kalu na wɔ ba ka cɔgɪ tɪn. Kɔntu tɪn, cam na maŋɪ abam yi á ta na zɪgɪ kɛŋkɛŋ, kuvɔ pa á na zulɔ dɪ tiɔ Wɛ tee ni maŋa kalu Zezi Krisi na wɔ joori o ba tɪn. ⁸ Abam yi ta wɔ nɛ-o, yi á nan so-o. Á maa ki á wɔ-dɪdɔba did-o, yi á nan daa ta ba na-o lele kɔntu. Ku ma pa á tiini á jigɪ wɔpolo zanzan yi ku bá wani ku ta dɪ nabiinɔ taani, ⁹ Wɛ na vrɪ abam ŋwia yi kɔntu mu yi kulɔ á na maŋɪ á ki á wɔ-dɪdɔba dɪ Wɛ sɪ á na tɪn ŋwaani.

¹⁰ Faŋa faŋa Wɛ nijɔŋnɔ bam dɛɛn tiini ba kwaanɪ ba tɔgɪ ku nɛ lanyiranɪ sɪ ba lwarɪ Wɛ na wɔ vrɪ Dɪ nɔɔna bam te tɪn. Ba dɛɛn ma maŋɪ ba wuuri ba ta Wɛ na wɔ pa abam pɛɛri dilu tɪn. ¹¹ Zezi Krisi Joro kum maa wɔ ba tee ni yi ku pa ba wuuri ba lwarɪ ni Krisi wɔm wɔ ba o na yaara sɪ o laan daari o na paari-zulɔ Wɛ tee ni. Ba maa tiini ba kwaanɪ sɪ ba lwarɪ maŋa kam kɔntu dɪ ku na wɔ ki te tɪn.

¹² Wɛ dɛɛn ma pa Dɪ nijɔŋnɔ bam lwarɪ ni, Dɪ na pɛ-ba kwɛrɛ kalu tɪn, ku dai ba tɪtɪ ŋwaani, ku yi abam ŋwaani mu. Ba dɛɛn na bri cɪga kalu tɪn mu yi Zezi kwɛrɪ-ywɛŋɔ kalu o tɪntɔŋna bam laan na tɔɔli ba bri abam zɪm tɪn. Baŋa-Wɛ mu pɛ Dɪ Joro kum ba bantɔ te, yi ba wani ba bri abam kwɛrɪ-ywɛŋɔ kam kɔntu. Wɛ malesɪ sɪm dɪ nan lagɪ sɪ sɪ lwarɪ cɪga kam kɔntu kuri na yi te tɪn.

Wɛ na lagɪ sɪ dɪ taá jigɪ wɔ-ponɔ te tɪn

13 Abam nan fɔgi á ja á wɔbuɲa, si á taá ma tɔɲi á pa We. Pɔni-na á titi si á tiɲi á tɔna maama woɲo kɔlɔ We na wú ba DI pa abam zaani tɔn baɲa ni, maɲa kalɔ Zezi Krisi na wú joori o ba tɔn. 14 Taá se-na á Ko We ni. Á daa yi taá ɲwi ni á deen na wɔ lwarɔ We cɔga kam yi á fra zɔɔri wo-yɔɔrɔ tɔlɔ tɔn. 15 Á nan taá ɲwi di wɔ-ponɔ woɲo maama wɔni, ni á Ko We dɔlɔ na bɛɲi abam si á taá yi DI nɔɔna tɔn na jigi wɔ-ponɔ te tɔn. 16 Kɔ nan maɲi kɔ pɔpɔni We tɔnɔ kɔm wɔni kɔ wɔ:

«Á taá yi wɔ-ponɔ tiinɔ,
si amɔ Baɲa-We yi wɔ-ponɔ tu mu.»

17 Abam na yɛni á loori We, á bɛ-DI ni á Ko mu, yi dɔntu nan mu wú di nabiinɔ maama sariya si kɔ maɲi di ba titɔɲa na yi te tɔn, yi DI ba kuri nɔɔna daani. Kɔntɔ, á ta na wɔ lɔgɔ baɲa ni maɲa kalɔ tɔn, kɔ maɲi si á taá kwarɔ We kulɔ maama á na ki tɔn wɔni. 18 Á ye ni We vri abam si á daa yi taá tɔgi cullu tɔlɔ na nuɲi á nabaara bam jɲa ni tɔn mu. We na li abam wo-yɔɔrɔ tɔm kɔntɔ wɔni tɔn, kɔ dai lɔgɔ baɲa sɛbu naa sɛbu-sɲa, wɛɛnu tɔlɔ na wai ti cɔgi tɔn, mu DI mɛ DI ɲwi DI vri abam. 19 We nan mɛ Zezi Krisi jana kam mu DI ma vri abam, yi kantɔ tiini ka jigi dam. Zezi na jigi kaanɔm kɔntɔ tɔn, o nyi di pɛlbu wɔlɔ na tiini o lana fasi yi kulɔkulɔ tɛrɛ kɔ na yi balɔrɔ o yira ni tɔn mu. 20 We maɲi DI kuri wɔntɔ mu kɔ loori lɔgɔ pulim, si o vri nɔɔna ba lwarɔm wɔni. Kɔ daari lɔgɔ baɲa kweelim maɲa kam laan nan na yi tɔn, We pɛ á lwar-o, si o vri abam. 21 Á nan de Zezi ɲwaanɔ mu á ki á wɔ-dɔdɔa di We. Dɔntu mu bi-o DI pa o yagi tɔɔni, yi DI daari DI pa o na paari-zulɔ. Kɔ ma paɔ á sɔni á jigi wɔ-dɔdɔa di tɔna We tee ni.

22 Abam na se We cɔga kam tɔn mu pɛ á bɛcara fɔgi ya kwe, kɔ pa á jigi sono cɔga cɔga di á ko-biɛ balɔ na yi We nɔɔna tɔn. Kɔntɔ tɔn, á taá tiini á soe daani di á bɛcara maama. 23 Abam na jigi We ɲwi-dɔɲa kam tɔn, ka kuri wɔ nuɲi nabiinɔ balɔ na tɔ tɔn te, ka nan ba cɔga. Kɔ yi We kwɛrɛ kam na paɔ ɲwia yi ka wura

maɲa maama tɔn ɲwaanɔ mu á ne ɲwi-dɔɲa kam kɔntɔ. 24 Kɔ nan pɔpɔni We tɔnɔ kɔm wɔni kɔ wɔ:

«Kɔ na yi nabiinɔ,
bantɔ nyi di gaa mu yi ba ba daani ba tɔa.

Ba nɔnwaɲa maa ba daani ka kea,
nɔnɛɛni ga-punnu tɔm na yi te tɔn.

Gaa kɔm na yɛni kɔ kwaari,
kɔ punnu tɔm wú siiri mu.

25 Kɔ nan na yi We kwɛrɛ kam,
kantɔ wú ta wura si kɔ taa ve maɲa kalɔ na ba ti tɔn.»

Kwɛrɛ kam kɔntɔ mu yi kwɛr-ywɛɲɔ kalɔ ba na bri abam tɔn.

2

1 Kɔntɔ ɲwaanɔ á ja á titi di pu-sɲa dwi maama di sɔsɔna, si á yi taá yi pipirinyina, naa á taá jigi wɔ-gɔɔ, naa á taá yi bɛbari-nyina. 2 Pa-na á fra taa zɔɔri We kwɛrɛ kam yiranɔ, ni bu-sɔsɔna fra na zɔɔri o nu yɔli te tɔn. Kɔntɔ mu wú pa á wɔbuɲa bi di We cɔga kam, si á na vrim fasi. 3 Kɔ pɔpɔni We tɔnɔ kɔm wɔni kɔ wɔ: «Abam maɲi á maani dí Yuutu wɔm na tiini o yi lanyiranɔ te tɔn.»

Balɔ na se Zezi tɔn mu yi We nɔɔna

4 Nan twe-na dí Yuutu Zezi, si wɔm mu yi ɲwia tu, yi o nyi di kandwe dɔlɔ nabiinɔ na vɔn tɔn. We nan maɲi DI kuri wɔntɔ mu, yi o jigi kuri di DI kɔ ja gaali.

5 Abam di na jigi We ɲwi-dɔɲa kam tɔn, yagi-na si We kwe abam nɔnɛɛni kandwa yalɔ DI na wura DI maa lɔ DI digɛ kalɔ DI Joro kɔm na wú ta zɔɔri ka wɔni tɔn. Kɔntɔ, á laan wú ta yi We kaanɔm tiinɔ, yi á na wú ta kaani-DI te tɔn mu yi si á taá zuli-DI di á bɛcara maama, yi kɔ poli DI wɔ á na ɲwi di Zezi Krisi tɔn ɲwaanɔ.

6 Kɔ maɲi kɔ pɔpɔni We tɔnɔ kɔm wɔni kɔ wɔ:

«Nii-na, amɔ We lagi a cwi kandwe dɔlɔ na tiini di lana tɔn,

si a ma lɔ sɔɲɔ Siyɔn ni.

Amɔ kuri kandwe dim kɔntɔ,

yi dɔntu mu yi kandwe dɔlɔ na paɔ digɛ kam zɔga lana tɔn.

Wɔlɔ nan na ki o wɔ-dɔdɔa di wɔlɔ na yi kandwe dim kɔntɔ tɔn,

cavura bá fɔgi ya ja kɔntɔ tu.»

7 Kɔ na yi abam balu na ki á wɔ-dɔdɔa dɔd-o tɪn, o jɪgi kuri zanzan dɪ abam. Ku daari, ku na yi balu na vi-o tɪn, ku nyi dɪ ku na pɔpɔni We tɔnɔ kɔm wɔni ku wɪ: «Kandwe dɪlu lwara na vɪn tɪn laan mu joori dɪ ba dɪ ji kandwe dɪlu na pai digə kam dana yi ka zɪga lana tɪn.»

8 Kɔ na yi balu na vi-o tɪn, ku pɔpɔni ku wɪ: «O yi kandwe dɪlu ba na wɔ magɪ ba titɪ dɪ dɪ ba tɔ tɪga ni tɪn.»

Ku yi ba na wɔ se We kwərə kam tɪn nɔwaani mu baá tɔ kuntu. Ku maa maɪ si ku ki-ba kuntu mu.

9 Kɔ daari ku na yi abam, abam yi dwi dɪlu We titɪ na kuri tɪn. Dɪ maa pa á yi Dɪ kaanɪm tiinə balu na tɔɪi Dɪ paari dɪm nɔwaani tɪn. A maa kwəri á yi dwi tiinə balu We titɪ na li si á taá yi nɔɔna balu na yi Dɪ nyɪm tɪn.

We bəɪi abam Dɪ pa á nuɪi lim wɔni, yi Dɪ daari Dɪ pa á nɔwɪ Dɪ pooni dɪlu na lana tɪn wɔni, si á laan wani á pa nɔɔna lwarɪ wo-kamunə yalɔ Dɪ na ki tɪn. 10 Abam deen ya dai We nɔɔna, yi á laan ba á ji Dɪ nɔɔna. Abam deen ya dai balu We na jɪgi á nɔwaɪa tɪn, yi Dɪ laan ba Dɪ duri á nɔwaɪa.

Dɪ na maɪ si dí nɔwɪa taa yi te nɔɔna maama yigə ni tɪn

11 A badon-sonnu-ba, abam na yi vərə lɔgɔ baɪa ni yi á ba jɪgi kugu je tɪn, a loori abam si á ja á titɪ dɪ á fra na zɔvri lɔgɔ baɪa wo-yɔɔru tɪlu tɪn. Tɪntɔ mu kwaani si ti cɔgi á nɔwɪa. 12 A pa-na á kikiə maama taa lana balu na ba tɔgi We tɪn titari ni. Kuntu mu, ba na yáali abam ba wɪ á yi wo-lwaanu kərə, ba laan wɔ ba ba lwarɪ á kəm-laaru na yi te tɪn, yi ba daari ba zuli We maɪa kalɔ Dɪ na lagi Dɪ ba tɪn.

13-14 Kɔ na yi nɔɔna balu maama na jɪgi ni si ba taa te ba donnə tɪn, si á taá se ba ni á na tɔgi dí Yuutu wɔm tɪn nɔwaani. Ku na yi Pa-faru wɔlu na te tɔv kɔm maama tɪn, dɪ o dɪdeera balu o na pɛ-ba dam tɪn, si á taá nɪgi ba maama. O tiɪi bantɔ si ba taa vaɪi balu na ki balɔɔ tɪn zwa mu, si ba daari ba taa tee balu na ki lanyiranɪ tɪn. 15 We wɔbɔɪa na lagi te tɪn mu yi si á

pa á kikiə taa lana, si ku wani ku pa nɔn-jwəru pu ba niə dɪ ba bitar-yɔɔru tɪlu ba na nɔɔni abam baɪa ni tɪn.

16 Abam yi balu na te á titɪ tɪn mu, yi á nɔwɪa kam maɪi si ka taa yi kuntu don mu. A nan yi tɔgi kuntu nɔwaani á bɔɪi ni á jɪgi cwəɲə si á ki kəm-balwaarɔ. A nan pa-na á kikiə taa lana, á na yi We tɪntɔɪna tɪn nɔwaani.

17 A taá zuli nɔɔna maama. A taá soe balu maama na yi á ko-biə Zezi cwəɲə kam wɔni tɪn.

Taa kwarɪ-na We. A taá zuli-na Pa-faru wɔm.

Dɪbam maɪi si dí lwəni Zezi mu dí yaara wɔni

18 Abam balu na yi tɪntɔɪna tɪn maɪi si á taá se á yum tiinə niə, si á taá nɪgi-ba lanyiranɪ, ku na yi balu na jɪgi wɔ-bono yi ba ki abam lanyiranɪ, naa ku zɪ yi balu kəm na cana dɪ abam tɪn dɪ. 19 Ba na yaari abam vwan yaara á na se We tɪn nɔwaani yi á vɔ pu-dɪa, kuntu yi kulɔ na lana tɪn We yigə ni. 20 Abam nan na ki balɔɔ yi ba vaɪi á zwe ku nɔwaani, yi á na maɪi á vɔ á wɔ dɪ yaara yam kuntu dɪ, ku jɪgi kuri na? Ku daari á na ki lanyiranɪ yi ba ta yaari abam, yi á na vɔgi á wɔ, kuntu lana We yigə ni. 21 We na bəɪi abam si á taá tɔgi-Dɪ tɪn, ku yi si á vɔ á wɔ mu yaara wɔni. Zezi Krisi titɪ deen maɪi o yaari abam nɔwaani, si ku pa á taá tɔgi o na-bwərə mu á lwəni o deen na ki te tɪn: 22 Wɔntɔ nan wɔ ki lwarɪm dɪ finfin dɪ, yi o ni-taani ba jɪgi vwan.

23 Nɔɔna deen maa jɪg-o ba twɪa, yi o wɔ tɔgi o twɪ-ba. Ba ma kwəri ba bɛes-o, yi o wɔ ləri-ba balɔɔ. O nan ki o titɪ mu We jɪɪa ni, dɪntɔ mu yi dɪlu na tɔgi cɪga Dɪ ma di nɔɔna sarɪya tɪn.

24 Zezi Krisi mu jɔɪi dɪbam lwarɪm o tɪ tɔvɔn-daa yuu ni dɪbam nɔwaani. O ki kuntu si ku pa lwarɪm daa mu yi taa te dɪbam. Kuntu, ku na yi lwarɪm jəgə ni, dɪbam nyi ni twa mu te, yi dí laan daari dí taá jɪgi nɔwɪa kalɔ na tɔgi cɪga tɪn We yigə ni. Ba na pogili Zezi yɪra yam tɔvɔn-dagara baɪa ni tɪn mu pɛ abam na yazurə. 25 Abam ya nyi dɪ peeni silɔ na

je tɪn mʊ. Á laan ma joori á ba á kɪ á tɪtɪ Zezi jɪŋa nɪ, wʊɓɓ na yɪ abam nayɪrʊ yɪ o nii abam baŋa nɪ tɪn.

3

Kaana dɪ ba banna na maŋɪ sɪ ba taa nɪgɪ daanɪ te tɪn

¹ Abam balʊ na yɪ kaana tɪn, abam dɪ maŋɪ sɪ á taá sɛ á banna ni kʊntʊ, sɪ kʊ pa á banna bam badaara ya na vɪn We taanɪ dɪm, sɪ ba laan na á kəm-laaru tɪm, sɪ kʊ pa ba ba ba sɛ We, dɪ á na maŋɪ á wʊ purɪ á ni dɪ. ² Ba nan wʊ maanɪ ba lwarɪ nɪ á nɪgɪ-ba yɪ á sɪnɪ á tɔgɪ cɪga cwəŋə. ³ Abam yɪ zaŋɪ á kwe á wʊɓɓɪŋa á tɪŋɪ nɪnwaŋa zɪla baŋa nɪ, kʊ na yɪ á na wʊ kwe á yuni te, dɪ á na wʊ kɪ sɛbu-sɪŋa zwa-kwana dɪ sɛbu-sɪŋa wəənu á yɪra nɪ te tɪn, dɪ á na wʊ ta zʊurɪ gwar-laaru te tɪn. ⁴ Abam nan maŋɪ sɪ á kwe á bɪcara mʊ lanyɪranɪ, sɪ á taá jɪgɪ wʊ-bono dɪ wʊ-zuru. Á na fɔgɪ á kwe á bɪcara yɪ ya lamma kʊntʊ doŋ, ya lam dɪm daa bá cɔgɪ, yɪ kʊɓ ta jɪgɪ kuri lanyɪranɪ We tee nɪ. ⁵ Faŋa faŋa kaana balʊ ya na yɪ We nɔɔna yɪ ba jɪgɪ tɪna dɪ We tɪn dɪ dɛɛn kwe ba bɪcara kʊntʊ doŋ mʊ, dɪ ba na se ba banna ni tɪn. ⁶ Sara dɛɛn kɪ kʊntʊ mʊ, yɪ o se o barʊ Abraham ni, dɪ o na bə-o nɪ o yuutu tɪn. Abam dɪ nan yɪ wʊntʊ biə mʊ, dɪ á na kɪ kəm-laaru yɪ á wʊ pɛ fʊɓnɪ zʊ abam dɪ kʊɓkʊɓ.

⁷ Abam balʊ dɪ na yɪ kan-banna tɪn maŋɪ sɪ á taá nɪgɪ á kaana bam kʊntʊ doŋ mʊ. Á na zʊurɪ dɪ á kaana bam tɪn, á taá ye nɪ ba ba dana nɪ abam te. Ba nan wʊ wəli dɪ abam ba na We ŋwɪ-dʊŋa kam dɪ Dɪ zaanɪ dɪm. Kʊntʊ tɪn, taá zuli-na-ba, sɪ kʊɓkʊɓ yɪ cʊ abam We-loro.

Dɪ taá kɪ lanyɪranɪ dɪ dɪ zɪ maŋɪ dɪ yaari dɪ

⁸ A na lagɪ a ta kʊɓ a ma kweeli tɪn mʊ yɪ sɪ abam maama taá jɪgɪ wʊɓɓɪŋ-dɪdɪwɪ, sɪ á taá jɪgɪ da-ŋwaŋa, sɪ á taá soe daanɪ á na yɪ da-ko-biə Zezi ŋwaanɪ tɪn. Á taá duri da-yibwəŋə, sɪ á daari á taá tu á tɪtɪ da tee nɪ. ⁹ Nɔɔnʊ na kɪ abam wo-lɔŋɔ, sɪ á dɪ daa yɪ joori á kɪ-o wo-lɔŋɔ á ma ŋwɪ. Nɔɔnʊ na twɪ abam, á dɪ daa yɪ tɔgɪ

á twɪ-o, sɪ á daari á loori We á pa-o sɪ Dɪ kɪ-o lanyɪranɪ, sɪ kʊ yɪ kʊntʊ ŋwaanɪ mʊ We bəŋɪ abam sɪ á taá tɔgɪ-Dɪ, yɪ abam dɪ wʊ ba á jɔŋɪ lanyɪranɪ We tee nɪ. ¹⁰ Kʊ pʊpʊnɪ We tɔnɔ kʊm wʊnɪ kʊ wɪ:

«Nɔɔnʊ wʊɓɓ maama na lagɪ sɪ o na o ŋwɪa ywəəni dɪ wʊpʊlo tɪn maŋɪ sɪ o ja o tɪtɪ dɪ wo-balwaaru taanɪ dɪ vwan fɔm mʊ.

¹¹ Kʊntʊ tu maŋɪ sɪ o yagɪ kəm-balwaaru, sɪ o daari o taa kɪ lanyɪranɪ, sɪ o kwaanɪ o taa jɪgɪ ywəəni dɪ nɔɔna maama.

¹² Bɛŋwaanɪ dɪ Yuutu Baŋa-We nii balʊ na tɔgɪ cɪga tɪn baŋa nɪ mʊ, yɪ Dɪ cəgɪ ba loro.

Kʊ nan na yɪ balʊ na kɪ kəm-balwaaru tɪn,

Dɪ yigə tərə dɪ ba.»

¹³ Wɔɔ mʊ wʊ wantɪ o kɪ abam wo-lɔŋɔ dɪ á na tiini á kwaanɪ á kɪ lanyɪranɪ?

¹⁴ Abam nan na maŋɪ á na yaara á na kɪ lanyɪranɪ tɪn ŋwaanɪ mʊ dɪ, á daa ta jɪgɪ yu-yoŋo. Á nan yɪ taá fʊna dɪ ba, naa á pa á wʊɓɓɪŋa vugimi. ¹⁵ Taá zuli-na á Yuutu Zezi Krisi dɪ á bɪcara maama. Nan ti-na á yigə maŋa maama, sɪ á wantɪ á ləri nɔɔnʊ wʊɓɓ maama na wʊ bwe abam sɪ o lwarɪ tɪna yalʊ á na jɪgɪ dɪ We tɪn na yɪ te tɪn. ¹⁶ Á nan ləri kʊntʊ tu dɪ wʊ-bono dɪ zulə. Á taá kɪ wəənu tɪɓ á na ye á bɪcara nɪ nɪ tɪ lana tɪn, sɪ kʊ pa cavɪra ja balʊ na culɪ abam dɪ á kəm-laaru tɪm Zezi Krisi ŋwaanɪ tɪn. ¹⁷ Á na kɪ lanyɪranɪ yɪ ba yaari abam kʊ ŋwaanɪ yɪ kʊ yɪ We wʊɓɓɪŋa, kʊ garɪ á na kɪ kəm-balwaaru yɪ á yaari tɪ ŋwaanɪ. ¹⁸ Zezi Krisi dɛɛn nan tɪgɪ bɪdɪwɪ mʊ o ma saari nabiinə lwarɪm. Kʊ maa yɪ nɔn-ŋʊm mʊ ləri nɔn-balwaaru yuu nɪ o tɪ, yɪ o wantɪ o kɪ-ba We jɪŋa nɪ. Ba gʊ-o mʊ, yɪ We Joro kʊm joori kʊ pa-o ŋwɪa. ¹⁹ O laan ma tɔgɪ Dɪ Joro kʊm kʊntʊ dam ŋwaanɪ o vu nɔɔna balʊ jwəəru ba dɛɛn na pɪ curu nɪ tɪn te, yɪ o tɔɔɪ We kwərə kam o brɪ-ba. ²⁰ Kʊ yɪ nɔɔna balʊ dɛɛn na vɪn We ni tɪn jwəəru mʊ kʊntʊ. Kʊ yɪ maŋa kalʊ We na pɪnɪ Dɪ banɪ yɪ Nowe wura o pai naboro kamunu kʊm sɪ o ma jɔŋɪ o ŋwɪa tɪn mʊ. Nɔɔna balʊ dɛɛn na zʊ naboro kʊm wʊ tɪn yɪ nana má má mʊ, yɪ We tɔgɪ na bam baŋa Dɪ vrɪ ba

ɳwɪa. ²¹ Kuntɔ yɪ nyɪnyɔgbɔ mɔ, kɔ na mɛ kɔ brɪ nɪ abam dɪ na pɛ ba miisi abam na wɔnɪ tɪn mɔ pɛ Wɛ vrɪ abam Zezi Kɪsɪ na bi o yagɪ tɔvɔnɪ tɪn ɳwaaɪ. Ba na miisi abam na wɔnɪ tɪn, kɔ daɪ sɪ á ma swe á yɪra digɪru. Kɔ nan yɪ á goni ni mɔ dɪ Wɛ, sɪ á taá tɔgɪ-Dɪ dɪ wɔ-ponɔ. ²² Zezi Kɪsɪ mɔ diini Wɛ-sɔŋɔ o jɔni Wɛ jazɪm nɪ, yɪ maɛsɪ dɪ dɪdɛera dɪ wəənu tɪɓ maama na jɪgɪ dam tɪn wɔ o dam kuri nɪ.

4

Dí maɳɪ sɪ dí taá ɳwɪ nɪ Wɛ wɔbɔɳa na lagɪ te tɪn mɔ

¹ Kuntɔ, abam maɳɪ á lwarɪ Zezi Kɪsɪ na nɛ yaara o yɪra wɔnɪ te tɪn. Kɔ maɳɪ sɪ abam dɪ taá jɪgɪ wɔntɔ wɔbɔɳa yam doɳ, sɪ á ma fɔgɪ á cɪ á tɪtɪ yaara wɔnɪ. Bɛɳwaaɪ, nɔɔnɔ wɔɓ na nɛ yaara o yɪra wɔnɪ tɪn, lwarɪm daa ba te kuntɔ tu. ² Kuntɔ, abam daa ta na jɪgɪ ɳwɪa lɔgbɔ baɳa nɪ tɪn, á daa wɔ maɳɪ sɪ á taá tɔgɪ wo-yɔɔrɔ tɪɓ nabiinɛ fra na zɔvɪ tɪn. Á maɳɪ sɪ á taá tɔgɪ Wɛ wɔbɔɳa na lagɪ kɔɓ tɪn mɔ. ³ Abam dɛɛn cɔgɪ á ɳwɪa kam maɳa zanzan, dɪ á na yəni á tɔgɪ cwe sɪɓ balɔ na yəri Wɛ tɪn na lagɪ sɪ ba taa tɔgɪ tɪn. Abam dɛɛn yəni á kɪ wo-digɪru kikiə dɪ wo-yɔɔrɔ tɪɓ maama á fra na zɔvɪ tɪn. Á dɛɛn maa yɪ sa-nyɔra, yɪ á yɪ nɔn-kwəlu á nyɔ sana á bugə. Á maa kwəri á tɔgɪ jwənə kaanɪm, mɔ kɔɓ Wɛ wɔbɔɳa na vai tɪn. ⁴ Kɔ daari lele kuntɔ, á daa na ba tɔgɪ dɪ balɔ na yəri Wɛ á kɪ wɔ-zɔɔna kikiə kuntɔ doɳ tɪn, kɔ kɪ-ba yəu mɔ, kɔ pa ba jɪgɪ abam ba twɪa. ⁵ Bantu nan wó ba ba zɪgɪ Wɛ yigə nɪ yɪ ba tɔɓ ba kwəri. Dɪntɔ nan tɪ Dɪ yigə sɪ Dɪ dɪ nabiinɛ sarɪya, kɔ na yɪ balɔ na ɳwɪ dɪ balɔ na maɳɪ ba tɪ tɪn dɪ. ⁶ Kɔ yɪ kuntɔ ɳwaaɪ mɔ ba dɛɛn tɔɔɓ Wɛ kwər-ywəɳə kam ba brɪ balɔ na tɪgɪ tɪn dɪ. Bantu yɪra yam mɔ tɪga, nɪnɛɛnɪ nabiinɛ maama na maɳɪ sɪ ba tɪ ba lwarɪm ɳwaaɪ te tɪn. Ba nan na ni Wɛ kwər-ywəɳə kam tɪn, kɔ yɪ sɪ ba jwəeru tɪm laan mɔ na Wɛ ɳwɪ-dɔɳa kam.

⁷ Lɔgbɔ baɳa dɪ kɔ wəənu maama tiim twe. Nan fɔgɪ-na á ja á wɔbɔɳa sɪ á taá jɪgɪ yawala dɪ Wɛ-loro. ⁸ Kɔɓ na dwe

maama tɪn yɪ sɪ á taá soe daanɪ dɪ á wɔ maama. Bɛɳwaaɪ, á na soe daanɪ, kɔɓ pa á donnə na kɪ kəm-balwaarɔ tɪɓ zanzan tɪn daa bá ta wɔ á wɔbɔɳa nɪ. ⁹ Taá kɪ-na vərə voro, sɪ pɔpɔna taa təri á tɪtari nɪ. ¹⁰ Abam dɪdɔa dɪdɔa na jɔɳɪ pɛɛrɪ dɪɓ Wɛ tee nɪ tɪn, á taá ma-dɪ á tɔɳɪ á wəli daanɪ. Kuntɔ, á taá yɪ tɪntɔɳ-ɳɔna balɔ na jɔɳɪ Wɛ pɛɛra yam dwi təri təri á ma tɔɳɪ Dɪ na lagɪ te tɪn. ¹¹ Abam wɔɓ Wɛ na pɛ-o pɛɛrɪ sɪ o taa wai o ɳɔɔnɪ o brɪ nɔɔna tɪn maɳɪ sɪ o taa ɳɔɔnɪ Wɛ kwərə kam mɔ. Wɔɓ Wɛ na pɛ sɪ o taa tɔɳɪ o wəli o donnə tɪn dɪ maɳɪ sɪ o taa mai dam dɪɓ Wɛ na pɛ-o tɪn mɔ o ma tɔɳa. Kuntɔ wó pa nɔɔna taa zuli Wɛ wɔɳo maama wɔnɪ Zezi Kɪsɪ yɪrɪ ɳwaaɪ. Wɔntɔ nan mɔ te zulə dɪ dam sɪ kɔ taa ve maɳa kalɔ na ba tɪ tɪn. Amina.

Wɔɓ na yaari Zezi Kɪsɪ ɳwaaɪ tɪn jɪgɪ yu-yoɳo

¹² A badon-sonnu-ba, á yɪ pa kɔ sɔ abam dɪ can-kamunu na yɪ abam. Á nan yɪ pa kɔ sɔɔrɪ abam, nɪnɛɛnɪ kɔ yɪ wo-kɪnkagɪɓ mɔ te. ¹³ Taá kɪ-na wɔpɔlo dɪ abam na tɔgɪ á na Zezi Kɪsɪ yaara yam doɳ tɪn. Kuntɔ, Zezi Kɪsɪ na jooɪ o ba yɪ o paari zulə yam na wó ba ya brɪ jaja maɳa kalɔ tɪn, á wɔpɔlo kɔm laan wó tiini kɔ gaali. ¹⁴ Nɔɔna nan na twɪ abam á na yɪ Zezi Kɪsɪ nɔɔna tɪn ɳwaaɪ, á jɪgɪ yu-yoɳo, bɛɳwaaɪ Wɛ Joro kɔm na jɪgɪ paari-zulə tɪn wɔ abam tee nɪ. ¹⁵ Abam wɔɓ na nɛ yaara, sɪ kɔ yɪ zaɳɪ kɔ taa yɪ nɔn-gɔra ɳwaaɪ, naa ɳwɪnɪ naa wo-balwaarɔ kəm naa bɪbara ɳwaaɪ. ¹⁶ Abam wɔɓ nan na yaari o na yɪ Zezi Kɪsɪ nɔɔnɔ tɪn ɳwaaɪ, o yɪ pa cavɪra taa jɪg-o kɔ ɳwaaɪ. Kuntɔ tu nan maɳɪ sɪ o pa Wɛ zulə dɪ nɔɔna na bə-o nɪ Kɪsɪ bu tɪn.

¹⁷ Maɳa kam yɪə sɪ Wɛ dɪ nabiinɛ sarɪya. Kɔ nan yɪ Dɪ tɪtɪ nɔɔna bam baɳa nɪ mɔ Dɪ lagɪ Dɪ puli. Kɔ nan na wó puli dɪbam tee nɪ mɔ tɪn, kɔ laan na tu kɔ yɪ balɔ na vɪn Wɛ kwər-ywəɳə kam tɪn, kɔɓ ta yɪ ta mɔ dɪ bantu? Kɔ bá tiini kɔ kɪ cam dɪ ba cɪga? ¹⁸ Kɔ pɔpɔnɪ Wɛ tɔnɔ kɔm wɔnɪ kɔ wɪ:

«Kɔ na ɔɛ mu, yi nɔn-ɲuna na ɲwia We tee ni tin, balɔ laan na vin We yi ba yi nɔn-balwaarɔ tin, kɔbɔ ki-ba tɛ?»

¹⁹ Kuntɔ, balɔ na ne yaara ni We wɔbɔɲa na lagi te tin maɲi si ba taa ki lanyiranɔ mu, si ba ki ba titi ba naanɔ We ɲɲa ni. DI bá kwanɔ DI ni dɔm DI na goni tin.

5

We nɔɔna na maɲi si ba taa ɲwi daani te tin

¹ Amɔ lagi a ɲɔɔni dɔ balɔ na yi Zezi kɔgɔ kɔm nakwa abam titari ni tin mu. Amɔ dɔ yi nakwi mu. Amɔ yi deen ne Zezi Krisi na yaari te o ti tin, yi a laan bri nɔɔna o cɔga kam. Amɔ nan wɔ tɔgi a na o paari-zulɔ yam ya na wɔ ba ya bri jaja tin. ² A nan loori abam balɔ na yi nakwa tin, si á taá nii We nɔn-kɔgɔ kɔm DI na ki á ɲɲa ni tin baɲa ni, ni nayira na nii ba peeni baɲa ni te tin. Kɔ nan dai dɔ fifɔn mu á wɔ ta maa nii-ba, kɔ yi si á wɔbɔɲa mu taa lagi titɔɲi dɔm ni We na lagi te tin. Kɔ dai si á taá tɔɲi sɔbu-lagi ɲwaani. A pa kɔ taa yi á na soe titɔɲi dɔm tin ɲwaani. ³ Á yi taá ki dam dɔ balɔ á na nii ba baɲa ni tin, á nan taá jigi nyinyɔgɔ kulɔ na lana tin, si ba wani ba taa lwani abam na yi te tin. ⁴ Kuntɔ tin, abam Nayiri-pe wɔm na joori o ba, o laan wɔ pa abam peeri dɔlɔ lam na bá fɔgi dɔ ti yi dɔ jigi paari-zulɔ tin.

⁵ Abam balɔ dɔ na yi nɔn-dɔnnɔ tin maɲi si á taá se á nakwa bam ni mu. Kɔ nan maɲi si abam maama taá tu á titi mu á pa daani, si á taá tɔɲi á wɛli daani. Benwaani kɔ pɔpɔni We tɔnɔ kɔm wɔni kɔ wi:

«We culi balɔ na ki kamunni tin, yi DI daari DI ki balɔ na tu ba titi tin lanyiranɔ.»

⁶ Kuntɔ ɲwaani, taá tu-na á titi, si á daari á ki á titi Dam-Paɲwa Tu We ɲɲa ni, si dɔntɔ maɲa kam na tu ka yi, DI laan wɔ zɔɲi abam DI pa á na zulɔ. ⁷ Liɔ yalɔ maama na jigi abam tin, á kwe-ya á pa We, si dɔntɔ mu nii abam baɲa ni.

⁸ Nan ja-na á wɔbɔɲa lanyiranɔ, si á fɔgi á ci á titi, si sɔtaanɔ na yi abam dɔm tin kari dɔ kaagi mu dɔ lagi cwɔɲɔ si dɔ cɔgi abam, nɔnɛni kana na jigi nyɔɲo yi kɔ kari kɔ kaagi kɔ lagi varim si kɔ zi te tin. ⁹ Nan zigi-na kɔɲkɔɲ dɔ wɔ-dɔba si á vi-dɔ, si á lwarɔ ni á ko-biɔ balɔ na wɔ lɔgɔ baɲa je sɔm maama ni tin dɔ jigi yaara yantɔ dɔɲ mu. ¹⁰ Abam nan na yaari maɲa finfɔn, We dɔlɔ na zɔni nabiinɔ dɔ DI zaani dɔlɔ na daga tin laan wɔ pa á bicara fɔgi ya kwɛ. DI wɔ pa abam dam, si á taá zigi kɔɲkɔɲ wɔɲo maama wɔni. Dɔntɔ mu bɔɲi abam si á tɔgi á na DI paari-zulɔ yalɔ na ba ti tin, á na ɲwi dɔ Zezi Krisi tin ɲwaani. ¹¹ Dɔntɔ mu jigi dam si kɔ taa ve maɲa kalɔ na ba ti tin. Amina.

Tiim kwɔra

¹² Amɔ pe Siliven mu pɔpɔni tɔnɔ kuntɔ, si a pa abam. Wɔntɔ mu yi dí ko-bu wɔlɔ amɔ na ye ni o yi cɔga tu We cwɔɲɔ kam wɔni tin. A pɔpɔni taani dɔntɔ finfɔn mu si a ma pa abam na baari, si a daari a pa á lwarɔ ni cɔga kalɔ á na se tin mu yi We zaani dɔm cɔga cɔga. Nan fɔgi-na á taá jigi cɔga kam kuntɔ.

¹³ We kɔgɔ kulɔ na wɔ Babilɔni ni yi We kuri-ba ni DI na kuri abam dɔ te tin jɔɔni abam. Mariki wɔlɔ na yi amɔ bu We cwɔɲɔ kam ɲwaani tin dɔ jɔɔni abam. ¹⁴ Á na jeeri daani, si á taá jɔɔni daani dɔ sono.

Abam balɔ maama na yi Zezi Krisi nɔɔna tin, We wɔ pa abam yazurɔ.

**Tɔnɔ kulu
PIYɛɛRI
na pɔpɔni o ki bile tin
Tɔnɔ kulu Piyɛɛri na
pɔpɔni o ki bile tin na
bri dɔbam kulu tin mu
tuntu**

Piyɛɛri dɛɛn pɔpɔni tɔnɔ kuntu balu maama na tɔgi Zezi tin nwaani mu. Vwan zaasum tiinɛ zanzan dɛɛn tu ba zu Zezi nɔɔna bam wɔni. Ba zaasum dum ma pa nɔɔna ki wo-digiru kikiɛ dwi maama.

Dí na manɔ si dí ki te si dí vin zaasum dum kuntu tin, ku yi si dí taa ve yigɛ Zezi cwɛnɛ kam wɔni si dí lwarɔ o cɔga kam dí wɛli da, ni balu yi na nɛ Zezi tin na bri dɔbam te tin.

Piyɛɛri dɛ yigɛ o bri Wɛ nɔɔna ni ba manɔ si ba taa nwi ni Wɛ na lagɔ te tin mu, si ba taa zigɔ kɛnkɛn cɔga kalu Zezi tintuɔna bam na bri-ba tin wɔni (pɔɔrim 1).

O ma daari o ci vwan zaasum tiinɛ bam di wo-balwaarɔ tɔlu ba na jaani ba zu Wɛ nɔɔna bam titari tin (pɔɔrim 2).

O laan ma bri ni nɔɔna balu na te ba wi: «Zezi daa bá joori o ba» tin, ku yi vwan mu. Zezi na daani yi o ta wɔ tu tin, ku yi o ki wɔ-zuru mu di nɔɔna, si ku pa ba maama na cwɛnɛ ba lɛni ba wɔru ba yagi kɛm-balwaarɔ si Wɛ vri-ba (pɔɔrim 3).

¹ Amu Simɔn Piyɛɛri mu pɔpɔni tɔnɔ kuntu. A yi Zezi Kriɔi gamba-sono mu, yi a kwɛri a yi o tintuɔnɔ wɔlu o na kuri tin. Amu pɔpɔni a pa abam balu Wɛ na pɛ á jigɔ wɔ-dɔɔba di Zezi Kriɔi ku manɔ di dɔbam di na jigɔ wɔ-dɔɔba did-o te tin, o na yi cɔga tu tin nwaani. Wɔntu mu yi dɔbam Tu Wɛ di dí Vɔru.

² Wɛ wó pa abam yu-yoɔo di yazurɛ ku ja gaali, di á na tu á lwarɔ-DI yi á ta kwɛri á lwarɔ dí Yuutu Zezi tin.

Dí manɔ si dí taa nwi si ku manɔ di Wɛ na lagɔ te tin

³ Wɛ dam tu Zezi Kriɔi pɛ dɔbam woɔo kulu maama na pai dí jigɔ nwi Wɛ tee

ni yi dí daari dí tɔgi DI cwɛnɛ lanyirani tin, di o na pɛ dí lwarɔ Baɔa-Wɛ dɔlu na kuri dɔbam si dí tɔgi dí na DI paari-zulɛ, si dí taa ki lanyirani ni duntu na ki lanyirani te tin. ⁴ Ku tɔgi DI zɛnɛ yam kuntu nwaani mu, yi DI pa dɔbam wo-laaru tɔlu na tiini ti jigɔ kuri yi DI ya go ni si DI pa dɔbam tin. DI zɛni abam kuntu, si DI pa á wani á lu lugu baɔa wo-yɔɔru tɔlu fra na ganɔ nɔɔna ku pai ba wɔbuɔa cɔgi tin mu, si á daari á taa jigɔ Wɛ nwi kam á bicara ni.

⁵ Kuntu nwaani, á tiini á kwaanɔ si á pa lanyirani kɛm tɔgi di wɛli á wɔ-dɔɔba kam á na manɔ á ki di Wɛ tin ni,

si á wɛli yɛno á lanyirani kɛm dum di wɔni,

⁶ si á daari á ja á titi á wɛli á yɛno kum wɔni,

si á wɛli pu-dia á na jigɔ á titi te tin wɔni, si á taa tɔgi Wɛ cwɛnɛ lanyirani á wɛli á pu-dia kam di wɔni,

⁷ si á taa jigɔ á ko-biɛ nwanja á wɛli á na tɔgi Wɛ cwɛnɛ lanyirani te tin wɔni,

si á taa soe nɔɔna á wɛli á na jigɔ danwanja te tin di wɔni.

⁸ Abam na sunɔ á jigɔ wo-laaru tum kuntu ku ja gaali, ti wó ci abam si á yi taa yi yawɔri-nyina, yi ku pa á fɔgi á tiini á lwarɔ dí Yuutu Zezi Kriɔi á wɛli da. ⁹ Nɔɔnu wɔlu nan na ba jigɔ wo-laaru tum kuntu tin, kuntu tu wari o lwarɔ Wɛ cɔga kam, o nyi di lilwe mu te. O swe ni o dɛɛn na ki lwarma yalu tin manɔ ya saari.

¹⁰ Kuntu nwaani, a ko-biɛ-ba, Wɛ na bɛni abam si á taa tɔgi-DI yi DI kuri abam si á taa yi DI nɔɔna tin, kwaanɔ-na á pa á na tɔgi-DI te tin tiini ku taa jigɔ kuri lanyirani. Á na kwaanɔ á ki kuntu don, á daa bá ywɛri Wɛ cwɛnɛ kam wɔni.

¹¹ Kuntu, Wɛ wó yagi cwɛnɛ DI pa abam fasti, si á na jɛnɛ je Zezi Kriɔi paari dum wɔni. Wɔntu mu yi dɔbam Yuutu di dí Vɔru, yi o paari dum ba jigɔ tiim manɔ di manɔ.

¹² Mu ku kuri amu joori a pai á guli wo-laaru tum kuntu woɔo manɔ maama. Abam nan manɔ á ye-ti, yi á sunɔ á tɔgi cɔga kalu á na lwarɔ tin. ¹³ A nan bɛni

nɪ kʊ lana, sɪ amʊ ta na wʊ lʊgʊ baɲa nɪ tɪn, sɪ a taa guli abam kuntu don, sɪ kʊ pa á taá jɪgɪ tɪ wʊbʊɲa. ¹⁴ A ye nɪ kʊ daa bá daanɪ sɪ a tɪ, nɪ dí Yuutu Zezi na pe a lwarɪ te tɪn. ¹⁵ Amʊ nan wʊ kwaanɪ a kɪ wɔɲo kʊlʊ na wʊ pa á taá wai á guli wænu tɪm kuntu gulə maɲa maama amʊ tʊʊnɪ kwaga nɪ tɪn.

Dí na sɪnɪ dí lwarɪ Zezi cɪga kam te tɪn

¹⁶ Dɪbam dæen pe á lwarɪ dí Yuutu Zezi na tu dɪ dam nabiinə tɪtarɪ nɪ te tɪn. Dí na pe á lwarɪ o cɪga kam kuntu tɪn, kʊ dai sunswalɪ mʊ dí mɛ dí brɪ abam nɪ nɔɔna na mai ba tɪtɪ swan ba brɪ te tɪn. Dɪbam tɪtɪ yɪ nan mʊ nɛ o na jɪgɪ Wɛ paari-zulə cɪga cɪga te tɪn. ¹⁷ Dí ma na Zezi na jonɪ tɪə dɪ zulə o Ko Wɛ tee nɪ maɲa kalʊ o yibiyə na ləni yɪ Paɲwa Baɲa-Wɛ ɲɔɔnɪ Dɪ wɪ:

«Amʊ Bu mʊ tɪntʊ, a so-o dɪ a wʊ maama. Amʊ tiini a jɪgɪ wʊpolo dɪd-o.»

¹⁸ Dɪbam tɪtɪ ni kwərə kam kuntu na ɲɔɔnɪ Wɛ-sɔɲo nɪ maɲa kalʊ dɪbam dɪ Zezi dæen na wʊ piu kʊlʊ Wɛ na ɲɔɔnɪ kʊ yuu nɪ tɪn.

¹⁹ Kuntu, dí nan ta ye fasi nɪ taanɪ dɪlʊ Wɛ nijonɲə bam na brɪ faɲa faɲa tɪn sɪnɪ dɪ yɪ cɪga mʊ. Kʊ maɲɪ sɪ á taá maanɪ á nii dɪ na yɪ te tɪn. Taanɪ dɪntʊ nyɪ dɪ ba na tarɪgɪ kanɪa ba zɪgɪ lim je nɪ yɪ ka paɪ pooni wʊra sɪ kʊ vu kʊ yɪ tɪ-pʊra te tɪn mʊ. Zezi Krisi pooni dɪm laan wʊ ba dɪ taa wʊ á bɪcara nɪ, nɪ nanɔgɔ na funɪ yɪ pooni wʊra te tɪn. ²⁰ Kʊlʊ na dwe dɪdɪ sɪ á lwarɪ tɪn mʊ tɪntʊ: Nɔɔn-nɔɔnʊ bá wanɪ o ma o tɪtɪ wʊbʊɲa yɪranɪ o brɪ Wɛ kwərə kalʊ na pʊpʊnɪ Dɪ tɔnɔ kʊm wʊnɪ tɪn kuri. ²¹ Bɛɲwaanɪ Wɛ kwərə kam Dɪ nijonɲə bam dæen na tɔɔlɪ tɪn wʊ nuɲɪ nabiinə wʊbʊɲa wʊnɪ. Kʊ nan yɪ Wɛ Joro kʊm mʊ pe nɔɔna jɪgɪ dam yɪ ba wai ba tɔɔlɪ Wɛ tɪtɪ kwərə kam.

2

*Vwan zaasɪm tiinə na wʊ ba ba ganɪ nɔɔna te tɪn
(Zudi 4-13)*

¹ Faɲa faɲa tɪn, nɔɔna dæen mʊ wʊ Wɛ nɔɔna bam wʊnɪ ba na brɪ nɪ ba yɪ Wɛ nijonɲə yɪ ba yagɪ ba dai. Vwan zaasɪm

tiinə dɪ wʊ ɲo ba zʊ abam wʊnɪ kuntu, yɪ ba kɪ swan ba brɪ abam zaasɪm dɪlʊ na dai Wɛ nyɪm yɪ dɪ cɔgɪ nɔɔna tɪn. Bantʊ mʊ vɪn ba Yuutu Zezi wʊlʊ na ɲwɪ ba lwarɪm jɪnɪ sɪ ba taa yɪ o nɔɔna tɪn. Kuntu ɲwaanɪ ba kikiə yam wʊ pa Wɛ cɔgɪ-ba lɪla. ² Nɔɔna zanzan nan wʊ se ba tɔgɪ ba na brɪ kʊlʊ tɪn, yɪ ba dɪ kɪ ba wo-digiru kikiə yam kuntu don. Ba na kɪ wænu tɪlʊ tɪn wʊ pa nɔɔna taa yáalɪ Wɛ zaasɪm dɪlʊ na yɪ cɪga tɪn. ³ Vwan zaasɪm tiinə bam kuntu na yɪ wo-swənyɪna tɪn, baá kwaanɪ ba ma bɪtar-ywe ba ganɪ abam, sɪ ba ma na nyɔɔrɪ abam baɲa nɪ. Wɛ nan maɲɪ Dɪ tɪ Dɪ yigə faɲa faɲa sɪ Dɪ dɪ bantʊ sarɪya, yɪ cam wʊ ba ba baɲa lɪla.

⁴ Kʊ nan na yɪ malesɪ sɪlʊ dæen na cɔgɪ tɪn dɪ, Wɛ wʊ yagɪ-sɪ. Dɪ dɪ-sɪ Dɪ yagɪ min-tɪʊ nɪ mʊ, mɛ ba na kwaari-sɪ lim wʊnɪ, sɪ sɪ taa wʊra taan, sɪ kʊ vu kʊ yɪ Dɪ sarɪya de dɪm tɪn. ⁵ Wɛ dæen wʊ yagɪ faɲa faɲa nɔɔna balʊ na wʊ lʊgʊ baɲa nɪ yɪ ba kɪ lwarɪm tɪn. Nowe mʊ Wɛ vrɪ Dɪ wəli dɪ nɔɔna barpe, dɪ wʊntʊ na tɔɔlɪ Wɛ cɪga kam o brɪ nɔɔna te tɪn. Wɛ ma daari Dɪ cɔgɪ balʊ na vɪn Dɪ ni tɪn, Dɪ pa dʊa tiini ka nɪ yɪ na li lʊgʊ baɲa, yɪ ba maama tɪ.

⁶ Kʊ daa ta na yɪ nɔɔna balʊ dæen na zʊʊrɪ Sodɔm dɪ Gomɔɔrɪ nɪ tɪn, Wɛ pe mini mʊ dɪ ba je sɪm kuntu kʊ daari tɪntwarɪm yɪranɪ, sɪ kʊ brɪ nɪ ba ba jɪgɪ bʊra. Dɪ cɔgɪ-ba kuntu sɪ kʊ taa yɪ maana mʊ kʊ paɪ balʊ maama na bʊɲɪ sɪ ba vɪn Dɪ ni tɪn. ⁷ Dɪ ma daari Dɪ vrɪ Lotɪ ba wʊnɪ. Wʊntʊ dæen mʊ se Wɛ cɪga kam, yɪ o wʊ tiini kʊ cɔgɪ dɪ nɔɔn-balwaarʊ tɪm na kɪ wo-digiru kikiə te tɪn. ⁸ O na yɪ nɔɔn-ɲum yɪ o zʊʊrɪ dɪ ba tɪn, o nai ba kəm-lwaanʊ tɪm de maama yɪ o ni ba niə-bɪtarɪ sɪm na yɪ te tɪn. Kʊ maa tiini kʊ jɪgɪ wʊ-cɔgɔ dɪd-o dɪ ba na tʊɲɪ ba cɔgɪ Wɛ cullu tɪm te tɪn.

⁹ Kuntu, dí Yuutu Baɲa-Wɛ wai Dɪ vrɪ balʊ na tɔgɪ-Dɪ tɪn sɪ ba yɪ cɔgɪ dɪ maɲɪm dɪlʊ na yɪ-ba tɪn. Kʊ nan na yɪ balʊ na vɪ-Dɪ tɪn, Dɪ wai Dɪ piɪna yɪ Dɪ cəgi-ba sɪ kʊ vu kʊ yɪ Dɪ sarɪya de dɪm, sɪ Dɪ laan pa ba na cam. ¹⁰ Kʊ na dwe dɪdɪ balʊ na tɔgɪ wo-digiru kikiə yalʊ ba fra na zʊʊrɪ

yi ba ba lagi si ba se wulu na jigi ni ba baɗa ni tin, We wó pa ba na cam ku ja gaali.

Vwan zaasim tiinè bam kuntu ba kwari cavura, ba nan ba nigri nɔɔn-nɔɔnu di. Ba maa ba kwari fɔɔni si ba ɗɔɔni ba twi didɛera balu na wu weyuu tilampolo ni tin. ¹¹ Nan di We malesi sim na tiini si jigi dam si dwe vwan zaasim tiinè bam kuntu tin, si ba se si twi didɛera bam kuntu si ɗɔɔni ba wonjo dí Yuutu wum yigè ni. ¹² Vwan zaasim tiinè bam yèni ba ɗɔɔni ba twi wænu tilu ba na yèri ti kuri tin mu. Ba ma ki yoo yoo ni ga-vara na ba jigi wubɗa yi ba ki te tin. Ga-vara wura si nɔɔna mu taa jaani-ba ba gu. Nɔɔna bam kuntu di nan wó cɔgi ni ga-vara mu te. ¹³ We wó pa ba na yaara si ku manɗi di ba di na pe nɔɔna na yaara te tin. Ba ma ki wɔpolo di wo-digiru tilu ba fra na zuuri tin, yi ba ki-ti jaja wia titari ni. Ba kəm dım yi digiru di cavura mu abam titari ni, manja kalu á na yèni á la daani si á di wɔdiu yi ba ta ki wɔpolo di ba lwarim dım tin. ¹⁴ Bantu wubɗa zu boorim kikiè yiranu mu. Ba bri ba ba jigi siun di wo-balwaarɔ kəm, yi ba sugi balu wubɗa di na bwænè tin ba pai ba tusè. Ba maa tiini ba yi wo-swæn-nyina di. We nan wó cɔgi-ba. ¹⁵ Bantu ma yagi cwè-laa tɔgim, yi ba ywèri ba vu ba tɔgi Bozori bu Balam cwəŋə kam. Wuntu yi deen ma su sɛbu kulɔ o na wó na o kəm-balɔɔ kum ɗjaani tin. ¹⁶ O na vin We ni tin, DI ma pa varim na ba ɗɔɔni tin ɗɔɔni ni nabiinu te. O titi binaga mu ɗɔɔni ka kaan-o, si ku ci Balam na yi We nijonnu tin di jwèrim dilu o na lagi o ki tin.

¹⁷ Nɔɔna bam kuntu nyi di buli-yiè yalu na ba buri tin mu, yi ba ta nyi di kunkwænu tilu vu-fɔɔɔ na kalu ku pa ti jagi tin. We nan li jəgə kalu na tiini ka yi lim tin mu si DI ki-ba da. ¹⁸ Ba maa tiini ba ɗɔɔni kamunni-bitari silu na ba jigi kuri tin, yi ba mai wo-yɔɔɔɔ tilu nabiinè fra na zuuri yi ti yi wo-digiru tin ba ma ganu balu laan na pɔɔri ba titi di nɔɔna balu na yèri We cwəŋə tin. ¹⁹ Ba maa te di nɔɔna ni, ba na de bam cwəŋə kam, baá ta te ba titi. Balu nan na te kuntu tin titi yi gambe mu, di ba kikiè yam na jigi-ba

ya ve cɔgim wuntu tin. Bɛɗwaani, wonjo kulɔ maama nɔɔnu na pai ku te-o tin, o yi ku gambaa mu. ²⁰ Nɔɔna balu na lwaru Zezi Krisi wulu na yi dibam Yuutu di dí Vurnu tin, ba lugi lugu baɗa wo-digiru tum mu. Ba laan nan na joori ba pipiri ba se ba pai ti te-ba, ba kweelim je wó tiini ku taa yi læru di ba ku dwèni pulim ni. ²¹ Bɛɗwaani, ba ya na wu lwaru We ciga cwəŋə kam, ku ya wó ta lana ku pa-ba ku dwe ba na lwaru-ka yi ba laan pipiri ba za ba wubɗa di We ni dilu DI na pe-ba si ba taa tɔgi tin. ²² Bantu na ki te tin nyi di bitar-dindia kalu na tagi ciga ka wi: «Kakurə joori ka di ka titwaanu.» Bitar-dindia kadoŋ di ta wi: «Nmɔ na jaani tɛru n swe o yira, o ta wó joori o bibili bwèru wuntu mu.»

3

Dí Yuutu Zezi wó sɔni o joori o ba ni o na tagi te tin

¹ Amu badon-sonnu-ba, tɔɔɔ kuntu amu na pɔpɔni a pa abam tin laan ki tile mu. Twaanu tum kuntu maama wuntu amu kwaanu si a guli abam We ciga kam na yi te tin, si ku pa á taá jigi wubɗa-ɗuna mu. ² Ku yi si a ma guli abam faɗa faɗa We nijonɗə bam na manɗi ba bri kulɔ tin mu, si á daari á guli dí Yuutu di dí Vurnu Zezi ni dım o tintɔŋna bam na bri abam tin.

³ Kulɔ na dwe didi tin, á taá ye ni, lugu baɗa tiim da yam na yiè, nɔɔna badonne wó ta wura ba na tɔgi wo-yɔɔɔɔ tilu ba titi fra na zuuri tin, yi baá ta jigi abam ba mwana ba wi: ⁴ «We goni ni ni DI Bu wum ta wó joori o ba lugu baɗa. Bɛɛ mu nan kia yi o ta wu tu? Dí kwə manɗi ba ti, yi wænu maama nan taa yi ni ti na manɗi ti yi te lugu baɗa pulim ni tin mu.»

⁵ Balu na ɗɔɔni kuntu tin paali ba swe mu. Ba ba lagi si ba se ni weyuu di tiga baɗa manɗi ti wura faɗa faɗa mu, yi We ni dım mu pe ti wura kuntu. We deen pe tiga kam nunji na wuntu mu, yi na bam ɗjaani pa lugu baɗa ta wura. ⁶ Ku nan ta yi na mu We deen me DI cɔgi faɗa faɗa lugu kum, di DI na pe du-fara kam ni yi ka na bam li-ku tin. ⁷ Ku nan ta yi We ni dım kuntu mu pai zum weyuu di tiga

baɲa kam ta wura, si ku taa ve maɲa kam DI na wú pa mini cɔgi-ti tɪn. Kuntu, We tiɲi-ti si ku vu ku yi de dilu DI na wú di nabiinə sariya, yi DI daari DI cɔgi balu na vi-DI tɪn mu.

⁸ A badon-sonnu-ba, á maɲi si á lwarɪ woɲo kuntu ni ni, ku na yi di dí Yuutu Baɲa-We, de didwi nyi di bɪna muru mu, yi bɪna muru di nyi di de didba mu te We tee ni. ⁹ Nɔɔna badaara buɲi ni dí Yuutu wum daani yi o wu tu ni o na goni ni te tɪn. O nan ki wu-zuru mu di abam, beɲwaani o ba lagi si nɔɔn-nɔɔnu cɔgi, o lagi si nɔɔna maama mu na cwəɲə ba ləni ba wuru ba yagi kəm-balwaaru tɪn. ¹⁰ Dí Yuutu Zezi tum de dim nan wú ba di dari dibam ni ɲwuuɪu na yəni o ba te tɪn mu. De dim kuntu ni sɔɔ zanzan wú ki weyuu ni, yi weyuu kum wú ba ku je maama. Ku daari mini mu wú di wəənu tilu maama na wu weyuu ni, yi tɪga di wəənu tilu maama na wu ka baɲa ni tɪn je.

¹¹ Wəənu tuntu maama nan na lagi ti ba ti cɔgi kuntu tɪn, á ye á laan na maɲi si á taá yi te. Á maɲi si á taá togi We di wu-pono mu, si á taá ki DI wubɔɲa na lagi te tɪn. ¹² Abam nan na cəgi de dim We na wú pa Zezi joori o ba tɪn, si á kwaanɪ á taá ki te na wú pa o ba lɪla tɪn. De dim kuntu na yiə, mini mu wú di weyuu maama di cɔgi, yi kubu pa ku wəənu maama lɔni yi ti nyuuɪu ti cɔgi. ¹³ We nan goni ni si DI ki weyuu-duɲu di ti-duɲa mu. Dáani mu DI wú pa wəənu maama taa togi cɪga. Tuntu wəənu tum mu dibam nan cəgə yi dí tɪna.

¹⁴ Kuntu ɲwaani, a badon-sonnu-ba, á na cəgi wəənu tum kuntu si ti ba ti ki tɪn, á kwaanɪ á pa á wuru taa lana, si á yi taá jɪgi tusim We yigə ni, si á daari á taá ɲwi di ywəəni di We. ¹⁵ Dí Yuutu wum nan na ki wu-zuru yi ku daani tɪn, lwarɪ-na ni ku yi si ku ma pa nɔɔna mu na cwəɲə ba na vrɪm. Dibam ko-bu-sono Pooli maɲi o puɲuɪu kuntu donɲ mu o pa abam, ku nan togi di We na pe-o swan yalu tɪn mu. ¹⁶ O na puɲuɪu twaanu tilu maama o ma bri wəənu tum kuntu cɪga kam tɪn, o yəni o te kuntu donɲ mu ti wɔni. O nan puɲuɪu wəənu tidonnə ti na dana si nɔɔna want

ba ni ti kuri, ku pa balu na yəri We cɪga kam lanyiranɪ yi ba wubɔɲa bwənə tɪn jɪgi o zaasim dim kuntu ba pipirə, ni ba na yəni ba pipiri We twaanu tɪdaara di te tɪn. Ku nan wú ja ba titi cɔgim mu ku ba.

¹⁷ Ku nan na yi abam, a badon-sonnu-ba, á laan ye ku na wú ba ku taa yi te tɪn. Kuntu ɲwaani, taá cu-na á titi, si á yi pa nɔn-balwaaru na cwəɲə ba di abam ba tusim dim wɔni si ku pa á ga jəgə kalu á ya na zɪgi da tɪn. ¹⁸ Á nan ta ve yigə, si á taá ɲwi Zezi Krisi zaani dim wɔni, si á fɔgi á lwar-o á wəli da.

Wuntu mu yi dibam Yuutu di dí Vɪrnu. Zulə yi wuntu nyum mu lele kuntu si ku taa ve maɲa kalu na ba ti tɪn. Amina.

Dayigə tɔnɔ kulɔ
ZAN
na pɔpɔni tɪn
Dayigə tɔnɔ kulɔ Zan na
pɔpɔni tɪn na brɪ dɪbam
kulɔ tɪn mu tuntu

Zezi kɔgɔ kum nakwɪ Zan deen pɔpɔni tɔnɔ kuntu o pa We nɔɔna balɔ na jɪgɪ bubwea vwan zaasum tiinə na zu ba kɔgɔ kum wɔni tɪn nwaanɪ mu. Bantu vɪn nɪ Zezi yɪ Baŋa-We Bu mu, yɪ ba daa ta nɔwɪ lwarɪm wɔni.

Zan ma pɔpɔni o brɪ-ba nɪ Zezi sunɪ o yɪ We Bu mu yɪ o ji nabiinu o ba lɔgɔ baŋa.

Baŋa-We yɪ pooni tu mu, yɪ DI yɪ sono tu. Dɪbam na yɪ DI biə tɪn, dɪ maŋɪ sɪ dɪ taá nɔwɪ pooni wɔni mu, sɪ dɪ taá soe daanɪ.

Ku nan daa na yɪ lwarɪm jəgə nɪ, Zan brɪ dɪbam nɪ dɪ maŋɪ sɪ dɪ ta dɪ lwarɪm dɪ We mu, sɪ We yagɪ DI ma ce dɪbam Zezi na tɪgɪ dɪbam nwaanɪ tɪn. Wɔlɔ nan na nɔwɪ dɪ Zezi tɪn maŋɪ sɪ o yagɪ lwarɪm kəm mu.

Zezi mu yɪ Bitara kalɔ na paɪ nabiina nɔwɪa tɪn

¹ Dɪbam pɔpɔni tɔnɔ kuntu sɪ dɪ pa á lwarɪ wɔlɔ na maŋɪ o wɔra pulim nɪ tɪn mu. Dɪbam deen ni o kwərə mu, yɪ dɪ na-o dɪ dɪ yɪə dɪ. Dɪ ma fɔgɪ dɪ nii-o, yɪ dɪ ta kwəri dɪ dwe-o dɪ dɪ ja. Ku yɪ Nɔwɪa Bitara wɔŋo mu dɪ lagɪ dɪ nɔɔnɪ dɪ abam. ² Nɔwɪa kam kuntu nan tu ka nai jaja. Dɪ ma na-ka, yɪ dɪ lagɪ dɪ maŋɪ ka na yɪ te tɪn dɪ brɪ abam. We nɔwɪ-dɔŋa kalɔ na ba ti tɪn taanɪ mu dɪ lagɪ dɪ ta. Nɔwɪa kam kuntu ya wɔ dɪbam Ko We tee nɪ mu, yɪ DI laan pa dɪ lwarɪ-ka. ³ Dɪ na nɛ kulɔ yɪ dɪ kwəri dɪ ni kulɔ tɪn mu dɪ lagɪ dɪ ta dɪ brɪ abam, sɪ ku pa abam taá jɪgɪ wəl-dɔnɔ dɪ dɪbam, dɪ maama na nɔwɪ dɪ dɪ Ko We dɪ DI Bu Zezi Krisi tɪn nwaanɪ.

⁴ Dɪ pɔpɔni wəənu tɪm kuntu dɪ brɪ abam, sɪ ku pa dɪbam maama tiini dɪ taá jɪgɪ wɔpolo mu.

Baŋa-We mu yɪ pooni tu

⁵ Kwərə kalɔ dɪbam na ni We Bu Zezi tee nɪ yɪ dɪ lagɪ dɪ ta dɪ brɪ abam tɪn mu tuntu: Baŋa-We yɪ pooni tu mu, lim təri DI tee nɪ dɪ finfin dɪ. ⁶ Dɪ na tɛ dɪ wɪ, dɪ nɔwɪ dɪ We, yɪ dɪ ta na wɔ lim wɔni, ku brɪ nɪ dɪ fɔ vwan mu, yɪ dɪ kikiə ba tɔgɪ cɪga cwəŋə kam. ⁷ Ku daari, dɪ nan na nɔwɪ pooni wɔni nɪ We na wɔ pooni wɔni te tɪn, kuntu wɔ pa dɪbam maama taá jɪgɪ wəl-dɔnɔ daanɪ, yɪ We Bu Zezi Krisi jana kam wɔ saari dɪ lwarɪm maama.

⁸ Dɪ nan na tɛ dɪ wɪ, dɪ ba jɪgɪ lwarɪm, dɪ ganɪ dɪ tɪtɪ mu, cɪga təri dɪ tee nɪ. ⁹ Dɪ nan na sɛ dɪ ta dɪ lwarɪm dɪ We, DI laan wɔ yagɪ-dɪ DI ma ce dɪbam, yɪ DI daari DI saari dɪ wo-balwaarɔ tɪm maama. Bɛnwaanɪ We bá kwanɪ DI ni, DI yɪ cɪga tu mu. ¹⁰ Ku daari, dɪ na tɛ dɪ wɪ, dɪ wɔ kɪ lwarɪm, dɪ paɪ We yɪ vwanɔyɪm mu, yɪ ku brɪ nɪ dɪ wɔ jonɪ DI taanɪ dɪm mu dɪ kɪ dɪ wɔbɔŋa nɪ.

2

Zezi Krisi mu fɔgɪ nabiina dɪ We daanɪ

¹ A bu-sonnu-ba, a pɔpɔni tɔnɔ kuntu a pa abam, sɪ á yɪ kɪ lwarɪm mu. Dɪbam wɔlɔ nan na kɪ lwarɪm, dɪ jɪgɪ wɔlɔ na wɔ fɔgɪ dɪbam dɪ dɪ Ko We daanɪ tɪn. Wɔntɔ mu yɪ Zezi Krisi wɔlɔ na ba jɪgɪ lwarɪm dɪ finfin dɪ tɪn. ² Wɔntɔ mu mɛ o tɪtɪ o kaanɪ Baŋa-We, yɪ DI yagɪ dɪbam lwarɪm DI ma ce dɪbam. Ku nan dai dɪbam yɪranɪ lwarɪm má, ku yɪ lɔgɔ baŋa nɔɔna maama lwarɪm nwaanɪ mu.

³ Dɪbam na sɛ We niə yam mu, kɔv brɪ nɪ dɪ sunɪ dɪ ye-DI. ⁴ Nɔɔnɔ nan na tɛ o wɪ, wɔm ye We, yɪ o na ba sɛ We niə yam, kuntu tu yɪ vwanɔyɪm mu, yɪ cɪga təri o tee nɪ. ⁵ Ku daari, nɔɔnɔ wɔlɔ nan na sɛ We taanɪ dɪm tɪn, kuntu tu yɪ wɔlɔ na jɪgɪ We sono kum cɪga cɪga tɪn mu. Kuntu mu wɔ brɪ nɪ dɪ sunɪ dɪ nɔwɪ dɪ We. ⁶ Nɔɔnɔ wɔlɔ nan na tɛ o wɪ, o nɔwɪ dɪ We, kuntu tu maŋɪ sɪ o taa nɔwɪ nɪ Zezi Krisi deen na nɔwɪ te tɪn mu.

We ni dɪm na brɪ te tɪn

⁷ A badon-sonnu-ba, ni dɪlɔ a na pɔpɔni a pa abam tɪn dai ni-dɔvri. Dɪ yɪ ni-doori mu, dɪ maŋɪ dɪ wɔra dɪ abam mu pulim

ni. Ni dım kuntu yi taanı dılv abam na mañı á ni tın mu. ⁸ Kú daarı, dı nan daa ta yi ni-dıvırı mu amu na pıpıni a pa abam, beñwaanı Zezi mu brı ni dım kuntu cıga kam, yi abam dı brı cıga kam kuntu. Kú maa pa lim maa kea, yi pooni dılv na yi cıga tın laan zəñi.

⁹ Nɔɔnu wulu maama na te o wı, o ɲwi pooni wuni, yi o na culi o donnə, kuntu tu ta wu lim wuni mu dı zım maama. ¹⁰ Kú daarı, nɔɔnu wulu nan na soe o donnə tın, kuntu tu mu ɲwi pooni wuni. Kulukulu təri o ɲwıa wuni, kú na wú pa nɔɔnu tu lwarım wuni. ¹¹ Nɔɔnu wulu nan na culi o donnə tın wu lim wuni mu o veə, o yəri o na ve me tın, beñwaanı lim dım mu pe o yiə daa ba nai.

¹² A bu-sonnu-ba, a pıpıni tɔnɔ kuntu a pa abam, beñwaanı We yagı á lwarım Dı ma ce abam Zezi yırı ɲwaanı mu.

¹³ A pıpıni a pa abam balu na yi kwə tın, beñwaanı á mañı á ye wulu na mañı o wura pulim ni tın.

A pıpıni a pa abam nɔn-dɔnnu tım, beñwaanı á wani wo-lwaanu tu sutaanı.

¹⁴ A biə-ba, a pıpıni a pa abam, beñwaanı abam mañı á ye dí Ko We.

A pıpıni a pa abam balu na yi kwə tın, beñwaanı abam mañı á ye wulu na mañı o wura pulim ni tın.

Nɔn-dɔnnu tım, a pıpıni a pa abam, beñwaanı abam dana. We taanı dım maa wu á wuni, yi á wani wo-lwaanu tu sutaanı.

¹⁵ Yi zanı-na á taá soe lıgv baña dı kú wo-yɔɔru tım. Nɔɔnu wulu na soe lıgv baña wo-yɔɔru tım tın, kuntu tu daa ba jıgı dí Ko We sono o bıcarı ni.

¹⁶ Beñwaanı lıgv baña wənu tım maama, kú na yi nabiinə fra na yəni ya zıvırı wo-yɔɔru tılv tın, naa nabiinə yiə na sui wənu tılv tın, naa nabiinə na magı ba nyɔɔna dı ba jıjıgıru te tın, tıntu maama dai dí Ko We nyım, ti yi lıgv baña nyım mu. ¹⁷ Lıgv baña dı kú wo-yɔɔru tım nabiinə fra na zıvırı tın lagı ti ke mu. Kú daarı wulu nan na kı kulv We wubıña na lagı tın mu wú ta ɲwi sı kú taa ve maña kalu na ba ti tın.

Zezi Krisi Dum wum na wú ba te tın

¹⁸ A biə-ba, lıgv baña kweelim da yam twe ya ti. Abam nan mañı á ni ni Zezi Krisi Dum wum maa bına. Lele kuntu, Zezi Krisi duna zanzan mu laan nan tu ba wura. Kú ma pa dí ye ni da yam kuntu twe ya ti. ¹⁹ Nɔɔna bam kuntu pwe ba tıti mu dıbam kɔgɔ kum wuni, ba nan mañı ba dai dıbam kɔgɔ kum nɔɔna cıga cıga. Ba ya na yi dıbam kɔgɔ kum nɔɔna, ba ya bá yagı dıbam te. Ba nan pwe ba tıti kuntu, sı kú brı lanyıranı ni bantv wuluwulu ya mañı o dai dıbam kɔgɔ kum wu nɔɔnu mu.

²⁰ Kú nan na yi abam, á mañı á jɔni We Joro kum Krisi na pe abam tın, yi kú pa á maama lwarı We cıga kam. ²¹ Kuntu, a nan na pıpıni a pa abam tın, kú dai ni a wı, á yəri cıga mu. Wonjo kulv ɲwaanı a na pıpıni tın mu yi sı á mañı á ye kulv na yi cıga, yi á ye ni kulv maama na yi vwan tın bá wani kú nunji cıga wuni.

²² Wɔɔn nan yi vwa-nyım tın? Kú yi wulu na te ni Zezi dai Krisi wum We na tıñi tın mu. Kuntu tu yi Zezi Krisi dum mu, yi o vın dí Ko We dı Dı Bu wum dı.

²³ Wulu maama nan na vın We Bu wum tın, o vın o Ko We dı mu. Kú daarı, wulu maama na brı ni o se We Bu wum tın, o Ko We dı wura dı kuntu tu.

²⁴ Kuntu, á taá jıgı zaasım dılv á na mañı á ni pulim ni tın á bıcara ni. Á na se á jıgı zaasım dım kuntu, kú pa abam dı We Bu wum dı o Ko We taa ɲwi daanı. ²⁵ Mu We Bu wum na goni ni sı o pa dıbam kulv tın, kú yi We ɲwi-dıña kalu na ba ti tın mu.

²⁶ Amu pıpıni wənu tım kuntu a pa abam, sı á wani á lwarı balu na lagı ba gani abam tın wonjo mu. ²⁷ Kú nan na yi abam, We Joro kum Zezi na pe abam tın wu á bıcara ni, yi á daa wu mañı sı nɔɔn-nɔɔnu zaası abam. We Joro kum brı abam wonjo maama kuri. Kú zaasım dım yi cıga mu, dı dai vwan. Kuntu tın, á taá ɲwi dı Zezi, nıneeni kú na brı abam te tın.

²⁸ A bu-sonnu-ba, pa-na dí taá ɲwi dıd-o, sı maña kam o na wú joori o ba tın, dí wú na baarı yi cavıra bá ja dıbam o yıgə ni. ²⁹ Abam na ye ni Zezi yi cıga tu tın, lwarı-na ni wulu maama kikiə na tɔgı cıga We cwəñə ni tın yi We bu mu.

3

Dɪbam yɪ Wɛ biə mʊ

¹ Nan bɔŋɪ-na á nii, dí Ko Wɛ na tiini Dɪ soe dɪbam te yɪ Dɪ maɪ dɪbam Dɪ bə nɪ Dɪ biə tɪn. Dí nan sɪnɪ dí yɪ kɔntʊ mʊ. Kɔntʊ mʊ nɔɔna balʊ na yɪ lʊɡʊ baŋa nyɪm tɪn yigə tərə dɪ dɪbam, ba na yəri Wɛ tɪn ŋwaanɪ.

² A badon-sonnu-ba, dɪbam laan yɪ Wɛ biə mʊ. Dí nan na wó ba dí taá yɪ te tɪn daa ta wɔ brɪ fastɪ. Dí nan na ye kʊlʊ tɪn mʊ yɪ: Zezi na wó joori o ba maŋa kalʊ tɪn, dí laan wó ta yɪ nɪ wɔm tɪtɪ na yɪ te tɪn, bɛŋwaanɪ dí wó na o na yɪ te tɪn fastɪ. ³ Wɔlʊ maama na jɪɡɪ tɪna yantʊ dɪ Zezi tɪn, kɔntʊ tu maŋɪ sɪ o taa ŋwɪ dɪ wɔ-ponɔ, nɪ Zezi na yɪ wɔ-ponɔ tu te tɪn mʊ.

⁴ Wɔlʊ maama na kɪ lwarɪm tɪn vɪn Wɛ ni mʊ. Lwarɪm kəm yɪ Wɛ ni vɪn mʊ.

⁵ Abam ye nɪ, Zezi Krisi na tu lʊɡʊ baŋa tɪn, kʊ yɪ sɪ o saari nabiinə lwarɪm mʊ o yagɪ. Wɔntʊ nan ba jɪɡɪ lwarɪm dɪ fɪnfɪn dɪ. ⁶ Kɔntʊ, wɔlʊ maama na ŋwɪ dɪd-o tɪn yagɪ lwarɪm kəm mʊ. Wɔlʊ maama nan ta na kɪ lwarɪm tɪn, kʊ brɪ nɪ o ta wɔ lwarɪ Zezi mʊ, yɪ o kwəri o yəri o na yɪ wɔlʊ tɪn.

⁷ A bu-sonnu-ba, yɪ pa-na nɔɔn-nɔɔnʊ na cwəŋə o ganɪ abam. Wɔlʊ maama titɔŋa na tɔɡɪ cɪɡa tɪn mʊ jɪɡɪ cɪɡa Wɛ tee nɪ, nɪ Zezi na jɪɡɪ cɪɡa te tɪn. ⁸ Kʊ daari, wɔlʊ maama nan ta na tɔɡɪ lwarɪm kəm tɪn, kʊ brɪ nɪ o yɪ sɪtaanɪ nɔɔnʊ mʊ, bɛŋwaanɪ sɪtaanɪ maŋɪ dɪ kɪ lwarɪm kʊ zɪɡɪ pulim nɪ mʊ. Wɛ Bu wɔm nan tu lʊɡʊ baŋa sɪ o cɔɡɪ sɪtaanɪ titɔŋa mʊ. ⁹ Wɔlʊ maama na yɪ Wɛ bu tɪn yagɪ lwarɪm kəm mʊ, bɛŋwaanɪ Wɛ dam dɪlʊ na paɪ ŋwɪa tɪn wɔ o tee nɪ. Kɔntʊ tɪn, o daa bá wanɪ o ta taa kɪ lwarɪm, o na yɪ Wɛ bu tɪn ŋwaanɪ. ¹⁰ Kɔntʊ mʊ yɪ kʊlʊ na pɔɔrɪ balʊ na yɪ Wɛ biə dɪ balʊ na yɪ sɪtaanɪ biə tɪn daanɪ. Wɔlʊ maama kikiə na ba tɔɡɪ cɪɡa yɪ o ba soe o donnə tɪn dai Wɛ nɔɔnʊ.

¹¹ Kʊ yɪ cɪɡa mʊ, dí maŋɪ sɪ dí taá soe daanɪ. Kɔntʊ mʊ yɪ Wɛ kwərə kam abam na maŋɪ á ni pulim nɪ tɪn. ¹² Dí nan wɔ maŋɪ sɪ dí kɪ nɪnɛnɪ Kayin na kɪ

kʊlʊ faŋa faŋa tɪn. Wɔntʊ dɛɛn yɪ wo-lwaanʊ tu sɪtaanɪ jɪŋa nɔɔnʊ mʊ, yɪ o ɡʊ o nyaanɪ. Bɛɛ nan mʊ kɪ yɪ o ɡʊ-o? Kʊ yɪ wɔm tɪtɪ kikiə na ba lana, yɪ o nyaanɪ wɔm kikiə tɔɡɪ cɪɡa tɪn ŋwaanɪ mʊ.

Dí maŋɪ sɪ dí taá soe daanɪ mʊ

¹³ A ko-biə-ba, lʊɡʊ baŋa nɔɔna bam na culi abam, á yɪ pa kʊ sʊ abam. ¹⁴ Kʊ na yɪ dɪbam, dí ye nɪ dí maŋɪ dí yagɪ tɔbɔnɪ cwəŋə, yɪ dí daari dí tɔɡɪ Wɛ ŋwɪ-dɔŋa kam cwəŋə mʊ. Dí na soe dí donnə tɪn mʊ paɪ dí lwarɪ kɔntʊ. Wɔlʊ maama nan na ba soe o donɔ tɪn ta wɔ tɔbɔnɪ jɪŋa nɪ mʊ. ¹⁵ Wɔlʊ maama na culi o donnə tɪn yɪ nɔn-ɡʊrʊ mʊ. Abam nan ye nɪ nɔn-ɡʊrʊ bá wanɪ o taa jɪɡɪ Wɛ ŋwɪ-dɔŋa kam o bɪcarɪ nɪ.

¹⁶ Zezi na tiini o soe dɪbam tɪn mʊ te o sɛ sɪ o tɪ dɪbam ŋwaanɪ. Kɔntʊ mʊ pɛ dí lwarɪ sono cɪɡa cɪɡa na yɪ te tɪn. Mʊ kʊ kuri dɪbam dɪ maŋɪ sɪ dí sɛ sɪ dí tɪ dí donnə ŋwaanɪ. ¹⁷ Nɔɔnʊ wɔlʊ maama na yɪ jɪjɪɡɪrʊ tu tɪn na nɛ nɪ o donɔ ba gara, yɪ o na wɔ pɛ o ŋwaŋa zʊ-o, kʊ brɪ nɪ Wɛ sono kʊm təri kɔntʊ tu bɪcarɪ nɪ mʊ.

¹⁸ A bu-sonnu-ba, dí kikiə mʊ maŋɪ sɪ ya brɪ nɪ dí sono kʊm dí na jɪɡɪ tɪn dai ni-taanɪ yɪranɪ, sɪ kʊ yɪ sono kʊlʊ na yɪ sono cɪɡa cɪɡa tɪn mʊ.

¹⁹ Dí na jɪɡɪ sono kʊm kɔntʊ donɔ, kʊv pa dí lwarɪ nɪ dí sɪnɪ dí tɔɡɪ cɪɡa cwəŋə kam, yɪ kʊv pa dí bɪcara taa tigi jəɡə dɪdɔa Wɛ yigə nɪ. ²⁰ Kɔntʊ, dí bɪcara nan na pɛ dí lwarɪ nɪ dí kɪ dí tʊsi, dí ye nɪ Wɛ ye Dɪ dwe dí bɪcara yam na ye te tɪn, yɪ dɪntʊ mʊ ye wəənu maama.

²¹ A badon-sonnu-ba, dɪbam bɪcara nan na bá wanɪ ya cɔɡɪ dɪbam tɪn, dí wó ta jɪɡɪ baari Wɛ yigə nɪ. ²² Dí wó na wɔŋo kʊlʊ maama dí na wó loori Dɪ tee nɪ tɪn, dí na sɛ Dɪ ni yɪ dí kɪ kʊlʊ na poli Dɪ wɔ tɪn ŋwaanɪ. ²³ Ni dɪlʊ Wɛ na pɛ dɪbam tɪn mʊ tɪntʊ: Dí maŋɪ sɪ dí kɪ dí wɔ-dɪdɔa dɪ Dɪ Bu Zezi Krisi, sɪ dí kwəri dí taá soe daanɪ, nɪnɛnɪ wɔntʊ na pɛ dɪbam ni sɪ dí taá soe-da te tɪn. ²⁴ Wɔlʊ maama na sɛ Wɛ niə yam tɪn ŋwɪ dɪ Dɪ mʊ, yɪ Wɛ dɪ wɔra dɪ kɔntʊ tu. Wɛ Joro kʊm Dɪ na pɛ dɪbam tɪn mʊ pɛ dí lwarɪ nɪ Wɛ sɪnɪ Dɪ wɔra dɪ dɪbam.

4

Dí na wú kí te dí lwarí Wε Joro dí svtaani joro daani tìn

¹ A badon-sonnu-ba, yí zaŋi-na á se nɔɔnɔ wɔlɔ maama na te o wí Wε Joro kum wɔ o tee nɔ tìn. Á nan maŋi sí á maasi mu á nii, sí á lwarí ku na yí Wε Joro kum naa ku na dai. Beŋwaani vwa-Wε-nijonɔnə zanzan tu ba kari lɔgɔ baŋa nɔ ba ganɔ nɔɔna. ² A nan lagi a brɔ abam á na wú kí te, sí á lwarí ku na yí Wε Joro kum naa ku dai tìn mu. Nɔɔnɔ wɔlɔ maama na se o wí, Zezi Krisi deen jigi nabiinu o ba lɔgɔ baŋa tìn, Wε Joro kum wɔ kuntu tu tee nɔ. ³ Ku daari, nɔɔnɔ wɔlɔ maama na vɔn Zezi tìn, Wε Joro kum təri kuntu tu tee nɔ, yí joro kulɔ na wɔ o tee nɔ tìn yí Zezi Krisi Dum wɔm nyum mu. Abam maŋi á lwarí nɔ Dum wɔm kuntu lagi o ba lɔgɔ baŋa. Lele kuntu o nan maŋi o ba o wɔra.

⁴ A bu-sonnu-ba, abam yí Wε nɔɔna mu, yí á wani vwa-nyina bam kuntu, beŋwaani Wε Joro na wɔ á wɔnɔ tìn, ku dam dwe joro kulɔ na wɔra dí lɔgɔ nɔɔna bam tìn dam. ⁵ Vwa-nyina bam kuntu kugu je wɔ lɔgɔ baŋa nɔ mu. Kuntu ŋwaani ba na yəni ba ŋɔɔnɔ kulɔ tìn nuŋi lɔgɔ baŋa mu, yí ku nɔɔna bam yəni ba se bantɔ na te kulɔ tìn. ⁶ Ku nan na yí dɔbam, dí yí Wε nɔɔna mu. Wɔlɔ maama na ye Wε tìn mu wú se dɔbam na te kulɔ tìn. Wɔlɔ nan na dai Wε nɔɔnɔ tìn ba sea. Kuntu mu dí wú wani dí lwarí joro kulɔ na yí ciga dí vwan joro kum daani.

Wε yí sono tu mu

⁷ A badon-sonnu-ba, pa-na dí taá soe daani, beŋwaani sono nuŋi Wε te mu. Wɔlɔ maama na soe o donnə tìn, kuntu tu yí Wε bu mu, yí o kwəri o ye Wε. ⁸ Wɔlɔ maama nan na ba soe o donnə tìn ta wɔ lwarí Wε, beŋwaani Wε yí sono tu mu. ⁹ Wε nan brɔ nɔ Dɪ soe dɔbam, dí Dɪ na tɔŋi Dɪ Bu-dɔa sí o ba lɔgɔ baŋa sí dí wani dí na Dɪ ŋwi-dɔŋa kam wɔm ŋwaani tìn. ¹⁰ Sono kum nan na yí te tìn mu tintɔ: Ku dai nɔ dɔbam mu soe Wε, ku yí Wε mu soe dɔbam. Dintɔ sono kum mu pε Dɪ tɔŋi Dɪ Bu wɔm sí o ba o tɔ o ma o jana kam o saari dí lwarim.

¹¹ A badon-sonnu-ba, Wε na tiini Dɪ soe dɔbam kuntu tìn, ku maŋi sí dɔbam dí ta soe daani mu. ¹² Nɔɔnɔ-nɔɔnɔ tərə o yí na nε Baŋa-Wε. Nan dí ku dí, dí na soe daani, Wε wú ta wɔra dí dɔbam, yí Dɪ sono kum wɔ dí bicara nɔ ciga ciga.

¹³ Wε na pε dɔbam Dɪ Joro kum tìn mu pai dí ye nɔ dí ŋwi dí Wε, yí Wε dí wɔra dí dɔbam. ¹⁴ Dɔbam nε nɔ dí Ko Wε tɔŋi Dɪ Bu wɔm sí o ba lɔgɔ baŋa o ji nabiinə Vɔrnɔ mu. Ciga kam kuntu mu dɔbam nan jigi dí brɔ nɔɔna. ¹⁵ Wɔlɔ maama na brɔ jaja nɔ Zezi yí Wε Bu mu tìn, Wε wɔra dí kuntu tu, yí wɔntɔ dí ŋwi dí Wε. ¹⁶ Dɔbam tɔtɔ lwarí Wε na soe dɔbam te tìn, yí dí se Dɪ sono kum kuntu. Wε yí sono tu mu. Wɔlɔ maama na ŋwi sono wɔnɔ tìn, kuntu tu ŋwi dí Wε mu, yí Wε dí wɔra did-o.

¹⁷ Wε sono kum na wɔ dɔbam bicara nɔ ciga ciga, kubú pa dí na baari de dum Wε na wú ba Dɪ dí nabiinə sariya tìn. Beŋwaani dɔbam ŋwi dí Wε lɔgɔ baŋa nɔ, nɔ Zezi dí na ŋwi dí Dɪ te tìn mu. ¹⁸ Fɔbɔnɔ bá wani dí taa wɔ sono wɔnɔ. Sono kulɔ na yí ciga tìn mu wú zəli fɔbɔnɔ ku pa dí viiri. Zwe vanim mu pai fɔbɔnɔ wɔra. Kuntu tìn, nɔɔnɔ wɔlɔ na kwari fɔbɔnɔ tìn, ku brɔ nɔ Wε sono kum təri o bicara nɔ ciga ciga mu.

¹⁹ Wε na de yigə Dɪ soe dɔbam tìn mu pai dɔbam dí jigi sono. ²⁰ Nɔɔnɔ na te o wí, wɔm soe Wε, yí o ta na culi o donnə, kuntu tu yí vwa-nyim mu. Beŋwaani, nmɔ yí na nai n don yí n ba so-o tìn, n bá wani n ta n soe Wε yí n yí ba na-Dɪ. ²¹ Ni dilɔ Wε na pε dɔbam tìn mu tintɔ: Wɔlɔ maama na soe dintɔ tìn maŋi sí o ta soe o donnə dí mu.

5

Zezi na pε dɔbam wɔnɔ lɔgɔ baŋa nɔ te tìn

¹ Wɔlɔ maama na kí o wɔ-dɔdɔa o se nɔ Zezi yí Krisi wɔm Wε na tɔŋi tìn, kuntu tu yí Wε bu mu. Wɔlɔ maama nan na soe ko tìn soe ko wɔm biə dí mu. ² Kuntu, dí na soe Wε yí dí se Dɪ niə yam, dí ye nɔ dí soe Dɪ biə dí mu. ³ Dí na wú ta soe Wε te tìn mu yí sí dí taá se Dɪ niə yam. Dɪ niə yam tɔgim nan bá ta cana dí dɔbam, ⁴ beŋwaani wɔlɔ maama na yí Wε bu tìn

wani lugu baɗa wo-balwaarɗu tim. Ku yi dɓam na ki dɩ wu-dɩɗɗa dɩ Zezi tin mu pe dɩ wani wo-balwaarɗu tim kuntu. ⁵ Nɔɔn-nɔɔnu tərə o na wu wani lugu baɗa wo-balwaarɗu tim, ku na dai wulu maama na se ni Zezi yi We Bu tin yirani.

Baɗa-We bri ni Zezi yi DI Bu mu

⁶ Zezi Kri si mu yi wulu dɛɛn na tu lugu baɗa, yi Baɗa-We bri ni o yi dɩntu Bu maɗa kalu ba na miis-o na wuni dɩ maɗa kalu o na tɩga yi o jana nuni tin. Ku nan dai na yirani, ku yi na dɩ jana mu. We Joro dɩ nan bri jaja ni wəɛnu tim kuntu yi cɩga mu, ku na yi cɩga tu tin ɗwaani. ⁷ Kuntu, We de wəɛnu titɔ ɗwaani mu DI pa dɩ lwarɩ ni DI zigɩ DI Bu wum cɩga kam kwaga ni. ⁸ Ku yi DI Joro kum dɩ na bam dɩ jana kam mu. Wəɛnu tim kuntu maama bri cɩga dɩɗɗa mu. ⁹ Dɓam yəni dɩ se nabiinə na te kulɩ ni ku yi cɩga tin. Ku nan na yi We na zigɩ cɩga kalu kwaga ni tin, ka tiini ka jigɩ kuri ka dwe nabiinə na te kalu tin. Dɩntu nan mu yi dɩlu na zigɩ Zezi kwaga ni yi DI bri ni o yi DI Bu tin. ¹⁰ Kuntu ɗwaani, wulu maama na ki o wu-dɩɗɗa dɩ We Bu wum tin, kuntu tu jigɩ We cɩga kam kuntu o bicari ni. Ku daari, wulu maama na wu se We tin, kuntu tu bri ni We yi vwa-nyim mu, beɗwaani o wu se cɩga kalu We na tagɩ DI Bu wum ɗwaani tin. ¹¹ Cɩga kam kuntu mu yi We na pe dɓam ɗwɩa kalu na ba ti tin. ɗwɩa kam kuntu nan yi DI Bu wum ɗwaani mu. ¹² Wulu maama na ɗwɩ dɩ We Bu wum tin, kuntu tu mu jigɩ We ɗwɩa kam kuntu. Wulu nan na ba ɗwɩ dɩ We Bu wum tin, kuntu tu ba jigɩ We ɗwɩa kam kuntu.

¹³ Amu pɔpɔni wəɛnu tintu a pa abam balu na ki á wu-dɩɗɗa dɩ We Bu wum tin, si á lwarɩ ni á sɩni á na ɗwɩa kalu na ba ti tin We tee ni. ¹⁴ Kuntu mu dɩ ye fasti We yigə ni ni, dɩ na loori woɗo DI tee ni yi ku togɩ DI wɔbɔɗa, DI wó cəgi dɩ loro kum. ¹⁵ Dɩ nan na ye ni We cəgi dɩbam loro kum, dɩ ye ni dɩ wó na woɗo kulɩ dɩ na loori DI tee ni tin.

¹⁶ Nmu na ne n don wura o ki lwarim, yi ku dai lwarim dɩlu na jig-o dɩ ve tɔuni

wu tin, ku maɗi si n loori We mu n pa-o. N na loori We kuntu, DI laan wó pa n don wum na ɗwɩa. Ku nan yi balu na ki lwarim dɩlu na ba jigɩ-ba dɩ ve tɔuni wu tin ɗwaani mu. Ku daari, lwarim dɩdon wura dɩ na wó pa tɔuni ja wulu na ki-dɩ tin. Amu nan wu tagɩ ni á loori We á pa kuntu tu. ¹⁷ Kəm dɩlu maama na ba togɩ cɩga tin yi lwarim mu. Lwarim nan wura dɩ na ba jaani nɔɔnu dɩ ve tɔuni wu. Ku yi dɩntu taani mu a tea. ¹⁸ Dɩ ye ni wulu maama na yi We bu tin daa ba paali o ta ki lwarim, beɗwaani We Bu wum titi mu nii wuntu baɗa ni, yi o baá pa wo-lwaanu tu sutaani wan-o. ¹⁹ Dɩbam ye ni dɩ yi We nɔɔna mu. Ku daari balu maama na jigɩ kugu je lugu baɗa ni tin wu wo-lwaanu tu sutaani jɩɗa ni mu. ²⁰ Dɩ ye ni We Bu wum mu tu lugu baɗa, yi o vuri dɩ swan yi dɩ wani dɩ lwarɩ Baɗa-We cɩga cɩga. Dɩ nan ɗwɩ dɩ Cɩga Tu Baɗa-We, dɩ na ɗwɩ dɩ DI Bu Zezi Kri si tin ɗwaani. Wuntu mu yi We cɩga cɩga, o yi ɗwɩa kalu na ba ti tin tu.

²¹ A bu-sonnu-ba, á taá cu á titi si á yi togɩ jwəɛnə.

Tɔnɔ kɔlɔ
ZAN
na pɔpɔni o ki bule tun
Tɔnɔ kɔlɔ Zan na pɔpɔni
o ki bule tun na bri
dɔbam kɔlɔ tun mu tintu

Zan daa ta mu pɔpɔni tɔnɔ kɔntu o pa Zezi kɔgɔ kum jɛgɛ dɔɔba ni o na bɛ-kɔ ni nu di o biɛ tun.

O kwe-ba si ba taa ηwi cɔga wɔni si ba daari ba taa soe daani mu. O ma ta kwɛri o kaani-ba si ba ci ba titi di vwan zaasim tiinɛ bam.

¹ Amu wɔlɔ na yi Zezi kɔgɔ kum nakwi tun mu pɔpɔni tɔnɔ kɔntu a pa dɔbam nu wɔlɔ Wɛ na kuri tun, di biɛ balɔ na wɔ nmu kɔgɔ kum wɔni tun.

A soe abam cɔga cɔga. Ku nan dai amu yirani mu soe abam, ku yi di balɔ maama na lwarɔ Wɛ cɔga kam tun di mu.

² Bɛɛwaaɔni dɔbam maama sɛ Wɛ cɔga kam, yi ka daa bɔ fɔgɔ ka ti dɔbam tee ni.

³ Dɔ Ko Wɛ di DI Bu Zezi Krisi wɔ pa dɔbam yazurɛ di yu-yoɔo, yi DI daari DI duri dɔ ηwaaɔ, dɔbam balɔ na sɛ Wɛ cɔga kam yi dɔ soe daani tun.

Cɔga di sono taani

⁴ Amu wɔ poli lanyirani di a na lwarɔ ni nmu biɛ bam badaara tɔgɔ cɔga cwɛɛɔ kam, nɛnɛni dɔbam Ko Wɛ na pɛ dɔbam ni si dɔ taá ki te tun. ⁵ A nu, a lagɔ a ta di nmu si dɔ maama maɔ si dɔ taá soe daani. A na pɔpɔni kɔlɔ tun dai ni-dɔɔri, ku maɔ ku yi Wɛ ni dum dɔ na ni pulim ni tun mu. ⁶ Dɔ na wɔ ta soe daani te tun mu yi si dɔ taá ηwi ni Wɛ niɛ yam na bri te tun. Wɛ ni dum nan yi si á taá tɔgɔ sono cwɛɛɔ mu. Abam nan maɔ á lwarɔ DI ni dum kɔntu pulim ni mu.

⁷ Vwa-nyɔna zanzan mu tu ba kari lɔgɔ baɔa ni ba ganɔ nɔɔna. Vwa-nyɔna bam kɔntu maa ba sɛ ni Zezi Krisi jigi nabiinu mu o ba lɔgɔ baɔa. Nɔɔnɔ wɔlɔ nan na te kɔntu tun yi vwa-nyɔm mu, yi o yi Zezi Krisi dum mu. ⁸ Kɔntu ηwaaɔni, á fɔgɔ á ci á titi, si á na tɔni kɔlɔ Wɛ ηwaaɔni tun yi

zanɔ ku ji kafɛ, si á wanti á na ηwɔrɔ tɔlɔ maama Wɛ na wɔ pa abam tun.

⁹ Taá ye-na ni, nɔɔnɔ wɔlɔ maama na yagi Zezi Krisi zaasim dum yi o daari o bri wɛɛnu tidonnɛ o wɛli da tun, Wɛ tɛri kɔntu tu tee ni. Ku daari, nɔɔnɔ wɔlɔ nan na sɛ o tɔgɔ Zezi zaasim dum tun, dɔ Ko Wɛ di DI Bu wɔm wɔra di kɔntu tu. ¹⁰ Kɔntu, nɔɔnɔ na tu abam te, yi o zaasim dum na dai Zezi Krisi nyɔm dum, á yi sɛ á pa o zɔ á sam. Nan bri á yi zaan-o di. ¹¹ Nɔɔnɔ wɔlɔ na zaan-o tun, kɔntu tu di tɔgɔ o wɛli o kɛm-balwaarɔ tum wɔni mu.

¹² Amu ya jɔgɔ wɛɛnu zanzan si a ta a bri abam. A nan ba lagɔ si a pɔpɔni a ki tɔnɔ ni. A nan bɔni ni, aá ba abam te si a laan ηɔɔni dɔdaani abam jaja, si ku pa dɔbam wɔpolo kum tiini ku gaali.

¹³ Dɔbam balɔ na yi nmu cɔrɔ biɛ yi Wɛ kuri dɔbam di tun mu jɔɔni nmu.

Tɔnɔ kɔlɔ
ZAN
na pɔpɔni o ki bitɔ tun
Tɔnɔ kɔlɔ Zan na pɔpɔni
o ki bitɔ tun na bri
dɔbam kɔlɔ tun mu tintu

Zezi kɔgɔ kɔm nakwi Zan daa ta mu pɔpɔni tɔnɔ kɔntu o pa nɔɔnɔ wɔdonɔ o yiri mu Gayusi.

O pɔpɔni o tee Gayusi di o na tɔgi We ciga kam yi o zani We nɔɔna badonnɔ te tin nwaani mu.

Zan ma daari o ta nɔɔnɔ wɔdonɔ taani o yiri mu Diyotrefi o wi, o wɔ ki lanyirani di o na wɔ jɔni wɔm taani yi o wɔ jeeri We nɔɔna bam lanyirani tin.

O daa ta ma daari o tee nɔɔnɔ wɔdonɔ o yiri na yi Demetrissi, wɔntu yi nɔn-ɔm mu nɔɔna maama yigɔ ni.

Tɔnɔ kɔntu bri dɔbam si di yi lwani nɔn-balwaarɔ kikiɛ, si di taá ki lanyirani di tɔgi We ciga kam di sono, di di na wɔ jeeri di ko-biɛ lanyirani te tin.

¹ Amu wɔlɔ na yi Zezi kɔgɔ kɔm nakwi tin mu pɔpɔni tɔnɔ kɔntu a pa a cilon-sono Gayusi. Amu soe nmu ciga ciga.

² A cilon-sono, We wɔ ki-m lanyirani wɔnɔ maama wɔni. A loori We mu a pa nmu, si n yira taa jigɔ yazurɔ, ni n bicari na tɔgi We cwɛnɔ kam lanyirani te tin.

³ Di ko-biɛ badaara tu ba ta nmu taani, yi ku pa a tiini a na wɔpolo di a na lwarɔ ni n tɔgi ciga cwɛnɔ kam lanyirani tin. A nan ye ni n suni n tɔgi ciga kam kɔntu mu. ⁴ Kulɔkɔlɔ tɛrɛ ku na wɔ wani ku pa a ja wɔpolo ku dwani a na lwarɔ ni a biɛ bam suni ba tɔgi ciga cwɛnɔ kam tin.

⁵ A cilon-sono, nmu ki lanyirani di n na yɛni n zani di ko-biɛ bam te tin, di ku na manɔ ku yi vɛrɛ di. ⁶ Di ko-biɛ bam tagɔ Zezi kɔgɔ kɔm yigɔ ni nmu na ki-ba lanyirani te tin. Ku lana si n ta n wɛli-ba ba cwɛnɔ kam vɛnɔ wɔni, si ku manɔ di We wɔbɔnɔ na lagɔ te tin. ⁷ Bɛnwaani nɔɔna bam kɔntu nunɔ si ba tɔolɔ Zezi Krisi kwɛr-ywɛnɔ kam mu. Ba nan ba jɔni kulɔkɔlɔ balɔ na ba tɔgi Zezi ciga kam tin

jɔnɔ ni. ⁸ Kɔntu nwaani ku manɔ si dɔbam mu zani nɔɔna bam kɔntu dwi si ba wani ba tɔnɔ, si ku bri ni dɔbam di tɔgi di tɔnɔ We ciga kam nwaani.

⁹ Amu dɛɛn pɔpɔni tɔnɔ a pa abam Zezi kɔgɔ kɔm. Diyotrefi wɔlɔ nan na lagɔ si o taa yi á yigɔ tu tin ba lagɔ si o jɔni kɔlɔ dɔbam na te tin. ¹⁰ Kɔntu nwaani, a na tu abam te, aá ta wo-balwaarɔ tɔlɔ maama o na ki tin á maama yigɔ ni jaja. Wɔntu yɛni o nɔɔnɔ ta-balwaarɔ mu o paɔ dɔbam. Kɔntu nan ta ba poli o wɔ. Kɔlɔ na wɛli da tin, o yɛni o ba sɛ si o jeeri di ko-biɛ bam lanyirani, yi o daari o cɛni balɔ na lagɔ si ba jeeri-ba lanyirani tin di, yi o ta zɛli-ba Zezi kɔgɔ kɔm wɔni.

¹¹ A cilon-sono, yi sɛ n lwani nɔn-balwaarɔ kikiɛ, nmu za n kwaanɔ n ta n ki lanyirani. Wɔlɔ maama na ki lanyirani tin yi We nɔɔnɔ mu. Wɔlɔ nan na ki kɛm-balwaarɔ tin ta wɔ lwarɔ We. ¹² Ku nan na yi Demetrissi, nɔɔna maama te o na yi nɔn-ɔm te tin, yi o na tɔgi ciga kam te tin di bri ni o yi nɔn-ɔm mu. Dɔbam di nan bri ni ku yi ciga mu, yi abam ye ni di na te kɔlɔ tin suni ku yi ciga mu.

¹³ A ya jigɔ wɛnɔ zanzan si a ta a bri abam. A nan ba lagɔ si a pɔpɔni a ki tɔnɔ ni. ¹⁴ A nan bɔnɔ si aá ba abam te lele, si di laan nɔɔnɔ daani jaja.

¹⁵ We wɔ pa-m yazurɔ.

Nmu cillonɔ balɔ na wɔ yo seeni tin maama jɔnɔ nmu. N di jɔnɔ di cillonɔ bam didɔa didɔa ba na wɔ nmu tee ni tin n pa dɔbam.

Tɔnɔ kɔlɔ
ZUDI
na pɔpɔni tɪn
Tɔnɔ kɔlɔ Zudi na
pɔpɔni tɪn na brɪ dɪbam
kɔlɔ tɪn mu tuntu

Zudi dɛɛn pɔpɔni Zezi nɔɔna bam maama nwaani mu. O tɔnɔ kɔm bitari sum tiini si nyi di tɔnɔ kɔlɔ Pɪyɛɛri na pɔpɔni o ki bile tɪn bitari sum. Twaanu tuntu tile maama cu balu na brɪ vwan zaasum yi ba kwɛri ba tɔgi wo-digiru kikiɛ yalɔ ba fra na zɔuri tɪn mu.

Zudi brɪ vwan zaasum tiinɛ bam na tiini ba ki wo-balwaarɔ te tɪn, yi o brɪ ni We wɔ cɔgi-ba.

O ma daari o kwe We nɔɔna bam si ba taa ki ba wo-dɪdɪba di Zezi ba zɪgi kɛnkɛj We cwɛnjɛ kam wɔni di DI Joro kɔm dam, si ba taa soe daani, si Zezi Krisi pa-ba We nwi-dɔnɔ kalɔ na ba ti tɪn.

1 Amu Zudi wɔlɔ na yi Zezi Krisi tuntɔnɔnɔ yi a yi Zaki nyaani tɪn mu pɔpɔni tɔnɔ kuntu, si a pa abam balu We na bɛni si á taá yi DI nɔɔna tɪn. Abam mu yi balu dí Ko We na soe yi Zezi Krisi nii á banɔ ni tɪn.

2 We wɔ duri abam nwanɔa yi DI pa abam yazurɛ di sono ku ja gaali.

Balu na pipiri We cɪga kam tɪn na ki te tɪn
(2 Pɪyɛɛri 2:1-17)

3 Amu badon-sonnu-ba, amu ya manɔ a tiini a lagɔ si a pɔpɔni tɔnɔ mu a pa abam a ma nɔɔni vrɪm dilɔ dɪbam maama na ne We tee ni tɪn wɔnɔ na yi te tɪn. Amu laan nan ne ni ku yi fifɪɔn mu si a pɔpɔni tɔnɔ a ma pa abam baari, si á kwaanɔ á zɪgi kɛnkɛj We cɪga kam nwanɔ. Ku yi cɪga kam kuntu mu We manɔ DI ki DI nɔɔna bam jɪnɔ ni, yi ka bá fɔgi ka lɛni. 4 Bɛnwanɔ nɔn-balwaarɔ mu nɔgi ti zɔ ti gwaanɔ abam kɔgɔ kɔm wɔni. Ba maa yɛni ba pipiri We cɪga kam, si ku pa ba na cwɛnjɛ ba taa tɔgi wo-digiru kikiɛ yalɔ ba fra na zɔuri tɪn, yi ba ta bɔni ni We wɔ duri ba nwanɔa DI na yi nwanɔa tu

tɪn nwanɔ. Ba maa vɪn Zezi Krisi wɔlɔ yɪrani na yi dɪbam Pɛ di dí Yuutu tɪn. Faɔa faɔa tɪn We tɔnɔ kɔm manɔ ku brɪ ni We wɔ di nɔɔna bantɔ dwi sariya.

5 Amu nan lagɔ a guli abam wɛɛnu tɪlɔ á na manɔ á ye ti ni ni lanyɪrani tɪn mu. Á ye ni dí Yuutu Banɔ-We dɛɛn vrɪ DI nɔɔna Yisɪrayɛli tiinɛ bam DI pa ba nuɔi Ezipi tɪlɔ kɔm wɔni, yi DI laan daari DI pa balu na wɔ ki ba wo-dɪdɪba di DI tɪn ti. 6 Á manɔ á ye We na ki te di malesɪ silɔ na lagɔ si si dam taa dwe We ya na pɛ-sɪ te tɪn. Si ma yagi jɛgɛ kam We na pɛ-sɪ tɪn. We ma wɔ-sɪ di capɔnnɔ DI di je silɔ na yi lim yɪrani tɪn wɔni DI yagi da, si si taa wɔra taan, si DI sariya de kamunu kɔm na yiɛ, si DI laan pa si na cam. 7 Nan guli-na nɔɔna balu dɛɛn na zɔuri Sodɔm di Gomɔɔri ni tɪn di tɪni dilɔ na batwari da tɪn wɔnɔ. Bantɔ di dɛɛn tɔgi boorim wo-digiru kikiɛ mu, yi ku dai di nabiinɛ yɪrani má mu ba kia. We ma pa ba na cam di mini dilɔ na ba di di dwe tɪn, si ku taa yi maana ku brɪ nɔɔnɔ maama.

8 Vwan zaasum tiinɛ bam kuntu na gwaanɔ abam wɔni tɪn, ba di tɔgi kikiɛ yantɔ donɔ mu. Ba maa dwe dɪndwɪa yalɔ na pai ba ki lwarɪm ba cɔgi ba yɪra tɪn. Ba maa ba lagɔ si ba se wɔlɔ na jɪgi ni ba banɔ ni tɪn, yi ba twɪ dɪdɛera balu na wɔ weyuu tilampolo ni tɪn. 9 We malesɪ dɪdɛerɔ Misɛɛli tɪti nan wɔ se o ki kuntu. O dɛɛn na magɔ kantɔgɔ di sɪtaanɔ Moyisi yɪra yam kɛm nwanɔ tɪn, o wɔ se o twɪ-di o nɔɔni di wɔnɔ. O nan na tagɔ kɔlɔ tɪn mu yi si: «We wɔ pa n na cam.» 10 Ku daari vwan zaasum tiinɛ bam nan nɔɔni ba twɪ wɔnɔ kɔlɔ maama ba na yɛri ku kuri tɪn mu. Ba na ye wɛɛnu tɪlɔ maama tɪn, ba yi ni ga-vara na ba jɪgi wɔbɔnɔa yi ba ki yɔɔ yɔɔ te tɪn mu. Ba nan wɔ da tuntu kwaga mu ba na cɔgɪm. 11 We nan wɔ pa ba na lɛerɔ, si ba titɔnɔ ba tɔgi cwɛnjɛ ni Kayin titɔnɔ dɛɛn na ba tɔgi cwɛnjɛ te tɪn mu. Ba yi ma su sɛbu kɔlɔ ba na wɔ na ba kɛm-balwaarɔ tɪm banɔ ni tɪn, ni Balam dɛɛn na ki te tɪn. Ba ma vɪn We ni yi ba cɔgi, ni Kore di dɛɛn na vɪn We ni yi o cɔgi te tɪn.

12 Abam na yɛni á la daani si á di sono wɔdiu kɔm tɪn, nɔɔna bam kuntu nyi

dí kandwa na wu soonə wɔni te tɔn mu abam dim dɔm maŋa ni. Ba nan ba kwari cavura dɔ ba na tiini ba di te tɔn. Ba nyi dɔ dua na tɔni yi ka da vii ka saagi te tɔn mu. Ba ma ta nyi dɔ tweeru tɔlɔ na ba leri biə tɔn mu, ku ya zi maŋi ku yi ti lərim maŋa dɔ. Ba nyi dɔ tweeru tɔlɔ ba na gɔgi dɔ ti kurə maama tɔn mu. Ba ba jigi ŋwɔ dɔ finfin dɔ. ¹³ Ba nyi dɔ na-fara na pɔgɔli te tɔn mu, yi ba cavura kikiə yam nyi dɔ na na pɔgɔla yi ba zaŋi puŋə te tɔn. Ba ba jigi jəŋə je, ni calɔwɔ na kari si beeri te tɔn. Wɛ nan li jəŋə kalɔ na tiini ka yi lim tɔn mu, si DI ki-ba da si ku taa ve maŋa kalɔ na ba ti tɔn.

¹⁴ Enokɔ wɔlɔ na ki Adam naaru tum kuni birɔvɔ tu tɔn dɛɛn maŋi o ta nɔɔna bam kuntu taani o wi: «Dí Yuutu Baŋa-Wɛ wó ba dɔ DI malesi kuni murrɔ murrɔ, si DI di nabiinə maama sariya. ¹⁵ Wɛ laan wó pa balɔ maama na ba tɔgi-DI tɔn na cam dɔ ba kəm-balwaarɔ tɔlɔ maama ba na ki ba vɔn Wɛ ni dɔm tɔn, dɔ ta-balwaarɔ tɔlɔ maama lwarim kərə bam kuntu na ŋɔɔni ba gooni Wɛ tɔn.»

¹⁶ Nɔɔna bam kuntu yəni ba pɔvɔni mu, yi ba ba fɔgi ba jigi wɔpɔlo dɔ ba na yi te tɔn. Ba maa tɔgi wo-yɔɔrɔ tɔlɔ maama ba fra na zɔvɔri tɔn. Ba maa ŋɔɔni kamunni ba pa ba titi, yi ba sɔŋi ni dɔ nɔɔna si ba na nyɔɔri ba baŋa ni.

Wɛ nɔɔna na maŋi si ba yiri ba titi te tɔn

¹⁷ Amɔ badon-sonnu-ba, abam nan maŋi si á guli dí Yuutu Zezi Kriŋi tɔntɔŋna bam dɛɛn na maŋi ba ta kulɔ dɔ abam tɔn mu. ¹⁸ Ba dɛɛn wi: «Lɔgɔ baŋa kweelim da yam na yiə, nɔɔna badonnə wó ta wɔra ba na yáali Wɛ cɔga kam yi ba vɔn DI ni, yi ba daari ba tɔgi wo-yɔɔrɔ tɔlɔ ba titi fra na zɔvɔri tɔn.» ¹⁹ Nɔɔna bam kuntu dwi mu yəni ba paɔ nɔɔna pɔɔri daani. Ba wɔbɔŋa tɔgi lɔgɔ baŋa wo-yɔɔrɔ mu, yi Wɛ Joro kum təri ba bicara ni.

²⁰ A badon-sonnu-ba, ku nan na yi abam, á kwaanɔ á taá wəli daani si á bi lanyiranɔ dɔ Wɛ cɔga kam á na ki á wɔ-dɔdɔba dɔ ka tɔn. Á taá warɔ Wɛ dɔ DI Joro kum dam. ²¹ Á taá ŋwɔ dɔ Wɛ sono kum DI na pɛ abam tɔn, si á taá cəgi dí Yuutu Zezi Kriŋi na wó ba o pa á na Wɛ ŋwɔ-dɔŋa

kalɔ na ba ti tɔn, o na jigi abam ŋwanja tɔn ŋwaanɔ.

²² Á taá duri balɔ na jigi bubwɛa tɔn ŋwanja, si á taá wəli-ba. ²³ Badaara wɔra á na maŋi si á vri-ba mini dɔlɔ na lagi dɔ cɔgi-ba tɔn wɔni mu. Ku daari balɔ wo-yɔɔrɔ kikiə na pɛ ba jigi digiru tɔn, si á taá jigi ba ŋwanja, á nan taá yiri á titi dɔ ba wo-digiru tum, si á daari á taá culi kulɔ maama na yi lwarim nyim tɔn.

²⁴ Zuli-na Wɛ dɔlɔ na jigi dam si DI taa cɔ abam si á yi tɔ tusim wɔni tɔn. DI laan wó pa abam ba á zigi DI yigə ni yi tusim tərə, si á na DI paari-zulə yam dɔ wɔpɔlo. ²⁵ Dɔntɔ yiranɔ mu yi Wɛ, DI donɔ daa tərə. DI de dí Yuutu Zezi Kriŋi ŋwaanɔ mu DI vri dɔbam lwarim wɔni. Dɔntɔ mu maŋi dɔ zulə dɔ yiri kamunu dɔ paari dɔ dam, ku na zigi pulim ni ku ba ku yi zim, si ku taa ve maŋa kalɔ na ba ti tɔn. Amina.

WÆNU TILU WÆ NA BRI ZAN DI ma guri tun

Wænu tilu Wæ na bri Zan DI ma guri tun na bri dibam kulb tun mu tintu

Zan dæen pɔpɔni tɔnɔ kuntu maɲa kalb Rom tiinə pa-farv wɔm na bæsi Zezi nɔɔna bam zanzan, ba na wɪ Zezi yiranu mu yɪ ba Yuutu yɪ ba wɔ zuli pa-farv wɔm dɪ zulə yalb na yɪ Wæ nyɪm tin ɲwaanu mu.

Maɲa kalb Zan na pɔpɔni tin o wɔ Patimɔsi zoŋo kulb na na kaagi tin yuu ni mu. Ba dæen jaan-o ba vu ba yagi jəgə kantv ni, o na tɔɔli Wæ kwær-ywəŋə kam tin ɲwaanu mu.

Zan nan pɔpɔni si o pa Zezi nɔɔna bam na baari si ba ta jigi tɪna, Zezi na wani woŋo maama tin ɲwaanu mu.

Tɔnɔ kuntu wɔni nyɪnyɔrv zanzan wɔra ti na nunji faɲa faɲa Wæ twaanu tim wɔni. Nimwæru zanzan wɔra ti na jigi nyɪnyɔrv. Nimoro barpe lagi ku bri niŋɛni Wæ yɪ lanyiranu fasti mu.

Zan dɛ yigə o bri ni Zezi mu vɪri o titi did-o yɪ o pa o pɔpɔni wænu tintu (pɔɔrim 1).

O laan ma pɔpɔni twaanu tirpe o pa Wæ kɔgɔ kulb na wɔ Azi-balaɲa tɪni dirpe dɪm wɔni tin (pɔɔrim 2-3).

O ta ma bri o na nɛ Wæ-sɔŋɔ wænu te tin (pɔɔrim 4-5).

O ma daari o bri Zezi na dwani maaru tirpe tɔnɔ kum ni ni te tin (pɔɔrim 6-8),

dɪ malesi na wugi nabwaanu tirpe te tin (pɔɔrim 8-11),

dɪ o na nɛ nyɪnyɔrv tirpe weyuu ni te tin (pɔɔrim 12-15).

O ta ma bri Wæ ban-zɔŋɔ kum na su zwɪ sirpe te tin (pɔɔrim 16).

O ma na tɔ-kamunu Babilɔni na cɔgi te tin, didaanu ba na cɔgi sɔtaanu dɪ dɪ kwaga nɔɔna te tin (pɔɔrim 17-20).

O ta ma daari o na Wæ lb-dɔŋv kum na yɪ te tin, yɪ o ta o wɪ, Zezi ma buɪni lele (pɔɔrim 21-22).

Wænu tilu Zan na nɛ tin yɪ dwi təri təri mu, ti maama nan zu da-wɔni mu. Nɔɔna nan na ni tɔnɔ kum kuntu wænu tim kurə te tin yɪ yɪra yɪra mu. Nan dɪ kuntu dɪ, ku kwær-yu-kamunu kum yɪ fasti mu: Zezi Kriisi mu wani woŋo maama.

Kv nan na yɪ sɔtaanu na ki wo-balwaarv tilu maama tin, kv kweelim ni Wæ wó cɔgi-dɪ dɪ dɪ wo-balwaarv tim maama, yɪ balb na ki ba wɔ-dɪdɔba dɪ Wæ tin wó ta di ywæni DI lb-dɔŋv kum wɔni.

¹ Tɔnɔ kuntu wɔ wænu tim yɪ kulb Wæ na bri Zezi Kriisi si o ma bri o tintɔŋna, si ba wani ba lwaru kulb na maɲi si kv ki lele tin mu. Zezi pe o maleka mu ba Zan wɔlv na yɪ o tintɔŋv tin te, yɪ ka bri-o wænu tim kuntu. ² Zan laan maa pɔpɔni kulb maama o na nɛ tin o tiɲi, yɪ o bri ni kv yɪ Wæ kwærə mu ni Zezi Kriisi na vɪr-o te tin.

³ Nɔɔnv wɔlv na karimu tɔnɔ kuntu dɪ balb na cəgi tɔnɔ kum wɔ wænu tim yɪ ba kwəri ba sɛ-ti tin jigi yu-yoŋo. Kv sɪni kv yɪ Wæ kwærə mu, yɪ maɲa kam yiə si wænu tim kuntu sɪni ti ki.

⁴ Amv Zan mu pɔpɔni tintu a pa Zezi kɔgɔ kuni birpe kulb na wɔ Azi ti-niə yam wɔni tin.

Wæ dilb na maɲi DI wɔra pulim ni yɪ DI ta wɔra zim si kv taa ve maɲa kalb na ba ti tin,

dɪ DI didɛera barpe balb na bri DI Joro kum dam yɪ ba zigɪ DI paari yitunju kum yigə ni tin,

wó pa abam yazurə dɪ yu-yoŋo.

⁵ Zezi Kriisi dɪ wó pa abam yazurə dɪ yu-yoŋo.

Wɔntv mu yɪ wɔlv na bri Wæ kwærə kam dɪ cɪga tin.

Wɔm mu dɛ yigə o bi o yagi tɔvni.

Wɔntv nan ta mu yɪ lɔgv baɲa pwa bam maama yuutu.

Zezi soe dibam yɪ o vri dibam dí lwarim wɔni, o na tɪga yɪ o jana kam nunji tin ɲwaanu. ⁶ O ma daari o pa dibam dɪ tɔgi dí di paari, yɪ dí zigɪ o Ko Wæ yigə ni dí zuli-DI.

Zezi Kriisi maɲi zulə dɪ dam si kv taa ve maɲa kalb na ba ti tin. Amina.

⁷ Nii-na, o maa buɪni kunkwænu wɔni. Nɔɔnv maama yɪ wó na-o,

dɪ balɔ na zɔg-o dɪ cicwe tɪn dɪ,
yɪ lɔgɔ baŋa dwi maama wó ta keerə o
tum dɪm ɲwaani.

Kɔ yɪ cɪga mɔ. Amina.

⁸ Yuutu Baŋa-We mɔ wɪ: «Amɔ mɔ yɪ
pulim dɪ gurim.»

Dɪntɔ mɔ yɪ dɪlɔ na maŋɪ DI wɔra pulim
nɪ,

yɪ DI ta wɔra zɪm

sɪ kɔ taa ve maŋa kalɔ na ba ti tɪn.

Zezi na vɪrɪ o tɪtɪ dɪ Zan te tɪn

⁹ Amɔ Zan yɪ abam ko-bu mɔ, yɪ a tɔgɪ
a na yaara nɪnɛɛnɪ abam dɪ na nɛ yaara
te tɪn. A nan ta tɔgɪ dɪ abam dɪ a wɛli We
paari dɪm wɔnɪ, yɪ a tɔgɪ a na baari, dɪ
na ɲwɪ dɪ Zezi tɪn ɲwaani. A na tɔɔli We
kwərə kalɔ Zezi na vɪrɪ-nɪ tɪn ɲwaani
mɔ ba jaani amɔ ba vu ba yagɪ Patimɔsɪ
zoŋo kulɔ na na kaagi tɪn yuu nɪ. ¹⁰ De
dɪlɔ na yɪ siun de tɪn nɪ mɔ We Joro kɔm
tu amɔ te dɪ dam. Amɔ ma nɪ kwərə-dɪa
na ɲɔɔnɪ a kwaga nɪ, nɪ nɔɔnɔ na wui
nabɔnɔ te tɪn. ¹¹ Kwərə kam ma ɲɔɔnɪ ka
wɪ: «Pɔpɔnɪ kulɔ maama nɔmɔ na wó na
tɪn n kɪ tɔnɔ wɔnɪ, sɪ n tɔŋɪ-kɔ n pa Zezi
kɔgɔ kulɔ na wɔ tɪnɪ dɪrpe dɪm wɔnɪ tɪn.
Tɪnɪ dɪm kɔntɔ yɪra mɔ yɪ:

Efɛɛzɪ, Simirini, Pɛergam, Tiyatiiri,
Sarɪdɛsɪ, Filadɛlɪfi, dɪ Lawodise.»

¹² Amɔ ma pipiri sɪ a nii wɔɔ mɔ ɲɔɔnɪ
dɪ amɔ. A ma na sɛbu-sɪŋa min-zwəənu
tɪrpe, tɪ zɪga. ¹³ Wɔlɔ na zɪgɪ tɪ tɪtari nɪ
tɪn nyɪ dɪ nabiinu mɔ.

O ma zɔ gwar-dɪdɔrɔ o dɪ o napra nɪ,
yɪ o daari o vɔ sɛbu-sɪŋa kilɔ o nyɔɔnɪ nɪ.

¹⁴ O yuuywe maa tiini sɪ pɪrɪ carɪ carɪ nɪ
lɔŋɔ te.

O yɪə maa nyɪ nɪ min-vɔgɔ te.

¹⁵ O napra maa nyɪna nɪ ba na kɪ can-na
mini nɪ yɪ kɔ nyɪnɪ te tɪn.

O kwərə maa dwana nɪ na-fara na cuuri
te tɪn.

¹⁶ O maa ze calɪwɪ sɪrpe o jazɪm nɪ.

Sɔ-lɔŋɔ kulɔ na tiini kɔ jɪgɪ ni yɪ kɔ yɪ niə
yale tɪn maa nunjɪ o ni nɪ.

O yibiyə maa nyɪna nɪ wɪa na tiini ka
nyɪnɪ te tɪn.

¹⁷ Amɔ na nɛ-o kɔntɔ tɪn, a ma tɔ o yigə
nɪ, nɪ a tɪgɪ mɔ te. O ma kwe o jazɪm o
daŋɪ a baŋa nɪ yɪ o wɪ:

«Yɪ ta n kwari fɔbɔnɪ,

sɪ amɔ mɔ yɪ pulim dɪ gurim.

¹⁸ Amɔ yɪ ɲwɪa tu mɔ.

Amɔ ya tɪgɪ mɔ,

yɪ a joori a bi a jɪgɪ ɲwɪa

sɪ kɔ taa ve maŋa kalɔ na ba ti tɪn.

A jɪgɪ dam tɔbɔnɪ dɪ curu baŋa nɪ.

¹⁹ Nan pɔpɔnɪ wəənu tɪlɔ nɔmɔ na nɛ
tɪn. Kɔ na yɪ wəənu tɪlɔ na wɔra tɪ kɪ lele
tɪn, dɪ tɪlɔ na lagɪ tɪ ba tɪ kɪ tɪn dɪ, pɔpɔnɪ
tɪ maama n tɪŋɪ. ²⁰ Amɔ wó brɪ nɔmɔ
calɪwɪ sɪrpe sɪm nɔmɔ na nɛ amɔ jazɪm
nɪ tɪn dɪ sɛbu-sɪŋa min-zwəənu tɪrpe tɪm
kuri na yɪ te tɪn. Calɪwɪ sɪrpe sɪm brɪ
We tɪntɔŋna balɔ na nii We-dɪ sɪrpe sɪm
nɔɔna bam baŋa nɪ tɪn mɔ. Kɔ daari min-
zwəənu tɪrpe tɪm dɪ brɪ We-dɪ sɪrpe sɪm
nɔɔna bam tɪtɪ mɔ.»

2

*Kwərə kalɔ Zezi na pɛ Efɛɛzɪ tiinə kɔgɔ
kɔm tɪn*

¹ Wɔlɔ na nyɪ dɪ nabiinu tɪn daa ma ta
dɪ amɔ o wɪ: «Nan pɔpɔnɪ tɔnɔ n pa We
tɪntɔŋnɔ wɔlɔ na nii Zezi kɔgɔ kulɔ na
wɔ Efɛɛzɪ nɪ tɪn. Pɔpɔnɪ nɪ:

Taani dɪntɔ nunjɪ wɔlɔ na ze calɪwɪ
sɪrpe sɪm o jazɪm nɪ yɪ o kwəri o wɔ sɛbu-
sɪŋa min-zwəənu tɪrpe tɪm tɪtari nɪ o ve
tɪn te mɔ.

² Amɔ ye kulɔ maama abam na kɪ tɪn.
Amɔ ye abam na tiini á cɛ dɪ tɪtɔŋɪ dɪm
dɪ pu-dɪa yɪ á wɔ yagɪ te tɪn. Amɔ ta ye
nɪ abam ba se sɪ nɔn-balwaarɔ na laŋa ba
zɔ abam tɪtari. Kɔ na yɪ balɔ na paɪ ba yɪ
We tɪntɔŋna yɪ ba yagɪ ba dai tɪn, a ye nɪ
abam yəni á maani-ba á nii, yɪ á lwarɪ nɪ
ba yɪ vwa-nyɪna mɔ. ³ Abam jɪgɪ pu-dɪa
lanyɪranɪ. Abam nɛ yaara amɔ ɲwaani,
yɪ á tiini á vɔ á wɔ sɪ á yɪ ga baari.

⁴ Kɔ daari, amɔ nan lagɪ a ta abam yɪra
woŋo kulɔ na wɔ maŋɪ tɪn mɔ. Abam daa
ba soe amɔ nɪ pulim nɪ kɔ na yɪ te tɪn.

⁵ Bɔŋɪ-na á nii, abam deen ya na yɪ te yɪ á
daa dai kɔntɔ tɪn. Ləni-na á wɔbɔŋa, sɪ á
daari á taá kɪ lanyɪranɪ nɪ abam na puli á
kɪ te tɪn. Kɔ na dai kɔntɔ, amɔ wó ba a li
á min-zoŋo kɔm kɔ jəgə nɪ. Nan ləni-na
á wɔ, sɪ kɔ yɪ kɪ kɔntɔ. ⁶ Kɔ daari abam
kwaani dɪ á na culi kikiə yalɔ nɔɔna balɔ

ba na bæi ni Nikolayiti tun na ki tun. Amu titi di culi ba na ki te tun.

⁷ Nɔɔnu maama nan kwaani o puri o zwa, si o cegi We Joro kum na te kulɔ di Zezi nɔɔna bam tun. Wulɔ maama na wani balɔɔ tun, amu wu pa kuntu tu cwɛnɛ si o zu We-sɔɔɔ kum wu o di tiu kulɔ biɛ na pai nɔɔna tun.»

Kwɛra kalɔ Zezi na pɛ Simirini tiina kɔɔɔ kum tin

⁸ «Pupuni tonɔ n pa We tintuɔnu wulɔ na nii Zezi kɔɔɔ kulɔ na wu Simirini ni tun. Pupuni ni:

Taani dinto nuni wulɔ na yi pulim di gurim tin te mu. Wuntu nan ta mu yi wulɔ na tigi yi o joori o bi o jigi nɔɔna tun.

⁹ Amu nan ye abam na yaari te tun. A ye ni yinigɛ jigi abam. Ku daari abam yi nadunɛ mu We yigɛ ni. Ku na yi balu na pai ba yi Zwifɛ yi ba yagi ba dai tun, amu ye ba na yaali abam te tun. Bantu nan yi sutaani nɔɔna mu. ¹⁰ Yi taá kwarɔ fɔɔni di abam na wu na cam te tun. Nii-na, sutaani lagi di pa ba ja abam badaara ba pi, si di manɔ abam di nii. Abam nan wu na cam si ku manɔ di da fugɛ. Ba na manɔ ba ki abam si ku yi á tɔɔni di, si á ta taá jigi wu-didɔa di amu. Abam na ki kuntu, amu wu pa abam pɛeri, ku na yi nɔɔna kalɔ na ba ti tun We tee ni.

¹¹ Nɔɔnu maama nan kwaani o puri o zwa, si o cegi We Joro kum na te kulɔ di Zezi nɔɔna bam tun. Wulɔ maama na wani balɔɔ tun, tɔɔni dilɔ na yi bile tu tun daa bá wan-o di ja.»

Kwɛra kalɔ Zezi na pɛ Pɛergam tiina kɔɔɔ kum tin

¹² «Pupuni tonɔ n pa We tintuɔnu wulɔ na nii Zezi kɔɔɔ kulɔ na wu Pɛergam ni tun. Pupuni ni:

Taani dinto nuni wulɔ na jigi su-lɔɔɔ kulɔ na tiini ku jigi ni yi ku yi niɛ yale tin te mu.

¹³ Amu ye abam na zɔɔri mɛ tun. Sutaani mu te je sim kuntu. Nan di kuntu di, abam ta wu yagi amu. Antipasɔ deen kwaani o bri nɔɔna amu ciga kam di o wu maama mu. Ba ma gu-o abam tee ni, sutaani na zɔɔri je silɔ ni tun. Nan di

kuntu na manɔ ku ki tun di, abam daa ta wu yagi amu.

¹⁴ Amu nan lagi a ta abam yira wono mu. Nɔɔna mu wu abam wuni, ba na se zaasim dilɔ na yi Balam nyim tun. Faja faja tun wuntu mu bri Pɛ Balaki yi o sugɔ Yisɔɔɔrayeli tiinɛ o pa ba tu tusim wuni. Ba ma di jwɛnɛ wudiiru, yi ba daari ba cɔɔɔ nɔɔna kaana. ¹⁵ Nikolayiti zaasim dim di nan yi kuntu mu. Nɔɔna badaara mu wu á wuni ba di na tɔɔɔ zaasim dim kuntu. ¹⁶ Nan læni-na á wuru. Ku na dai kuntu, amu wu ba abam te lila, yi aá li su-lɔɔɔ kulɔ na wu a ni ni tun a ma ki jara didaani ba.

¹⁷ Nɔɔnu maama nan kwaani o puri o zwa, si o cegi We Joro kum na te kulɔ di Zezi nɔɔna bam tun. Wulɔ maama na wani balɔɔ tun, amu wu pa kuntu tu We wudiu kulɔ yiri na yi <Maani> yi ku sɛgi nabiinɛ yigɛ ni tun si o di. Ku wɛli da, amu wu kwe kandwe-pɔɔɔ a pa kuntu tu, yiri-dɔɔri na pupuni kandwe dim kuntu banɔ ni yi nɔɔn-nɔɔnu yɛri-di, ku na dai wulɔ na jonɔ-di tun yiranɔ.»

Kwɛra kalɔ Zezi na pɛ Tiyatiiri tiina kɔɔɔ kum tin

¹⁸ «Pupuni tonɔ n pa We tintuɔnu wulɔ na nii Zezi kɔɔɔ kulɔ na wu Tiyatiiri ni tun. Pupuni ni:

Taani dinto nuni We Bu wum te mu. Wuntu yiɛ mu nyi di min-vugɔ, yi o napra nyuna ni can-na te.

¹⁹ Amu ye kulɔ maama abam na ki tun. Amu ye abam na jigi sono yi á kwɛri á jigi wu-didɔa di We te tun. Amu ye abam na tɔɔni á wɛli nɔɔna, di á na jigi pu-dia te tun di. A nan ta ye abam na tiini á tɔɔni te lele kuntu ku dwɛni á ya na manɔ á tɔɔni tite pulim ni tun.

²⁰ Ku daari a lagi a ta abam yira wono mu. Abam yɛni á yagi cwɛnɛ á pa kaani wulɔ yiri na yi Zezabelɔ yi o pai o yi We nijonnu tun mu ganɔ amu nɔɔna bam o pai ba tuse. O ma pa ba ki boorim, yi ba daari ba di jwɛnɛ wudiiru. ²¹ Amu nan pɛ wuntu manɔ mu si o læni o wu di o kikiɛ yam. O ma wu se si o yagi o kikiɛ yam. ²² Nii-na, amu wu pa o tu yawu yi o daa bá wani o zanɔ wɛɛni. Balɔ maama na ki

boorim did-o tun wú yaari si ku ce ba yira ni. Ba na wu lani ba wuru di ba kikiə yam ba na togi did-o ba ki tun, amu wú cögi-ba. ²³ Aá pa tɔɔni ja balu na se o zaasim dim tun, si Zezi noona bam maama lwaru ni amu mu yi wulu na suni a ye nabiine bicara di ba wobuŋa tun. Amu wú ki abam didba didba si ku manɔ di á kikiə na yi te tun.

²⁴ Ku daari, abam badonnə balu na wu Tiyatiiri ni yi á wu togi kaani wum kuntu zaasim dim, yi á ba lagi si á lwaru sutaani zaasim dilu na səgi tun, amu daa ba jigi kulukulu si a ta di abam ni á ki. ²⁵ Á nan taá jigi abam na manɔ á jigi te tun, si ku vu ku yi manɔ kalu a na wú ba tun.

²⁶ Wulu maama na wani baloro yi o togi amu cwəŋə kam yi o wu yagi-ka tun, amu wú pa kuntu tu dam si o taa te lugu banɔ dwi tiinə maama. ²⁷ Oó ta nii ba banɔ ni, yi o jigi luu nacəgə o jɔŋa ni si o maa cögi non-balwaaru, ninɛeni noonu na magi kambu o ciwögi te tun. ²⁸ Kuntu mu yi dam dilu amu Ko na manɔ o kwe o ki a jɔŋa ni tun. Amu wú daari a pa-o tituti calicwa kalu na nyuni tun.

²⁹ Noonu maama nan kwaani o puri o zwa, si o cögi We Joro kum na te kulɔ di Zezi noona bam tun.»

3

Kwərə kalu Zezi na pe Saridesi tiinə kɔgɔ kum tun

¹ «Pupuni tonɔ n pa We tintuŋnu wulu na nii Zezi kɔgɔ kulɔ na wu Saridesi ni tun. Pupuni ni:

Taani dintu nuŋi wulu na te We didɛera barpe bam yi o kwəri o jigi calicwi sirpe sim o jɔŋa ni tun te mu.

Amu ye kulɔ maama abam na ki tun. Abam yiri zaŋi ku pa noona buŋi ni á jigi ŋwɔa mu We tee ni, yi abam nan nyi di twa mu te We yigə ni. ² A ne ni abam na ŋwɔ te tun daa ta wu yi We wobuŋa. Kuntu ŋwaani, kwaani-na á zaŋi si á ci á titi, si á ta na jigi kulɔ finftun tun daa yi zaŋi ku ba ku cögi ku ti. ³ Nan guli-na ba na bri abam We cwəŋə di á na ni kulɔ ka wuni tun, si á kwaani á taá togi-ka. Ləni-na á wuru di á kəm-balwaaru tun. Ku

na dai kuntu, amu wú ba a dari abam ni ŋwɔnu te, yi á bá lwaru manɔ kam amu na wú ba tun.

⁴ Ku daari abam badaara na wu Saridesi kɔgɔ kum wuni tun ki lanyirani. Ba cigi ba titi di wo-digiru. Amu wú pa ba zu gwar-pwəənu yi ba taa togi di amu. Bantu yi balu na manɔ di kuntu tun mu. ⁵ Wulu maama na wani baloro tun wú zu gwar-pwəənu tintu don. Amu daa bá saari kuntu tu yiri We-sɔŋɔ ŋwɔa tonɔ kum wuni. Amu nan wú ta jaja a Ko We di DI malesi sim yigə ni, ni wuntu yi amu noonu mu.

⁶ Noonu maama nan kwaani o puri o zwa, si o cögi We Joro kum na te kulɔ di Zezi noona bam tun.»

Kwərə kalu Zezi na pe Filadelfi tiinə kɔgɔ kum tun

⁷ «Pupuni tonɔ n pa We tintuŋnu wulu na nii Zezi kɔgɔ kulɔ na wu Filadelfi ni tun. Pupuni ni:

Taani dintu nuŋi wulu na yi wu-poro tu di cigi tu tun te mu. Wuntu mu ze borbu wulu We deen na goni ni si DI pa Pe Davidi naa tun. O na puri, noon-noonu bá wani o pi. O nan daa na pi di, noon-noonu bá wani o puri.

⁸ Amu ye kulɔ maama abam na ki tun. Nii-na, amu puri cwəŋə mu abam yigə ni, yi noon-noonu bá wani-ka o ci. Amu ye ni abam dam ba daga, yi á taá kwaani á ki amu zaasim dim á bicara ni, yi á wu səgi amu yiri dim. ⁹ Ku na yi balu na pai ba yi Zwifə yi ba yagi ba dai tun, ba wu sutaani cwəŋə wuni mu yi ba fo vwan. Amu wú pa ba ba ba kuni doonə abam yigə ni, yi baá lwaru ni amu soe abam. ¹⁰ Abam na se amu ni dim di pu-dia á cam wuni tun ŋwaani, amu wú li abam yaara yalu na wú ba ya manɔ lugu banɔ nabiine maama tun wuni.

¹¹ Amu ma buuni lele. Á nan fögi á taá jigi á na manɔ á jigi te tun, si noon-noonu yi wani o ci pɛeri dilu á na lagi á joni We tee ni tun. ¹² Wulu maama na wani baloro tun, amu wú pa kuntu tu ji ninɛeni digə wu ywe amu Ko We sɔŋɔ kum ni, yi o daa bá nuŋi da manɔ di manɔ. Amu wú daari a pupuni amu Ko We yiri dim di DI tu kum yiri dim kuntu tu yira ni.

«Dam-foro Tu Baŋa-We mu yi wu-ponjo tu,
wu-ponjo tu, wu-ponjo tu.
O maŋi o wura pulim ni mu,
yi o ta wura zum
si ku taa ve maŋa kalu na ba ti tin.»

⁹ Wænu tina tilu na ŋwi tin yæni ti zuli wulu na je paari jangonjo kum baŋa ni tin, yi ti tee-o, yi ti kwæri ti ki-o le. Wuntu mu yi wulu na jigi ŋwia si ku taa ve maŋa kalu na ba ti tin. ¹⁰ Wænu tum na yæni ti ki kuntu, nakwa fiinle-bana bam di yæni ba kuni doonæ wulu wum o na je paari jangonjo kum baŋa ni tin yigæ ni ba zulo. Wuntu mu jigi ŋwia si ku taa ve maŋa kalu na ba ti tin. Ba ma daari ba puri ba sæbu-siŋa yipwi sum ba tiŋi o paari jangonjo kum yigæ ni ba ma zulo, yi ba te ba wi:

¹¹ «Dibam Yuutu Baŋa-We,
nmu suni n maŋi di zule di tiæ di dam.
Beŋwaanu nmu mu ki wænu maama,
yi ku yi nmu wubunja mu laga yi n ki-ti,
yi n pa ti wura.»

5

Zezi Kriŋi na yi We Pælu wum tin mu wani tonjo kum o puri

¹ Amu laan ma na tonjo ku na pri ku wu wulu wum na je paari jangonjo kum baŋa ni tin jazum ni. Tonjo kum yigæ di ku kwaga maama pupuni mu. Ba ma mæni ku ni dum di maaru kuni burpe. ² A ma daari a na We maleka kalu na dana tin, yi ka tooli di kwæ-dia ka wi: «Woo mu yi si o wani o dwani maaru tilu na mæni tonjo kum ni dum ni tin, si o daari o puri-ku?»

³ Næon-næonu tæri We-sonjo ni naa tiga baŋa ni naa curu ni, o na wu wani o puri tonjo kum si o daari o karimi-ku. ⁴ A wu ma tiini ku cogi di ba na wu ne næonu wulu na yi si o puri tonjo kum si o daari o karimi-ku tin. ⁵ Nakwa fiinle-bana bam wu didua ma ta di amu o wi: «Yi pa n wu cogi. Nii, Zuda dwi tu wulu ba na bæi ni Zuda nyonjo yi o yi Pe Davidi naa tin mu wani o duna maama, yi wuntu yi si o puri tonjo kum ni maaru tirpe tum.»

⁶ Amu daa ma na Pælu, o na zigi paari jangonjo kum di wænu tina tilu na ŋwi

tin di nakwa bam titari ni. O maa nyi ni ba ya gu-o mu te. O jigi nyia yarpe mu didaani yiæ yarpe. O yiæ yarpe yam mu bri We didæera barpe bam, yi bantu mu We tuni lugu baŋa je sum maama ni.

⁷ Pælu wum laan ma vu wulu na je paari jangonjo kum baŋa ni tin te, o jonji tonjo kum na wu o jazum ni tin. ⁸ O na jonji-ku kuntu tin, wænu tina tilu na ŋwi tin didaani nakwa fiinle-bana bam ma kuni doonæ o yigæ ni. Ba maama didua didua maa jigi konjo, yi ba ze sæbu-siŋa zwi si ni na su di wænu tilu ba na zwe yi ti lwæm ywænæ tin. Lwæm dum kuntu mu bri We næona bam na wari-DI te tin.

⁹ Ba ma daari ba leeni læŋ-dunja ba zuli Pælu wum ba wi:
«Nmu yi si n jonji tonjo kum,
si n daari n dwani ku maaru tum.
Beŋwaanu ba ya gu nmu,
yi nmu jana kam na nunji tin ŋwaanu mu
n me n ŋwi nabiinæ lwarim jini,
yi n jonji-ba n ki We siŋa ni.
Balu nmu na jonji tin nunji
nabiinæ dwi maama wuni,
di taana dwi maama wuni,
di tuni dwi maama wuni,
di je tæri tæri mu,

¹⁰ yi nmu pa ba togi ba di paari,
yi ba zigi di Yuutu We yigæ ni ba zuli-DI.
Ba ma wu ta te nabiinæ lugu baŋa ni.»

¹¹ Amu daa ma nii a na We malesu kogo zanzan, yi a ni si kwæri. Si daga lanyirani, si yi kuni murru zanzan murru yirrr mu. Si maa zigi si gilimi paari jangonjo kum, didaani wænu tina tilu na ŋwi tin di nakwa bam. ¹² Si laan ma leeni baŋa baŋa si wi:

«Pælu wum ba na gu tin suni o maŋi si
o jonji paari di dam di nadunni di
swan di baari,
ku wæli di zule di tiæ.»

¹³ Amu daa ma ni wænu tilu maama na wu We-sonjo ni di tilu maama na wu lugu baŋa ni di curu ni tin, ku wæli di tilu maama na wu na-fara wuni tin di. Wænu tilu maama We na ki tin ma leeni ti wi:

«Wulu na je paari jangonjo kum baŋa ni
tin di Pælu wum maŋi di paari di
tiæ di zule di dam,
si ku taa ve maŋa kalu na ba ti tin.»

14 Wænu tina tilv na ηwi tin ma wɪ: «Amina, ku yi kontu mu.» Ku daari nakwa bam ma kuni doonə ba zuli Wε.

6

Pəlbu wɔm na puli si o puri tɔno kum te tin

1 Amu daa ma nii a na Pəlbu wɔm laan na puli si o puri tɔno kum tin. O ma dwanu dayigə maa kulv na məəni tɔno kum ni dɪm tin. Amu ma ni wænu tina tilv na ηwi tin didva kwərə na dwana ni dva na mumunə te tin, yi kwərə kam ta ka wɪ: «Ba yo.»

2 Amu ma nii a na sisəη-pwəηə. Wɔlv na dɔgi ka bəηa ni tin maa ze taηa. Ba ma pu paari yipugə o yuu ni. O ma nunji di dam, si o vu o magi jara o wani.

3 Pəlbu wɔm daa ma dwanu maa kulv na ki tile tin. A ma ni wænu tina tilv na ηwi tin tile tu wɔm na tagi o wɪ: «Ba yo.»

4 Amu daa ma na sisəηə kadoη ka na nunji, yi ka yi nasɪηa muri muri. Wɔlv na dɔgi ka bəηa ni tin ma jɔŋi dam si o ba o li ywəəni lɔgv bəηa ni, si nɔɔna bam taa magi jara ba gv daani. Ba ma kwe sv-lɔŋɔ ba ki o jɪηa ni.

5 Pəlbu wɔm daa ma dwanu maa kulv na ki tito tin. A ma ni wænu tina tilv na ηwi tin tito tu wɔm na tagi o wɪ: «Ba yo.» A ma nii a na sisəη-zwəəə. Wɔlv na dɔgi ka bəηa ni tin maa ze luu kulv ba na maa maηi duuni ba nii tin. 6 Amu ma ni dwanum wænu tina tilv na ηwi tin titari ni ni kwərə te ka wɪ:

«Nń ma n de wɔni ηwɪv maama mu n yəgi mina zvη-biə yi didva yiranu má,
yi n ta wó daari n kwe n de wɔni ηwɪv maama di mu n ma n yəgi kamaana zvη-bi sɪtɔ má má.

Ku daari ku na yi nugə di sana, yi danj tintv səbu.»

7 Pəlbu wɔm daa ma dwanu maa kulv na ki tina tin. A ma ni wænu tilv na ηwi tin tina tu wɔm na tagi ku wɪ: «Ba yo.»

8 A ma nii a na sisəη-fufunu. Wɔlv na dɔgi ka bəηa ni tin yiri mu yi Tvɔni. Curu titi maa tɔgi o kwaga. Ba ma jɔŋi dam si ba vu lɔgv bəηa ba gv nɔɔna bana maama wɔni nɔɔnv didva. Ba jigi dam si ba pa nɔɔna ki jara ba gv daani, yi baá

pa kana di gv badaara, si yawurɔ di gv badaara, yi ba daari ba pa jwaanv di gv nɔɔna badonnə.

9 Pəlbu wɔm laan daa ma dwanu maa kulv na ki tinu tin.

Amu ma na Wε kaanum bimbim dɪm, yi a na balv ba deen na gv Wε cwəηə kam tɔgum ηwaanv tin jwəəru na wɔ di təŋə ni. Ba deen gv bantv ba na kwaanv ba bri Wε cɪga kam tin ηwaanv mu. 10 Ba ma ηɔɔni bəηa bəηa ba wɪ:

«Dam-fɔɔ Tu Bəηa-Wε,
nmv yi wɔ-ponjɔ tu mu di cɪga tu.
Nmɔ lagi si ku yi maηa kɔɔ mu,
si n di balv na wɔ lɔgv bəηa ni tin taani,
si n daari n pa balv na gv dɪbam tin na cam.»

11 Ba laan ma kwe gwar-pwəndidwaaru ba pa ba maama. Ba ma ta-ba ba wɪ: «Á taá wɔ yo á siə, si á kɔgɔ kum laan ba ku puli ku ti. Bəηwaanv á donnə ta daari lɔgv bəηa ni, balv na maηi si ba wəli á kɔgɔ kum wɔni tin. Bantv yi balv di na tvŋi ba pa Wε tin mu, yi nɔɔna wó gv-ba ni ba na gv abam te tin.»

12 A ma na Pəlbu wɔm daa na dwanu maa kulv na ki tirɔv tin.

Tɪga kam laan maa tiini ka sisinji. Wɪa kam ma ji nazono tim tim ni gwar-zono te.
Cana kam ma tiini ka ji nasɔŋv cwən cwən ni jana te.

13 Calcwɪ sɪm ma siiri si tvɪ tɪga ni, ni vu-dɪv na sugi kapɪra ku pa ya siiri te tin.

14 Weyuu kum ma pri ku kε, ni ba na pri sara te tin.
Ku daari lɔgv bəηa pweeru maama di tɪga kalv maama na wɔ ninɪv titari ni tin ma fɔɔri ti tigə je ni.

15 Fvɔni laan ma zv nɔɔna maama lɔgv bana ni, ku na yi pwa di didɛera di pamaηna yigə tiinə di nadunə di nɔn-kamunə, ku wəli di gambε di balv na te ba titi tin maama. Ba maama laan ma duri ba vu ba səgi ba titi pweeru wɔni di kandwa-gugwəəru wɔni. 16 Ba laan ma loori kandwa yam di pweeru tim ba na səgi ti wɔni tin, si ti tv ba bəηa ni ti kwəli-ba. Ba maa wɪ: «Kwəli-na dɪbam, si wɔlv wɔm na je paari yitunju kum bəηa ni tin daa yi na dɪbam, si Pəlbu

wóm ban-zónj kóm yí zanjí kú yí díbam.
17 Bèñwaaní dè díím yíà sí bá baní zanjí nabiinè banja ní, yí nòón-nòónú daa bá wantí o lu.»

7

We nòóna na jígí DÍ nyínyúgbú te tìn

1 Kúntú ná kè tìn, a ma ná Wè malesí sína ná zígí tíga banja sapala yana yam ní. Malesí sím maa jígí lúgbú banja viú kóm maama, sí kú yí taa fullí kú patí je dí je tíga banja ní naa níńú wóní, dí tweeru dí lúgbú banja ní.

2 A daa ma ná Wè maleka kadoń ná núnjì wa-pulí je ní ka maa búna. Ka ma jígí Nwíá-Tu Banja-Wè nyínyúgbú, sí ka pa balú ná yí DÍ nòóna tìn. Ka ma tóólí dí kwèr-díá ka ta dí Wè malesí sína sím, Wè ná pè-sí dam sí sí wantí sí cògí tíga banja dí níńú kóm tìn, ka wí: 3 «Zígí-na. Á ta yí cògí tíga banja naa níńú kóm naa tweeru tím dí. Á cògí sí dí bá dí kí balú ná tógí dí Tu Wè tìn nyínyúgbú kóm bá trè ní, sí dí daari.»

4 Amú laan ma ní balú ná jígí Wè nyínyúgbú kóm tìn ní ná ma te. Kú yí nòóna múrrú bí dí fiinna-tína (144.000) mú jígí DÍ nyínyúgbú kóm Yísírayelí tíinè dwí fugè-bíle kóm maama wóní. 5 Nòóna bam kúntú maa yí:

nòóna múrrú fugè-tíle (12.000) Zuda dwí díím wóní,

nòóna múrrú fugè-tíle (12.000) Ruban dwí díím wóní,

nòóna múrrú fugè-tíle (12.000) Gadí dwí díím wóní,

6 nòóna múrrú fugè-tíle (12.000) Aseerí dwí díím wóní,

nòóna múrrú fugè-tíle (12.000) Nefitalí dwí díím wóní,

nòóna múrrú fugè-tíle (12.000) Manasí dwí díím wóní,

7 nòóna múrrú fugè-tíle (12.000) Simeyon dwí díím wóní,

nòóna múrrú fugè-tíle (12.000) Leeví dwí díím wóní,

nòóna múrrú fugè-tíle (12.000) Yisakaarí dwí díím wóní,

8 nòóna múrrú fugè-tíle (12.000) Zabulón dwí díím wóní,

nòóna múrrú fugè-tíle (12.000) Zúzeftú dwí díím wóní,
nòóna múrrú fugè-tíle (12.000) Benzamení dwí díím wóní.

Zan ná nè kò-fòró Wè-sòńj ní te tìn

9 Kúntú ná kè tìn, a ma daa ná nòón-kògò, kú ná tíiní kú daga yí nòón-nòónú bá wantí nòóna bam o ga o tí.

Nòóna bam kúntú núnjì tíiní dwí tèrì tèrì maama wóní, dí nabiinè dwí maama wóní, dí je tèrì tèrì,

dí taana dwí maama wóní mú. Bá maa zígí paari jangónj kóm dí Pèlbu wóm yígè ní. Bá zú gwar-pwèń-dídwaarú mú, yí bá daari bá ze kúrú-vòórú bá jía ní. 10 Bá laan maa ñòóní banja banja dí kwèr-díá bá wí:

«Díbam Tu Wè mú je paari jangónj kóm banja ní.

Díntú dí Pèlbu wóm mú vrí nòóna sutaani jija ní bá yagí.»

11 Wè malesí sím maama maa zígí sí gilimí paari jangónj kóm dí nakwa bam, dídaani wèènu tína tílú ná ñwí tìn. Sí maama laan ma kúní doonè sí còólí sí yuní tíga ní sí yòórí paari jangónj kóm sí zulí Wè sí wí:

12 «Kú yí cígá mú. Díbam Tu Wè maní dí tíà dí zulè dí swan dí le kám, kú wèlì dí paari dí dam dí baari, sí kú taa ve manja kalú ná bá tí tìn. Amina.»

13 Kúntú ná kè tìn, nakwa bam dídúá ma bwe amú o wí: «Nòóna balú ná zú gwar-pwèń-dídwaarú tím tìn yí bra mú? Bá núnjì yèń mú?»

14 A ma lèr-o a wí: «Amú tú, ta n brí-ní, sí nmú mú ye-ba.»

O laan ma ta o brí amú o wí: «Nòóna bantú mú yí balú ná núnjì can-kamunè wóní lúgbú banja ní tìn. Bá zari bá gwaarú tím dí Pèlbu wóm jana kam mú yí tí purí carí carí. 15 Kúntú nan mú pè bantú bá bá zígí Wè paari jangónj kóm yígè ní, yí bá tñjì bá pa-DÍ wíá dí títtí maama DÍ sòńj kóm ní. Wúlú wóm o ná je paari jangónj kóm banja ní tìn wó pá bá jèní o woro ní.

16 Kana daa bá fògí ka ja bantú.

Na-nyóm dí nan bá ja-ba.

Wíá nan daa bá ja-ba,

naa fonýúgbú.

17 Bɛɲwaanɩ Pɛlbu wɔm o na wɔ paari jangɔŋɔ kɔm je sɩm tɩtari nɩ tin wɔ ta nii ba baɲa nɩ nɩ nayɩɩ te.

O nan wɔ togɩ ba yigə o ja-ba o vu o pa ba nyɔ na buli-yi dɩɩ na paɩ ŋwɩa tin wɔnɩ,
yɩ Wɛ wɔ guguni ba yi-na maama.»

8

Pɛlbu wɔm na dwanɩ maa kɔɩv o ma kweeli tin

1 Pɛlbu wɔm laan ma dwanɩ maa kɔɩv na kɩ tirpɛ tin. Kɔ ma kɩ yiritititi Wɛ-sɔŋɔ nɩ mɩmaɲa funfun nɩnɛɛnɩ luu cicoro te.

2 A laan ma na malesɩ sirpɛ sɩm sɩ na zɩgɩ Wɛ yigə nɩ tin. Ba ma kwe nabwaanɩ tirpɛ ba pa sɩ maama. 3 Maleka kadoɲ laan ma ba ka zɩgɩ Wɛ kaanɩm bimbim dɩm tee nɩ, yɩ ka ze sɛbu-sɩɲa zɔŋ-tanlaɲa. Ba ma kwe wəənu zanzan tɩɩ lwəm na ywənə tin ba kɩ maleka kam zɔɲa kam wɔnɩ, sɩ ka wəli dɩ Wɛ nɔɔna bam maama loro kɔm. Ba pɛ-ka kɔntɔ, sɩ ka kwe ka ja vu sɛbu-sɩɲa bimbim dɩm dɩ na zɩgɩ paari jangɔŋɔ kɔm yigə nɩ tin mɩ ka zwɛ ka pa Wɛ. 4 Ka na kwe ka zwɛ kɔntɔ tin, wəənu tɩm nyɔba kam maa togɩ dɩ Wɛ nɔɔna bam loro kɔm ka nuɲi maleka kam jɩa nɩ ka yɔɔri ka diini Wɛ te. 5 Maleka kam ma daari ka pɛ mini bimbim dɩm baɲa nɩ ka su zɔɲa kam nɩ. Ka laan ma kwe ka dɩɩ ka lo lɔgɔ baɲa nɩ. Ka na logi kɔntɔ tin, dɩba ma pɩpɩɩ yɩ ka baga ka wuurə. Sɔɔ ma tiini kɔ gaalɩ, yɩ tɩga kam dɩ sɩsɩɲi.

Malesɩ sɩm na wugi sɩ nabwaanɩ tɩm te tin

6 Malesɩ sirpɛ sɩm maama laan ma ti sɩ yigə, sɩ sɩ wu sɩ nabwaanɩ tɩm. 7 Maleka kalɩ na yɩ dayigə tu tin ma wu ka nabɔnɔ kɔm. Ka na wugi-kɔ tin, dɩ-kambana dɩ mini dɩ jana na gwaanɩ daanɩ tin ma cuuri lɔgɔ baɲa nɩ. Lɔgɔ baɲa pɔɔrɩm kuni bitɔ wɔnɩ kuri bidwɩ ma dɩ mini. Tweeru tɩm dɩ pɔɔrɩm kuni bitɔ wɔnɩ kuri bidwɩ dɩ ma dɩ mini, dɩ ga-lɛɛrɩ maama.

8 Maleka kalɩ na sanɩ tin dɩ ma wu ka nabɔnɔ kɔm. Ka na wugi kɔntɔ tin, ba ma kwe wonɔ, kɔ na nyɩ dɩ pu-kamunu yɩ

kɔ jɩgɩ mini, ba dɩɩ ba dɩ lɔgɔ baɲa na-fara bam wɔnɩ. Na-fara bam pɔɔrɩm kuni bitɔ wɔnɩ kuri bidwɩ ma jɩ jana. 9 Wəənu tɩɩ maama na ŋwɩ na wɔnɩ tin pɔɔrɩm kuni bitɔ wɔnɩ kuri bidwɩ ma tɩ, yɩ ba nabwəəru tɩm dɩ pɔɔrɩm kuni bitɔ wɔnɩ kuri dɩdɩba ma cɔgɩ.

10 Maleka kalɩ na kɩ sɩtɔ tin ma wu o nabɔnɔ kɔm. Calɩɔ-kamunu ka na jɩgɩ mini nɩ mɔɔɩ mini te tin laan ma nuɲi weyuu nɩ ka tɩ lɔgɔ baɲa bu-tɩɩ sɩm pɔɔrɩm kuni bitɔ kuri bidwɩ wɔnɩ, dɩ buli sɩm dɩ wɔnɩ. 11 Calɩɔa kam kɔntɔ yɩɩ mɩ Calɩɔ-cɩa. Bwi sɩm kɔntɔ na bam ma jɩ na-cɛɛra. Nɔɔna zanzan maa nyɔ-ba yɩ ba tɩba.

12 Malesɩ sɩna tu wɔm dɩ laan ma wu o nabɔnɔ kɔm. Wɩa kam pɔɔrɩm kuni bitɔ wɔnɩ kuri bidwɩ ma cɔgɩ. Cana kam pɔɔrɩm kuni bitɔ wɔnɩ kuri bidwɩ dɩ ma cɔgɩ, kɔ wəli dɩ calɩwɩ sɩm dɩ kɔntɔ. Kɔntɔ ma pa tɩ maama pɔɔrɩm kuni bitɔ kɔm kuri bidwɩ yɩ lim. Kɔntɔ ŋwaanɩ pooni ma daa təri dɛ wɔnɩ pɔɔrɩm kuni bitɔ kuri bidwɩ wɔnɩ, wɩa dɩ tɩtɩ maama.

13 Amɩ laan ma nii a na kalɔŋ-zɔŋɔ na tiini kɔ jaanɩ baɲa baɲa. A ma nɩ kɔ na tagɩ baɲa baɲa kɔ wɩ: «Lɛɛrɩ! Lɛɛrɩ! Lɛɛrɩ lagɩ tɩ ba balɩ na zɔɩɩ lɔgɔ baɲa nɩ tin baɲa. Malesɩ sɩtɔ sɩɩ na daari tin na wugi sɩ nabwaanɩ tɩm sɩ pa tɩ kwəri zanɩ, lɛɛrɩ tɩm kɔntɔ wɔ ba nabiinə baɲa.»

9

1 Maleka kalɩ na yɩ banu tu tin laan ma wu ka nabɔnɔ kɔm. Amɩ ma na calɩɔa na kwəri weyuu nɩ ka ba ka tɩ lɔgɔ baɲa nɩ. Ba ma kwe borbu ba pa-ka, sɩ ka ma pɩɩ gonɩ-canluɲu kɔm nɩ dɩm. 2 Ka na pɩɩ gonɩ kɔm nɩ dɩm tin, nyɔba maa yɔɔri ka pi ka nuɲi gonɩ kɔm wɔnɩ, nɩ mini na daga yɩ dɩ jɩgɩ nyɔba te tin. Nyɔba kam ma nuɲi ka li wɩa kam dɩ weyuu kɔm maama. 3 Kayɩra laan ma nuɲi nyɔba kam wɔnɩ ka jagɩ tɩga baɲa je maama. Ka ma jonɩ dam sɩ ka na dɩnɩ-m, sɩ kɔ taa wɔɛ nɩ nɔŋɔ na wɔɛ te tin. 4 Ba ma kaanɩ kayɩra kam sɩ ka yɩ cɔgɩ lɔgɔ baɲa gaarɩ dɩ tweeru naa vɔɔrɩ dwi maama, sɩ ka daari ka yaari nɔɔna balɩ na ba jɩgɩ Wɛ nyɩnyɔgɩ kɔm ba trə nɩ tin yɩranɩ. 5 Ba nan wɔ pɛ-ka

cwəŋə sɪ ka gu nɔɔna bam kuntu. Ku yɪ sɪ ka pa nɔɔna bam yɪra mu taa wiirə, sɪ ku vu ku yɪ canɪ sɪnu. Ba yɪra yam wó ta wiirə nɪ nɔŋɔ dɔnɪm na wiiri te tɪn mu. ⁶ Maŋa kam kuntu nɪ nɔɔna bam wó ta lagɪ sɪ ba tɪ, yɪ tɔvɪ bá ja-ba. Baá ta beeri tɔvɪ, yɪ tɔvɪ ba lagɪ-ba.

⁷ Kayɪra kam maa nyɪ dɪ ba na vɔgɪ sise sɪ sɪ vu jara je te tɪn. Ka yuni nyɪ dɪ ka pugɪ sɛbu-sɪŋa yipwi mu te. Ka yibiyə maa yɪ nɪnɛnɪ nabiinə yibiyə na yɪ te tɪn. ⁸ Ka yuuywe maa nyɪ dɪ kaana yuuywe te, yɪ ka yələ nyɪ dɪ nywəənu yələ te. ⁹ Kayɪra kam nyɔɔna maa nyɪ dɪ lu-pulwarɔ mu kwəli-ya te. Ka vwana yam wuurim dɪm maa kɪ sɔɔ zanzan, nɪnɛnɪ sisəŋ-kɔgɔ mu vai trəkooru sɪ duri sɪ maa ve jara je te. ¹⁰ Ka maa jɪgɪ nabilə nɪ nwaanɔ nabilə te. Ka mai nabilə yam kuntu mu ka dɔnɪ nɔɔna nɪ nɔŋɔ na dɔnɪ te tɪn. Ka nabilə yam mu pai ka jɪgɪ dam sɪ ka wanɪ ka yaari nɔɔna, sɪ ba yɪra taa wiirə taan, sɪ ku vu ku yɪ canɪ sɪnu. ¹¹ Kayɪra kam maa jɪgɪ pɛ o na nii ka baŋa nɪ. Wɔntɔ mu yɪ maleka kalɔ na nii goŋ-canluŋu kɔm baŋa nɪ tɪn. Ka yɪrɪ dɪ Zwifə tiinə taanɪ mu yɪ Abadɔn. Ka yɪrɪ dɪm dɪ Grektɪ tiinə taanɪ maa yɪ Apoliyon. Yɪrɪ dɪm kuntu kuri mu yɪ Cɔgɪnɔ.

¹² Mu dayigə lɛerɔ tɪm. Ku nan ta daari lɛerɔ kuni bile mu.

¹³ Maleka kalɔ na kɪ sɪrdɔ tɪn laan ma wu ka nabɔnɔ kɔm. Amɔ ma ni kwərə na nuŋi sɛbu-sɪŋa bimbim dɪm na zɪgɪ We yigə nɪ tɪn nyɪa yana yam wɔnɪ. ¹⁴ Kwərə kam ma ta dɪ malesɪ sɪrdɔ tu wɔlɔ na ze nabɔnɔ kɔm tɪn ka wɪ: «Ve, n bwəli malesɪ sɪna sɪm ba na ləgə ba zɪgɪ Efrati bu-kamunu kɔm ni nɪ tɪn n yagɪ.»

¹⁵ Maleka kam laan ma vu ka bwəli malesɪ sɪna sɪm ka yagɪ. Sɪntɔ ya maŋɪ sɪ ti sɪ yigə mu sɪ ma cəgɪ maŋa kam kuntu nɔɔ, sɪ ka ba ka yɪ. Sɪ laan ma zaŋɪ sɪ sɪ vu sɪ gu nabiinə pɔɔrɪm kuni bitɔ wɔnɪ kuri bidwɪ. ¹⁶ Amɔ ma lwarɪ malesɪ sɪna sɪm jara tiinə bam kɔgɔ kɔm ni na mai te tɪn. Ku yɪ miliyɔɔrɔ biə-yale mu (200.000.000), yɪ ba maama dɔgɪ sise. ¹⁷ A ma na sise sɪm dɪ sɪ diinə bam na yɪ te tɪn. Sise diinə bam maama jɪgɪ lu-pulwarɔ tɪlɔ ba na maa kwəli ba nyɔɔna ba kɪ jara tɪn

mu. Luguru tɪm kuntu maa tiini tɪ sɪnɪ nɪ mini na yɪ te tɪn. Tɪdaara maa yɪ nazom-pupweeru. Tɪdonnə dɪ maa yɪ nasɔnnɔ nɪ sun-muni te. Sise sɪm yuni tɪm maa nyɪ nɪ nywəənu yuni te. Mini dɪ nyɔa maa nuŋi sɪ niə nɪ. Ciribi dɪlɔ lwəm na dana tɪn dɪ maa nuŋə. ¹⁸ Wəənu tɪm kuntu tɪtɔ ma tɔ lugɔ baŋa nabiinə wɔnɪ, yɪ tɪ gu ba pɔɔrɪm kuni bitɔ wɔnɪ kuri bidwɪ. Ku nan yɪ mini dɪm dɪ nyɔa kam dɪ ciribi dɪm na nuŋi sise sɪm niə nɪ tɪn mu gu-ba. ¹⁹ Sise sɪm niə yam mu pai sɪ jɪgɪ dam, dɪ sɪ nabilə yam dɪ. Sɪ nabilə yam nyɪ dɪ bɪsankwɪ mu te, yɪ ya jɪgɪ yuni ya maa yaari nɔɔna.

²⁰ Nabiinə balɔ na daari yɪ wəənu tɪm kuntu dam wɔ gu-ba tɪn nan wɔ sɛ sɪ ba ləni ba wɔrɔ ba yagɪ wo-balwaarɔ tɪlɔ ba wɔbɔŋa na lagɪ tɪn. Ba ta yɔɔrɪ ba zuli sutaana mu, yɪ ba kwəri ba zuli wəənu tɪlɔ ba tɪtɪ na kɪ dɪ ba jɪa tɪn, ku na yɪ jwənə yalɔ ba na mɛ sɛbu-sɪŋa naa sɛbu-pwənə naa can-na naa kandwa naa dɛ ba ma kɪ tɪn. Jwənə yam kuntu nan ba nai, yɪ ya kwəri ya ba ni, yɪ ya warɪ ya vu dɪ. ²¹ Nɔɔna bam kuntu ma wɔ sɛ sɪ ba ləni ba wɔ dɪ ba nɔn-gɔra kam dɪ ba liri kikiə yam. Ba ta ma wɔ yagɪ ba boorim kəm dɪm dɪ ba ŋwɪnɪ dɪm.

10

Zan na nɛ maleka kam na ze tɔn-balaŋa te tɪn

¹ Amɔ daa ma nii a na We maleka kalɔ na dana tɪn. Ka ma nuŋi We-sɔŋɔ nɪ ka maa tuə. Ka mɛ kunkwəənu mu ka ma kukwəri ka tɪtɪ, yɪ manlaa-taŋa kɪkarɪ ka yuu nɪ. Ka yibiyə nyɪ dɪ wɪa mu, yɪ ka nɛ sɪm nyɪ dɪ min-vɔgɔ na yɪ te tɪn. ² Maleka kam maa ze tɔn-balaŋa kalɔ na puri tɪn ka jɪŋa nɪ. Ka ma cwɪ ka jazɪm naga na-fara bam baŋa nɪ. Ka daari ka cwɪ ka jagwiə naga kam tɪga baŋa nɪ. ³ Ka laan ma daari ka bagɪ baŋa baŋa, yɪ ka kwərə kam kɪ sɔɔ nɪ nyɔŋɔ na suuri te tɪn. Maleka kam na bagɪ kuntu tɪn, dɔa dɪ ma bagɪ kuni bɪrɛ. ⁴ Dɔa kam na bagɪ kuntu tɪn, amɔ maa lagɪ sɪ a pɔpɔnɪ ka na tagɪ kulɔ tɪn a tɪŋi. Amɔ laan ma ni kwərə na ŋɔɔnɪ We-sɔŋɔ nɪ ka wɪ: «Ta n

cum, yi zanjı n pɔpɔni dɔa kam na baɣi ka ta kulɔ tin.»

⁵ Maleka kalɔ amɔ ya na manı a na ka na kwe ka naga ka nɔ na-fara bam baɣa ni yi ka nɔ kadoɣ tıga baɣa ni tin laan ma zəɣi ka jazım jıɣa wɛɛni, ⁶⁻⁷ yi ka du dı Wɛ yırı ka wı: «Kɔ daa bá daanı sı Wɛ wɔbɔɣa yalɔ ya na səɣi yi Dı manı Dı ta dı Dı nijonɣə bam tin laan kı, manı kalɔ maleka sırpe tu wɔm na wó wu ka nabonɔ kum tin.

Baɣa-Wɛ nan mu jıɣi ɣwıa sı ku taa ve maɣa kalɔ na ba ti tin.

Dıntɔ mu kı weyuu dı wəənu tıɔ maama na wɔ ku wɔni tin,

yi Dı kwəri Dı kı tıga baɣa dı ka wəənu tım maama.

Dıntɔ daa ta mu kı na-fara dı wəənu tıɔ maama na wɔ ba wɔni tin.»

⁸ Maleka kam na taɣi kuntu tin, amɔ daa ma joori a ni kwərə kalɔ ya na ɣonı Wɛ-sonɔ ni tin. Ka daa ma ta dı amɔ ka wı: «Ve maleka kalɔ na zıɣi na-fara bam baɣa ni dı tıga kam baɣa ni tin te, sı n jonı ton-balaɣa kalɔ na puri ka wɔ ka jıɣa ni tin.»

⁹ A ma vu a ta maleka kam sı ka pa-nı ton-balaɣa kam. Ka ma ta-nı ka wı: «Jonı tonɔ kum n di. Kɔ na wɔ nmɔ ni ni, kúv ta suna ni tɔvɔ te. N nan na ligi-ku, ku laan wó ta cana mu n kana ni.»

¹⁰ Amɔ ma jonı ton-balaɣa kam maleka kam jıɣa ni a dı a ni ni. Ka maa suna ni tɔvɔ te. Kɔ daarı, amɔ na ligi-ka tin, ka ma ləni ka ji cam yıranı a kana ni.

¹¹ Ba laan ma ta ba brı-nı ba wı, amɔ daa ta manı sı a tɔɔlı Wɛ kwərə kam a brı wonɔ kulɔ na laɣi ku kı lɔɣu baɣa dwi tiinə zanzan wɔni, dıdaanı tıni zanzan dı taana dwi zanzan tiinə dı wɔni, dı ba pwa dı wɔni tin mu.

11

Wɛ maana tiinə bale na brı Dı cıga kam te tin

¹ Ba laan ma kwe miu kulɔ ba na maa manı wəənu tin ba pa-nı. Ba ma ta amɔ ba wı, a zanjı a manı Wɛ-di-kamunu kum dı ku kaanım bimbim dım a nii, sı a daarı a lwarı nɔɔna ni tıte na wɔ Wɛ-di-kamunu kum wɔni ba zuli-Dı tin. ² Ba ma daarı ba ta amɔ, sı a yi manı kunkolɔ kulɔ na wɔ pooni ni Wɛ-digə kam yigə ni tin,

berɣwaanı ba kwe je sım kuntu ba kı dwige tiinə bam jıɣa ni mu. Bantɔ nan mu wó ba ba taa karı tıv kulɔ na yi Wɛ nyım tin wɔni, ba nwanı wəənu ba cɔɣi sı ku vu ku yi canı fiinna-sıle (42). ³ Wɛ daa ma ta-nı Dı wı: «Amɔ laɣi a tıɣi nɔɔna bale mu sı ba ba ba brı amɔ cıga kam. Bantɔ wó tɔɔlı amɔ kwərə kam sı ku yi da mɔvɔ dı biə yale dı fusiɔvɔ (1.260), yi baá zɔ gwar-zınzwara sı ku brı ba na yaarı te tin.»

⁴ Wɛ maana tiinə bam kuntu mu brı Olivi tweeru tile tım, dı min-zwəənu tile tıɔ na zıɣi dı Yuutu wɔɔɔ na te lɔɣu baɣa maama tin yigə ni. ⁵ Mini mu wó nunı ba niə ni dı cɔɣi ba dɔna balɔ na kwaanı sı ba kı-ba balɔvɔ tin. Wɔɔɔ maama na laɣi sı o kı-ba balɔvɔ tin, baá ɣu-o kuntu donı mu. ⁶ Bantɔ nan jıɣi dam sı ba ja weyuu kum, sı dɔa daa yi ta nıa manı kam ba na wɔra ba tɔɔlı Wɛ kwərə kam tin. Ba nan daa ta jıɣi dam sı ba pa na ji jana. Ba ma ta jıɣi dam sı ba pa yaara dwi maama ba nabiinə baɣa manı kalɔ maama ba na laɣi tin.

⁷ Ba na tɔɔlı Wɛ kwərə kam ba ti, varım wɔɔɔ na zɔvɔvɔ ɣon-canlunı kum wɔni tin laan wó nunı o ba o ja jara dıdaanı ba, yi o wantı-ba o ɣu. ⁸ O na ɣu-ba, ba yıra yam wó ta tigi pooni yigə ni tıv kamunu kum wɔni. Yıra yalɔ na brı tıv kum kuntu kuri cıga cıga tin mu yi Sodom dı Ezipi. Kɔ yi dáanı mu ba jaanı ba Yuutu wɔm ba pa tɔvɔ-dagara baɣa ni ba ɣu.

⁹ Nɔɔna laan wó nunı tıni dwi maama wɔni, dı nabiinə dwi maama wɔni, dı taana dwi maama wɔni, dı je təri təri,

ba ba ba nii bantɔ yıra yam na tigi da tin. Baá ta nii ba yıra yam sı ku vu ku yi da yato dı cicoro, yi ba bá se sı ba kwe-ba ba kı. ¹⁰ Balɔ na zɔvɔvɔ lɔɣu baɣa ni tin wó ta jıɣi wɔpɔlo dı bantɔ bale tɔvɔni dım. Ba ma wó kı kwɛera, yi ba daarı ba pa-da pɛera. Baá ta jıɣi wɔpɔlo, Wɛ nijonɣə bam kuntu bale ya na yaarı nabiinə lɔɣu baɣa ni dı Wɛ taanı dım ba na ɣonı tin ɣwaanı. ¹¹ Da yato dı cicoro kum na ke, Wɛ wó pa Dı siun kulɔ na paı ɣwıa tin laan ba ku zɔ ba yıra yam, yi ba joori ba

bi ba zanɔ. Fɔɔnɔ ma wó tiini dɛ ja balu maama na wó na-ba tɛn. ¹² We nijonɔnɔ bam bale laan ma ni kwɛrɛ na ɛɔɔnɔ We-sɔɔɔ nɛ ka wɛ: «Diini-na á ba yo.»

Kunkonɔ ma ba kɛ kwe-ba kɛ jɛɛ kɛ ma diini weyuu, yɛ ba dɔna bam zɛɛ ba nii-ba. ¹³ Kantɔ maɲa kam nɛ nɔɔ, tɛga baɲa maama wó tiini ka sisinɛ. Kɛ ma pa tɛv kɔm pɔɔrɛm kuni fugɛ wɔnɛ kuri bɛdɛwɛ cɔɛɛ maama. Tɛga kam sisinɛm dɛm maa gɔ nɔɔna mɔrr-tɛrɛ (7.000). Fɔɔnɔ ma wó ja nɔɔna balu na daari tɛn, yɛ ba sɛ nɛ Yuutu Baɲa-We mɛ tiini Dɛ jɛɛ dam. ¹⁴ Mɛ lɛɛrɔ tɛv na kɛ bɛle tu tɛn. Kɛ nan ta daari lɛɛrɔ tɛv na wó kɛ bitɔ tu tɛn. Tɛ lagɛ tɛ ba lele mɛ.

Nabɔnɔ kulɔ na wugi kɛ ma kweeli tɛn

¹⁵ Maleka kalu na yɛ sɛrɛ tu tɛn laan ma wu ka nabɔnɔ kɔm. Kwɛrɛ ma ɛɔɔnɔ We-sɔɔɔ nɛ baɲa baɲa sɛ wɛ: «Lɔɛv baɲa paari dɛm laan wɔ dɛ Yuutu We jɛɛ nɛ mɛ, dɛ Krisi wɔm Dɛ na tɔɲɛ tɛn jɛɛ nɛ. Paari dɛm kɔntɔ wó ta wɔra sɛ kɛ taa ve maɲa kalu na ba ti tɛn.»

¹⁶ Nakwa fiinle-bana bam ba na je We yigɛ nɛ ba paari jangwaanɔ tɛm baɲa nɛ tɛn laan ma kuni doonɔ ba cɔɔlɛ ba yuni tɛga nɛ ba zuli We, ¹⁷ yɛ ba wɛ:

«Dam-fɔrɔ Tu Baɲa-We,
nɛmɛ maɲɛ n wɔra mɛ pulim nɛ,
yɛ n daa ta wɔra maɲa maama.
Dɛ kɛ nɛmɛ le,
dɛ n laan na kwe n dam-fɔrɔ kɔm
n ma n te lɔɛv baɲa tɛn.»

¹⁸ Dwi-ge tiinɔ balu na dai nɛmɛ nɔɔna tɛn tiini ba jɛɛ ban-zɔɔɔ dɛ nɛmɛ.

Kɛ daari lele kɔntɔ nɛmɛ banɛ nan wó zanɛ dɛ ba.

Kɛ laan yɛ maɲa kalu nɛmɛ na wó dɛ twa sariya tɛn,

yɛ nɛmɛ wó pa balu maama na sɛ nɛmɛ tɛn na pɛɛra.

Kɛ na yɛ nɛmɛ nijonɔnɔ bam dɛ balu maama na yɛ nɛmɛ nɔɔna yɛ ba kwari n yɛrɛ dɛm tɛn,

kɛ na yɛ nɔn-kamunɔ naa nabwɛnɔ dɛ.

Kɛ nan na yɛ balu na cɔɛɛ lɔɛv baɲa tɛn, maɲa yɛ sɛ nɛmɛ laan cɔɛɛ-ba dɛ.»

¹⁹ Ba na zuli We kɔntɔ ba ti tɛn, We di-kamunu kulɔ na wɔ Dɛ sɔɔɔ nɛ tɛn ni laan ma pɔrɛ. We cullu tɛm na pɔpɔnɛ kandwa

yɛra nɛ tɛ tinɛ daka kalu wɔnɛ tɛn ma nau jaja. Dɛa laan maa pɛpɛla, yɛ ka bagɛ ka wuurɛ. Tɛga ma sisinɛ, yɛ dɛ-kambana tiini ya tɛv zanzan.

12

Prɛnyon-kɛnkagɛli na zɛli kaanɛ te tɛn

¹ Wo-kɛnkagɛli laan ma nunɛ weyuu nɛ. Amɛ ma na kaanɛ o na mɛ wɛa o kukwari o tɛtɛ nɛ gɔrɔ te. Cana maa wɔ o napra kuri nɛ. Kɛ daari o ma pu yipugɛ kalu na jɛɛ calɛwɛ fugɛ-sɛle tɛn o yuu nɛ. ² Kaanɛ wɔm yɛ ka-puɛ mɛ, yɛ o pugɛ kam vri sɛ o lɔ. Kɛ na cana tɛn, o ma kaasi bagɛ bagɛ.

³ Wo-kɛnkagɛli didonɛ daa ma nunɛ weyuu nɛ. Amɛ ma na prɛnyon-kɛnkagɛli, kɛ yɛ nasɔɲɔ mɛ yɛ kɛ jɛɛ yuni tɛrɛ dɛ nyɛa fugɛ. Yipwi ma pu kɛ yuni tɛm maama baɲa nɛ. ⁴ Kɛ ma kwe kɛ nabili kɛ ma vanɛ calɛwɛ sɛm pɔɔrɛm kuni bitɔ wɔnɛ kuri bɛdɛwɛ kɛ kwari weyuu nɛ kɛ dɛ tɛga nɛ. Kɛ ma ba kɛ zɛɛ kaanɛ wɔlɔ na lagɛ o lɔ tɛn yigɛ nɛ, sɛ o na lɔɛv bu wɔm, sɛ kɛ kwe kɛ dɛ. ⁵ Kaanɛ wɔm ma lɔ o bu wɔm, o yɛ bɛkɛrɛ mɛ. Wɔntɔ mɛ wó ta te lɔɛv baɲa dwi tiinɔ maama dɛ o dam. Kaanɛ wɔm na lɔɛv kɔntɔ tɛn, ba ma kwe bu wɔm ba ja vu We te, Dɛ paari yitɔɲu kɔm na wɔ mɛ tɛn. ⁶ Kaanɛ wɔm laan ma duri o vu kagɛa yuu, jɛgɛ kalu We na maɲɛ Dɛ kwe sɛ Dɛ pa-o tɛn. Dɛ wó ta nii o baɲa nɛ je sɛm kɔntɔ nɛ da mɔrɔ dɛ biɛ yale dɛ fusɛrɔv (1.260).

⁷ Jara dɛɛn ma tɛ We-sɔɔɔ nɛ. We malesɛ didɛɛrɔ wɔlɔ yɛrɛ na yɛ Misɛɛli tɛn didaanɛ o kwaga malesɛ tiinɔ bam mɛ dɛ jara dɛ prɛnyon-kɛnkagɛli dɛm dɛ dɛ kwaga malesɛ tiinɔ bam. ⁸ Prɛnyon-kɛnkagɛli dɛm ma wɔ wanɛ jara yam. Kɛ dɛ kɛ kwaga malesɛ tiinɔ bam ma daa wɔ nɛ jɛnɔ je We-sɔɔɔ nɛ. ⁹ Ba ma zɛli-kɛ We-sɔɔɔ nɛ ba dulɛ ba yagɛ lɔɛv baɲa nɛ, dɛ kɛ kwaga malesɛ tiinɔ bam maama. Prɛnyon-kɛnkagɛli dɛm kɔntɔ mɛ yɛ bɛsankwɛa kalu na maɲɛ ka wɔra faɲa faɲa tɛn. Ka yɛrɛ nan mɛ yɛ Vwanɛyɛna pɛ, dɛ Sutaanɛ, yɛ ka ganɛ lɔɛv baɲa nɔɔna maama.

¹⁰ Amɛ laan ma ni kwɛr-dɛa na ɛɔɔnɔ We-sɔɔɔ nɛ ka wɛ: «Lele kɔntɔ dɛbam

Tu We vri DI noona sutaani juna ni. We ma bri DI dam di DI paari dum na yi te tin. Krisi wum We na tuni tin di ma bri DI dam dum. Benwaani wulu na yeni o nooni o cogi di ko-biə bam We yigə ni tin daa tərə. Wuntu mu yeni o zigi di Tu We yigə ni o nooni o cogi ba yigə titi di wia maama. Ba laan nan di-o ba yagi. ¹¹ Di ko-biə bam nan wan-o Pəlbū wum jana kam nunjim dum nwaani, di ba na bri We ciga kam tin nwaani mu. Ba ma se si ba kwe ba nwa ba ma ləni tūni. ¹² Kuntu, abam balu maama na zūri We-soŋo ni tin, á taá jigi wupolo. Ku daari, ku na yi lugu baŋa di ku na-fara bam, leeru wú ba abam baŋa, benwaani vwa-nyina pe wum tu abam te, yi o tiini o jigi ban-zoŋo lanyirani, benwaani o ye ni o da yam ge fin mu.»

¹³ Prənyon-kunkagili dum na lwaru ni ba zəli-ku ba yagi lugu baŋa ni tin, ku ma pe kaani wulu na lugi bəkərə kam tin kwaga ku pu. ¹⁴ Ba ma kwe kalon-zoŋo vwana yale ba pa kaani wum, si o ma jaani wəeni o vu o yi kagba kam yuu, jəgə kalu o na manji si o taa wura tin. Dāani mu We wú ta nii o baŋa ni bina yatə di cicoro, si prənyoŋo kum daa yi zani ku ja-o. ¹⁵ Prənyoŋo kum ma twi na zanzan si ba vu ba pe kaani wum ba ja viiri, ni bugə na na duri te tin. ¹⁶ Tiga kam ma zəni kaani wum, yi ka puri ka ni ka nyo na balu maama prənyoŋo kum na twi tin. ¹⁷ Ku ma pa ku banu tiini di zani di kaani wum. Ku laan ma vu si ku ki jara di kaani wum dwi tiinə balu na daari tin. Bantu mu yi balu na se We niə yam yi ba bri ni ba togi Zezi ciga kam tin. ¹⁸ Prənyon-kunkagili dum laan ma vu di zigi na-fara bam ni ni.

13

Varim wulu na nunji na-fara wuni tin

¹ Amu daa ma na varim wudon o na nunji na-fara wuni. O jigi nyia fugə di yuni tirpe mu. O nyia yam maama baŋa maa jigi yipwi. Ba ma pupuni yira yalu na twi We tin o yuni tum yira ni. ² Amu na ne varim wum tin, o nyi di gweeru mu. O ne maa nyi di faa ne, yi o ni nyi

di nyoŋo ni. Prənyon-kunkagili dum laan ma kwe ku paari dum di ku dam-fəro kum ku ki varim wum kuntu juna ni. ³ O yuu kum didba maa tiini ku pogili ni o ya lugi o ti mu te, yi ku laan ba ku je. Ku maa su nabiinə maama, yi ba togi varim wum kuntu kwaga. ⁴ Noona maama maa kuni doonə ba zuli prənyon-kunkagili dum, di ku na kwe ku dam dum ku pa varim wum kuntu tin. Ba ma daari ba zuli varim wum di, yi ba te ba wi: «Noonu tərə o na mai di varim wum. Noon-noonu nan ba wani o ki jara did-o.»

⁵ Ba ma pa varim wum cwəŋə si o nooni kamunni o pa o titi, yi o daari o twi We yiri. O ma joni dam si ku vu ku yi canu finna-sle (42). ⁶ O ma puli o nooni o gooni We, yi o twi We yiri di DI soŋo kum, ku wəli di balu na zūri DI soŋo kum ni tin. ⁷ Varim wum ma kwəri o joni dam si o ki jara di We noona bam, si o wani-ba. O ma joni dam si o taa te lugu baŋa dwi tiinə maama, di tūni dwi maama tiinə, di taana dwi maama tiinə, di je təri təri maama tiinə. ⁸ Noona balu maama na zūri lugu baŋa ni tin wú ta zuli varim wum kuntu, ku na dai balu yira na pupuni ya tiji nwa təno kum wuni manja kam lugu baŋa daa ta na tərə tin yirani má mu bá zul-o. Ku nan yi Pəlbū wum ba na gu tin mu te təno kum kuntu.

⁹ Nan puri-na á zwa si á cəgi amu taani dum: ¹⁰ Wulu maama na tu si o duna ja-o ba ki ba na lugi te tin, baá ja kuntu tu mu, o bá lu. Wulu maama di nan na tu si ba ma su-zoɔ ba gu-o tin, baá ma-ku mu ba ma gu-o, o bá wani o lu. Kuntu nwaani We noona bam manji si ba ta vo pu-dia mu, si ba daari ba ki ba wu-didba di We.

Varim wulu na nunji tiga ni tin

¹¹ Amu laan ma na varim wudon o na nunji tiga ni. O jigi nyia yale mu ni pibala nyia na yi te tin. O maa nooni ni prənyon-kunkagili dum na nooni te tin. ¹² Dayigə varim wum ma pa-o wum dam-fəro kum si o ma tuni, yi o daari o zigi o nii-o. O ma ma-di o fin balu maama na zūri lugu baŋa ni tin o pa ba zuli dayigə varim wulu yuu kum ya na pogili yi ku laan je tin. ¹³ Varim bile tu wum kuntu

ma tiini o ki wo-kinkagila yalɔ na dana tɪn. O ma pa mini nunji weyuu ni di ba tɪga baɲa, yi nɔɔna maama na-di. ¹⁴ O na nɛ cwɛɲɛ sɪ o ki wo-kinkagila yantu donj dayigɛ varɪm wɔm yigɛ ni tɪn, kɔ ma pa o wanti o ganɪ nɔɔna balɔ na zɔvri lɔgɔ baɲa ni tɪn. O ma ta-ba sɪ ba mɔ kamɔgɔ, sɪ kɔ taa nyɪ di dayigɛ varɪm wɔlɔ ba na mɛ sɔ-lɔɲɔ ba zagɪ o yuu ba pogili yi o ta ηwi tɪn. ¹⁵ O ma daari o na cwɛɲɛ sɪ o ki siun kamɔgɔ kɔm kɔntɔ wɔni, sɪ kɔ taa ηwi. O na ki kɔntɔ tɪn, kamɔgɔ kɔm maa wat kɔ ηɔɔna, yi kɔ jigɪ dam sɪ kɔ pa balɔ maama na vɪn sɪ ba zuli-kɔ tɪn ti. ¹⁶ O ma pa nɔɔna maama ki nyɪnyɔgɔ ba jazɪna ni naa ba trɛ ni, kɔ na yi nabwɛnɛ di nɔn-kamunɛ, naa nadunɛ di yinigɛ tiinɛ, kɔ wɛli di gambe di balɔ na te ba titɪ tɪn di. ¹⁷ Nɔɔnɔ na ba jigɪ nyɪnyɔgɔ kɔm kɔntɔ, o bɔ wanti o yɛgi wɔɲɔ naa o kwe wɔɲɔ o yɛgi. Nyɪnyɔgɔ kɔm kɔntɔ nan mu bri varɪm wɔm yɪri dɪm, naa nimoro kɔlɔ na bri o yɪri dɪm tɪn.

¹⁸ Yo seeni kɔ manɪ sɪ n ta n jigɪ swan mu. Wɔlɔ na buɲɪ lanyɪranɪ tɪn, oɔ wanti o lwarɪ varɪm wɔm nimoro kɔm kuri na yi te tɪn. Nimoro kɔm bri nabiinu yɪri mu. Kɔ nan yi biɛ yardɔ di fusɪrdɔ bardɔ mu (666).

14

Pɛlbu wɔm di o nɔɔna bam

¹ Amɔ laan ma nii a na Pɛlbu wɔm o na zigɪ Siyɔn piu kɔm yuu ni. Nɔɔna mɔrrɔ bi di fiinna-tɪna tɪm (144.000) maa tɔgɪ ba wɔ o tee ni, yi Pɛlbu wɔm yɪri dɪm di o ko yɪri pɔpɔni ba trɛ ni. ² A ma ni kwɛrɛ na ηɔɔni Wɛ-sɔɲɔ ni. Ka maa dwana nɪnɛni na-fara na wuurɛ yi dɔa bagɪ te tɪn, yi ka nyɪ di kwan-magɪna na magɪ ba kwaanɔ te tɪn. ³ Nɔn-kɔgɔ kɔm maa zigɪ kɔ yɔvri Wɛ paari jangɔɲɔ kɔm di wɛɛnu tɪna tɪlɔ na ηwi tɪn di nakwa bam. Ba maa leeni lɛɲ-dɔɲa kalɔ nɔɔn-nɔɔnɔ na bɔ wanti o zaasi-ka tɪn, kɔ na dai nɔɔna mɔrrɔ bi di fiinna-tɪna tɪm yɪranɪ (144.000). Bantu mu yi balɔ Zezi na ηwi ba lwarɪm jɪni lɔgɔ baɲa nabiinɛ maama wɔni tɪn. ⁴ Bantu nan mu cigɪ ba titɪ di wo-digiru kɛm, yi ba wɔ ki boorim. Bantu yɛni ba tɔgɪ Pɛlbu wɔm kwaga mu

ba ve je sɪlɔ maama o na wɔ vɔ tɪn. Zezi mu ηwi ba lwarɪm jɪni nabiinɛ maama wɔni, sɪ bantɔ da yigɛ ba ji Wɛ nɔɔna di Pɛlbu wɔm di nɔɔna. ⁵ Bantu nan wɔ fɔgɪ ba fɔ vwan. Ba ba jigɪ tusim.

Wɛ malesɪ sɪtɔ na tagɪ wɛɛnu tɪlɔ tɪn

⁶ Amɔ laan ma na maleka kadoɲ ka na jaani weyuu ni. Ka maa jigɪ Wɛ kwɛr-ywɛɲɛ kalɔ na ba lɪri maɲa di maɲa tɪn ka tɔɔli ka bri balɔ na zɔvri lɔgɔ baɲa ni tɪn, kɔ na yi je tɛri tɛri wɔni, di nabiinɛ dwi maama, di taana dwi maama tiinɛ, di tɪni dwi maama tiinɛ.

⁷ Ka maa ηɔɔni di kwɛr-dɪa ka wɪ: «Kwarɪ-na Wɛ, sɪ á daari á taá pa-DI zulɛ, bɛɲwaanɪ maɲa kam yiɛ sɪ DI di nabiinɛ sariya. Nan kuni-na doonɛ á zuli Wɛ dɪlɔ na ki weyuu di tɪga baɲa di na-fara dɪdaani buli tɪn.»

⁸ Maleka kadoɲ ma sanɪ ka kwaga, yi ka tɛ ka wɪ: «Tɔ-kamunu kɔlɔ yɪri na yi Babilɔni tɪn tua. Kɔ tɔ kɔ ti. Kɔntɔ dɛɛn mu yɛni kɔ pa nabiinɛ dwi maama tɔgɪ ba ki kɔ boorim kikiɛ yam, ni ba na nyɔgɪ sa-dɛera ba su te tɪn.»

⁹ Maleka kalɔ na ki sɪtɔ tɪn di daa ma sanɪ, yi ka tɛ di kwɛr-dɪa ka wɪ: «Nɔɔna balɔ maama na zuli varɪm wɔm di o kamɔgɔ kɔm yi ba daari ba jigɪ o nyɪnyɔgɔ kɔm ba trɛ ni naa ba jɪɲa ni tɪn,

¹⁰ Wɛ ban-zɔɲɔ kɔm wɔ ba bantɔ baɲa, nɪnɛni ba logi sa-dɛera balɔ na wɔ pugɪ tɪn mu ba su zɔɲa ba pa ba nyɔ ba su te. Balɔ maama na sɛ varɪm wɔm kɔntɔ tɪn, mini di ciribi mu wɔ di-ba kɔ pa ba na cam zanzan. Baá yaari kɔntɔ Wɛ malesɪ sɪm yigɛ ni di Pɛlbu wɔm yigɛ ni mu.

¹¹ Mini dɪm wɔ ta di-ba yi kɔ paɪ nyɔa zanɪ taan, baá yaari sɪ kɔ taa ve maɲa kalɔ na ba ti tɪn. Balɔ maama na zuli varɪm wɔm di o kamɔgɔ kɔm tɪn, di balɔ maama na jigɪ nyɪnyɔgɔ kɔlɔ na bri o yɪri dɪm tɪn, ba bɔ na siun wɪa di titɪ maama.»

¹² Kɔntɔ ηwaanɪ balɔ maama na yi Wɛ nɔɔna yi ba sɛ DI niɛ yam yi ba ki ba wɔ-dɪdɔa di Zezi tɪn manɪ sɪ ba zigɪ di pu-dɪa mu.

¹³ Amɔ laan ma ni kwɛrɛ na ηɔɔni Wɛ-sɔɲɔ ni ka wɪ: «Nan pɔpɔni tɪntɔ: Kɔ na

zigi zim si ku taa ve tin, balu na se di Yuutu wum yi ba ba ba ti tin wu ta jigi yu-yono.»

We Joro kum ma leri ku wi: «Ku yi ciga mu. Bantu wu sin di ba titon-cesera yam, benwaani ba kam-laarv mu wu ta togiba.»

We sariya manja kam na yi te tin

14 Amu laan ma nii a na kunkono ku yi naponjo, yi wulu na nyi di nabiin-bu tin je ku bana ni. Sabu-sija yipuge ma pu o yuu ni, yi o daari o ze sukoro kulu na jigi ni tin. 15 Maleka kadoj daa ma nunji We di-kamunu kum wuni. Ka tooli bana bana ka ta di wulu na je kunkono kum bana ni tin ka wi: «Lugu bana faa kum laan bigi ku ti. Ma n sukoro kum n ma n gwe faa kum, si ku manja kam yia.» 16 Wulu na je kunkono kum bana ni tin laan ma vuvugi o sukoro kum lugu bana ni o ma gwe faa kum.

17 Amu daa ma na maleka kadoj na nunji We-sono di-kamunu kum wuni, yi ka di jigi sukoro kulu na jigi ni tin. 18 Maleka kalu di na nii mini bana ni tin ma nunji We kaanum bimbim dum ni, ka tooli di kwar-dia ka ta di maleka kalu na ze sukoro kum tin ka wi: «Ma n sukoro kum n ma n gwari tiu-bia balu ba na maa ki sana tin, si lugu bana tiu-bia bam kuntu laan bigi ba ti.»

19 Maleka kam laan ma ma ka sukoro kum ka ba maa gwari lugu bana tiu-bia bam. Ka ma kwe-ba ka di kaz-zono wuni si ka te, si ku bri We ban-zono na wu ba nabiine bana te tin. 20 Kazogo kum zigi tu kum daa ni mu. Ba maa te tiu-bia bam ku wuni si ba nyba kam taa nunja. Ba nyba kam kuntu yi jana mu. Jana kam ma nunji ka peeli tiga ka duri ka vu nuneeni kilometra bia-yato (300), yi ka na luuna te tin, siseno na ziga ka wuni, ka yuu yirani mu wu ta nai pooni ni.

15

Malesi sirpe na jaani yaara dwi tæri tæri si ba lugu bana te tin

1 Amu laan ma na wo-kinkaguli didon weyuu ni, di na tiini di dana yi di ba jigi don. A ma na We malesi sirpe, si didua didua jigi yaara dwi tæri tæri mu, si si

pa ya ja noona. Yaara yarpe yam kuntu mu lagi ya ma kweeli, benwaani yantu na ki ya ti, We ban-zono kum laan wu ti.

2 Amu ma daari a na wono ku na nyi di ninu. Ku maa nyuna ni niu na nyuni te tin, yi ku nyi ni ku gwaani di mini mu te. Amu ta ma na balu na wani varum wum di o kamogo kum ku weli di o yiri dum nimoro kum dam dum tin. Ba zigi ninu kulu na nyuna lanyirani tin ni ni, yi ba ze kwaanu tlu We na pe-ba tin. 3 Ba maa leeni lenja kalu na yi We tintonju Moyisi lenja di Palbu wum lenja tin. Ba ma leeni ba zuli We ba wi:

«Dam-foro Tu Bana-We,

nmu titona yam tiini ya yi titon-kamuna, ya ba jigi don.

Lugu maama Pe,

nmu cwe sim yoro lanyirani, si tog ciga.

4 Yuutu Bana-We,

noon-noonu tæro o na ba kwari nmu.

Noona maama nan wu ta zuli nmu yiri dum.

Nmu yirani mu yi wo-ponjo tu ciga ciga.

Lugu bana dwi maama tiina wu ba ba kuni doona nmu yiga ni ba zuli-m,

benwaani noona maama wu na nmu titona yam na jigi ciga te tin.»

5 Kuntu kwaga ni amu ma na We-sono dige kam ni na pari, yi ka yiga dige kam ni di pari. 6 We malesi sirpe sim si na jigi yaara dwi tæri tæri kuni birpe tin ma nunji dige kam wuni. Si ma zu gwar-pwænu

tlu na tiini ti nyuni tin, yi si daari si vo sabu-sija kili si nyonna ni. 7 Wænu tina tlu na nwa tin didu laan ma zaji ku kwe sabu-sija zwi sirpe ku pa malesi sirpe sim. Zwi sim kuntu nan mu su di We ban-zono kum. Dintu nan mu jigi nwa si ku

taa ve manja kalu na ba ti tin. 8 We dam dum di DI paari-zule yam ma pa nyba nunji ka su DI dige kam ni maama. Nyba kam ma pa noon-noonu wari dige kam wo o zu, si ku taa ve manja kam malesi sirpe

sim na wu pa yaara kuni birpe kum na wu ba ku ki ku ti tin.

16

Bana-We ban-zono kum na wu ba te tin

¹ Amu laan ma ni kwær-dia na η̄ooni banya banya We digə kam wuni ka ta di We malesi sirpe sim ka wi: «Kwe-na zwi sirpe silu We ban-zəŋə kum na wu si wuni tun á ja vu á lo á yagi lugu banya ni.»

² Dayigə maleka kam ma kwe ka zūŋa kam ka ja vu ka lo ka yagi lugu banya ni. Ka na logi kuntu tun, η̄wan-cēera ma ja balu na jigi varim wum nyinyugu kum yi ba zuli o kamogə kum tun.

³ Maleka kalu na saŋi tun ma lo ka zūŋa kam ka yagi na-fara bam wuni. Na bam ma ji ni tu jana na yi te tun. Woŋo kulɔ maama na zūri na-fara bam wuni tun ma ti.

⁴ Malesi sitə tu wum ma lo o zūŋa kam o yagi bu-tuli sim wuni di buli sim di wuni. Na bam ma ji jana. ⁵ Amu ma ni We maleka kalu na nii bwi sim banya ni tun na wi:

«Wu-pono Tu Banya-We,
nmu maŋi n wura pulim ni mu,
yi n daa n ta wura maŋa maama,
nmu ki ciga di n na vaŋi ba zwa te tun.

⁶ Beŋwaani bantu mu gu n noona bam di n nijonə bam ba pa ba jana nunji. Kuntu mu nmu laan pe na ji jana si ba di nyə.

Mu kulɔ na maŋi di ba kəm dım tun.»

⁷ Amu ma daari a ni kwərə kadon na η̄ooni We kaanım bimbim dım tee ni ka wi:

«Dam-fəro Tu Banya-We,
nmu sariya yam yəori lanyiranı,
yi ya tigi ciga mu.»

⁸ Maleka kalu na ki sina tun ma kwe ka zūŋa kam ka lo ka yagi wia kam yira ni. Wia kam ma jonji dam si ka pa ka wulim dım baani noona. ⁹ Ka wulim dım na tiini di baani noona bam kuntu tun, ba ma η̄ooni ba twi We yiri di DI na pe yaara yam kuntu ja-ba tun. Ba nan wu ləni ba wu di ba kikiə yam si ba daari ba zuli We.

¹⁰ Maleka kalu na ki sinu tun ma lo ka zūŋa kam varim wum paari jangəŋə kum banya ni. Lim ma ba di li varim wum paari dım jəgə kam maama. Noona ma duni ba yələ di ba yaara yam. ¹¹ Ba ma η̄ooni ba twi Banya-We ba yira η̄wana yam di ba yaara yam η̄waani. Ba nan daa ta wu ləni ba wu di ba kikiə yam.

¹² Maleka kalu na ki sirdu tun ma lo ka zūŋa kam ka yagi bu-zanə kalu yiri na yi Efrati tun wuni. Ka na bam ma wi, yi ku daari cwəŋə ku pa pwa balu na nunji wa-puli jəgə ni tun si ba wani ba be. ¹³ Amu ma daari a na ciciribiə batə, ba nyi di yoorə te. Ba didwa ma nunji prənyon-kinkagılı dım ni ni. Wudon di ma nunji varim wum ni ni, yi didwa kam di nunji varim wulu na pa o yi We nijonnu yi o yagi o dai tun ni ni. ¹⁴ Ciciribiə bam kuntu yi sutaani noona mu yi ba wai ba ki wo-kinkagıla. Ba ma zaŋi ba vu lugu banya pwa bam maama te, si ba maama la daani ba ti ba yigə ba ki jara di Dam-fəro Tu Banya-We DI de kamunu kum de ni.

¹⁵ Amu laan ma ni Zezi na η̄ooni o wi: «Cəgi-na. A lagi a ba ni η̄wunɔ na dari o ba te tun mu. Wulu na fəgi o ci o titi tun wó ta jigi yu-yonə. Wulu na zu o gwaaru yi o yiri tun, amu na tuə, cavura bá ja-o noona yigə ni o na bá ta yi kalambolo tun η̄waani.»

¹⁶ Ciciribiə batə bam ma pa lugu banya pwa bam la daani jəgə kadon ni. Ba maa bə jəgə kam kuntu di Zwifə tiinə taani ba wi, Amagidon.

¹⁷ Maleka kalu na ki sirpe tun laan ma lo ka zūŋa kam vii wuni. Kwær-dia laan ma η̄ooni We digə kam paari jangəŋə kum jəgə kam ni ka wi: «Ku ki ku ti.» ¹⁸ Ka na tagi kuntu tun, dua maa pipili ka bagı ka wuurə. Soə ma tiini ku gaali, yi tıga kam di sisinə. Tıga kam na tiini ka sisinji te tun ba jigi don. Ku na puli maŋa kalu We na ki nabiinə tun, tıga ta maŋi ka wu sisinji kuntu don. ¹⁹ Tu-kamunu kulɔ yiri na yi Babiloni tun ma yari kuni bitə ku cəgi. Lugu banya dwi tiinə tuni dım maama ma cəgi. We ma wu swe tu-kamunu Babiloni ni ni yi DI waari-ku. DI ban-zəŋə kum ma tiini ku ba tu kum banya, nıneeni DI logi sa-deera mu DI su zūŋa DI pa ku nyə ku su te. ²⁰ Tıga kalu maama na wu na-fara titari ni tun ma fəori ka tigə je ni, yi pweeru tım di je, ba daa ba na-ti. ²¹ Du-kamban-kamunə na duunə ni luuru te tun maa nunji weyuu ni ya twi noona banya ni. Noona bam ma η̄ooni ba twi We, du-kambana yam na pe ba na yaara zanzan tun η̄waani.

17

Ka-boro na doḡi varım te tın

¹ Maleſi ſirpe ſilb na jıḡi zwi ſirpe ſım tın dıdva ma ba ka ta dı amu ka wı: «Ba, ſı a bri-m We na laḡi Dı pa ka-bor-zoḡo kum na cam te. Ka-boro kum kuntu mu maa bri tıw kulb na loḡi bwi zanzan ni ni tın. ² Luḡu baḡa pwa bam yəni ba kı boorim dı kuntu mu. Balb na zıvri luḡu baḡa ni tın maa tiini ba kı boorim dı k, ni ncoḡu na nyoḡi sana o bugi te tın.»

³ We Joro kum ma ba amu te dı dam, We maleka kam ma ja-nı ka vu kagva yuu. Je ſım kuntu ni mu amu ne kaanı o doḡi varım na yi nasuḡu cwen cwen tın baḡa ni, yi yıra yalv na twı We tın puḡuḡi varım wum yıra ni. O maa jıḡi yuni tirpe dı nyıa fugə. ⁴ Kaanı wum ma zu gwaaru tılv na yi nasun-pupweeru dı nasuḡu cwen cwen tın. O yıra maa jıḡi wəənu zanzan ti na nyına, ti yi səbu-ſıḡa dı kandwa-ḡuḡa mu. O ma ze səbu-ſıḡa zıḡa, yi ka ni su dı wo-zoḡa yalv na bri o boorim kikiə yam. ⁵ Ba ma puḡuḡi yırı dılv kuri na ba lwarı jaja tın o tri ni, yi dı wı:

«Babiloḡi kulb na yi tu-kamunu tın mu yi ka-bwəəru maama nu, dı luḡu baḡa wo-zoḡa maama nu.»

⁶ Amu ne ni kaanı wum nyoḡi We ncoḡa balv ba na ḡv Zezi ciḡa kam ḡwaanı tın jana mu o su, ni o nyoḡi sana mu o bugi te.

Amu na ne-o kuntu tın, ku ma tiini ku su-nı. ⁷ Maleka kam ma bwe-nı ka wı: «Ku su nmu ſı beə mu? Ku na yi varım wulv na jıḡi yuni tirpe tım dı nyıa fugə kam tın, dı kaanı wulv na doḡi o baḡa ni tın, amu wó pa n lwarı ba kuri na yi te tın. ⁸ Varım wulv nmu na ne tın ya ḡwi mu, o nan daa tərə. Ku daarı ſı o nuḡi goḡ-canluḡu kum wuḡi mu, ſı o laan vu o coḡim jəḡə. Ku na yi balv na zıvri luḡu baḡa ni yi ba yıra maḡi ya wu puḡuḡi ya tiḡi We ḡwıa tıno kum wuḡi maḡa kam luḡu baḡa ta na tərə tın, ba na ne varım wum, kuó su ba maama. Beḡwaanı o deen ya ḡwi mu, o nan daa tərə. O nan wó joori o ba o nuḡi nabiinə yigə ni.

⁹ Nmu nan maḡi ſı n ta n jıḡi wubıḡa mu dı swan, ſı n wantı n lwarı wəənu

tıntu kuri. Varım wum yuni tirpe tım bri pweeru tirpe mu. Tıntu mu yi pweeru tılv kaanı wum na je ti baḡa ni tın. Yuni tirpe tım dı bri pwa barpe woḡo mu. ¹⁰ Pwa bam kuntu banu maḡi ba tu mu. Ba dıdva mu wıra lele. Wulv na kweeli tın ta wu tu. O na tuə, o paarı dım bá daanı zanzan. ¹¹ Varım wulv ya na ḡwi yi o laan daa tərə tın bri pe wulv na kı ba wuḡi nana tın mu. Wuḡu yi pwa barpe balv na de yigə tın wu ncoḡu mu. O nan na tuə, o dı laan wó vu o coḡim jəḡə.

¹² Nyıa fugə yalv nmu na ne tın bri pwa fugə mu. Pwa bam kuntu ta wu joḡi ba paarı dım. Ba nan wó ba ba joḡi dam, ſı ba toḡi dı varım wum ba taa te ncoḡa ſı ku maḡi dı maḡa funfun yıranı. ¹³ Pwa fugə kam maama jıḡi wubıḡi dıdva mu. Ba ma wó kwe ba dam maama ba kı varım wum jıḡa ni. ¹⁴ Ba ma wó kı jara dı Pəlvu wum. Pəlvu wum nan wó wanı-ba, o na yi wulv na yi yum tiinə maama Yuutu dı pwa maama Pe tın ḡwaanı. Balv na toḡi dı wuḡu yi ba wanı jara yam tın mu yi balv o na maḡi o kuri ſı ba taa yi o ncoḡa tın. Bantu mu toḡ-o dı ciḡa.»

¹⁵ Maleka kam daa ma ta dı amu ka wı: «Ku na yi bwi ſilb nmu na ne yi ka-boro kum je da tın, ſı bri luḡu baḡa tıntı dwi maama dı dı ncoḡ-biə bam maama, ba na zıvri je dwi təri təri yi ba ḡcoḡi taana dwi təri təri tın mu. ¹⁶ Nyıa fugə yalv nmu na ne tın dı varım wum tıti wó ta culi ka-boro kum. Ba nan wó vri o wəənu tım maama o tee ni ba daar-o kalambolo, yi ba dı o ya-nwana yam, ba daarı ba zwe-o dı mini. ¹⁷ Baá coḡ-o, beḡwaanı We maḡi Dı pa ba wubıḡa yi kuntu mu. Ku yi We mu laḡi ſı ba kı ni-dıdwı ba kı ba dam maama varım wum jıḡa ni. Ku jıḡi ſı ku taa yi kuntu mu, ſı ku vu ku yi maḡa kalv We taanı dım na taḡi kulv tın na wó ſıntı ku ba ku kı tın. ¹⁸ Ku daarı kaanı wulv nmu na ne yi o yi ka-boro tın mu yi tu-kamunu kulb na te luḡu baḡa pwa bam maama tın.»

18

Tu-kamunu Babiloḡi na coḡi te tın

1 Maleka kam na tagi kuntu ka ti tin, amu ma na maleka kadoŋ na nuŋi We-soŋo ni ka maa biini lugu baŋa. Ka maa jigi dam, yi ka tiini ka nyuna ka pa pooni zəŋi lugu baŋa maama ni. 2 Ka ma tooli baŋa baŋa di kwər-dia ka wɪ:

«Tu-kamunu kulɔ yiri na yi Babiloni tin tva.

Ku tu ku ti.

Tu kum laan jigi ciciri-balwaarɔ jəgə mu, yi ciciri-zoona dwi maama zɔuri da.

Zunə balɔ noona na culi yi ba ba lai tin dwi maama laan zɔuri daani mu.

3 Lugu baŋa dwi maama ma tu tu kum kuntu boorim cwe sim wɔni, ni ba nyogɪ ku sa-deera mu ba su te.

Lugu baŋa pwa bam ma togi ba ki boorim di ku.

Lugu baŋa pipimpiinə ma tiini ba ji nadunə tu kum kuntu nwaani,

benwaani ku noona bam soe si ba taa cogɪ səbu zanzan.»

4 Amu laan ma ni kwərə kadoŋ na ŋooni We-soŋo ni ka wɪ:

«Amu noona-ba,

nuŋi-na tu kum wɔni,

si á yi togi ku wo-balwaarɔ cwe sim,

si á yi togi á na ku cam dim.

5 Benwaani ku wo-balwaarɔ tum daga zanzan,

ti danɪ da-baŋa ni ti yi weyuu.

We nan ye ku kəm-lwaanɔ tum maama ni ni.

6 Cogɪ-na tu kum si ku manɪ di kuntu na cogɪ noona badonnə te tin.

Pa-na ku ce ku yira ni si ku dwəni ku na pe ku ce noona yira ni te tin.

Fɪ-na-ku si ku nyo sa-deera balɔ na tiini ba dana ba dwe kuntu sana kam ku na pai noona nyo tin.

7 Pipiri-na tu kum ywəni dim di ku wo-laaru tum,

si ti joori ti ji cam di yaara ku titi nwaani.

Benwaani tu kum nyɪ di kaani wɔlɔ na yəni o te o wɪ:

«Amu di paari mu,

yi kulɔkulɔ bá yaari-ni.

Amu dai kadəm,

yi a yigə bá fogɪ ka nywani.»

8 Tu kum na brɪ ku titi kamunni tin nwaani,

yaara dwi maama wó da yi-ku bidwi baŋa ni.

Yawɪ-balwaarɔ di yi-nywana di kana wó ba ti ja-ku.

Mini di ma wó di-ku.

Yuutu Baŋa-We jigi dam-foro,

yi dintu mu lagɪ Dɪ di tu kum sarɪya.»

9 Ku na yi lugu baŋa pwa balɔ na togi ba ki tu kum boorim kikiə yam yi ba di ywəni daani tin, ba na ne tu kum na jigi mini tin, baá ta keerə yi ba fri ba titi ku nwaani.

10 Ba na kwari ku yaara tin nwaani, baá ta zigɪ yigə yigə yi ba nii ku nyɔa kam.

Baá ta coosə ba wɪ:

«Ei. Lɛɛɛɛ, lɛɛɛɛ!

Babiloni yi tu-kamunu mu,

yi ku tiini ku jigi dam.

Ku laan nan tu ku cogɪ lɪla,

manɪ funfun wɔni.»

11 Lugu baŋa pipimpiinə bam di wó ta keerə yi ba nywani ba yigə tu kum cogum dim nwaani,

benwaani noon-noonɔ daa tərə si ba taa yəgi ba zɪla yam.

12 Zɪla yalɔ ba na jigi ba yəgi tin yi səbu-sɪŋa wənu di can-na-poŋo wənu di kandwa-ŋona,

ku wəli di gwaarɔ dwi təri təri, ku na yi gwar-ŋonno tɪlɔ na yi fifali, di gwaarɔ tɪlɔ na nyuna,

di gwar-sonno tɪlɔ na yi cwen cwen tin. Ba ta maa jigi da-ŋwi dwi maama,

di wənu tɪlɔ zanzan ba na me tuu yələ di da-laaru di can-na di luguru di kandwa yalɔ kaana na pui ba ja ni ba ki tin.

13 Ba ta maa kwəri ba jigi trali dwi maama,

di wənu tɪlɔ ba na zwe yi ti lwəm ywənə tin, ku wəli di sana di nugə di dɪpe muni di kamaana,

ku wəli di naani di peeni di sise di si trəkooru.

Ba ta jigi gambe di ba yəgə da.

14 Ba laan ma wó ta di tu kum ba wɪ:

«Wo-laaru tɪlɔ maama nmu fra na zɔ tin daa tərə. Nmu jijiguru tum di n ninwaja kam maama laan je. Nmu daa n bá na wənu tum kuntu manɪ di manɪ.»

15 Pipimpiinə balɔ na tiini ba na nyoɔri tu kum baŋa ni tin wó ta zigɪ yigə yigə,

ba na kwari ku yaara yam tin nwaani. Ba ma wó ta keerə, 16 yi ba coosi ba wɪ:

«Ei. Lɛɛɛɛ, lɛɛɛɛ!

Tu-kamunu kuntu tiini ku jigi ninwaja.

Ku noona bam maa zɔuri gwaarɔ tɪlɔ na nyuni tin,

dí tǔb na yí nasǔnnu cwén cwén tǔn,
yí ba pu sǔbu-sǔŋa wǔǔnu dí kandwa-
ŋǔna ba yíra ní.

17 Kǔ jǔjǔgǔrǔ tǔm maama laan ma ba tí
cǔgǔ lǔla,
maŋa fǔnfǔn má wǔnǔ.»

Kǔ nan na yí balǔ maama na cǔ nab-
wǔǔru tǔn dí ba yum tiinǔ, dí balǔ na tǔgǔ
nabwǔǔru tǔm ba pipi tǔn, dí balǔ na zǔbǔrǔ
nabwǔǔru ba ve je tǔn, ba maama wǔ ta
zǔgǔ yigǔ yigǔ mu ba níi tǔb kǔm. 18 Bantu
na nǔ nyǔa kam na zanǔ tǔb kǔm baŋa
ní tǔn, baá ta dí kwǔr-dǔa ba wǔ: «Tǔ-
kamunu kǔntǔ ya ba jǔgǔ donǔ.» 19 Ba ma
wǔ ta pǔ puuri ba lo ba yum ní, yí ba keeri
ba coosi ba wǔ:

«Ei. Lǔǔrǔ lǔǔrǔ!
Tǔ-kamunu kǔntǔ jǔjǔgǔrǔ tǔm ŋwaanǔ mu
pǔ balǔ maama na te nabwǔǔru tǔn
jǔ nadunǔ.

Kǔ nan cǔgǔ maŋa fǔnfǔn má wǔnǔ.»

20 Abam balǔ na zǔbǔrǔ Wǔ-sonǔ ní tǔn
taá kǔ-na wǔpǔlo tǔb kǔm cǔgǔm dǔm
ŋwaanǔ. Abam balǔ na yí Wǔ nǔona tǔn,
taá kǔ-na wǔpǔlo, kǔ wǔli dí Wǔ tǔntǔŋna
bam dí Dǔ níjonǔnǔ bam. Wǔ mu dí tǔb
kǔm sariya, yí Dǔ pa abam bǔra.

21 Wǔ maleka kadoŋ kalǔ na tiini ka
dana tǔn laan ma kwe kandwǔ kamunu
ní nǔŋ-zǔŋǔ na yí te tǔn. Ka ma dǔli-kǔ
ka yagǔ na-fara bam wǔnǔ yí ka wǔ:

«Baá kwe tǔ-kamunu Babilǔnǔ dí ba dǔli
ba yagǔ kǔntǔ donǔ mu,

yí nǔon-nǔonǔ daa bá na kǔ je.

22 Nǔona daa bá ta wǔ kǔ wǔnǔ
sǔ ba taa magǔ kwaanǔ naa ba taa leenǔ,
naa ba taa wui wi naa nabwaanǔ.

Gǔgǔ naa tǔtǔŋǔ dwi maama dí daa bá ta
wǔ kǔ wǔnǔ,

yí nǔŋǔ kwǔrǔ dí daa bá ta zanǔ kǔ wǔnǔ.

23 Min-zǔŋǔ mini dí daa bá tarǔgǔ kǔ wǔnǔ.

Kadiri sǔǔ dí daa bá kǔ kǔ wǔnǔ.
Tǔ-kamunu Babilǔnǔ pipimpiinǔ bam
dǔǔen mu yí lǔgǔ baŋa dídǔera yigǔ
tiinǔ.

Kǔ maa ma kǔ liri kikiǔ yam kǔ ganǔ lǔgǔ
baŋa dwi tiinǔ maama.

24 Kǔ na yí Wǔ níjonǔnǔ dí Wǔ nǔona balǔ
maama ba na gǔ tǔn,

ba tǔbǔnǔ dǔm zǔgǔ tǔb kǔm kǔntǔ yíra ní
mu.

Balǔ maama ba na gǔ lǔgǔ baŋa ní tǔn caa
wǔ jǔni tǔb kǔm kǔntǔ yuu ní mu.»

19

Nǔona na zuli Wǔ te Wǔ-sonǔ ní tǔn

1 Amǔ laan ma ní kwǔr-dǔa ka na nyǔ
dí nǔn-kǔgǔ zanzan na ŋǔonǔ baŋa baŋa
Wǔ-sonǔ ní ba wǔ:

«Aleluya.

Vrǔm dí paarǔ-zulǔ dí dam yí dǔbam Tu
Wǔ nyǔm mu.

2 Dǔ sariya yam yǔǔrǔ lanyǔranǔ,
yí ya tǔgǔ cǔga.

Kǔ na yí ka-bor-zǔŋǔ kǔm,

Wǔ dí kǔ sariya yí kǔ na cam,

dí kǔ na pǔ kǔ boorim kikiǔ yam jagǔ je
maama ya cǔgǔ lǔgǔ baŋa tǔn.

Wǔ ma waarǔ-kǔ dí kǔ na gǔ Dǔ tǔntǔŋna
bam tǔn ŋwaanǔ.»

3 Ba daa ma ta ba wǔ:

«Aleluya.

Mini na dí-kǔ tǔn,

kǔ nyǔa kam wǔ ta zanǔ mu taan,

sǔ kǔ taa ve maŋa kalǔ na ba tí tǔn.»

4 Nakwa fiinle-bana bam dí wǔǔnu tǔna
tǔb na ŋwǔ tǔn laan ma kǔni doonǔ Wǔ
yigǔ ní ba zuli-Dǔ Dǔ paarǔ jangǔŋǔ kǔm
baŋa ní ba wǔ:

«Kǔ yí cǔga mu. Aleluya.»

5 Kwǔrǔ kadoŋ laan ma ŋǔonǔ paarǔ
jangǔŋǔ kǔm jǔgǔ kam ní ka wǔ:

«Abam balǔ maama na yí Wǔ tǔntǔŋna
tǔn,

taá zuli-na dǔbam Tu Wǔ.

Abam balǔ maama na kwǔrǔ-Dǔ tǔn,

kǔ na yí nǔn-kamunǔ dí nabwǔǔnǔ,

á taá zuli-Dǔ.»

6 Amǔ laan ma ní kwǔrǔ sǔ na nyǔ dí nǔn-
kǔgǔ zanzan na ŋǔonǔ baŋa baŋa, yí kǔ
dwana ní na-fara mu wuureǔ yí dǔa бага
te. Kǔ maa ŋǔonǔ kǔ wǔ:

«Aleluya.

Dǔbam Tu, Dam-fǔrǔ Tu Baŋa-Wǔ mu te
paarǔ.

7 Pa-na dí taá kǔ wǔpǔlo dí cakǔ dí zuli
Wǔ,

Pǔlbu wǔm kadiri dǔm maŋa laan na yí
tǔn ŋwaanǔ.

O kaanǔ wǔm tí o yigǔ sǔ o zǔ-o.

8 Ba kwe gwar-ŋǔnnu tǔb na ba jǔgǔ digirǔ
yí tí tiini tí nyǔna tǔn ba pa kaanǔ
wǔm zǔ.»

Gwaaru tum kuntu nan mu bri We noona bam kam-laaru tum na yi te tin.

⁹ Maleka kam laan ma ta di amu ka wi: «Pupuni tintu n tinji: Ku na yi balu ba na beji si ba togi ba di Peltu wum kadiri candio kam tin, bantu jigi yu-yono.»

Ka daa ma ta ka wi: «Nmu na ni kulb maama tin yi We kwera mu, yi ka yi ciga mu.»

¹⁰ Amu ma kuni doone ka yige ni si a zuli-ka. Ka ma ta ka wi: «Yi ki kuntu. Amu di yi We tintunhu mu, ni nmu di n ko-bie balu maama na bri ni ba togi Zezi ciga kam tin di na yi te tin. N manji si n zuli We mu.»

Ku yi Zezi ciga kam kuntu mu pai We nijono bam tooli Di kwera kam.

Noonu na dogi siseno-pweno bana ni te tin

¹¹ Amu laan ma nii a na We-sono ni na puri. A ma na siseno-pweno. Wulu na dogi ka bana ni tin yiri mu Wu-didua Tu di Ciga Tu. O na di noona saruya di o na kwari o jaani jara te tin yori ku togi ciga mu. ¹² O yie maa suni ni minvugu te. Sabu-sina yipwi zanzan ma pu o yuu ni. Yiri didon ma pupuni o yira ni, yi noon-noonu yeri-di, ku na dai o titi yirani. ¹³ Gwar-didoro kulb o na zu tin ma bugi di jana. Ba maa be-o ni We Bitara kam. ¹⁴ We-sono paman-kogo kum ma pu o kwaga. Ba ma dogi sise-pwenu bana ni, yi ba zu gwar-pwenu tlu na lana yi ti ba jigi digiru tin. ¹⁵ Su-lono kulb na tiini ku jigi ni tin maa nuni o ni ni. O nan wu ma-ku o ki jara di lugu bana dwi tiine bam maama o wani, yi o daari o taa te-ba di dam. O ma wu pa Dam-foro Tu Bana-We ban-zono kum tiini ku ba ba bana, nuneeni o kanu tiu-bie mu si o ma ki sana te. ¹⁶ Yiri didon ma pupuni o gwar-didoro kum yira ni di o cwe ni di wi: Pwa maama Pe, di yum tiine maama Yuutu.

¹⁷ Amu laan ma na maleka kadoj ka na zigu wia kam titari ni. Ka ma tooli di kwera-dia ka ta di duure di kalwenu di zun balu maama na di nwana tin ka wi: «Ba-na a la daani a di We candifara kam. ¹⁸ Ba-na a di pwa ya-nwana, di paman-didera di non-bibe ku weli di sise di si diine bam di nwana, di noona dwi maama, ku na yi gambe di balu na te

ba titi tin di, ku weli di non-kamune di nabwene di nwana.»

¹⁹ Amu ma daari a na varim wum di lugu bana pwa bam maama di ba paman-kogo kum na lagi daani, si ba ki jara di wulu na dogi siseno kam bana ni tin di o paman-kogo kum. ²⁰ Ba ma ja varim wum ba vo, di wulu na bri ni o yi We nijono yi o yagi o dai tin. Wuntu ya mu ki wokinkagila dayige varim wum yige ni o ma o gani balu na jigi varim wum nyinyugu yi ba zuli o kamogo kum tin. Ba ma kwe bantu bale nonu ba ja vu ba di min-nunu wuni. Ku yi ciribi mim mu. ²¹ Wulu na dogi siseno kam yuu ni tin maa ma sulono kulb na nuni o ni ni tin o gu paman-kogo kulb maama na daari tin. Zun balu maama na di nwana tin ma ba ba di ba ya-nwana yam ba su.

20

Ba ki svtaani puna dige ni bina muru

¹ Amu laan ma na maleka kadoj ka na nuni We-sono ka maa tu lugu bana. Ka maa ze borbu si ka ma puri gon-canlunu kum ni dum, yi ka kwari ka ze capon-zono. ² Ka ma ja pronyon-kinkagili dum ka vo, si ka ja vu ka di gon-canlunu kum wuni, si ku taa wu daani bina muru. Pronyono kum kuntu mu yi biskanwira kalu na manji ka wura fana fana tin. Kantu kam mu yi vwa-nyina pe, yi ka kwari ka yi svtaani titi. ³ Maleka kam ma di-ku gon-canlunu kum wuni ka pi. Ka ma daari ka kwani booni dum ni, si ku yi wani ku nuni ku daa gani lugu bana dwi tiine bam, si ku vu ku yi bina muru kum na wu ti tin. Manja kam kuntu na ke, ku manji si ba bweli-ku ba yagi manja finfin yirani.

⁴ Amu ma daari a na paari jangwaanu yi noona je ti bana ni. We ma pa-ba dam si ba di noona taani. A ma daari a na ba na goni balu yuni Zezi ciga kam di We kwera kam toolum njwaani tin jwæru We tee ni. Bantu mu yi balu na wu se ba zuli varim wum naa o kamogo kum tin. Ba nan wu se ba ki varim wum nyinyugu kum ba tre ni naa ba jia ni. Ba ma joori ba bi ba na njwa, yi ba togi ba di paari di Zezi Kresi si ku yi bina muru.

⁵ Twa biim dɔm kɔntɔ mɔ yɪ dɪlɔ na de yigə dɪ kɪ tɪn. (Twa balɔ maama na daari tɪn ta wɔ bi maŋa kam kɔntɔ nɪ. Bɪna mɔrɔ kɔm na tu kɔ ba kɔ ke mɔ bantɔ dɪ laan wɔ bi.) ⁶ Balɔ maama na tɔgɪ ba wəli dayigə twa biim dɔm wɔntɪ tɪn jɪgɪ yu-yoŋo, yɪ baá ta yɪ Wɛ tɪtɪ nɔɔna. Tɔbɔntɪ dɪlɔ na lagɪ dɪ kɪ bɪle tɪn daa bá ja-ba. Bantɔ wɔ ta zɪgɪ Wɛ dɪ Zezi Krisi yigə nɪ mɔ ba zuli-ba, yɪ baá tɔgɪ dɪ Zezi ba dɪ paari sɪ kɔ yɪ bɪna mɔrɔ kɔm.

Ba cɔgɪ sɔtaani dam maama

⁷ Bɪna mɔrɔ kɔm na tu kɔ ke, ba laan wɔ bwəli sɔtaani ba yagɪ, sɪ dɪ nuŋɪ goŋ-canluŋu kɔm ba na pɪ-dɪ da tɪn wɔntɪ. ⁸ Dɪ ma wɔ vu dɪ ganɪ dwi tiinə balɔ na wɔ lɔgɔ baŋa je sɪm maama nɪ tɪn. Tɪnɪ dɪm kɔntɔ yɪra mɔ yɪ Gɔgɪ dɪ Magɔgɪ. Sɔtaani ma wɔ pa ba la daani sɪ ba kɪ jara, yɪ ba kɔgɔ kɔm nɔn-biə wɔ ta dagɪ nɪ bugə nɪ kasɔllɔ na yɪ te tɪn. ⁹ Ba ma wɔ nuŋɪ lɔgɔ baŋa je maama nɪ ba vu ba gilimi Wɛ nɔɔna bam kɔgɔ kɔm na lagɪ daani mɛ tɪn. Tɪw kɔm kɔntɔ mɔ yɪ kɔlɔ Wɛ na soe zanzan tɪn. Mini laan ma nuŋɪ weyuu nɪ dɪ ba dɪ cɔgɪ Wɛ dɔna bam kɔgɔ kɔm maama. ¹⁰ Ba ma daari ba dɔlɪ sɔtaani na ganɪ-ba tɪn ba dɪ min-nɪnɪw kɔlɔ na jɪgɪ ciribi tɪn wɔntɪ. Kɔntɔ mɔ yɪ min-nɪnɪw kɔlɔ ba na maŋɪ ba dɪ varɪm wɔm dɪ wɔlɔ na brɪ nɪ o yɪ Wɛ nijoŋnu yɪ o yagɪ o dai tɪn ba yagɪ kɔ wɔntɪ tɪn. Ba maama wɔ ta wɔ mini dɪm wɔntɪ ba yaari wɪa dɪ tɪtɪ maama mɔ, sɪ kɔ taa ve maŋa kalɔ na ba ti tɪn.

Wɛ na wɔ dɪ nɔɔna sariya DI ma kweeli te tɪn

¹¹ Amɔ daa ma na paari jangɔŋ-kamunu kɔlɔ na yɪ naponɔ tɪn dɪ wɔlɔ na je kɔ baŋa nɪ tɪn. Tɪga baŋa dɪ weyuu maama ma duri tɪ ke o yigə nɪ, yɪ tɪ daa tərə. ¹² Amɔ ma na balɔ na tɪgɪ tɪn, dɪdɛera dɪ nabwənə maama, ba zɪgɪ paari jangɔŋɔ kɔm yigə nɪ. Ba ma purɪ twaanu sɪ ba nii. Ba ma daari ba purɪ tɔnɔ kɔlɔ na yɪ Wɛ ŋwɪ-dɔŋa kam tɔnɔ kɔm tɪn. Ba ma dɪ twa bam taani sɪ kɔ maŋɪ dɪ ba na kɪ kɔlɔ tɪn, nɪnɛɛnɪ kɔ na pɔpɔntɪ kɔ tɪŋɪ twaanu tɪm wɔntɪ te tɪn. ¹³ Curu dɪ

tɔbɔntɪ ma yagɪ balɔ dɪ na jaani tɪn. Na-fara bam dɪ ma pa twa balɔ na maŋɪ ba wɔntɪ tɪn cwəŋə sɪ ba nuŋɪ. Ba ma dɪ twa bam kɔntɔ maama sariya sɪ kɔ maŋɪ dɪ ba na kɪ kɔlɔ tɪn. ¹⁴ Ba laan ma ja Tɔbɔntɪ dɪ Curu ba dɔlɪ ba dɪ min-nɪnɪw kɔm wɔntɪ. Min-nɪnɪw kɔm kɔntɔ yɪ tɔbɔntɪ bɪle tu mɔ. ¹⁵ Nɔɔnɔ wɔlɔ maama yɪrɪ na maŋɪ dɪ wɔ pɔpɔntɪ dɪ kɪ Wɛ ŋwɪ-dɔŋa tɔnɔ kɔm wɔntɪ tɪn, baá dɔlɪ kɔntɔ tu ba dɪ min-nɪnɪw kɔm kɔntɔ wɔntɪ mɔ.

21

Zan na nɛ lɔ-dɔŋɔ te tɪn

¹ Amɔ laan ma na weyuu-dɔŋɔ dɪ tɪ-dɔŋa. Dayigə weyuu kɔm dɪ dayigə tɪga baŋa kam ma ke, yɪ na-fara dɪ daa tərə. ² Amɔ ma daari a na Wɛ tɪtɪ tɪw kɔm kɔ yɪrɪ na yɪ Zeruzalem nadɔŋɔ tɪn. Kɔ ma nuŋɪ weyuu Wɛ tee nɪ kɔ maa tu lɔgɔ baŋa. Wɛ ma kwɛ-kɔ lanyɪranɪ nɪ kaani na ti o yigə sɪ o zɔ barɔ te tɪn. ³ Amɔ ma nɪ kwər-dɪa na ŋɔɔntɪ paari jangɔŋɔ kɔm seeni ka wɪ: «Wɛ tɪtɪ sɔŋɔ laan mɔ wɔ nabiinə tɪtarɪ nɪ. Dɪ nan wɔ ta wɔra dɪ ba, yɪ baá ta yɪ Dɪ nɔɔna. Wɛ tɪtɪ wɔ ta wɔ ba tee nɪ yɪ Dɪ nii-ba. ⁴ Wɛ wɔ guguni ba yɪ-na maama. Tɔbɔntɪ dɪ wɔ-cɔgɔ dɪ kərə dɪ yaara daa bá ta wɔra. Dayigə wo-dwəənu tɪm ke.» ⁵ Wɔlɔ na je paari jangɔŋɔ kɔm baŋa nɪ tɪn laan ma ta o wɪ: «Nii, amɔ laan pɛ wəənu maama jɪ wo-dɔnɔnɔ mɔ.» O daa ma ta dɪ amɔ o wɪ: «Pɔpɔntɪ wəənu tɪntɔ n tɪŋɪ, bɛŋwaanɪ taani dɪntɔ yɪ cɪga mɔ yɪ dɪ maŋɪ sɪ nɔɔna sɛ-dɪ.» ⁶ O ma daari o wɪ: «Wəənu tɪm kɪ tɪ ti. Amɔ mɔ yɪ pulim dɪ gurim. Amɔ nan ta mɔ yɪ dayigə tu dɪ tiim tu. Na-nyɔm na jɪgɪ wɔlɔ maama, amɔ wɔ pa kɔntɔ tu nyɔ buli-yɪ dɪlɔ na na paɪ ŋwɪa tɪn zaani. ⁷ Wɔlɔ maama na wani balɔrɔ tɪn mɔ wɔ jɔŋɪ wo-laaru tɪm kɔntɔ. Amɔ Wɛ wɔ ta nii-o, yɪ o taa yɪ a bu. ⁸ Kɔ daari, kɔ na yɪ balɔ na kwarɪ cam tɪn, dɪ balɔ na pipiri ba kwaga ba ya Zezi tɪn, dɪ balɔ na kɪ wo-zɔɔna, dɪ balɔ na yɪ nɔn-gɔra, dɪ balɔ na boori tɪn, kɔ wəli dɪ liri kərə, dɪ balɔ na kaani jwənə tɪn, kɔ wəli dɪ vwa-nyuna dwi maama, bantɔ jəgə mɔ yɪ min-nɪnɪw

kuḷu ciribi na di ku woni tin. Kuntu mu yi tɔɔni bile tu.»

Zeruzalem nadɔɔɔ kum na yi te tin

⁹ Maleka kadoɔ laan ma ba amu te. Ka nuɔi maleɔi sɔrpe sim woni mu, silu na jigi zwi sɔrpe sim di si wu yaara yarpe yalu na lagi ya ba ya ki ya ma kweeli tin. Ka ma ta di amu ka wi: «Ba, si a bri-m ka-dɔɔru wulu na yi Pɛlbu wum kaani tin.»

¹⁰ Maleka kam na tagi kuntu tin, We Joro kum ma ba amu te di dam, yi ka janu ka vu pu-zɔɔɔ kuḷu na yi baɔa baɔa tin yuu. Ka ma bri-ni We titi tu kum, ku yiri na yi Zeruzalem yi ku nuɔi weyuu We te ku biɔni lugu baɔa tin. ¹¹ We paari-zulɔ yam ma pa tu kum nyuni lanyirani, ni kandwa-ɔɔni dilu yiri na yi Zasipi yi di nyuni pili pili ni niu na nyuni te tin.

¹² Kɛbri-kamunu kuḷu na dwara tin ma lo ku kaagi tu kum. Kɛbrɛ kam maa jigi niɔ fugɔ-yale. We maleɔi fugɔ-sile maa zigi niɔ yam kuntu didba didba ni. Yisɔrayeli tiinɔ dwi fugɔ-bile kum yira ma pɔpɔni niɔ yam baɔa ni. ¹³ Tiu kum se sim maama jigi niɔ yato yato mu. Yato yooɔri wa-puli seeni. Yato maa wu wa-puli jagwiɔ seeni. Yato maa wu wa-puli jazum seeni. Yato maa daari ya wu wazooɔri seeni. ¹⁴ Tiu kum kɛbrɛ kam kuri ma cwi kandwa-pulwaarɔ fugɔ-tile baɔa ni. Pɛlbu wum tintuɔna fugɔ-bale bam yira ma pɔpɔni pulwaarɔ tum kuntu yira ni.

¹⁵ Maleka kalu na ɔɔɔni di amu tin maa ze sɛbu-siɔa nacɔgɔ si ka ma manɔi tu kum na mai te tin, di ku niɔ yam di ku kɛbrɛ kam di na mai te tin. ¹⁶ Tiu kum se siɔa sim maama mara si mara mu. Maleka kam ma kwe ka nacɔgɔ kam ka ma manɔi tu kum. Ku saɔa maama dwarum maa yi kilometra murr-tile di biɔ yale (2.200). Ku se sim di ku weyuu maama dwarum mai daani mu. ¹⁷ Ka ma daari ka ma ka jɔɔa ka manɔi tu kum kɛbrɛ kam. Ka yi kantia kuni bi di fiinnabina mu (144). Maleka kam na manɔi te tin yi bidwi mu di nabiinu na manɔi kantia te tin. ¹⁸ Ba logi kɛbrɛ kam di kandwa-ɔɔna yalu yiri na yi Zasipi tin mu. Ku daari ba logi tu kum titi di sɛbu-siɔa kalu na tiini ka lana fasi ni niu na nyuni

te tin mu. ¹⁹⁻²⁰ Kandwa-pulwaarɔ tilu tu kum kɛbrɛ kam na cwi ti baɔa ni tin, ba me kandwa-ɔɔna dwi maama mu ba ma pɔpɔri ti yira. Pulooɔ maama jigi ku kandwe-nyuni mu, yi ya yira mu tintu:

1. Zasipi 2. Safiri
3. Kalisidwanu 4. Emerodi
5. Sardonsi 6. Sarduanu
7. Krisolidi 8. Berili
9. Topazi 10. Krisopasi
11. Yasinti 12. Ametisi.

²¹ Ku daari ba me kandwa-ɔɔna yalu yiri na yi pɛerli tin mu ba ki tu kum niɔ fugɔ-yale yam bwɔeru tum. Ku bwɔeru tum maama yi pɛerli didba didba mu ba me ba ki. Tiu kum pɔmpali dum maa yi sɛbu-siɔa kalu na tiini ka lana ni niu na nyuni te tin.

²² Amu ma na ni We-digɔ tɔri tu kum woni, beɔwaani Dam-foro Tu Baɔa-We titi di Pɛlbu wum mu wura yi noona zuli-ba. ²³ Ba daa ba lagi si wia di cana daa ta zɔɔi tu kum baɔa ni, We paari-zulɔ yam pai tu kum jigi pooni, yi Pɛlbu wum di pai ku jigi pooni. ²⁴ Lugu baɔa dwi tiinɔ maama wu taa ɔwi pooni dum kuntu woni. Lugu baɔa pwa bam ma wu ja ba jijiguru ba ba ba ki tu kum woni. ²⁵ De maama ba ma daa ba pi tu kum niɔ yam, beɔwaani tiga daa ba yi jɔgɔ kam kuntu ni. ²⁶ Ba ma wu kwe lugu baɔa dwi tiinɔ zulɔ di ba jijiguru maama ba ja ba ba ki da. ²⁷ Ku daari kuḷu maama na jigi digiru tin ba zu ku wu. Noonu wulu maama na ki wo-zooɔna tin di wulu maama na yi vwa-foru tin ba zu ku wu. Balu yira na pɔpɔni ya tiji Pɛlbu wum ɔwɔa tonɔ kum woni tin yirani ma mu wu zu tu kum kuntu wu.

22

¹ Maleka kam ma daari ka bri-ni butula kalu na na pai ɔwɔa tin. Na bam tiini ba lana yi ba nyuni ni niu te. Bu-tula kam na bam maa burɔ ba nuɔi We di Pɛlbu wum paari jangooɔ kum tee ni ba duri tu kum titari ni. ² Tiu kuḷu biɔ na pai ɔwɔa tin maa zigi bu-tula kam jazum di jagwiɔ ni. Tiu kum kuntu maa yɔni ku leri biɔ kuni fugɔ-bile bum maama woni. Cana maama woni ku leri biɔ mu. Ku yooɔri tum ma mai ku sooni lugu baɔa dwi tiinɔ

yɪ ba nai yazurə. ³ Woŋo kulɔ maama We na culi tɪn daa təri tɪv kum kuntu wɔni. We dɪ Pɛlbu wɔm paari jangɔŋo kum mu wó ta wɔ tɪv kum wɔni, yɪ Dɪ tintɔŋna bam zuli-Dɪ. ⁴ Baá ta nai We yibiyə, yɪ Dɪ yɪri dɪm wó pɔpɔni ba trə ni. ⁵ Tɪga daa bá yɪ tɪv kum ni. Ba bá ta lagɪ kanɪ sɪ sɪ taa zəŋi pooni, naa wɪa dɪ. Bɛŋwaani Yuutu Baŋa-We titɪ wó ta yɪ pooni Dɪ pa-ba. Baá ta tɔgɪ ba dɪ paari sɪ kɔ taa ve maŋa kalɔ na ba ti tɪn.

⁶ Maleka kam daa ma ta dɪ amɔ ka wɪ: «Taanɪ dɪntɔ maama yɪ cɪga mu, dɪ maŋɪ sɪ nɔɔna sɛ-dɪ. Yuutu Baŋa-We mu yɪ dɪlu na zəni Dɪ nijɔŋnə bam dɪ Dɪ Joro kum yɪ ba tɔɔlɪ Dɪ kwərə kam tɪn. Dɪntɔ mu tɔŋɪ Dɪ maleka sɪ ka ba ka brɪ Dɪ nɔɔna bam, sɪ ba lwarɪ kulɔ na lagɪ kɔ kɪ lele tɪn.»

Zezi ma bɪni lele

⁷ Cəgi-na, Zezi tagɪ o wɪ: «Amɔ ma bɪni lele. Balɔ na sɛ We kwərə kalɔ na pɔpɔni tɔŋo kuntu wɔni tɪn jɪgɪ yu-yoŋo.»

⁸ Amɔ Zan mu sɪni a ni wəənu tɪm kuntu, yɪ a kwəri a na-tɪ. Kɔ maama na tu kɔ ba kɔ ti tɪn, a laan ma kuni doonə maleka kalɔ na brɪ-nɪ wəənu tɪm kuntu tɪn yigə ni sɪ a zuli-ka. ⁹ Ka ma ta dɪ amɔ ka wɪ: «Yɪ kɪ kuntu. Amɔ yɪ We tintɔŋnu mu, ni nmu dɪ n ko-biə balɔ na tɔɔlɪ We kwərə kam tɪn dɪ balɔ maama na sɛ kulɔ na pɔpɔni tɔŋo kuntu wɔni tɪn dɪ na yɪ te tɪn. N maŋɪ sɪ n zuli We mu.»

¹⁰ Ka daa ta ma ta dɪ amɔ ka wɪ: «Yɪ zanɪ n səgɪ We kwərə kalɔ na pɔpɔni tɔŋo kuntu wɔni tɪn, pa nɔɔna lwarɪ-ka. Bɛŋwaani maŋa yɪə sɪ wəənu tɪm kuntu sɪni tɪ kɪ. ¹¹ Kuntu, wɔlɔ maama na kɪ balɔɔ tɪn, o dɪ nan ve yigə dɪ o tɪtɔŋ-balwaarɔ. Wɔlɔ maama na kɪ wo-digiru tɪn, o dɪ nan ve yigə dɪ o wo-digiru kəm. Kɔ daari wɔlɔ na sɛ o kɪ lanyɪranɪ tɪn, o tiini o kwaanɪ o taa kɪ lanyɪranɪ. Wɔlɔ na yɪ We nɔɔnu tɪn, o tiini o kwaanɪ sɪ o taa kɪ We wɔbɔŋa na lagɪ te tɪn mu.»

¹² Cəgi-na, Zezi tagɪ o wɪ: «A ma bɪni lele. A na tuə, a laan wó pa nɔɔnu maama ŋwɪurɔ tɪlɔ na maŋɪ dɪ o tɪtɔŋa tɪn.

¹³ Amɔ mu yɪ pulim dɪ gurim. Amɔ ta mu yɪ dayigə tu dɪ kwaga tu, amɔ mu pulə yɪ a gurə.»

¹⁴ Balɔ na zarɪ ba gwaarɔ ba pa tɪ pɪrɪ parɪ parɪ tɪn jɪgɪ yu-yoŋo. Bantu jɪgɪ cwəŋə sɪ ba dɪ tiu kulɔ biə na pai ŋwɪa tɪn, yɪ ba kwəri ba jɪgɪ cwəŋə sɪ ba zɔ We titɪ tɪv kum wɔ. ¹⁵ Kɔ daari, balɔ na wó maŋɪ tɪv kum cɪcwəŋə ni tɪn mu yɪ balɔ na kɪ wo-zɔɔna dɪ liri kərə, kɔ wəli dɪ balɔ na boori tɪn, dɪ balɔ na yɪ nɔn-gɔra tɪn, dɪ balɔ na kaanɪ jwənə tɪn, kɔ wəli dɪ balɔ na soe vwa-fɔm yɪ ba kɪ vwan kikiə tɪn.

¹⁶ Zezi tagɪ o wɪ: «Amɔ mu tɔŋɪ a maleka sɪ ka ba ka brɪ abam balɔ na yɪ amɔ kɔgɔ kum nɔɔna tɪn wəənu tintɔ maama. Amɔ yɪ wɔlɔ kuri na nuŋɪ Pɛ Davidi dwi dɪm wɔni tɪn. Amɔ yɪ titɪtɪ calɪɔba kalɔ yɪri na yɪ nanɔgɔ yɪ ka nyɪni tɪn.»

¹⁷ We Joro kum dɪ Zezi nɔn-kɔgɔ kum na nyɪ ni o ka-dɔurɔ te tɪn ma ta ba wɪ: «Nan ba.»

Wɔlɔ maama na ni kwərə kantɔ tɪn, sɪ o dɪ ta ni: «Nan ba.»

Na-nyɔm na jɪgɪ wɔlɔ maama tɪn, sɪ o ba. Wɔlɔ maama na lagɪ sɪ o nyɔ na balɔ na pai ŋwɪa tɪn, sɪ o ba o jɔŋɪ o nyɔ zaanɪ.

¹⁸ Amɔ Zan nan lagɪ a kaanɪ balɔ maama na cəgi wəənu tɪlɔ na pɔpɔni tɔŋo kuntu wɔni yɪ tɪ yɪ We kwərə tɪn. Nɔɔnu na wəli woŋo tɔŋo kuntu taanɪ dɪm wɔni, We wó pa o na yaara yalɔ tɔŋo kum na brɪ tɪn. ¹⁹ Nɔɔnu wɔlɔ nan na li woŋo tɔŋo kuntu wɔni dɪ o yagɪ tɪn, We wó li o dɪ yigə Dɪ yagɪ, sɪ o yɪ da o dɪ tiu kulɔ biə na pai ŋwɪa tɪn naa o tɔgɪ o zɔ We titɪ tɪv kum wɔ ni tɔŋo kuntu na brɪ te tɪn.

²⁰ Wɔlɔ na zɪgɪ wəənu tɪm kuntu cɪga kam kwaga ni tɪn mu tɛ o wɪ: «Kɔ yɪ cɪga mu. A ma bɪni lele.» Amina. Dɪ Yuutu Zezi, nan ba.

²¹ Dɪbam Yuutu Zezi yu-yoŋo kum wó ta wɔ abam maama tee ni.